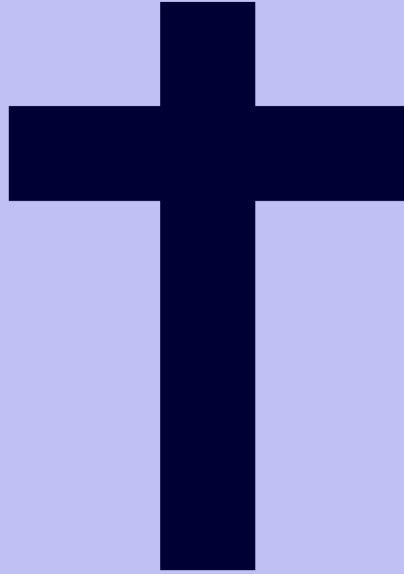

Nəkukuə Ikinan

The New Testament in the Nafe (Kwamera) language of
Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu

Nəkukuə Ikinan
The New Testament in the Nafe (Kwamera) language of Southeast Tanna, TAFEA
Province, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Nafe blong Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Nafe de Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nafe (Nafe)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2019-06-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
26b0f540-c192-5878-be67-18ede9ab1416

Contents

Nægkiariien sæ rakupwæn	1
Matiu	3
Mak	67
Luk	104
Jon	170
Wok Me	218
Rom	279
Fas Korin	309
Seken Korin	337
Kalesia	356
Efesas	366
Filipae	376
Kolosi	383
Fas Tesalonaeka	390
Seken Tesalonaeka	396
Fas Timoti	400
Seken Timoti	408
Taetas	414
Filimon	418
Hipru	420
Jemes	442
Fas Pita	450
Seken Pita	459
Fas Jon	464
Seken Jon	472
Nampa Tri Jon	474
Jut	476
Revelesen	479
Diksonari	511

Preface

This publication is the New Testament in the Nəfe language. The 3000 speakers of Nəfe live in Southeast Tanna, which is located in TAFEA province in southern Vanuatu.

The New Testament in the Nəfe language was translated during the years 2003 to 2013 by the South Tanna Translation and Literacy Project.

Nəgkariien sə rakupwən

In i nəgkariien səvəi translesen rīnostat mo wok irə meste ro sampam

Fwe kupwən aposol me səvəi Iesu Kristo mīne nərmama me nepwīn ipaka tī nīrəha hāmərāi nəkukuə me səvəi Niutestamen. Irəha hāmərāi nəkukuə me nəha ia nəgkariien i Krik. Ro iamīnhi irə tī nəri nə mə nəgkariien səvəi nəkur Kris rəmwhen ia kampani nəgkariien ia kwopun nəha Metel Ist fwe kupwən. Fwe kupwən nərmama me ia Metel Ist nəgkariien me səvənraha hənətui pehe irə səpəmsəpə, mətə ko kraī nəkukuə riti ia nəgkariien i Krik irəha pam həvsini mhəukurən nīpwrān tī nəri nə mə in nə kampani nəgkariien səvənraha. Ipwet mīne ko ikəvsini nəgkariien i Krik ikətə mə ro iamīnhi irə mīne: 'Εν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. (Jon 1:1)

Kuvərāi raka Niutestamen fwe kupwən ia nəgkariien Krik, kurirə irə nəgkariien amasan səvəi Iesu Kristo ruvirīs mevən mwi meste nari fwe kwopun me nepwīn nərmama hərəirei nəgkariien Krik ikīn. Ro iamīnhi irə nərmama me ia kwopun me nəha hənāməmwur mənāmhəvsini nəgkariien Krik ia Niutestamen ruvehe ia nəgkariien me səvənraha səpəmsəpə.

Ia nuk 2001 nəkur ia Tənə səməme kamhəni nəgkariien i Nəfe hāmter ia kusen riti səvənraha səvəi nuvsiniien nəgkariien ruvehe ia Nəfe. Kani nəghi kusen nəha mə Saot Tana Translesen mo Litresi Projek. Kurirə irə nərmama ia kusen nəha hərhi pen nəresien riti revən tī Vanuatu Baebol Translesen (VBT) fwe ia Vila. Nərmama ia kusen səvəi nuvsiniien nəgkariien ruvehe ia Nəfe rəres VBT mə trətui ro iərmama riti truvehe masitu ia nīrəha tī noien wok. Iərmama sə trasitu iamīnha irə kani wok səvənhi mə in rəmwhen ia advaesa. Ia 2003 VBT rərhi pen advaesa riti revən marə tegīn nərmama fwe ia rukwənu nəha Ienmarei. Nəpīn advaesa nəha ruvəuvehe raka, nənə rukwənu me mīne nimwəfwaki me fwe Irupou meste nari fwe Krinpoen hərhi pen nərmama me səvənraha həuvən kəru kəru mhousəsīmwin irəha me ia Kwamera. Ia nəkureien nəha səvənraha, irəha hərpwi rəgīnraha ia nīrəha me nepwīn mə tuhamowok ipaka tī advaesa, mamhəvsini nəgkariien ia Niutestamen ruvehe ia nəgkariien i Nəfe. Ia nuk 2004 kusen səvəi nuvsiniien nəgkariien ruvehe ia Nəfe roeite mwi nərmama me haməuku pen ia rukwənu me mīne nimwəfwaki me pam. Nərmama me nəha həuvehe mhəsēni noien tukrai nəgkariien Nəfe irə. Ro iamīnhi irə kusen səvəi nuvsiniien nəgkariien ruvehe ia Nəfe rīnamo vi wok səvənhi ia nuk 2004, mārki meste mo sampam ia Niutestamen ia nuk 2013. Ia nuk 2013 kusen səvəi nuvsiniien nəgkariien ruvehe ia Nəfe roeite mwi nərmama ia rukwənu me mīne nimwəfwaki me pam həuvehe kəvsini irapw Niutestamen irəha pam hərəgi fwe Matiu meste Revelesen. Nəpīn həuvəregi pam həsēni mə ramasan pam.

Suatuk sə transleta me hənēsi pen tī nuvsiniien nəgkariien ia Niutestamen ruvehe ia nəgkariien i Nəfe

Nəgkariien i Krik kīmərāi Niutestamen irə fwe kupwən ropə ia nəgkariien i Nəfe nərmama ia Saot Tana kamhəni ipwet mīne. Ko transleta me həuvsini

nægkiariien Krik ruvehe ia nægkiariien i Nəfe resi pen noien səvəi nægkiariien nəkur Kris kamhəni fwe kupwən, mətə saon səvənhi tripkatukwatukw mhə. Ro iamnhi irə, nəpin transleta me ho pəri wok irəha advaesa, irəha həmwur mə (1) translesen səvənraha trini irapw nīpwrai nægkiariien səvəi nægkiariien Krik, nənə (2) translesen səvənraha tresi pen atukwatukw nægkiariien i Nəfe mine suatuk sə nərmama kamhəni nægkiariien i Nəfe ipwet mine. Nəpin transleta me ho pəri wok irəha advaesa, irəha həti pen pik ia Niutestamen kimərai ia nægkiariien Krik kupwən. Mətə həti pen mwi ia translesen me nepwīn. Translesen me nəha həti pen pik ia nirəha irəha i Revised Standard Version (RSV), Good News Bible (GNB), mine Bislama (BSL).

Nægkiariien mi nəha kani irau mə futnot mine refrens

Tikəvsini Niutestamen i ia nægkiariien i Nəfe, mətəni ia kwopun me nepwīn leta riti kimərai raməmak utə ia nusvenhi nægkiariien riti. Tikətoni mə ro iamnhi irə (a). Leta nəha ramahatən pen mə nægkiariien riti raməmak inhəripw anan ia nīmwai nəkukuə nəha ikaməvsini. Tikəvsini nægkiariien nəha inhəripw anan ramahatən nīpwrai nægkiariien riti uə suatuk riti mwi ti nuvsiniien nægkiariien nəha ruvehe ia Nəfe. Kani nægkiariien sə ro iamnha irə mə futnot.

Kwopun kimərai pen futnot me ikin ia nīmwai nəkukuə tikətoni mwi inhəripw irə nægkiariien me nepwīn kamhəni vas me nepwīn mwi ia Nəkukuə Ikinan. Kani vas me nəha mə refrens. Tikəvsini refrens me nəha trahatən vas me nepwīn mwi ia Nəkukuə Ikinan kamhəgkiari ia nari riti rəmwhen ia vas nəha kino mak irə raməgkiari mwi irə.

Nənimwi nari me

Tikəvsini pam Niutestamen i ia nægkiariien i Nəfe, marə mətəni mwi nīpəri nəkukuə riti mwi nəha ikin nənimwi nari me həpik irə. Nənimwi nari me nəha trasitu ia niram mə tikukurən amasan mwi narimnari me nepwīn Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə mətə nepwīn riwən ia Vanuatu. Tikəti pen ia nənimwi nari me nəha mətəni narimnari me rəmwhen ia nei me, uə nərimiru me, uə narimnari me nepwīn səvəi narəien i nəkur Isrel mine nəkur Rom hənərə irə fwe kupwən mətə riwən ia Vanuatu.

Map me

Tikəvsini Niutestamen i ia nægkiariien i Nəfe, mətəni map me nepwīn. Ia map me nəha tikətoni kwopun me nepwīn Iesu ramavən ikin fwe kupwən. Map me nepwīn mwi kamhəhatən navənien me səvəi Pol nəpin in ramavən irə mamevən ia kwopun me maməvisau irapw nægkiariien amasan səvəi Iesu Kristo.

Nəkukuə sə rani irapw nīpwrai nægkiariien me (Diksonari)

Trini minuə ikətoni nægkiariien riti ia Niutestamen sə ikreirei nīpwran ramasan mə tikəmwur mətəni mə kimərai pen nægkiariien nəha ia diksonari uə rekəm. Diksonari nəha in nīpəri nəkukuə sampam, mamini irapw nīpwrai nægkiariien me nepwīn.

Nīpwrai niniiien me

Trini minuə ikəkeikei mə tikəhatən nərmama ia nari riti sə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, ramasan mə tikətoni nīpəri nəkukuə sə rani nīpwrai niniiien me.

---

a :: Hemia nao wan futnot.

Matiu

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Matiu rımərai raməgkiari ia nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən mamini mə iəmə i kani mə Mesaea sə profet kupwən me həməni mə truvehe ruvəuvehe raka. Mesaea nəha in nəha Iesu sə ruvehe mə truehimiru nəkur Isrel mine nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. Matiu in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu in rımərai nəkukuə i. Matiu rımərai raka nəkukuə i kurirə nəkur Rom housi testesi nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem ia nuk 70. Mak mine Luk irau mwi kımərai nəkukuə sə raməgkiari ia nımıruien səvəi Iesu. Mətə nəkukuə səvəi Matiu raməgkiari ia narımnari me nepwın səməme hopə ia nəkukuə səvənrau. Matiu raməgkiari pık ia Iesu mə in Mesaea sə nəkukuə səvəi Oltestamen rınaməgkiari irə. Nægkiariien sə Matiu raməgkiari pık irə in i: “Nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə” uə “Nıtətə ia neiai.” İkəvsini nəgkiariien nəha fwe ia Oltestamen. Ro iamınhı irə mine nərmama həpık rerınraha rırhi mə Matiu rımərai nəkukuə i ramevən tı nəkur Isrel. Matiu rımərai ia nəkukuə səvənhi mə Iesu Kristo in iahatən asori. Iesu rahatən kıtaha ia loa səvəi Kumwesən mine nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.

Kaha kupwən me səvəi Iesu Kristo

¹ Kwopi nəgkiariien i rani nəghi kaha kupwən me səvəi Iesu Kristo. In kwənəkwwus səvəi Kig Tevit mine kwənəkwwus səvəi Epraham.

² Epraham in tata səvəi Aesak,
Aesak in tata səvəi Jekop,

Jekop in tata səvəi Juta mine piəvni me,^a

³ Juta in tata səvəi Peres mine Sara. Mama səvənrau nə Tamar.

Peres in tata səvəi Hesron,

Hesron in tata səvəi Ram,

⁴ Ram^b in tata səvəi Aminatap,

Aminatap in tata səvəi Nason,

Nason in tata səvəi Salmon,

⁵ Salmon in tata səvəi Poas. Mama səvəi Poas nə Rehap.

Poas in tata səvəi Opet. Mama səvəi Opet nə Rut.^c

Opet in tata səvəi Jese,

⁶ Jese in tata səvəi Kig Tevit.

Kig Tevit in tata səvəi Solomon. Mama səvəi Solomon nə Patsepa pran səvəi Uria kupwən.

⁷ Solomon in tata səvəi Rehopoam,

Rehopoam in tata səvəi Apia,

Apia in tata səvəi Asa.^d

⁸ Asa in tata səvəi Jehosafat,

Jhosafat in tata səvəi Joram,

Joram i tata səvəi Usia,

⁹ Usia in tata səvəi Jotam,

Jotam in tata səvəi Ahas,

Ahas in tata səvəi Hesekia,

1:1: Jen 22:18, 1Kron 17:11, Luk 3:23-38   **a 1:2:** Juta mine piəvni me irəha pam twelef. Irəha nəha kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel.   **1:3:** Jen 38:29-30, Rut 4:18-22   **b 1:4:** Nəghın riti mwi Aram (1Kron 2:9)   **1:5:** Rut 4:13-17   **c 1:5:** Əvsini nəkukuə nəha Rut ia Oltestamen   **1:6:** 2Saml 12:24

d 1:7: Nəghın riti mwi mə Asaf

10 Hesehia in tata sāvai Manase,
Manase in tata sāvai Amon,
Amon in tata sāvai Josaea,

11 Josaea in tata sāvai Jekonaea mine piāvni me. Ia nāpīn nāha kinārhi irapw
nākur Isrel hāier mhāvūn ia tənā Pāpilon.

12 Ia nāpīn nāha nākur Isrel hāmāier irā mhāvūn ia tənā Pāpilon, Jekonaea
in tata sāvai Sealtiel,

Sealtiel in tata sāvai Serupapel,
13 Serupapel in tata sāvai Apiut,

Apiut in tata sāvai Eliakim,
Eliakim in tata sāvai Asop,

14 Asop in tata sāvai Jatok,
Jatok in tata sāvai Akim,

Akim in tata sāvai Eliut,
15 Eliut in tata sāvai Eleasar,

Eleasar in tata sāvai Matan,
Matan in tata sāvai Jekop,

16 Jekop in tata sāvai Josef.

Josef nā in iārman sāvai Meri. Meri nā in pran nā mama sāvai Iesu. Iesu nā
kani nāghin nā Kristo.

17 Ro iamīnhi irā fwe Epraham meste pehe Kig Tevīt tata me irāha pam fotin.
Fwe Kig Tevīt meste pehe kinārhi irapw nākur Isrel hāier mhāvūn ia tənā
Pāpilon tata me irāha pam fotin. Fwe ia nāpīn nāha nākur Isrel hāmāier irā
mhāvūn ia tənā Pāpilon meste pehe Kristo rātui tata me irāha pam fotin.

Iesu Kristo rātui

18 In i nāgkiariien sā rani Iesu Kristo mā rīnāfo mātui. Mama sāvānhi nāghin
nā Meri. Fwe kupwān kāsīsāg in mā tresi pen iārman riti nāghin nā Josef.
Nāpīn irau krouāpwāh narā pāriien ihi, Meri rātōni mā rīno tīpwīn ia nāgse
Nānimwīn Ikinan. 19 Josef in iārmama riti sā noien sāvānhi ratukwatukw,
rāpwāh nokeikeiien mā Meri trauris ia nāmri nārmama. Ro pen nātārigien
sāvānhi mā trāpwāh afafa a in.

20 Mātā nāpīn Josef ramātārig mā tro iamīnhi, agelo riti sāvai Iārimānu rier
pen tukwe ia nāmākrāhaien, mīni mā, “Josef, kwānākwus sāvai Kig Tevīt.
Tikuvehi Meri mā pran sām, māpwāh nehekīrien. Iākunouīhi nāha ia tīpwīn
ruvehe ia nāgse Nānimwīn Ikinan. 21 Meri trārāhi tīni iārman, tikamākeikei
mīsēgi pen nāghin nā mā Iesu,^e tī nāri nā mā in truvehimīru nārmama me
sāvānhi, muvehi raka nārāhaien me sāvānraha.”

22 Narimnari me pam i hāier pehe iamīnhi mā nāgkiariien i truvehe mukūā
sā Iārimānu rīmāni irapw ia tārhui profet riti sāvānhi fwe kupwān. 23 In rīmāni
mā, “Hāregi ro. Prān i rīreirei ihi iārman tro tīpwīn, mārāhi tīni iārman. Nānā
irāha tuhāsegi pen nāghin nā mā Emanuel.” (Nīpwrai nāhag nāha in i mā
Kumwesān ramarā tukutaha.)

24 Nāpīn Josef rātui ia napriien sāvānhi, ro nāfe agelo nāha sāvai Iārimānu
rīmāni pen tukwe in, muvehi Meri mā pran sāvānhi, 25 mātā rīpkapri pāri mhā
irau min meste rārāhi tīni iārman. Nānā Josef rīsēgi pen nāghin nā mā Iesu.

2

Nāmā hāukurān amasan noien sāvai kāmāhau me

1:11: 2King 24:14-15, 2Kron 36:10, Jer 27:20   1:12: Esra 3:2   1:18: Luk 1:27,35   1:21: Luk
1:31, 2:21   ^e 1:21: Nīpwrai nāhag nāha mā “Iārimānu rauvehimīru nārmama.”   1:23: Aes 7:14
1:25: Luk 2:7, 21

¹ Nəpɪn Iesu rɪnətui raka ia rukwənu Petlehem ia tənə Jutia, ia nəpɪn nəha Kig Herot ramərimənu, nərmama me nepwɪn səməme həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həuku pen fwe meri rautə ikin, mhəuvehe ia Jerusalem, ² mamhəres mə, “Iəkunouihi nəha rɪpkətui a i, in kig səvəi nəkur Isrel, in pəku? Kimaha iahənətoni kəməhau səvənhi fwe ia kwopun meri rautə ikin, nənə iahaməuvehe mə taheiwaiu ia nənimen, mhəuvei pen nisaiien səkimaha min.”

³ Nəpɪn Kig Herot rɪregi nəgkiariien nəha, in mine nəkur Jerusalem me pam həkərinari mhehekɪr. ⁴ Nənə Kig Herot rəkwein pris asori me mine nahatən me səməme kamhahatən nəkur Isrel ia Loa səvəi Moses, nənə mərəs pen irəha i mə, “Iəmə nə kani mə Kristo trətui pəku?”

⁵ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Ia rukwənu Petlehem ia tənə Jutia. Kimaha iahəukurən mə tro iamɪnhi irə ti nəri nə mə profet riti fwe kupwən rɪmərəi nəgkiariien i mə:

⁶ ‘Mətə ik Petlehem ia tənə Jutia

rɪpkə mhə ik rukwənu auər a ia rukwənu asori me ia tənə Jutia.

Iərman riti truku pen ia niram, mərimənu ia nərmama.

In trətui amasan ti sipsip me səiou nəkur Isrel.’ ”

⁷ Ia nəpɪn nəha Kig Herot rəkwein afafa nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həuvehe. Rəres pen irəha i nəfe nəpɪn atukwatukw hənətoni kəməhau nəha rutə vi a irə. ⁸ Nəpɪn həni pam, in rərhi pen irəha, mɪni mə, “Kimiaha tihəuvən fwe Petlehem, mhətui amasan ro iəkunouihi nəha mə in pəku. Nəpɪn hɪətoni, tihəuvehe mhəni sas pehe tukw iou i, pwəh iou mwi iakevən meiwaiu ia nənimen, muvei pen nisaiien səiou min.”

⁹ Nəmə me nəha hətərig pam nəgkiariien səvəi Kig Herot, nənə mhəier. Ia suatuk hətətoni kəməhau nəha hənətoni nəpɪn rautə vi a fwe ia kwopun meri rautə ikin rakupwən ia nɪrəha, mamevən meste rərer atukwatukw məhiəpwɪn kwopun nəha iəkunouihi ramarə ikin. ¹⁰ Nəpɪn irəha hətətoni kəməhau nəha, rərɪnrəha ragien, hagien pɪk. ¹¹ Nənə həuvnimwə ia nəkwai nimwə nəha, mhətətoni iəkunouihi nəha irau mama səvənhi Meri, mhənɪmwi nukurhunraha, mhəuvei pen nisaiien səvənraha min. Ia nəpɪn nəha həsevər ia tənəripw me səvənraha, mhəuvei pen nari amasan me min. Həuvei pen kol mine nise nei mi nə kani mə fragkinsens mine mɪr. ¹² Nənə ia nəpɪn irə, Kumwesən rɪnise irəha ia nəməkrəhaien mə tuhəpwəh nɪrərigien mhəuvən ti Kig Herot. Ro pen irəha həier, mamhesi pen suatuk əpə, mamhəuvən fwe imwənraha.

Josef mine Meri krouvehi Iesu, rouap, rouevən fwe Ijip

¹³ Nənə nəpɪn nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həuvəier raka, agelo riti səvəi Iərimənu rier pen ti Josef ia nəməkrəhaien, mɪni mə, “Əskəmter, mərəhi iəkunouihi i irau mama səvənhi, mharap, mharevən fwe ia tənə Ijip, mamhararə fwe ikin meste iou takini mə tiharrərig. Rɪpkə mhə tui Kig Herot trətui iəkunouihi i mə trousi əpune.” ¹⁴ Ro iamɪnhi irə Josef rɪskəmter ia nəpɪn, mərəhi iəkunouihi i irau mama səvəi iəkunouihi, mharevən fwe ia Ijip. ¹⁵ Nənə irəhar hararə fwe ikin meste Kig Herot remhə. Nəri nəha rier pehe iamɪnhi mə nəgkiariien i truvehe mukua sə Iərimənu rɪməri irapw ia tərhui profet riti səvənhi fwe kupwən. In rɪməri mə, “Iəkəkwein nərik rier ia tənə Ijip muvehe.”

Naruagən me səvəi Kig Herot housi əpune nəkwərhakwərha me

¹⁶ Nəpɪn Kig Herot rətoni mə nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həneikuə irə, niemaha rəpi pik in. In rərhi pen naruagən me səvənhi həuvən mhousi əpune nɪpwnəti nərman me pam fwe ia Petlehem mine ia kwopun me ipaka səməme nuk səvənraha kəru meiwaiu. In ramesi pen a nəpɪn atukwatukw kəməhau nəha rutə vi a irə rəmwhen nəmə me nəha həukurən amasan noien səvəi kəməhau me həməni pen tukwe in.

¹⁷ Narimnari me nəha ro nəgkiariien i Profet Jeremaea rıməni ruvəuvehe muvəukuə:

¹⁸ “Kamregi pran riti fwe ia Rama
ramasək maməkwein əpwəmwis.

Rejel nə ramasək ti nɪpwnətin me,

nənə nɪpkokeikei mhə mə iərmama riti trəgkiari vivi min,
ti nəri nə mə nɪpwnətin me həuvəiwən.”

Josef mine Meri mine Iesu harevən fwe ia Nasaret

¹⁹ Nəpɪn Kig Herot remhə, Josef in fwe Ijip, nənə agelo riti səvəi Iərimənu rier pen tukwe in ia nəməkrəhaien, ²⁰ mini mə, “Əskəmter, mərəhi iəkunouihi i mine mama səvənhi mharevən fwe ia tənə Isrel. Nərmama me nəha kənəmhətui iəkunouihi i mə tuhousi əpune həuvəmhə.”

²¹ Ro iamɪnhi irə Josef rɪskəmter irau mama səvəi iəkunouihi, mharevən fwe ia tənə Isrel. ²² Mətə nəpɪn Josef riregi mə Akeleas ruvehi təmwki tata səvənhi Herot, mamərimənu ia tənə Jutia, in rehekɪr nevənien fwe ikɪn. Nənə ti nəri nə mə Kumwesən rɪnise mwi in ia nəməkrəhaien mə trəpwəh nevənien fwe ikɪn, in rier mevən fwe ia tənə Kalili. ²³ Ia kwopun nəha revən mamərə ia taon riti kani mə Nasaret. Nəri nəha rier pehe iamɪnhi mo nəgkiariien i profet me həməni fwe kupwən ruvəuvehe muvəukuə. Irəha həgkiari ia Kristo, mhəni mə, “Tukəkwein in mə iəmə Nasaret.”

3

Jon Paptaes raməvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikɪn

¹ Nuk me nepwɪn ruvehe mukurau, nənə Jon Paptaes ruvehe ia kwopun akwesakwes ikɪn fwe ia tənə Jutia, maməvisau m nərmama mə, ² “Kɪmiaha tihaməkeikei mhərərɪg ia noien ərəha me səkɪmiaha ti nəri nə mə nɪtətə ia neiai^a ruvəuvehe ipaka.” ³ Jon nəha in iəmə Profet Aesea rəgkiari irə fwe kupwən nəpɪn rɪni mə,

“Reri iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikɪn,
mamɪni mə,

‘Kɪmiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk səvəi Iərimənu səkɪtaha,
mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me səvənhi.’ ”

⁴ Jon ramarkahu ia tɪnari kɪno ia nɪmwheri kamel, mamətoti ia teki nərimɪru, maməni kɪnhə mine kwənɪpwət ia sukapak. ⁵ Nərmama me həpɪk həier ia Jerusalem mine kwopun me ia tənə Jutia mine kwopun me ipaka ti nui arɪs Jotan, mamhəuvən ti Jon, ⁶ mamhəni irapw noien ərəha me səvənraha, nənə in ramo paptaes ia nɪrəha ia nui arɪs Jotan.

⁷ Mətə nəpɪn Jon rətoni Farisi me mine Satusi me həpɪk kamhəuvehe mə in tro paptaes ia nɪrəha, in rɪni pen ti nɪrəha i mə, “Kɪmiaha hiəmwhen ia snek me kamhahi əpune nərmama. Kumwesən niemaha rəpi. Rɪpko mhə tui in trərpwɪn noien ərəha me səkɪmiaha. Sin rɪni pehe tukumiaha i mə tihap raka irə? ⁸ Kɪmiaha tihaməkeikei mho noien amasan me trahətən pen mə

2:18: Jer 31:15, Jen 35:19   **2:20:** Eks 4:19   **2:23:** Luk 2:39, Aes 11:1, 53:2, Jon 1:46   **3:2:** Mat 4:17, Mak 1:15   **a 3:2:** Nəpɪn rɪpɪk Matiu rani nəgkiariien i mə “Nɪtətə ia neiai.” Nɪpwrai nəgkiariien i in i “Nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   **3:3:** Aes 40:3   **3:4:** 2King 1:8   **3:7:** Mat 12:34, 23:33

hiənəpwəh pərhien noien ərəha me səkimiaha. ⁹ Rərəha tihəni pen tukumiaha me i mə Epraham in kaha səkimiaha. Iakani pehe tukumiaha i mə Kumwesən rukurən nuvehien kəruətərei me i, mo nīpwnəti Epraham me ia nirəha. ¹⁰ In rīnərpwi pen raka paha səvənhi ia nuai nei me na trərai. Nei me pam səməme həkukuə mhə nukwai nei amasan in trərai əmwesi, mousə pen irəha ia napw.

¹¹ Iou iakamo paptəes ia kimiaha ia nui ti nəri nə mə hiənəpwəh noien ərəha me səkimiaha. Mətə iərmama nəha rauvehe kurirə ia nirak niskaiien səvənhi rasori məpi raka iou. Iou iapkwəwhən mhə mə takuvehi raka put səvənhi. In tro paptəes ia kimiaha ia Nənimwīn Ikinan mīne ia napw. ¹² Fok səvənhi, in rarukwi utə nuni nari me irə, rīnəmak raka ia rəgin. Na trīrukwi utə nuni nari me səvənhi irə ti nuaiien nunin mīne tekīn. Nuni nari me sə ramasan in trīpeki pen irəha ia nimwə səvənhi sə ramoeite nəveginien ikīn, mətə tekīn sə rərəha in trīhiai pen napw irə, napw sə trīpkifwə mhə.”

Jon ro paptəes ia Iesu

¹³ Ia nəpīn nəha Iesu ruku pen ia tənə Kalili, muvehe ia nui aris Jotan mə Jon tro paptəes irə. ¹⁴ Mətə Jon raməmwur maminise in, maminī mīnuə, “Kwa ik i tiko paptəes ia nirak. Rəfo ikuvehe tukw iou mə tako paptəes ia niram?”

¹⁵ Mətə Iesu rīni pen tukwe in mə, “Rəkəm. Tikaməkeikei mo paptəes ia nirak təkwtəkwuni. Ratukwatukw ti nəri nə mə ia noien nəha krau traou narimnari me pam sə Kumwesən rokeikei həuvehe mhəukuə.” Ro pen Jon rəsəni, mo paptəes irə.

¹⁶ Nəpīn Jon rīno raka paptəes ia Iesu, Iesu rutə pehe ia nui, təkwtəkwuni a kəpuapən rəkweg tukwe, in rətōni Nənimwīn səvəi Kumwesən rameiwaiu pehe rosi mak inhəripw, muvehe məkure irə. ¹⁷ Nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai, mīni mə, “In i nərik keikei. Rerik ragien tukwe.”

4

Setan raməmwur mə tro Iesu rīmwei ia nərhəaien

¹ Nənə Nənimwīn Ikinan riri pen Iesu revən ia kwopun akwesakwes ikīn. Ia kwopun nəha Setan raməmwur mə tro Iesu rīmwei ia nərhəaien. ² Iesu rīpkəni mhə nari meste pen nəpīn foti ia nəpīn mīne ia ran. Kurirə ikīn nukumhə rīnəhi pik in. ³ Nənə Setan sə raməmwur mə tro nərmama həmwēi ia nərhəaien, ruvehe, mīni pen ti Iesu i mə, “Trīni mīnuə ik Tīni Kumwesən pərhien, ni pen ti kəruətərei me i mə tuhəuvehe mho nəveginien^a ia nirəha.”

⁴ Mətə Iesu rīni mə, “Kīmərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Iərmama trīpkimīru mhə ia nəveginien əpa, mətə trīmīru ia nəgkiariien pam sə raku pen ia tərhuī Kumwesən.’ ”

⁵ Nənə Setan ruvehi Iesu, mevən fwe ia taon ikinan nəha Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun riti irənhə anan ia təkure nimwə səvəi Kumwesən, ⁶ nənə mīni pen tukwe in mə, “Trīni mīnuə ik Tīni Kumwesən pərhien, ivə irapw. Kīmərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə,

‘Kumwesən trīni pen ti nagelo me səvənhi mə irəha tuhaməkeikei mhətui amasan tukw ik, mhəuvehi utə ik ia rəginraha, kamo ikouini nisum ia kəruətərei riti.’ ”

⁷ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Mətə kīmərai pen mwi ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Tikəpwəh neipweipwīen Iərimənu Kumwesən səim.’ ”

3:9: Jon 8:33,39, Rom 2:28-29, 4:12   **3:10:** Mat 7:19, Luk 13:6-9   **3:11:** Jon 1:26-27,33, Wok Me 1:5   **3:12:** Mat 13:30   **3:16:** Jon 1:32   **3:17:** Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 12:18, 17:5, Luk 9:35   **4:1:** Hip 2:18, 4:15   **4:2:** Eks 34:28, Jen 3:1-7   **a 4:3:** Uə bred   **4:4:** Dut 8:3   **4:7:** Dut 6:16

⁸ Nənə Setan ruvehi mwi in muvehi mevən fwe ia təkuer riti sə rəpwəmwis anan, mahatən irapw nitətə me pam kig me ia tīprənə i kamhərimənu ia nirəha, mahatən irapw mwi nautə amasan me pam ia nitətə me nəha, ⁹ mīni pen ti Iesu i mə, “Narimnari me pam nəha takuvei pehe mik trini mīnuə ikisiai iou, mīnimwi nukurhum mi ia nənimek.”

¹⁰ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Evən isipwīn, Setan! Kimərai pen ia Nəkukə İkinan mə, ‘Tikimwi nukurhum mi ia nəmri İərimənu Kumwesən səim, misiai in. In əpa nə tiko nəkwān.’”

¹¹ Ia nəpīn nəha Setan rəpwəh Iesu mamevən. Nənə Iesu rətoni nagelo me həuvehe, mamho tukwini nari min.

Iesu rinaməvisau ia tənə Kalili

¹² Ia nəpīn nəha kəkwtəmhiri Jon Paptaes kuvehi puwnimwə in ia kalapus. Nəpīn Iesu riregi, in rəpwəh kwopun nəha, mīrərig mevən ia tənə Kalili, ¹³ nənə mier ia taon nəha Nasaret, mevən mamarə ia Kapaneam. Kapaneam in taon riti ipaka ti nui asori Kalili fwe ia tīprənə səvəi Sepulun mīne Naftali. ¹⁴ Nəri nəha rier pehe iamīnhi mə nəgkiariien səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In riməni mə,

¹⁵ “Tənə səvəi Sepulun mīne tənə səvəi Naftali,
ipaka ti nui asori Kalili fwe ia nīkare nui aris Jotan pen,
in i tənə Kalili kwopun nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel kamharə
ikīn.

¹⁶ Nərmama səməme kamharə ia nəpitəvien
tuhətoni nukuraanien asori riti.
Nərmama səməme kamharə ia təmwkəmwi nemhəien
nukuraanien riti trutə məhiəpwīn irəha.”

¹⁷ Ia nəpīn nəha Iesu rinaməvisau, mīnamini mə, “Kīmīaha tihaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səkimīaha ti nəri nə mə nitətə ia neiai ruvəuvehe ipaka.”^b

Iesu rəkwein nərmama nepwīn mə tuhəkurirə in

¹⁸ Nəpīn Iesu ramavən ia nīkare nui asori Kalili, in rətoni İərmama kəru, Saemon (İəmə kani mwi nəghīn mə Pita) mīne piəvni nəghīn nə Antru. Krauerukw net ia nui ti nəri nə mə İrau İərmama mi kravi nəmu. ¹⁹ Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rouvehe roukurirə iou. Pwəh iou tako kimirau İərmama mi sə kravi nərmama.” ²⁰ Təkwtəkwuni a krouəpwəh net me səvənrau roukurirə in.

²¹ Kurirə ikīn Iesu ravən ouihī a mwi, mətoni İərmama kəru mwi, Jemes mīne piəvni nəghīn nə Jon. İrau tīni Sepeti mi. Krauəkure ia nəkwai nitətə ouihī riti irəhar tata səvənrau kamharitiri net me səvənrahar. Iesu rəkwein İrau, ²² nənə təkwtəkwuni a krouəpwəh nitətə ouihī mīne tata səvənrau, rouevən roukurirə in.

Iesu ro nərmama me həpik həuvehe mhəsanin

²³ Iesu revən ia kwopun me pam ia tənə Kalili, mamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməvisau irapw nəgkiariien amasan ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamomasan nərmama me pam səməme kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə mīne səməme nemhəien rouraha nīpəri nīpwrānraha. ²⁴ Ro pen nərmama kamhəni pīk nəghī Iesu. Nəgkiariien səvənraha rāuviris mamevən ia kwopun me pam ia tənə Siria. Nənə irəha həuvehi nərmama me pam səməme kamhemhə,

4:10: Dut 6:13   **4:11:** Hip 1:6,14   **4:12:** Mak 6:17, Luk 3:19-20   **4:13:** Jon 2:12   **4:17:** Mat 3:2   **b** **4:17:** Nəpīn rīpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   **4:19:** Luk 5:1-11, Mat 13:47   **4:20:** Mat 19:27   **4:23:** Mak 1:39, Mat 9:3, Wok Me 10:38   **4:24:** Mak 6:55

mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Irəha kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə. Nepwɪn nɪpwrənraha raməmisə. Nepwɪn nəremhə me kamharə ia nirəha. Nepwɪn nemhəien nəha nɪkəvan ramo irəha. Nepwɪn nɪpəri nɪpwrənraha remhə. Nənə Iesu ro irəha həuvehe mhəsənɪn. ²⁵ Nənə nərmama həpɪk kamhəkurirə ia Iesu. Nepwɪn həuku pen ia tənə Kalili, nepwɪn həuku pen fwe Tekapolis, kwopun taon ten ikɪn, nepwɪn həuku pen ia Jerusalem mɪne tənə Jutia. Nənə nepwɪn həuku pen ia nɪkare nui arɪs Jotan pen mwi.

5

Iesu ramahatən nərmama me ia təkueɾ

¹ Nəpɪn Iesu rətoni nərmama me həuvəpɪk, rutə ia təkueɾ riti məkure. Nərmama me səvənhi həuvehe tukwe, ² nənə in rɪnamahatən irəha, mɪnamɪni mə,

³ “Nərmama səməme hətə sas ia rerɪnraha mə irəha həmwɪhen ia nərmama nautə səvənraha riwən, rerɪnraha tragien,

ti nəri nə mə nɪtətə ia neiaia^a səvənraha.

⁴ Nərmama səməme kamhəregi rərəha mamhasək, rerɪnraha tragien, ti nəri nə mə Kumwesən truvehi utə nətərigien səvənraha.

⁵ Nərmama səməme həpkəfiətə mhə ia nirəha, rerɪnraha tragien, ti nəri nə mə Kumwesən truvei pen tɪprənə i mɪnraha.

⁶ Nərmama səməme hokeikei pɪk mə tuhətoni noien atukwatukw, mamhəregi nokeikeiien nəha rəmwhən ia iərmama nukumhə ramahi, maməkwa kwa, rerɪnraha tragien,

ti nəri nə mə Kumwesən tro irəha həregi həkuvətə.

⁷ Nərmama səməme kamhapi ti nərmama, rerɪnraha tragien, ti nəri nə mə Kumwesən trapi mwi ti nirəha.

⁸ Nərmama səməme nətərigien səvənraha rəmher, rerɪnraha tragien, ti nəri nə mə irəha tuhətə Kumwesən.

⁹ Nərmama səməme kamhəmri nəmərɪnuien, rerɪnraha tragien, ti nəri nə mə tukɪni irəha mə nɪpwnətɪ Kumwesən me.

¹⁰ Nərmama səməme kamometə irəha ti nəri nə mə kamho noien atukwatukw, rerɪnraha tragien,

ti nəri nə mə nɪtətə ia neiaia səvənraha.

¹¹ Kimiaha i rerɪmiaha tragien nəpɪn nərmama tuharɪs əkenhɪn ia kimiaha, mhometə kimiaha, mhəni nəgkiariien ərəha me səpəmsəpə mɪne neikuəien me, mhousi kimiaha irə ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. ¹² Kimiaha tihaməkeikei mhəregi ramasan, mhagien pɪk, ti nəri nə mə nərəkuien səkimiaha rasori fwe ia neiaia. Kimiaha hiəukurən mə nərmama me hənometə profet kupwən me ia noien a mwi nəha.”

Iesu rəgkiari ia sol mɪne nukuraanien

¹³ “Kimiaha nə hiəmwhən ia sol ia tɪprənə i. Mətə trɪni mɪnuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tukəfo mwi rəsien mwi? Sol nə rɪpkəmwhən mhə mə tuko nari amasan riti mwi irə. Ramasan mə tukərarki a i, nənə nərmama tuhavən irə.

¹⁴ Kimiaha nə hiəmwhən ia nukuraanien ia tɪprənə i. Taon riti fwe ia təkure təkueɾ ko rɪpkərkwafə mhə. ¹⁵ Nərmama me həpkɪhiaia pen mhə napw ia laet mhəuiui ia nari riti, mətə irəha tuhaməkeikei mhəkurei utə i ia nəri

4:25: Mak 3:7-8   **5:3:** Aes 57:15   **a** **5:3:** Nəpɪn rɪpɪk Matiu rani nəgkiariien i mə “Nɪtətə ia neiaia.” Nɪpwrɪn nəgkiariien i in i “Nɪtətə sə Kumwesən ramərɪmənə irə.”   **5:4:** Aes 61:2-3, Rev 7:17   **5:5:** Sam 37:11   **5:6:** Aes 55:1-2   **5:7:** Jem 2:13   **5:8:** Sam 24:3-4, 51:10, 73:1   **5:9:** 1Jon 3:2-3   **5:10:** Hip 12:4, 1Pit 3:14   **5:11:** 1Tes 4:14, Jem 1:2   **5:12:** 2Kron 36:16, Wok Me 7:52, Hip 11:32-38, Jem 5:10   **5:14:** Jon 8:12, 9:5   **5:15:** Mak 4:21, Luk 8:16, 11:33

kakurei utə laet irə mə nərmama ia nəkwai nimwə tuhətoni raməhiapw.
¹⁶ Rəmwhen a mwi ia kímiaha tihaməkeikei mho laet səkímiaha ruək asori ia nəmri nərmama pwəh hətoni noien amasan me səkímiaha nənə mhəgnəgini Tata səkímiaha fwe ia neiai.”

Iesu rəgkiari ia Loa səvəi Moses

¹⁷ “Rerímiaha trəpwəh nırhiien mə iakuvehe mə takərarki Loa səvəi Moses mine nəgkiariien səvəi profet kupwən me. Iapkuvehe mhə mə takərarki nəgkiariien me səvənraha, mətə iakuvehe mə tako nəgkiariien me səvənraha həuvehe mhəukuə. ¹⁸ Iakani nıpərhiienien tukumiaha i mə loa nəha trípkiwən mhə meste tıprənə mine neiai trouiwən. Nəgkiariien kwakwa uə nıpəri nəgkiariien kwakwa kımərai pen ia loa nəha trípkiwən mhə meste narimnari me pam tuhəier irapw. ¹⁹ Ro pen iərmama sə trərui loa riti rouihi ia loa me i, mamahatən nərmama me mə tuho mwi iamınhi, tukəkwein in mə iəmə auər a ia nıtətə ia neiai. Mətə iərmama sə tresi pen loa me i, mamahatən nərmama me irə, tukəkwein in mə iəmə asori ia nıtətə ia neiai. ²⁰ Iou iakani pehe tukumiaha i mə noien səkímiaha traməkeikei matukwatukw məpi raka noien səvəi nahatən me səvəi Loa mine noien səvəi Farisi me. Mə rekəm, kímiaha tihəpwəh nuvniwəien ia nıtətə ia neiai ia nəpın riti.”

Iesu rəgkiari ia noien səvəi niemaha

²¹ “Kímiaha hiəuvəregi raka kıməni pen ti kaha kupwən me səkıtaha mə, ‘Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama. Trını mınıuə iərmama riti rousi əpune iərmama riti ratukwatukw mə tuko nərpwinien min.’ ²² Mətə iou iakani pehe tukumiaha i iərmama sə ramo niemaha m piəvni, ratukwatukw mə tuko nərpwinien min. Iərmama sə trını pen ti piəvni mə, ‘Ikamarməri,’ ratukwatukw mə tukuvi irapw in ia nəmri nəmə asori me. Iərmama sə trəskiari ərəha anan ia piəvni, ratukwatukw mə trevən ia kwopun napw asori rauək ikin.

²³ Ro pen trını mınıuə ikamərer pen ia nıfatə səvəi Kumwesən mə tikuvei pen nari riti min, nənə ia kwopun nəha rerim rırhi mə piəm niemaha raməpi in ti nari riti ikino min, ²⁴ tikəpwəh nəri nəha ikuə tikuvei pen m Kumwesən pwəh raməmak ia nıkare nıfatə, nənə mevən. Tikaməkeikei mukupwən mevən ti piəm rouamasan kımirau min, nənə kurirə ikrərig, muvei pen narimnari me səim ia təkure nıfatə ramevən ti Kumwesən.

²⁵ Trını mınıuə iko noien ərəha riti ia iərmama, nənə in rokeikei mə kımirau min tirouərer ia nəmri nəmə asori me pwəh həkiri noien səim, ramasan mə tikevən akwauakw, rouəmri atukwatukw nəri nəha nəpın kımirau irauesi pen ihi suatuk rauevən ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin. Rərəha mə iərmama nəha ikino noien ərəha irə trəmri pen ik ia rəgi iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien, nənə iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien trəmri pen ik ia rəgi polis, nənə tukuvehi puvnimwə ik ia kalapus. ²⁶ Iakani nıpərhiienien tukw ik i mə tikəpwəh nierien ia kalapus meste ikərəku pen pam faen me səim.”

Iesu rini mə iərman rerin trəpwəh nakresien pran

²⁷ “Kímiaha hiəuvəregi raka kıməni mə, ‘Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə.’ ²⁸ Mətə iou iakani pehe tukumiaha i trını mınıuə iərman riti rətoni pran riti, nənə rerin rakres i, iəmə nəha rınərui raka nəgkiariien nəha ia rerin. ²⁹ Trını mınıuə nənimem mwatuk ramo ik ikamwei ia nərəhaien, tikukumwiri raka, mərarki. Nənimem nıpəri nıpwram a. Trını mınıuə ikouraha nıpəri

nipwram ramasan pik mæpi raka mæ tukærarki pen nipwram me pam ia kwopun napw asori rauæk ikin. ³⁰ Nænæ trini minuæ rægim mwatuk ramo ik ikamwei ia næræhæien, tikærari raka, mærarki. Rægim nipæri nipwram a. Trini minuæ ikouraha nipæri nipwram ramasan pik mæpi raka mæ tukærarki pen nipwram me pam ia kwopun napw asori rauæk ikin.”

Iesu rini mæ iærman træpwæh næpwæhien pran sævænhi

³¹ “Nægkiariien riti mwi kimæni fwe kupwæn in i mæ, ‘Iærman sæ rokeikei mæ træpwæh pran sævænhi pwæh ruvei pen nimwai nækukuæ riti m pran sævænhi rani mæ in rinæpwæh in.’ ³² Mætæ iou iakani pehe tukumiaha i trini minuæ iærman riti ræpwæh pran sævænhi, pran sæ ripko æpnæpen mhæ nari irau iærmæpæ, ramouraha sævænhi pran, mammo in revæn mamætui iærmæpæ riti mæ triri in. Trini minuæ præn næha resi pen iærmæpæ riti iamînhi, in ramo noien æræha. Iærman næha in ramesi pen ripko mhæ iærman atukwatukw sævænhi. Nænæ iærman sæ ramiri pran sæ iærman sævænhi rinæpwæh in ramo noien æræha. Præn næha in ramiri sævæi iærmæpæ.”

Iesu rini mæ tikæpwæh nahatæn penien nari, muvehi kwæsuahi

³³ “Nægkiariien riti mwi kimiaha hiæuværegi raka kimæni pen ti kaha kupwæn me in i mæ, ‘Tikæpwæh nuvehien kwæsuahi ia næmri Iærimænu meikuæ iræ, mætæ tikamækeikei mo næfe ikimæuvehi kwæsuahi mini mæ tiko.’ ³⁴⁻³⁵ Mætæ iou iakani pehe tukumiaha i mæ tihæpwæh nuvehien kwæsuahi iamînhi. Tikæpwæh nahatæn penien neiai uæ tiprænæ uæ Jerusalem muvehi kwæsuahi ia niræhar, ti næri næ mæ neiai in næ kwopun Kumwesæn ramækure ikin mamærimænu, tiprænæ in næ næri Kumwesæn ramærpwi utæ tipage nisun mi iræ, nænæ Jerusalem in næ taon sævænhi, in Iærimænu Asori. ³⁶ Tikæpwæh nahatæn penien kæmkapwæ, muvehi kwæsuahi iræ, ti næri næ mæ ko ipko mhæ nimwai nukwænem riti ruvehe mæpsan uæ ruvehe mipitæv. ³⁷ Mætæ nægkiariien sæim pwæh ro iamînhi. Tikini a ‘Ouæh’ uæ ‘Rekæm.’ Nægkiariien sæ ræpi raka nægkiariien mi næha ruku pen ti Setan.”

Iesu rini mæ tikæpwæh nærpwînien noien æræha sævæi nærmama

³⁸ “Kimiaha hiæuværegi raka kimæni mæ, ‘Trini minuæ iærmama rouraha nænimek riti tukamækeikei kouraha mwi nænimen riti. Trini minuæ iærmama rouraha revik riti tukamækeikei kouraha mwi revin riti.’ ³⁹ Mætæ iou iakani pehe tukumiaha i mæ tihæpwæh nævisæien kimiaha iærmama ræræha, mhæpwæh nærpwînien tai noien æræha sævænhi iamînhi. Trini minuæ iærmama riti ræpwi nikare nikapwim mwatuk, ikuvei pen mwi nikaren mour min. ⁴⁰ Trini minuæ iærmama riti ruvi irapw ik ia nægkiariien asori mæ truvei raka sæim karkahu, ikuvei pen mwi sæim kot min. ⁴¹ Trini minuæ iærmama riti ramækeikei mik mæ tikævrani narimnari me sævænhi mavæn kilometa kuatia, ikavæn kilometa kæru kimirau min. ⁴² Trini minuæ iærmama riti ræres ik nari riti, ikuvei pen min. Tikæpwæh nâniseien iærmama sæ rokeikei mæ truvehi ouihi a sæim narimnari me.”

Iesu rini mæ tikokeikei nærmama sëmæme hamæmwæki ik

⁴³ “Kimiaha hiæuværegi raka kimæni mæ, ‘Tikamækeikei mokeikei piam nænæ mæmwæki iærmama sæ ramæmwæki ik.’ ⁴⁴ Mætæ iou iakani pehe tukumiaha i mæ kimiaha tihamækeikei mhokeikei nærmama sëmæme hamæmwæki kimiaha, nænæ mhæfwaki ti nærmama sëmæme kamhometæ kimiaha. ⁴⁵ Noien næha

5:30: Mat 18:8, Mak 9:43   **5:31:** Dut 24:1-4, Mak 10:4, 1Kor 7:10-11   **5:33:** Eks 20:7, Lev 19:12, Nam 30:2, Dut 23:21   **5:34-35:** Aes 66:1, Jem 5:12, Mat 23:22, Wok Me 7:49, Sam 48:2, Aes 66:1   **5:37:** Jem 5:12   **5:38:** Eks 21:24, Lev 24:20, Dut 19:21   **5:39:** Lev 19:18, Jon 18:22-23   **5:40:** 1Kor 6:7
5:43: Lev 19:18   **5:44:** Eks 23:4-5, Luk 23:34, Wok Me 7:60, Rom 12:14,20   **5:45:** Efes 5:1

trahatən pen mə Tata səkimiaha fwe ia neiai nīpwnətīn me nə kimiaha, ti nəri nə mə in ramo meri səvənhi rautə nukwəsikər raməhiəpwīn nərmama ərəha me mine nərmama amasan me. In ramərhi irapw mwi nesən raməfwi nərmama atukwatukw mine nərmama həpkatukwatukw mhə. ⁴⁶ Kimiaha hiaməfətərig irə? Trīni minuə kimiaha hiokeikei a nərmama səməme hokeikei kimiaha, Kumwesən trəgnəgīni kimiaha ti nəfe? Nərmama kamərəku pen takis minraha irəha mwi kamho noien nəha! ⁴⁷ Nənə trīni minuə kimiaha hiaməgkiari pen m piəvmiaha me a, nəfe noien amasan hiamo mhəpi raka nərmama me nepwīn? Nərmama me səməme hərəirei Kumwesən irəha mwi kamho noien nəha! ⁴⁸ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhatukwatukw rəmwhen ia Tata səkimiaha fwe ia neiai in ratukwatukw.”

6

Iesu rəgkiari ia nəriari penien nari m nərmama nautə səvənraha riwən

¹ “Kimiaha tihaməsiari nəpīn hiamo noien atukwatukw me səkimiaha, mhəpwəh noien ia nəmri nərmama me mə irəha tuhətoni. Trīni minuə hiamo iamīnhi irə, nərəkuien səkimiaha sə truku pen ti Tata səkimiaha fwe ia neiai triwən.

² Nəpīn ikuə tikuvei pen nari riti mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən, ikəpwəh nukupwənien məse kisipw rəmwhen kəuətkəsua me kamho ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mine ia suatuk me mə nərmama tuhətoni mhəgnəgīni irəha. Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i nərmama me nəha həuvəuvehi raka nərəkuien səvənraha. ³ Mətə nəpīn tikuvei pen nari riti mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən, ikəpwəh nəseniēn rəgim mour rukurən nəfe rəgim mwatuk ramo. ⁴ Ro iamīnhi irə tiko afafa nəriariēn səim, nənə səim Tata sə ramətə narimnari me kamo afafa truvei pehe nərəkuien mik.”

Iesu rəgkiari ia nəfwakiēn

⁵ “Nənə nəpīn kimiaha tihəfwaki, hiəpwəh noien rəmwhen ia kəuətkəsua me kamho. Irəha kamhərer ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mine ia kwopun me suatuk me həuvehe mamhəvsiek ikīn, mamhəfwaki mə nərmama tuhətoni irəha. Irəha hokeikei pik noien nəha, mətə iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mə nərmama me nəha həuvəuvehi raka nərəkuien səvənraha. ⁶ Mətə nəpīn tikəfwaki, ikevən ia nəkwai rum səim mərəpīnhə, məfwaki m Tata səim sə nərmama həpkətoni mhə. Nənə Tata səim sə ramətə narimnari me kamo afafa truvei pehe nərəkuien mik. ⁷ Nənə nəpīn kimiaha tihəfwaki, hiəpwəh nīniēn nəgkiariēn me rīpik rəmwhen ia nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamho. Irəha rerīnraha rīrhi mə kumwesən me səvənraha tuhəregi irəha ti nəri nə mə kamhəni nəgkiariēn me rīpik. ⁸ Kimiaha tihəpwəh noien rəmwhen ia nīrəha ti nəri nə mə nəpīn kimiaha hiəpkəres mhə ihi Tata səkimiaha, in ruvəukurən raka narimnari me sə həiwən təni kimiaha. ⁹ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəfwaki iamīnhi irə: ‘Tata səkimaha ia neiai,

Pwəh nərmama həsiai nəghim ro ikinan i.

¹⁰ Pwəh nītətə sə ikamərimənu irə ruvehe.

Pwəh ko nəkwam ia tīprənə rəmwhen kamo nəkwam ia neiai.

¹¹ Tikuvei pehe nəveginien sənəmaha rəmwhen səvəi nəpīn ipwet.

¹² Tikenouenou noien ərəha me səkimaha

rəmwhen kımaha iahamenouenou noien ərəha me səməme nərmama hamo ia kımaha.

¹³ Tikəpwəh niri penien kımaha ia kwopun tahəmwei ia nərəhaien ikin, mətə tikinise Setan mə trəpwəh nourahaien kımaha.'

¹⁴ Trini mınıuə kımiaha hienouenou noien ərəha me səvəi nərmama, Tata səkımiaha fwe ia neiai in mwi trenouenou noien ərəha me səkımiaha. ¹⁵ Mətə trini mınıuə kımiaha hiəpwəh nenouenouien noien ərəha me səvəi nərmama, Tata səkımiaha trəpwəh mwi nenouenouien noien ərəha me səkımiaha."

Iesu rəgkiari ia nəpwəhien nəveginien ti nəfwakiiien

¹⁶ "Nənə nəpın tihəpwəh naniien nari mə tihəfwaki, hiəpwəh noien nənimemiaha rəpou rəmwhen ia kəuətkəsua me kamho. Irəha kamho nənimenraha ruvehe mopəiti mə nərmama me tuhətoni mhəukurən mə kamhəpwəh naniien nari. Iakani nıpərhienien tukumiaha i nərmama me nəha həuvəuvehi raka nərəkuien səvənraha. ¹⁷ Mətə nəpın ikuə tikəpwəh naniien nari mə tikəfwaki, ikaikuas ia nənimem, mahakwi oel ia nukwənem. ¹⁸ Nənə nərmama tuhəpwəh nətoniien mə ikəpwəh naniien nari, mətə Tata səim sə nərmama həpkətoni mhə trətoni. Nənə Tata nəha səim sə ramətə narimnari me kamo afafa truvei pehe nərəkuien mik."

Iesu rəgkiari ia noeiteien nautə ia neiai

¹⁹ "Kımiaha tihəpwəh noeiteien nautə səkımiaha ia tıprənə i. Ia kwopun i uvne me mine nopweiiien kraouraha nari. Ia kwopun i rakres me kamheit-ehi nimwə, mamhəuvnimwə, mamhakres. ²⁰ Mətə kımiaha tihaməkeikei mhoeite nautə səkımiaha ia neiai. Ia kwopun nəha uvne me mine nopweiiien kroupkouraha mhə nari. Rakres me həpkeitehi mhə nimwə mə tuhəuvnimwə mhakres. ²¹ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə kwopun nautə səim raməmak ikin, nətərigien səim traməmak mwi ikin."

Iesu rəgkiari ia nəmri iərmama

²² "Nəmri iərmama in nə rauvei pen nukuraanien m nıpwran. Ro iamınhi irə trini mınıuə nənimem ramasan, nıpwram pam trukuar ia nukuraanien. ²³ Mətə mə nənimem rərəha, nıpwram pam trukuar ia nəpitəvien. Trini mınıuə nukuraanien ia rerim ro nəpitəvien irə, ikamarə ia nəpitəvien pərhien."

Iesu rəgkiari ia iəmə asori kəru

²⁴ "Iərmama riti riwən ramo tukwini nari ko ro nəkwai iəmə asori kəru. Trini mınıuə ro iamınhi irə, trokeikei riti, məmwəki riti, uə trisiai riti mıpkisiai mhə riti. Kımiaha ko hiəpkuvehi pəri mhə Kumwesən mine mane mho iəmə asori mi irə səkımiaha mə tiho pəri nəkwənwəru."

Iesu rəgkiari ia nətərig pikien ia narimnari me səvəi tıprənə i

²⁵ "Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nətərig pikien ti nımıruien səkımiaha, mamhəres nəfe tihani uə nəfe tihənimwi. Tihəpwəh nətərig pikien ia nıpwramiaha, mamhəres nəfe tiharkahu i. Nımıruien rıpkə mhə səvəi nəveginien əpa. Nıpwrai iərmama rıpkə mhə səvəi tinari əpa. ²⁶ Hətə ro menu me i ia nımagouagou. Irəha həpwəh nəpweiiien nari, mhəpwəh nesiiien nukwan, mhəpwəh noeiteien nəveginien ia nimwə sə kamoeite nəveginien ikin. Mətə Tata səkımiaha ia neiai raməkwməni irəha. Nənə ia nənimem kımiaha hiamasan pik mhəpi raka irəha. ²⁷ Sin ia kımiaha ko ro nımıruien səvənhi rəpwəmwis mwi səvəi nəpın ouihı a trini mınıuə ramətərig pik tukwe? Kımiaha riti ko rıpkə mhə nəri nəha.

6:13: Luk 22:40, Jem 1:13, Jon 17:15, 2Tes 3:3, 2Tim 4:18, 1Kron 29:11-13

6:14: Mak 11:25-26

6:16: Aes 58:5-9

6:19: Jem 5:1-3

6:20: Mat 19:21, Luk 18:22, Kol 3:1-2

6:25: Fil 4:6, 1Tim

6:6-8, Hip 13:5, 1Tes 5:7

6:26: Mat 10:29-31, Luk 12:6-7

²⁸ Ro iam̄nhi irə rəfo hiamətərig pik ti tinari? Hətoni ro tihinari me ia kwopun me mə kamhəfəutə irə. Irəha həpwəh noien wok, mhəpwəh n̄tiriiēn tinari. ²⁹ Mətə iakani pehe tukumiaha i Kig Solomon fwe kupwən nautə səvənhi rasori pik, mamarkahu tinari amasan me, mətə tinari səvənhi r̄ipkamasan mhə rəmwhen ia tihinari me i. ³⁰ Kimiaha nahatətəien sək̄imiaha r̄ipkiskai mhə. Kumwesən rauvei pen tinari amasan me m tihinari me, nəri auər a tihinari me kamhəm̄iru ipwet mətə trakwakwi haukei, mhəsas, kuvani ia napw. Mə Kumwesən ramo iam̄nha irə, in truvei pehe mwi tinari m kimiaha məpi raka. ³¹ Ro pen tihəpwəh nətərig pikien, mamhəres mə, “Tsani nəfe?” uə “Tsən̄imwi nəfe?” uə “Tsarkahu ia nəfe?” ³² Nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamhətui əmisə nəveginien m̄ine tinari. Nənə Tata sək̄imiaha ia neiai ruvəukurən raka narimnari me i mə tihaməkeikei mhəuvehi. ³³ Mətə kimiaha tihəkupwən mhətui əmisə n̄itətə sə in ramərimənu irə m̄ine noien atukwatukw me səvənhi, nənə in truvei pehe mwi narimnari me pam i m kimiaha. ³⁴ Ro pen kimiaha tihəpwəh nətərig pikien ti nəfe trakwakwi. Narimnari me səvəi trakwakwi səvəi trakwakwi. Nəsəsauien me səvəi nəp̄in kuatia nəmwhen raka.”

7

Iesu rəgkiari ia nəkiriien nərmama ti noien ərəha me səvənraha

¹ “Kimiaha tihəpwəh nəkiriien nərmama ti noien ərəha me səvənraha kamo Kumwesən rəkiri mwi kimiaha ti noien ərəha me sək̄imiaha. ² Nəkiriien sək̄imiaha sə hiaməkiri nərmama irə, tukəkiri mwi kimiaha irə. Nərpwinien sək̄imiaha sə hiamo m nərmama tukərpwin pehe mwi m kimiaha.

³ Rəfo ikamətə n̄imwəkmwəki nei sə raməmak ia nəmri piam, mətə ipkətə mhə n̄ipəri nei asori sə raməmak ia nən̄imem? ⁴ Tr̄ini m̄inuə n̄ipəri nei asori raməmak ia nən̄imem, rəfo iakam̄ini pen ti piam mə, ‘Əseni iou, pwəh iakiskəri raka n̄imwəkmwəki nei sə raməmak ia nən̄imem?’ ⁵ Ik iərmama sə ikamo kəuətkəsua tikaməkeikei mukupwən muvehi raka n̄ipəri nei asori sə raməmak ia nən̄imem, kurirə irə ikətə amasan nari mə tikiskəri raka n̄imwəkmwəki nei sə raməmak ia nəmri piam.

⁶ Kimiaha tihəpwəh nuvei penien nari sə ro ikinan m kuri me. Rərəha mə kuri me nəha hərari mhahi testesi n̄ipwramiaha. Tihəpwəh nərarki penien nəri amasan nən̄imen rutə pik revən ti pikə me. Rərəha mə pikə me nəha havən irə ia nisunraha.”

Iesu r̄ini mə tikəres nari, mətui nari, m̄ikunkun ia təpinhə

⁷ “Tr̄ini m̄inuə hiokeikei nari riti, ramasan mə tihəres, nənə tukuvei pehe m kimiaha. Tihətui əmisə i, nənə tihətoni. Tihəkunkun ia təpinhə, nənə tukəsevər tukumiaha. ⁸ Iərmama sə raməres nari, truvehi nari. Iərmama sə ramətui əmisə nari, trətoni. Iərmama sə rakunkun ia təpinhə, tukəsevər tukwe.

⁹ Sin ia kimiaha nəp̄in iəkunouih̄i səvənhi rəres bred, truvei pen kəruətərei min, ¹⁰ uə rəres nəmu truvei pen snek? Rekəm! ¹¹ Kimiaha tihaməkeikei mhəuvei pen narimnari amasan me m nəkwərhakwərha me sək̄imiaha. Mə kimiaha i nəkur ərəha hiəukurən noien iam̄nhi, hiaməfətərig ia Tata sək̄imiaha ia neiai? In truvei pen narimnari amasan me rasori mwi m nərmama səməme kamhəres in tukwe. ¹² Ro pen nəfe noien kimiaha hiokeikei mə nərmama tuho ia kimiaha, kimiaha mwi tiho ia n̄irəha, ti nəri

6:29: 1King 10, 2Kron 9   **6:32:** Mat 6:8   **6:33:** 1King 3:13-14, Sam 37:4,25, Rom 14:17   **6:34:** Eks 16:4,19, Mat 6:11   **7:1:** Rom 2:1, 1Kor 4:5, Jem 4:11-12   **7:2:** Mak 4:24   **7:6:** Mat 10:11
7:7: Mak 11:24, Jon 14:13, 15:7, Jon 16:23-24   **7:8:** Jem 1:5, 1Jon 3:22, 1Jon 5:14-15   **7:11:** Jem 1:17   **7:12:** Mat 22:39-40, Luk 6:31, Rom 13:8-10

nə mə in i nɪpwrai nəgkiariien me ia Loa səvəi Moses mɪne nəkukuə me səvəi profet kupwən me.”

Iesu rəgkiari ia suatuk kəru

¹³ “Kɪmiaha tihaməkeikei mhəukurau ia ket ouihi. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə ket asori mɪne suatuk sə rɪməru ramevən ti nemhəien. Nərmama həpɪk kamhəukurau ia ket nəha. ¹⁴ Mətə ket ouihi mɪne suatuk əknekɪn ramevən ti nɪmɪruien. Nərmama houhi a kamhətə suatuk nəha.”

Iesu rəgkiari ia noien səvəi profet eikuə me

¹⁵ “Kɪmiaha tihaməsiari ti profet eikuə me. Irəha tuhəuvehe tukumiaha mhəvi sipsip me ia nirəha, mətə rerɪnrəha rəmwhen ia kuri əprɪmɪn me. ¹⁶ Kɪmiaha tihətə irəha, mhəukurən mə irəha profet eikuə me, ti nəri nə mə noien səvənraha trahətən pen. Rəfo, ko kesi nukwai krep ia rəhi, uə nukwai niemis ia nəkwus sə ro rɪrevɪn me? Rəkəm! ¹⁷ Nei amasan raukuə kwənkwai nei amasan, mətə nei ərəha raukuə kwənkwai nei ərəha. ¹⁸ Nei amasan ko rəpwəh nukuəien kwənkwai nei ərəha. Nei ərəha ko rəpwəh nukuəien kwənkwai nei amasan. ¹⁹ Nei me pam səməme həpkukuə mhə kwənkwanraha sə ramasan kamərai əmwesi irəha, kamərarki pen ia napw. ²⁰ Ro pen kɪmiaha tihətə irəha mhəukurən mə irəha profet eikuə me ti nəri nə mə noien səvənraha trahətən pen.

²¹ Nərmama həpɪk kamhəkwein iou mə, ‘Iərimənu, Iərimənu,’ mətə rɪpko mhə irəha pam tuhəuvnimwə mhə ia nɪtətə ia neiai.^a Iərmama sə ramo nəkwai Tata səiou sə ramarə ia neiai in truvnimwə. ²² Ia nəpɪn nəha nərmama həpɪk tuhəni pehe tukw iou i mə, ‘Iərimənu, Iərimənu, ia nəghɪm kɪmaha iahənəvisau m nərmama. Ia nəghɪm kɪmaha iahənəkoui irapw nəremhə me ia nərmama. Ia nəghɪm kɪmaha iahəno nɪmtətien asori me rɪpɪk. Rəfo ia kɪmaha?’ ²³ Mətə iou takɪni pen atukwatukw ti nirəha i mə, ‘Iou iapkukurən raka mhə kɪmiaha ia nəpɪn riti. Kɪmiaha nərmama me hiamo noien ərəha, həuvən isipwɪn tukw iou.’ ”

Iesu rəgkiari ia iərmama mi sə krauvrhəkɪn nimwə

²⁴ “Iərmama sə rɪregi nəgkiariien me i səiou, mamə nəfe iakɪməni, in trəmwhen ia iərmama riti rukurən nari muvrhəkɪn nimwə səvənhi ia təkure kəruətərei. ²⁵ Nəpɪn nesən rauə, iapiwən raiu, nɪmətagi rəsua ia nimwə nəha, mətə nimwə nəha rəpwəh nɪmweiiən ti nəri nə mə kɪməuvrhəkɪn pen ramərer əknekɪn ia təkure kəruətərei. ²⁶ Mətə iərmama sə rɪregi nəgkiariien me i səiou, məpwəh noien nəfe iakɪməni, in trəmwhen ia iərmama riti rɪreirei nari muvrhəkɪn nimwə səvənhi ia nɪpəkɪr. ²⁷ Nəpɪn nesən rauə, iapiwən raiu, nɪmətagi ruvehe məsuə ia nimwə nəha, nənə nimwə nəha rɪmwei. Nəpɪn rɪmwei irə ruvehe mərəha pam.”

²⁸ Nəpɪn Iesu rɪni pam nəgkiariien me i, nərmama me həkəri asori nari ia nahatənien səvənhi, ²⁹ ti nəri nə mə in rahatən irəha rəmwhen iərmama sə rauvehi nasoriien ruku pen ti Kumwesən. In ropə ia nahatən me səvənraha səməme kamhahətən Loa.

8

Iesu ro iərmama riti nemhəien skai ro tekɪn ruvehe məsanɪn

7:13: Jon 10:7,9   **7:14:** Wok Me 14:22   **7:15:** Mat 24:4,24, Wok Me 20:29, 2Tes 2:1   **7:16:** Kal 5:19-22, Jem 3:12   **7:19:** Mat 3:10, Luk 3:9, Jon 15:6   **7:20:** Mat 12:33   **7:21:** Luk 6:46, Mat 21:31, Rom 2:13, Jem 1:22,25   ^a **7:21:** Nəpɪn rɪpɪk Matiu rani nəgkiariien i mə “Nɪtətə ia neiai.” Nɪpwrai nəgkiariien i in i “Nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   **7:23:** Sam 6:8, Mat 10:33, 25:41, Mat 13:41-42, 2Tim 2:19   **7:29:** Mak 1:22, Luk 4:32, Jon 7:46

¹ Nəpɪn Iesu reiwaiu ia təkuaer nəha, nərmama həpɪk kamhəkurirə i.
² Nənə iərmama riti nemhəien skai riti ro tekɪn ruvehe tukwe in, mɪnɪmwɪ nukurhun mi ia nənimen, mɪni mə, “Iərimənu. Mə rerɪm ragien, ko iko iou iakəmher?”

³ Nənə Iesu rosə pen rəgɪn, mɪrapi in, mɪni mə, “Rerɪk ragien. Tikuvehe məmher.” Təkwtəkɪwuni a nemhəien səvəi iərmama nəha raraka irə. Nɪpwran ruvehe məmher mwi. ⁴ Nənə Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Tikətui amasan tukwe, məpwəh nɪniien nəfe iakino mik tɪ iərmama riti. Mətə tikevən atukwatukw tɪ pris^a pwəh rətoni nɪpwram mə rəmher. Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses rɪməni. Nərmama me tuhətoni həukurən mə nemhəien i ruvəiwən ia nɪpwram.”

Iaruagən riti səvəi nəkur Rom ramahatətə ia Iesu

⁵ Iesu revən mapirapw ia taon nəha Kapaneam. Iaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha ikɪn in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Ruvehe tɪ Iesu, məres mə, ⁶ “Iərimənu. Ko ikasitu ia nirak? Iərmama sə ramo tukwini nari miou raməmək fwe ia nəkwai nimwə səiou, mamregi rərəha anan, ko rɪpkavən mhə.”

⁷ Miregi Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Iou takuvehe mo in ruvehe məsanɪn.”

⁸ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rɪni mə, “Iərimənu. Rɪpko mhə iou iəmə amasan riti. Iapkamwhen mhə mə tikuvehe muvnimwə ia nimwə səiou. Mətə tikɪni a nəkwam, nənə pwəh iərmama sə ramo tukwini nari miou ruvehe məsanɪn. ⁹ Iou mwi iərmama riti sə iakamarə tegɪn nəmə asori me. Naruagən me nepwɪn mwi kamharə tegɪn iou. Nəpɪn iakɪni pen tɪ riti mə ‘Evən,’ in trevən. Nəpɪn iakɪni pen tɪ riti mwi mə ‘Uvehe,’ in truvehe. Nəpɪn iakɪni pen tɪ iərmama sə ramo tukwini nari miou mə ‘O nəri,’ in tro.”

¹⁰ Nəpɪn Iesu rɪregi nəgkiariien nəha, rəkərinari, mɪni pen tɪ nərmama səməmə kamhəkurirə in mə, “Iakani nɪpərhiienien tukumiaha i mə iou iapkətə raka mhə iəmə Isrel riti nahatətəien səvənhi riskai rəmwhen ia nahatətəien səvəi iəmə Rom i. ¹¹ Iakani pehe tukumiaha i mə nərmama həpɪk rɪpko mhə irəha nəkur Isrel tuhəuku pen ia nɪkaren parei mɪne nɪkaren peraha mhəuvehe mhani pəri nari irəha Epraham mɪne Aesak mɪne Jekop ia Nɪtətə ia Neiai.^b ¹² Mətə nəkur Isrel, irəha nɪpwənətɪ nɪtətə nəha, tukərarki irapw irəha həpɪk fwe iruə ia kwopun rɪpitəv ikɪn. Ia kwopun nəha tuhasək, mhahi tərini revɪnraha.”

¹³ Nənə Iesu rɪni pen tɪ iəmə asori səvəi naruagən me mə, “Evən. Iərmama sə ramo tukwini nari mik trəsənɪn rəmwhen ikɪni nɪpərhiienien mə tako mik.” Təkwtəkɪwuni a irə iərmama sə ramo tukwini nari m iəmə asori səvəi naruagən me ruvehe məsanɪn.

Iesu ro mama səvəi Pita ruvehe məsanɪn

¹⁴ Kurirə ikɪn Iesu revən muvnimwə ia nimwə səvəi Pita, mətoni kaka pran səvəi Pita raməmək maməkɪwɪi fifa. ¹⁵ Iesu rɪrapi rəgɪn, nənə nemhəien raraka irə. Prən nəha riskəmter, mɪnaməpnəpenə nəveginien sənəni.

¹⁶ Ia nəpɪn nəha ia nəruarəv meri ruvəivə irəha həuvehi nərmama həpɪk nəremhə me kamharə ia nirəha həuvehi irəha mhəuvehe tɪ Iesu. In rɪni a nəgkiariien səvənhi, məkoui irapw nənimwɪn ərəha me irə, mo mwi səməmə kamhemhə irəha pam həuvehe mhəsənɪn. ¹⁷ Narimnari me i həier pehe

8:4: Lev 14:1-32, Mat 9:30, Mak 7:36, Luk 17:14   **a 8:4:** Pris me nəha Iesu raməgkiari ia nirəha, irəha nɪmwɪpwɪ Eron me. Fwe kupwən irəha kamho wok ia nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem.

8:5: Jon 4:47   **8:10:** Mat 15:28   **8:11:** Sam 107:3, Luk 13:29   **b 8:11:** Nəpɪn rɪpɪk Matiu rani nəgkiariien i mə “Nɪtətə ia neiai.” Nɪpwrai nəgkiariien i in i “Nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

8:12: Mat 22:13, 25:30, Luk 13:28   **8:14:** 1Kor 9:5

iaminhi mə nəgkiariien səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In riməni mə, “In ruvehi nemhəien me səkitaha mine nəmisəien me səkitaha.”

Iərmama kəru krouokeikei mə troukurirə Iesu

¹⁸ Nəpin Iesu rətoni mə nərmama me həpik hərer kurau kurau irə, rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Pwəh səvən mhəpi simwin pen fwe ia nıkare nui asori.” ¹⁹ Ia nəpin nəha iahatən riti səvəi Loa ruvehe mini pen tukwe in mə, “Iahatən, takukurirə ik kwopun pəku tikevən ikın.”

²⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kuri əprmin me səvənraha nipəg rarə. Menu me ia nımagouagou təpwagenraha rarə. Mətə iou, Iəməti Iərmama, kwopun səiou riwən mə takapri ikın.”

²¹ Nənə iərmama riti mwi sə ramərer ia kwopun nəha irəha nərmama me səvəi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakukupwən mevən minimwi raka səiou tata.” ²² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nərmama səməme həpkukurirə mhə iou rəmwhen mə həuvamhə raka. Tikukurirə iou, məpwəh irəha. Pwəh irəha hənimwi nərmama me səvənraha səməme həuvamhə.”

Iesu rinise nımətagi asori

²³ Ia nəpin nəha Iesu rəputə ia nitətə ouihi riti. Nərmama me səvənhi həkurirə in. ²⁴ Irəha həier mənəm həuvən. Ripko mhə tui nımətagi asori riti riskəmter ia təkure nui mo peiau peiau me rasori minakuər ia nitətə ouihi səvənraha. Mətə Iesu ramapri. ²⁵ Ro pen irəha həuvən, mhəsuaəpwiri in, mamhəni mə, “Iərimənu! Tikuvehimiru kitaha! Na tsəmwhenimw!”

²⁶ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kimiaha hiamhekər? Kwa nahatətəien səkimiaha ripkiskai mhə.” Nənə in riskəmter minise nımətagi mine nui asori mini minuə troueiwau. Təkwtəkwuni a mwi narimnari me pam həuvehe mhəmərinu.

²⁷ Nərmama me səvənhi nənimenraha rier. Irəha hənəi mə, “Nəfe i iərmama nımətagi mine nui krauo nəkwən?”

Iesu rəkoui irapw nəremhə me nepwin ia iərmama Katara kəru

²⁸ Nəpin Iesu rier pen ia nıkare nui asori ia tənə səvəi nəmə Katara, iərmama kəru krouier ia kwopun kanimwi nərmama ikın, rouvehe tukwe in ia suatuk. Nəremhə me kamharə ia nirau, mamho irau krauousi nərmama. Iərmama riti riwən ko rukurau ia suatuk ia kwopun nəha. ²⁹ Nəpin irau krouətə Iesu, krouəkwein əpwəmwis, rouni mə, “Tini Kumwesən, ikuvehe mə tiko nəfe ia kimaha? Rosi tiko nəmisəien m kimaha, mətə ripko mhə ihi nəpin atukwatukw səvənhi uə?”

³⁰ Mətə toue pikə me həpik kamhərku ia kwopun nəha isipwin kwopti ti nirəha. ³¹ Nəremhə me nəha hase Iesu, mhəni mə, “Trini minuə ikəkoui irapw kimaha, pwəh ikərhi pen kimaha iahəuvən ia reri pikə me nəha.”

³² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Həuvən!” Ro pen irəha həier ia iərmama mi nəha, mhəuvən ia reri pikə me. Təkwtəkwuni a mwi pikə me pam haiu, mheiwau ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori, mhəmwhenimw.

³³ Nərmama səməme kamhətui ti pikə me hap, mhəuvən ia taon səvənraha, mhəni irapw narimnari me pam nəha irəha hənətoni. Irəha həgkiari pik ia nəfe Iesu rino ia iəmə mi nəha nəremhə me hənəre ia nirau. ³⁴ Nərmama me pam ia taon nəha həier mə tuhətə Iesu ia suatuk. Nəpin hətəni, hase in mə trəpwəh tənə səvənraha mamevən.

9

Iesu ro iarmama riti nisun mi krouemhə ruvehe masanin

¹ Nənə Iesu rəputə ia nitətə ouihi, məpi simwin mwi ia nui asori, muvehe ia taon səvənhi.^a ² Ia kwopun nəha nərmama nepwin həuvehi iarmama riti mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Iərmama nəha ramapri ia niməhan səvənhi nisun mi krouemhə. Nəpin Iesu rətoni nahatətəien səvənraha, rini pen ti iarmama sə nisun mi krouemhə mə, “Nərik. Tikəpwəh nehekiriēn. Iakinenouenou raka noien ərəha me səim.”

³ Nəpin Iesu rini nəgkiriēn nəha nahatən me nepwin səvəi Loa həgkiari minraha me, mhəni mə, “Iəmə i rani ərəha Kumwesən.”

⁴ Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigiēn səvənraha, mini mə, “Rəfo rerimiahaha ramrhi ərəha iou iamini irə?” ⁵ Nəgkiriēn mi sə pəku nəha riməru tukw iou ti niniēn: nəgkiriēn i mə, ‘Iakinenouenou raka noien ərəha me səim,’ uə nəgkiriēn i mə, ‘Ərer mavən?’ ⁶ Mətə iakokeikei mə kimiahaha tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakauvehi nasoriēn ia tiprənə i. Iakukurən nenouenouiēn noien ərəha me.” Nənə Iesu rini pen ti iarmama sə nisun mi krouemhə mə, “Ərer, muvehi niməhan səim, mavən mamevən fwe imwam.” ⁷ Iəmə nəha rərer, mavən, mevən fwe imwəni. ⁸ Nəpin nərmama hətoni nəri nəha, həhekir, nənə həuvehi utə nəghi Kumwesən ti nəri nə mə in ruvei pen nasoriēn m nərmama mə tuho iamini irə.

Iesu rəkwein Matiu mə trukurirə in

⁹ Nəpin Iesu rəpwəh kwopun nəha mamevən, rətoni iarmama riti nəghin nə Matiu raməkure ia nimwə kamərəku pen takis ikin. Iesu rini pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” Nənə Matiu riskəmter mukurirə in.

¹⁰ Kurirə irə Iesu revən maməni nari ia nəkwai nimwə səvəi Matiu. Nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwin mwi həpik həuvehe mamhani pəri nari irəha min mine nərmama me səvənhi. ¹¹ Nəpin Farisi me hətoni, həni pen ti nərmama me səvənhi mə, “Rəfo ia hatən səkimiahaha raməni pəri nari irəha nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwin mwi?”

¹² Mətə nəpin Iesu rirəgi, rini mə, “Nərmama həsanin tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhemhə kamhətui tokta. ¹³ Ramasan mə kimiahaha tihəuvən kahatən kimiahaha ia nipwrai nəgkiriēn i Kumwesən riməni ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Iakəpwəh nokeikeiēn mə nərmama tuhousi əpune nərimiru me mhəuvehi pehe miou, mətə iakokeikei mə irəha tuhapi ti nirəha me.’” Nənə Iesu rarə mini mwi mə, “Iakani iamini irə ti nəri nə mə iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me.”

Noien vi ko ripkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

¹⁴ Ia nəpin nəha nərmama me səvəi Jon Paptaes həuvehe ti Iesu, mamhəni mə, “Rəfo kimaha mine Farisi me ia haməpwəh naniiēn nari ti nəfwakiēn, mətə nərmama me səim həpwəh noien iamini irə?”

¹⁵ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama ia nəveginien i kamo ti narə viēn səvəi iərman mine pran tuhaməkeikei mhəni nari, mamhəgiēn, ti nəri nə mə iərman sə ripkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha minraha. Ripkatukwatukw mhə mə rerinraha trəpou ia nəpin nəha. Mətə tripkuvehe ia nəpin sə tukuvehi raka iərman sə ripkarə vi a irau səvənhi pran tripkarə mhə mwi irəha minraha. Ia nəpin nəha irəha tuhəpwəh naniiēn nari ti nəfwakiēn.

¹⁶ Iərmama riti riwən kə ruvehi nipəri tinari vi mətiri tukuahag ia ruei tinari

9:1: Mat 4:13   **a 9:1:** Taon nəha Iesu revən ikin nəghin nə Kapaneam.   **9:4:** Mat 12:25, Luk 9:47, Jon 2:25   **9:6:** Jon 17:2, 5:8   **9:11:** Luk 15:2, 19:7   **9:13:** Mat 12:7, Hos 6:6   **9:14:** Luk 18:12
9:15: Jon 3:29   **9:16:** Jon 1:17

ivis. Trini minua ro iamihhi irə, tinari vi truvi tərini nənə meitehi asori mwi. ¹⁷ Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui me sə kino ia teki nəni. Trini minua ro iamihhi irə, tiki waen tui me tuhəsisihhi mhəpəruə ti nəri nə mə həuvəskai raka. Waen traris pam, nənə tiki waen me tuhəraha. Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me sə hamərməru ihhi mə waen vi mine tiki waen vi me irau pəri trouəmak amasan.”^b

Iesu romasan pran riti marə momasan mwi pran ouihhi riti

¹⁸ Nəpin Iesu rani narimnari me nəha ti nirəha i, təkwtəkwuni a mwi iəmə asori riti səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel ruvehe tukwe in, minimwi nukurhun mi ia nənimen, mini mə, “Prənouihhi səiou ripkəmhə a i, mətə tiko muvehe, məmrutə rəgim irə, nənə in trimiru mwi.” ¹⁹ Ro pen Iesu riskəmter irəha nərmama me səvənhi, mhəkurirə iəmə nəha.

²⁰ Pran riti fwe ikin ramemhə ia nemhəien səvəi nīpran. Nemhəien nəha rinərə rerin irə muvehi nuk twelef. Təkwtəkwuni nəha rukurirə Iesu, muvehe, mirapi nusvenhi tinari səvənhi. ²¹ In ro iamihhi irə mine ti nəri nə mə rerin ramrhi mə, “Rosi ko iakrapi tinari səvənhi, ko iakuvehe məsanin.”

²² Nəpin rirapi tinari səvəi Iesu, Iesu ruvsini, mətoni pran nəha, mini mə, “Prən i. Tikəpwəh nehekiriien. Nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe məsanin.” Təkwtəkwuni a pran nəha ruvehe məsanin.

²³ Kurirə irə Iesu revən mapirapw ia nimwə səvəi Jaeras, mətoni nərmama səməme kamhani nīpu səvəi nemhəien mine nərmama həpik kamho nurigrigien asori. ²⁴ In rini mə, “Həier. Prənouihhi nəha ripkəmhə mhə, mətə ramapri a.” Irəha həregi haris ia Iesu. ²⁵ Mətə nəpin həməier irapw irə, in ruvniwə, muvehi rəgi pran ouihhi nəha, nənə in rimiru mərəer. ²⁶ Nənə nəvisaiien səvəi nəri i revən ia kwopun me pam ia tənə nəha.

Iesu romasan iərmama kəru nənimenrau rifwə

²⁷ Nəpin Iesu rəpwəh kwopun nəha mamevən, iərmama kəru nənimenrau rifwə kroukurirə in, rouəkwein əpwəmwis, rouni mə, “Kwənəkwwis səvəi Kig Tevit! Api tukumrau!”

²⁸ Nəpin Iesu ruvniwə ia nəkwai nimwə, iərmama mi nəha nəmrinrau rifwə krouvehe tukwe in. Nənə Iesu rini pen ti nirau i mə, “Kimirau ironi nīpərhienien mə iakukurən noien nəri i uə rekəm?”

Miregi irau krouni mə, “Ouəh, Iərimənu.”

²⁹ Ro pen in rirapi nəmrinrau, mini mə, “Itə. Pwəh iakomasan nənimenrau rukurirə pen a nahatətəien səkimirau.” ³⁰ Nənə nənimenrau rətui, irau krouətə nari. Nənə Iesu rinise pen əknekən ti nirau i mə, “Kimirau tirouətui amasan tukwe, rouəpwəh niniien nəfe iakino m kimirau ti iərmama riti.”

³¹ Mətə irau krouəpwəh in, rouevən rouəvisau nəfe Iesu rino minrau nəgkiariien səvənrau ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha.

Iesu romasan iərmama riti sə iəremhə rarə irə

³² Nəpin iərmama mi nəha krouərari rauevən, təkwtəkwuni nəha nərmama nepwin həiri iərmama riti, mhəiri mhəuvehe ti Iesu. Iərmama nəha ko ripkəgkiari mhə ti nəri nə mə iəremhə rarə irə. ³³ Nəpin Iesu rəkoui irapw raka iəremhə nəha, iərmama nəha rinaməgkiari. Nənə nərmama me hətoni həkərinari irə, mamhəni mə, “Kitaha səpkətə raka mhə nari riti iamihhi ia tənə Isrel.”

^b **9:17:** Iesu rusipekin ia nīpəri tinari vi mine tinari ivis, marə mini mwi tiki waen tui me mine tiki waen vi me. Nusipekinien mi nəha nīpwrnrau mə nahatənien vi səvəi Iesu tripkəsi pen mhə nahatənien tui sə nəkur Isrel kamharə irə. **9:21:** Mat 14:36 **9:24:** Jon 11:11 **9:27:** Mat 20:29-34 **9:29:** Mat 8:13 **9:30:** Mat 8:4 **9:33:** Mak 2:12

³⁴ Mətə Farisi me həni mə, “In rauvehi niskaiien səvəi iəremhə sə in rasori ia nəremhə me, maməkoui irapw nəremhə me irə.”

Iesu rerin rərkwəpir ti nərmama

³⁵ Ia nəpin nəha Iesu revən ia taon me mine rukwənu me pam, mama-hatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməvisau nəgkiariien amasan ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamomasan nərmama me pam səməme kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə mine səməme nemhəien rouraha nīpəri nīpwranraha. ³⁶ Nəpin in rətoni nərmama həpik anan, rerin rərkwəpir ti nirəha, ti nəri nə mə haməmwur pik, mhənəpou. Irəha həmwən ia sipsip me nepwīn iərmama riwən trətə amasan irəha. ³⁷ Ro iamīnhi irə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Nəveginien sə ruvəmruə raka fwe ia nəmhien rasori pik, mətə nərmama səməme kamhəpeki pehe houhi a. ³⁸ Ro iamīnhi irə kīmiaha tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən sə ramərimənu ia nəmhien, mhəres in mə trərhi pen nərmama nepwīn mwi həuvən fwe ia nəmhien səvənhi mhəpeki nəveginien sə ruvəmruə, mhəpeki mhəuvehe.”^C

10

Iesu rərhi pen nərmama səvənhi twelef həuvən mhəvisau

¹ Iesu rəkwein pen nərmama səvənhi twelef həuvehe tukwe. Nənə in ruvei pen nasoriien mīnraha. Ia nasoriien nəha irəha həukurən nəkoui irapwien nənimwīn ərəha me ia nərmama, mhəukurən mwi nomasanien nərmama me pam səməme kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə.

² Aposol me nəha irəha pam twelef nəghīnraha me i: Sə rukupwən Saemon (iəmə sə kani mə Pita), mine Antru piəvi Saemon, mine Jemes tīni Sepeti, mine Jon piəvi Jemes, ³ mine Filip, mine Patolomiu, mine Tomas, mine Matiu (iəmə sə kupwən kaməraku pen takis min), mine Jemes tīni Alfeas, mine Tateas, ⁴ mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia nəmə me nəha kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), mine Jutas Iskariot (iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in).

⁵ Nəmə me nəha twelef Iesu rərhi pen irəha, maməvəhag mīnraha, mani mə, “Kīmiaha tihəpwəh nevənien ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mhəpwəh mwi nuvnimwəien ia taon riti səvəi nəkur Sameria. ⁶ Mətə kīmiaha tihaməkeikei mhəuvən əpa ti nəkur Isrel. Irəha həmwən ia sipsip me hənəruēi. ⁷ Nəpin kīmiaha hiamesi pen suatuk səkīmiaha mamhəuvən, tihəni irapw iamīnhi irə mə, ‘Nitətə ia neiai ruvəuvehe ipaka.’^a ⁸ Kīmiaha tihaməkeikei mho nərmama səməme kamhemhə həuvehe mhəsānīn. Səməme həuvəmhə, kīmiaha tiho irəha hətui mwi. Səməme nemhəien skai ro tekīnraha, kīmiaha tiho irəha həuvehe mhəmher. Səməme nəremhə me kamharə ia nirəha, kīmiaha tihəkoui irapw nəremhə me nəha ia nirəha. Nasoriien i iakauvei pehe m kīmiaha hiəpkuvehi mhə nənimen. Ro pen kīmiaha tihāsitu ia nərmama me irə, mhəpwəh nəresien nərəkuien tukwe. ⁹ Kīmiaha tihəpwəh nuvehīien kol uə silva uə kapa uə mane riti mwi mhəvai pen ia pəkət me səkīmiaha. ¹⁰ Kīmiaha tiharkahu karkahu kuatia a, mhəuvei pen put,

9:34: Mat 12:24, Mak 3:22, Luk 11:15   **9:35:** Mat 4:23, Mak 1:39   **9:36:** Mat 14:14, Nam 27:17, 1King 22:17, Esik 34:5   **9:37:** Sek 10:2, Mak 6:34, Luk 10:2   **C 9:38:** Iesu rusipekin ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhien. Nusipekinien nəha nīpwran mə nərmama həpik hənoraka rere mə tuhəuvehe ti Iesu, mətə nərmama səməme tuhasitu ia nirəha, mhəiri irəha mhəuvehe houhi a.   **10:1:** Mak 6:7, Luk 9:1   **10:5:** Wok Me 13:46   **10:6:** Jer 50:6, Mat 15:24   **10:7:** Mat 3:2, 4:17, Luk 10:9,11   **a 10:7:** Nəpin rīpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   **10:8:** Wok Me 20:33   **10:9:** Luk 10:4   **10:10:** Nam 18:31, Luk 10:7, 1Kor 9:14, 1Tim 5:18

mhəuvehi tənəripw mine kaskin səvəi navənien səkimiaha, mətə tihəpwəh nuvehien sə rəkwaku. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə kimiaha hiəmwhen ia nərmama kamhowok. Ratukwatukw mə nəkur me nəha tuhəkwəmāni kimiaha, mhəuvei pehe nəfe riwən tani kimiaha.

¹¹ Nəpīn kimiaha tihəuvən ia taon riti uə rukwənu riti, tihətui iərmama riti sə in rerin ragien mə truvehi puvnimwə kimiaha ia nimwə səvənhi, nənə tihamarə ikin meste nəpīn tihəier irə. ¹² Nəpīn tihəuvnimwə ia nimwə nəha tihəkwēin amasan ia nirəha mhəni mə, ‘Nəmərinuien ramarə tukumiaha.’ ¹³ Nənə trīni minuə nərmama ia nəkwai nimwə nəha rerinraha ragien mə tuhəuvehi puvnimwə pehe kimiaha, nəmərinuien nəha səkimiaha tramarə ti nirəha, mətə mə rerinraha ripkagien mhə tukumiaha, nəmərinuien nəha səkimiaha trirərig mwi tukumiaha. ¹⁴ Nənə trīni minuə nərmama nepwīn həpwəh nəsevərien ia rerinraha tukumiaha uə həpwəh nətərigien ia nəgkariien me səkimiaha, nəpīn kimiaha tihəier ia nimwə səvənraha uə taon səvənraha, tihaməkeikei mhounouini raka niməkwurur ia nisumiaha, mhahatən pen mə irəha hənə noien ərəha. ¹⁵ Iakani nipərhiēnien tukumiaha i ia nəpīn nəha Kumwesən trərpwīn noien ərəha me irə nərpwīnien səvəi nərmama ia taon nəha triskai məpi raka nərpwīnien səvəi tənə Sotom mine Komora fwe kupwən.”

Iesu rini mə tukometə nərmama me səvənhi

¹⁶ “Həregi ro. Iakamərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhəmwhen ia kwəti sip-sip me sə kamhərer ia kurkwai kuri əprmin me. Ro pen kimiaha tihaməkeikei mho rəmwhen ia nərimiru sə rukurən nari mine nərimiru sə noien səvənhi rəmher. ¹⁷ Kimiaha tihaməsiari nərmama me. Irəha tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəgkariien səkimiaha. Irəha tuhərisi mwi kimiaha ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. ¹⁸ Ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou, irəha tuhəuvehi kimiaha, mhərpwi irapw kimiaha ia nəmri kig me mine ia nəmri nərmama səməme kamhərimənu. Mətə mə irəha ho iaminiha irə kimiaha tihəuvehi nəpīn riti səkimiaha tihəni irapw nəgkariien səiou irə ia nəmrinraha mine ia nəmri nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. ¹⁹ Nəpīn nərmama tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəgkariien səkimiaha, tihəpwəh nətərig pikien mə kimiaha tihəfni irə uə nəfe nəgkariien tihəni. Kimiaha tihəpwəh nətərig pikien iaminihi ti nəri nə mə ia nəpīn atukwatukw nəha tihəgkari irə tukuvei pehe m kimiaha nəfe nəgkariien tihəni. ²⁰ Ripko mhə nəgkariien atukw səkimiaha tihəni, mətə Nənimwīn səvəi Tata səkimiaha trəgkari ia tərhumiaha.

²¹ Iərmama truvei pen piəvni anan ia rəgi nərməpə mə tukousi əpune. Tata me tuho mwi iaminihi ia tininraha me. Nəkwərhakwərha me tuhəskəmter mhəni ərəha səvənraha me tata me mine mama me, mhəuvei pen irəha mə tukousi əpune irəha. ²² Nərmama me pam tuhəmwəki kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. Mətə iərmama sə trərer əknekīn ia nahatətəien səvənhi meste nərəhaien me i həuvehe mhəukurau pam, Kumwesən truvehimiru in. ²³ Nəpīn irəha tuhometə kimiaha ia taon riti, kimiaha tihaməkeikei mhəp mhəuvən ia taon əpə riti. Iakani nipərhiēnien tukumiaha i kimiaha tihəpkəuvən pam mhə ia taon me ia tənə Isrel kurirə iou, Iəməti Iərmama, iakuvehe.

10:12: Luk 10:5-6   **10:14:** Luk 10:10-12, Wok Me 13:51, 18:6   **10:15:** Mat 11:24, Jut 7   **10:16:** Luk 10:3, Jon 10:12, Wok Me 20:29, Rom 16:19   **10:17:** Mak 13:9-11, Luk 12:11-12, Luk 21:12-15
10:18: Wok Me 25:23, 27:24   **10:20:** Jon 14:26, 1Kor 2:4   **10:21:** Maeka 7:6, Mat 10:35, Mak 13:12, Luk 21:16   **10:22:** Mat 24:9,13, Mak 13:13, Luk 21:17, Jon 5:18-21   **10:23:** Mat 16:28

²⁴ Iærmama sə kamahatən in rīpkasori mhə ia ia hatən səvənhi. Iærmama sə ramo tukwini nari rīpkasori mhə ia iəmə asori səvənhi. ²⁵ Trīni mīnuə iærmama sə kamahatən in ruvehe mīnəmwhen ia ia hatən səvənhi, uə iærmama sə ramo tukwini nari ruvehe mīnəmwhen ia iəmə asori səvənhi, rerīnrau tragien. Iou iəmə asori səkīmiaha, mətə irəha hāməni ərəha iou mə iou iəremhə asori Pielsepul. Ro iamīnhi irə hiəukurən mə irəha tuhəni ərəha anan mwi kīmiaha nərmama me səiou.

²⁶ Ro pen kīmiaha tihəpwəh nehekīrien irəha. Narimnari me pam səməme hamərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmak afafa tukaməkeikei kətoni kuvehi irapw ia nukuraanien. ²⁷ Nəfe nəgkiariien iakani pehe tukumiaha ia nəpitəvien, kīmiaha tihaməkeikei mhəni irapw ia nukuraanien. Nəfe nəgkiariien hiamregi kaməsiwən irə, kīmiaha tihaməkeikei mhəni irapw ia təkure nimwə me. ²⁸ Kīmiaha tihəpwəh nehekīrien nərmama səməme həkurən nousi əpuneien nīpwramiaha, mətə ko həpwəh nousi əpuneien nənimwīmiaha. Mətə kīmiaha tihaməkeikei mhehekīr Kumwesən ti nəri nə mə in rukurən nouraha pəriien nīpwramiaha mīne nənimwīmiaha ia kwopun napw asori rauək ikīn. ²⁹ Rerīmiaha rīrhi ro kwəti menu me. Nənimenraha reiwaiu. Kauvehi kəru ia silin sə rouihi anan kuatia. Mətə mə Tata səkīmiaha rīpkəsəni mhə menu me nəha ko riti rəpwəh nīmweien ia tīprənə memhə. ³⁰ Hətə ro nīmwai nukwənemiaha, mətə Kumwesən rīnəvsini pam raka irəha. ³¹ Ro iamīnhi irə kīmiaha tihəpwəh nehekīrien. Ia nənimen kīmiaha hiamasan mwi mhəpi raka kwəti menu me nəha həpik.

³² Iærmama sə trīni irapw ia nəmri nərmama mə in iærmama riti səiou, iou mwi takīni irapw ia nəmri Tata səiou ia neiai mə in iærmama riti səiou. ³³ Mətə iærmama sə trīni irapw ia nəmri nərmama mə in rīreirei iou, iou mwi takīni irapw ia nəmri Tata səiou ia neiai mə iakreirei in.”

Iesu rəgkiari ia nəmərīnuien mīne nəvisəien

³⁴ “Rərəha mə rerīmiaha ramrhi iou mə iakuvehe mə tako nərmama ia tīprənə i harə ia nəmərīnuien. Iapkuvehe mhə mə tako nərmama harə ia nəmərīnuien, mətə iakuvehe mə tako nərmama həuai irəha me, mhəvisə.

³⁵ Iakuvehe mə tako

‘iærmama rəvisə irau tata səvənhi,

pran rəvisə irau mama səvənhi,

prīsini pran rəvisə irau kaka pran səvənhi.

³⁶ Iærmama riti trətōni

mə nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi tuhaməmwəki in.’

³⁷ Iærmama sə rokeikei pīk tata səvənhi uə mama səvənhi məpi raka in rokeikei iou, rəpwəh nəmwhenien mə truvehe mo in iærmama riti səiou. Nənə iærmama sə rokeikei pīk tīni iərman uə tīni pran məpi raka in rokeikei iou rəpwəh nəmwhenien mə truvehe mo in iærmama riti səiou. ³⁸ Iærmama sə rīpkuvehi utə mhə nei kamarkuau i səvənhi, məvrani mukurirə iou, rəpwəh nəmwhenien mə truvehe mo in iærmama riti səiou. ³⁹ Iærmama sə rokeikei mə trəkwtəmhirī nīmīruien səvənhi trarfai irə. Mətə iærmama sə traraka ia nīmīruien səvənhi tukw iou truvehi nīmīruien rerīn.”

Iesu rəgkiari ia nərəkuien səvəi nəkur atukwatukw me

⁴⁰ “Iærmama sə raməsevər ia rerīn tukumiaha rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerīn tukw iou. Nənə iærmama sə raməsevər ia rerīn tukw iou rəmwhen

10:24: Luk 6:40, Jon 13:16, 15:20   **10:25:** Mat 9:34, 12:24, Mak 3:22, Luk 11:15   **10:26:** Mak 4:22, Luk 8:17   **10:28:** Jem 4:12   **10:31:** Mat 6:26, 12:12   **10:33:** Mak 8:38, Luk 9:26, 2Tim 2:12
10:37: Dut 33:9   **10:38:** Mat 16:24-25, Mak 8:34-35, Luk 9:23-24, Luk 17:33, Jon 12:25   **10:40:** Mak 9:37, Luk 10:16, Jon 13:20

mə raməsevər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rınərhi pehe iou iakuvehe. ⁴¹ Iərmama sə raməsevər ia rerin ti iərmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə iərmama nəha in profet, in truvehi nərəkuien səvənhi rəmwhen ia nərəkuien səvəi profet. Nənə iərmama sə raməsevər ia rerin ti iərmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə iərmama nəha in iərmama atukwatukw, in truvehi nərəkuien səvənhi rəmwhen ia nərəkuien səvəi iərmama atukwatukw. ⁴² Nənə iərmama sə truvei pen nui əkwiei a m iərmama riti ti nəri nə mə in rukurən mə iərmama nəha in iərmama riti səiou, nəri auər a mə in reiwaiu ia nərmama nepwin səiou, mətə iakani nıpərhiēnien tukumiaha i mə iərmama nəha traməkeikei muvehi nərəkuien səvənhi.”

11

Nərmama me səvəi Jon Paptaes həuvən mhətə Iesu

¹ Nəpin Iesu rəvəhag pam m nərmama səvənhi twelef, in rier ia kwopun nəha, mevən ia taon me səvəi nəkur Kalili mə trahatən irəha məvisau minraha.

² Ia nəpin nəha Jon Paptaes raməmək ia kalapus. Nəpin riregi narimnari me Iesu Kristo ramo, in rərhi pen nərmama nepwin səvənhi ³ həuvən mə tuhəres pen Iesu i mə, “Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?”

⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihəuvən mhəni pen ti Jon nəfe hiəregi mhətoni. ⁵ Nərmama me nəmminraha rıfwə hətui mhətə nari, nənə səməme nisunraha rərfe həvi atukw i mhavən. Nərmama səməme nemhəien skai ro tekınraha həuvehe mhəmher, nənə səməme nəkwəregınraha ruvisimw rəkwag həregi nari. Nərmama me nepwin səməme kupwən həuvamhə, təkwtəkwuni nəha həuvəmıru mwi, nənə nərmama me nautə səvənraha riwən kaməvisau nəgkiariēn amasan minraha. ⁶ Iərmama sə ramətə iou, trini minuə in ripkimwei mhə ia nahatətəien səvənhi ti nari riti iakamo, rerin tragien.”

Iesu rəgkiari ia Jon Paptaes

⁷ Nəpin nərmama me səvəi Jon hənərari mənəmhəuvən, Iesu rınaməgkiari ia Jon, minamini pen ti nərmama me i mə, “Fwe kupwən, kimiaha hiəier ia taon me mine rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesakwes ikin mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rəmwhen ia kwənkwaı nig ripkərer atukwatukw mhə nəpin mətəgi rauini? Rekəm. ⁸ Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rauvei pen tinari amasan me? Rekəm. Nərmama səməme kamhəuvei pen tinari amasan me kamharə ia nimwə me səvəi kig me. ⁹ Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Profet riti? Ouəh, nıpərhiēnien. Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə profet riti. Mətə iakani pehe tukumiaha i mə iəmə i in rasori məpi raka profet. ¹⁰ In iərmama sə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, nəpin rini mə,

‘Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou,
in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.’

¹¹ Iakani nıpərhiēnien tukumiaha i mə nərmama me səməme nıpran me hərəhi irəha ia tiprənə i riti riwən rasori məpi raka Jon Paptaes. Mətə nərmama me pam ia nitətə ia neiaia^a sə in reiwaiu anan ia nirəha in rasori məpi raka Jon. ¹² Ia nəpin nəha Jon Paptaes rınaməvisau irə ruvehe meste pehe ipwet mine, nitətə ia neiai rauviris mamevən ia niskaiēn, nənə

10:42: Mat 25:40   **11:2:** Mat 14:3   **11:3:** Mal 3:1   **11:5:** Aes 35:5-6, Aes 61:1   **11:6:** Mat 13:57, 26:31   **11:7:** Mat 3:5   **11:9:** Luk 1:76   **11:10:** Mak 1:2, Jon 3:28   ^a **11:11:** Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariēn i mə “Nitətə ia neiai.” Nıpwrai nəgkiariēn i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   **11:12:** Luk 16:16

nərmama skai me kamhəkwtəmhiri.^b ¹³ Fwe kupwən meste pehe nəpɪn səvəi Jon, profet me pam mine Loa səvəi Moses kamhəni irapw narimnari me sə tuhəuvehe. ¹⁴ Nənə trini minuə rerimiahaha ragien ti niregiiien nəgkiariien i səiou, iakani pehe tukumiahaha i mə Jon in nə Elaeja sə profet me həməni mə truvehe mwi. ¹⁵ Iərmama sə nəkwəregin rarə ti niregiiien nari traməkeikei mətərig amasan.

¹⁶ Takini nəfe nəgkiariien musipekin ia noien səvəi nərmama ipwet mine? Irəha həmwhen ia nəkwərhakwərha me kamhəkure ia kwopun kamapir ikin, mamhəkwein pen ia irəha me nepwɪn mə,

¹⁷ 'Kimaha iahani nɪpu səvəi nagienien tukumiahaha, mətə kimiahaha hiəpko mhə tanis.

Iahani nɪpu səvəi nemhəien, mətə kimiahaha hiəpkasək mhə.'

¹⁸ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə Jon rɪməuvehe, mɪpkəni mhə nari, məpwəh nənimwiiien waen, nənə irəha həni mə, 'Iəremhə rarə irə.' ¹⁹ Iou Iəməti Iərmama iakiməuvehe, maməni nari, mamənimwi rəmwhen a ia nirəha, nənə irəha həni mə, 'Hətə ro iəmə nəha, in raməni pik nari, mamənimwi mamakonə i, mamavən pəri irəha nərmama səməme kaməraku pen takis mɪnrəha mine nərmama ərəha me nepwɪn mwi!' Mətə noien amasan me səvəi nərmama səməme kamhesi pen nukurənien səvəi Kumwesən kamhahatən pen mə nukurənien nəha ro nɪpərhiienien."

Iesu raməgkiari skai m nərmama nepwɪn

²⁰ Ia nəpɪn nəha Iesu rɪnaməgkiari skai m nərmama me ia taon me sə in rino nɪmtətien asori me səvənhi rɪpik ikin, ti nəri nə mə irəha həkəpwəh mhə noien ərəha me səvənraha. ²¹ In rini mə, "Trərəha anan tukumiahaha nəkur Korasin! Trərəha anan tukumiahaha nəkur Petsaeta! Iakino raka nɪmtətien asori me ia taon mi səkimiahaha, mətə kimiahaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiahaha. Rɪpini minuə iakino nɪmtətien me nəha ia taon mi nəha Taea mine Saeton, tui raka ko nərmama me ikin hənarkahu raka tɪnari ivis, mhəkure ia nimwrakw, mhəpwəh noien ərəha me səvənraha. ²² Mətə iou iakani pehe tukumiahaha i ia nəpɪn nəha Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me irə nərpwɪnien səkimiahaha triskai məpi raka nərpwɪnien səvəi nəkur Taea mine Saeton. ²³ Nənə kimiahaha nəkur Kapaneam. Tukəfo ia kimiahaha? Ko kuvehi utə kimiahaha hiəuvən ia neiai? Rekəm! Tukuvehi irapw kimiahaha hiəuvən inhəripw ia Imwei Nəkur Həuvamhə. Iakino raka nɪmtətien asori me ia taon səkimiahaha, mətə kimiahaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiahaha. Rɪpini minuə iakino nɪmtətien me nəha ia taon nəha Sotom fwe kupwən ko ramarə ihi meste ipwet mine. ²⁴ Mətə iou iakani pehe tukumiahaha i ia nəpɪn nəha Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me irə, nərpwɪnien səkimiahaha triskai məpi raka nərpwɪnien səvəi tənə Sotom fwe kupwən."

Iesu rəgnəgini Tata səvənhi

²⁵ Ia nəpɪn nəha Iesu rini irapw mə, "Tata səiou Iərimənu ia neiai mine tɪprənə, iakani tanak tukw ik, ti nəri nə mə ikinərkwafə narimnari me i. Nərmama səməme həkurən nari mine səməme kinahatən amasan irəha həkətoni mhə. Mətə iko pui pen m nərmama səməme həmwhen ia nɪpwnəti

^b **11:12:** Suatuk riti mwi ti nɪnien vas 12 in i mə: "Ia nəpɪn nəha Jon Paptaes rɪnamostat maməvisau muvehe meste ipwet mine nəmə skai me kamhousari mə tuhouraha nɪtətə ia neiai. Nənə nərmama səməme kamhousari əknekɪn həuvnimwə pen irə." **11:14:** Mal 4:5, Mat 17:10-13, Mak 9:11-13 **11:18:** Mat 3:4 **11:19:** Mat 9:14 **11:21:** Jon 3:6 **11:22:** Aes 23, Esik 26-28, Joel 3:4-8, Amos 1:9-10, Sek 9:2-4 **11:23:** Aes 14:13-15, Jen 19:24-28 **11:24:** Mat 10:15, Luk 10:12 **11:25:** 1Kor 1:26-29

nəkwərhakwərha me hətoni. ²⁶ Ouəh, Tata, nəri nəha ikino ramesi pen a nətərigien amasan səim.”

Iesu rəkwein nərmama mə tuhəuwehe tukwe

²⁷ Iesu rarə mini pen mwi ti nərmama me i mə, “Tata səiou rinəmri pehe raka narimnari me pam ia rəgik, iou Tini. Nənə iərmama riti riwən rukurən iou, mətə Tata səiou əpa. Nənə iərmama riti riwən rukurən səiou Tata, Iou əpa mine nərmama me nəha səməme rerik ragien mə tako pui pen in minraha.

²⁸ Həuwehe tukw iou kimiaha i səməme hiamo pik wok mamhəvrani nari pəmpəm me nənə pwəh iakuvei pehe napwisien m kimiaha. ²⁹ Kimiaha tihəuvehi nəgkariien me səiou səməme iakamahatən kimiaha irə, mhatipə pen ia nuramiaha rəmwhen ia nəri katipə pen ia nurai kau mə trərar. Pwəh iakahatən kimiaha ia noien me səiou. Iou iəmə afafa. Rerik reiwaiu. Nənə kimiaha tihətoni napwisien ia nimiruien səkimiaha. ³⁰ Kimiaha tiho iamınhi irə ti nəri nə mə nəgkariien sə iakamahatən kimiaha irə riməru, nənə narimnari me sə takuvei pehe m kimiaha mə tihəuvehi həpwəh nıpamien.”

12

Iesu in ramərimənu ia Sapat

¹ Ia nəpın nəha, ia Sapat riti, Iesu ramavən maməpi simwın ia nimeit wit me nepwın. Nərmama me səvənhi nukumhə rinamahi irəha, nənə hənəmesi kwənkwai wit mənəmhani. ² Mətə nəpın Farisi me hətoni, həni pen tukwe in mə, “Ətə ro. Nərmama me səim kamho noien riti rıpkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia Sapat.”

³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə Ikinan nəfe Kig Tevit rino fwe kupwən uə? Ia nəpın nəha in mine nərmama me səvənhi nukumhə ramahi irəha, ⁴ Kig Tevit ruvniwə ia nimwə səvəi Kumwesən, məni bred ikinan sə raməmak ia nifatə. Rıpkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in mine nərmama me səvənhi tuhani bred nəha, mətə pris me əpa həukurən nanien. ⁵ Uə rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Loa səkitaha mə ia Sapat me pris me fwe ia nimwə səvəi Kumwesən kamhəruı loa səvəi Sapat mətə Kumwesən rətə mə irəha həpwəh noien nari riti rərəha? ⁶ İakani pehe tukumiaha i nari riti rasori məpi raka nimwə səvəi Kumwesən in i ia kwopun i. ⁷ Kumwesən riməni mə, ‘İakəpwəh nokeikeien mə nərmama tuhousi əpune nərimiru me mhəuvehi pehe miou, mətə iakokeikei mə irəha tuhapi ti nirəha me.’ Rıpinuə kimiaha hiəukurən nıpwrai nəgkariien i ko hiəpwəh nini ərhəien nərmama me səiou. Irəha həpwəh noien nari riti rərəha. ⁸ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə iou, İəməti İərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

Iesu romasan rəgi iərmama riti

⁹ Iesu rəpwəh kwopun nəha, mevən, muvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur İsrəl. ¹⁰ İərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe. Ko rıpkui atukw mhə i. Farisi me həres pen Iesu i mə, “Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tukomasan iərmama sə raməmə uə rekəm?” Kamhətəriɡ ia Iesu mə trəfni irə. Trini minuə rəsəni, tuhəni ərəha in tukwe.

¹¹ Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Sin ia kimiaha, trini minuə sipsip riti səvənhi rivə pen ia ruei tənə ia Sapat trəpwəh raməmak? In traməkeikei

11:27: Mat 28:18, Jon 3:35, 17:2, Fil 2:9, Jon 1:18, 10:15   **11:28:** Jer 31:25   **11:29:** Jer 6:16
11:30: 1Jon 5:3   **12:1:** Dut 23:25   **12:2:** Eks 20:10   **12:3:** 1Saml 21:1-6   **12:4:** Lev 24:5-9
12:5: Nam 28:9-10   **12:6:** Mat 12:41-42, Luk 11:31-32   **12:7:** Hos 6:6, Mat 9:13   **12:8:** Mat 8:20   **12:10:** Luk 14:3   **12:11:** Luk 14:5

mækwtəmhiri, muvehi utə. ¹² Mətə iərmama in ramasan məpi raka sipsip! Ro iamīnhi irə ratukwatukw ia Loa səkītaha mə tuko noien amasan ia Sapat.”

¹³ Nənə Iesu rəgkiari m iərmama sə rəgīn rərfe, mīni mə, “Tiko muvi atukw rəgīm.” Iərmama nəha ruvi atukw rəgīn. Rəgīn ruvehe mamasan mwi məsanīn rəmwhen ia nīkare rəgīn. ¹⁴ Mətə Farisi me həier irapw, mhousəsimwīn irəha me, mənāmhəni ərəha Iesu, mənāmhətui suatuk mə tuhousi əpune in.

Iesu in iəmə sə Kumwesən ruvərfi raka in

¹⁵ Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, ro pen rier ia kwopun nəha. Nərmama həpik həkurirə in. Səməme kamhemhə in ro irəha pam həuvehe mhəsanīn, ¹⁶ nənə mīnise pen ti nīrəha i mə tuhəpwəh nīnīien nəghīn kamo nərmama həregi həukurən in. ¹⁷ Narimnari me i həier pehe iamīnhi mə nəgkiariien səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In rīməni mə,

¹⁸ “Hətə ro iərmama sə ramo tukwini nari miou. Iakimərfi raka in.

Iakokeikei pik in, rerik ragien tukwe.

Takəmri pen Nənīmwīn səiou ramarə irə,

nənə in trīni irapw noien atukwatukw ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.

¹⁹ In trīpkəvisə mhə uə trəpwəh nətəpaharien.

Nərmama tuhəpwəh nīregiien rerīn ia suatuk me.

²⁰ In truvehi məru nərmama səməme həpkiskai mhə

rəmwhen kauvehi məru kwənkwai nig sə rərkwəpīr,

nənə səməme nəgsenraha rīnamiwən in truvehi məru irəha

rəmwhen kauvehi məru nukumhəv ia napw sə na trīfwə.

Tro iamīnhi irə mamevən meste in tro narimnari me pam həuvehe mhatukwatukw.

²¹ Nənə nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhəmri pen əknekīn nətərigien səvənraha irə.”

Nərmama kamhəni ərəha Iesu mə iəremhə rarə irə

²² Nəpīn riti nərmama nepwīn həiri iərmama riti mhəiri mhəuvehe ti Iesu. Iərmama nəha nənimen rīfwə ko rīpkəgkiari mhə ti nəri nə mə iəremhə rarə irə. Nənə Iesu ro in ruvehe məsanīn. Iərmama nəha rəgkiari, mətə mwi nari.

²³ Nənə nərmama me pam nənimenraha rier. Həni mə, “Nərmama. Rosi iəmə i in i kwənəkwus səvəi Kig Tevīt kītaha sameitenhi uə?”

²⁴ Mətə nəpīn Farisi me həregi, həni mə, “Rekəm! Iəmə nəha rauvehi nīskaiien səvəi iəremhə asori nəha Pielsepul, maməkoui irapw nəremhə me irə.”

²⁵ Mətə Iesu rukurən nətərigien səvənraha, mīni pen ti nīrəha i mə, “Trīni mīnuə ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru irə, nərmama me səvənhi kamhousi irəha me, nītətə sə ieni nəha ramərimənu irə truvehe mərəha. Trīni mīnuə nərmama ia rukwənu riti uə ia nəkwai nīmwə riti həuai irəha me ia kusen kəru, kamhousi irəha me, irəha ko həpkarə amasan mhə. ²⁶ Nənə mə nīpərhienien i Setan raməkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama, noien nəha ramahatən pen mə narəien səvənhi ro kəru. In ramousi atukw a in. Mə ro iamīnhi irə nītətə sə in ramərimənu irə trəfərer əpwəmwis? ²⁷ Kīmīaha hīaməni iou mə iakaməkoui irapw nəremhə me ia nīskaiien səvəi Pielsepul. Trīni mīnuə nəgkiariien nəha səkīmīaha ro nīpərhienien, rəfo ia nərmama me səkīmīaha? Irəha kamhəkoui irapw nəremhə me ia nīskaiien səvəi sīn? Səvəi Setan? Rekəm! Ro pen ramasan mə irəha tuhəkiri nəgkiariien i səkīmīaha.

²⁸ Mətə iou iakaməkoui irapw nəremhə me ia nɪskaiien səvəi Nənɪmwɪn səvəi Kumwesən. Noien nəha ramahatən pen mə nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe raka tukumiaha.

²⁹ Uə iərmama riti trəfo muvnmwə, makres narimnari me ia nəkwai nimwə səvəi iəmə skai riti? In traməkeikei mukupwən məkwətəmhiri iəmə skai nəha, mərihi rəgɪn mi mɪne nɪsun mi. Kurirə irə in rukurən nevənien makres narimnari me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi.

³⁰ Iərmama sə rɪpkukurirə mhə iou in raman əpə ia nirak. Nənə iərmama sə rɪpkasitu mhə ia nirak, mamiri pehe nərmama həuvehe tukw iou, in raməkoui kɪrkɪri irəha. ³¹ Ro pen iakani pehe tukumiaha i. Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhaien me pam səməme nərmama tuho uə tuhəni irə, məpwəh nərpwɪnien. Mətə iərmama sə trɪni ərəha Nənɪmwɪn Ikinan, Kumwesən trɪpkenouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpɪn riti. ³² Iərmama sə trɪni nəgkariien ərəha riti, muəsi Iou Iəməti Iərmama irə, Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhaien səvənhi, məpwəh nərpwɪnien. Mətə iərmama sə trɪni nəgkariien ərəha riti muəsi Nənɪmwɪn Ikinan i, Kumwesən trɪpkenouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpɪn riti. Nərpwɪnien səvənhi trarə ia nɪtətə ipwet mɪne mɪne ia nɪtətə sə trɪpkuvehe.”

Iesu rəgkari ia kwənkwai nei me

³³ “Nei amasan rukuə nukwai nei amasan, mətə nei ərəha rukuə nukwai nei ərəha. Nei amasan uə nei ərəha tihətə sas a ia kwənkwanrau. ³⁴ Kimiaha hɪəmwhen ia kuse snek me səməme kamhahi əpune iərəmə! Kimiaha nəkur ərəha tihəfo mhəni nəgkariien amasan? Kə hiəpko mhə, tɪ nəri nə mə iərmama raməgkari, ramɪni irapw a nəfe nətərigien rerɪn rukuər irə. ³⁵ Iərmama amasan rani irapw nəgkariien amasan tɪ nəri nə mə rerɪn rukuər ia nətərigien amasan. Iərmama ərəha rani irapw nəgkariien ərəha tɪ nəri nə mə rerɪn rukuər ia nətərigien ərəha. ³⁶ Iakani pehe tukumiaha i ia nəpɪn nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə tɪ noien me səvənraha, in trəres nəgkariien ərəha me pam sə nərmama me həməni əpnəpen, nənə irəha tuhaməkeikei mhəni pen tukwe in mə hənəfo irə mhəni. ³⁷ Nəgkariien me səim sə ikamɪni, Kumwesən trəkiri nəgkariien me nəha mətə sas ia niram mə ik iərmama atukwatukw uə ik iərmama ərəha.”

Farisi me mɪne nahatən me səvəi Loa kamhəres nɪmtətien riti

³⁸ Nənə nahatən me nepwɪn səvəi Loa mɪne Farisi me həni pen tɪ Iesu i mə, “Iahatən. Kimaha iahokeikei mə tiko nɪmtətien riti pwəh iahətoni ro.”

³⁹ Mətə Iesu rɪni pen tɪ nirəha i mə, “Kimiaha nərmama ipwet mɪne hɪəmətui a nɪmtətien tɪ nəri nə mə noien səkimiaha rikou. Kimiaha hɪənəpwəh Kumwesən rəmwhen pran sə rəpwəh iərman səvənhi mamesi pen iərməpə. Kumwesən trəpwəh nuvei peheien nɪmtətien riti mwi m kimiaha, mətə nɪmtətien əpa səvəi Profet Jona. ⁴⁰ Fwe kupwən Profet Jona raməmak ia tɪpwi nəmu asori nəpɪn ia ran kahar mɪne nəpɪn ia nəpɪn kahar. Rəmwhen a mwi iou, Iəməti Iərmama, takarə ia reri tɪprənə nəpɪn ia ran kahar mɪne nəpɪn ia nəpɪn kahar. ⁴¹ Ia nəpɪn nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə tɪ noien me səvənraha, nəmə Nineve tuhərer irəha nərmama ipwet mɪne, nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə nəpɪn nəmə Nineve həregi Profet Jona raməvisau, irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun i. ⁴² Ia nəpɪn nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə tɪ noien me səvənraha, pran asori

12:28: Wok Me 10:38, 1Jon 3:8   **12:29:** Aes 49:24, 1Jon 4:4   **12:30:** Mak 9:40, Luk 9:50   **12:31:** 1Tim 1:13, Hip 6:4-6, 10:26   **12:33:** Mat 7:16-20   **12:34:** Mat 3:7, 15:18, Mat 23:33, Luk 3:7   **12:38:** Mat 16:1, Luk 11:16, Jon 6:30, 1Kor 1:22   **12:39:** Mat 16:4   **12:40:** Jon 1:17   **12:41:** Jon 3:5
12:42: Mat 12:6, 1King 10:1-10

sə rinamərimənu ia tənə Sipa fwe kupwən trərer irəha nərmama ipwet mine, nənə mini mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamini irə ti nəri nə mə prən nəha ruku pen ia nikare tənə fwe isipwin anan muvehe mə triregi nukurəniən səvəi Solomon. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Solomon in i ia kwopun i.

⁴³ Nəpin kinəkoui irapw nənimwin ərəha riti ia iərmama, nənimwin ərəha nəha trəfo irə? Trevən mavən ia kwopun me sə nui riwən ikin, mamətui kwopun trapwis ikin. Mətə mə ripkətoni mhə, ⁴⁴ trəgkiari iamini irə mə, ‘Təkrərig mwi mevən ti nimwə fwe səiou sə iakiməier irə.’ Nənə nəpin rirərig muvehe, trətoni mə nimwə nəha ro tekən, kinaies amasan irə, narimnari me pam kəhmərimə a ia təmwəkinraha. ⁴⁵ Nənə in trevən miri mwi nənimwin ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka in, miri irəha mhəuvehe, mhəuvnimwə mwi, nənə mharə ia reri iərmama nəha. Nənə nimiruien səvəi iərmama nəha truvehe mərəha anan məpi raka sə kupwən. Nəri nəha iakani truvehe meste nərmama ərəha me i ipwet mine.”

Mama me səvəi Iesu mine piəvni me mini kitiriməni me

⁴⁶ Nəpin Iesu raməgkiari m nərmama, nərmama nepwin hətoni piəvni me mine mama səvənhi kəmhərəfwe fwe iruə mamhəres in mə tuhəgkiari ro min.

⁴⁷ Nənə iərmama riti rini pen ti Iesu i mə, “Ətə ro! Səim mama mine piəm me kəmhərəfwe fwe iruə, mamhətui ik. Irəha hokeikei mə tuhəgkiari mik.”

⁴⁸ Mətə Iesu rini mə, “Sin nəha səiou mama? Nisimə nəha piək me?” ⁴⁹ In ruini rəgin ia nərmama me səvənhi, mini mə, “Kimiəha i mama me səiou. Kimiəha i piək me. ⁵⁰ Iərmama sə ramo nəkwai Tata səiou fwe ia neiai, in nə piək mine kitirimək mine mama səiou.”

13

Iesu rusipekin ia iərmama sə rauini nuni nari

¹ Ia nəpin nəha Iesu rier ia nimwə mevən məkure ia nikare nui asori.

² Nərmama me həpik həuvehe mhəusəsimwin pen irəha me tukwe. Ro pen Iesu rəputə ia nitətə ouihi riti fwe peraha məkure irə. Nərmama me pam kəmhərəfwe parei ia nipəkir. ³ Nənə in rani narimnari me ripik ti nirəha i, mausipekin, mamini mə, “Həregi ro. Nəpin riti, iərmama riti revən mə truini nuni nari me ia nəmhien səvənhi. ⁴ Nəpin rauini nuni nari me, nuni nari me nepwin həsas pen ia suatuk, nənə menu me həuvehe mhəni pam. ⁵ Nepwin həsas pen ia təkure kəpwier tiprənə rouihi ikin. Həuverə akwauakw a ti nəri nə mə nuanraha ripkəiwaiu amasan mhə ia tiprənə. ⁶ Mətə nəpin meri rəkwiiri, mənhi, haukei pam ti nəri nə mə nuanraha rouihi. ⁷ Nuni nari me nepwin həsas pen ia tiprənə sə nəkwus ərəha rauviris ikin. Nəkwus ərəha me həuviris mhəuvehe mhəusəman pam irəha. ⁸ Nənə nuni nari me nepwin həsas pen ia tiprənə amasan, nənə mhəukuə. Nepwin kwənkwan hantret, nepwin kwənkwan sikisti, nepwin kwənkwan toti. ⁹ Iərmama sə nəkwəregin rarə ti niregiien nari traməkeikei mətərig amasan.”

¹⁰ Kurirə irə nərmama me səvəi Iesu həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməgkiari m nərmama ia nusipekinien me?”

¹¹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiəha nərmama me səiou kinəsevər ia suatuk tukumiəha hiəukurən narimnari me i ia nitətə ia neiaiə hənəmərkwafə fwe kupwən. Mətə nərməpə me, kəpkəsevər mhə ia suatuk ti nirəha mə tuhəukurən narimnari me nəha iamini. ¹² Ro iamini irə ti nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaqu

12:46: Mat 13:55   **12:50:** Jon 15:14, Rom 8:29   **13:2:** Luk 5:1-3   **a 13:11:** Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nəpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

13:12: Mat 25:29, Mak 4:25, Luk 8:18, 19:26

min, nənə in truvehi rəmwhen məpi raka. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe. ¹³ Iou iakaməgkiari mīnraha ia nusipekinien me ti nəri nə mə kamhətui, mətə həkətə mhə nari. Kamhəregi, mətə həkregi mhə nari mhəukurən. ¹⁴ Noien səvənraha ro nəkariien i səvəi Profet Aesea ruvəuvehe muvəukuə. Rini mə, 'Kimiaha tihəregi, mhəregi, mhəregi, mətə ti nəpīn riti tihəkregi mhə mhəukurən.

Tihətoni, mhətoni, mhətoni, mətə ti nəpīn riti tihəkətoni mhə mhəukurən.

¹⁵ Tro iamīnha irə, ti nəri nə mə reri nərmama me i ruvəskai raka.

Hənəsisəg raka ia nəkwəregīnraha mīne nənimenraha.

Mətə trīni mīnuə həpwəh noien iamīnha irə,

nəfe nəghīn tuhəukurən nətoniien ia nənimenraha

nənə mhəregi ia nəkwəregīnraha,

uə tuhəukurən ia rerīnraha,

nənə mhərari mhəuvehe tukw iou, nənə tako irəha həuvehe mhəsānīn.'

¹⁶ Mətə kimiaha nəmriamiha ramətə nari, nəkwəregimīaha ramregi nari. Ro iamīnhi irə rerimīaha traməkeikei magien. ¹⁷ Iakamīni nīpərhienien tukumīaha i mə fwe kupwən profet me həkik mīne nəkur atukwatukw me həkik hokeikei mə tuhətə narimnari me i hiamətə, mətə həkətə mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəkariien me i hiamregi, mətə həkregi mhə.

¹⁸ Hətərig iou pwəh iakīni irapw nīpwrai nusipekinien səvəi iərmama sə rauini nuni nari me. ¹⁹ Nuni nari sə rəsas pen ia suatuk rəmwhen ia iərmama sə ramregi nəvisaiien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mətə in rīreirei nīpwrān. Ro pen Setan ruvehe akwauakw, muvehi raka nəkariien nəha ia nətərigien səvənhi. ²⁰ Nuni nari sə rəsas pen ia təkure kəpwier rəmwhen ia iərmama sə ramregi nəkariien amasan, nənə təkwtəkwni a ruvehi, magien tukwe. ²¹ Mətə nəkariien nəha rīpkeiwaiu amasan mhə ia rerīn rəmwhen ia nuai nei me. In truvehi nəkariien nəha səvəi nəpīn ouihi a. Nəpīn nərmama tuho nəmīsəien min, uə tuhometə in ti nəkariien amasan, traraka akwauakw a irə. ²² Nuni nari sə rəsas pen ia tīprənə nəkwus ərəha rauvirīs ikīn rəmwhen ia iərmama sə rīregi nəkariien amasan, mətə ramətərig pīk ia narimnari me səvəi tīprənə i. Mane rameikuə irə, mavi raka nətərigien səvənhi. Nətərigien me nəha housəman nəkariien amasan. Rəpwəh nukūəien. ²³ Mətə nuni nari sə rəsas pen ia tīprənə amasan rəmwhen ia iərmama sə rīregi nəkariien amasan, mukurən nīpwrān, mukuə. Riti nukwan toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan hantret."

Iesu rusipekin ia nurhi ərəha

²⁴ Nənə Iesu rini nusipekinien riti mwi ti nirəha i mə, "Nitətə ia neiai rəmwhen ia iərmama sə ruini nuni nari amasan me ia nəmhiēn səvənhi, ²⁵ mətə nəpīn nərmama me səvənhi kamhapri, iərmama sə raməmwəki in ruvehe, muini pen mwi nuni nurhi ərəha ia nəkwai nəmhiēn nəha, nənə mier mamevən. ²⁶ Nəpīn nuni nari amasan me həutə pehe, mətə nurhi ərəha mwi rutə ia rerīnraha.

²⁷ Iəmə asori nəha səvənhi nərmama nēpwīn kamho tukwini nari min. Irəha həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, 'Iəmə asori. Ikīnəpwei nuni nari amasan me ia nəmhiēn səim. Mətə rəfo nurhi ərəha mwi fwe ikīn?'

²⁸ Miregi in rini pen ti nirəha i mə, 'Kwa iərmama sə raməmwəki iou rino.'

Miregi nərmama səməme kamho tukwini nari min həni pen tukwe in mə, 'Ro iamīnhi irə ikokeikei mə kīmaha tahəuvən mheivi raka nurhi ərəha?'

²⁹ Mətə in rini mə, 'Rekəm. Rərəha mə kimiaha hiameivi utə nurhi ərəha, nənə mheivi utə pekin sə ramasan me. ³⁰ Pwəh irəha həutə pəri meste nəpin nəha tuhəmrue irə. Ia nəpin nəha takini pen ti nərmama me səiou səməme tuhəsi kwənkwai nari amasan me nəha mə, Kimiaha tihəkupwən mhousəsimwın nurhi ərəha, mhərihi tərini ia kusen me mə tukərarki pen ia napw. Mətə kwənkwai nari amasan me kimiaha tihəpeki, mhəuvehe, mhəmri ia nimwə səiou sə iakamoeite nəveginien ikin.' "

Iesu rusipekin ia nuni nei sə rouihi anan

³¹ Iesu rini irapw nusipekinien riti mwi ti nirəha i, mini mə, "Nitetə ia neiai rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat. Iərmama riti ruvehi, məpwei ia nəmhien səvənhi. ³² Nuni mastat in rouihi anan ia nuni nei me, mətə nəpin rutə, rasori məpi raka nəpigın me pam, muvehe mo nei irə, menu me ia nimagouagou həuvehe mho pen kwətəpag me səvənraha ia rəgin me."

Iesu rusipekin ia yis

³³ Nənə Iesu rini pen nusipekinien riti mwi ti nirəha i, mini mə, "Nitetə ia neiai rəmwhen ia yis sə pran riti ruvehi, mərəpi irau flaoa ripik, nənə məpwəh meste yis rəse floa me pam rəsisı."

³⁴ Iesu rəgkiari m nərmama me ia nusipekinien me a. Nəgkiariien riti mwi riwən rini mahatən irəha irə. ³⁵ Iesu ro iamınhi irə mə nəgkiariien i profet riti səvəi Kumwesən rıməni fwe kupwən truvehe mukuə. Rini mə, "Takəgkiari ia nusipekinien me, mini irapw narimnari me sə iakinərkwafə i nəpin nəha iakino tıprənə i meste pehe ipwet mine."

Nıpwrai nusipekinien səvəi nurhi ərəha

³⁶ Iesu rəgkiari pam, məpwəh nərmama me, muvnmwə ia nəkwai nimwə. Nənə nərmama me səvənhi həuvehe tukwe, mhəni mə, "Tikəusiəre pui pehe ro nıpwrai nusipekinien nəha ikiməni ia nurhi ərəha sə rutə ia nəmhien."

³⁷ Miregi Iesu rini mə, "Iərmama sə rauini nuni nari amasan me in nə iou, Iəməti Iərmama. ³⁸ Nəmhien in nə tıprənə i. Nuni nari amasan me irəha nə nıpwənəti nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nurhi ərəha me irəha nə nıpwənəti Setan, iəremhə ərəha. ³⁹ Iərmama sə rəmwəki iəmə asori səvəi nəmhien, muini pen nurhi ərəha in nə Setan. Nəpin nuni nari amasan me həmrue irə in nə nəpin sampam. Nənə nərmama me nəha həuvən mhesi kwənkwan irəha nə nagelo me.

⁴⁰ Rəmwhen mə nərmama housəsimwın nurhi ərəha, nənə mhəuvani ia napw, ia nəpin sampam tro mwi iamınhi irə. ⁴¹ Iou, Iəməti Iərmama, takərhi pen nagelo me səiou, həuvən ia kwopun me səiou sə iakamərimənu ikin. Nənə irəha tuhəpeki raka narimnari me pam səməme kamho nərmama kamhəmwei ia nərəhaien mine nəkur ərəha me pam, ⁴² nənə mhərarki pen irəha ia napw asori. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revınraha. ⁴³ Nənə nəkur atukwatukw tuhəvnmwə ia nitətə sə Tata səvənraha ramərimənu irə, nənə mhəhiapw rosi meri. Iərmama sə nəkwəregın rarə traməkeikei mətərig amasan."

Iesu rusipekin ia mane asori sə kinimwi ia tıprənə

⁴⁴ "Nitetə ia neiai rəmwhen ia mane asori kinimwi ia tıprənə riti. Iərmama riti raman mətoni mane nəha, rarə minimwi mwi. Ti nəri nə mə rerin ragien

pik, in rəmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri tiprənə nəha.”

Iesu rusipekin ia kəruətereī amasan riti kani mə pel

⁴⁵ “Nənə riti mwi. Nitətə ia neiai rəmwhen ia iərmama riti sə ramətui kəruətereī amasan me nəha kani mə pel mə trəmri pen nəmri nari ia nirəha, nənə muvehi mane. ⁴⁶ Nəpīn rətoni pel riti nənimen rutə pik, revən məmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri pel nəha.”

Iesu rusipekin ia net

⁴⁷ “Nənə riti mwi. Nitətə ia neiai rəmwhen ia net sə kərarki pen ia nəkwai təsi, ruvehi nəmu me səpəmsəpə. ⁴⁸ Nəpīn net ruvəukuə, nərmama həvi parei, mhəkure, mənəmhəuai nəmu me. Sə ramasan me kamhəvai pen ia tənəripw me, mətə sə rərəha me kamhərarki. ⁴⁹ Tro mwi iamīnhi irə ia nəpīn sampam. Nagelo me tuhəvən, mhəpeki raka nəkur ərəha ia reri nəkur amasan, ⁵⁰ nənə mhərarki pen irəha ia kwopun napw asori rauək ikin. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revīnraha.”

⁵¹ Iesu rəgkiari pam, nənə mərəs pen nərmama me i səvənhi mə, “Narimnari me i iakini pehe tukumiaha i hiəregi mhəukurən nīpwrənraha uə rekəm?”

Miregi irəha həni mə “Ouəh. Kimaha iahəukurən.”

⁵² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ro iamīnhi irə iərmama sə kupwən in iahatən səvəi Loa, mətə kurirə irə kahatən amasan in ia nitətə ia neiai, in rəmwhen ia iəmə asori riti nautə me rīpik fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. In rukurən nuvniwəien mīpeki raka nautə me sə vi irau nautə me sə tui.”^b

Nəkur imwei Iesu həpwəh nisaiien in

⁵³ Nəpīn Iesu rini irapw pam nusipekinien me i, in rəpwəh kwopun nəha, ⁵⁴ mevən ia Nasaret, imwəni atukwatukw, mīnamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Irəha nənimenraha rier. Həni mə, “Iəmə i ruvehi nukurənien nəha pəku? Raməfo mamō nīmətəien me i? ⁵⁵ Kwa tīni Josef i iəmə sə rīməuvrhəkin nimwə! Səvənhi mama nə nəghīn nə Meri. Piəvni me nə Jemes, Josef, Jutas, mīne Saemon. ⁵⁶ Kītiriməni me pam hamarə ia rukwənu i kitaha mīnraha. Ro iamīnhi irə iəmə i ruvehi narimnari me nəha pəku?” ⁵⁷ Nənə rerīnraha rīpkagien mhə ti Iesu. Həpwəh nisaiien in.

Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama ia kwopun me kamhəsiai profet riti, mətə nəkur imwəni me mīne nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi ko həpwəh nisaiien in.”

⁵⁸ Nənə Iesu rīpko mhə nīmətəien me rīpik ia kwopun nəha, ti nəri nə mə nəkur imwəni me həpwəh nīniien nīpərhiēien irə.

14

Jon Paptas remhə

¹ Ia nəpīn nəha nərmama kamhəni pik nəghi Iesu. Nəpīn Kig Herot rīregi nəgkiariien səvənraha, ² rini pen ti nərmama səməme kamho tukwini nari mīn mə, “In nəha Jon Paptas. Rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi ro pen rauvehi nīskaiien mamō nīmətəien me.”

³ Kig Herot rini iamīnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən in rəkwtəmhiri Jon, mərihi in, muvehi puvnimwə ia kalapus ti Herotias, pran səvəi piəvni nəghīn

13:48: Mat 22:9-10   **13:50:** Mat 13:42, Luk 13:28   **b 13:52:** Iesu rusipekin ia nautə me sə vi mīne nautə me sə tui. Nautə me sə vi rəmwhen ia nəgkiariien sə rəmak ia Niutestamen. Nautə me sə tui rəmwhen ia nəgkiariien sə rəmak ia Oltestamen.   **13:53:** Mat 7:28   **13:54:** Jon 7:15   **13:55:** Jon 6:42   **13:57:** Jon 4:44   **14:3:** Mat 11:2

nə Filip. ⁴ Niemaha raməpi prən nəha ti nəri nə mə Jon rini pen ti Kig Herot i mə, “Ikakres pran səvəi piām noien nəha ripkatukwatukw mhə ia Loa.” ⁵ Kig Herot rokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rehekir nərmama ti nəri nə mə irəha hani mə Jon in profet riti.

⁶ Mətə nəpin ko nəveginien asori riti sə rahatən pen nəpin Kig Herot rinətui irə, prən ouihi səvəi Herotias ruvehe motanis ia nənimenraha, mo Kig Herot rerin ragien. ⁷ Ro pen Kig Herot rini nəkwān muvehi kwəsuahe tukwe mə truvei pen nəfe nəghin prən ouihi i trəres i. ⁸ Ia nəpin nəha mama səvəi prən ouihi rəgkiari min, mini pen nətərigien səvənhi tukwe. Nənə prən ouihi nəha revən mini pen ti Kig Herot i mə, “Tikevən muvehi kənkəpwə Jon Paptas ia tikiplet muvehi muvehe ia kwopun i muvei pehe miou.” ⁹ Nəpin Kig Herot riregi nəsien nəha, rerin rəpou. Mətə ti nəri nə mə riməuvehi kwəsuahe ia nəmri nəmə asori me səməme kamhani pəri nari irəha min in rini nəkwān mə tukuvei pen. ¹⁰ In rərhi pen iaruağən riti səvənhi revən ia kalapus, mərai raka kənkəpwə Jon, ¹¹ məmri pen ia tikiplet, muvehi muvehe, muvei pen m prən ouihi. Prənouihi nəha ruvehi mevən, muvei pen m mama səvənhi. ¹² Nənə nərmama me səvəi Jon həuvehe, mhəuvehi nīpwran, mhəuvən, mhənimwi. Kurirə irə həuvən mhəni pen ti Iesu.

Iesu rəkwəni nərmama me irəha pam faef-taosen

¹³ Nənə nəpin Iesu riregi nəgkiariien i, rəputə ia nitətə ouihi, məpwəh kwopun nəha, mevən in əpa ia kwopun riti nərmama həiwən ikin. Mətə nərmama me həregi, həier ia taon me, mhavən a, mhəkurirə in. ¹⁴ Nəpin in ruvarei, rətoni nərmama həpik, nənə rerin rəkwəpir ti nirəha. Nənə in ro nərmama me səvənraha səməme kamhemhə həuvehe mhəsənin.

¹⁵ Nəpin rinaməruarəv meri na trivə, nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhətə in, mhəni mə, “Rinaməpitəv. Kwopun i nəveginien riwən ikin. Ramasan mə tikərhi pen nərmama me i həuvən ia rukwənu me pwəh həuvehi nəmri nəveginien sənənraha.”

¹⁶ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Irəha tuhəuvən ti nəfe? Kimiaha nə tihəuvei pen nəveginien minraha.”

¹⁷ Miregi irəha hani pen tukwe in mə, “Nəveginien sənətaha rəpwəh nəmwhenien. Bred krirum mine nəmu kəru a i.”

¹⁸ Miregi Iesu rini mə, “Həuvehi irəha mhəuvehe tukw iou.” ¹⁹ In rini nəkwān mə nərmama tuhəkure ia nurhi. Ruvehi bred krirum mine nəmu kəru, məkwətə ia nimagouagou, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, məkwsen bred me, muvei pen m nərmama me səvənhi, nənə irəha həpeki pen m nərmama. ²⁰ Nərmama pam hani nari tipwinraha rəsisi. Nənə nərmama me səvəi Iesu həvai pen nīpərpəri nəveginien me nəha sə hənani mhəpwəh rukuər ia tənəripw me irəha pam twelef. ²¹ Nərmama me nəha həpik hani nari nərman nīpran mine nəkwərhəkwəra. Kəvsini nərman me əpa ipaka faef-taosen.

Iesu ravən ia təkure nui asori Kalili

²² Kurirə irə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəputə ia nitətə ouihi, mhəkupwən mhəpi simwin ia nui asori. In tramo mərhi pen nərmama həuvən fwe imwənraha me. ²³ Iesu rəsəkir raka minraha, mutə ia təkue riti mə trəfwaki in əpa. Nəpin rinəpitəv in əpa ia kwopun nəha, ²⁴ mətə nitətə ouihi nərmama me səvənhi kamhəsua i ruvan raka isipwin ti tənə nəha. Peiau peiau me kamhəpwi ti nəri nə mə irəha kamhəiu mamhəuvən ia nəmri mətəgi mwatuk.

²⁵ Ia nāpīn nāha rīnamran Iesu ruvehe tī nīrāha, mamavān ia tākure nui.
²⁶ Mātā nāpīn nārmama me sāvānhi hāti pen mhātoni mā in ravān ia tākure nui, hāhekir, mhāni mā, “Kwa iāremhā nāha.” Nānā irāha hākwein āpwāmwis tī nāri nā mā hāhekir asori.

²⁷ Mātā tākwtākwuni a Iesu rāgkiari mīnrāha mīni mā, “Kīmīaha tihāpwāh nīregiien rārāha. Kwa iou i. Tihāpwāh nehekirien.”

²⁸ Mīregi Pita rīni pen tukwe in mā, “Iārimānu. Trīni mīnuā ik nā tikīni nākwam tukw iou i mā takavān ia tākure nui muvehe tukw ik.”

²⁹ Mīregi Iesu rīni mā, “Uvehe.” Ro pen Pita reivā irapw ia nākwai nītātā ouihi, mavān ia tākure nui mevān tī Iesu. ³⁰ Mātā nāpīn rātoni nīmātāgi, rehekir, mīnamāmwhēnīm, mīnamākwein āpwāmwis mā, “Iārimānu! Uvehimīru iou!”

³¹ Tākwtākwuni a Iesu rosā pen rāgīn muvehi Pita, mīni pen tukwe in mā, “Ik iārmama nahatātāien sām rīpkiskai mhā. Rāfo nātārigiien sām ro kārū iamīnhi irā?”

³² Nāpīn irāu krouāputā ia nītātā ouihi, nīmātāgi reiwaiu mīwān. ³³ Nānā nārmama me sāvāi Iesu ia nākwai nītātā ouihi hānīmwi nukurhunrāha, mhāuvei pen nīsiāiien sāvānrāha mīn, mhāni mā, “Nīpārhiēnien ik Tīni Kumwesān.”

Iesu ro nākur Kenesaret sāmāme kamhēmhā hāuvehe mhāsānīn

³⁴ Irāha hāpi sīmwin ia nui asori, mhāuvān mhāuvarei ia tānā Kenesaret.
³⁵ Nāpīn nārmama ia kwopun nāha hātoni mhāukurān mā Iesu nāha, hārhi pen nāgkiariien revān ia rukwānu me pam ia kwopun nāha. Nānā irāha hāuvehi nārmama me pam sāmāme kamhēmhā mhāuvehi mhāuvehe tī Iesu,
³⁶ mamhāres in mā ko irāha hārapi a nusvenhi tīnari sāvānhi. Nānā irāha pam sāmāme hārapi hāuvehe mhāsānīn.

15

Nārmama me i kamhāsīai Kumwesān ia tārhunrāha āpa

¹ Ia nāpīn nāha Fārisi me mīne nahatān me sāvāi Loā hāier ia Jerusalem, mhāuvehe tī Iesu, mhāni mā, ² “Rāfo nārmama me sām kamhārui nītātā sāvāi kaha kupwān me? Nāpīn hāni nari, hāpkukupwān mhā mhārkwērig.”

³ Mīregi Iesu rīni pen tī nīrāha i mā, “Rāfo kīmīaha hīamātefi nāgkiariien sāvāi Kumwesān mā tihesi pen narāien sākīmīaha? ⁴ Kumwesān rīmāni nākwān mā, ‘Tikīsiāi tata mīne mama sām.’ In rīmāni mwi mā, ‘Trīni mīnuā iārmama riti rāni ārāha tata mīne mama sāvānhi, tukamākeikei kousi āpune in.’ ⁵ Mātā kīmīaha hīamāni mā, ‘Trīni mīnuā iārmama riti rīni pen tī sāvānhi tata mīne mama mā, Sāiou narīmāni me sā trasitu ia kīmīrau ro ikīnan i sāvāi Kumwesān, ⁶ rāmasān mā in trāpwāh nuvei penien nari riti m sāvānhi tata mīsiāi in irā.’ Ia noien nāha kīmīaha hīamousi rāka nāgkiariien sāvāi Kumwesān ia narāien sākīmīaha. ⁷ Kīmīaha kāuātāsūā me. Fwe kupwān, Profet Aesēa rīmāni atukwatukw kīmīaha, mīni mā,

⁸ ‘Nārmama me i kamhāsīai iou ia tārhunrāha, mātā rerīnrāha rāmāk isipwīn tukw iou.

⁹ Kamhāfwaki auār a miou.

Nāpīn kamhāhatān nārmama,

hāni mā kamhāhatān nāgkiariien sāiou, mātā rekām.

Kamhāhatān nāgkiariien sā ruku pen a tī nārmama.’ ”

Nāfe nari tro iārmama ruvehe māmkekīk ia nāmri Kumwesān

¹⁰ Nənə Iesu rəkwein nərmama me həuvehe tukwe. Rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihətərig amasan ia nirak, mhəukurən nəfe takini. ¹¹ Ripko mhə nəri sə ruvniwə ia nəkwai iərmama ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə nəri sə ruku pen ia nəkwān mamier in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən.”

¹² Nənə nərmama me səvənhi həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Ikukurən mə nəpən Farisi me həregi nəgkiariien nəha niemaha rəpi irəha.”

¹³ Miregi Iesu rini mə, “Nei me pam səməme Tata səiou fwe ia neiai ripkəpwei mhə ti nəpən riti keivi utə irəha. ¹⁴ Kimiaha tihəpwəh irəha. Irəha nərmama kamhəiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nəmri nraha rəfwə. Trini minuə iərmama riti nənimen rəfwə mamiri pen iərmama riti mwi nənimen rəfwə ia suatuk sə trouesi, irau pəri trouivə irapw ia ruei tənə.”

¹⁵ Mətə Pita rini pen tukwe in mə, “Ni pehe ro tukumaha i nipwrai nusipekinien nəha ikiməni.”

¹⁶ Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha mwi hiamreirei ihi? ¹⁷ Hiəpkukurən mhə mə nəfe nari revən ia nəkwai iərmama, ramevən ia təpwən, mamier. ¹⁸ Mətə nəri sə ramier ia nəkwai iərmama raku pen ia rerin fwe imwə nənə in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən. ¹⁹ Iakani iamənhi irə ti nəri nə mə nətərigien ərəha ruku pen ia reri iərmama fwe imwə, mamier: nousi əpuneien iərmama, nakresien pran səvəi iərməpə, noien sə nərman mine nipran kamhəiri əpnəpen irəha me, nakresien, neikuəien, nini ərəhəien iərmama. ²⁰ Noien me i ramo iərmama rəmkemik ia nəmri Kumwesən. Mətə trini minuə iərmama ripkərkwerig mhə, maməni nari, noien nəha ko ripko mhə in ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən.”

Pran Kenan riti rini nipərhiēnien ia Iesu

²¹ Nənə Iesu rier, məpwəh kwopun nəha, mevən ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ²² Nənə təkwtəkwuni a pran Kenan riti sə ramarə ia kwopun nəha ruvehe, mamasək, mamini mə, “Iərimənu, kwənəkwus səvəi Kig Təvit, tikapi tukw iou! Iəremhə ramarə ia prən ouihhi səiou, mamə in raməmisə pik!”

²³ Mətə Iesu rəpwəh niniēn nəgkiariien riti ti prən nəha. Nənə nərmama me səvənhi həuvehe mamhəgkiari min, mhəni mhənuə, “Ərhi pen prən i ramevən, ti nəri nə mə rakurirə kitaha, mamasək.”

²⁴ Miregi Iesu rini mə, “Kumwesən rərhi pehe iou mə takuvehe əpa ti nəkur Isrel. Irəha həmwən ia sipsip me hənəruēi.”

²⁵ Mətə prən nəha ruvehe minimwi nukurhun mi ia nənimen, mini mə, “Iərimənu. Tikasitu ia nirak.”

²⁶ Miregi Iesu rini mə, “Rəpwəh namasanien mə takuvehi nəveginien sənəi nəkwərhəkwərhə mərarki pen i m kuri me.”

²⁷ Miregi prən i rini mə, “Nipərhiēnien, Iərimənu. Mətə kuri me mwi kamhəni nimwəkmwəki nəveginien sə raməsas irapw ia ruei tepol səvəi iamə asori səvənraha.”

²⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Prən i ikamahatətə pərhiēn. Pwəh iako mik rəmwən sə ikəkeikēi.” Təkwtəkwuni a mwi prən ouihhi səvənhi ruvehe məsanin.

Iesu ro nərmama həpik həuvehe mhəsanin

²⁹ Iesu rier ia kwopun nəha, mavən ia nikarkare nui asori Kalili, mevən mutə ia təkuər riti məkure fwe ikin. ³⁰ Nənə nərmama həpik həuvehe tukwe, mamhəuvehi nərmama me səməme kamhəmhə. Nəpwən nisunraha rərfe. Nəpwən nənimenraha rəfwə. Nəpwən nemhəien rouraha nipəri nipwranraha. Nəpwən ho iəpou ko həpwəh nəgkiariien. Həuvehi mwi nərmama həpik

mwi, mhəmri pen irəha ia nisui Iesu, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. ³¹ Ia nəp̄in nəha nəpou me haməgkiari. Nərmama nemhəien rouraha n̄ipəri n̄ipwranraha həuvehe mhəsanin. Nərmama səməme nisunraha rərfe, həvi atukw a nisunraha mamhavən. Nənə nərmama nənimenraha r̄ifwə hətui mamhətə nari. Nəp̄in nərmama me hətoni, nənimenraha rier. Nənə həgnəgini Kumwesən səvəi nəkur Isrel.

Iesu rəkwməni nərmama irəha pam fo-taosən

³² Ia nəp̄in nəha Iesu rəkwein nərmama me səvənhi həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Rerik rəkwp̄ir ti nərmama me i. Hənərə raka nəp̄in kahar kitaha minraha, nənə sənənraha nəveginien ruvəiwən. Iakəpwəh no keikeien mə takərhi pen irəha fwe imwənraha nəp̄in nukumhə ramahi irəha. Rərəha mə kamhəuvən nəm̄inraha r̄ipitəv hāmwei ia suatuk.”

³³ Miregi nərmama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Tsəuvehi bred pəku rəmwhən tsəkwmənu nərmama me i? Kwa həp̄ik anan. Kitaha samərə ia kwopun nəveginien riwən ik̄in.”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Sənəmiaha bred kevə?”

Miregi həni mə, “Sefen mine kwopnəti nəmu me nepw̄in mwi fwe ik̄in.”

³⁵ Iesu rini nəkwən mə nərmama me nəha sənənraha nəveginien riwən tuhəkure ia tiprənə. ³⁶ Nənə ruvehi bred nəha sefen mine kwopnəti nəmu me, məfwaki m̄ini vivi Kumwesən tukwe. Nəp̄in rəfwaki pam, maməkwsen bred me, mauvei pen m nərmama me səvənhi, həpeki pen m nərmama me. ³⁷ Nərmama me pam hani nari tipw̄inraha rəsisi. Nəp̄in hənani raka nari, həvai pen n̄ipərpəri bred mine nəmu me hənani mhəpwəh rukuər ia tənəripw sefen. ³⁸ Nərmama me nəha hani nari həp̄ik anan nərman n̄ipran mine nəkwərhakwərha. Kəvsini nərman me əpa irəha pam fo-taosən. ³⁹ Nənə Iesu rərhi pen irəha kamhəuvən imwənraha me. Kurirə irə rəputə ia nitətə ouihi riti, mamevən fwe kwopun riti nəghin nə Makatan.

16

Farisi me kamhəres n̄imtətien riti

¹ Ia nəp̄in nəha Farisi me mine Satusi me həuvehe, mhəres pen Iesu i mə, “Ko iko ro n̄imtətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəukurən mə ik pərhiən Kumwesən rərhi pehe ik?”

² Miregi Iesu rini mə, “Nəp̄in meri na trivə, kimiaha hiəni mə, ‘Rosi trakwakwi rukwəsikər ti nəri nə mə n̄imagouagou rəruerəv.’ ³ Nənə ia nəpnəp̄in kimiaha hiəni mə, ‘Rosi nesən trauər ipwet ti nəri nə mə n̄imagouagou rəruerəv, məpuə.’ Kimiaha hiəukurən nətəien n̄imagouagou, nənə mhəukurən nəfe nari n̄imagouagou ramahatən pen. Mətə rəfo hiəreirei n̄ipwrai n̄imtətien me i kamo ipwet mine? ⁴ Kimiaha nərmama ipwet mine hiamətui a n̄imtətien ti nəri nə mə noien səkimiaha rikou. Kimiaha hiənəpwəh Kumwesən rəmwhən pran sə rəpwəh iərman səvənhi mamesi pen iərməpə. Kumwesən trəpwəh nuvei peheien n̄imtətien riti mwi m kimiaha, mətə n̄imtətien əpa səvəi Profet Jona.” Iesu rini nəgkariien nəha, məpwəh irəha, mamevən.

Nahatənien səvəi Farisi me mine Satusi me

⁵ Ia nəp̄in nəha Iesu revən irəha nərmama me səvənhi, mhəuvən mhəpi simw̄in ia nui asori. Nərmama me səvənhi hənənouenou mə tuhəuvehi bred. Nəp̄in irəha həuvarei ia n̄ikaren pen, ⁶ Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihətui amasan, mhəsiari ti yis səvəi Farisi me mine Satusi me.”

⁷ Miregi irəha hənəmægkiari mınraha me i mə, “Rosi ramægkiari iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha sənenuouenou bred uə?”

⁸ Nənə nəpın Iesu riregi, rini mə, “Kımiaha nahatətəien səkımiaha rıpkıskai mhə. Rəfo hıamægkiari m kımiaha me mə sənəmıaaha bred riwən? ⁹ Kımiaha hıareirei ihi? Rerımıaaha rıpkırhi mhə bred krırum sə iakınəkwməni nərmmama faef-taosen irə mıne tənərıpw kevə hıaməuvehi kurırə? ¹⁰ Rerımıaaha rıpkırhi mhə bred sefen sə iakınəkwməni nərmmama fo-taosen irə mıne tənərıpw kevə hıaməuvehi kurırə? ¹¹ Rəfo hıareirei nıpwrai nəgkiariien səıou? İapkęgkiari mhə ia bred, mətə iakamıni mə kımiaha tıhaməsiari ti yıs səvəi Farısı me mıne Satusı me.” ¹² İa nəpın nəha nərmmama me səvəi Iesu həuvehe mhəukurən mə Iesu rıpkını mhə mə tuhəsiari ti yıs səvəi bred, mətə tuhəsiari ti nahatənien səvəi Farısı me mıne Satusı me.

Pıta rını irapw mə İesu in Kristo

¹³ Nəpın Iesu ruvehe ipaka ti taon nəha Sisarıa Filipae, rəres pen nərmmama me səvənhi mə, “Nərmmama kamhəni iou, İəməti İərmama, mə iou sin?”

¹⁴ Miregi həni mə, “Nərmmama nepwın kamhəni ik mə Jon Paptaes. Nepwın kamhəni ik mə Profet Elaeja. Nepwın mwi kamhəni ik mə Jeremaea uə profet riti mwi fwe kupwən.”

¹⁵ Miregi Iesu rını pen ti nırəha i mə, “Mətə kımiaha hıaməni mə iou sin?”

¹⁶ Miregi Saemon Pıta rını mə, “İk Kristo. Kumwesən sə ramıru, tını nə ik.”

¹⁷ Miregi Iesu rını pen tukwe in mə, “Saemon, tını Jon, rerım tragien! Rıpko mhə İərmama riti rahatən ik irə mə tikukurən nəri i, mətə Tata səıou fwe ia neıai rahatən ik irə ikukurən. ¹⁸ Nənə iakani pehe tukw ik i mə ik nə Pıta. Nıpwrai nəhag nəha mə kəpwier. İa təkure kəpwier i takuvrhəkın nakalasıa me səıou rəmwhen sə kauvrhəkın pen nımwə irə, nıskaiien səvəi nemhəien ko rıpkouraha mhə irəha. ¹⁹ Takuvei pehe ki me səvəi nıtətə ia neıaiə mik. Nəfe nari ikırıhi tərini ia tıprənə i, tukırıhi tərini fwe ia neıai. Nəfe nari ikıfı raka ia tıprənə i, tukıfı raka fwe ia neıai.” ²⁰ Nənə Iesu rınise pen əknekın ti nərmmama me səvənhi mə, “Kımiaha tıhəpwəh nınıien ti İərmama riti mə iou Kristo.”

İesu rukupwən mını irapw mə in tremhə nənə mətui mwi

²¹ İa nəpın nəha mamevən, Iesu rınamahatən nərmmama me səvənhi mə, “Takaməkeıkeı mevən fwe Jerusalem. Nəmə asori me mıne pris asori me mıne nahatən me səvəi Loa tuho nəmısəien me rıpkı ia nırak, mhousı əpune iou. Mətə ia nəpın səro kahar irə takətui mwi.”

²² İa nəpın nəha Pıta rırı raka İesu ia nıkarenraha, mınanise pen tukwe in mə, “İərimənu, pwəh Kumwesən trapı tukw ik, məpwəh nəseniien nərmmama tuho noien nəha ia nıram ia nəpın riti.”

²³ Mətə Iesu ruvsını, mını pen ti Pıta i mə, “Setan, evən ia təkutak! İkaməmwur mə tıko iakapəti mımwei iamınhi irə ti nəri nə mə nətərıgien səım rıpkəsi pen mhə nətərıgien səvəi Kumwesən, mətə ikamesı pen a nətərıgien səvəi nərmmama.”

İərmama traməkeıkeı məvrani nei kamarkuauı

²⁴ Nənə Iesu rını pen ti nərmmama me səvənhi mə, “İərmama sə rokeıkeı mə truvehe mo İərmama riti səıou traməkeıkeı məpwəh nətərıgien səvənhi, muvehi utə nei kamarkuauı səvənhi, məvrani mukurırə iou. ²⁵ İərmama sə rokeıkeı mə trəkwtəmhirı nımıruien səvənhi trarfai irə, mətə İərmama

16:9: Mat 14:17-21   **16:10:** Mat 15:34-38   **16:14:** Mat 14:1-2, Mak 6:14-15, Luk 9:7-8   **16:16:** Jon 6:69   **16:17:** Mat 17:5, Kal 1:15-16   **16:18:** Jon 1:42, Efes 2:20   **16:19:** Mat 18:18, Jon 20:23
ā **16:19:** Nəpın rıpkı Matıu rani nəgkiariien i mə “Nıtətə ia neıai.” Nıpwrai nəgkiariien i in i “Nıtətə sə Kumwesən ramərımənu irə.”   **16:20:** Mat 17:9, Mak 9:9   **16:24:** Mat 10:38, Luk 14:27   **16:25:** Mat 10:39, Luk 17:33, Jon 12:25

sə traraka ia nimiruien səvənhi tukw iou truvehi nimiruien rerin. ²⁶ Trini minua iərmama riti ripeki pam narimnari me ia tīprənə i mo səvənhi i, nənə kurirə ikin remhə, mətə rīpkuvehi mhə nimiruien rerin, noien nəha trəfasitu irə? Uə iərmama truvei pen nəfe mərpwīn tai nimiruien səvənhi? ²⁷ Iou Iəməti Iərmama takuvehe ia niskaiien səvəi Tata səiou kimaha nagelo me səiou. Ia nəpīn nəha takərpwīn noien səvəi nərmama me kuationa. Nərpwīnien sə takuvei pen minraha tresi pen a nəfe nari irəha hənə. ²⁸ Iakani nīpərhienien tukumiaha i nərmama nərpwīn kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə mhə meste tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, iakauvehe rəmwhen ia kig mə takərimənu ia nitətə səiou.”

17

Nīpwrai Iesu ruvehe mopə

¹ Nəpīn sikis rukurau, nənə Iesu riri əpa Pita mine Jemes mine piəvni Jon, həutə parei ia təkuər əpwəmwis riti. ² Ia kwopun nəha irəhar harətoni ia nənimenrahar nīpwrai Iesu ruvehe mopə. Nənimen rəhiapw rəmwhen ia meri. Tinari səvənhi ruvehe məpsan rəmwhen ia nukuraanien. ³ Təkwətəkwuni a irəhar harətoni Profet Elaeja mine Moses krouier pehe, rouəgkiari irəhar Iesu.

⁴ Nənə Pita rini pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Ramasan mə kimrahar iaharuvehe i. Mə ikokeikei tako tənīm wə kahar, riti səim, riti səvəi Moses, riti səvəi Profet Elaeja.”

⁵ Pita raməgkiari ihi, təkwətəkwuni a mwi nəpuə əpsan riti ruvehe muvegi irəha. Reri Kumwesən ruku pen ikin, mini mə, “In nəha nərik keikei. Rerik ragien tukwe. Tihətərig in.”

⁶ Nəpīn Pita mine Jon mine Jemes harregi nəgkiariien nəha, harhekir, mharmwei, mharnimwi irapw nənimenrahar ia tīprənə. ⁷ Mətə Iesu ruvehe mirapi irəhar, mini mə, “Harərer, mharəpwəh nehekirien.” ⁸ Nənə irəhar harək wətə, harəpwəh nətoniien Moses mine Profet Elaeja, mətə Iesu əpa irəha min.

⁹ Nəpīn irəha kamheiwaiu pehe ia təkuər, Iesu rini pen ti nirəhar i mə, “Kimirəhar tiharəpwəh niniien ti iərmama riti nīm tətien nəha hiarnətoni, meste iou, Iəməti Iərmama, iakətui mwi ia nemhəien səiou.”

¹⁰ Nənə Pita mine Jemes mine Jon harəres pen in i mə, “Rəfo nahatən me səvəi Loa kamhəni mə Profet Elaeja traməkeikei mukupwən muvehe?”^a

¹¹ Miregi Iesu rini mə, “Nīpərhienien. Profet Elaeja truvehe məmri amasan pam narimnari me rəmwhen ia sə fwe kupwən. ¹² Mətə iou iakani pehe tukumirəhar i mə Profet Elaeja ruvəuvehe raka nənə nərmama me həpkətə sas mhə in, mətə hesi pen nətərigien səvənraha, mho rərəha irə. Iou mwi, Iəməti Iərmama, takaməkeikei mevən ia rəginraha, nənə irəha tuho nəmisəien miou.” ¹³ Ia nəpīn nəha Pita mine Jemes mine Jon haruvehe, mharukurən mə Iesu raməgkiari ia Jon Paptaes.

Iesu rəkoui irapw iəremhə ia iəkunouih

¹⁴ Nəpīn irəha hərərig pehe mwi ti nərmama me, iərmama riti ruvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nənimen, ¹⁵ mini mə, “Iərimənu. Tikapi tukw iou, masitu ia nərik. Nemhəien i nīkəvan ro in. In raməmisə pik. Nəpīn rīpik

16:26: Mat 4:8-9 **16:27:** Mat 25:31, Sam 62:12, Prov 24:12, Rom 2:6, Rev 22:12 **17:2:** 2Pit 1:16-18
17:5: Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 3:17, Mak 1:11, Luk 3:22, Dut 18:15 **17:9:** Mat 16:20 **17:10:** Mal 4:5
^a **17:10:** Mal 4:5 Profet Malakae riməni mə Profet Elaeja trukupwən muvehe kurirə irə Kristo ruvehe. **17:12:** Mat 11:14, 14:10 **17:13:** Luk 1:17

ramwei pen ia napw, mamwei pen ia nui. ¹⁶ Iakuvehi in muvehe ti narmama me saim, matə irəha ko həkko mhə in ruvehe məsanin.”

¹⁷ Miregi Iesu rini mə, “Kimiāha nəkur ipwet mine nahatətəien səkimiāha riwən. Noien səkimiāha rikou. Tsarə kitaha miou mesite nəfe nəpin? Tinesən mine iakapwis kimiāha? Kimiāha tihəuvən mhəuvehi iəkunouihi nəha mhəuvehi mhəuvehe.” ¹⁸ Nəpin həuvehi mhəuvehe, Iesu rinise pen ti iəremhə i mə, “Tikier ia iəkunouihi i.” Nənə təkwtəkwuni a rier, iəkunouihi nəha ruvehe məsanin.

¹⁹ Kurirə irə narmama me səvəi Iesu həuvehe ti Iesu, mhəres pen in əpa mə, “Rəfo kimaha iahəreirei nəkoui irapwien nənimwin ərəha nəha?”

²⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ti nəri nə mə nahatətəien səkimiāha ripkiskai mhə. Iakani nipərhiēien tukumiāha i trini minuə kimiāha hiahatətə pərhiē ia Kumwesən, nəri auər a mə nahatətəien nəha səkimiāha rouihi anan rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat, matə hiəukurən ninien ti təkuer i mə, ‘Təkuer i tikaraka ia kwopun i mevən məkure pen fwe,’ nənə trier mevən. Narimnari me pam triməru tukumiāha.” ²¹ b

²² Nəpin narmama me səvəi Iesu housəsimwin irəha me ia tənə Kalili, in rini pen ti nirəha i mə, “Tripkə mhə tui kuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi narmama. ²³ Irəha tuhousi əpune iou, nənə Kumwesən tro iakətui mwi ia nemhəien səiou ia nəpin səro kahar irə.” Nənə narmama me səvənhi həregi rərəha anan.

Iesu ruvehi silin ia nəkwai nəmu mərəku pen nəmri takis irə

²⁴ Nəpin Iesu mine narmama səvənhi me həuvehe ia Kapaneam, narmama səməme kamhəuvehi takis səvəi nimwə səvəi Kumwesən həuvehe ti Pita, mhəni mə, “Rosi iahatən səkimiāha ripkərəku mhə takis səvəi nimwə səvəi Kumwesən uə?”

²⁵ Miregi Pita rini mə, “Ouəh. In ramərəku.”

Nəpin Pita revən muvniwə, Iesu rukupwən məkari min, mini mə, “Saemon, ikaməfətərig irə? Kig me ia tiprənə i kamhəkeikei m nəfe narmama me mə tuhərəku pen nəmri takis minraha, tininraha me uə narməpə?”

²⁶ Miregi Pita rini mə, “Nərməpə.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikani nipərhiēien. Nipwnəti kig me həkərəku mhə nəmri takis, ²⁷ matə pwəh sərəku pen rərəha kitaha tso niemaha rəpi narmama me i səməme kamhəuvehi takis. Tikevən fwe ia nui asori, mosəperaha. Nəmu sə rukupwən məgher ia kwərvinari, tikivi utə, məti pen ia nəkwan, nənə tikətoni silin riti. Tikuvehi muvei pen mərəku pen takis səkrau minraha.”

18

Iərmama əfo nə in rasori ia narmama nepwin

¹ Ia nəpin nəha narmama me səvəi Iesu həuvehe tukwe in, mhəni mə, “Ia nitətə ia neiai^a sin rasori məpi raka narmama me nepwin?”

² Nənə Iesu rəkwein iəkunouihi riti ruvehe, rərpwi irapw in ia kurkwanraha, ³ nənə mini mə, “Iakani nipərhiēien tukumiāha i mə kimiāha tihaməkeikei mhərari mhəuvehe mhəmwhen ia nəkwərhakwərha me. Mə hiəpwəh tihəpkuvniwə mhə ia nitətə ia neiai ia nəpin riti. ⁴ Iərmama sə

17:17: Dut 32:5,20, Jon 14:9   **17:19:** Mat 10:1   **17:20:** Mat 21:21, Mak 11:23, Luk 17:6, 1Kor 13:2

b 17:21: Nəkukua me ripik kimərai pen Niutestamen irə ia nəgkariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkariien ia vas 21 riwən.   **17:22:** Mat 16:21   **17:24:** Eks 30:13, Eks 38:26   **18:1:** Luk 22:24

a 18:1: Nəpin ripik Matiu rani nəgkariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nipwrai nəgkariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

treiwaiu rəmwhen ia iækunouihi, niṗkəfiəutə mhə in, in rasori məpi raka nərmama me nepwɪn ia nitətə ia neiai.

⁵ Iərmama sə trəsevər ia rerin ti iækunouihi riti sə ro iamɪnhi ia nəghik rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin tukwe iou.”

Iesu rəgkiari ia narimnari me səməme tuhəuvehe mho nərmama həmwei

⁶ “Nəkwərhakwərha me i səməme kamhahatətə ia nirak, trini minuə iərmama riti ro riti rimwei ia nərəhaien, Kumwesən trərpwɪn noien ərəha səvənhi. Iərmama nəha triregi rərəha anan məpi raka kərihi pen kəruətərei asori ia niṗətəkinuan kosə irapw i ia təmwei təsi. ⁷ Trərəha anan ti nərmama ia tiṗrənə i ti nəri nə mə narimnari me kamhəuvehe tuho irəha həmwei ia nərəhaien. Narimnari me i tuhaməkeikei mhəuvehe, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvehi narimnari me i muvehe. ⁸ Mə rəgim uə nisum ramo ikamwei ia nərəhaien, tikərai raka, mərarki. Mə rəgim riṗip uə nisim riṗip mətə ikuvehi nimiruien, ramasan piṗ tukw ik. Rərəha mə rəgim kəru uə nisum kəru mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. ⁹ Mə nanimem ramo ikamwei ia nərəhaien, tikukumwiri raka, mərarki. Mə nanimem kuatia mətə ikuvehi nimiruien, ramasan piṗ tukw ik. Rərəha mə nanimem kəru mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək ikin.”

Iesu rusipekin ia sipsip sə rəruei

¹⁰ Nənə Iesu rini mə, “Kimiaha tihətui amasan tukumiaha me mhəpwəh noien nəri auər a ia nəkwərhakwərha me i riti. Iakani pehe tukumiaha i mə fwe ia neiai nagelo me səvənraha kamhətə rerin nəmri Tata səiou sə ramarə fwe ia neiai. ¹¹ Iou, Iəməti Iərmama, iakuvehe mə takuvehimiru nərmama səməme kamhəruei.^b

¹² Kimiaha hiaməfətərig irə? Trini minuə iərmama riti sipsip me səvənhi irəha pam hantret, nənə riti ia nirəha rəruei, trəfo pen irə? In trəpwəh naenti-naen kamhani nurhi ia təkuər, mevən mamətui sə nəha rinəruei. ¹³ Nənə trini minuə rətoni, iakamini niṗərhiēnien tukumiaha i mə rerin rəgien piṗ ti sipsip nəha məpi raka naenti-naen səməme həpkəruei mhə. ¹⁴ Ia noien nəha rəmwhen a mwi Tata səkimiaha ia neiai rəpwəh nokeikeien mə nəkwərhakwərha me i riti trəruei.”

Iesu rəgkiari mə tiko nəfe ia piām nəṗin ro rərəha ia niram

¹⁵ “Trini minuə piām ro rərəha ia niram, evən mətəni kimirau əpa. Nənə ikini pen nəfe rino rərəha. Trini minuə rətərig ik, nəgkiariēn səim tro piām rirərig pehe səkimirau min tramasan. ¹⁶ Mətə trini minuə rəpwəh nətərigien ik, iri iərmama kuatia uə kəru mhərevən mwi pwəh irau krouregi rouətoni nəgkiariēn me pam nəha ikini pen ti piām ro niṗərhiēnien. ¹⁷ Trini minuə rerin rəpwəh nətərigien irəha, ni irapw ti nakalasia me səvəi nəfwakien. Nənə trini minuə rəpwəh mwi nətərigien irəha, tiko irə rəmwhen iərmama sə rirərei Kumwesən uə iərmama sə kaməraku pen takis min.

¹⁸ Iakani niṗərhiēnien tukumiaha i nəfe nari tihərihi tərini ia tiṗrənə i tukərihi tərini fwe ia neiai, nənə nəfe nari tihəfi raka ia tiṗrənə i tukifi raka fwe ia neiai.

¹⁹ Iakani pehe mwi niṗərhiēnien tukumiaha i trini minuə kəru ia kimiaha ia tiṗrənə i krouni simwɪn nari riti, rouəres i, Tata səiou ia neiai in tro

18:5: Mat 10:40, Luk 10:16, Jon 13:20   **18:6:** Luk 17:1-2   **18:8:** Mat 5:29-30   **18:10:** Hip 1:14   **18:11:** Luk 19:10   **b 18:11:** Nəkukuə me riṗik kimərai pen Niutestamen irə ia nəgkiariēn səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariēn ia vas 11 riwən.   **18:15:** Lev 19:17, Luk 17:3, Kal 6:1   **18:16:** Dut 19:15, Jon 8:17   **18:17:** 1Kor 5:13   **18:18:** Mat 16:19, Jon 20:23   **18:19:** Mak 11:24, Jon 15:7

nəkwanrau, ²⁰ ti nəri nə mə pəku ikin iərmama kəru uə kahar harousəsimwin ia nəghik, iakamarə ti nirəha ia kwopun nəha.”

Iesu rini mə tikaməkeikei menouenou nərəhaien səvəi piam

²¹ Nənə Pita rutə pehe mini pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Trini minuə piak ramo noien ərəha miou, nəpin kevə takenouenou i? Rosi sefen uə?”

²² Miregi Iesu rini mə, “Iou iapkini pehe mhə tukw ik i mə tikenouenou nərəhaien me səvəi piam m sefen, mətə tikenouenou nərəhaien me səvənhi nəpin me pam.

²³ Iakamini iamini irə ti nəri nə mə nitətə ia neiai rəmwhen ia iəmə asori riti sə rokeikei mə nərmama me i kamho tukwini nari min tuhərəku pam kaon me səvənraha sə in rīməuvei pen minraha. ²⁴ Nəpin rəkwein irəha mə tuhəuvehe, həuvehi riti ia nirəha mhəuvehe. Kaon səvənhi rasori pik anan. ²⁵ Ko ripkərəku mhə. Ro pen iəmə asori səvənhi rini mə tukəmri pen nəmri nari m iəmə i mine pran səvənhi mine nipwnətın me mine narimnari me pam səvənhi. In ruvehi mane ia nirəha, mərəku kaon səvəi iəmə nəha.

²⁶ Ia nəpin nəha iəmə nəha sə ramo tukwini nari m iəmə asori rini mwī nukurhun mi, mamasək, mini pen ti iəmə asori səvənhi mə, ‘Tikapi tukw iou, muvei pehe nəpin miou, nənə takərəku pehe pam mik.’ ²⁷ Nənə iəmə asori rerin rərkwəpır ti iəmə i ramo tukwini nari min. Ro pen in renouenou kaon səvənhi, mini mə trəpwəh nərəkuien, məseni in rier mamevən.

²⁸ Mətə nəpin iəmə nəha rier irapw, rətoni iərmama riti sə ramo tukwini nari irau min. Kaon riti səvənhi ramarə tukwe in. Rouihi pik anan. Nənə in ruvehi iərmama nəha, məkwətəmhiri nipətəkinuan, mini mə, ‘Ərəku pehe pam səim kaon.’

²⁹ Nənə iərmama nəha ramo tukwini nari irau min rīmwei irapw, mamasək, mini pen tukwe in mə, ‘Tikapi tukw iou, muvei pehe nəpin miou, nənə takərəku pehe pam mik.’

³⁰ Mətə iəmə nəha iəmə asori rinenouenou kaon səvənhi rəpwəh nokeikeien. In revən muvehi iərmama nəha muvehi puvnimwə ia kalapus mə trarə meste trərəku pam kaon səvənhi. ³¹ Nəpin nərmama nepwin səməme kamho tukwini nari m iəmə asori hətoni noien nəha, həregi rərəha anan. Həuvən mhəni pen ti iəmə asori səvənraha narimnari me pam iəmə nəha rino.

³² Ro iamini irə iəmə asori rəkwein iərmama nəha ramo tukwini nari min ruvehe. Rini pen tukwe in mə, ‘Ik iəmə ərəha. Iakamo tukwini ərəha nari miou. Iakinenouenou kaon me pam səim, ti nəri nə mə ikinasək tegin iou.

³³ Mətə rəfo ikəpwəh napiien ti iərmama nəha sə ramo tukwini nari miou kimirau min rəmwhen iou iakınapi tukw ik?’ ³⁴ Ro pen iəmə asori niemaha rəpi. In ruvehi puvnimwə iəmə nəha ia kalapus mə tuko nəmisəien min meste trərəku pam kaon səvənhi.

³⁵ Ia noien nəha rəmwhen a mwi Tata səiou ia neiai tro ia kimiaha kuatia kuatia trini minuə hiəpwəh nenouenouien nərəhaien səvəi piəvmiaha me ia rerimiaha.”

19

Iesu rini mə iərman mine pran trouəpwəh nəpwəhien irau me

¹ Iesu rini pam nəgkariien me nəha, nənə məpwəh tənə Kalili, mier mevən ia tənə Jutia fwe ia nikare nui aris Jotan pen. ² Nərmama həpik həkurirə i. Nənə in ro səməme kamhemhə həuvehe mhəsanin ia kwopun nəha.

³ Nənə Farisi me həuvehe tukwe in mhəres pen nari riti min mə tuhəregi ro Iesu mə trəfni irə. Irəha həni mə, “Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ko iərman riti rəpwəh səvənhi pran uə rekəm?”

⁴ Miregi Iesu rini mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rini mə fwe ia nukune narəien ‘Kumwesən rino iərmama kəru riti iərman riti pran,’ ⁵ rarə mini mwi mə, ‘Ro iamini irə iərman traraka ia tata mine mama səvənhi, mevən rouarə pəri irau pran səvənhi, nənə irau trouvehe rouəmwhen ia nıpwrai iərmama kuatia.’ ⁶ Nəgkiariien nəha rini mə iərman mine pran səvənhi krouəpwəh ihi noien iərmama kəru i, mətə krouvəuvehe rouəmwhen ia nıpwrai iərmama kuatia. Ti nəri nə mə Kumwesən riripin iərman mine pran səvənhi iamini irə, ro pen ripkatukwatukw mhə mə iərman trəpwəh səvənhi pran, mətəfi narəien səvənrau.”

⁷ Miregi Farisi me həni pen ti Iesu i mə, “Mə ro iamini irə rəfo Moses riməni mə iərman sə rokeikei mə trəpwəh pran səvənhi trirai nimwai nəkukuə m pran səvənhi rani mə in rinəpwəh in, nənə mərhi pen i ramevən?”

⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Moses rinəsəni kimiaha mə tihəpwəh nıpran me səkimiaha ti nəri nə mə kəmkəpwəmiaha riskai, mətə fwe ia nukune narəien ripko mhə iamini irə. ⁹ Iou iakani pehe tukumiaha i iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri pran əpə riti mwi ramo noien ərəha. Prən nəha in ramiri ripko mhə pran atukwatukw səvənhi. Mətə mə pran ramo əpnəpen nari irau iərməpə, iərman səvəi prən nəha rukurən nəpwəhien in.”

¹⁰ Nənə nərmama me səvəi Iesu həni pen tukwe in mə, “Trini minuə ro iamini irə nəpin iərman rəpwəh pran səvənhi, ramasan mə iərman rəpwəh a niriien pran.”

¹¹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ripko mhə nərmama me pam həukurən nuvehien nəgkiariien i səiou mharə irə, mətə səməmə əpa Kumwesən rəsevər ia suatuk tukunraha irəha nəha tuhəuvehi mharə irə. ¹² Nərman nepwin tuhəpwəh niriien pran ti nəri nə mə hənətui pehe mwatukw səvənraha rəpou. Ro pen rerinraha riwən ia pran. Nərman nepwin tuhəpwəh niriien pran ti nəri nə mə kərai irəha rəmwhen kamo ia kau kərman. Ro pen rerinraha riwən ia pran. Nənə nərmaman me nepwin mwi tuhəpwəh niriien pran ti nəri nə mə irəha hokeikei nətərigien səvənraha trəmək əpa ia nitətə ia neiai.^a Iərmama sə rukurən nuvehien nəgkiariien i səiou traməkeikei muvehi marə irə.”

Pwəh nəkwərhakwərha me həuvehe ti Iesu

¹³ Nəpin riti nərmama nepwin kamhəuvehi nəkwərhakwərha me səvənraha mamhəuvehe ti Iesu mə trəmri utə rəgin mi ia nirəha məfwaki. Nərmama me səvənhi hənise irəha.

¹⁴ Mətə Iesu rini mə, “Pwəh nıpwənəti nəkwərhakwərha me həuvehe tukw iou. Tihəpwəh niniseien irəha ti nəri nə mə nitətə ia neiai səvəi nərmama səməmə həmwhen ia nəkwərhakwərha me i.” ¹⁵ Nənə Iesu rəmri utə rəgin mi ia nirəha, məfwaki ti nirəha, nənə məpwəh irəha mamevən.

Iərmama riti nautə səvənhi rasori

¹⁶ Ia nəpin nəha iərmama riti ruvehe ti Iesu, mini mə, “Iahatən, nəfe noien amasan takaməkeikei mo mə takuvehi nimiruien rerin?”

¹⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməres iou nari riti ia nikaren səvəi noien amasan? Kumwesən əpa ramasan. Trini minuə ikuə tikuvehi nimiruien, ikesi pen loa me səvənhi.”

19:3: Mat 16:1   **19:4:** Jen 1:27, 5:2   **19:5:** Jen 2:24, Efes 5:31   **19:7:** Dut 24:1-4, Mat 5:31
19:9: Mat 5:32, 1Kor 7:10-11   **19:10:** 1Kor 7:1-2,7-9   ^a **19:12:** Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nıpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   **19:14:** Mat 18:2-3   **19:17:** Lev 18:5, Luk 10:28

¹⁸ Miregi iarmama naha rini pen tukwe in ma, "Nafe loa me takesi pen?"

Miregi Iesu rini ma, "Tikapwah nousi apuneien iarmama, mapwah nakresien pran savai iarmapa, mapwah nakresien, mapwah neikuaien.

¹⁹ Tikamakeikei misiai saim tata mine mama, nana mokeikei piam ramwhen ikokeikei atukw a ik."

²⁰ Miregi iarmama naha rini pen ti Iesu i ma, "Loa me pam i iakamesi pen. Nafe mwi naha ikin takamakeikei mo?"

²¹ Miregi Iesu rini pen tukwe in ma, "Trini minu a iku a tikuvehe matukwatukw pam, evan, mamri pen namri nari ia saim narimnari me. Napin kuvehi nanimen, tikuvehi mane, muvei pen m narmama naut savanraha riwan. Nana saim nauta tripek fwe ia neiai. Napin ikino pam, ikuvehe mukurira iou."

²² Napin iarmama naha riregi nagkiariien naha, in rapwah Iesu, mamevan. Rerin rapou ti nari na ma naut savanhi rasori.

²³ Ro iamihhi ira Iesu rini pen ti savanhi narmama me i ma, "Iakamini niparhienien tukumiaha i riskai ti iarmama naut savanhi rasori ma truvnimwa ia nitata ia neiai. ²⁴ Takini mwi tukumiaha i. Iarmama naut savanhi rasori raknekin tukwe in ma truvnimwa ia nitata sa Kumwesan ramarimanu ira. Raknekin mapi raka narimuru naha kamel rasu pen ia rui nitel mier."

²⁵ Napin narmama me savanhi haregi nagkiariien naha nanimenraha rier. Hani ma, "Ma raknekin iamihhi, nisima naha ko huvehi nimiruien?"

²⁶ Mata Iesu rata iraha mini ma, "Nari naha raknekin iarmama ko ripko mha, mata Kumwesan rukuran noien. Narimnari me pam rimaru ti Kumwesan."

²⁷ Miregi Pita rini pen tukwe in ma, "Eta ro. Kimaha iahapwah pam narimnari me sakimaha mamhakurira ik. Ro iamihhi ira kimaha tahuvehi nafe?"

²⁸ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakamini niparhienien tukumiaha i ia nitata vi sa truvehe narimnari me pam tuhuvehe mharmavi. Ia napin naha iou, lamati Iarmama, takakure ia jea asori saiou marimanu. Kimiaha i samame hiamakurira iou ipwet mine tihakure mwi ia jea me twelef mharmanu ia kwanakwus me twelef savai nakur Isrel. ²⁹ Nana narmama me pam samame hapwah narimnari me savanraha ti nari na ma iraha narmama me saiou tuhuvehi tain. Trini minu a iarmama riti rapwah nimwa me, u piavni me, u kitirimani me, u tata mine mama savanhi, u nakwarkwaha me savanhi, u tiprana savanhi, in truvehi tain rasori mwi ramwhen hantret, nana muvehi mwi nimiruien rerin. ³⁰ Mata narmama hapik kamhakupwan tuhuvehe mhakurira. Nana samame kamhakurira tuhuvehe mhakupwan."

20

Iesu rusipekin ia narmama samame kamhowok ia namhien

¹ "Iakamini iamihhi ira ti nari na ma suatuk sa Kumwesan ia neiai ramarimanu ia nitata savanhi ramwhen iama asori riti namhien savanhi rasori. Napin riti rier ia napnapin anan ma tripeki narmama nepwin tuhambu savanhi. ² Rini ma iraha kuatia kuatia tuhambu napin pekin nana huvehi silin kuatia kino ia silva.^a Nana napin iraha haseni raka, in rari pen iraha huvan fwe savanhi namhien.

³ Nana ia naen klok ia napnapin, iama asori rier mwi, matoni narmama nepwin kamharer ia kwopun kamo maket ikin, mhapko mha nari riti. ⁴ In

19:18: Eks 20:12-16, Dut 5:16-20   **19:19:** Lev 19:18   **19:21:** Mat 6:20, Luk 12:33, Wok Me 2:45, Wok Me 4:34-37   **19:26:** Jen 18:14, Job 42:2   **19:28:** Mat 25:31, Luk 22:30, Rev 3:21   **19:29:** Hip 10:34   **19:30:** Mat 20:16, Luk 13:30   **20:1:** Mat 21:33   ^a **20:2:** Noghi silin naha tenarius. Fwe tui tenarius kuatia narakuken atukwatukw sa kuvei pen m iarmama sa rowok napin pekin ia napnapin meste ia naruarav.

rini pen ti niraha i ma, 'Kimiaha mwi hiavun mhambu fwe namhien saiou, nanə nafe narakuien atukwatukw sakimiaha takuvei pehe m kimiaha.' ⁵ Ro pen iraha havun. Ia tuelef klok, nanə ia tri klok ia naruarav, iamə asori naha rirarig mo mwi nahi nari riti a. ⁶ Nanə ia faef klok ia naruarav in rier mwi, matoni narmama nepwin kamharer ihi ia kwopun naha. Nanə rini pen ti niraha i ma, 'Rəfo kimiaha hiamarer ia kwopun i napin pekın hiapko mhə nari riti?'

⁷ Miregi hani pen tukwe in ma, 'Iarmama riwan rakwein kimaha ipwet mə tahowok savəhi.'

Miregi iamə asori rini pen ti niraha i ma, 'Kimiaha mwi hiavun mhambu fwe ia namhien saiou.'

⁸ Nanə ia naruarav iamə asori savai namhien rini pen ti iarmama savəhi sə traraku narmama mə, 'Əkwein narmama me naha kamhambu saiou havuehe nanə ikuvei pen narakuien savənraha. Tikukupwan ia saməme hamakurirə mhəvehe men mo sampam ia saməme hamakupwan mhəvehe.'

⁹ Nanə napin narmama saməme iamə asori rərhi pen iraha ia faef klok ia naruarav havuehe, iraha kuatia kuatia havuehi silin riti kino ia silva. ¹⁰ Napin narmama saməme iamə asori rərhi pen iraha ia napnapin anan havuehe, rerinraha rərhi mə tuhəvehi rasori mwi, mətə iraha kuatia kuatia havuehi mwi silin riti kino ia silva. ¹¹ Iraha havuehi, rerinraha rıpkagien mhə. Hani pen ti iamə asori i ¹² mə, 'Saməme i havuehe kurirə hambu aoa kuatia a, mətə kimaha iahambu napin pekın ia nukwəsikər asori. Rəfo ikəraku kimaha rəmnəmwhen a?'

¹³ Mətə iamə asori rini pen ti niraha riti mə, 'Iapko mhə nari riti rərha ia niram. İkinəsəni raka mə tikambu napin pekın nanə muvehi silin kuatia kino ia silva. ¹⁴ Tikuvehi narakuien səim muvehi mamevən. Iarmama i ruvehe kurirə rərık ragien ti nuvei penien narakuien savəhi rəmwhen a mwi iakuvei pehe mik. ¹⁵ İkukurən mə ko iako nafe iakokeikei mə tako ia mane saiou? Rəfo rerim ramrhi ərəha iou ti namasanien naha iako minraha?'

¹⁶ Nanə İesu rini mə, "Ro iamınhi irə narmama saməme havuehe kupwan tuhəvehe mhəkurirə, nanə saməme havuehe kurirə tuhəvehe mhəkupwan."

Iesu rini irapw mwi mə tremhə

¹⁷ Napin İesu rautə mamevən fwe ia Jerusalem, riri raka əpa narmama savəhi tuelef. Ia suatuk rini pen ti niraha i ma, ¹⁸ "Həregi ro. Kitaha saməutə mamhavun fwe ia Jerusalem. Ia kwopun naha takuvei pen iou, İəməti İarmama, ia rəgi pris asori me mine nahatən me savai Loa. Iraha tuhəni mə takaməkeikei memhə. ¹⁹ Tuhəvehi pen iou ia rəgi narmama rıpkə mhə iraha nəkur İsrəl. Nanə iraha tuharis əkenhın ia nırak, mhərisi iou, mhərui tərini pen iou ia nei kamarkuau. Takemhə, nanə Kumwesən tro iakətui mwi ia napin səro kahar irə."

Jemes mine Jon krouares pen nari riti m İesu

²⁰ Ia napin naha pran savai Sepeti riri tini mi kəru, muvehe ti İesu, minimwi nukurhun mi ia nənimen, maməres pen nari riti min.

²¹ Nanə İesu rini pen ti pran i ma, "İkokeikei nafe?"

Miregi rini pen tukwe in ma, "Ni mə iakunouihi mi kəru saiou trouəkure riti ia nikarem mwatuk riti ia nikarem mour napin tikərımanu ia nitətə səim."

²² Miregi İesu rini mə, "Kimirau iroureirei nafe nari irouares i. Ko kimirau irouənimwi kap i iou takənimwi?"

Miregi irau krouni mæ, “Kimrau iarouæmwhen.”

²³ Miregi Iesu rini pen ti nirau i mæ, “Nipærhienien kimirau tirouænimwi kap i sæiou, mætæ iou ko iakæpwæh næsenien kimirau irouækure riti ia nikarek mwatuk riti ia nikarek mour. Mætæ kwopun næha sævæi iærmama mi næha sæiou Tata rimærfi raka irau mæ trækure fwe ikin.”

²⁴ Næpin ten mwi nærmama me sævæi Iesu hæregi næresien næha sævæi Jemes mine Jon, niemaha ræpi iræha. ²⁵ Mætæ Iesu rækwein iræha hæuvehe tukwe. Rini mæ, “Kimiaha hiæuvæukuræn raka noien sævæi nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel. Næmæ asori me sævænraha sækæmhærimænu ia niræha, kæmhæfiutæ ia iræha, mamho nærmama kæmho nækwænraha. ²⁶ Mætæ kimiaha tihæpwæh noien iamînhi iræ ia kimiaha me. Trini minuæ kimiaha riti rokeikei mæ truvehe masori ia kimiaha, in tramækeikei muvehe mo iærmama sæ ramo tukwini nari m kimiaha. ²⁷ Trini minuæ kimiaha riti rokeikei mæ trasori makupwæn ia kimiaha, in tramækeikei muvehe mo iærmama sæ ramo auær a wok sækimiaha pam. ²⁸ Kimiaha tiho ræmwhen a ia nirak. Iou, Iæmæti Iærmama, iapkuvehe mhæ mæ nærmama tuho tukwini nari miou, mætæ iakuvehe mæ tako tukwini nari minraha, muvei pen nimiruien sæiou træræku suatuk ti nifi rakaien nari ia nærmama hæpik.”

Iesu romasan næmri iærmama kæru

²⁹ Næpin Iesu mine nærmama me sævænhi hæier ia Jeriko, mamhæuvæn, nærmama hæpik kæmhækuriræ ia Iesu. ³⁰ Ia kwopun næha iærmama kæru krouækure ia nikare suatuk. Nænimenrau rifwæ. Næpin krouregi mæ Iesu rauvehe mæ trukurau, krouækwein æpwæmwis, rouni mæ, “Iærimænu, kwænækwus sævæi Kig Tevit! Api tukumrau!”

³¹ Miregi nærmama hægkiari skai minrau mæ, “Rouafafa.” Mætæ irau krouripin rouækwein æpwæmwis mwi, rouni mæ, “Iærimænu, kwænækwus sævæi Kig Tevit! Api tukumrau!”

³² Nænæ Iesu rærer, mækwein irau krouvehe, rini mæ, “Irouokeikei mæ tako næfe m kimirau?”

³³ Miregi krouni pen tukwe in mæ, “Iærimænu. Iarouokeikei mæ næmrimrau trouætui pwæh iarouætæ nari.” ³⁴ Iesu rerin rækwæpir ti nirau. Rirapi nænimenrau. Nænæ tækwækwuni næha nænimenrau ramasan. Krouætæ nari. Nænæ Iesu ramesi suatuk mæmævæn, irau krouækuriræ i.

21

Nækur Jerusalem kæmhægnægini Iesu

¹ Iræha hæuvæn ipaka ti Jerusalem, mhæier pen ia Tækuær Olif ia kwopun næha ipaka ti rukwænu Petfas, nænæ Iesu rærho pen iærmama kæru sævænhi, ² mini pen ti nirau i mæ, “Kimirau tirouevæn fwe ia rukwænu næha samaræti pen i. Næpin tirouapirapw fwe ikin, tirouætæ togki riti kinækwi tæriini irau tini. Tiroufi raka nari ia nirau, rouæsigi irau, rouvehe tukw iou. ³ Trini minuæ iærmama riti ræres kimirau mæ iroufi raka nari iræ ti næfe, tirouni mæ ‘Iærimænu sækitaha ramæres togki mi i, mætæ tripkæpwæmwis mhæ trærhi pehe mwi irau.’ ”

⁴ Næri næha rier pehe iamînhi iræ mæ nægkiariien sævæi Profet Aesea truvehe mukuæ. In rimæni mæ,

⁵ “Kimiaha tihæni pen ti nækur Sæon mæ,
 ‘Hætæ ro kig sækimiaha rauvehe tukumiaha,
 mipkæfiutæ mhæ in, ramækure ia togki,
 togki i in kwæti togki a.’ ”

⁶ Iærmama mi næha sævæi Iesu krouevæn, rauo næfe in rimæni pen ti nirau i. ⁷ Krouæsigi togki næha irau tini, rouæsigi rouvehe, rouæpænæ pen karkahu æpwæmwis mi sævænrau ia tækutai togki mi næha, nænæ Iesu rækure iræ. ⁸ Nærmama hæpik hæpænæ pen karkahu æpwæmwis me sævænraha ia suatuk. Nærmama nepwîn mwi hærai nimwai nei me, mhæpænæ pen ia suatuk. ⁹ Nærmama sæmæme kaminhækupwæn mine sæmæme kaminhækuriræ ia Iesu kaminhækwein æpwæmwis, mamhæni mæ,

“Sægnægini iæmæ i ruku pen ia kwænækwus sævæi Kig Tevit!

Sækwein amasan iræ rauvehe ia næghi Iærimænu sækitaha!

Kægnægini Kumwesæn fwe irænhæ anan!”

¹⁰ Næpîn Iesu ruvnmwæ ia Jerusalem, nærmama pam ia taon næha kaminhæni nægkiariien me ripik, mamhæres mæ, “Næfe næha iærmama?”

¹¹ Miregi nærmama sæmæme kaminhækuriræ in hæni mæ, “In i profet næha næghin næ Iesu. Ruku pen fwe Nasaret ia tænæ Kalili.”

Iesu rækoui irapw nærmama ia nimwæ sævæi Kumwesæn

¹² Nænæ Iesu revæn ia nimwæ sævæi Kumwesæn, minamækoui irapw nærmama sæmæme kaminhæmri pen næmri nari ia narimnari me mine sæmæme kaminhævehi næmri narimnari me. Rævsini tepol me sævæi nærmama kaminhævriwei mane me. Rævsini jea me sævæi nærmama sæmæme kauvehi næmri menu me ti niræha. ¹³ In rini pen ti niræha i mæ, “Kimærai pen ia Nækukuæ Ikinan mæ, ‘Tukani nimwæ sæiou mæ nimwæfwaki,’ mætæ kimiaha hiæno ruvæuvehe kwopun sæ rakres me kaminhærkwafæ ikîn.”

¹⁴ Ia næpîn næha nærmama sæmæme nænimenraha rifwæ mine sæmæme nisunraha ræfe hæuvehe ti Iesu ia nimwæ sævæi Kumwesæn, nænæ in ro iræha hæuvehe mhæsanin. ¹⁵ Mætæ pris asori me mine nahatæn me sævæi Loa rerinraha ripkagien mhæ ia narimnari amasan me sæ in ramo. Iræha hæregi mwi mæ nækwærhakwærha me ia nimwæ sævæi Kumwesæn kaminhækwein æpwæmwis mæ, “Sægnægini iæmæ i ruku pen ia kwænækwus sævæi Kig Tevit!” Iræha hætoni niemaha ræpi iræha.

¹⁶ Nænæ hæni pen ti Iesu i mæ, “Ikregi nægkiariien næha kaminhæni?”

Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Ouæh, iakamregi. Rosi hiæpkævsini raka mhæ nægkiariien i ia Nækukuæ Ikinan rini mæ, ‘Ikinæpnæpenæ raka ia tærhui nækwærhakwærha me mine tærhui nækwærhakwærha æmtæmetæ me mæ tuhægnægini ik?’ ” ¹⁷ Nænæ Iesu ræpwæh iræha, mier ia Jerusalem, mevæn fwe Petani, mapri ikîn.

Iesu rækwein æræha ia niemis riti

¹⁸ Kini rakwakwi iræ, ia næpnæpîn Iesu rirærig mamevæn mwi fwe Jerusalem miregi nukumhæ rinahi. ¹⁹ Nænæ in ræti pen mætoni niemis riti ramærer ia nikare suatuk. Revæn ipaka tukwe mætæ nimwan me a. Nukwan riwæn. Ro pen in rægkiari ia nei næ mini mæ, “Tikæpwæh mwi nukuæien ia næpîn riti.” Nænæ tækwækwuni a niemis næ ruvehe maukei.

²⁰ Næpîn nærmama me sævænhi hætoni, hærkærinari, mhæni mæ, “Niemis næha ræfimhiæ akwauakw iamînhi iræ?”

²¹ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Iakani nîpærhienien tukumiaha i trîni minuæ kimiaha hiahatætæ pærhien ia Kumwesæn, mhæpwæh næmkiamkiien, hiæukuræn noien ræmwhen iakino ia niemis i. Mætæ ripko mhæ in æpa i. Trîni minuæ kimiaha hiæni pen ti tækuær i mæ, ‘Tækuær i, tiko mier mivæ pen fwe ia tæsi,’ nænæ tækuær næha tro nækwamiaha. ²² Trîni minuæ kimiaha hiahatætæ pærhien ia Kumwesæn, næfe næghin tihæfwaki mhæres i, tihæuvehi.”

Iesu ramo narimnari me naha ia nakwai sin

²³ Iesu revan ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama me. Nənə pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe tukwe, mhəni mə, “Ikamo narimnari me i ia nakwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

²⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takəres kimiaha nəsien riti. Trini minuə hiəni atukwatukw tukw iou i, takini pehe tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nakwai sin. ²⁵ Fwe kupwən, sin rərhi pehe Jon mə tro paptas ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

Nənə irəha həkari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon mə tro paptas ia nərmama, Iesu trini pehe tuku-taha i mə, ‘Ro iamini irə rəfo hiəpwəh niniien nipərhiēnien ia nəgkariēn səvəi Jon?’ ²⁶ Mətə ko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?” Mətə irəha həkər niniien iamini, ti nəri nə mə nərmama me həni nipərhiēnien ia Jon mə in profet pərhiēn riti.

²⁷ Ro pen həni pen ti Iesu i mə, “Kimaha iahəreirei.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi ko iakəpwəh niniien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nakwai sin.”

Iesu rusipekin ia iərmama riti tini kəru

²⁸ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiaməfətərig irə? Iərmama riti tini kəru. Nəpin riti revan mini pen ti nəmritak səvəhi mə, ‘Nərik. Ipwet tikevən məmhu ia nəmhiēn səkrau.’

²⁹ Miregi rini mə, ‘Iakəpwəh.’ Mətə kurirə irə rərari ia nətərigien səvəhi, mevən.

³⁰ Nənə tata səvəhi revan ti piəvni mini pen nəgkariēn kuatia.

Miregi rini mə, ‘Ramasan tata, pwəh iakəvən.’ Mətə in rəpwəh nevənien.

³¹ Sə pəku ia nirau ro nəkwai tata səvəhi?”

Miregi irəha həni mə, “Nəmritak.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakamini nipərhiēnien tukumiaha i nərmama səməme kamərəku pen takis minraha mine nipran me səvəi suatuk kaməkupwən ia kimiaha, mamhəvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ³² Iakini iamini irə ti nəri nə mə Jon Paptas riməuvehe tukumiaha mahatən suatuk atukwatukw sə tihesi pen, nənə kimiaha hiəpwəh niniien nipərhiēnien irə. Mətə nərmama səməme kamərəku pen takis minraha mine nipran me səvəi suatuk həməni nipərhiēnien irə. Kurirə irə hiətoni, mətə hiəpwəh nərərigien ia noien ərəha səkimiaha, mamhəni ihi neikuəien irə.”

Iesu rusipekin ia nimek krep səvəi iəmə asori

³³ “Kimiaha tihətərig iou pwəh iakini irapw nusipekinien riti mwi. Iəmə asori riti rəpwei nəkwus naha krep ia nəmhiēn səvəhi, mukurei pen nəpai rukurau kurau irə, muəsi kəpwier mo nəkwən sə tukeivə testesi tipwei krep ikin ti nuvhiēn nisen, mo mwi nəpai rəpwəmwis mutə tukətui ti krep ikin. Nəpin ro sampam irə, rəsəni nərmama nepwīn həuvehe mhətui ti nimek krep səvəhi. Irəha tuhəmhū ikin, mhəsi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen nipərīn m iəmə asori. Iəmə asori rəmri pen nimek krep səvəhi ia rəginraha, mier, mevən ia tənə əpə iti. ³⁴ Nəpin kwənkwai krep rimruə, iəmə asori rərhi pen nərmama me nepwīn səməme kamho tukwini nari min həuvən mhətə nəmə hamətui ti nimek krep səvəhi. In rokeikei mə tuhəuvei pen kwənkwai krep me nepwīn minraha.

³⁵ Mætə nəmə kamhətui ti krep həkwtəmhiri iotukwininari me səvənhi, mhəuəsi riti, mhousi əpune riti, nənə mhəkwi riti ia kəruəterei. ³⁶ Iəmə asori rərari, mərhi pen mwi nərmama nepwɪn mwi kamho tukwini nari min həuvən. Nənə nəmə kamhətui ti krep ho mwi nari kuatia ia nirəha. ³⁷ Sampam iəmə asori rərhi pen tini, mini mə, 'Irəha tuhəsiai nərɪk.'

³⁸ Mætə nəpɪn nəmə kamhətui ti krep hətəni tini iəmə asori, həni pen ti nirəha me i mə, 'Kwa tini iəmə asori nəha. Nəpɪn tata səvənhi tremhə, nime i krep i ruvehe mo səvənhi. Həuvehe, pwəh sousi əpune nənə nime i krep səvənhi truvehe mo səkitaha i.' ³⁹ Nənə irəha həkwtəmhiri, mhousi əpune, mhərarki irapw ia tanirua. ⁴⁰ Ro iamɪnhi irə nəpɪn iəmə asori səvəi nime i krep truvehe, tro nəfe ia nəmə hamətui ti nime i krep səvənhi?"

⁴¹ Miregi nəmə asori me həni pen ti Iesu i mə, "In trousi əpune nəmə ərəha me nəha ia noien riti rərəha anan, məseni nərməpə me həuvehe mhətui ti nime i krep səvənhi. Irəha tuhəsi kwənkwai krep ia nəpɪn atukwatukw səvənhi, mhəuai, mhəuvei pen nɪpərɪn min."

⁴² Miregi Iesu rɪni pen ti nirəha i mə, "Rosi kɪmiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rɪni mə, 'Kəruəterei nəha nəmə kamhəuvrhəkin nimwə hənuə rərəha, mhəpwəh, təkwtəkwuni nəha ruvəuvehe mɪno kəruəterei sə rəpi raka pam kəruəterei me, məkwətəmhiri əknekɪn pam nimwə.

Iərimənu səkitaha rɪno nəri i, sətəni nəmrɪtaha rier tukwe?"

⁴³ Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə raməmak ia rəgɪmiaha, tukamevən kuvehi raka tukumiaha kuvei pen m nərmama nepwɪn səməme tuhəukuə kwənkwan me. ⁴⁴ Iərmama sə trɪmwei pen ia kəruəterei nəha, nɪkəkɪn me trərkwəpɪrəkəwəpɪr. Trɪni mɪnuə kəruəterei nəha rɪmwei pen ia iərmama riti, iərmama nəha trɪpwarɪspwarɪs."

⁴⁵ Nəpɪn pris asori me mɪne Farisi me hərəgi nusipekɪnien me nəha Iesu rani, həukurən mə raməgkiari ia nirəha. ⁴⁶ Hokeikei mə tuhəkwtəmhiri in, mætə hənhekɪr nərmama me ti nəri nə mə irəha kamhəni mə in profet pərhiən riti.

22

Iesu rusipekɪn ia nəvegɪnien asori

¹ Nənə Iesu rəgkiari mwi mɪnrəha, musipekɪn mini mə, ² "Suatuk sə Kumwesən ia neiai ramərimənu ia nɪtətə səvənhi rəmwhen ia kig riti sə ro nəvegɪnien asori səvəi tini ti nəri nə mə tini rɪpkiri a pran səvənhi.^a ³ Rərhi pen nərmama səməme kamho tukwini nari min həuvən mhəkwein nərmama səməme in ruvəni pen raka ti nirəha i mə tuhəuvehe, mætə irəha həpwəh nokeikeiien mə tuhəuvehe.

⁴ Ro pen kig rərari mərhi pen nərmama nepwɪn mwi səməme kamho tukwini nari min, rɪni pen ti nirəha i mə, 'Kɪmiaha tihəuvən mhəni pen ti nərmama səməme iakuvəni raka ti nirəha i mə tuhəuvehe mə hətə ro iakɪnəpnəpənə raka səiou nəvegɪnien. Iakɪnəpənə əpune raka kau me səiou mɪne kwətɪ kau me səiou həsisi amasan. Narɪmnari me pam i iakameitenhi a kɪmiaha. Tihəuvehe ti nəvegɪnien asori səiou sə iakamə səvəi nərɪk ti nəri nə mə rɪpkiri a pran səvənhi.'

21:35: Mat 22:6   **21:38:** Mat 27:18   **21:39:** Hip 13:12   **21:42:** Wok Me 4:11, Rom 9:33, 1Tes 2:6-8   **21:44:** Dan 2:44-45   **21:46:** Mat 21:26   ^a **22:2:** Suatuk riti mwi ti nɪnɪien nəgkiariien i ro iamɪnhi irə: "Nɪtətə ia neiai rəmwhen ia kig riti sə ro nəvegɪnien asori səvəi tini ti nəri nə mə tini rɪpkiri a pran səvənhi.   **22:4:** Mat 21:36

⁵ Mætə irəha ho nəri auər a ia nəgkiariien səvəi kig, mamhəuvən. Riti revən ti səvənhi nəmhien. Riti revən ti səvənhi stoa. ⁶ Nərmama me nəha nepwīn həkwtəmhiri nərmama səməme kamho tukwini nari m kig, mho naurisien mīnraha, mhousi əpune irəha. ⁷ Ia nəpīn nəha kig niemaha rəpi. Ro pen rərhi pen naruagən me səvənhi, həuvən mhousi əpune nərmama me nəha səməme hənousi əpune səvənhi me nərmama, nənə mhəuvani taon səvənraha.

⁸ Kurirə irə kig rīni pen ti nərmama səməme kamho tukwini nari min mə, 'Nəveginien asori səiou sə iakamo ti nərik sə rīpkiri a pran i iakinəpnəpenə pam tukwe, mətə səməme iakuvəni raka ti nirəha i mə tuhəuvehe həpwəh nəmwhenien. ⁹ Ro iamīnhi irə, kimiaha tihəuvən fwe suatuk me, mhəni pen ti nərmama me pam səməme hətōni irəha mə tuhəuvehe ia nəveginien səiou.' ¹⁰ Nənə nərmama me nəha kamho tukwini nari m kig həier, mhəuvən ia suatuk me, mhəkwein nərmama me pam səməme hətōni irəha, nəkur ərəha mīne nəkur amasan, həuvehi irəha mhəuvən ti nəveginien asori səvəi kig. Nənə nimwə sə kaməni nari ikīn rukuər ia nərmama.

¹¹ Mətə nəpīn kig ruvnimwə pehe mə trətōni nərmama me nəha səməme həuvehe, rətə iərmama riti raməni nari mīpkarkahu mhə tīnari atukwatukw sə kamarkahu i ia nəveginien sə ro iamīnhi. ¹² Nənə kig rīni pen tukwe in mə, 'Iou riti! Ikəfuvnimwə pehe irə məpwəh narkahuien tīnari atukwatukw sə kamarkahu i ia nəveginien iamīnhi?' Nənə iərmama nəha rīreirei mə trīni nəfe.

¹³ Nənə kig rīni pen ti nərmama me nəha kamho tukwini nari min mə, 'Hərihi rəgin mi mīne nisun mi, mhərarki irapw iruə ia nəpitəvien. Kwopun nəha nərmama tuhasək ikīn, mhahi tərini revīnraha.' "

¹⁴ Nənə Iesu rarə mīni mwī mə, "Kaməkwein nərmama həpīk mə tuhəuvehe, mətə houhi a Kumwesən ruvərfi raka irəha mə səvənhi me."

Ratukwatukw mə tukəraku pen takis m Kig Sisa uə rekəm?

¹⁵ Ia nəpīn nəha Farisi me həuvən, mhəgkiari pəri, mamhəres mə tuhəfo mho Iesu rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. ¹⁶ Nəpīn həkkiari pam, hərhi pen nərmama nepwīn səvənraha ti Iesu həuvən irəha nərmama nepwīn səvəi Kig Herot, nənə mhəni mə, "Iahatən. Kimaha iahəukurən mə ik iəmə sə ikani nīpərhiēnien. Ikamahatən atukwatukw suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmama tuhesi pen. Ikəpwəh nehəkīrien nərmama, mətə nəmə asori uə nəmə auər a ikahatən rəmnəmwhen a ti nirəha. ¹⁷ Ro iamīnhi irə tiko mīni pehe ro tukumaha i nətərigien səim. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tsəraku pen nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?"

¹⁸ Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien ərəha səvənraha, rīni mə, "Kimiaha kəuətəkəsua me. Rəfo hiameipweipwi iou iamīnhi irə? ¹⁹ Həuvehi silin riti mhəuvehi mhəuvehe, pwəh iakətə ro." Nənə irəha həuvei pen silin riti min. ²⁰ Nənə Iesu rīni pen ti nirəha i mə, "Nənīmwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?"

²¹ Miregi həni mə, "Nənīmwi Kig Sisa mīne nəghi Kig Sisa."

Miregi Iesu rīni pen ti nirəha i mə, "Ro iamīnhi irə narimnari me səvəi Kig Sisa hīuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi Kumwesən hīuvei pen m Kumwesən."

²² Nəpīn irəha hərəgi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha rier. Nənə həpwəh Iesu mamhəuvən.

Iərimənu in Kumwesən səvəi nərmama səməme kamhəmīru

²³ Ia nəpīn nəha mwī Satusi me nepwīn həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə ruvamhə ko rīpkətui mhə mwī.) Irəha həuvehe

mhæres Iesu næresien riti, ²⁴ mhæni mæ, “Iahatæn, Moses rîmæni mæ, “Trîni mînuæ iærman riti remhæ, mæpwæh sævænhi pran, mætæ tîninrau riwæn, piævi iærman næha tramækeikei miri pran næha rouæræhi nækwærhakwærha me, rouæsihagin piævi iamæ næha.’ ²⁵ Mætæ nærman me nepwîn sækitaha, iræha pam sefen. Iræha piævnraha me. Sæ rasori riri pran riti, rouæpwæh næræhiien iækunouihî riti, remhæ, mæpwæh sævænhi pran. Nænæ piævi iærman næha riri. ²⁶ Piævni sæ resi pen in mwi ro iamînhi iræ. Nænæ piævni sæ ro kahar in mwi ro iamînhi iræ mamevæn meste sampam. ²⁷ Nærman me næha sefen hemhæ pam. Nænæ præn næha remhæ mwi. ²⁸ Ni pehe ro tukumaha i. Ia næpîn næha Kumwesæn tro nærmama hætui mwi ia nemhæien, præn næha sævæi sin ia nærman me næha sefen, ti næri næ mæ iræha pam hæmæiri in?”

²⁹ Mætæ Iesu rîni pen ti niræha i mæ, “Kîmiaha hiæreirei nîpwrai nægkiariien me ia Nækukuæ Ikinan, mhæreirei mwi nîskaiien sævæi Kumwesæn. Ro iamînhi iræ mîne nahatænien sækîmiaha rîpkatukwatukw mhæ. ³⁰ Næpîn nærmama tuhætui mwi ia nemhæien, nærman tuhæpwæh niriien nîpran, nîpran tuhæpwæh nesi penien nærman. Mætæ iræha tuhæmwhen ia nagelo me ia neiai. ³¹ Nænæ nægkiariien sævæi nægkiariien i hiamæni mæ iærmama ko rîpkætui mhæ mwi ia nemhæien. Rosi kîmiaha hiæpkævsini raka mhæ nægkiariien i Kumwesæn rîmæni pehe tukumiaha i uæ? Rîmæni mæ, ³² ‘Iou Kumwesæn sævæi Epraham mîne Kumwesæn sævæi Aesak mîne Kumwesæn sævæi Jekop.’ In rîpko mhæ Kumwesæn sævæi nærmama me sëmæme hæuvamhæ, mætæ in Kumwesæn sævæi nærmama me sëmæme kamhæmîru.”

³³ Næpîn nærmama me hæregi nægkiariien næha Iesu ramahatæn nærmama me iræ, nænimenraha rier.

Næfe loa in rasori ia loa me nepwîn?

³⁴ Mætæ næpîn Farisi me hæregi mæ Iesu ræsisæg tærhui Satusi me ia nægkiariien sævænhi, iræha housæsîmwîn iræha me. ³⁵ Iræha riti in iahatæn sævæi Loa ræres pen nari riti min mæ trîregi ro Iesu mæ træfni iræ. In rîni mæ, ³⁶ “Iahatæn. Næfe loa ia Loa sævæi Moses in rasori?”

³⁷ Mîregi Iesu rîni pen tukwe in mæ, “Tikamækeikei mokeikei Iærîmænu Kumwesæn sæim ia rerîm me pam, mokeikei in ia nîmîruien me pam sæim, mokeikei in ia nætærigien me pam sæim.’ ³⁸ Loa næha in rasori makupwæn ia loa me. ³⁹ Nænæ loa særo kærû iræ rakuriræ pen loa næha ræmwhen iræ. Rîni mæ, ‘Tikamækeikei mokeikei piæm ræmwhen ikokeikei atukw a ik.’ ⁴⁰ Nægkiariien me pam kîmærai pen ia Loa sævæi Moses mîne nækukuæ me sævæi profet kupwæn me hægher pen ia loa mi næha.”

Kristo in tîni sin?

⁴¹ Farisi me housæsîmwîn iræha me, nænæ Iesu ræres pen iræha i ⁴² mæ, “Kîmiaha hiamæfætærig iræ mæ Kristo in tîni sin?”

Mîregi iræha hæni pen tukwe in mæ, “In tîni Kig Tevit ti næri næ mæ truku pen ia kwænækwus sævænhi.”

⁴³ Mîregi Iesu rîni pen ti niræha i mæ, “Mætæ ræfo næha Kig Tevit rînækwein Kristo mæ Iærîmænu sævænhi? Ia næpîn næha Nænîmwîn Ikinan rînaræ iræ Kig Tevit rîmæni mæ,

⁴⁴ ‘Kumwesæn rîni pen ti Iærîmænu sæiou mæ,

Ðkure ia nîkarek mwatuk

mesite tako nærmama sëmæme hamæmwæki ik hæuvehe,

tikærpwi utæ tipage nîsum mi ia niræha.’

45 Mə Kig Tevit rinəkwein Kristo mə İərimənu səvənhi rəfo kimiaha hiaməni mə in tini Kig Tevit?"^b 46 Nəpən İesu rəres nəresien nəha, iərmama riti riwən ko riripwen pen min. İa nəpən nəha mamevən, nərmama pam həhekir nəresien nəresien me min.

23

İesu rəgkiari skai m Farisi me mine nahatən me səvəi Loa

1 İesu rəgkiari m nərmama me mine nərmama me səvənhi, mīni mə, 2 "Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kəmhəkure ia təmwki Moses. 3 Ro iamənhi irə kimiaha tihəməkəkei mhəsiai irəha, mho nəfe nəghin irəha həni pehe tukumiaha i. Mətə tihəpwəh noien rəmwhen ia nərəha. İrəha kəmhəvisau, mətə həpko mhə nəfe kəmhəni. 4 Kəmhəkəkei m nərmama me mə tuhesi pen loa skai me səməme həmwhen ia katipə sə rəpam, mətə irəha həpkuvei pen mhə nəkwai rəginraha riti mhasitu ia nərəha ti natipəien.

5 Kəmo noien amasan me pam səvənraha mə nərmama tuhətoni həgnəgini irəha. Kwəti tənəripw me i kiməvai pen nəgkiariien səvəi Kumwesən irə, nərmama kəmhərihi tərini pen ia nəpwənanraha mine rəginraha, nahatən me səvəi Loa kəmhəkəwusi səvənraha sə pwinari, mho mwī nusvenhi karkahu me səvənraha həpwəmwis. 6 İa nəveginien asori me irəha həkəkei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nərmama me ikin. İa nəkwai nımwəfwaki me səvəi nəkur İsrəl həkəkei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. 7 İa kwopun kəmo maket me ikin həkəkei mə nərmama tuhəkwein irəha ia nisaiien, mhəkəkei nəpən nərmama həkwein irəha mə, 'İahatən.'

8 Mətə kimiaha tihəpwəh nəseniien nərmama həkwein kimiaha mə 'İahatən,' ti nəri nə mə İahatən səkimiaha kuatia a, nənə kimiaha piəvmiaha me. 9 Nənə tihəpwəh nəkweinien iərmama riti ia təprənə i mə 'Tata,' ti nəri nə mə Tata səkimiaha kuatia a. In ramarə fwe ia neiai. 10 Nənə tihəpwəh nəseniien nərmama həkwein kimiaha mə 'İərimənu,' ti nəri nə mə səkimiaha İərimənu kuatia a. In i İou, Kristo. 11 İərmama sə rokekei mə trasori ia kimiaha in traməkəkei muvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari m kimiaha. 12 Mətə iərmama sə rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irapw in. İərmama sə rauvehi irapw in Kumwesən truvehi utə in.

13 Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsə me. Hiaməsisəg ia təpinhə ia nitətə ia neiai^a ia nəmri nərmama. Kimiaha hiəpwəh nuvnimwəien ia nitətə nəha, nənə hiaməsisəg mwī nərmama səməme həkəkei mə tuhəvnimwə irə. 14 b

15 Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsə me. Hiasuə ia nitətə me mhəpi simwin ia təsi mine tənə mhəvən isipwin mə tihəvi iərmama kuatia ruvehe mukurirə ia kimiaha. Nənə nəpən

^b 22:45: Nəkur İsrəl me fwe kupwən həvəukurən raka mə profet me səvəi Kumwesən həməni mə iərmama riti truku pen ia kwənəkəwus səvəi Kig Tevit mərimənu ia nərəha. İəmə nəha kani nəghin mə 'Kristo' uə 'Mesaea' uə 'Tini Tevit.' İa kwəti nəgkiariien i, İesu rokekei mə nəmə asori me tuhətə sas Kristo mə in rəpko mhə tini Kig Tevit əpa, mətə in Tini Kumwesən. Sətoni mhəukurən mə in Tini Kumwesən ti nəri nə mə Kig Tevit rəkwein in mə İərimənu səvənhi. 23:3: Mal 2:7-8 23:5: Mat 6:1, Eks 13:9, Dut 6:8, Nam 15:38-39 23:6: Mat 6:5, Luk 14:7 23:11: Mat 20:26, Mak 9:35, Luk 22:26 23:12: Job 22:29, Prov 29:23, Esik 21:26, Luk 14:11, 18:14 ^a 23:13: Nəpən rəpik Matiu rani nəgkiariien i mə "Nitətə ia neiai." Nəpwrai nəgkiariien i in i "Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə." ^b 23:14: İa Niutestamen me nepwin kimərai tui anan ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris nəgkiariien səvəi vas 14 riwən. Mətə ia Niutestamen me nepwin sə kimərai kurirə nəgkiariien ia vas 14 raməmak ia nərəha. Kəmhəni mə, "Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kimiaha kəuətəkəsə me. Hiameikuə ia nəpran me səməme nərmən me səvənraha həvəmwhə, mamhəkres narimnari me səvənraha, nənə mamho mwī nəfwakiien əpwəmwis me mə nərmama tuhətoni həsiai kimiaha tukwe. Kumwesən trərpwin noien ərəha me səkimiaha məpi raka nərmama nepwin."

in ruvehe mukurirə ia kímiaha, hio ruvehe mərəha anan məpi raka kímiaha. Nipwnəti kwopun napw asori rauək ikin irəha nə kímiaha.

¹⁶ Trərəha anan tukumiaha. Kímiaha nərmama hiaməiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nənimemiaha rífwə. Hiaməni mə ‘Trini minuə iərmama riti rahatən nimwə səvəi Kumwesən, muvehi kwəsuahe irə, nəgkariien nəha ro nəri auər a. Mətə trini minuə rahatən kol ia nəkwai nimwə nəha, muvehi kwəsuahe irə, in traməkeikei mo nəfe in ramini.’ ¹⁷ Kímiaha hiəreirei nari. Nənimemiaha rífwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, kol nəha uə nimwəfwaki sə ro kol ruvehe mo ikinan i? ¹⁸ Nənə kímiaha hiaməni mə, ‘Trini minuə iərmama riti rahatən nifatə səvəi Kumwesən, muvehi kwəsuahe irə, nəgkariien nəha ro nəri auər a. Mətə trini minuə rahatən nari riti sə kinəmri utə ia təkure nifatə nəha, in traməkeikei mo nəfe in ramini.’ ¹⁹ Kímiaha nənimemiaha rífwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, nəri sə raməmak utə ia təkure nifatə uə nifatə səvəi Kumwesən sə ro nəri nəha ruvehe mo ikinan i? ²⁰ Ro iamini irə iərmama sə ramahatən nifatə səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsuahe irə, in ramahatən nifatə nəha mine narimnari me pam səməme kamhəmak ia təkuren kauvei pen m Kumwesən, mauvehi kwəsuahe ia nirəha. ²¹ Nənə iərmama sə ramahatən nimwə səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsuahe irə, in ramahatən nimwə nəha mine Kumwesən sə ramarə fwe ia nəkwai, mauvehi kwəsuahe ia nirau. ²² Nənə iərmama sə ramahatən neiai, mauvehi kwəsuahe irə, ramahatən Kumwesən mine jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, mauvehi kwəsuahe ia nirau.

²³ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kímiaha kəuətəkəsua me. Hiaməuai narimnari me səkímiaha ia kusen ten, mamhəuvei pen riti m Kumwesən. Hiamo iamini irə ia nəri ouih i rəmwhen ia nimwai nei me səməme kavi rərəgi pen ia nəveginien. Mətə hiənenouenou nəgkariien me həpam mwi. Kímərai pen ia Loa səvəi Kumwesən mə iərmama traməkeikei mo noien atukwatukw, mamapi ti iərmama, nənə mamahatətə ia Kumwesən. Ramasan mə kímiaha hiamo nəgkariien asori me nəha, mhəpwəh nenouenouien mwi nəgkariien ouih i me. ²⁴ Kímiaha nərmama hiaməiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nənimemiaha rífwə. Nəpin hiənimwi nui, hiəpeki raka manman irə, mətə hiəpkətə mhə nərimiru nəha kamel raməmak irə, nənə hiətigai.

²⁵ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kímiaha kəuətəkəsua me. Noien səkímiaha rəmwhen ia kap mine tikinari kaikuas irə iruə rəmher mətə nəkwai rəmkekik. Fwe imwə rerimiahā rukuər ia nərahāien mine nakresien. Hiamətərig əpa tukumiaha me. ²⁶ Ik Farisi, nənimem rífwə pərhien. Kupwən maikuas ia nəkwai kap mine plet kurirə ikəpərhi tekini iruə rəmher.

²⁷ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kímiaha kəuətəkəsua me. Kímiaha hiəmwhen ia nipəgi kəruətərei sə kərkwafə pen iərmama sə remhə ikin kəfəri iruə rəpsan. Nəpin nərmama hətəni iruə, rerinraha rirhi mə ramasan, mətə fwe imwə rukuər ia nikəkri iərmama mine nipwran sə rimərir məmkemik. ²⁸ Ia noien nəha rəmwhen a mwi nəpin nərmama hətə nipwramiahā iruə, rerinraha rirhi mə kímiaha hiatukwatukw, mətə fwe imwə rerimiahā rukuər ia neikuəien mine noien ərəha me.

²⁹ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kímiaha kəuətəkəsua me. Hiəuvrhəkin kref me səvəi profet me mine nəmə atukwatukw me, mamhərukwi utə tihinari me ia nirəha. ³⁰ Kímiaha hiaməni mə, ‘Ripkini minuə samarə ia nəpin kupwən səvəi kaha me, ko səpwəh noien rəmwhen irəha hənə, mhəusi əpune profet me.’ ³¹ Ia nəgkariien nəha kímiaha hiaməni

pui atukw a kimiaha mə nipərhiendien i nimwipwi nər mama me nəha səməme hənousi əpune profet kupwən me irəha nə kimiaha. ³² Ramasan mə kimiaha tihəripin noien ərəha me nəha kaha kupwən me səkimiaha hənə stat mho, mho sampam irə.

³³ Kimiaha snek me, hiəmwhen ia nipwnəti snek me kamhahi əpune iərmama! Tihəfo mhap mə Kumwesən trəpwəh nər pwinien noien ərəha me səkimiaha ia kwopun napw asori rauək ikin? ³⁴ Ti nəri nə mə kimiaha hiamə noien me nəha, iou takərhi pehe profet me, mine nər mama səməme həukurən nari, mine nahatən me həuwehe tukumiaha. Kimiaha tihousi əpune nepwin, mhərui tərini pen nepwin ia nei kamarkuau, mhousi nepwin ia nəkwai nimwəfwaki me səkimiaha, mhərīpwi irəha ia taon me. ³⁵ Takərhi pehe irəha tukumiaha iamīnhi irə mə kimiaha nər mama ipwet mine tihəuwehi nər pwinien ti nite nəkur atukwatukw me pam sə rīnaiu ia tīprənə i rostat ia nite Epel, iamə sə rīpko mhə nərəhaien riti, muvehe meste nite Sekaraea tīni Perekia sə kimiaha hənousi əpune ia nimwə səvəi Kumwesən ia nimwrhenhi nīfatə mine kwopun sə ro ikinan. ³⁶ Iakani nipərhiendien tukumiaha i narimnari me pam i treste kimiaha nər mama ipwet mine.”

Iesu rasək ti nəkur Jerusalem

³⁷ “Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamousi əpune profet me, maməkwi əpune nər mama səməme Kumwesən ramərhi pehe irəha tukw ik. Nəpīn rīpik iakokeikei mə takousəsimwīn nipwnətim me rəmwhen ia rīnhi menu ramo ia tīni me mauiui irəha ia tərəgin mi. Mətə kimiaha hiəpwəh nokeikeien. ³⁸ Hətə ro. Təkwtəkwuni nəha Kumwesən trəpwəh nimwə səkimiaha^C ro tekīn a. ³⁹ Iakamīni pehe tukumiaha i mə kimiaha tihəpwəh mwi nətonien iou meste tihəni mə, ‘Səgnəgin iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha.’ ”

24

Iesu rīni irapw mə tukousi testesi pam nimwə səvəi Kumwesən

¹ Iesu rier ia nimwə səvəi Kumwesən mamevən. Ia nəpīn nəha nər mama me səvənhi həuwehe mhahatən pen nimwə nəha mine nimwə me nəha kiməuvrhəkin pen mwi irə mə in trətoni. ² Nənə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Kimiaha hiamətə nimwə me i? Iakani nipərhiendien tukumiaha i mə tukamevən tukousi testesi pam, kərūətəri riti ko rəpwəh nərər əknekīnien ia riti.”

Nuveheien səvəi Iərimənu mine nəpīn sampam

³ Kurirə irə Iesu raməkure ia Təkuər Olif, nənə nər mama me səvənhi həuwehe tukwe. Nəpīn irəha min əpa hərəs pen in i mə, “Tiko mīni ro tukumaha i mə narimnari me i tuhəuwehe tīnesən? Nəfe nīm tətien truvehe mahatən pen mə nuveheien səim mine nəpīn sampam krouvəuwehe ipaka?”

⁴ Miregi Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Kimiaha tihəməsiari kamo iərmama riti reikuə ia kimiaha. ⁵ Nər mama həpik tuhəuwehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo. Tuheikuə ia nər mama həpik. ⁶ Kimiaha tihəregi nər mama tuhəvisau ia naruagənien me mə ‘naruagənien riti fwe’ uə ‘naruagənien trutə.’ Tihətui amasan rərəha hiəhekīr, ti nəri nə mə nəri nəha traməkēikei muvehe, mətə rīpko mhə ihi nəpīn sampam. ⁷ Iakamīni iamīnhi irə ti nəri nə mə nər mama ia kwənək wus riti tuhəskəmter mharuagən irəha nər mama ia kwənək wus əpə.

23:33: Mat 3:7, 12:34, Luk 3:7   **23:34:** 1Tes 2:15, Mat 10:23   **23:35:** Jen 4:8, Hip 11:4, 2Kron 24:20-21   **23:37:** Wok Me 7:59, 1Tes 2:15   **23:38:** 1King 9:7-8, Jer 12:7, 22:5   **C 23:38:** Rosi nəgkiariien i mə ‘Nimwə səkimiaha’ raməgkiari ia nimwə səvəi Kumwesən. Fwe tui anan nimwəfwaki nəha ramərer fwe Jerusalem.   **23:39:** Sam 118:26, Mat 21:9   **24:2:** Luk 19:44   **24:5:** Mat 24:23-24, Wok Me 5:36-37, 1Jon 2:18   **24:7:** 2Kron 15:6, Aes 19:2

Nərmama səvəi kig riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama səvəi kig əpə. Nukumhə trahi nərmama. Kwopun me nepwɪn nɪmwɪnmwɪen trɪkiu. ⁸ Mətə narimnari me pam i rəmwhen a ia pran sə rɪnamregi təkutan rɪnaməmɪsə tɪ nərəhiien iəkunouihi.

⁹ Ia nəpɪn nəha tukuvei pen kimiaha ia rəgi nərmama mə irəha tuho nəmɪsəien m kimiaha, mhousi əpune kimiaha. Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəmwəki kimiaha tɪ nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. ¹⁰ Nərmama həpik nahatətəien səvənraha trɪmwei. Irəha tuhəsəni pen irəha me ia rəgi nəmə ərəha me, mhəmwəki irəha me. ¹¹ Profet eikuə me həpik tuhəskəmter, mheikuə ia nərmama me həpik. ¹² Nənə tɪ nəri nə mə noien ərəha truvehe masori, nərmama həpik nokeikeiien səvənraha truvehe məkwieɪ. ¹³ Mətə iərmama sə trərər əknekin ia nahatətəien səvənhi meste nərəhaien me i həuvehe mhəukurau pam, Kumwesən truvehimɪru in. ¹⁴ Tukini irəpw nəgkiariien amasan i raməgkiari ia nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhaməkeikei mhəregi kurirə irə nəpɪn sampam truvehe.”

Iesu raməgkiari ia nərəhaien sə treste nəkur Jerusalem

¹⁵ “Kimiaha tihətoni nəri nəha Profet Taniel rɪməni kani mə ‘Nəri sə rərəha anan mamouraha narimnari ikinan.’ Tramərər ia kwopun ikinan fwe ia nəkwai nɪmwə səvəi Kumwesən. Nəpɪn kimiaha tihətoni, iərmama sə raməvsini nəkukuə i traməkeikei mukurən nɪpwrən. ¹⁶ Nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhap mhərkwafə ia təkue me. ¹⁷ Trini mɪnuə iərmama riti raməpwɪs ia təkure nɪmwə səvənhi, traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvɪmwəien mə truvehi nari riti sə rəmək ia nəkwai nɪmwə səvənhi. ¹⁸ Nənə trini mɪnuə iərmama riti raməmhu ia nəmhien səvənhi, traməkeikei map akwauakw, məpwəh nɪrərigien mevən imwəni mə truvehi səvənhi tɪnari. ¹⁹ Trərəha anan tɪ nɪpran me səməme tuhəpəmpəm mɪne səməme tuhaməuvei pen kənunu m nəkwərhakwərha əmtəmetə me ia nəpɪn nəha. ²⁰ Tihəfwaki mə nəpɪn nəha tihap irə trəpwəh nuveheien ia nəpɪn səvəi nəkwieiiien uə ia Sapat riti, ²¹ tɪ nəri nə mə nəpɪn nəha nəpɪn səvəi nərəhaien. Nərəhaien nəha trasori məpi raka nərəhaien me pam səməme həuvəuvehe raka fwe nukune narəien mesite pehe ipwet mɪne. Nənə nərəhaien riti mwi riwən truvehe məpi raka. ²² Ko nərəhaien nəha ravən əpwəmwɪs, nərmama me hemhə pam. Mətə Iərimənu tro nəpɪn sə nərəhaien nəha travən irə rukwakwa. In tro iamɪnhi irə mə truvehimɪru nərmama me səvənhi səməme in ruvərɪ raka irəha. ²³ Ia nəpɪn nəha, trini mɪnuə iərmama riti rini pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro, Kristo i’ uə ‘Hətə ro, Kristo nəha,’ kimiaha tihəpwəh nɪniien nɪpərhiienien irə. ²⁴ Nərmama tuhəskəmter. Nepwɪn tuhəni mə irəha Kristo, mətə neikuəien. Nepwɪn tuhəni mə irəha profet, mətə neikuəien. Tuho nɪmtətien asori me mɪne narimnari me nərmama tuhətoni mhərkəri asori nari irə. Irəha tuhəmwur mə tuheikuə ia nərmama səməme Kumwesən ruvərɪ raka irəha, trini mɪnuə irəha həukurən noien. ²⁵ Hətə ro. Narimnari me pam iakukupwən muvəni raka tukumiaha i.

²⁶ Ro iamɪnhi irə trini mɪnuə nərmama me nepwɪn həni pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro. Kristo in fwe ia kwopun akwesakwes ikin,’ tihəpwəh nevənien fwe ikin. Trini mɪnuə həni mə, ‘Hətə ro. In i ia nəkwai nɪmwə,’ tihəpwəh nɪniien nɪpərhiienien irə. ²⁷ Nəpɪn rouapɪr irə nərmama hətoni nəhiapwien səvənhi fwe pesu meste nari fwe prehi. Iou, Iəməti Iərmama, nuveheien səiou

24:9: Mat 10:22, Jon 15:18   **24:11:** Mat 24:5,24, 1Jon 4:1   **24:13:** Mat 10:22   **24:14:** Mat 10:18, 28:19   **24:15:** Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11   **24:17:** Luk 17:31   **24:21:** Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14   **24:23:** Mat 24:5,11   **24:24:** Dut 13:1-3, 2Tes 2:8-9, Rev 13:13-14   **24:26:** Luk 17:23-24
24:27: Mat 24:37-39

tro mwi iam̄inhi ir̄a. ²⁸ Ia kwopun p̄aku n̄ipwrai n̄ari remh̄a ik̄in menu me n̄aha kamh̄ani n̄ipwrai n̄ari s̄a remh̄a tuh̄auvehe mh̄ous̄as̄imw̄in ir̄aha me, mh̄ani.”

Īam̄ati Īarmama truvehe mwi

²⁹ “N̄ap̄in n̄ar̄ahaīen n̄aha trukurau pam, t̄akwt̄akwuni a mwi meri truvehe m̄ipit̄av, m̄akw̄a tr̄apw̄ah n̄ahiapwien, k̄am̄ahau me ia n̄imagouagou tuh̄as̄as̄as̄as, narimnari me ia n̄imagouagou h̄askai p̄ik, Kumwes̄an tr̄ikiukīu ia nir̄aha. ³⁰ Ia n̄ap̄in n̄aha n̄imt̄atien s̄aiou Īam̄ati Īarmama trier irapw ia n̄imagouagou. N̄an̄a n̄armama ia kw̄an̄akwus me pam ia t̄akure t̄ipr̄an̄a i tuh̄aregi r̄ar̄aha m̄has̄ak tukwe. Ir̄aha tuh̄atoni iou, Īam̄ati Īarmama, ia n̄apūa fwe ia n̄imagouagou iakauvehe ia n̄iskaīien m̄ine nukuraanien asori. ³¹ Ia n̄ap̄in n̄aha kis̄ipw riti tras̄ak asori, n̄an̄a tak̄arhi raka nagelo me s̄aiou, h̄auvrehi, mh̄auvesu, mh̄auveraha, mh̄auvarei, mh̄auv̄an ia kwopun me pam ia t̄ipr̄an̄a i, mh̄apeki n̄armama me s̄am̄ame iakim̄arfi ir̄aha m̄a s̄aiou, mh̄apeki ir̄aha mh̄auvehe.”

Iesu rusipekin ia nei niemis

³² “H̄aregi ro nusipekinien s̄av̄ai nei n̄aha niemis. N̄ap̄in rinarkwi pen tukun s̄a rim̄arm̄aru minam̄ap̄irp̄ir, kimiaha hīaukur̄an m̄a n̄ap̄in s̄av̄ai n̄ap̄n̄apanien ruv̄auvehe ipaka. ³³ R̄amw̄hen a mwi, n̄ap̄in kimiaha tih̄atoni narimnari me i, tih̄aukur̄an m̄a iou, Īam̄ati Īarmama, iakuv̄auvehe ipaka, r̄amw̄hen a iakam̄arer ia kw̄arūa ia nimw̄a m̄a takuvnimw̄a pehe. ³⁴ Iakani n̄ip̄arhienien tukumiaha i m̄a n̄armama s̄am̄ame kamh̄am̄iru t̄akwt̄akwuni m̄ine tuh̄apw̄ah nemh̄a pamien meste narimnari me pam i h̄aier pehe. ³⁵ Neiai m̄ine t̄ipr̄an̄a trouiw̄an, m̄at̄a n̄agkiarīien me s̄aiou tuh̄apkiw̄an mh̄a.”

Īarmama riti riw̄an rukur̄an n̄afe n̄ap̄in Īar̄im̄anu truvehe ir̄a

³⁶ “M̄at̄a n̄ap̄in s̄av̄ai n̄ari n̄aha ūa aoa s̄av̄anhi īarmama riti riw̄an rukur̄an. Nagelo me ia neiai m̄ine iou mwi, T̄ini Kumwes̄an, iah̄areirei. M̄at̄a Tata s̄aiou ̄apa rukur̄an. ³⁷ N̄ap̄in n̄aha iou, Īam̄ati Īarmama, takuvehe ir̄a tr̄amw̄hen ia n̄ap̄in s̄av̄ai Noa. ³⁸ N̄ap̄in nes̄an asori r̄apw̄ah ihi naūarien, n̄armama me kamh̄avegin, mamh̄an̄imwi. N̄arman me kamh̄āiri n̄ipran. N̄ipran me kamhesi pen n̄arman. Ir̄aha kamho noien me n̄aha mamh̄auv̄an meste Noa ruvnimw̄a ia nit̄at̄a asori s̄av̄anhi. ³⁹ Ir̄aha h̄areirei m̄a tuh̄emh̄a meste nes̄an asori raūer, n̄an̄a iapiw̄an raiu m̄ipeki raka ir̄aha h̄amw̄hen̄imw. Iou, Īam̄ati Īarmama, nuveheien s̄aiou tro mwi iam̄inha ir̄a. ⁴⁰ Ia n̄ap̄in n̄aha īarman k̄aru troūamhu ia n̄amhien, tukuvehi raka riti, k̄apw̄ah riti. ⁴¹ Pran k̄aru trouv̄anari ia kwopun kuatia, tukuvehi raka riti, k̄apw̄ah riti.

⁴² Ro iam̄inhi ir̄a kimiaha tih̄am̄atui a mh̄apw̄ah naprīien ti n̄ari n̄a m̄a hīareirei n̄afe n̄ap̄in Īar̄im̄anu s̄akimiaha truvehe ir̄a. ⁴³ M̄at̄a kimiaha tih̄am̄akeikei mh̄aukur̄an n̄ari. Tr̄ini minūa īarmama riti rukur̄an m̄a ipwet ia n̄ap̄in īarmama riti truvehe muvnimw̄a ia n̄akwai nimw̄a s̄av̄anhi makres, in tram̄atui a m̄apw̄ah naprīien. Ko in r̄apw̄ah n̄asenien īarmama riti reitehi nimw̄a s̄av̄anhi muvnimw̄a makres. ⁴⁴ R̄amw̄hen a mwi kimiaha mwi tih̄am̄akeikei mh̄ap̄n̄ap̄en̄a ti n̄ari n̄a m̄a iou, Īam̄ati Īarmama, takuvehe ia n̄ap̄in riti tih̄akiraka iou.

⁴⁵ Iotukwininari s̄a rukur̄an nari, mam̄o n̄akwai īam̄a asori s̄av̄anhi ia n̄ap̄in me pam, īam̄a asori s̄av̄anhi truvehi ut̄a in ruvehe masori ia nimw̄a s̄av̄anhi m̄a tr̄akwm̄ani n̄armama me s̄av̄anhi ia n̄ap̄in atukwatukw kamh̄ani nari ir̄a.

24:28: Luk 17:37   **24:29:** Esik 32:7, Joel 2:10,31, 2Tes 3:10   **24:30:** Rev 6:12-13, Sek 12:10, Rev 1:7, Dan 7:13   **24:31:** Aes 27:13, 1Kor 15:52, 1Tes 4:16   **24:34:** Mat 16:28   **24:35:** Mat 5:18
24:36: Wok Me 1:7, 1Tes 5:1-2   **24:37:** Jen 6:5-8   **24:39:** Jen 7:21-23, 2Tes 3:6   **24:42:** Mat 25:13   **24:43:** Luk 12:39-40, Rev 16:15

⁴⁶ Trini minua iamə asori səvəi iotukwininari nəha ruvehe mətoni mə ramo wok me iaminha irə, iotukwininari nəha rerin tragien. ⁴⁷ Iakani nīpərhienien tukumiaha i iamə asori nəha truvehi utə iotukwininari nəha ruvehe masori ia narimnari me pam səvənhi. ⁴⁸ Mətə mə iotukwininari nəha rerin rinamrhi mə iamə asori səvənhi ramo tanpen, məpwəh nuvehe akwauakwien, ⁴⁹ nənə rinamousi nərman mine nīpran səməme kamho tukwini pəri nari irəha min, maməvegin, mamənimwi, mamakonə irəha nərmana kamhənimwi pik, ⁵⁰ iamə asori səvənhi truvehe ia nəpin riti in trakiraka in, uə ia aoa riti sə in rīreirei. ⁵¹ Nənə iamə asori səvənhi trərpwin noien ərəha me səvənhi, məmri pen in ramarə irəha kəuətkəsua me. Ia kwopun nəha irəha tuhasək, mhahi tərini revinraha.”

25

Iesu rusipekin ia nīprən ouihi me irəha pam ten

¹ “Nəpin nəha nītətə ia neiaia^a truvehe irə trəmwhen ia nīprən ouihi me irəha pam ten. Həuvehi laet me səvənraha mhəuvən mə tuhətoni iərman sə triri vi a pran səvənhi. Iərman nəha triri prən nəha krouevən fwe imwəni rouarə pəri. ² Prən ouihi me nəha krirum həreirei nari. Krirum həukurən nari. ³ Nəpin səməme həreirei nari həuvehi laet me səvənraha, həpwəh nuvehien oel laet rauək irə irəha minraha. ⁴ Mətə səməme həukurən nari həuvehi laet me səvənraha, mhəuvehi mwi tīkinari me nepwin həkuər ia oel laet rauək irə. ⁵ Nənə ti nəri nə mə iərman sə rīpkiri a pran səvənhi ramo tīpwə irəha həregi napriien ruvehi irəha hapri.

⁶ Mətə ia kurkwai nəpin iərmana riti rəkwein, mini mə, ‘Iərman sə rīpkiri a pran səvənhi rauvehe! Həuvehe mhətoni!’

⁷ Ia nəpin nəha nīprən ouihi me nəha ten hətui, mhəpərhi laet me səvənraha. ⁸ Nənə səməme həreirei nari həni pen ti səməme həukurən nari mə, ‘Həuvei pehe səkimiaha riti oel laet rauək irə. Laet me səkimaha hənəməfwə.’

⁹ Mətə səməme həukurən nari həni mə, ‘Rəkəm. Oel i laet rauək irə trīpkəmwhen mhə tukutaha pam. Həuvən fwe ia stoa me mhəuvehi nəmri səkimiaha me nepwin.’

¹⁰ Nəpin irəha kamhəuvən mə tuhəuvehi nəmri oel laet rauək irə, iərman sə rīpkiri a pran səvənhi rapirapw. Nīprən ouihi me nəha krirum səməme hənəpnəpenə, həuvnimwə irəha min ia nəkwai nimwə sə tukəni nəveginien asori ikin. Nənə nərmana həsisəg ia təpinhə.

¹¹ Kurirə irə nīprən ouihi me nəha səməme həpkəpnəpenə mhə hərərig mwi, mhəuvehe, mamhəkwein mə, ‘Iərimənu, Iərimənu, əsevər ia təpinhə tukumaha.’

¹² Mətə iərman sə rīpkiri a pran səvənhi rini mə, ‘Iakamini nīpərhienien tukumiaha i iakreirei kimiaha.’ ”

¹³ Nənə Iesu rini mə, “Ro iamihhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien, ti nəri nə mə hiəreirei nəfe nəpin uə aoa Iərimənu səkimiaha truvehe irə.”

Iesu rusipekin ia nərmana kamhətui ti mane səvəi iamə asori

¹⁴ “Nuveheien səvənhi trəmwhen iərmana riti sə rauvehi navənien əpwəmwis səvənhi. Kurirə rier imwəni rəkwein nərmana səməme kamho tukwini nari min həuvehe. Nənə rəmri pen mane səvənhi ia rəginraha mə tuhətui amasan tukwe. ¹⁵ Ia riti ruvei pen tənəripw me krirum mane rukuər irə, nənə tənəripw kəru m riti, nənə tənəripw kuatia m riti. Ruvei pen kuatia

24:47: Mat 25:21, 23   **24:51:** Mat 8:12   **25:1:** Rev 19:7, Luk 12:35   ^a **25:1:** Nəpin rīpik Matiu rani nəgkariien i mə “Nītətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkariien i in i “Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”
25:11: Luk 13:25-27   **25:12:** Mat 7:23   **25:13:** Mat 24:42   **25:14:** Mak 13:34   **25:15:** Rom 12:6

kuatia minraha rəmwhen in rukurən mə trətui amasan tukwe. Kurirə irə in rier mamevən. ¹⁶ Iərmama sə ruvehi tənəripw krirum revən atukwatukw mowok irə, nənə muvehi mane asori rukuər ia tənəripw krirum mwi. ¹⁷ Nənə iərmama sə ruvehi tənəripw kəru ro mwi iaminihi, nənə muvehi mane asori rukuər ia tənəripw kəru mwi. ¹⁸ Mətə iərmama sə ruvehi tənəripw kuatia revən meri tīprənə, minimwi mane səvəi iəmə asori səvənhi.

¹⁹ Nəpīn əpwəmwis rukurau, iəmə asori səvəi nərmama me nəha rirərig muvehe, nənə mokeikei mə trəskun mane me nəha rīməuvei pen minraha.

²⁰ Nənə iərmama sə rīməuvehi tənəripw krirum ruvehe mərəer ia nəmri iəmə asori səvənhi, mini mə, 'Iəmə asori, fwe kupwən ikiməuvei pehe tənəripw krirum miou mane rukuər ia nirəha. Ətə ro, iakinowok irə rəkwəhi mwi masori iakuvai pen ia tənəripw krirum mwi.'

²¹ Nənə iəmə asori səvənhi rini pen tukwe in mə, 'Ik iəmə amasan. Ikamo tukwini amasan nari miou ia nəpīn me. Ikinətui amasan ti nəri ouihi i iakinəmri pehe ia rəgim, mo pen tako ik ikuvehe masori mətui ti narimnari me rīpik. Ūvniwə pehe ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori səim. Pwəh krau krauagien pəri.'

²² Nənə iərmama sə rīməuvehi tənəripw kəru in mwi ruvehe mərəer ia nəmri iəmə asori səvənhi, mini mə, 'Iəmə asori, fwe kupwən ikiməuvehi pehe tənəripw kəru miou mane rukuər ia nirau. Ətə ro, iakinowok irə rəkwəhi mwi masori iakuvai pen ia tənəripw kəru mwi.'

²³ Nənə iəmə asori səvənhi rini pen tukwe in mə, 'Ik iəmə amasan. Ikamo tukwini amasan nari miou ia nəpīn me. Ikinətui amasan ti nəri ouihi i iakinəmri pehe ia rəgim, mo pen tako ik ikuvehe masori mətui ti narimnari me rīpik. Ūvniwə pehe ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori səim. Pwəh krau krauagien pəri.'

²⁴ Nənə iərmama sə ruvehi tənəripw kuatia in mwi ruvehe mərəer ia nəmri iəmə asori səvənhi, mini mə, 'Iəmə asori. Iakukurən mə ik iərmama riti noien səim riskai. Ik ikapeki nəveginien ia nəmhiən sə ipkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei me ia kwopun ipkəpwei mhə nuni nari ikin. ²⁵ Ro iaminihi irə, iakihekir, mevən, minimwi tənəripw səim sə mane rukuər irə ia tīprənə. Ətə ro in i mane səim.'

²⁶ Mətə iəmə asori səvənhi rini pen tukwe in mə, 'Ik iəmə ərəha. Ikamo tukwini ərəha nari miou, mamarpaha. Ikuvəukurən raka mə ikapeki nəveginien ia nəmhiən sə iapkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei me ia kwopun iapkəpwei mhə nuni nari ikin. ²⁷ Mətə rəfo ikəpwəh nəmri penien mane səiou fwe ia pag? Kamo ipkəmri pen ko iapkuvehe mīpkuvehi ihi mane səiou mine sə rəkwaku pag rəkwəhi.'

²⁸ Nənə iəmə asori rini pen ti nərmama səməme kamho tukwini nari min mə, 'Həuvei raka tənəripw tukwe, mhəuvei pen m iərmama sə rīməuvehi tənəripw ten. ²⁹ Iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen mwi rasori mwi min, nənə in truvehi rəmwhen məpi raka. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe. ³⁰ Mətə iərmama i sə ramo tukwini ərəha nari miou hərəarki irapw i iruə ia nəpitəvien. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revinraha.' "

Iesu rəgkiari ia sipsip me mine nani me

³¹ "Nəpīn nəha iou, Iəməti Iərmama, takuvehe irə ia nukuraanien asori kimaha nagelo me, takəkure ia jea səiou mərimənu. ³² Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehe mhousəsimwin pehe irəha me ia nənimek, nənə iou

takuai irəha rəmwhen iərmama sə ramətui ti sipsip me muai sipsip me mine nəni me. ³³ Takuai pen sipsip me ia nīkarek mwatuk, mətə nəni me ia nīkarek mour.

³⁴ Nənə iou kig səvənraha takini pen ti nərmama me nəha ia nīkarek mwatuk mə, ‘Həuvehe kīmiaha i səməme Tata səiou raməkwein amasan ia kīmiaha. Nəpīn tīprənə namiwən ihi, in rīnəpnəpenə raka kwopun səkīmiaha ia nītətə sə in ramərimənu irə. Həuvehe mharə irə. ³⁵ Nəpīn nukumhə rahi iou hiəuvei pehe nəveginien miou. Nənə nəpīn iakakwakwa hiəuvei pehe nui miou. Nəpīn iakamavən rəmwhen ia iərmama pwišpwis, hiəuvehi puvnimwə iou ia nəkwai nimwə me səkīmiaha me. ³⁶ Nəpīn tīnari səiou riwən, hiarkahu pehe miou. Nəpīn iakamemhə, hiəuvehe mhəti pehe iou. Nəpīn iakamarə ia kalapus, hiəuvehe tukw iou.’

³⁷ Miregi nəkur atukwatukw me nəha tuhəni pehe tukw iou i mə, ‘Iərimənu. Mətə nəfe nəpīn nəha kīmaha iahənətoni nukumhə rahi ik, nənə iahəuvei pehe nəveginien mik, uə ikakwakwa nənə iahəuvei pehe nui mik? ³⁸ Nəfe nəpīn kīmaha iahətoni ikamavən rəmwhen ia iərmama pwišpwis riti, nənə iahəuvehi puvnimwə ik ia nimwə me səkīmaha me, uə səim tīnari riwən, nənə iaharkahu pehe mik? ³⁹ Nəfe nəpīn kīmaha iahətoni ikamemhə, uə ikamarə ia kalapus, nənə iahəuvehe mhəti pehe ik?’

⁴⁰ Miregi iou kig səvənraha takini pen ti nirəha i mə, ‘Iakamini nīpərhienien tukumiaha i nəpīn kīmiaha hənə noien nəha ia piak riti sə in iəmə auər a ia piak me, hiənə noien nəha ia nirak.’

⁴¹ Kurirə irə iou takini pen ti nərmama me nəha ia nīkarek mour mə, ‘Kīmiaha i Kumwesən raməkwein ərəha ia kīmiaha haraka ia nənimək mhəuvən ia napw sə rauək rerin. Kīnəse napw nəha ti Setan mine nagelo me səvənhi. ⁴² Nəpīn nukumhə rahi iou kīmiaha hiəpwəh nuvei peheien nəveginien miou. Nəpīn iakakwakwa hiəpwəh nuvei peheien nui miou. ⁴³ Nəpīn iakamavən rəmwhen ia iərmama pwišpwis riti, hiəpwəh nuvehi puvnimwəien iou ia nəkwai nimwə me səkīmiaha me. Nəpīn tīnari səiou riwən, hiəpwəh narkahu peheien miou. Nəpīn iakamemhə uə iakamarə ia kalapus, hiəpwəh nəti peheien iou.’

⁴⁴ Miregi irəha mwi tuhəni pehe tukw iou i mə, ‘Iərimənu, mətə nəfe nəpīn nəha kīmaha iahənətoni nukumhə rahi ik, uə ikakwakwa uə ikamavən rəmwhen ia iərmama pwišpwis, uə tīnari səim riwən, uə ikamemhə, uə ikamarə ia kalapus, nənə kīmaha iahəpwəh nasituien ia niram?’

⁴⁵ Miregi iou takini pen ti nirəha i mə, ‘Iakani nīpərhienien tukumiaha i nəpīn kīmiaha hiəpwəh noien nəha ia piak riti sə in iəmə auər ia piak me, hiənpwəh noien nəha ia nirak.’

⁴⁶ Nənə nərmama me nəha tuhəuvən ia kwopun Kumwesən trərpwin rerin noien ərəha me səvənraha ikin. Mətə nərmama atukwatukw tuhəuvən mhəuvehi nīmīruien rerin.”

26

Nəmə asori me hərai sun mə tuhəuvən afafa mhəkwtəmhiri Iesu

¹ Nəpīn Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, in rəgkiari m nərmama me səvənhi, mīni mə, ² “Kīmiaha hiəukurən mə nəpīn kəru mwi tuko Pasova. Ia nəpīn nəha tukuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama me mə irəha tuhəru i tərini pen iou ia nei kamarkuau i.”

³ Ia nəpīn nəha pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel housəsimwin irəha me ia nəkwai nimwə səvəi pris asori anan. Nəghin nə

Kaeafas. ⁴ Nənə hərai sun mə tuhəuvən afafa, mhəkwtəmhiri Iesu, mhousi əpune. ⁵ Mətə həni mə, “Pwəh kitaha səpwəh nəkwtəmhiriiən Iesu ia nəpən səvəi nəveginien asori. Rərəha mə nərmama niemaha trəpi irəha kamho nurigrigien asori tukwe.”

Pran riti rətəgi pen senta ia nukwəne Iesu

⁶ Nəpən Iesu ramarə ia rukwənu nəha Petani, ruvniwə pen ia nəkwai nimwə səvəi Saemon (Saemon nəha kupwən nemhəien skai rō tekən.) ⁷ Nənə pran riti ruvehe ti Iesu mauvehi potel riti kīno ia kəruətərei riti kani mə alapasta.^a Fwe ia nəkwai potel nəha senta riti nənimen rutə pik. Prən nəha rətəgi pen senta nəha ia nukwəne Iesu nəpən raməkure ia kwopun kaməni nari ikin.

⁸ Nənə nəpən nərmama me səvəi Iesu hətoni, niemaha rəpi irəha. Həni mə, “Rəfo ramouraha senta iamīnhi? ⁹ Ripkəmri pen a nəmri nari irə, ko ruvehi mane asori irə, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən.”

¹⁰ Mətə nəpən Iesu riregi nəgkariien nəha, rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kimiaha hiamo iamīnhi irə ia prən i? In ramo noien amasan riti miou. ¹¹ Nərmama nautə səvənraha riwən tuhamarə kimiaha mīnraha ia nəpən me, mətə iou tapkarə mhə kitaha m kimiaha nəpən me. ¹² Rəfo prən i rətəgi pehe senta i ia nīpwrak? In ro mə trəpnəpenə ia nīpwrak mə tukinimwi. ¹³ Iakamini nīpərhienien tukumiaha i kwopun pəku ia tənəmtənə me tukini irapw nəgkariien amasan səiou ikin tukini irapw nəfe prən i rino miou mə nərmama rerinraha tramrhi.”

Jutas tro noien ərəha

¹⁴ Nərmama me səvəi Iesu irəha pam twelef, riti ia nirəha nəghin nə Jutas Iskariot. Revən ti pris asori me, ¹⁵ mīni mə, “Trini mīnuə iakuvei pehe Iesu ia rəgimīaha, kimiaha tihəuvei pehe nəfe miou?” Irəha hərəku in silin me kīno ia silva irəha pam toti. ¹⁶ Ia nəpən atukwatukw nəha Jutas rinamətui suatuk mə truvei pen Iesu ia rəginraha.

Iesu mīne nərmama me səvənhi hani pəri nəveginien səvəi Pasova

¹⁷ Neste atukwatukw nəpən nəha tuhani bred sə yis riwən irə. Nərmama me səvəi Iesu həuvehe tukwe in, mhəni mə, “Kwopun pəku nəha ikokeikei mə kimaha tahəpnəpenə nəveginien səvəi Pasova ikin, nənə ik tikəni?”

¹⁸ Miregi Iesu rini mə, “Həuvən fwe Jerusalem, mhətoni iərmama riti fwe ikin, mhəni pen tukwe in mə, ‘Iahatən səkitaha rini mə nəpən səiou ruvəuvehe ipaka. Tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kimaha nərmama me səiou ia nəkwai nimwə səim.’ ” ¹⁹ Nərmama me səvəi Iesu həuvən mho nəfe rīməni pen ti nirəha i, mhəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova.

²⁰ Ia nəruarəv Iesu mīne twelef nərmama me səvənhi kamhəkure ²¹ mamhani pəri nari. Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakamini nīpərhienien tukumiaha i mə kimiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou.”

²² Nəpən irəha həregi nəgkariien nəha, rerinraha rəpou. Həuvehe kuatia kuatia mamhəres Iesu i mə, “Iərimənu, sin nəha ikani? Iou?”

²³ Miregi Iesu rini mə, “Iakani iərmama sə rameitesi bred ia tikiplet kuatia kimrau min. In truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou. ²⁴ Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou. Ramasan pik mə ripkəpwəh a nətuiien.”

26:7: Luk 7:37-38   **a 26:7:** Alapasta kəruətərei riti nənimen rutə pik. Fwe kupwən nərmama həuvehi mhəvi pen senta irə.   **26:11:** Dut 15:11   **26:14:** Jon 11:57   **26:15:** Sek 11:12   **26:17:** Eks 12:14-20   **26:18:** Mat 21:3   **26:23:** Sam 41:9

²⁵ Nənə Jutas, iərmama sə truvei pen Iesu ia rəgi nərmama kamhəmwəki in, rini mə, “Iahatən, sin nəha ikani? Iou?”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik nə ikani.”

²⁶ Nəpin nəha kamhani nari irə, Iesu ruvehi bred, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, nənə məkwsen, muvei pen m nərmama me səvənhi, mini mə, “Tihəuvehi, mhani. In i nīpwrak.”

²⁷ Kurirə irə in ruvehi kap waen, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə muvei pen minraha, mini mə, “Kimiaha pam tihənimwi.

²⁸ In i nitek sə trərihi tərini əknekin nəgkiariien vi səvəi Kumwesən. Traiu ti nərmama həpik mə Kumwesən trəpwəh nərpwiniien noien ərəha me səvənraha. ²⁹ Iakani pehe tukumiaha i tapkənimwi mhə mwi waen i meste nəpin nəha takənimwi waen vi kitaha m kimiaha ia nitətə sə Tata səiou ramərimənu irə.”

³⁰ Nənə irəha hani nīpu riti, mho sampam irə, mhəier mhəuvən ia Təkuər Olif.

Pita trini m kahar mə in rīreirei Iesu

³¹ Ia kwopun nəha Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Ipwet ia nəpin kimiaha pam tihap raka ia nirak. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə Kumwesən rini mə, ‘Iou takousi iərmama sə ramətui ti sipsip, nənə sipsip me səvənhi tuhaiu kirkiri.’

³² Mətə in tro iakətui mwi ia nemhəien səiou. Takətui raka, mevən fwe ia tənə Kalili. Iou takukupwən kimiaha tihəkurirə.” ³³ Mətə Pita rini pen ti Iesu i mə, “Irəha pam tuhap raka ia niram, mətə rīpko mhə iou.”

³⁴ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iakani nīpərhienien tukw ik i ipwet ia nəpin, kurirə rəiə rakaka, ik tikini m kahar mə ikreirei iou.”

³⁵ Mətə Pita rini pen tukwe in mə, “Trini minuə həni mə takaməkeikei memhə krau mik, mətə ko iakəpwəh niniiien mə iakreirei ik.” Nənə nərmama me pam səvənhi həni nəgkiariien kuatia.

Iesu raməfwaki ia Ketsemane

³⁶ Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən ia kwopun riti nəghin nə Ketsemane. Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihaməkure ia kwopun i. Pwəh iou iakevən kwərha məfwaki.” ³⁷ Nənə in riri Pita mine tini Sepeti kəru irəhar harevən irəha min. Ia nəpin nəha in rinamregi rərəha, rerin rəpou pik. ³⁸ Nənə rini pen ti nirəhar i mə, “Rerik rəpou pik ipaka iakemhə tukwe. Tiamharo i, pwəh kitaha m kimirəhar tsəpwəh napriien.”

³⁹ Nənə Iesu revən ouihi a mwi mimwei ia tiprənə məfwaki, mini mə, “Tata səiou. Tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənimwiien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei, mətə tiko rəmwhen sə ikokeikei.”

⁴⁰ Nənə Iesu rəfwaki pam, mirərig pehe mətəni Pita mine Jemes mine Jon kamharapri. Nənə in rini pen ti Pita i mə, “Rəfo, ko hiəpkətui mhə nəpin ouihi a uə? ⁴¹ Kimirəhar tiharətui mharəfwaki mə tiharəpwəh nimweiien ia nərəhaien. Nīpərhienien rerimiahā ragien mə tihəfwaki, mətə nīpwramiahā rəpou.”^b

⁴² Nənə Iesu revən səro kəru irə, məfwaki, mini mə, “Tata səiou. Trini minuə kap i ko rīpkiwən mhə meste iakənimwi, tako rəmwhen sə ikokeikei.”

26:26: Mat 14:19   **26:28:** Eks 24:8, Jer 31:31-34, Sek 9:11, 1Kor 10:16   **26:30:** Luk 22:39, Jon 18:1

26:31: Sek 13:7   **26:32:** Mat 28:7,16   **26:34:** Mat 26:69-75   **26:35:** Mat 26:56   **26:38:** Jon

12:27   **26:39:** Hip 5:7-8, Mat 6:10   **26:41:** Mat 6:13, Hip 2:14, 4:15   **b 26:41:** Suatuk riti mwi ti niniiien nəgkiariien i in i mə, “Nīpərhienien Nənimwin rerin ragien mə tihəfwaki, mətə nīpwramiahā rəpou.”

⁴³ Nənə Iesu rirəriḡ pehe mwi mətə irəhar harnapri mwi, ti nəri nə mə napriien ruvəuvehi irəhar. ⁴⁴ Ro iamīnhi irə in rəpwəh mwi irəhar, mevən səro kahar irə, məfwaki, mīni a mwi nəḡkiariien kuatia.

⁴⁵ Kurirə irə ruvehe mwi ti nərmama me səvənhi, mīni pen ti nirəhar i mə, “Rəfo, hiamarapri, mamharuvehi ihi napwisien səkimiahar? Həregi ro. Nəpīn nəha ruvəuvehe. Iərmama riti truvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəḡi nəmə ərəha me. ⁴⁶ Tiharo mharərer. Pwəh saməuvən. Hətə ro, iərmama nəha trīni pui iou ruvəuvehe ipaka.”

Nərmama səməme kamhəmwəki Iesu həuvehe mhəkwtəmhiri in

⁴⁷ Nəpīn Iesu raməḡkiari ihi, Jutas, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ruvehe irəha nərmama həpik. Nepwīn kamhəuvehi nau. Nepwīn kamhəuvehi nīpəri nei. Pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənərhi pen irəha. ⁴⁸ Jutas rīnəḡkiari raka mīnraha mə, “Iərmama sə takakei min, iəmə nə in nə. Kimiaha tihəkwtəmhiri.” ⁴⁹ Nənə Jutas ruvehe, mevən atukwatukw ti Iesu, mīni mə, “Ramasan tukw ik, ia hatən.” Nənə rakei min.

⁵⁰ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Iou riti. Tiko mo nəfe ikiməuvehe tukwe.” Nənə nərmama me həuvehe mhəmri pen rəḡinraha ia Iesu, mhəkwtəmhiri. ⁵¹ Mətə iərmama riti sə ramərer ipaka ti Iesu reivi raka nau səvənhi, mərai iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərai raka nīkare nīfregīn.

⁵² Nənə Iesu rīni pen tukwe in mə, “Uvehi nau səim mivai pen ia təmwhekin, ti nəri nə mə nərmama me səməme kamhəuvehi nau mə tuharuagən irə tukərai əpune irəha ia nau. ⁵³ Kimiaha hiaməfətəriḡ irə mə ko iapkəkwein mhə Tata səiou nənə təkwtəkwni a irə in trərhi pehe nəḡelo me taosen m taosen həuvehe mhasitu ia nirak? ⁵⁴ Mətə trīni mīnuə iako iamīnhi irə nəḡkiariien i sə Nəkukuə Ikinan rani mə kimiaha tihəkwtəmhiri iou iamīnhi irə trəfuvehe mukuə irə?”

⁵⁵ Ia nəpīn nəha Iesu rīni pen ti nərmama me i mə, “Rəfo hiaməuvehi nau me mīne nīpərpəri nei me mamhəuvehe mə tihəkwtəmhiri iou iamīnhi irə? Nətəriḡien səkimiaha rīnuə iou rakres riti uə? Ia nərinev m neis mīne iakamarə fwe ia nīmwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama. Rəfo hiəpwəh nəkwətəmhirīien iou ia nəpīn nəha? ⁵⁶ Mətə narimnari me i hiamo haməier pehe iamīnhi irə mə nəḡkiariien me nəha profet kupwən me həmərai pen ia Nəkukuə Ikinan tuhəuvehe mhəukuə.” Nəpīn nərmama me i həkwtəmhiri Iesu, nərmama me səvənhi həpwəh in mhəp.

Iesu rərer ia nəmri pris asori anan mīne nəmə asori me

⁵⁷ Nərmama me nəha səməme həkwtəmhiri Iesu həiri in mhəuvən ti Kaeafas. Kaeafas in pris asori anan. Nahatən me səvəi Loa mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənousəsīmwin raka irəha me ia nīmwə səvənhi. ⁵⁸ Pita rakurirə ia Iesu, mamavən isipwīn tukwe meste nari fwe nīkare nīmwə səvəi pris asori anan. Nənə muvniwə, məkure irəha iotukwininari me, mə trətoni mə tukəfo irə ia Iesu. ⁵⁹ Nənə pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui nərmama nepwīn mə tuheikuə, mhəni irəpw nəri ərəha riti sə Iesu rīno uə rīmāni. Nəmə asori me hokeikei mə tuhəregi pwəh housi əpune in tukwe. ⁶⁰ Nəri auər a mə nərmama həpik həskəmter mamheikuə ia nəfe hənətoni Iesu rīno uə həməregi in rīmāni, mətə nəmə asori me həpkətə mhə nari riti. Mətə irəha kamhəmwur mamhəuvən meste iərmama kəru krouvehe, ⁶¹ rouni mə, “Iəmə i rīmāni iamīnhi irə mə, ‘Iou

iakukurən nourahaien nimwə səvəi Kumwesən, marə muvrhəkɪn mwi ia nəpɪn kahar.' ”

⁶² Nənə pris asori anan rərer, mɪni pen tɪ Iesu i mə, “Nəgkiariien riti riwən tikɪni? Rəfo ia nəgkiariien nəha irau krouni rauuəsi ik irə?” ⁶³ Mətə Iesu rəpnəpen. Nənə pris asori anan rɪni pen tukwe in mə, “Takəres pehe ik i ia nəghi Kumwesən sə ramɪru. Ni pehe ro tukumaha i. Ik Kristo, Tɪni Kumwesən, uə rekəm?”

⁶⁴ Miregi Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Ik ikɪni, mətə iakani pehe tukumi-aha i mə nəha təkwtəkɪwuni mɪne mamevən tihətoni iou, Iəməti Iərmama, takaməkure ia nɪkare Kumwesən mwatuk sə in nɪskaiien səvənhi rasori. Tihətoni mwi iou takauvehe ia nəpuə me ia nɪmagouagou.”

⁶⁵ Nənə nəpɪn pris asori anan rɪregi, reitehi tɪnari səvənhi, mɪni mə, “Kɪtaha tsətui iərmama riti mwi tro pui iəmə i tɪ nəfe? Kɪmiaha hiəuvəregi raka mə in rɪni ərəha Kumwesən. ⁶⁶ Nətərigien səkɪmiaha mə tsəfo irə?” Miregi irəha həni mə, “In traməkeikei memhə.”

⁶⁷ Nənə hərgəvəsi pen nənimen, mamhəuəsi in. Nepwɪn həpwɪ in, ⁶⁸ mamhəni mə, “Mə ik Kristo pərhiən, ni pehe ro tukumaha i nəgkiariien sə ruku pen tɪ Nənɪmwɪn mə sin ruəsi ik!”

Pita rɪni mə in rɪreirei Iesu

⁶⁹ Ia nəpɪn nəha Pita fwe inhəripw ia nɪkare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə pran riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan ruvehe ipaka tukwe, mɪni mə, “Ik mwi ikɪnamavən pəri kɪmirau Iesu iəmə Kalili.”

⁷⁰ Mətə ia nəmrɪnraha pam Pita rɪni mə, “Rekəm. Iou iakreirei nəfe i ikamɪni.”

⁷¹ Pita rəpwəh nɪkare nimwə nəha mier mevən ipaka tɪ təpinhə asori riti sə nərmama kamhəuvnimwə pehe irə. Nənə pran riti mwi sə ramo tukwini nari rətə in, mɪni pen tɪ nərmama səməme kamhərer ia kwopun nəha mə, “Iəmə i rɪnamavən pəri irau Iesu iəmə Nasaret.”

⁷² Miregi Pita rɪni mwi mə, “Rekəm. Iakani pehe tukw ik i kwəsua hi anan mə iou iakreirei iəmə nəha ikani.”

⁷³ Nəpɪn ouihi a rukurau, nənə nərmama səməme kamhərer ia kwopun nəha həuvehe, mhəni pen tɪ Pita i mə, “Nɪpərhiənien. Ik riti ia nɪrəha tɪ nəri nə mə ik iəmə Kalili.”

⁷⁴ Miregi Pita rɪni mə, “Mə iakameikuə pwəh Kumwesən rərpwɪn noien ərəha səiou. Iakani pehe tukumiaha i kwəsua hi anan mə iou iakreirei iəmə nəha kɪmiaha hiaməni.”

Pita rɪni iamɪnhi irə, nənə təkwtəkɪwuni a rəiə rakaka. ⁷⁵ Nənə Pita rerɪn rɪrhi nəgkiariien səvəi Iesu. Rɪməni mə, “Kurirə rəiə rakaka, ik tikɪni m kahar mə ikreirei iou.” Pita rerɪn rɪrhi. Nənə rier mevən mɪrapi nasəkien.

27

Jutas remhə

¹ Ia nəpnəpɪn pris asori me mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel irəha pam hərai sun mə tuhousi əpune Iesu. ² Irəha həiri in, mhəuvən, mhəmri pen in ia rəgi Paelat. Paelat nəha in iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun nəha.

³ Nəpɪn Jutas iəmə i sə rɪməuvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki, in rətoni mə irəha həni mə Iesu traməkeikei memhə, in rərari ia nətərigien səvənhi, muvehi silin me nəha kɪno ia silva irəha pam toti, muvehi muvehe, muvei pen m pris asori me mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel,

⁴ mīni mā, “Iakino noien ərəha i, muvei pehe iərmama sə in ratukwatukw a ia rəgimiahā mā tihousi əpune in.”

Miregi irəha həni mā, “Rəfo ikuvehe masək tegin kimaha? Səim atukw a nə noien.”

⁵ Nənə Jutas rərarki irapw silin me kīno ia silva fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən, nənə mier mevən, mirukwi utə atukw a in ia kwənəkwus.

⁶ Mətə pris asori me həuvehi silin me nəha kīno ia silva, mhəni mā, “Ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mā kitaha tsousəsīmwin mane i irəha mane səvəi nimwəfwaki ti nəri nə mā mane i kuvei pen mā tukuvehi nəmri iərmama i mā tukousi əpune.” ⁷ Ro iamīnhi irə irəha hərai sun mhəuvehi mane nəha, mhəuvehi nəmri tīprənə riti. Fwe kupwən kani tīprənə nəha mā Tīprənə sə kamo tekinari me irə. Irəha həuvehi nəmri tīprənə nəha mā tukinimwi nərmama pwispwis me ikin. ⁸ Ro pen ipwet mine kamsegi pen ihi nəghi tīprənə nəha mā Tīprənə sə netə rinaiu ikin. ⁹ Ia nəpīn nəha nəgkiariien səvəi Profet Jeremaea ruvəuvehe muvəukuə. In rīməni mā, “Irəha həuvehi silin me kīno ia silva irəha pam toti.

In nə mane sə nəkur Isrel me nepwin həni mā tuhəuvei pen ti nuvehien nəmri iərmama nəha.

¹⁰ Irəha həuvei pen mane nəha mhəuvehi nəmri tīprənə sə kamo tekinari me irə rəmwhen ia Iərimənu rīni pehe tukw iou i mā tako.”

Iesu rərer ia nəmri Paelat

¹¹ Nəpīn Iesu ramərer ia nəmri Paelat, Paelat rəres pen in mā, “Ik kig səvəi nəkur Isrel?”

Miregi Iesu rīni mā, “Ik ikani.”

¹² Ia nəpīn nəha pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həskəmter, mamhəni ərəha Iesu, mətə Iesu rəpwəh niniien nəgkiariien riti ti nirəha i. ¹³ Ro pen Paelat rīni pen tukwe in mā, “Rəfo ikaməpnəpen? Ipkregi mhə nəgkiariien me rīpik nəha kamhəni ərəha ik irə?” ¹⁴ Mətə Iesu rīpkini mhə nəgkiariien riti tukwe in, mīpkərpwin mhə nəgkiariien riti sə irəha kamhəni. Nənə Paelat rətoni məkəri asori nari irə.

Paelat rəsəni pen Iesu ia rəgi naruağən me mā tuhousi əpune

¹⁵ Ia nuk me pam nəpīn kamo nəveginien asori nəha Pasova irə, iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun nəha rukurən nuvehi rakaien iərmama riti ia kalapus sə nəkur Isrel həməres i, nənə məsəni in rier mamevən. ¹⁶ Ia nəpīn nəha iərmama riti fwe ia nəkwai kalapus nərmama pam həukurən in nəghin nə Parapas. ¹⁷ Ro iamīnhi irə nəpīn nərmama housəsīmwin irəha me, Paelat rīni pen ti nirəha i mā, “Kimiahā hiokeikei mā takəsəni sin rier ia kalapus mamevən, Parapas uə Iesu sə kani mā Kristo?” ¹⁸ Paelat rəres pen irəha iamīnhi irə ti nəri nə mā in rukurən mā nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həməuvei pen Iesu ia rəgin ti nəmwəkīien səvənraha.

¹⁹ Nari riti mwi, nəpīn in raməkure ia kwopun sə raməkiri nəgkiariien ikin, pran səvənhi rərhi pen nəgkiariien riti revən tukwe mīni mā, “Tikəpwəh noien nari riti ia iəmə atukwatukw nəha. Ia nəpīn rīran pehe ipwet iakəməkrəha irə. Nənə təkwtəkwuni iakregi rərəha tukwe.”

²⁰ Mətə pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəkeikei m nərmama mā tuhəres Paelat i mā trəsəni Parapas rier ia kalapus mamevən, mətə trousi əpune Iesu.

²¹ Nənə Paelat rəres pen mwi irəha i mā, “Iəmənmi i sə pəku kimiahā hiokeikei mā takəsəni rier ia kalapus mamevən?”

Miregi irəha həni mə, “Parapas.”

²² Miregi Paelat rini pen ti nirəha i mə, “Ro iaminihi irə takəfo ia Iesu sə kani mə Kristo?”

Miregi irəha pam həni mə, “Pwəh hərui tərini pen in ia nei kamarkuau.”

²³ Miregi Paelat rini mə, “Ti nəfe? Nəfe nəha nərəhaien in rino?”

Mətə irəha həni asori mwi mə, “Pwəh hərui tərini pen in ia nei kamarkuau.”

²⁴ Nəpin Paelat rətoni mə ko ripko mhə rerinraha rəpwuən, mətə hənamo nurigrigien asori, in ruvehi nui, maikuas ia rəgin mi ia nəmrinraha pam, mini mə, “Iou iakiwən ia nemhəien səvəi iəmə i. Niten riwən ia nirak. Ramarə a ia kimiaha.”

²⁵ Miregi nərmama me pam həni mə, “Pwəh niten rəmak pehe a ia kimiaha mine nəkwərhəkwəha me səkimaha.”

²⁶ Nənə Paelat ro nəkwanraha, məseni Parapas rier ia kalapus mamevən, mətə rini nəkwan mə tukərisi Iesu. Nəpin naruagən me səvənhi hərishi pam in, Paelat ruvei pen in ia rəginraha mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuau.

Naruagən me haris əkenhin ia Iesu

²⁷ Naruagən me səvəi Paelat həiri Iesu mhəuvnimwə ia nimwə asori səvəi Paelat nəghin nə Praetorium. Irəha həkwein irəha me nepwin ia kusen səvənraha həuvehe mhousəsimwin irəha me ipaka ti Iesu, ²⁸ mhəuvehi raka karkahu səvənhi, mharkahu pen karkahu əruerəv min rəmwhen ia karkahu səvəi kig. ²⁹ Həuvehi rəhi, mhəuvnhi kəfəfau səvəi kig irə, mhəfəfau pen ia kənkəpwə, mhəuvei pen mwi rigi nei riti ia rəgin mwatuk rəmwhen ia nəri sə kig rauvehi rahatən pen nasoriien səvəi kig. Hənimwi nukurhunraha ia nənimen, mamharis əkenhin irə, mamhəni mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel kimaha iahəsiai ik!” ³⁰ Irəha hərgəvəsi in, mhəuvehi raka rigi nei nəha ia rəgin, mhousi kənkəpwə irə. ³¹ Nəpin hənaris əkenhin raka irə, həuvehi raka karkahu əruerəv nə mharkahu pen tinari ihi səvənhi, mhəiri in mhəuvən mə tuhərui tərini pen ia nei kamarkuau.

Naruagən me hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

³² Nəpin naruagən me nəha hənaməier, hətoni iəmə Saerin riti nəghin nə Saemon. Irəha həkeikei min mə trəvrani nei kamarkuau səvəi Iesu. ³³ Irəha həuvən ia kwopun riti nəghin nə Kolkota (nipwrai nahag nəha kwopun səvəi kerhə ia iərmama). Ia kwopun nəha irəha ³⁴ həuvei pen waen m Iesu mə trənimwi. Kəvti pen nimwai nari riti rəfiə trasitu muəsi nəmisəien. Mətə nəpin Iesu rəpwasi əghan, rəpwəh nokeikeien mə trənimwi. ³⁵ Nəpin irəha hərui tərini pen raka in ia nei kamarkuau, həuai kirkiri tinari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahatən pen mə sin truvehi nəfe tinari səvənhi. ³⁶ Nənə həkure ia kwopun nəha, mamhətui tukwe. ³⁷ Ia kənkəpwə irənhə irə irəha hərui pen nəkukuə riti kimərai mə Iesu tremhə ti nəfe. Rini mə: *Iesu I Kig Səvəi Nəkur Isrel*

³⁸ Ia nəpin nəha həuvehi rakres mi kəru, mhərui tərini pen mwi irau ia nei kamarkuau, riti ia nıkare Iesu mwatuk, riti ia nıkaren mour. ³⁹ Nənə nərmama səməme kamhəukurau ia suatuk kamhounouini kənkəpwənraha me, mamhəni ərəha Iesu, ⁴⁰ mamhəni mə, “Ik nə iəmə ikiməni mə tikouraha nimwə səvəi Kumwesən marə muvrhəkin mwi ia nəpin kahar. Itə, uvehimiru ik! Trini minuə ik Tini Kumwesən pərhien, araka ia nei kamarkuau meiwaiu pehe.”

27:24: Dut 21:6-9, Mat 27:4   **27:25:** Mat 23:35, Wok Me 5:28   **27:28:** Luk 23:11   **27:30:** Aes 50:6   **27:34:** Sam 69:21   **27:35:** Sam 22:18   **27:38:** Aes 53:12   **27:39:** Sam 22:7, Sam 109:25
27:40: Mat 26:61, Jon 2:19

⁴¹ Ia noien a mwi naha pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haris əkenhin irə, mamhəni mə, ⁴² “In rīməuvehimīru raka nərmama həpik, mətə ko rīpkuvehimīru atukw mhə in. Mə in kig səvəi nəkur Isrel pərhiən, ramasan mə raraka ia nei kamarkuauī meiwaiu pehe, pwəh kitaha sətōni mhəni nīpərhiēniēn irə. ⁴³ Iəmə i rahatətə ia Kumwesən mīni mə in Tini Kumwesən. Pwəh sətōni ro mə Kumwesən rerin ragiēn tukwe truvehimīru in təkwtəkwi. ⁴⁴ Iərmama mi naha sə krauakres kinərui tərini pen irau ia nei kamarkuauī irəhar Iesu, irau mwi krauni ərəha in rəmwhēn nepwīn həmāni.

Iesu remhə

⁴⁵ Ia kurkwai nəpīn ia ran nəpitəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə naha meste aoa kahar rukurau. ⁴⁶ Nənə raripwi tri klok ia nərUARƏV Iesu rəkweīn əpwəmwis, mīni mīnuə, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” Nīpwrai nəgkiariēn naha in i mə “Kumwesən səiou, Kumwesən səiou, rəfo ikap raka ia nīrak iamīnhi?”

⁴⁷ Nərmama me nepwīn səməme kamhərer mamhəspau ia Iesu hərəgi nəgkiariēn naha, mhəni mə, “Iəmə i raməkweīn Profet Elaeja.”

⁴⁸ Nənə təkwtəkwi a riti ia nīrəha raiu muvehi nīpəri koton, meitesi ia waen sə rəfiə, mīpiri pen ia nusvenhi rəgi nei riti, muvehi pen mə Iesu trənimwi. ⁴⁹ Mətə in me nepwīn həni mə, “Pəpim ro pwəh sətōni mə Profet Elaeja truvehe muvehimīru iəmə i uə rekəm.”

⁵⁰ Nənə Iesu rəkweīn əpwəmwis mwi, məseni pen nīmīruēn səvənhi, memhə.

⁵¹ Təkwtəkwi a mwi tinari sə rəgher tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən reitehi nīpərīn kəru fwe irənhə meste nari fwe inhəripw. Nənə tīprənə rīkiu, meitehi kəruətērei me. ⁵² Nīpəgi kəruətērei me nepwīn sə kinərkwafə nīpwrai nərmama ikin həuvehe mhəkwaɡ, nənə Kumwesən ro nərmama me səvənhi həpik hətui mwi ia nemhəien səvənraha. ⁵³ Kurirə irə nəpīn Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi irəha həier irapw ia nīpəgi kəruətērei me səvənraha, mhəuvən ia taon ikinan nə Jerusalem, nərmama həpik hətōni irəha.

⁵⁴ Iaruagən riti naha in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. In mine naruagən me nepwīn səvənhi kamhətui ti Iesu. Nəpīn irəha hətōni nīmwnīmwiēn naha mine narimnari me naha sə həmāier pehe, həhekir asori, mhəni mə, “Nīpərhiēniēn iəmə i in Tini Kumwesən.”

⁵⁵ Nənə nīpran me həpik ia kwopun naha kamhərer isipwīn kwopti ti Iesu mamhəspau irə. Nīpran me naha həmāier ia tənə Kalili, mamhəkurirə ia Iesu, mamhasitu irə. ⁵⁶ Meri Maktala, mine Meri mama səvəi Jemes mine Josef, mine mama səvəi tini Sepeti mi kamharərer irəha mīnraha.

Josef rərkwafə nīpwrai Iesu

⁵⁷ Iəmə Aramatia riti naha ikin nəghin nə Josef. Nautə səvənhi rasori. In mwi iərmama riti səvəi Iesu. Ia nərUARƏV ⁵⁸ revən ti Paelat, məres pen mə ko Paelat rəsēni in ruvehi nīpwrai Iesu. Ro pen Paelat rīni nəkwān mə tukuvehi pen min. ⁵⁹ Josef revən muvehi nīpwrai Iesu, muvegi ia tinari əmher riti kīno ia linen, ⁶⁰ nənə məmri pen ia nīpəgi kəruətērei riti səvənhi sə in rīnərai ərori raka. Nəpīn rīnəmri raka, rəsəkwiəsəkwi kəruətērei asori riti mərəpīnhə pen kwəruə irə, nənə mamevən. ⁶¹ Meri Maktala, mine Meri mama səvəi Jemes

mīne Josef krauækure fwe ikin, rouæti pen nīpægi kærūætereī nāha kinærkwafæ nīpwrai Iesu ikin.

Naruagæn me nepwīn hāsīsæg æknekin nīpægi kærūætereī

⁶² Kīni rakwakwi iræ, næpīn kamæpnæpenæ iræ ti Sapat, pris asori me mīne Farisi me hævæn mhousæsimwīn iræha me ia næmri Paelat, ⁶³ hāni pen tukwe in mā, “Iæmæ asori. Rerīmaha ramrhi nægkiariien riti sævæi iæmæ nāha rameikuæ. Næpīn ramīru ihi, rīmāni mā næpīn kahar trukurau nænæ in trætui mwi ia nemhæien sævænhi. ⁶⁴ Ro iamīnhi iræ tikærhi pen nærmama me nepwīn sæim pwæh hævæn mhāsīsæg æknekin ia nīpæg sæ kinærkwafæ nīpwræn ikin meste næpīn kahar haruvehe mharukurau. Ræræha nærmama me sævænhi hævæn, mhakres nīpwræn, mhāni pen ti nærmama mā in rīnætui mwi ia nemhæien sævænhi. Tuko ro iamīnhi iræ neikuæien nāha sævænraha træræha mæpi raka sæ fwe kupwæn.”

⁶⁵ Mīregi Paelat rīni pen ti nīræha i mā, “Iakæseni naruagæn me nepwīn sæiou. Tiho mhæiri iræha mhævæn mhāsīsæg æknekin ia nīpægi kærūætereī nāha.” ⁶⁶ Ro pen iræha hævæn mhæmri pen nari riti ia kærūætereī sæ ramærer tukuahag ia nīpæg nāha mā iærmama riti rikiu iræ iræha tuhætoni mhæukuræn. Nænæ naruagæn me nepwīn kamhærer tukuahag tukwe.

28

Iesu rætui mwi ia næmhien sævænhi

¹ Næpīn Sapat ruvæukurau, ipaka rīnamran ia Sante, Meri Maktala mīne Meri mama sævæi Jemes krouevæn mā trouætæ nīpægi kærūætereī kinæmri pen nīpwrai Iesu iræ.

² Nænæ tækwækwuni a iræ, nīmwnīmwiēn asori rikiu, ti næri næ mā agelo riti sævæi Iærimænu rier ia neiai meiwaiu pehe, mæsækwu raka kærūætereī nāha kinæsisæg pen ia nīpæg, nænæ mækure utæ iræ. ³ Nīpwræn ramser ræmwhēn ia nouapīriēn. Tīnari sævænhi ræpsan anan. ⁴ Næpīn naruagæn me nāha sæmæme kamhærer tukuahag ti nīpæg hætoni agelo nāha, hæhekīr mhætæmnīmwiēn, hævæhe mhæmwhēn ia nærmama hævamhæ.

⁵ Mætæ agelo nāha rīni pen ti præn mi nāha mā, “Rouæpwæh nehekīriēn. Iakukuræn mā irouætui Iesu sæ kinærui tæriini pen ia nei kamarkuauī. ⁶ In rīwæn i. In rīnætui mwi ia nemhæien sævænhi ræmwhēn mā in rīmāni. Rouvehe, rouætæ kwopun nīpwræn rīnamapri ikin, ⁷ nænæ rouevæn akwauakw rouni pen ti nærmama me sævænhi mā in rīnætui mwi ia nemhæien sævænhi, nænæ tækwækwuni in rakupwæn ia kīmiaha mamevæn ia tænæ Kalili. Kīmiaha tihætoni in fwe ikin. Irouregi iakuvæni raka narimnari me i tukumirau i.”

⁸ Nænæ irau krouæpwæh akwauakw nīpæg, rouhekīr, mætæ rerīnrau ragien pik mwi. Krouaiu, rouevæn mā trouni næri nāha ti nærmama me sævæi Iesu. ⁹ Nænæ tækwækwuni a Iesu rier irapw ti nīrau, mīni mā, “Ramasan tukumirau!” Nænæ irau krouvehe tukwe, rounīmwi nukurhunrau ia nænīmen, rouækwæmhirī nīsūn mi, rousiai in. ¹⁰ Nænæ Iesu rīni pen ti nīrau i mā, “Rouæpwæh nehekīriēn, rouevæn, rouni pen ti piak me mā iræha tuhævæn fwe tænæ Kalili. Ia kwopun nāha iræha tuhætæ iou.”

Nægkiariēn sævæi naruagæn me

¹¹ Næpīn irau krouærīg, tækwækwuni a mwi, naruagæn me nepwīn sæmæme hænæmærer tukuahag nīpæg hævæn fwe taon, nænæ mhāni pen narimnari me nāha ti pris asori me. ¹² Nænæ pris asori me hoeite næmæ asori me sævæi nækur Isrel mamhærai sun iræha mīnraha. Nænæ næpīn hæværai sun raka, hævæi

pen mane asori m naruagən me nəha, ¹³ mhəni mə, “Kimiaha tihəni irapw ti nərmama me mə nəp̄in kimiaha hiamapri ia nəp̄in nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhakres n̄ipwran. ¹⁴ Nənə tr̄ini minuə Paelat r̄iregi nəgkiariien nəha, kimiaha tahəgkiari min mə in trəpwəh nourahaien kimiaha.” ¹⁵ Ro iam̄inhi irə naruagən me həuvehi mane, mhəuvən, mho nəfe pris asori me həməni pen ti nirəha i. Nənə nəgkiariien nəha ruvir̄is ia tənə Isrel. Kam̄ini ihi ipwet mine.

Nəgkiariien sampam Iesu ruvei pen m nərmama me səvənh̄i

¹⁶ Ia nəp̄in nəha nərmama me səvəi Iesu irəha pam eleven həuvən fwe tənə Kalili ia təkuer riti sə Iesu r̄iməni pen ti nirəha i kupwən. ¹⁷ Nəp̄in irəha hətoni in, hən̄imwi nukurhunraha ia nənimen, mhəsiai in. Mətə nepw̄in həreirei amasan ia rer̄inraha mə Iesu p̄arhien i. ¹⁸ Nənə Iesu ruvehe, m̄ini pen ti nirəha i mə, “Kumwesən ruvei pehe nasoriien miou iakamərimənu ia narimnari me pam ia neiai mine t̄iprənə. ¹⁹ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəuvən mhəvi nərmama ia tənəmtənə me pam pwəh irəha həuvehe mho nərmama me səiou ia nirəha. Kimiaha tihaməkeikei mho paptas ia nirəha ia nəghi Tata mine T̄ini mine Nən̄imw̄in Ikinan, ²⁰ mamhahatən irəha mə irəha tuhaməkeikei mho nəgkiariien me pam sə iakinahatən kimiaha irə. Nənə həregi ro nəri i. Iou takamarə rer̄in tukumiaha meste nəp̄in sampam.”

28:13: Mat 27:64   **28:16:** Mat 26:32, Mat 28:7,10   **28:18:** Dan 7:14, Jon 13:3, Efes 1:20-22
28:19: Mak 16:15-16, Wok Me 1:8, 8:16, 19:5, Rom 6:3, 1Kor 1:13, 10:2, Kal 3:27   **28:20:** Wok Me 18:20, Jon 14:23

Mak Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Mak in rıməkupwən mırar narimnari me ia nimiruien səvəi Iesu. Nətərigien səvəi nərmama mə Mak in iərmama riti sə rınakurirə ia Pol mine Panapas nəpın krouəvisau irapw nəgkiariien amasan ia kwopun me. Mak in raməgkiari pik ia narəien səvəi Iesu Kristo. Matiu, Mak, Luk, Jon, irəha pam haməgkiari ia narəien səvəi Iesu Kristo, mətə nəkukuə səvəi Mak rukwakwa mamrai kwərhakwərha nəgkiariien iərmama rəvsini mukurən. Mak raməgkiari ia wok səvəi Iesu Kristo maməgkiari mwi ia nımtətien me səməme in rino. Mak ramahatən mə Iesu rəmwhen ia iərmama sə ramo wok mauvehi nasoriien. Ikəvsini nəkukuə səvəi Mak nıpərın kahar, nıpərın kuatia raməgkiari ia nəfe kınə ia Kristo ia nəfwakiien sampam ia nimiruien səvənhi ia təkure tıprənə i, maməgkiari irə mamə sampam ia nemhəien səvənhi mine nəpın rınətui mwi ia nemhəien.

Nukune nəgkiariien amasan

¹ Nukune nəgkiariien amasan sə raməvisau Iesu Kristo, Tini Kumwesən.

² Kımərari pen nəgkiariien riti ia nəkukuə səvəi Profet Aesea fwe kupwən. Nægkiariien nəha rani iamınhi irə mə,

“Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou,
in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.”

³ “Reri iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikın mamini mə,

‘Kımiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk səvəi Iərimənu səkitaha,
mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me səvənhi.’”

⁴ Ro iamınhi irə Jon rier irapw ia kwopun akwesakwes ikın, maməvisau irapw ti nərmama mə, “Kımiaha tihaməkeikei mhəpərhi ia noien ərəha me səkimiaha, mho paptas, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkimiaha.” ⁵ Nərmama pam ia tənə Jutia mine Jerusalem həuvən ti Jon, mamhəni irapw noien ərəha me səvənraha, nənə in ramo paptas ia nırəha ia nui aris Jotan. ⁶ Jon ramarkahu ia tınari kınə ia nımwheri kamel, mamətoti ia teki nərimıru, maməni kınə mine kwənıpwət ia sukapak. ⁷ Ramini irapw mə, “Kurirə ia nırak, iərmama riti fwe rauvehe. Niskaiien səvənhi rasori məpi raka iou. Iapkəmwhen mhə mə takərpəsuk mifi raka nəkwus ia səvənhi put. ⁸ Iou iakamo paptas ia kımiaha ia nui, mətə in truvehe mo paptas ia kımiaha ia Nənimwın Ikinan.”

Jon ro paptas ia Iesu

⁹ Ia nəpın nəha Iesu ruku pen fwe ia taon nəha Nasaret ia tənə Kalili, muvehe, nənə Jon ro paptas irə ia nui aris Jotan. ¹⁰ Nəpın atukwatukw Iesu rutə pehe ia nui, rətoni kəpuapen rəkwag, Nənimwın Ikinan rosi mak inhəripw reiwaiu pehe məkure irə. ¹¹ Nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai mini mə, “Ik nərik keikei. Rerik ragien tukw ik.”

Setan raməmwur mə tro Iesu rımwei ia nərəhaien

¹² Jon rino raka paptas ia Iesu. Nənə Nənimwın Ikinan rərhi pen Iesu revən ia kwopun akwesakwes ikın. ¹³ Rarə ikın meste nəpın foti. Ia nəpın nəha Setan raməmwur mə tro Iesu rımwei ia nərəhaien. Iesu ramarə irəha nəri əprmin me. Nagelo me hamo tukwini nari min.

Iesu rinaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən

¹⁴ Kəkwtəmhiri Jon, kuvehi puvnimwə ia kalapus. Kurirə ikin Iesu ruvehe ia tənə Kalili, maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən, mamini mə, ¹⁵ “Təkwtəkwwuni rino nəpin atukwatukw. Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka. Tihərərīg ia noien ərəha me səkimiaha, mhəni nīpərhiēnien ia nəgkiariien amasan səiου.”

¹⁶ Nəpin Iesu ramavən ia nīkare nui asori Kalili, rətoni Saemon irau piəvni nəghin nə Antru krauerukw net ia nui. Irau krauerukw net ia nui ti nəri nə mə irau iərmama mi kravi nəmu. ¹⁷ Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rouvehe roukurirə iou, pwəh tako kimirau tirouvehe iərmama mi sə kravi nərmama.”

¹⁸ Nənə təkwtəkwwuni a krouəpwəh net səvənrau roukurirə in.

¹⁹ Kurirə ikin Iesu ravən ouihi a mwi, mətoni tini Sepeti Jemes mine piəvni nəghin nə Jon. Krauəkure ia nəkwai nitətə ouihi riti rautiri net me. ²⁰ Iesu rətoni irau, məkwein irau. Nənə krouəpwəh səvənrau tata Sepeti raməkure ia nəkwai nitətə ouihi irəha nərmama səməme ramərəku irəha ti noien wok səvənhi, rouevən roukurirə Iesu.

Iesu rəkoui irapw nənimwīn ərəha ia iərmama riti

²¹ Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən ia taon riti nəghin nə Kapaneam. Ia Sapat Iesu ruvniwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel mamahatən nərmama me. ²² Irəha həkəri asori nari ia nahatənien səvənhi, ti nəri nə mə in ramahatən irəha rəmwhen iərmama sə rauvehi nasoriien ruku pen ti Kumwesən. In ropə ia nahatən me səvəi Loa. ²³ Nənə təkwtəkwwuni a iərmama riti sə nənimwīn ərəha ramarə irə ruvniwə pehe ia nəkwai nimwəfwaki səvənraha, ²⁴ məkwein əpwəmwīs, mini mə, “Iesu, ik iəmə Nasaret! Ikuvehe mə tiko nəfe ia kīmaha? Ikuvehe mə tikouraha kīmaha uə? Iakukurən ik. Ik iəmə ikinan səvəi Kumwesən.”

²⁵ Mətə Iesu rinise nənimwīn ərəha, mini mə, “Əpwəh nəgkiariien, mier ia iərmama i.” ²⁶ Nənə nənimwīn ərəha rəkwein əpwəmwīs, mikiukiū ia nīpwrən, mier.

²⁷ Kurirə irə nərmama me nənimenraha rier. Haməres irəha me i mə, “Nəfe nəha? Nahatənien vi riti uə? Iəmə i rauvehi nasoriien, mamini nəkwan ti nənimwīn ərəha me, nənə irəha ho.” ²⁸ Təkwtəkwwuni a mwi nəgkiariien kamini ia Iesu rier mevən ia kwopun me pam ia tənə Kalili.

Iesu ro nərmama həpik nemhəien rarə ia nirəha həuvehe mhəsənin

²⁹ Iesu rier irapw ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel irəha Jemes mine Jon mine Saemon mine Antru. Irəha həuvən atukwatukw mhəuvniwə ia nəkwai nimwə səvəi Saemon mine Antru. ³⁰ Nəpin hapirapw fwe ikin, nərmama həvisau pen m Iesu mə kaka pran səvəi Saemon ramapri, maməkweiei fifa. ³¹ Ro iamīnhi irə Iesu revən mətoni, muvehi rəgi prən nəha, mivi utə. Təkwtəkwwuni a mwi nemhəien raraka ia prən nəha. Rəsənin mevən misui raka nəveginien muvei pen mīnraha.

³² Raməruarəv meri ruvəivə. Nənə nərmama me həuvehi pam nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha mine səməme nəremhə me kamharə ia nirəha həuvehi irəha mhəuvehe ti Iesu. ³³ Nərmama pam ia rukwənu səvəi Saemon housəsimwīn pen irəha ia kwəruə ia nimwə səvənhi. ³⁴ Nənə Iesu ro nərmama həpik nemhəien səpəmsəpə rarə ia nirəha həuvehe mhəsənin. In rəkoui irapw nəremhə me həpik ia nərmama, mətə rinise nəremhə me nəha mə tuhəpwəh nəgkiariien ti nəri nə mə irəha həukurən mə in sin.

³⁵ Ia nəpnəpɪn anan, rapitəv ihi, Iesu rətui mevən fwe ia kwopun riti sə nərmama həiwən ikin, maməfwaki fwe ikin. ³⁶ Nənə Saemon mine in me nepwɪn kamhətui in. ³⁷ Nəpɪn hətoni Iesu, həni pen tukwe in mə, “Iesu, nərmama pam fwe kamhətui ik.”

³⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Pwəh səuvən mwi ia rukwənu me nəha ipaka tukutaha. Takəvisau mwi minraha, ti nəri nə mə səiou atukwatukw nəha wok iakiməuvehe tukwe.” ³⁹ Nənə Iesu revən mukurau ia tənə Kalili, maməvisau ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməkoui irapw nəremhə me ia nərmama.

Iesu romasan iərmama riti sə nemhəien skai raməmak ia tekɪn

⁴⁰ Iərmama riti nemhəien skai riti raməmak ia tekɪn. In ruvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nənimen, mini pen tukwe in mə, “Mə rerim ragien ko iko iakəmher?”

⁴¹ Nənə Iesu rerin rərkwəpɪr tukwe. In rosə pen rəgin, mirapi in, mini mə, “Rerik ragien. Tikuvehe məmher.”

⁴² Nənə təkwtəkwuni a nemhəien raraka irə. Iesu ro nɪpwran ruvehe məmher mwi, ⁴³⁻⁴⁴ mərhi pen i, minise pen tukwe in mə, “Tikətui amasan tukwe, məpwəh ninien nəfe iakino mik ti iərmama riti, mətə tikevən atukwatukw ti pris pwəh rətoni nɪpwrəm mə rinəmher. Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses riməni. Nərmama tuhətoni həukurən mə nemhəien i ruvəiwən ia nɪpwrəm.” ⁴⁵ Mətə nəpɪn iərmama nəha rəpwəh Iesu mier, rinani irapw nəfe Iesu rino min ti nərmama me. Nəgkiariien səvənhi ruviris ro pen riskai ti Iesu mə travən mevən mwi ia rukwənu riti mwi. Mətə ramavən a ia kwopun me nərmama həiwən ikin. Nərmama pam ia kwopun me kamhəuvehe tukwe.

2

Iesu romasan iərmama riti nisun mi krouemhə

¹ Nəpɪn me nepwɪn rukurau, nənə Iesu rirərig pehe mwi ia Kapaneam. Nərmama me həregi kaməvisau mə in fwe ia nəkwai nimwə. ² Ro iamɪnhi irə irəha həuvən mhousəsimwɪn pen irəha me tukwe. Nəkwai nimwə rukuər ia nərmama. Kwopun səvəi nəkureien riwən fwe imwə mine ia kwəruə. Iesu raməvisau irapw nəgkiariien amasan minraha. ³ Ia nəpɪn nəha nərmama kefə həuvehi iərmama riti mhəuvehe ti Iesu. Iərmama nəha nisun mi krouemhə. Ko rɪpkavən mhə. ⁴ Həuvehi pehe, mətə ko həpkəuvən mhə ipaka ti Iesu ti nəri nə mə nərmama həpik anan. Ro iamɪnhi irə irəha həputə ia təkure nimwə, mho ruei nimwə riti ratukwatukw ia kwopun nəha Iesu raməkure ikin. Ho pam ruə, həuvehi irapw niməhan sə iərmama nisun mi krouemhə ramapri irə reiwaiu. ⁵ Nəpɪn Iesu rətoni nahatətəien səvənraha, rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Nərik, iakinenouenou raka noien ərəha me səim.”

⁶ Nahatən me nepwɪn səvəi Loa kamhəkure fwe ikin, rerinraha ramrhi mə, ⁷ “Rəfo iəmə nəha raməgkiari iamɪnha irə mine? Nəgkiariien nəha rərəha. Kumwesən əpa rukurən nenouenouien noien ərəha me. Sin mwi rukurən noien?”

⁸ Təkwtəkwuni a Iesu rukurən nətərigien səvənraha, mini pen ti nirəha i mə, “Rəfo rerimiaha ramrhi iamɪnhi? ⁹ Nəgkiariien mi sə pəku nəha riməru tukw iou ti ninien ti iərmama i nisun mi krouemhə: nəgkiariien i mə, ‘Iakinenouenou raka noien ərəha me səim,’ uə nəgkiariien i mə, ‘Ərer, muvehi niməhan səim, mavən mamevən?’ ¹⁰ Mətə iakokeikei mə kimiaha tihəukurən

mə iou, Iəməti Iərmama, iakauvehi nasoriiēn ia tīprənə i. Iakukurən ne-nouenouiēn noiēn ərəha me.” ¹¹ Nənə Iesu rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Iakani pehe tukw ik i mə ərer, muvehi niməhan səim, mavən mamevən fwe imwam.” ¹² Təkwtəkwni a rərer, muvehi niməhan səvənhi ia nəmri nərmama, mavən mamevən. Nənə irəha nənimenraha rier. Həgnəgini Kumwesən mə, “Səpkətə raka mhə nari riti iamīnhi irə ia nəpīn riti!”

Iesu rəkwein Livae mə trukurirə in

¹³ Iesu revən mwi mamavən ia nīkare nui asori Kalili. Nərmama həpik həuvehe tukwe, nənə in ramahatən irəha. ¹⁴ Ia nəpīn nəha ramavən mətōni Livae tīni Alfeas raməkure ia nimwə kamərəkū pen takis ikīn. Iesu rini pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” Nənə Levi rīskəmter mukurirə in.

¹⁵ Kurirə irə Iesu revən maməni nari ia nəkwai nimwə səvəi Livae. Nərmama kamərəkū pen takis mīnraha mīne nərmama ərəha me nepwīn mwi həpik kamhāni pəri nari irəha mīn mīne nərmama me səvənhi. (Ro iamīnhi irə mīne ti nəri nə mə nərmama kamərəkū pen takis mīnraha mīne nərmama ərəha me nepwīn mwi həpik kamhəkurirə ia Iesu.) ¹⁶ Nənə nahatən me səvəi Loa, irəha mwi Farisi me, həuvehe mhətōni Iesu raməni nari irəha nərmama kamərəkū pen takis mīnraha mīne nərmama ərəha me nepwīn mwi. Irəha hərəs nərmama me səvənhi mə, “Rəfo in raməni nari irəha nərmama kamərəkū pen takis mīnraha mīne nərmama ərəha me nepwīn mwi?”

¹⁷ Nəpīn Iesu rīregi nəgkīariēn səvənraha, rini pen ti nīrəha i mə, “Nərmama həsanīn tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhəmḥə kamhətui tokta. Iou iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me.”

Noien vi ko rīpkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

¹⁸ Nəpīn riti nərmama me səvəi Jon Paptaes irəha Farisi me kamhəpwəh naniiēn nari ti nəfwakiiēn. Nərmama nepwīn həuvehe mhəres Iesu i mə, “Rəfo nərmama me səvəi Jon mīne Farisi me kamhəpwəh naniiēn nari ti nəfwakiiēn, mətə səim nərmama me həpko mhə?”

¹⁹ Mīregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Nərmama ia nəvegīniēn i kamo ti narə viēn səvəi iərman mīne pran tuhaməkeikei mhāni nari, mamhāgīēn, ti nəri nə mə iərman sə rīpkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha mīnraha. Rīpkatukwatukw mhə mə irəha tuhəpwəh naniiēn nari ti nəfwakiiēn ia nəpīn nəha. ²⁰ Mətə trīpkuvehe ia nəpīn sə tīpkuvehi raka iərman sə rīpkarə vi a irau pran səvənhi trīpkarə mhə mwi irəha mīnraha. Ia nəpīn nəha irəha tuhəpwəh naniiēn nari ti nəfwakiiēn.

²¹ Iərmama riti riwən ko ruvehi nīpəri tīnari vi mītiri tukuahag ia ruei tīnari ivis. Trīni mīnuə ro iamīnhi irə, nīpəri tīnari vi truvehe mīkīmkiēm, meitehi tīnari ivis mo ruen rasori. ²² Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui sə kīno ia teki nāni. Trīni mīnuə ro iamīnhi irə, waen vi trəse tiki waen tui rəsisi məpəruə. Nənə tiki waen tui mīne waen vi irau pəri krouərəha. Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me.”

Iesu in Iərimənu səvəi Sapat

²³ Nəpīn riti ia Sapat Iesu ramavən maməpi sīmwiēn ia nīmei wit me nepwīn. Nərmama me səvənhi kamhəkurirə in, mamhesi kwənkwai wit, mamhāni. ²⁴ Ro iamīnhi irə Farisi me hāni pen ti Iesu i mə, “Ətə ro. Nərmama me səim kamho noiēn riti rīpkatukwatukw mhə ia Loa səkītaha mə tuko ia sapat. Rəfo kamho iamīnha irə?”

25-26 Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, “Rosi kimiaha hiapkavsini raka mha ia Nakukuä Ikinan nafe Kig Tevit rino fwe kupwan ua? Ia napin naha Apiatar rauvehi wok ira savai pris asori anan, Kig Tevit mine narmama me savenhi naveginien riwan ti niraha, nukumha rinahi iraha. Nane Kig Tevit ruvniwä ia niwä savai Kumwesän, muvehi bred ikinan sa ramamak ia nifatä. Ripkatukwatukw mha ia Loa sakitaha ma in trani bred naha, pris me äpa häukurän naniien. Mätä Kig Tevit rani, muvei pen mwi m narmama me savenhi hani.”

27 Nane Iesu rini pen ti niraha i ma, “Kino Sapat ti iarmama. Kipko mha iarmama ti Sapat. 28 Ro pen iou, Iamäti Iarmama, iakamärimänu ia Sapat.”

3

Iesu romasan rägi iarmama riti

1 Iesu revän muvniwä mwi ia niwäfwaki savai näkur Isrel. Iarmama riti ia näkwai niwäfwaki naha rägin rärfe ko ripkuvi atukw mha i. 2 Nämä asori me kamhätä Iesu mä träfo ira mine. Trini minuä romasan iarmama naha ia Sapat, tuhäni äraha in tukwe. 3 Iesu rini pen ti iarmama sa rägin rärfe mä, “Ärer ia kurkwai narmama.”

4 Nane Iesu reres pen iraha i ma, “Ratukwatukw ia Loa sakitaha mä ia Sapat tuko noien amasan ua tuko noien äraha? Ratukwatukw mwi mä tukuvehimäru iarmama ua tukousi äpune?” Iesu reres pen iraha i, mätä häpwäh näkiariien.

5 In räti ärari mamätä iraha. Niemaha räpi. Rerän räpou ti näri nä mä känkarpwänraha riskai. Nane in rini pen ti iarmama sa rägin rärfe mä, “Tiko muvi atukw rägin.” Iarmama naha ruvi atukw rägin. Rägin ruvehe mamasan mwi. 6 Nane Farisi me häier irapw, mhävän akwauakw ti narmama me savai Kig Herot. Iraha housäsimwän iraha me mhäni äraha Iesu, mamhätui suatuk mä tuhousi äpune in.

Narmama häpik kamhäkurirä ia Iesu

7 Iesu rier iraha narmama me savenhi, mevän fwe ia nui asori Kalili. Näkur Kalili häpik häkurirä i. 8 Narmama häpik mwi naha ikin napin häregi narimnari me naha Iesu ramo häuvehe mhätoni in. Nepwän häuku pen ia tänä Jutia mine Jerusalem, nepwän häuku pen ia tänä Itumia, nepwän häuku pen ia nui aris Joten pen, nepwän mwi häuku pen ia kwopun me naha ipaka ti taon mi naha Taea mine Saeton. 9 Ti näri nä mä narmama me naha häpik anan, Iesu rini pen ti narmama me savenhi minuä tuhäpnäpenä ia nitätä ouihä riti pwäh in räkure ira kamo narmama häsigäsigi in. 10 In rini iamänhi ira mine ti näri nä mä in rinomasan raka narmama häpik mo pen sämäme kamhemhä kamhäuvehe ipaka tukwe mä tuhäräpi in. 11 Nane ia napin me, napin nänimwän äraha me sämäme kamharä ia narmama kamhätöni in, kamhänimwi nukurhunraha ia nänimen, mamhäkwein asori, mamhäni mä, “Ik Tini Kumwesän.” 12 Mätä Iesu ranise pen äknekän ti niraha i ma tuhäpwäh näkwein äpwämwisien näghän iamänhi kamo narmama häregi häukurän in.

Aposol me savai Iesu Kristo

13 Iesu rutä ia täkuär riti, mäkwän narmama me savenhi sämäme in rokeikei mä iraha tuhäuvehe tukwe, nane iraha häuvehe. 14 In rärpwi rägin ia niraha pam twelef, misegi pen näghänraha mä aposol me.^a Iraha tuhamarä päri iraha Iesu. In trärhi pen iraha hävän mhävisau irapw näkiariien

2:25-26: 1Saml 21:1-6, Lev 24:5-9 2:27: Dut 5:14 3:4: Luk 14:3 3:5: Jon 11:33 3:6: Mat 22:15-16 3:8: Mat 4:25 3:9: Mak 4:1, Luk 5:1-3 3:10: Mat 14:36 3:11: Luk 4:41 3:12: Mak 1:34 a 3:14: “Aposol” Nipwrai näkiariien naha in i ma, “Iarmama sa kamärhi.”

amasan. ¹⁵ In truvei pen nasorien minraha. Ia nasorien naha iraha tuhakoui irapw naremhə me ia narmama. ¹⁶ Nəghi aposol me naha ro iamnhi irə: Saemon (iamə Iesu risege pen nəghin sə vi mə Pita). ¹⁷ Nənə Jemes mine piəvni nəghin nə Jon (irau tini Sepeti mi. Iesu risege pen nəghinrau sə vi mə Poanejes. Nipwrai nəgkariien naha in nə mə tini karuəruə mi). ¹⁸ Nənə Antru, mine Filip, mine Patolomiu, mine Matiu, mine Tomas, mine Jemes tini Alfeas, mine Tateas, mine Saemon (iamə sə kupwən rakurirə nəmə me naha kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom).^b ¹⁹ Nənə Jutas Iskariot (iamə sə ruvehi pen Iesu ia rəgi narmama səməme kamhəmwəki in).

Nahatən me səvəi Loa həni ərəha Iesu

²⁰ Kurirə irə Iesu revən muvniwə ia nimwə riti. Narmama me həuvehe mwi tukwe. Irəha həpik. Ro pen Iesu mine narmama me səvənhi nəpən səvənraha riwən ti nəniien nari. ²¹ Nəpən nəkur imwəni me həregi nəfe Iesu ramo, həuvən mə tuhəuvehi raka in, mhəni mə, “In ramarməri.”

²² Ia nəpən naha nahatən me nepwən səvəi Loa həuku pen fwe ia Jerusalem, mhəni ərəha Iesu, mhəni mə, “Pielsepul ramarə ia iamə naha. Iamə naha raməkoui irapw naremhə me ia niskaiien səvəi iəremhə sə in rasori ia naremhə me.”

²³ Irəha həni ərəha Iesu iamnhi irə ro pen Iesu rəkwein pen irəha həuvehe. Rəgkari minraha, mini nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Rəfo irə? Ko Setan rəkoui irapw naremhə me səvənhi ia narmama uə rekəm?^c ²⁴ Trini minuə ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru irə, narmama me səvənhi kamhousi irəha me, nitətə sə ieni naha ramərimənu irə ko ripkərer əpwəmwis mhə. ²⁵ Trini minuə narmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə riti həuai narəien səvənraha ro kəru irə, kamhousi irəha me, irəha ko həpkərə amasan mhə. ²⁶ Nənə trini minuə Setan ruai narəien səvənhi ro kəru irə, raməkoui irapw naremhə me səvənhi ia narmama, noien səvəi Setan ko ripkərer əpwəmwis mhə. Trəsas miwən. ²⁷ Iərmama riti riwən ko revən ia nəkwai nimwə səvəi iamə skai riti, makres narimnari me səvənhi. In traməkeikei mukupwən məkwətəmhiri iamə skai naha, mərihi rəgin mi mine nisun mi. Kurirə irə in rukurən nevənien makres narimnari me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi.

²⁸ Iakani nipərhiien tukumiaha i. Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhaien me pam səməme nipwnəti narmama me tuho uə tuhəni irə, məpwəh nərpwəniien. ²⁹ Mətə iərmama sə trini ərəha Nənimwən Ikinan, Kumwesən tripenouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpən riti. Nərpwəniien səvənhi trarə rerin.”

³⁰ Iesu rini nəgkariien naha ti nəri nə mə nahatən me səvəi Loa haməni mə, “Nənimwən ərəha ramarə irə.”

³¹ Ia nəpən naha piəvi Iesu me mine mama səvənhi həuvehe mamhərer fwe iruə, mhərhi pen nəgkariien ti Iesu mə truvehe. ³² Narmama həpik kamhəkure kurkurau ia Iesu. Irəha həni pen tukwe in mə, “Ətə ro! Səim fwe mama mine piəm me kamhərer fwe iruə mamhəres ik.”

³³ Miregi Iesu rini mə, “Sin naha səiou mama? Nisimə naha piak me?” ³⁴ In rəti ərari mamətə səməme kamhəkure kurkurau i, mini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha i səiou mama me. Kimiaha i piak me. ³⁵ Narmama səməme kamho nəkwai Kumwesən, irəha həmwən ia mama me mine piak me səiou.”

3:16: Jon 1:42   **3:17:** Luk 9:54   **b 3:18:** Nəmə me naha səməme kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom rerinraha ripkagien mhə mə nəkur Rom kamhərimənu ia nəkur Isrel. Ro pen kamharuagən, mamhousi nəkur Rom tukwe.   **3:21:** Jon 10:20   **3:22:** Mat 9:34, 10:25   **c 3:23:** Nəgkariien səvəi nəkur Kris kupwən rini mə, “Rəfo, ko Setan rəkoui irapw Setan?”   **3:31:** Mak 6:3, Jon 2:12, Wok Me 1:14

4

Iesu nusipekin ia iarmama sə rauini nuni nari ia nəmhiēn

¹ Iesu rinamahatən mwi nərmama ia nīkare nui asori. Nərmama me həpik həuvehe mhousəsimwīn pen irəha me tukwe. Ro pen Iesu rəputə ia nītətə ouihi riti fwe peraha, məkure irə. Nərmama me pam kamhərer parei ia nīkare nui asori. ² Iesu ramahatən irəha narimnari me rīpik ia nusipekinien me. Nəpīn ramahatən irəha, rani mə, ³ “Tihəregi ro! Iərmama riti revən mə truini nuni nari ia nəmhiēn səvənhi. ⁴ Nəpīn rauini pen nuni nari me, nuni nari me nepwīn həsas pen ia suatuk. Menu me həuvehe mhani pam. ⁵ Nuni nari me nepwīn həsas pen ia təkure kəpwier sə tīprənə rouihi ikīn. Həutə akwauakw ti nəri nə mə nuanraha rīpkeiwaiu amasan mhə ia tīprənə. ⁶ Nuanraha rouihi. Ro pen nəpīn meri rəkwiiri, mənhi, haukei pam. ⁷ Nuni nari me nepwīn həsas pen ia tīprənə sə nəkwus ərəha rautə irə. Nəkwus ərəha me nəha həuviris mhəuvehe mhousəman pam. Ro pen nuni nari me həpkukuə mhə. ⁸ Nuni nari me nepwīn həsas pen ia tīprənə amasan, mhəutə amasan, mhəukuə. Nepwīn kwənkwan toti, nepwīn kwənkwan sikisti, nepwīn kwənkwan hantret.”

⁹ Iesu rīni mə, “Iərmama sə nəkwəregin rarə ti niregiēn nari traməkeikei mətərig amasan.”

Nərmama me səvəi Iesu həres nīpwrai nusipekinien me

¹⁰ Nəpīn Iesu əpa, nərmama səvənhi twelef həuvehe irəha nərmama me nepwīn mwi səməme kamharə ipaka ti Iesu, mhəres pen mə rəfo in ramahatən nərmama ia nusipekinien me. ¹¹ Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Kīmīaha nərmama me səiou kīnəsevər ia suatuk tukumīaha hiəukurən nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə mə in rəfo irə. Mətə nərmama iruə me, iakamahatən irəha ia nusipekinien me a, ¹² mə irəha tuhətə, mətə tuhəpwəh nətəien mhəukurən. Irəha tuhəregi, mətə tuhəpwəh niregiēn mhəukurən. Ro iamīnhi irə ko irəha həpwəh nīrərigiēn mhəuvehe ti Kumwesən mīnuə in trenouenou noien ərəha me səvənraha.”

Iesu rīni irapw nīpwrai nusipekinien

¹³ Iesu rəres pen nərmama me səvənhi mə, “Rəfo? Kīmīaha hiəreirei nīpwrai nusipekinien səvəi iərmama sə rauini nuni nari? Ro iamīnhi irə tihəfo mhəukurən mwi nusipekinien me nepwīn mwi? ¹⁴ Iərmama sə rauini nuni nari rəmwhen ia iərmama sə raməvisau irapw nəgkiariēn amasan. ¹⁵ Nərmama nepwīn həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia suatuk. Nəpīn hamətərig iərmama raməvisau irapw nəgkiariēn amasan, təkwtəkwiini a mwi Setan ruvehe muvehi raka nəgkiariēn nəha hamregi. ¹⁶ Nərmama nepwīn həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia təkure kəpwier. Nəpīn hamregi nəgkiariēn amasan, həuvehi, mhəgien tukwe. ¹⁷ Mətə nəgkiariēn nəha rīpkeiwaiu amasan mhə ia rerīnraha rəmwhen ia nuai nei me. Irəha tuhəuvehi nəgkiariēn nəha səvəi nəpīn ouihi a. Nəpīn nərmama tuho nəmīsəien mīnraha, uə tuhometə irəha ti nəgkiariēn amasan, tuharaka akwauakw a irə. ¹⁸ Nərmama nepwīn həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia tīprənə nəkwus ərəha rautə irə. Həregi nəgkiariēn amasan, ¹⁹ mətə hamətərig pik ia narimnari me səvəi tīprənə i. Mane rameikuə ia nīrəha, mavi raka nətərigiēn səvənraha. Hokeikei mə tuhəuvehi nautə me nepwīn mwi. Nətərigiēn me nəha həuvnimwə ia rerīnraha mhousəman nəgkiariēn amasan rəpwəh nukuəien. ²⁰ Mətə nərmama nepwīn mwi həmwhen ia

nuni nari sə həsas pen ia tɪprənə amasan. Irəha həregi nəgkiariien amasan, mhəuvehi, mhəukuə. Riti nukwan toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan hantret.”

Laet sə kousaman

²¹ Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Trini minuə iərmama riti ruvehi laet, muvniwə pehe, ko rəuiui ia nari riti uə rukurei pen ia kwopun afafa ikin? Rekəm! Traməkeikei mukurei pen ia nəri kakurei pen laet irə.

²² Narimnari me pam səməme haməkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmak afafa tuhaməkeikei mhəuvehe ia nukuraanien. ²³ Kimiaha nərmama nəkwəregimiahā rarə ti niregiien nari, tihətərig amasan.”

²⁴ Iesu rarə mini pen mwi ti nirəha i mə, “Tihətərig amasan ia nəfe hiamregi. Nəfe nari hiəuvehi pen tukuvehi pehe rəmwhen rirərig mwi tukumiahā nənə kuvehi pehe sə rəkwaku. ²⁵ Ro iamini irə ti nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.”

Iesu rusipekin ia nuni nari sə rutə

²⁶ Iesu rini mə, “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia iərmama riti sə ruini nuni nari rəsas pen ia tɪprənə. ²⁷ Ruini pam nuni nari, mevən mapri. Mapri ia nəpin meste riran. Revən mamavən. Nənə nuni nari riruəruə mutə. Mətə iərmama nəha rireirei mə rəfo mo iamini irə. ²⁸ Tɪprənə a ro nuni nari rutə, merip tukun, mifi tihin, mo kwənkwan. ²⁹ Mətə nəpin kwənkwan rimruə, iərmama nəha revən mesi, ti nəri nə mə nəpin atukwatukw nəha səvənhi.”

Iesu rusipekin ia nuni nari sə rouihi

³⁰ Iesu rini mə, “Tsəfni ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə? Rəfo irə? Nəfe nəha nəgkiariien tsəni mhəusipekin irə? ³¹ Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat. Nəpin kinimwi pen ia tɪprənə, nuni mastat rouihi anan ia nuni nei me. ³² Mətə nəpin kinimwi pen pam, rutə masori məpi raka nəpigin me pam. Rəgrəgin rasori. Menu me ia nimagouagou ho pen kwətəpag me səvənraha irə, mhəkure afafa irə.”

³³ Iesu rini irapw nusipekinien me ripik mwi həmwhen ia səməme i, mamahatən nərmama me ia nəgkiariien amasan, mini pen atukwatukw rəmwhen mə irəha tuhəregi mhəukurən. ³⁴ Iesu rəpwəh niniien nəgkiariien əpə iti mwi ti nirəha, nusipekinien me a. Mətə kurirə ikin, nəpin Iesu mine nərmama me səvənhi irəha əpa, rini irapw pam nipwrai nəgkiariien.

Iesu rinise nimətagi asori ia nui asori Kalili

³⁵ Ia nəpin nəha rinaməruarəv, Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Pwəh səpi simwin pen fwe ia nikare nui.” ³⁶ Nənə irəha həpwəh nərmama me, mhəputə ia nəkwai nitətə ouihi sə Iesu raməkure irə, mamhəuvən. Nitətə ouihi me nepwin mwi kamhəkurirə irəha. ³⁷ Ia nəpin nəha nimətagi asori riti riskəmter. Peiau peiau raməpwi nitətə ouihi mamati pen minakuər. ³⁸ Iesu raməsauə mamapri fwe ia kurirə ia nitətə ouihi. Nərmama me səvənhi həsuəpwiri in mhəni pen tukwe in mə, “Iahatən, ətə ro! Na tsəmwhenimw! Iko nəri auər a ia kitaha mik uə?”

³⁹ Iesu rərer minise nimətagi, məkari m nui mə, “Tikeiwaiu, məmərinu.” Nimətagi reiwaiu. Nui rəmərinu. Narimnari me pam həuvehe mhəmərinu.

⁴⁰ Nənə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Rəfo hiamhekir iaminihi irə? Kimiaha hiəpkahatətə mhə ihi ia nirak uə?”

⁴¹ Mətə irəha həhekir pik, mhəres pen irəha me i mə, “Nəfe nəha iərmama? Nīmətagi mine nui krauo nəkwān!”

5

Iesu rəkoui irapw nənīmwin ərəha ia iəmə Karasa riti

¹ Irəha həier pen ia nīkare nui asori ia tənə səvəi nəmə Karasa. ² Nəpin nitətə ouihi ruvehe mərer, Iesu ruvarei, nənə iərmama riti ruku pen ia kwopun kanimwi nərmama ikin mier pehe tukwe. Nənīmwin ərəha ramarə irə. ³ Iərmama nəha ramarə ia kwopun kanimwi nərmama ikin. Iərmama riti mwi riwən nīskaiien səvənhi rəmwhen mə trəkwtəmhiri iərmama nəha mərihi mwi in. Jen rəpwəh nəmwhenien. ⁴ Nəpin rīpik hənərihi raka rəgin mi mine nisun mi ia jen, mətə rəvi əmwsəmwesi jen sə rəkwtəmhiri rəgin, mousi testesi jen sə rəkwtəmhiri nisun. ⁵ Ia nəpin mine ia ran ramavən ia kwopun kanimwi nərmama ikin mine ia təkure təkue me, maməkwein əpwəmwis, maməkwi testesi atukw a in ia kəruətərei.

⁶ Nəpin iərmama nəha rəti pen mətoni Iesu isipwin kwopti ramavən mauvehe, raiu muvehe minimwi nukurhun mi ia nənimen, ⁷ maməgkiari asori, mamini mə, “Iesu. Kumwesən sə rasori anan tini nə ik. Ikuvehe mə tikəfo iou irə? Ia nəghi Kumwesən iakase ik tikəpwəh noien nəmisiəien miou.” ⁸ In raməgkiari iaminihi irə ti nəri nə mə Iesu ruvəni pen raka tukwe in mə, “Ik, nənīmwin ərəha, tikier ia iərmama i.” ⁹ Iesu rəres pen in i mə, “Nəghim sin?”

Miregi rini mə, “Iou nəghik Nəkuər ti nəri nə mə kimaha iahəpik.” ¹⁰ In ramase Iesu, maməgkiari asori mə trəpwəh nərhiien irəha həuvən isipwin.

¹¹ Mətə toue pikə me həpik anan kamhərku ia kwopun nəha. ¹² Nənīmwin ərəha me nəha hamase Iesu i mə, “Tikərhi pen kimaha iahəuvən ia pikə me. Pwəh iahəuvnimwə ia rerinraha.” ¹³ Iesu rəsəni irəha. Ro pen nənīmwin ərəha me həier ia iərmama nəha mhəuvnimwə ia reri pikə me. Pikə me, ipaka irəha pam 2000, haiu, mheiwaiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori, məmwhenimw.

¹⁴ Nərmama səməme kamhətui ti pikə me hap, mhəuvən ia taon səvənraha mine ia rukwənu me, mhəni irapw nəfe hənətoni. Nəpin nərmama me həregi, həuvən mə tuhəspau i mə rəfo irə. ¹⁵ Irəha həuvehe ti Iesu, mhəti pen mhətoni iərmama sə nənīmwin ərəha me həpik hənərə irə. Rarkahu, maməkure, nətərigien səvənhi rinəmak amasan. Irəha hətəni həhekir. ¹⁶ Nənə səməme hənətoni hənəni irapw ti nirəha i nəfe kino ia iərmama nəha mine pikə me. ¹⁷ Nənə irəha hənəmase Iesu mə trəpwəh tənə səvənraha mamevən.

¹⁸ Nəpin Iesu rinaməputə ia nitətə ouihi, iərmama sə nəremhə me hənərə irə raməres in mə trəsəni in pwəh revən irau min. ¹⁹ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəkəm. Tikevən fwe imwam, mətoni ik me nepwin, məvisau minraha narimnari me Iərimənu rino mik, mini mə rerin rəkwəpir tukw ik.” ²⁰ Nənə iərmama nəha revən fwe ia Tekapolis, kwopun taon ten ikin, məməvisau narimnari me nəha Iesu rino min. Nərmama pam həregi, hamərkərinari irə.

Prənouihi riti sə remhə mine pran riti sə nemhəien rinəmak tui irə

²¹ Iesu rəputə ia nitətə ouihi, məpi simwin mwi ia nui asori Kalili, muvarei ia nīkaren pen. Nəpin rauvarei ihi, nərmama həpik həuvehe mhousəsimwin pen irəha me tukwe. ²² Nənə iəmə asori riti səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel ruvehe. Nəghin nə Jaeras. Nəpin rətə Iesu, ruvehe minimwi nukurhun mi ia nənimen, ²³ mamase in mə, “Prənouihi səiou na tremhə. Tikuvehe məmrutə

ro rægim ia nîpwran pwəh ruvehe məsanin, mîmîru.” ²⁴ Nənə Iesu rukurirə in rouevən.

Nərmama həpik həukuraukurau irə, mamhəkurirə i. ²⁵ Pran riti fwe ikin ramemhə ia nemhəien səvəi nîpran. Nemhəien nəha rinarə rerin irə muvehi nuk twelef. ²⁶ Ruvavən raka ti tokta me həpik, mîregi nəmisiəien me səpəmsəpə ia rəginraha, mouraha pam mane səvənhi ia nemhəien, mətə nemhəien səvənhi rəpwəh neiwaiuien. Ruvehe mamasori. ²⁷ In ruvəregi raka nərmama kamhəvisau Iesu. Ro pen ruvehe ia reri nəkuər səməme kamhəkurirə ia Iesu, mîrapi tînari səvənhi. ²⁸ Rerin ramrhi mə, “Rosi ko iakrapi tînari səvənhi, nemhəien səiou triwən.” ²⁹ Nəpin rîrapi tînari səvəi Iesu, təkwtəkwuni a mwi nîmwapw rama. Prən nəha rîregi mə nîpwran rînəsanin.

³⁰ Ia nəpin nəha Iesu rîregi mə nəgsen rier irə mevən mo nari riti. Rəti kurirə ia reri nərmama, maməres mə, “Sin rîrapi tînari səiou?”

³¹ Mîregi nərmama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Ikətə nərmama me i həpik kamhousəsimwîn pehe ipaka tukw ik. Rəfo ikaməres mə sin rîrapi ik?”

³² Mətə Iesu rəti ərari mamətui mə sin rîrapi in. ³³ Pran sə rîrapi Iesu rukurən nəfe Iesu rîno min. Ro iamînhi irə ruvehe mînimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mehekîr mətəmnîmwîn, mîni irapw pam nîpərhienien səvənhi. ³⁴ Iesu rîregi, mîni pen ti prən i mə, “Nərik, nahatətəien səim rîno raka ik ikuvehe məsanin. Nəmərinuien ramarə tukw ik. Evən! Nemhəien səim ruvəiwən.”

³⁵ Nəpin Iesu raməgkiari ihi, nərmama nepwîn həuku pen ia nîmwə səvəi iəmə asori nəha Jaeras, mhəuvehe, mhəni mə, “Səim prən ouihi ruvamhə raka. Ramasan mə ikini pen ti ia hatən i mə in trəpwəh pehe.”

³⁶ Mətə Iesu ro nəri auər a ia nəfe irəha haməni, mîni pen ti Jaeras i mə, “Tikəpwəh nehekîrien, mîni a nîpərhienien ia nîrak.”

³⁷ Ia nəpin nəha Iesu rînise pen ti nərmama mə tuhəpwəh nukurirəien in. Mətə rəsəni a Pita, Jemes, mîne Jon piəvi Jemes. ³⁸ Nəpin irəha həuvən mhəpirapw ia nîmwə səvəi Jaeras, Iesu rəti pen mətə kamho nurigrigien asori. Nərmama kamhəpi mamhasək əpwəmwis. ³⁹ Mətə Iesu ruvnimwə ia nəkwai nîmwə mərəs pen irəha i mə, “Rəfo hiaməurigrig mamhasək? Prənouihi nəha rîpkemhə mhə, mətə ramapri a.”

⁴⁰ Irəha həregi, haris ia Iesu. Mətə in rərhi irapw irəha həuvən fwe iruə, miri tata mîne mama səvəi prən ouihi irəhar nərmama kahar səvənhi həuvən fwe ia kwopun prən ouihi raməmak ikin. ⁴¹ Nənə in ruvehi rəgi prən ouihi nəha, mîni pen tukwe in mə, “Talita kum.” Nîpwrai nəgkiariien nəha rîni iamînhi irə mə, “Prənouihi, iakini pehe tukw ik i mə ərer.” ⁴² Təkwtəkwuni a prən ouihi rîskəmter mavən. (Prənouihi nəha nuk səvənhi twelef.) Nəpin nərmama hətoni nəfe Iesu rîno, nənimenraha rier pîk. ⁴³ Mətə Iesu rînise pen ti nîrəha i mə, “Tihəpwəh nəvisaiuen noien i m nərmama. Həuvei pen nəveginien riti min pwəh rəni.”

6

Nəmə Nasaret həpwəh nîsiaiien Iesu

¹ Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən fwe imwəni. Nərmama me səvənhi irəha mwi həkurirə in mhəuvən fwe ikin. ² Nəpin Sapat ruvehe, Iesu rînamahatən nərmama ia nəkwai nîmwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Nərmama həpik səməme kamhətərig Iesu həkərinari irə, mamhəres mə,

“Iamə i ruvehi narimnari me nəha pəku? Muvehi nukurənien nəha pəku? Raməfo irə mamō nīmṭətien asori me?”³ Kwa kapenta i tīni Meri! Piəvni me nə Jemes, Josef, Jutas mine Saemon. Kītiriməni me hamarə ia rukwənu i kītaha mīnraha.” Irəha rerīnraha rīpkagien mhə ti Iesu. Həpwəh nīsaiien in.

⁴ Ro iamīnhi irə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Nərmama ia kwopun me kamhəsiāi profet riti, mətə ia imwəni atukwatukw, nəkur imwəni me mine nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi ko həpwəh nīsaiien in.”⁵ Nənə Iesu rīpko mhə nīmṭətien rīpīk fwe imwəni. Ro kəru uə kahar a, məmrutə rəgīn mī ia nərmama səməme nemhəien rarə ia nīrəha, mo irəha həuvehe mhəsānīn.⁶ In ramərkərinari ia nəkur imwəni me ti nəri nə mə irəha həpkīni mhə nīpərhienien irə.

Iesu rərhi pen nərmama səvənhi twelef həuvən mhəvisau irapw nəgkariien amasan

Iesu ramevən ia rukwənu me mamahatən nərmama me.⁷ Ia nəpīn nəha in rəkwein nərmama səvənhi twelef həuvehe. Nənə in rīnamərhi pen irəha kəru kəru ia kwopun me, muvei pen nasoriien mīnraha. Ia nasoriien nəha irəha tuhəkoui irapw nənimwīn ərəha me ia nərmama.

⁸⁻⁹ Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Tihəpwəh nuvehien narimnari me səvəi suatuk, nəvegīnien uə tənəripw uə mane. Tiharkahu ia karkahu kuatia a, mhəuvehi pen put, mhəuvehi kaskīn a, mhəuvehi mamhəuvən.¹⁰ Nəpīn hīəuvən ia kwopun riti, mhəuvnimwə ia nəkwai nimwə, tiharə ia nimwə nəha meste tihəier.¹¹ Trīni mīnuə fwe ia kwopun riti nərmama həpkəsēni mhə kīmīaha, həpkokeikei mhə mə tuhəregi nəgkariien səkīmīaha, nəpīn kīmīaha hīəpwəh imwənraha, tihounouini raka nīməkwrur ia nīsūmīaha. Noien nəha hio ro nīmṭətien mīnraha, mamahatən pen mə hənō noien ərəha.”

¹² Iesu rīni pen pam nənə irəha həuvən mamhəvisau irapw mə nərmama tuhaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səvənraha.¹³ Irəha kamhəkoui irapw nəremhə me həpīk ia nərmama, mamhətəgi pen oel ia kənkapwə nərmama səməme nemhəien rarə ia nīrəha, mho irəha həuvehe mhəsānīn.

Kīnəfo Jon Paptas remhə

¹⁴ Kīg Herot rīregi narimnari me səməme Iesu ramo ti nəri nə mə nərmama kamhəni pīk nəghī Iesu. Nepwīn kamhəni mə, “In Jon Paptas. Rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi ro pen rauvehi nīskaiien mamō nīmṭətien me.”

¹⁵ Nepwīn kamhəni mə, “In Profet Elaeja.” Nepwīn mwi kamhəni mə, “In profet riti rəmwhen ia profet kupwən me.”

¹⁶ Mətə nəpīn Kīg Herot rīregi, rīni mə, “Jon sə iakīnərai raka kənkapwə rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

¹⁷⁻¹⁸ Kīg Herot rīni nəgkariien nəha ti nəri nə mə fwe kupwən in rakres Herotias pran səvəi piəvni nəghīn nə Filip. Mətə Jon rīni pen tukwe in mə, “Ikakres pran səvəi piām noien nəha rīpkatukwatukw mhə ia Loa.” Nənə ti pran nəha Kīg Herot rīni nəkwān kərihi tərini Jon kuvehi puvnimwə ia kalapus.¹⁹ Nəpīn Jon raməmak fwe ia kalapus, Herotias raməmwəki afafa a in, mamokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rəknekin tukwe ti noien.²⁰ Kīg Herot rehekīr Jon, mukurən mə in iamə ikinan riti sə noien səvənhi ratukwatukw. In ramətui amasan ti Jon mə iərmama riti trəpwəh nourahaien. Nīpərhienien nəpīn Kīg Herot rīregi Jon raməgkari, nətərigien səvənhi rəvsausīni pīk, mətə rerīn ragien mə trīregi.

²¹ Herotias rokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rəknekin. Mətə in rətoni suatuk tukwe ia nəpīn Kīg Herot rīnətui irə. Ia nəpīn nəha Kīg Herot ro

naveginien asori riti sənəi nəmə asori me səməme kamharə ipaka tukwe in mine nəmə asori me səvəi naruagən me mine nəmə asori me ia tənə Kalili. ²² Nəpən irəha kamhani pəri nari, prən ouihi səvəi Herotias ruvehe mamotanis ia nəmrinraha. Kig Herot mine nəmə asori me səməme kamhani pəri nari irəha min hətoni rerinraha ragien tukwe. Ro iamınhi irə Kig Herot rini pen ti prən ouihi nəha mə, “Ikokeikei nəfe ikəres i. Iou takuvei pehe mik.” ²³ Kig Herot rini nəkwən muvehi kwəsuahe tukwe, mini mə, “Nəfe ikəres, takuvei pehe. Nitətə səiou iakamərimənu irə ikuə takərpifi ia nıpərin kəru, muvei pehe riti mik, takaməkeikei mo.”

²⁴ Kurirə irə prən ouihi nəha revən mini pen ti səvənhi mama mə, “Mama, takəres nəfe?”

Miregi rini mə, “Evən məres kənkəpwə Jon Paptas.”

²⁵ Ro iamınhi irə prən ouihi nəha raiu akwauakw mevən ti Kig Herot, mini pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə təkwtəkwuni tikuvei pehe kənkəpwə Jon Paptas ia tikiplet.”

²⁶ Kig Herot rerin rəpou pik tukwe. Mətə ti nəri nə mə rıməuvehi kwəsuahe ia nəmri nəmə asori me səməme kamhani pəri nari irəha min, rəpwəh nokeikeien mə trətəfi nəgkiariien səvənhi sə rıməni pen ti prən ouihi i. ²⁷ Təkwtəkwuni a in rərhi pen iaruağən riti mini pen tukwe mə trevən muvehi kənkəpwə Jon muvehi muvehe. Iaruagən nəha revən fwe ia kalapus, mərai raka kənkəpwə Jon, ²⁸ məmri pen ia tikiplet, muvehi muvehe, muvei pen m prən ouihi. Prənouihi nəha ruvehi mevən, muvei pen m səvənhi mama. ²⁹ Nəpən nərmama me səvəi Jon həregi, həuvehe mhəuvehi nıpwrai Jon, mhəuvən mhəmri pen ia nıpəğ sə kənimwi iərmama ikin.

Iesu rəkwməni nərmama me həpik ikəvsini nərman me əpa irəha pam faeften

³⁰ Aposol me hərərig pehe mwi ti Iesu, mhəni pen tukwe in narimnari me həno mine nəgkiariien me səməme hənəhatən nərmama me irə. ³¹ Nənə Iesu rini pen ti nərəha i mə, “Həuvehe kimiaha əpa. Pwəh səuvən ia kwopun riti nərmama həiwən ikin, mhəpwis ouihi a.” In rini iamınhi irə ti nəri nə mə nərmama həpik kamhəuvehe tukwe mamhəuvən. Ro pen nəpən səvənraha riwən ti nəniien nari.

³² Irəha həputə ia nitətə ouihi riti, irəha əpa, mamhəuvən fwe ia kwopun riti nərmama həiwən ikin. ³³ Nərmama həpik hənətə Iesu mine nərmama me səvənhi həputə ia nitətə ouihi, mamhəuvən. Həuvəukurən raka kwopun kamhəuvən ikin. Ro pen irəha haraka ia rukwənu me səvənraha, mhəiu akwauakw mhəkuru parei mhəkupwən mhəuvən fwe ikin. ³⁴ Nəpən Iesu ruvarei, mətoni nərmama həpik, nənə rerin rərkwəpir ti nərəha, ti nəri nə mə irəha həmwən ia sipsip me nepwin iərmama riwən trətə amasan irəha. Nənə Iesu rinaməhatən irəha ia narimnari me rəpik.

³⁵ Nəpən meri rakakini, nərmama me səvənhi həuvehe mhətə in, mhəni mə, “Kwopun i nəveginien riwən ikin. Rinaməruarəv. ³⁶ Ramasan mə tikərhi pen nərmama me i həuvən ia nəmhien me mine rukwənu me kwərha ipaka pwəh həuvehi nəmri nəveginien sənənraha.”

³⁷ Mətə Iesu rini mə, “Kimiaha nə tihəuvei pen nəveginien mınraha.”

Miregi həni pen tukwe in mə, “Rəfo? Ikokeikei mə təhəuvən mhəuvehi nəmri bred ia silin kino ia silfa irəha pam tu-hantret, mhəkwməni irəha i?”

³⁸ Miregi Iesu rini pen ti nərəha i mə, “Sənəmiaha bred kəvə? Həuvən mhətoni ro.”

Nənə irəha həuvən mhətoni mhəni mə, “Sənəməha bred krirum mine nəmu kəru.”

³⁹⁻⁴⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Tihəuvən mhəni pen ti nərmama me i mə tuhəuai irəha me, nepwın fifti, nepwın hantret, pwəh həkure ia nurhi əmrəmerə.” Nənə nərmama həuai irəha me mhəkure. ⁴¹ Nənə Iesu ruvehi bred krirum mine kwəti nəmu kəru, məkwətə ia nimagouagou, məfwaki mını vivi Kumwesən tukwe, məkwsen bred me, muvei pen m nərmama me səvənhi mə tuhəpeki pen m nərmama me, marə məkwsen mwi kwəti nəmu mi nəha kəru həpeki pen m nərmama me pam. ⁴² Nərmama pam hani nari tıpwınraha rəsisi. ⁴³ Nənə nərmama me səvəi Iesu həvai pen nıpərpəri bred mine nəmu me hənəpwəh ramrımər rukuər ia tənəripw twelef. ⁴⁴ Nərmama me nəha hənani nari həpik, ikəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosen.

Iesu ravən ia təkure nui asori Kalili

⁴⁵ Təkwtəkwuni a mwi Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəputə ia nitətə ouihi, mhəkupwən, mhəpi simwın ia nui asori Kalili, mhəuvarei mhəuvən fwe ia rukwənu nəha Petsaeta. In tramo mərhi pen nərmama me həuvən fwe imwənraha me. ⁴⁶ Nəpın Iesu rəsəkır raka mınraha, mutə ia təkue riti mə trəfwaki.

⁴⁷ Raməfwaki meste rınapitəv. Nəpın nəha rınapitəv irə, nərmama me fwe ia nəkwai nitətə ouihi kamhau ihı ia kurkwai nui asori. Iesu in əpa fwe parei. ⁴⁸ In rəti peraha, mətoni irəha kamharkut ti nəsuəien ti nəri nə mə kamhau mamhəuvən ia nəmri mətagi mwatuk. Ia nəpın nəha rınamran, Iesu ruvehe ti nirəha, mamavən ia təkure nui, mokeikei mə trevən mukurau ia nıkarenraha. ⁴⁹ Nəpın nərmama me səvənhi həti pen mhətoni Iesu ravən ia təkure nui asori, rerınraha ramrhi mə in iəremhə riti. Hamasək əpwəmwis. ⁵⁰ Irəha pam hətoni, həhekır asori.

Mətə təkwtəkwuni a Iesu rəgkiari mınraha, mını mə, “Kımiaha tihəpwəh nıregien rərəha. Kwa iou i. Tihəpwəh nehekırıen.” ⁵¹ Iesu revən ti nirəha, məputə ia nitətə ouihi. Ia nəpın nəha nımətagi reiwaiu miwən. Nənə nərmama me səvənhi nənimenraha rier pik, ⁵² ti nəri nə mə həreirei nıpwrai nımtətien Iesu sə rıno ia bred krirum, mətə nətərigien səvənraha rıskai pik.

Iesu ro nəkur Kenesaret həuvehe mhəsanın

⁵³ Irəha həpi simwın ia nui asori, mhəuvən mhəuvarei ia tənə Kenesaret. ⁵⁴ Nəpın hənəkwi tərini raka nitətə ouihi səvənraha mhəier, nərmama hətoni, mhəukurən amtia mə Iesu nəha. ⁵⁵ Ro pen irəha haiu mhəuvən ia kwopun me pam, mhəuvehi nərmama me səməme nemhəien rarə ia nirəha, mhəuvehi ia nıməhan me səvənraha, mhəuvehi mhəuvehe ti kwopun pəku həregi mə Iesu ramarə ikın. ⁵⁶ Ia kwopun pam Iesu revən ikın, ia taon me, uə ia rukwənu asori me, uə ia rukwənu ouihi me, nərmama me həmri nərmama me səməme nemhəien rarə ia nirəha ia kwopun asori me səvənraha me, mamhəres Iesu mə ko irəha hərapi a nusvenhi tınari səvənhi. Nənə irəha pam səməme hərapi nusvenhi tınari səvənhi həuvehe mhəsanın.

7

Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhəni ərəha Iesu

¹ Farisi me nepwın mine nahatən me nepwın səvəi Loa səməme həuku pen fwe ia Jerusalem housəsimwın pen irəha me ti Iesu, ² mhətoni səvənhi nərmama me nepwın kamhərui nitətə səvəi kaha kupwən me səvənraha, mamhani nəveginien ia rəginraha, mətə həpkukupwən mhə mhərkwerig.

³ (Farisi me mine nækur Isrel me pam kamhesi pen nitətə səvəi kaha kupwən me səvənraha. Trini minuə həpwəh narkwerigien ia rəginraha, ko həpwəh naniien nari. ⁴ Nəpɪn irəha həuku pen fwe maket, mhəuvehe ia rukwənu, tuhaməkeikei mhəkupwən mhərkwerig. Mə həpwəh, ko həpwəh naniien nari. Natuakəmien me nepwɪn mwi həpɪk kamhesi pen. Kamhəuvehi tikikap me mine tikinari ouihi me mine tikinari asori me səməme kɪno ia pras, mhakiətənimw irəha ia nui mə tuho həmher ia nəmri Kumwesən.)

⁵ Farisi me mine nahatən me səvəi Loa həres pen Iesu i mə, “Rəfo səim nərmama me həpwəh nesi penien nitətə səvəi kaha kupwən me? Hamani nari, mətə həpkukupwən mhə mhərkwerig.”

⁶ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Fwe kupwən, Profet Aesea riməni atukwatukw kimiaha kəuətəkəsua me. Rəmwhen kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə,

‘Nərmama me i kamhəgnəgini iou ia tərhunraha,
mətə nətərigien səvənraha rəmak isipwɪn tukw iou.

⁷ Irəha kamhəfwaki auər a miou.

Nəpɪn kamhahatən nərmama, həni mə kamhahatən nəgkiariien səiou,
mətə rekəm.

Kamhahatən a nəgkiariien sə ruku pen ti nərmama.’

⁸ Kimiaha hiənəpwəh raka nəgkiariien me səvəi Kumwesən, nənə təkwtəkuni mine hiamesi pen a natuakəmien me səvəi nərmama.”

⁹ Iesu rarə mini pen mwi ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəkurən amasan noien səvəi nərarkien Loa səvəi Kumwesən mə tihesi pen narəien səkimiaha.

¹⁰ Tihətərig ro ti Moses. Riməni mə, “Tikisiai səim tata mine səim mama.’

Rini mwi mə, ‘Trini minuə iərmama riti rani ərəha səvənhi tata mine mama,

tukaməkeikei kousi əpune in.’ ¹¹ Mətə kimiaha hiaməni mə, ‘Trini minuə

iərmama riti rini pen ti səvənhi tata mine mama mə, Səiou narimnari me sə

trasitu ia kimirau ro korpan’ (uə səvəi Kumwesən), ¹² ko ripkasitu mhə mwi

ia səvənhi tata mine mama, muvei pen nari riti minrau. Hiaməsisəg iərmama

nəha. ¹³ Nənə ia noien nəha hiamousi raka nəgkiariien səvəi Kumwesən

ia narəien səkimiaha kinahatən kimiaha irə. Narimnari me ripik hiamo

iaminhi.”

Nəfe nari tro iərmama ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən

¹⁴ Iesu rəkwein mwi nərmama me həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə,

“Kimiaha pam tihətərig amasan ia nirak, mhəkurən nəfe takini. ¹⁵ Nari

riti riwən iərmama rəni ko ro in ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən.

Mətə narimnari me səməme həuku pen ia rerin fwe imwə mamhəier

irəha nə kamho in rəmkemik ia nəmri Kumwesən. ¹⁶ Kimiaha nərmama

nəkwaregimiahaha rarə ti niregiiien nari, tihətərig amasan.”

¹⁷ Nəpɪn nəha Iesu riskəmter məpwəh nərmama me nəha, muvniwə fwe

ia nəkwai nimwə. Nənə nərmama me səvənhi kamhəres pen in mə trini

nipwrai nusipekinien sə riməni. ¹⁸ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha

mwi hiamreirei ihi? Hiəpkukurən mhə mə nəfe nəghin ruku pen fwe iruə

muvniwə ia iərmama ko ripko mhə in rəmkemik ia nəmri Kumwesən ¹⁹ ti

nəri nə mə ripkuvniwə mhə ia rerin, mətə ramevən ia tipwɪn mamier.” (Ia

nəgkiariien nəha, Iesu rini irapw mə nəveginien me pam ramasan ti naniien.)

²⁰ Iesu rarə mini mwi mə, “Nari sə ruku pen ia reri iərmama fwe imwə

mamier in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən. ²¹ Iakani iamini irə

ti nəri nə mə nətərigien ərəha ruku pen fwe imwə ia reri iərmama, mamier.

Nərman mine nipran kamhəri əpnəpen irəha me, nakresien, nousi əpuneien

iærmama, nakresien pran sævæi iærmæpæ, ²² iærmama ramæpwtig ti nautæ sævænhi, næmtihaien nari, neikuæien, noien sæ ro naurisien, næmwækiien, nini æræhaien iærmama, næfiæutæien, narmæriien. ²³ Noien æræha me i kamhæuku pen fwe imwæ ia reri iærmama, mamhæier, mamho iærmama ræmkemik ia næmri Kumwesæn.”

Iesu rækoui irapw nænimwîn æræha ia præn ouihi sævæi pran Fonisia

²⁴ Iesu rier mæpwæh kwopun næha, mevæn ipaka ti taon næha Taea. Revæn mamaræ ia nimwæ riti, mæpwæh nokeikeiien mæ nærmama tuhæukuræn in mæ ramaræ ia kwopun næha. Mætæ ko ripkærkwafæ mhæ ti niræha. ²⁵⁻²⁶ Nænæ pran riti fwe ikîn, sævænhi præn ouihi nænimwîn æræha ramaræ iræ. Præn næha ripko mhæ præn Isrel,^a mætæ rinætui fwe ia Fonisia ia tæna Siria. Næpîn rîregi mæ Iesu in ia kwopun næha, ruvehe tukwe, minimwi nukurhun mi ia nænimen, mamasæk tegin in mæ, “Tikasitu ia nirak, mækoui irapw iæremhæ ia sæiou præn ouihi.”

²⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Pwæh nækwærhakwæرها hækupwæn mhani nari tipwînraha ræsis. Ræpwæh namasanien mæ takuvehi næveginien sænæi nækwærhakwæرها, mæarki pen i m kuri me.”

²⁸ Miregi præn næha rini pen tukwe in mæ, “Iærimænu, nîpærhienien, mætæ kuri me fwe ia ruei tepol, iræha mwi kamhani nimwækmwæki næveginien sænæi nækwærhakwæرها.”

²⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Tî næri næ mæ ikini iamînhi iræ, ik tikrærig mamevæn. Iæremhæ ruvæier raka ia præn ouihi sæim.”

³⁰ Nænæ pran næha rirærig pen fwe imwæni mætæ sævænhi præn ouihi ramapri amasan ia nimæhan sævænhi. Iæremhæ naraka iræ.

Iesu romasan iæpou riti

³¹ Iesu ræpwæh kwopun sævæi Taea mevæn ia taon riti næghin næ Saeton, mæpwæh muvehe ia Tekapolis, kwopun taon ten ikîn, mæpi simwîn pehe ia nui asori Kalili. ³² Ia kwopun næha nærmama nepwîn hæuvehi iæpou riti sæ ripkægkiari mhæ nækwæregin ruvisimw, mhæuvehi mhæuvehe ti Iesu, mhæres pen mæ træmrutæ rægin iræ.

³³ Nænæ Iesu riri raka æpa iæpou næha, rouevæn isipwîn ti nærmama, muvei pen nukwai rægin ia ruei nækwæregi iæpou, mærgavis pen ia rægin, mirapi nærami iæpou iræ. ³⁴ Nænæ mækwætæ ia neiai, meiahag æfi, mini pen ti iæpou i mæ, “Efata!” Nîpwrai nægkiariien næha “Efata,” in i mæ “Ækwag!” ³⁵ Iesu rini iamînhi iræ mine nækwæregi iæpou næha rækwag. Rerîn ruvehe ramægkiari amasan.

³⁶ Nænæ Iesu rinise pen æknekîn ti niræha i mæ tuhæpwæh nævisaiuen næfe in rino ia iæpou næha. Mætæ næpîn rinise æknekîn iræha, hæmæha mhæni mwi.

³⁷ Nænimenraha rier pik ti Iesu. Hæni mæ, “Eh! Narimnari me i iæmæ i ramo rirai raka pam! Nærmama sæmæme nækwæreginraha ruvisimw, mine nærmama sæmæme hæpkægkiari mhæ, in ramomasan iræha.”

8

Iesu rækwmæni nærmama iræha pam fo-taosen

¹ Ia næpîn næha nærmama hæpik hæuvehe mwi ti Iesu. Sænænraha næveginien ruvæiwæn. Iesu rækwein nærmama me sævænhi hæuvehe. Rini pen ti niræha i mæ, ² “Rerik rærkwæpîr ti nærmama me i. Hænaræ raka næpîn kahar kitaha minraha nænæ sænænraha næveginien ruvæiwæn. ³ Iræha nepwîn hæuku pen fwe

a 7:25-26: Pran næha rægkiari ia nægkiariien sævæi nækur Kris, mamesi pen kastom sævænraha. **7:31:** Mat 15:29-31 **7:33:** Mak 5:23, Luk 4:40, 13:13 **7:34:** Mak 6:41, Jon 11:41 **7:36:** Mak 1:43-45 **7:37:** Aes 35:5 **8:2:** Mak 6:34-44

isipwɪn. Trɪni mɪnuə hɔpkani mhə nari, iakərhi pen irəha fwe imwənraha, nəmɾɪnraha tɾɪpɪtəv həmwei ia suatuk.”

⁴ Miregi nərmama me səvənhi hərəs pen mə, “Kitaha tsəfo irə mhəuvehi sənənraha bred? Samarə ia kwopun nəveginien riwən ikin.”

⁵ Miregi Iesu rərəs pen irəha i mə, “Sənəmiaha bred kevə?”

Miregi həni mə, “Sefen.”

⁶ Iesu rini nəkwən mə nərmama me nəha sənənraha nəveginien riwən tihəkure ia tɪpɾənə. Irəha həkure, nənə in ruvehi bred me nəha sefen, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe. Nəpɪn rəfwaki pam, maməkwsen bred me, mauvei pen m nərmama me səvənhi mə tuhəpeki pen m nərmama me. Nənə həpeki pen mɪnraha. ⁷ Nərmama me səvənhi sənənraha kwopnəti nəmu me nepwɪn mwi fwe ikin. Iesu rəfwaki mini vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, mini pen tɪ nirəha i mə, “Nəmu me i mwi tihəpeki pen mɪnraha.” ⁸ Nənə nərmama me pam hani nari tɪpwɪnraha rəsisi. Həvai pen nɪpərpəri bred mɪne nəmu me hənəpwəh ramɾɪmər rukuər ia tənəɾɪpw sefen. ⁹⁻¹⁰ Nərmama me nəha Iesu rəkwməni irəha ipaka fo-taosən. Nəpɪn Iesu rəkwməni pam irəha, rərhi pen irəha kamhəuvən imwənraha me. Kurirə irə rəputə ia nɪtətə ouihi irəha nərmama me səvənhi mamhəuvən fwe ia kwopun riti nəghɪn nə Talmanuta.

Farisi me hokeikei mə tuhətoni nɪmtətien riti

¹¹ Farisi me həuvehe mamhərəs Iesu mə, “Ko iko ro nɪmtətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəukurən mə ik pərhiən Kumwesən rərhi pehe ik?”

¹² Iesu rɪregi, miregi rərəha fwe imwə ia rerɪn, mini mə, “Nɪmtətien əfo nəha nərmama ipwet mɪne kamhətui? Iakani nɪpərhiənien tukumiaha i mə nərmama ipwet mɪne ro iamɪnhi Kumwesən trəpwəh nuvei penien nɪmtətien riti mɪnraha.” ¹³ Ia nəpɪn nəha Iesu rəpwəh irəha, məputə ia nɪtətə ouihi irəha nərmama me səvənhi, mhəier, mamhəuvən ia nɪkare nui.

¹⁴ Nərmama me səvəi Iesu hənənouenou mə tuhəuvehi bred. Sənənraha bred kuatia a ia nəkwai nɪtətə ouihi. ¹⁵ Nənə Iesu rəvəhag mɪnraha, mini mə, “Tihətui amasan, mamhəsiari tɪ yis səvəi Farisi me mɪne yis səvəi Kig Herot.”

¹⁶ Miregi nərmama me səvənhi hənəməgkiari mɪnraha me i mə, “Sənətaha bred riwən.”

¹⁷ Nəpɪn Iesu rɪregi, rini pen tɪ nirəha i mə, “Rəfo hiaməgkiari m kɪmiaha me mə sənəmiaha bred riwən? Rosi hiəpkətə raka mhə ihɪ mhəreirei? Rosi kəmkapwəmiaha rɪskai? ¹⁸ Nənimemiaha nə, mətə rəfo hiəpkətə mhə nari? Nəkwəregimiaha nə, mətə rəfo hiəpkregi mhə nari? Rosi rerimiaha rɪpkrhi mhə ¹⁹ nəpɪn iakinəkwsen bred krirum məkwəni nərman faef-taosən irə? Ia nəpɪn nəha kɪmiaha hiəuvehi tənəɾɪpw kevə rukuər ia nɪpərpəri nəveginien hənəpwəh ramɾɪmər?”

Miregi həni pen tukwe in mə, “Twelef.”

²⁰ Nənə Iesu rərəs pen mə, “Nəpɪn iakinəkwməni nərmama fo-taosən ia bred sefen, kɪmiaha hiəuvehi tənəɾɪpw kevə rukuər ia nɪpərpəri nəveginien hənəpwəh ramɾɪmər?”

Miregi həni pen tukwe in mə, “Sefen.”

²¹ Nənə Iesu rərəs pen irəha i mə, “Hiamreirei ihɪ?”

Iesu romasan iərmama riti nənimen rɪfwə

²² Irəha həuvehe ia taon nəha Petsaeta. Nərmama nepwɪn fwe ikin həiri iərman riti nənimen rɪfwə mhəuvehe tɪ Iesu, mhərəs Iesu mə Iesu trəmɾutə

rəgin irə. ²³ Nənə Iesu ruvehi rəgin, miri in rouaraka ia rukwənu. Nənə Iesu rərgəvəsi nənimen məmrutə rəgin irə, məres in i mə, “Ikamətə nari?”

²⁴ Miregi iərmama nəha nənimen rifwə rəti ərari mini mə, “Ikamətə nərmama me, mətə iapkətə amasan mhə irəha. Iakamətə irəha həmwən a ia nei me kamhəvən.”

²⁵ Ro iamini irə Iesu rarə məmri pen mwi rəgin ia nənimen. Iərmama nəha rəməha mətui. Nənə nənimen ruvehe mamasan mətə amasan narimnari. ²⁶ Nənə Iesu rərhi pen in, mini mə, “Tikevən atukwatukw fwe imwam, məpwəh nevanien fwe ia rukwənu nəha kriməuku pen ikin.”

Pita rini irapw mə Iesu in Kristo

²⁷ Iesu mine səvənhi nərmama me həuvən ia rukwənu me ia tənə riti nəghin nə Sisaria Filipae.^a Nəpin kamhəuvən ia suatuk, Iesu rəres pen səvənhi nərmama me i mə, “Nərmama kamhəni iou mə iou sin?”

²⁸ Miregi həni pen tukwe in mə, “Nərmama nepwin kamhəni ik mə Jon Paptas. Nepwin kamhəni ik mə Profet Elaeja. Nepwin mwi kamhəni ik mə profet kupwən riti səvəi Kumwesən.”

²⁹ Nənə Iesu rəres pen irəha mə, “Mətə kimiaha hiaməni mə iou sin?”

Miregi Pita rini mə, “Ik Kristo.”

³⁰ Nənə Iesu rinise pen ti nirəha i mə tuhəpwəh niniien ti iərmama riti mə in Kristo.

³¹ Ia nəpin nəha rinamahatən irəha mə, “Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei miregi rərəha ia narimnari me ripik. Nəmə asori me mine pris asori me mine nahatən me səvəi Loa, irəha tuhəpwəh iou, mhousi əpune iou. Takemhə, nəhə, nəpin səro kahar irə iakətui mwi.”

³² Iesu rini irapw nəgkariien nəha, ro nukurənien i. Mətə Pita riri raka Iesu ia nikarenraha, minanise pen tukwe in mə, “Tikəpwəh niniien nəgkariien nəha ikani.”

³³ Mətə Iesu ruvsini, mətəni nərmama me səvənhi kamhərer. Nənə rinise pen ti Pita i, mini mə, “Setan, evən ia təkutak! Nətərigien səim ripkesi pen mhə nətərigien səvəi Kumwesən, mətə ikamesi pen a nətərigien səvəi nərmama.”

Iərmama sə rakurirə Iesu traməkeikei məvrani nei kamarkuau

³⁴ Iesu rəkwein nərmama me pam həuvehe irəha nərmama me səvənhi. In rini pen ti nirəha i mə, “Iərmama sə rokeikei mə truvehe mo iərmama riti səiou, traməkeikei məpwəh nətərigien səvənhi, muvehi utə nei kamarkuau səvənhi, məvrani mukurirə iou. ³⁵ Iərmama sə rokeikei mə trəkwtəmhiri nimiruien səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə traraka ia nimiruien səvənhi tukw iou mine nəgkariien amasan səiou truvehi nimiruien rerin. ³⁶ Trini minuə iərmama riti ripeki pam narimnari me ia tivrənə i, mo səvənhi i, nəhə kurirə ikin remhə marfai ia nimiruien rerin, noien nəha trəfasitu irə? ³⁷ Iərmama truvei pen nəfe mərpwin tai nimiruien səvənhi? ³⁸ Nərmama ipwet mine noien səvənraha rərəha. Irəha hənəpwəh Kumwesən rəmwən ia pran riti sə rinəpwəh iərman səvənhi, mamesi pen iərman əpə mwi. Trini minuə iərmama riti rauris ia nəmrinraha ti niniien mə in iərmama riti səiou, rauris mwi ti nəvisaiien nəgkariien səiou minraha, iou mwi Iəməti Iərmama, ia nəpin nəha takuvehe ia niskaiien səvəi tata səiou kimaha nagelo ikinan me, takauris ti niniien mə iərmama nəha in iərmama riti səiou.”

9

Nipwrai Iesu ruvehe mopə

8:26: Mak 7:36   **a 8:27:** Kani kwopun nəha mə “Sisaria Filipae,” ti nəri nə mə Sisaria in taon asori riti ia tənə Kig Filip ramərimənu ikin.   **8:28:** Mak 6:15   **8:29:** Jon 6:68-69, Mak 9:9   **8:34:** Mat 10:38-39   **8:38:** Mat 10:33

¹ Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakani niparhienien tukumiaha i ma narmama nepwin kamharer ia kwopun i tuhapkemha mha meste tuhato niiskaiien savai Kumwesan rier pehe irau nitata sa in ramarimanu ira."

² Napin sikis rukurau, nana Iesu riri apa Pita mine Jemes mine Jon, hauta parei ia takuar apwawis riti. Ia kwopun naha irahar haratoni ia nanimenrahar nipwrai Iesu ruvehe mopae. ³ Savanhi tinari ruvehe mapsan mamser pik. Iarmama sa ramaikuas tinari ia tprana i ko ripkaikuas mha rapsan ramwhen ia tinari savanhi. ⁴ Nana irahar haratoni Profet Elaeja mine Moses krouier pehe, rouagkiari irahar Iesu.

⁵ Nana Pita rini pen ti Iesu i ma, "Iahatan, ramasan ma kimrahar iaharuvehe i. Pwah kimrahar iaharo tanimwa kahar, riti saim, riti savai Moses, riti savai Profet Elaeja." ⁶ (Pita rini iaminhi ira ti nari na ma irahar harhekir pik. Rireirei ma trafni ira.)

⁷ Nana napua riti ruvehe muvegi iraha. Nana reri Kumwesan ruku pen ia napua mini ma, "In naha narik keikei. Tihatarig in."

⁸ Takwtakwuni a mwi, Pita, Jemes, mine Jon harati arari mharapwah natonien Moses mine Profet Elaeja, mata Iesu apa iraha min.

⁹ Napin kamheiwaiu pehe ia takuar, Iesu rinise pen ti nirahar i ma, "Nafe hiarinatoni kimirahar tiharapwah ninien ti iarmama riti meste iou, Iamati Iarmama, iakatu mwi ia nemhien saiou." ¹⁰ Ro iaminhi ira mine harapwah nini irapwien nafe hiarinatoni, mata kamhareres irahar me i ma, "Nafe nipwrai nagkiariien naha Iesu rimani pehe tukutahar i ma in tratui mwi ia nemhien savanhi?"

¹¹ Nana irahar hareres Iesu ma, "Rafu nahatan me savai Loa kamhani ma Profet Elaeja tramakeikei mukupwan muvehe?"

¹² Miregi Iesu rini pen ti nirahar i ma, "Niparhienien, Profet Elaeja trukupwan muvehe mamri amasan pam narimnari me ramwhen ia sa fwe kupwan. Mata rafu kimerai pen ia Nakuku Ikinan iaminhi ira ma iou, Iamati Iarmama, takamakeikei miregi raha ia narimnari me ripik? Tuho ia nirak ramwhen ia iou amae raha riti. ¹³ Mata iou iakani pehe tukumiaha i ma Profet Elaeja ruvauvehe raka.^a Nana narmama me hesi pen natarigien savanraha mho raha ira ramwhen ia Nakuku Ikinan rani."

Iesu rakoui irapw nanimwin araha ia iakunouihhi riti

¹⁴ Iesu iraha Pita, Jemes, mine Jon hararig pehe mwi ti narmama me savai Iesu, mhato ni narmama hapik kamharer kurkurau ia narmama me savai Iesu. Nahatan me savai Loa mine narmama me kamhavis minraha me. ¹⁵ Napin narmama me hata Iesu, harkarinari, mhaiu mhauvan mhagkiari pen min.

¹⁶ Nana Iesu reres pen iraha i ma, "Kimiaha nahatan me savai Loa hiamagkiari ia nafe?"

¹⁷ Mata riti ia narmama me naha rini pen tukwe in ma, "Iahatan, iou iakuvehi saiou iakunouihhi muvehe tukw ik. Nanimwin araha riti ramaro ira, mammo rerin riwan ko ripkagkiari mha. ¹⁸ Kwopun paku saiou iakunouihhi revan ikin, napin nanimwin araha ruvehi in, ruvehi mouini ia tprana. Nisakwan ramaiu ia tarhun. Ramahi revin. Nipwran rakinkin. Iakineres raka narmama me saim ma tuhakoui irapw nanimwin araha naha, mata hani ma ko hapko mha."

¹⁹ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Kimiaha nakur ipwet mine sakimiaha nahatataien riwan. Tsara kitaha miou mesite nafe napin? Tinesan mine

^{9:1:} Mak 13:30   ^{9:7:} Mat 3:17, 2Pit 1:17-18, Dut 18:15, Wok Me 3:22   ^{9:9:} Mat 12:16, Mak 8:30
^{9:12:} Mal 4:5, Sam 22:1-18, Aes 53:3   ^{9:13:} Mat 11:14   ^a ^{9:13:} Iesu rani Jon Paptas.

iakapwis kimiaha? Kimiaha tihəuvən mhəuvehi iəkunouihhi nəha mhəuvehi mhəuvehe.”

²⁰ Nənə irəha həuvən mhəuvehi in mhəuvehe ti Iesu. Nəpən nənīmwin ərəha rətə Iesu, təkwtəkwuni a ro iəkunouihhi rīmwei ia tīprənə, məkəkəkək, məsəkwasəkwa. Nisəkwan ramaiu ia tərhun.

²¹ Nənə Iesu rəres pen səvənhi tata i mə, “Iəkunouihhi i ruvehi nemhəien i nuk kevə?”

Miregi səvənhi tata rini mə, “Nemhəien i rīməuvehi ia nouihien səvənhi.

²² Nəpən rīpik nənīmwin ərəha i ro iəkunouihhi rīmwei pen ia napw uə ia nui mə tremhə. Mətə mə ikukurən noien nari riti, tikapi tukumrau, masitu ia kimrau.”

²³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikini nəgkiariien nəha mətə mə ikukurən noien? Trini minuə iərmama riti rahatətə pərhiien ia nirak, iakukurən noien narimnari me pam min.”

²⁴ Nənə təkwtəkwuni a mwi tata səvəi iəkunouihhi nəha rasək əpwəmwis, mini mə, “Iakahatətə ia niram, mətə nahatətəien səiou rīpkiskai mhə. Tikasitu ia nirak!”

²⁵ Ia nəpən nəha nərmama həpik kamhaiu mamhəuvehe. Nəpən Iesu rətoni irəha, rinise pen ti nənīmwin ərəha, mini mə, “Ik nənīmwin ərəha sə ikamo iərmama tərhun ruvisimw mine nəkwəregin ruvisimw, iou iakani pehe tukw ik i mə tikier ia iəkunouihhi i məpwəh nuvnmwə peheien mwi irə.”

²⁶ Nənə nənīmwin ərəha rikiukiu pik ia iəkunouihhi, məkwein əpwəmwis, mier. Mətə nīpwrai iəkunouihhi nəha ruvehe məpouəpou pam. Ro pen nərmama həpik həni mə, “Eh, ruvəmhə!” ²⁷ Mətə Iesu ruvehi rəgin, mivi utə, rərer.

²⁸ Kurirə irə Iesu revən muvnmwə ia nəkwai nimwə. Nəpən nərmama me səvənhi me irəha min əpa, həres pen in mə, “Rəfo kimaha iahəreirei nəkoui irapwien nənīmwin ərəha nəha?”

²⁹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nənīmwin ərəha sə ro me iaminha irə, nari riti riwən ko rəkoui irapw irəha, mətə nəfwakiien əpa.”

Iesu rini irapw mwi mə in tremhə

³⁰ Irəha həpwəh kwopun nəha mhəuvən mhəpi simwin ia tənə Kalili. Iesu rīpkokeikei mhə mə nərmama tuhəukurən kwopun me nəha ramarə ikin, ³¹ ti nəri nə mə ramahatən nərmama me səvənhi, mamini pen ti nirəha i mə, “Trīpko mhə tui kuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama. Irəha tuhosi əpune iou. Takemhə, nənə, nəpən səro kahar irə iakətui mwi ia nemhəien səiou.” ³² Mətə nərmama me səvənhi həreirei nīpwrai nəgkiariien i in rani. Həhekir ti nəresien in.

Iərmama rasori məpi raka

³³ Irəha həuvehe ia Kapaneam. Nəpən həuvnmwə ia nəkwai nimwə riti, Iesu rəres pen nərmama me səvənhi mə, “Saməuvehe kimiaha hiaməgkiari ia nəfe?” ³⁴ Mətə irəha həpwəh nəgkiariien, ti nəri nə mə kamhəuvehe mamhəgkiari mə sin ia nirəha in rasori.

³⁵ Nənə Iesu rəkure, məkwein nərmama səvənhi twelef həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Iərmama sə rokeikei mə trakupwən ia nərmama me pam, traməkeikei muvehe mukurirə, mamə in iərmama sə ramo tukwini nari m nərmama me pam.”

³⁶ Nənə Iesu ruvehi iəkunouihhi riti mərpwi ia kurkwan ia nirəha, mərəhi utə, marə mini pen mwi ti nirəha i mə, ³⁷ “Iərmama sə trəsevər ia rerin ti

iakunouhi riti sə ro iaminihi ia naghik rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin tukwe iou. Iərmama sə raməsevər ia rerin tukw iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe.”

³⁸ Jon rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən, kimaha iahətoni iərmama riti raməkoui irapw nəremhə me ia nəghim. Iahaməmwur mə tahənise in ti nəri nə mə ripko mhə in kimaha riti.”

³⁹ Mətə Iesu rini mə, “Kimiaha tihəpwəh nıniseien in. Iərmama sə ramo nımtətien ia nəghik, ko rəpwəh nini ərəha akwauakwien iou. ⁴⁰ Iərmama sə rəpwəh nini ərəhaien kitaha in kitaha riti. ⁴¹ Iakani nıpərhiendien tukumiaha i. Kimiaha nə nərmama me səiou, iou Kristo. Trini minuə iərmama riti ruvei pehe nui m kimiaha ia nəghik mə tihənimwi, in traməkeikei muvehi nərəkuien səvənhi.”

Tikətui amasan ti nahatətəien səim

⁴² “Nəkwərhakwərha me i səməme kamhahatətə ia nirak, trini minuə iərmama riti ro riti rimwei ia nərəhaien, Kumwesən trərpwin noien ərəha səvənhi. Iərmama nəha triregi rərəha məpi raka kərihi pen kəruətərei asori ia nıpətəkinuan kosə irapw i ia təmwei təsi. ⁴³ Mə rəgim ramo ikamwei ia nərəhaien, tikərari raka. Mə rəgim rıpip mətə ikuvehi nımıruien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə rəgim kəru mətə tikevən fwe ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. ⁴⁴⁻⁴⁵ Mə nisum ramo ikamwei ia nərəhaien, tikərari raka. Mə nisum rıpip mətə ikuvehi nımıruien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə nisum mi kəru mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. ⁴⁶⁻⁴⁷ Mə nanimem ramo ikamwei ia nərəhaien, tikukumwiri raka. Mə nanimem kuatia a mətə ikuvnimwə pen ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə nanimem kəru, mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək ikin. ⁴⁸ Ia kwopun nəha ‘irər səməme hamani irəha həpwəh nemhəien.

Napw rəpwəh nıfwəien.’

⁴⁹ Napw trətəgətəg pen ia nərmama me pam rəmwhen ia sol sə kamətəgi pen ia nəvegınen.

⁵⁰ Sol in nari amasan. Mətə trini minuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tihəfo mho rəsien mwi? Pwəh sol raməmak pen ia rerimiahə. Nənə hiamarə ia nəmərınuien.”

10

Iesu rahatən mə iərman mine pran trouəpwəh nəpwəhien irau me

¹ Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən ia tənə Jutia fwe ia nıkare nui aris Jotan pen. Nərmama həpik həuvehe mwi mhousəsımwın pen irəha me tukwe. In rahatən irəha rosi sə ramo ia nəpin me.

² Nənə Farisi me nepwın həuvehe mhəres pen nari riti min mə tuhəregi ro Iesu mə trəfni irə. Irəha həni mə, “Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ko iərman riti rəpwəh səvənhi pran uə rekəm?”

³ Miregi Iesu rəres pen irəha i mə, “Nəfe nəgkiariien Moses riməni pehe tukumiaha i fwe kupwən?”

⁴ Miregi həni mə “Moses rinəsəni mə iərman riti rukurən nıraiien nımwai nəkukuə m pran səvənhi rani mə in rinəpwəh in, nənə mərhi pen i ramevən.”

⁵ Mətə Iesu rini pen ti nırəha i mə, “Moses rimərari nəgkiariien nəha m kimiaha ti nəri nə mə kəmkapwəmiaha riskai. ⁶ Mətə Nəkukuə Ikinan rini mə fwe ia nukune narəien, ‘Kumwesən rino iərmama kəru riti iərman riti pran.’

⁷ ‘Ro iam̄nhi irə iərman traraka ia tata m̄ine mama səvənhi mevən rouarə pəri irau pran səvənhi, nənə ⁸ irau trouvehe rouəmwhen ia n̄ipwrai iərmama kuatia.’ Nəgkiariien nəha r̄ini mə iərman m̄ine pran səvənhi krouəpwəh ihi noien iərmama kəru i, mətə krouvəuvehe rouəmwhen ia n̄ipwrai iərmama kuatia. ⁹ Ti nəri nə mə Kumwesən r̄ir̄ip̄in iərman m̄ine pran səvənhi iam̄nhi irə, ro pen r̄ipkatukwatukw mhə mə iərman trəpwəh səvənhi pran, mətəfi narəien səvənrau.” ¹⁰ Nəp̄in Iesu m̄ine nər̄mama me səvənhi həuvnimwə mwi ia nəkwai nimwə, irəha hərəs mwi nəgkiariien i min. ¹¹ Nənə Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri prən əpə riti mwi ramo noien ərəha ia səvənhi pran. Prən nəha in ramiri r̄ipko mhə pran atukwatukw səvənhi. ¹² Rəmwhen a mwi pran sə rəpwəh səvənhi iərman mesi pen iərman əpə riti mwi ramo noien ərəha ia səvənhi iərman. Iərman nəha in ramesi pen r̄ipko mhə iərman atukwatukw səvənhi.”

Iesu rəkwein amasan ia nəkwər̄hakwər̄ha

¹³ Nəp̄in riti nər̄mama me kamhəuvehi nəkwər̄hakwər̄ha me səvənraha, mamhəuvehe ti Iesu mə trapi irəha. Nənə nər̄mama me səvəi Iesu hənise irəha. ¹⁴ Mətə nəp̄in Iesu rətoni, niemaha rəpi. In r̄ini pen ti nirəha i mə, “Pwəh nəkwər̄hakwər̄ha me həuvehe tukw iou. Tihəpwəh n̄iniseien irəha. Nitətə sə Kumwesən ramər̄imənu irə səvəi nər̄mama səməme həmwwhen ia nəkwər̄hakwər̄ha me i. ¹⁵ Iakani n̄ipər̄hienien tukumiaha i mə iərmama traməkeikei mo rəmwhen ia iəkunouih̄i, muvehi nitətə sə Kumwesən ramər̄imənu irə. Mə r̄ipko mhə tr̄ipkuvnimwə mhə ia nitətə nəha ia nəp̄in riti.” ¹⁶ Nənə Iesu rərəhi pehe nəkwər̄hakwər̄ha me, məmrutə rəgin mi ia nirəha, məkwein amasan ia nirəha.

Iərmama riti səvənhi nautə rasori rokeikei mə truvehi n̄imiruien rer̄in

¹⁷ Iesu r̄inamesi pen mwi suatuk səvənhi mamevən. Nənə iərmama riti raiu muvehe m̄inimwi nukurhun mi ia nənimen, mərəs pen in i mə, “Iahatən, ik iəmə amasan. Nəfe noien takaməkeikei mo mə takuvehi n̄imiruien rer̄in?”

¹⁸ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Rəfo ik̄ini mə iou iəmə amasan? Iərmama amasan riti riwən. Kumwesən əpa in ramasan. ¹⁹ Ik ikuvəukurən raka loa me səvəi Kumwesən. In r̄ini mə, “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama, məpwəh nakresien pran, məpwəh nakresien, məpwəh neikuəien, məpwəh neikuəien mə tikakres. Tikaməkeikei m̄isiai səim tata m̄ine mama.”

²⁰ M̄iregi iərmama nəha r̄ini pen ti Iesu i mə, “Iahatən, loa me pam i iakesi pen fwe ia nouihien səiou meste pehe ipwet m̄ine.”

²¹ Iesu rətə iərmama nəha, rer̄in rokeikei in. Ro iam̄nhi irə r̄ini pen tukwe in mə, “Nari kuatia rarə ikəpwəh ihi noien. Evən, məmri pen nəmri nari ia səim narimnari me. Nəp̄in kuvēhi nənimen, tikuvehi mane, muvei pen m nər̄mama nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə tr̄ipik fwe ia neiai. Nəp̄in ik̄ino pam, ikuvehe mukurirə iou.”

²² Nəp̄in iərmama nəha r̄iregi nəgkiariien nəha, nənimen r̄isiu. Rəpwəh Iesu mamevən. Rer̄in rəpou ti nəri nə mə nautə səvənhi rasori.

²³ Ia nəp̄in nəha Iesu rət̄i ərari mət̄oni nər̄mama me səvənhi, m̄ini pen ti nirəha i mə, “Rəknekin ti nər̄mama nautə səvənraha rasori mə tuhəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramər̄imənu irə.”

²⁴ Nər̄mama me səvəi Iesu həkəri asori nari ia nəgkiariien səvənhi. Mətə Iesu r̄ini pen mwi ti nirəha i mə, “Nəkwər̄hakwər̄ha səiou me, rəknekin ti nuvnimwəien ia nitətə sə Kumwesən ramər̄imənu irə. ²⁵ Iərmama nautə səvənhi rasori rəknekin tukwe in mə truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən

ramərimənu irə. Rəknekɪn məpi raka nərimiru nəha kamel rasu pen ia ruei nitel mier.”

²⁶ Nəpɪn nərmama me səvəi Iesu həregi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha rier. Kamhəres irəha me i mə, “Mə rəknekɪn iamɪnhi, nisimə nəha ko həuvehi nimiruien?”

²⁷ Iesu rətə irəha mini mə, “Nəri nəha rəknekɪn iərmama ko ripko mhə, mətə Kumwesən rukurən noien. Narimnari me pam riməru ti Kumwesən.”

²⁸ Ia nəpɪn nəha Pita riskəmter mini pen ti Iesu i mə, “Ətə ro. Kimaha iahənəpwəh pam narimnari me səkimaha mamhəkurirə ik.”

²⁹ Miregi Iesu rini mə, “Iakani nipərhiienien tukumiaha i mə nərmama me səməme hənəpwəh narimnari me səvənraha tukwe iou mə tuhəuvən mhəvisau irapw nəgkiariien amasan səiou, irəha pam tuhəuvehi tain. Trini minuə iərmama riti rəpwəh nimwə me, uə piəvni me, uə kitiriməni me, uə mama mine tata səvənhi, uə nəkwərhakwərha me səvənhi, uə tiprənə səvənhi, ³⁰ ia nitətə ipwet mine truvehi mwi tain hantret, nimwə me, mine piəvni me, mine kitiriməni me, mine mama me, mine nəkwərhakwərha me, mine tiprənə. Tukəmwəki mwi in, ko nəmisəien min ti nəgkiariien amasan səiou. Nənə ia nitətə fwe truvehe in truvehi nimiruien rerin. ³¹ Mətə nərmama həpik səməme kamhəkupwən tuhəkurirə. Nənə səməme kamhəkurirə tuhəkupwən.”

Iesu rini irapw mwi mə tremhə

³² Irəha kamhesi pen suatuk mamhəutə pen fwe ia Jerusalem. Iesu rakupwən irəha kamhəkurirə. Səvənhi nərmama me həkərinari. Nərmama səməme kamhəkurirə ia nirəha kamhəhekɪr. Iesu riri raka əpa nərmama səvənhi twelef minani pen ti nirəha i nəfe tuho irə, ³³ mini mə, “Hətə ro, kitaha saməutə mamhəuvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha tukuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi pris asori me mine nahatən me səvəi Loa. Irəha tuhəni mə takaməkeikei memhə. Tuhəuvei pen iou ia rəgi nərməpə ripko mhə irəha nəkur Isrel. ³⁴ Irəha tuharis əkenhin ia nirak, mhərgəvəsi iou, mhərisi iou, mhousi əpune iou. Ia nəpɪn sə ro kahar irə takətui mwi ia nemhəien səiou.”

Jemes mine Jon krouəres pen nari riti m Iesu

³⁵ Jemes mine Jon, tini Sepeti mi, irau krouvehe ti Iesu rouni pen tukwe in mə, “Iahatən, kimrau tarouəres ik ia nari riti. Iaroukeikei mə tikəsəni kimrau.”

³⁶ Miregi Iesu rini mə, “Nəfe iroukeikei mə tako m kimirau?”

³⁷ Miregi krouni mə, “Əseni kimrau pwəh riti rəkure ia nikarem mwatuk riti ia nikarem mour nəpɪn tikuvehi nasoriien səim, mamərimənu ia nərmama.”

³⁸ Mətə Iesu rini pen ti nirau i mə, “Kimirau irouərei nəfe nari irouəres i. Ko kimirau irouənimwi kap i iou takənimwi? Uə ko kakiətənimw mwi kimirau ia paptəes i sə tukakiətənimw iou irə?”

³⁹ Miregi krouni mə, “Kimrau iarouəmwhen.”

Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, “Kap i iou takənimwi, kimirau mwi tirouənimwi. Tukakiətənimw kimirau mwi ia paptəes i tukakiətənimw iou irə. ⁴⁰ Mətə iou ko iakəpwəh nəseniien kimirau irouəkure riti ia nikarek mwatuk riti ia nikarek mour. Mətə kwopun nəha səvəi iərmama mi nəha kimərifi raka irau mə trouəkure fwe ikɪn.”

⁴¹ Nəpɪn ten mwi nərmama me səvəi Iesu həregi nəresien nəha səvəi Jemes mine Jon, niemaha rəpi irəha. ⁴² Ro iamɪnhi irə Iesu rəkwein irəha həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəuvəukurən raka noien səvəi nərmama

ripko mhə irəha nəkur Isrel. Nəmə asori me səvənraha sə kamhərimənu ia nirəha, kamhəfiəutə irəha, mamho nərmama kamho nəkwənraha. ⁴³ Mətə kimiaha tihəpwəh noien iamīnha irə ia kimiaha me. Trīni mīnuə kimiaha riti rokeikei mə truvehe masori ia kimiaha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari m kimiaha. ⁴⁴ Trīni mīnuə kimiaha riti rokeikei mə trasori makupwən ia kimiaha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo auər a wok səkimiaha pam. ⁴⁵ Kimiaha tiho rəmwhen a ia nirak. Iou, Iəməti Iərmama, iapkuvehe mhə mə nərmama tuho tukwini nari miou, mətə iakuvehe mə tako tukwini nari mīnraha, muvei pen nīmīruien səiou trəraku suatuk ti nifi rakaien nari ia nərmama həpik.”

Iesu romasan nəmri iərmama riti nəghin nə Partimeas

⁴⁶ Iesu mine nərmama me səvənhi həuvehe mhəpirapw ia taon nəha Jeriko. Nəpīn həier, nərmama həpik kamhəkurirə in. Partimeas, tīni Timeas, raməkure ia nīkare suatuk mamase mane m nərmama. Partimeas nənimen rīfwə. ⁴⁷ Nəpīn rīregi mə Iesu iəmə Nasaret rīnauvehe, rīnaməkwein əpwəmwis, mīnamīni mə, “Iesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁸ Nərmama həpik hənise pen tukwe in, mhəni mə, “Afafa, məpwəh nəgkiariien!”

Mətə Partimeas rarīpīn maməkwein əpwəmwis mwī, mamīni mə, “Iesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁹ Ia nəpīn nəha Iesu rərər, mīni pen ti nirəha i mə, “Həkwein iərmama nəha ruvehe.”

Irəha həkwein iərmama sə nənimen rīfwə, mhəni pen tukwe in mə, “Agien, mīskəmter! Iesu raməkwein ik mə tikevən tukwe.” ⁵⁰ Nənə iərmama nəha nənimen rīfwə ruvehi raka səvənhi karkahu əpwəmwis məpwəh, mīskəmter akwauakw, mevən ti Iesu.

⁵¹ Nənə Iesu rīni pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə tako nəfe mik?”

Mīregi iərmama nəha nənimen rīfwə rīni pen tukwe in mə, “Iahatən, iakokeikei mə nənimek trətui pwəh iakətə nari.”

⁵² Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Ramasan. Ikukurən nevənien. Nahatətəien səim rīnomasan raka nənimem.” Nənə təkwtəkwwuni nəha nənimen rīnamasan mīnətə nari. Nənə Iesu ramesi suatuk mamevən, iərmama nəha rukurirə i.

11

Iesu rapirapw fwe Jerusalem nərmama haməgnəgīni in

¹ Irəha həuvən ipaka ti Jerusalem, mhəier pen ia Təkuər Olifa^a ia kwopun nəha ipaka ti rukwənu mi nəha Petfas mine Petani. Ia nəpīn nəha Iesu rərhi pen iərmama kəru səvənhi, ² mīni pen ti nirau i mə, “Kimirau tirouevən fwe ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəpīn tirouapirapw fwe ikīn, tirouətə kwəti togki riti kīnəkwi tərini, iərmama ripkəkure raka mhə irə. Tiroufi raka nari irə, rouəsīgi rouvehe. ³ Trīni mīnuə iərmama riti rəres kimirau i mə, ‘Rəfo iroufi raka nari ia kwəti togki?’ tirouni pen mə, ‘Iərimənu səkitaha raməres kwəti togki i, mətə trīpkəpwəmwis mhə trərhi pehe mwī i.’ ” ⁴ Ia nəpīn nəha krauevən rouətoni kwəti togki nəha kīnəkwi tərini pen ipaka ti kwəruə ia nīmwə riti ramərer ia suatuk. Nəpīn kroufi raka nari irə, ⁵ nərmama nepwīn səməme kamhərer ipaka ti nirau ia kwopun nəha hənī mə, “Rəfo iroufi raka nari ia kwəti togki?” ⁶ Mətə krouni pen nəfe Iesu rīməni pen ti nirau i. Nəpīn nərmama me nəha həregi, həsəni irau krouevən. ⁷ Irau krouəsīgi kwəti togki nəha rouvehe ti Iesu, rouəpənə pen karkahu əpwəmwis mi səvənrau ia

^{10:43:} Mat 23:11, Mak 9:35   ^{10:45:} 1Tim 2:5-6   ^{10:47:} Mat 9:27, 15:22   ^{10:52:} Mak 5:34
a ^{11:1:} Olif, in nei riti. Rutə pik ia təkuaer nəha.

täkuren. Nənə Iesu räkure irə. ⁸ Nərmama həpik həpənə karkahu əpwəmwis me səvənraha ia suatuk. Nərmama nepwin mwi həpənə pen nimwai nei me sə hənərai ia nimei nari. ⁹ Nərmama səməme kəmhəkupwən mine səməme kəmhəkurirə ia Iesu, kəmhəkwein əpwəmwis, mamhəni mə, “Səgnəgini Kumwesən!

Səkwein amasan ia iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha!

¹⁰ Səkwein amasan ia kig i rauvehe mə truvehi təmwhəki kaha səkitaha Kig Tevit mərimənu ia kitaha!
Kəgnəgini Kumwesən ia neiai irənhə anan!”

¹¹ Nənə Iesu ruvniwə ia Jerusalem, mevən ia nimwə səvəi Kumwesən, maməspau narimnari me fwe ikin. Mətə raməruarəv ro pen Iesu rəpwəh mirərig mevən fwe ia Petani irəha twelef nərmama me səvənhi.

Iesu rini pen ti nei riti mə tripkukua mhə mwi

¹² Rakwakwi irə irəha həier ia Petani. Iesu riregi nukumhə rinahi. ¹³ Rəti pen mətoni niemis^b riti ramərer. Nimwan ripik. Iesu revən mə trətə mə nukwan fwe ikin uə riwən. Revən ipaka tukwe, mətə nimwan me a. Nukwan riwən ti nəri nə mə ripko mhə nəpin atukwatukw sə nei nəha trukua irə. ¹⁴ Ro iaminihi irə Iesu rini pen ti nei nəha mə, “Iərmama riti trəpwəh mwi nəniien nukwam ia nəpin riti.” Nəpin Iesu rini nəgkiariien nəha, nərmama me səvənhi həregi.

Iesu rəkoui irapw nərmama me ia nimwə səvəi Kumwesən

¹⁵ Iesu mine nərmama me səvənhi həier pehe ia Jerusalem. Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, minaməkoui irapw nərmama me səməme kəmhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mine səməme kəmhəuvehi nəmri narimnari me.^c Rəvsini tepol me səvəi nərmama me kəmhəvriwei mane me. Rəvsini jea me səvəi nərmama səməme kauvehi nəmri menu me ti nirəha, ¹⁶ minise pen ti nərmama mə tuhəpwəh nuvehien narimnari me mhəpi simwin ia kwopun nəha nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikin. ¹⁷ Nənə Iesu rinaməhatən irəha mə, “Kimərai pen ia Nəkukua Ikinan mə, “Tukani nimwə səiou

mə nimwəfwaki səvəi nərmama me ia tənəmtənə me.’

Mətə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun sə rakres me kəmhərkwafə ikin.”

¹⁸ Nəpin pris asori me mine nahatən me səvəi Loa həregi nəgkiariien səvəi Iesu, kənamhətui suatuk mə tuhousi əpune. Irəha kəmhəhekir Iesu ti nəri nə mə nərmama me pam nənimenraha rier ti nahatənien səvənhi.

¹⁹ Nənə nəruarəv irə Iesu mine nərmama me səvənhi haraka ia Jerusalem, mamhəvən.

²⁰ Rakwakwi irə ia nəpnəpin irəha həukurau ia kwopun niemis ramərer ikin, mhətə mə nei nəha ruvəmhiə fwe irənhə meste nuan me inhəripw.

²¹ Nənə Pita rerin rirhi nəgkiariien səvəi Iesu. Rini pen tukwe in mə, “Iahatən, ətə ro nei nəha ikinəkwein ərəha irə, ruvehe muvəmhiə pam.”

²² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Tihahatətə ia Kumwesən. ²³ Iakani nipərhiēnien tukumiaha i trini minuə iərmama riti rini pen ti təkuaer i mə, “Təkuaer i, tiko mier mivə pen fwe ia təsi,’ mə nətərigien səvəi iərmama nəha rəpwəh nəmkiamkiien, mətə rahatətə əknekən ia nəfe riməni mə tro, Kumwesən tro nəkwən. ²⁴ Ro iaminihi irə iakani nipərhiēnien tukumiaha i mə nəpin tihəfwaki, nəfe nəghin tihəres i, tihahatətə mə hiəvəuvehi raka, nənə Kumwesən truvei pehe m kimiaha. ²⁵⁻²⁶ Nənə nəpin tihərer mhəfwaki, trini

11:13: Luk 13:6 **b 11:13:** Fiktri **11:14:** Mak 11:20 **c 11:15:** Nərmama ia maket nəha kəmhəmri pen nəmri nari ia narimnari me səvəi nəfwakiien. **11:18:** Mak 14:1 **11:20:** Mak 11:14 **11:23:** Mat 17:20 **11:24:** Mat 7:7 **11:25-26:** Mat 5:23, Mat 6:14-15

minuə iərmama riti rino noien ərəha ia kimiaha, tihenouenou i. Tiho iam̄nhi irə mə Tata səkimiaha ia neiai in mwi trenouenou noien ərəha me səkimiaha.”

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəres mə sin rəsəni wok sə Iesu ramo

²⁷ Irəha həuvehe mwi ia Jerusalem. Nəp̄in Iesu ramavən ia kwopun nimwə səvəi Kumwesən ramərer ik̄in, pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe tukwe, ²⁸ mhəres pen in mə, “Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

²⁹ Miregi Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takəres kimiaha nəresien riti. Tr̄ini minuə hiəni atukwatukw tukw iou i, tak̄ini pehe tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin. ³⁰ Tiho mhəni ro tukw iou i mə fwe kupwən, sin rərhi pehe Jon mə tro paptas ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

³¹ Nənə irəha həgkiari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon mə tro paptas ia nərmama, Iesu tr̄ini pehe mə, ‘Ro iam̄nhi irə rəfo hiəpwəh n̄iniien n̄ipərhiēnien ia nəgkiariien səvəi Jon?’

³² Mətə ko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?” Mətə irəha həhek̄ir ti n̄iniien iam̄nha irə ti nəri nə mə nərmama me hahatətə ia Jon mə in profet pərhiēn riti.

³³ Ro pen həni pen ti Iesu i mə, “Kimaha iahəreirei.”

Miregi Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi ko iakəpwəh n̄iniien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin.”

12

Iesu rusipek̄in ia nəmə ərəha me nepw̄in səməme kamhətui ti n̄ime i krep riti

¹ Ia nəp̄in nəha Iesu r̄inaməgkiari m̄inraha m̄inani nusipek̄inien me, m̄inani mə, “Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəmhien səvənhi, mukurei pen nəpai rukurau kurau irə, muəsi kəpwier mo nəkwən sə tukeivə testesi tipwei krep ik̄in ti nuvehien n̄isen, mo mwi nəpai rəpwəmwis mutə tukətui ti krep ik̄in. Nəp̄in ro sampam irə, rəsəni nərmama nepw̄in həuvehe mhətui ti n̄ime i krep səvənhi. Irəha tuhəmhu ik̄in, mhəsi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen n̄ipər̄in m̄ iəmə asori. Iəmə asori rəmri pen n̄ime i krep səvənhi ia rəḡinraha, mier mevən ia tənə əpə iti. ² Nəp̄in kwənkwai krep r̄imruə, iəmə asori rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən mətə nəmə kamhətui ti n̄ime i krep səvənhi. In rokeikei mə tuhəuvei pen kwənkwai krep nepw̄in səpwəni min. ³ Mətə irəha həkwtəmhiri iəmə nəha, mhousi, mhərhi pen i ramevən, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ⁴ Iəmə asori rərari, mərhi pen iərmama riti mwi sə ramo tukwini nari min revən. Nənə irəha housi kənkəpwə, mho naur̄isien min. ⁵ Iəmə asori rərari mərhi pen riti mwi revən. Nənə irəha housi əpune. Irəha ho noien nəha ia nepw̄in mwi həp̄ik. Həuəsi nepw̄in, mhousi əpune nepw̄in.

⁶ Nənə nərmama me nəha kamho tukwini nari m̄ iəmə asori həuvəiwən pam, mətə t̄ini anan kuatia sə rokeikei p̄ik. Iəmə asori rərhi pen i ti nəmə kamhətui ti krep, m̄ini mə, ‘Irəha tuhəsiai nər̄ik.’

⁷ Mətə nəp̄in nəmə kamhətui ti krep hət̄oni t̄ini iəmə asori, həni pen ti nirəha me i mə, ‘Kwa t̄ini iəmə asori nəha. Nəp̄in tata səvənhi tremhə, n̄ime i krep i ruvehe mo səvənhi. Pwəh sousi əpune nənə n̄ime i krep səvənhi truvehe mo sək̄itaha i.’ ⁸ Nənə irəha həkwtəmhiri, mhousi əpune, mhərarki irapw ia tanirua.

⁹ Iəmə asori səvəi n̄ime i krep, trəfo nəha? Truvehe mousi əpune nəmə me nəha məsəni pen n̄ime i krep səvənhi ia rəgi nərməpə. ¹⁰ Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə İkinan uə?

‘Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrhəkin nimwə hənua rərəha, mhəpwəh, təkwtəkwuni nəha ruvəuvehe mīno kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwtəmhiri əknekīn pam nimwə.

¹¹ Iərimənu səkitaha rino nəri i, sətoni nəmritaha rier tukwe.’ ”

¹² Nənə nəmə asori me hənua tuhəkwtəmhiri Iesu, ti nəri nə mə həregi mə in rini nusipekinien nəha muəsi irəha i, mətə hənhekīr nərmama, mhəpwəh Iesu, mamhəuvən.

Ratukwatukw mə iərmama trərəku takis revən ti Kig Sisa uə rekəm?

¹³ Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkwtəmhiri Iesu. Ro pen hərhi pen Farisi me nepwīn mīne nərmama nepwīn səvəi Kig Herot mə tuhəuvən mhəres Iesu narimnari me nepwīn, mho in rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. ¹⁴⁻¹⁵ Nənə irəha həuvehe mhəni pen ti Iesu i mə, “Iahatən, iahəukurən mə ik iəmə sə ikani nīpərhiēnien. Ikəpwəh nehekīrien nərmama. Nəmə asori uə nəmə auər a ikahatən rəmnəmwhen a ti nīrəha, mahatən atukwatukw suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmama tuhəsi pen. Tiko mīni ro tukumaha i mə ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tahəuvehi pen nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?”

Mətə Iesu ruvəukurən raka rərīnraha mə hokeikei mə in trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. Nənə rini pen ti nīrəha i mə, “Rəfo hiameipweipwi iou iamīnhi irə? Həuvehi silin riti mhəuvehi mhəuvehe pwəh iakətə ro.” ¹⁶ Nənə irəha həuvei pen silin riti min. Nənə Iesu rəres pen mə, “Nənīmwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”

Miregi həni mə, “Nənīmwi Kig Sisa mīne nəghi Kig Sisa.”

¹⁷ Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Narimnari me səvəi Kig Sisa hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən.”

Irəha həregi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha rier.

Satusi me həres Iesu nəresien riti

¹⁸ Satusi me nepwīn həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə ruvəmhə ko rīpkətui mhə mwi.) Irəha həuvehe mhəres Iesu nəresien riti, mhəni mə, ¹⁹ “Iahatən, Moses rīmərāi pen ia Loa səkitaha mə trīni mīnuə iərman riti remhə, məpwəh səvənhi pran, mətə tīnīnrau riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərhakwərha me, rouəsīhagin piəvi iəmə nəha. ²⁰ Mətə nərman sefen, irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, krouəpwəh nərəhiēn iəkunouihi riti, nənə iərman nəha remhə, məpwəh səvənhi pran. ²¹ Nənə piəvni səro kəru irə riri prən nəha, memhə mwi, məpwəh prən nəha, mətə tīnīnrau riwən. Nənə piəvni səro kahar irə ro mwi iamīnhi irə ²² meste irəha pam sefen həiri prən nəha, mhəmhə pam, nənə prən nəha rəpwəh nərəhiēn iəkunouihi riti, memhə mwi. ²³ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpīn nəha Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia nemhəien, pran nəha səvəi sin, ti nəri nə mə nərman me nəha sefen irəha pam həməiri in?”

²⁴ Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Kīmīaha hiəreirei nīpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, mhəreirei mwi nīskaiien səvəi Kumwesən. Ro iamīnhi irə mīne nahatənien səkīmīaha rīpkatukwatukw mhə. ²⁵ Nəpīn nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nərman tuhəpwəh nīriēn nīpran, nīpran tuhəpwəh nesi penien nərman. Mətə irəha tuhəmwhen nagelo me ia neiai.

²⁶ Nənə nəgkiariien səvəi nəgkiariien i hiaməni mə iərmama ko rīpkətui mhə mwi ia nemhəien. Rosi kīmīaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien nəha ia Nəkukuə Ikinan Moses rīmərāi rani nei nəha napw rauək irə mətə

ripkahi əmwesi mhə? Ia kwopwi nəgkiariien nəha, Kumwesən rīmāni pen ti Moses i mə, 'Iou Kumwesən səvəi Əpraham mine Kumwesən səvəi Aesak mine Kumwesən səvəi Jekop.' ²⁷ In ripko mhə Kumwesən səvəi nərmama me səməme həuvamhə, mətə in Kumwesən səvəi nərmama me səməme kamhəmīru. Kimiaha nahatənien səkimiaha ripkatukwatukw anan mhə."

Nəfe nəha loa rasori ia loa me?

²⁸ Iahatən riti səvəi Loa ruvehe mīregi irəha kamhəres irəha me i. Nəpīn rīregi mə Iesu rīni pen atukwatukw ti nīrəha i, in rəres pen Iesu i mə, "Nəfe nəha loa rasori ia loa me?"

²⁹ Mīregi Iesu rīni mə, "Loa sə rasori in nəha Moses rīmāni mə, 'Kīmiaha nəkur Isrel! Tihətərig amasan! Iərimənu Kumwesən səkitaha in əpa kuatia. ³⁰ Nənə tikaməkeikei mokeikei Iərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nīmīruien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim, mokeikei in ia nīskaiien me pam səim.' ³¹ Nənə loa səro kəru irə in i mə, 'Tikaməkeikei mokeikei piām rəmwhen ikeikei atukw a ik.' Loa riti mwi rīwən rasori mwi məpi raka loa mi nəha."

³² Mīregi iahatən səvəi Loa rīni pen ti Iesu i mə, "Iahatən. Nəgkiariien səim ratukwatukw. Ikani nīpərhienien mə Iərimənu in kuatia. Kumwesən riti mwi rīwən, mətə in əpa. ³³ Iərmama traməkeikei mokeikei in ia rerin me pam, mokeikei in ia nətərigien me pam səvənhi, mokeikei in ia nīskaiien me pam səvənhi. In traməkeikei mokeikei piəvni rəmwhen rokeikei atukw a in. Noien nəha ramasan məpi raka iərmama rousi əpune nərimīru me, muvani nīpwrānraha ia nifatə, muvei pen m Kumwesən."

³⁴ Nəpīn Iesu rətə mə iahatən səvəi Loa ramīni pen nəgkiariien sə ratukwatukw min, rīni pen tukwe in mə, "Ik ipaka ti nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə." Kurirə irə nərmama pam həhekīr Iesu. Riti mwi rīwən rəres pen nəresien min.

Kristo in tīni sin?

³⁵ Nəpīn Iesu ramahatən nərmama ia nīmwə səvəi Kumwesən, rəres pen irəha i mə, "Rəfo nahatən me səvəi Loa haməni mə Kristo in tīni Kig Tevīt?"

³⁶ Kig Tevīt atukwatukw, nəpīn Nənimwīn Ikinan rīnarə irə, rīmāni irapw mə, 'Kumwesən^a rīni pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkurei ia nīkarek mwatuk
mesite tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe,
tikərpwi utə tīpage nīsum mi ia nīrəha.'

³⁷ Ia nəgkiariien nəha Kig Tevīt atukwatukw rīnəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi. Mə ro iamīnhi irə rəfo irəha kamhəni mə in tīni Kig Tevīt?"

Nəkuər nəha rerinraha ragien mə tuhətərig ia Iesu.

³⁸ Nəpīn Iesu ramahatən irəha i, mani mə, "Kīmiaha tihaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvəi Loa. Irəha hokeikei mə tuharkahu ia karkahu əpwəmwīs me mamhan. Ia kwopun kamo maket me ikin hokeikei mə nərmama tuhəkwein irəha ia nīsiaien. ³⁹ Ia nəkwai nīmwfəwaki me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. Ia nəveginien asori me hokeikei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nəmə asori me ikin. ⁴⁰ Irəha kamhəpeki raka nautə səvəi nīpran me səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha. Kamhəfwaki ia nəfwakīien əpwəmwīs me mə nərmama tuhəsiai irəha. Kumwesən trərpwīn noien ərəha me səvənraha rasori mwi."

Pran riti sə ruvei pen mane səvənhi sampam m Kumwesən

12:28: Luk 10:25-28   **12:29:** Dut 6:4-5   **12:31:** Lev 19:18   **12:33:** Dut 4:35, Aes 45:21, 1Saml 15:22, Hos 6:6   ^a **12:36:** Nəgkiariien səvəi nəkur Kris rīmāni iamīnhi irə mə, "Iərimənu rīni pen ti Iərimənu səiou."

⁴¹ Iesu raməkure ipaka ti kwopun kamerukw pen mane m Kumwesən ikin, maməspau nərmama me kamherukw pen mane me səvənraha. Nərmama me səməme nautə səvənraha rasori həpik herukw pen mane asori. ⁴² Mətə pran riti fwe ikin. Səvənhi iərman remhə məpwəh in. Nautə səvənhi riwən. Ruvehe merukw pen silin ouihi mi kəru.

⁴³ Nəpən Iesu rətoni, rəkwein nərmama me səvənhi həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mə prən nəha iərman səvənhi remhə məpwəh in, nautə səvənhi riwən, in rerukw pen mane rasori məpi raka nərmama me pam nəha səməme kamherukw pen mane m Kumwesən.

⁴⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama me nəha nautə səvənraha rasori. Həuvehi raka nīpərīn a mhəuvei pen m Kumwesən. Mətə prən nəha nautə səvənhi riwən ruvei pen mane me pam səvənhi sə truvehi nəveginien irə.”

13

Iesu rini irapw mə tukamevən tukousi testesi pam nimwə səvəi Kumwesən

¹ Nəpən Iesu rinamier ia kwopun nimwə səvəi Kumwesən ramərer ikin, iərmama riti səvənhi rini pen tukwe in mə, “Iahatən. Ətə ro nimwə səvəi Kumwesən. Kino ia kəruətērei asori me. Nimwə me i hamasan pīk.”

² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikətə nimwə asori me i? Tukamevən tukousi testesi pam, kəruətērei riti ko rəpwəh nərər əknekīnien ia riti.”

³ Nəpən Iesu raməkure ia Təkuər Olif, maməti əpwəmwis pen ia nimwə səvəi Kumwesən, Pita mīne Jemes mīne Jon mīne Antru hərəs afafa in mə, ⁴ “Tiko mīni ro tukumaha i mə narimnari me nəha truvehe tinesən? Nəfe nīmtətien truvehe mahatən pen mə nəpən səvəi narimnari me nəha ruvəuvehe ipaka?”

⁵ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kīmiaha tihaməsiari kamo iərmama riti reikuə ia kīmiaha. ⁶ Nərmama həpik tuhəuvehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo. Tuheikuə ia nərmama həpik. ⁷ Nəpən tihəregi nərmama tuhəvisau ia naruagənien mə ‘naruagənien riti fwe’ uə ‘naruagənien trutə,’ tihəpwəh nehekīrien. Nəri nəha traməkeikei muvehe, mətə rīpko mhə ihi nəpən sampam. ⁸ Nərmama ia kwənəkwus riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama ia kwənəkwus əpə. Nərmama səvəi kig riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama səvəi kig əpə. Kwopun me nepwīn nīmwnīmwiēn trikīu. Nukumhə trahi nərmama. Mətə narimnari me i rəmwhen a ia pran sə rinamregi təkutan rinaməmīsə ti nərəhiēn iəkunouīhi.

⁹ Kīmiaha tihamətə amasan ia kīmiaha me. Nərmama tuhəuvei pen kīmiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəgkiariēn səkīmiaha. Fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel tuhərisi kīmiaha. Tihərer ia nəmri kig me mīne ia nəmri nərmama səməme kamhərimənu ti nəri nə mə kīmiaha nərmama me səiou. Tihərer ia nəmri nrəha mhəvisau irapw nəgkiariēn amasan səiou mīnrəha. ¹⁰ Nəgkiariēn amasan səiou traməkeikei mukupwən mevən ti nərmama pam ia tənəmtənə me kurirə irə nəpən sampam truvehe. ¹¹ Nəpən nərmama tuhəuvei pen kīmiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəgkiariēn səkīmiaha, kurirə hiəgkiari, tihəpwəh nətərig pīkien ia nəfe tihəni. Mətə ia nəpən səkīmiaha tihəgkiari irə, tihəskəmter, mhəgkiari, ti nəri nə mə rīpko mhə kīmiaha atukwatukw tihəgkiari, mətə Nənimwīn Ikinan truvei pehe nəgkiariēn m kīmiaha hiəgkiari.

¹² Ia nəpən nəha iərmama truvei pen piəvni anan ia rəgi nərməpə mə tukousi əpune. Tata me tuho mwi iamīnhi ia tīnīnrəha me. Nəkwərhakwərha me tuhəskəmter mhəni ərəha səvənraha me tata mīne mama, mhəuvei pen

irəha mə tukousi əpune irəha. ¹³ Nərmama me pam tuhəmwəki kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. Mətə iərmama sə trərer əknekin ia nahatətəien səvənhi meste nərəhaien me i həuvehe mhəukurau pam, Kumwesən truvehimiru in.”

Nərəhaien asori ia Jerusalem

¹⁴ “Kimiaha tihətoni nəri Profet Taniel riməni kani mə ‘Nəri sə rərəha anan mamouraha narimnari ikinan.’ Tramərer ia kwopun sə ripkatukwatukw mhə mə trərer ikin.^a Ia nəpin nəha tihətoni, (iərmama sə raməvsini nəkukuə i traməkeikei mukurən nipwran), nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhəp mhərkwafə ia təkuər me. ¹⁵ Trini minuə iərmama riti raməpwis ia təkure nimwə səvənhi, traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvniwəien mə truvehi nari riti. ¹⁶ Trini minuə iərmama riti raməmhu ia nəmhien səvənhi, traməkeikei map akwauakw, məpwəh nərərigien mevən imwəni mə truvehi səvənhi tinari. ¹⁷ Trərəha anan ti nipran me səməme tuhəpəmpəm mine səməme tuhaməuvei kənunu m nəkwərhakwərha əmtəmetə me ia nəpin nəha ¹⁸ Tihəfwaki mə nəpin nəha trəpwəh nuveheien ia nəpin səvəi nəkwieien, ¹⁹ ti nəri nə mə nəpin nəha nəpin səvəi nərəhaien. Nərəhaien nəha trasori məpi raka nərəhaien me pam səməme həuvəuvehe raka fwe nukune narəien^b mesite pehe ipwet mine. Nənə nərəhaien riti mwi riwən truvehe məpi raka. ²⁰ Ko nərəhaien nəha ravən əpwəmwis, nərmama me hemhə pam. Mətə Iərimənu tro nəpin sə nərəhaien nəha travən irə rukwakwa. In tro iamənhi irə mə truvehimiru nərmama me səvənhi səməme ruvərfi raka irəha. ²¹ Ia nəpin nəha, trini minuə iərmama riti rini pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro Kristo i’ uə ‘Hətə ro Kristo nəha,’ kimiaha tihəpwəh ninien nipərhiēien irə. ²² Nərmama tuhəskəmter. Nepwin tuhəni mə irəha Kristo, mətə neikuəien. Nepwin tuhəni mə irəha profet, mətə neikuəien. Tuho nīmətəien me mine narimnari me nərmama tuhətoni mhərkərinari irə. Irəha tuhəmwur mə tuheikuə ia nərmama səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha, trini minuə irəha həukurən noien. ²³ Mətə kimiaha tihaməsiari. Narimnari me pam iakukupwən muvəni raka tukumiaha i.”

Kristo truvehe mwi

²⁴ Iesu riripin mini mə, “Mətə nəpin nərəhaien nəha truvehe mukurau pam, ‘meri truvehe mipitəv,

məkwə trəpwəh nəhiapwien,

²⁵ kəməhau me ia nimagouagou tuhəsasəsas,

narimnari me ia nimagouagou həskai pik, Kumwesən trikiukiū ia nərəha.’

²⁶ Kurirə irə nərmama tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, ia nəpuə iakəuvehe ia niskaiēien asori mine nukuraanien asori. ²⁷ Ia nəpin nəha takərhi raka nagelo me səiou həuvrehi, mhəuvesu, mhəuveraha, mhəuvarei, mhəuvən ia kwopun me pam ia tiprənə i, mhəpeki nərmama me səməme iakimərfi irəha mə səiou, mhəpeki irəha mhəuvehe.

²⁸ Həregi ro nusipekinien səvəi nei nəha niemis. Nəpin rinarkwi pen tukun sə rimərməru minaməpirpir, kimiaha hiəukurən mə nəpin səvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. ²⁹ Rəmwhen a mwi, nəpin kimiaha tihətoni narimnari me i hənəməier pehe, tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakuvəuvehe ipaka, rəmwhen a iakəmərər ia kwəruə ia nimwə mə takuvniwə pehe. ³⁰ Iakani

13:13: Mat 10:22, Jon 15:21   **13:14:** Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11   ^a **13:14:** Trərer ia kwopun ikinan anan ia nimwə səvəi Kumwesən.   **13:15:** Luk 17:31   **13:17:** Luk 23:29   **13:19:** Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14   ^b **13:19:** Uə fwe kupwən ia nəpin nəha Kumwesən rino neiai mine tiprənə mine narimnari me pam.   **13:22:** Dut 13:1-3, Rev 13:13   **13:24:** Rev 8:12   **13:27:** Mat 13:41

nipərhienien tukumiaha i mə nərmama səməme kamhəmīru təkwtəkwni mīne tuhəpwəh nemhə pamien meste narimnari me pam i həier pehe.

³¹ Neiai mīne tīprənə trouiwən, mətə nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən mhə.

³² Mətə nəpīn səvəi nəri nəha, uə aoa səvənhi, iərmama riti riwən rukurən. Nagelo me ia neiai mīne iou mwī, Tīni Kumwesən, iahəreirei. Mətə Tata səiou, in əpa rukurən. ³³ Kimiaha tihaməsiari, ti nəri nə mə hiəreirei mə nəpīn nəha truvehe tīnesən. ³⁴ Rəmwhen a ia iərmama riti ravən əpwəmwīs, məseni pen narimnari me səvənhi ia rəgi nərmama me səməme kamho tukwini nari mīn. Irəha pam səvənraha wok rarə. Nənə nəpīn iərmama nəha ramier irə rīni pen ti iərmama sə raməkure ia kwəruə ia nimwə səvənhi mə, ‘Tikamətui amasan ti səiou narimnari me, məpwəh napriien.’

³⁵ Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien, ti nəri nə mə hiəreirei mə iəmə asori səvəi nimwə truvehe tīnesən. Truvehe ia nəruarəv uə ia nəpīn uə ia nəpīn rəiə rakaka irə uə ia nəpnəpīn.

³⁶ Rərəha mə ruvehe akwauakw mətoni hiamapri. ³⁷ Nəfe iakamīni pehe tukumiaha i, iakamīni pen ti nərmama me pam mə, ‘Hətui amasan, mhəpwəh napriien!’ ”

14

Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui suatuk ti nousi əpuneien Iesu

¹ Nəpīn kəru mwī nəkur Isrel ho Pasova irau nəveginien asori sə hani bred sə yis riwən irə.^a Pris asori me mīne nahatən me səvəi Loa kamhətui suatuk riti mə tuhəuvən afafa, məkwətəmhirī Iesu, mhousi əpune. ² Irəha kamhəni mə, “Pwəh kitaha səpwəh nəkwətəmhirīien Iesu ia nəpīn səvəi nəveginien asori. Rərəha mə nərmama niemaha trəpi irəha kamho nurīgriгийн asori tukwe.”

Pran riti rətəgi pen senta ia nukwəne Iesu

³ Nəpīn Iesu ramarə ia rukwənu nəha Petani, ruvnimwə pen ia nəkwai nimwə səvəi Saemon. (Saemon nəha kupwən nemhəien skai ro tekīn.) Iesu raməkure maməni nari. Pran riti ruvehe mauvehi potel riti kīno ia kəruətərei riti nəghīn nə alapasta. Fwe ia nəkwai potel nəha senta sə kīno ia nat atukwatukw.^b Nənimen rutə pik. Prən nəha rətəfi tərhui potel nəha, mətəgi pen ia nukwəne Iesu.

⁴ Mətə nərmama nepwīn niemaha rəpi irəha, kamhəni pen ti nirəha me i mə, “Rəfo ramouraha senta ianhi? ⁵ Ramasan mə rīpkəmri pen a nəmri nari ia senta nəha pwəh iərmama riti ruvehi. Rukurən nuvehīien mane asori muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən.” Nənə kamhəski prən nəha.

⁶ Mətə Iesu rīni mə, “Tihəpwəh nəskīien prən i! Rəfo hiamo iamīnhi irə? In ramo noien amasan riti miou. ⁷ Nərmama me səməme nautə səvənraha riwən tuhamarə kimiaha mīnraha ia nəpīn me. Nəpīn hiənuə tihəsitu ia nirəha, hiəukurən nasituēn. Mətə iou tapkarə mhə kitaha m kimiaha nəpīn me. ⁸ Prən i rīno nari riti rəmwhen irə mə tro. Rukupwən mətəgi pehe senta maməpnəpenə ia nipwrak mə tukīnimwī. ⁹ Iakani nipərhiēnien tukumiaha i mə nərmama tuhəvisau irapw nəgkiariien amasan səiou ia kwopun me

13:34: Mat 25:14   **13:35:** Luk 12:38   **14:1:** Mak 11:18   ^a **14:1:** Iərimənu rīməni pen ti nəkur Isrel mə irəha tuhaməkeikei mho Pasova irau nəveginien asori sə hani bred sə yis riwən irə. Tuho ia nuk nuk me mə rerīnraha trīrhi nəpīn Iərimənu rīməivə ueni nimwə səvənraha ia tənə Ijip, məpwəh nousi əpuneien nəmritāik səvənraha: Eks 12:1-19   **14:3:** Luk 7:37-38   ^b **14:3:** Nat in nei riti. Nīpekīn rapein amasan. Rutə ia tənə səvəi nəmə Intia isipwīn ti tənə səvəi nəkur Isrel. Ro pen nənimen rutə pik. **14:7:** Dut 15:11   **14:8:** Jon 19:40

ia tiprənə i, mhəvisau irapw nəfe prən i rino miou mə nərmama rerinraha tramrhi.”

Jutas truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in

¹⁰ Jutas Iskariot, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, revən ti pris asori me mə trəgkiari minraha. Revən mini mə, “Takuvei pehe Iesu m kimiaha.”

¹¹ Nəpin pris asori me həregi nəgkiariien səvənhi, rerinraha rəgien tukwe. Həni mə tuhəuvei pen mane min. Nənə Jutas rinamətui suatuk mə truvei pen Iesu ia rəginraha.

Iərmama kəru səvəi Iesu krouəpnəpenə ti nəveginien kaməni bred sə yis riwən irə

¹² Neste atukwatukw nəpin nəha tuhani bred sə yis riwən irə. (Ia nəpin asori nəha, nərmama kamhousi əpune sipsip me səvəi Pasova.) Nərmama me səvəi Iesu həres pen Iesu i mə, “Kwopun pəku nəha ikokeikei mə kimaha tahəuvən mhəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova ikin, nənə, ik tikəni?”

¹³ Nənə Iesu rərhi pen iərmama mi kəru səvənhi mini pen ti nirau i mə, “Kimirau tirouevən fwe ia Jerusalem. Iərman riti trəpi raka kimirau ia suatuk, mauvehi tikinari riti nui rukuər irə. Iroukurirə pen in. ¹⁴ Nəpin revən muvniwə ia nəkwai nimwə, iroukurirə i, rauevən, rouni pen ti iəmə asori səvəi nimwə nəha mə, ‘Iahatən səkitaha rani mə, nimwə əfo nəha tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kimaha səiou me nərmama me ikin?’

¹⁵ Nənə in triri kimirau mevən fwe irənhə ia nimwə nəha mahatən rum asori riti. Narimnari me pam hənəmək raka fwe ikin. Ia rum nəha kimirau tirouəpnəpenə tukutaha.”

¹⁶ Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu krouier, rouevən fwe ia Jerusalem, rouətə narimnari me pam rosi a Iesu riməni pen ti nirau i. Nənə krouəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova.

Jutas truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in

¹⁷ Ia nəruarəv Iesu ruvehe irəha twelef nərmama me səvənhi. ¹⁸ Nəpin kamhani pəri nari irə, Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nipərhiendien tukumiaha i mə kimiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama me səməme kamhəmwəki iou. Kimiaha riti raməni pəri nari kimrau min.”

¹⁹ Nəpin irəha həregi nəgkiariien nəha, rerinraha rəpou. Həuvehe kuatia kuatia mamhəres Iesu i mə, “Sin nəha ikani? Iou?”

²⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani kimiaha riti ia twelef nərmama me i səiou. Iərmama sə rameitesi bred ia tikiplet kuatia kimrau min. ²¹ Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama me səməme kamhəmwəki iou. Ramasan pik mə ripkəpwəh a nətuiien.”

Nəpin sampam Iesu rəni nari irəha nərmama me səvənhi

²² Nəpin nəha kamhani nari irə, Iesu ruvehi bred məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə məkwsen muvei pen m səvənhi me nərmama me, mini pen ti nirəha i mə, “Tihəuvehi. In i nipwrak.”

²³ Kurirə irə in ruvehi kap waen, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə muvei pen minraha irəha pam hənimwi waen ia tikikap nəha.

²⁴ Nəpin Iesu rauvei pen minraha, in rini mə, “In i nitək sə trərihi tərini əknekən nəgkiariien vi səvəi Kumwesən. Traiu ti nərmama həpik. ²⁵ Iakani nipərhiendien tukumiaha i mə tapkənimwi mhə mwi waen meste takənimwi waen vi ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

²⁶ Nənə irəha hani nīpu riti, mho sampam irə, mhəier mhəuvən ia Təkuər Olif.

Iesu rini mə tukamevən nərmama me səvənhi tuhap kirkiri mhəpwəh in

²⁷ Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Tukamevən kimiaha pam tihap raka ia nirak. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə Kumwesən rini mə, ‘Iou takousi iərmama sə ramətui ti sipsip, sipsip me tuhaiu kirkiri.’

²⁸ Mətə in tro iakətui mwi ia nemhəien səiou. Takətui raka, mevən fwe ia tənə Kalili. Iou takukupwən kimiaha tihəkurirə.”

²⁹ Mətə Pita rini pen ti Iesu i mə, “Irəha pam tuhap raka ia niram, mətə rīpko mhə iou.”

³⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iakani nīpərhienien tukw ik i ipwet ia nəpīn, kurirə rəiə rakaka səro kəru irə, ik tikini m kahar mə ikreirei iou.”

³¹ Mətə Pita rəgkiari asori mə, “Trini minuə həni mə takaməkeikei memhə krau mik, mətə ko iakəpwəh nīnīien mə iakreirei ik.” Nənə irəha pam həni nəgkiariien kuatia.

Iesu revən fwe ia Ketsemane, maməfwaki fwe ik in

³² Irəha həuvən ia kwopun riti nəghin nə Ketsemane. Iesu rini pen ti səvənhi me nərmama me i mə, “Kimiaha tihaməkure ia kwopun i. Pwəh iou iakevən məfwaki.” ³³ Nənə in riri Pita, Jemes, mīne Jon harevən irəha min. Ia nəpīn nəha in rīnamregi rərəha, rerin rəpou pīk. ³⁴ Nənə rini pen ti nirəhar i mə, “Rerik rəpou pīk ipaka iakemhə tukwe. Tiamharo i mharəpwəh napriien.”

³⁵ Nənə Iesu revən ouihī a mwi, mīmwei ia tīprənə, məfwaki, maməres suatuk riti mwi mə nəpīn nəha trukurau irə. ³⁶ In rini mə, “Tata keikei, narimnari me pam rīməru tukw ik. Tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənimwīien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei, mətə tiko rəmwhen sə ikokeikei.”

³⁷ Nənə Iesu rəfwaki pam, mīrərig pehe mətōni Pita mīne Jemes mīne Jon kamharapri. Nənə in rini pen ti Pita i mə, “Eh, Saemon, rəfo ikamapri, ko ipkətui mhə nəpīn ouihī a uə? ³⁸ Tiharətui mharəfwaki mə tiharəpwəh nīmweīien ia nərhəien. Nīpərhienien, rerimīaha rəgien mə tihəfwaki, mətə nīpwramīaha rəpou.”

³⁹ Nənə Iesu rīrərig mevən məfwaki mwi, mīni a nəgkiariien sə rīməni kupwən. ⁴⁰ Nənə mīrərig pehe mwi mətə irəhar kamharapri mwi, ti nəri nə mə napriien ruvəuvehi irəhar. Nənə harfi nəmrīnrahār, mətə harreirei mə tuhari pen nəfe tukwe in.

⁴¹ Nənə Iesu revən səro kahar irə muvehe mīni pen ti nirəhar i mə, “Hiamarapri, mamharuvehi ihī napwīsien səkimīahar? Nəmwhen. Nəpīn nəha ruvəuvehe. Iərmama riti truvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. ⁴² Tiharo mharərer. Pwəh saməuvən. Hətə ro, iərmama nəha trini pui iou ruvəuvehe ipaka.”

Nərmama səməme kamhəmwəki Iesu həuvehe mhəkwtəmhiri in

⁴³ Nəpīn Iesu raməgkiari ihī, Jutas, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ruvehe irəha nərmama me həpīk. Pris asori me mīne nahatən me səvəi Loa mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənərhi pen irəha. Nepwīn kamhəuvehi nau. Nepwīn kamhəuvehi nīpəri nei.

⁴⁴ Jutas rīnægkiari raka mīnraha mā, “Iərmama sə takakei min, iəmə nə in nə. Kīmīaha tihəkwtəmhiri, mhəiri raka mhəuvən, mhətui amasan mā trəpwəh napien.” ⁴⁵ Nənə nəpīn Jutas ruvehe ia kwopun nəha, revən atukwatukw tī Iesu, mīni mā, “Iahatən!” Nənə makei min. ⁴⁶ Jutas rakei min, nənə nərmama me həuvehe mhəkwtəmhiri. ⁴⁷ Mətə iərmama riti sə ramərer ipaka tī Iesu reivi raka nau səvənhi, mərəi iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərəi raka nīkare nifregin.

⁴⁸ Nənə Iesu rīni pen tī nīrəha i mā, “Rəfo hiəuvehi nau me mīne nīpərpəri nei me mhəuvehe mā tihəkwtəmhiri iou iamīnhi irə? Nətərigien səkīmīaha rīnuə iou rakres riti uə? ⁴⁹ Ia nərineiv m neis mīne iakamarə kītaha m kīmīaha fwe ia nīmwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama. Rəfo hiəpwəh nəkwətəmhirien iou ia nəpīn nəha? Mətə hīamo iamīnhi irə mā nəgkiariien sə Nəkukuə Ikinan rīməni truvehe mukuə.” ⁵⁰ Irəha həkwtəmhiri Iesu. Nənə nərmama me pam səvənhi həpwəh in mhap.

⁵¹ Təmaruə riti rakurirə Iesu. Rauvegi a nīpwran ia ravaravar. Nərmama me həuvehe mhəkwtəmhiri. ⁵² Mətə resi raka ravaravar ia nīpwran maiu auə a map.

Iesu rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

⁵³ Nərmama me həiri Iesu mhəuvən tī pris asori anan. Pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mīne nahatən me səvəi Loa, hənousəsīmwin pen pam raka irəha me tukwe. ⁵⁴ Nəpīn həiri pen Iesu mamhəuvən, Pita rakurirə ia Iesu mamavən isipwin tukwe meste nari fwe ia nīkare nīmwə səvəi pris asori anan. Nənə muvnimwə maməkure irəha iotukwininari me, mamərhiəpw ia napw.

⁵⁵ Nənə pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui nərmama nepwin mā tuhəni irapw nəri ərəha riti sə Iesu rīno uə rīməni. Nəmə asori me hokeikei mā tuhəregi pwəh housi əpune Iesu tukwe. Mətə irəha həkətə mhə nari riti. ⁵⁶ Rəknekīn tī nīrəha tī nəri nə mā nərmama həkək həkəmter mamheikuə ia nəfe hənətoni Iesu rīno uə həməregi in rīməni, mətə nəgkiariien səvənraha rīpkuvehe mhə mo kuatia.

⁵⁷ Nənə nərmama nepwin həkəmter mamheikuə ia Iesu mamhəni mā, ⁵⁸ “Kīmaha iahəregi iəmə i rīməni mā, ‘Iou takouraha nīmwə i səvəi Kumwesən sə nərmama hənə ia rəginraha. Nəpīn kahar rukurau takuvrhəkīn riti mwi nərmama tuhəpwəh noien ia rəginraha.’” ⁵⁹ Həni iamīnhi irə, mətə nəgkiariien mwi səvənraha rīpko mhə kuatia.

⁶⁰ Nənə pris asori anan rərer ia kurkwan ia nīrəha mərəs pen Iesu i mā, “Nəgkiariien riti rīwən tikīni? Rəfo ia nəgkiariien nəha irəha kamhəni mamhousi ik irə?” ⁶¹ Mətə Iesu rəpnəpen, məpwəh nəgkiariien.

Nənə pris asori anan rəres pen mwi mā, “Rəfo? Ik Kristo? Kumwesən sə kamīni vivi in tīni nə ik?”

⁶² Miregi Iesu rīni mā, “Iou i. Tukamevən kīmīaha tihətoni iou, Iəməti Iərmama, takaməkure ia nīkare Kumwesən mwatuk sə in nīskaiien səvənhi rasori. Tihətoni mwi iou takauvehe ia nəpuə me ia nīmagouagou.”

⁶³ Nənə nəpīn pris asori anan rīregi, reitehi karkahu səvənhi, mīni mā, “Kītaha tsətui iərmama riti mwi tro pui iəmə i tī nəfe? ⁶⁴ Hiəuvəregi raka mā in rīni ərəha Kumwesən. Nətərigien səkīmīaha mā tsəfo irə?”

Nənə irəha pam həni mā Iesu traməkeikei memhə. ⁶⁵ Nepwin həkəmter mhərgəvəsi pen in. Nepwin housəman nənimen, mamhəuəsi in, mamhəni mā, “Ni ro nəgkiariien sə ruku pen tī Nənīmwin mā sin ruəsi ik!” Nənə naruağən me səvəi pris asori anan irəha mwi həuvehi mhəpwi.

Pita rini mæ in rairei Iesu

⁶⁶ Pita in fwe inhæripw ia nikare nimwæ sævai pris asori anan. Nænæ pran riti sæ ramo tukwini nari m pris asori anan ruvehe. ⁶⁷ Næpîn rætoni Pita ramærhiæpw ia napw, ræti æter iræ, mini mæ, “Ik mwi ikinamavæn pæri kimirau Iesu iamæ Nasaret.”

⁶⁸ Miregi Pita rini mæ, “Rekæm. Iou iakreirei iamæ næha, mireirei næfe i ikamini.” Nænæ Pita ræpwæh nikare nimwæ sævai pris asori anan mevæn ipaka ti kwæruæ asori riti sæ nærmama kamhæuvnimwæ pehe iræ. Nænæ ræiæ riti rakaka.

⁶⁹ Nænæ pran sæ ramo tukwini nari ruvehe minamini mwi ti nærmama sëmæme kamhærer ipaka ti Pita i mæ, “Iæmæ i in riti ia niræha.”

⁷⁰ Mætæ Pita rini mwi mæ, “Rekæm. Ripko mhæ iou riti ia niræha.”

Nænæ hærer ouihî a mwi. Nærmama sëmæme kamhærer ipaka tukwe in hæni pen mwi mæ, “Nipærhienien, ik riti ia niræha ti næri næ mæ ik iamæ Kalili.”

⁷¹ Miregi Pita rini mæ “Mæ iakameikuæ pwæh Kumwesæn rærpwîn noien æræha sæiou. Iakani pehe tukumiaha i kwæsuahi anan mæ iou iakreirei iamæ næha kimiaha hiamæni.”

⁷² Pita rini iamînhi iræ nænæ tækwækwuni a ræiæ rakaka særo kæru iræ. Nænæ Pita rerîn rirhi nægkiariien sæ Iesu rimæni pen tukwe in mæ, “Kuriræ ræiæ rakaka særo kæru iræ, tikini m kahar mæ ikreirei iou.” Pita rerîn rirhi. Nænæ rerîn rærkwæpîr, rasæk.

15

Iesu rærer ia næmri Paelat

¹ Ia næpnæpîn pris asori me mine næmæ asori me sævai nækur Isrel mine nahatæn me sævai Loa mine nærmama pam ia nækureien sævænraha hærai sun nægkiariien sævænraha, mhærihi Iesu, mhæiri mhæuvæn, mhæmri pen in ia rægi Paelat.

² Nænæ Paelat ræres pen Iesu i mæ, “Ik kig sævai nækur Isrel?”

Miregi Iesu rini mæ, “Ik ikani.”

³ Ia næpîn næha pris asori me kamhæni æræha Iesu ia narimnari me ripik.

⁴ Ro pen Paelat ræres pen mwi ti Iesu i mæ, “Nægkiariien riti riwæn tikini pen ti niræha i? Regi ro narimnari me ripik kamhæni æræha ik iræ.”

⁵ Mætæ Iesu ræpwæh nægkiariien. Nænæ Paelat rærkærinari iræ.

⁶ Noien riti næha ikîn Paelat ramo ia nuk me pam ia næpîn sævai nævegînien asori næha Pasova. Ramæseni iærmama riti sæ nækur Isrel hæmæni rier ia kalapus mamevæn. ⁷ Ia næpîn næha iærmama riti ramæmak fwe ia kalapus næghin næ Parapas. Kimæuvehi puvnimwæ in ia kalapus iræha nærmama me nepwîn ti næri næ mæ hænousi æpune iærmama ia næpîn sævai naruagænien riti. ⁸ Ro iamînhi iræ nærmama hæpik hæuvehe ti Paelat mænæmhæres pen mæ træseni iærmama riti rier ia kalapus ræmwhen sæ ramo minraha ia nuk me.

⁹ Miregi Paelat rini pen ti niræha i mæ, “Kimiha hiokeikei mæ takæseni kig sævai nækur Isrel rier ia kalapus?” ¹⁰ Paelat ræres pen iræha iamînhi iræ ti næri næ mæ in rukuræn mæ pris asori me hæmæuvei pen Iesu ia rægîn ti næmwækien sævænraha. ¹¹ Nænæ Paelat ræres pen iræha, mætæ pris asori me hærer kukurau mamhærhiærhi nærmama, mamhæni pen ti niræha i mæ tuhæres pen Paelat i mæ træpwæh narakaien ia Iesu mætæ traraka ia Parapas.

¹² Ro iamînhi iræ Paelat rægkiari mwi minraha mini mæ, “Trini minuæ iakæseni Parapas rier ia kalapus, ræfo ia iærmama sæ hiamæni mæ in kig sævai nækur Isrel?”

¹³ Miregi iræha hækwæin æpwæmwis mwi mæ, “Ærui tæriini pen in ia nei kamarkuau!”

¹⁴ Miregi Paelat rini pen ti niraha i ma, "Ti nafe? Nafe naha narahaien in rino?"

Mata hani asori mwi ma, "Orui tarini pen in ia nei kamarkuau!"

¹⁵ Narmama me hapik nana Paelat rokeikei ma tro rerinraha rapwuan. Ro pen raseni Parapas rier ia kalapus mamevan. Nana Paelat rini pen ti naruagan me ma tuhəri Iesu. Həri pam nana Paelat raseni pen Iesu ia raginraha ma tuhəri tarini pen ia nei kamarkuau.

Naruagan me haris akenhin ia Iesu

¹⁶ Naruagan me həri Iesu mhəier mhəuvən ia nakwai nimwa asori savai Paelat. (Nimwa naha nəghin na Praetorium.) Nəpin hapirapw fwe ikın, həkwein iraha me nepwin ia kusen savənraha həuvehe, ¹⁷ mharkahu pen karkahu əruerəv riti m Iesu rəmwhen ia karkahu savai kig. Həuvehi rəhi mhəuvnhi kəfəfau irə savai kig, mhəfəfau pen ia kənkəpwə. ¹⁸ Hənaməkwein pen irə ma, "Ik kig savai nəkur Isrel kimaha iahəsiai ik!" ¹⁹ Irəha həuəsi kənkəpwə ia rigi nei, mhərgəvəsi in, mhənimwi nukurhunraha ia nənimen mamhəuvnhi nisaiien irə. ²⁰ Nəpin hənaris akenhin raka irə, həuvehi raka karkahu əruerəv irə, mharkahu pen tinari ihi savənhi, mhəri in mhəier ma tuhəri tarini pen ia nei kamarkuau.

Naruagan me həri tarini pen Iesu ia nei kamarkuau

²¹ Irəha həri Iesu, mamhəuvən. Ia suatuk naruagan me hətoni iamə Saerin riti. Nəghin na Saemon. In tata savai Aleksanta mine Rufas. Ruku pen fwe ia rukwanu mauvehe i ia taon. Naruagan me həkeikei min ma trəvrani nei kamarkuau savai Iesu. ²² Həri Iesu mhəuvən ia kwopun riti nəghin na Kolkota (Nipwrai nəhag naha kwopun savai kerhə ia iərmama) ²³ Irəha həuvei pen waen min kəvti pen nimwai nari riti rəfiə trasitu muəsi nəmisəien. Mata Iesu rapwəh nənimwiien.

²⁴ Irəha həri tarini pen Iesu ia nei kamarkuau, mharə mhəuai kirkiri tinari me savənhi, mhəuini nari riti sə trahatən pen ma sin truvehi nafe tinari savənhi.

²⁵ Həri tarini pen Iesu ia nei kamarkuau ia naen klok ia nəpnəpin.

²⁶ Nəkukua kimərai ma Iesu tremhə ti nafe rini ma:

IN I KIG SƏVƏI NƏKUR ISREL

²⁷ Nəpin həri tarini pen Iesu ia nei kamarkuau, həri tarini pen mwi rakres mi kəru ia nei kamarkuau, riti ia nikare Iesu mwatuk riti ia nikaren mour. ²⁸ a ²⁹ Nana narmama səməme həukurau pehe ia suatuk, kamhəni ərəha Iesu, mamharis akenhin irə, mamhounouini kənkəpwənraha me, mamhəni ma, "Ik na iamə ikiməni ma tikouraha nimwa savai Kumwesən marə muvrhəkin mwi ia nəpin kahar. ³⁰ Ita, uvehimiru ik, maraka ia nei kamarkuau meiwaiu pehe!"

³¹ Pris asori me mine nahatən me savai Loa, irəha mwi kamhəni ərəha Iesu, mamharis akenhin irə, mamhəni pen ti niraha me i ma, "In ruvəvehimiru raka narmama hapik, mata ko ripkuehimiru atukw mhə in." ³² Həni ma, "In Kristo. In kig savai nəkur Isrel. Ramasan ma raraka ia nei kamarkuau meiwaiu pehe pwəh kitaha sətoni mhəni nipərhiienien irə." Iərman mi naha kəru kinəru tarini pen irau ia nei kamarkuau irəhar Iesu, irau mwi krauni ərəha in.

Iesu remha

15:21: Rom 16:13 **15:24:** Sam 22:18 **a 15:28:** Niutestamen me nepwin kimərai ia nəgkariien savai nəkur Kris kupwən hani nəgkariien riti mwi ia kwopun i rini ma, "Ia noien naha nəgkariien savai Nəkukua Ikinan ruvehe mukuə sə rani ma, 'Irəha həvsini in ma in riti mwi raməru Loa.'" **15:29:** Sam 22:7, Sam 109:25, Mak 14:58

³³ Ia kurkwai nəpɪn ia ran nəpɪtəvɪen ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau. ³⁴ Nənə ia tri klok ia nərvarəv Iesu rasək əpwəmwi s mɪni mə, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” Nɪpwrai nəgkiariien nəha, in i mə, “Kumwesən səiou, Kumwesən səiou, rəfo ikap raka ia nirak iamɪnhi?”

³⁵ Nərmama nepwɪn səməme kamhərer mamhəspau ia Iesu həregi nəgkiariien nəha, mhəni mə, “Həregi ro, iəmə i raməkwein Profet Elaeja.”

³⁶ Nənə riti ia nirəha raiu muvehi nɪpəri koton, meitesi ia waen sə rəflə, mɪpiri pen ia nusvenhi rəgi nei riti, muvehi pen mə Iesu trənɪmwi, mɪni mə, “Pəpɪm ro pwəh sətɔni mə Profet Elaeja truvehe muvehi raka iəmə i ia nei kamarkuau uə rekəm.”

³⁷ Mətə Iesu rasək əpwəmwi s, muvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə.

³⁸ Ia nəpɪn nəha tɪnari sə rəgher tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia nəkwai nɪmwə səvəi Kumwesən reitehi nɪpərɪn kəru fwe irənhə meste nari fwe inhəpɪw. ³⁹ Iəmə asori riti səvəi naruagən me ramərer maməti pen mətoni Iesu. Nəpɪn rətɔni Iesu ruvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə iamɪnhi irə, rɪni mə, “Nɪpərɪhienien iəmə i in Tɪni Kumwesən.”

⁴⁰ Nɪpran me nepwɪn kamhərer isɪpwɪn kwopti tɪ Iesu mamhəspau irə. Meri Maktala, mɪne Salome, mɪne Meri mama səvəi Jemes mɪne Joses, irəha mɪnraha. ⁴¹ Nəpɪn Iesu rɪnamavən fwe ia tənə Kalili nɪpran mɪrəhar nəha kamhəkurirə i, mamhasitu irə. Nɪpran me nepwɪn mwi həpɪk, nəpɪn Iesu ruvehe ia Jerusalem, irəha mwi həkurirə in mhəuvehe.

Josef rɪnɪmwi Iesu

⁴² Fraete, nəpɪn kaməpnəpenə irə tɪ Sapat, tɪ nəri nə mə nəruarəv meri rɪnamivə, ⁴³ Josef iəmə Aramatia revən mə trəres Paelat mə ko Paelat rəsəni in ruvehi nɪpwrai Iesu. (Josef in mwi raməkure irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel nəpɪn housəsɪmwɪn irəha me. Nərmama kamhəsai in. Josef rameitenhi mə trətɔni nɪtətə sə Kumwesən ramərɪmənəu irə truvehe.) Josef rətəgase ia Paelat, mevən məres nɪpwrai Iesu. ⁴⁴ Nəpɪn Josef rəres pen Paelat tɪ nɪpwrai Iesu, Paelat rəkərɪnari, mɪreirei mə Iesu ruvəmhə pərɪhien uə rekəm. Ro iamɪnhi irə rəkwein pen iəmə asori səvəi naruagən me məres pen tukwe in mə, “Nɪpərɪhienien Iesu ruvəmhə raka?”

⁴⁵ Mɪregi iəmə asori səvəi naruagən me rɪni mə, “Nɪpərɪhienien Iesu ruvəmhə raka.”

Nəpɪn Paelat rɪregi, rəsəni Josef mə, “Ikukurən nevənien muvehi raka nɪpwran.”

⁴⁶ Josef revən muvehi nəmri tɪnari kani mə linen, muvehi raka nɪpwrai Iesu ia nei kamarkuau, muvegi irə. Muvegi pam, muvehi mevən, məmri pen ia nɪpəgi kəruətərei riti kɪnərai ərori raka, nəmə məsəkʷusəkʷu kəruətərei asori riti mərəpɪnhə pen kwəruə irə. ⁴⁷ Ia nəpɪn nəha Meri Maktala mɪne Meri mama səvəi Joses krouətə kwopun nəha kəmri pen Iesu ikɪn.

16

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Rɪnaməruarəv, nəpɪn Sapat rɪno sampam, Meri Maktala, mɪne Salome, mɪne Meri mama səvəi Jemes, haruvehi nəmri nɪmwai nari me nepwɪn sə nɪpekɪnraha rapein amasan, mə tuharevən mharəmri pen ia nɪpwrai Iesu. ² Ia Sante, ia nəpnəpɪn anan, irəhar hənəmarevən fwe ia nɪpəg. ³ Ia suatuk kamharəres irəhar me i mə, “Sɪn nəha trasitu ia kitahar, məpəkɪr raka kəruətərei nəha ramo tukuahag kwəruə ia nɪpəg?”

⁴ Mətə nəpɪn harapirapw fwe ikɪn, harəti pen mharətoni kəruətərei asori nəha kɪnəpəkɪr raka raka i. ⁵ Nənə harevən ia nəkwai nɪpəg, mharətoni iərmama riti raməkure ia nɪkarenrahar mwatuk, mamarkahu ia karkahu sə rəpwəmwis məpsan. Irəhar harətoni, nənimenrahar rier.

⁶ Mətə iərmama nəha rɪni pen tɪ nɪrəhar i mə, “Nəmɪmɪrəhar trəpwəh nɪerɪen. Hɪamarətui Iesu, iəmə Nasaret sə kɪnərui tərɪni pen ia nei kamarkuau. In rɪwən i. Rɪnətui raka ia nemhəien səvənhi. Harətoni ro kwopun kɪnəmri pen nɪpwran raməmək ikɪn. ⁷ Mətə tɪharevən mharni pen tɪ nərmama me səvənhi mɪne Pita mə Iesu trukupwən ia kɪmɪaha mamevən fwe ia tənə Kalili. Kɪmɪaha tɪhətoni in fwe ikɪn rəmwhen rɪməni tukumɪaha i.”

⁸ Nənə nɪprən mɪrəhar nəha harhekɪr pɪk, mharətəmnɪmwɪn, mharier, mharap ia nɪpəg. Mətə harəpwəh nəvisauien nəfe kɪməni pen tɪ nɪrəhar i, tɪ nəri nə mə harhekɪr.

Meri Maktala rətoni Iesu

⁹ Sante ia nəpnəpɪn Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mukupwən mɪer irapw tɪ Meri Maktala, pran sə fwe kupwən Iesu rɪnəkoui irapw nəremhə me irə irəha pam sefen. ¹⁰ Meri revən mətə nərmama me səməme kamharə pəri irəha Iesu kupwən. Kamhəkure tɪ Iesu, mamhasək tukwe. Meri ruvehe mɪni pen tɪ nɪrəha i mə “Iakɪnətə Iesu.” ¹¹ Nəpɪn hərəgi mə Iesu rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi, mhərəgi mwi mə Meri rətoni, nənə həkɪni mhə nɪpərɪhɪenien irə.

¹² Kurirə irə kəru ia nɪrəha krouier ia taon rouavən ia suatuk. Nənə Iesu rier irapw tɪ nɪrau. Krouətə nɪpwran ropə iti. ¹³ Iərman mɪ nəha krouerəg rouevən tɪ nərmama me səvəi Iesu, rouəvisau mɪnrəha, mətə irəha həpwəh nɪnɪien nɪpərɪhɪenien ia nəgkɪariien səvənrau.

¹⁴ Kurirə irə nərmama me nəha səvəi Iesu irəha eleven kamhəkure mamhani pəri nari. Ia nəpɪn nəha Iesu rier irapw tɪ nɪrəha, maməski irəha tɪ nəri nə mə kənkapwənraha riskai. Nahatətəien səvənraha rɪwən. Hənəpwəh nɪnɪien nɪpərɪhɪenien ia nəgkɪariien səvəi Meri, mhəpwəh mwi nɪnɪien nɪpərɪhɪenien ia iərmama səməmi nəha kɪnɪouətoni Iesu mə rɪnətui pərɪhɪen mwi ia nemhəien səvənhi.

¹⁵ Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha me i mə, “Həuvən ia kwopun me pam ia tɪprənə i, mhəvisau irapw nəgkɪariien amasan səiou m nərmama me pam. ¹⁶ Iərmama sə trɪni nɪpərɪhɪenien ia nəgkɪariien amasan səiou, ko paptaes irə, Kumwesən truvehimɪru in. Mətə iərmama sə trəpwəh nɪnɪien nɪpərɪhɪenien ia nəgkɪariien amasan səiou, Kumwesən trəpwɪn noien ərəha me səvənhi. ¹⁷ Nərmama səməme kamhahətətə ia nɪrak tuho nɪmtətɪen me i. Irəha tuhəkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia nəghɪk. Irəha tuhəgkɪari ia nəgkɪariien səvəi nəkur əpə. ¹⁸ Irəha tuhəvehi snek me səməme kamhahi əpune nərmama. Trɪni mɪnuə irəha hənɪmwi nari riti kəvti pen nɪmwai nari sə ramousi əpune iərmama, ko rɪpkuəsi mhə irəha. Irəha tuhərapi nərmama səməme nemhəien rarə ia nɪrəha mhə irəha həuvehe mhəsənɪn.”

¹⁹ Nəpɪn Iesu Iərɪmənu rɪnəgkɪari pen pam mɪnrəha, kuvehi utə in revən fwe ia neiai, məkure ia nɪkare Kumwesən mwatuk. ²⁰ Nənə nərmama me səvənhi həuvən mhəvisau ia kwopun me pam. Nəpɪn kamhəvisau irə, Iərɪmənu ramarə tɪ nɪrəha, mamə nɪmtətɪen me mə nərmama tuhətoni, mhəni nɪpərɪhɪenien ia nəgkɪariien amasan səvənhi.

Luk Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Matiu, Mak, Luk, Jon irəha pam haməgkiari ia nimiruien səvəi Iesu Kristo, mətə Luk nəkukuə səvənhi rəpwəmwis. In mwi rīmərari nəkukuə nəha kani mə Wok Me. Luk in tokta riti kinahatən amasan in rukurən pik nari. In rīmərari nəkukuə i rerin ramrhi nəkur Kris mine nətəien səvənraha. Luk rokeikei mə nərmama tuhəukurən amasan nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo ro nīpərhiēnien. Fwe nukune nəkukuə səvənhi Luk raməgkiari ia nətuiien səvəi Iesu Kristo. In rini raka sə nəha marə mini mwi nimiruien səvəi Iesu meste nemhəien səvənhi. Luk rokeikei mə kitaha tsəukurən mə Iesu Kristo rokeikei nərmama me pam. Luk raməgkiari pik ia nīpran me səməme hənətoni Iesu. In mwi raməgkiari ia nəkwərhakwərha me səməme hənətoni Iesu. Ia nusipekinien me səvənhi in rirai məgkiari pik ia nərmama nautə səvənraha riwən kamometə irəha. Luk 19:10 ramini mə, Iesu Kristo in iərmama pərhiēn riti sə rīməuvehe fwe kupwən mə trətui nərmama me səməme hənəruei muvei pen nimiruien vi minraha. Luk raməgkiari pik ia nagienien. Tikətoni nagienien nəha ia nīpu səvəi Meri, mətoni mwi ia nagelo me səməme hənəmagien ia nəpīn Iesu rīnamətui irə. Tikətoni mwi nagienien nəha ia nərmama me səvəi Kristo səməme hənəmrərig pen fwe Jerusalem mamhəgien asori ti nəri nə mə Kristo rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro nukurənien i mə Luk rokeikei mə trini irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo mahatən mə Kristo ruvehe ia təkure tīprənə i nəkur ərəha kamharə irə. In ruvehe mo irəha həgien, mamheitenhi nəri amasan riti truvehe nəpīn kurirə, in truvehimiru irəha.

Nəgkiariien sə rakupwən

¹ Nərmama həpik hənousari raka ti nīrai penien ia nəkukuə narimnari me nəha Iesu rino fwe kupwən nəpīn ramavən kimaha min. ² Irəha həmərari pen nəgkiariien me nəha nərmama həukurən amasan irə həməni pehe tukumaha i. Fwe ia nukune wok səvənhi, nərmama me nəha həukurən amasan irə hənətoni Iesu ia nənimenraha, nənə mamhəvisau irapw nəgkiariien səvənhi. ³ Iou mwi iakinəskun pam raka narimnari me i mukurən amasan kinəfo irə fwe ia nukunen muvehe. Nənə təkwtəkwuni, iəmə asori Teofilas, iakregi ramasan mə pwəh iakrai pen ia nəkukuə riti mik. ⁴ Iakamo iamīnhi irə minuə tikukurən amasan nəgkiariien sə kinahatən ik irə. In ro nīpərhiēnien.

Agelo riti rini irapw mə Jon Paptas trətui

⁵ Ia nəpīn nəha Herot ramərimənu ia tənə Jutia pris riti nəghin nə Sekarəea. In pris riti ia təmwen səvənraha kani mə Pris me səvəi Apia. Səvənhi iərmama in pran riti sə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Eron. Nəghin nə Elisapet. ⁶ Irau pəri noien səvənrau ratukwatukw ia nəmri Kumwesən. Ia nəpīn me krauesi pen atukwatukw pam nəfe nəghin Loa səvəi Iərimənu rani. ⁷ Mətə tininrau riwən. Elisapet rīpkəkwəhakwen mhə. In nīprənemə. Sekarəea nərgharə.

⁸ Nəpīn riti Sekarəea irəha təmwen səvənhi kamhowok səvəi pris me ia nəmri Kumwesən ia nimwə səvənhi. ⁹ Nənə irəha hesi pen noien səvəi pris me mhəuini nari riti sə ramahatən nari. Trahatən pen mə sin trevən fwe ia nəkwai nimwə səvəi Iərimənu muvani nimwəkmwəki nari nīpekīn rapein amasan ia təkure nifatə. Həuini pen nəri nəha nənə rahatən pen

Sekaraea. ¹⁰ Ia nāpīn atukwatukw sə kauvani nīmwəkmwəki nari nīpekīn rapein amasan irə nārmama me kamhəfwaki fwe iruə.

¹¹ Nənə agelo riti səvəi Kumwesən rier pehe mamərer ia nīkare nifata mwatuk ia nəri kauvani nīmwəkmwəki nari nīpekīn rapein amasan irə. ¹² Nāpīn Sekaraea rətoni agelo nəha, rehekir pīk mətəmnīmwin. ¹³ Mətə agelo rīni pen tukwe in mə, “Sekaraea tikəpwəh nehekirien. Kumwesən ruvəregi raka nəfwakīien səim. Səim iərmama Elisapet trərəhi tīnimirau riti iərman. Nənə tikisegi pen nəghīn nə mə Jon. ¹⁴ Tikregi ramasan mamaģien tukwe. Nāpīn trətui, nārmama həpīk mwi rerīnraha tragien tukwe. ¹⁵ In truvehe mo iəmə asori ia nəmri Kumwesən. In trīpkənīmwi mhə waen uə nənīmwiien skai. Nāpīn in ramarə ihi ia tīpwi mama səvənhi rerīn ruvəukuər raka ia Nənīmwin Ikinan. ¹⁶ In tro nəkur Isrel me həpīk hərərig mhəuvehe tī lərimənu Kumwesən səvənraha. ¹⁷ In trakupwən ia lərimənu. Nətərigien səvənhi mīne nīskaiien səvənhi trəmwhen ia nətərigien mīne nīskaiien səvəi Profet Elaeja. In tro tata me hərərig ia rerīnraha mə rerīnraha trīrhi mwi nīpwnətīnraha me. Nārmama səməme hamərui nəkwai Kumwesən in tro irəha hərərig mhəuvehe mhəsi pen nətərigien səvəi nārmama hatukwatukw. Ro iamīnhi irə in tro nārmama həpnəpenə tī nuveheien səvəi lərimənu.”

¹⁸ Mīregi Sekaraea rīni pen tī agelo i mə, “Takəfo mukurən mə nəri nəha tro iamīnhi irə? Kwa iou iakinərgħarə səiou iərmama nīprənemə.”

¹⁹ Mīregi agelo rīni pen tukwe in mə, “Iou i Kapriel. Iakamərer ia nəmri Kumwesən. In rərhi pehe iou mə takuvehe məģkiari pehe mik məvisau nəri amasan mik. ²⁰ Mətə tī nəri nə mə ipkīni mhə nīpərħienien ia nəģkiariien səiou, ətə ro, rerīm triwən. Tīpkəģkiari mhə mesite nəri iakīmāni pehe tukw ik i trier pehe. Trukuə ia nāpīn atukwatukw səvənhi.”

²¹ Ia nāpīn nəha, fwe iruə, nārmama kamheitenhi Sekaraea. Hərkərinari mə in rəmak tui ia nəkwai nīmwə səvəi Kumwesən. ²² Nāpīn rier irapw iruə, ko rīpkəģkiari mhə mīnraha, mətə raməģkiari a ia rəģin. Hənətə həuvəukurən mīnuə in rīnətə nari riti rəmwhen ia nəməkrəħaiien fwe nəkwai nīmwəfwaki.

²³ Nāpīn nəha Sekaraea ramowok pris irə fwe ia nīmwə səvəi Kumwesən ruvehe mukurau, nənə in rīrərig mevən fwe imwəni. ²⁴ Kurirə irə rīpkə mhə tui, nənə səvənhi iərmama Elisapet ro tīpwin. Nāpīn rīno tīpwin, raməmak afafa ia nəkwai nīmwə səvənhi mesite pen məkwə krirum səvənhi, mamīni mə, ²⁵ “Iərimənu rīno nəri miou. Nāpīn rəti irapw mətə iakamauris ia nəmri nārmama tī nəri nə mə səiou iəkunouihi riwən, rerīn ragien ruvehi raka naurisien nəha ia nirak.”

Agelo riti rīni irapw mīnuə Iesu trətui

²⁶ Elisapet rīno tīpwin marə məkwə sikis. Ia nāpīn nəha Kumwesən rərhi pen agelo riti nəghīn nə Kapriel revən mə trətoni prənvi riti fwe ia taon riti ia tənə Kalili nəghīn nə Nasaret. ²⁷ Prənvi nəha ramreirei ihi iərman. Kīnəsisəģ raka in mīnuə tresi pen iərman riti nəghīn nə Josef. Josef in kwənəkwus riti səvəi Kīģ Tevīt. Prənvi nəha nəghīn nə Meri. ²⁸ Agelo nəha rier pen tukwe in, mīni mə, “Meri. Tiko magien. Iərimənu ramasan tukw ik mamarə tukw ik.”

²⁹ Mətə Meri nətərigien səvənhi rəvsausīni pīk tī nəģkiariien nəha mamətərig mə rəfo agelo rīni pen tukwe in iamīnhi. ³⁰ Nənə agelo nəha rīni pen tukwe in mə, “Meri tikəpwəh nehekirien. Kumwesən ramasan tukw ik. ³¹ Regi ro! Tiko tīpwin, mərəhi nərīm riti iərman. Tikisegi pen nəghīn nə mə Iesu. ³² In truvehe mo in iəmə asori. Tukəkwein in mə tīni Kumwesən, Kumwesən sə

rasori anan. Iərimənu Kumwesən səkimiaha truvehi pen nitətə səvəi rīpwīni Kig Tevīt min. ³³ In trərimənu ia nuk nuk me ia nərmama me səməme həuku pen ia kwənəkwus səvəi Jekop. Nitətə səvənhi trīpkiwən mhə.”

³⁴ Miregi Meri rini pen ti agelo i mə, “Trəfo mo iamīnhi. Iou prənvi. Iakreirei iərman?”

³⁵ Miregi agelo rini pen tukwe in mə, “Nənimwīn Ikinan truvehe ia niram. Kumwesən sə rasori anan nīskaiien səvənhi trəuiui ik. Ro iamīnhi irə tukəkwein pen iəkunouihi ikinan nəha tikərəhi minuə in Tini Kumwesən.

³⁶ Nənə regi ro. Ik riti fwe Elisapet nīprənemə, mətə in mwi rino tipwīn trərəhi tīni riti iərman. Kani in mə pran sə rīpkəkwhakwen mhə, mətə ruvəuvehe mīpəmpəm marə məkwə sikis. ³⁷ Narimnari me pam rīməru ti Kumwesən.”

Meri revən mətoni Elisapet

³⁸ Miregi Meri rini mə, “Iou pran sə iakamo tukwini nari m Iərimənu səiou. Pwəh rukuə ia nirak rəmwhen ia sə ikiməni.” Nənə agelo nəha rəpwəh in mamevən.

³⁹ Ia nəpīn nəha, rīpko mhə tui, Meri rier mevən akwauakw fwe ia rukwənu riti ia təkure tənə ia Jutia, ⁴⁰ mevən ia nəkwai nimwə səvəi Sekaraea, maməgkiari pen m Elisapet. ⁴¹ Nəpīn Elisapet riregi Meri raməgkiari, tīni rakurisei asori ia tipwīn. Nənə Elisapet rerin ruvehe mukuər ia Nənimwīn Ikinan. ⁴² Nənə in rəkwein əpwəmwis mīni mə, “Meri Kumwesən ramasan tukw ik məpi raka pam nīpran me. Ramasan mwi ti nərim sə tikərəhi. ⁴³ Mama səvəi Iərimənu səiou ruvehe mətə iou. Rəfo ko nəri amasan ia nirak iamīnhi? ⁴⁴ Regi ro, nəpīn ikapirapw məkwein iou, iakregi rerim, iəkunouihi ia tipwīk rakurisei asori ia nagienien. ⁴⁵ Rerim tragien ti nəri nə mə ikiməni mə nīpərhiēnien trukua irə ia nəfe Iərimənu rīməni pehe tukw ik i.”

Meri rəgnəgini Kumwesən

⁴⁶ Miregi Meri rini mə,
“Ia nīmīruien pam səiou iakauvehi utə nəghi Iərimənu səiou.

⁴⁷ Rerik ragien pīk ti Kumwesən səiou sə rauvehimīru iou.

⁴⁸ Iou pran auər a sə iakamo tukwini nari min,
mətə rerin ramrhi iou.

Təkwtəkwiuni mīne mamevən nərmama pam tuhəni iou
mə iou pran sə rerik ramagien,

⁴⁹ ti nəri nə mə Kumwesən i sə rīskai pīk rino narimnari asori me miou.
Nəghin ro ikinan.

⁵⁰ Napiien səvənhi ramarə ti nərmama me pam səməme kamhəsiai in,
mamarə mwi ti nīpwnətīnraha me mīne nīmwiwīnraha me mamevən.

⁵¹ In ramo nīmtətien me ia rəgin əsanin,
maməkoui irapw nərmama səməme kamhəfiutə ia rerinraha.

⁵² In rauvehi irapw kig asori me ia kwopun kamhəkure ikīn mamhərimənu,
marə mauvehi utə mwi nəmə auər a me.

⁵³ In rauvei pen nəveginien amasan m nərmama səməme nukumhə ramahi
irəha.
Hani tipwīnraha rəsisī.

Mətə səməme nautə səvənraha rasori in ramərhi irapw irəha,
mīpkuvei pen mhə nari riti mīnraha.

⁵⁴ In ramasitu ia kitaha nəkur Isrel.
Kitaha nərmama me səvənhi samo tukwini nari min.

1:33: Dan 7:14, Maeka 4:7   **1:35:** Mat 1:20   **1:37:** Jen 18:14   **1:41:** Luk 1:15   **1:42:** Dut 28:4
1:45: Luk 1:20   **1:46:** 1Saml 2:1-10   **1:48:** Luk 1:25, 11:27   **1:50:** Sam 103:13,17
1:51: 2Saml 22:28   **1:52:** Job 12:19, 5:11, Sam 147:6   **1:53:** 1Saml 2:5, Sam 34:10, Sam 107:9
1:54: Aes 41:8, Sam 98:3

In ramo iam̄nhi irə ti nəri nə mə rer̄in ramrhi nap̄iien səvənhi

⁵⁵ rosi in r̄iməni pen ti kaha kupwən me sək̄itaha.

In r̄iməni pen ti Epraham mə in trapi Epraham m̄ine nərmama me ia kwənəkwus səvənhi ia nuk nuk me.”

⁵⁶ Meri rarə irau Elisapet meste məkwə kahar rukurau, nənə kurirə irə r̄irərig mevən fwe imwəni.

Jon Paptas rətui

⁵⁷ Rineste nəp̄in səvəi Elisapet trərəhi tini irə. Rərəhi tini iərman.
⁵⁸ Nərmama me ipaka tukwe m̄ine n̄ipər̄in me h̄əregi mə Kumwesən r̄inapi asori in. Həuvehe mhətə in mamhagien pəri.

⁵⁹ Nəp̄in iəkunouihi səvənhi reste nəp̄in eit, həuvehi mhəuvehe mə tukuvehi ninhum min. Nətərigien səvənraha mə tuhəsegi pen nəgh̄in nə Sekaraea, nəpw̄inhi tata səvənhi. ⁶⁰ Mətə səvənhi mama r̄ini mə, “Rekəm. Tsəsegi pen nəgh̄in nə mə Jon”

⁶¹ M̄iregi irəha həni pen tukwe in mə, “Mətə rəfo? Nahag nəha riwən ia kwənəkwus səim.”

⁶² Nənə irəha həgkiari pen m tata səvənhi ia rəginraha, mhəres nəfe nahag in rokeikei mə tuhəsegi pen ia iəkunouihi. ⁶³ Sekaraea rəres nəri kamrai pen nari irə. Kuvehi pen min. Nənə r̄irai pen ianhi mə, “Nəgh̄in nə Jon.” Nənə irəha pam h̄ərkərinari irə. ⁶⁴ Ia nəp̄in nəha Sekaraea rer̄in r̄inarə mw̄i. Nənə in r̄inaməgnəḡini Kumwesən. ⁶⁵ Nərmama me ia n̄ikarkare rukwənu h̄əregi həhek̄ir. Nəgkiariien nəha ruvir̄is ia kwopun me pam ia təkure tənə ia Jutia. ⁶⁶ Nərmama me pam səməme h̄əregi nəgkiariien nəha hamətərig irə mə, “Iəkunouihi nəha trəfo irə? Mətə in nə n̄iskaiien səvəi Iər̄imənu ramarə irə.”

Sekaraea r̄ini irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Nən̄imw̄in Ikinan

⁶⁷ Ia nəp̄in nəha Nən̄imw̄in Ikinan ruvehe mukuər ia reri Sekaraea, tata səvəi Jon, muvei pen nəgkiariien min. Nənə Sekaraea r̄ini mə,

⁶⁸ “Pwəh səgnəḡini Iər̄imənu Kumwesən sək̄itaha nəkur Isrel.

In ruvehe masitu ia k̄itaha nərmama me səvənhi meivinari ia k̄itaha.

⁶⁹ In ruvehi utə iəmə skai riti sə truvehim̄iru k̄itaha.

Iəmə skai nəha in kwənəkwus riti səvəi Kig Tevit sə r̄inamo tukwini nari m Kumwesən fwe kupwən.

⁷⁰ Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien me səməme Kumwesən r̄iməni pehe tukutaha i ia tər̄hui profet ikinan me səvənhi fwe kupwən.

⁷¹ In r̄iməni mə truvehim̄iru k̄itaha,

muvehi raka k̄itaha ia rəgi nərmama me pam səməme kamhometə k̄itaha, mamhəmwəki k̄itaha.

⁷² In r̄iməni mə trapi kaha kupwən me sək̄itaha,

məpwəh nenouenouiien nəgkiariien ikinan səvənhi.

⁷³ Promes nəha in r̄iməuvei pen m kaha kupwən sək̄itaha Epraham,

mauvehi kwəsuahe tukwe.

⁷⁴ In r̄iməni mə nəp̄in truvehi raka k̄itaha ia rəgi nərmama səməme haməmwəki k̄itaha,

in trəsəni k̄itaha tso tukwini nari min, mhəpwəh nehek̄irien.

⁷⁵ K̄itaha tsəmher mhatukwatukw ia nən̄imen ia nəp̄in me pam ia n̄im̄iruien sək̄itaha.

⁷⁶ Nənə ik, nər̄ik, tuk̄ini mə Kumwesən sə rasori anan, profet riti səvənhi nə ik,

1:55: Maeka 7:20, Jen 17:7, 18:18, Jen 22:17   **1:59:** Jen 17:12, Lev 12:3, Luk 2:21   **1:60:** Luk 1:13

1:68: Sam 41:13, Sam 72:18, Sam 106:48, Luk 7:16   **1:69:** Sam 18:2   **1:71:** Sam 106:10   **1:72:** Jen 17:7, Lev 26:42, Sam 105:8-9, Sam 106:45   **1:73:** Jen 22:16-17, Maeka 7:20   **1:75:** Taet 2:12-14

1:76: Aes 40:3, Mal 3:1, Mat 3:3

ti nəri nə mə tikukupwən məpərhi suatuk me səvəi Iərimənu səkitaha, nənə in trukurirə.

⁷⁷ Tikini irapw ti nərmama me səvənhi mə Kumwesən truvehimiru irəha, məpwəh nərpwinien noien ərəha me səvənraha.

⁷⁸ Kumwesən səkitaha in ramasan pik, mamapi kitaha.

Ia napiien nəha səvənhi in trərhi pehe Kristo ruku pen fwe ia neiai, muvehe tukutaha rəmwhen ia meri rautə ia nəpnəpin.

⁷⁹ In truvei pen nukuraanien m nərmama səməme kamhəkure ia nəpitəvien mine təmwkəmwi nemhəien.

In triri nisutaha ia suatuk səvəi nəmərinuien.”

⁸⁰ Nənə iəkunouihi nəha rapwinari, mauvehe miskai ia nənimwin. Ia nəpin me ramarə fwe ia kwopun akwesakwes ikin meste nəpin nəha in rier irapw ia nəmri nəkur Isrel.

2

Iesu rətui

¹ Nəpin Jon rinətui raka, Kig Sisa Okastas, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənəmtənə me, rini nəkwən minuə nərmama me ia kwopun me tuhaməkeikei mhərərīg pen fwe imwənraha atukwatukw minuə tukəvsini irəha. ² Noien nəha kiməkupwən ko ia nəpin nəha Kwaerinas ramərimənu ia tənə Siria. ³ Nərmama me pam hərərīg mamhəuvən imwənraha me minuə tuhəuvehi pen nəghinraha. ⁴ Josef rier ia taon nəha Nasaret ia tənə Kalili, mevən ia tənə Jutia ia taon səvəi Kig Tevit fwe kupwən kani mə Petlehem, mamevən fwe ikin ti nəri nə mə ruku pen ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit. ⁵ Krauevən irau Meri minuə tukuvehi nəghinrau. Josef rinəsisəg raka Meri. Meri rino tipwin. ⁶ Nəpin irau krouarə ikin, Meri rineste nəpin atukwatukw səvənhi mə trərəhi iəkunouihi irə. ⁷ Rərəhi tini iərman, nəmritaik. Rərəhi, muvegi ia tinari, məmri pen ia nitətə kaməkwməni nərimiru me irə. In ro iaminihi irə ti nəri nə mə nimwə nəha nərmama kamhərəku pen mamhapri ikin ruvəukuər.

⁸ Ia kwopun nəha nərmama nepwin sə kamhətui ti sipsip kamhəmak ia nəkare taon nəha iruə, mamhətui ti sipsip me səvənraha ia nəpin. ⁹ Agelo riti səvəi Iərimənu reiwaiu pehe mərer ia nəkarenraha. Nukuraanien səvəi Iərimənu rəhiəpwən irəha. Nənə irəha həkəkir pik. ¹⁰ Mətə agelo nəha rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihəpwəh nehekiri. Həregi ro! Iou takəvisau nəgkiariien amasan anan m kimiaha. Nərmama pam tuhagien asori tukwe. ¹¹ Ipwet ia taon səvəi Kig Tevit kupwən kwəti iəkunouihi riti rinətui. In Kristo, Iərimənu səkitaha. Kumwesən ruvərfi raka in mə truvehe tukumiaha muvehimiru kimiaha. ¹² Nəri tro nimitətien m kimiaha. Tihəuvən mhətoni kwəti iəkunouihi kuvegi ia tinari raməmak ia nitətə kaməkwməni nərimiru me irə.”

¹³ Agelo nəha rəgkiari pam, nənə təkwtəkwuni a mwi irə nagelo me həpik həuku pen fwe ia neiai mhərər irəha min, mamhəgnəgini Kumwesən mamhani nipu mə,

¹⁴ “Kaməgnəgini Kumwesən fwe irənhə anan.

Ia tiprənə i nəmərinuien trarə ti nərmama me səməme Kumwesən rerin ragien ti nirəha.”

¹⁵ Nəpin nagelo me həpwəh irəha mhərərīg pen fwe ia neiai, nərmama me nəha səməme kamhətui ti sipsip me həni pen ti nirəha me i mə, “Pwəh səuvən fwe Petlehem mhətə ro nəri Iərimənu riməni pehe tukutaha i.”

¹⁶ Nənə irəha havən akwauakw mhəuvən mhətoni Meri mine Josef mine kwəti iakunouihhi sə ramapri ia nitətə kaməkwməni nərımıru me irə. ¹⁷ Nəpın hətoni iakunouihhi nəha, həni irapw nəfe agelo rıməni pen ti nirəha i. ¹⁸ Nənə nərmmama me pam səməme hamregi həkərinari ia nəgkiariien səvənraha. ¹⁹ Mətə Meri rəkwtəmhiru pam narimnari me nəha ia rerin mamətərig tukwe. ²⁰ Nənə nərmmama me nəha səməme kamhətui ti sipsip hamətərig mamhəgnəgini Kumwesən mamhəuvehi utə nəghin ti narimnari me nəha hənətoni mhəregi rosi kiməni pen ti nirəha i.

Kuvehi ninhum m Iesu

²¹ Nəpın sə ro eit irə kuvehi ninhum m iakunouihhi nəha, ksegi pen nəghin nə mə Iesu, nəhag sə agelo rıməkupwən muvei pen m Meri nəpın rıpkə mhə ihhi tıpwın.

²² Nənə rino nəpın sə Josef mine Meri tro narimnari me nəha Loa səvəi Moses rini mə tro irau krouvehe rouəmher mwi ti nəfwakiien. Ia nəpın nəha krouərəhi Iesu, rouevən fwe ia Jerusalem mə trouvei pen m Iərimənu. ²³ Noien nəha ramesi pen nəgkiariien i kimərai pen ia Loa səvəi Iərimənu. Rini mə, “Nəmritak me pam nərman me tukəkwein irəha mə nəkwərəkwerha ikinan me səvəi Iərimənu.” ²⁴ Irau krouevən mwi mə trouvei pen nərımıru riti tukousi əpune kuvei pen m Iərimənu. Noien nəha ramesi pen nəgkiariien i sə raməmak ia Loa səvənhi. Rini mə, “Nərmmama me iamınhi tuhəuvei pen mak kəru uə kwəti menu kəru.”

Simeon rətoni Iesu məgnəgini Kumwesən tukwe

²⁵ Iərmama riti ia Jerusalem nəghin nə Simeon. In iəməfwaki riti. Noien səvənhi ratukwatukw. In rameitenhi nəpın nəha iəmə nəha kani mə Kristo truvehe irə, nənə muvehimıru nəkur Isrel. Nənimwın Ikinan rarə ia Simeon. ²⁶ Nənimwın Ikinan nəha rınahatən raka in mə ko in rıpkemhə mhə meste trətoni Kristo nəha Kumwesən rıməni mə trərhi pehe i. ²⁷ Nənimwın Ikinan riri pen Simeon revən ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Nəpın Josef mine Meri krouərəhi iakunouihhi nəha Iesu, rouuvnimwə pehe mə tro narimnari me nəha Loa səvəi Iərimənu rini, ²⁸ Simeon rərəhi pehe Iesu ia rəgin mi, məgnəgini Kumwesən tukwe, mını mə,

²⁹ “Iərimənu. Ikinə nəgkiariien səim ruvəuvehe muvəukuə.

Iou iərmama sə iakamo tukwini nari mik.

Təkwtəkwi nəha iakukurən nemhəien,

mətə nəməriniien trarə tukw iou.

³⁰ Nənimək rınətoni suatuk səim sə tikuvehimıru nərmmama me irə.

³¹ Ikinəpnəpenə raka suatuk i ia nəmri nərmmama ia kwopun me pam.

³² Iakunouihhi i truvei pen nukuraanien mine nərmmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel.

Irəha tuhətə nari, mhəgnəgini səim nərmmama me nəkur Isrel tukwe.”

³³ Nəpın Josef mine Meri krouregi nəgkiariien nəha Simeon rani ia iakunouihhi səvənrau, krouərəkərinari irə. ³⁴ Nənə Simeon rəkwein amasan mwi ia nirau, mını pen ti Meri mama səvəi iakunouihhi nəha mə, “Regi ro! Kumwesən ruvərfi raka iakunouihhi i mə tro nəkur Isrel həpik həmwəi, nənə marə mo mwi həpik hərə. In trəmwhen ia nımtətien riti. Nərmmama həpik tuhəni ərəha in, ³⁵ nənə mho nərmmama hətoni nətərigien me səvənraha sə kamhəkəwfə ia rerinraha. Nənə ik mwi tikregi nəmisəien fwe ia rerin rəmwhen kəpi ik ia nau.”

Ana rətoni Iesu mǎgnəgini Kumwesən tukwe

³⁶⁻³⁷ Pran riti nəha ikin nəghin nə Ana. In profet riti. Tata səvənhi nəghin nə Fanuel. In kwənəkwus riti səvəi Aser fwe kupwən.^a Nəpin Ana rinaməprən vi ihi, in rerə, mamarə irau səvənhi iərman nuk sefen. Kurirə irə iərman səvənhi remhə məpwəh in. Nənə prən nəha rarə iamini muvehe meste in rinəprənemə. Nuk səvənhi eiti foa. Ia nəpin me Ana rīpkier mhə ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Mətə ia nəpin mine ia ran ramsiai Kumwesən, maməpwəh nəveginien, maməfwaki. ³⁸ Nəpin Simeon raməgkiari ia iəkunouih i nəha, təkwtəkwuni a mwi Ana rier pehe, minani tanak ti Kumwesən, minaməgkiari ia iəkunouih i nəha m nərmama səməme kamheitenhi Kristo mə truvehe meivinari ia Jerusalem.

Josef mine Meri krourərig rouevən fwe Nasaret

³⁹ Nəpin Josef mine Meri krino pam narimnari me nəha Loa səvəi Iərimənu rini, krourərig rouevən fwe tənə Kalili ia taon səvənrau Nasaret. ⁴⁰ Nənə iəkunouih i nəha rapwinari. Nipwran ruvehe mamskai. Nukurənien səvənhi rautə pehe. Ia nəpin me Kumwesən raməkwein amasan irə.

Iesu rimətamaruə mevən fwe Jerusalem

⁴¹ Ia nuk me pam tata mine mama səvəi Iesu krauesi pen narəien səvəi nəkur Isrel, rauevən fwe Jerusalem nəpin kamho nəveginien asori nəha Pasova. ⁴² Nəpin Iesu səvənhi nuk twelef, həutə pen fwe ikin rəmwhen kamho ia nuk me pam. ⁴³ Nəpin həno pam nəveginien asori nəha, nərmama me kamhərərig mamhəuvən fwe imwənraha me, mətə tamaruə nəha Iesu ramo a fwe Jerusalem. Səvənhi tata mine mama kroureirei. ⁴⁴ Rerənrau ramrhi mə ramavən irəha nərmama səməme kamhərərig mamhəuvən fwe imwənraha. Ia nəpin pekin kamhəuvən iamini, nənə irau krinauətui in ia kwənəkwus səvənrau mine nərmama səməme krouukurən amasan irəha. ⁴⁵ Nəpin krouəpwəh nətəien Iesu, krourərig, rouevən fwe Jerusalem, rouətui in. ⁴⁶ Nəpin kahar rukurau, nənə krouətə in fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Raməkure ia kurkwai nahatən me səvəi nəkur Isrel, mamətərig irəha, maməres irəha nəresien me nepwin. ⁴⁷ Nərmama me pam səməme kamhətərig in, nənimenraha rier ti nəri nə mə Iesu ramərai pen amasan nipwrai nəgkiariien minraha, mukurən amasan nari. ⁴⁸ Nəpin tata mine mama səvənhi krouətə in, irau mwi nənimenrau rier. Nənə mama səvənhi rini pen tukwe in mə, “Nərik, rəfo iko iamini irə ia kimrau? Ətə ro! Kimrau tata səim iarouətui əmisə ik, rouhekir pik.”

⁴⁹ Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, “Rəfo kimirau irouətui iou? Rosi iroureirei mə takaməkeikei marə ia nəkwai nimwə səvəi Tata səiou?”^b ⁵⁰ Mətə irau kroureirei nipwrai nəgkiariien nəha Iesu rani pen ti nirau i.

⁵¹ Kurirə irə Iesu reiwaiu mevən fwe ia Nasaret irəhar minrau, mamsiai irau. Ia nəpin me mama səvənhi rerin ramrhi narimnari me nəha, mamətərig tukwe. ⁵² Nənə Iesu nipwran mine nukurənien səvənhi krouvehe rouasori. Kumwesən mine nərmama kamhəkwein amasan irə.

3

Jon Paptaes raməvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikin

2:36-37: 1Tim 5:5 **a** **2:36-37:** Aser in kwənəkwus riti səvəi nəkur Isrel. **2:38:** Aes 52:9 **2:39:** Mat 2:23 **2:40:** Luk 1:80, 2:52 **2:41:** Eks 12:24-27, Eks 23:14-17, Dut 16:1-8 **2:43:** Eks 12:18 **2:49:** Jon 2:16 **b** **2:49:** Suatuk riti mwi ti ninien nəgkiariien i in i mə “Rosi kimirau iroureirei mə takaməkeikei mamə wok səvəi Tata səiou.” **2:51:** Luk 2:19 **2:52:** 1Saml 2:26, Prov 3:4, Luk 1:80

¹ Taepirias Sisa, kig sɔvəi nəkur Rom, rɪnərimənu raka nuk fiftin. Ia nəpɪn nəha Ponjes Paelat in iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Jutia. Herot in iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Kalili. Piəvi Herot nəghɪn nə Filip in iəmə Rom sə ramərimənu ia kwopun mi nəha kəru Ituria mɪne Trakonaetas. Lisantias in iəmə Rom sə ramərimənu ia Apilin. ² Anas mɪne Kaeafas irau iəmə Isrel mi sə krauvehi wok sɔvəi pris asori anan ia Jerusalem. Nəpɪn irau krouvehi wok nəha, Kumwesən rəgkiari m Jon tɪni Sekaraea ia kwopun akwesakwes ikin. ³ Nənə Jon revən ia kwopun me pam ipaka tɪ nui aris Jotan, mamɪni irapw tɪ nərmama mə, “Kɪmiaha tihaməkeikei mhərərɪg ia noien ərəha me səkɪmiaha, mho paptas, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwɪnien noien ərəha me səkɪmiaha.” ⁴ Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien i kɪmərαι pen ia nəkukuə sɔvəi Profet Aesea. Rɪni mə,

“Iərmama riti raməkwein əpwəmwiəs ia kwopun akwesakwes ikin mamɪni mə,

‘Kɪmiaha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk sɔvəi Iərimənu səkɪtaha, mhəmri atukwatukw suatuk ouihi me sɔvənhi.

⁵ Nəkwətənə me pam tukərhavən irəha.

Təkuər me mɪne nahakw me tukuvehi irapw pam irəha.

Suatuk ikou me tuko irəha həuvehe mhatukwatukw.

Suatuk me kamhapətiapəti tukeipeni irəha pwəh həuvehe mhəpwiə,

⁶ nənə nərmama me pam tuhətə suatuk sə Kumwesən truvehimɪru nərmama me irə.’”

⁷ Nərmama həpɪk həuvən tɪ Jon mə tro paptas ia nirəha. In rani pen tɪ nirəha i mə, “Kɪmiaha hiəmwhen ia snek me kamhahi əpune nərmama. Kumwesən niemaha rəpi. Ripko mhə tui in trərpwɪn noien ərəha me səkɪmiaha. Sin rɪni pehe tukumiaha i mə tihap raka irə? ⁸ Kɪmiaha tihaməkeikei mho noien amasan me trahatən pen mə kɪmiaha hiənəpwəh pərhiən noien ərəha me səkɪmiaha. Rərəha kɪmiaha tihəni pen tukumiaha me i mə Epraham in kaha səkɪmiaha. Iakani pehe tukumiaha i mə Kumwesən rukurən nuvehien kəruətəri me i, mo nɪpwnəti Epraham me ia nirəha. ⁹ In rɪnərpwi pen raka paha sɔvənhi ia nuai nei me na trərαι. Nei me pam səməme həpkukuə mhə nukwai nei amasan in trərαι əmwesi, mousə pen irəha ia napw.”

¹⁰ Nərmama me nəha həres pen Jon i mə, “Nəfe nəha kɪmaha taho?”

¹¹ Miregi Jon rɪni pen tɪ nirəha i mə, “Iərmama karkahu sɔvənhi kəru traməkeikei muvehi pen riti m iərmama karkahu sɔvənhi riwən. Iərmama nəveginien sənəni rasori traməkeikei mo mwi iamɪnhi masitu ia iərmama nəveginien sənəni riwən.”

¹² Ia nəpɪn nəha nərmama nəpwɪn səməme kamərəku pen takis mɪnrəha irəha mwi həuvehe mə Jon tro paptas ia nirəha. Irəha həni pen tukwe in mə, “Iahatən, nəfe nəha kɪmaha taho?”

¹³ Miregi Jon rɪni pen tɪ nirəha i mə, “Kɪmiaha tihəpwəh nuvehien mane rəpi raka sə kɪməni mə tihəuvehi.” ¹⁴ Naruagən me nəpwɪn irəha mwi həres pen Jon i mə, “Nənə kɪmaha, kɪmaha taho nəfe?”

Miregi Jon rɪni pen tɪ nirəha i mə, “Kɪmiaha tihəpwəh nəkeikeien m nərmama mheikuə ia nirəha mə tiho nəmisəien mɪnrəha trɪni mɪnuə həpkuvei pehe mhə mane m kɪmiaha. Rerɪmiaha traməkeikei maɟien tɪ nərkuien səkɪmiaha.”

¹⁵ Ia nəpɪn nəha nərmama me kamheitenhi mə Jon tro nari riti. Nərmama me pam rerɪnrəha rarhi mə rosi Jon in Kristo, iəmə nəha Kumwesən rɪməni mə trərhi pehe i. ¹⁶ Mətə Jon rɪni pen tɪ nirəha i mə, “Iou iakamo paptas

ia kímiaha ia nui, mətə iərmama səvənhi nískaiien rasori məpi raka iou, in nə rauvehe kurirə ia nirak. Iou iapkəmwhen mhə mə takifi raka nəkwus ia səvənhi put. In tro paptaes ia kímiaha ia Nənimwın Ikinan mine ia napw. ¹⁷ Fok səvənhi, in rarukwi utə nuni nari me irə rınəmak raka ia rəgin, na trirukwi utə nuni nari me səvənhi irə ti nuaiien nunin mine tekın. In tripeki nuni nari me sə ramasan mevən ia nimwə səvənhi sə ramoeite nəveginien ikın, mətə tekın sə rərəha in trihiai pen napw irə, napw sə tripkifwə mhə.” ¹⁸ Ia nəgkiariien me rıpiik mwi Jon raməvisau irapw nəgkiariien amasan m nərmama, mamousari mə tro irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha.

¹⁹ Mətə ia nəpin nəha Herot, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Kalili, rakres pran səvəi piəvni. Prən nəha nəghin nə Herotias. Jon rəgkiari m Herot, minı mə noien nəha mine noien me rıpiik mwi Herot rino hərəha. ²⁰ Nənə Herot rarə makutan pen mwi nərhəhaien riti mwi ia nərhəhaien me nəha səvənhi, muvehi puvnimwə Jon ia kalapus.

Jon ro paptaes ia Iesu

²¹ Nəpin Jon ramo paptaes ihi ia nərmama, ro paptaes mwi Iesu. Ia nəpin nəha Iesu raməfwaki, mətəni kəpuapen rəkwaq, ²² Nənimwın Ikinan rosi mak inhəripw reiwaiu pehe məkure irə, nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai, minı mə, “Ik nərik keikei. Rerik ragien tukw ik.”

Kaha me səvəi Iesu Kristo

²³ Nəpin Iesu rınəmostat wok səvənhi, wok səvəi nəvisaiien, nuk səvənhi rəmwhen ia toti. Nərmama me rerinraha ramrhi mə in tını Josef.

Josef in tını Heli.^a

²⁴ Heli in tını Matat. Matat in tını Livae.

Livae in tını Melki. Melki in tını Janae.

Janae in tını Josef. ²⁵ Josef in tını Matatias.

Matatias in tını Amos. Amos in tını Neham.

Neham in tını Ešli. Ešli in tını Nəngae.

²⁶ Nəngae in tını Mahat. Mahat in tını Matatias.

Matatias in tını Semein. Semein in tını Josek.

Josek in tını Jota. ²⁷ Jota in tını Joanan.

Joanan in tını Resa. Resa in tını Serupapel.

Serupapel in tını Sealtiel. Sealtiel in tını Neri.

²⁸ Neri in tını Melki. Melki in tını Ati.

Ati in tını Kosam. Kosam in tını Elmatam.

Elmatam in tını Ere. ²⁹ Ere in tını Josua.

Josua in tını Elieser. Elieser in tını Jorim.

Jorim in tını Matat. Matat in tını Livae.

³⁰ Livae in tını Simeon. Simeon in tını Juta.

Juta in tını Josef. Josef in tını Jonam.

Jonam in tını Eliakim. ³¹ Eliakim in tını Melea.

Melea in tını Mena. Mena in tını Matataha.

Matataha in tını Natan. Natan in tını Kig Tevit.

3:19: Mat 14:3-4, Mak 6:17-18   **3:22:** Jon 1:32, Mat 17:5, Luk 9:35   **3:23:** Luk 4:22, Jon 6:42   **a 3:23:** Sətoni mə Matiu in mwi rımərai pen kwənəkwus səvəi Iesu ia nəkukuə səvənhi (Mat 1:1-17), mətə kwənəkwus nəha Matiu rımərai ropə ia kwənəkwus i Luk rımərai. Kwənəkwus mi nəha kroupkəmwhen mhə ti nəri nə mə Matiu rostat ia Epraham mauvehe mamesi pen kwənəkwus səvəi Kig Tevit mine tını nəghin nə Solomon, mətə Luk rostat ia Iesu mamrərig mamesi pen kwənəkwus səvəi Kig Tevit mine tını nəghin nə Natan. Rosi Luk in rani kwənəkwus səvəi Meri, mətə Matiu in rani kwənəkwus səvəi Josef. Mə nıpərhiienien Luk rani kwənəkwus səvəi Meri, suatuk riti mwi ti niniien kwəti nəgkiariien ia vas 23 in i mə: “Nərmama me rerinraha ramrhi mə in tını Josef, mətə rekəm. In tını Meri. Tata səvəi Meri in Heli.”   **3:27:** 1Kron 3:17,19, Esra 3:2   **3:31:** 2Saml 5:14

³² Kig Tevit in t̄ini Jese. Jese in t̄ini Opet.
 Opet in t̄ini Poas. Poas in t̄ini Salmon.
 Salmon in t̄ini Nason. ³³ Nason in t̄ini Aminatap.
 Aminatap in t̄ini Atmin. Atmin in t̄ini Arni.
 Arni in t̄ini Hesron. Hesron in t̄ini Peres.
 Peres in t̄ini Juta. ³⁴ Juta in t̄ini Jekop.
 Jekop in t̄ini Aesak. Aesak in t̄ini Epraham.
 Epraham in t̄ini Tera. Tera in t̄ini Nehor.
³⁵ Nehor in t̄ini Serug. Serug in t̄ini Rehu.
 Rehu in t̄ini Pelek. Pelek in t̄ini Epar.
 Epar in t̄ini Sela. ³⁶ Sela in t̄ini Kaenan.
 Kaenan in t̄ini Apaksat. Apaksat in t̄ini Sem.
 Sem in t̄ini Noa. Noa in t̄ini Lamek.
³⁷ Lamek in t̄ini Metusela. Metusela in t̄ini Inok.
 Inok in t̄ini Jaret. Jaret in t̄ini Mahalalel.
 Mahalalel in t̄ini Kenan. ³⁸ Kenan in t̄ini Enos.
 Enos in t̄ini Set. Set in t̄ini Atam.
 Atam in t̄ini Kumwesən.

4

Setan rəmwur mə tro Iesu r̄imwei ia nərəhaien

¹ Nəp̄in Iesu rəpwəh nui aris Jotan mə tr̄ir̄ar̄ig mevən ia tənə Kalili, rer̄in rukuər ia Nən̄imw̄in Ikinan. Nən̄imw̄in nəha riri pen in revən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. ² Ia kwopun nəha Setan rəmwur nəp̄in foti mə tro Iesu r̄imwei ia nərəhaien. Ia nəp̄in nəha Iesu rəpwəh nəniien nari. Nəp̄in foti me nəha həuvehe mhəukurau pam, nənə in r̄iregi nukumhə r̄inah̄i.

³ Nənə Setan r̄ini pen tukwe in mə, “Tr̄ini m̄inuə ik T̄ini Kumwesən pər̄hien, ni pen t̄i kəpwier i mə truvehe mo nəveginien irə.”

⁴ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “K̄imər̄ai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Iərmama trəpwəh n̄im̄irūien ia nəveginien əpa.’ ”

⁵ Ia nəp̄in nəha Setan ruvehi Iesu mutə mahatən n̄itətə me pam kig me kamh̄ar̄im̄ənu ia n̄irəha ia təkure t̄iprənə i, ⁶ nənə m̄ini pen tukwe in mə, “Takuvei pehe nasoriien mik ik̄ar̄im̄ənu ia n̄itətə me pam nəha. Nautə amasan me pam ia n̄irəha tuho s̄əim ia n̄irəha. Nautə me nəha hənəm̄ak raka ia rəḡik. Iakukurən nuvei penien m̄ sin n̄əgh̄in iakokeikei mə takuvei pen min. ⁷ Ro iam̄inhi irə tr̄ini m̄inuə ik̄isiai iou, m̄in̄im̄wi nukurhum mi ia nənim̄ek, narim̄nari me pam nəha tuhəuvehe m̄ho s̄əim irə.”

⁸ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “K̄imər̄ai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Tik̄isiai Iərim̄ənu Kumwesən s̄əim, m̄in̄im̄wi nukurhum mi ia nənim̄en. In əpa nə tiko nəkwan.’ ”

⁹ Ia nəp̄in nəha Setan ruvehi Iesu mevən fwe ia Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun riti irənhə anan ia təkure nimwə s̄əv̄ai Kumwesən, nənə m̄ini pen tukwe in mə, “Tr̄ini m̄inuə ik T̄ini Kumwesən pər̄hien, ivə irapw ia kwopun i.

¹⁰ K̄imər̄ai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Kumwesən tr̄ini pen t̄i nagelo me s̄əv̄anhi

mə irəha tuhaməkeikei mh̄ətui amasan tukw ik,

¹¹ mhəuvehi utə ik ia rəginraha, kamo ikouini n̄isum ia kəruət̄erei riti.’ ”

¹² M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Nəkukuə Ikinan rani mə, ‘Tikəpwəh neipweipw̄ien Iərim̄ənu Kumwesən s̄əim.’ ”

¹³ Setan ramousari iam̄inhi irə mə tro Iesu r̄imwei ia nərəhaien me nəha. Nəp̄in ro sampam, rəpwəh Iesu mamevən mə t̄i nəp̄in riti ruvehe mwi tukwe.

Iesu r̄inaməvisau ia tənə Kalili

¹⁴ Kurirə irə Iesu r̄irərig, mevən ia tənə Kalili, n̄iskaiien səvəi Nən̄imwin Ikinan rarə irə. Nəgkiariien sə raməvisau in ruvir̄is mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha. ¹⁵ Nənə in ramahatən nər̄mama ia nək̄wai nimwəfwaki me səvəi nək̄ur Isrel. Nər̄mama me pam kamhəuvehi utə nəgh̄in.

Nək̄ur Nasaret həpk̄isiai mhə Iesu

¹⁶ Nənə Iesu ruvehe ia Nasaret, kwopun nəha in r̄iməpwinari ik̄in. Ia Sapat in ruv̄nimwə ia nimwəfwaki səvəi nək̄ur Isrel rəmwhen ramo ia Sapat me pam, mərəer mə trəvsini irapw Nək̄ukuə Ikinan. ¹⁷ Nənə iər̄mama riti ruvehi n̄imwai nək̄ukuə nəha k̄inərfe k̄irai pen nəgkiariien səvəi Profet Aesea irə, muvehi muvei pen m̄ Iesu. Nənə Iesu ruvehi m̄ivi atukw i, mət̄ui mət̄oni kwopun k̄imər̄ai pen nəgkiariien i r̄ini iam̄inhi irə m̄inuə:

¹⁸ “Nən̄imwin səvəi Iər̄imənu ramarə ia nirak,

t̄i nəri nə mə in ruvər̄fi raka iou mə takaməkeikei m̄ini irapw nəgkiariien amasan t̄i nər̄mama nautə səvənraha riwən.

In rər̄hi pehe iou iakuvehe mə tak̄ini irapw iam̄inhi irə mə, ‘K̄im̄iaha səməme h̄iamarə ia kalapus takeivinari ia k̄im̄iaha,

nənə səməme nən̄imem̄iaha r̄ifwə tako k̄im̄iaha h̄iət̄ui mhətə nari.’

In rər̄hi pehe iou iakuvehe mə takeivinari ia nər̄mama səməme kamometə irəha,

¹⁹ nənə m̄ini irapw

mə nuk nəha Iər̄imənu truvehim̄iru nər̄mama me səvənhi irə ruvəuvehe.”

²⁰ Nəp̄in Iesu rəvsini irapw pam nəgkiariien nəha, rəs̄isəg nək̄ukuə, muvei pen m̄ine iər̄mama sə ramət̄ui t̄i nək̄ukuə me, nənə mək̄ure. Nər̄mama me pam ia nək̄wai nimwəfwaki nəha səvəi nək̄ur Isrel nən̄imenraha revən tukwe. ²¹ Nənə Iesu r̄ini pen t̄i nirəha i mə, “Nəgkiariien i ia Nək̄ukuə Ikinan k̄im̄iaha h̄iamregi ipwet i ruvəuvehe muvəukuə.”

²² Nər̄mama me pam nəha haməni amasan Iesu. Irəha hamərkərinari ia nəgkiariien amasan me səməme kamhəuku pen ia tər̄hun. Mətə kurirə h̄ani mə, “Rosi a mə t̄ini Josef nəha uə?”

²³ M̄iregi Iesu r̄ini pen t̄i nirəha i mə, “Iakregi k̄im̄iaha h̄iokeikei mə t̄ihəni pehe tukw iou i nəgkiariien i kani rer̄in mə: ‘Tokta. Tikukupwən muvehim̄iru atukw a ik̄ pwəh k̄im̄aha iahəni n̄ipər̄hienien ia niram.’ Rosi nəgkiariien riti mwi k̄im̄iaha t̄ihəni pehe tukw iou i in i mə, ‘N̄imtət̄ien me nəha k̄im̄aha iahamregi ik̄ino fwe ia taon nəha Kapaneam, ramasan mə iko mwi ia kwopun i imwam.’”

²⁴ Iesu rarə m̄ini mwi mə, “Iakani n̄ipər̄hienien tukum̄iaha i profet riti nək̄ur imwəni me ko həpk̄isiai mhə in. ²⁵ Mətə pər̄hien iakani pehe tukum̄iaha i fwe kupwən ia nəp̄in səvəi Profet Elaeja n̄ipran me həp̄ik səməme nər̄man me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha kamharə ia tənə Isrel. Nesən r̄ipkauər mhə nuk kahar mək̄wə sikis nukumhə asori ruvehe mahi nər̄mama pam ia tənə nəha ²⁶ mətə Kumwesən r̄ipkər̄hi pen mhə Elaeja mə trasitu ia nirəha riti. In rər̄hi pen in revən əpa fwe ia rukwənu nəha Jerefat ia tənə Saeton mə trasitu ia pran riti sə iər̄man səvənhi remhə məpwəh in. ²⁷ Kurirə irə ia nəp̄in səvəi Profet Elisa nər̄mama həp̄ik səməme nemhəien skai ro tek̄inraha kamharə ia tənə Isrel. Mətə Elisa r̄ipko mhə irəha riti ruvehe məmher. In ro Neman əpa iəmə Siria ruvehe məmher.”

²⁸ Nəpɪn nərmama me ia nəkwai nimwəfwaki həregi nəgkiariien me nəha, irəha pam niemaha rəpi irəha. ²⁹ Həskəmter, mhəkwtəmhiri Iesu, mhəsua in, mhəier ia taon səvənraha, mhəuvən ia nɪpəsegi təkuər sə həno taon səvənraha ikin mə tuhəsua irapw i. ³⁰ Mətə Iesu ravən amasan a ia kurkwanraha, mamevən.

Iesu rəkoui irapw nənimwɪn ərəha ia iərmama riti

³¹ Iesu reiwaiu mevən ia Kapaneam taon riti ia tənə Kalili, nənə ia Sapat ramahatən nərmama. ³² Irəha hərkəri asori nari ia nahatənien səvənhi, ti nəri nə mə nəgkiariien səvənhi nɪskaiien səvəi Kumwesən ramarə irə.

³³ Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha səvəi nəkur Isrel nənimwɪn ərəha ramarə irə. Iərmama nəha rəkwein əpwəmwis mini mə, ³⁴ “Iesu iəmə Nasaret! Ikuvehe mə tiko nəfe ia kimaha? Ikuvehe mə tikouraha kimaha uə? Iakukurən ik. Ik iəmə ikinan səvəi Kumwesən.”

³⁵ Mətə Iesu rɪnise nənimwɪn ərəha nəha, mini mə, “Əpwəh nəgkiariien, mier ia iərmama i.” Iəremhə ro iərmama nəha rɪmwei ia kurkwanraha, mier irə, məpwəh nourahaien in.

³⁶ Nərmama me nənimenraha rier. Həni pen ti nɪrəha me i mə, “Nəfe i nəgkiariien? Iəmə i rauvehi nasoriien mine nɪskaiien sə ruku pen ti Kumwesən, məgkiari m nənimwɪn ərəha me mə tuhəier ia iərmama, nənə irəha həier.” ³⁷ Kurirə nəgkiariien kani ia Iesu rier mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha.

Iesu romasan nərmama həpik səməme kamhemhə

³⁸ Iesu rərəer, mier ia nimwəfwaki nəha səvəi nəkur Isrel, mevən muvniwə ia nimwə səvəi Saemon. Kaka pran səvəi Saemon ramemhə, maməkweie fifa. Nənə irəha həgkiari pen m Iesu tukwe. ³⁹ Iesu revən mərer pen ipaka ti prən nəha ia kwopun ramapri ikin, minise nemhəien, nənə nemhəien raraka irə. Təkwtəkwuni a prən nəha rɪskəmter, minasui raka nəvegɪnien sənənraha.

⁴⁰ Nəpɪn meri ruvəivə, nərmama pam kamhəuvehi irəha me nepwɪn səməme nemhəien me səpəmsəpə kamharə ia nɪrəha, həuvehi irəha, mhəuvehe ti Iesu. Nənə Iesu rəmruətə rəgɪn mi ia nɪrəha kuatia kuatia, mo irəha pam həuvehe mhəsənɪn. ⁴¹ Nəremhə me mwi həier ia nərmama həpik, mamhəkwein əpwəmwis mə, “Ik Tɪni Kumwesən!” Mətə Iesu rɪnise irəha mə tuhəpwəh nəgkiariien, ti nəri nə mə irəha həukurən in mə in Kristo.

Iesu raməvisau fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel

⁴² Nəpɪn rɪnamran, Iesu rier mevən ia kwopun riti sə nərmama həiwən ikin. Nənə nərmama kamhətui in. Nəpɪn hətoni, hokeikei mə tuhənise in mə trəpwəh nəpwəhien irəha. ⁴³ Mətə in rini pen ti nɪrəha i mə, “Takaməkeikei mevən ia taon me nepwɪn mwi, məvisau irapw nəgkiariien amasan sə raməgkiari ia nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə. In i wok Kumwesən rɪnərhi pehe iou tukwe.” ⁴⁴ Ro pen Iesu revən maməvisau ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel ia tənə Jutia.

5

Iesu rəkwein nərmama nepwɪn mə tuhəkurirə in

¹ Nəpɪn riti, nəpɪn Iesu ramərəer ia nɪkare nui asori nəha Kenesaret, nərmama həpik housəsɪmwɪn pen irəha ipaka tukwe mə tuhətərig nəgkiariien səvəi Kumwesən. ² Nənə Iesu rətoni nɪtətə ouihɪ kəru krouəmək ia nɪkare nui. Nərmama səvəi nɪviiien nəmu me hənəpwəh irau, mamhaikuas ia net me

səvənraha. ³Nitətə ouihi mi nəha riti səvəi Saemon. Iesu rəputə irə, mares pen Saemon mə trarhir i pwəh ruveraha ouihi kwopti. Nənə Iesu rəkure ia nəkwai nitətə ouihi nəha, minamahatən nərmama.

⁴Nəpən rəgkiari pam, mini pen ti Saemon i mə, “Kimiaha tihəsua mhəuvən ia kwopun əmwhenimw, merukw irapw net me səkimiaha, mhəvi nəmu me nepwin.”

⁵Miregi Saemon rini mə, “Iərimənu. Kimaha iahəmwur meste riran mhəpkuvi mhə nəmu riti. Mətə ti nəri nə mə ikani pwəh iakevən mwi mherukw irapw net me səkimaha.”

⁶Nəpən irəha həuvən mho iaminha irə, nəmu me həuvən pik ia net me səvənraha. Ti nəri nə mə nəmu me həpik anan net me səvənraha hənəməkəw əmsəmweris. ⁷Irəha həkwein nərmama səməme kamhəvi pəri nəmu me irəha minraha fwe ia nitətə ouihi əpə mə tuhəuvehe mhasitu. Irəha həuvehe, harki pen nəmu me ia nitətə ouihi mi səvənraha rukuə. Ipaka nitətə ouihi mi krouəmwhenimw.

⁸Nəpən Saemon Pita rətoni, rinimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mini mə, “Iərimənu. Evən isipwin tukw iou. Iou iəmə ərəha i.” ⁹Pita rəgkiari iamihni irə ti nəri nə mə in mine nərmama me ia nəkwai nitətə ouihi səvənhi hətə nəmu me nəha həvi, mhətoni həpik anan. Nənimenraha rier. ¹⁰Nənə Jemes mine Jon, tini Sepeti mi sə kamharəvi pəri nəmu irəhar Saemon, nəmrinrau mwi rier.

Mətə Iesu rini pen ti Saemon i mə, “Tikəpwəh nehekieren. Ik iərmama səvəi niviiən nəmu, mətə təkwtəkwuni nəha mamevən tikuvi nərmama.”

¹¹Nənə irəha həvi parei nitətə ouihi mi nəha, mhəpwəh pam narimnari me səvənraha, mhəkurirə Iesu.

Iesu ro iərmama riti nemhəien skai ro tekən ruvehe məsanin

¹²Nəpən riti Iesu revən ia taon riti. Iərmama riti ruvehe nemhəien skai ramo tekən mamouraha nipwran me pam. Nəpən rətoni Iesu, rimwei minimwi irapw nənimen ia tīprənə, mamase in mə, “Iərimənu. Mə rerim ragien, ko iko iou ikəmher?”

¹³Nənə Iesu rosə pen rəgin, mirapi in, mini mə, “Rerik ragien. Tiko məmher.” Təkwtəkwuni a nəmhiən raraka ia iərmama nəha.

¹⁴Nənə Iesu rinise in, mini mə, “Tikəpwəh niniiən nəfe iakno mik ti iərmama riti, mətə tikevən atukwatukw ti pris pwəh in rətoni nipwram mə rəmher. Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses riməni. Nərmama me tuhətoni həkurən mə nemhəien i ruvəiwən ia nipwram.”

¹⁵Mətə nəgkiariien sə raməvisau Iesu rier mevən mwi ia kwopun me. Nənə nərmama həpik anan həuvehe ia kwopun kuatia mə tuhətərig in, mhəuvehe mwi mə truvehi raka nemhəien me səvənraha, mo irəha həuvehe mhəsanin.

¹⁶Mətə ia nəpən me Iesu ramier mamevən ia kwopun me nərmama həiwən ikin maməfwaki.

Iesu ro iərmama riti nisun mi krouemhə ruvehe məsanin

¹⁷Nəpən riti Iesu ramahatən nərmama me. Farisi me mine nahatən me səvəi Loa kamhəkure mamhətərig in. Irəha həməier ia Jerusalem mine rukwənu me ia tənə Kalili mine tənə Jutia mhəuvehe. Niskaiien səvəi Kumwesən ramarə ia Iesu, nənə in ramo nərmama səməme nemhəien ramarə ia nirəha həuvehe mhəsanin. ¹⁸Ia nəpən nəha nərmama nepwin həuvehi iərmama riti ramapri ia niməhan səvənhi nisun mi krouemhə. Hokeikei mə tuhəuvehi, mhəuvnimwə, mhəmri pen in ia nəmri Iesu, ¹⁹mətə həpkətə mhə suatuk riti ti nəri nə mə nərmama həpik anan. Ro pen irəha həputə ia təkure nimwə, mho

ruei nimwə riti, mhəuvehi irapw iərmama nəha irau niməhan sə in ramapri irə, kroueiwau rouəmak ia nəmri Iesu ia kurkwanraha.

²⁰ Nəpɪn Iesu rətə nahatətəien səvənraha, in rini mə, “Iərman. Iakinenouenou raka noien ərəha me səim.”

²¹ Nəpɪn nahatən me səvəi Loa mine Farisi me həregi nəgkiariien nəha, hənəmərəs irəha me i mə, “Sin i iərmama i rani ərəha Kumwesən iamɪnhi? Kumwesən əpa rukurən nenouenouien noien ərəha me. Sin mwi rukurən noien?”

²² Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mɪni pen ti nirəha i mə, “Rəfo rerimɪaha ramrhi iamɪnhi? ²³ Nəgkiariien mi sə pəku nəha rɪməru tukw iou ti nɪniien ti iərmama i nisun mi krouemhə: nəgkiariien i mə, ‘Iakinenouenou raka noien ərəha me səim,’ uə nəgkiariien i mə, ‘Ərer mavən?’

²⁴ Mətə iakokeikei mə kimɪaha tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakauvehi nasoriien ia tɪprənə i. Iakukurən nenouenouien noien ərəha me.” Nənə Iesu rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Iakani pehe tukw ik i mə ərer, muvehi niməhan səim, mavən mamevən fwe imwam.” ²⁵ Təkwtəkwuni a iərmama nəha rərər ia nəmɪnraha, muvehi niməhan səvənhi, mamevən fwe imwəni, maməgnəgɪni Kumwesən. ²⁶ Nərmama me pam hətoni, həhekɪr. Nənimenraha rier. Həuvehi utə nəghi Kumwesən, mamhəni mə, “Kwa kitaha i sənətoni narimnari me nepwɪn ipwet rusəpə.”

Iesu rəkwein Livae mə trukurirə in

²⁷ Kurirə irə Iesu rier mətoni iərmama riti sə kamərəku pen takis min. Nəghɪn nə Livae. Raməkure ia nimwə kamərəku pen takis ikɪn. Iesu rini pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” ²⁸ Nənə in rəpwəh narimnari me pam səvənhi, mɪskəmter, mukurirə in.

²⁹ Kurirə irə Livae ro nəveginien asori ia nəkwai nimwə səvənhi sənəi Iesu. Nərmama kamərəku pen takis mɪnraha mine nərmama nepwɪn mwi həpɪk kamhani pəri nari irəha mɪnrau. ³⁰ Nənə Farisi me mine nepwɪn mwi ia nirəha nahatən me səvəi Loa rerɪnraha rɪpkagien mhə. Həni pen ti nərmama me səvəi Iesu i mə, “Rəfo kimɪaha hiamani nari kimɪaha nərmama kamərəku pen takis mɪnraha mine nərmama ərəha me nepwɪn mwi?”

³¹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama həsanɪn tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhemhə kamhətui tokta. ³² Iou iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me, mə irəha tuhərərig ia noien ərəha me səvənraha.”

Noien vi ko rɪpkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivɪs

³³ Nənə irəha həni pen ti Iesu i mə, “Nəpɪn rɪpɪk nərmama me səvəi Jon Paptaes həpwəh naniien nari ti nəfwakiiien. Nərmama me səvəi Farisi me irəha mwi kamho iamɪnhi. Mətə rəfo səim me nərmama me kamhəvegin mamhənɪmwi?”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama ia nəveginien kamo ti narə viien səvəi iərman mine pran tuhaməkeikei mhani nari, mamhagien, ti nəri nə mə iərman sə rɪpkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha mɪnraha. Rɪpkatukwatukw mhə mə tihəkeikei mɪnraha mə tuhəpwəh naniien nari ia nəpɪn nəha. ³⁵ Mətə tɪrɪpkuvehe ia nəpɪn sə tukuvehi raka iərman sə rɪpkarə vi a irau pran səvənhi tɪrɪpkarə mhə mwi irəha mɪnraha. Ia nəpɪn nəha irəha tuhəpwəh naniien nari.”

³⁶ Iesu rini mwi nusipekɪnien riti ti nirəha i mə, “Iərmama riti riwən ko reitehi raka nɪpəri tɪnari vi mɪtiri tukuahag ia ruei tɪnari ivɪs. Trini mɪnuə ro iamɪnhi irə, trouraha tɪnari vi səvənhi, nənə nɪpəri tɪnari vi ko rɪpkɪrɪpɪn

amasan mhə ia tɪnari ivis səvənhi. ³⁷ Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui me sə kino ia teki nəni. Trini minuə ro iamɪnhi irə, waen vi trəse tiki waen tui me həsisi mhəpəruə. Nənə tiki waen tui me mine waen vi irau pəri trouərəha. ³⁸ Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me. ³⁹ Nənə iərmama riti mwi riwən nəpɪn rɪnənɪmwi raka waen tui rokeikei mə trənɪmwi waen vi, ti nəri nə mə in rini mə, ‘Sə tui ramasan pik.’ ”

6

Iesu in Iərimənu səvəi Sapat

¹ Nəpɪn riti ia Sapat Iesu ravən maməpi simwɪn ia nimeɪ wit me nepwɪn, nənə nərmama me səvənhi kamhesi raka tɪpwe wit me, mamhəveri raka tekɪnraha ia rəginraha, mamhani kwənunɪn me. ² Mətə Farisi me nepwɪn hənɪ mə, “Rəfo kimiaha hiamo noien riti rɪpkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia Sapat?”

³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə Ikinan nəfe Kig Tevit rino fwe kupwən uə? Nəpɪn nukumhə ramahi in mine nərmama me səvənhi, ⁴ ruvɪnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən, muvehi bred ikinan sə raməmak ia nɪfatə. Rɪpkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in trəni bred nəha, pris me əpa həukurən naniiən. Mətə Kig Tevit rəni, muvei pen mwi m nərmama me səvənhi hani” ⁵ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou, Iəmətɪ Iərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

Iərmama riti rəgin rərfe

⁶ Ia Sapat riti mwi Iesu ruvɪnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mama-hatən nərmama. Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe. ⁷ Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhətə amasan Iesu mə tuhətəni mə trəfo irə mine. Trini minuə romasan iərmama nəha ia Sapat, tuhəni ərəha in tukwe. ⁸ Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Uvehe, mərəer ia kurkwai nərmama.” Iərmama nəha ruvehe, mərəer ia kurkwanraha.

⁹ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakuə takəres kimiaha nari riti. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tuko noien amasan uə tuko noien ərəha? Ratukwatukw mwi mə tukuvehimɪru iərmama uə tukousi əpune in?”

¹⁰ Nəpɪn Iesu rəti ərari mətə pam raka irəha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Tiko mɪvi atukw rəgin.” Nənə in rivi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi. ¹¹ Mətə nərmama me nəha niemaha rəpi pik irəha. Hənaməgkiari mɪnraha me, mamhəres mə tuhəfo ia Iesu.

Aposol me səvəi Iesu Kristo

¹² Ia nəpɪn nəha Iesu rier mutə ia təkuer riti mə trəfwaki. In rəfwaki m Kumwesən nəpɪn pekɪn ia nəpɪn. ¹³ Nəpɪn rɪnamran, rəkwein nərmama me səvənhi, nənə mərpwi rəgin ia nepwɪn irəha pam twelef, mɪsegi pen nəghɪnraha mə aposol me. ¹⁴ Nəghɪnraha me i: Saemon (iəmə sə Iesu risegi pen nəghɪn sə vi mə Pita), mine Antru piəvi Saemon, mine Jemes mine Jon, mine Filip, mine Patolomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas, mine Jemes tɪni Alfeas, mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), ¹⁶ mine Jutas tɪni Jemes, mine Jutas Iskariot (iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in).

Iesu ramahatən nərmama, mamomasan səməme kamhemhə

17 Nənə Iesu mine nərmama me nəha səvənhi heiwaiu pehe ia təkua, mamhərer ia kwopun rətəni ikən irəha nərmama həpik mwi səvənhi mine nərmama həpik mwi səməme haməuku pen ia tənə Jutiā mine Jerusalem mine ia nīkare təsi ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. 18 Irəha nəha həuvehe mə tuhətərig Iesu, mhəuvehe mwi mə in tro irəha səməme nemhəien rarə ia nīrəha həuvehe mhəsanin. Nənə səməme nənīmwin ərəha me kamhouraha irəha, Iesu romasan irəha. 19 Nərmama me pam hamousari mə tuhərapī in ti nəri nə mə nəgsen raku pen irə, mamō irəha pam həuvehe mhəsanin.

Iesu rəkwein amasan ia nərmama nepwin, məkwein ərəha mwi ia nepwin

- 20 Nənə Iesu rəti pen mamətə nərmama me səvənhi, mīni mə,
 “Kimiāha səməme nautə səkimiāha riwən rerimiāha tragien,
 ti nəri nə mə nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə səkimiāha.
 21 Kimiāha səməme nukumhə ramahi kimiāha ipwet mine rerimiāha tragien,
 ti nəri nə mə tīpwimiāha trəsisi.
 Kimiāha səməme hiamasək ipwet mine rerimiāha tragien,
 ti nəri nə mə kimiāha tiharīs.
 22 Rerimiāha tragien nəpīn nərmama tuhaməmwəki kimiāha,
 uə tuhəpkəsēni mhə kimiāha mə kimiāha tihəuvehe mho kuatia kimiāha
 mīnraha,
 uə tuhəni ərəha kimiāha, mhəni nəghimiāha mə kimiāha nəremhə me,
 ti nəri nə mə kimiāha nərmama me səiou, Iou Iəməti Iərmama.
 23 Ia nəpīn nəha kimiāha tihagien, mho tanis. Nəəkuien səkimiāha rasori
 fwe ia neiai. Kaha kupwən me səvənraha həno iamīnha irə ia profet me.
 24 Mətə kimiāha səməme nautə səkimiāha rasori trərəha anan tukumiāha,
 ti nəri nə mə kimiāha hiəuvəuvehi raka nīmīruien səkimiāha sə rīməru.
 25 Kimiāha səməme tīpwimiāha raməsisi ipwet mine trərəha anan tukumi-
 āha,
 ti nəri nə mə nukumhə trahi kimiāha.
 Kimiāha səməme hiamarīs ipwet mine trərəha anan tukumiāha,
 ti nəri nə mə kimiāha tihəregi rərəha mhasək.
 26 Trərəha anan tukumiāha nəpīn nərmama me pam kamhəni amasan
 kimiāha.
 Kaha kupwən me səvənraha həno iamīnha irə ia profet eikuə me.”

Iesu rīni mə nərmama səvənhi tuhaməkeikei mhokeikei nərməpə me

- 27 “Mətə iou iakani pehe tukumiāha i səməme hiamətərig ia nīrak mə
 kimiāha tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməme haməmwəki kimiāha,
 nənə mho noien amasan m nərmama səməme kamho noien ərəha m
 kimiāha. 28 Kimiāha tihaməkeikei mhəkwein amasan ia nərmama səməme
 kamhəkwein ərəha ia kimiāha, nənə mhəfwaki ti nərmama səməme
 kamhometə kimiāha. 29 Trīni mīnuə iərmama riti rəpwi nīkare nīkapwīm,
 tikuvei pen mwi nīkaren min. Trīni mīnuə iərmama riti ruvehi raka səim
 kot, ramasan mə ikuvei pen mwi karkahu səim min. 30 Trīni mīnuə iərmama
 riti rəres ik nari riti, ikuvei pen min. Trīni mīnuə iərmama riti rīpeki raka
 narimnari me səim, tikəpwəh nəresien in mə trīpeki pehe mwi. 31 Nəfe noien
 kimiāha hiokeikei mə nərmama tuho ia kimiāha, kimiāha mwi tiho ia nīrəha.
 32 Trīni mīnuə kimiāha hiokeikei a nərmama me səməme hokeikei kimiāha,
 Kumwesən trəgnəgīni kimiāha ti nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi hokeikei
 nərmama me səməme hokeikei irəha! 33 Trīni mīnuə kimiāha hio noien
 amasan mine nərmama səməme ho noien amasan m kimiāha, Kumwesən
 trəgnəgīni kimiāha ti nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi kamho iamīnha
 irə. 34 Trīni mīnuə kimiāha hiəuvei pen mane m iərmama riti sə hiətigite

irə mə trərpwɪn pehe mwi m kimiaha, Kumwesən trəgnəgini kimiaha ti nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi kamhəuvei pen mane me minraha me mə tukərpwɪn pen tai mane atukwatukw minraha me. ³⁵ Mətə kimiaha tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməme haməmwəki kimiaha, mho noien amasan minraha, mhəuvei pen mane minraha, mhəpwəh nətərigien mə tihəuvehi nari riti rəmwhen ia tain. Kimiaha tiho iamɪnhi irə nənə nərəkuien səkimiaha trasori. Tukini mə Kumwesən sə rasori anan nɪpwnətɪn me nə kimiaha ti nəri nə mə in ramo noien amasan m nərmama səməme həpkini mhə tanak tukwe mine nərmama ərəha me. ³⁶ Kimiaha tihaməkeikei mhapi nərmama rəmwhen ia Tata səkimiaha ramapi irəha.”

Nəkiriiən nərmama ti noien ərəha me səvənraha

³⁷ “Kimiaha tihəpwəh nəkiriiən nərmama ti noien ərəha me səvənraha, nənə Kumwesən trəpwəh nəkiriiən kimiaha ti noien ərəha me səkimiaha. Tihəpwəh nəripwɪniən noien ərəha me səvəi nərmama, nənə Kumwesən trəpwəh nəripwɪniən noien ərəha me səkimiaha. Tihenouenou noien ərəha me səvəi nərmama, nənə Kumwesən trenouenou noien ərəha me səkimiaha. ³⁸ Kimiaha tihaməkeikei mhəriari pen narimnari me m nərmama, nənə Kumwesən trəriari pehe narimnari me m kimiaha. In truvei pehe rasori pɪk ia rəgimɪaha rəmwhen ia iərmama rarigɪn pen ia tənəripw, mikiuki u irə meste ruvehe mukuər məsas. Trini minuə kimiaha hiəriari pen asori, Kumwesən trəriari pehe rasori m kimiaha. Mətə mə kimiaha hiəriari pen ouihi, in trəriari pehe m kimiaha rouihi.”

Noien atukwatukw

³⁹ Iesu rini mwi nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Rəfo, ko iərmama riti sə nənimen rɪfwə ramiri pen iərmama riti mwi nənimen rɪfwə ia suatuk sə trouesi? Tuko ro iamɪnhi irə irau pəri krouivə irapw ia ruei tənə. ⁴⁰ Iərmama sə kamahatən in rɪpkasori mhə ia iahatən səvənhi. Mətə mə kamahatən in keste rukurən pam nari, in trəmwhen ia iahatən səvənhi.

⁴¹ Rəfo ikamətə nɪmwəkmwəki nei sə raməmək ia nəmri piam, mətə ipkətə mhə nɪpəri nei asori sə raməmək ia nənimem? ⁴² Trini minuə nɪpəri nei asori raməmək ia nənimem, rəfo iakamini pen ti piam mə, ‘Piak, əseni iou pwəh iakiskəri raka nɪmwəkmwəki nei sə raməmək ia nənimem?’ Ik iərmama sə ikamo kəuətəsəuə tikaməkeikei mukupwən muvehi raka nɪpəri nei asori sə raməmək ia nənimem, kurirə irə ikətə amasan nari mə tikiskəri raka nɪmwəkmwəki nei sə raməmək ia nəmri piam.

⁴³ Nei amasan riti riwən rukuə kwənkwai nei ərəha. Rəmwhen a mwi nei ərəha rəpwəh nukuəien kwənkwai nei amasan. ⁴⁴ Nərmama hətə sas ia nei me ia kwənkwanraha. Kipkesi raka mhə kwənkwai niemis ia rəhi, uə kwənkwai krep ia nəkwus ərəha. ⁴⁵ Rəmwhen a mwi iərmama amasan rani irapw nəgkariien amasan ti nəri nə mə rerɪn rukuər ia nətərigien amasan. Iərmama ərəha rani irapw nəgkariien ərəha ti nəri nə mə rerɪn rukuər ia nətərigien ərəha. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə iərmama raməgkari, ramini irapw a nəfe nətərigien rerɪn rukuər irə.”

Iərmama kəru sə krauvrhəkin nimwə

⁴⁶ “Rəfo kimiaha hiaməkwein iou mə ‘Iərimənu, Iərimənu,’ mətə hiəpwəh noien nəfe iakini pehe tukumiaha i? ⁴⁷ Iərmama sə ruvehe tukw iou, miregi nəgkariien me səiou, mamə nəfe iakiməni, pwəh iakini irapw noien səvənhi tukumiaha. ⁴⁸ In rəmwhen ia iərmama sə rauvrhəkin nimwə səvənhi. In reri ruə rəmwhenimw, məmri nəri sə nimwə trərer pen irə ia kəruətərei. Nəpɪn

nesən asori rauər, iapiwən raiu muvehe meri nimwə nəha mətə ko rīpkīkiukiu mhə irə, ti nəri nə mə iərmama nəha rīməuvrhəkin amasan nimwə nəha. ⁴⁹ Mətə iərmama sə rīregi nəgkiariien səiou, məpwəh noien narimnari me iakiməni, rəmwhen iərmama sə ruvrhəkin nimwə səvənhi ia təkure tīprənə, mətə rīpkəmri pen mhə nari sə raməkwtəmhiri əknekīn nisui nimwə. Nəpīn iapiwən raiu muvehe meri nimwə nəha, təkwtəkwwuni a nimwə nəha rīmwei. Nənə nəpīn rīmwei irə, ruvehe mərəha pam.”

7

Iaruagən riti səvəi nəkur Rom rahatətə pərhien ia Iesu

¹ Nəpīn Iesu rīni pam nəgkiariien me nəha ti nərmama, revən mapirapw ia taon nəha Kapaneam. ² Iaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha ikīn in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Səvənhi fwe iərmama sə ramo tukwini nari min. In rokeikei pīk iərmama nəha, mətə ramemhə na tremhə. ³ Nəpīn iaruagən nəha rīregi kani mə Iesu ruvəuvehe, rərhi pen nəmə asori me nepwīn səvəi nəkur Isrel həuvən mə tuhəres in mə ko ruvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari min rəsanīn. ⁴ Nəpīn irəha həuvehe ti Iesu, kamhase in, mamhəni mə, “Ramasan mə tikasitu ia iəmə nəha ⁵ ti nəri nə mə in rokeikei pīk kitaha nəkur Isrel. Iəmə nəha in nəha rīməuvei pehe mane masitu ia kimaha iahəuvrhəkin nimwəfwaki səkimaha ia kwopun i.” ⁶ Nənə Iesu rukurirə irəha.

Nəpīn ruvehe ipaka ti nimwə nəha, iaruagən nəha sə in rasori ia naruagən me irəha pam hantret rərhi pen in me nepwīn həuvən, mhəni pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Tikəpwəh nəmwurien iamīnhi. Rīpko mhə iou iəmə amasan riti. Iapkwəwhen mhə mə tikuvehe, muvnimwə ia nimwə səiou. ⁷ Ro iamīnhi irə iou iakregi mə ko iou iapkuvehe mhə tukw ik. Mətə tikīni a nəkwam pwəh səiou iotukwininari ruvehe məsanīn. ⁸ Iou mwī iərmama riti iakamarə tegin nəmə asori me. Naruagən me nepwīn mwī kamharə tegin iou. Nəpīn iakīni pen ti riti mə ‘Evən,’ in trevən. Nəpīn iakīni pen ti riti mwī mə ‘Uvehe,’ in truvehe. Nəpīn iakīni pen ti iərmama sə ramo tukwini nari miou mə ‘O nəri,’ in tro.”

⁹ Nəpīn Iesu rīregi nəgkiariien nəha, rərkərinari ia iəmə nəha, muvsini mətoni nərmama səməme kamhəkurirə in, mīni mə, “Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə iou iapkwətə raka mhə iəmə Isrel riti nahatətəien səvənhi riskai rəmwhen ia nahatətəien səvəi iəmə Rom i.” ¹⁰ Nənə nəpīn nərmama me nəha iaruagən nəha rərhi pen irəha hərərig mhəpirapw ia nimwə səvənhi, hətoni iərmama sə ramo tukwini nari min rīnəsanīn.

Iesu rəsəpwiri iəkunouihī riti sə ruvəmhə

¹¹ Kurirə irə nəpīn ouihī a rukurau Iesu revən fwe ia taon riti nəghīn nə Naen. Nərmama səvənhi me mīne nərmama nepwīn mwī həpīk həkurirə in. ¹² Nəpīn Iesu ruvehe ipaka ti kwəruə asori səvəi taon nəha, rətoni nərmama kamhəier irə, mamhəuvehi iəkunouihī riti sə remhə, mamhəuvən mə tuhənīmwī. Mama səvəi iəkunouihī nəha tīni riti mwī rīwən. Səvənhi iərman ruvəmhə raka, məpwəh in. Nərmama həpīk ia taon nəha kamhəkurirə prən nəha. ¹³ Nəpīn Iərimənu səkitaha rətə prən nəha, rərīn rərkwəpīr tukwe. Nənə in rīni mə, “Prən i, tikəpwəh nasəkien.”

¹⁴ Nənə Iesu revən ipaka, mīrapī nīkoukau səvəi iəkunouihī nəha. Nərmama səməme kamhəuvehi hərəer. Nənə Iesu rīni mə, “Iəkunouihī i! Iakīni pehe tukw ik i mə tiko mərəer!” ¹⁵ Nənə iəkunouihī nəha sə remhə riskəmter, məkure, mīnaməgkiari. Nənə Iesu ruvehi in, muvei pen m mama səvənhi.

¹⁶ Nərmama me pam hətoni həhekir, mhəgnəgini Kumwesən, mhəni mə, “Profet asori riti ruvəier pehe tukutaha.” Nənə irəha həni mwi mə, “Kumwesən ruvəuvehe raka mə truvehimiru nərmama me səvənhi.” ¹⁷ Nənə nəgkiariien sə raməvisau nəri nəha Iesu rino ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə Jutia mine kwopun me nepwin mwi ipaka ti tənə nəha.

Jon Paptaes rərhi pen nərmama nepwin həuvən mhətoni Iesu

¹⁸ Nərmama me səvəi Jon Paptaes həvisau pen narimnari me pam i min. Nəpin Jon riregi, ¹⁹ rəkwein səvənhi iərmama kəru krouvehe tukwe. Nənə in rərhi pen irau krouevən ti Iərimənu səkitaha mə trouəres in mə, “Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?”

²⁰ Nəpin iəmə mi nəha krouvehe ti Iesu, krouni mə, “Jon Paptaes rərhi pehe kimrau iarouvehe mə trouəres ik mə, “Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha tahətui səpə iti uə?” ”

²¹ Ia nəpin nəha Iesu raməkoui irapw nemhəien me səpəmsəpə mine nənimwin ərəha me ia nərmama həpik, mamə irəha həuvehe mhəsənin. Nərmama həpik nənimənraha rəfwə in ro irəha hətui mhətə nari. ²² Nənə in rini pen ti iəmə mi nəha Jon rərhi pen irau mə, “Kimirau tirouevən rouni pen ti Jon i nəfe irouregi rouətoni. Nərmama me nəmrinraha rəfwə hətui mhətə nari, səməmə nisunraha rərfe həvi atukw i mhəvən. Nərmama nemhəien skai ro tekınraha həuvehe mhəmher, səməmə nəkwəregınraha ruvisimw rəkwağ həregi nari. Nərmama me nepwin səməmə kupwən həuvamhə, təkwtəkwni nəha həuvəmiru mwi. Nənə nərmama nautə səvənraha riwən kaməvisau nəgkiariien amasan minraha. ²³ Iərmama sə ramətə iou trini minuə in ripkimwei mhə ia nahatətəien səvənhi ti nari riti iakamo rerin tragien.”

²⁴ Nəpin iəmə mi nəha Jon rərhi pen irau krouərəig rouevən, Iesu rinaməgkiari ia Jon, minamini pen ti nərmama me i mə, “Fwe kupwən kimiaha hiəier ia taon me mine rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesakwes ikın mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rəmwhen ia kwənkwai nig ripkərer atukwatukw mhə nəpin mətəgi rauini? Rekəm. ²⁵ Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Iərmama riti sə rauvei pen tinari amasan me? Rekəm. Nərmama səməmə kamhəuvei pen tinari amasan me, mamharə ia narəien sə riməru, irəha fwe ia nimwə me səvəi kig me. ²⁶ Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Profet riti? Ouəh, nıpərhiəien. Kimiaha hiəier mhəuvən mə tihətə profet riti. Mətə iakani pehe tukumiaha i iəmə i in rasori məpi raka profet. ²⁷ In iərmama sə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə nəpin rini mə, ‘Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou,

in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.’

²⁸ Iakani nıpərhiəien tukumiaha i mə nərmama me sə nıpran me hərəhi irəha ia tıprənə i riti riwən rasori məpi raka Jon. Mətə nərmama me pam ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə sə in reiwaiu anan ia nirəha in rasori məpi raka Jon.”

²⁹ Nəpin nərmama əpnəpen me mine nərmama səməmə kamərəku pen takis minraha həregi nəgkiariien i, həni mə Kumwesən in ratukwatukw. Irəha həni iamınhi irə ti nəri nə mə Jon rino raka paptaes ia nirəha. ³⁰ Mətə Farisi me mine nahatən me səvəi Loa hənəpwəh nəseniien mə Jon tro paptaes ia nirəha. Ro iamınhi irə irəha hənəpwəh suatuk sə Kumwesən riməni mə irəha tuhesi pen.

³¹ Iesu rarə m̄ini mwi mə, “Tak̄ini nəfe nəgkiariien mahatən pen noien səvəi nərmama ipwet m̄ine? Noien səvənraha rəfo? ³² Irəha həmw̄hen ia nəkwər̄hakwər̄ha kamhəkure ia kwopun kamap̄ir ikin, mamhəkwein pen ia irəha me nepw̄in mə,

‘K̄imaha iahani n̄ipu səvəi nagienien tukumiaha,

mətə k̄imiaha hiəpko mhə tanis.

Iahani n̄ipu səvəi nemhəien,

mətə k̄imiaha hiəpkasək mhə.’

³³ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə Jon Paptaes r̄iməuvehe, m̄ipkani mhə nari, m̄əpwəh nənimw̄iien waen, nənə k̄imiaha hiaməni mə, ‘Iəremhə rarə irə.’

³⁴ Iou, Iəm̄ati Iərmama, iak̄iməuvehe, maməni nari, mamənimw̄i rəmwhen a ia k̄imiaha, nənə k̄imiaha hiaməni mə, ‘Hətə ro iəmə nəha, in raməni p̄ik nari, mamənimw̄i mamakonə i, mamavən pəri irəha nərmama səməme kamərəkū pen takis m̄inraha m̄ine nərmama ərəha me nepw̄in mwi!’ ³⁵ Mətə nərmama səməme kamhesi pen nukurənien səvəi Kumwesən kamho noien amasan me. Noien amasan me nəha kamhahatən pen mə nukurənien nəha ro n̄ipər̄hienien.”

Prən ərəha riti

³⁶ Nəp̄in riti Farisi riti rəres Iesu mə truvehe m̄ani nari irau min. Ro pen Iesu revən muv̄nimwə ia nimwə səvəi Farisi nəha, məkure mə trəni nari. ³⁷ Ia taon nəha pran riti sə ramo noien ərəha. Nəp̄in r̄iregi mə Iesu raməni nari fwe nəkwai nimwə səvəi Farisi nəha, ruvehi senta mevən fwe ikin. Senta nəha raməmak ia nəkwai potel riti k̄ino ia k̄əruət̄erei nəgh̄in nə alapasta. ³⁸ Prən nəha revən m̄ərer ia təkutai Iesu ipaka ti n̄isun mi, mamasək. N̄ise nənimen rətəg pen ia n̄isui Iesu mi krouəpw̄tig. Nənə reiwaiu muvei pen n̄imwai nukwənen, m̄irai raka i, makei m̄ n̄isun mi, mahakwi n̄isun mi ia senta.

³⁹ Nəp̄in Farisi nəha sə rəkwein Iesu mə trəni pəri nari irau min rətə prən nəha, rər̄in ramrhi mə, “Kamo iəmə nəha in profet pər̄hien, ko rukurən mə nəfe nəha pran ramrapi in. Kwa pran sə ramo noien ərəha.”

⁴⁰ Nənə Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Saemon, iou iakuə tak̄ini nari riti tukw ik i.”

M̄iregi Saemon r̄ini mə, “Ni pehe ro iahatən.”

⁴¹ M̄iregi Iesu r̄ini mə, “Iəmə asori riti ruvei pen mane m̄ iərmama k̄əru mə ti nəp̄in riti krouərpw̄in pen min. Kaon səvəi riti silin k̄ino ia silva irəha pam faef hantret. Nənə kaon səvəi riti silin k̄ino ia silva irəha pam fifti. ⁴² Iərmama mi nəha riskai ti nirau ti nərpw̄in penien min. Ro pen iəmə asori rər̄ai raka kaon səvənrau m̄ini mə irau trouəpwəh nərpw̄inien. Tuko ro iam̄inhi irə sin nəha ia iərmama mi nəha trokeikei p̄ik iəmə asori nəha?”

⁴³ M̄iregi Saemon r̄ini mə, “Rosi sə nəha sə kaon səvənhi rasori nənə iəmə asori rər̄ai raka.”

M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Nəkiriien səim ratukwatukw.”

⁴⁴ Nənə in ruvsini, m̄ati pen mətə prən nəha, m̄ini pen ti Saemon i mə, “Ikətə prən i? Nəp̄in iak̄iməuv̄nimwə pehe ia nimwə səim, ipkaikuas mhə ia n̄isuk mi ia nui, mətə prən i raikuas ia n̄isuk mi ia n̄ise nənimen, m̄irai raka ia n̄imwai nukwənen. ⁴⁵ Ik ipkakei mhə miou, mətə nəp̄in iakuv̄nimwə pehe, prən i r̄inamakei m̄ n̄isuk mi, m̄əpwəh napw̄isien. ⁴⁶ Ik ipkahakwi mhə nukwənek ia oel, mətə prən i rahakwi n̄isuk mi ia senta. ⁴⁷ Ro iam̄inhi irə iakani pehe tukw ik i mə noien ərəha me r̄ip̄ik prən i r̄ino iou iak̄inənouenou raka. Ro pen in rokeikei p̄ik iou. Mətə iərmama sə r̄ipko p̄ik mhə noien ərəha tr̄ini m̄inuə

iakenouenou noien ərəha me nəha səvənhi iərmama nəha ko in riṗkokeikei ṗik mhə iou tukwe.”

⁴⁸ Nənə Iesu rini pen ti prən i mə, “Iakinenouenou raka noien ərəha me səim.”

⁴⁹ Nənə nərmama me nəha səməme kamhani pəri nari irəha min, kənamhəni pen ti nirəha me i mə, “Sin i iərmama i rukurən nenouenouien noien ərəha me iaminihi?”

⁵⁰ Mətə Iesu rini pen ti prən i mə, “Nahatətəien səim ruvəuehimiru ik. Evən. Nəmərinuien trarə tukw ik.”

8

Niṗran səməme kamhasitu ia Iesu

¹ Kurirə irə nəṗin ouih i a rukurau, Iesu ramevən ia taon me mine rukwənu me, mamini irapw nəgkiariien amasan sə raməvisau nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nərmama səvənhi twelef ² mine niṗran me nepwɪn mwi kamhəkurirə in. Fwe kupwən Iesu rinomasan niṗran me nəha, məkoui irapw nənimwɪn ərəha me ia nepwɪn, muvehi raka nemhəien me ia nepwɪn. Nəghinraha me i: Meri sə kaməkwein mwi nəghin nə mə Maktala, pran nəha Iesu rinəkoui irapw nəremhə sefen irə; ³ nənə Joana, pran səvəi Jusa, iəmə asori riti sə ramowok ipaka ti Herot; nənə Susana, mine niṗran me həṗik mwi səməme kamhəuvehi nəmri narimnari me ia mane me səvənraha, mamhəuvei pen m Iesu mine nərmama me səvənhi mə trasitu ia nirəha.

Iərmama sə ruini nuni nari me ia nəmhien səvənhi

⁴ Nərmama həṗik anan həier ia taon me pam ia kwopun nəha, mhəuvehe ti Iesu. Nəṗin hənousəsimwɪn raka irəha me, in rini nusipekinien riti ti nirəha i minua, ⁵ “Iərmama riti revən mə truini nuni nari me ia nəmhien səvənhi. Nəṗin rauini pen nuni nari me, nuni nari me nepwɪn həsas pen ia suatuk, nənə nərmama havən ia nirəha, menu me ia nimagouagou həuvehe mhani pam. ⁶ Nənə nuni nari me nepwɪn həsas pen ia təkure kəpwier tiṗrənə rouih ikin. Həuverə mətə ti nəri nə mə nui riwən haukei pam. ⁷ Nənə nuni nari me nepwɪn həsas pen ia tiṗrənə nəkwus ərəha rauviris ikin. Nənə nəkwus ərəha me həuviris mhəuvehe mhousəman pam irəha. ⁸ Nənə nuni nari me nepwɪn həsas pen ia tiṗrənə amasan, mhətə, mhəukuə kwənkwan hantret.”

Nəṗin Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, rəkwein əpwəmwis, mini mə, “Iərmama sə nəkwəregin rarə ti niregiien nari traməkeikei mətərig amasan.”

Iesu rini irapw niṗwrai nusipekinien nəha

⁹ Nəṗin nərmama me səvəi Iesu həres pen in mə nəfe niṗwrai nusipekinien nəha, ¹⁰ in rini mə, “Kimiaha nərmama me səiou kinəsevər ia suatuk tukumiaha hiəukurən narimnari me i ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə hənəmərkwafə fwe kupwən. Mətə nərməpə me kamhəregi iakaməgkiari ia narimnari me nəha iakausipekin a irə. Iakamo iaminihi irə mə ‘irəha tuhətə, mətə tuhəpwəh nətəien mhəukurən.

Irəha tuhəregi, mətə tuhəpkregi mhə mhəukurən.’

¹¹ Nənə niṗwrai nusipekinien i iakiməni ro iaminihi irə. Nuni nari in nə nəgkiariien səvəi Kumwesən. ¹² Səməme həsas pen ia suatuk həmwən ia nərmama səməme həregi nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nəṗin həvəregi raka Setan ruvehe, muvehi raka nəgkiariien nəha ia nətərigien səvənraha, kamo irəha həni niṗərhienien irə nənə Kumwesən ruvehimiru irəha. ¹³ Nənə səməme həsas pen ia təkure kəpwier tiṗrənə rouih ikin

həmwhen ia nərmama səməme həregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mhəuvehi, mhagien tukwe. Mətə nəgkiariien nəha rīpkeiwaiu amasan mhə ia rerinraha rəmwhen ia nuai nei me. Irəha tuhəni nīpərhienien irə nəpīn ouihī a. Nəpīn narimnari me tuhəuvehe mho nəmīsəien mīnraha mə tro mətə sas ia nahatətəien səvənraha, irəha həmwēi. ¹⁴ Nənə səməme həsas pen ia tīprənə nəkwus ərəha rəuvirīs ikin həmwhen ia nərmama səməme həregi nəgkiariien nəha, mətə nəpīn irəha kamhesi pen suatuk səvənraha mamhəuvən, kamhətərig pīk tī narimnari me səvəi tīprənə i rəmwhen ia mane mīne nəfe m nəfe mwi irəha hokeikei mə tuhəuvehi mhəregi ramasan irə ia nīmīruien səvənraha. Nətərigien me nəha həuvirīs ia rerinraha, həuvehe, mhousəman nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nənə nəgkiariien nəha rəpwəh nukūəien. ¹⁵ Mətə səməme həsas pen ia tīprənə amasan irəha nəha həmwhen ia nərmama səməme həregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mhəkwtəmhirī ia rerinraha sə ratukwatukw mamasan. Irəha həkwtəmhirī əknekīn mamhəuvən nənə mhəukuə.”

Iesu rəgkiari ia laet sə kousəman

¹⁶ “Iərmama riti riwən ko rīhiāi pen napw ia laet məuiui ia nari riti uə rukurei pen kwopun afafa ikin. Mətə traməkeikei mukurei utə i ia nari sə kakurei utə laet irə mə nərmama tuhətoni raməhiapw nəpīn həuvnimwə pehe. ¹⁷ Rəmwhen a mwi narimnari me pam səməme hamərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmak afafa tukaməkeikei kətoni kuvehi irapw ia nukuraanien. ¹⁸ Ro iamīnhi irə kīmīaha tīhaməkeikei mhətərig amasan ia nəfe hiamregi tī nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti mīn, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku mīn. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti mīn, ro nəri auər a irə, tukuvei raka pam tukwe.”

Mama səvəi Iesu mīne piəvi Iesu me

¹⁹ Ia nəpīn nəha piəvi Iesu me mīne mama səvənhi həuvehe mə tuhətə in, mətə ko həpkəuvən mhə ipaka tukwe tī nəri nə mə nərmama me həpīk. ²⁰ Ro pen nərmama me həni pen tī Iesu i mə, “Səim mama mīne piām me kamhərər fwe iruə. Irəha hokeikei mə tuhətə ik.”

²¹ Mīregi Iesu rīni pen tī nīrəha i mə, “Nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mamho nəfe rani irəha nə səiou mama mīne piak me.”

Iesu rīnise nīmətāgi asori

²² Nəpīn riti Iesu rəputə ia nītətə ouihī irəha nərmama me səvənhi, rīni pen tī nīrəha i mə, “Pwəh səuvən mhəpi sīmwin pen fwe ia nīkare nui asori.” Ro pen həvi nivən, mənāmhəuvən. ²³ Nəpīn kamhəiu ia nītətə ouihī mamhəuvən, Iesu revən mapri. Nīmətāgi asori reiwaiu ia nəkwai nui asori nəha, nītətə ouihī səvənraha rīnakuər ia nui, na tuhəmwhenimw.

²⁴ Nərmama me səvəi Iesu həuvən, mhəsəpwiri in, mhəni mə, “Iərimənu. Iərimənu. Na tsəmwhenimw!”

Iesu rərər mīnise nīmətāgi mīne peiau peiau asori me, nənə heiwaiu mhəiwən. Narimnari me həuvehe mhəmərīnu. ²⁵ Iesu rīni pen tī nīrəha i mə, “Nahatətəien pəku səkīmīaha?”

Mətə irəha həhekīr. Nənīmenraha rier. Kamhəni pen tī nīrəha me i mə, “Nəfe nəha iərmama? Raməgkiari m nīmətāgi mīne nui krauo nəkwān!”

Iesu rəkoui irapw iəremhə ia iəmə Karasa riti

²⁶ Irəha həier ia tənə Kalili, mhaiu ia nitətə ouihi nəha, mhəpi simwɪn ia nui asori, mhəuvən ia tənə səvəi nəmə Karasa. ²⁷ Nəpɪn Iesu ruvarei, iərmama riti ia taon riti fwe ikɪn ruvehe tukwe. Iərmama nəha nəremhə me kamharə irə. Nəpɪn rɪpɪk rɪpkarkahu mhə tɪnari, mɪpkapri mhə mwi ia nəkwai nimwə səvənhi, mətə ramarə ia kwopun kanɪmwi nərmama ikɪn. ²⁸ Nəpɪn iərmama nəha rətə Iesu, rasək əpwəmwis, muvehe mɪnɪmwi nukurhun mi ia nənimen, mægkiari asori mɪni mə, “Iesu, Kumwesən sə rasori anan tɪni nə ik. Ikuvehe mə tikəfo iou irə? Iakase ik tikəpwəh noien nəmɪsəien miou.” ²⁹ Nənɪmwɪn ərəha nəha ramægkiari iamɪnhi irə, tɪ nəri nə mə Iesu ruvəni pen raka tukwe in mɪnuə trier ia iərmama nəha. (Nəpɪn me rɪpɪk nənɪmwɪn ərəha nəha rɪnəkwtəmhirɪ iərmama nəha. Nərmama hənərihi rəgɪn mi mɪne nisun mi ia jen me, mhərer tukuahag in, mətə in rəvi əmwesi jen me, iəremhə rəkoui pen in revən ia kwopun akwesakwes ikɪn.)

³⁰ Nənə Iesu rəres in mə, “Nəghɪm sin?”

Miregi rini mə, “Iou nəghɪk Nəkuər.” In rini iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə nəremhə me həpɪk həməuvnimwə ia reri iərmama nəha. ³¹ Nənə nəremhə me nəha hase Iesu mə trəpwəh nərhi penien irəha həuvən ia nɪpəg sə rameiwaiu nukunen riwən.

³² Mətə toue pɪkə me həpɪk kamhərku ia kwopun nəha. Nəremhə me hase Iesu mə trəsəni irəha həuvnimwə ia rerɪnraha. Ro pen Iesu rəsəni irəha. ³³ Nənə nəremhə me həier ia iərmama nəha, mhəuvnimwə ia reri pɪkə me. Pɪkə me haiu, mheiwaiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori, mhəmwhenɪmw.

³⁴ Nəpɪn nərmama səməme kamhətui tɪ pɪkə me hətoni, hap, mhəni irapw ia taon səvənraha mɪne rukwənu me. ³⁵ Nənə nərmama me həier mhəuvən mə tuhəspau i mə rəfo. Nəpɪn həuvehe tɪ Iesu həti pen mhətoni iərmama nəha nəremhə me həməier irə, rarkahu, maməkure irapw ia nisui Iesu, nətərigien səvənhi rɪnəmək amasan. Irəha hətoni həhekɪr. ³⁶ Nənə səməme hənətoni nəri nəha, həni irapw tɪ nərmama me i mə iərmama nəha rɪnəfo muvehe məsanɪn. ³⁷ Nənə nəkur Karasa səməme kamharə ipaka tɪ kwopun nəha həres Iesu mə trəpwəh irəha mamevən tɪ nəri nə mə həhekɪr pɪk anan. Ro iamɪnhi irə in rəputə ia nitətə ouihi mə trɪrəriɡ.

³⁸ Iərmama sə nəremhə me həməier irə rase in mə trəsəni in pwəh revən irau min. Mətə Iesu rərhi pen i ramevən, mɪni mə, ³⁹ “Tɪkrəriɡ mevən fwe imwam, mɪni irapw narɪmnari me i Kumwesən rɪno mik.” Nənə iərmama nəha revən ia kwopun me pam fwe ia taon səvənhi, mamɪni irapw narɪmnari me nəha Iesu rɪno min.

Pran sə rɪrapi tɪnari səvəi Iesu mɪne prən ouihi səvəi Jaeras

⁴⁰ Nəpɪn Iesu rɪrəriɡ pehe mwi ia nɪkare nui asori, nərmama me həuvən tukwe. Rerɪnraha ragien tɪ nəri nə mə kamheitenhi in. ⁴¹ Iərmama riti fwe ikɪn nəghɪn nə Jaeras. In iəmə asori riti səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Ruvehe mɪnɪmwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mamase in mə truvehe ia nimwə səvənhi, ⁴² tɪ nəri nə mə prən ouihi səvənhi ramemhə na tremhə. Prənouihi nəha səvənhi in əpa kuatia. Nuk səvənhi ipaka reste twelef.

Nəpɪn Iesu ravən mamevən, nərmama həpɪk həukuraukurau irə. ⁴³ Pran riti nəha ikɪn ruvehe ramemhə ia nemhəien səvəi nɪpran. Nemhəien nəha rɪnarə rerɪn irə muvehi nuk twelef. In rɪnouraha pam mane səvənhi ia tokta me, mətə iərmama riti riwən ko ro in rəsənɪn. ⁴⁴ Prən nəha rukurirə Iesu, muvehe, mɪrapi nusvenhi tɪnari səvənhi. Təkwtəkwwuni a mwi nimwapw rama, nemhəien səvənhi ro sampam.

⁴⁵ Nənə Iesu rini mə, “Sin nəha rɪrapi iou?”

Miregi narmama pam hani ma ripko mha iraha. Nana Pita rini ma, "Iarimenu. Narmama hapik kamharer kurkurau ik, mamhasigiasigi ik."

⁴⁶ Matə Iesu rini ma, "Rekam. Iakukurən ma iarmama riti rirapi iou. Iakregi nəgsek rier ia nirak, mevən mo nari riti."

⁴⁷ Nana nəpin prən naha rətoni ma ko in ripkarkwafə mha, ruvehe mamətəmnimwin, minimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mini irapw ia nəmri narmama me pam ma in rirapi Iesu ti nəfe mine rinəfo məsanin akwauakw.

⁴⁸ Nana Iesu rini pen ti prən i ma, "Nərik, nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe məsanin. Evən. Nəmarinuien trarə tukw ik."

⁴⁹ Nəpin Iesu raməgkiari ihi, iarmama riti ruku pen ia nimwə səvəi iəmə asori naha Jaeras, muvehe mini ma, "Səim prən ouihi ruvəmhə raka. Ramasan ma ikini pen ti iahtən i ma in trəpwəh pehe."

⁵⁰ Matə nəpin Iesu riregi nəgkiariien naha, rini pen ti Jaeras i ma, "Tikəpwəh nehekərien, mini a nipərhiēnien ia nirak, nana prən ouihi səim trəsanin."

⁵¹ Nəpin Iesu rapirapw ia nimwə səvəi Jaeras, ripkəsəni mha narmama me pam ma tuhəuvnimwə iraha min, matə rəsəni əpa Pita mine Jon mine Jemes mine tata mine mama səvəi prən ouihi naha. ⁵² Narmama me pam kamhasək mamhəkwein əpwəmwis ti prən ouihi naha, matə Iesu rini ma, "Rəfo kimiaha hiamasək? Prənouihi naha ripkəmhə mha, matə ramapri a."

⁵³ Iraha hərəgi haris ia Iesu. Iraha həkurən ma prən ouihi naha ruvəmhə raka. ⁵⁴ Matə Iesu ruvehi rəgi prən ouihi naha, mini ma, "Prənouihi, ərer."

⁵⁵ Nana nimiruien səvənhi ruvehe. Təkwətəkwuni a mwi riskəmter. Nana Iesu rini ma tukuvei pen nəveginien min pwəh rəni. ⁵⁶ Tata mine mama səvəi prən ouihi naha nənimenrau rier, matə Iesu rinise pen ti nirau i ma trouəpwəh ninien ti iarmama riti nəfe in rino.

9

Iesu rərhi pen narmama səvənhi twelef ma tuhəuvən mhəvisau

¹ Iesu rəkwein narmama səvənhi twelef həuvehe mhousəsimwin iraha me. Nana in ruvei pen niskaiien minraha. Ia niskaiien naha iraha həkurən nifi rakaiēn nemhəien me ia narmama. Nana in ruvei pen mwi nasoriēn minraha. Ia nasoriēn naha iraha həkurən nəkoui irapwien nərəmhə me pam. ² Nəpin Iesu ruvei pen pam, rərhi pen iraha ma tuhəuvən mhəvisau irapw nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nana mho narmama səməme kamhəmhə həuvehe mhəsanin. ³ In rini pen ti nirəha i ma, "Kimiaha tihəpwəh nuvehien narimnari me səvəi suatuk səkimiaha rəmwhen ia kaskin, uə tənəripw, uə nəveginien, uə mane. Kimiaha tiharkahu ia karkahu kuatia a.

⁴ Nəpin tihəuvən ia kwopun riti, nana mhəuvnimwə ia nimwə riti, nimwə nə in nə tiharə irə meste hiəier ia kwopun naha. ⁵ Trini minuə hiəuvən ia taon riti, matə narmama me ikin həkəsəvər mha ia rerinraha tukumiaha, nəpin hiəier ia taon səvənraha, tihounouini raka niməkwrur ia nisumiaha ti nahatən penien ma iraha hənə noien ərəha." ⁶ Nana narmama me twelef səvəi Iesu həier, mhəuvən ia rukwənu me, mamhəvisau irapw nəgkiariēn amasan, mamho narmama səməme kamhəmhə ia kwopun me pam həuvehe mhəsanin.

Herot raməgkiari ia Iesu

⁷ Herot, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Kalili, riregi narimnari me naha Iesu ramo. Ia nəpin naha nətərigien səvənhi rəvsausini ti nəri nə ma narmama me nepwin kamhəni ma Jon Paptəes rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁸ Nana

nərmama me nepwɪn kambahni mə Profet Elaeja ruvəier pehe mwi. Nənə nərmama me nepwɪn mwi kambahni mə profet kupwən riti rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁹ Nənə Herot rini mə, “Jon iakinərai raka kənkəpwə. Mətə sin mwi iərmama i iakamregi nəvisaiuen irə?” Ro iamɪnhi raməmwur mə trətə Iesu.

Iesu rəkwməni nərmama me həpik kəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosən

¹⁰ Nəpɪn aposol me hərərig mhəuvehe mwi ti Iesu, həni pen tukwe in narimnari me pam səməme həno. Nənə in riri raka əpa irəha, mharaka ia nərmama mhəuvən ia taon riti nəghɪn nə Petsaeta. ¹¹ Nəpɪn nərmama me həregi mə Iesu ramevən fwe ikɪn, kambahkurirə pen in. Nəpɪn Iesu rətoni irəha, rerin ragien. In rəkwein irəha həuvehe, nənə rəgkiari mɪnraha ia nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mo səməme nemhəien ramarə ia nirəha həuvehe mhəsənɪn.

¹² Rinaməruarəv meri na trivə. Nərmama səvənhi twelef həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Ramasan mə tikərhi pen nərmama me i həuvən ia rukwənu me mɪne nəmhien me kwərha ipaka pwəh hətui kwopun me səvəi napriien mɪne nəveginien ti nəri nə mə kwopun i narimnari me həiwən ikɪn.”

¹³ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kɪmiaha nə tihəuvei pen nəveginien mɪnraha.”

Miregi həni mə, “Kɪmaha iahəuvehi a bred krirum mɪne nəmu kəru. Rəfo? Ikokeikei mə kɪmaha tahəuvən mhəuvehi nəmri nəveginien sənəi nərmama me pam i?” ¹⁴ (Irəha həni iamɪnhi ti nəri nə mə nəpɪn həvsini a nərman me ia nirəha mətə ipaka faef-taosən.)

Nənə Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Kɪmiaha tihəuvən mho irəha həuai irəha me mhəkure əpəməpə me fifti ia təmwen kuatia.” ¹⁵ Nənə irəha həuvən mho nərmama me həkure rəmwhen Iesu riməni. ¹⁶ Nənə Iesu ruvehi bred me nəha krirum mɪne nəmu i kəru, məkwətə ia nɪmagouagou, məfwaki mɪni vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, mauvei pen m səvənhi nərmama me mə irəha tuhəpeki pen m nərmama me. ¹⁷ Nərmama me pam hani nari tipwɪnraha rəsisɪ. Nənə nərmama me səvəi Iesu həvai pen nɪpərpəri nəveginien me nəha sə hənani mhəpwəh rukuər ia tənəripw irəha pam twelef.

Pita rini irapw mə Iesu in Kristo

¹⁸ Nəpɪn riti Iesu in əpa raməfwaki irəha səvənhi me nərmama. Nənə rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama kambahni iou mə iou sin?”

¹⁹ Miregi həni mə, “Nərmama nepwɪn kambahni ik mə Jon Paptaes. Mətə nepwɪn kambahni ik mə Profet Elaeja. Nepwɪn mwi kambahni ik mə profet kupwən riti sə rinətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

²⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Mətə kɪmiaha hiaməni mə iou sin?”

Miregi Pita rini mə, “Ik Kristo sə Kumwesən riməni mə trərhi pehe ik ikuvehe.”

²¹ Nənə Iesu rinise pen əknekɪn ti nirəha i mə, “Kɪmiaha tihəpwəh nɪnien nəgkiariien i ti iərmama riti.” ²² Nənə in riripɪn nəgkiariien səvənhi mɪni mə, “Iou Iəməti Iərmama takaməkeikei miregi nəmisəien me rɪpik. Nəmə asori me mɪne pris asori me mɪne nahatən me səvəi Loa tuhəuvei pehe təkutanraha miou. Tukousi əpune iou, nənə nəpɪn sə ro kahar irə iakətui mwi.”

Iərmama sə trukurirə Iesu traməkeikei məvrani nei kamarkuau

²³ Nənə Iesu rini pen ti nərmama me pam mə, “Iərmama sə rokeikei mə truvehe mo iərmama riti səiou traməkeikei məpwəh nətərigien səvənhi, muvehi utə nei kamarkuau səvənhi ia nəpɪn me, məvrani mukurirə iou.

²⁴ Iərmama sə rokeikei mə trəkwətəmhiri nīmīruien səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə traraka ia nīmīruien səvənhi tukw iou truvehi nīmīruien rerin.
²⁵ Trini minuə iərmama riti rīpeki pam narimnari me ia tiprənə i mo səvənhi i, nənə kurirə ikin remhə, mətə rīpkuvehi mhə nīmīruien rerin, noien nəha trəfasitu irə? ²⁶ Iərmama sə trauris ia nəmri nərmama ti niniien mə in iərmama riti səiou, mauris mwi ti nəvisauien nəgkiariien me səiou mīnraha, Iou mwi Iəməti Iərmama, ia nəpin nəha takuvehe ia niskaiien səiou mine ia niskaiien səvəi tata səiou mine nagelo ikinan me, takauris ti niniien mə iərmama nəha in iərmama riti səiou. ²⁷ Mətə iakani nīpərhienien tukumiaha i nərmama nepwin kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə mhə meste tuhətoni nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rier pehe.”

Nīpwrai Iesu ruvehe mopə

²⁸ Nəpin Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, ipaka nəpin eit ruvehe mukurau, nənə in riri Pita mine Jemes mine Jon mutə parei ia təkue riti mə trəfwaki. ²⁹ Nəpin raməfwaki, nənimen ruvehe mopə. Tinari səvənhi ruvehe məpsan mamser. ³⁰ Təkwətəkwuni a iərmama kəru krauəgkiari irəhar min. Irau nə Moses mine Profet Elaeja. ³¹ Krouier pehe ia nukuraanien asori, rauni narimnari me ia nikaren səvəi nemhəien səvənhi sə trīpko mhə tui in revən mo sampam irə fwe ia Jerusalem. ³² Ia nəpin nəha Pita mine James mine Jon haremhə napriien. Mətə nəpin harətui, harətoni nīpwrai Iesu ramser iərmama kəru nəha krouərer irəhar min. ³³ Nənə nəpin irau krinouəpwəh Iesu rauevən, Pita rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Ramasan mə kimrahar iaharuvehe i. Pwəh kimrahar iaharo tənimwə kahar, riti səim, riti səvəi Moses, riti səvəi Profet Elaeja.” (Mətə Pita raməgkiari əpnəpen, mīpkukurən amasan mhə nəfe rani.)

³⁴ Nəpin in raməgkiari ihi, nəpuə riti rinauvehe minamousəman irəhar. Irəhar harətoni mə nəpuə nəha truvegi irəhar. Harətoni harhekir. ³⁵ Nənə reri Kumwesən ruku pen ia nəpuə nəha, mini mə, “In nəha nərik sə iakuvərfi raka in. Kimiaha tihətərig in.” ³⁶ Nəpin Kumwesən rəgkiari pam, harəti pen mharətoni Iesu əpa ramərer. Kurirə ia nəpin nəha irəhar harəpnəpen, mharəpwəh niniien ti iərmama riti nəfe harənətoni.

Iesu rəkoui irapw nənimwin ərəha ia iəkunouih riti

³⁷ Kini rakwakwi irə, nəpin irəha hənəiwaiu raka ia təkue nəha, nərmama həpik həuvehe ti Iesu. ³⁸ Nənə iərmama riti sə ramərer ia reri nərmama me nəha rəkwein əpwəmwis, mini mə, “Iahatən. Iakase ik. Tiko muvehe mətə ro nərik. In kwənkwan kuatia. ³⁹ Ia nəpin me nənimwin ərəha riti raməkwətəmhiri in, mamə in ramərkərinari mamasək əpwəmwis, mamərkəkəkər, nisəkwən ramaiu. Nənimwin ərəha nəha ro pik nəmisəien min, ko rīpkaraka akwauakw mhə irə. ⁴⁰ Iakinəres raka səim nərmama me mə irəha tuhəkoui irapw i, mətə ko həpko mhə.”

⁴¹ Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha nəkur ipwet mine nahatətəien səkimiaha riwən. Noien səkimiaha rikou. Tsarə kitaha miou meste nəfe nəpin? Tineisən mine iakapwis kimiaha? Tiko miri nərim muvehe i.”

⁴² Nəpin iəkunouih nəha ramavən ihi mauvehe, iəremhə ruvehi in mouini irapw ia tiprənə, mamə in ramərkəkəkər. Mətə Iesu rinise pen ti nənimwin ərəha, mo iəmə ouih nəha ruvehe məsanin. Nəpin rinəsanin raka Iesu ruvehi in muvei pen m səvənhi tata. ⁴³ Nənə nərmama pam səməme hətoni nəri asori nəha Iesu rino ia niskaiien səvəi Kumwesən nənimenraha rier.

Mətə nəpɪn irəha pam kamhərkəri ihi nari ia narimnari me nəha in ramo, Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, ⁴⁴ “Pwəh nəgkiariien me i həuvnimwə amasan ia nəkwəregimiahā. Triṣko mhə tui kuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama.” ⁴⁵ Mətə irəha hərəgi nəgkiariien i hərəirei nṣpwrān. Kumwesən rərkwafə i mə ko irəha həpkətoni mhə. Nənə həhekɪr ti nəresien Iesu mə nəfe nṣpwrāi nəgkiariien i.

Nərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei mhəuvehi irapw irəha

⁴⁶ Ia nəpɪn nəha nərmama me səvəi Iesu hənəməvisə mɪnrāha me mə sin ia nṣrəha in rasori. ⁴⁷ Mətə Iesu rukurən nətərigien səvənrahā. Ro pen in ruvehi iəkunouihī riti, mərpwi ia nṣkaren, ⁴⁸ nənə mɪni pen ti nṣrəha i mə, “Iərmama sə trəsevər ia rerɪn ti iəkunouihī i ia nəghɪk, raməsevər mwi ia rerɪn tukw iou. Iərmama sə raməsevər ia rerɪn tukwe iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerɪn ti Kumwesən sə rɪnərhi pehe iou iakuvehe. Iakani iamɪnhī irə ti nəri nə mə iərmama sə truvehi irapw in ia kɪmiahā in nə iərmama sə rasori ia kɪmiahā.”

⁴⁹ Miregi Jon rini mə, “Iahatən, kɪmahā iahətoni iərmama riti raməkoui irapw nəremhə me ia nəghɪm. Iahəməmwur mə tahənise in ti nəri nə mə rṣpko mhə in kɪmahā riti.”

⁵⁰ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Kɪmiahā tihəpwəh nɪniseien in. Iərmama sə rṣpkɪni ərəhā mhə kɪmiahā in kɪmiahā riti.”

Nəkur Sameria həpwəh nokeikeien Iesu mə truvehe imwənrāha

⁵¹ Rɪnəuvehe ipakā ti nəpɪn nəha Kumwesən truvehi Iesu mutə mevən ia neiai. Iesu nətərigien səvənhi ruvehe mɪskai mə traməkeikei mevən fwe Jerusalem. ⁵² Nənə in rərhi pen nərmama nṣpwrɪn mə tuhəkupwən irə. Irəhā həuvən mhəier pen ia rukwənu riti səvəi nəkur Sameria mə tuhəpnəpənə ia narimnari me kurirə Iesu ruvehe. ⁵³ Mətə nərmama ia kwopun nəhā həpkəsəni mhə Iesu mə truvehe imwənrāhā ti nəri nə mə irəhā həuvəkurən raka nətərigien səvənhi rɪskai mə traməkeikei mevən fwe Jerusalem. ⁵⁴ Nəpɪn iərmama mɪ kəru səvənhi mɪ Jemes mɪne Jon krouətə noien nəhā, krouni mə, “Iərimənu. Ikokeikei mə kɪmrau trouəkwein nṣpw pwəh ruku pen fwe ia neiai meiwaiu pehe mahi əmwesi irəhā?”^a ⁵⁵ Mətə Iesu ruvsini in mɪnise pen əknekɪn ti nṣrau i. ⁵⁶ Nənə irəhā həuvən mwi ia rukwənu əpə riti.

Nərmama nṣpwrɪn hokeikei mə tuhəkurirə Iesu

⁵⁷ Nəpɪn riti Iesu mɪne nərmama me səvənhi kamhesi pen suatuk mamhəuvən. Nənə iərmama riti rini pen tukwe in mə, “Takukurirə ik kwopun pəku tikevən ikɪn.”

⁵⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kuri əprrmɪn me səvənrahā nṣpəg rarə. Menu me ia nɪmagouagou təpwagenrahā rarə. Mətə iou, Iəməti Iərmama, kwopun səiou riwən mə takapri ikɪn.”

⁵⁹ Nənə Iesu rini pen ti iərmama riti mwi mə, “Kurirə iou.”

Mətə iərmama nəhā rini mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakukupwən mevən mɪnimwi raka səiou tata.”

⁶⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nərmama səməme həpkukurirə mhə iou rəmwhen mə həuvamhə raka. Pwəh irəhā hənɪmwi nərmama me səvənrahā səməme həuvamhə. Mətə ik tiko muvehe, mevən məvisau irapw nṣtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

⁶¹ Nənə iərmama riti mwi rini mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakevən məsəkɪr raka m nəkur imwak me.”

9:44: Luk 9:22   **9:45:** Luk 18:34   **9:46:** Luk 22:24   **9:48:** Mat 10:40   **9:50:** Mat 12:30, Luk 11:23   **9:51:** Mak 10:32   **9:53:** Jon 4:9   **9:54:** 2King 1:9-16   **a 9:54:** Nəkur Isrel mɪne nəkur Sameria həmwəki irəhā me. Əvsini mwi Jon 4:9.   **9:61:** 1King 19:20

⁶² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Trini minuə iərmama rauvehi kəkur i kau ravi, minamostat minamərar, maməti kurirə, rīpko mhə in iəmə amasan riti sə truvehi wok ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

10

Iesu rərhi pen nərmama me sefenti-tu mə tuhəuvən mhəvisau

¹ Kurirə irə Iərimənu səkitaha rərpwi rəgin ia nərmama me nepwīn mwi irəha pam sefenti-tu, mərhi pen irəha mə tuhəkupwən irə, mhəuvən kəru kəru ia taon me mine rukwənu me pam sə in mwi trukurirə pen irəha mevən ikīn.

² In rini pen ti nirəha i mə, “Nəveginien sə ruvəmruə raka fwe ia nəmhien rasori pik, mətə nərmama səməme kamhəpeki pehe houih i a. Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən sə ramərimənu ia nəmhien, mhəres in mə trərhi pen nərmama nepwīn mwi həuvən fwe ia nəmhien səvənhi mhəpeki nəveginien sə ruvəmruə, mhəpeki mhəuvehe. ³ Kimiaha tihəuvən, mətə tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Iakamərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhəmwhen ia kwəti sipsip me sə kamhərer ia kurkwai kuri əprmin me. ⁴ Tihəpwəh nuvehien tənəripw sə kawai pen mane irə, uə tənəripw sə kawai pen nəveginien irə, uə put səkimiaha. Tihəpwəh napwīsien ia suatuk, mhəgkiari kimiaha iərmama riti.

⁵ Nəfe nimwə tihəuvnimwə irə, tihəkupwən mhəni mə, ‘Nəmərinuēn ramarə ia nimwə i.’ ⁶ Trini minuə iərmama səvəi nimwə nəha rokeikei nəmərinuēn nəha, nəmərinuēn səkimiaha trəuiui in. Mətə mə rekəm, trīrərig mwi tukumiaha. ⁷ Kimiaha tihamarə rerin ia nimwə kuatia a, mhəpwəh nevən əpnəpenien ia nimwə me. Nəfe nari irəha tuhəuvei pehe m kimaha, tihəuvehi mhəni mhənimwi. Tiho iamīnha irə ti nəri nə mə kimiaha hiəmwhen ia nərmama kamhowok. Ratukwatukw mə irəha tuhərəku pehe narimnari me nəha m kimiaha.

⁸ Trini minuə kimiaha hiəuvən ia taon riti, nənə nərmama me ikīn həuvehi puvnimwə kimiaha ia nimwə me səvənraha, tihəni nəfe nəveginien sə tuhəuvei pehe m kimiaha. ⁹ Nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha, tiho irəha həuvehe mhəsən. Tihəni pen ti nirəha i mə, ‘Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka tukumiaha.’ ¹⁰ Mətə trini minuə kimiaha hiəuvən ia taon riti, nənə nərmama me ikīn həpwəh nəsevərien ia rerinraha tukumiaha, tihəuvən, mhərer ia kurkwai suatuk me, mhəni irapw iamīnhi irə mə, ¹¹ ‘Niməkwrur ia taon i səkimiaha i raməmak ia nisumaha, kimaha taha-hakwi raka ti nəri nə mə kimiaha hiəno noien ərəha. Kimiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka tukumiaha, mətə kimiaha hiənəpwəh.’ ¹² Iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpin nəha Kumwesən trərpwīn noien ərəha me irə nərpwīnien səvəi nərmama ia taon nəha triskai məpi raka nərpwīnien səvəi nəkur Sotom.”

Iesu raməgkiari skai m nərmama nepwīn

¹³ “Trərəha anan tukumiaha nəkur Korasin! Trərəha anan tukumiaha nəkur Petsaeta! Iakino raka nīmtətien asori me ia taon mi səkimiaha, mətə kimiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiaha. Rīpini minuə iakino nīmtətien me nəha ia taon mi nəha Taea mine Saeton, tui raka ko nərmama me ikīn hənarkahu raka tinari ivis, mhəkure ia nimwrakw, mhəpwəh noien ərəha me səvənraha. ¹⁴ Mətə ia nəpin nəha Kumwesən trərpwīn noien ərəha me irə nərpwīnien səkimiaha triskai məpi raka nərpwīnien səvəi nəkur Taea mine Saeton. ¹⁵ Nənə kimiaha nəkur Kapaneam. Tukəfo ia kimiaha? Ko

10:1: Mak 6:7   **10:2:** Mat 9:37-38, Jon 4:35   **10:3:** Mat 10:16   **10:4:** Mat 10:7-14, Mak 6:8-11, Luk 9:3-5, 2King 4:29   **10:7:** 1Kor 9:6-14, 1Tim 5:18   **10:8:** 1Kor 10:27   **10:11:** Wok Me 13:51, 18:6   **10:12:** Jen 19:24-25, Mat 10:15, 11:24   **10:13:** Mat 11:21-23

kuvehi utə kímiaha hiəuvən ia neiai? Rekəm! Tukuvehi irapw kímiaha hiəuvən inhəripw Imwei Nəkur Həuvamhə.”

¹⁶ Nənə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Iərmama sə ramətərig ia nəgkiariien səkímiaha rəmwhen mə ramətərig mwi ia nəgkiariien səiou. Iərmama sə rauvei pen təkutan m kímiaha rəmwhen mə rauvei pehe mwi təkutan miou. Nənə iərmama sə rauvei pehe təkutan miou rəmwhen mə rauvei pen mwi təkutan m Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe.”

Nərmama me nəha irəha pam sefenti-tu hərərig mhəuvehe mwi ti Iesu

¹⁷ Nərmama me nəha irəha pam sefenti-tu hərərig mwi mhəuvehe ti Iesu, mamhagien, mamhəni mə, “Iərimənu. Nəremhə me irəha mwi ho nəkwamaha nəpın iahəgkiari mınraha ia nəghim.”

¹⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakınətoni kərarki irapw Setan rier ia neiai meiwaiu pehe rəmwhen ia nouapirien. ¹⁹ Həregi ro. Iakuvəuvei pehe raka nasoriien m kímiaha. Kímiaha hiəukurən neivəien ia snek me mine mimi me sə kəmhəpi mamho nəmisəien m nərmama. Iakiməuvehi utə kímiaha hiasori ia niskaiien me pam səvəi Setan. Nari riti riwən tro nəmisəien m kímiaha. ²⁰ Nəri nəha ro nıpərhiien. Mətə rərəha kímiaha hiamagien ti nəri nə mə nəremhə me kəmhə nəkwamiahə. Kímiaha tihaməkeikei mhagien ti nəri nə mə Kumwesən ruvərai pen raka nəghimiahə fwe ia neiai.”

Iesu rerin ragien

²¹ Ia nəpın a mwi nəha Iesu rerin ruvehe mukuər ia nagienien səvəi Nənimwın Ikinan, nənə in rini mə, “Tata səiou Iərimənu ia neiai mine tıprənə iakani tanak tukw ik ti nəri nə mə ikınərkwafə narimnari me i. Nərmama səməme həkukurən nari mine səməme kınahatən amasan irəha həkətəni mhə. Mətə iko pui pen m nərmama səməme həmwhen ia nıpwnəti nəkwərəkəwərha me hətoni. Ouəh, Tata. Nəri nəha ikino ramesi pen a nətərigien amasan səim.

²² Tata səiou rınəmri pehe raka narimnari me pam ia tıpage rəgik, iou tini. Nənə iərmama riti riwən rukurən iou, mətə Tata səiou əpa. Nənə iərmama riti riwən rukurən səiou Tata. Iou əpa mine nərmama me nəha səməme rerik ragien mə tako pui pen in mınraha.”

²³ Iesu ruvsini in, məkkiari pen əpa m səvənhi nərmama me, mini mə, “Rerimiahə tragien ti nəri nə mə kímiaha hiamətə narimnari me i ia nəmrimiahə. ²⁴ Iakani pehe tukumiahə i mə fwe kupwən profet me həkik mine kig me həkik hokeikei mə tuhətə narimnari me i hiamətə, mətə həkətə mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəgkiariien me i hiamregi, mətə həkregi mhə.”

Iesu rusipekin ia iəmə Sameria rasitu ia iəmə Isrel

²⁵ Ia nəpın nəha, iahatən riti səvəi Loa rokeikei mə triregi atukwatukw ro Iesu mə trəfni irə. Ro pen riskəmter, mini mə, “Iahatən. Takəfo irə muvehi nimiruien rerin?”

²⁶ Miregi Iesu rini mə, “Nəkukuə Ikinan rani nəfe? Nəpın ikəvsini Loa nəha miregi riməfni irə?”

²⁷ Miregi iahatən səvəi Loa rini mə, “Tikaməkeikei mokeikei Iərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nimiruien me pam səim, mokeikei in ia niskaiien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim, nənə tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.”

10:16: Mat 10:40, Luk 9:48, Jon 5:23   **10:18:** Jon 12:31, Rev 12:8-9   **10:19:** Sam 91:13, Mak 16:18   **10:20:** Mat 7:22, Eks 32:32, Fil 4:3, Rev 3:5   **10:22:** Jon 3:35, 10:15   **10:23:** Mat 13:16-17
10:24: 1Tes 1:10   **10:25:** Mat 22:35-40, Luk 18:18   **10:27:** Dut 6:5, Lev 19:18

²⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Nægkiariien sæim ratukwatukw. Trini minuæ iko narimnari me i Nækukuæ Ikinan rani, tikuvehi nimiruien iræ.”

²⁹ Mætæ iahtæn sævæi Loa rokeikei mæ treikuæ iræ mæ in iæmæ atukwatukw. Ro pen rini pen ti Iesu i mæ, “Sin næ piak?”

³⁰ Miregi Iesu rini mæ, “Iærmama riti rier ia Jerusalem mameiwaiu mamevæn ia Jeriko. Nærmama nepwin sæ kamhakres hækwtæmhiri, mhæpeki raka mane mine tinari sævæhi, mhousi in, mhap raka iræ, mhæpwæh ramæmak ipaka remhæ. ³¹ Ia næpin næha pris riti ramesi pen suatuk næha, mætoni iæmæ næha, rukurau iræ ia nikare suatuk mamevæn. ³² Kuriræ iræ kwænækwus riti sævæi Livæ sæ ramasitu ia pris me ro mwi iaminihi, muvehe ia kwopun næha, mætoni iæmæ næha, mukurau mwi iræ ia nikare suatuk mamevæn. ³³ Mætæ iæmæ Sameria riti in mwi ramesi pen suatuk næha, ruvehe ia kwopun næha iæmæ næha ramæmak ikin. Næpin rætoni iæmæ næha, rerin rærkwæpir tukwe. ³⁴ In revæn ipaka tukwe maikuas ia nimwapw me sævæhi ia oel mine waen, nænæ muvegi tærihi nimwapw me, mærahî utæ iæmæ næha mukurei pen in ia tækure togki sævæhi, nænæ muvehi mevæn ia nimwæ sæ kamæraku pen kamapri ikin, mamætui amasan tukwe. ³⁵ Kini rakwakwi iræ, ruvehi irapw silin kæru kino ia silva, muvei pen m iærmama næha sæ kamæraku pen min kamapri ia nimwæ sævæhi, mini mæ, ‘Tikætui amasan ti iæmæ i. Trini minuæ ikouraha mane me nepwin sæim mæpi raka sæmæmi iakauvei pehe mik, næpin takrærig muvehe, takærpwin pehe mik.’ ”

³⁶ Nænæ Iesu ræres mæ, “Ikamætærig iræ? Sin ia niræhar i ro ræmwhen ia in piævi iæmæ næha nærmama sæmæme kamhakres hækwtæmhiri?”

³⁷ Miregi iahtæn sævæi Loa rini mæ, “Sæ næha rinapi tukwe masitu iræ.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Ik tikevæn mo mwi iaminihi.”

Iesu ruvniwæ ia nimwæ sævæi Marta mine Meri

³⁸ Næpin Iesu mine nærmama me sævæhi kamhesi pen suatuk sævænraha mamhæuvæn, hæier pen ia rukwænu riti. Pran riti fwe ikin næghin næ Marta ræsevæi ia nimwæ sævæhi mæ Iesu truvniwæ iræ. ³⁹ Præn næha piævni riti næghin næ Meri. Næpin Iærimænu sækitaha ruvniwæ pehe, Meri revæn mækure ipaka tukwe, mamætærig nægkiariien sævæhi sæ ramahatæn nærmama me iræ. ⁴⁰ Mætæ Marta ko ripkækure mhæ mhætærig i ti næri næ mæ rasui raka pik næveginien sænæi nærmama. Nænæ in revæn ti Iesu, mini mæ, “Iærimænu. Ræfo? Ratukwatukw mæ piak ræpwæh iou, iou æpa iakasui raka næveginien sænæi nærmama me? Ni pen tukwe in mæ tramækeikei masitu ia nirak.”

⁴¹ Mætæ Iærimænu sækitaha rini pen tukwe in mæ, “Marta, Marta! Ikamætærig ti narimnari me ripik. Rerim ko ripkapwis mhæ. ⁴² Mætæ nari kuatia a kimiaha tihamækeikei mhæ. Tihætærig ia nægkiariien sæiou. In næ ramasan pik, Meri ramo. Ro pen iou takæpwæh niniseien in.”

11

Iesu rahatæn nærmama sævæhi mæ tuhæfæfwaki iræ

¹ Næpin riti Iesu ramæfwaki ia kwopun riti, mæfwaki pam, nænæ iærmama riti sævæhi rini pen tukwe in mæ, “Iærimænu. Tikahatæn ro kimaha tahæfæfwaki iræ ræmwhen ia Jon rinahatæn nærmama me sævæhi iræ.”

² Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Næpin kimiaha tihæfwaki, tihæni iaminihi iræ mæ,

‘Tata, pwæh nærmama hæiai næghim ro ikinan i.

Pwæh nitætæ sæ ikamærimænu iræ ruvehe.

³ Tikuvei pehe næveginien sænæmaha ræmwhen sævæi næpin ipwet.

⁴ Tikenouenou noien ərəha me səkimaha ti nəri nə mə kimaha mwi iahamenouenou noien ərəha me səməmə nərmama hamo ia kimaha.

Tikəpwəh niri penien kimaha ia kwopun tahəmwei ia nərəhaien ikin.’ ”

⁵ Nənə Iesu rarə mini pen mwi ti nirəha i mə, “Sin ia kimiaha trevən ti in riti ia kurkwai nəpın ia nəpın, nənə mini pen tukwe in mə, ‘Iou riti. Uvei pehe ro bred kahar. ⁶ Piak riti ruku pen isipwın muvehe təkwtəkwni, mətə nəveginien sənək riwən mə takuvei pen min’?”

⁷ Iəmə nəha ia nəkwai nimwə trəgkiari mə, “Tikəpwəh nometəien iou. Iakinəpınhə raka. Kimaha nəkwərhakwərha me səiou iahənapri raka. Ko iakəpwəh niskəmterien muvei pehe nari riti mik.’ ”

⁸ Nənə Iesu rini mə, “Nipərhiendien iəmə nəha rini minuə ko in ripkiskəmter mhə muvei pen nari riti min. Mətə iakani pehe tukumiaha i in triskəmter muvei pen nəfe nari iərmama nəha raməres i. In tripko mhə iamınhi irə ti nəri nə mə raməkwein iərmama nəha mə in riti, mətə in tro ti nəri nə mə iərmama nəha rəres in, məpwəh naurisien.

⁹ Iakani pehe tukumiaha i trini minuə kimiaha hiokeikei nari riti, ramasan mə tihəres, nənə tukuvei pehe m kimiaha. Tihətui əmisə i, nənə tihətoni. Tihəkunkun ia təpınhə, nənə tukəsevər tukumiaha. ¹⁰ Iərmama sə raməres nari truvehi nari. Iərmama sə ramətui əmisə nari trətoni. Iərmama sə rakunkun ia təpınhə tukəsevər tukwe.

¹¹ Sin ia kimiaha tata me nəpın iəkunouihi səvənhi rəres nəmu, trəpwəh nuvei penien nəmu, mətə truvei pen snek min? ¹²⁻¹³ Uə trini minuə rəres kwənəre menu, truvei pen mimi sə trəpi mo nəmisəien min? Rekəm! Kimiaha tihəməkeikei mhəuvei pen narimnari amasan me m nəkwərhakwərha me səkimiaha. Mə kimiaha nəkur ərəha hiəkurən noien iamınhi irə, hiaməfətərig ia Tata səkimiaha ia neiai? In truvei pen Nənimwın Ikinan rasori mwi m nərmama səməmə kəmhəres in tukwe.”

Iesu mine Pielsepul

¹⁴ Nəpın riti Iesu raməkoui irapw iəremhə riti sə ramarə ia iərmama riti. Iərmama nəha ko ripkəgkiari mhə, mətə nəpın iəremhə ruvəier irə, rinaməgkiari. Nənə nərmama me hətoni həkərinari irə. ¹⁵ Mətə irəha me nepwın həni mə, “Iəmə nəha raməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi Pielsepul, iəremhə sə in rasori ia nəremhə me.” ¹⁶ Nərmama nepwın mwi kəmhəres pen Iesu i mə, “Ko iko ro nımtətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəkurən mə ik pərhiendien Kumwesən rərhi pehe ik?”

¹⁷ Mətə Iesu ruvəkurən raka nətərigien səvənraha, nənə rini pen ti nirəha i mə, “Trini minuə ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru irə, nərmama me səvənhi kəmhousi irəha me, nitətə sə ieni nəha ramərimənu irə truvehe mərəha. Trini minuə nərmama səməmə kəmhəra ia nəkwai nimwə riti həuai narəien səvənraha ro kəru irə, kəmhousi irəha me, irəha ko həpkarə amasan mhə. ¹⁸ Trini minuə Setan ruai narəien səvənhi ro kəru irə, raməkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama, nitətə sə in ramərimənu irə trəfərer əpwəmwis? Trəsas miwən. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə kimiaha hiaməni iou mə iou iakaməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi Pielsepul. ¹⁹ Trini minuə nəgkiariien nəha səkimiaha ro nipərhiendien, rəfo ia nərmama me səkimiaha? Irəha kəmhəkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi sin? Səvəi Setan? Rekəm! Ro pen ramasan mə irəha həkiri nəgkiariien i səkimiaha. ²⁰ Mətə iou iakaməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi Kumwesən. Noien nəha ramahətən pen mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe raka tukumiaha.

²¹ Nəpɪn iəmə skai riti rauvehi narimnari me səvəi naruagənien ia rəgɪn, mamərer tukuahag ia nimwə səvənhi, nautə me səvənhi iərmama riti ko rɪpkuvehe mhə makres i. ²² Mətə trɪni mɪnuə iəmə riti nɪskaiien səvənhi rasori mwi irə ruvehe, in traruagən irau mɪn ruvehi irapw in, mɪpeki raka narimnari me səvənhi sə ramərer irə mamaruagən. Nənə kurirə irə, in truai narimnari me sə in rɪməpeki raka ia rəgɪ iəmə skai nəha, mɪpeki pen mɪne in me nepwɪn.

²³ Iərmama sə rɪpkukurirə mhə iou in raman əpə ia nirak. Nənə iərmama sə rɪpkasitu mhə ia nirak, mɪpeki nərmama mhəuvehe tukw iou, in raməkoui kɪrkɪri irəha.”

Iesu raməgkiari ia nənimwɪn ərəha

²⁴ “Nəpɪn kɪnəkoui irapw nənimwɪn ərəha riti ia iərmama, nənimwɪn ərəha nəha trəfo irə? Trevən mavən ia kwopun me sə nui riwən ikɪn, mamətui kwopun trapwɪs ikɪn. Nəpɪn rɪpkətoni mhə, trəgkiari iamɪnhi irə mə, ‘Takraɪg mwi mevən tɪ nimwə fwe səiou sə iakiməier irə.’ ²⁵ Nənə nəpɪn rɪrəɪg muvehe, trətəni mə nimwə nəha kɪnaies amasan irə, narimnari me pam kamhəmɪmər a ia təmwhəkɪnraha. ²⁶ Nənə in trevən miri mwi nənimwɪn ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka in, miri irəha mhəuvehe, mhəuvnimwə mwi, nənə mharə ia reri iərmama nəha. Nənə nɪmɪruien səvəi iərmama nəha truvehe mərəha anan məpi raka sə kupwən.”

Iərmama sə ramo nəkwai Kumwesən trɪregi ramasan

²⁷ Nəpɪn Iesu rani irapw narimnari me nəha, pran riti ia reri nərmama rəkwein əpwəmɪs, mɪni pen tɪ Iesu i mə, “Pran sə rərəhi ik, muvei pen kənunu mik, rukurən nagienien.”

²⁸ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Mətə nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mamho nəkwən həkurən nagienien mwi mhəpi raka.”

Nərmama hokeikei mə Iesu tro nɪmtətien riti

²⁹ Nəpɪn nərmama me həuvehe mənəmhpɪk, Iesu rini mə, “Nərmama ipwet mɪne irəha nəkur ərəha. Kamhətui a nɪmtətien. Kumwesən trəpwəh nuvei penien nɪmtətien riti mwi mɪnraha, mətə nɪmtətien əpa səvəi Profet Jona. ³⁰ Fwe kupwən Profet Jona ruvehe mo nɪmtətien irə mɪne nəkur Nineve. Rəmwhen a mwi iou, Iəmətɪ Iərmama, takuvehe mo nɪmtətien ia nirak mɪne nərmama ipwet mɪne. ³¹ Ia nəpɪn nəha Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me irə, prən asori sə rɪnamərimənu ia tənə Sipa fwe kupwən trərer irəha nərmama ipwet mɪne, nənə mɪni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə prən nəha ruku pen ia nɪkare tənə fwe isipwɪn anan muvehe mə trɪregi nukurənien səvəi Solomon. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Solomon in i ia kwopun i. ³² Ia nəpɪn nəha Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me irə, nəmə Nineve tuhərer irəha nərmama ipwet mɪne, nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə nəpɪn nəmə Nineve həregi Jona raməvisau, irəha hərəɪg ia noien ərəha me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun i.”

Iesu raməgkiari ia nənime iərmama

³³ “Iərmama riti riwən ko rihiai pen napw ia laet mukurei pen ia kwopun afafa ikɪn uə rəuiui ia nari riti, mətə trukurei utə i ia nəri kakurei utə laet irə mə nərmama səməme həuvnimwə pehe tuhətoni raməhiəpwɪn nari. ³⁴ Nənimem nə rauvei pehe nukuraanien m nɪpwram. Nəpɪn nənimem rəsənɪn, nɪpwram

pam rukuər ia nukuraanien. Mətə nəp̄in nənimem rərəha, n̄ipwram pam rukuər ia nəp̄itəvien. ³⁵ Ro iam̄inhi irə tikaməkeikei mhəskun amasan nukuraanien nəha ia rerim mə ripko mhə nəp̄itəvien irə. ³⁶ Mə n̄ipwram pam rukuər ia nukuraanien sə nəp̄itəvien riti riwən irə, trəhiapw amasan rəmwhen ia laet sə raməhiapw mauvei pehe nukuraanien mik.”

Iesu rəgkiari ia Farisi me m̄ine nahatən me səvəi Loa

³⁷ Nəp̄in Iesu raməgkiari ihi, Farisi riti rəres pen in mə trevən ia nimwə səvənhi, mən̄i pəri nari irau min. Ro pen Iesu revən muv̄nimwə məkure mə trəni nari. ³⁸ Nənə Farisi nəha rər̄kərinari nəp̄in rətoni mə Iesu r̄ip̄kukupwən mhə mər̄kwerig kurirə rəni nari.

³⁹ Nənə lərimənu sək̄itaha r̄ini pen tukwe in mə, “K̄imiaha Farisi me noien sək̄imiaha rəmwhen ia tik̄ikap m̄ine tikinari kamaikuas irə iruə rəmher mətə nəkwan rəm̄kemik. Fwe imwə rerim̄iaha rukuər ia nakresien m̄ine nərəhaien. ⁴⁰ K̄imiaha me i hiəreirei nari. Hiaməfətərig irə mə Kumwesən sə r̄ino nəri iruə r̄ip̄ko mhə mwi sə fwe imwə? ⁴¹ Mətə ramasan mə k̄imiaha hiəuvehi nəveḡinien m̄ine nui sə krouəmak ia nək̄wai tik̄ikap me m̄ine tikinari me sək̄imiaha, mhəuvehi mhəuvei pen m̄ nər̄mama nautə səvənraha riwən. Nənə tihətoni narim̄nari me pam tuhəmher tukumiaha.

⁴² Mətə trərəha anan tukumiaha Farisi me ti nəri nə mə k̄imiaha hiaməuai narim̄nari me pam sək̄imiaha ia kusen ten, mamhəuvei pen riti m̄ Kumwesən. Hiamə iam̄inhi irə ia nəri ouihi rəmwhen ia nimwai nei me səməme kavi rərəgi pen ia nəveḡinien. Mətə hiənənouenou noien atukwatukw səvəi nək̄ir̄ien iərmama, mhənənouenou mwi noien səvəi nokeikeien Kumwesən. Ramasan mə k̄imiaha hio noien mi nəha, mhəpwəh nenouenouien mwi sə nəha hiamə ia nəri ouihi.

⁴³ Trərəha anan tukumiaha Farisi me ti nəri nə mə ia nək̄wai nimwəfwaki me səvəi nək̄ur Isrel hiəkeikei mə tihəkure ia kwopun amasan me. Ia kwopun kamomaket me ikin hiəkeikei mə nər̄mama tuhək̄wein k̄imiaha ia nis̄iaien.

⁴⁴ Trərəha anan tukumaha ti nəri nə mə k̄imiaha hiamwhen ia kref me kipko mhə mak ia nirəha, nənə nər̄mama həreirei mamhavən utə ia nirəha.”^a

⁴⁵ Ia nəp̄in nəha iahtən riti səvəi Loa r̄ini pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Nəp̄in ikani nəḡk̄ariien me nəha, ikani ərəha mwi k̄imaha.”

⁴⁶ M̄iregi Iesu r̄ini mə, “Trərəha anan mwi tukumiaha nahatən me səvəi Loa ti nəri nə mə hiaməkeikei m̄ nər̄mama me mə tuhəsi pen loa skai me səməme həmwhen ia katipə sə r̄ipam. Mətə k̄imiaha ko hiəp̄kuvei pen mhə nukwai rəḡim̄iaha riti m̄hasitu ia nirəha ti natip̄aien. ⁴⁷ Trərəha anan tukumiaha ti nəri nə mə k̄imiaha hiəuvr̄həkin kref me səvəi profet me səməme kaha kupwən me sək̄imiaha hənousi əpune irəha. ⁴⁸ Ia noien nəha k̄imiaha hiamə pui atukw a k̄imiaha mə rerim̄iaha ragien ia narim̄nari me nəha kaha kupwən me sək̄imiaha hənə. Irəha hənousi əpune profet me, nənə k̄imiaha hiəuvr̄həkin kref me səvənraha. ⁴⁹ Ro iam̄inhi irə Kumwesən sə rukurən pam nari r̄ini mə, ‘Iou takər̄hi pen profet me m̄ine aposol me həuvən ti nirəha. Irəha tuhousi əpune nepw̄in, mhometə nepw̄in.’ ⁵⁰ In tro iam̄inhi irə m̄ine mə nər̄mama ipwet m̄ine tuhəuvehi nər̄pw̄inien ti n̄ite profet me pam sə r̄inostat maiu ia nukune narəien muvehe. ⁵¹ N̄ite Epel muvehe meste n̄ite Sekarəea sə k̄inousi əpune in ia nimwə səvəi Kumwesən ia nimwr̄henhi n̄ifatə m̄ine kwopun sə ro ikinan, iakani n̄ipər̄hienien tukumiaha i nər̄mama ipwet m̄ine tuhəuvehi nər̄pw̄inien ti n̄itenraha pam.

11:37: Luk 7:36, 14:1   **11:39:** Mat 15:2   **a** **11:44:** Ia narəien səvəi nək̄ur Isrel, tr̄ini m̄inuə iərmama riti r̄irapi n̄ipwrai iərmama sə remhə in truvehe məm̄kemik ia nikaren səvəi nəfwak̄ien səvənraha. Ro pen irəha tuhaməkeikei mheri amasan təm̄wheki kref me mə nər̄mama tuhəpwəh navən pek̄inien ia nirəha.” Əvsini mwi Nam 19:16.

⁵² Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa ti nəri nə mə kimiaha hiərkwafə ki sə raməsevər ia təpinhə ia nimwə nəha nukurənien raməmak ia nəkwān. Kimiaha hiəpkuvnimwə mhə, nənə mamhənise mwi səməme hokeikei mə tuhəuvnimwə.”

⁵³ Nəpīn Iesu rier ia kwopun nəha mamevən, nahatən me səvəi Loa mine Farisi me həregi niemaha rīnaməpi pik irəha. Hənaməres Iesu nəresien me ia narimnari me rīpik. ⁵⁴ Irəha hamərer mwatuk mə tuhəkwtəmhiri in trīni minuə rəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi.

12

Nərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei mhəsiari ti noien səvəi Farisi me

¹ Ia nəpīn nəha nərmama həpik həmwhen ia taosen m taosen həuvehe mhousəsimwīn irəha me. Kwopun rouihi. Hameivə pen ia nisunraha me. Nənə Iesu rukupwən mægkiari pen m nərmama me səvənhi, mīni mə, “Kimiaha tihaməsiari ti yis səvəi Farisi me. Yis nəha in nə noien səvəi kəuətkəsua. ² Narimnari me pam səməme kamhərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme kamhəmak afafa tukaməkeikei kətoni kuvehi irapw ia nukuraanien. ³ Ro pen nəfe nəgkiariien kimiaha hiəni ia nəpitəvien nərmama tuhəregi ia nukuraanien. Nəfe nəgkiariien kimiaha hiəsivən irə ia kwopun afafa tukīni irapw ia təkure nimwə me.”

Nərmama tuhaməkeikei mhehekīr Kumwesən

⁴ “Iou me nepwīn, iakani pehe tukumiaha i mə kimiaha tihəpwəh nehekīrien nərmama səməme həukurən nousi əpuneien nīpwramiaha mətə kurirə irə ko həpko mhə nari riti mwi. ⁵ Mətə takīni pehe tukumiaha i sin nəha tihaməkeikei mhehekīr i. Tihaməkeikei mhehekīr Kumwesən ti nəri nə mə nəpīn in rīnousi əpune raka iərmama, rauvehi nasoriien ti nosə penien in ia kwopun napw asori rauək ikīn. Ouəh, nīpərhienien, iakani pehe tukumiaha i mə kimiaha tihaməkeikei mhehekīr in. ⁶ Rerīmiaha rīrhi ro kwəti menu me. Nənimenraha reiwaiu. Kauvehi krirum ia silin sə rouihi anan kəru, mətə kwəti menu me nəha Kumwesən ko rīpkenouenou mhə riti. ⁷ Hətə ro nīmwai nukwənemiaha, mətə Kumwesən rīnəvsini pam raka irəha. Ro iamīnhi irə kimiaha tihəpwəh nehekīrien. Ia nənimen kimiaha hiamasan mwi mhəpi raka kwəti menu me nəha həpik.”

Iesu rəgkiari ia naurisien mine nehekīrien

⁸ “Iakani pehe tukumiaha i. Iərmama sə trīni irapw ia nəmri nərmama me mə in iərmama riti səiou, Iou mwi Iəməti Iərmama takīni irapw ia nəmri nagelo me səvəi Kumwesən mə in iərmama riti səiou. ⁹ Mətə iərmama sə trīni irapw ia nəmri nərmama me mə in rīreirei iou, iou mwi takīni irapw ia nəmri nagelo me səvəi Kumwesən mə iakreirei in. ¹⁰ Iərmama sə trīni nəgkiariien ərəha riti, muəsi Iou Iəməti Iərmama irə, Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhaien səvənhi, məpwəh nərpwīnien. Mətə iərmama sə trīni nəgkiariien ərəha riti, muəsi Nənīmwīn Ikinan irə, Kumwesən trīpkenouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpīn riti. Nərpwīnien səvənhi trarə rerīn.

¹¹ Nərmama tuhəuvehi kimiaha, mhərpwi irapw kimiaha ia nəmri nəmə asori me səvəi nīmwfəwaki me səvəi nəkur Isrel mine ia nəmri nərmama səməme kamhərimənu mine səməme kamhəuvehi nasoriien mə irəha tuhəkiri nəgkiariien me səkimiaha. Ia nəpīn nəha kimiaha tihəpwəh nətərig pikien mə tihəfo mhosəripīn nəgkiariien səvənraha uə tihəni nəfe nəgkiariien ti nīrəha i. ¹² Tihəpwəh nətərig pikien irə, ti nəri nə mə nəpīn atukwatukw

nəha səkimiaha sə tihəgkiari irə, Nənəmwɪn Ikinan trahatən kɪmiaha ia nəfe nəgkiariien tihəni.”

Iesu raməgkiari ia nautə səvəi tɪprənə i

¹³ Iərmama riti ia reri nərmama me nəha rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Tata səiou ruvəmhə raka. Ni pen ti piak i mə pwəh kɪmrau iarouwai pəri narimnari me nəha tata rɪnəmri mə səkimrau.”

¹⁴ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Iərman. Sin mə takəmri amasan nəvisəien səkimirau? Ripko mhə wok səiou nə.” ¹⁵ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kɪmiaha tihətui amasan, mhəpwəh nəsenien noien i kɪmiaha hiokeikei mə tihəuvehi nautə me ripik. Nukune nimiruien səvəi iərmama ripko mhə in nə nautə asori səvənhi.”

¹⁶ Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori. Nəveginien rasori pik ia nəmhien səvənhi. ¹⁷ Rerɪn rɪrhi mɪnuə ‘Takəfo i? Kwopun riti mwi səiou takəmri amasan nəveginien sənək ikin riwən.’

¹⁸ Iərmama nəha ramətərig tukwe, nənə mɪni mə, ‘Ah, iakukurən nəfe tako. Takeitehi nimwə me səiou, nənə muvrhəkɪn tain me rasori mwi. Ia nimwə me nəha takəmri pen nəveginien me sənək mɪne narimnari amasan me pam səiou.’ ¹⁹ Nəpɪn iərmama nəha rino pam, in rəgkiari iamɪnhi irə mɪni mə, ‘Səiou narimnari amasan me sə iakɪməfate i ruvəpik. Takɪmɪru irə nuk ripik. Ramasan mə takapwis, məvegin, mənimwi, magien.’

²⁰ Mətə Kumwesən rini pen tukwe in mə, ‘Ik iərmama ikreirei nari. Ipwet ia nəpɪn tako ik ikemhə. Nənə tukəfo ia narimnari me nəha ikɪnəpnəpenə irə? Sin truvehi?’

²¹ Noien nəha rəmwhen mwi iərmama sə ramoeite nautə me səvənhi mə səvənhi əpa, mətə ia nəmri Kumwesən in iəmə auər a.”

²² Nənə Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Ro iamɪnhi irə iakani pehe tukumiaha i kɪmiaha tihəpwəh nətərig pikien ti nimiruien səkimiaha mamhəres nəfe tihani. Tihəpwəh nətərig pikien ia nɪpwramiaha mamhəres nəfe tiharkahu i. ²³ Nimiruien ripko mhə səvəi nəveginien əpa. Nɪpwrai iərmama ripko mhə səvəi tɪnari əpa. ²⁴ Hətoni ro menu me ia nɪmagouagou. Həpwəh nəpweiiien nari, mhəpwəh nesien nukwan. Nimwə səvənraha sə kamhoeite nəveginien ikin riwən. Mətə Kumwesən raməkwməni irəha. Nənə ia nənimen kɪmiaha hiamasan pik mhəpi raka menu me. ²⁵ Sin ia kɪmiaha ko ro nimiruien səvənhi rəpwəmwɪs mwi səvəi nəpɪn ouihɪ a trɪni mɪnuə ramətərig pik tukwe? ²⁶ Mə riskai tukumiaha ti noien nəri nəha rouihɪ, rəfo hiamətərig pik ti narimnari me nepwɪn mwi?

²⁷ Hətoni ro tihinari me mə kamhəfəutə irə. Irəha həpwəh noien wok, mhəpwəh nɪtiriien tɪnari. Mətə iakani pehe tukumiaha i Kig Solomon fwe kupwən nautə səvənhi rasori pik, mətə tɪnari səvənhi ripkamasan mhə rəmwhen ia tihinari me i. ²⁸ Kɪmiaha nahatətəien səkimiaha ripkiskai mhə. Kumwesən rauvei pen tɪnari amasan me m tihinari me, nəri auər a tihinari me kamhəmɪru ipwet mətə trakwakwi haukei, mhəsas, kuvani ia napw. Mə Kumwesən ramo iamɪnha irə, in truvei pehe mwi tɪnari m kɪmiaha məpi raka. ²⁹ Kɪmiaha tihəpwəh nətəi əmisəien nəfe tihani uə nəfe tihənɪmwi. Kɪmiaha tihəpwəh nətərig pikien tukwe, ³⁰ ti nəri nə mə nərmama ia tənəmtənə me ia təkure tɪprənə i kamhətui əmisə narimnari me nəha, nənə Tata səkimiaha ruvəkurən raka narimnari me nəha mə kɪmiaha tihaməkeikei mhəuvehi. ³¹ Mətə kɪmiaha tihaməkeikei mhətui əmisə nɪtətə sə in ramərimənu irə, nənə in trəriari pehe mwi narimnari me nəha m kɪmiaha.

³² Kìmiaha i sipsip me sàiou hiəpkəpik mhə. Tihəpwəh nehekiriēn. Tata səkìmiaha rerin ragien ti nuvei peheien nitətə sə in ramərimənu irə m kìmiaha. ³³ Tihəmri pen nəmri nari ia narimnari me səkìmiaha, mhəuvehi mane ia nirəha, nənə mhəuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Tihəkusi tənəripw me sə tuhəpkimərir mhə ia nəpən riti mhəvai pen nautə səkìmiaha ia nirəha. Tihəfate pen nautə səkìmiaha fwe ia neiai. Ia kwopun nəha nautə səkìmiaha ko ripkiwən mhə ia nəpən riti ti nəri nə mə iərmama səvai nakresien riwən uvne me həpkouraha mhə narimnari. ³⁴ Iakani iamənhi irə ti nəri nə mə kwopun nautə səkìmiaha raməmak ikin, nətərigien səkìmiaha traməmak mwi ikin.”

Iesu raməgkiari ia nuveheien səvənhi

³⁵ “Kìmiaha tihaməkeikei mharkahu tinari səvai wok, nənə mhəhiai pen napw ia laet me səkìmiaha pwəh rauək rerin. ³⁶ Ho rəmwhen ia nərmama səməme kamheitenhi iəmə asori səvənraha mə trier ia nəveginien asori səvai iərman sə kiri pen vi a pran səvənhi, muvehe ia rukwənu səvənhi. Nəpən in ruvehe, mikunkun təpinhə, təkwtəkwuni a irəha tuhəsevər ia təpinhə tukwe. ³⁷ Trini minuə iəmə asori nəha ruvehe mətōni nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari min kamhətui mhəpkapri mhə, rerinraha tragien. Iakani nīpərhienien tukumiaha i iəmə asori nəha trarkahu tinari səvənhi səvai wok, nənə mini pen ti nirəha mə tuhəkure mhani nari. Nənə in trisui raka nəveginien, muvei pen minraha. ³⁸ Trini minuə iəmə asori nəha ruvehe ia kurkwai nəpən, uə ia nəpən rəiə rakaka irə, mətōni nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari min kamhətui mhəpkapri mhə, rerinraha tragien. ³⁹ Mətə kìmiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Trini minuə iərmama riti rukurən mə ipwet ia nəpən iərmama riti truvehe, muvniwə ia nəkwai nimwə səvənhi, makres, in tramətui a məpwəh napriēn. Ko in rəpwəh nəseniēn iərmama riti reitehi nimwə səvənhi, muvniwə, makres. ⁴⁰ Rəmwhen a mwi kìmiaha mwi tihaməkeikei mhəpnəpenə ti nəri nə mə iou, Iəməti Iərmama, takuvehe ia nəpən riti tihakiraka iou.”

⁴¹ Miregi Pita rini mə, “Iərimənu. Ikani nusipekinien nəha maməgkiari pehe m kìmaha əpa uə ikaməgkiari pen mine nərmama me pam?”

⁴² Miregi Iərimənu səkītaha rini mə, “Iotukwininari sə rukurən nari, mamə nəkwai iəmə asori səvənhi ia nəpən me, iəmə asori səvənhi truvehi utə in ruvehe masori ia səvənhi iotukwininari me pam mə trəkwməni irəha ia nəpən atukwatukw kamhani nari irə. ⁴³ Trini minuə iəmə asori səvai iotukwininari nəha ruvehe, mətōni mə ramo wok me iamənha irə, iotukwininari nəha rerin tragien. ⁴⁴ Iakani nīpərhienien tukumiaha i iəmə asori nəha truvehi utə iotukwininari nəha ruvehe masori ia narimnari me pam səvənhi. ⁴⁵ Mətə mə iotukwininari nəha rerin rinamrhi mə iəmə asori səvənhi ramo tanpen, məpwəh nuvehe akwauakwien, nənə rinamousi nərman mine nīpran səməme kamho tukwini pəri nari irəha min, maməvegin, mamənimwi, mamakonə, ⁴⁶ iəmə asori səvənhi truvehe ia nəpən riti in trakiraka in, uə ia aoa riti sə in rīreirei. Iəmə asori səvənhi trərpwin noien ərəha me səvənhi, məmri pen in ramarə irəha nərmama səməme həpkini mhə nīpərhienien ia nəgkiariēn səvənhi.

⁴⁷ Iotukwininari sə ruvəukurən raka nəkwai iəmə asori səvənhi, mətə ripkəpnəpenə mhə, uə ripkesi pen mhə nəkwən, tukərissi pik in. ⁴⁸ Mətə iotukwininari sə rīreirei nəkwai iəmə asori səvənhi, nənə mo nari riti ratukwatukw mə tukərissi in tukwe, tukərissi məru a in. Iərmama sə Kumwesən ruvei pen narimnari me ripik min traməkeikei mo narimnari me ripik. Nənə iərmama

12:32: Luk 22:29, Rev 1:6   **12:33:** Luk 18:22   **12:35:** Eks 12:11, Mat 25:1-13   **12:36:** 1Pit 1:13, Mak 13:33-36   **12:37:** Jon 13:4   **12:39:** Mat 24:43-44, 1Tes 5:2   **12:44:** Mat 25:21,23   **12:47:** Jem 4:17

sə nərmama həmri pen narimnari me rīpik ia rəgīn, tuhəres pen in narimnari me rīpik mwi.”

Nəgkiariien səvəi Iesu tro nərmama həuui irəha me

⁴⁹ Nənə Iesu rīni mə, “Tou iakuvehe mə takərarki pehe napw ia tīprənə i. Iakuə ko napw nəha ruvəuək raka, mətə rīpkuək mhə ihi. ⁵⁰ Səiou riti nəha paptas tukaməkeikei kakiətənimw iou irə. Nənə təkwtəkwuni iakamregi rərəha pīk anan meste tuko sampam irə. ⁵¹ Nətərigien səkimiaha rəfo? Hiənuə iakuvehe mə tako nərmama ia tīprənə i harə ia nəmərīnuien? Iakani pehe tukumiaha i mə iapkuvehe mhə mə tako nərmama harə ia nəmərīnuien, mətə iakuvehe mə tako nərmama həuui irəha me. ⁵² Təkwtəkwuni mamevən trīni mīnuə nərmama krirum kamharə ia nəkwai nīmwə kuatia, irəha tuhəuui irəha me. Kahar tuhərwəki kəru. Kəru trouəmwəki kahar. ⁵³ Irəha tuhəuui irəha me. Tata trəmwəki tīni iərman, tīni iərman trəmwəki tata səvənhi. Mama trəmwəki tīni pran, tīni pran trəmwəki mama səvənhi. Kaka pran trəmwəki prīsini pran, prīsini pran trəmwəki kaka pran səvənhi.”

Nīmətāien me nəha Iesu ramo

⁵⁴ Iesu rīni nəgkiariien riti mwi tī nərmama me mə, “Nəpīn kīmiaha hiətōni nəpuə riti rutə ia nukunhi təsi, təkwtəkwuni a hiəni mə, ‘Kwa nesən trauər.’ Nənə nesən rauər. ⁵⁵ Nənə nəpīn kīmiaha hiətōni nīmətāgi natogə rīskəmter, hiəni mə, ‘Kwa nukwəsikər travən.’ Nənə nukwəsikər ravən. ⁵⁶ Kīmiaha kəuətksuə me! Hiəukurən nətāien tīprənə mīne nīmāgouagou, nənə mhəukurən nəfe nari irau krouahātən pen. Mətə rəfo hiəreirei nīpwrai nīmətāien me i kamo ipwet mīne?”

Iesu rəgkiari ia nəvisāien

⁵⁷ “Kīmiaha tihaməkeikei mhəkiri suatuk me, mhəni mə sə pəku nəha ratukwatukw. ⁵⁸ Trīni mīnuə iko noien ərəha riti ia iərmana, nənə in rokeikei mə kīmirau min tirouərər ia nəmri nəmə asori me pwəh həkiri noien səim, ramasan mə tikevən akwauakw, rouəmri atukwatukw nəri nəha nəpīn ipkevən mhə ihi ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikīn. Rərəha iərmana nəha ikīno noien ərəha irə trəmri pen ik ia rəgi iəmə sə raməkiri nəgkiariien, nənə iəmə sə raməkiri nəgkiariien trəmri pen ik ia rəgi polis, nənə tukuvehi puvnīmwə ik ia kalapus. ⁵⁹ Iakani nīpərhiēnien tukw ik i tikəpwəh nierien meste ikərəku pen pam faen me səim.”

13

Nərmama me pam tuhaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me səvənraha

¹ Ia nəpīn a mwi nəha, nərmama nepwīn həuvehe mhəvisau pen m Iesu mə Paelat rīnōusi əpune nəmə Kalili me nepwīn nəpīn irəha kamhəvi nite nərimīru me ia nīfatə səvəi Kumwesən. ² Nənə Iesu rīni pen tī nīrəha i mə, “Kīmiaha hiaməfətərig ia nəmə Kalili me nəha? Irəha hərəha anan mhəpi raka nəmə Kalili me nepwīn tī nəri nə mə irəha hemhə iamīnha irə? ³ Rekəm! Mətə iakani pehe tukumiaha i kīmiaha tihaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me səkimiaha. Mə hiəpwəh noien, kīmiaha pam tihemhə rəmwhen ia nīrəha. ⁴ Uə kīmiaha hiaməfətərig ia nərmama me nəha eitīn nīmwə riti rəpwəmwīs mutə rīmwei, məkure tərīni irəha, hemhə? Irəha hərəha anan mhəpi raka irəha me nepwīn səməme kamharə fwe Jerusalem? ⁵ Rekəm! Mətə iakani pehe tukumiaha i kīmiaha tihaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me səkimiaha. Mə hiəpwəh noien, kīmiaha pam tihemhə rəmwhen ia nīrəha.”

Iesu rusipekin ia niemis riti ripkukuə mhə

⁶ Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Iərmama riti rəpwei niemis riti ia nəmhiən səvənhi. Nənə ia nəpən riti ruvehe mamətui nukwan, mətə ripkətə mhə riti. ⁷ Ro pen rini pen ti iərmama sə raməmhu səvənhi mə, ‘Ətə ro. Nuk kahar nəha təkwtəkwuni iakuvehe mamətui kwənkawai niemis i, mətə iapkətə mhə riti. Ərai əmwesi! Ramərer auər a ia tīprənə i.’

⁸ Miregi iərmama sə raməmhu səvənhi rini mə, ‘Iəmə asori. Əpwəh rərer nuk riti mwi. Pwəh iakeri nukunen mukuraukurau, nənə mərki pen nimwinahak sə trasitu irə mutə amasan. ⁹ Trini minuə rərer nuk riti mwi mukuə, ramasan. Mətə mə ripkukuə mhə, ikukurən nərari əmwesiien.’ ”

Iesu ro pran riti təkutan rikou ruvehe məsanin ia Sapat

¹⁰ Nəpən riti ia Sapat Iesu ramahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ¹¹ Pran riti nəha ikən nənimwin ərəha rinarə raka irə ia nuk eitin mamə təkutan rikou. Prən nəha rəmakəmak a, ko ripkərer atukwatukw mhə. ¹² Nəpən Iesu rətoni, rəkwein pen prən nəha, mini pen tukwe in mə, “Prən i. Takifi raka nemhəien səim ia niram.” ¹³ Nənə Iesu rəmri pen rəgin mi irə, nənə təkwtəkwuni a təkutai prən nəha ruvehe matukwatukw. Nənə in rəgnəgin Kumwesən.

¹⁴ Mətə iəmə asori səvəi nimwəfwaki niemaharəpi ti nəri nə mə Iesu romasan prən nəha ia Sapat. In rini pen ti nərmama i mə, “Nəpən sikis nəha ratukwatukw mə tuko wok irə. Həuvehe ia nəpən me nəha pwəh in romasan nipwramiaha. Mətə ia Sapat kimiaha tihəpwəh nuveheien.”

¹⁵ Miregi Iərimənu səkitaha rini pen tukwe in mə, “Kimiaha kəuətkəsua me. Sin ia kimiaha rəpwəh nifiien səvənhi kau uə togki ia Sapat, misigi, mevən ti nui? Kimiaha pam hiamə nəri i! ¹⁶ Nənə rəfo ia prən i Setan rirukwi nuk eitin? In kwənəkwus riti səvəi Epraham. Ko iapkifi mhə nemhəien i irə ia Sapat?”

¹⁷ Nəpən Iesu rini nəgkiariien nəha, nərmama pam səməme kamhətə ərəha in hərəgi hauris. Mətə səməme həpkətə ərəha mhə in rerinraha rəgien ti narimnari asori me sə in ramo.

Nusipekinien səvəi kwənuni nei nəha mastat

¹⁸ Nənə Iesu rini mə, “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia nəfe nari? Takini nəfe nəgkiariien mahatən pen irə? ¹⁹ Rəmwhen ia nuni nei mastat sə rouihi anan ia nuni nei me. Iərmama riti ruvehi, məpwei ia nəmhiən səvənhi, nənə rutə, muvehe mo nei irə, nənə menu me ia nimagouagou ho pen kwətəpag me səvənraha ia rəgin me.”

Nusipekinien səvəi yis

²⁰ Nənə Iesu rarə mini mwi mə, “Takini nəfe nəgkiariien mahatən pen nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə? ²¹ Rəmwhen ia yis sə pran riti ruvehi, muvehi mərapi irau floa me ripik, nənə məpwəh meste yis rəse floa me pam rəsis.”

Iesu rəgkiari ia kwəruə sə rouihi

²² Iesu ravən makurau ia taon me mine rukwənu me, mamahatən nərmama, mamesi pen suatuk səvənhi mamevən mə treste nari fwe Jerusalem. ²³ Nənə iərmama riti rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Nərmama me nəha Kumwesən truvehimiru irəha tuhəpik uə tuhouihi a?”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i minuə, ²⁴ “Kimiaha tihaməkeikei mhousari mhəvnimwə ia kwəruə ouihi. Iakani pehe tukumiaha i nərmama həpik tuhousari ti nuvnimwəien, mətə tuhəpwəh nuvnimwəien. ²⁵ Iəmə asori səvəi nimwə nəha triskəmter, məsisəg ia təpinhə ia nimwə səvənhi.

Ia nāp̄in nāha k̄imiaha tih̄erer iruə, mamh̄erui təp̄inhə, mamh̄əni mə, 'Iərimənu, əsevər ia təp̄inhə tukumaha.'

M̄iregi in tr̄ini pehe tukumiaha i mə, 'K̄imiaha hiəuku pəku? Iakreirei k̄imiaha.'

²⁶ M̄iregi k̄imiaha tih̄əni mə, 'K̄imaha i s̄əməme s̄ənəveḡin, mh̄ənən̄imwi pəri kitaha mik. Ikin̄erer ia suatuk me s̄əkimaha, mamahatən n̄ərmama.'

²⁷ M̄ətə in tr̄ini iam̄inhi mə, 'Takani pehe tukumiaha i iakreirei k̄imiaha mə hiəuku pəku. K̄imiaha pam i n̄ərmama hiamō noien ərəha, h̄əuvən isipw̄in tukw iou.'

²⁸ Ia kwopun nāha k̄imiaha tih̄əsək mh̄ahi tər̄ini rev̄imiaha nāp̄in tih̄ətoni Epraham m̄ine Aesak m̄ine Jekop m̄ine profet kupw̄ən me kamh̄əuvnimwə ia nitətə s̄ə Kumwesən ram̄ərim̄ənu irə, m̄ətə kin̄ərarki irapw k̄imiaha iruə.

²⁹ Nənə n̄ərmama r̄ipko mh̄ə irəha n̄əkur Isrel tuh̄əuku pesu, mh̄əuku prehi, mh̄əuku peraha, mh̄əuku parei, mh̄əuvehe mh̄əkure mh̄ani pəri nari ia nitətə s̄ə Kumwesən ram̄ərim̄ənu irə. ³⁰ Nənə h̄əregi ro. N̄ərmama nepw̄in kamh̄əkurirə tuh̄əuvehe mh̄əkupw̄ən, nənə nepw̄in ham̄əkupw̄ən tuh̄əuvehe mh̄əkurirə."

Iesu ramasək ti Jerusalem

³¹ Ia nāp̄in a mwi nāha Farisi me nepw̄in h̄əuvehe mh̄əni pen ti Iesu i mə, "Araka ia kwopun i mamevən. Herot rokeikei mə trousi əpune ik."

³² M̄iregi Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, "H̄əuvən mh̄əni pen ti kuri əpr̄m̄in nāha Herot mə iakani ianhi mə, 'Regi ro! Iakaməkoui irapw n̄əremhə me ia n̄ərmama, mafi raka nemh̄əien me ia nirəha. Tako iam̄inhi irə ipwet m̄ine trakwakwi. Nənə t̄ineis iako sampam ia wok səiou. ³³ Takaməkeikei mesi pen suatuk səiou mamevən ipwet, trakwakwi, m̄ine t̄ineis, ti n̄əri nə mə ko k̄ipkousi əpune mh̄ə profet riti ia kwopun əpə iti, m̄ətə traməkeikei memhə fwe ia Jerusalem əpa.'

³⁴ Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamousi əpune profet me maməkwi əpune n̄ərmama s̄əməme Kumwesən ram̄əri pehe irəha tukw ik! Nāp̄in r̄ip̄ik iakokeikei mə takous̄əsimw̄in n̄ipwn̄ətim me rəmwhen ia r̄inhi menu ramo ia t̄ini me mauui irəha ia t̄əreḡin mi. M̄ətə k̄imiaha hiəpw̄əh nokeikeien. ³⁵ H̄ətə ro. Təkw̄təkw̄uni nāha Kumwesən tr̄əpw̄əh nimwə s̄əkimiaha. Nənə iakani pehe tukumiaha i mə k̄imiaha tih̄əpw̄əh mwi n̄ətonien iou meste tih̄əni mə, 'Səgnəḡini iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu sək̄itaha.'

14

Iesu romasan iərmama riti r̄əḡin mi m̄ine nisun mi krouəsisi

¹ Ia Sapat riti Iesu rev̄ən mə tr̄əni nari ia nək̄wai nimwə s̄əv̄əi iəmə asori riti s̄əv̄əi Farisi me. Irəha kamh̄ətə amasan in mə tr̄əfo irə. ² Iərmama riti nāha ikin̄ nemh̄əien ramarə irə, mamo r̄əḡin mi m̄ine nisun mi krouəsisi. ³ Nāp̄in Iesu r̄ətoni, r̄əres pen nahatən me s̄əv̄əi Loa m̄ine Farisi me i mə, "Rəfo? Ratukwatukw ia loa sək̄itaha mə ia Sapat tuko iərmama s̄ə nemh̄əien rarə irə ruvehe m̄əsanin uə rekəm?" ⁴ M̄ətə irəha h̄əpw̄əh n̄iniien nəḡkiariien riti. Ia nāp̄in nāha Iesu ruvehi iərmama nāha, mo n̄ipw̄ran ruvehe m̄əsanin, r̄ər̄hi pen in ramevən.

⁵ Kurirə irə Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, "Sin ia k̄imiaha tr̄ini m̄inuə ia Sapat s̄əv̄ənhi iəkunouih̄i uə kau r̄imwei pen ia ruei tənə tr̄ipkevən akwauakw mh̄ə m̄ivi utə in?" ⁶ M̄ətə r̄iskai ti nirəha ko irəha h̄əpw̄əh n̄iniien nəḡkiariien riti ti n̄əresien nāha.

Iərmama trəpwəh nəfəutəien in

⁷ Ia nəp̄in nəha, Iesu rətə nərmama nepw̄in səməme iəmā asori səvəi nimwə nəha rəkwein irəha mə tuhani pəri nari həuvən mhəkure ia kwopun nəha kamsiai nərmama ikin. Nənə Iesu r̄ini nusipekinien riti t̄i nirəha i mə, ⁸ “Tr̄ini minuə iərmama riti rəkwein ik mə tikevən məni nari ia nəveginien asori sə kamo t̄i iərman sə kiri pen vi a pran səvənhi, tikəpwəh nəkureien ia kwopun kamsiai nərmama me ikin. Rərəha iərmama riti sə rasori ia niram ruvehe, ⁹ nənə iərmama sə r̄inəkwein kimirau pəri truvehe, m̄ini pehe tukw ik i mə, ‘Araka, pwəh iərmama i rəkure ia kwopun i.’ Nənə ik tikaur̄is t̄i nəri nə mə tikaməkeikei mevən məkure ia kwopun i inhəripw anan. ¹⁰ Mətə tr̄ini minuə iərmama riti rəkwein ik iam̄inhi, tikevən məkure ia kwopun sə inhəripw anan. Nənə iərmama sə r̄inəkwein ik truvehe m̄ini pehe tukw ik i mə, ‘Iou riti. Uvehe məkure ia kwopun i irənhə.’ Ia noien nəha in truvehi utə ik ia nəmri nərmama me pam səməme kamhani pəri nari k̄imiaha m̄inraha. ¹¹ Iakani iam̄inhi irə t̄i nəri nə mə iərmama sə rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irapw in, nənə iərmama sə rauvehi irapw in, Kumwesən truvehi utə in.”

¹² Nənə Iesu r̄ini pen t̄i iərmama i r̄inəkwein in mə tr̄ani nari ia nəkwai nimwə səvənhi mə, “Tr̄ini minuə iko nəveginien asori riti ia rukwəsikər uə ia nəp̄in, tikəpwəh nəkweinien ik me nepw̄in uə piām me uə nərmama ia kwənəkwas səim uə nərmama səməme kamharə ipaka tukw ik nautə səvənraha rasori mə irəha tuhəuvehe mhani nari. Mə iko iam̄inhi irə irəha tuhəkwein m̄wi ik mə tikevən məni pəri nari k̄imiaha m̄inraha. Nənə ia noien nəha irəha tuhərpw̄in tai noien ik̄ino m̄inraha. ¹³ Mətə nəp̄in tiko nəveginien asori, tikəkwein nərmama nautə səvənraha riwən, m̄ine nərmama səməme n̄ipəri n̄ipwranraha remhə, m̄ine səməme n̄isunraha rərfe, m̄ine səməme nənimenraha r̄ifwə mə irəha tuhəuvehe mhani pəri nari. ¹⁴ Nənə Kumwesən trəkwein amasan ia niram t̄i nəri nə mə irəha ko həkərpw̄in pehe mhə tai noien sə ik̄ino m̄inraha. Mətə ia nəp̄in sampam, nəp̄in nəkur atukwatukw tuhətui m̄wi ia nemhəien, Kumwesən trərpw̄in pehe mik.”

Nusipekinien səvəi nəveginien asori

¹⁵ Iərmama riti sə raməni pəri nari irəha Iesu r̄iregi nəgkariien nəha, m̄ini pen tukwe in mə, “Iərmama sə truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə m̄ani nari rer̄in tragien.”

¹⁶ Mətə Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Nəp̄in riti iərmama riti rokeikei mə tro nəveginien asori riti, nənə mukupwən məkwein nərmama hək̄ik mə tuhəuvehe tukwe. ¹⁷ Ia nəp̄in səvəi nəveginien asori nəha, in rər̄hi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən t̄i nirəha səməme in r̄inəkwein irəha mə tuhəuvehe, m̄ini pen t̄i nirəha mə, ‘Həuvehe, iak̄inəpnəpenə pam narimnari.’

¹⁸ Mətə irəha pam həni mə ko hək̄uvehe mhə. Iərmama sə rukupwən mək̄iari r̄ini pen tukwe in mə, ‘Sore. Ko iapkuvehe mhə. Iapkuvehi a nəmri t̄iprənə riti. Takaməkeikei mevən mətoni.’

¹⁹ Riti m̄wi r̄ini mə, ‘Sore. Mətə iou iapkuvehi a nəmri kau me irəha pam ten. Takaməkeikei mevən məskun irəha. Ko iou iapkuvehe mhə.’

²⁰ Riti m̄wi r̄ini mə, ‘Kiri pehe a pran səiou i. Ro iam̄inhi irə ko iapkuvehe mhə.’

²¹ Ia nəp̄in nəha iərmama sə ramo tukwini nari r̄irərig, mevən t̄i iəmā asori səvənhi, məvisau pen nəgkariien me nəha min. Nənə iəmā asori niemaha rəpi. In r̄ini pen t̄i iərmama nəha ramo tukwini nari min mə, ‘Evən akwauakw ia suatuk me m̄ine kwopun me ia taon i, miri nərmama nautə səvənraha

riwən, mine nərmama səməme nīpəri nīpwrānraha remhə, mine səməme nənimenraha rīfwə, mine səməme nisunraha rərfe, miri irəha mhəuvehe.’

²² Ro pen iotukwininari nəha revən, mīrəriḡ, mīni mə, ‘Iəmə asori. Nəfe ikiməni iakino, mətə nimwə səim rīpkukuər mhə.’

²³ Mireḡi iəmə asori səvəi iotukwini nari nəha rini pen tukwe in mə, ‘Evən ia suatuk me mine kwopun me iruə ia taon, məkeikei m nərmama mə tuhəuvnimə pehe pwəh nimwə səiou rukuər amasan. ²⁴ Iakani pehe tukw ik i nərmama me nəha səməme iakinəkwein irəha fwe kupwən irəha riti ko rīpkəni mhə nəveḡinien səiou.’ ”

Noien səvəi nukurirəien Iesu

²⁵ Nəpīn riti nərmama həpik kamhəkurirə Iesu. Nənə in ruvsini mīni pen ti nīrəha i mīnuə, ²⁶ “Trīni mīnuə iərmama riti ruvehe tukw iou in traməkeikei mokeikei iou məpi raka tata səvənhi mine mama səvənhi, mine pran səvənhi, mine nīpwnətīn me, mine piəvni me, mine kītiriməni me, mine nīmīruvien atukw səvənhi. Trīni mīnuə in rīpkokeikei mhə iou iamīnhi, ko rīpkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou. ²⁷ Iərmama sə rīpkəvrani mhə nei kamarkuauī səvənhi muvehe mukurirə iou, ko in rīpkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou.

²⁸ Sin ia kīmiaha rokeikei mə tro nimwə riti rəpwəmwiis mutə, mətə rīpkukupwən mhə məkure, məvsini nəmri narimnari me sə tro nimwə irə mə mane səvənhi rəmwhen uə rekəm? ²⁹ Trīni mīnuə iərmama rīpko mhə iamīnhi irə, nəpīn ro sampam ia nisui nimwə nəha, ko rīpko pam mhə nimwə, nənə nərmama me pam tuhətə haris əkenhīn irə, ³⁰ mhəni mə, ‘Hətə ro iərmama nəha. Rino pam nisui nimwə, mətə ko rīpko pam mhə.’

³¹ Uə nəfe kīḡ rokeikei mə trevən maruagən irau kīḡ riti, mətə rīpkukupwən mhə məkure, mətəriḡ tukwe mə in rəmwhen ko riri pen səvənhi naruagən me irəha pam ten taosen həuvən mharuagən irəha kīḡ sə ramiri pehe səvənhi me irəha pam twenti taosen? ³² Trīni mīnuə kīḡ nəha rətoni mə in rəpwəh nəmwhenien, nəpīn kīḡ nəha səvənhi naruagən me irəha pam twenti taosen rauvehe ihi fwe isipwīn, in trərhi pen nərmama nepwīn səvənhi həuvən mə tuhəres mə trəfo nəha məmri nəmərinuīen. ³³ Ia noien nəha rəmwhen a mwi kīmiaha tihəməkeikei mhəkupwən mhətəriḡ tukwe. Trīni mīnuə kīmiaha riti rerīn rīpkagien mhə mə traraka ia narimnari me pam səvənhi, ko in rīpkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou.”

Iesu rəḡkiari ia sol sə nəsienien səvənhi ruvəiwən

³⁴ “Sol nəri ramasan. Mətə trīni mīnuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tukəfo mwi rəsien mwi? ³⁵ Rīpkamasan mhə ti tīprənə uə ti nihi kau sə tukərapi ia tīprənə kəmhu irə. Ramasan a mə tukərarki a i. Iərmama sə nəkwəregīn rarə ti nireḡinien nari traməkeikei mətəriḡ amasan.”

15

Iesu rusipekīn ia iərmama sə rətə wau ia səvənhi sipsip

¹ Ia nəpīn nəha nərmama səməme kamərəku pen takis mīnraha mine nərmama ərəha me nepwīn mwi həuvehe mə tuhətəriḡ ia Iesu. ² Nəpīn Farisi me mine nahatən me səvəi Loa hətoni, həni ərəha Iesu, mhəni mə, “Iəmə i raməsēni nəkur ərəha me həuvehe tukwe in. Raməni pəri nari irəha mīnraha.”

³ Ro pen Iesu rini nusipekīnien riti ti nīrəha i mə, ⁴ “Trīni mīnuə kīmiaha riti səvənhi sipsip me irəha pam hantret, mətə rətə wau ia riti, trəfo pen irə? In trəpwəh naenti-naen fwe ia kwopun kamhani nurhi ikīn, mevən mətui sipsip

sə rīnəruei meste trətōni. ⁵ Nənə nəpīn rətōni, truvehi utə məmri pen ia nuran mi, mamagien, ⁶ mevən fwe imwəni, moeite in me nepwīn mīne nərmama səməme kamharə ipaka tukwe, mīni pen tī nīrəha i mə, ‘Pwəh sagien pəri tī nəri nə mə iakinətōni sipsip səiōu sə rīnəruei.’ ⁷ Rəmwhen ia noien nəha iakani pehe tukumiaha i trīni mīnuə iərmama ərəha riti rīrərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh noien ərəha me səvənhi, nagienien fwe ia neiai trasori məpi raka nagienien sə kamregi tī nərmama atukwatukw me nəha irəha pam neanti-naen səməme tuhəpkrərig mhə ia nətərigien səvənraha tī nəri nə mə noien ərəha me səvənraha riwən.”

Iesu rusipekīn ia pran sə rətə wau silin səvənhi

⁸ Nənə Iesu rīni mə, “Uə trīni mīnuə pran səvənhi silin irəha pam ten, rətə wau ia riti, trəfo pen irə? Trīhiaī pen napw ia laet, maies ia nəkwai nīmwe, mamətui silin nəha meste trətōni. ⁹ Nənə nəpīn rətōni, trəkwein in me nepwīn mīne nərmama səməme kamharə ipaka tukwe, mīni mə, ‘Pwəh sagien pəri tī nəri nə mə iakinətōni silin sə iakinətə wau irə.’ ¹⁰ Rəmwhen ia noien nəha iakani pehe tukumiaha i nagelo me səvəi Kumwesən kamhagien nəpīn iərmama ərəha riti rīrərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh noien ərəha me səvənhi.”

Iesu rusipekīn ia tamaruə sə rəruei

¹¹ Nənə Iesu rīni mə, “Iərmama riti tīni kəru iərman mi. ¹² Nəpīn riti tīni sə rouihi rīni pen tī səvənhi tata i mə, ‘Tata. Uai narimnari me səim muvei pehe səiōu nəha təkwtəkwuni.’ Nənə tata səvənhi ruai narimnari me səvənhi ia nənimen kəru riti səvəi tīni sə rasori riti səvəi tīni sə rouihi.

¹³ Rīpko mhə tui tīni sə rouihi roueite səvənhi narimnari me, ruvehi mane irə, mier, məpwəh imwəni, mevən marə ia tənə riti isipwīn. Nənə ia kwopun nəha in rouraha mane səvənhi ia noien ərəha me ¹⁴ meste mane səvənhi riwən. Nəpīn səvənhi mane ruvəiwən pam, nukumhə rīnamavən ia tənə nəha. Nukumhə rīnamahi. Sənəni nəveginien riwən. ¹⁵ Ro pen in revən mamowok səvəi iərmama riti ia tənə nəha. Nənə iərmama nəha rərhi pen in revən mə trəkwməni pīkə me səvənhi. ¹⁶ Nəpīn in raməkwməni pīkə me nəha, nukumhə rahi pīk anan, mətə iərmama riti rīpkuvei pen mhə nari riti min. Nənə rerīn rīrhi mə, ‘Rosi ko iakəni nīpəri nəveginien riti sənəi pīkə me i takregi ramasan.’

¹⁷ Mətə nəpīn nətərigien amasan səvənhi rīrərig muvehe, in rīni mə, ‘Nərmama me nəha tata səiōu ramərəku pen mīnraha tī no tukwinīien nari min irəha pam nəveginien sənənraha rasori məpi raka irəha, mətə iōu iakamarə ia kwopun i nukumhə ramahi iōu na takemhə. ¹⁸ Takier ia kwopun i, mīrərig, mevən tī səiōu tata, mīni pen tukwe in mīnuə, Tata. Iakino nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən mīne ia nənimem. ¹⁹ Təkwtəkwuni nəha iapkəmwhen mhə mə tikəkwein nərīm ia nīrak. Tiko iōu iakəmwhen iərmama riti sə ikamərəku pen min tī no tukwinīien nari mik.’ ²⁰ Ro iamīnhi irə tamaruə nəha rīskəmter, mīrərig, mīnamevən tī tata səvənhi. Mətə nəpīn rauvehe ihi fwe isipwīn, tata səvənhi rətōni, nənə rerīn rərkwəpīr tukwe. Raiu, mevən, mərəhi pehe, makei min.

²¹ Nənə tīni rīni pen tukwe in mə, ‘Tata. Iakino nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən mīne ia nənimem. Təkwtəkwuni nəha iapkəmwhen mhə mə tikəkwein nərīm ia nīrak.’

²² Mətə tata səvənhi rəkwein nərmama səməme kamho tukwīni nari min mīni mə, ‘Həuvən akwauakw, mhəuvehi karkahu əpwəmwis riti sə ramasan pīk məpi raka karkahu əpwəmwis me nepwīn, nənə mharkahu pen i min, mhəuvei pen rig ia nukwai rəgin, mhəuvei pen put ia nīsun mi, ²³ nənə

mhəuvən mhəuvehi kau nəha nɪpwran rəsisi amasan mhəuvehe, mhousi əpune. Pwəh sani mhagien pəri ²⁴ ti nəri nə mə iəkunouihi i səiou rəmwhen mə ruvəmhə raka, mətə təkwtəkwni ruvəmɪru mwi. In rɪnəruei, mətə təkwtəkwni nəha iakinətoni mwi.' Nənə irəha kənamhagien pəri.

²⁵ Ia nəpɪn nəha tɪni sə rasori in fwe ia nəmhien. Nəpɪn rɪrərɪg mauvehe ia rukwənu, muvehe ipaka ti nimwə, rɪregi nərmama kamhani nɪpu, mamho tanis. ²⁶ Nənə rəkwein iərmama riti sə ramo tukwini nari m tata səvənhi, mərəs mə, 'Nəfe i hiamo?'

²⁷ Mɪregi iərmama nəha rɪni pen tukwe in mə, 'Piam ruvəuvehe. Nənə tata səim ruəsi kau nəha nɪpwran rəsisi amasan ti nəri nə mə piam rɪrərɪg muvehe məsanin a.'

²⁸ Ro iamɪnhi irə tɪni sə rasori niemaha rəpi, rəpwəh nuvnmwəien ia nəkwai nimwə. Tata səvənhi rier, mərəs in mə truvnmwə, ²⁹ mətə in rɪni pen ti səvənhi tata i mə, 'Ətə ro! Nuk me rɪpɪk iakamo tukwini pehe nari mik ia kwopun i, mɪpkərui mhə nəkwam. Mətə ipkuvei pehe mhə nari riti miou rəmwhen ia kwəti nəni mə tako nəveginien irə mhagien pəri kimaha iou me nepwɪn. ³⁰ Mətə nəpɪn nərim nəha sə rɪnouraha narimnari me səim ti nərəkuien nɪpran ia suatuk rɪrərɪg muvehe ia rukwənu, ikousi əpune kau nəha nɪpwran rəsisi amasan mamə nəveginien irə səvənhi.'

³¹ Mɪregi tata səvənhi rɪni pen tukwe in mə, 'Nərik. Nəpɪn me pam krau mik krauarə. Narimnari me pam səiou səim. ³² Mətə ratukwatukw mə tso nəveginien i, mhagien, ti nəri nə mə piam in rəmwhen mə ruvəmhə raka, mətə təkwtəkwni ruvəmɪru mwi. Rɪnəruei, mətə təkwtəkwni nəha sənətoni mwi.' "

16

Iesu rəgkiari ia iərmama sə ramətui ərəha ti nautə səvəi iəmə asori səvənhi

¹ Iesu rɪni pen ti nərmama me səvənhi mə, "Iərmama riti nautə səvənhi rasori. Səvənhi riti fwe iotukwininari ramətui ti nautə səvənhi, mətə kamɪni ərəha in mə ramouraha nautə nəha. ² Ro iamɪnhi irə iərmama sə nautə səvənhi rasori rəkwein iəmə nəha ruvehe, rərəs pen in mə, 'Nəfe nəgkiariien me i iakamregi kamɪni ia niram? Uvei pehe nəkukuə sə ikimərai pen səim wok irə. Təkwtəkwni nəha tiko sampam ia wok.'

³ Mɪregi iotukwininari sə ramətui ti nautə səvəi iəmə asori nəha rerɪn rɪrhi mə, 'Səiou iəmə asori trərarki irapw iou ia wok səiou. Mətə nɪskaiien səiou rəpwəh nəmwhenien mə takeri tɪprənə muvehi mane irə. Iakamauris ti naseien mane ti nərmama. Tako nəfe nəha təkwtəkwni? ⁴ Ah, iakukurən nəfe tako! Nərmama me nəha səməme həpkərpwɪn pehe mhə ihi kaon me səvənraha sə iəmə asori səiou rɪməuvei pen mɪnraha, tako rerɪnraha ragien. Trɪni mɪnuə iako iamɪnhi irə, nəpɪn iəmə asori səiou trərarki iou, irəha tuhəuvehi puvnimwə iou ia nəkwai nimwə me səvənraha.' ⁵ Ia nəpɪn nəha in rəkwein nərmama me nəha səməme həpkərpwɪn pehe mhə ihi kaon səvənraha həuvehe kuatia kuatia tukwe in. Sə rukupwən mevən, rərəs in mə, 'Ikiməuvehi nəfe narimnari me səvəi iəmə asori səiou, mətə ipkuvehi mhə ihi nənimen?'

⁶ Mɪregi iərmama nəha rɪni mə, 'Tram me irəha pam hantret həkuər ia oel kaməvənari irə.'

Mɪregi iəmə nəha rɪni mə, 'In i nɪmwai nəkukuə səvəi kaon səim. Tikuvehi, məkure akwauakw, mɪrai pen mə fifti tram a.' ⁷ Iəmə nəha rarə mɪni pen ti riti mwi mə, 'Nənə ik ikiməuvehi nəfe mətə ipkuvehi mhə ihi nənimen?'

Mɪregi iərmama nəha rɪni mə, 'Pak flaoa irəha pam wan taosen.'

Miregi iæmæ naha rini mæ, 'In i nimwai nækukuæ sævai kaon sæim. Tikuvehi mirai pen mæ pak me iræha pam eit hantret a.'

⁸ Iotukwininari sæ ramætui ti nautæ sævai iæmæ asori naha ramo noien riti sæ rîpkatukwatukw mhæ. Mætæ kuriræ iræ iæmæ asori sævænhi ruvehe mini vivi in ti næri næ mæ in rukuræn nari. Næri naha ramahatæn pen mæ nærmama ia tîprænæ i hæukuræn amasan nari ti noien pisnes iræha nærmama sævænraha. Iræha hæukuræn amasan mhæpi raka nîpwnæti nukuraanien me. ⁹ Nænæ iakani pehe tukumiaha i kimiaha tîhamækeikei mhasitu amasan ia nærmama ia nautæ me sævai tîprænæ i mæ iræha tuhæuvehe mho kimiaha me nepwin ia niræha. Nænæ næpin nautæ me naha tuhæiwæn, Kumwesæn truvehi puvnimwæ kimiaha ia nimwæ me sæmæme tuhæpkiwæn mhæ ia næpin riti.

¹⁰ Iærmama sæ ramætui amasan ti næri ouihi a trætui amasan mwi ti næri asori. Nænæ iærmama sæ rîpkætui amasan mhæ ti næri ouihi trîpkætui amasan mhæ mwi ti næri asori. ¹¹ Trini minuæ kimiaha hiæpkætui amasan mhæ ti nautæ sævai tîprænæ i, sin træmri pehe nautæ sæ ro nîpærhienien iræ ia rægimiaha mæ tihætui amasan tukwe? ¹² Nænæ trini minuæ kimiaha hiæpkætui amasan mhæ ti narimnari me sævai iærmæpæ, sin truvei pehe narimnari me m kimiaha mæ tihæuvehi mho sækimiaha iræ?

¹³ Iærmama riti riwæn ramo tukwini nari ko ro nækwai iæmæ asori kæru. Trini minuæ ro iamînhi iræ, trokeikei riti mæmwæki riti, uæ trisiai riti mîpkisiai mhæ riti. Kimiaha ko hiæpkuvehi pæri mhæ Kumwesæn mine mane mho iæmæ asori mi iræ sækimiaha mæ tiho pæri nækwænrau."

Nægkiariien me nepwin sævai Iesu

¹⁴ Næpin Farisi me hæregi nægkiariien me naha haris ia Iesu ti næri næ mæ iræha hokeikei pik mane. ¹⁵ Mætæ Iesu rini pen ti niræha i mæ, "Kimiaha Farisi me hiameikuæ ia næmri nærmama mæ kimiaha næmæ atukwatukw, mætæ Kumwesæn rukuræn rerimiaha. Næfe nari nærmama kambahiæutæ iræha me tukwe, mætæ ia næmri Kumwesæn ræraha anan.

¹⁶ Kînævisau irapw Loa sævai Moses mine nægkiariien me sævai profet kupwæn me meste pehe Jon Paptaes. Kuriræ iræ kinamævisau irapw nægkiariien amasan i ramægkiari ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ. Nænæ nærmama me pam kambahæmwur mæ tuhæuvnimwæ ia nitætæ naha. ¹⁷ Ræknekîn mæ neiai mine tîprænæ krouvehe rouiwæn. Mætæ ræknekîn pik mæ nukwai nækukuæ ouihi riti sæ kimærai pen ia Loa ruvehe miwæn.

¹⁸ Iæрман sæ ræpwæh pran sævænhi miri pran æpæ riti mwi ramo noien æraha. Præn naha in ramiri rîpko mhæ sævænhi atukwatukw pran. Nænæ iæрман sæ riri pran sæ iæрман sævænhi rinæpwæh ramo noien æraha. Præn naha in ramiri sævai iærmæpæ."

Iærmama kæru riti nautæ sævænhi rasori riti nautæ sævænhi riwæn

¹⁹ Nænæ Iesu rini mæ, "Iærmama riti nautæ sævænhi rasori ramarkahu tinari me nænimenraha ræknekîn.^a Ia næpin me ramæni amasan nari, mamagien.

²⁰ Ia kwæruæ ia rukwænu sævænhi nærmama kambahækure pen iærmama riti næghin næ Lasaros. Nautæ sævænhi riwæn. Nimwapw me hæpik ia nîpwræn.

²¹ Iæmæ næ rokeikei pik mæ tramæni nimwækmwæki næveginien sæ ramæsas irapw ia ruei tepol sævai iærmama naha nautæ sævænhi rasori. Kuri me mwi kambahæuvehe, mamhæpwasi nimwapw me sævænhi.

²² Næpin iærmama naha nautæ sævænhi riwæn remhæ, nagelo me hæuvehi nænimwin, mhæuvehi mhæuvæn, mhæmri pen ia nîkare Epraham. Iærmama

16:8: Efes 5:8, 1Tes 5:5   **16:9:** Mat 6:20, Luk 14:14   **16:10:** Luk 19:17-26   **16:13:** Mat 6:24

16:14: Mat 23:14   **16:15:** Mat 23:28, Luk 18:9-14, Prov 6:16-17   **16:16:** Mat 11:12-13   **16:17:**

Mat 5:18   ^a **16:19:** Tinari me naha nænimenraha ræknekîn kino ia linen. Nepwin hærueræv ræmwhen ia tinari sævai kig.   **16:21:** Mat 15:27

nəha nautə səvənhi rasori in mwi remhə, kinimwi in. ²³ Fwe Imwei Nəkur Həuvamhə in ramregi nəmisəien asori, məkwətə, mətoni Epraham fwe isipwɪn kwopti Lasaros ia nɪkaren. ²⁴ Nənə in rəkwein əpwəmwis mini mə, 'Tata Epraham. Tikapi iou, mərhi pen Lasaros pwəh revən meitesi nukwai rəgin ia nui, nənə muvehe mɪrapi nərəmik irə mə trəkwiei. Iakamregi nəmisəien asori ia napw i.'

²⁵ Mətə Epraham rini mə, 'Nərɪk. Rerim tramrhi narəien səim nəpɪn ikamɪru ihi. Ik ikiməuvehi narimnari amasan me, mətə Lasaros riməuvehi narimnari ərəha me. Nənə təkwtəkwuni nəha in ramregi ramasan ia kwopun i, mətə ik ikamregi nəmisəien asori. ²⁶ Nari riti mwi ko iapkasitu mhə ia niram ti nəri nə mə Kumwesən rinəmri təpuapəg asori riti ro tukuahag kitaha m kimiaha. Kimaha riti ko rɪpkier mhə ia kwopun i muvehe mətə kimiaha. Kimiaha riti ko rɪpkier mhə ia kwopun nə muvehe mətə kimaha.'

²⁷ Miregi iərmama nəha nautə səvənhi rasori rini mə, 'Ro iamɪnhi irə iakamase ik tata mə tikərhi pen Lasaros revən fwe ia nimwə səvəi tata səiou. ²⁸ Piak me fwe ikɪn irəha pam krirum, pwəh rini pen ti nirəha i minuə tuhaməkeikei mhəsiari, kamo irəha mwi həuvehe ia kwopun i, kwopun səvəi nəmisəien asori.'

²⁹ Mətə Epraham rini mə, 'Moses mine profet kupwən me həuvəni raka mə nərmama tuhaməkeikei mhəsiari ti kwopun nəha. Ramasan mə pwəh piam me hətərig ia nəgkariien me səvənraha.'

³⁰ Miregi iərmama nəha nautə səvənhi rasori rini mə, 'Rekəm, Tata Epraham, sə nəha rɪpkəmwhen mhə. Mətə mə iərmama riti rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mevən ti nirəha, irəha tuhəpwəh noien ərəha me səvənraha.'

³¹ Miregi Epraham rini pen tukwe in mə, 'Trini minuə irəha həpwəh nətərigien ia nəgkariien səvəi Moses mine profet kupwən me, tuko iərmama riti rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mətə ko həpkini mhə nɪpərhiien ia nəgkariien səvənhi.' "

17

Narimnari me tuhəuvehe mhəvi nərmama həmwei ia nərəhaien

¹ Nənə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, "Nɪpərhiien narimnari me tuhəuvehe mhəvi nərmama həmwei ia nərəhaien, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvehi narimnari me nəha mier pehe. ² Trini minuə in ro nəkwərəkwerha me i riti rimwei ia nərəhaien, Kumwesən trərpwɪn noien ərəha səvənhi. Iərmama nəha triregi rərəha anan məpi raka kərihi pen kəruətərei asori ia nɪpətəkinuan, kosə irapw i ia təmwei təsi. ³ Kimiaha tihaməkeikei mhatuakəm amasan tukumiaha. Trini minuə piam ro noien ərəha ia niram, tikɪnise pen tukwe in mə rəpwəh. Mə rɪrərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh, tikenouenou i. ⁴ Trini minuə ia nəpɪn kuatia ro noien ərəha ia niram m sefen mətə ia noien me nəha ramo rɪrərig mwi irə mini pehe tukw ik i mə, 'Noien i iakamo rərəha. Pwəh iakəpwəh,' nənə tikaməkeikei menouenou noien ərəha səvənhi."

Nahatətəien

⁵ Nənə aposol me səvəi Iərimənu səkitaha həni mə, "Iərimənu. Tiko mwi nahatətəien səkimaha ruvehe miskai mwi."

⁶ Miregi Iərimənu səkitaha rini mə, "Trini minuə nahatətəien səkimiaha rouihi a rəmwhen ia nuni nei nəha mastat sə rouihi anan ia nuni nei me, hiəkurən niniien ti nei asori i mə 'Tiko meivi utə atukw a nuam me, mevən mərəer ia təmwei təsi,' nənə tro nəkwamiaha."

Noien sāvai iārmama sā ramo tukwini pen nari m iāmā asori sāvānhi

⁷ Nənə Iesu rini mē, “Kimiāha hiamāfētārig irā? Trini minuē iāmā asori riti rārhi pen iārmama riti sē ramo tukwini nari min revān mē trērar ia nāmhiēn uē ramētui ti sipisip me, nāpin iārmama nāha ruku pen fwe ia nāmhiēn muvehe, ko sāvānhi iāmā asori rini pen tukwe in mē, ‘Itā. Tākwātākwuni tikuvehe krauēni pāri nari?’ ⁸ Rekām! Mētā iāmā asori sāvānhi trāgkiari pen min mini mē, ‘Itā. Evān mēpnēpenē sēnak riti nāveginien, nənə mevān markahu amasan sām muvehe. Nāpin iakamāvegin, mamānimwi, tikamo tukwini pehe nari miou. Nāpin ikino pam, nənə ikukurān nāniēn nāveginien sēnam.’ ⁹ Nāpin iārmama iamānhi ro nākwai iāmā asori sāvānhi, kimiāha hiāukurān mē iāmā asori nāha rini pen tanak tukwe in uē rekām? Rekām! ¹⁰ Kimiāha nā hiāmwhēn ia nārmama sāmāme hiamō tukwini nari m Kumwesān. Nāpin tiho pam narimnari me nāha in rīmāni mē tiho, tihāmākeikei mhāni mē, ‘Kwa kimāha i nārmama me sāmāme iahamō tukwini nari. Kimāha iahāno a nāfe ratukwatukw mē taho.’”

Nārmama ten nemhāien skai ramo tekīnraha hāuvehe Iesu romasan irāha

¹¹ Iesu ramevān fwe ia Jerusalem, makurau ia nimwrhenhi tənē mi nāha Sameria minē Kalili. ¹² Nāpin rier pen ia rukwānu riti, nārmama ten nemhāien skai ro tekīnraha hāuvehe tukwe, mhārer isipwān kwopti, ¹³ mēnamhākwēin āpwāmwis mē, “Iesu Iārimānu! Api tukumaha!”

¹⁴ Nāpin Iesu rētā irāha, rini pen ti nirāha i mē, “Kimiāha tiho mhāuvān ti pris me pwāh irāha hētā nīpwramiāha.” Nāpin irāha kamhāuvān ia suatuk, nīpwrānraha ruvehe māmher.

¹⁵ Nənə irāha riti rētā mē nīpwrān rīnāsānīn, rīrārig mwi, mamākwēin āpwāmwis, mamāgnāgīni Kumwesān. ¹⁶ Iāmā nāha in iāmā Sameria. Ruvehe minimwi nukurhun mi ia nāmri Iesu, mini tanak tukwe.

¹⁷ Nənə Iesu rini mē, “Kimiāha nāha nīpwramiāha ruvehe mināmher rosi kimiāha pam ten uē? Mētā nārmama naen mwi paku? ¹⁸ Rāfo iāmā i rīpko mhā in iāmā Isrel in āpa rīrārig māgnāgīni Kumwesān?” ¹⁹ Nənə Iesu rini pen ti iāmā i mē, “Tiko mārer mamevān. Nahatātāien sām rīno raka ik ikuvehe māsanīn.”

Tīnesān nītātā sā Kumwesān ramārimānu irā ruvehe?

²⁰ Farisi me nepwān hāres pen Iesu i mē, “Tīnesān nītātā sā Kumwesān ramārimānu irā ruvehe?” Mīregi Iesu rini pen ti nirāha i mē, “Nāpin nītātā sā Kumwesān ramārimānu irā truvehe irā, nārmama tuhāpkātōni mhā nīmētāien me. ²¹ Irāha tuhāpkāni mhā mē, ‘Hētā ro, in i!’ uē ‘In nāha!’ Irāha tuhāpwāh nīniēn iamānha irā ti nāri nā mē hāregi ro nītātā sā Kumwesān ramārimānu irā rīnārā raka ia kurkwamiāha.”

²² Nənə Iesu rini pen ti nārmama me sāvānhi mē, “Nāpin nāha rauvehe kimiāha tihōkeikei pīk mē tihātōni iou, Iāmāti Iārmama, ia nāpin riti sāiou, mētā tihāpkātōni mhā. ²³ Nārmama nepwān tuhāni pehe tukumiāha i mē, ‘Hētā ro in nāha’ uē ‘Hētā ro in i.’ Mētā kimiāha tihāpwāh nierien, mhāpwāh nukurirāien irāha. ²⁴ Nāpin rouapīr irā nārmama hātōni nāhiapwīen sāvānhi ia nīmagouagou fwe pesu meste nari fwe prehī. Iou, Iāmāti Iārmama, nāpin sāiou sē takuvehe irā tro mwi iamānhi. ²⁵ Mētā takamākeikei mukupwān mīregi nāmīsāien me rīpīk. Nārmama ipwet minē tuhāni ārāha iou, mhāuvei pehe tākutanraha miou.

²⁶ Nāpin iou, Iāmāti Iārmama, takuvehe irā trāmwhēn ia nāpin sāvāi Noa. ²⁷ Nārmama me kamhāvegin, mamānimwi. Nārman me kamhāiri nīpran.

Nipran me kamhesi pen nərman. Irəha kamho noien me nəha mamhəuvən meste Noa ruvniwə ia nitətə asori səvənhi, nənə nui asori ruvehe, məuiui irəha, irəha pam həmwənimw.

²⁸ Trəmwhen mwi nəpən səvəi Lot. Nərmama kamhəvegən, mamhənimwi, mamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me, mamhəuvehi nənimenraha, mamhəmhu, mamho nimwə me. ²⁹ Mətə nəpən nəha Lot rier ia Sotom irə, napw mine təpisi krouukrutə fwe ia nimagouagou, roueiwau pehe rouahi əmwesi irəha pam.

³⁰ Nəpən nəha iou, Iəməti iərmama, takuvehe irə trəmwhen a mwi. ³¹ Ia nəpən nəha, trini minuə iərmama riti ramapwis ia təkure nimwə səvənhi traməkeikei meiwau map akwauakw, məpwəh nuvniwəien mə truvehi nari riti ia nəkwai nimwə. Trini minuə iərmama riti raməmhu ia nəmhien səvənhi traməkeikei mo rəmwhen a mwi, map akwauakw, məpwəh nīrərigien mevən fwe imwəni. ³² Rerimiahaha tramrhi pran səvəi Lot. ³³ Iərmama sə rəmwur mə trəkwətəmhiri nīmīruien səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə rarakā ia nīmīruien səvənhi truvehi nīmīruien rerin. ³⁴ Iakani pehe tukumiaha i ia nəpən nəha ia nəpən iərmama kəru trouapri pəri ia nīməhan kuation, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. ³⁵ Pran kəru trouənari pəri, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.” ³⁶ a ³⁷ Miregi nərmama me səvəi Iesu həni pen tukwe in mə, “Pəku, Iərimənu?”

Miregi in rini pen ti nīrəha i mə, “Ia kwopun pəku nīpwrai nəri remhə ikin menu me nəha kamhani nīpwrai nəri sə remhə tuhəuvehe mhousəsimwin irəha me, mhani.”

18

Pran riti rəres pen iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien mə trasitu irə

¹ Nəpən riti Iesu rokeikei mə trahatən nərmama me səvənhi mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki ia nəpən me, mhəpwəh nəpouien i. Ro pen in rini nusipekinien riti ti nīrəha i ² mə, “Ia rukwənu riti iəmə asori riti sə raməkiri nəgkiariien. In rəpwəh nehekīrien Kumwesən, məpwəh mwi nīsaiien nərmama. ³ Ia rukwənu nəha pran riti iərman səvənhi remhə məpwəh in. Ia nəpən me rauvehe ti iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien, mamini pen tukwe in mə, ‘Asitu ia nīrak, minise iərmama i ramini ərəha iou.’

⁴ Tui kwopti iəmə asori nəha rīpko mhə nari riti, mətə kurirə irə ramətərig mə, ‘Nīpərhienien iapkihekir mhə Kumwesən, məpwəh mwi nīsaiien nərmama, ⁵ mətə ti nəri nə mə prən i ramometə iou iamīnhi irə, takasitu irə, minise iərmama nəha ramini ərəha in. Mə iapko mhə prən i trauvehe ia nəpən me, takəpou i.’”

⁶ Nənə Iərimənu səkitaha rini mə, “Kīmiahaha tihətərig ro nəgkiariien səvəi iəmə asori nəha. In iəmə rərəha, mətə rini mə trasitu ia prən nəha. ⁷ Nənə kīmiahaha hiaməfətərig ia Kumwesən? Trəfo ia nərmama me nəha in ruvərfi raka irəha mə səvənhi səməme kamhasək pen tukwe in ia ran mine ia nəpən? Ko in ro tanpen ia nīrəha, məpwəh nəmri atukwatukwien nəfe kamhasək pen in tukwe? ⁸ Iakani pehe tukumiaha i mə in trasitu akwauakw ia nīrəha, məmri atukwatukw nəfe kamhasək pen in tukwe. Nəgkiariien i iakani ro nīpərhienien. Mətə rəfo? Nəpən iou, Iəməti Iərmama, takrərig pehe mwi ia tīprənə i, takətoni nərmama həpik kamhahatətə ia nīrak uə rekəm?”

17:28: Jen 18:20, Jen 19:25   **17:31:** Jen 19:17,26, Mat 24:17-18   **17:33:** Luk 9:24
 a **17:36:** Nəkukua me rīpik kīmərai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 36 riwən. Mətə nepwin həni iamīnhi irə mə, “Iərman kəru trouəmhu fwe ia nəmhien, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.   **17:37:** Job 39:30   **18:1:** Rom 12:12, Kol 4:2, 1Tes 5:17   **18:5:** Luk 11:7-8

Iesu rusipekin ia Farisi riti mine iarmama riti sa kamaraku pen takis min

⁹ Ia napin naha Iesu rini mwi nusipekinien riti mwi ti narmama nepwin samame rerinraha ramrhi minua iraha hatukwatukw, mamhata araha narmapa. ¹⁰ In rini ma, "Iarmama karu krouuta pen fwe ia nimwa savai Kumwesan ma trouafwaki. Riti Farisi. Riti iarmama sa kamaraku pen takis min. ¹¹ Nana Farisi rarer apa mafwaki iamini irama, 'Kumwesan. Iakini tanak tukw ik ti nari na ma iou iapkamwhen mha ia narmama nepwin. Iraha kamhakres, mamho noien ikou, mamhari nipran savai narmapa. Iakini tanak tukw ik ti nari na ma iapkamwhen mha ia iarmama naha kamaraku pen takis min. ¹² Ia nafwakiien kuatia iakapwah naniien nari m karu ti nafwakiien. Iakuai narimnari me pam sa iakapeki iraha pam ten sa ro kuatia irama sim.'

¹³ Mata iarmama naha kamaraku pen takis min, ramarer isipwin kwopti. Ko ripkawatata mha ia nimagouagou, mata rerin rapou. In ramarpwarpwi a kwarpwenhin tukwe, mamini ma, 'Kumwesan, tikapi iou. Iou iama araha.'

¹⁴ Nana Iesu rini ma, "Iakani pehe tukumiaha i napin irau kroueiwau rouevan fwe rukwanu, iarmama sa kamaraku pen takis min in ratukwatukw ia namri Kumwesan, mata Farisi ripkatukwatukw mha, ti nari na ma iarmama sa rauvehi uta in, Kumwesan truvehi irapw in, mata iarmama sa rauvehi irapw in, Kumwesan truvehi uta in."

Iesu rakwein amasan ia nakwarhakwarha

¹⁵ Napin riti narmama nepwin kamharahi kwati nakwarhakwarha me mamhauvehe ti Iesu ma in tirapi iraha, makwein amasan ia niraha. Napin narmama me savanhi hatoni, hanise iraha. ¹⁶ Mata Iesu rakwein iraha hauvehe tukwe, mini ma, "Pwah nipwnati nakwarhakwarha me hauvehe tukw iou. Tihapwah niniseien iraha ti nari na ma nitata sa Kumwesan ramarimanu irama savai narmama samame hamwhen ia nakwarhakwarha me i. ¹⁷ Iakani niparhienien tukumiaha i ma iarmama tramakeikei mo ramwhen ia iakunouhi, muvehi nitata sa Kumwesan ramarimanu irama. Ma ripko mha tripkuvnimwa mha ia nitata naha."

Iarmama nauta savanhi rasori rokeikei ma truvehi nimiruien rerin

¹⁸ Iama asori riti savai nakur Isrel reres Iesu i ma, "Iahatan, ik iama amasan. Nafe noien takamakeikei mo ma takuvehi nimiruien rerin?"

¹⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in ma, "Rafa ikini ma iou iama amasan? Iarmama amasan riti riwan. Kumwesan apa in ramasan. ²⁰ Ik ikuvukurun raka loa me savai Kumwesan. In rini ma, "Tikapwah nakresien pran, mapwah nousi apuneien iarmama, mapwah nakresien, mapwah neikuaien. Tikamakeikei misiai sim tata mine mama.'

²¹ Miregi iarmama naha rini ma, "Loa me pam i iakamesi pen fwe ia nouhien saiou muvehe meste pehe ipwet mine."

²² Napin Iesu riregi nagkariien i, rini pen tukwe in ma, "Nari kuatia rara ikapwah ihi noien. Evan, mamri pen namri nari ia sim narimnari me. Napin kuvehi nanimen, tikuvehi mane, muvei pen m narmama nauta savanraha riwan. Nana sim nauta tripik fwe ia neiai. Napin ikino pam, ikuvehe mukurirama iou."

²³ Mata napin iarmama naha riregi nagkariien naha, rerin ruvehe mapou pik, ti nari na ma nauta savanhi rasori anan. ²⁴ Napin Iesu ratoni ma rerin rapou pik iamini, rini ma, "Raknekin ti narmama nauta savanraha rasori ma tuhauvnimwa ia nitata sa Kumwesan ramarimanu irama. ²⁵ Iarmama nauta savanhi rasori raknekin tukwe in ma truvnimwa ia nitata sa Kumwesan

ramərimənu irə. Rəknəkɪn məpi raka nərimiru nəha kamel rasu pen ia ruei nitel mier.” ²⁶ Nəpɪn Iesu rini irapw nəgkiariien nəha, nərmama səməme kamhəregi həni mə, “Mə rəknəkɪn iamɪnhi, nisimə nəha ko həuvehi nimiruien?”

²⁷ Mətə Iesu rini mə, “Nəfe nari rəknəkɪn nərmama ko həpko mhə mətə riməru ti Kumwesən.”

²⁸ Nənə Pita rini mə, “Ətə ro. Kimaha iahənəpwəh narimnari me səkimaha mamhəkurirə ik.”

²⁹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nɪpərhiɛnien tukumiaha i mə nərmama me pam səməme həpwəh narimnari me səvənraha ti nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə tuhəuvehi tain. Trini minuə iərmama riti rəpwəh nimwə səvənhi, uə pran səvənhi, uə piəvni me, uə tata mine mama səvənhi, uə nəkwərəkəwərha me səvənhi, ³⁰ ia nitətə ipwet mine in truvehi tain rasori mwi, nənə ia nitətə sə rauvehe in truvehi nimiruien rerin.”

Iesu rini irapw ti nərmama me səvənhi mə in traməkeikei memhə

³¹ Ia nəpɪn nəha Iesu riri raka əpa nərmama səvənhi twelef, mini pen ti nirəha i mə, “Həregi ro. Kitaha saməutə mamhəuvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha nəgkiariien me pam səməme kamhəgkiari ia nirak Iəməti Iərmama ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me tuhəuvehe mhəukuə.

³² Tukuvei pen iou ia rəgi nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. Nənə irəha tuharis əkenhin ia nirak, mho naurisien miou, mhərgəvəsi iou, ³³ mhərisi iou, nənə mhousi əpune iou. Ia nəpɪn sə ro kahar irə takətui mwi ia nemhəien səiou.”

³⁴ Mətə nərmama me səvənhi həreirei narimnari me i. Nəgkiariien i rərkwafə ti nirəha. Həpkuvehi amasan mhə nɪpwran.

Iesu ro iərmama riti nənimen rɪfwə rətui mətə nari

³⁵ Nəpɪn Iesu rinamevən ipaka ti taon nəha Jeriko, iərmama riti nənimen rɪfwə raməkure ia nɪkare suatuk, mamase mane. ³⁶ Nəpɪn riregi nərmama me həpɪk kamhəuvehe mamhəukurau ia suatuk, rəres mə, “Nəfe i?” ³⁷ Miregi həni pen tukwe in mə, “Iesu iəmə Nasaret i ruvehe makurau.”

³⁸ Ia nəpɪn nəha iərmama nəha rinaməkwein əpwəmwis mə, “Iesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

³⁹ Nənə nərmama səməme kamhərer kupwən hənise in, mamhəni mə, “Afafa a, məpwəh nəgkiariien!” Mətə in raripɪn maməkwein əpwəmwis mwi mamini mə, “Iesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁰ Nənə Iesu rərer, mini pen ti nərmama me mə irəha tuhəiri iərmama nəha mhəuvehe tukwe in. Nənə nəpɪn iərmama nəha ruvehe ipaka, Iesu rəres pen in minuə, ⁴¹ “Ikokeikei mə tako nəfe mik?”

Miregi rini mə, “Iərimənu. Iakokeikei mə takətui mətə nari.”

⁴² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Itə. Tikətui mətə nari. Nahatətəien səim rinomasan raka nənimem.” ⁴³ Nənə təkwtəkwuni nəha rətui minamətə nari, nənə mukurirə ia Iesu, muvehi utə nəghi Kumwesən. Nərmama me pam hətoni həgnəgini Kumwesən.

19

Iesu mine Sakias

¹ Iesu rier pen ia taon nəha Jeriko, mamevən mə trəpi simwin. ² Ia taon nəha iərmama riti nəghin nə Sakias. In iəmə asori riti ia nirəha nərmama kaməəkəku pen takis minraha. Nautə səvənhi rasori. ³ In ramarkut mə trətə Iesu mə in

nəfe iərmama. Mətə nərmama həpik kamhərer tukuahag in. Ko ripkətoni mhə ti nəri nə mə in rukwakwa. ⁴ Ro pen raiu mukupwən ia nirəha, məputə ia nei riti kani mə sikamo mə trətə Iesu ia kwopun nəha trukurau ikin.

⁵ Nəpən Iesu ruvehe muvehi tegin kwopun nəha, rəkwətə, mini pen tukwe in mə, “Sakias. Eiwaiu akwauakw. Takaməkeikei muvniwə ia niwə səim ipwet.” ⁶ Nənə Sakias reiwaiu akwauakw a miri Iesu rouevən fwe ia niwə səvənhi. Rerən ramagien.

⁷ Mətə nəpən nərmama hətoni, kamhəni ərəha Iesu mhəni mə, “In revən mamapwis ia nəkwai niwə səvəi iəmə rərəha riti.”

⁸ Fwe ia nəkwai niwə Sakias riskəmter, mini pen ti Iərimənu səkətaha mə, “Iərimənu. Regi ro! Takuai nautə səiou ia nənimen kəru, muvei pen riti m nərmama nautə səvənraha riwən. Trini minuə iakinakres m iərmama riti, takərpwin pen min m kefə.”

⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ipwet nimiruien vi ruvəuvehe ti nərmama ia nəkwai niwə i ti nəri nə mə iəmə i in mwi kwənəkwus riti səvəi Epraham. ¹⁰ In nə iou, Iəməti Iərmama, iakiməuvehe tukwe mə takətui nərmama səməme hənəruei, nənə muvei pen nimiruien vi minraha.”

Iesu rusipekin ia silin me kino ia kol

¹¹ Nəpən nərmama kamhətərig ia nəgkiariien me nəha, Iesu rarə mini mwi nusipekinien riti ti nirəha i ti nəri nə mə in ruvəuvehe ipaka ti Jerusalem rerənraha ramrhi mə rosi in truvehe mo kig irə minamərimənu ia nitətə səvəi Kumwesən təkwəkəwuni. ¹² Ro iamənhi irə Iesu rini mə, “Iəmə asori riti revən ia tənə riti isipwin mə kig riti fwe ikin truvei pen nasoriien min. Nənə in trirərig mərimənu ia nəkur imwəni. ¹³ Kurirə iəmə asori nəha rier, rəkwein nərmama səməme kamho tukwini nari min irəha pam ten, muvei pen silin kino ia kol kuatia kuatia minraha, nənə mini pen ti nirəha i mə, ‘Kimiaha tihəuvehi mane me i mhowok irə meste takrərig pehe mwi.’

¹⁴ Mətə nəkur imwəni me həmwəki iəmə asori nəha, mhərhi pen nərmama nepwin həkurirə in, mhəuvən mhəni pen ti kig sə truvei pen nasoriien min mə, ‘Kimaha iahəpwəh nokeikeiien mə iəmə i trərimənu ia kimaha.’

¹⁵ Mətə kig nəha rəpwəh ninipehiien irəha, muvei pen nasoriien m iəmə asori nəha. Nənə nəpən iəmə asori nəha rirərig pehe imwəni, rini nəkwən minuə tukəkwein nərmama me nəha kamho tukwini nari min səməme in riməuvei pen mane me minraha mə tuhəuvehe tukwe. In rokeikei mə trukurən mane me in riməuvei pen minraha hənəwok irə mhəuvehi nəfe mane mwi rasori mwi.

¹⁶ Sə rukupwən muvehe mərəer ia nənimen mini mə, ‘Iəmə Asori. Silin i ikiməuvehi pehe miou kino ia kol rukwəhi mwi silin me kino ia kol irəha pam ten.’

¹⁷ Miregi iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Səim wok ramasan. Ik iərmama sə ikamo tukwini amasan nari miou. Ikinətui amasan ti nəri ouihi. Ro pen takuvei pehe nasoriien mik ikərimənu ia taon me irəha pam ten.’

¹⁸ Nənə sə resi pen ruvehe, mini mə, ‘Iəmə asori. Silin i ikiməuvehi pehe miou kino ia kol rukwəhi mwi silin me kino ia kol irəha pam krirum.’

¹⁹ Miregi iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Ik tikərimənu ia taon me irəha pam krirum.’

²⁰ Nənə riti mwi ruvehe, mini mə, ‘Iəmə Asori. Silin i in i ikiməuvehi pehe miou kino ia kol. Iakehekir ik, məkəwafə i ia kwəti tinari, ²¹ ti nəri nə mə

ik iærmama riti noien sæim riskai. Ikauehi raka narimnari me sæ iærmæpæ rinæmri, nænæ mapeki raka mwi næveginien ia næmhien sæ ipkæpwei mhæ.’

²² Mætæ iæmæ asori rini pen tukwe in mæ, ‘Ik iæmæ æræha. Ikamo tukwini æræha nari miou. Nægkiariien atukw sæim ro pui ik. Ik ikuvæukuræn raka mæ iou iærmama riti noien sæiou riskai. Ikauehi raka narimnari me sæ iærmæpæ rinæmri, nænæ mapeki raka mwi næveginien ia næmhien sæ iapkæpwei mhæ.

²³ Mætæ ræfo ikæpwæh næmri penien sæiou mane fwe ia pag? Kamo ipkæmri pen ko iapkuvehe mipkuvehi ihi mane sæiou mine sæ rækwaku pag rukwæhi.’

²⁴ Nænæ iæmæ asori rini pen ti sæmæme kamhærer ia kwopun næha mæ, ‘Hæuvehi raka silin næha kino ia kol ia rægin mhæuvei pen m iærmama sæ rauvehi silin me kino ia kol iræha pam ten.’

²⁵ Miregi iræha hæni pen tukwe in mæ, ‘Iæmæ Asori! Mætæ in ruvæuvehi raka ten.’

²⁶ Miregi iæmæ asori rini mæ, ‘Iakani pehe tukumiaha i iærmama sæ kuvei pen nari riti min, ro wok iræ, tukuvei pen sæ rækwaku min. Mætæ iærmama sæ kuvei pen nari riti min, ro næri auær a iræ, tukuvehi raka pam tukwe.

²⁷ Mætæ nærmama me næha sæmæme hæmwæki iou, mhæpwæh nokeikeiien mæ takærimænu ia niræha, hæuvehi iræha mhæuvehe ia nænimek, nænæ mhousi æpune iræha.’”

Iesu revæn ia Jerusalem

²⁸ Iesu rini pam nægkiariien me næha, mærrari, mautæ mamevæn fwe ia Jerusalem. In rakupwæn nærmama me kamhækuriræ. ²⁹ Næpin rier pen ia tækuær næha næghin næ Tækuær Olif ipaka ti rukwænu mi næha Petfas mine Petani, rærhi pen iærmama kæru sævænhi, ³⁰ mini mæ, “Kimirau tirouevæn ia rukwænu næha samaræti pen i. Næpin tirouapirapw fwe ikin, tirouætæ kwæti togki riti kinækwi tæriini, iærmama ripkækure raka mhæ iræ. Tiroufi raka nari iræ, rouæsigi rouvehe ia kwopun i. ³¹ Trini minuæ iærmama riti ræres kimirau mæ, ‘Ræfo iroufi raka nari iræ?’ tirouni pen tukwe in mæ, ‘Iærimænu sækitaha ramæres i.’”

³² Ro iamînhi iræ, iærmama mi næha Iesu rærhi pen irau, krouevæn rouætoni narimnari me pam rosi in rimæni pen ti nirau i. ³³ Næpin kroufi raka nari ia kwæti togki næha, iærmama sævænhi næha kwæti togki rini pen ti nirau i mæ, “Ræfo iroufi raka nari iræ?”

³⁴ Miregi krouni mæ, “Iærimænu sækitaha ramæres i.”

³⁵ Nænæ krouæsigi kwæti togki næha rouvehe ti Iesu, rouæpænæ pen kot mi sævænrau ia tækuren, nænæ rouasitu ia Iesu ræputæ mækure iræ. ³⁶ Næpin in rækure ia kwæti togki næha mamevæn, nærmama hæpænæ pen kot me sævænraha ia suatuk. ³⁷ Næpin Iesu rameiwaiu ia Tækuær Olif, minamevæn ipaka ti Jesrusalem, nærmama me pam sævænhi hæpik anan, hænamagien, mamhækwein æpwæmwis, mamhægnægini Kumwesæn ti nimtætien asori me hænetoni, ³⁸ mamhæni mæ,

“Sægnægini kig i rauvehe ia næghi Iærimænu sækitaha!

Næmærinuien fwe ia neiaï.

Kauvehi utæ næghi Kumwesæn fwe irænhæ anan!”

³⁹ Ia næpin næha Farisi me nepwin ia reri nærmama hæni pen ti Iesu i mæ, “Iahatæn. Nise æknekin sæim me nærmama mæ tuhafafa.”

⁴⁰ Miregi Iesu rini mæ, “Iakani pehe tukumiaha i. Trini minuæ iræha hafafa, kæruterei me i tuhækwein æpwæmwis.”

Iesu ramapi ti Jerusalem

⁴¹ Næpin Iesu ruvehe ipaka ti taon næha Jerusalem mætoni, ramapi ti

nərmama me ikin, ⁴² mini mə, “Rosi ko ramo kimiaha hiəukurən ipwet i narimnari me sə trəmri nəməriniuen, mətə təkwtəkwuni mine kamhərkwafə ko kimiaha hiəpkətoni mhə. ⁴³ Mətə nəpən nəha rauvehe nərmama səməme haməmwəki kimiaha tuhəuvehe mheikurkurau ia kimiaha. Naruagən me səvənraha tuheri tīprənə mhərkurau ia taon səkimiaha mhəkure tukuahag ia kimiaha. ⁴⁴ Irəha tuhousi testesi nimwə me səkimiaha, mharə mhousi əpune pam mwi kimiaha ia kwopun i. Ko irəha həpkəpwəh mhə kəpwier riti raməkure əknekən ia riti, ti nəri nə mə Kumwesən ruvəuvehe raka mə truvehimiru kimiaha, mətə kimiaha hiəpkətə sas mhə ia nəpən nəha.”

Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən

⁴⁵ Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, minaməkoui irapw nərmama səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mə tukuvehi nənimen, ⁴⁶ mini pen ti nirəha i mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan minuə ‘Nimwə səiou tro nimwəfwaki irə.’ Mətə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun rakres me kamhərkwafə ikin.”

⁴⁷ Ia nəpən me Iesu ramevən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama me. Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me nepwən mwi səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhousi əpune in. ⁴⁸ Mətə riskai ti nirəha. Ko həpkətoni mhə suatuk riti ti noien ti nəri nə mə nərmama me pam hokeikei pik mə tuhətərig ia nəgkiariien me səvənhi.

20

Nəmə asori me həres Iesu mə sin riməuvei pen nasorien min

¹ Nəpən riti, Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, maməvisau nəgkiariien amasan minraha, nənə pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe, ² mhəni pen tukwe in mə, “Ni pehe tukumaha i. Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takəres kimiaha nəresien riti. Həni pehe tukw iou i. ⁴ Fwe kupwən sin rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

⁵ Nənə irəha həkari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon Iesu trini pehe tukutaha i mə ‘Ro iamənhi irə rəfo kimiaha hiəpwəh niniien nīpərhiēnien ia nəgkiariien səvəi Jon?’ ⁶ Mətə tuko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon, nərmama me pam i tuhəkwi əpune kitaha ia kəruətərei me, ti nəri nə mə irəha kamhəni nīpərhiēnien ia Jon mə in profet riti.”

⁷ Ro pen irəha həni pen ti Iesu i mə, “Kimaha iahəreirei mə sin rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia nərmama.”

⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi ko iakəpwəh niniien tukumi-aha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin.”

Iesu rusipekin ia iəmə asori riti mine nime i krep səvənhi

⁹ Iesu rinaməgkiari m nərmama mini irapw nusipekinien riti ti nirəha i, mini mə, “Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəmhien səvənhi, məpwei pam, nənə məsəni nərmama nepwən həuvehe mhətui ti nime i krep səvənhi. Irəha tuhəmhə ikin, mhəsi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen nīpərən m iəmə asori. Iəmə asori rəmri nime i krep səvənhi ia rəginraha, mier mevən ia tənə əpə iti marə kini tui fwe ikin. ¹⁰ Nəpən kwənkwai krep rimruə, iəmə asori rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən

mætə nəmə hamətui ti nimeï krep səvənhi mə tuhəuvei pen nukwai krep me nepwɪn min. Mætə nəmə kamhətui ti krep həuəsi iəmə nəha, mhərhi pen i ramevən, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ¹¹ Nənə iəmə asori rərhi pen mwi iərmama riti mwi sə ramo tukwini nari min revən. Mætə ho rəmwhen a mwi irə, mhəuəsi in, mho naurisien min, mhərhi pen in rirərig, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ¹² Nənə iəmə asori rərari mərhi pen sə ro kahar irə revən. Sə nəha mwi həuəsi in nɪpwrən me rəpəruəpəruə, mhərarki irapw i.

¹³ Ia nəpɪn nəha iəmə asori səvəi nimeï krep rini mə, ‘Takəfo i? Ramasan mə pwəh iakərhi pen nərik keikei. Irəha tuhətoni, mhəsiai in.’

¹⁴ Mætə nəpɪn nəmə me nəha hətoni tɪni iəmə asori rauvehe, həni pen ti nɪrəha me i mə, ‘Kwa tɪni iəmə asori nəha. Nəpɪn tata səvənhi tremhə, nəmhien i ruvehe mo səvənhi. Pwəh sousi əpune nənə nəmhien səvənhi truvehe mo səkitaha i.’ ¹⁵ Nənə irəha həkwətəmhiri, mhousi əpune, mhərarki irapw ia tanirua.

Ro iamɪnhi irə iəmə asori səvəi nimeï krep trəfo ia nəmə me nəha? ¹⁶ In truvehe, mousi əpune irəha, nənə məseni pen nimeï krep səvənhi ia rəgi nərməpə.”

Nəpɪn nərmama me həregi nəgkiariien nəha, həni mə, “Rekəm. Ko rɪpko mhə iamɪnhi.”

¹⁷ Mætə Iesu rəti pen mætə irəha mɪni mə, “Mə trɪpko mhə iamɪnhi nəfe nɪpwrəi nəgkiariien i kɪmərəi pen ia Nəkukuə İkinan?

‘Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrhəkɪn nɪmwə hənuə rərəha, mhəpwəh, təkwtəkwni nəha ruvəuvehe mɪno kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwətəmhiri əknekɪn pam nɪmwə.

¹⁸ İərmama sə trɪmwei pen ia kəruətərei nəha, nɪkəkrɪn me trəkwəpɪrəkwəpɪr.

Trɪni mɪnuə kəruətərei nəha rɪmwei pen ia iərmama riti, iərmama nəha trɪpwarɪspwarɪs.’”

Nəresien ia nɪkaren səvəi nəmri takis

¹⁹ Nahatən me səvəi Loa mɪne pris asori me hənuə tuhəkwtəmhiri a Iesu ia nəpɪn nəha ti nəri nə mə həregi mə in rini nusipekɪnien nəha muəsi irəha i, mætə hənhekɪr a nərmama.

²⁰ Ro pen irəha kamhətə amasan in, mhərhi pen nərmama nepwɪn sə kamhətə afafa nari həuvən mə tuheikuə ia Iesu mhəres pen nəresien me nepwɪn min. Nəmə asori me hokeikei mə Iesu trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi, nənə irəha həukurən nəkwətəmhirien in tukwe, nənə mhəuvei pen in ia rəgi iəmə Rom sə rauvehi nasoriien məmərɪmənəu ia kwopun nəha.

²¹ Nəmə me nəha sə kamhətə afafa nari həuvən mhəres pen Iesu i mə, “İahatən. Kɪmaha iahəukurən mə nəgkiariien me səim sə ikamahatən nərmama me irə ratukwatukw. İpkopəiti mhə ia nərmama me nepwɪn, mætə ikamahatən pərhiən suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmama tuhesi pen. ²² Ro iamɪnhi irə tiko mɪni pehe ro tukumaha i nətərigɪen səim. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tsərəku pen nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?”

²³ Mætə Iesu ruvəukurən raka mə irəha kamheikuə a, məmhəres nəresien nəha mə in trəfwəkour ia nəgkiariien səvənhi. Ro pen in rini pen ti nɪrəha i mɪnuə, ²⁴ “Həuvei pehe silin riti pwəh iakətə ro. Nənɪmwɪ iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”

Miregi irəha həni mə, “Nənɪmwɪ Kig Sisa mɪne nəghi Kig Sisa.”

²⁵ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Ianhi irə, narimnari me səvai Kig Sisa hiauvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvai Kumwesən hiauvei pen m Kumwesən."

²⁶ Nənə irəha ko həpkəkwtəmhiri mhə Iesu ia nəmri nərmama ti nəri nə mə rīpkəfwəkour mhə ia nəgkiariien səvənhi. Mətə həkərinari ia nəgkiariien səvənhi, nənə mhəuvehe mhəpnəpen.

Nəresien ia nikaren səvai nərmama səməme həuvamhə

²⁷ Satusi me nepwin həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə ruvamhə ko rīpkətui mhə mwi.) ²⁸ Irəha həuvehe mhəres in nəresien riti, mhəni mə, "Iahatən. Moses rīmərai pen ia Loa səkitaha mə trini minuə iərman riti remhə, məpwəh səvənhi pran, mətə tininrau riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərhakwərha me, rouəsihagın piəvi iəmə nəha. ²⁹ Mətə nərman sefen, irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, rouəpwəh nərəhiien iəkunouihi riti, remhə, məpwəh səvənhi pran. ³⁰ Piəvni sə resi pen in mwi ro mwi iamınhi irə. ³¹ Nənə piəvni sə ro kahar, mamevən meste irəha pam sefen həiri prən nəha, mhemhə pam. ³² Nənə prən nəha rəpwəh nərəhiien iəkunouihi riti, memhə mwi. ³³ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpin nəha Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia nemhəien, prən nəha səvai sin ia nərman me nəha sefen, ti nəri nə mə irəha pam həməiri in?"

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Ia nitətə ipwet mine nərman kamhəiri nīpran, nīpran kamhesi pen nərman. ³⁵ Mətə ia nitətə vi sə truvehe, nərman mine nīpran me tuhəpwəh noien iamınha irə. Nərman mine nīpran səməme Kumwesən trətə irəha mə hatukwatukw tuhətui mwi ia nemhəien, nənə mharə ia nitətə vi nəha. ³⁶ Irəha tuhəpwəh nemhəien mwi ti nəri nə mə irəha həmwən ia nagelo me. Irəha nīpwnəti Kumwesən me ti nəri nə mə in ro irəha hətui mwi ia nemhəien. ³⁷ Mətə Moses in mwi rinahatən mə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi. Ia kwopi nəgkiariien sə raməgkiari ia nei nəha napw rauək irə mətə rīpkahi əmwesi mhə, Moses rinəkwein Iərimənu mīni mə in Kumwesən səvai Epraham mine Kumwesən səvai Aesak mine Kumwesən səvai Jekop. ³⁸ Nəgkiariien nəha ramahatən pen mə Kumwesən rīpkə mhə in Kumwesən səvai nərmama me səməme həuvamhə, mətə in Kumwesən səvai nərmama me səməme kamhəmīru. Ro iamınhi irə ti nəri nə mə ia nənimen nərmama me pam kamhəmīru."

³⁹ Ia nəpin nəha nahatən me nepwin səvai Loa həni mə, "Iahatən. Nəgkiariien səim ratukwatukw." ⁴⁰ Irəha həni iamınhi irə ti nəri nə mə Satusi me hənauris, ko həpwəh nəresien nari riti mwi min.

Kristo in tini sin?

⁴¹ Mətə Iesu rini pen ti niraha i ma, "Rəfo kamini mə Kristo in tini Kig Tevit?"

⁴² Kig Tevit atukwatukw rīməni ia Nəkukuə Ol Sam mə, 'Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkure ia nikarek mwatuk,

⁴³ meste tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe, tikərpwi utə tipage nisum mi ia niraha.'

⁴⁴ Ia nəgkiariien nəha Kig Tevit rinəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi. Mə ro iamınhi irə rəfo kamini mə in tini Kig Tevit?"

Nərmama səvai Iesu tuhaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvai Loa

⁴⁵ Nəpin nərmama me pam kamhətərig irə, Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi minuə, ⁴⁶ "Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvai Loa. Irəha hokeikei mə tuharkahu ia karkahu əpwəmwis me, mamhan. Ia kwopun kamomaket me ikin hokeikei mə nərmama tuhəkwein irəha

ia nisaiien. Ia nəkawai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. Ia nəveginien asori me hokeikei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nəmə asori me ikin. ⁴⁷ Irəha kamheikuə ia nīpran me səməme nərman me səvənraha həuvamhə, mamhakres narimnari me səvənraha, nənə mamho mwi nəfwakiien əpwəmwis me mə nərmana tuhətoni həsiai irəha tukwe. Kumwesən trərpwīn noien ərəha me səvənraha rasori mwi.”

21

Pran riti ruvei pen səvənhi mane sampam m Kumwesən

¹ Iesu rəti pen mətoni nərmana nautə səvənraha rasori kamherukw pen mane me səvənraha ia kwopun kamerukw pen mane m Kumwesən ikin. ² Ia nəpīn nəha pran riti ruvehe. Prən nəha iərman səvənhi remhə məpwəh in. Nautə səvənhi riwən. Ruvehe merukw pen silin ouihi mi kəru.

Iesu rətoni, ³ mīni mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i prən i nautə səvənhi riwən iərman səvənhi remhə məpwəh in rerukw pen mane rasori məpi raka nərmana me pam nəha. ⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmana me nəha nautə səvənraha rasori. Həuvehi raka nīpərīn a mhəuvei pen m Kumwesən. Mətə prən i nautə səvənhi riwən ruvei pen mane me pam səvənhi sə truvehi nəveginien irə.”

Iesu rəgkiari ia nimwə səvəi Kumwesən

⁵ Nərmana nepwīn səvəi Iesu kamhəgkiari ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəni mə ramasan pik ti nəri nə mə kino ia kəruətərei amasan me mīne narimnari amasan me kiməuvei pen m Kumwesən. Nənə Iesu rīni mə, ⁶ “Narimnari me i kimiaha hiamətoni, tukamevən tukousi testesi pam, kəruətərei riti ko rəpwəh nərər əknekīnien ia riti.”

⁷ Miregi irəha həres pen in mə, “Iahatən. Narimnari me i tuhəuvehe tīnesən? Nəfe nīmtətien truvehe mahatən pen mə nəpīn səvəi narimnari me i ruvəuvehe ipaka?”

⁸ Miregi Iesu rīni mə, “Kimiaha tihaməsiari kamo iərmana riti reikuə ia kimiaha. Nərmana həpik tuhəuvehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo, mhəni mwi mə nəpīn səvəi narimnari me i ruvəuvehe ipaka. Mətə kimiaha tihəpwəh nukurirəien ia nirəha. ⁹ Kimiaha tihəregi nərmana tuhəvisau ia naruagənien me səməme nərmana kamho ia nirəha me, mamho mwi ia nərmana səməme kamhərimənu. Nəpīn tihəregi, tihəpwəh nehekīrien, ti nəri nə mə nəri nəha traməkeikei mukupwən muvehe, mətə rīpko mhə ihi nəpīn sampam.”

¹⁰ Iesu rarə mīni pen mwi ti nirəha i mə, “Nərmana ia kwənəkwus riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmana ia kwənəkwus əpə. Nərmana səvəi kig riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmana səvəi kig əpə.

¹¹ Nīmwnīmwiēn asori me tuhəkiu. Ia kwopun me nepwīn nukumhə trahi nərmana. Nemhəien skai me tuhəuvehe mhouraha nərmana. Nənə narimnari me nərmana tuhətoni həhekīr i mīne nīmtətien asori me tuhəuku pen ia nīmagouagou.

¹² Mətə nəpīn narimnari me nəha həpkuvehe mhə ihi, nərmana tuhəkwətəmhiri kimiaha ia rəginraha, mhometə kimiaha. Irəha tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me ia nəkawai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Ti nəri nə mə kimiaha nərmana me səiou, nəmə asori me nəha tuhəuvehi puvnimwə kimiaha ia kalapus, nənə mhərpwi irapw kimiaha ia nəmri kig me mīne nəmri nərmana səməme kamhərimənu. ¹³ In i nəpīn səkimiaha tihəni irapw nəgkiariēn amasan səiou irə. ¹⁴ Ro iamīnhi irə mīne kimiaha

tihəpwəh nətəriḡ pikien ia nəfe nəḡkiariien səkimiaha tihəni pen ti nirəha i. ¹⁵ Iou takuvei pehe nəḡkiariien mine nukurəniēn m kimiaha. Nərmama me nəha səməme kamhəmwəki kimiaha tuhəregi nəḡkiariien me səkimiaha, irəha riti ko rīpkousi raka mhə, uə trīni neikuəien irə. ¹⁶ Tata me mine mama me səkimiaha me, mine piəvmiaha me, mine nərmama ia kwənəkwas me səkimiaha me, mine kimiaha me nepwīn tuhəuvei pen kimiaha ia rəḡi nərmama səməme haməmwəki kimiaha. Nənə irəha tuhousi əpune kimiaha nepwīn. ¹⁷ Nərmama me pam tuhəmwəki kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. ¹⁸ Mətə nimwai nukwənemiaha nə ia kəmkapwəmiaha kuatia ia nirəha trīpkiwən mhə. ¹⁹ Kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekīn ia nahatətəien səkimiaha. Ia noien i tihəuvehi nimīruien.”

Naruagən me səvəi nəkur Rom tuhəuvehe mhouraha Jerusalem

²⁰ “Mətə nəpīn kimiaha tihətoni naruagən me həpīk həuvehe mheikurkuru ia Jerusalem, tihaməkeikei mhəukurən mə trīpko mhə tui nənə irəha tuhouraha pam kwopun i. ²¹ Ia nəpīn nəha, nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhəp mhəuvən ia təkue me. Səməme kamharə ia nəkwai taon i tuhaməkeikei mhəier. Nənə səməme kamharə iruə tuhəpwəh nuvniwə peheien mwi irə. ²² Nəpīn nəha in nəpīn sə Kumwesən trərpwīn noien ərəha me irə, mo nəḡkiariien me pam səməme kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan həuvehe mhəukuə. ²³ Trərəha anan ti nīpran me səməme tuhəpəmpəm mine səməme tuhaməuvei pen kənunu m nəkwərhakwərha əmtəmetə me ia nəpīn nəha, ti nəri nə mə nəmisəien asori trestē tīprənə i. Niemaha səvəi Kumwesən trəuiui nərmama me ia kwopun i. ²⁴ Tukəpi əpune nepwīn ia nau, nənə kəkwtəmhiri nepwīn kuvehi irəha həuvən mho slef me ia nirəha ia tənəmtənə me. Nənə nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhavən testēi Jerusalem, mhərimənu ia nəkur me ikīn meste nəpīn səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel tro sampam.”

Iəməti Iərmama truvehe mwi

²⁵ “Nənə nīmətəien me tuhəuku pen ia meri, məkwə, mine kəməhau me. Ia təkure tīprənə i nərmama ia tənəmtənə me tuhəhekīr, mhəreirei ti nəri nə mə təsi ramərkwəpahar pik, mamō peiau peiau asori me. ²⁶ Nərmama tuhətoni nəfe truvehe meste tīprənə i, nənə həhekīr pik, mhemhə rasi tukwe. Narimnari me ia nīmagouagou həskai pik, Kumwesən trīkiukiū ia nirəha. ²⁷ Ia nəpīn nəha irəha tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, ia reri nəpuə riti, iakauvehe ia nīskaiien mine nukuraanien asori. ²⁸ Nəpīn kimiaha tihətoni narimnari me nəha hənəməier pehe, tihərer atukwatukw, mhəkwətə, ti nəri nə mə nəpīn səkimiaha sə takeivinari nari ia kimiaha ruvəuvehe ipaka.”

Iesu rusipekīn ia nei niemis

²⁹ Nənə Iesu rīni nusipekīnien riti ti nirəha i mə, “Hətə ro nei niemis mine nei me pam. ³⁰ Nəpīn hənəməpīrpīr kimiaha hiətoni mhəukurən mə nəpīn səvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. ³¹ Rəmwhen a mwi, nəpīn kimiaha tihətoni narimnari me i hənəməier pehe, tihəukurən mə nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka.

³² Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə nərmama səməme kamhəmiru təkwtəkwi mine tuhəpwəh nemhə pamien meste narimnari me pam i həier

21:15: Wok Me 6:10   **21:16:** Mat 10:21-22   **21:18:** 1Saml 14:45, Luk 12:7   **21:19:** Hip 10:36
21:22: Dut 32:35, Jer 5:29, 46:10, Hos 9:7   **21:23:** 1Kor 7:26   **21:24:** Esra 9:7, Sam 79:1, Aes 63:18, Rom 11:25, Rev 11:2   **21:25:** Sam 46:2-3, Sam 65:7-8   **21:27:** Dan 7:13, Mat 26:64, Rev 1:7
21:28: Rom 13:11

pehe. ³³ Neiai mine tiprənə trouiwən, mətə nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən mhə.”

Nərmama tuhaməkeikei mhətui amasan mhəpwəh napriien

³⁴ Nənə Iesu rini mə, “Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəsiari, mhəpwəh nourahaien nəpın səkimiaha ia noien lafet me, uə ia nənimwiien nənimwiien skai mhakonə irə, uə ia nətərig pikien ia narəien səkimiaha ia tiprənə i. Rərəha nəpın nəha səiou truvehə məsgatukw ia kimiaha rəmwhen kwənkru ruəsi kimiaha. ³⁵ Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə nəpın nəha treste nərmama pam ia təkure tiprənə i. ³⁶ Mətə ia nəpın me kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien. Tihəfwaki mə nəpın narimnari me nəha truvehə irə niskaiien səkimiaha trəmwhen ti narakaien irə, nənə mhərer ia nənimek, Iou Iəməti Iərmama.”

³⁷ Ia nəpın me pam Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, mətə ia nəpın rier ia taon, mevən mapri ia Təkuər Olif. ³⁸ Nənə ia nəpnəpın anan nərmama me həuvehe mwi tukwe fwe ia nimwə səvəi Kumwesən mə tuhətərig in.

22

Nəmə asori me hərəi sun mə tuhəkwətəmhiri Iesu

¹ Nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə ruvəuvehe ipaka. Nəveginien asori nəha nəghin nə Pasova. ² Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa kamhətui suatuk riti mə tuhəuvən afafa mhousi əpune Iesu ti nəri nə mə kamhhekir nərmama. ³ Ia nəpın nəha Setan ruvniwə ia reri Jutas, iəmə nəha kani mwi in mə Iskariot, in riti ia nərmama me twelef səvəi Iesu. ⁴ Nənə Jutas rəpwəh irəha mevən ti pris asori me mine nəmə asori me səvəi naruagən me sə kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən, məgkiari mınraha mini mə rukurən nətuiien suatuk riti ti nuvei penien Iesu ia rəginraha. ⁵ Nəpın irəha həregi, rerinraha ragien. Həni simwin mə tuhəuvei pen mane min. ⁶ Ro pen Jutas rəsəni, nənə mınamətui nəpın riti nərmama həiwən irə mə truvei pen Iesu ia rəginraha.

Iesu raməpnəpenə mə trəni nəveginien səvəi Pasova

⁷ Nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə ruvəuvehe. Ia nəpın nəha kamhousi əpune kwəti sipsip me səvəi Pasova. ⁸ Ro pen Iesu rərhi pen Pita mine Jon, mini mə, “Rouevən, rouəpnəpenə ia nəveginien səvəi Pasova sənətaha, pwəh sani.”

⁹ Miregi krouni pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə kimrau trouəpnəpenə irə pəku?”

¹⁰ Miregi in rini pen ti nirau i mə, “Rouregi ro. Nəpın kimirau tirouier pen fwe ia taon, iərman riti trəpi raka kimirau ia suatuk, mauvehi tikinari riti nui rukuər irə. Iroukurirə pen in rouuvniwə ia nimwə nəha in truvniwə irə, ¹¹ nənə rouni pen ti iəmə asori səvəi nimwə nəha mə, ‘Iahatən səkitaha rani pehe tukw ik i mə nimwə əfo nəha tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kimaha səiou me nərmama me ikin?’ ¹² Nənə in triri kimirau mevən fwe irənhə ia nimwə nəha mahatən rum asori riti. Narimnari me pam hənəmak raka fwe ikin. Ia rum nəha kimirau tirouəpnəpenə tukutaha.”

¹³ Nənə irau krouevən rouətə narimnari me pam rosi Iesu rıməni pen ti nirau i. Nənə krouəpnəpenə ia nəveginien səvəi Pasova.

Iesu raməni nari irəha nərmama me səvənhi

¹⁴ Nəp̄in səv̄ai nəniien nari ruv̄əuvehe. Iesu rəkure ia kwopun kaməni nari ik̄in ir̄əha aposol me səv̄ənhi. ¹⁵ Ia nəp̄in nəha in r̄ini pen ti nir̄əha i mə, “Iakinokeikei pik mə kurir̄ə ko nəmis̄əien miou, takukupw̄ən m̄əni nəveginien i səv̄ai Pasova kitaha m̄ kimiaha. ¹⁶ Iakani pehe tukumiaha i iou tapk̄əni mh̄ə mwi nəveginien səv̄ai Pasova meste nipwrai nəveginien i truvehe mukuə ia nit̄ətə sə Kumwes̄ən ram̄ərim̄ənu ir̄ə.”

¹⁷ Nənə Iesu ruvehi kap waen, məfwaki m̄ini vivi Kumwes̄ən tukwe, nənə m̄ini mə, “K̄imiaha pam tuh̄əuvehi nəri, mh̄ənimwi. ¹⁸ Iakani pehe tukumiaha i ipwet m̄ine mamev̄ən tapk̄ənimwi mh̄ə mwi waen meste nit̄ətə sə Kumwes̄ən ram̄ərim̄ənu ir̄ə truvehe.”

¹⁹ Kurir̄ə ir̄ə in ruvehi bred, məfwaki m̄ini vivi Kumwes̄ən tukwe, nənə məkwsen, muvei pen m̄inraha, m̄ini mə, “In i nipwraak sə takuvei pen tukumiaha. K̄imiaha tiham̄əkeikei mamho iam̄inhi ir̄ə mə rer̄imiaha ramrhi iou.”

²⁰ Rəmwhen a mwi nəp̄in ir̄əha h̄ənani raka nari, Iesu ruvehi kap waen, m̄ini mə, “Kap i in i nəgkiariien vi səv̄ai Kumwes̄ən. Nit̄ek sə traiu tukumiaha tr̄ərihi t̄əriini əknek̄in nəgkiariien nəha. ²¹ M̄ətə h̄əregi ro. Iərmama sə truvei pen iou ia r̄əgi nərmama səm̄əme kamh̄əmw̄əki iou ram̄əkure kimrau min. ²² Iou, Iəm̄əti Iərmama, takam̄əkeikei memh̄ə rəmwhen k̄im̄ər̄fi mə tuko ia nirak, m̄ətə tr̄ər̄əha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia r̄əgi nərmama səm̄əme kamh̄əmw̄əki iou.” ²³ Nəp̄in Iesu r̄ini nəgkiariien nəha, ir̄əha h̄ənam̄əres ir̄əha me i mə sin nəha ia nir̄əha tro iam̄inha ir̄ə m̄ine.

Nərmama me səv̄ai Iesu h̄əres ir̄əha me mə sin ia nir̄əha in rasori

²⁴ Ia nəp̄in nəha nərmama me səv̄ai Iesu h̄ənam̄əvis̄ə m̄inraha me, mamh̄əres ir̄əha me i mə sin ia nir̄əha in rasori. ²⁵ Nənə Iesu r̄ini pen ti nir̄əha i mə, “K̄ig me səv̄ai nərmama me ripko mh̄ə ir̄əha nəkur Isrel kamh̄ərim̄ənu ia nir̄əha. Səməme hasori ia nir̄əha kani ir̄əha mə Nərmama səv̄ai Nasituien. ²⁶ M̄ətə k̄imiaha tih̄əpw̄əh noien iam̄inha ir̄ə ia k̄imiaha me, rekəm. Iərmama nəha ia k̄imiaha in rasori tram̄əkeikei muvehe m̄əmwhen iərmama nəha ia k̄imiaha nuk səv̄ənhi rouihi. Nənə iərmama nəha ia k̄imiaha in ramiri pen k̄imiaha ia suatuk sə tihesi, tram̄əkeikei muvehe m̄əmwhen iərmama sə ramo tukwini nari m̄ k̄imiaha. ²⁷ Sin nəha in rasori, iəm̄ə asori sə ram̄əkure mam̄əni nari uə səv̄ənhi iotukwininari sə rasui raka nəveginien s̄ənəni? K̄imiaha hīəukur̄ən mə iəm̄ə asori sə ram̄əkure mam̄əni nari in rasori. M̄ətə ia rer̄imiaha iou iakamo rəmwhen iotukwininari sə rasui raka nəveginien s̄ənəmiaha.

²⁸ K̄imiaha i hīəpkap raka mh̄ə ia nirak nəp̄in iakin̄ar̄ə ia nəs̄əsauien me səiou. ²⁹ Ro pen rəmwhen ia Tata səiou r̄im̄əuvei pehe nasoriien miou mə tak̄ərim̄ənu, iou mwi takuvei pehe nasoriien m̄ k̄imiaha mə tih̄ərim̄ənu. ³⁰ Ia nit̄ətə səiou sə tak̄ərim̄ənu ir̄ə, k̄imiaha tih̄əkure ia tepol səiou, mh̄əvegin, mh̄ənimwi, nənə mh̄əkure ia jea me, mh̄ərim̄ənu ia kw̄ənək̄wus me twelef səv̄ai nəkur Isrel.”

Iesu r̄ini mə Saemon Pita tr̄ini m̄ kahar mə in r̄ireirei Iesu

³¹ “Saemon, Saemon. Regi ro! Setan r̄in̄əres raka Kumwes̄ən i mə tr̄əsəni pen k̄imiaha ia r̄əgin. In rokeikei mə truai k̄imiaha rəmwhen iərmama ruai nuni wit m̄ine t̄ek̄in. ³² M̄ətə iakin̄əfwaki raka tukw ik̄ mə nahat̄ət̄əien s̄əim tr̄əpw̄əh nimweiiien. Nənə nəp̄in tikr̄ərig muvehe mwi tukw iou, tikam̄əkeikei mo nahat̄ət̄əien səv̄ai piām me ruvehe miskai.”

³³ Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Iakamərer mwatuk mə takuvnimwə ia kalapus krau mik, uə takemhə krau mik.”

³⁴ Miregi Iesu rini mə, “Pita. Iakani pehe tukw ik i ia nəp̄in a i rəiə trəpwəh nakakaien meste tikini m kahar mə ikreirei iou.”

Nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə

³⁵ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Fwe kupwən, nəp̄in iakinərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhəvisau, hio rəmwhen iakiməni, hiəpwəh nuvehien tənəripw sə hiaməvai pen mane uə tinari irə mine put me səkimiaha. Nənə rəfo? Nari riti riməiwən təni kimiaha?”

Miregi irəha həni mə, “Rekəm. Nari riti riwən.”

³⁶ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Mətə təkwtəkwuni trini minuə iərmama riti səvənhi fwe tənəripw sə ravai pen mane uə tinari irə, pwəh ruvehi. Nənə trini minuə iərmama riti səvənhi nau səvəi naruagənien riwən, pwəh rəmri pen nəmri nari ia kot səvənhi, muvehi riti irə. ³⁷ Iakani pehe tukumiaha i nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə ia nirak. Rini minuə ‘Kəvsini pen in irəha nərmama səməme kamhərui loa.’ Nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan raməgkiari ia nirak, rinakuə nəha təkwtəkwuni.”

³⁸ Miregi irəha həni mə, “Iərimənu. Ətə ro! Nau kəru i səvəi naruagənien.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəmwhen.”

Iesu raməfwaki ia Təkuər Olif

³⁹ Iesu rier ia taon, mevən ia Təkuər Olif rəmwhen ramo ia nəruarəv me pam. Nərmama me səvənhi kamhəkurirə in. ⁴⁰ Nəp̄in in rapirapw ia kwopun nəha, rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihəfwaki mə tihəpwəh nimweiiien ia nərhəaien.” ⁴¹ Nənə in rəpwəh irəha mevən isipw̄in kwopti, minimwi nukurhun mi, məfwaki, ⁴² mini mə, “Tata. Trini minuə ratukwatukw ia nətərigien səim, tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənimwiien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei, tiko rəmwhen sə ikokeikei.” ⁴³ Ia nəp̄in nəha agelo riti ruku pen ia neiai mier irapw ti Iesu mo in rīskai mwi. ⁴⁴ Nənə ti nəri nə mə Iesu riregi rərəha anan, rəfwaki əmisə mwi. Niseseien səvənhi ruvehe məmwhen ia netə sə rəmərəməri pen ia tīprənə.

⁴⁵ Nəp̄in in rəfwaki pam, mīskəmter, mevən mwi ti nərmama me səvənhi, mətoni mə hənəpri ti nəri nə mə rerinraha rəpou. ⁴⁶ In rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kimiaha hiaməpri? Hətui, mhəfwaki mə tihəpwəh nimweiiien ia nərhəaien.”

Nərmama həkwtəmhiri Iesu

⁴⁷ Nəp̄in Iesu raməgkiari ihi, nərmama həpik həuvehe. Iəmə nəha, nəghin nə Jutas, riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ramiri irəha. In ruvehe ipaka ti Iesu mə trakei min, ⁴⁸ mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Jutas. Rəfo? Ikuə tiko pui iou, Iəməti Iərmama, ia nakeiiien?”

⁴⁹ Nəp̄in nərmama səməme kamhərer ipaka ti Iesu hətoni nəfe trukurirə mier pehe, həni mə, “Iərimənu. Kimaha tahəfo? Tahərai irəha ia nau me səkimaha me uə rekəm?” ⁵⁰ Nənə irəha riti rərai iərmama sə ramo tukwini nari m pris asori anan mərai raka nikare nifregin mwatuk.

⁵¹ Mətə Iesu rini mə, “Nəmwhen nə!” Nənə mirəpi nifregin, momasan.

⁵² Iesu rəgkiari m pris asori me, mine naruagən me nəha kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən, mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel səməme həuvehe mə tuhəkwtəmhiri in. In rini mə, “Rəfo hiaməuvehi nau me mine nīpərpəri nei

22:33: Luk 22:54

22:35: Luk 9:3, 10:4

22:36: Luk 22:49

22:37: Aes 53:12, Luk 22:52

22:39: Luk 21:37, Jon 18:1

22:42: Mat 6:10

22:49: Luk 22:36

22:52: Luk 22:37, Jon 7:30,

8:20, Kol 1:13

me mamhəuvehe mə tihəkwətəmhiri iou iaminihi irə? Nətərigien səkimiaha rīnuə iou rakres riti uə? ⁵³ Nərineiv m neis mine kitaha miou samarə ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Rəfo hiəpwəh nəkwətəmhirien iou ia rəgimiahaha ia nəpīn nəha? Mətə in i nəpīn səkimiaha, nəpīn nīskaiien səvəi nəpitəvien trərimənu ia kimiaha.”

Pita rīni mə in rīreirei Iesu

⁵⁴ Ia nəpīn nəha nərmama me nəha həkwətəmhiri Iesu, mhəiri mhəuvən ia nimwə səvəi pris asori anan. Pita rakurirə, mətə rəpwəh nevənien ipaka.

⁵⁵ Nəpīn irəha həkwwumen pam napw riti ia nīkare nimwə nəha, mhəkure pəri, Pita raməkure irəha mīnraha. ⁵⁶ Nənə pran riti sə ramo tukwini nari rətoni in raməkure ipaka tī napw. Ramətə amasan in, nənə mīni mə, “Iəmə i in mwi rīnamavən pəri irau Iesu.”

⁵⁷ Mətə Pita rīni mə, “Rəkəm, prən i. Iakreirei iəmə nəha.”

⁵⁸ Nəpīn ouihi a rukurau, nənə iərmama riti mwi rətoni in mīni mə, “Ik riti mwi ia nīrəha.”

Mətə Pita rīni mə, “Iəmə i, rīpko mhə iou.”

⁵⁹ Nəpīn ouihi a rəmwhen ia aoa riti rukurau, nənə iərmama riti mwi rəgkiari skai, mīni mə, “Nīpərhiēnien i. Iəmə i in mwi rīnamavən pəri irau Iesu. Kwa in mwi iəmə Kalili nəha.”

⁶⁰ Mətə Pita rīni mə, “Iəmə i, iakreirei nəfe i iakaməgkiari irə.” Təkwtəkwuni a mwi, nəpīn raməgkiari ihi, rəiə rakaka. ⁶¹ Nənə Iərimənu səkitaha ruvsini, mətī pen mətə Pita. Nənə Pita rerin rīrhi nəgkiariien i səvəi Iərimənu səkitaha. Rīmāni pen tukwe in mə, “Ia nəpīn a i kurirə rəiə rakaka, tikini m kahar mə ikreirei iou.” ⁶² Nənə Pita rier mevən iruə mīrapi nasəkien.

Iesu rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

⁶³ Ia nəpīn nəha nəmə me nəha səməme kamhərer tukuahag Iesu, kamhəuəsi in, mamharis əkenhin irə. ⁶⁴ Irəha housəman mwi nənimen, nənə mamhəres in mə, “Ni ro nəgkiariien sə ruku pen tī Nənimwin mə sin ruəsi ik!”

⁶⁵ Nənə həni mwi nəgkiariien me rīpik mwi, mamhəni ərəha in irə.

⁶⁶ Nəpīn ruvəran nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mine pris asori me mine nahatən me səvəi Loa housəsīmwīn irəha me. Nənə nərmama me həiri Iesu, mhəuvən, mhərpwi irapw in ia nəmīnraha. Nənə nəmə asori me i həni mə, ⁶⁷ “Trīni mīnuə ik Kristo, ni pehe tukumaha i.”

Mətə Iesu rīni pen tī nīrəha i mə, “Ko iakini pehe tukumiaha i, ko kimiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien irə. ⁶⁸ Ko iakəres nəresien riti m kimiaha, ko hiəpkosəripīn pehe mhə miou. ⁶⁹ Mətə nəha təkwtəkwuni mine mamevən iou, Iəmətī Iərmama, takəkure ia nīkare Kumwesən mwatuk sə in nīskaiien səvənhi rasori.”

⁷⁰ Mīregi irəha pam həni mə, “Ro iaminihi irə ik Tīni Kumwesən?”

Mīregi Iesu rīni pen tī nīrəha i mə, “Hiaməni mə iou i in i.”

⁷¹ Mīregi həni mə, “Kitaha tsətui mwi iərmama riti mwi mə trīni pui in tī nəfe? Səuvəregi raka mə in rīni ərəha Kumwesən. Ruku pen atukwatukw ia tərhun.”

23

Iesu rərer ia nəmri Paelat

¹ Ia nəpīn nəha nərmama pam ia kusen nəha həskəmter, mhəiri Iesu, mhəuvən, mhərer ia nəmri Paelat. ² Nəpīn kamhərer ia nəmri Paelat, həni ərəha Iesu i mə, “Kimaha iahətoni iəmə i ramiri əpə iti kimaha nəkur Isrel,

maminise kimaha mə tahəpwəh nərəku penien nəmri takis m Kig Sisa. In rani mwi mə in Kristo, iərmama sə trərımənu ia kimaha.”

³ Miregi Paelat rəres Iesu i mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel?”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik ikani.”

⁴ Nənə Paelat rini pen ti pris asori me mine nərmama me pam nəha mə, “Iakətə iamini irə mə nərəhaien riwən ia iəmə i.”

⁵ Mətə irəha həgkiari skai, mhəni mə, “Mətə iəmə i ramahatən nərmama me pam ia tənə Jutia, mamə irəha haməvisə minraha me. In rino stat fwe ia tənə Kalili muvehe meste nari ia kwopun i.”

Iesu rərer ia nəmri Herot

⁶ Nəpin Paelat riregi nəgkiariien nəha, rəres mə, “Iəmə i in iəmə Kalili uə rekəm?” ⁷ Nənə nəpin Paelat riregi mə Iesu ruku pen ia kwopun nəha Herot ramərımənu ikin, rərhi pen in revən tukwe, ti nəri nə mə ia nəpin nəha Herot mwi fwe Jerusalem.

⁸ Nəpin Herot rətə Iesu, rerin ragien pik. Tui kwopti rokeikei mə trətoni, ti nəri nə mə ramregi kani nəghin, nənə mokeikei mwi mə trətoni Iesu ro nimtətien riti. ⁹ Ro pen Herot rəres Iesu nəresien me ripik, mətə Iesu ripkini mhə nəgkiariien riti. ¹⁰ Ia nəpin nəha pris asori me mine nahatən me səvəi Loa həskəmter, mamhəgkiari skai, mamhəni ərəha Iesu. ¹¹ Herot mine naruağən me səvənhi kamhətə ərəha in, mamharis əkenhin irə. Nənə Herot rini nəkwan mə irəha tuharkahu pen karkahu amasan riti min. Nəpin hənarkahu pen raka min, Herot rərhi pen in rirərig mevən ti Paelat. ¹² Ia nəpin nəha Herot mine Paelat krouvehe rouəkwein irau me mə iou riti. Mətə kupwən krouəmwəki irau me.

Paelat rəsəni pen Iesu ia rəgi naruağən me

¹³ Paelat rousəsımwın pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel ¹⁴ mini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəməuvehi iəmə i, mhəuvehe, mhərpwi ia nənimek, mamhəni mə ramiri raka nərmama ia suatuk atukwatukw. Iakinəkiri raka noien səvənhi ia nəmrımiəha, mətə iapkətoni mhə nari riti ro rərəha rəmwhen nəgkiariien me nəha kimiaha hiaməni, mamhəuəsi in irə. ¹⁵ Herot mwi ripkətoni mhə nari riti ro rərəha. Ro pen rərhi pehe in rirərig mwi muvehe tukutaha. Hətə ro! Iəmə i ripko mhə nari riti sə rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe. ¹⁶ Ro iamini irə takərisi in, nənə məsəni in rier ia kalapus mamevən.” ¹⁷ a

¹⁸ Mətə nərmama me nəha irəha pam həkwein əpwəmwis mə, “Uvehi irapw iəmə nə məsəni Parapas rier ia kalapus tukumaha.” ¹⁹ (Iəmə nəha Parapas raməmak ia kalapus ti nəri nə mə rımərkwumen naruağənien riti ia taon nəha Jerusalem, nənə mousi əpune mwi iərmama.)

²⁰ Paelat rarə məgkiari mwi minraha ti nəri nə mə rokeikei mə trəsəni Iesu rier ia kalapus mamevən. ²¹ Mətə irəha kamhəkwein əpwəmwis mə, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau! Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

²² Nənə Paelat rarə məgkiari sə ro kahar irə, mini pen ti nirəha i mə, “Ti nəfe? Nəfe nərəhaien in rino? Iakinətə raka in mə ripko mhə noien ərəha riti sə rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe. Ro iamini irə takərisi in, nənə, məsəni in rier ia kalapus mamevən.”

²³ Mətə irəha haməmwur, mamhəkwein əpwəmwis, mamhəni mə tukaməkeikei kərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau. Irəha həkwein əpwəmwis iaminha irə mamhəuvən meste ²⁴ Paelat rini mə tro nəkwanraha.

23:3: 1Tim 6:13   **23:7:** Luk 3:1   **23:8:** Luk 9:9   a **23:17:** Nəkukua me ripik kimərai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 17 riwən.

²⁵ Iəmә nәha Parapas sә kimәuvehi puvnimwә in ia kalapus ti naruagәnien mine nousi әpuneien iәrmama Paelat rәseni in rier ia kalapus mamevәn, mәtә ruvei pen Iesu ia rәgi naruagәn me sәvәnhi mә irәha tuho irә rәmwhen ia nәmә asori me sәvәi nәkur Isrel hokeikei.

Naruagәn me hәrui tәrini pen Iesu ia nei kamarkuau

²⁶ Naruagәn me nәha hәiri Iesu, mhәier ia taon, mhәtoni iәмә Saerin riti nәghin nә Saemon. Ruku pen ia kwopun riti iruә mauvehe ia taon. Irәha hәkwәtmhiri in, mhәmri pen nei kamarkuau sәvәi Iesu ia nuran, nәnә mhәkeikei min mә trәvrani mukurirә Iesu. ²⁷ Nәrmama me hәpik kamhәkurirә Iesu. Nipran me hәpik irәha minraha kamhapi, mamhasәk asori tukwe. ²⁸ Mәtә Iesu ruvsini, mәti pen mәtә irәha, mini mә, “Nipran Jerusalem me. Kimiaha tihәpwәh nasәkien tukw iou, mәtә tihәsәk tukumiaha me mine nipwnәtimiaha me. ²⁹ Nәpin riti sә rauvehe trәrәha anan. Tukini iamihhi irә mә nipran me sәmәme hәpkәkwәhakwen mhә, mhәpkuvei pen raka mhә kәnunu m iәkunouihhi, irәha hәukurәn nәgienien. ³⁰ Ia nәpin nәha nәrmama tuhәni pen ti tәkuәr me mә ‘Hәkure tәrini kimaha’ mine nәpatu me ‘Housәman kimaha.’ ³¹ Mә nәrmama kamho narimnari me i nәpin nei ramerә ihhi tukәfo irә nәpin nei ruvehe mimhia?”

³² Nәnә naruagәn me kamhәiri iәмә әrәha mi kәru, mhәier mә tuhousi әpune irau irәhar Iesu. ³³ Irәha hәuvehe ia kwopun nәha kani mә Kerhә sәvәi Iәrmama. Ia kwopun nәha hәrui tәrini pen Iesu ia nei kamarkuau, mhәrui tәrini pen mwi iәмә әrәha mi nәha ia nei kamarkuau, riti ia nikare Iesu mwatuk, riti ia nikaren mour. ³⁴ Nәnә Iesu rini mә, “Tata. Tikәpwәh nәrpwinien tai noien әrәha sәvәnraha ti nәri nә mә hәreirei nәfe i kamho.” Nәnә irәha hәuai kirkiri tinari me sәvәnhi, mhәuini nari riti sә trahatәn pen sin truvehi nәfe tinari sәvәnhi.

³⁵ Nәrmama ia kwopun nәha kamhәrer mamhәspau ia Iesu, mәtә nәmә asori me sәvәi nәkur Isrel kamharis әkenhin irә, mamhәni mhәnuә, “In rimәuvehimiru nәrmama me hәpik. Trini minuә in Kristo pәrhien sә Kumwesәn ruvәrfi raka in, ramasan mә ruvehimiru atukw a in.”

³⁶ Naruagәn me irәha mwi kamharis әkenhin irә, mamhәuvehe ipaka tukwe, mamhәmwur mә tuhәuvei pen waen sә rәfiә min, ³⁷ mamhәni mә, “Trini minuә ik kig sәvәi nәkur Isrel pәrhien, uvehimiru atukw ik!”

³⁸ Ia kәnkarpwә irәnhә irә nәkukuә riti kimәrai mә Iesu tremhә ti nәfe. Rini mә: *In I KiG SәvәI Nәkur Isrel*

³⁹ Iәмә әrәha mi nәha sә krouәgher ia kwopun nәha riti rini әrәha Iesu i, mini mә, “Ik Kristo uә rekәm? Uvehimiru atukw ik mine kimrau!” ⁴⁰ Mәtә in riti rinise in, mini mә, “Rosi ipkehekir mhә Kumwesәn uә? Kwa kimәuvei pehe nәrpwinien mik rәmwhen a mwi irә. ⁴¹ Ratukwatukw a mә kamousi әpune krau iamihhi. In i tai noien әrәha sәkrau. Mәtә iәмә i ripko mhә nari riti rәrәha.”

⁴² Nәnә iәмә nәha rarә mini mwi mә, “Iesu. Rerim tramrhi iou nәpin tikәrimәnu ia nitәtә sәim.”

⁴³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mә, “Iakani nipәrhienien tukw ik i. Ipwet tikarә krau mik ia kwopun amasan nәha Parataes.”

Iesu remhә

⁴⁴⁻⁴⁵ Ipaka ti kurkwai nәpin ia ran nukuraanien sәvәi meri riwәn. Nәpitәvien ruvehe mousәman kwopun me pam ia tәnә nәha meste aoa kahar rukurau. Ia nәpin nәha tinari sә rәgher tukuahag rum sә ro ikinan anan fwe

ia nəkawai nimwə səvəi Kumwesən reitehi nīpərin kəru. ⁴⁶ Nənə Iesu rəkwein əpwəmwis mini mə, “Tata. Iakəmri pehe nənīmwik ia rəgim.” Rini nəgkiariien nəha, nənə muvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə.

⁴⁷ Iaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Nəpin rətoni Iesu mə rīnəfemhə irə, rəgnəgini Kumwesən, mini mə, “Nīpərhienien. Iəmə i in iəmə atukwatukw.” ⁴⁸ Nənə nərmama me pam səməme hənousəsīmwin irəha me fwe ikin ti nəspauien ia nəri nəha kino ia Iesu, nəpin hətoni, hərərig pen imwənraha, mhəregi rərəha, mamhərui kwənpwenhinraha tukwe. ⁴⁹ Nərmama me pam səməme həkuren Iesu, mine nīpran me nəha səməme hənəməkurirə in fwe ia tənə Kalili, kamhərer isipwin, mamhəspau ia narimnari me nəha.

Josefrərkwafə nīpwrai Iesu ia nīpəgi kəruətərei

⁵⁰⁻⁵¹ Iərmama riti nəghin nə Josef. Imwəni nə Aramatia taon riti səvəi nəkur Isrel. Josef in raməkure irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel nəpin housəsīmwin irəha me. Noien səvənhi ramasan matukwatukw. Nəpin nəmə asori me hənərai simwin mə tukousi əpune Iesu, Josef rīpkəsəni mhə. Ia nəpin me in rameitenhi mə trətoni nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe. ⁵² Josef revən ti Paelat, mərəs mə ko rəsəni in ruvehi nīpwrai Iesu. ⁵³ Nəpin Paelat rəsəni, Josef revən, muvehi raka nīpwrai Iesu ia nei kamarkuau, nənə muvegi ia tinari kani mə linen, mevən məmri pen ia nīpəgi kəruətərei sə kinərai ərori raka, kīpkəmri pen raka mhə nīpwrai iərmama riti ikin. ⁵⁴ In i nəpin kaməpnəpenə irə ti Sapat, Sapat ruvəuvehe ipaka.

⁵⁵ Nīpran me nəha səməme həməier ia tənə Kalili, mhəkurirə Iesu mhəuvehe, irəha həkurirə Josef i, nənə mhətoni nīpəgi kəruətərei nəha mine Josef rəfəmri pen nīpwrai Iesu irə. ⁵⁶ Nəpin hətoni pam, hərərig, mhəpnəpenə nīmwai nari me nepwin sə nīpekīnraha rapein amasan, mhəpnəpenə mwi senta me nepwin. Nənə ia Sapat hapwis rəmwhen sə Loa rīməni.

24

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Ia Sante, nəpnəpin anan, nīpran me nəha həuvehi nīmwai nari me səməme hənəpnəpenə raka ia nirəha nīpekīnraha rapein amasan, mhəuvehi mhəuvən ia nīpəgi kəruətərei nəha kinərkwafə nīpwrai Iesu ikin, ² nənə mhətoni kəruətərei asori nəha kinərpīnhə pen ia tərhuī nīpəg kinəsəkwsəkwi raka i. ³ Mətə nəpin hasu puvnimwə ia nīpəg, həkətoni mhə nīpwrai Iesu Iərimənu səkītaha. ⁴ Nəri nəha ro nətərigien səvənraha rəvsausini pik. Nəpin kamhərer mamhətərig tukwe, təkwtəkwi a mwi iərmama kəru krouier irapw ti nirəha. Tinari səvənrau raməhiapw. ⁵ Irəha hətoni həkəir mhənīmwi irapw nənimenraha ia tīprənə. Nənə iərmama mi nəha krouni pen ti nirəha i mə, “Rəfo kimiaha hiamətui iərmama sə rīmīru ia kwopun i kamərkwafə nīpwrai nərmama sə hemhə ikin? ⁶ In riwən i, mətə in rīnətui mwi. Rerīmīaha tramrhi nəgkiariien i in rīməni pehe tukumīaha i nəpin rīnamarə ihi fwe ia tənə Kalili. ⁷ In rīməni mə, ‘Irəha tuhaməkeikei mhəuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. Nənə nəmə ərəha me nəha tuhərui tərini pen iou ia nei kamarkuau. Takemhə, mətə nəpin sə ro kahar irə takətui mwi.’ ” ⁸ Nənə nīpran me nəha rerīnraha rīrhi mwi nəgkiariien nəha səvənhi.

23:46: Sam 31:5, Wok Me 7:59   **23:48:** Luk 18:13   **23:49:** Sam 38:11, 88:8, Luk 8:2-3   **23:55:** Luk 23:49   **23:56:** Eks 20:10, Dut 5:14   **24:4:** Wok Me 1:10   **24:5:** Luk 2:9   **24:6:** Luk 9:22, 17:25

⁹ Hərərīg ia nīpəg, mhəuvən, mhətoni eleven nərmmama me səvəi Iesu mine nepwīn mwi, həni pen narimnari me i ti nirəha. ¹⁰ Nīpran me nəha səməme həni irapw narimnari me i ti aposol me səvəi Iesu irəha nəha Meri Maktala, mine Joana, mine Meri mama səvəi Jemes, mine nīpran me nepwīn mwi irəha mīnrahar. ¹¹ Mətə aposol me rerīnraha rīrhi mə rosi nəgkiariien nəha səvənraha ro nəri auər a irə. Irəha həpkini mhə nīpərhienien irə. ¹² Mətə Pita riskəmter, maiu, mevən ia nīpəgi kəruətərei nəha kīnərkwafə nīpwrai Iesu ikīn, mərpəsuk, məti puvnimwə, mətoni tīnari me nəha linen sə kīməvegi nīpwrai Iesu irə ramrimər, mətə nari riti mwi riwən. Nənə in rəpwəh kwopun nəha mamevən məkərinari ia nəfe rinətoni.

Iərmama kəru səvəi Iesu krauesi pen suatuk rauevən fwe Emeas

¹³ Ia nəpīn a mwi nəha iərmama kəru səvəi Iesu krauevən ia rukwənu riti nəghīn nə Emeas. Rukwənu nəha ipaka ti Jerusalem kavən rəmwhen ia kilometa irəha pam eleven. ¹⁴ Irau krauegkiari pəri ia narimnari me nəha kīno. ¹⁵ Nəpīn nəha krauegkiari pəri irə, Iesu ruvehe ipaka, mamavən irəhar mīnrau, ¹⁶ mətə nari riti ruvegi nətəriгийн səvənrau, kroureirei mə Iesu nəha.

¹⁷ Nənə Iesu rīni pen ti nirau i mə, “Nəfe i irauavən rauni pen tukumirau me i?”

Nənə krouərər, nənimenrau rīpkagien mhə. ¹⁸ Irau riti, nəghīn nə Kleopas, rīni pen tukwe in mə, “Rosi ik əpa ia nərmmama me səməme kamhavən fwe ia Jerusalem ikreirei narimnari me nəha kīno nərineiv m neis mine?”

¹⁹ Miregi Iesu rīni pen ti nirau i mə, “Nəfe narimnari?”

Miregi krouni pen tukwe in mə, “Narimnari me nəha kīno ia Iesu, iəmə Nasaret. Iəmə nəha in profet riti. Ia nəmri Kumwesən mine ia nəmri nərmmama narimnari me sə in rīno mine nəgkiariien səvənhi ro nənimwīn mīskai. ²⁰ Pris asori me mine nəmə asori me səkitaha həməuvei pen in ia rəgi nəkur Rom mə irəha tuhəni mə in traməkeikei memhə. Nənə irəha hərui tərini pen in ia nei kamarkuau. ²¹ Mətə kīmaha iahənəmri pen əknekīn nətəriгийн səkimaha irə mə in iərmama sə treivinari ia kitaha nəkur Isrel. Narimnari me nəha kīno, mətə nari riti mwi, ipwet i nəpīn sə ro kahar irə. ²² Riti mwi, nīpran nepwīn ia təmwen səkimaha ho nəmrimaha rier. Ia nəpnəpīn anan həuvən fwe ia nīpəg sə kīnərkwafə iəmə nəha ikīn, ²³ mətə həpkətoni mhə nīpwran. Nəpīn irəha hərərīg pehe, həni mwi mə hənətoni agelo mi kəru krouier pehe ti nirəha, krouni mīnuə in rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. ²⁴ Nərmmama nepwīn ia təmwen səkimaha həuvən fwe ia nīpəgi kəruətərei nəha, nənə mhətoni rəmwhen atukwatukw mə nīpran me nəha həməni, mətə həpkətoni mhə nīpwrai iəmə nəha.”

²⁵ Miregi Iesu rīni pen ti nirau i mə, “Kwa rosi kīmaha hiəreirei nəgkiariien me pam sə profet kupwən me həməni. Rəfo kīmaha hiamo tanpen ia rerīmaha, mhəpwəh nīni akwauakwien nīpərhienien irə? ²⁶ Kumwesən ruvəni raka mə iəmə nəha kani mə Kristo traməkeikei miregi nəmisəien me nəha kurirə revən muvehi nasoriien səvənhi.” ²⁷ Nənə Iesu rəusiəre pui pen amasan ti nirau i nīpwrai nəgkiariien me pam sə kīmərai pen ia Nəkukuə Ikinan səməme haməgkiari ia in. Ia nəgkiariien səvənhi rəgkiari ia nəkukuə səvəi Moses muvehe meste nəkukuə me səvəi profet me. ²⁸ Nəpīn irəhar haruvehe ipaka ti rukwənu nəha irau krauevən ikīn, Iesu ramo rəmwhen mə in trəpwəh irau mavən mamevən. ²⁹ Mətə irau krouəkeikei min, rouni mə, “Samaro pəpīm kitahar mik. Rīnaməruarəv. Rīpko mhə tui meri rivə.” Ro pen Iesu ruvnimwə irəhar mīnrau mə tuamharo pəpīm.

24:10: Luk 8:2-3   **24:15:** Mat 18:20   **24:19:** Mat 21:11   **24:21:** Luk 2:38, 19:11, Wok Me 1:6

24:22: Luk 24:1-11   **24:24:** Jon 20:3-10   **24:26:** Luk 9:22, 24:44   **24:27:** Sam 22:1-21, Aes 53,

Jon 13:31, Wok Me 3:13

³⁰ Nəpɪn in rəkure mə trəni pəri nari irəhar mɪnrau, ruvehi bred, məfwaki mɪni vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, muvei pen mɪnrau. ³¹ Ia nəpɪn nəha nətərigien səvənrau rəsevər, krɪnauətə rɪnaukurən mə Iesu nəha. Nənə təkwtəkwni a mwi in riwən ia nəmɪnrau. ³² Nənə irau krouni pen tukunrau me i mə, “Pərhiən. Nəpɪn raməgkiari pehe m krau ia suatuk, maməusiəre pui pehe nɪpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, nəgkiariien səvənhi ramasan pɪk, mamə rerirau ramagien.”

³³ Nənə ia nəpɪn nəha krouəskəmter, rourərig rouevən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha krouətə nərmama me eleven səvəi Iesu mɪne nərmama nɛpwɪn mwi irəha mɪnrəha hənousəsɪmwɪn raka irəha me, ³⁴ mamhəni mə, “Nɪpərhiənien. Iərɪmənə səkɪtaha rɪnətui mwi. In ruvəier irapw raka tɪ Saemon.” ³⁵ Nənə iəmə mi nəha krouni irapw nəfe krɪnouətəni ia suatuk, rouni mwi krɪnəfo rouətəni sas ia Iesu nəpɪn in raməkwsen bred.

Iesu rier irapw tɪ nərmama səvənhi

³⁶ Nəpɪn irau krauəgkiari ihi ia nari m nari me nəha, təkwtəkwni a mwi hətoni Iesu ramərer ia kurkwanraha, mɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Nəmərɪnuien trarə tukumiaha.”

³⁷ Mətə irəha həkərɪnari irə, mhehekɪr. Rerɪnraha rɪrhi mə kamhətoni nənimwi iərmama riti. ³⁸ Ro pen Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Rəfo hiamhekɪr iamɪnhi irə? Rəfo nəresien me kamhəutə ia rerɪmiaha mamho kɪmiaha hiəpwəh nɪniien nɪpərhiənien ia nɪrak? ³⁹ Hətoni ro rəgɪk mi mɪne nɪsuk mi. Kwa iou i. Hərapi iou, mhəregi, mhəukurən mə nusak i mɪne nɪkəkrik i. Mətə nənimwi iərmama nusan mɪne nɪkəkɪn riwən.”

⁴⁰ Iesu rɪni nəgkiariien nəha, mɪsəni irapw rəgɪn mi mɪne nɪsun mi tɪ nɪrəha hətoni. ⁴¹ Nəpɪn hətoni nəmɪnrəha rier. Rerɪnraha ragien. Mətə nahatətəien səvənraha ramərməru ihi. Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Sənəmiaha i nəveginien uə rekəm?” ⁴² Nənə irəha həuvei pen nɪpəri nəmu afə riti mɪn. ⁴³ In ruvehi məni ia nəmɪnrəha.

⁴⁴ Nənə Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Narɪmnari me i kamhesi pen nəgkiariien me səiou sə iakɪməni pehe tukumiaha i fwe kupwən nəpɪn iakɪnamarə pəri ihi kɪtaha m kɪmiaha. Iakɪməni mɪnuə nəgkiariien me pam nəha kɪmərɪi pen ia Loa səvəi Moses mɪne nəkukuə me səvəi profet kupwən me mɪne Ol Sam səməme kamhəgkiari ia nɪrak tuhaməkeikei mhəuvehe mhəukuə.”

⁴⁵ Nənə in rəsevər ia nətərigien səvənraha mə irəha tuhəukurən nɪpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, ⁴⁶ rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Nəgkiariien me nəha kɪmərɪi pen ia Nəkukuə Ikinan həni iamɪnhi mə iou Kristo takaməkeikei mukupwən mɪregi nəmɪsəien, memhə, nənə ia nəpɪn sə ro kahar irə iakətui mwi. ⁴⁷ Tukəvisau irapw mə nərmama tuhaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me, mhahatətə ia nɪrak, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwɪnien noien ərəha me səvənraha. Tukukupwən kəvisau irapw nəgkiariien i ia Jerusalem kurirə revən tɪ nərmama ia tənəmtənə me pam. ⁴⁸ Kɪmiaha nəha hiənətoni narɪmnari me i ia nənimemiaha. ⁴⁹ Həregi ro! Iou takərhi pehe Nənimwɪn Ikinan reiwaiu pehe tukumiaha rəmwhen ia Tata səiou rɪno raka promes irə. Mətə kɪmiaha tihəpwəh nɪerɪen ia taon i meste nɪskaiien nəha trukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Kumwesən trarkahu pehe m kɪmiaha.”

Iesu rutə mevən fwe ia neiai

24:30: Luk 22:19   **24:34:** 1Kor 15:4-5   **24:36:** 1Kor 15:5   **24:37:** Mat 14:26   **24:41:** Jon 21:5
24:44: Luk 9:22   **24:45:** Luk 24:27   **24:47:** 1Tim 3:16   **24:48:** Jon 15:27, Wok Me 1:8
24:49: Jon 14:16, 15:26, Jon 16:7, Wok Me 1:4

⁵⁰ Nənə Iesu riri irəha mhəier mhəuvən mheste nari fwe rukwənu nəha Petani. Ia kwopun nəha in ruvehi utə rəgin mi, məkwein amasan ia nirəha. ⁵¹ Nəpın raməkwein amasan ia nirəha, raraka ia nirəha, nənə kuvehi utə in revən fwe ia neiai. ⁵² Irəha hənımwi nukurhunraha, mhəuvei pen nısiainen səvənraha min. Nəpın hərərig mhəuvən fwe ia Jerusalem, rerınraha ragien pik. ⁵³ Ia nəpın me kamhəuvən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəgnəginı in.

Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rımərai nəkukuə sə ro kefə irə raməgkiari ia nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Jon in iərmama riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu. Iesu rokeikei pik in. Jon rımərai nəkukuə i ia nuk 90-100. In rokeikei mə kitaha nərmama tsəvsini nəkukuə i pwəh ro nukurənien i tukutaha mə Iesu in Kristo, Tini Kumwesən. Jon rokeikei mə kitaha tsəni nıpərhienien irə, nənə mhəuvehi nımıruien ia nəghi Iesu (Jon 20:31). Jon raməgkiari ia nımıruien mıne wok səvəi Iesu Kristo. Mətə nəkukuə səvənhi ropə ia nəkukuə səvəi Matiu, Mak, mıne Luk. Ia nəkukuə səvənhi Jon rıni irapw nımtətien krirum səməme Matiu, Mak, mıne Luk həpwəh nəgkiariien irə. Mətə ia nəkukuə Matiu, Mak, mıne Luk haməgkiari ia nımtətien kəru a səməmi Jon raməgkiari mwi irə. Nəkukuə i nusipekinien me səvəi Iesu riwən irə, mətə raməgkiari pik ia navənien səvəi Iesu irəha in me nepwın. Jon rımərai nəkukuə i mə kitaha tsaməkeikei mhəukurən nımtətien me səməme Iesu Kristo rıno. Nımtətien me nəha hamo pui mə Iesu Kristo in Kumwesən in rauvehi nıskaiien asori me. Nıpərhienien Jon ramahatən mə Iesu Kristo in Tini Kumwesən, mətə in ramahatən mwi mə Iesu in iərmama rəmwhen ia kitaha nəpın nepwın rerın rəpou, nəpın nepwın tıpwın rəpou, mamə mwi nokeikeiien.

Nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvehe mo iərmama i nıpwran rəmwhen ia nıpwrataha

¹ Fwe tui, nəpın tıprənə ramiwən ihi, Nəgkiariien səvəi Kumwesən rınarə raka.^a Nəgkiariien nəha ramarə irau Kumwesən. Nəgkiariien nəha in Kumwesən. ² In rınarə raka irau Kumwesən fwe tui nəpın tıprənə ramiwən ihi. ³ Narımnari me pam həuku pen irə mharə. Narımnari me pam səməme kamharə riti riwən rıpkuku pen mhə irə marə. ⁴ Nəgkiariien nəha in nukune nımıruien. Nımıruien nəha in nukuraanien sə raməhiəpwın nərmama. ⁵ Nukuraanien nəha raməhiəpw ia nəpıtəvien, nəpıtəvien ko rıpkousəman mhə.

⁶ Iərman riti Kumwesən rərhi pehe i nəghın nə Jon. ⁷ In ruvehe mə trərer irapw məgkiari ia nukuraanien nəha pwəh nərmama həregi nəgkiariien səvənhi, nənə mhəni nıpərhienien irə. ⁸ Rıpkə mhə Jon in nukuraanien nəha, mətə ruvehe mə trərer irapw məgkiari irə, ⁹ mını mə nukuraanien pərhien sə raməhiəpwın nərmama me pam na truvehe ia tıprənə i.

¹⁰ Nıpərhienien nukuraanien nəha ruvehe ia tıprənə i. In nəha Nəgkiariien nəha tıprənə i mıne nərmama me pam həuku pen irə mharə, mətə nəpın rier pehe irə irəha həreirei mə in sin. ¹¹ In ruvehe imwəni atukwatukw, mətə nəkur imwəni me həpkəsevər mhə ia rerınraha tukwe. ¹² Mətə nərmama me səməme həsevər ia rerınraha tukwe, in ruvei pen nasoriien mınraha mə irəha nıpwənəti Kumwesən me. In ruvei pen nasoriien nəha m nərmama me pam səməme kamhəni nıpərhienien ia nəghın. ¹³ Mətə nəpın həuvehe mho nıpwənəti Kumwesən me ia nırəha, irəha həpkətui pehe mhə ia nıte tata mıne mama, uə ia nokeikeiien səvəi nıpwranrau, uə ia nətərigien səvəi iərman riti, rekəm. Kumwesən əpa ruvei pen nımıruien vi mınraha ro irəha həuvehe nıpwənətin me.

1:1: Jon 17:5, 1Jon 1:1-2, Rev 19:13   **a 1:1:** Uə “Nəgkiariien rınarə raka.”   **1:3:** 1Kor 8:6, Kol 1:16-17, Hip 1:2   **1:4:** Jon 5:26   **1:5:** Jon 3:19   **1:6:** Mat 3:1, Luk 1:13-17,76   **1:8:** Jon 1:20
1:9: Jon 8:12, 1Jon 2:8   **1:10:** Jon 1:3, 17:25   **1:12:** Kal 3:26   **1:13:** Jon 3:3-6, Jem 1:18, 1Pit 1:23

¹⁴ Nægkiariien sǎvǎi Kumwesǎn^b ruvehe mo iǎrmama i nǐpwran rǎmwhen ia nǐpwrataha rarǎ ouihi a kimaha min. Kimaha iahǎnǎtoni nasorrien sǎvǎnhi, nasorrien sǎ in rauvehi ti nǎri nǎ mǎ in Tini Kumwesǎn anan kuatia. Iahǎnǎtoni mǎ rerin rukuǎr ia namasanien mine nǐpǎrhienien.

¹⁵ Jon rǎrer irapw mǎgkiari irǎ, mǎkwein ǎpwǎmwis, mini mǎ, “Iǎmǎ i in i iǎmǎ sǎ iakinǎgkiari irǎ nǎpin iakinǎ mǎ, ‘Iǎmǎ sǎ trukurirǎ pehe iou, in rasori ia nirak, ti nǎri nǎ mǎ nǎpin iapkǎtui pehe mhǎ ihi, mǎtǎ in rinarǎ raka.’ ” ¹⁶ Nǎnǎ ti nǎri nǎ mǎ rerin rukuǎr ia namasanien mine nǐpǎrhienien, nǎpin me kitaha pam samǎuvehi narimnari amasan me raku pen tukwe. ¹⁷ Loa sǎ Kumwesǎn ruvei pehe ruku pen ti Moses, mǎtǎ namasanien mine nǐpǎrhienien ruku pen ti Iesu Kristo. ¹⁸ Iǎrmama riti ripkǎtoni raka mhǎ Kumwesǎn, mǎtǎ Tini Kumwesǎn anan kuatia in Kumwesǎn. Ia nǎpin me in ipaka ti Tata sǎvǎnhi. In rino pui pehe Tata sǎvǎnhi m kitaha.

Nægkiariien sǎvǎi Jon Paptas

¹⁹ Nægkiariien sǎvǎi Jon ro iamǎnhi irǎ. Nǎpin riti nǎmǎ asori me sǎvǎi nǎkur Isrel hǎrhi pen pris me nepwin mine Livaet me nepwin hǎier ia Jerusalem mhǎuvǎn mǎ tuhǎres pen in mǎ, “Ik sin?” ²⁰ Nǎnǎ Jon ripkǎpnepen mhǎ, mǎtǎ rǎgkiari, mo nukurǎnien i, mini mǎ, “Ripko mhǎ iou Kristo.”^c

²¹ Miregi irǎha hǎres pen in mǎ, “Ik Elǎeja?”

Miregi in rini mǎ, “Rekǎm. Ripko mhǎ iou Elǎeja.”

Miregi irǎha hǎni mǎ, “Ik profet nǎha kimǎni mǎ truvehe?”

Miregi in rini mǎ, “Rekǎm.”

²² Ro iamǎnhi irǎ irǎha hǎni pen tukwe in mǎ, “Ik sin? Kimaha tahamǎkeikei mhǎuvei pen nǎgkiariien m sǎmǎme hǎnǎrhi pehe kimaha. Ikǎfni irǎ ia niram?”

²³ Miregi Jon rini mǎ, “Iou iǎmǎ i kamregi rerik ia kwopun akwesakwes ikin. Iakamǎkwein ǎpwǎmwis mǎ, ‘Kimiaha tihamǎkeikei mhǎpǎrhi^d suatuk sǎvǎi Iǎrimǎnu sǎkitaha.’ Noien i iakamo ramesi pen nǎgkiariien sǎvǎi Profet Aesea kupwǎn.”

²⁴ Nǎrmama me i sǎmǎme kinǎrhi pehe irǎha nepwin Farisi me. ²⁵ Irǎha hǎres pen Jon i mǎ, “Rǎfo ikamo paptas ia nǎrmama, mǎtǎ ripko mhǎ ik Kristo uǎ Elǎeja uǎ profet nǎha Nǎkukuǎ Ikinan rani mǎ truvehe?”

²⁶ Miregi Jon rini pen ti nirǎha i mǎ, “Iakamo paptas ia kimiaha ia nui, mǎtǎ iǎrmama riti ramǎrer kurkwan ia kimiaha hiǎreirei. ²⁷ Iou iakimǎkupwǎn muvehe, iǎmǎ nǎha in trukurirǎ. Iapkǎmwhen mhǎ mǎ takifi raka nǎkwus ia put sǎvǎnhi.”

²⁸ Narimnari me i hǎier pehe ia rukwǎnu Petani fwe nǎkare nui aris Jotan pen, kwopun Jon ramo paptas ikin.

Kwǎti sipsip sǎvǎi Kumwesǎn

²⁹ Kini rakwakwi irǎ Jon rǎtoni Iesu ravǎn mauvehe. Nǎpin rǎtoni, rini mǎ, “Hǎtǎ ro in i kwǎti sipsip sǎvǎi Kumwesǎn. In truvehi raka noien ǎrǎha me sǎvǎi nǎrmama me ia tiprǎnǎ i. ³⁰ Iǎmǎ i in i iakamǎgkiari irǎ nǎpin iakimǎni mǎ, ‘Iǎmǎ sǎ trukurirǎ pehe iou, in rasori ia nirak, ti nǎri nǎ mǎ nǎpin iapkǎtui

1:14: Aes 60:1-2, Kal 4:4, Fil 2:7, Hip 2:14, Luk 9:32, Jon 2:11 **b 1:14:** Uǎ “Nægkiariien ruvehe mo iǎrmama i nǐpwran rǎmwhen ia nǐpwrataha.” **1:15:** Jon 1:27,30, Mat 3:11 **1:16:** Kol 2:10 **1:17:** Eks 34:28, Rom 6:14, 10:4 **1:18:** Eks 33:20, Jon 6:46, 1Tim 6:16, 1Jon 4:12, Mat 11:27 **1:20:** Jon 3:28 **c 1:20:** Nǎhag nǎha “Kristo” ramǎgkiari ia iǎmǎ nǎha profet kupwǎn me hǎmǎni mǎ truvehe muvehimiru nǎrmama. **1:21:** Dut 18:15,18, Mat 11:14, Jon 6:14, 7:40 **1:23:** Aes 40:3 **d 1:23:** Uǎ “Kimiaha tihamǎkeikei mhǎmri atukwatukw suatuk sǎvǎi Iǎrimǎnu sǎkitaha.” **1:25:** Mat 21:25, Jon 1:33 **1:27:** Jon 1:15, Wok Me 13:25 **1:28:** Mat 3:6, Jon 10:40 **1:29:** Aes 53:6-7, Jon 1:40, 1Pit 1:18-19 **1:30:** Jon 1:15

pehe mhə ihi, mətə in rinarə raka.’ ³¹ Fwe kupwən iou iakreirei iəmə i, mətə iakiməuwehe, mamə paptaes ia nui mətə takətə sas in, nənə mahatən nəkur Isrel irə pwəh irəha hətoni mhəukurən.”

³² Nənə Jon rarə mini irapw mwi mə, “Iou iakinətoni Nənimwīn Ikinan ruku pen fwe ia neiai meiwaiu rəmwhen ia mak inhəripw muvehe məkure irə. ³³ Fwe kupwən iou iakreirei iəmə i, mətə Iəmə sə rīnərhi pehe iou mə tako paptaes ia nui rīni pehe tukw iou i mə, ‘Ik tikətoni Nənimwīn Ikinan reiwaiu məkure ia iərmama riti. Iərmama nəha in nəha tro paptaes ia Nənimwīn Ikinan.’ ³⁴ Iou Jon iakinətoni nəri i, nənə mani mīnuə iəmə i in Tīni Kumwesən.”

Iesu rīnaməkweīn nərmama me səvənhi

³⁵ Kīni rakwakwi irə, Jon ramərer ia kwopun a mwi nə irəhar iərmama kəru səvənhi. ³⁶ Nəpīn rəti pen mətətoni Iesu raməvən makurau, rīni mə, “Hətə ro in i kwəti sipsip səvəi Kumwesən.”

³⁷ Iərmama mi nəha səvəi Jon krouregi in rīni nəgkiariien nəha, nənə kraukurirə ia Iesu. ³⁸ Iesu ruvsini mətətoni irau kraukurirə in, nənə rīni pen tī nirau i mə, “Kimirau irouətui nəfe?”

Miregi krouni pen tukwe in mə, “Rapai, ikamarə pəku?” (Nəgkiariien nəha “Rapai” nīpwran mə Iahatən.)

³⁹ Miregi in rīni pen tī nirau i mə, “Rouvehe rouətoni.” Ro pen irau krouevən, rouətoni kwopun in ramarə ikin. Nənə irau krouarə irəhar min ia nəpīn nəha tī nəri nə mə rīnaməruarəv ipaka meri rivə.

⁴⁰ Irau riti rīregi Jon rəgkiari nənə rukurirə ia Iesu in nə Antru, piəvi Saemon Pita. ⁴¹ Nəri sə rukupwən mo in revən mətətoni piəvni Saemon, nənə mīni pen tukwe in mə, “Kīmaha iahətoni Mesaea.” (Mesaea nīpwran mə Kristo.)^e ⁴² Nənə in riri Saemon mevən tī Iesu. Iesu rəti pen mətətoni Saemon, mīni mə, “Ik Saemon, tīni Jon. Tukəkweīn ik mə Kefas.” (Kefas nīpwran mə Pita.)

Iesu rəkweīn Filip mīne Nataniel

⁴³ Kīni rakwakwi irə, Iesu rokeikei mə trevən ia tənə Kalili. In rətui Filip, mətətoni, mīni pen tukwe in mə, “Kurirə iou.”

⁴⁴ Filip nəha in iəmə Petsaeta, imwei Antru mīne Pita. ⁴⁵ Nənə Filip rətui Nataniel, mətətoni, mīni pen tukwe in mə, “Kīmaha iahətoni iəmə i Moses rīmərāi ia nəkukuə səvəi Loa mīne profet me mwi həmərāi mamhəgkiari irə. In iəmə Nasaret, tīni Josef. Nəghīn nə Iesu.”

⁴⁶ Miregi Nataniel rīni pen tukwe in mə, “Ko nari amasan riti ruku pen ia Nasaret uə?”

Miregi Filip rīni pen tukwe in mə, “Uvehe mətətoni.”

⁴⁷ Nəpīn Iesu rətoni Nataniel ravən muvehe, in rəgkiari irə, mīni mə, “Hətə ro. Iəmə Isrel pərhiēn i. Neikuəien riwən irə.”

⁴⁸ Miregi Nataniel rīni pen tukwe in mə, “Ikəfukurən iou?”

Miregi Iesu rīni mə, “Nəpīn ikaməkure tegin niemis, Filip rəpwəh ihi nəkweīnien ik, iakinətə raka ik.”

⁴⁹ Miregi Nataniel rīni pen tukwe in mə, “Iahatən. Ik Tīni Kumwesən pərhiēn. Ik pərhiēn kig səvəi nəkur Isrel.”

1:32: Mat 3:16   **1:33:** Luk 3:2-3   **1:34:** Mat 3:17, 17:5, Mat 27:54   **1:36:** Jon 1:29   **1:40:** Mat 4:18-20   **1:41:** 1Saml 2:10, Sam 2:2, Jon 4:25   ^e **1:41:** Nəgkiariien mi nəha “Mesaea” mīne “Kristo” krouəmnəmwhen a. Mesaea nəgkiariien Hipru. Kristo nəgkiariien Krik. Nəhag mi nəha krouəgkiari ia iəmə nəha profet kupwən me həmāni mə Kumwesən trərhi pehe i ruvehe muvehimīru nərmama. **1:42:** Mat 16:18, Mak 3:16   **1:43:** Mat 8:22, Mak 2:14   **1:45:** Dut 18:18, Aes 7:14, 9:6, Jer 23:5, Esik 34:23   **1:46:** Jon 7:41,52   **1:48:** Sam 32:2   **1:49:** Mat 14:33, 16:16, Mat 27:42, Mak 3:11

⁵⁰ Miregi Iesu rini mā, “Rəfo? Ikini nīpərhienien ia nirak ti nəri nə mā iakini nəgkiariien i mā ‘Iakinətə raka ik ikaməkure tegin niemis’? Ik tikətoni narimnari me nepwin mwi hasori ia səməme nəha.” ⁵¹ Iesu rarə mini pen mwi tukwe in mā, “Iakani nīpərhienien tukumiaha i kimiaha tihətoni kəpuapen trək wag nənə nagelo me səvəi Kumwesən tuhaməutə mamheiwaiu ia Iəməti Iərmama.”

2

Nəkur Kena həiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi mhagian irəha mīnrau

¹ Kini neis irə nərmama nepwin ia rukwənu Kena ia tənə Kalili həiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi, mharə mho mwi nəveginien asori riti mamhagian pəri irəha mīnrau. Mama səvəi Iesu irəha mīnraha. ² Kīnəkwein Iesu mine nərmama me səvənhi mā irəha mwi tuhəuvən mhani pəri nari irəha mīnraha. ³ Nəpin waen ruvəiwən, mama səvəi Iesu rini pen tukwe in mā, “Sənmwinraha waen ruvəiwən.”

⁴ Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Prən i. Ikəfo mani pehe nəri i tukw iou? Nəpin səiou rīpkuvehe mhə ihi.”

⁵ Miregi mama səvənhi rini pen ti nərmama səməme kamho tukwini nari mā, “Kīmiaha tihaməkeikei mho nəfe nəghin in trini pehe tukumiaha i.”

⁶ Ia kwopun nəha nəri kaməramin pen nui irə irəha pam sikis kīno ia kəruətərei. Irəha kuatia kuatia rukurən nuvehien eiti uə hantret twenti lita. Nui nəha səvəi nəkur Isrel kamhərkwerig irə.)

⁷ Iesu rini pen ti nərmama me nəha kamho tukwini nari mā, “Kīmiaha tihəramin pen nui ia nəri kaməramin pen nui ia nirəha.” Irəha hərəmin meste pehe rukuər.

⁸ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mā, “Nəha təkwtəkwuni kimiaha tihəkwəhi raka nepwin, mhəuvehi mhəuvən mhəuvei pen m iəmə asori səvəi nəveginien asori.” Ro pen irəha həuvehi mhəuvən. ⁹ Nəpin iəmə asori səvəi nəveginien asori rənimwi əghan nui nəha, nui sə Iesu rino ruvehe mo waen i, in rīreirei mā waen ruku pəku. (Mətə iotukwininari me səməme hək wəhi raka nui irəha həkurən.) Ro iamīnhi irə iəmə asori səvəi nəveginien nəha rəkwein iərman sə rīpkarə vi a irau pran səvənhi ruvehe, ¹⁰ rini pen tukwe in mā, “Samarə kamo nəveginien asori iamīnhi kukupwən kukwəhi raka waen sə ramasan pīk kauvei pen m nərmama. Nənə nəpin nərmama me hənənimwi asori kwopti, kukwəhi raka sə rīpkamasan pīk mhə kauvei pen mīnraha hənīmwi. Mətə ik ikəpwəh nukwəhi rakaien waen sə ramasan pīk meste nəha təkwtəkwuni.”

¹¹ In i nīmətətien sə Iesu rukupwən mo ia rukwənu Kena ia tənə Kalili. Ia nīmətətien nəha in rahatən pen nasoriien səvənhi. Nənə nərmama me səvənhi hənī nīpərhienien irə.

Iesu rəkoui irapw nərmama səməme kamho maket ia nimwə səvəi Kumwesən

¹² Kurirə irə Iesu rewaiu pen fwe taon Kapaneam irəha mama səvənhi mine piəvni me mine nərmama me səvənhi. Nənə irəha harə nəpin ouihi a fwe ikīn.

¹³ Nəveginien asori səvəi nəkur Isrel kani mā Pasova rīnəuvehe ipaka. Iesu rutə pen fwe Jerusalem, ¹⁴ mətətoni nərmama nepwin ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən kamhəmri pen nəmri nari ia kau me mine sipsip me mine menu me. Nepwin kamhəkure mamhəvriwei mane. In rətətoni irəha, ¹⁵ ruvehi nəkwus me, mo kwənkīrkīr irə, məkoui irapw irəha pam mine sipsip me mine kau me həier irapw ia nimwə nəha. In rətəgi irapw mane səvəi nərmama kamhəvriwei i, muvsini tepol me səvənraha. ¹⁶ Nənə səməme kamhəmri pen

nəmri nari ia menu me, in rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihəuvehi nəri me i mharaka, mhəpwəh noien nimwə səvəi Tata səiou ro kwopun kauvehi nəmri nari ikin.”

¹⁷ Ia nəpɪn nəha nərmama me səvəhi rerɪnraha rɪrhi nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rini mə, “Iakokeikei pik nimwə səim. Nokeikeiien nəha rauək rəmwhen ia napw ia rerik.”

¹⁸ Ro pen nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Sin rɪməuvei pehe nasoriien mik mə tiko narimnari me i? Nəfe nəha nɪmtətien tiko m kimaha pwəh iahətoni mhəukurən?”

¹⁹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Housi testesi nimwə i səvəi Kumwesən, nənə ia nəpɪn səro kahar irə takuvehi utə mwi.”

²⁰ Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni mə, “Kwa nimwə i səvəi Kumwesən kuvrhəkin nuk irəha pam foti-sikis. Tikəfo muvehi utə mwi ia nəpɪn kahar?” ²¹ Mətə nimwə nəha səvəi Kumwesən Iesu raməgkiari irə in nə nɪpwran. ²² Ro iamɪnhi irə nəpɪn Iesu rətui mwi ia nemhəien səvəhi, nərmama me səvəhi rerɪnraha rɪrhi mə in rɪməni nəgkiariien i, nənə irəha həni nɪpərhienien ia Nəkukuə Ikinan mɪne nəgkiariien nəha Iesu rɪməni.

²³ Nəpɪn Iesu in fwe Jerusalem ti nəveginien asori nəha kani mə Pasova, nərmama həpik hətoni nɪmtətien me nəha in ramo, mhəni nɪpərhienien ia nəghɪn. ²⁴ Mətə Iesu rɪpkɪni mhə nɪpərhienien ia nirəha, mhəpwəh nɪni pamien rerɪn ti nirəha i, ti nəri nə mə in ruvəukurən raka nərmama me pam. ²⁵ In rɪpkətui mhə iərmama riti tro pui pen nətərigien səvəi iərmama mɪn, ti nəri nə mə in ruvəukurən raka nəfe ramarə ia reri iərmama.

3

Nikotimas revən ia nəpɪn maməgkiari m Iesu

¹ Iəmə asori riti səvəi nəkur Isrel nəghɪn nə Nikotimas. In Farisi riti. ² Iəmə i ruvehe ti Iesu ia nəpɪn, mɪni pen tukwe in mə, “Iahatən. Kimaha iahəukurən mə ik iahatən riti sə Kumwesən rərhi pehe ik. Iərmama riti riwən ko ro nɪmtətien me i səməme ikamo trɪni mɪnuə Kumwesən rɪpkarə mhə tukwe.”

³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iakani nɪpərhienien tukw ik i trɪni mɪnuə iərmama kɪpkukwəhi mhə mwi in, ko in rɪpkətə mhə nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

⁴ Miregi Nikotimas rini pen tukwe in mə, “Tukəfa kukwəhi mwi iərmama sə ruvəpwɪnari raka? Ko in revən mwi ia tipwi mama səvəhi mə tukukwəhi mwi in uə rekəm?”

⁵ Miregi Iesu rini mə, “Iakani nɪpərhienien tukw ik i trɪni mɪnuə iərmama kəpwəh nukwəhiien in ia nui mɪne Nənimwɪn, ko in rɪpkuvnimwə mhə ia nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ⁶ Nəri sə iərmama rukwəhi in iərmama. Nəri sə Nənimwɪn rukwəhi in nənimwɪn. ⁷ Tikəpwəh nərkarɪien nari mə iakɪni pehe tukw ik i mə “Tukaməkeikei kukwəhi mwi ik.” ⁸ Nɪmətagi ravən mamevən ia kwopun pəku rokeikei mə trevən ikin. Kimiaha hi-amregi rameikweikwi nɪmwai nari, mətə hiəreirei mə ruku pəku mauvəku. Nərmama me pam səməme Nənimwɪn rukwəhi irəha ho mwi iamɪnhi.”

⁹ Miregi Nikotimas rini pen tukwe in mə, “Tukəfo narimnari me i ruvehe mo iamɪnha irə?”

2:17: Sam 69:9   **2:19:** Mat 21:23, 26:61, Mat 27:40, Wok Me 6:14   **2:21:** 1Kor 6:19   **2:22:** Luk 24:6-8, Jon 12:16, 14:26   **2:23:** Jon 7:31   **2:25:** Mak 2:8   **3:1:** Jon 7:50, 19:39   **3:2:** Mat 22:16, Jon 9:16   **3:3:** Mat 18:3, 1Pit 1:23   **3:5:** Esik 36:25-27, Taet 3:5   **3:6:** Sam 51:5, Jon 1:13   **3:8:** Pri 11:5

¹⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik iahatən səvəi nəkur Isrel. Rəfo ikreirei narimnari me i? ¹¹ Iakani nīpərhiēnien tukw ik i kīmaha ia-haməni nəfe iahəukurən, mamhəgkiari ia nəfe iahənətoni ia nəmrīmaha, mətə kīmaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariien səkimaha. ¹² Iakinəgkiari raka ia narimnari me ia tīprənə i, mətə kīmaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariien səiou. Ro iamīnhi irə tihəfo mhəni nīpərhiēnien ia nəgkiariien səiou trīni mīnuə iakəgkiari ia narimnari me ia neiai? ¹³ Iərmama riti riwən ruvəutə raka mevən ia neiai. Iəməti Iərmama in əpa ruku pen ia neiai meiwaiu. ¹⁴ Fwe kupwən Moses ruvehi utə snek riti kīno ia aean nə pras ia kwopun akwesakwes ikīn. Rəmwhen a mwi tukaməkeikei kuvehi utə Iəməti Iərmama ¹⁵ mə iərmama sə rani nīpərhiēnien irə truvehi nīmīruien rerīn.

¹⁶ Kumwesən rokeikei pīk nərmama ia tīprənə i, məriari pehe Tini anan kuatia mə nərmama me pam səməme tuhəni nīpərhiēnien irə tuhəpkemhə mhə, mətə tuhəuvehi nīmīruien rerīn. ¹⁷ Kumwesən rīpkərhi pehe mhə Tini ruvehe ia tīprənə i mə trərpwīn noien ərəha me səvəi nərmama, mətə in rərhi pehe Tini mə truvehimīru irəha. ¹⁸ Iərmama sə rani nīpərhiēnien ia Tini Kumwesən, Kumwesən trəpwəh nərpwīnien noien ərəha me səvənhi. Mətə iərmama sə rīpkini mhə nīpərhiēnien irə, Kumwesən ruvəni raka mə in trərpwīn noien ərəha me səvənhi tī nəri nə mə iərmama nəha rīpkini mhə nīpərhiēnien ia Tini anan kuatia. ¹⁹ Kumwesən ruvəni raka mə in truvei pen nərpwīnien m nərmama tī noien i iakani. Nukuraanien ruvəuvehe raka ia tīprənə i, mətə nərmama həpkokeikei mhə nukuraanien, mhokeikei a nəpitəvien, tī nəri nə mə noien me səvənraha hərəha. ²⁰ Iərmama sə ramo noien ərəha me rəmwəki nukuraanien. Ko in rīpkuvehe mhə irə kamo nukuraanien nəha rəhiəpwīn noien me səvənhi. ²¹ Mətə iərmama sə ramo nīpərhiēnien ruvehe ia nukuraanien mə tro nukurənien i mə noien me səvənhi in ramo tī nəri nə mə ramsiai Kumwesən.”^a

Jon Paptas rəgkiari mwi ia Iesu

²² Kurirə ia nəri nəha, Iesu mīne nərmama me səvənhi həuvən ia tənə Jutia. In ramarə ikīn irəha mīnraha, mamō paptas ia nərmama. ²³ Jon mwi ramo paptas ia nərmama fwe Aenon kwopun riti ipaka tī Salim, tī nəri nə mə nui me həpīk fwe ikīn. Nərmama me kamhəuvehe tukwe, nənə in ramo paptas ia nīrəha. ²⁴ (Ia nəpīn nəha kīpkuvehi puvnīm-wə mhə ihi Jon ia kalapus.)

²⁵ Nəpīn riti nərmama nəpwīn səvəi Jon mīne iəmə Isrel riti hənəməvisə mīnraha me tī nəresien riti mə tuhəfərkwerīg irə. ²⁶ Nənə irəha həuvehe tī Jon, mhəni pen tukwe in mə, “Iahatən. Rerīm ramrhi iəmə nəha fwe kupwən kīmīrau mīn ia nīkare nui arīs Jotan pen, iəmə sə ikīnərər irapw məgkiari irə? Ətə ro. In ramo paptas ia nərmama. Nərmama pam kamhəuvən tukwe.”

²⁷ Miregi Jon rini mə, “Iərmama ko rīpkuvehi atukw mhə nari riti, mətə nəfe nari in ruvehi Kumwesən traməkeikei muvei pen mīn. ²⁸ Kīmaha i hiəuvəregi raka iou iakīməni iamīnhi irə mə, ‘Rīpko mhə iou Kristo, mətə Kumwesən rərhi pehe iou mə takukupwən ia Kristo muvehe.’ ²⁹ Nəpīn kiri pen vi a pran riti m iərman səvənhi, prən nəha səvəi sīn? Kwa səvəi iərman nəha! Mətə nəpīn kamo nəvegīnien asori səvəi narə viien səvənrau, in riti

3:11: Jon 3:32, 8:26   **3:12:** Luk 22:67   **3:13:** Prov 30:4, Rom 10:6   **3:14:** Nam 21:9, Jon 8:28, 12:32   **3:15:** Jon 20:31   **3:16:** Jon 3:36, 10:28, Rom 5:8, 8:32, 1Jon 4:9-10   **3:17:** Luk 19:10, Jon 5:22, 12:47, Wok Me 17:31   **3:18:** Jon 3:36, 5:24   **3:19:** Jon 1:5,9, 8:12   **3:20:** Efes 5:11-13
^a **3:21:** Suatuk riti mwi tī nīnīen nəgkiariien ia vas 21 in i mə: “Mətə iərmama sə ramo nīpərhiēnien ruvehe ia nukuraanien mə nukuraanien trəhiəpwīn kətoni mə noien me sə in ramo, mətə Kumwesən rīnasitu irə mə tro.”   **3:22:** Jon 4:1-2   **3:24:** Mat 4:12   **3:26:** Jon 1:26-34   **3:27:** Jon 19:11, 1Kor 4:7, Hip 5:4   **3:28:** Jon 1:20,23, Mat 11:10   **3:29:** Mat 9:15

ramører ipaka, mamregi iærman naha ramægkiari, rerin ragien pik tukwe. Ro iamînhi irə təkwtəkwwuni iakamregi rerik ramagien pik. ³⁰ Iærman naha traməkeikei mutə masori, mətə iou takaməkeikei meiwaiu mouihi.

³¹ Iəmə sə ruku pen fwe irənhə rasori ia nərmama me pam. Iəmə sə ruku pen ia tīprənə in səvəi tīprənə, nənə ramægkiari ia narimnari me səvəi tīprənə. Mətə iəmə sə ruku pen ia neiai rasori ia nərmama me pam. ³² In rani irapw nəfe rīnətoni miregi, mətə iærmama riti riwən rīni nīpərhienien ia nəgkiariien səvənhi. ³³ Mətə iærmama sə rīni nīpərhienien ia nəgkiariien səvənhi ramahatən pen mə nəgkiariien naha Kumwesən rīni ro nīpərhienien. ³⁴ Iəmə sə Kumwesən rīnərhi pehe i rani irapw nəgkiariien me səvəi Kumwesən, ti nəri nə mə Kumwesən rauvei pen Nənimwīn Ikinan min rasori pik. ³⁵ Tata Kumwesən in rokeikei Tīni, mīnəmri pen raka narimnari me pam ia rəgīn. ³⁶ Iærmama sə rani nīpərhienien ia Tīni Kumwesən nīmīruien rerin rīnarə raka irə. Mətə iærmama sə rīpko mhə nəkwai Tīni Kumwesən, in tīpəkətə mhə nīmīruien ia nəpīn riti, mətə niemaha səvəi Kumwesən raməmak rerin irə.”

4

Iesu ramægkiari m pran Sameria

¹ Kəvisau pen m Farisi me mə Iesu ravi nərmama həpik həuvehe mho nərmama me səvənhi, nənə in ramo paptas ia nīrəha. Nərmama me naha həpik mhəpi raka səməme Jon ravi irəha, mamō paptas ia nīrəha. ² (Mətə nīpərhienien rīpko mhə Iesu atukwatukw ramo paptas ia nīrəha, mətə nərmama səvənhi me a kamho.) ³ Nəpīn Iesu rukurən mə Farisi me həuvəregi raka nəgkiariien naha, in rəpwəh tənə Jutia, mīnamevən mwi ia tənə Kalili.

⁴ Ia suatuk səvənhi Iesu rīregi mə traməkeikei məpi sīmwīn ia tənə Sameria. ⁵ Ro iamînhi irə in ruvehe ia taon riti ia Sameria nəghīn nə Saeka. Taon naha ipaka ti kwopwi tīprənə Jekop rīməuvei pen m tīni nəghīn nə Josef. ⁶ Wel sə Jekop rīneri fwe kupwən in naha ia kwopun naha. Nənə Iesu rīregi rəpou pik ti navənien səvənhi, revən, maməkure ia nīkare wel naha. Ipaka ti kurkwai nəpīn ia ran.

⁷ Nənə prən Sameria riti ruvehe mə trukwəhi nui. Iesu rīni pen tukwe in mə, “Vei pehe nui riti miou iakənimwi.” ⁸ (Nərmama me səvəi Iesu həuvavən fwe taon mə tuhəuvehi nəmri nəvegīnien.)

⁹ Miregi prən Sameria i rīni pen tukwe in mə, “Ik iəmə Isrel. Iou prən Sameria. Rəfo ikaməres pehe nui miou?” (Prən i rīni iamînhi irə ti nəri nə mə nəkur Isrel mīne nəkur Sameria ko həpkənimwi mhə nui ia kap kuatia.)

¹⁰ Iesu rīni pen ti prən i mə, “Ikreirei nəfe nari Kumwesən rokeikei mə truvei pehe mik. Ikreirei mwi iou sə iakani pehe tukw ik i mīnuə ‘Vei pehe nui riti miou iakənimwi.’ Kamo ikukurən ko ikəres iou nənə iakuvei pehe nuimīru mik.”

¹¹ Miregi prən i rīni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Teki nəri tikukwəhi nui irə riwən. Wel i rəmwhenimw. Nənə tikuvehi pəku nuimīru naha? ¹² Rəfo? Ik iəmə asori məpi raka kaha kupwən səkitaha Jekop? In rīməuvei pehe wel i m kitaha, mīnamənimwi nui irə. Nīpwnətīn me mīne kau me səvənhi irəha mwi hənāmənimwi.”

¹³ Miregi Iesu rīni pen ti prən i mə, “Iærmama sə rənimwi nui i trəkwakwa mwi, ¹⁴ mətə iærmama sə trənimwi nui takuvei pen min tīpəkəkwakwa mhə

3:31: Jon 8:23, 1Jon 4:5   **3:32:** Jon 3:11   **3:34:** Jon 1:32   **3:35:** Mat 11:27, Jon 5:20, 10:17
3:36: Jon 3:16-18, 1Jon 5:12, Luk 3:7   **4:1:** Jon 3:22,26   **4:5:** Luk 9:52, Jen 33:19, Jos 24:32   **4:9:** Esra 4:1-5, Esra 9:1-10:44, Luk 9:52-53   **4:10:** Jon 4:26   **4:11:** Jon 7:37-38, Rev 21:6   **4:12:** Jon 8:53   **4:14:** Jon 6:35

mwi ia nāpīn riti. Nui sē takuvei pen min trakwærkwær ia reri iārmama nāha rāmwhen ia nāmri nui riti mauvei pen nīmīruien rerīn min.”

¹⁵ Mīregi prān i rīni pen tukwe in mē, “Iāmē asori. Uvei pehe nui nāha miou pwāh iapkakwakwa mhā mwi, mēpwāh nuveheien ia kwopun i mukwāhi nui!”

¹⁶ Mīregi Iesu rīni pen tī prān i mē, “Evān, mākwein sām iārman, rouvehe mwi ia kwopun i.”

¹⁷ Mīregi prān i rīni pen tukwe in mē, “Sēiou iārman riwān.”

Mīregi Iesu rīni mē, “Ikani atukwatukw mē sām iārman riwān. ¹⁸ Ikīnesi pen raka nārman irāha pam krirum, nānā sē nāha ikamesi pen ipwet mīne rīpko mhā iārman atukwatukw sām. Nārī i ikīni ro nīpārhiēnien.”

¹⁹ Prān i rīni pen tukwe in mē, “Iāmē asori. Iakētā ik mē ik profet riti. ²⁰ Kaha kupwān me sākīmaha nākūr Sameria kamhāfwaki pen m Kumwesān ia tākūar i, mētā kīmīaha nākūr Isrel hiamāni mē Jerusalem kwopun atukwatukw nārman tuhamākeikei mhāfwaki pen m Kumwesān ikīn.”

²¹ Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mē, “Prān i. Ni nīpārhiēnien ia nēgkiariēn sēiou. Nāpīn nāha rauvehe kīmīaha tihāpwāh nāfwakiēn m Tata Kumwesān ia tākūar i mīne fwe Jerusalem. ²² Kīmīaha hiamāfwaki mhāreirei Kumwesān, mētā kīmaha iahamāfwaki mhāukūrān amasan in, tī nārī nē mē suatuk Kumwesān rauvehimīru nārman irā ruku pen ia kīmaha nākūr Isrel. ²³ Nāpīn riti nāha rauvehe, mētā ruvāuvehe raka. Ia nāpīn nāha nārman sāmame kamhāfwaki pārhiēn tuhāfwaki m Tata Kumwesān ia nānīmwin mīne nīpārhiēnien, tī nārī nē mē Tata Kumwesān ramātui nārman sāmame kamho iamīnhi mē irāha tuhāfwaki pen min. ²⁴ Kumwesān in nānīmwin, nānā nārman me sāmame kamhāfwaki pen min tuhamākeikei mhāfwaki ia nānīmwin mīne nīpārhiēnien.”

²⁵ Mīregi prān i rīni pen tukwe in mē, “Iakukurān mē Mesaea truvehe (iāmē sē kamākwein in mē Kristo). Nāpīn in truvehe, in trīni pehe narimnari me pam tukutaha.”

²⁶ Mīregi Iesu rīni pen tī prān i mē, “Kwa iou i iou iakamēgkiari mik.”

Nārman me sāvai Iesu hārārig pehe mwi mhātoni in

²⁷ Tākwtākwuni a mwi nārman me sāvai Iesu hārārig mwi, mhātoni Iesu ramēgkiari m pran riti. Hātoni hārkarinari irā, mētā irāha riti rīpkīni mhā mē, “Iakamātui nāfe?” uē “Ikamēgkiari kīmīrau prān i tī nāfe?”

²⁸ Ro iamīnhi irā prān nāha rāpwāh teki nārī rakwāhi nui irā, mēvān ia taon, mīni pen tī nārman me fwe ikīn mīnuā, ²⁹ “Hāuvehe, mhātoni iārman riti sē rīni pehe tukw iou i narimnari me pam sē iakīno. Rosi iāmē i in Kristo uē?”

³⁰ Nānā irāha hāier ia taon, mamhāuvehe tī Iesu. ³¹ Ia nāpīn nāha nārman me sāvai Iesu kamhāni pen tukwe in mē, “Iahātān, āni nārī.”

³² Mētā in rīni pen tī nīrāha i mē, “Sānak nāvegīnien sē takāni kīmīaha hīreirei.”

³³ Ro iamīnhi irā nārman me sāvānhi hāni pen tī nīrāha me i mē, “Rāfo? Iārman riti ruvāuvei pen raka nāvegīnien min uē?”

³⁴ Mīregi Iesu rīni pen tī nīrāha i mē, “Sānak nāvegīnien in i. Takamākeikei mo nākwai Iāmē sē rīnārhi pehe iou iakuvehe, mo sampam ia wok sāvānhi.

³⁵ Kīmīaha hīukūrān nēgkiariēn i kamīni rerīn mē, ‘Māk wē kefā mwi nāha ikīn kesi raka nukwai wit sē rīmrūā ia nāmhiēn.’ Mētā ikani pehe tukumīaha i hāti pen ro wit ia nāmhiēn me. Nīmwanraha me hāvāmhiā. Rīno nāpīn

4:19: Jon 7:40, 9:17, 1Kor 14:24-25   **4:20:** Dut 12:5-14, Sam 122:1-5   **4:22:** 2King 17:29-41, Aes 2:3, Rom 9:4-5   **4:24:** 2Kor 3:17, Rom 12:1, Fil 3:3   **4:25:** Jon 1:41   **4:26:** Mak 14:61-62, Jon 9:37
4:34: Jon 6:38, 17:4   **4:35:** Luk 10:2

sə tukesi nukwanraha. ³⁶ Iərmama sə ramesi nukwai wit, in ruvəuvehi raka nərəkuien səvənhi, mamousəsımwın nukwai wit me mə tuhəuvehi nımıruien rerin. Ia noien nəha iərmama sə raməpwei wit mıne iərmama sə ramesi nukwan irau trouagien pəri. ³⁷ Nəgkiariien i kamıni ro nıpərhiendien irə mə, 'Iərmama əpə rəpwei wit, nənə iərməpə ramesi nukwan.' ³⁸ Iou iakərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhesi nukwai wit me. Ripko mhə kimiaha hiənəpwei wit me nəha. Nərməpə hənəpwei, nənə təkwtəkwni kimiaha tihəkurirə ia nırəha, mho pam nəfe irəha hənostat mho."

Nəkur Sameria həpik həni nıpərhiendien ia Iesu

³⁹ Nəkur Sameria həpik həni nıpərhiendien ia Iesu ti nəri nə mə həregi prən i rini ianhi irə mə, "In rini pehe tukw iou i narimnari me pam sə iakıno." ⁴⁰ Ro iamınhi irə, nəpın nəkur Sameria me nəha həuvehe tukwe, həres pen Iesu mə trarə irəha mınraha. Nənə in rarə ikın nəpın kəru. ⁴¹ Kurirə irə nəkur Sameria həpik mwı həni nıpərhiendien ia Iesu ti nəri nə mə həregi nəgkiariien səvənhi.

⁴² Irəha həni pen ti prən nəha mə, "Kupwən kimaha iahaməni nıpərhiendien ia iəmə i ti nəri nə mə iahəregi nəgkiariien səım. Mətə təkwtəkwni kimaha iahaməni nıpərhiendien irə ti nəri nə mə iahəregi atukwatukw nəgkiariien səvənhi, nənə kimaha iahəukurən mə nıpərhiendien in iərmama sə rauvehimıru nərmama ia tənəmtənə me."

Iesu ro iəkunouihi riti səvəi iəmə asori riti ruvehe məsanın

⁴³ Kini neis irə Iesu rəpwəh kwopun nəha, mamevən ia tənə Kalili, ⁴⁴ ti nəri nə mə fwe kupwən in atukwatukw rıməni mə, "Profet riti nəkur imwəni me ko həpkisiai mhə in." ⁴⁵ Ro iamınhi irə, nəpın in rapirapw ia tənə Kalili, nəkur Kalili me həsevər ia rerınraha tukwe ti nəri nə mə irəha mwı həmavən fwe Jerusalem ia nəpın səvəi nəveginien asori Pasova. Irəha hənətoni narimnari me pam in rino ia kwopun nəha.

⁴⁶ Ro iamınhi irə Iesu rapirapw ia tənə Kalili, mevən mwı ia rukwənu Kena, kwopun nəha in rino nui ruvehe mo waen irə. Iəmə asori riti tını ramemhə mamapri fwe taon Kapaneam. ⁴⁷ Nəpın iəmə i rıregi mə Iesu ruku pen ia tənə Jutia muvəuvehe raka ia tənə Kalili, revən tukwe mını mə, "Səiou iəkunouihi ramemhə na tremhə. Ko ikeiwaiu pehe ia Kapaneam mo in ruvehe məsanın?"

⁴⁸ Mıregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Kimiaha hiokeikei mə tako nımtətien me mıne narimnari me tihərkərinari irə. Mə hiəpkətoni mhə tihəpwəh nıniien nıpərhiendien ia nırak."

⁴⁹ Mıregi iəmə asori nəha rini pen tukwe in mə, "Iəmə asori. Tikuvehe akwauakw. Tripkə mhə tui nərik remhə."

⁵⁰ Mıregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Tiko mevən. Nərim tripkemhə mhə."

Iəmə nəha rini nıpərhiendien ia nəgkiariien nəha Iesu rıməni pen tukwe in, nənə mırərig mamevən. ⁵¹ Nəpın rameiwaiu pen imwəni, iotukwininari me səvənhi həuvehe, mhəvisau pen min mə tını ramıru. ⁵² Ro iamınhi irə in rəres pen irəha i nəfe taem tını rınəsanın irə.

Mıregi irəha həni pen tukwe in mə, "Nərineiv ia wan klok ia nəruarəv nemhəien raraka irə."

⁵³ Tata səvəi iəkunouihi nəha rukurən mə ia nəpın atukwatukw nəha Iesu rıməni pen tukwe in mə, "Nərim tripkemhə mhə." Ro iamınhi irə in mıne nərmama pam səməme kamharə ia nəkwai nımwə səvənhi həni nıpərhiendien ia Iesu.

⁵⁴ In i nĩmtätien sã ro kãru irã Iesu rĩno nãpĩn rier ia tãnã Jutia muvehe ia tãnã Kalili.

5

Fwe nui Petsata Iesu ro iãrmama riti sã ramemhã ruvehe mãsanĩn.

¹ Kurirã irã nãvegĩnien asori riti sãvãi nãkur Isrel ruvehe nãnã Iesu rutã pen fwe Jerusalem. ² Nui riti fwe ia Jerusalem rametĩmw rerĩn ipaka ti kwãruã nãha kani mã Kwãruã Sãvãi Sipsip Me. Ia nãgkĩariien Hipru kani nui nãha mã Petsata. Ia nĩkarkare nui nãha kĩno nari krirum ia kãpwier hãmwhen ia tãnimwã me. ³ Nãrmama kamhemhã hãpĩk kamhãmak tegĩn tãnimwã me nãha. Nepwĩn nãnimenraha rĩfwã. Nepwĩn nĩsunraha rãrfe. Nepwĩn nĩpãri nĩpwrãnrãha remhã. Irãha kamheitenhi nui nãha trĩkiu. ⁴ Nãpĩn nepwĩn agelo riti sãvãi Iãrimãnu reiwãiu ia reri nui nãha mo rĩkiu. Nãnã iãrmama sã rukupwãn meiwãiu ia reri nui nãfe nemhãien ro in raraka irã. Nãnã in ruvehe mãsanĩn.

⁵ Iãrmama riti nãha ikĩn nemhãien sãvãnhi narã irã nuk toti-eit. ⁶ Nãpĩn Iesu rãtoni iãmã nãha ramãmak ia kwopun nãha, mukurãn mã rĩnãmak tui, in rĩni pen tukwe in mã, “Ikokeikei mã tikuvehe mãsanĩn?”

⁷ Iãmã sã ramemhã rĩni pen tukwe in mã, “Iãmã asori. Sin truvehi iou meiwãiu ia nui nãpĩn nui rĩkiukiu irã? Iãrmama riti riwãn. Nãnã nãpĩn iakũã takevãn, mãtã iãrmãpã iti rukupwãn ia nirak meiwãiu ia nui.”

⁸ Mĩregi Iesu rĩni pen tukwe in mã, “Ërer, muvehi sãim nĩmãhan, mavãn.” ⁹ Nãnã tãkwãkwũni a mwi iãmã nãha ruvehe mãsanĩn, muvehi nĩmãhan sãvãnhi, mavãn. Nãpĩn nãha ia Sapat. ¹⁰ Ro iamĩnhi irã nãmã asori me sãvãi nãkur Isrel hãni pen ti iãmã i Iesu rĩno in rãsanĩn mã, “Ipwet i Sapat. Rãpwãh natukwatukwien ia Loa sãkĩtaha mã tikuvehi sãim nĩmãhan.”

¹¹ Mĩregi in rĩni pen ti nirãha i mã, “Mãtã iãmã sã rĩno iou iakãsanĩn, in rĩni pehe tukw iou i mã takuvehi nĩmãhan sãiou mavãn.”

¹² Mĩregi irãha hãni pen tukwe in mã, “Sin nã iãmã rĩni pehe tukw ik i mã tikuvehi nĩmãhan sãim mavãn?”

¹³ Mãtã iãmã nãha rĩreirei mã sin nãha rĩno in ruvehe mãsanĩn. In rĩreirei ti nãri nã mã Iesu rukurãu akwãuakw a, nãrmama hãpĩk anãn ia kwopun nãha.

¹⁴ Kurirã irã Iesu rãtui iãmã nãha mãtoni ia nĩmwã sãvãi Kumwesãn, mĩni pen tukwe in mã, “Ëtã ro, ikĩnãsanĩn! Tikevãn maraka ia noien ãrãha, kamo nãrãhãien riti rasori mãpĩ raka sã kupwãn ruvehi ik.” ¹⁵ Iãmã nãha rier mevãn mĩni pen ti nãmã asori me sãvãi nãkur Isrel mã Iesu nãha rĩno in ruvehe mãsanĩn.

Nĩmĩruien kauvehi ruku pen ia Tĩni Kumwesãn

¹⁶ Nãnã ti nãri nã mã Iesu ramo narimnari me nãha ia Sapat, nãmã asori me sãvãi nãkur Isrel kãnãmhãni ãrãha in. ¹⁷ Mãtã Iesu rĩni pen ti nirãha i mã, “Sãiou Tata ramowok ia nãpĩn me. Ro pen iou mwi takãmãkeikei mowok.”

¹⁸ Nãgkĩariien nãha ro nãmã asori me sãvãi nãkur Isrel kãnãmãmãwur pĩk mã tuhõsi ãpũne Iesu, ti nãri nã mã in rĩpkãruĩ mhã Loa sãvãi Sapat ãpa, mãtã rĩni mwi Kumwesãn mã Tata sãvãnhi, mãmõ in rãmwhen a mwi Kumwesãn.

¹⁹ Ro iamĩnhi irã Iesu rĩni pen ti nirãha i mã, “Iakani nĩpãrhĩenien tukumiãha i Tĩni Kumwesãn ko rãpwãh no atukwien nari riti, mãtã rukurãn noien ãpa nãfe nari rãtã Tata sãvãnhi ramo. Nãfe nãghĩn Tata Kumwesãn ramo, nãri nãha Tĩni mwi ramo. ²⁰ Iakĩni iamĩnhi irã ti nãri nã mã Tata Kumwesãn rokeikei pĩk Tĩni, mãmãseni Tĩni rãtoni narimnari me pãm sã in ramo. Nãnã in trãseni Tĩni rãtoni narimnari me nepwĩn hasori mwi mã kĩmiãha tihãtoni

mhærkærinari irə. ²¹ Tata Kumwesən ramo nər̄mama səm̄əme həuvamhə hətui mwi. In rauvei pen nīm̄iruien m̄inraha. Rəm̄when a mwi Tini rukurən nuvei penien nīm̄iruien m̄ nər̄mama səm̄əme rer̄in ragien mə truvei pen m̄inraha.

²² Tata Kumwesən rəpwəh nəkiriien noien səvəi iərmama riti, mətə wok səvəi nəkiriien noien səvəi iərmama, in r̄inəm̄ri pen pam ia rəgi Tini ²³ mə nər̄mama me pam tuhəsiai Tini rəm̄when kamhəsiai Tata səvənhi. Iərmama sə r̄ipk̄isai mhə Tini Kumwesən, r̄ipk̄isai mhə Tata səvənhi sə r̄inər̄hi pehe in ruvehe.

²⁴ Iakani n̄ipər̄hienien tukumiaha i. Iərmama sə ramregi nəgkiariien səiou, mam̄ini n̄ipər̄hienien ia Iəm̄ə sə r̄inər̄hi pehe iou iakuvehe, nīm̄iruien rer̄in r̄inarə raka irə. Ia n̄əp̄in nəha tukər̄pw̄in noien ərəha me irə, t̄ipk̄ini mhə mə iərmama nəha traməkeikei memhə. Mətə in r̄inaraka raka ia nemh̄əien muvəuvehe t̄i nīm̄iruien. ²⁵ Iakani n̄ipər̄hienien tukumiaha i. N̄əp̄in riti nəha rauvehe, ruvəuvehe, n̄əp̄in sə nər̄mama həuvamhə tuhəregi rer̄i Tini Kumwesən irə, nənə səm̄əme kamhəregi tuhəm̄iru mwi. ²⁶ Tata Kumwesən in nukune nīm̄iruien. Ro pen in r̄inəs̄eni Tini mə Tini mwi in nukune nīm̄iruien.

²⁷ Tata Kumwesən r̄iməuvei pen nasoriien m̄ Tini m̄ini mə trəkiri noien səvəi nər̄mama, m̄ərpw̄in pen m̄inraha. In rauvehi nasoriien iam̄in̄ha irə t̄i n̄əri n̄ə mə Tini n̄ə in n̄ə Iəm̄əti Iərmama.

²⁸ N̄ənimemiaha trəpwəh nierien ia nəgkiariien i. N̄əp̄in riti nəha rauvehe n̄əp̄in sə nər̄mama həuvamhə tuhəregi rer̄i Tini Kumwesən, ²⁹ nənə mharaka ia kwopun k̄im̄ən̄im̄wi irəha ik̄in. Səm̄əme k̄ənamho noien amasan tuhətui mwi mhəuvehi nīm̄iruien. Səm̄əme k̄ənamho noien ərəha tuhətui mwi tukər̄pw̄in noien ərəha me səvənraha. ³⁰ Iou ko iakəpwəh no atukwien nari riti. Iakaməkiri noien səvəi nər̄mama mamesi pen a nəfe iakamregi. Nənə nəkiriien səiou ratukwatukw t̄i n̄əri n̄ə mə iap̄k̄əmwur mhə t̄i nəfe iakokeikei, mətə iakaməmwur t̄i nəfe Iəm̄ə sə r̄inər̄hi pehe iou iakuvehe rokeikei. ³¹ Tr̄ini m̄inuə iakərer irapw m̄əgkiari atukw ia nirak nəgkiariien səiou ko k̄ipk̄ini mhə n̄ipər̄hienien irə.”

Nəri sə ramahatən pen mə Iesu in nəfe iərmama

³² “Mətə riti nəha ramərer irapw m̄əgkiari ia nirak. Iakukurən mə nəgkiariien səvənhi ro n̄ipər̄hienien.

³³ Fwe kupwən k̄imiaha hiər̄hi pen nər̄mama nepw̄in həuvən t̄i Jon. In r̄ərer irapw m̄əgkiari ia nirak mə n̄ipər̄hienien i iou nəfe iərmama. ³⁴ Iap̄k̄əgkiari mhə iam̄in̄hi irə m̄ine t̄i n̄əri n̄ə mə iakamət̄igite ia iərmama riti mə tr̄ini irapw mə iou sin, rekəm. Mətə iakam̄ini Jon mə k̄imiaha tihəni n̄ipər̄hienien ia nəgkiariien səvənhi nənə mhəuvehi nīm̄iruien. ³⁵ Jon nəha rəm̄when ia nari riti rauək, mukuraan. Rer̄imiaha r̄inagien t̄i nukuraanien səvənhi n̄əp̄in ouihi a.

³⁶ Mətə nari riti nəha ik̄in ram̄ini irapw iou mə iou sin riskai mwi m̄əpi raka nəgkiariien səvəi Jon. In nə wok me sə Tata Kumwesən r̄inəs̄eni iou mə tako. Wok me i iakamo kamhəni irapw iou mə n̄ipər̄hienien Tata Kumwesən r̄inər̄hi pehe iou iakuvehe.

³⁷ Nənə Tata Kumwesən sə r̄inər̄hi pehe iou iakuvehe, in mwi ramərer irapw, mam̄əgkiari ia nirak mə iou sin. Mətə k̄imiaha hiəpk̄regi raka mhə rer̄in, mhəpk̄ətə raka mhə mwi n̄ənimen. ³⁸ Nəgkiariien səvənhi r̄ipkarə mhə ia rer̄imiaha t̄i n̄əri n̄ə mə k̄imiaha hiəpk̄ini mhə n̄ipər̄hienien ia iərmama sə in

5:21: Rom 4:17, Efes 2:5, Jon 11:25   **5:22:** Jon 3:17, 5:27, Jon 9:39, Wok Me 10:42   **5:23:** Fil 2:10-11, 1Jon 2:23   **5:24:** Jon 3:15-18, Jon 8:51, 1Jon 3:14   **5:25:** Mat 8:22, Efes 2:5-6   **5:27:** Jon 1:4, 5:22   **5:29:** Dan 12:2, Mat 16:27, Jon 6:40, Wok Me 24:15   **5:30:** Jon 5:19, 6:38   **5:31:** Jon 8:13-14   **5:32:** Jon 5:36-37, 1Jon 5:9   **5:34:** Jon 1:19-34, Jon 3:27-30   **5:36:** Jon 3:2, Jon 10:25,38, Jon 14:11   **5:37:** Mat 3:17, Jon 5:32, 8:18   **5:38:** Jon 6:29

rīnārhi pehe i. ³⁹ Kīmīaha hiaməvsini pīk Nəkukuə Ikinan. Rerīmīaha ramrhi mā ia nəgkiariien me nəha tihəuvehi nīmīruien rerīn. Mətə nəgkiariien me nəha kwa həkīari ia nīrak, ⁴⁰ mətə kīmīaha hīəpwəh nokeikeiien mə tihəuvehe tukw iou mhəuvehi nīmīruien.

⁴¹ Iakəpwəh noien nəri anan ia nəgnəginiien səvəi nərmama, ⁴² mətə iakukurən kīmīaha. Nokeikeiien səvəi Kumwesən riwən ia rerīmīaha. ⁴³ Iou iakīməuvehe ia nəghi Tata səiou, mətə kīmīaha hīəpkəsevər mhə ia rerīmīaha tukw iou. Mətə mə iərməpə riti truvehe ia nəghin əpa kīmīaha tihəsevər ia rerīmīaha tukwe. ⁴⁴ Kīmīaha tihəfo mhəni nīpərhienien ia nīrak? Rəknekīn tī nəri nə mə kīmīaha hiokēikei mə tihəuvehi nəgnəginiien səkīmīaha me, mətə hīəpkəmwur mhə mho nari riti mə Kumwesən i Kumwesən pərhien trəgnəgini kīmīaha tukwe.

⁴⁵ Rerīmīaha trəpwəh nīrhien mə iou takīni irapw noien ərəha me səkīmīaha ia nəmri Tata Kumwesən. Iərmama riti nəha ikīn in trīni irapw noien ərəha me səkīmīaha. In nəha Moses sə hiaməmri pen əknekīn nətərigien səkīmīaha irə. ⁴⁶ Rīpīnuə kīmīaha hīəmāni nīpərhienien ia Moses, tihəni mwi nīpərhienien ia nīrak, tī nəri nə mə in rīmərai nəgkiariien me kamhəkīari ia nīrak. ⁴⁷ Mətə kīmīaha hīəpkīni mhə nīpərhienien ia nəgkiariien me səvənhi sə in rīmərai. Ro iamīnhi irə tihəfo mhəni nīpərhienien ia nəgkiariien me səiou?”

6

Iesu rəkwməni nərman me irəha pam faef-taosen

¹ Kurirə ia narimnari me nəha, Iesu rəpi sīmwin ia nui asori fwe Kalili, muvarei ia nīkaren pen. Nui nəha nəghin riti mwi mə Nui Asori Səvəi Taepirias. ² Nərmama həpīk kamhəkurirə in tī nəri nə mə irəha hənətoni nīmītətien me nəha ramo ia nərmama kamhemhə. ³ Nənə Iesu rutə ia təkūər riti maməkure ikīn irəha nərmama me səvənhi. ⁴ (Ia nəpīn nəha, nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel nəghin nə Pasova ruvəuvehe ipaka.)

⁵ Iesu rəti pen mamətə mə nərmama həpīk kamhəuvehe mə tuhətə in. Ro pen rīni pen tī Filip i mə, “Tsəuvehi nəmri nəveginien pəku pwəh nərmama me i hani?” ⁶ (Iesu ruvəkurən raka nəfe in tro, mətə rīni nəgkiariien nəha mə trətoni mə Filip trəfni irə.)

⁷ Miregi Filip rīni pen tukwe in mə, “Trīni mīnuə kuvehi nəmri nəveginien ia silin kīno ia silva irəha pam tu-hantret, mətə rəpwəh ihi nəmwhenien. Irəha kuatia kuatia tuhāni ouihi a.”

⁸ Iərmama riti səvəi Iesu nəghin nə Antru piəvi Saemon Pita. In rīni pen tī Iesu i mə, ⁹ “Təmaruə riti ia kwopun i sənəni bred krirum kīno ia pale mīne nəmu kəru. Mətə sə nəha rīpkəmwhen mhə tī nərmama me i. Irəha həpīk anan.”

¹⁰ Miregi Iesu rīni mə, “Kīmīaha tiho nərmama me həkure.” Ia kwopun nəha nurhi rīpīk ikīn. Nərmama həkure. Nəpīn kəvsini nərman əpa irəha pam ipaka faef-taosen. ¹¹ Nənə Iesu ruvehi bred me nəha krirum məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, muvei pen m nərmama me nəha səməme kamhəkure. Ro mwi iamīnhi irə ia nəmu mī nəha kəru. Irəha hani reste irəha.

¹² Nəpīn hənani raka nari tīpwīnrāha rəsisī, Iesu rīni pen tī nərmama me səvənhi mə, “Kīmīaha tihəvən mhəuvehi nīpərpəri nəveginien sə hənani mhəpwəh. Rərəha souraha nīpərin.” ¹³ Ro iamīnhi irə irəha həvən mhəuvehi nīpərpəri bred krirum kīno ia pale nərmama hənani mhəpwəh, mhəvai pen ia tənəripw me irəha pam twelef.

14 Nəp̄in nər̄mama me hətoni n̄imtətien nəha Iesu r̄ino, həni mə, “N̄ipər̄hienien iəm̄ə i in i profet nəha k̄im̄əni mə truvehe ia t̄ipr̄ənə i.” 15 Iesu rukur̄ən mə ir̄əha hokeikei mə tuhəuvehe mhəkwtəm̄hiri in, mho in mə iəm̄ə asori sə trər̄im̄ənu ia nir̄əha. Ro iam̄inhi ir̄ə in r̄əpw̄əh ir̄əha, mev̄ən in əpa fwe ia t̄əkuər̄.

Iesu rav̄ən ia t̄əkure nui asori

16 Nəp̄in r̄inam̄əruar̄əv, nər̄mama me səv̄ənhi heiwaiu mhəuv̄ən ia nui asori Kalili, 17 mhəput̄ə ia n̄it̄ət̄ə ouihi, mh̄əier, m̄ənamh̄əpi s̄imw̄in ia nui asori, mamhəuv̄ən fwe taon nəha Kapaneam. R̄inəpit̄əv, m̄ət̄ə Iesu r̄əpw̄əh ihi nuveheien t̄i nir̄əha. 18 Nui asori ruvehe m̄inam̄əsəsau t̄i n̄əri n̄ə mə n̄im̄ət̄agi asori riti r̄isk̄əm̄ter. 19 Nəp̄in ir̄əha həsuə mhəuv̄ən isipw̄in kwopti r̄əm̄when ia kilometa kr̄irum uə sikis, hətoni Iesu rav̄ən ia t̄əkure nui, mauvehe ipaka t̄i n̄it̄ət̄ə ouihi səv̄ənraha. Ir̄əha hətoni həhek̄ir. 20 M̄ət̄ə in r̄ini pen t̄i nir̄əha i mə, “K̄imiaha t̄ihəpw̄əh nehek̄irien. Iou a i.” 21 Ro iam̄inhi ir̄ə rer̄inraha ragien həuvehi in mhəuvehi ut̄ə ia n̄əkwai n̄it̄ət̄ə ouihi səv̄ənraha. N̄ənə t̄əkw̄t̄əkw̄uni a m̄wi n̄it̄ət̄ə ouihi səv̄ənraha ruvarēi ia t̄ənə nəha kamhəuv̄ən ik̄in.

22 K̄ini rakwakwi ir̄ə, nər̄mama nepw̄in kamhar̄ə ihi ia n̄ikare nui asori ipaka t̄i kwopun nəha nər̄mama me səv̄əi Iesu həməier ik̄in. Nər̄mama me nəha hətoni mə n̄ərineiv̄ n̄it̄ət̄ə ouihi kuatia a ram̄ərer ia kwopun nəha. Ir̄əha həukur̄ən mə Iesu r̄inap̄k̄əput̄ə mh̄ə ir̄ə ir̄əha nər̄mama me səv̄ənhi, m̄ət̄ə nər̄mama me səv̄ənhi ir̄əha əpa hənəsua mamhəuv̄ən. 23 N̄it̄ət̄ə ouihi me nepw̄in həier ia taon Tiperias, mhəuvehe ipaka t̄i kwopun nəha Iər̄im̄ənu səkitaha r̄im̄əni vivi Kumwes̄ən t̄i bred, n̄ənə nər̄mama hani. 24 Ro iam̄inhi ir̄ə nəp̄in nər̄mama hətoni mə Iesu m̄ine nər̄mama me səv̄ənhi həiw̄ən ia kwopun nəha, həput̄ə ia n̄it̄ət̄ə ouihi me nəha, mhəuv̄ən fwe Kapaneam, mamh̄ətui Iesu.

Iesu in nəveginien kauvehi n̄im̄ir̄uien ir̄ə

25 Nəp̄in ir̄əha hətoni in ia n̄ikare nui asori, həni pen tukwe in mə, “Iahat̄ən. Ik̄im̄əuvehe nes̄ən ia kwopun i?”

26 M̄iregi Iesu r̄ini pen t̄i nir̄əha i mə, “K̄imiaha h̄iam̄ətui iou t̄i nəfe? T̄i n̄əri n̄ə mə h̄ian̄ət̄ə n̄imt̄ətien me nepw̄in? Rek̄əm! M̄ət̄ə iakani n̄ipər̄hienien tukumiaha i mə k̄imiaha h̄iam̄ətui iou t̄i n̄əri n̄ə mə h̄ian̄ani bred t̄ipw̄im̄iaha r̄əsis̄i. 27 T̄ihəpw̄əh n̄əmwurien mə t̄ihəuvehi nəveginien sə ram̄ərir̄ m̄ət̄ə t̄ihəmwur̄ mə t̄ihəuvehi nəveginien sə ram̄əmak rer̄in mauvei pehe n̄im̄ir̄uien rer̄in. Nəveginien nəha Iəm̄ət̄i Iər̄mama truvei pehe m̄ k̄imiaha. Iəm̄ət̄i Iər̄mama in nəha Tata Kumwes̄ən r̄inəm̄ri pen raka mak səv̄ənhi ir̄ə.”

28 M̄iregi ir̄əha həni pen tukwe in mə, “K̄imaha taham̄əkeikei mh̄əfo ir̄ə, mho nar̄im̄nari me nəha Kumwes̄ən rokeikei?”

29 M̄iregi Iesu r̄ini pen t̄i nir̄əha i mə, “In i n̄əri Kumwes̄ən rokeikei. K̄imiaha t̄ih̄əni n̄ipər̄hienien ia iəm̄ə sə in r̄inər̄hi pehe i.”

30 M̄iregi ir̄əha həni pen tukwe in mə, “Ro iam̄inhi ir̄ə t̄iko nəfe n̄imt̄ətien pw̄əh k̄imaha iah̄ətoni, n̄ənə mh̄əni n̄ipər̄hienien ia n̄iram? Nəfe nari t̄iko?”

31 Kaha kupw̄ən me səkitaha hənani nəveginien nəha mana fwe kwopun akwesakwes ik̄in. Nəgkiariien riti k̄im̄ərai pen ia Nəkukuə Ikinan ram̄ini iam̄inhi ir̄ə mə, ‘In ruvei pen m̄inraha nəveginien sə ruku pen ia neiai mə tuhani.’ ”

32 M̄iregi Iesu r̄ini pen t̄i nir̄əha i mə, “Iakani n̄ipər̄hienien tukumiaha i. Ripko mh̄ə Moses ruvei pehe m̄ k̄imiaha nəveginien sə ruku pen ia neiai, m̄ət̄ə Tata səiou rauvei pehe m̄ k̄imiaha nəveginien p̄ərhien sə ruku pen ia neiai.

6:14: Dut 18:15, Jon 5:46

6:15: Jon 18:36, Mat 14:23

6:23: Jon 6:11

6:26: Jon 6:11-12

6:27: Jon 4:14, Jon 6:48-58

6:29: 1Jon 3:23

6:30: Mat 16:1, Jon 2:18

6:31: Eks 16:14-15,

Nam 11:7-9, Sam 78:24

³³ Nəveginien i Kumwesən rauvei pehe m kimiaha in i iəmə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. In rauvei pehe nimiruien m nərmama ia tīprənə i.”

³⁴ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Tikuvei pehe nəveginien nəha m kimaha ia nəpīn me.”

³⁵ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou nəveginien sə kauvehi nimiruien irə. Iərmama sə rauvehe tukw iou nukumhə tīpkahi mhə in, nənə iərmama sə rani nīpərhienien ia nirak tīpkəkəkwakwa mhə mwi ia nəpīn riti. ³⁶ Mətə iakuvəni pehe raka tukumiaha i mə kimiaha hiənətə raka iou, mətə hiəpkini mhə nīpərhienien ia nirak. ³⁷ Nərmama me pam səməme Tata Kumwesən rauvei pehe miou tuhəuvehe tukw iou. Nənə iərmama sə ruvehe tukw iou tapkəkoui irapw mhə in ia nəpīn riti. ³⁸ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iou iapkukrutə mhə ia neiai meiwaiu pehe mə tako narimnari me sə iou əpa iakokeikei, mətə iakukrutə ia neiai meiwaiu pehe mə tako narimnari me Iəmə sə rīnərhi pehe iou rokeikei. ³⁹ Nənə in i nəri Iəmə sə rīnərhi pehe iou rokeikei. Nərmama me pam səməme in ruvei pehe miou takəpwəh nətə waiien ia nirəha riti, mətə ia nəpīn sampam tako irəha pam hətui mwi ia nemhəien. ⁴⁰ Nīpərhienien nəri i in i Tata səiou rokeikei. Nərmama me pam səməme hətə Tini, mhəni nīpərhienien irə, tuhəuvehi nimiruien rerin. Ia nəpīn sampam tako irəha hətui mwi ia nemhəien.”

⁴¹ Miregi nəkur Isrel kamhəgkiari afafa mīnraha me, mamhəni ərəha Iesu ti nəri nə mə in rəgkiari mīni iamīnhi irə mə, “Iou nəveginien sə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe.” ⁴² Irəha həni mə, “Rosi Iesu əpa nəha tīni Josef uə? Kitaha səukurən tata mīne mama səvənhī. Ro iamīnhi irə rəfo in ramini təkwtəkəwuni mīnuə ‘Iou iakiməukruutə ia neiai meiwaiu pehe?’ ”

⁴³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Tihəpwəh nəgkiari afafaien m kimiaha me iamīnhi irə. ⁴⁴ Iərmama riti riwən ko ruvehe atukw tukw iou, mətə Tata Kumwesən sə rīnərhi pehe iou traməkeikei mīvi in ruvehe tukw iou, nənə ia nəpīn sampam tako in rətui mwi ia nemhəien. ⁴⁵ Kimərai pen ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me mə, ‘Irəha pam nə Kumwesən trahətən irəha.’ Ro iamīnhi irə nərmama me səməme kamhətərig ia Tata Kumwesən mamhəuvehi nukurənien tuhəuvehe tukw iou. ⁴⁶ Nəgkiariien nəha nīpwran rīpko mhə mə iərmama riti rīnətə raka Tata Kumwesən, rekəm. Iərmama əpa sə ruku pen ia Kumwesən, in nə rīnətə Tata Kumwesən. ⁴⁷ Iakani nīpərhienien tukumiaha i. Iərmama sə rani nīpərhienien ia nirak nimiruien rerin rīnarə raka irə. ⁴⁸ Iou nəveginien kauvehi nimiruien irə. ⁴⁹ Kaha me səkimiaha hənani nəveginien nəha mana fwe ia kwopun akwesakwes ikīn, nənə mhemhə. ⁵⁰ In i nəveginien sə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe mə iərmama ko rəni nənə məpwəh nemhəien. ⁵¹ Iou nəveginien sə ramīru rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Trini mīnuə iərmama riti rəni nəveginien i in trīmīru rerin. Nənə nəveginien sə takuvei pen mə nərmama ia tīprənə i tuhəuvehi nimiruien in i nīpwrak.”

⁵² Iesu rini nəgkiariien nəha, nənə nəkur Isrel me hənaməvisə mīnraha me, mhəni mə, “Iəmə nəha trəfo muvei pehe nīpwran m kitaha sani?”

⁵³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhienien tukumiaha i. Kimiaha tihaməkeikei mhəni nīpwrai Iəməti Iərmama, mhənimwi niten. Mə kimiaha hiəpwəh, nimiruien riwən ia kimiaha. ⁵⁴ Iərmama sə raməni nīpwrak mamənimwi nitek, nimiruien rerin rīnarə raka irə, nənə ia nəpīn sampam iou tako in rətui mwi ia nemhəien. ⁵⁵ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə

6:34: Jon 4:15   **6:35:** Jon 4:14, Jon 6:48-58   **6:36:** Jon 20:29   **6:37:** Jon 17:6-8, Mat 11:28
6:38: Mat 26:39, Jon 4:34   **6:39:** Jon 10:28-29, Jon 17:12   **6:40:** Jon 11:24   **6:42:** Mat 13:55
6:44: Jon 6:65   **6:45:** Aes 54:13   **6:46:** Jon 1:18   **6:47:** Jon 3:15-16   **6:48:** Jon 6:31,58

nipwrak in naveginien pərhien mine nitek in nanimwien pərhien. ⁵⁶ Iərmama sə raməni nipwrak, mamənimwi nitek, rəpwit əknekən ia nirak iakəpwit əknekən irə. ⁵⁷ Tata Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe in ramīru. Iou iakauvehi nimiruien ruku pen irə. Ia noien nəha rəmwhen a mwi iərmama sə kəkwməni in ia nipwrak mine nitek truvehi nimiruien ruku pen ia nirak. ⁵⁸ In i naveginien sə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Ropə ia mana nəha kaha kupwən me hənani, mhemhə. Iərmama sə raməni naveginien i trīmiru rerin.” ⁵⁹ Iesu rīni nəgkiariien me nəha ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel nəpīn ramahatən nərmama me fwe Kapaneam.

Nərmama həpik həpwəh Iesu mhavən kirkiri

⁶⁰ Nərmama kamhəkurirə ia Iesu həpik həregi nəgkiariien nəha həni mə, “Nəgkiariien nəha riskai. Sin ko rətərig irə?”

⁶¹ Mətə Iesu ruvəukurən atukw raka ia rerin mə nərmama me səvənhi rerinraha ripkagien mhə ti nəgkiariien nəha, kamhəsiwənəsiwən tukwe. Ro pen in rīni pen ti nirəha i mə, “Rəfo? Rosi nəgkiariien i ro kimiaha hiəmwei ia nahatətəien səkimiaha? ⁶² Mə nəgkiariien nəha riskai tukumiaha, tihəfətərig irə mə hiətoni Iəməti Iərmama rutə mwi ia kwopun rīnamarə ikin kupwən? ⁶³ Nənimwīn Ikinan əpa rauvei pehe nimiruien. Nipwrai iərmama ko ripko mhə nəri nəha. Nəgkiariien me i iakiməni pehe tukumiaha i ho nənimwīn mhəuvei pehe nimiruien. ⁶⁴ Mətə kimiaha nepwīn hiəpkini mhə nipərhiienien ia nirak.” (Iesu rīni ianhi ti nəri nə mə ruvəukurən raka fwe kupwən nisimə nəha ia nirəha tuhəpwəh niniien nipərhiienien irə mine sin nəha truvei pen in ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in.) ⁶⁵ Nənə Iesu rarə mīni mwi mə, “Kimiaha nepwīn hiəpkini mhə nipərhiienien ia nirak. Ro pen iakiməni pehe tukumiaha i mə iərmama riti riwən ko ruvehe atukw tukw iou trīni minuə Tata Kumwesən ripkəsəni mhə in.”

⁶⁶ Nəpīn Iesu rīni pam nəgkiariien nəha nərmama me səvənhi həpik həpwəh in mhərərig, mhəpwəh mwi nukurirəien in. ⁶⁷ Ro pen Iesu rīni pen ti səvənhi nərmama me twelef mə, “Kimiaha mwi hiəkeikei mə tihəpwəh iou mamhəuvən?”

⁶⁸ Miregi Saemon Pita rīni pen tukwe in mə, “Iərimənu. Kimaha tihəuvən ti sin? Ik əpa ikauvehi nəgkiariien sə rauvei pehe nimiruien rerin. ⁶⁹ Kimaha iahəuvəuvehe raka mhəni nipərhiienien ia niram, mhəuvəukurən raka mə ik nə Iəmə Ikinan səvəi Kumwesən.”

⁷⁰ Miregi Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Kimiaha i twelef nərmama me səiou, iakinərpwi rəgik ia kimiaha, mətə kimiaha riti in iəremhə.” ⁷¹ In raməgkiari ia Jutas tīni Saemon Iskariot, ti nəri nə mə Jutas riti ia twelef nərmama səvəi Iesu truvei pen Iesu ia regi nərmama səməme haməmwəki in.

7

Iesu revən ia naveginien asori nəha nəkur Isrel kamho tənīmwə me irə

¹ Kurirə irə Iesu ramavən mamərkurau ia tənə Kalili, məpwəh nokeikeien mə trevən ia tənə Jutia, ti nəri nə mə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui in mə tuhousi əpune. ² Ipaka ti naveginien asori nəha səvəi nəkur Isrel nəghin nə Naveginien səvəi Tənīmwə Me. ³ Ro pen piəvi Iesu me həni pen tukwe in mə, “Tikier ia kwopun i, mevən ia tənə Jutia, mə səim me nərmama me irəha mwi tuhətoni narimnari me i sə ikamo. ⁴ Trīni minuə iərmama riti rokeikei mə nərmama tuhəukurən in, ko in ripkərkwafə mhə narimnari me sə in ramo. Ikamo narimnari me i, ramasan mə iko ia nəmri nərmama pam ia tīprənə i

pwəh hətə ik.”⁵ (Piəvi Iesu me həni iam̄nhi irə ti nəri nə mə irəha mwi hək̄ini mhə n̄pərhiēnien irə.)

⁶ Ro pen Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Nəp̄in səiou r̄ipkuvehe mhə ihi, mətə nəp̄in səkimiaha rauvehe ia nəp̄in me. ⁷ Nərmama ia t̄iprənə i ko hək̄əm̄wəki mhə kimiaha, mətə irəha kamhəm̄wəki iou, ti nəri nə mə iakaməgkiari ia nirəha, mam̄ini mə noien me səvənraha hərəha. ⁸ Ramasan mə kimiaha hiəutə mhəuvən ia nəveginien asori. Mətə iou tapkevən mhə ia nəveginien asori nəha, ti nəri nə mə nəp̄in səiou r̄ipkuvehe mhə ihi.” ⁹ Iesu r̄ini pam nəgkiariien i, nənə mamō a ia tənə Kalili.

¹⁰ Mətə nəp̄in piəvni me həuvəutə raka mhəuvavən ia nəveginien asori, in mwi rutə mevən, m̄ipkavən irapw mhə mətə ravən afafa. ¹¹ Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui in ia nəveginien asori, mamhəni mə, “In pəku?”

¹² Nənə nərmama kamhəsiwən mamhəgkiari p̄ik ia Iesu. Nəpw̄in həni mə, “In iəmə amasan.” Nəpw̄in mwi həni mə, “Rekəm. In rameikuə ia nərmama.”

¹³ Mətə iərmama riti riwən r̄ini irapw Iesu ia nəmri nərmama, ti nəri nə mə irəha hək̄ir nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

Iesu fwe ia nəveginien asori ramahatən nərmama me

¹⁴ Nəp̄in nəha kamo nəveginien asori irə ruvehi nəfwakiien riti. Ia kurkwai nəfwakiien nəha Iesu rutə mevən ia nimwə səvəi Kumwesən, m̄inamahatən nərmama me. ¹⁵ Ro iam̄nhi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hək̄ərinari, mhəni mə, “Rəfo iəmə i rukurən amasan narimnari me i ia Nəkukuə Ikinan mətə k̄ipkhatən raka mhə in?”

¹⁶ M̄iregi Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Nəgkiariien i iakamahatən nərmama me irə r̄ipko mhə nəgkiariien səiou, mətə nəgkiariien səvəi iəmə sə r̄inərhi pehe iou iakuvehe. ¹⁷ Tr̄ini m̄inuə iərmama riti rokeikei mə tro nəkwai Kumwesən, in trətə sas nəgkiariien i iakamahatən nərmama me irə mə ruku pen ti Kumwesən uə iakani irapw nəgkiariien atukw səiou. ¹⁸ Iərmama sə rani irapw nəgkiariien atukw səvənhi raməm̄wur mə nərmama tuhəuvehi utə nəgh̄in. Mətə iərmama sə raməm̄wur mə nərmama tuhəuvehi utə nəghi iəmə sə r̄inərhi pehe in, in nəha iərmama sə rani n̄pərhiēnien. Ia reri iərmama nəha neikuəien riwən. ¹⁹ Moses r̄iməuvei pehe Loa m̄ kimiaha uə rekəm? Ouəh n̄pərhiēnien, mətə kimiaha riti riwən ramesi pen Loa nəha. Rəfo hiaməm̄wur mə tihousi əpune iou?”

²⁰ M̄iregi nərmama me həni mə, “Iəremhə riti ramarə ia niram! Sin raməm̄wur mə trousi əpune ik?”

²¹ M̄iregi Iesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Iak̄ino n̄imtətien kuatia a kimiaha pam hiamərkərinari irə. ²² Moses r̄iməni pen tukumiaha mə nəp̄in iəkunouihi riti iərman səkimiaha ruvehi nəp̄in səvənhi eit kuvehi ninhum min. Nənə ti loa nəha nəri auər a mə nəp̄in eit rəm̄ak pen ia Sapat kimiaha tihaməuvehi ninhum m̄ nəkwər̄hakwər̄ha me səkimiaha. (N̄pərhiēnien r̄ipko mhə Moses r̄iməkupwən mo noien nəha, mətə kaha kupwən me haməkupwən mho.)

²³ Mə kimiaha hiaməuvehi ninhum m̄ iəkunouihi ia Sapat kamo hiərui loa səvəi Moses, rəfo niemaha raməpi kimiaha ti nəri nə mə ia Sapat iak̄ino iərman riti n̄pwr̄an me pam ruvehe məsan̄in? ²⁴ Kimiaha tihəpwəh nəkirien nari ia noien i sə hiamətoni əpa, mətə tihaməkeikei mhəkiri nari ia noien sə ratukwatukw.”

Iesu in Kristo sə Kumwesən r̄iməni mə trərhi pehe i uə rekəm?

7:5: Mat 13:55, Wok Me 1:14   **7:6:** Jon 2:4   **7:7:** Jon 15:18   **7:11:** Jon 11:56   **7:13:** Jon 9:22, 12:42, Jon 19:38, 20:19   **7:15:** Mat 13:54, Luk 2:47   **7:16:** Jon 12:49, 14:10   **7:18:** Jon 5:44, 8:50   **7:19:** Wok Me 7:53, Rom 2:21-24   **7:20:** Jon 8:48,52, Jon 10:20   **7:21:** Jon 5:16   **7:22:** Lev 12:3, Jen 17:9-13   **7:23:** Jon 5:8-10,16   **7:24:** Lev 19:15, Aes 11:3-4, Jon 8:15

²⁵ Ro iam̄inhi irə nəkur Jerusalem me nepw̄in hāni m̄a, “Rosi iam̄a i in i nām̄a asori me kamhām̄wur m̄a tuhousi əpune uə? ²⁶ Hətoni ro in raməgkiari ia nām̄ri narmama me pam, mətə irəha həpkinise mhə in. Rosi nām̄a asori me həkurən pərhiēn m̄a iam̄a i in Kristo uə? ²⁷ Mətə kitaha səukurən kwopun sə iam̄a i ruku pen ik̄in. Nəp̄in iam̄a nəha Kristo trier pehe, iarmama riti tripkukurən mhə kwopun ruku pen ik̄in.”

²⁸ Ro iam̄inhi irə nəp̄in Iesu ramahatən narmama ia nimwə səvəi Kumwesən, in rəkwein əpwəm̄wis, m̄ini m̄a, “Rerim̄iaha ram̄rhi m̄a hiəkurən iou, mhəkurən m̄wi kwopun iakuku pen ik̄in, mətə kim̄iaha hiəreirei. Iou iapkuvehe mhə ia nətərigiēn atukw səiou. Iam̄a sə rinərhi pehe iou iakuvehe in pərhiēn. Kim̄iaha hiəreirei in. ²⁹ Iou iakukurən in, ti nəri nə m̄a iakuku pen irə, nənə in rərhi pehe iou iakuvehe.”

³⁰ Ro iam̄inhi irə nām̄a asori me kamhām̄wur m̄a tuhəkwtəm̄hiri Iesu, mətə iarmama riti riwən rəkwtəm̄hiri in ti nəri nə m̄a nəp̄in səvənhi r̄ipkuvehe mhə ihi. ³¹ Mətə narmama həp̄ik ia kwopun nəha hāni n̄ipərhiēnien ia Iesu, mam̄hāni m̄a, “Nəp̄in iam̄a nəha Kristo trier pehe, in trəpwəh noien n̄imtətien me r̄ip̄ik m̄wi m̄əp̄i raka sām̄ame iam̄a i r̄ino.”

³² Farisi me hərəgi narmama me kamhəsiwən mam̄hāni narim̄nari me i ia Iesu. Ro pen irəha m̄ine pris asori me hərhi pen iotukwininari me nepw̄in həuvən m̄a tuhəkwtəm̄hiri in.

³³ Ia nəp̄in nəha Iesu r̄ini m̄a, “Takarə nəp̄in ouihi a kitaha m̄ kim̄iaha nənə mevən ti Iam̄a sə rinərhi pehe iou iakuvehe. ³⁴ Kim̄iaha tihətui iou, mhəpwəh nətōniiēn iou, ti nəri nə m̄a kwopun takarə ik̄in ko kim̄iaha hiəpkəuvən mhə ik̄in.”

³⁵ Ro iam̄inhi irə nām̄a asori me səvəi nəkur Isrel həgkiari m̄inraha me, mam̄hāni m̄a, “In nəha təkwtək̄wuni iam̄a i trevən pəku səpwəh nətōniiēn in? Rosi trevən ia tənəm̄tənə me ia kwopun me nəha nəkur Isrel kamharə ik̄in irəha nəkur Kris, mahatən nəkur Kris uə? ³⁶ In r̄ini iam̄inhi irə m̄a, ‘Kim̄iaha tihətui iou, mhəpwəh nətōniiēn iou. Kwopun takarə ik̄in ko kim̄iaha hiəpkəuvən mhə ik̄in.’ ?Nəgkiariēn nəha n̄ipw̄ran rəfo irə?”

³⁷ Nəp̄in sampam səvəi nəveḡinien asori nəha, in nə nəp̄in sə rasori ia nəp̄in me nepw̄in, Iesu riskəm̄ter, məkwein əpwəm̄wis, m̄ini m̄a, “Tr̄ini m̄inuə kim̄iaha riti rək̄wak̄wa, uvehe tukw iou, mən̄im̄wi. ³⁸ Iarmama sə rani n̄ipərhiēnien ia nirak, Nəkukuə Ikinan ruvəni raka iam̄inhi irə m̄inuə nui sə rauvei pen n̄im̄iruēn trier fwe ia rer̄in maiu rəm̄when ia nui ar̄is me.”

³⁹ Iesu r̄ini nəgkiariēn i maməgkiari ia Nən̄im̄w̄in Ikinan. In i Nən̄im̄w̄in sə narmama sām̄ame kamhāni n̄ipərhiēnien ia Iesu tuhəuvehi. Mətə ia nəp̄in nəha kəpwəh ihi nuvei penien Nən̄im̄w̄in nəha m̄inraha, ti nəri nə m̄a k̄ipkuvehi utə mhə ihi Iesu r̄irərig pen fwe ia neiai.

⁴⁰ Nəp̄in irəha hərəgi nəgkiariēn me nəha, narmama nepw̄in hāni m̄a, “N̄ipərhiēnien iam̄a i in profet nəha kim̄ani m̄a truvehe.”

⁴¹ Nepw̄in hāni m̄a, “In i Kristo.” Mətə nepw̄in hāni m̄a, “Rekəm. Iam̄a nəha Kristo tripkuku pen mhə ia tənə Kalili. ⁴² Nəkukuə Ikinan r̄ini m̄a Kristo truku pen ia kwənək̄wus səvəi Kig Tevit. In trətui ia Petlehem, rukwənu səvəi Kig Tevit ia tənə Jutia.” ⁴³ Ro iam̄inhi irə narmama me nəha həuai irəha me ti Iesu. ⁴⁴ Nepw̄in hokeikei m̄a tuhəkwtəm̄hiri in, mətə iarmama riti riwən rəkwtəm̄hiri.

7:25: Jon 5:18   **7:27:** Jon 7:41, 9:29   **7:28:** Mat 11:27, Jon 8:55   **7:30:** Jon 7:44, 8:20, Jon 13:1
7:31: Jon 2:23, 8:30, Jon 10:42, 11:45, Jon 12:11,42   **7:33:** Jon 13:33   **7:34:** Jon 8:21, 13:36, Jon 17:24
7:37: Lev 23:36, Aes 55:1, Jon 4:10,14   **7:38:** Aes 58:11, Sek 14:8   **7:39:** Jon 16:7, 20:22, Wok Me 2:4
7:40: Jon 6:14   **7:41:** Jon 1:46, 4:29   **7:42:** Sam 89:3-4, Maeka 5:2, Mat 2:5-6
7:43: Jon 9:16   **7:44:** Jon 7:30

Nāmā asori me sāvai nākur Isrel hāpkini mhā nīpārhiēnien ia Iesu

⁴⁵ Ia nāpīn nāha iotukwininari me nāha hārērig mhāuvehe tī pris asori me mīne Farisi me, nānā nāmā asori me i hāres pen irāha i mā, “Rāfo kīmiaha hīāpwāh nuvehīien Iesu mhāuvehi mhāuvehe?”

⁴⁶ Mīregi iotukwininari me hāni mā, “Kīmaha iahāpkregi raka mhā iārmama riti ramāgkiari rāmwhēn ia iāmā nāha.”

⁴⁷ Mīregi Farisi me hāni pen tī nīrāha i mā, “Rosi in reikuā ia kīmiaha, mo kīmiaha mwi hīāruēi uā? ⁴⁸ Rāfo? Kīmiaha hīātoni iāmā asori riti sākītaha uā Farisi riti rīni nīpārhiēnien irā? Rekām! ⁴⁹ Mātā nārmama me nāha sāmāme kāmhākūrīrā in hāreirei Loa sāvai Moses. Ro pen Kumwesān ramākweīn ārāha ia nīrāha.”

⁵⁰ Nikotimas, iāmā sā rīmāvān mātā Iesu fwe kupwān, in riti ia Farisi me i. In rīni pen tī nīrāha i mā, ⁵¹ “Loa sākītaha ramāfni irā? Ko kītaha sākiri iārmama riti mā noien sāvānhi rārha mātā sāpkukupwān mhā mhāregi nāgkiariēn sāvānhi, mhātui nāfe noien in ramo?”

⁵² Mīregi irāha hāni mā, “Rosi ik mwi ik iāmā Kalili uā? Əvsini Nākukuā Ikinan mātoni ro mā profet riti trīpkutā mhā fwe tānā Kalili.”

⁵³ Nārmama havān kīrkiri, māmhāvān fwe imwānrāha me.

8

¹ Mātā Iesu revān ia Tēkuār Olif.

Pran sā ramo āpnāpen nari irāu iārman riti rīpkō mhā iārman sāvānhi

² Kīni rakwakwi irā, ia nāpnāpīn in rīrērig mevān ia nīm wā sāvai Kumwesān. Nārmama me pam hāuvehe tukwe, nānā in rākure, mīnamahātān irāha. ³ Ia nāpīn nāha nahātān me sāvai Loa mīne Farisi me hāuvehi pran riti sā kātā pui in ramo āpnāpen nari irāu iārman riti rīpkō mhā sāvānhi. Irāha hāuvehi mhāuvehe mhār pwi irāp w in ia nāmri nārmama me pam, ⁴ nānā mhāni pen tī Iesu i mā, “Iahātān. Kātā pui prān i ramo āpnāpen nari irāu iārman riti rīpkō mhā sāvānhi. ⁵ Ia Loa sākītaha Moses rīmāni mīnuā kītaha tsāmākeikei mhākwi āpune nīpran me sāmāme kāmho iamīnhi irā. Mātā ik mā tso nāfe ia pran i?” ⁶ Irāha hāni nāgkiariēn nāha mā tuhāregi mā Iesu trāfni irā. Hokeikei mā in trāfwākour ia nāgkiariēn sāvānhi, nānā irāha hāukūrān nīni ārāhaiēn in tukwe.

Mātā Iesu rārpāsuk mīnamrai pen nākukuā ia tīprānā ia nukwai rāgin. ⁷ Mātā irāha kāmhamwur a māmhāres in. Ro iamīnhi irā in rīskāmter, mīni pen tī nīrāha i mā, “Sin ia kīmiaha nārāhaiēn sāvānhi rīwān? Pwāh in rukupwān mārarki pen kārūāterei ia prān i.” ⁸ Nānā in rārpāsuk mwi mīnamrai nākukuā ia tīprānā ia nukwai rāgin.

⁹ Nānā nāpīn irāha hāregi nāgkiariēn nāha, havān māmhāvān kuatia kuatia. Nārgharā me hākupwān ntāmaruā me hākūrīrā, mhāpwāh Iesu āpa mīne prān nāha ramārer. ¹⁰ Iesu rīskāmter, mīni pen tī prān i mā, “Prān i. Irāha isā? Riti rīpkini mhā mā tikemhā?”

¹¹ Mīregi prān i rīni mā, “Rekām, iāmā asori. Riti rīpkini mhā.”

Mīregi Iesu rīni mā, “Iou mwi iākāpwāh nīniēn mā tikemhā, mātā tiko mamevān māpwāh nārāhaiēn.”

Iesu in nukuraanien sā ramāhiāpwīn nārmama ia tīprānā

¹² Iesu rāgkiari mwi m Farisi me mīni mā, “Iou nukuraanien sā ramāhiāpwīn nārmama ia tīprānā i. Iārmama sā rakūrīrā iou trāpwāh

navənien ia nəpitəvien, mətə trətōni nukuraanien sə kauvehi nimiruien irə.”

¹³ Miregi Farisi me həni pen ti Iesu i mə, “Ikamərer irapw maməgkiari atukw ia niram iamīnhi irə, mətə nīpəri nəgkiariien səim riwən tukw ik, ro pen nəgkiariien səim ko kīpkini mhə nīpərhienien irə!”

¹⁴ Miregi Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Pərhien iakamərer irapw maməgkiari atukw ia nirak, mətə nəgkiariien səiou ko kīni nīpərhienien irə, ti nəri nə mə iakukurən kwopun iakuku pen ikīn mīne kwopun iakamevən ikīn. Mətə kīmiaha hiəreirei kwopun iakuku pen ikīn uə kwopun iakamevən ikīn. ¹⁵ Kīmiaha hiaməkiri nari ia nətərigien səvəi iərmama a, mətə iou iapəkəiri mhə iərmama riti. ¹⁶ Mətə trīni mīnuə iakəkiri iərmama riti, nəkiriien səiou ro nīpərhienien ti nəri nə mə rīpko mhə iou əpa iakaməkiri in, mətə iou mīne Tata sə rīnərhi pehe iou iakuvehe. ¹⁷ Hiəukurən nəgkiariien i kīmərāi pen ia Loa səkīmiaha rīni iamīnhi irə mə, ‘Iərmama kəru krouərer irapw rouni nəgkiariien kuatia tukīni nīpərhienien irə.’ ¹⁸ Təkwtəkwuni nəha iou mīne Tata Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe kīmrau iarouərer irapw rouəgkiari ia nirak rouni nəgkiariien kuatia.”

¹⁹ Miregi irəha həni pen ti Iesu i mə, “Səim isə Tata?”

Miregi Iesu rīni mə, “Kīmiaha hiəuvəreirei iou, mhəuvəreirei mwi Tata səiou. Kamo hiəpkukurən iou, ko hiəukurən mwi Tata səiou.” ²⁰ Iesu rīmāni nəgkiariien me i nəpīn in ramahatən nərmama fwe ia nimwə səvəi Kumwesən ia kwopun kamerukw pen mane səvəi nəfwakiiien ikīn, mətə iərmama riti rəpwəh nəkwtəmhiriiien in ti nəri nə mə nəpīn səvənhi tukəkwtəmhiri in irə rīpkuvehe mhə ihi.

²¹ Ro iamīnhi irə Iesu rīni pen mwi ti nirəha i mə, “Iou takəpwəh kīmiaha mamevən. Kīmiaha tihətui iou mhemhə kīmiaha noien ərəha me səkīmiaha. Kīmiaha tihəpkəuvən mhə ia kwopun nəha iakamevən ikīn.”

²² Ro iamīnhi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni mə, “Nəgkiariien nəha in rani mə kwopun nəha ramevən ikīn, kitaha tsəpkəuvən mhə ikīn, nīpwrān rəfo irə? Rosi in trousi əpune atukw a in uə?”

²³ Miregi Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Kīmiaha imwəmiaha inhəripw. Iou imwak irənhə. Kīmiaha nərmama səvəi tīprənə i. Iou rīpko mhə iou iərmama səvəi tīprənə i. ²⁴ Iakuvəni raka tukumiaha i mə kīmiaha tihemhə kīmiaha noien ərəha me səkīmiaha. Iakīmāni iamīnha irə ti nəri nə kīmiaha tihaməkēikei mhəni nīpərhienien ia nirak mə iou i in i. Mə hiəpwəh tihemhə kīmiaha noien ərəha me səkīmiaha.”

²⁵ Miregi irəha həres pen in mə, “Ik sin nə?”

Miregi Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Iou iərmama i iakani pehe tukumiaha i fwe kupwən meste pehe ipwet. ²⁶ Səiou me nəgkiariien me rīpik iakukurən nīniien ia kīmiaha. Narimnari me rīpik hiəno iakukurən nəkiriien mə hərəha. Mətə Iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe nəgkiariien səvənhi ro nīpərhienien, nənə iou iakani irapw ti nərmama ia tīprənə i nəfe nəgkiariien iakregi in rīmāni pehe tukw iou i.”

²⁷ Mətə irəha həreirei mə Iesu raməgkiari ia Tata Kumwesən. ²⁸ Ro iamīnhi irə Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Nəpīn kīmiaha tihəuvehi utə raka iou, Iəmāti Iərmama, tihəukurən mə iou i in i. Kīmiaha tihəukurən mwi mə iapko əpa raka mhə nari riti, mətə iakəgkiari mamesi pen a nəfe Tata Kumwesən rahatən iou irə. ²⁹ Iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe in ramarə kīmrau min.

8:14: Jon 5:31-32, Jon 7:28, 9:29   **8:15:** Jon 7:24, 12:47   **8:16:** Jon 5:30, 8:29   **8:17:** Dut 17:6, 19:15   **8:18:** 1Jon 5:9   **8:19:** Jon 14:7   **8:20:** Jon 7:30   **8:21:** Jon 7:34,36, Jon 13:33   **8:22:** Jon 7:35   **8:23:** Jon 3:31   **8:26:** Jon 7:28, 12:49   **8:28:** Jon 3:14, 5:19   **8:29:** Jon 8:16, 16:32

In riþkəpwəh mhə iou iakamavən əpa, ti nəri nə mə nəp̄in me pam iakamo narimnari me səməme rerin ramagien tukwe.”³⁰ Nəp̄in İesu rani nəgkiariien me nəha nərmama həpik həni n̄ipərhiēnien irə.

N̄ipwnəti Epraham me

³¹ Ro iam̄inhi irə İesu r̄ini pen ti nəkur Isrel me i səməme həni n̄ipərhiēnien irə mə, “Tr̄ini m̄inuə k̄imīaha hiamr̄ip̄in mamho nəgkiariien səiou, k̄imīaha atukwatukw nə nərmama me səiou. ³² Nənə k̄imīaha tihəukurən nəgkiariien sə ro n̄ipərhiēnien, nəgkiariien pərhiēn i tr̄ifi nari ia k̄imīaha.”

³³ M̄iregi irəha həni pen ti İesu i mə, “K̄imaha kwənəkwus me səvəi Epraham. İərmama riti riþko raka mhə slef ia k̄imaha. Rəfo ikini nəgkiariien i mə nəgkiariien pərhiēn tr̄ifi nari ia k̄imaha?”

³⁴ M̄iregi İesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “İakani n̄ipərhiēnien tukumīaha i iərmama sə ramo noien ərəha, noien ərəha səvənhi ramər̄imənu irə mamoslef irə. ³⁵ Slef riti in ko rəpwəh narə rerinien ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori səvənhi, mətə t̄ini əpa rukurən narə rerinien ikin. ³⁶ Ro iam̄inhi irə tr̄ini m̄inuə T̄ini Kumwesən r̄ifi nari ia k̄imīaha, in tr̄ifi pərhiēn nari ia k̄imīaha. ³⁷ İakukurən mə k̄imīaha kwənəkwus me səvəi Epraham, mətə hiaməmwur mə tihousi əpune iou ti nəri nə mə k̄imīaha hiəpwəh nokeikeiien mə tihəregi nəgkiariien səiou. ³⁸ İou iakaməgkiari ia nəfe iakinətoni k̄imrau Tata səiou, mətə k̄imīaha hiamo nəfe hiamregi tata sək̄imīaha r̄iməni pehe tukumīaha.”

³⁹ M̄iregi irəha həni pen ti İesu i mə, “Səkimaha tata Epraham.”

M̄iregi İesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Tr̄ini m̄inuə k̄imīaha n̄ipwnəti Epraham pərhiēn me, tihamo nəfe noien in r̄inamo fwe kupwən. ⁴⁰ İou i iəmə sə iakani irapw tukumīaha nəgkiariien pərhiēn sə iakregi ruku pen ti Kumwesən. Mətə təkwtəkwuni k̄imīaha hiaməmwur mə tihousi əpune iou. Epraham riþko mhə noien i. ⁴¹ K̄imīaha hiamo a nəfe noien tata sək̄imīaha r̄ino.”

M̄iregi irəha həni pen ti İesu i mə, “Riþko mhə k̄imaha iəkun iərmw̄in me. Kumwesən in əpa tata səkimaha.”

N̄ipwnəti Setan me

⁴² M̄iregi İesu r̄ini pen ti nirəha i mə, “Tr̄ini m̄inuə Kumwesən in tata pərhiēn sək̄imīaha, k̄imīaha tihokeikei iou ti nəri nə mə iou iakuku pen irə muvehe ia kwopun i. İapkuvehe mhə ia nətərigien atukw səiou, mətə in r̄inər̄hi pehe iou iakuvehe. ⁴³ Rəfo k̄imīaha hiəreirei n̄ipwrai nəgkiariien i iakani? Hiəreirei ti nəri nə mə k̄imīaha hiəpkokeikei anan mhə mə tihətərig ia nəgkiariien səiou. ⁴⁴ K̄imīaha n̄ipwnəti Setan me. Hiokeikei mə tihamo a nəkwai tata sək̄imīaha. Fwe kupwən muvehe meste pehe ipwet m̄ine in iərmama sə ramousi əpune nərmama. In raməmwəki n̄ipərhiēnien ti nəri nə mə n̄ipərhiēnien r̄iwən irə. Nəp̄in in rameikuə, in ramesi pen a noien səvənhi, ti nəri nə mə in iərmama səvəi neikuəien, in nukune neikuəien me pam. ⁴⁵ Mətə iou iakani a nəgkiariien pərhiēn ro pen k̄imīaha hiəpk̄ini mhə n̄ipərhiēnien ia n̄irak. ⁴⁶ Sin ia k̄imīaha rukurən no puiien noien ərəha riti iak̄ino? Tr̄ini m̄inuə iakani a nəgkiariien pərhiēn me rəfo k̄imīaha hiəpk̄ini mhə n̄ipərhiēnien ia n̄irak? ⁴⁷ İərmama sə ruku pen ia Kumwesən, in ramətərig ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. Mətə k̄imīaha hiəpkuku pen mhə ia Kumwesən ro pen hiəpkətərig mhə nəgkiariien səvənhi.”

Epraham riþkətui pehe mhə ihi mətə İesu r̄inarə raka

⁴⁸ M̄iregi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “K̄imaha iahaməni atukwatukw

ik iəmə Sameria iəremhə ramarə ia niram uə rekəm?”

⁴⁹ Miregi Iesu rini mə, “Iəremhə riwən ia nira. Iou iakamsiai tata səiou, mətə kīmiaha hiəpkisiai mhə iou. ⁵⁰ Iou iapkəmwur mhə mə nərmama tuhəuvehi utə nəghik. Riti nəha ikin in raməmwur tukwe. In Iəmə sə raməkiri nərmama. ⁵¹ Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i. Iərmama sə ramo nəgkiariien səiou tīpkemhə mhə ia nəpīn riti.”

⁵² Miregi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Təkwtəkwuni nəha kīmaha iahəukurən mə iəremhə riti ramarə ia niram! Epraham ruvamhə, profet me həuvamhə mwi, mətə ik ikani mə iərmama sə ramo nəgkiariien səim tīpkemhə mhə ia nəpīn riti. ⁵³ Rəfo? Ik ikasori məpi raka tata səkitaha Epraham fwe ruvamhə raka? Profet kupwən me irəha mwi həuvamhə raka! Ikuə ik nəfe iərmama?”

⁵⁴ Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Trini mīnuə iakuvehi utə atukw a iou nisaiien sə kuvei pehe miou ro nəri auər a i. Mətə Tata səiou in nə Iəmə sə rauvehi utə iou. Kīmaha hiaməkwein in mə Kumwesən səkimiaha, ⁵⁵ mətə kīmaha hiəvəreirei in. Iou iakukurən in. Trini mīnuə iakini mə iakreirei in, iou iəmə iakameikuə rəmwhen ia kīmaha. Mətə iou iakukurən in, mamō nəgkiariien səvənhi. ⁵⁶ Tata səkimiaha Epraham rīnagien pik nəpīn rīməregi mə trətoni nəpīn sə takuvehe irə. In rətoni nənə rerin ragien.”

⁵⁷ Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Nuk səim rīpkeste mhə ihi fifti! Ikəfo mətoni Epraham?”

⁵⁸ Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i nəpīn Epraham rīpkətui pehe mhə ihi, iou iakinarə raka.” ⁵⁹ Iesu rini nəgkiariien nəha ro pen irəha həpeki kəruətərei me mə tuhəkwi in irə, mətə Iesu rəkwafə mier ia nimwə səvəi Kumwesən mamevən.

9

Iesu romasan iərmama riti nənimen rīfwə

¹ Nəpīn riti Iesu rukurau mətoni iərmama riti nəpīn rīnətui pehe irə nənimen rīfwə. ² Nənə nərmama me səvəi Iesu həres pen Iesu i mə, “Iahatən. Sin rīno nərhəien ro iəmə i rīnətui pehe nənimen rīfwə, in uə səvənhi tata mīne mama?”

³ Miregi Iesu rini mə, “Rīpko mhə nərhəien səvəi iəmə i uə nərhəien səvəi tata mīne mama səvənhi, mətə in rīnətui pehe nənimen rīfwə mə Kumwesən rukurən noien nərmama hətoni nīskaiien səvənhi nəpīn tromasan in. ⁴ Nəpīn ia ran kitaha tsaməkeikei mho wok me səvəi Iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe. Nəpītəvien rauvehe. Iərmama riti ko rīpko mhə wok ia nəpīn nəha. ⁵ Nəpīn iakamarə ia tīprənə, iou nukuraanien sə raməhiəpwīn nərmama ia tīprənə.”

⁶ Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, mərgəvəsi tīprənə, mo nəmtigei ia nīsəkwan, nənə muvehi nəmtigei nəha, mahakwi pen ia nəmri iəmə nəha, ⁷ mīni pen tukwe in mə, “Evən ia nui Saeloam, maikuas raka nəmtigei ia nənimem.” Nəhag nəha Saeloam nīpwran mə “Kərhi pen.” Ro pen iəmə nəha revən, maikuas raka nəmtigei ia nənimen, mīrərig muvehe mamətə nari.

⁸ Nənə nəkur imwəni me mīne səməme hənətoni in ramase mane fwe kupwən kamhəni mə, “Rosi iəmə nəha in nəha fwe kupwən raməkure mə-mase mane uə rekəm?”

⁹ Irəha nəpwīn kamhəni mə, “Kwa in nə!”

Mətə nepwɪn həni mə, “Rekəm. Ripko mhə in, mətə iərmama riti rəmwhen irə.”

Mətə iəmə nəha rini mə, “Kwa iou i iəmə nəha hiaməni!”

¹⁰ Ro pen irəha həni pen tukwe in mə, “Kinəfo irə nənimem rətui?”

¹¹ Miregi iəmə nəha rini mə, “Iəmə nəha nəghin nə Iesu ro nəmtigei, mahakwi pehe ia nənimek, mini pehe tukw iou i mə, ‘Evən ia nui Saeloam, maikuas raka nəmtigei ia nənimem.’ Ro pen iakevən maikuas raka, nənə mətə nari.”

¹² Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Iəmə nəha in pəku?”

Miregi iəmə nəha rini mə, “Iakreirei.”

Farisi me həres iəmə nəha mə kinəfo irə nənimen rinamasan

¹³ Irəha həiri iəmə nəha fwe kupwən nənimen rifwə mhəuvən ti Farisi me. ¹⁴ (Sapat riti nəha Iesu rino nəmtigei mo nəmri iərmama nəha rətui.) ¹⁵ Ro iamɪnhi irə Farisi me kənamhəres pen mwi iəmə nəha mə, “Ikinəfo mətə nari?”

Miregi in rini pen ti nirəha i mə, “In rahakwi pehe nəmtigei ia nənimek, iakaikuas raka irə, nənə təkwtəkwuni iakətə nari.”

¹⁶ Miregi Farisi me nepwɪn kamhəgkiari ia Iesu, mamhəni mə, “Iəmə i ripko mhə Kumwesən rərhi pehe in ti nəri nə mə in ripkisiai mhə Sapat.” Mətə Farisi me nepwɪn mwi kamhəni mə, “Rəfo? Ko iəmə ərəha riti ro nɪmtətien me iamɪnhi? Rekəm!” Nənə irəha həuai irəha me ti nəgkiariien nəha.

¹⁷ Ro iamɪnhi irə irəha həni pen mwi ti iəmə nəha nənimen rifwə fwe kupwən mə, “Ikaməfni irə ia iəmə nəha rino nənimem rətui? In nəfe iərmama?”

Miregi iəmə nəha rini mə, “In profet riti.”

¹⁸ Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpwəh nokeikeien mə tuhəni nɪpərhiēnien ia iəmə nəha mə fwe kupwən nənimen rifwə, mətə təkwtəkwuni nəha ramətə nari. Ro pen həkwein tata mine mama səvənhi, ¹⁹ mhəres pen irau i mə, “Rəfo? In i tɪnimirau? Ko kimirau irouni mə nɪpərhiēnien nəpɪn rinətui pehe irə nənimen rifwə? Nənə mə ro nɪpərhiēnien rəfo in ramətə nari təkwtəkwuni?”

²⁰ Miregi tata mine mama səvənhi krouni mə, “Kimrau iaroukurən mə tɪnimrau i. Iaroukurən mwi mə nəpɪn rinətui pehe irə nənimen rifwə. ²¹ Mətə təkwtəkwuni in ramətə nari kimrau iaroureirei mə rəfo irə. Iaroureirei mwi mə sin rino nənimen rətui. Ramasan mə kimiaha hiəres pen in i. In ruvəpwinari raka. Pwəh in rini nəgkiariien səvənhi.” ²² (Tata mine mama səvənhi krouni nəgkiariien me nəha ti nəri nə mə krouhekɪr nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Irəha hənərai sun raka minuə iərmama sə trini irapw mə Iesu in Kristo, tuhəkoui irapw in, mhəpwəh nəsenien mwi in ruvnimwə pehe ia nimwəfwaki səvənraha.) ²³ Nəri nəha ro irau krouni ianhi mə, “In ruvəpwinari raka. Ramasan mə kimiaha hiəres pen in i.”

²⁴ Ro iamɪnhi irə irəha həkwein pen mwi iəmə nəha fwe kupwən nənimen rifwə nənə mhəni pen tukwe in mə, “Tikuvehi utə nəghi Kumwesən, mini nɪpərhiēnien. Kimaha iahəukurən mə iəmə i in iəmə ərəha.”

²⁵ Miregi in rini mə, “Iou iakreirei mə iəmə nəha in iəmə ərəha uə rekəm. Mətə nəri kuatia iou iakukurən. Kupwən nənimek rifwə, mətə təkwtəkwuni nəha iakamətə nari.”

²⁶ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “In rino nəfe ia niram? Məfo irə mo nənimem rətui?”

²⁷ Miregi in rini mæ, “Iakuvæni pehe raka tukumiaha i, mætæ kímiaha hiæpkregi mhæ. Ræfo hiøkeikei mæ tihæregi mwi? Rosi kímiaha mwi hiøkeikei mæ tihæuvehe mho kímiaha nærmama me sævænhi uæ?”

²⁸ Miregi iræha hæni æræha iæmæ næha, mhæni mæ, “Ik iærmama riti sævænhi, mætæ kímaha nærmama me sævæi Moses. ²⁹ Kímaha iahæukuræn mæ Kumwesæn rinægkiari m Moses, mætæ iæmæ i kímaha iahæreirei mæ in ruku pæku.”

³⁰ Miregi iæmæ næha rini mæ, “Kwa næri i ro nari riti. Kímiaha hiæreirei mæ iæmæ i ruku pæku, mætæ in rino nænimek rætui. ³¹ Kitaha sæukuræn mæ Kumwesæn ripkregi mhæ næfwakiien me sævæi nækur æræha me, mætæ trini minuæ iærmama riti ramsiai Kumwesæn, mammo nækwan, Kumwesæn ramregi næfwakiien me sævænhi. ³² Fwe kupwæn kino tiprænæ meste pehe ipwet kipkregi raka mhæ mæ iærmama riti ro næmri iærmama sæ nænimen rifwæ rætui. ³³ Mæ iæmæ i ripkuku pen mhæ ti Kumwesæn in ko ripko mhæ nari riti.”

³⁴ Miregi iræha hæni pen tukwe in mæ, “Kwa ik iæmæ æræha fwe næpin ikinætui pehe iræ meste pehe ipwet. Ikuæ tikæfo? Tikahatæn kímaha uæ?” Nænæ iræha hækoui irapw in ia nimwæfwaki, mhæpwæh næseniien mwi in ruvniwæ pehe.

Iesu ruvehe ia tiprænæ i mæ truai nærmama

³⁵ Kíni pen ti Iesu i mæ iræha hækoui irapw iæmæ næha iamínhi. Ro pen in revæn mætui iæmæ næha, mætoni, míni pen tukwe in mæ, “Ikíni nipærhienien ia Iæmæti Iærmama uæ rekæm?”

³⁶ Miregi iæmæ næha rini mæ, “Iæmæ asori. Ni pehe ro tukw iou i mæ sin næ Iæmæti Iærmama pwæh iakíni nipærhienien iræ.”

³⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Ikinætæ raka in. Iou i sæ iakamægkiari mik, iou Iæmæti Iærmama.”

³⁸ Miregi iæmæ næha rini mæ, “Iærimænu. Iakíni nipærhienien ia niram.” Nænæ in rinimwi nukurhun mi ia næmri Iesu, mísiæi in.

³⁹ Iesu rini mæ, “Iou iakuvehe ia tiprænæ i mæ takækiri nærmama. Sæmæme nænimenraha rifwæ tuhætui mhætæ nari, mætæ sæmæme hamætæ nari nænimenraha truvehe mífwæ.”

⁴⁰ Farisi me nepwín ipaka ti Iesu hæregi nægkiariien næha, nænæ mhæni pen tukwe in mæ, “Kímaha mwi nænimemaha rifwæ uæ rekæm?”

⁴¹ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Ko næmrimiaha rifwæ ko næræhaien sækímiaha riwæn. Mætæ ti næri næ mæ tækwækwuni kímiaha hiamæni mæ hiamætæ nari næræhaien sækímiaha ramæmak íhi ia kímiaha.”

10

Iæmæ sæ ramætui ti sipsip me sævænhi

¹ “Iakani nipærhienien tukumiaha i. Iærmama sæ ripkukurau mhæ ia kwæruæ muvniwæ ia koupæ sævæi sipsip me, mætæ ræputæ ia kwopun æpæ iti mati pen ia nækwai koupæ næha, iærmama næha in iærmama sæ ramakres, mamousi iærmama. ² Mætæ iærmama sæ rukurau ia kwæruæ muvniwæ ia koupæ, in iærmama sæ ramætui ti sipsip me. ³ Iærmama sæ ramærer ia kwæruæ ramæsevæer ia tæpinhæ ti iærmama næha. Sipsip me kamhæregi rerin. In ramækwein næghi sipsip me sævænhi kuatia kuatia, nænæ miri iræha mhæier. ⁴ Næpin in riri sævænhi sipsip me pam mhæier, makupwæn ia niræha, nænæ sipsip me kamhækuriræ in, ti næri næ mæ hæukuræn rerin. ⁵ Iærmæpæ riti sipsip me tuhæpwæh nukuriræien in, mætæ tuhap raka iræ ti næri næ mæ hæreirei rerin.” ⁶ Iesu rini nusipekinien i ti niræha, mætæ iræha hæreirei næfe næha rani.

9:29: Jon 8:14   **9:31:** Sam 34:15, Sam 66:18, Aes 1:15, Prov 15:29   **9:33:** Jon 9:16   **9:34:** Sam 51:5, Jon 9:2   **9:37:** Jon 4:26   **9:39:** Jon 3:17, Jon 8:15-16, Mat 13:11-15   **9:40:** Mat 15:14, 23:26
9:41: Jon 15:22   **10:4:** Jon 10:27   **10:6:** Jon 16:25

⁷ Ro pen Iesu rini pen mwi ti niraha i ma, "Iakani niparhienien tukumiaha i. Iou kwaruə savai sipsip me. ⁸ Iraha pam samame hamakupwan ia nirak mhauvehe iraha narmama samame kanamhakres, mamhousi iarmama, matə sipsip me hapkatərig mhə iraha. ⁹ Iou kwaruə. Trini minuə iarmama riti ruvniwə pehe ia nirak, in trarə amasan, mukurən nuvniwə peheien, mitei irapw, matui nəveginien sənəni. ¹⁰ Iarmama nəha ramakres rauvehe a mə trakres, mousi əpune sipsip me, mouraha iraha. Matə iou iakuvehe mə iraha tuhəuvehi nimiruien nənə mhəuvehi asori.

¹¹ Iou iarmama sə iakamatui amasan ti sipsip me. Iarmama sə ramətui amasan ti sipsip me rerin ragien a mə tremhə ti sipsip me savənihi. ¹² Matə iarmama sə kaməraku pen min mə trətui ti sipsip me ripko mhə in iarmama parhien sə ramətui ti sipsip me ti nəri nə mə sipsip me nəha savai iarməpə. Nəpin iarmama nəha rətə kuri əprmin riti rauvehe, rapwəh sipsip me maiu map. Nənə kuri əprmin nəha ruvehe muvehi nepwin, miripwi kirkiri nepwin. ¹³ Iarmama nəha raiu map ti nəri nə mə in iarmama riti kaməraku a in. In ro nəri auər a ia sipsip me nəha.

¹⁴ Iou iarmama sə ramətui amasan ti sipsip me. Iou iakukurən sipsip me səiou, sipsip me səiou həukurən mwi iou. ¹⁵ Ia noien nəha rəmwhen a mwi Tata Kumwesən rukurən iou, iou mwi iakukurən Tata Kumwesən, nənə iou rerik ragien a mə takemhə ti sipsip me səiou. ¹⁶ Səiou me nepwin sipsip me həiwən ia koupə i. Takaməkeikei mipeki pehe mwi iraha, nənə iraha tuhəregi rerik. Ro iamini irə sipsip me nəha tuhəuvehe mho touen kuatia. Iarmama kuatia tramətui ti niraha. ¹⁷ Tata Kumwesən rokeikei pik iou ti nəri nə mə rerik ragien a mə takemhə ti niraha. Takemhə ti niraha, nənə marə muvehi mwi nimiruien səiou rirərig. ¹⁸ Ripko mhə iarmama riti truvehi raka nimiruien səiou, matə iou atukw takəseni pen nimiruien səiou rəmwhen sə iakokeikei. Iakuvehi nasorien ti nəsenien nimiruien səiou, mauvehi mwi nasorien ti nuvehien mwi nimiruien səiou rirərig. In i nəri Tata səiou riməni tukw iou i mə takaməkeikei mo."

¹⁹ Iesu rini pam nəgkiariien me nəha nənə nəmə asori me savai nəkur Isrel həuai mwi iraha me tukwe. ²⁰ Iraha hapik həni mə, "Iəmə nəha iəremhə ramarə irə. In ramarməri. Rəfo kimiaha hiamətərig in?"

²¹ Matə iraha nepwin həni mə, "Rekəm. Iarmama sə iəremhə riti ramarə irə ko ripkəgkiari mhə iamini. Ko iəremhə riti ro iarmama nənimen rifwə rətui matə nəri?"

Nəmə asori me savai nəkur Isrel hənuə tuhəkwi əpune Iesu ia karuətəri

²² Nəpin nəha ruvəuvehe nəkur Isrel kamho nəveginien asori nəha kani mə Nəveginien savai Tetekesen. Kamho nəveginien nəha fwe Jerusalem ia nəpin savai nəkwieien. ²³ Iesu ramavən ia kwopun riti ia nimwə savai Kumwesən kani mə Vranda savai Solomon. ²⁴ Nənə nəmə asori me savai nəkur Isrel həuvehe mheikurkurau irə, mhəni pen tukwe in mə, "Kimaha tahameitenhi ik minesən? Trini minuə ik Kristo sə Kumwesən riməni mə trərhi pehe i, ni pehe tukumaha i, məpwəh nərkwafəien."

²⁵ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakuvəni raka tukumiaha i, matə kimiaha hiəpkini mhə niparhienien ia nirak. Narimnari me nəha samame iakamo ia nəghi Tata səiou kamhahatən pen mə iou sin. ²⁶ Matə kimiaha hiəpkini mhə niparhienien ia nirak ti nəri nə mə ripko mhə kimiaha sipsip

10:8: Jer 23:1-2, Esik 34:2-3   **10:9:** Sam 118:20, Jon 14:6   **10:11:** Sam 23:1, Rev 7:17   **10:12:** Wok Me 20:29   **10:14:** Jon 10:27, 2Tim 2:19   **10:15:** Mat 11:27, Jon 15:13, 1Jon 3:16   **10:16:** Aes 56:8, Jon 11:52, 1Pit 2:25, Esik 34:23, Esik 37:24   **10:17:** Fil 2:8-9   **10:18:** Jon 5:26, 14:31, Jon 19:11
10:19: Jon 7:43   **10:20:** Jon 7:20, 8:48   **10:24:** Wok Me 3:11, 5:12, Luk 22:67   **10:25:** Jon 4:26, 5:36, Jon 10:38   **10:26:** Jon 6:64, 8:45

me səiou. ²⁷ Sipsip me səiou kamhəregi rerik. Iou iakukurən irəha, nənə irəha kamhəkurirə iou. ²⁸ Iakauvei pen nimiruien rerin minraha. Irəha tuhəpkemhə mhə ia nəpin riti. Iərmama riti riwən truvehi raka irəha ia rəgik. ²⁹ Tata səiou sə ruvei pehe irəha miou, niskaiien səvənhi rəpi raka nərmama me pam. Iərmama riti riwən ko ruvehi raka irəha ia rəgin. ³⁰ Iou mine Tata səiou kimrau kuatia.”

³¹ Ia nəpin nəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpeki mwi kəruətərei me mə tuhəkwi əpune in. ³² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakino raka noien amasan me rəpik ia nəmrimiaha Tata Kumwesən ruvei pehe mə tako. Sə rəfo nəha mə tihəkwi əpune iou tukwe?”

³³ Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Kimaha tahəpkəkwi əpune mhə ik ti noien amasan riti sə ikino, mətə kimaha tahəkwi əpune ik ti nəri nə mə ikani ərəha Kumwesən. Ik iərmama a, mətə ikani mə ik Kumwesən.”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i kimərai pen ia Loa səkimiaha uə? Rini iamini irə minuə ‘Iakini minuə kimiaha nə kumwesən me.’ ³⁵⁻³⁶ Kitaha səukurən mə nəfe Nəkukua Ikinan rani ko kəpkətəfi mhə. Ro iamini irə mə Kumwesən rinəkwein nərmama me nəha səməme in riməuvei pen nəgkiariien səvənhi minraha minuə ‘kumwesən me,’ rəfo kimiaha hiaməni ərəha iou? Iou iərmama i Kumwesən ruvərfi raka iou, mərhi pehe iou iakuvehe ia tiprənə i, mətə kimiaha hiaməni mə iakani ərəha in, ti nəri nə mə iakini mə, ‘Iou Tini Kumwesən.’ ³⁷ Mə iou iapko mhə narimnari me səiou Tata rokeikei mə tako rərəha mə kimiaha hiəni nīpərhiēnien ia nirak. ³⁸ Mətə mə iakamo narimnari me nəha, pərhiēn hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nirak, mətə tihaməkeikei mhəni nīpərhiēnien ia narimnari me nəha sə iakamo. Ia noien i kimiaha tihəukurən, mhəukurən amasan mə Tata Kumwesən in i ia nirak iou nə irə.”

³⁹ Irəha haməmwur mwi mə tuhəkwtəmhiri Iesu, mətə in ramkeies raka ia rəginraha, ⁴⁰ mavən məpi simwin mwi ia nui aris Jotan, mevən ia kwopun nəha Jon ramo paptəes ikin fwe kupwən, mamarə ia kwopun nəha. ⁴¹ Nərmama həpik həuvehe tukwe, mhəni mə, “Jon rəpko nīmtətien riti, mətə nəgkiariien me pam səməme in riməni ia iəmə i ho nīpərhiēnien.” ⁴² Ro pen nərmama həpik ia kwopun nəha həni nīpərhiēnien ia Iesu.

11

Iesu ro Lasaros rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Iərmama riti ramemhə nəghin nə Lasaros. Imwəni fwe Petani. Petani in rukwənu səvəi Meri mine piəvi Meri nəghin nə Marta. ² Meri nəha in pran sə rinətəgi pen senta ia nisui Iərimənu səkitaha, mahəkwi raka ia nīmwai nukwənen. Lasaros nəha in kitiriməni. ³ Lasaros ramemhə iamini irə ro pen kitiriməni mi nəha krouərhi pen nəgkiariien riti revən ti Iesu, rouni mə, “Iərimənu. Ik riti sə ikokeikei pik ramemhə.”

⁴ Mətə nəpin Iesu riregi nəgkiariien nəha, rini mə, “Nemhəien i ko rəpko mhə Lasaros remhə anan. Ramarə irə mə nərmama tuhətoni nasoriēn səvəi Kumwesən. Nemhəien i in suatuk sə Kumwesən truvehi utə nəghi Tini irə.”

⁵ Iesu rokeikei pik Marta mine piəvni Meri mine kitirimənrau Lasaros. ⁶ Ro iamini irə nəpin in riregi mə Lasaros ramemhə, in rarə mwi nəpin kəru mwi ia kwopun nəha in ramarə ikin.

10:27: Jon 8:47, 10:3   **10:28:** Jon 3:16, 6:39, Jon 18:9   **10:31:** Jon 8:59   **10:33:** Lev 24:16, Mat 26:65, Jon 5:18   **10:34:** Sam 82:6   **10:35-36:** Mat 5:18   **10:38:** Jon 14:10-11   **10:39:** Luk 4:30, Jon 8:59   **10:40:** Jon 1:28   **10:42:** Jon 7:31   **11:1:** Luk 10:38-39   **11:2:** Jon 12:3   **11:3:** Jon 11:36   **11:4:** Jon 9:3, 11:40

⁷ Nəp̄in nəha kəru rukurau nənə in r̄ini pen t̄i nər̄mama me səvənhi mə, “Pwəh səuvən mwi fwe tənə Jutia.”

⁸ M̄iregi nər̄mama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Iahatən. Təkwtək̄wuni a kwər̄ha nəmə asori me ia Jutia hokeikei mə tuhək̄wi əp̄une ik ia kəruət̄erei me. Mətə ikokeikei mə tikr̄ərig mevən mwi fwe ik̄in?”

⁹ M̄iregi Iesu r̄ini mə, “K̄imiaha hiək̄urən mə aoa twelef ia ran. Tr̄ini m̄inua iər̄mama riti ramavən ia ran, tr̄ipkar̄əti mhə t̄i nəri nə mə in ramətə nukuraanien sə raməhiəp̄w̄in nər̄mama ia t̄ipr̄ənə i. ¹⁰ Mətə tr̄ini m̄inua iər̄mama riti ramavən ia nəp̄in in trap̄əti t̄i nəri nə mə nukuraanien nəha riwən irə.”

¹¹ Iesu r̄ini pam nəgkiariien me nəha, mar̄ip̄in mani pen t̄i nirəha i mə, “Kitaha riti Lasaros ramapri, mətə iakinamevən takəsuep̄wiri in.”

¹² M̄iregi nər̄mama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Iər̄imənu. Tr̄ini m̄inua in ramapri in truvehe məsan̄in.” ¹³ (Iesu rəgkiari ia Lasaros mə ruvəmhə, mətə rer̄inraha ramr̄hi mə n̄ipwrai nəgkiariien səvənhi mə in ramapri a.)

¹⁴ Ro pen Iesu r̄ini pen atukwatukw t̄i nirəha i mə, “Lasaros ruvəmhə. ¹⁵ Nənə nəp̄in rer̄ik r̄ir̄hi k̄imiaha, iakagien mə iou iapkarə mhə ia kwopun nəha nəp̄in remhə irə. Nəri nəha trasitu ia k̄imiaha mo k̄imiaha hiəni n̄ipər̄hienien ia nirak. Mətə pwəh səuvən tukwe.”

¹⁶ Ro iam̄inhi irə Tomas nəha kani in mə “Mwirmwir,” r̄ini pen t̄i nər̄mama me nəha irəha min kamhək̄urirə ia Iesu mə, “Ramasan. Pwəh kitaha pam səuvən mhemhə kitaha min.”

Iesu rəgkiari vivi m Marta m̄ine Meri

¹⁷ Nənə Iesu rapirapw ia Petani mətoni Lasaros r̄inəmak nəp̄in kefə raka ia n̄ipəgi kəruət̄erei. ¹⁸ Rukwənu nəha Petani ipaka t̄i Jerusalem, kavən rəmwhen ia kilometa kahar. ¹⁹ Nək̄ur Isrel me həp̄ik həməuvehe t̄i Marta m̄ine Meri mə tuhəgkiari vivi m̄inrau t̄i nəri nə mə k̄itirim̄anrau ruvəmhə. ²⁰ Ro iam̄inhi irə nəp̄in Marta r̄iregi mə Iesu rauvehe, in revən mətə in. Mətə Meri ramək̄ure a ia nəkwai nimwə.

²¹ Marta r̄ini pen t̄i Iesu i mə, “Iər̄imənu. Ko ramo ik ia kwopun i ko k̄itirimak rəpwəh nemhəien. ²² Mətə iou iakukurən mə təkwtək̄wuni nəfe nəgh̄in tikərəs Kumwesən tukwe, in truvei pehe mik.”

²³ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “K̄itirimam trətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

²⁴ M̄iregi Marta r̄ini pen tukwe in mə, “Iou iakukurən mə in trətui mwi ia nəp̄in sampam, nəp̄in nər̄mama tuhətui mwi ia nemhəien.”

²⁵ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Iou iər̄mama i iakamo nər̄mama səməme həuvəmhə hətui mwi ia nemhəien. Iou n̄im̄iruien. Iər̄mama sə rani n̄ipər̄hienien ia nirak nəri auər a mə remhə mətə tr̄im̄iru. ²⁶ Nənə iər̄mama sə ram̄iru, mani n̄ipər̄hienien ia nirak, tr̄ipkəmhə mhə ia nəp̄in riti. Ik̄ini n̄ipər̄hienien ia nəgkiariien i?”

²⁷ M̄iregi Marta r̄ini pen tukwe in mə, “Ouəh, Iər̄imənu. Iakani n̄ipər̄hienien mə ik iəmə i kani mə Kristo. Ik T̄ini Kumwesən. Ik iəmə i profet kupwən me həməni mə tikuvehe ia t̄ipr̄ənə i.”

²⁸ Marta r̄ini nəgkiariien nəha, nənə mərari mevən mə trəkwein piəvni Meri. In revən məgkiari afafa min, m̄ini mə, “Iahatən səkrau in i ruvəuvehe, mamərəs ik.” ²⁹ Nənə nəp̄in Meri r̄iregi nəgkiariien nəha, riskəmter akwauakw, mevən t̄i Iesu. ³⁰ Iesu r̄ipkuvehe mhə ihi ia rukwənu nəha, mətə

11:8: Jon 8:59   11:9: Jon 9:4-5   11:10: 1Jon 2:11   11:11: Mat 9:24   11:16: Mak 14:31
 11:18: Mat 21:17   11:21: Jon 11:32   11:24: Jon 5:29   11:26: Jon 8:51   11:27: Jon 6:69
 11:29: Jon 11:20

ramærer ihi ia kwopun naha Marta rinætoni in ikin. ³¹ Nækur Isrel me naha sëmæme kamhækure iraha Meri ia nækwai nimwæ mamhægkiari vivi min, hætoni Meri riskæmter akwauakw mier irapw iruæ. Ro pen iraha hækuriræ in. Rerînraha ramrhi mæ rosi in ramevæn mæ trasæk ia kwopun kinærkwafæ nipwrai kitirimæni ikin.

³² Næpîn Meri ruvehe ia kwopun naha Iesu ramærer ikin, mætoni, in rinimwi nukurhun mi ia nænimen, mini pen tukwe in mæ, “Iærimænu. Ko ramo ik ia kwopun i ko kitirimak ræpwæh nemhæien.”

³³ Ia næpîn naha Meri ramasæk. Nækur Isrel me naha sëmæme hæuvehe iraha min iraha mwi kamhasæk. Iesu rætoni rerîn rærkwæpîr, meiahag æfi tukwe, ³⁴ mini mæ, “Kîmiaha hiærkwafæ nipwran pæku?”

Mîregi iraha hæni pen tukwe in mæ, “Iærimænu. Uvehe mætoni.”

³⁵ Iesu rasæk.

³⁶ Ro pen nækur Isrel me hæni mæ, “Hætoni ro. Rosi in rokeikei pik anan Lasaros.”

³⁷ Mætæ iraha nepwîn hæni mæ, “Iæmæ i rinomasan raka iærmama riti nænimen rifwæ. Ræfo in ripkomasan mhæ mwi Lasaros mæ træpwæh nemhæien?”

Iesu ro Lasaros rætui mwi ia nemhæien

³⁸ Ro iamînhi iræ Iesu rîregi mwi ræraha anan. In ruvehe ia kwopun kinærkwafæ nipwrai Lasaros ikin. Kinærkwafæ nipwran ia nipægi kæruterei riti. Nænæ kæruterei riti mwi ramærer tukuahag tærhui nipæg naha. ³⁹ Iesu rîni mæ, “Hæuvehi raka kæruterei naha.”

Mætæ Marta, kitirimæi iæmæ naha sæ ruvamhæ, rîni pen tukwe in mæ, “Iærimænu. In ruvæpein raka. In i næpîn sæ ro kefæ sævænhi.”

⁴⁰ Mîregi Iesu rîni pen tukwe in mæ, “Rosi ikinenouenou næfe iakimæni pehe tukw ik uæ? Trîni minuæ ikîni nipærhienien ia nirak, tikætæ nasorîien sævæi Kumwesæn.”

⁴¹ Ro iamînhi iræ iraha hæuvehi raka kæruterei naha. Nænæ Iesu rækwætæ, mini mæ, “Tata. Iakani tanak tukw ik ti næri næ mæ ikuværegi raka iou.

⁴² Iakukuræn mæ ikamregi iou ia næpîn me pam, mætæ iakani nægkiariien i mæ trasitu ia nærmama me i kamhærer kuraukurau. Iakuæ iraha tuhæni nipærhienien mæ ikînærhi pehe iou.”

⁴³ Næpîn Iesu rîni pam nægkiariien me naha, rækwein æpwæmwîs, mini mæ, “Lasaros! Ier irapw!” ⁴⁴ Nænæ iæmæ naha sæ ruvamhæ rier irapw. Tinari me naha sæ kinærkwî rægîn mi mine nisun mi iræ mine sæ naha kinærkwî nænimen iræ kamhæmak ihi ia nipwran. Nænæ Iesu rîni pen ti niraha i mæ, “Hæfi raka tinari iræ, pwæh ravæn.”

Næmæ asori me hærai sun mæ tuhousi æpune Iesu

⁴⁵ Nækur Isrel me naha sëmæme hæmæuvehe mhæti pehe Meri iraha hæpik hætoni næfe Iesu rîno, nænæ mhæni nipærhienien ia Iesu. ⁴⁶ Mætæ iraha nepwîn hæuvæn ti Farisi me, mhæni pen næfe Iesu rîno. ⁴⁷ Ro iamînhi iræ pris asori me mine Farisi me housæsimwîn næmæ asori me sævæi nækur Isrel, mhæni mæ, “Kitaha tsæfo i? Kwa iæmæ i ramo nîmtætien me ripik. ⁴⁸ Trîni minuæ kitaha sæseni in ramo iamînhi iræ marîpîn, nærmama me pam tuhæni nipærhienien iræ. Nænæ nækur Rom tuhæuvehe mhouraha nimwæfwaki sækitaha mine nærmama me sækitaha.”

⁴⁹ Mætæ iraha riti næghîn næ Kaeafas in rauvehi wok sævæi pris asori anan ia nuk naha. In rîni pen ti niraha i mæ, “Kîmiaha hiæreirei nari. ⁵⁰ Ræfo kîmiaha

hiəpkətə mhə mhəukurən? Ko iərmama kuatia remhə ti nəkur Isrel ramasan məpi raka kousi əpune kitaha nəkur Isrel me pam.”

⁵¹ Kaeafas ripkini atukw mhə nəgkiariien i, mətə in rauvehi wok səvəi pris asori anan ia nuk nəha, mani irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwīn Ikinan. Nəri nəha ripkier pehe mhə ihi, mətə in rukupwən mini irapw mə Iesu tremhə ti nəkur Isrel. ⁵² Mətə in tripkemhə mhə ti nirəha əpa nəkur Isrel, in tremhə mwi ti nipwnəti Kumwesən me səməme kamharə kirkiri ia tənəmtənə me, nənə mousəsimwīn irəha ia kusen kuatia. ⁵³ Ia nəpīn nəha nəmə asori me nəha hənəmrai sun mə tuhousi əpune Iesu.

⁵⁴ Ro iamīnhi irə Iesu rəpwəh navən irapwien ia nəmri nəkur Isrel ia tənə Jutia, mətə in rəpwəh tənə səvənraha mevən ia taon riti nəghin nə Efrem. Taon nəha ipaka ti kwopun akwesakwes ikīn. Iesu ramarə ikīn irəha nərmama me səvənhi.

⁵⁵ Nəveginien asori nəha səvəi nəkur Isrel nəghin nə Pasova ruvəuvehe ipaka. Ro pen nərmama həpik həier ia kwopun me mhəutə pen fwe Jerusalem mə tuho irəha hāmher ia nəmri Kumwesən kurirə Pasova ruvehe. ⁵⁶ Irəha kamhərer ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhətui Iesu, mamhəgkiari minraha me, mamhəni mə, “Kimiaha hiaməfətərig irə? Rosi ko in ripkuvehe mhə ia nəveginien asori uə?” ⁵⁷ Irəha hənī ianhi ti nəri nə mə pris asori me mine Farisi me həuvəni raka nəkwənraha mə trīni minuə iərmama riti rukurən kwopun Iesu ramarə ikīn traməkeikei mini pen ti nirəha i nənə irəha tuhəuvən mhəkwtəmhiri in.

12

Meri rətəgi pen senta ia nisui Iesu

¹ Nəpīn sikis a mwi nəveginien asori nəha Pasova ruvehe. Ro pen Iesu revən ia Petani, imwei Lasaros. Lasaros nə iəmə sə Iesu rinəsəwpwiri in ia nemhəien. ² Irəha həpnəpenə nəveginien riti sənəi Iesu fwe ikīn. Marta rasui raka nəveginien. Lasaros in mwi riti ia nərmama me nəha səməme kamhani pəri nari irəha min. ³ Ia nəpīn nəha Meri ruvehi nipəri senta kīno ia nat atukwatukw nənimen rutə pik. In ruvehi mətəgi pen ia nisui Iesu mi, nənə minəmrai nisun mi ia nimwai nukwənen. Nəkwai nimwə ruvehe mukuər ia nipeki senta.

⁴ Mətə iərmama riti səvəi Iesu, nəghin nə Jutas Iskariot, iəmə nəha ripko mhə tui truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in, in rīni mə, ⁵ “Rəfo kīpkəmri pen mhə nəmri nari ia senta nəha? Kukurən nuvehien silin me kīno ia silva irəha pam tri hantret, kuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən.”

⁶ Jutas ripkini mhə nəgkiariien nəha ti nəri nə mə in rokeikei mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən. Mətə in rīni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə in rauvehi tənəripw irəha kamhəvai pen mane irə, nənə nəpīn nepwīn ramakres afafa nipərīn səvənhi.

⁷ Mətə Iesu rīni mə, “Əpwəh nəskiien prən i. In rīno nəri i rerīn ramrhi nəpīn tukīnimwi iou irə. ⁸ Nərmama nautə səvənraha riwən tiharə kimiaha minraha nəpīn me, mətə iou tapkarə pəri mhə kitaha m kimiaha nəpīn me.”

⁹ Nəkur Isrel me həpik həregi mə Iesu in ia kwopun nəha, həregi həuvən tukwe. Irəha həpkəuvən mhə mə tuhətoni Iesu əpa, mətə həuvən mə tuhətoni mwi Lasaros. Lasaros nə in iəmə sə Iesu rinəsəwpwiri in ia nemhəien. ¹⁰ Pris asori me hərai sun mə tuhousi əpune Lasaros mwi, ¹¹ ti nəri nə mə nəkur Isrel

11:51: Jen 50:20   **11:52:** Jon 10:16, 17:21, 1Jon 2:2   **11:53:** Jon 5:18   **11:54:** Jon 7:1   **11:55:** 2Kron 30:17, Wok Me 21:26   **11:56:** Jon 7:11   **12:1:** Jon 11:1,43   **12:2:** Luk 10:40   **12:3:** Luk 7:37-38   **12:4:** Jon 18:3   **12:5:** Mat 19:21   **12:7:** Jon 19:40   **12:8:** Dut 15:11   **12:9:** Jon 11:43-44   **12:11:** Jon 11:45

me hāpik, nāpīn hātoni mā in ruvēmīru mwi, hāni nīpārhiēnien ia Iesu, nānā mhāp wāh nukurirāien nāmā asori me sāvānraha.

Iesu revān mapirapw fwe ia Jerusalem nārmama hāgnāgīni in

¹² Kīni rakwakwi irā, nārmama me nāha sāmāme hāuvān tī nāveginien asori nāha Pasova hāregi mā Iesu rauvehe ia Jerusalem. Nārmama me nāha hāpik. ¹³ Hāuvehi nīmwai nāmwiir mhāuvehi mhāier ia taon mhāuvān mhātā in rauvehe ia suatuk, kām hākwein āpwāmwis mā,
“Sāgnāgīni Kumwesān!

Sākwein amasan ia iāmā i rauvehe ia nāghi Iārimānu sākītaha!
Sākwein amasan irā, in kīg sāvāi nākur Isrel!”

¹⁴ Iesu rātā kwāti togki riti nānā rākure irā. Nāri nāha ramesi pen nāgkiariien i kīmārai pen ia Nākukuā Ikinan. Rīni iamīnhi irā mīnuā,

¹⁵ “Nākur Saeon^a tihāp wāh nehekīrien.

Hātā ro kīg sākīmīaha rauvehe,
māmākure ia kwāti togki riti.”

¹⁶ Ia nāpīn nāha nārmama me sāvāi Iesu hāreirei nīpwrai narimnari me i. Mātā kurirā irā, kuvehi utā raka Iesu revān fwe ia neiai, rerīnraha rīrhi mā kīmārai pen narimnari me i ia Nākukuā Ikinan ramāgkiari irā. Rerīnraha rīrhi mwi mā nārmama me hāno narimnari me i irā.

¹⁷ Iesu rīno Lasaros rātui mwi ia nemhāien sāvānhi. Nārmama me nāha sāmāme kām hārer irāha mīn ia nāpīn nāha in rīnākwein Lasaros irā mā trier ia nīpāgi kārūterei irāha kām hāripīn mām hāni irapw nāfe irāha hānātoni.

¹⁸ Nārmama hāpik hānuā tuhātoni Iesu tī nāri nā mā irāha kām hāregi mā in rīno nīm tātien nāha. ¹⁹ Ro iamīnhi irā Farisi me kām hāni pen tī nīrāha me i mā, “Hātoni ro, kītaha ko sāpko anan mhā nari riti! Tākwtākwuni nāha nārmama me pam kām hākurirā in!”

Iesu rīni irapw mā tramākeikei memhā

²⁰ Nākur Kris me nepwīn nāha ikīn kām hāfwaki irāha nārmama me nāha sāmāme hāmātā pen fwe Jerusalem tī nāveginien asori. ²¹ Nākur Kris me nāha hāuvehe tī Filip. (Filip imwāni fwe Petsaeta ia tānā Kalili.) Hāuvehe mhāni pen tukwe in mā, “Iāmā asori. Kīmāha iahokeikei mā tahātoni Iesu.”

²² Ro iamīnhi irā Filip revān mīni pen tī Antru, nānā rouevān rouni pen tī Iesu.

²³ Nānā Iesu rīni pen tī nīrāha i mā, “Tākwtākwuni nāha nāpīn sā Kumwesān truvehi utā nāghi Iāmāti Iārmama irā ruvāuvehe. ²⁴ Iakāni nīpārhiēnien tuku- mīaha i. Nūni nari riti ko rīpkukuā mhā kwānkwan trīni mīnuā rīpkukupwān mhā mīmwei irapw ia tīprānā memhā. Mātā mā remhā trukūā kwānkwan rīpik. ²⁵ Iārmama sā rokeikei pīk nīmīruien sāvānhi trarfai irā, mātā iārmama sā rām wāki nīmīruien sāvānhi ia tīprānā i in trākwtām hiri nīmīruien sāvānhi mām evān muvehi nīmīruien rerīn. ²⁶ Iārmama sā ramo tukwīni nari miou tramākeikei mukurirā iou. Nānā kwopun pāku iakamarā ikīn iārmama sā ramo tukwīni nari miou in mwi trarā ikīn. Iārmama sā ramo tukwīni nari miou Tata Kumwesān trīsiai in.

²⁷ Tākwtākwuni nāha iakregi rārāha anan. Nānā takāfni mwi irā? Ko iakīni mā ‘Tata uvehi raka nāmīsāien sā rauvehe tukw iou’? Rekām, kwa in nā iakīmāuvehe tukwe mā nāpīn i treste iou iamīnhi irā. ²⁸ Tata uvehi utā nāghīm!”

12:13: Mat 27:42, Jon 1:49   **a 12:15:** Nāgkiariien i ‘Saeon’ nāghi Jerusalem.   **12:16:** Jon 2:22
12:17: Jon 11:43-44   **12:19:** Jon 11:48   **12:21:** Jon 1:44, Luk 19:3, 23:8   **12:23:** Jon 13:31-32,
Jon 17:1   **12:24:** 1Kor 15:36   **12:25:** Mat 16:25   **12:26:** Jon 14:3, 17:24   **12:27:** Sam 6:3,
42:5, Mat 26:38   **12:28:** Mat 3:17

Təkwətəkwuni a mwi kregi nəgkiariien riti ruku pen ia neiai muvehe. Nəgkiariien nəha rini mə, “Iou iakuvəuvehi utə raka nəghik, nənə təkwətəkwuni nəha takuvehi utə mwi.” ²⁹ Nərmama səməme kamhərer ipaka tukwe həregi həni mə, “Kwa karuəruə!” Nəpwın həni mə, “Agelo riti rəgkiari pen min.”

³⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “nəgkiariien nəha rıpkuvehe mhə mə iou takregi. Mətə ruvehe mə kimiaha tihəregi. ³¹ Təkwətəkwuni nəha rino nəpın sə Kumwesən trərpwın noien ərəha me kamo ia tıprənə i. Təkwətəkwuni nəha in trəkoui irapw Setan sə ramərimənu ia tıprənə i. ³² Nənə iou, nəpın kuvehi utə iou iakaraka ia tıprənə, takvi pehe nərmama pam həuvehe tukw iou.” ³³ Iesu rini nəgkiariien i mani əuenhın mə trəfemhə irə.

³⁴ Ro pen nərmama həni pen tukwe in mə, “Kimaha iahəuvəregi raka ia Loa səkitaha mə nəpın Kristo truvehe in tramarə rerin. Rəfo ikani mə tukuvehi utə İəməti İərmama? Sin nəha İəməti İərmama nəha?”

³⁵ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nukuraanien sə raməhiəpwın kimiaha trarə nəpın ouihı a mwi kimiaha min. Havən nəpın nukuraanien i ramarə ihı kimiaha min, kamo nəpitəvien ruvehe mousəman kimiaha. İərmama sə ramavən ia nəpitəvien rıreirei kwopun ramevən ikın. ³⁶ Nəpın nukuraanien i ramarə ihı kimiaha min, tihəni nıpərhienien irə. Ia suatuk nəha kimiaha tihəuvehe mhə nıpwənəti nukuraanien ia kimiaha.” Nəpın Iesu rini pam nəgkiariien me i, in rəpwəh irəha, mevən məkəwafə.

Nəkur Isrel həpwəh niniien nıpərhienien ia Iesu

³⁷ Iesu rino auər a nımtətien me rıpık ia nəmri nəkur Isrel mətə irəha həpkini mhə nıpərhienien irə. ³⁸ Noien i rier pehe iamınhi mə nəgkiariien i Profet Aesea rıməni fwe kupwən truvehe mukuə irə. In rıməni iamınhi irə mınuə, “İərimənu. Sin rini nıpərhienien ia nəgkiariien səkimaha?

İərimənu ro pui nıskaiien səvənhi m sin?”

³⁹ Ro iamınhi irə irəha ko həpkini mhə nıpərhienien ia Iesu ti nəri nə mə Profet Aesea rıməni mwi mınuə,

⁴⁰ “Kumwesən rino nənimenraha rıfwə,
nənə məsisəg ia nətərigien səvənraha.

In rino iamınhi kamo irəha hətə nari ia nənimenraha,
mhəukurən nari ia rerınraha,
mhərərig,
nənə tako irəha həuvehe mhəsənın.”

⁴¹ Profet Aesea rıməni nəgkiariien me i ti nəri nə mə in rınətoni nasorien səvəi Iesu, nənə məkkiari irə.

⁴² Mətə pərhien nəmə asori me həpık kwopti irəha mwi həni nıpərhienien ia Iesu. Mətə ti nəri nə mə kamhəhekır Farisi me, həpwəh nini irapwien. Irəha həpwəh nokeikeiien mə Farisi me tuhərhi irapw irəha ia nımwəfwaki səvənraha. ⁴³ Nəmə asori me i hokeikei mə nərmama tuhaməmwur ia nəgnəginiien irəha. Irəha hokeikei sə nəha məpi raka mə Kumwesən trəgnəgini irəha.

⁴⁴ Ia nəpın nəha Iesu rəkwein əpwəmwıs, mını mə, “İərmama sə rani nıpərhienien ia nırak, rıpkini əpa mhə nıpərhienien ia nırak, mətə rani nıpərhienien ia İəmə sə rınərhi pehe iou. ⁴⁵ Nənə İərmama sə ramətə iou, ramətə mwi İəmə sə rınərhi pehe iou. ⁴⁶ Iou iakıməuvehe ia tıprənə i

12:29: Wok Me 23:9   **12:30:** Jon 11:42   **12:31:** Jon 9:39, 14:30   **12:32:** Jon 3:14   **12:33:** Jon 18:32   **12:34:** Sam 89:4,36, Sam 110:4, Aes 9:7, Dan 7:14   **12:35:** Jon 7:33, 8:12, 1Jon 2:10-11
12:36: Efes 5:8   **12:38:** Rom 10:16   **12:39:** Mat 13:15   **12:41:** Aes 6:1   **12:42:** Jon 7:48, 9:22   **12:43:** Jon 5:44   **12:44:** Mat 10:40   **12:45:** Jon 14:9   **12:46:** Jon 8:12, 12:35

iakəmwhen ia nukuraanien. Ro iam̄nhi irə, iərmama sə rani n̄pərhiēnien ia nirak tripkarə mhə ia nəpitəvien.

⁴⁷ Iərmama sə ramregi nəgkariien me səiou, məpwəh noien nəfe iakani, tapkərpw̄in mhə noien ərəha səvəhi. Iou iapkuvehe mhə ia t̄iprənə i mə takərpw̄in noien ərəha səvəi nərmama, mətə iakuvehe mə takuvehim̄iru irəha. ⁴⁸ Mətə iərmama sə rauvei pehe təkutan miou, məpwəh mwi n̄niien n̄pərhiēnien ia nəgkariien me səiou, nari riti nəha ik̄in tukərpw̄in pen min tukwe. Ia nəp̄in sampam tukərpw̄in pen min t̄i nəri nə mə r̄ini nəri auər a ia nəgkariien səiou sə iakim̄ani. ⁴⁹ Tro iam̄nhi irə t̄i nəri nə mə nəgkariien me i səiou r̄ipkuku pehe mhə ia nirak a. Mətə Tata Kumwesən sə r̄inərhi pehe iou iakuvehe, in nə r̄im̄ani pehe nəkwan tukw iou i mə nəfe noien səvəi nəgkariien takesi pen m̄ine nəfe nəgkariien tak̄ini. ⁵⁰ Nənə iakukurən mə nəgkariien i səvəhi in nə nukune n̄m̄iruēn rer̄in. Ro iam̄nhi irə nəfe iakani, mani makurirə a nəfe nəgkariien Tata Kumwesən r̄im̄ani pehe tukw iou i.”

13

Iesu raikuas ia nisui nərmama me səvəhi

¹ Trakwakwi tuko nəveḡinien asori nəha Pasova. Iesu rukurən mə nəp̄in səvəhi ruvəuvehe ipaka na trəpwəh t̄iprənə i mevən t̄i Tata Kumwesən. Nəp̄in me in ramokeikei nərmama me səvəhi səməme kamharə ia t̄iprənə i, mamokeikei irəha nəp̄in me meste pehe nəp̄in in tremhə irə.

² Ia nərUARəv Iesu m̄ine nərmama me səvəhi kamhani pəri nari. Setan r̄inəmri pen raka nətəriḡien riti ia reri Jutas Iskariot, t̄ini Saemon, mə truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməm̄wəki in. ³ Iesu rukurən mə Tata Kumwesən ruvəuvei pen raka narimnari me pam ia rəḡin. In rukurən mwi mə fwe kupwən in rəpwəh Kumwesən muvehe, nənə təkwtək̄wuni in tr̄irəriḡ mevən mwi t̄i Kumwesən. ⁴ Ro iam̄nhi irə in r̄iskəmter ia kwopun nəha kamhani pəri nari ik̄in, muvehi raka karkahu səvəhi, nənə muvehi t̄inari riti mwi kamərai raka nəpw̄tiḡien irə, mətoti. ⁵ Mətoti pam, m̄ivi pen nui ia nari kamaikuas ia nisui iərmama irə, nənə m̄inamaikuas ia nisui nərmama me səvəhi, nənə mamrai raka nəpw̄tiḡien ia t̄inari sə in r̄inətoti irə.

⁶ Nəp̄in in ruvehe t̄i Saemon Pita, Pita r̄ini pen tukwe in mə, “Iərim̄anu. Ikuə tikaikuas mwi ia nisuk mi?”

⁷ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Nəri i iakamo ikreirei təkwtək̄wuni, mətə kurirə ik̄in tikukurən.”

⁸ M̄iregi Pita r̄ini pen tukwe in mə, “Rekəm. Ko iakəpwəh nəsēnien ik̄ikaikuas ia nisuk mi ia nəp̄in riti.”

M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Mə iapkaikuas mhə ia niram, tukəpwəh n̄niien mwi mə ik̄ iərmama riti səiou.”

⁹ M̄iregi Saemon Pita r̄ini pen tukwe in mə, “Iərim̄anu. Mə ro iam̄nhi irə, tikəpwəh naikuas əpaien ia nisuk mi, mətə tikaikuas mwi ia t̄ipage rəḡik mi m̄ine nukwənek.”

¹⁰ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Iərmama sə r̄inaru raka traru mwi t̄i nəfe? N̄ipwran r̄inəmher pam raka, mətə nisun mi əpa traməkeikei maikuas mwi ia nirau. Kimiaha hiənəmher raka, mətə r̄ipko mhə kimiaha pam.”

¹¹ Iesu ruvəukurən raka sin ia nirəha truvei pen in ia rəgi nərmama səməme haməm̄wəki in. Ro pen in r̄ini ianhi mə, “R̄ipko mhə kimiaha pam hiəmher.”

¹² Nəp̄in Iesu raikuas pam ia nisunraha, rarkahu mwi karkahu səvəhi, mevən mwi məkure ia təm̄whek̄in, nənə m̄ini pen t̄i nirəha i mə, “Kimiaha

hiəukurən nīpwrai nəri i iako m kīmiaha? ¹³ Kīmiaha hiaməkwein iou mə 'Iahatən' mine 'Iərimənu.' Nənə hiaməni atukwatukw a, ti nəri nə mə nīpərhienien iou Iahatən səkīmiaha mine Iərimənu səkīmiaha. ¹⁴ Ro iamīnhi irə mə iou iakīnaikuas ia nīsumiaha iamīnhi, ramasan mə kīmiaha mwi tihai kuas ia nīsumiaha me. ¹⁵ Iou iako noien i mahatən kīmiaha irə mə kīmiaha tiho rəmwhen iou iakīno m kīmiaha. ¹⁶ Iakani nīpərhienien tukumiaha i. Iərmama sə ramo tukwini nari rīpkasori mhə ia iəmə asori səvənhi. Iərmama sə kamərhi in ti nuvehien nəgkiariien in rīpkasori mhə ia iərmama sə ramərhi in. ¹⁷ Təkwtəkwi naha kīmiaha hiəukurən amasan narimnari me i, ro iamīnhi irə trīni minuə hio iamīnha irə, kīmiaha rerīmiaha tragien."

Iesu rīni irapw mə tukuvei pen in ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in

¹⁸ "Iou iapəkəgkiari mhə ia kīmiaha pam. Iakukurən amasan səməme iakīnərpwi rəgik ia nīrəha. Mətə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə. Rīni mə, 'Iərmama sə kupwən iarouəni nari kīmrau min, mətə təkwtəkwi naha in ruvəuvehe minəmwəki iou.'

¹⁹ Iou iakani irapw nəri i tukumiaha təkwtəkwi, nəpīn rəpwəh ihi nier peheien. Mətə nəpīn trier pehe irə, nənə kīmiaha tihəni nīpərhienien ia nīrak mə iou i in i. ²⁰ Iakani nīpərhienien tukumiaha i. Iərmama sə raməsevər ia rerīn ti iərmama riti səiou sə takərhi pen i rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerīn tukw iou. Nənə iərmama sə raməsevər ia rerīn tukw iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerīn ti Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe."

²¹ Nəpīn Iesu rīni pam nəgkiariien me naha, rīregi rərəha fwe ia rerīn, mīni irapw mə, "Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə kīmiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou."

²² Nənə nərmama me səvənhi həti pen mhətoni irəha me, mhəreirei mə Iesu rani sin. ²³ Irəha riti Iesu rokeikei pīk, in raməkure ipaka ti Iesu. ²⁴ Ro pen Saemon Pita ruini pen kənkəpwə min mə trəres ro Iesu mə iərmama sin naha in rani.

²⁵ Ro iamīnhi irə iərmama naha rəkure pəpən ipaka ti Iesu, mərəs in mə, "Iərimənu, sin naha ikani?"

²⁶ Mīregi Iesu rīni mə, "Iərmama sə takəkwsen bred meitesi ia nīse nari muvei pen min, iərmama naha i naha." Nənə in ruvehi nīpəri bred riti, meitesi ia nīse nari, muvei pen m Jutas tīni Saemon Iskariot. ²⁷ Nənə Jutas ruvehi bred, təkwtəkwi a mwi Setan ruvnimwə ia rerīn.

Nənə Iesu rīni pen tukwe in mə, "Nəfe naha ikuə tiko, iko akwauakw." ²⁸ Iesu rīni nəgkiariien naha ti Jutas, mətə nərmama me naha kamhəni pəri nari irəha min həreirei mə rīni pen ti nəfe. ²⁹ Nəpīn rerīnraha rīrhi mə rosi Iesu rīməni pen tukwe in mə trevən muvehi nəmri nəveginien riti uə trevən muvei pen mane nəpīn m nərmama nautə səvənraha rīwən. Rerīnraha rīrhi iamīnhi ti nəri nə mə Jutas ramətui ti tənəpīpw sə irəha kamhəvai pen mane me səvənraha irə. ³⁰ Ro iamīnhi irə nəpīn Jutas ruvehi raka bred, rərər, mier akwauakw a. Ia nəpīn naha ruvəpitəv.

Saemon Pita trīni mə rīreirei Iesu

³¹ Nəpīn Jutas ruvəier raka, Iesu rīni mə, "Təkwtəkwi naha rīno nəpīn sə tukuvehi utə nəghi Iəməti Iərmama irə, nənə na in truvehi utə nəghi Kumwesən. ³² Trīni minuə in ruvehi utə nəghi Kumwesən, Kumwesən in mwi truvehi utə in revən marə irau min. In tro təkwtəkwi a mwi.

13:13: Mat 23:8,10   **13:14:** Mat 20:28, Luk 22:27   **13:15:** Fil 2:5, Kol 3:13, 1Pit 2:21   **13:16:** Mat 10:24   **13:17:** Mat 7:24, Jem 1:25   **13:18:** Sam 41:9   **13:19:** Jon 14:29, 16:4   **13:20:** Mat 10:40   **13:21:** Jon 12:27   **13:23:** Jon 19:26, 20:2, Jon 21:7,20   **13:27:** Jon 13:2   **13:29:** Jon 12:6   **13:31:** Jon 12:23   **13:32:** Jon 17:5

³³ Nipwnatik me. Ko iapkarə əpwəmwis mhə kitaha m kimiaha. Kimiaha tihəpkətui iou, mətə takini pehe mwi nəgkiariien kuatia a m kimiaha nəha təkwətəkwuni sə iakiməni pen m nəmə asori me səvəi nəkur Isrel fwe kupwən. Iakiməni pen ti nirəha i mə, 'Kimiaha ko hiəpkəuvən mhə nəha kwopun iakamevən ikin.'

³⁴ Nəgkiariien vi riti takuvei pehe m kimiaha təkwətəkwuni mə tiho. Kimiaha tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. Rəmwən iou iakokeikei kimiaha ia noien a mwi nəha kimiaha tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. ³⁵ Trini minuə kimiaha hiokeikei kimiaha me iamihhi irə, nərmama me pam tuhəukurən mə kimiaha nərmama me səiou."

³⁶ Nənə Saemon Pita rəres pen in mə, "Iərimənu, tikevən pəku?"

Miregi Iesu rini mə, "Kwopun pəku iakamevən ikin nəha təkwətəkwuni, ko ipkukurirə mhə iou mətə kurirə irə tipkukurirə iou."

³⁷ Miregi Pita rini mə, "Iərimənu takəpwəh nukurirəien ik nəha təkwətəkwuni ti nəfe? Iou rerik ragien a mə takemhə tukw ik."

³⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Ikini mə rerim ragien a mə tikemhə tukw iou? Iakani nipərhiēnien tukw ik i kurirə rəiə rakaka tikini m kahar mə ikreirei iou."

14

Iesu raməgkiari vivi m nərmama me səvənhi

¹ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i minuə, "Rerimaha rəpwəh nəpouien. Kimiaha tihaməkeikei mhəni nipərhiēnien ia Kumwesən, mhəni mwi nipərhiēnien ia nirak. ² Ia nəkwai nimwə səvəi Tata səiou nəkwan ripik. Iakinamevən takəpnəpenə ia kwopun riti səkimiaha. Nəgkiariien i ro nipərhiēnien. Mə neikuəien ko iakəpwəh niniiēn tukumiaha. ³ Takevən məpnəpenə ia kwopun riti səkimiaha, məpnəpenə pam nənə mirərig pehe mwi mipeki pehe kimiaha ia nirak mə kimiaha tiharə ia kwopun iakamarə ikin. ⁴ Kwopun nəha iakamevən ikin kimiaha hiəuvəukurən raka suatuk səvənhi."

Iesu in suatuk ti nevəniēn ti Tata Kumwesən

⁵ Miregi Tomas rini pen tukwe in mə, "Iərimənu. Kimaha iahəreirei kwopun nəha ikamevən ikin. Tahəfukurən suatuk ramevən ia kwopun nəha?"

⁶ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Iou suatuk. Iou nipərhiēnien. Iou nimiruiēn. Iərmama riti ko ripkevən atukw mhə ti Tata Kumwesən trini minuə iou iapkuvehi mhə in mevən. ⁷ Trini minuə kimiaha hiəukurən iou, tihəukurən mwi səiou Tata. Təkwətəkwuni mamevən hiəuvəukurən raka in, mhənətoni raka in."

⁸ Miregi Filip rini pen tukwe in mə, "Iərimənu. Ahatən ro Tata Kumwesən pwəh kimaha iahətoni. Nəri nə in nə kimaha iahokeikei."

⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Filip, iakinərə tui kitaha m kimiaha, mətə ikamreirei ihi iou? Iərmama sə ramətoni iou, ramətoni Tata səiou. Rəfo ikini mə 'Ahatən ro Tata Kumwesən pwəh kimaha iahətoni?' ¹⁰ Kwa iou nə ia Tata Kumwesən, Tata Kumwesən in i ia nirak. Ipkini mhə nipərhiēnien irə uə? Nəgkiariien me i səməme iakani pehe tukumiaha i ripko mhə nəgkiariien atukw səiou, mətə Tata Kumwesən ia nirak ramo wok me səvənhi. ¹¹ Ro iamihhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəni nipərhiēnien ia nirak nəpin iakini iamihhi irə minuə 'Iou nə ia Tata Kumwesən, Tata Kumwesən in i ia nirak.' Mə rekəm tihaməkeikei mhəni nipərhiēnien ia nirak ti nəri nə mə hiamətoni

wok me i iakamo. ¹² Iakani nīpārhiēnien tukumiaha i iārmama sē rani nīpārhiēnien ia nirak, in mwi tro wok me i iakamo. Ouēh pārhiēn in tro wok asori me mēpi raka wok me i iakamo tī nāri nē mē iakamevān tī Tata Kumwesān. ¹³ Nāfe nari kīmiaha tihāres ia nēghik, iou tako mē wok me i Tīni Kumwesān ramo truvehi utē nēghi Tata sāvānhi. ¹⁴ Trīni mīnuē hiāres nari riti miou ia nēghik, iou tako.”

Iesu rīni mē tramākeikei mārhi pehe Nānīmwin Ikinan

¹⁵ “Trīni mīnuē kīmiaha hiōkeikei iou, tihamākeikei mho nēgkiariēn me sēiou. ¹⁶ Nānē takāres Tata Kumwesān, nānē in truvei pehe Iasitu riti mwi m kīmiaha in trarē rerin kīmiaha min. ¹⁷ Iasitu nē in nē Nānīmwin nē nukunē nīpārhiēnien. Nārmama sāvai tīprānē i ko hēpkuvehi mhā Nānīmwin nē tī nāri nē mē irāha hēpkātoni mhā, mhāreirei in. Mētē kīmiaha hiāukurān in, tī nāri nē mē in ramarē kīmiaha min nānē tīpkarē ia rerimīaha. ¹⁸ Iou tapkēpwēh mhā kīmiaha rēmwhēn ia nēkwērhakwērha kemhā tēni irāha. Takrērig mwi tukumiaha. ¹⁹ Tīpko mhā tui nārmama sāvai tīprānē i tuhēpkātoni mhā iou, mētē kīmiaha tihātoni iou. Nānē tī nāri nē mē iou iakamīru, kīmiaha mwi tihāmīru. ²⁰ Tro nēpin sāvai narimnari me i, nānē kīmiaha tihāukurān mē iou nē ia Tata sēiou, kīmiaha i ia nirak, nānē iou nē ia kīmiaha. ²¹ Iārmama sē ruvāregi raka nēgkiariēn me sēiou, trīni mīnuē ramo nēgkiariēn me nāha, in nāha iārmama sē rokeikei pārhiēn iou. Iārmama sē rokeikei pārhiēn iou iamīnhi irā, sēiou Tata trokeikei in, nānē iou mwi takōkeikei in, mo pui pen iou min.”

²² Mīregi Jutas (rīpko mhā Jutas Iskariot) rāres pen Iesu i mē, “Iārimānu. Tikāfo mo pui ik m kīmaha ēpa, mētē tikēpwēh no puēn ik m nārmama sāvai tīprānē?”

²³ Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mē, “Trīni mīnuē iārmama riti rokeikei iou, in tro nēgkiariēn sēiou, nānē sēiou Tata trokeikei in, kīmrau Tata sēiou tarouvehe tukwe, iarauo rukwānu sākīmrau mhararē kīmrahar min. ²⁴ Iārmama sē rēpwēh nokeikeiēn iou, in trēpwēh noien nēgkiariēn me sēiou. Nēgkiariēn i sē hiamregi rīpko mhā nēgkiariēn atukw sēiou, mētē in i nēgkiariēn sāvai Tata Kumwesān sē rīnārhi pehe iou iakuvehe.

²⁵ Narimnari me i iakani irapw tukumiaha i nēpin iakamarē ihi kītaha m kīmiaha. ²⁶ Mētē Nānīmwin Ikinan i in Iasitu sē Tata Kumwesān trārhi pehe i ia nēghik, in trahātēn kīmiaha ia narimnari me pām. In tro rerimīaha ramrhi narimnari me i iakani pehe tukumiaha mē kīmiaha tihēpwēh nenouenouien irā. ²⁷ Na takēpwēh kīmiaha, mētē iakēmri nēmārinuēn tramarē tukumiaha. Nēmārinuēn i sēiou sē iakauveī pehe rīpkēmwhēn mhā ia nēmārinuēn sē nārmama sāvai tīprānē i tuhāuveī pehe. Rerimīaha rēpwēh nēpouēn, mēpwēh nehekīrien.

²⁸ Kīmiaha hiāvāregi raka nēgkiariēn sēiou. Iakīmāni pehe tukumiaha i mē, ‘Iou tapkēpwēh kīmiaha, mētē kurirē takrērig pehe tukumiaha.’ Trīni mīnuē hiōkeikei pārhiēn iou, nānē rerimīaha tragien a mē tihātoni iou iakamevān tī Tata Kumwesān, tī nāri nē mē in rasori mēpi raka iou. ²⁹ Iou iakani pehe raka narimnari me i tukumiaha nāha tēkwētēkwuni kurirē hāier pehe, ro iamīnhi nēpin hāier pehe tihāni nīpārhiēnien ia nirak. ³⁰ Ko iapkēgkiari ēpwēmwis mhā m kīmiaha nāha tēkwētēkwuni tī nāri nē

14:12: Mak 16:19-20   **14:13:** Mat 7:7, Jon 15:16   **14:15:** Jon 15:10, 1Jon 5:3   **14:16:** Jon 14:26, 15:26, Jon 16:7   **14:17:** Mat 10:20, Jon 16:13, Rom 8:26   **14:18:** Jon 14:3   **14:19:** Jon 16:16
14:20: Jon 17:21-23   **14:21:** Jon 15:10, 16:27   **14:22:** Wok Me 10:41-42   **14:23:** Mat 18:20, Jon 13:34, 2Kor 6:16, Efes 3:17   **14:24:** Jon 7:16   **14:26:** Jon 14:16   **14:27:** Jon 14:1, 16:33, Fil 4:7   **14:28:** Jon 14:3, 16:28, Jon 20:17, Luk 24:52   **14:29:** Jon 13:19   **14:30:** Jon 12:31, 16:11, Efes 2:2

mə Setan i iərimənu səvəi tɪprənə i rinauvehe. In rɪpkasori mhə ia nirak, ³¹ mətə nərmama səvəi tɪprənə i tuhaməkeikei mhəukurən mə iakokeikei Tata Kumwesən ro pen iakamesi pen atukwatukw nəfe nəgkiariien sə in rɪməni pehe tukw iou i mə tako. Həuvehe pwəh saraka ia kwopun i.”

15

Nukune nei pərhien mine rəgrəgin me

¹ “Iou iakəmwhen ia nukune nei nəha krep sə ro nɪpərhienien i. Səiou Tata in rəmwhen ia iərmama sə raməpərhi nei nəha. ² Rəgi nei me pam səməme həpkukuə mhə in ramərai raka irəha. Rəgi nei me pam səməme kamhəukuə in raməpərhi amasan mə trukua kwənkwan rɪpɪk mwi. ³ Kɪmiaha hiəmwhen ia rɪgi nei nəha, nənə iakɪnəpərhi raka kɪmiaha ia nəgkiariien me səməme iakani pehe tukumiaha. ⁴ Tihəpwit əknekɪn ia nirak, nənə iou takəpwit əknekɪn ia kɪmiaha. Rɪgi nei ko rəpwəh nukuəien trɪni mɪnuə rɪpkərəer əknekɪn mhə ia nɪpren. Ia noien nəha rəmwhen a mwi nɪmɪruien səkɪmiaha ko rɪpkukuə mhə kwənkwan trɪni mɪnuə hiəpwəh nəpwit əknekɪnien ia nirak.

⁵ Iou i, iou nukune nei nəha krep. Kɪmiaha nə rəgrəgin me. Iərmama sə rəpwit əknekɪn ia nirak, nənə iakəpwit əknekɪn irə, iərmama i in trukua kwənkwan me rɪpɪk. Mətə kɪmiaha ko hiəpko mhə nari riti trɪni mɪnuə hiəpkəpwit əknekɪn mhə ia nirak. ⁶ Iərmama sə rɪpkəpwit əknekɪn mhə ia nirak in rəmwhen ia rɪgi nei riti sə kɪnərai raka ruvɪmhɪə. Rɪgi nei me səməme həuvəmhɪə iamɪnhi, tukɪpeki irəha kərki pen irəha ia napw. ⁷ Trɪni mɪnuə hiəpwit əknekɪn ia nirak, nənə nəgkiariien me səiou ramarə ia rerɪmiaha, nəfe hiokeikei, hiəukurən nəresien, nənə tuko m kɪmiaha. ⁸ Nɪmɪruien səkɪmiaha traməkeikei mukuə kwənkwan me rɪpɪk. Nərmama me tuhətoni mhəukurən mə pərhien kɪmiaha i nərmama me səiou. Ia noien nəha tihəuvehi utə nəghi Tata səiou.

⁹ Iakokeikei kɪmiaha rəmwhen Tata Kumwesən rokeikei iou. Həpwit əknekɪn ia nokeikeien səiou. ¹⁰ Trɪni mɪnuə hiamo nəgkiariien me səiou, nənə tihəpwit əknekɪn ia nokeikeien səiou, rəmwhen iou iakɪno nəgkiariien me səvəi Tata səiou maməpwit əknekɪn ia nokeikeien səvənhi. ¹¹ Iakani irapw narimnari me i tukumiaha mə rerɪmiaha tramagien rəmwhen iou rerɪk ramagien, nənə nagienien i səkɪmiaha trasori pɪk. ¹² Nəgkiariien səiou sə iakani pehe tukumiaha i mə tiho ro iamɪnhi irə: Hokeikei kɪmiaha me rəmwhen iou iakokeikei kɪmiaha. ¹³ Samarə iərmama riti rəsəni kousi əpune in mə nemhəien səvənhi truvehimɪru in me nepwɪn hiəukurən mə nokeikeien riti mwi riwən rasori məpi raka nokeikeien nəha. ¹⁴ Trɪni mɪnuə hiamo narimnari me i iakani pehe tukumiaha, ramahatən mə iou me nepwɪn nə kɪmiaha. ¹⁵ Iou tapkəkwein mhə mwi kɪmiaha mə iotukwininari me səiou tɪ nəri nə mə iotukwininari rɪreirei narimnari me səməme iəmə asori səvənhi ramo. Mətə təkwtəkwni nəha takəkwein kɪmiaha mə iou me nepwɪn tɪ nəri nə mə narimnari me pam səməme iakɪməregi səiou Tata ramɪni iakuvəni pehe raka tukumiaha. ¹⁶ Kɪmiaha hiəpkukupwən mhə mhərpwi rəgɪmiaha ia nirak, mətə iou iakukupwən mərpwi rəgɪk ia kɪmiaha, muvehi utə kɪmiaha mə tihəuvən nɪmɪruien səkɪmiaha trukua rəmwhen ia nei, nənə kwənkwaniamiaha trarə. Ro iamɪnhi irə trɪni mɪnuə hiərəs nari riti m Tata Kumwesən ia nəghɪk, nənə in truvei pehe m kɪmiaha. ¹⁷ Nəgkiariien səiou sə iakani pehe tukumiaha i mə tiho ro iamɪnhi irə: Hokeikei kɪmiaha me.”

14:31: Jon 10:18, 12:49, Mat 26:46   **15:2:** Mat 3:10   **15:3:** Jon 13:10   **15:4:** Jon 6:56   **15:5:** Jon 15:16, 2Kor 3:5   **15:6:** Mat 7:19, 13:42   **15:7:** Mat 7:7   **15:8:** Mat 5:16   **15:10:** Jon 14:15, 1Jon 2:5   **15:11:** Jon 17:13   **15:12:** Jon 13:34   **15:13:** Jon 10:11, 1Jon 3:16   **15:14:** Mat 12:50
15:17: Jon 13:34

Nərmama səvəi tıprənə tuhəmwəki nərmama me səvəi İesu

¹⁸ “Trini minuə nərmama səvəi tıprənə i kamhəmwəki kimiaha, rerimiahaha trırhi mə fwe kupwən irəha hənəməmwəki mwi iou. ¹⁹ Trini minuə kimiaha nərmama səvəi tıprənə i, irəha tuhokeikei kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səvənraha. Mətə rıpkə mə kimiaha nərmama səvəi tıprənə i. Iou iakinərpwi rəgik ia kimiaha mə kimiaha tiharaka ia nərmama səvəi tıprənə i. Ro iamınhi irə nərmama səvəi tıprənə i kamhəmwəki kimiaha. ²⁰ Rerimiahaha trırhi nəgkiariien i iakuvəni raka tukumiahaha i mə, ‘İərmama sə ramo tukwini nari rıpkasori mə ia iəmə asori səvənhi.’ Irəha hənometə iou, ro iamınhi irə hiəukurən mə tuhometə mwi kimiaha. Irəha hənəpwəh noien nəgkiariien me səiou, ro iamınhi irə hiəukurən mə tuhəpwəh mwi noien nəgkiariien me səkimiahaha. ²¹ Nərmama me səvəi tıprənə i tuho narimnari me i ia kimiaha ti nəri nə mə kimiaha i nərmama me səiou. Irəha tuhometə kimiaha ti nəri nə mə həreirei İəmə sə rınərhi pehe iou iakuvehe. ²² Trini minuə iakəpwəh nuveheien mægkiari mınraha, nərhəaien səvənraha triwən. Mətə təkwtəkwuni nəha iakuvəvehe raka, ko həpkərkwafə mə noien ərəha səvənraha. ²³ İərmama sə raməmwəki iou, in raməmwəki mwi səiou Tata. ²⁴ İakino narimnari me i ia nənimənraha, narimnari me sə iərməpə riti ko rıpkə mə. Trini minuə iapko mə iamınhi nərhəaien səvənraha triwən. Mətə təkwtəkwuni irəha hənətə raka iou, mamhəmwəki kimrau Tata səiou. ²⁵ Mətə nəgkiariien i kimərai pen ia Loa səvənraha traməkeikei muvehe mukuə. Rini iamınhi irə mə, ‘Iou iapko mə nari riti ia nırəha, mətə irəha həmwəki iou.’ ²⁶ İasitu riti nəha ikin Tata Kumwesən truvei pehe iou takərhi pehe i tukumiahaha. İasitu nəha in nə Nənimwın nə nukune nıpərhiienien sə ramier ia Tata Kumwesən. Nəpın truvehe, trərer irapw mægkiari ia nırak. ²⁷ Nənə kimiaha mwi tihaməkeikei məhərer irapw məhægkiari ia nırak, ti nəri nə kitaha miou sənərə fwe ia nukune wok səiou muvehe meste pehe təkwtəkwuni.”

16

¹ “İakani pehe narimnari me i tukumiahaha mə nahatətəien səkimiahaha trəpwəh nımweiiien. ² Irəha tuhəpkərhi irapw kimiaha ia nımwəfwaki me səvənraha. Pərhiien nəpın nəha ikin rauvehe, nəpın nərmama tuhousi əpune kimiaha rerınraha rırhi mə kamho wok amasan riti səvəi Kumwesən. ³ Irəha tuho noien me nəha ti nəri nə mə həreirei Tata səiou məhəreirei mwi iou. ⁴ Mətə iou iakukupwən mını pehe narimnari me i tukumiahaha mə nəpın tuko narimnari me i ia kimiaha nənə rerimiahaha trırhi mə iakuvəni pehe raka tukumiahaha. Iou iapkin pehe mə narimnari me i tukumiahaha fwe kupwən ti nəri nə mə iakinamarə kitaha m kimiaha.”

Narimnari me Nənimwın İkinan truvehe mo

⁵ “Təkwtəkwuni nəha iakinamevən ti İəmə sə rınərhi pehe iou iakuvehe, mətə kimiaha riti rıpkəres mə iou mə, ‘İkamevən pəku?’ ⁶ Ti nəri nə mə iakani pehe narimnari me i tukumiahaha, rerimiahaha rəmısə pık. ⁷ Mətə iakani nıpərhiienien tukumiahaha i ramasan pık tukumiahaha mə takevən. Trini minuə iapkevən mə, nənə İasitu trıpkuvehe mə tukumiahaha. Mətə trini minuə iakevən, nənə takərhi pehe in ruvehe tukumiahaha. ⁸ Nənə nəpın in truvehe, tro pui nərmama səvəi tıprənə i hətə sas narimnari me ia nıkaren səvəi noien ərəha, noien atukwatukw, mine nərpwınien noien ərəha. ⁹ In tro pui irəha hətə sas narimnari ia nıkaren səvəi noien ərəha ti nəri nə mə irəha həpwəh

15:18: Mat 10:22, 1Jon 3:13   **15:19:** 1Jon 4:5, Jon 17:14   **15:20:** Jon 13:16   **15:21:** Mat 5:11, Mak 13:13   **15:23:** Luk 10:16   **15:24:** Jon 9:41, 14:11   **15:26:** Jon 14:26   **15:27:** Luk 1:2, Wok Me 1:8,21-22   **16:2:** Mat 24:9, Luk 6:22, Jon 9:22   **16:3:** Jon 15:21   **16:4:** Jon 13:19   **16:5:** Jon 7:33, 13:36   **16:7:** Jon 14:16   **16:9:** Jon 3:18

niniien nīpārhiēnien ia nirak. ¹⁰ In tro pui irāha hātə sas narimnari ia nīkaren sāvəi noien atukwatukw, tī nəri nə mə iakamevən tī Tata Kumwesən, nənə kīmiaha tihəpkətə mhə mwi iou. ¹¹ In tro pui irāha hātə sas narimnari me ia nīkaren sāvəi nərpwīnien noien ərəha tī nəri nə mə Setan sə ramərīmənu ia tīprənə i, Kumwesən ruvəni raka mə trərpwīn noien ərəha sāvənhi.

¹² Narimnari me rīpīk mwi nəha ikīn takīni pehe tukumiaha. Mətə ko hiəpkregi pam mhə nəha təkwtəkwuni. ¹³ Nəpīn Nənimwīn i in nukune nīpārhiēnien truvehe, in triri pen kīmiaha ia nīpārhiēnien me pam. In ko rīpkīni atukw a mhə nəgkiariien sāvənhi, mətə nəfe nəgkiariien in rīregi in trīni. Nənə in trīni irapw tukumiaha narimnari me səməme tuhəpkuvehe.

¹⁴ In truvehi nəfe səiou iakuvei pen min, nənə mīni irapw tukumiaha i. Ia noien nəha in truvehi utə nəghīk. ¹⁵ Narimnari me pam sāvəi Tata Kumwesən, irāha narimnari me səiou. Ro pen iakani nəgkiariien i mə, 'In truvehi nəfe səiou iakuvei pen min, nənə mani irapw tukumiaha i.' ¹⁶ Trīpko mhə tui hiəpwəh nətoniien iou, kurirə irə trīpko mhə tui nənə hiətoni mwi iou."

¹⁷ Iesu rīni nəgkiariien nəha nənə nərmmama nerpwīn sāvənhi kamhəres irāha me i mə, "Nəgkiariien nəha nīpwran rəfo irə? In rīni pehe tukutaha i mə trīpko mhə tui səpwəh nətoniien in, kurirə irə trīpko mhə tui nənə sətoni mwi in. In rīni mwi mə, 'tī nəri nə mə iakamevən tī Tata Kumwesən.'" ¹⁸ Ro iamīnhi irə irāha kamhəni mə, "Nəgkiariien i 'trīpko mhə tui,' nīpwran rəfo irə? Kitaha səreirei nəfe nəha in raməgkiari irə."

¹⁹ Iesu ruvəukurən raka mə irāha hokeikei mə tuhəres in nari riti, ro pen in rīni pen tī nirəha i mə, "Rəfo? Iou iakīməni mə, 'Trīpko mhə tui hiəpwəh nətoniien iou, kurirə irə trīpko mhə tui nənə hiətoni mwi iou.' ?Hiaməres kīmiaha me tī nīpwrai nəgkiariien i? ²⁰ Iakani nīpārhiēnien tukumiaha i mə kīmiaha tihəregi rərəha mhasak, mətə nərmmama sāvəi tīprənə i tuhagien. Kīmiaha tihəregi rərəha anan, mətə nəmisəien səkīmiaha truvsini pehe ia nagienien. ²¹ Nəpīn pran sə rīpəmpəm nəpīn sāvənhi rukwakwa mə trərhi tīni, in trīregi rərəha tī nəri nə mə rīno nəpīn sāvənhi mə trīregi nəmisəien ia nīpwran. Mətə kurirə nəpīn tīni rīnətui, nənə in renouenou ia nəmisəien nəha. In rerīn ramagien pīk, tī nəri nə mə tīni rīnətui pehe ia tīprənə i. ²² Noien nəha rəmwhen a ia kīmiaha. Təkwtəkwuni nəha rerīmīaha rəmisə, mətə kurirə irə iou takətoni mwi kīmiaha, nənə rerīmīaha tragien. Iərmama riti ko rīpko mhə mwi rerīmīaha rəpou. ²³ Ia nəpīn nəha sə truvehe, tihəpkəres mhə mwi nari riti mīou. Iakani nīpārhiēnien tukumiaha i trīni mīnuə hiəres Tata Kumwesən nari riti ia nəghīk, in truvei pehe m kīmiaha. ²⁴ Meste pehe təkwtəkwuni hiəpkəres mhə Tata Kumwesən nari riti ia nəghīk. Ramasan mə hiəres. In truvei pehe nəfe nari hiaməres i mə rerīmīaha tragien.

²⁵ Iou iakani narimnari me i tukumiaha ia nusipekīnien me. Mətə nəpīn nəha ikīn sə truvehe iou takəpwəh mwi nəgkiariien m kīmiaha ia nusipekīnien me, mətə takəgkiari ia Tata Kumwesən m kīmiaha ia noien riti sə kīmiaha tihəukurən amasan in. ²⁶ Ia nəpīn nəha kīmiaha tihəres ia nəghīk. Həregi ro nəgkiariien i sə iakani pehe tukumiaha. Iapkīni mhə iamīnhi irə mə iou takəgkiari m Tata Kumwesən mərəs tukwīni səkīmiaha. ²⁷ Rekəm. Kwa Tata Kumwesən in rokeikei kīmiaha tī nəri nə mə kīmiaha hiəkeikei iou, nənə mamhəni nīpārhiēnien mə iakuku pen tukwe in. ²⁸ Pərhiēn iakuku pen tī Tata Kumwesən muvehe ia tīprənə i. Nənə təkwtəkwuni takəpwəh tīprənə i mīrərīg mevən tī Tata Kumwesən."

16:10: Wok Me 5:31, Rom 4:25   **16:11:** Jon 12:31   **16:12:** 1Kor 3:1-2   **16:13:** Jon 14:26, 1Jon 2:27   **16:16:** Jon 14:19   **16:21:** Aes 26:17   **16:22:** Aes 66:14   **16:23:** Mat 7:7   **16:24:** Jon 15:11   **16:25:** Jon 10:6   **16:27:** Jon 14:21,23

²⁹ Miregi narmama me savenhi hani ma, "Taktaktawuni ipkusipekin mha. Ikani atukwatukw a tukumaha. ³⁰ Taktaktawuni kimaha iahaukurən ma ik ikukurən pam narimnari me. Iarmama riti treres pehe neresien riti tukw ik ti nafe? Kurira in reres ik i, mata ikuvaukurən raka naterigien savenhi. Nari i ro kimaha iahani niparhienien ma ikuku pen ti Kumwesən."

³¹ Miregi Iesu rini pen ti niraha ma, "Kimiaha hani niparhienien ia nirak naha taktaktawuni? ³² Haregi ro, napin naha rauvehe, ruvauvehe raka, napin sa narmama tuharpwi kimiaha ira, hiau kirkiri pam, mhauvan kuatia kuatia imwamiahaha me, mharpwah apa iou. Mata ko iapkavan apa mha ti nari na ma kimrau saiou Tata.

³³ Iakuvani raka narimnari me i tukumiahaha ma in i ia nirak tihauvehi namarinuien. Ia tprana i tuko namsaien m kimiaha, mata tiharpwah nehekrien, iou iakuvauvehi irapw raka niskaiien savai tprana i."

17

Iesu ramafwaki ti in atukw

¹ Iesu rini pam nagkariien me i, makwata ia nimagouagou, mini ma, "Tata, napin saiou ruvauvehe raka. Uvehi uta neghi narim ma in mwi truvehi uta neghim. ² Ikimauvehi pen nasorien min ma trarimenu ia narmama me pam, nana muvei pen nimiruien rerin m samame ik ikimauvehi pen iraha min. ³ Nana nimiruien rerin i nipwran ma narmama tuhaukurən ik Kumwesən apa parhien, mhaukurən mwi Iesu Kristo sa ikinarhi pehe i. ⁴ Iou iakuvauvehi uta raka neghim ia tprana i, mo pam wok sa ikuvei pehe miou ma tako. ⁵ Nana taktaktawuni, Tata, uvehi uta iou iakuvehe mara krau mik. Uvei pehe nasorien miou ramwhen ia sa iakinavehi kupwan krau mik napin tprana ramiwan ihi.

Iesu ramafwaki ti narmama me savenhi

⁶ Narmama me i samame hanaraka ia narmama savai tprana, ikuvei pehe iraha miou, iou iakino pui pen raka neghim minraha. Kupwan iraha saim. Ikuvei pehe iraha miou, nana iraha hano nagkariien saim. ⁷ Taktaktawuni naha, iraha haukurən ma narimnari me pam samame ikuvei pehe miou kamhauku pehe tukw ik. ⁸ Nagkariien me samame ikimani pehe tukw iou i, iou iakuvani pen raka ti niraha, nana iraha hauvehi. Iraha haukurən ma iakimauku pehe parhien tukw ik, nana hani niparhienien ma ik ikinarhi pehe iou. ⁹ Iou iakamafwaki ti niraha. Iapkafwaki mha ti narmama me savai tprana, mata iakamafwaki ti narmama me naha samame ikimauvehi pehe iraha miou, ti nari na ma iraha narmama me saim. ¹⁰ Narmama me saiou iraha pam na saim. Narmama me saim iraha pam na saiou. Nana iraha hauvauvehe raka mamhauvehi uta neghik. ¹¹ Tripko mha tui iakarpwah naraien ia tprana i, mauvehe tukw ik, mata narmama me i tuhamara ia tprana i. Tata Ikinan, tikatui amasan ti niraha ia neghim, nahag sa ikimasegi pehe miou. Tiko iamihni ira ma iraha tuhauvehe mho kuatia ramwhen krau krauo kuatia. ¹² Napin iakinamarə kimaha minraha iakamatui amasan ti niraha ia neghim, nahag sa ikimasegi pehe miou. Iou iakinarer tukuahag ti niraha, nana iraha riti rapwah narueien. Iarmama kuatia a ia niraha raruai, in naha iarmama sa tukouraha in ma nagkariien ia Nakukuə Ikinan truvehe mukuə.

16:30: Jon 2:25   **16:32:** Mat 26:31,56, Jon 8:29   **16:33:** Jon 14:27, Rom 5:1, 2Tim 3:12, 1Jon 5:4
17:1: Jon 11:41, 12:23   **17:2:** Mat 11:27   **17:3:** 1Jon 5:20   **17:4:** Jon 4:34   **17:5:** Jon 1:1, 17:24   **17:8:** Jon 16:30   **17:9:** Jon 6:37,44   **17:10:** Jon 16:15   **17:11:** Jon 10:30, 17:21
17:12: Jon 6:39, 13:18, Jon 18:9

¹³ Təkwətəkwuni iakinauvehe tukw ik, mətə iakamini nəgkiariien me i nəpin iakamarə ihi ia tiprənə mə irəha mwi rerinraha tragien rəmwhen ia iou rerik ramagien. ¹⁴ Iou iakuvevei pen raka nəgkiariien səim minraha. Ro iamini irə nərmama səvəi tiprənə kamhəmwəki irəha, ti nəri nə mə ripko mhə irəha nərmama səvəi tiprənə rəmwhen a ia iou ripko mhə iou iərmama səvəi tiprənə. ¹⁵ Iapkares mhə ik mə tikuvehi raka irəha ia tiprənə i, mətə iakokeikei mə tikərəpinhə iəremhə ərəha nəha Setan mə in trəpwəh nevəniēn mouraha irəha. ¹⁶ Ripko mhə irəha nərmama səvəi tiprənə rəmwhen a ia iou ripko mhə iou iərmama səvəi tiprənə. ¹⁷ Tiko nəgkiariien səim kani mə nipərhiēniēn rəpərhi irəha pwəh həuvehe mhəmher, mho nərmama ikinan səim. ¹⁸ Ik ikinərhi pehe iou iakuvehe ia tiprənə i. Ia noien nəha iakərhi pen irəha həuvən ia tənəmtənə me. ¹⁹ Iakuvei pehe nimiruiēn pam səiou mik mə takasitu ia nərmama me i. Iakuə irəha mwi tuhəuvehe mhəmher, mho nərmama ikinan pərhiēn səim.”

Iesu raməfwaki ti nərmama me səməme tuhəni nipərhiēniēn irə

²⁰ “Iapkafwaki əpa mhə ti nərmama me i, mətə iakaməfwaki mwi ti nərmama səməme tuhəregi nəvisauien səvənraha, nənə həregi həni nipərhiēniēn ia nirak tukwe. ²¹ Tata iakəfwaki mə irəha pam tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen a ia krau, ik ia nirak iou ia niram. Iakəfwaki mə irəha tuhəuvehe mho kuatia a kitaha mik mə nərmama səvəi tiprənə tuhəni nipərhiēniēn mə ik ikinərhi pehe iou. ²² Nasoriēn i sə ikiməuvehi pehe miou iakauvei pen minraha mə irəha tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen krau kuatia ²³ iou ia nirəha ik ia nirak. Iakuə irəha tuhəuvehe mho kuatia ia narimnari me pam mə nərmama me səvəi tiprənə tuhətoni mhəukurən mə ik ikinərhi pehe iou, mhəukurən mwi mə ikokeikei nərmama me i səiou rəmwhen ikokeikei iou.

²⁴ Tata iakokeikei mə nərmama me i səməme ikiməuvehi pehe miou irəha mwi tuharə kimaha minraha ia kwopun iakamevən ikin. Iakokeikei mə irəha tuhətoni nasoriēn səiou sə ikiməuvehi pehe miou ti nəri nə mə ikinokeikei iou nəpin tiprənə ramiwən ihi.

²⁵ Tata noien səim ratukwatukw. Nipərhiēniēn nərmama səvəi tiprənə i həreirei ik, mətə iou iakukurən ik. Nənə nərmama me i səiou həukurən mə ik ikinərhi pehe iou. ²⁶ Iou iakino pui pen nəghim minraha, nənə takaripin mamō pui pen nəghim iamini irə mə nokeikeiēn i sə ikinokeikei iou irə tramarə ia nirəha, nənə iou mwi ia nirəha.”

18

Kəkwətəmhiri Iesu

¹ Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, mier irəha nərmama me səvənhi, mhəuvən mhəpi simwin ia nəkwətənə nəha nəghin nə Ketron. Nəkwai nimai riti nəha ikin. Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən pen fwe ia rerin.

² Jutas, iəmə nəha ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in, in mwi rukurən kwopun nəha, ti nəri nə mə nəpin me ripik Iesu mine nərmama me səvənhi hənəməməsəsimwin irəha me ikin. ³ Ro iamini irə Jutas riri naruagən me nepwin səvəi nəkur Rom mine nərmama me nepwin səməme pris asori me mine Farisi me hərhi pen irəha. In riri irəha həuvən ia nəkwai nimai nəha, mhəuvehi kwənhiə me mine nuksepək mine narimnari me səvəi naruagəniēn.

⁴ Iesu ruvækuræn raka narimnari me pam sə tuko irə. Ro pen raraka ia nərmama me səvənhi mevən, mīni pen ti nirəha i mə, “Kīmiaha hiamətui sin?”

⁵ Miregi irəha həni mə, “Iesu iəmə Nasaret.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou i in i.” (Jutas iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama me i kamhəmwəki in kamhərer irəha mīnraha.) ⁶ Nəpīn Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou i in i,” irəha havən təkutanraha mhəmwei irapw ia tīprənə.

⁷ Nənə Iesu rəres mwi irəha mə, “Kīmiaha hiamətui sin?”

Miregi həni mə, “Iesu iəmə Nasaret.”

⁸ Miregi Iesu rini mə, “Iakuvəni raka tukumiaha i mə iou i in i. Mətə mə hiamətui iou, ramasan mə hiəpwəh nərmama me i səiou me pwəh hərərig mhəuvən imwənraha me.” ⁹ In rini iamīnhi irə mə nəgkiariien i sə in rīmāni kupwən truvehe mukuə. “Tata. Iapkətə wau mhə ia nirəha riti sə ikīməuvehi pehe miou.”

¹⁰ Saemon Pita səvənhi riti nau səvəi naruagənien. In reivi nau nəha, mərəi iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərəi raka nifregin mwatuk. (Iotukwininari nəha nəghin nə Malkas.)

¹¹ Mətə Iesu rini pen ti Pita i mə, “Ərpwi pen nau səim ia təmwhekīn. Iou takaməkeikei miregi nəmisəien i rəmwhen ia kap riti sə Tata Kumwesən ruvei pehe miou mə takənīmwi.”

Iesu rərer ia nəmri pris asori anan nəghin nə Anas

¹² Nənə naruagən me səvəi nəkur Rom mīne nəmə asori me səvənraha mīne iotukwininari me səvəi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həkwtəmhiri Iesu, mhərihi tərini, ¹³ mhəkupwən mhəri in mhəuvən ti Anas. Irəha həiri pen in ti Anas ti nəri nə mə Anas in kaka səvəi Kaeafas, iəmə sə rauvehi wok səvəi pris asori anan ia nuk nəha. ¹⁴ Kaeafas in iəmə nəha rīmāni pen ti nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mīnuə ko iərmama kuatia remhə ti nəkur Isrel ramasan məpi raka kousi əpune nərmama həpik.

Saemon Pita rini mə in rīreirei Iesu

¹⁵ Saemon Pita rukurirə Iesu. Iərmama riti mwi səvəi Iesu rukurirə mwi. Pris asori anan rukurən iəmə nəha mo pen kəsēni in rukurirə ia Iesu rouuvnimwə pehe ia nīkare nimwə səvəi pris asori anan. ¹⁶ Mətə Pita ramərer a fwe iruə ia kwəruə. Ro iamīnhi irə iərmama nəha səvəi Iesu pris asori anan rukurən in rier mwi mevən iruə, məkkiari m pran sə ramərer tukuahag ia kwəruə mə trəsēni Pita pwəh ruvnimwə pehe.

¹⁷ Prən sə ramərer tukuahag ia kwəruə rini pen ti Pita i mə, “Ik mwi iərmama riti səvəi iəmə nəha uə rekəm?”

Miregi Pita rini mə, “Rekəm. Ripko mhə iou iərmama riti səvənhi.”

¹⁸ Nəpīn nə nəpīn səvəi nəkwieien. Ro pen slef me mīne iotukwininari me həkwwumen napw, mamhərer kuraukurau irə, mamhərhiəpw. Pita revən mərər irəha mīnraha, mamərhiəpw mwi.

Pris asori rəres Iesu nəresien me nepwīn

¹⁹ Nənə pris asori anan raməres Iesu nəresien me nepwīn ia nīkaren səvəi nərmama me səvənhi mīne nəgkiariien sə in ramahatən irəha irə.

²⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou iakīmāni irapw nəgkiariien me səiou ia nəmri nərmama me pam. Ia nəpīn me iakamahatən irəha ia nəkwai nimwəfwaki me mīne ia nimwə səvəi Kumwesən, kwopun mi nəha nəkur Isrel me kamhousəsimwīn irəha me ikīn. Iapkiini mhə nəgkiariien səiou

ia kwopun afafa. ²¹ Rəfo ikaməres pehe miou? Ramasam mə tikəres pen səməme nəha sə həuvəregi raka iou mə nəfe iakiməni pen ti nirəha i. Irəha həukurən nəfe iakiməni.”

²² Nəpən Iesu rini nəgkariien me i, iotukwininari riti səvəi pris asori anan ramərer ipaka tukwe rəpwi nənimen, mini mə, “Rəfo ikaməgkiari skai mine pris asori anan iamini?”

²³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Mə nəgkariien i iakini ripkatukwatukw mhə, ni irapw kwopun nəha iakəfwəkour ikin. Mətə mə nəgkariien i iakini ratukwatukw a ikəpwi iou ti nəfe?” ²⁴ Nənə Anas rərhi pen Iesu revən ti pris asori anan Kaeafas. Kipkifi raka mhə nəkwus sə kinərihi tərini rəgin mi irə.

Pita rini mwi mə in rireirei Iesu

²⁵ Saemon Pita ramərer ihi ia nikare napw mamərhiəpw. Ro iamini irə irəha həni pen tukwe in mə, “Ik mwi iərmama riti səvəi iəmə nəha uə rekəm?” Miregi in rini mə, “Rekəm. Ripko mhə iou iərmama riti səvəhi.”

²⁶ Nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari m pris asori anan irəha anan riti ia kwənəkwus sə Pita rərari raka nifregin rəres mə, “Iakinətoni ik kimirau iəmə nəha ia nime i nəmhien uə rekəm?”

²⁷ Miregi Pita rini mwi mə, “Rekəm. Ripko mhə iou.” Təkwtəkwuni a mwi rəiə rakaka.

Iesu rərer ia nəmri Paelat

²⁸ Ia nəpnəpən anan, nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həiri Iesu, mhəier ia nimwə səvəi Kaeafas, mhəuvən ia nimwə səvəi Paelat. (Paelat in iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Jutia. Nimwə səvəhi nəghin nə mə Praetoream.) Irəha atukwatukw həpkuvnimwə mhə kamo həuvehe mhəmkemik ia nikaren səvəi nəfwakiiən səvənraha, nənə mhəpwəh naniien nəveginien nəha Pasova. ²⁹ Ro iamini irə Paelat rier irapw iruə mə trətə irəha, mini mə, “Nəfe i noien ərəha iəmə i ro kimiaha hiamərpwi tukwe?”

³⁰ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Ripkamo iəmə i ripko mhə noien ərəha riti, ko kimiaha iahəpkuvehi mhə in mhəuvehe tukw ik.”

³¹ Miregi Paelat rini pen ti nirəha i mə, “Ramasam mə kimiaha atukwatukw a həuvehi iəmə i, mhəkiri noien səvəhi pwəh resi pen loa səkimiaha.”

Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Mətə kinise kimaha ko iahəpkousi əpune iərmama riti.” ³² Nəri i rier pehe iamini mə nəgkariien Iesu ruvəni raka truvehe mukuə, nəgkariien sə raməgkiari ia nəmhəien səvəhi mə trəfemhə irə.

³³ Ro iamini irə Paelat rirərig muvnimwə mwi ia nimwə səvəhi, məkwein Iesu, mini mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel?”

³⁴ Miregi Iesu rini mə, “Ik atukw ikani ianhi uə nərməpə kamhəni iou mamhəni pehe tukw ik i?”

³⁵ Miregi Paelat rini mə, “Ripko mhə iou iəmə Isrel riti. Nəkur imwam me a mine pris asori me həuvei pehe ik ia rəgik. Nəfe noien ərəha ikino?”

³⁶ Miregi Iesu rini mə, “Nitətə səiou iakamərimənu irə ripkəmwhen mhə ia nitətə me səvəi kig me ia tiprənə i. Ko nitətə sə iakamərimənu irə rəmwhen ia nitətə me səvəi kig me ia tiprənə i, iotukwininari me səiou ko hənaruagən raka mhəpwəh nəsenien iou mə takevən ia rəgi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Mətə nitətə səiou iakamərimənu irə ripkəmwhen mhə ia nitətə me səvəi kig me ia tiprənə i.”

³⁷ Miregi Paelat rini pen tukwe in mə, “Ro ianhi ik kig riti?”

Miregi Iesu rini mā, “Ik ikani mā iou kig riti. Iakinətui pehe ia tīprənə i tī nəri kuation, mā takini irapw nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien. Iərmama sə ramərər ia nīpərhiēnien ramətərig nəgkiariien səiou.”

³⁸ Miregi Paelat rini pen tukwe in mā, “Nəfe nə nīpərhiēnien?” Nənə nəpīn Paelat rini pam nəgkiariien i, rirərig mevən mwi mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel fwe iruə, mīni pen tī nīrəha i mā, “Iapkətə mhə nari riti in ro rərəha. ³⁹ Mətə noien riti səkimiaha hiamō ia Pasova me pam. Hiaməni pehe tukw iou i nəghi iərmama riti sə raməmāk ia kalapus, nənə iakəsēni in rier irapw mamevən. Ro iamīnhi irə kīmiaha hiokeikei mā takəsēni iəmə i in kig səkimiaha nəkur Isrel rier mamevən?”

⁴⁰ Miregi irəha həkwein əpwəmwis mwi mā, “Rekəm! Kīmaha iahəpwəh nokeikeiēn iəmə nəha! Kīmaha iahokeikei Parapas!” (Parapas in iəmə ramakres, mamousi iərmama.)

19

¹ Ia nəpīn nəha Paelat ruvehi Iesu mīni nəkwān mā naruağən me səvənhi tuhərisi in. ² Ro pen irəha həuvehi in mhərisi, nənə mhəuvehi rəhi mhəuvnhi kəfəfau səvəi kig irə, mhəfəfau pen ia kənkəpwə, nənə mhəuvehi mwi karkahu riti rəruevən məpwəmwis məmwhen ia karkahu səvəi kig, mharkahu pen min, ³ mhəuvehe ipaka tukwe, mamhəni mā, “Ik kig səvəi nəkur Isrel kīmaha iahəsiai ik!” Irəha hənī ianhi, nənə mhəpwi in.

⁴ Paelat rirərig revən mwi iruə, mīni pen tī nīrəha i mā, “Hətə ro. Iakauvehi in mauvehe təkwtəkwni mā tihətoni in mhəukurən mā iapkətə mhə nari riti ro rərəha.” ⁵ Ro iamīnhi irə Iesu rier irapw pehe iruə, məfəfau ia rəhi nəha kuvnhi kəfəfau səvəi kig irə, markahu karkahu nəha rəpwəmwis kala səvənhi rəmwhen ia tihinatis. Nənə Paelat rini pen tī nīrəha i mā, “Hətə ro! Iəmə i in i!”

⁶ Nəpīn pris asori me mīne iotukwininari me səvənraha hətōni Iesu, həkwein əpwəmwis mā, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau! Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

Miregi Paelat rini pen tī nīrəha i mā, “Kīmiaha əpa tihəuvehi in mhərui tərini pen ia nei kamarkuau. Kwa iou iapkətə mhə nari riti ro rərəha.”

⁷ Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənī pen tukwe in mā, “Səkimaha riti loa. Loa nəha rani mā iəmə i traməkeikei memhə tī nəri nə mā rini mā in Tīni Kumwesən.”

⁸ Nəpīn Paelat riregi nəgkiariien i, riregi rehekīr pīk mwi. ⁹ Ro pen rirərig muvniwə mwi ia niwə səvənhi, mīni pen tī Iesu i mā, “Ik iəmə pəku?” Mətə Iesu rəpnəpən. ¹⁰ Ro pen Paelat rini pen tukwe in mā, “Rəfo ipkəgkiari mhə miou? Rosi ikreirei mā iakauvehi nasoriēn iakukurən nəseniēn ikīer mamevən, nənə iakauvehi mwi nasoriēn iakukurən nīniēn mā tukərui tərini pen ik ia nei kamarkuau?”

¹¹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Ko ipkasori mhə ia nīrak iamīnhi trīni mīnuə Kumwesən rīpkuvei pehe mhə nasoriēn nəha mik. Ro iamīnhi irə iəmə nəha rīməuvei pehe iou ia rəgim nərəhaiēn sə in rino rərəha məpi raka nərəhaiēn i ikamo.”

¹² Ia nəpīn nəha mamevən Paelat raməmwur mā trəsēni Iesu rier mamevən, mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəkwein əpwəmwis mā, “Trīni mīnuə ikəsēni iəmə i rier mamevən, Kig Sisa^a ko rīpkini mhə mā in riti nə ik. Iərmama sə rini mā in kig riti ramərui nəkwai Kig Sisa.”

19:2: Luk 23:11   **19:3:** Jon 18:22   **19:4:** Jon 18:38   **19:6:** Jon 18:31   **19:7:** Lev 24:16, Jon 5:18   **19:9:** Mat 26:62-63, Mat 27:12, Luk 23:9   **19:11:** Jon 10:18, Wok Me 2:23, Rom 13:1   **19:12:** Luk 23:2, Wok Me 17:7   ^a **19:12:** Sisa in kig səvəi nəkur Rom ramərimənu ia tənəmtənə me.

¹³ Ro iam̄nhi ir̄a n̄p̄in Paelat r̄iregi n̄gkiariien me n̄ha, riri Iesu mier irapw irūa, m̄akure ia kwopun ram̄akiri n̄gkiariien ik̄in. Kani kwopun n̄ha m̄a Kwopun keipeni k̄arūaterei me ik̄in. N̄n̄a n̄gkiariien Hipru rani m̄a Kapata. ¹⁴ Ro kurkwai n̄p̄in ia ran ia n̄p̄in n̄ha kam̄ap̄n̄ap̄en̄a narimnari me ir̄a s̄av̄ai n̄aveginien asori n̄ha Pasova. Paelat rini pen ti n̄am̄a asori me s̄av̄ai n̄akur Isrel m̄a, “H̄et̄a ro in i kig s̄ak̄im̄iaha.”

¹⁵ M̄iregi ir̄aha h̄akwēin ap̄w̄am̄wis m̄a, “Uvehi raka īam̄a i! Uvehi raka īam̄a i! Ōrui t̄arini pen in ia nei kamarkuau!”

M̄iregi Paelat rini pen ti nir̄aha i m̄a, “K̄im̄iaha hiokeikei m̄a tak̄arui t̄arini pen kig s̄ak̄im̄iaha ia nei kamarkuau?”

M̄iregi pris asori me h̄ani m̄a, “Sisa ap̄a in kig s̄ak̄im̄aha. Kig riti m̄wi riw̄an.”

¹⁶ Ro pen Paelat ruvei pen Iesu ia r̄egi naruaḡan me s̄av̄anhi m̄a tuh̄arui t̄arini pen in ia nei kamarkuau.

K̄arui t̄arini pen Iesu ia nei kamarkuau

¹⁷ N̄n̄a ir̄aha h̄auvehi Iesu, mh̄aier ia taon, ram̄av̄rani nei kamarkuau s̄av̄anhi, mamev̄an meste kwopun n̄ha kani m̄a Kerh̄a ia Īarmama. Ia n̄gkiariien Hipru rani m̄a Kolkota. ¹⁸ Ia kwopun n̄ha ir̄aha h̄arui t̄arini pen Iesu ia nei kamarkuau, mh̄arui t̄arini pen m̄wi īarmama k̄aru ia nei kamarkuau ir̄ahar min, riti ia n̄ikaren mwatuk, riti ia n̄ikaren mour, Iesu ia kurkw̄anrau.

¹⁹ Paelat r̄irai n̄gkiariien riti, m̄ini n̄akwan m̄a tuh̄arui pen ia nei kamarkuau s̄av̄ai Iesu. N̄gkiariien n̄ha rini iam̄nhi ir̄a m̄a:

IESU, ĪAM̄A NASARET, KIG S̄AV̄AI N̄AKUR ISREL.

²⁰ N̄akur Isrel me h̄ap̄ik h̄avsini n̄gkiariien n̄ha ti n̄ari n̄a m̄a kwopun n̄ha h̄arui t̄arini pen Iesu ia nei kamarkuau ik̄in ipaka ti taon. Kim̄arai pen n̄gkiariien n̄ha ia n̄gkiariien mir̄ahar i Hipru m̄ine Latin m̄ine Krik.^b ²¹ Ro iam̄nhi ir̄a pris asori me s̄av̄ai n̄akur Isrel h̄ani pen ti Paelat i m̄a, “Tik̄ap̄w̄ah n̄irai penien m̄a ‘Kig s̄av̄ai N̄akur Isrel.’ M̄et̄a tikam̄ekeikei m̄irai pen m̄a, ‘Īam̄a i rini m̄a in Kig s̄av̄ai N̄akur Isrel.’ ”

²² M̄iregi Paelat rini m̄a, “Rekam. N̄afe iak̄im̄arai pen iak̄im̄arai pen.”

²³ N̄p̄in naruaḡan me h̄an̄arui t̄arini pen raka Iesu ia nei kamarkuau, h̄auvehi t̄inari me s̄av̄anhi, mh̄auai ia kusen kef̄a. Kusen riti s̄av̄ai iaruaḡan riti. Ir̄aha h̄auvehi m̄wi karkahu ap̄w̄am̄wis s̄av̄anhi, m̄et̄a īarmama s̄a rim̄atiri karkahu n̄ha r̄ipkr̄ip̄in mh̄a t̄inari me. Rim̄atiri fwe ir̄anh̄a meiwaiu meste inh̄ar̄ipw ia t̄inari kuatia.

²⁴ Ro iam̄nhi ir̄a naruaḡan me h̄ani pen ti nir̄aha me i m̄a, “Pw̄ah s̄ap̄w̄ah neiteh̄ien, m̄et̄a pw̄ah s̄auini pen k̄ap̄wier me pw̄ah rahat̄an m̄a sin truvehi s̄av̄anhi.” Noien n̄ha rier pehe m̄a n̄gkiariien ia N̄akukūa Ikinan truvehe mukūa, n̄gkiariien s̄a rini iam̄nhi ir̄a m̄inūa,

“Ir̄aha h̄auai t̄inari me s̄aiou ia nir̄aha me,
n̄n̄a mh̄auini pen k̄ap̄wier me ti karkahu s̄aiou.”

In i narimnari me n̄ha naruaḡan me n̄ha h̄ano.

²⁵ Mama s̄av̄ai Iesu, m̄ine pīavi mama s̄av̄anhi, m̄ine Meri pran s̄av̄ai Klopas, m̄ine Meri Maktala, ir̄aha kamh̄arer ipaka ti nei kamarkuau s̄av̄ai Iesu.

²⁶ Īarmama riti s̄av̄ai Iesu, s̄a Iesu rokeikei p̄ik in, in m̄wi ram̄arer ipaka. N̄p̄in Iesu r̄atoni īam̄a n̄ha m̄ine mama s̄av̄anhi, rini pen ti mama s̄av̄anhi m̄a, “Pr̄an i. Īam̄a i in i n̄ar̄im.” ²⁷ N̄n̄a rini pen ti īarmama s̄av̄anhi m̄a, “Pr̄an i in i mama s̄aim.” Ro iam̄nhi ir̄a ia n̄p̄in atukwatukw n̄ha mamev̄an īarmama n̄ha s̄av̄ai Iesu ram̄atui amasan ti pr̄an n̄ha r̄amw̄hen ia in mama s̄av̄anhi.

^b 19:20: Hipru n̄gkiariien s̄av̄ai n̄akur Isrel. Latin n̄gkiariien s̄av̄ai n̄akur Rom. Krik n̄gkiariien s̄av̄ai n̄akur Kris. 19:25: Mat 27:55-56 19:26: Jon 13:23

Iesu remhə

²⁸ Iesu rini pam nəgkiariien i, mukurən mə narimnari me pam səməme in ruvehe mə tro, rino pam. Nənə mə tro nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə, in rini mə, “Iakinəkwa kwa.” ²⁹ Nari riti raməkure ikin rukuər ia waen sə rəfiə. Ro pen irəha heitesi pen koten riti ia waen nəha, mhəpiri pen ia rəgi nei riti kani mə hisop, nənə mhəuvehi utə pen ia tərhui Iesu. ³⁰ Nəp̄in Iesu ruvət̄imwi raka waen nəha, rini mə, “Narimnari me pam iakinə pam.” Nənə in rərpəsuk, məseni pen nimiruien səvənhi, memhə.

³¹ Nəp̄in nəha kaməpnəpenə irə narimnari me səvəi nəveginien asori nəha Pasova. Trakwakwi irə Sapat riti sə rasori musəpə ia Sapat me nepw̄in. Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpwəh nokeikeiien mə n̄ipwrai nəmə me nəha kahar tuamharəgher ia nei kamarkuau i nəp̄in nəha. Ro pen həuvən mhəres Paelat mə trətəfi nisunraha mə irəhar tuharemhə akwauakw nənə irəha həukurən nuvehi raka ien n̄ipwranraha. ³² Ro iam̄inhi irə naruagən me nepw̄in həuvən mhətəfi nisui iəmə mi nəha kəru kəru tərini pen irau ia nei kamarkuau irəhar Iesu. Hətəfi sə rukupwən məgher, nənə mhətəfi mwi sə rukurirə i. ³³ Mətə nəp̄in irəha həuvehe t̄i Iesu, mhətoni mə ruvamhə raka, həpwəh nətəfiien nisun mi. ³⁴ Mətə iaruagən riti ia nirəha rəpi n̄ikau irə ia nitei, nənə təkwtək̄wuni a mwi netə mine nui krouier. ³⁵ Iərmama riti nəha ikin rinətə narimnari me nəha ia nənimen. In rinəgkiari raka irə, mə kimiaha mwi hiəukurən n̄iniien n̄ipər̄hienien irə. Nəgkiariien səvənhi ro n̄ipər̄hienien. Nənə in rukurən mə in rani nəgkiariien sə ro n̄ipər̄hienien. ³⁶ K̄ino narimnari me nəha mə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan truvehe mukuə. Rini mə, “Tukəpwəh nətəfiien n̄ikəkrin riti.” ³⁷ Nənə nəgkiariien riti mwi ia Nəkukuə Ikinan rini mə, “Irəha tuhəti pen mhətoni iəmə nəha hənəpi in ia nitei.”

Kərkwafə n̄ipwrai Iesu

³⁸ K̄ino pam narimnari me nəha nənə iəmə Aramatia riti nəgh̄in nə Josef revən məres Paelat mə trəsəni in ruvehi raka n̄ipwrai Iesu. Josef in iərmama riti səvəi Iesu, mətə ramərkwafə in t̄i nəri nə mə ramhek̄ir nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Paelat rəsəni, ro pen Josef revən muvehi raka n̄ipwrai Iesu. ³⁹ Nikotimas, iəmə sə rimavən mətə Iesu ia nəp̄in, in mwi revən irau Josef, mauvehi kuse nari penpen mi nəha m̄ir mine alos.^c Kuse nəri nəha in rauvehi n̄ipamien səvənhi ipaka t̄i toti kilo. ⁴⁰ Irau krouvehi n̄ipwrai Iesu rouvegi ia t̄inari kani mə linen irəhar nari penpen mi nəha m̄ir mine alos. Noien nəha ramesi pen nəfe nəkur Isrel kamhə ia iərmama remhə. ⁴¹ Nənə nəm̄hien riti ipaka t̄i kwopun nəha kinəru tərini pen Iesu ia nei kamarkuau ikin. Ia reri nəm̄hien nəha n̄ipəgi kəruətərei riti sə vi kipkərkwafə raka mhə n̄ipwrai iərmama remhə irə. ⁴² Nəp̄in nəha nəp̄in nəkur Isrel kamhəpnəpenə t̄i Sapat irə. Nənə t̄i nəri nə mə n̄ipəgi kəruətərei nəha ipaka, irau krouəmri pen n̄ipwrai Iesu irə.

20*Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi*

¹ Sante ia nəpnəp̄in anan rapitpitəv ihi, Meri Maktala revən ia n̄ipəgi kəruətərei kinərkwafə n̄ipwrai Iesu ikin, mətoni mə kəruətərei sə ramərer tukuahag tərhui n̄ipəg nəha kinəpək̄ir raka raka i. ² Ro pen Meri raiu mevən t̄i Saemon Pita mine iərmama riti mwi səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pik in, nənə

19:28: Sam 22:15   **19:29:** Sam 69:21   **19:31:** Dut 21:22-23   **19:35:** Jon 21:24   **19:36:** Eks 12:46, Nam 9:12, Sam 34:20   **19:37:** Sek 12:10, Rev 1:7   **19:38:** Jon 7:13   **19:39:** Jon 3:1-2
^c **19:39:** M̄ir mine alos kaməmri pen ia n̄ipwrai iərmama remhə. N̄ipekinrau rapein amasan.   **20:2:** Jon 13:23

mīni pen tī nirau i mā, “Irəha həuvehi raka nīpwrai Iərimənu səkitaha ia nīpəgi kəruətərei, nənə kīmaha iahəreirei mā hāmri pen in pəku.”

³ Ro iamīnhi irə Pita rier irau in riti nəha in mwi iərmama riti səvəi Iesu, krauaiu rauevən fwe ia nīpəg. ⁴ Irau krauaiu pərpəri rauevən, mətə iəmə nəha in mwi iərmama riti səvəi Iesu rəvtənhi Pita, mukupwən mier pen fwe ia nīpəg, ⁵ mərpəsuk, mətī puvnimwə, mətōni tīnari me nəha linen kāmhamak, mətə in rīpkuvnimwə mhə. ⁶ Nənə Saemon Pita rukurirə in muvehe, muvnimwə ia nīpəg, mətōni tīnari me nəha linen kāmhamak. ⁷ In rətōni mwi tīnari nəha kīməvegi kənkəpwə Iesu irə rīpkəmak pəri mhə irəha tīnari me nəha linen, mətə kīnərfe kəmri ia kwopun əpə. ⁸ Nənə iərmama nəha səvəi Iesu, sə rukupwən mier pen fwe ia nīpəg, in mwi ruvnimwə mətōni narimnari me nəha, nənə mīni nīpərhienien irə. ⁹ (Mətə meste pehe nəpīn nəha irau kroureirei ihi nīpwrai nəgkiariien me nəha ia Nəkukuə Ikinan səməme kāmhəni mā Iesu traməkeikei mətui mwi ia nemhəien səvənhi.)

Meri Maktala rətōni Iesu

¹⁰ Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu krourəriḡ rauevən fwe imwənrəu. ¹¹ Mətə Meri ramərer iruə ia nīpəgi kəruətərei mamasək. In ramasək ihi, mərpwəsuk, mətī puvnimwə ia nīpəg, ¹² mətōni agelo mi kəru tīnari səvənrau rəpsan krauəkure ia kwopun nīpwrai Iesu rīnaməmak ikīn, riti ia kənkəpwə riti ia nisun.

¹³ Nənə irau krouni pen tukwe in mā, “Prən i. Ikamasək tī nəfe?”

Miregi Meri rīni pen tī nirau i mā, “Irəha həuvehi raka nīpwrai Iərimənu səiou, nənə iakreirei mā hənəmri pen in pəku.” ¹⁴ Meri rīni pam nəgkiariien i, muvsini in, mətōni Iesu ramərer ia kwopun nəha, mətə rīreirei mā Iesu nəha.

¹⁵ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Prən i. Ikamasək tī nəfe? Ikamətui sin?”

Mətə Meri rerīn rīrhi mā iəmə nə iəmə sə ramətui tī nəmhien nəha. Ro pen rīni pen tukwe in mā, “Iəmə asori. Trīni mīnuə ik ikīməuvehi raka nīpwran, ni pehe tukw iou i kwopun nəha ikīnəmri pen ikīn, nənə iou takevən muvehi raka.”

¹⁶ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Meri.”

Meri ruvsini in, mægkiari pen min ia nəgkiariien Hipru, mīni mā, “Raponi.” (Raponi nīpwran mā Iahatən.)

¹⁷ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mā, “Tikəpwəh nəgherien ia nirak. Iapkutə mhə ihi mevən tī Tata Kumwesən. Mətə tikevən mətə piak me, mīni pen tī nirəha i mā iakani iamīnhi irə mā, ‘Iakautə mamevən tī Tata səiou mīne Tata səkimiaha. Iakamevən tī Kumwesən səiou mīne Kumwesən səkimiaha.’ ”

¹⁸ Ro pen Meri Maktala revən, mīni irapw tī nərmama me səvəi Iesu mā, “Iakīnətə Iərimənu səkitaha,” marə mīni mwi narimnari me i Iesu rīmāni pen tukwe.

Nərmama me səvəi Iesu hətoni in

¹⁹ Nəpīn nəha Sante. Ia nəruarəv nərmama me səvəi Iesu housəsīmwin irəha me ia nəkwai nimwə riti, mhərəpīnhə əknekīn ia təpīnhə me tī nəri nə mā həhekīr nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Ia nəpīn nəha Iesu ruvehe mərər ia kurkwānraha, mīni pen tī nirəha i mā, “Nəmərīnuien tramarə tukumiaha.” ²⁰ In rīni pam nəgkiariien i, nənə mahatən təmwiki nil ia rəḡin mi mīne təmwiki nitei ia nīkau irə. Nəpīn nərmama me səvənhi hətoni Iərimənu səvənraha, rerīnraha rāgien.

²¹ Nənə Iesu rini pen mwi ti nirəha i mə, “Nəməriniuen tramarə tukumiaha. Tata Kumwesən rərhi pehe iou iakuvehe. Ia noien nəha iou mwi iakamərhi pen kımiaha tihəuvən.” ²² Nəpın in rini pam nəgkiariien i, reiahag pen ia nirəha, mini pen ti nirəha i mə, “Həuvehi Nənimwın Ikinan. ²³ Trini minuə kımiaha hiəni pen ti iərmama riti mə ‘Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səim,’ nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien. Rəmwhen a mwi trini minuə kımiaha hiəni pen ti iərmama riti mə, ‘Kumwesən trəpwın noien ərəha me səim,’ nənə Kumwesən trəpwın pen min.”

Iesu mine Tomas

²⁴ Ia nəpın nəha Tomas, riti ia nərmama me twelef səvəi Iesu, kani mwi in mə “Mwirmwir” riwən irəha minraha nəpın Iesu riməuvehe irə. ²⁵ Ro pen nərmama me səvəi Iesu səməme hənətoni in həni pen ti Tomas i mə, “Kımaha iahənətə Iərimənu səkitaha.”

Mətə Tomas rini pen ti nirəha i mə, “Takaməkeikei mətoni təmwki nil ia rəgin mi, mırapi ruei nil mi nəha ia nəkwai rəgik. Təmwki nitei ia nıkau irə takaməkeikei mırapi ia rəgik. Mə iapko mhə iamınhi ko iapkini mhə nıpərhiēnien irə.”

²⁶ Nəfwakiien riti ruvehe mukurau, nərmama me səvəi Iesu həuvnimwə mwi ia nimwə nəha, Tomas irəha minraha. Nəri auər a hərəpinhə əknekın ia təpinhə me, mətə Iesu ruvehe mərer ia kurkwanraha, mini mə, “Nəməriniuen tramarə tukumiaha.” ²⁷ Marə mini pen ti Tomas i mə, “Osə pehe nəkwai rəgim, mırapi rəgik mi. Osə pehe rəgim, mırapi nıkau ia nırak. Tikaməkeikei mini nıpərhiēnien, məpwəh niniiēn mwi mə neikuəien.”

²⁸ Miregi Tomas rini mə, “Iərimənu səiou mine Kumwesən səiou.”

²⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikani nıpərhiēnien ia nırak ti nəri nə mə ikətə iou. Nərmama me nəha səməme həkətə mhə iou, mətə kanhəni nıpərhiēnien ia nırak, rerınraha tragien.”

Rəfo Jon rimərai nəkukuə i?

³⁰ Iesu rino nımtətien me rıpik mwi ia nəmri nərmama me səvənhi iapkrai pen mhə irəha ia nəkukuə i. ³¹ Mətə səməme i iakımərai pen ia nəkukuə i iakrai pen mə kımiaha tihəni nıpərhiēnien ia Iesu mə in nə Kristo, Tini Kumwesən. Iakuə kımiaha tihəni nıpərhiēnien irə, nənə mhəuvehi nımıruiēn ia nəghın.

21

Iesu rier irapw mwi ia nəmri nərmama nəpwın səvənhi

¹ Kurirə ikın Iesu rier irapw mwi ia nəmri nərmama me səvənhi ia nıkare nui asori Taepirias. In rier irapw ia nəmrınraha iamınhi irə: ² Nəpın riti Saemon Pita, mine Tomas sə kani in mə “Mwirmwir,” mine Nataniel sə ruku pen ia Kena ia tənə Kalili, mine tını Sepeti mi, mine iərmama kəru mwi səvəi Iesu housəsımwın irəha me ia kwopun kuatia. ³ Nənə Saemon Pita rini pen ti nirəha i mə, “Iakamevən takvi nəmu me.”

Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Itə. Pwəh kitaha pam səuvən.” Ro pen irəha heiwaiu mhəputə ia nitətə ouihi riti, mhəuvən mhəvi net meste rıran, mətə həkuvı mhə nəmu riti.

⁴ Nəpın rınamran Iesu ramərer ia nıkare nui asori, mətə nərmama me səvənhi hərəirei mə Iesu nəha.

⁵ Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəkwərhakwərha me, nəmu riti nə hiəvi uə?”

Miregi həni mə, “Rekəm.”

⁶ Miregi in rini pen ti niraha i ma, “Herukw ro net sakimiahaha ia nikare nitata ouihi mwatuk, nanahitahoni nepwin.” Ro iamihni iraherukw irapw net, mhauvareirei nivi utaien mwi ti nari na ma namu me hauvaukuar ia nakwai net.

⁷ Nana iarmama savai Iesu, sa naha Iesu rokeikei pik in, rini pen ti Pita i ma, “Kwa Iarimanu naha sakitaha.” Ia napin naha Saemon Pita rimapeki raka tinari me savanhi mamavi namu me, matana pin riregi ma Iarimanu naha, in ruvei pen mwi tinari me savanhi, maruarau irapw ia nui, meiai muvarei.

⁸ Narmama savai Iesu ia nakwai nitata ouihi hasua a mhauvarei, mhavkagini net sa namu me haukuar iraheripko mha iraha isipwin ti nikare nui, matana hasua a ramwhen ia hantret meta. ⁹ Napin hauvarei irahatoni bred mine namu me ramrimar pen ia nukumheav ia napw.

¹⁰ Nana Iesu rini pen ti niraha i ma, “Hapeki namu me nepwin sa hiapkuvi a i, mhapeki mhauvehe.”

¹¹ Ro iamihni irahesaemon Pita raputa ia nitata ouihi, muvi parei net rukuar ia namu asori me iraha pam wan hantret fifti tri. Nari auar a ma namu me hapik iamihni, matana net ripkaperuaperua mha. ¹² Iesu rini pen ti niraha i ma, “Hauvehe mhani nari.” Ia napin naha narmama me savanhi hahekir. Iraha riti riwan rares in ma, “Ik sin i?” Iraha hauvaukurana raka ma in na Iarimanu savanraha. ¹³ Nana Iesu ruvehe, muvehi bred, muvei pen minraha, mara mo mwi iamihni ia namu me. ¹⁴ In i napin sa ro kahar iraherier irapw ia namri narmama me savanhi napin rinatu mwi ia nemhien savanhi.

Iesu mine Saemon Pita

¹⁵ Napin iraha hanani raka nari, Iesu rini pen ti Saemon Pita i ma, “Saemon, tini Jon, ikokeikei parhien iou mapi raka iraha i ua rekam?”

Miregi Pita rini pen tukwe in ma, “Ouah, Iarimanu, ikukurana ma iakokeikei parhien ik.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in ma, “Okwmani kwati sipsip me saiou.”

¹⁶ Nana Iesu rares mwi sa ro karu irahemini ma, “Saemon, tini Jon, ikokeikei parhien iou ua rekam?”

Miregi Pita rini pen tukwe in ma, “Ouah, Iarimanu, ikukurana ma iakokeikei parhien ik.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in ma, “Etu amasan ti sipsip me saiou.”

¹⁷ Nana Iesu rares mwi sa ro kahar irahemini ma, “Saemon, tini Jon, ikokeikei parhien iou ua rekam?”

Pita riregi rarahati nari na ma Iesu rares sa ro kahar iraheminua “Ikokeikei parhien iou ua rekam?” Ro pen rini pen tukwe in ma, “Iarimanu, ikukurana narimnari me pam, mukurana mwi ma iakokeikei parhien ik.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in ma, “Okwmani sipsip me saiou. ¹⁸ Iakani nparhienien tukw ik i fwe kupwan napin ikinamouihi irahikinamarkahu atukw sam, mamavan ia kwopun paku ikokeikei, matana napin tikarghara, tikus atukw ragim mi, nana iarmama epa iti trarkahu pehe mik, muvehi ik ikevana ia kwopun sa ipkokeikei mha ma tikevana ikin.” ¹⁹ (Iesu rini nagkariien i mahatan nafe nemhien Pita tremha irahemuvehi uta noghi Kumwesana.) Napin rini pam, mini pen ti Pita i ma, “Kurira iou.”

²⁰ Ia napin naha Pita rati kurira, matoni iarmama riti savai Iesu, sa Iesu rokeikei pik in, rakurira ia nirau. Iarmama na in na iarmama sa fwe kupwan ramakure ipaka ti Iesu napin kamhani pari nari irahemares pen in ma, “Iarimanu, sin na ruvei pen ik ia ragi narmama samame hamamwaki ik?”

²¹ Nəpɪn Pita rətoni iəmə nəha rakurirə ia nirau, rɪni pen ti Iesu i mə, “Iərimənu mətə rəfo ia iəmə nəha?”

²² Miregi Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Rəfo ikəres iəmə nəha miou? Trɪni minuə iakokeikei mə in trimiru mamevən meste nəpɪn sə takuvehe irə, səkimrau min əpa. Mətə ik tikukurirə iou.” ²³ Ro iamɪnhi irə nəgkiariien riti raupiris ia piəvtaha me mə iərmama nəha səvəi Iesu tripkemhə mhə. Mətə Iesu ripkɪni pen mhə ti Pita i minuə “Iəmə nəha tripkemhə mhə.” In rɪni mə, “Rəfo ikəres iəmə nəha miou? Trɪni minuə iakokeikei mə in trimiru mamevən meste nəpɪn sə takuvehe irə, səkimrau min əpa.”

²⁴ Iərmama nəha səvəi Iesu in a mwi nəha rani irapw narimnari me i, mamrai nəgkiariien me i. Nənə kitaha səukurən mə nəgkiariien səvənhi ro nipərhiien.

²⁵ Nənə narimnari me ripik mwi nəha ikɪn Iesu rɪno. Tuko kirai pen pam irəha ia nəkukuə, rosi ko təkure tiprənə i ripkəmwhen mhə mə trəkwtəmhiri nəkukuə me pam.

Wok Me

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Wok me in nəkukuə səro kəru irə sə Luk rımərai. Luk rımərai nəkukuə i revən ti in riti nəghin nə Teofilas. Ia nəkukuə i kitaha sətoni nukune nəfwakiien səvəi Iesu Kristo mine rınəfuvehe mevən ia tənəmtənə me. Nəkukuə i raməgkiari ia wok səvəi Pita mine Pol, irau aposol mi səvəi Iesu Kristo. Pita in aposol riti sə ramətui amasan ti nakalasia me fwe Jerusalem nəpin nəfwakiien rıməuvehe vi a. Pol in aposol riti sə Kumwesən rərhi pen i revən ia tənəmtənə me. Wok me nəghin riti mwi mə Wok Me Səvəi Nənimwın Ikinan. Kani nəhag nəha ti nəri nə mə nəkukuə i raməgkiari ia nuveheien mine wok səvəi Nənimwın Ikinan. Wok me rani irapw nəgkiariien sə nakalasia me fwe kupwən hənəməvisau irə. Wok me raməgkiari ia nəkur Isrel mine həfo mhəpwəh nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Rani mwi mə Kumwesən rəfo mərhi pen aposol me həuvən ti nərmmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel, nənə irəha həni nıpərhiienien ia nəgkiariien amasan səvənhi. Wok me raməgkiari mwi ia nəkur Rom səməme hənəmərımənu ia kwopun me fwe kupwən. Rani mə irəha həfo mhəm wəki nakalasia me səvəi Iesu.

Iesu revən fwe ia neiai

¹ Iou riti Teofilas:

Ia nəkukuə kupwən səiou sə iakuvərai raka mik iakuvəni raka narimnari me pam Iesu ramo mine nəgkiariien me pam ramahatən nərmmama me irə fwe kupwən. Iakıməni fwe ia nukune wok səvənhi muvehe ² meste nəpin nəha in raməvəhag m aposol me səvənhi səməme in rınərpwi rəgin ia nırəha. In raməvəhag mınraha, mauvei pen nəgkiariien riti rauku pen ti Nənimwın Ikinan. Nəpin ruvei pen pam, kuvehi utə in revən fwe ia neiai. ³ Nəpin Iesu ruvəregi raka nəmisəien səvənhi, rarə mwi nəpin foti. Ia nəpin me nəha ramier irapw ti aposol me nəha. Nəpin rıpk ramərer ia nəmrınraha, mamə irəha hamətoni mə ruvəmıru pərhiien. Irəha kamhətə in, nənə in rani narimnari me ia nıkaren səvəi nitətə sə Kumwesən ramərımənu irə.

⁴ Nəpin riti raməni pəri nari irəha mınraha, nənə mını pen ti nırəha i mə, “Tihəpwəh nierien ia Jerusalem, mətə tihameitenhi Nənimwın Ikinan sə Tata səiou rino raka promes mə truvei pehe m kimiaha. Hiəuvəregi raka iou iakaməgkiari irə fwe kupwən, mamini mə, ⁵ ‘Jon rino paptəes ia nui, mətə rıpkə mhə tui Kumwesən tro paptəes ia kimiaha ia Nənimwın Ikinan.’ ”

⁶ Nənə nəpin riti mwi, nəpin aposol me housəsımwın irəha me, kamhəres pen Iesu i mə, “Iərımənu, tikərımənu ia nəkur Isrel nəha təkwtəkwuni rəmwhen ia kig kupwən me səvənraha uə rekəm?”

⁷ Mətə Iesu rini pen ti nırəha i mə, “Tata səiou rauvehi nasoriien mınəmri raka nəpin me pam. Rıpkə mhə səkimiaha tihəukurən mə tinesən nəpin me nəha tuhəier irapw. ⁸ Mətə nəpin Nənimwın Ikinan truvehe ia kimiaha, tihəuvehi nıskaiien. Nənə tihaməkeikei mhəuvən, mhəvisau irapw iou fwe Jerusalem, mine ia kwopun me pam fwe ia tənə Jutia mine Sameria, mhəuvən mheste tənəmtənə me pam.”

1:1: Luk 1:3   **1:2:** Mak 16:19, Luk 24:49-51   **1:3:** Luk 24:36-49, Wok Me 10:41   **1:4:** Luk 24:49, Jon 14:16-17, Wok Me 2:33   **1:5:** Mat 3:11   **1:6:** Luk 24:21   **1:7:** Mak 13:32   **1:8:** Mat 28:19, Luk 24:48, Wok Me 2:32, 3:15, Wok Me 5:32

⁹ Nəp̄in Iesu r̄ini pam nəgkiariien me nəha, kuvehi utə in rautə. Nərmama me səvənhi kamhəti pen mamhətoni in meste nəpuə riti rousəman. Kurirə irə həkətoni mhə mwi in.

¹⁰ Nəp̄in Iesu rautə mamevən, irəha kamhəkwtə ihi ia n̄imagouagou, nənə təkwtəkwni a iəmə mi kəru səvənrau tinari rəpsan krouier irapw ti n̄irəha, rouərer ia n̄ikarenraha, ¹¹ rouni mə, “Nəmə Kalili! Rəfo hiamərer ia kwopun i, mamhəti utə ia n̄imagouagou? Iesu i sə kuvehi raka tukumiaha, kuvehi utə revən fwe ia neiai, in truvehē rəmwhēn a mwi hiənətoni rautə ia n̄imagouagou mamevən.”

Matias truvehē təmwiki Jutas

¹² Kurirə ikin aposol me həier ia təkūər nəha kani mə Təkūər Olif mhərərīg mamhəuvən fwe Jerusalem. (Təkūər nəha Olif raməkure ipaka ti Jerusalem rəmwhēn ia wan kilometa.) ¹³ Nəp̄in irəha həier pen fwe taon, mhətə pen fwe ia rum nəha irənhə kwopun kamharə ikin. Nəghinraha me i: Pita, Jon, Jemes, Antru, Filip, Tomas, Patolomiu, Matiu, Jemes t̄ini Alfeas, Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), mine Jutas t̄ini Jemes. ¹⁴ Ia nəp̄in me nərmama me nəha nətərīgien səvənraha kuatia. Kamhousəsimw̄in irəha me, mamhəfwaki. Meri, mama səvəi Iesu, mine piəvi Iesu me, mine n̄ipran səməme kamhəni n̄ipərhiēnien ia Iesu irəha m̄inraha.

¹⁵ Nəp̄in me nepw̄in həukurau, nənə piəvtaha me housəsimw̄in irəha me ia kwopun kuatia. (Irəha pam ipaka ti wan hantret twenti.) Nənə Pita riskəmter ia rerinraha mini mə, ¹⁶ “Nərman, piak me, fwe kupwən Nən̄imw̄in Ikinan ruvei pen nəgkiariien səvənhi m Kig Tēvit mə trukupwən mini irapw Jutas, iəmə sə r̄iməiri nərmama me həuvən mhəkwtəmhiri Iesu. Nəgkiariien nəha ruvəuvehe muvəukuə raka, ti nəri nə mə nəgkiariien me pam k̄imərai pen ia Nəkukuə Ikinan tuhaməkeikei mhəuvehe mhəukuə. ¹⁷ Jutas nəha fwe kupwən Iesu r̄inər̄pwi rəḡin irə mə truvehē mo aposol riti səvənhi k̄imaha min.”

¹⁸ (Iəmə nəha r̄ino noien ərəha, muvehi mane irə, muvehi mevən muvehi nəmri t̄iprənə i. Fwe ia t̄iprənə nəha in r̄imwei irapw, t̄ipw̄in rəpəruə, nəninhə irə rier. ¹⁹ Nərmama səməme kamharə fwe Jerusalem həregi nəvisaiēn səvənhi, nənə həuvei pen nəghi kwopun nəha ia nəgkiariien səvənraha mə Akeltama. N̄ipwrai nəgkiariien nəha in i mə T̄iprənə sə Netə R̄inaiu Ikin.)

²⁰ Pita r̄ir̄ip̄in nəgkiariien mini mə, “Nəgkiariien i sə k̄imərai pen ia nəkukuə nəha Ol Sam raməgkiari ia Jutas. R̄ini mə,

‘Pwəh səvənhi rukwənu ruvehē məkun.

Iərmama trəpwəh narəien ikin.’

K̄imərai pen mwi mə,

‘Pwəh iərmama riti mwi ruvehi təmwhēkin,

mo səvənhi wok.’

²¹⁻²² Ro iam̄inhi irə k̄itaha tsaməkeikei mhəuvehi utə iərmama riti truvehē təmwiki Jutas. K̄imaha min tahəvisau irapw mə iahənətoni ia nəmrimaha mə Iesu r̄inətui mwi pərhiēn ia nemhəien səvənhi. Pwəh səuvehi utə iərman riti sə r̄inakurirə ia k̄imaha ia nəp̄in me pam nəha Iesu Iərimənu sək̄itaha r̄inamavən k̄imaha min. R̄inostat mukurirə ia k̄imaha ia nəp̄in nəha Jon r̄inamo paptas ia nərmama muvehē meste nəp̄in nəha kuvehi utə Iesu revən fwe ia neiai.”

²³ Pita rini pen pam, nənə irəha həni irapw nəghi iərmama kəru. Nəghinrau Josef mine Matias (Josef nəha kaməkwein mwi in mə Pasapas mine Jastas.) ²⁴ Nənə irəha həfwaki, mhəni mə, “Iərimənu, ikukurən nətərigien səvəi nərmama me pam. Tiko mahatən ro m kimaha i mə iərman mi sə pəku nəha ikokeikei mə ²⁵ truvehe mo in aposol, muvehi təmwki Jutas, iəmə sə rinəpwəh wok nəha mə trevən ia kwopun atukwatukw səvənhi.” ²⁶ Nənə irəha həuini nəri sə ramahatən pen nari mə sin nəha truvehi wok nəha. Nənə nəri nəha rahatən pen mə Matias. Nənə həvsini pen in irəha aposol me eleven.

2

Nəpin asori nəha Pentekos

¹ Nəpin asori nəha Pentekos^a ruvəuvehe. Ia nəpin nəha nərmama pam səvəi Iesu housəsimwın irəha me ia kwopun kuatia. ² Təkwtəkwuni a həregi nari riti rəmwhen ia nimətagi asori ruku pen ia niməgouagou muvniwə masori ia nimwə nəha kamhəkure ikın. ³ Hətə nərani napw me həivə kirkiri, mhəuvən, mhərer ia kənkəpwənraha kuatia kuatia. ⁴ Irəha pam rerinraha ruvehe mukuər ia Nənimwın Ikinan. Nənə Nənimwın nəha ruvei pen nəgkiariien minraha hənaməgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə.

⁵ Ia nəpin nəha nəkur Isrel me həpik kamharə fwe Jerusalem. Irəha nəha nəməfwaki me həməuku pen fwe ia tənəmtənə me mhəuvehe. ⁶ Nəpin həregi narimnari me nəha, housəsimwın pen irəha me ipaka tukwe. Irəha hamərkərinari ti nəri nə mə nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə sə hənətui pen irə, irəha kamhəregi nərmama me səvəi Iesu kamhəgkiari ia nəgkiariien me nəha. ⁷ Nənimenraha rier. Həreirei, mamhəni pen ti nirəha me i mə, “Hətə ro. Nərmama me nəha kamhəgkiari irəha pam nəkur Kalili. ⁸ Mətə rəfo kitaha saməregi kamhəgkiari ia nəgkiariien me səkitaha me səpəmsəpə sə sənətui pehe irə? ⁹ Kitaha i nəmə Patia, mine nəmə Metia, mine nəmə Elam. Kitaha nepwın samarə ia Mesopotemia, mine Jutia, mine Kapatosa, mine Pontas, mine Esia, ¹⁰⁻¹¹ mine Frijia, mine Pamfilia, mine Ijip, mine Krit, mine Arepia, mine tənə nəha Lipia ipaka ti Saerin. Kitaha nepwın həuku pen fwe ia Rom. Kitaha nepwın nəkur Isrel atukwatukw, nənə kitaha nepwın ripko mhə kitaha nəkur Isrel, mətə samarə ia narəien səvənraha. Mətə kitaha pam saməregi nərmama me nəha kamhəgkiari ia nəgkiariien me səkitaha me, mamhəni irapw wok asori me Kumwesən rino.” ¹² Nənə irəha nənimenraha rier. Həreirei, mamhəres pen irəha me i mə, “Nəri nəha nipwran rəfo irə?”

¹³ Mətə irəha me nepwın haris, mhəni mə, “Nərmama me nəha kamhənimwi waen, mamhakonə irə!”

Nəvisaiuen səvəi Pita

¹⁴ Mətə Pita riskəmter irəha Eleven Aposol me, məkkiari asori, mını pen ti nirəha i minuə, “Nəmə Jutia mine kimiaha pam nərmama hiamarə ia Jerusalem, tiho mhətərig ro iou, pwəh iakini pehe nipwrai nəri nəha tukumiaha i. ¹⁵ Hiaməni mə nərmama me i hakonə ia waen, mətə rekəm. Irəha həpwəh nakonəien. Kwa naen klok a i ia nəpnəpin. ¹⁶ Nəri nəha hiamətoni ramesi pen nəgkiariien i Joel Profet rıməni fwe kupwən:

¹⁷ Kumwesən rini mə, “Tramevən ipaka ti nəpin sampam,

iou takərhi irapw nənimwın səiou trevən ti nərmama me pam.

Nipwnətimiaha me nərman mine nipran tuhəni irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwın səiou.

1:24: Jon 2:25   **2:1:** Lev 23:15-21, Dut 16:9-11   **a 2:1:** Wok Me 2:1; 20:16, Fas Korin 16:8, Lev 23:15-21, Dut 16:9-12, Nam 28:26-31.   **2:3:** Mat 3:11   **2:4:** Wok Me 4:31, Wok Me 10:44-46, Wok Me 19:6, Mak 16:17   **2:7:** Wok Me 1:11   **2:9:** 2Tim 1:15

Ntəmaruə me səkimiaha me tuhətə vison me.
Nərgarə me səkimiaha me tuhəməkrəha.

¹⁸ Ia nəp̄in nəha nərmama me səiou kani irəha mə iotukwininari me,
nəri auər a mə irəha nərman uə n̄ipran,
mətə takərhi irapw Nənimw̄in səiou trevən ti nirəha,
nənə irəha tuhəni irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimw̄in səiou.

¹⁹ Tako narimnari me fwe irənhə ia n̄imagouagou.
Nərmama tuhətoni, mhərkərinari irə.

Ia təkure tənə tako n̄imtətien me:
netə, mine napw, mine nise napw.

²⁰ Meri truvehe m̄ipitəv.
Məkwə truvehe məruerəv məmwhen ia netə.
Kurirə irə nəp̄in səvəi Iərimənu truvehe.

Nəp̄in nəha trasori mopə ia nəp̄in me pam.

²¹ Ia nəp̄in nəha nərmama me pam səməme tuhəkwein ia Iərimənu
in truvehimiru irəha.'

²² Nəmə Isrel tiho ro mhəregi nəgkiariien me i. Iesu nəha iəmə Nasaret
Kumwesən rinahatən atukwatukw m kimiaha i mə in pərhiən rərhi pehe
i ruvehe tukumiaha. Nəp̄in Iesu rinamavən ia rerimiaha fwe kupwən,
Kumwesən rauvei pen n̄iskaiien min, ramo n̄imtətien me mine narim-
nari asori me hiamətoni hiamərkərinari irə rəmwhen hiəuvəukurən raka.
²³ Nəp̄in Kumwesən ruvei pen Iesu ia rəgimiaha, in ro iam̄inhi irə mamesi pen
a nətərigien səvənhi mine nəfe in ruvəukurən raka fwe kupwən mə tro. Nənə
kimiaha hiouisi əpune Iesu ia noien nəha hiəno irə. Hiəmri pen in ia rəgi nəmə
ərəha me, nənə hərui tərini pen in ia nei kamarkuau. ²⁴ Mətə Kumwesən rifi
Iesu ia nəmisaien səvəi nemhəien, mo in rətui mwi. In rino iam̄inhi irə ti nəri
nə mə nemhəien ko r̄ipkəkwtəmhiri mhə Iesu. ²⁵ Rəmwhen ia nəgkiariien i
Kig Tevit r̄iməni irə m̄inuə:

'Takamətə ik krau mik Iərimənu səiou ia nəp̄in me.
Ikamarə ipaka tukw iou.

Nari riti riwən tro iou iakətəmn̄imw̄in.
²⁶ Ro iam̄inhi irə rerik rəgien pik.

Tərhuik raməgnəgini ik Iərimənu səiou.
N̄ipwrak mwi trarə amasan, məpwəh nehek̄irien,

²⁷ ti nəri nə mə nəp̄in takemhə
tikəpwəh nəpwəhien iou iakarə Imwei Nəkur Həuvamhə.

Tikəpwəh nəseniien n̄ipwrai iəmə ikinan səim r̄imərir.

²⁸ Ikinahatən raka iou ia suatuk me səvəi n̄im̄iruien.
Tiko iou krau mik krauarə rerik raməgien.'

²⁹ Piak me, iakuə tak̄ini pehe tukumiaha i mə Kig Tevit, kaha kupwən
sək̄itaha, in r̄ipkəgkiari atukw a mhə irə. In ruvamhə. Kuvənimwi raka.
Səvənhi kref raməmak ihi. Fwe tui meste pehe ipwet mine samətoni. ³⁰ Mətə
in profet riti. Rukurən amasan mə Kumwesən r̄iməuvehi kwəsuaahi m̄ini pen
tukwe in m̄inuə ti nəp̄in riti in ro kwənəkwus riti səvənhi ruvehi təmwhəkin
m̄ərimənu. ³¹ Kig Tevit r̄iməkupwən mətoni Kristo^b nəha mə trətui mwi
ia nemhəien səvənhi. In nəha Kig Tevit rəgkiari irə ia Ol Sam nəp̄in r̄ini

2:21: Rom 10:13   **2:22:** Jon 3:2   **2:23:** Wok Me 4:28, 1Pit 1:20   **2:24:** Wok Me 3:15   **2:27:**
Wok Me 13:35   **2:29:** 1King 2:10, Wok Me 13:36   **2:30:** 2Saml 7:12, Sam 89:3-4, Sam 132:11   **2:31:**

Sam 16:10   ^b **2:31:** Nəgkiariien i 'Kristo' nəgkiariien riti səvəi nəkur Kris kupwən. N̄ipwran mə iəmə
kətəgi pen oel ia nukwənen. Fwe kupwən nəp̄in tuhəmter kig riti, hətəgi pen oel ia nukwənen. Ətoni ro
Fas Samuel 10:1 mine Fas Samuel 16:13. Nənə profet kupwən me həməni mə iərmama riti truku pen
ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit, nənə in truvehe mo kig irə. Nəkur Isrel kamheitenhi iəmə nəha truvehe.
Kani nəgh̄in nə mə 'Kristo.' Ətoni ro ikin Seken Samuel 7:12.

minuə ‘Kumwesən trəpwəh nəpwəhien in ramarə Imwei Nəkur Həuvamhə. Nipwran tripkimərir mhə.’ ³² Iesu naha, Kumwesən rinəsüpwiiri in ia nemhəien səvənhi. Kimaha i iahənətoni, mamhəni irapw mə ro nipərhiēnien. ³³ Kumwesən, tata səvəi Iesu, ruvehi utə in mukurei pen in ia nikaren mwatuk. In ruvei pen Nənimwīn Ikinan min rəmwhen rino raka promes fwe kupwən mə tro. Iesu ruvehi Nənimwīn naha, mərhi pehe i. Nəri naha hiamətə, mamhəregi Nənimwīn Ikinan naha. ³⁴ Kig Təvit rəpwəh nutəien fwe ia neiai, mətə in atukwatukw naha rəgkiari ia Kristo, mini mə,

‘Kumwesən rini pen ti lərimənu səiou mə,
Əkure ia nikarek mwatuk

³⁵ meste tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe,
tikərpwi utə tɪpage nisum mi ia nirəha.’

³⁶ Ro iamīnhi irə kimiaha pam nəkur Isrel tihaməkeikei mhəukurən mə Iesu naha hiənərui tərini pen ia nei kamarkuau, in naha təkwtəkwuni Kumwesən ro in ruvehe mo lərimənu mine Kristo.”

³⁷ Nəpīn nərmama me naha həregi nəgkiariēn səvəi Pita, rerinraha rəpou pik. Həres pen Pita mine aposol me i mə, “Piak me, təkwtəkwuni naha tahəfo naha?”

³⁸ Miregi Pita rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhərərīg ia noien ərəha me səkimiaha mhəuvehe pwəh iaho paptas ia kimiaha ia nəghi Iesu Kristo. Tiho iamīnhi irə mine nənə Kumwesən trəpwəh nərpwīnien noien ərəha me səkimiaha. Kimiaha tihəuvehi Nənimwīn Ikinan. ³⁹ Promes naha raməmak tukumiaha, maməmak mwi ti nərimiaha me, mine nərmama səməme kamharə isipwīn. Raməmak ti nərmama me pam səməme lərimənu Kumwesən səkitaha trəkwein ia nirəha.”

⁴⁰ Pita rini irapw nəgkiariēn me ripik mwi ti nirəha i, maməkeikei minraha, mamini mə, “Nərmama ipwet mine hamo noien ikou. Tiharaka ia nirəha ti nəri nə mə Kumwesən trərpwīn noien ərəha me səvənraha.” ⁴¹ Ia nəpīn naha nərmama me həpik həmwhen ia 3000 həni nipərhiēnien ia nəgkiariēn səvəi Pita, mhəuvehe, ko paptas ia nirəha.

Narəien səvəi nərmama me səməme kamhəni nipərhiēnien ia Iesu

⁴² Ia nəpīn me irəha kamhousəsimwīn irəha me, mamhətərig nəgkiariēn sə aposol me kamhahatən irəha irə. Kamhəkwsen bred, mamhəni pəri nari, mamhəfwaki pəri. ⁴³ Nərmama me pam kamhəhekir, ti nəri nə mə Kumwesən ruvei pen niskaiēn m aposol me səvəi Iesu. Ia niskaiēn naha irəha kamho nīmətəien me ripik mine narimnari me nərmama kamhətoni hamərkərinari irə. ⁴⁴ Nərmama me pam səməme kamhəni nipərhiēnien ia Iesu, kamharə pəri ia kwopun kuatia, mamhəuai narimnari me səvənraha minraha me. ⁴⁵ Irəha kamhəmri pen nəmri nari ia səvənraha tɪprənə mine nautə me mamhəuvehi mane irə. Nəpīn nari riti riwən ti nirəha riti, kamhəuai mane naha, mamhəuvei pen m iərmama naha. ⁴⁶ Ia nəpīn me kamhavən pəri, mamhəuvən fwe ia nimwə səvəi Kumwesən. Fwe ia nəkwai nimwə me səvənraha, kamhəkwsen bred, mamhəni pəri nari. Rerinraha ragien. ⁴⁷ Kamhəgnəgini Kumwesən. Nəpīn nərmama me hətəni irəha, kamhəsiai irəha. Ia nəpīn me lərimənu rauvehimīru nərmama me nepwīn mwi, nənə həuvehe mho kuatia irəha minraha.

2:32: Wok Me 1:8   **2:33:** Wok Me 1:4, 7:55-56   **2:36:** Wok Me 5:30-31   **2:37:** Luk 3:10,12, Wok Me 16:30   **2:38:** Luk 24:47, Wok Me 3:19   **2:39:** Aes 57:19   **2:40:** Dut 32:5, Fil 2:15   **2:41:** Wok Me 2:47, 4:4, Wok Me 5:14   **2:42:** Wok Me 20:7   **2:43:** Wok Me 5:11   **2:44:** Wok Me 5:12, 6:8, Wok Me 4:32-35   **2:46:** Luk 24:53   **2:47:** Wok Me 2:41, 6:7, Wok Me 11:21,24

3

Pita romasan iarmama riti nisun mi krouemhə

¹ Ia nəpɪn riti, tri klok ia nəruarəv, nəpɪn səvəi nəfwakiien ruvəuvehe. Pita mine Jon krouutə pen fwe ia nimwə səvəi Kumwesən. ² Iərmama riti fwe ikɪn. Nəpɪn rɪnətui pehe nisun mi krouemhə ko rɪpkavən mhə. Ia nəpɪn me in me nepwɪn həuvehi mhəkure pen i ia nɪkare nimwə səvəi Kumwesən ipaka tɪ təpɪnhə nəha kani mə Təpɪnhə sə Ramasan. Nəpɪn nərmama me kamhəuvehe mə tuhəuvnimwə, iərmama nəha ramase mane mɪnraha. ³ Pita mine Jon krouvehe ipaka mə trouuvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən. Nəpɪn iərmama nəha rətoni, rase mane mɪnrau. ⁴ Pita mine Jon krouəti pen rouətə in. Pita rɪni mə, “Tiko məti pehe mətə kɪmrau.” ⁵ Iərmama nəha rəti pen mətə irau. Rerɪn ramrhi mə rosi trouvei pen nari riti min.

⁶ Mətə Pita rɪni pen tukwe in mə, “Səiou silva mine kol riwən, mətə nəfe iakauvehi takuvei pehe mik. Ia nəghi Iesu Kristo, iəmə Nasaret, tiko mərer mavən.” ⁷ Pita ruvehi rəgɪn mwatuk mɪvi utə. Təkwtəkɔwuni a iərmama nəha nisun mi krouvehe rouskai. ⁸ Rɪskəmter mavən, mukurirə ia Pita mine Jon, mharuvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən. Ramavən, maməruərau utə, maməgnəgɪni Kumwesən. ⁹ Nərmama me pam həti pen mhətə iərmama nəha ramavən maməgnəgɪni Kumwesən. ¹⁰ Hətə həukurən mə iərmama nəha in nəha raməkure rerɪn mamase mane fwe ia nɪkare nimwə səvəi Kumwesən ipaka tɪ Təpɪnhə sə Ramasan. Irəha həkərɪnari irə. Nənimenraha rier tɪ nəfe kɪno irə.

Pita raməvisau fwe ia nimwə səvəi Kumwesən

¹¹ Iərmama nəha raməgher pen ia Pita mine Jon. Nərmama pam haiu mhəuvehe tɪ nɪrəhar fwe ia kwopun nəha kani mə Vranda səvəi Solomon. Nənimenraha rier. ¹² Nəpɪn Pita rətə nərmama me nəha, rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Nəmə Isrel. Rəfo hiamərkərɪnari ia iərmama i? Hiaməti pehe mamhətə kɪmrau tɪ nəfe? Hiaməfətərig irə? Ko kɪmrau iaromasan iərmama i ia səkɪmrau atukw nɪskaiien uə tɪ nəri nə mə kɪmrau iəmə ikinan mi? Rekəm! ¹³ Kumwesən səvəi Epraham mine Aesak mine Jekop, Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkitaha, in ruvehi utə nəghi Iesu, iəmə sə ramo tukwini nari min. Iesu nəha hiəuvei pen ia rəgɪ nəkur Rom. Nəpɪn Paelat rɪni mə trəsəni Iesu rier irapw ia kalapus, hiərer ia nənime Paelat, mamhəni mə hiəpwəh nokeikeiien mə tro iamɪnhi irə. ¹⁴ Iesu nəha in iəmə atukwatukw mine iəmə ikinan, mətə kɪmiaha hiənəpwəh in, mhəres pen Paelat i mə trɪpkəsəni mhə in rier irapw ia kalapus mətə trəsəni a iərmama sə rɪnousi əpune iərmama rier irapw. ¹⁵ Ia noien nəha hiənousi əpune Iəmə sə in Nukune Nɪmɪruien. Mətə Kumwesən rɪno in rətui mwi ia nemhəien. Kɪmaha iahənətoni nəri nəha, mamhəni irapw mə ro nɪpərhiəniəni. ¹⁶ Nəgse nəghi Iesu nəha in nəha rɪno nisui iəmə i krouvehe rouskai. Hiamətoni iəmə i, mhəukurən in. In rɪni nɪpərhiəniəni ia nəghi Iesu, mo pen ramərer ia nəmrɪmiaha nɪpwran rɪnəsənɪn pam.

¹⁷ Piak me iakukurən mə ia nəpɪn nəha hiənousi əpune Iesu, kɪmiaha mine nəmə asori me səkɪmiaha hiəreirei nəfe nəha hiamo. ¹⁸ Mətə ia noien nəha hiəno irə Kumwesən rɪno nəgkɪariien me səvənhi sə in rɪməuvei pen m profet kupwən me səvənhi həuvəuvehe mhəuvəukuə. Profet me nəha haməkupwən mhəni irapw mə Kristo səvənhi traməkeikei mɪregi nəmisəien. ¹⁹ Ro iamɪnhi irə kɪmiaha tihaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səkɪmiaha pwəh Kumwesən raikuas raka nərəhaien me səkɪmiaha. ²⁰ Trɪni mɪnuə hio

3:1: Wok Me 10:3,9,30   **3:2:** Jon 9:1, Wok Me 14:8   **3:4:** Wok Me 14:9   **3:6:** Wok Me 3:16, 4:10, Wok Me 16:18   **3:8:** Jon 5:14, Wok Me 14:10   **3:13:** Eks 3:6,15, Mat 22:32, Luk 23:13-25, Wok Me 2:23, 7:32   **3:15:** Wok Me 1:8, 2:36, Wok Me 4:10   **3:17:** Luk 23:34, 1Tim 1:13   **3:18:** Luk 24:27   **3:19:** Wok Me 2:38

iaminha irə, nəpɪn səvəi napwɪsien truku pen ia nəmri Kumwesən. In trərhi pehe Kristo sə kɪmāni irapw fwe kupwən mə truvehe tukumiaha. Kristo nəha iakani in Iesu. ²¹ In traməkeikei marə fwe ia neiai meste Kumwesən tro narimnari me həuvehe mho sə vi rəmwhen ia profet ikinan me səvənhi fwe kupwən həməni. ²² Moses rīmāni mə, 'Iərimənu Kumwesən səkimiaha truvehi utə profet riti rəmwhen ruvehi utə iou. Profet nəha truku pen ia kɪmiaha in piəvɪmiaha riti. Tihaməkeikei mhətərig ia narimnari me pam profet nəha trɪni pehe tukumiaha i. ²³ Trɪni minuə iərmama riti rəpwəh nətərigien ia profet nəha, Kumwesən truvehi raka in, məpwəh nəvsini penien in ia nərmama me səvənhi.'

²⁴ Samuel mine profet me pam səməme hənəkurirə pen i mhəuvehe həməni narimnari me i kamo ipwet mine. ²⁵ Nəkur Isrel, kɪmiaha nə nɪpwnəti profet kupwən me. Kɪmiaha nə nɪpwnəti kaha kupwən me. Promes nəha Kumwesən rīməuvei pen minraha in nə promes səkimiaha. In rīmāni pen ti Epraham i mə, 'Iərmama riti truku pen ia kwənəkwus səim. Namasanien səiou truku pen irə, mevən ti nərmama me pam ia tənəmtənə me.' ²⁶ Nəpɪn Kumwesən ruvehi utə Tɪni, in rukupwən mərhi pehe i tukumiaha nəkur Isrel mə trəkwein amasan m kɪmiaha, mo hiəpwəh nərəhaien me səkimiaha."

4

Pita mine Jon krouərer ia nəmri nəmə asori me

¹ Nəpɪn Pita mine Jon krauəgkiari ihi m nərmama, pris me mine Satusi meə həuvehe irəha iəmə asori səvəi naruagən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən. ² Niemaha rəpi irəha ti nəri nə mə Pita mine Jon krauahatən nərmama me, rauni mə Iesu rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ia nəgkiariien nəha krauahatən pen mə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi. ³ Nəmə asori me nəha həkwətəmhiri irau, mətə ti nəri nə mə rɪnaməruarəv, hosə pen irau ia kalapus mə trouəmak fwe ikin roueste trakwakwi. ⁴ Mətə nərmama me səməme həməregi nəgkiariien səvənrau, həpɪk ia nɪrəha həni nɪpərhiənen ia Iesu. Kəvsini nərman me əpa səməme həni nɪpərhiənen ia Iesu, irəha pam ipaka faef-taosən.

⁵ Kɪni rakwakwi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mine elta me mine nahatən me səvəi Loa housəsɪmwɪn irəha me fwe Jerusalem. ⁶ Irəha housəsɪmwɪn irəha me irəha pris asori anan nəghɪn nə Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksanta, mine sin sin mwi irəha kwənəkwus səvəi pris asori anan. ⁷ Irəha həuvehi Pita mine Jon, mhərpwi irapw irau ia kurkwanraha, mhəres pen irau i mə, "Sin ruvei pehe nɪskaiien m kɪmirau uə irauo nəri i ia nəghɪ sɪn?"

⁸ Ia nəpɪn nəha Pita rerɪn ruvehe mukuər ia Nənimwɪn Ikinan, rɪni pen ti nɪrəha i mə, "Kɪmiaha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mine elta me. ⁹ Təkwtəkwiuni hiaməres pehe kɪmrau i ia namasanien sə iərouo m iərmama i nɪsun mi krouemhə. Hiaməres mə iərouəfo irə ro in ruvehe məsanɪn. ¹⁰ Ramasan. Kɪmiaha pam i tihaməkeikei mhəukurən. Nəkur Isrel me pam mwi tuhaməkeikei mhəukurən. Iəmə i ramərer ia nəmriəmiaha nɪsun mi krouskai, ti nəri nə mə iəromasan in ia nəghɪ Iesu Kristo, iəmə Nasaret. Hiənərui tərini pen in ia nei kamarkuau, remhə, mətə Kumwesən rɪno in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ¹¹ Iesu in iəmə nəha Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, mamɪni mə,

3:22: Dut 18:15,18-19, Wok Me 7:37 **3:25:** Jen 22:18, Kal 3:8 **3:26:** Wok Me 13:46 **4:1:** Luk 22:4,52 **ā 4:1:** Əvsini mwi Mak 12:18. Satusi me həni mə iərmama sə ruvamhə ko rɪpkətui mhə mwi ia nemhəien səvənhi. **4:2:** Wok Me 23:8 **4:3:** Wok Me 3:1 **4:4:** Wok Me 2:41 **4:7:** Mat 21:23 **4:8:** Mat 10:19-20 **4:10:** Wok Me 3:6,13-16 **4:11:** Mat 21:42

‘Kəruətərei nəha kímiaha nəmə hiamuvrhəkin nimwə hiənuə rərəha, mhəpwəh, təkwtəkwuni nəha ruvəuvehe mīno kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwtəmhiri əknekīn pam nimwə.’ ”

¹² Pita riripin nəgkiariien mīni mə, “Iesu əpa rauvehi niskaiien ti nuvehimiruien kitaha. Ia tənəmtənə me pam, iərmama riti mwi riwən Kumwesən rərhi pehe i mīni mə tsaməkeikei mhahatətə ia nəghin mə in truvehimiru kitaha.”

¹³ Nəpin nəmə asori me hətoni mə Pita mīne Jon krouəpwəh nehekīrien ia nəmrīnraha, həkərinari irə. Hənətə sas mə irau iəmə auər a mi. Krouəpwəh nevənien ia kwopun sə kaukurən nari ikīn. Irəha hamətərig tukwe, mhəukurən mə irau nəha krīnamavən pəri irəha Iesu fwe kupwən.

¹⁴ Mətə ko həpwəh nīnīien nəgkiariien riti, ti nəri nə mə hətoni iəmə nəha krīnomasan nisun mi ramərer ia nīkarenrau. ¹⁵ Ia nəpin nəha nəmə asori me həni mə irəhar tuharevən fwe iruə. Nəpin harier irə, kamhəgkiari mīnraha me mə, ¹⁶ “Tso nəfe ia iəmənmi nəha? Nəkur Jerusalem me pam həukurən mə krīno nīmətien asori nəha. Ko kitaha səpwəh nīnīien mə neikuəien. ¹⁷ Mətə rərəha mə nəgkiariien nəha truviris mevən mwi ti nərmama me. Pwəh sənise pen əknekīn ti nirau i mə trouəpwəh mwi nīnīien nəghi Iesu i ti iərmama riti mwi.”

¹⁸ Irəha həkwein irəhar haruvnimwə pehe mwi. Həni pen ti Pita mīne Jon mə trouəpwəh mwi nīnīien uə nahatənien nərmama me ia nəghi Iesu.

¹⁹ Miregi Pita mīne Jon krouni mə, “Kímiaha əpa tīhaməkeikei mhəkiri mə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən mə kīmrau taro nəkwən uə nəkwamīaha. ²⁰ Mətə kīmaha ko iahəpwəh nəkwumwi tərīnīien tərhumaha. Tahaməkeikei mhəvisau irapw nəfe iahənətə mhəregi.”

²¹ Nənə nəmə asori me hənise əknekīn pen ti nirau i, mhərhi pen irau krauevən, mhəpkətə mhə suatuk riti ti nousīien irau. Rəknekīn ti nirəha ti nəri nə mə nərmama me haməgnəgīni Kumwesən ti nəfe irau krīno ia iəmə nəha nisun mi krouemhə. ²² Iəmə nəha krīnomasan in ia nəghi Iesu nuk səvənhi rəpi raka foti.

Nərmama me səvəi Iesu həfwaki

²³ Nəpin Pita mīne Jon krouier, krouevən rouətə nərmama me səvəi Iesu, nənə rouəvisau narimnari me pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həməni pen ti nirau i. ²⁴ Nəpin irəha həregi, housəsīmwin irəha me mhəfwaki pəri m Kumwesən, mhəni mə, “Iərimənu Asori ikino neiai mīne tīprənə mīne təsi mīne narimnari me pam ia nirəhar. ²⁵ Fwe kupwən, nəgkiariien səim sə ruku pen ia Nənimwin Ikinan, rier ia nīpəgi nəkwai iərmama səim sə ro tukwini nari mik, kaha səkimaha Kig Tevit, mīni mə, ‘Rəfo nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel niemaha raməpi irəha?’

Rəfo nərmama me ia tīprənə i haməkure ti nətərigien səvənraha, mətə hamo teki nari?

²⁶ Kig me ia tīprənə i həpnəpenə ti naruagənien.

Nəmə asori me pam housəsīmwin irəha me, mamhəni ərəha Iərimənu, mamhəni ərəha mwi Kristo səvənhi.’

²⁷ Kumwesən, nəgkiariien nəha ro nīpərhienien. Ia taon i Jerusalem, Kig Herot mīne Ponjes Paelat hənousəsīmwin pəri irəha nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel mīne nəkur Isrel. Irəha hənousəsīmwin irəha me,

mhəmwəki Iesu iəmə ikinan səim sə ramo tukwini nari mik. ²⁸ Irəha həno narimnari me nəha mamhesi pen atukwatukw nəfe ikiməni mə tuko ia nətərigien səim. ²⁹ Mətə lərimənu, təkwtəkwuni tikregi ro nəgkiariien skai me nəha nəmə asori me həməni pehe tukumaha i. Kimaha iahase ik mə tikasitu ia kimaha. Kimaha i nərmama iahamo tukwini nari mik. Pwəh iahəvisau irapw nəgkiariien səim, mhəpwəh nehekiriien. ³⁰ Osə pehe rəgim əsanin, momasan nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha. Ia nəghi Iesu, iəmə ikinan sə ramo tukwini nari mik, pwəh kimaha iaho nimtətien me mine narimnari me nərmama tuhətoni, həkərinari irə.”

³¹ Nəpən həfwaki pam, Kumwesən rikiukiu ia kwopun nəha kəmhəkure ikin. Rerənraha ruvehe mukuər ia Nənimwən Ikinan. Nənə həuvən mhəni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən, mhəpwəh nehekiriien.

Nərmama me səvəi Iesu hasitu ia nirəha me

³² Ia nəpən nəha nərmama səməme kəmhəni nīpərhienien ia Iesu, rerənraha mine nətərigien səvənraha ro a kuatia. Riti ia nirəha riwən raməpwtig ti nautə me səvənhi, mini mə səvənhi əpa. Mətə həuai narimnari me mhəuvehi rəmwhen ia nirəha me. ³³ Aposol me kəmhəvisau irapw skai mə Iesu lərimənu rīnətui pərhien mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə Kumwesən ramasitu asori ia nirəha ia namasanien səvənhi. ³⁴ Nərmama me səvəi Iesu riti ia nirəha riwən rini mə nari riwən tənī tukwe, ti nəri nə mə sin sin ia nirəha səvənraha tīprənə uə nimwə rarə həmri pen nəmri nari irə. Nəpən kuvehi nənimen, həuvehi mane, ³⁵ mhəuvən, mhəfate pen ia nisui aposol me. Nənə aposol me həuai, mhəuvei pen m nərmama səməme nari riwən ti nirəha.

³⁶ Iərmama riti nəha ikin nəghin nə Josef. In iəmə Isrel sə ruku pen ia kwənəkwas səvəi Livae. Rīnətui ia tənə əmweris nəha Saepras. Aposol me həsegi pen nəghin sə vi mə Panapas. Nīpwrai nəgkiariien nəha in i mə Iəmə sə Ramərpwi Əknekīn Nərmama. ³⁷ Josef i rəmri pen nəmri nari ia tīprənə səvənhi. Nəpən kuvehi nənimen, ruvehi mane, mevən, mifate pen ia nisui aposol me.

5

Ananaeas mine pran səvənhi Safaera

¹ Mətə iərmama riti nəghin nə Ananaeas mine pran səvənhi Safaera krouəmri pen nəmri nari ia səvənrau tīprənə. ² Nəpən kuvehi nənimen, krouvehi mane, rouni pəri mə trouvehi raka nīpərin səvənrau. Kurirə irə Ananaeas ruvehi nīpərin a, mevən, mifate pen ia nisui aposol me, mameikuə mə mane me pam nəha rauvei pen.

³ Pita rini mə, “Ananaeas, rəfo ikəsəni Setan ruvehe mukuər ia rerim, mamə ikameikuə ia Nənimwən Ikinan? Nəmri tīprənə sə kuvei pehe mik, rəfo ikəkwtəmhiri nīpərin səim? ⁴ Nəpən ikəpwəh nəmri penien ihi nəmri nari irə, tīprənə ramo ihi səim irə. Nəpən ikuvehi mane, ia nəpən nəha mwi mane nəha ramo ihi səim irə. Mətə rəfo rerim rirhi mə tiko noien i? Ikəpwəh neikuəien ia nīrak, mətə ikeikuə ia Kumwesən.”

⁵⁻⁶ Nəpən Ananaeas rīregi nəgkiariien nəha, təkwtəkwuni a mwi rīmwei memhə. Ntəmaruə me nepwən həskəmter, mhəvegi nīpwran, mhəuvehi mhəier, mhəuvən mhənimwi. Nərmama me həregi həhekir.

⁷ Nəpən aoa kahar rukurau, pran səvəi Ananaeas ruvnimwə pehe, mətə rəpwəh nukurənien mə səvənhi iərman ruvamhə. ⁸ Pita rini pen tukwe in mə,

“Tiko mini pehe ro tukw iou i mā nāmri tīprānā sē kuvei pehe m kimirau, in pam i?”

Miregi Safaera rini mā, “Ouāh, nāmri tīprānā ihi nāha?”

⁹ Mētā Pita rini pen tukwe in mā, “Rāfo kimirau ierman sēm irouni pəri mā tirouni mā mane me pam i? Ikukurān mā ko ikeikuā ia Nānimwīn sāvai Iārimānu? Ɛtā ro! Nārmama sēmāme hamānimwi sēm ierman, irāha fwe ia kwāruā. Tuhāuvehi mwi ik, mhāuvān fwe iruā.”

¹⁰ Tākwtākwuni a Safaera rīmwei ia nisui Pita memhā. Nāpīn ntāmaruā me hāuvnimwā pehe, hātā ramāmak muvāmhā. Nānā hāuvehi, mhāier, mhānimwi ia nīkare sāvānhi ierman. ¹¹ Nakalasia me mīne nārmama sēmāme hāregi nāri nāha, irāha pam hāhekīr asori.

Aposol me kamho nīmtātien me

¹² Ia nāpīn nāha aposol me kamhāvān ia reri nārmama me, mamho nīmtātien me rīpīk mīne narīmānari me rīpīk nārmama hātōni mhārkerināri irā. Ia nāpīn me nārmama sēmāme kamhāni nīpārhiēnien ia Iesu kamhousāsimwīn irāha me ia vrandā sāvai Solomōn ia nīmwā sāvai Kumwesān.

¹³ Nāpīn nārmama āpnāpen a hātōni irāha, hāgnāgīni irāha, mētā hāpwāh nevānien ipaka, tī nāri nā mā hāhekīr. ¹⁴ Mētā nārman me hāpīk mīne nīprān me hāpīk kamhāuvehe tī Iesu Iārimānu, mamhāni nīpārhiēnien irā.

¹⁵ Aposol me kamho nīmtātien me rīpīk ia Jerusalem. Ro pen nārmama me kamhāuvehi nārmama sēmāme nemhāien rarā ia nīrāha, mhāuvehi, mhāuvān fwe ia suatuk, mhāmri pen irāha ia tākure nīkoukau me mīne kafete me. Irāha kamho iamīnhi irā mīnuā Pita ruvehe mukurau mētā nānimwīn a trukurau pen ia nīrāha, nānā irāha hāuvehe mhāsanīn. ¹⁶ Nārmama me fwe ia rukwānu me ipaka tī Jerusalem, irāha mwi kamhāuvehi nārmama me sāvānrāha sēmāme nemhāien rarā ia nīrāha mīne sēmāme nānimwīn ārāha me kamharā ia nīrāha, kamhāuvehi irāha, mhāuvehe, nānā aposol me ho irāha pam hāuvehe mhāsanīn.

Nāmā asori me kamhometā aposol me

¹⁷ Ia nāpīn nāha pris asori anan mīne Satusi me nepwīn housāsimwīn pəri irāha me. Rerīnrāha ramrhi ārāha aposol me sāvai Iesu. ¹⁸ Mo pen hākwāmhirī irāha, mhāuvehi puvnimwā irāha ia kalapus. ¹⁹ Mētā ia nāpīn irā agelo riti sāvai Iārimānu ruvehe māsevār ia tāpīnhā me sāvai nīmwā nāha, miri irapw aposol me, mīni pen tī nīrāha i mā, ²⁰ “Tihāuvān mhārer ia nīmwā sāvai Kumwesān, mamhāni irapw tī nārmama me nāgkīariien me pam ia nīkaren sāvai nīmīruien vi i.”

²¹ Ia nāpīn rīnamrān hāuvān fwe ia nīmwā sāvai Kumwesān mamhāhatān nārmama rosi agelo rīmāni pen tukunrāha i.

Nāpīn pris asori anan mīne in me nepwīn hāuvehe, housāsimwīn nāmā asori me sāvai nākūr Isrel. Nāmā asori me nāha hārhi pen nārmama nepwīn mā tuhāuvān fwe kalapus, mhāuvehi aposol me, mhāuvehi mhāuvehe.

²² Mētā nāpīn nārmama me nāha kārhi pen irāha hāuvān ia kalapus, hāpwāh nātōnīien aposol me. Nānā hārārig, mhāni pen tī nāmā asori me i mā,

²³ “Kīmāha iahāuvān mhātōni kalapus rāsīsāg āknekīn. Nārmama sēmāme kamhātui tī kwopun nāha kamhārer tukuahāg pam ia kwāruā me. Mētā nāpīn hāsevār ia tāpīnhā, kīmāha iahāuvnimwā, mētā nārmama me nāha hāiwān.”

²⁴ Nāpīn pris asori me mīne iāmā asori sāvai nāruāgān me sēmāme kamhātui tī nīmwā sāvai Kumwesān hāregi nāgkīariien nāha, nātārīgīen sāvānrāha rāvsausīni pīk tī aposol me. Hāreirei mā nāfe ro irāha.

²⁵ Ia nāpīn nāha iārmama riti ruvniwə pehe, mīni pen tī nirəha i mə “Nəmə me nāha hiənəsisəg tukuahag ia nirəha, irəha fwe ia niwə səvəi Kumwesən kamhahatən nərmama me.” ²⁶ Nənə iəmə asori səvəi naruagən me sāməme kamhətui tī niwə səvəi Kumwesən riskəmter, miri naruagən me nepwīn səvənhi, mhəuvən, mhəkwtəmhiri aposol me, mhəiri irəha mhəuvehe. Mətə həpwəh nousiien irəha, tī nəri nə mə həhekīr nərmama me. Kamo nərmama me həkwi irəha ia kəruətərei.

²⁷ Irəha həuvehi aposol me mhəuvehe, mhərpwi irapw irəha ia nəmri nəmə asori me. Nənə pris asori anan rəgkiari mīnraha, ²⁸ mīni mə, “Iahəuvəni pehe raka nəgkiariien skai tukumiaha i mə tihəpwəh rə nahatənien nərmama ia nəghi iəmə nāha. Mətə hiənəruī nəkwmaha. Hətə ro. Təkwtəkwni nāha nərmama me pam ia Jerusalem həuvəregi raka nəgkiariien səkimiaha. Rəfo mə tihərukwi pehe nemhəien səvəi iəmə nāha ia kīmaha.”

²⁹ Mətə Pita mīne aposol me hənī pen tī nəmə asori me i mə, “Kīmaha tahaməkeikei mho nəkwei Kumwesən, rīpko mhə nəkwei nərmama. ³⁰ Kīmaha hiənəusi əpune Iesu ia noien nāha hiəno irə, mhərukwi utə ia nei kamarkuauī. Mətə Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkitaha rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ³¹ Kumwesən i ruvəuvehi utə raka in mukurei pen in ia nīkaren mwatuk mə in iəmə sə triri nərmama mīne iəmə sə truvehimīru nərmama. Kumwesən ro iamīnha irə mə truvei pehe nāpīn m kitaha nəkur Isrel. Trini mīnuə sərərig ia noien ərəha me səkitaha, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səkitaha, məpwəh nəripwīnien. ³² Kīmaha iahənətə narimnari me nāha, mamhəvisau irapw mə ro nīpərhienien. Nənimwīn Ikinan sə Kumwesən rauvei pen m nərmama sāməme hamo nəkwan in mwi ramərer kīmaha min.”

³³ Nāpīn nəmə asori me həregi nəgkiariien səvəi aposol me niemaha rəpi irəha. Hənuə tuhousi əpune irəha. ³⁴ Mətə iəmə asori riti nāha ikīn ia rerīnraha nəghīn nə Kamaliel. In Farisi riti. In iahatən riti sə ramahatən Loa səvəi Moses. Nərmama pam kamhəsiāi in. In riskəmter, mīni pen tī naruagən me mə, “Tihə mhəuvehi nəmə i mhəier. Pwəh kīmaha iahəgkiari ouihi a.”

³⁵ Nāpīn aposol me həier irə, Kamaliel rəgkiari pen m nəmə asori me i mə, “Nəmə Isrel, tihətərig amasan tī nəfe hiamo ia nəmə me i. ³⁶ Rerīmīaha trīrhi Teutas fwe kupwən.^a Rīni mə in iārmama riti. Nərmama həpīk, ipaka tī 400, həuvən mhəkurirə i. Mətə kousi əpune iəmə nāha. Nərmama sāməme kamho nəkwan havən kīrkīri. Kusen səvənraha rəsas miwən. ³⁷ Kurirə ikīn, ia nāpīn sə kaməvsini nərmama me irə, Jutas iəmə Kalilī^b rərer mīvi nərmama həpīk həuvən mhəkurirə i. Mətə in mwi kousi əpune. Nərmama sāməme kamho nəkwan havən kīrkīri. ³⁸ Ro iamīnhi irə iakuə takīni pehe tukumiaha i mə, nəmə me i hamərer ia nəmritaha ipwet, ramasan mə tihəpwəh irəha, mhəfi raka rəgīmīaha ia nirəha. Trini mīnuə nəri nāha hamo ruku pen tī iārmama, trəsas miwən. ³⁹ Mətə trini mīnuə Kumwesən ramərer kurirə ia nirəha, ko hīəpwəh nīniseien irəha. Tihətərig amasan tī nəfe hiamo ia nəmə me i. Kitaha sərəirei, mətə rərəha mə tihətə sas kurirə mə hiamousari m Kumwesən.”

⁴⁰ Ro iamīnhi irə nəmə asori me ho rosi Kamaliel rīmāni pen tī nirəha i. Həkwein mwi aposol me həuvniwə pehe, mhərisi irəha, mhənise pen

5:26: Mat 14:5   **5:28:** Wok Me 4:18, Mat 27:25   **5:29:** Wok Me 4:19   **5:30:** Wok Me 3:15

5:31: Wok Me 2:33-34, Efes 1:20, Hip 2:10, 12:2   **5:32:** Wok Me 1:8   **5:33:** Wok Me 7:54   **5:34:**

Wok Me 22:3   **5:36:** Wok Me 21:38   ^a **5:36:** Teutas in iārmama riti rīmāiri nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mharuagən irəha nəkur Rom. Rəpwəh nokeikeiien mə nəkur Rom tuhərimənu ia nəkur Isrel.   **5:37:** Luk 2:1-2   ^b **5:37:** Jutas in iəmə Kalilī riti. Fwe kupwən rīmāiri nərmama me səvənhi həuvən mharuagən irəha nəkur Rom.   **5:40:** Wok Me 4:18

əknekɪn tɪ nɪrəhɑ mə tuhəpwəh nəvisauien mwi m nərmama ia nəghi Iesu, nənə mhəfi raka rəginraha ia nirəha.

⁴¹ Aposol me həier ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mamhagien, tɪ nəri nə mə Kumwesən rətə irəha mə həmwən ko naurisien mɪnraha tɪ nəghi Iesu. ⁴² Nənə ia nəpɪn me kamhəuvən fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəuvən mwi ia nimwə me, mamhəripin, mamhahatən nərmama me, mamhəvisau mɪnraha mə Iesu in Kristo.

6

Nasituien me irəha pam sefen

¹ Nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhəpɪk mwi. Ia nəpɪn nəha nəkur Isrel səməme kamhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris həvisə irəha nəkur Isrel səməme kamhəgkiari ia nəgkiariien Hipru. Nəkur Isrel səməme kamhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris həni mə ia nəpɪn me, nəpɪn kauvei pen mane mɪne nəveginien m nərmama me trasitu ia nirəha, kɪpkuvei pen mhə m nɪpran me səvənraha səməme nərman me səvənraha həuvamhə. ² Ro iamɪnhi irə, aposol me twelef həkwein pen nərmama me səvəi Iesu mə irəha pam tuhəuvehe. Nəpɪn həuvehe, aposol me həni pen tɪ nirəha i mə, “Kɪmaha iahaməvisau irəpw nəgkiariien səvəi Kumwesən. Rɪpkatukwatukw mhə mə tahəpwəh wok nəha mhəuvehe mhəsui raka nəveginien. ³ Ro pen piəvmaha me, kɪmiaha tihərpwi rəgɪmiaha ia nərman me sefen ia kɪmiaha nəghɪnraha ramasan, rerɪnraha rukuər ia Nənɪmwɪn Ikinan, nukurənien səvənraha rəpwəmwis. Kɪmaha tahəuvehi utə irəha mə tuhəsui raka nəveginien. ⁴ Mətə wok səkimaha tahaməfwaki, mamhəvisau irəpw nəgkiariien səvəi Kumwesən ia nəpɪn me.”

⁵ Nərmama me pam səvəi Iesu rerɪnraha ragien tɪ nəgkiariien nəha səvəi aposol me. Hərpwi rəginraha ia Stifen, iərman riti nahatətəien səvənhi riskai, rerɪn rukuər ia Nənɪmwɪn Ikinan. Hərpwi mwi rəginraha ia Filip, mɪne Prokoras, mɪne Nikanor, mɪne Timon, mɪne Pamenas, mɪne Nikolas, iəmə Antiok. Rɪpko mhə in iəmə Isrel, mətə ramarə ia narəien səvənraha. ⁶ Irəha həiri nərman me nəha sefen, mhəuvehe, mhərer ia nəmri aposol me. Aposol me həmrutə rəginraha ia nirəha, məfwaki mɪnraha.

⁷ Ia nəpɪn nəha nəgkiariien səvəi Kumwesən rauvirɪs mamevən. Nərmama me səvəi Iesu fwe Jerusalem həuvehe mhəpɪk mwi. Pris me nepwɪn həuvehi nahatənien səvəi Iesu, mhahatətə irə. Pris me nəha həpɪk kwopti.

Nəkur Isrel həkwtəmhiri Stifen

⁸ Stifen in iərman riti Kumwesən rauvei pen nɪskaiien mɪn, mamasitu irə ia namasanien səvənhi. Nəpɪn riti Stifen ramavən ia reri nərmama, mamə nɪmtətien asori me mɪne narimnari me nərmama hətoni, hamərkəri asori nari irə. ⁹ Mətə nərmama me nepwɪn nəha ikɪn. Irəha nərmama səvəi nimwəfwaki riti səvəi nəkur Isrel kani mə Nimwəfwaki Səvəi Nərmama Me Kɪnɪfi Raka Nari ia Nirəha.^a Nepwɪn həuku pen fwe Saerin mɪne Aleksantria. Nepwɪn mwi həuku pen fwe Silisia mɪne Esia. Irəha həskəmter mamhousari m Stifen. ¹⁰ Mətə rəknekɪn tɪ nirəha. Ko həpkousi tərini mhə nəgkiariien səvənhi, tɪ nəri nə mə Nənɪmwɪn Ikinan rauvei pen nukurənien mɪn.

5:41: Mat 5:10-12, 1Tes 4:13   **5:42:** Wok Me 9:22, 17:3   **6:1:** Wok Me 4:35   **6:3:** 1Tim 3:7
6:5: Wok Me 8:5   **6:6:** Wok Me 13:3, 14:23   **6:7:** Wok Me 2:41, 16:5   **6:8:** Wok Me 2:43
6:9: 2Tim 1:15   **a 6:9:** Nərmama me nəha səməme kamhəfwaki ia nimwəfwaki nəha irəha nəkur Isrel. Fwe kupwən kamoslef ia nirəha, nənə kɪnɪfi raka nari ia nirəha. Həpko mhə mwi slef ia nirəha.
6:10: Luk 21:15

¹¹ Ro iam̄nhi irə hərəku pen nərmama nepw̄in mə tuheikuə irə. Nərmama me nəha həkəmter, mhəni mə, “Kimaha iahəregi iam̄ə i raməgkiari ərəha ia Moses mine Kumwesən.”

¹² Nəp̄in nərmama me mine nəmə asori me səvənraha mine nahatən me səvəi Loa həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi irəha. Həuvən ti Stifen, mhəkwtəmhiri, mhəuvehi mhəuvən, mhərpwi irapw in ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. ¹³ Irəha hərpwi irapw nərmama nepw̄in mə tuheikuə ia Stifen. Nərmama me nəha həni mə, “Ia nəp̄in me iam̄ə i ram̄ini ərəha kwopun ikinan i mine Loa səvəi Moses. ¹⁴ Iahəregi r̄ini mə Iesu nəha iam̄ə Nasaret in trousi testesi nimwə səvəi Kumwesən, mərarki narəien sə Moses r̄iməuvei pehe m kitaha, məmri səpə riti.”

¹⁵ Nəmə asori me pam səvəi nəkur Isrel haməkure ia nousəs̄imw̄inien səvənraha, mamhəti pen mamhətə Stifen, mhətoni mə nənimen rəmwhen ia nəmri agelo riti.

7

Nəvisauien səvəi Stifen

¹ Ia nəp̄in nəha pris asori anan r̄ini pen ti Stifen i mə, “Rəfo irə? Nəgkiariien i ro n̄ipər̄hienien?”

² M̄iregi Stifen r̄ini mə, “Piak me mine tata me, həregi ro. Fwe kupwən, nəp̄in kaha kupwən səkitaha Epraham r̄ipkevən mhə ihi fwe Haran, Kumwesən asori rier irapw tukwe fwe Mesopotemia, ³ m̄ini pen tukwe in mə, “Tikier ia tənə imwam mine nəkur imwam, mier mevən fwe ia t̄iprənə takahatən ik irə.”

⁴ Epraham rier ia tənə Koltia,^a mevən marə fwe ia taon nəha Haran. Nəp̄in səvənhi tata remhə, Kumwesən rərui irapw mwi in ruvehe marə ia t̄iprənə i sə hiamarə irə ipwet mine. ⁵ Mətə ia nəp̄in nəha Kumwesən r̄ipkuvei pen mhə t̄iprənə riti ia kwopun i mə tro səvənhi irə. R̄ipkuvei pen anan mhə kwənp̄er̄in riti min. Mətə r̄ino promes a mə t̄ipkuvei pen min mine n̄imwipw̄ini me səməme tuhətui kurirə. Nəp̄in Kumwesən r̄iməni promes nəha, t̄ini Epraham ramiwən ihi. ⁶ Nəgkiariien sə Kumwesən r̄iməni pen ti Epraham i ro iam̄nhi irə: ‘N̄imwipw̄im me tuhəuvən mharə ia t̄iprənə səvəi nərməpə. Nəkur ia kwopun nəha tuhəuvehi pen wok skai m̄inraha, mhometə irəha meste nuk fo hantret.’ ⁷ Kumwesən rarə m̄ini mwi mə, ‘Mətə iou takərpw̄in noien ərəha səvəi nəkur me nəha n̄imwipw̄im me tuhowok skai m̄inraha. Kurirə irə n̄imwipw̄im me tuhəier ia tənə nəha, mhəuvehe, mhəfwaki pehe miou ia kwopun i.’ ⁸ Ia nəp̄in nəha Kumwesən r̄ini mə Epraham mine kwənəkwas me səvənhi tukaməkeikei kuvehi ninhum m̄inraha. Noien nəha rahatən pen promes nəha Kumwesən r̄iməuvei pen m Epraham. Kurirə irə t̄ini Epraham rətui, nəgh̄in nə Aesak. Nəp̄in ruvehi nəp̄in eit səvənhi, səvənhi tata ruvehi ninhum min. Nənə Aesak rərəhi Jekop. Nənə Jekop rərəhi nərman me irəha pam twelef. Irəha me nəha kaha kupwən me səkitaha.

⁹ Kaha kupwən me nəha səkitaha, rer̄inraha ramr̄hi ərəha piəvnraha Josef. Həuvehi pen in ia rəgi nərmama me nepw̄in, mhəuvehi mane irə. Nərmama me nəha həuvehi Josef, mhəuvən fwe Ijip. Ia kwopun nəha Josef ramowok slef, mətə Kumwesən ramarə tukwe, ¹⁰ mauvehi raka in ia n̄ipəmpəmien me pam səvənhi. Nəp̄in Josef revən mərər ia nəmri Fero, kig səvəi nəkur Ijip, Kumwesən ruvei pen namasanien mine nukurənien min. Ro pen Fero ruvei

6:11: Mat 26:59-61   **6:13:** Jer 26:11   **7:2:** Jen 11:31   **7:3:** Jen 12:1   **7:4:** Jen 11:31-12:5
 a **7:4:** Koltia nəgh̄in riti mwi Pabilon.   **7:5:** Jen 12:7, 15:18, Jen 17:8, Dut 2:5   **7:6:** Jen 15:13-14, Eks 12:40   **7:7:** Eks 3:12   **7:8:** Jen 17:9-14, Jen 21:4   **7:9:** Jen 37:11,28, Jen 39:1-3, Jen 39:21-23
7:10: Jen 41:37-44, Sam 105:21

pen nasoriiën m Josef. Nənə Josef ruvehe mo in iəmə asori ramətui amasan ti nəkur Ijip, nənə mamətui amasan mwi ti narimnari me sə kamo ia nəkwai nimwə səvəi Kig Fero.

¹¹ Kurirə ikin nəpīn səvəi nukumhə ruvehe muvehi pam nəkur Ijip mīne nəkur Kenan, mamə nərmama həmisə pik. Kaha kupwən me səkitaha hənāmətui sənənraha nəveginien, mətə ruvəivən. ¹² Nəpīn Jekop rīregi nəvisaiien mə nəveginien fwe Ijip, rərhi pen kaha kupwən me səkitaha mə tuhəuvən fwe ikin. Ro səvi ti nīrəha ti nevənien ia kwopun nəha. ¹³ Nəpīn irəha həuvən səro kəru irə, nənə Josef rini pui in ti piəvni me, nənə Kig Fero ruvehe mukurən nərmama ia kwənəkwus səvəi Josef. ¹⁴ Kurirə irə Josef rərhi pen nəgkiariien revən ti səvənhi tata Jekop irəha nərmama me pam ia kwənəkwus səvənhi mə tuhəuvehe fwe Ijip. Irəha pam sefenti-faef nərmama. ¹⁵ Nəpīn Jekop rīregi nəgkiariien nəha, reiwaiu mevən fwe Ijip. Kurirə ikin in mīne kaha kupwən me səkitaha hemhə fwe ikin. ¹⁶ Nənə həuvehi nīpwrənraha mhərərīg mhəuvən fwe taon nəha Sekem, mhənīmwi irəha fwe ikin ia nīpəg riti sə Epraham rīməuvehi nənimen ti nīpwnəti iəmə asori riti nəghin nə Hamor.

¹⁷ Ruvəuvehe ipaka ti nəpīn nəha Kumwesən truvei pen tīprənə m kaha kupwən me səkitaha rəmwhen rino promes m Epraham fwe kupwən. Ia nəpīn nəha nərmama me səkitaha fwe Ijip həuvehe mhasori mhəpik. ¹⁸ Nənə kig əpə ruvehe mərīmənu ia nəkur Ijip, mətə rīnapkukurən mhə Josef. ¹⁹ In reikuə ia kaha kupwən me səkitaha, mamərhiərhi irəha mə tuhərui irapw nəkwərhakwərha me sə həpkətui a i mə tuhemhə.

²⁰ Ia nəpīn atukwatukw nəha Moses rətui. In ramasan pik ia nəmri Kumwesən. Səvənhi tata mīne mama krouətui amasan tukwe ia nəkwai nimwə səvənrau meste in ruvehi məkwə kahar. ²¹ Nəpīn irau krouəmri irapw iruə, prən ouihī səvəi Kig Fero rətoni, mərəhi səvənhi, mətui amasan tukwe rəmwhen mə in tini anan. ²² Kīnahatən Moses ia nukurənien me pam səvəi nəkur Ijip. Səvənhi nəgkiariien mīne wok krouəsənīn.

²³ Nəpīn Moses reste nuk foti, rerin rīrhi mə trevən mətōni piəvni me nəkur Isrel. ²⁴ In revən mətōni iəmə Ijip riti ramousi piəvni riti, mətə rīpkatukwatukw mə tro irə iamīnha irə. Ro pen Moses revən mə trasitu ia piəvni, mərpwīn pen noien səvəi iəmə Ijip ramo. Rousi iəmə Ijip nəha, mousi əpune. ²⁵ Moses rerin rīrhi mə piəvni me tuhətōni mhəukurən mə Kumwesən ramərhi pen in mə truvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Mətə irəha həpkətə sas mhə irə. ²⁶ Kīni rakwakwi irə Moses revən mwi mətōni iəmə Isrel kəru krouousi irau me. In revən mə trəmri nəmərīnuien ti nīrau i, mīni mə, 'Iəmənmi kīmirau piəvmīrau me a. Rəfo irouousi kīmirau me?'

²⁷ Mətə iəmə sə ramousi ərəha anan piəvni rəsua raka Moses, mīni mə, 'Sin rīməuvehi utə ik mə tikərīmənu ia kīmaha məkiri noien səkīmaha? ²⁸ Rosi ikuə tikousi əpune iou rəmwhen ikinousi əpune iəmə Ijip nərīneiv?' ²⁹ Nəpīn Moses rīregi nəgkiariien nəha, rap fwe Ijip, mevən mo in iərmama pwīspwīs ia tənə Mitia. Ia kwopun nəha tini kəru krouətui, iərman mi.

³⁰ Kurirə irə nuk foti rukurau, nənə agelo riti səvəi Kumwesən rier pen ti Moses i fwe ia kwopun akwesakwes ikin, ipaka ti təkuaer Sinae, mamərer ia nei riti napw rauək irə, mətə rīpkahi əmwesi mhə. ³¹ Moses rətoni nei nəha rərkərinari irə. Nənə nəpīn revən ipaka tukwe mə trəspau irə, reri lərīmənu ruvehe, mīni mə, ³² 'Iou Kumwesən səvəi kaha kupwən me səim.

7:11: Jen 41:54   **7:12:** Jen 42:1-5   **7:13:** Jen 45:1-4,16   **7:14:** Jen 45:9-11, Jen 46:27   **7:15:** Jen 46:1-7, Jen 49:33   **7:16:** Jen 23:2-20, Jen 33:19, Jos 24:32   **7:17:** Eks 1:7   **7:18:** Eks 1:8
7:19: Eks 1:10-22   **7:20:** Eks 2:2, Hip 11:23   **7:21:** Eks 2:3-10   **7:24:** Eks 2:11-15   **7:29:** Eks 2:21-22, Eks 18:3-4   **7:30:** Eks 3:1-10

Kumwesən səvəi Epraham mine Aesak mine Jekop.’ Moses riregi, mətə rehekir mətəmnimwīn, məpwəh nəti penien mətōni.

³³ Nənə Iərimənu rini pen tukwe in mə, ‘Uvehi raka səim put, ti nəri nə mə tiprənə nə iakamərer ikin ro ikinan i. ³⁴ Iou iakinətə raka nərmama me səiou fwe Ijip. Kamometə irəha. Iakuvəregi raka nasəkien səvənraha. Nənə iou iakeiwaiū irapw pehe i mə takuvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Tiko muvehe, təkwtəkwuni takərhi pen ik ikevən fwe Ijip.’

³⁵ In nəha Moses sə kupwən nəkur Isrel həpwəh nokeikeien in, mhəni pen tukwe in mə, ‘Sin riməuvehi utə ik mə tikərimənu ia kimaha məkiri noien səkimaha?’ Mətə Moses nəha in nəha Kumwesən rərhi pen agelo riti səvənhi rier pen tukwe ia kwəti nei, mərhi pen in revən mə trərimənu ia nəkur Isrel, muvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. ³⁶ Moses nəha riri irəha mhəier ia Ijip, mhəuvən fwe ia Təsi Əruverəv, mhəuvən mharə nuk foti fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Nənə ia kwopun me nəha ramo nimtətien me mine narimnari me nərmama hətoni hamərkərinari irə.

³⁷ Moses nəha in nəha riməni pen ti nəkur Isrel i mə, ‘Kumwesən truvehi utə profet riti rəmwhen ruvehi utə iou. Profet nəha truku pen ia kimiaha in piəvimiaha riti.’^b ³⁸ Moses nəha in nəha ramarə irəha nəkur Isrel nəpin kamhavən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. In ramarə irəha kaha kupwən me səkitaha nəpin agelo nəha rəgkiari min ia Təkuər Sinae. Kumwesən ruvei pen nəgkiariien sə ramiru m Moses mə ruvei pehe m kitaha.

³⁹ Mətə kaha kupwən me səkitaha həpwəh nokeikeien mə tuho nəkwai Moses. Həsua karen in. Nənə rerinraha rinamrhi Ijip. Hokeikei mə tuhərərīg mhəuvən fwe ikin. ⁴⁰ Ro pen həni pen ti Eron i mə, ‘Tiko kumwesən me nepwīn, pwəh həiri kitaha, ti nəri nə mə səreirei mə Moses nəha riməiri raka kitaha ia tənə Ijip ruvəwəku.’ ⁴¹ Ia nəpin nəha irəha ho nənimwi kau riti. Nəpin həno pam, həpeki pehe nərimiru me mə tuhousi əpune irəha mhəuvei pen m nənimwi kau nəha. Irəha haməgnəgini nəri nəha həno ia rəginraha. ⁴² Ro iamīnhi irə Kumwesən ruvehi pen təkutan minraha, məpwəh irəha həuvən mhəfwaki pen m meri, məkwə, mine kəməhau me. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia nəkukuə səvəi profet me rani:

‘Nəkur Isrel. Ia nəpin nəha hiənarə nuk foti fwe kwopun akwesakwes ikin,
nərimiru me səməme hiamousi əpune, mamhəmri utə ia təkure nifatə,
hiəuvei pehe miou uə rekəm?
Rekəm. Hiəpwəh nuvei peheien miou.

⁴³ Mətə hiaməuvehi nimwə tapolen səvəi kumwesən nəha Molek, mine kəməhau səvəi kumwesən nəha səkimiaha Refan.

Irau mi nəha kumwesən eikuə mi sə hiəno ia rəgimīaha mə tihaməfwaki pen minrau.
Kimiaha hiamo iamīnhi ro pen takuvehi raka kimiaha ia tiprənə səkimiaha hiəuvən ia nikare Papilon.’

⁴⁴ Fwe ia kwopun akwesakwes ikin, Kumwesən riməni pen ti Moses i mə traməkeikei mo nimwə tapolen riti. Moses ro, mesi pen atukwatukw rəmwhen ia Kumwesən rino rətōni. Kurirə ikin kaha kupwən me səkitaha həuvehi nimwə tapolen nəha mamhəuvən. ⁴⁵ Nəpin Josua riri kaha kupwən me səkitaha mə tuhəuvehe mhəuvehi raka tiprənə ia rəgi nəmə Kenan, həuvehi nimwə tapolen nəha, mhəuvehi mhəuvehe. Irəha kənamhəuvehe ia Kenan, Kumwesən raməkoui irapw nəmə ikin. Nimwə Tapolen nəha

7:36: Eks 7:3, 14:21, Nam 14:33   **7:37:** Wok Me 3:22   **b 7:37:** Profet nəha Moses riməni mə tripkuvehe in nəha Iesu. Əvsini mwi Dut 18:15.   **7:38:** Eks 19:3, Dut 5:5, 9:10, Wok Me 7:53   **7:39:** Nam 14:3   **7:40:** Eks 32:1,23   **7:41:** Eks 32:2-6   **7:42:** Jer 19:13   **7:44:** Eks 25:40   **7:45:** Jos 3:14-17, Jos 23:9, 18:1

ramamak iam̄inhi meste n̄əp̄in s̄əv̄ai Kig Tev̄it. ⁴⁶ Kig Tev̄it n̄əha Kumwes̄ən rer̄in raḡien tukwe. In r̄ini pen ti Kumwes̄ən i m̄ə, ‘Ik Kumwes̄ən s̄əv̄ai Jekop. Ko ik̄əs̄eni iou iako nimw̄ə riti s̄ə tikamar̄ə ir̄ə?’ ⁴⁷ M̄ət̄ə Kumwes̄ən r̄əpw̄əh n̄əs̄eniien. Kig Tev̄it r̄ipko mh̄ə nimw̄ə riti s̄əv̄ai Kumwes̄ən. Solomon ro.

⁴⁸ M̄ət̄ə k̄itaha s̄əukur̄ən m̄ə Kum wes̄ən s̄ə rasori anan, in r̄ipkar̄ə mh̄ə ia n̄əkwai nimw̄ə me s̄əm̄əme n̄ərmama h̄əno ia r̄əḡinraha. R̄əmwhen ia n̄əḡkiariien i Profet Aesea r̄im̄əni m̄ə,

⁴⁹ ‘Neiai in jea s̄əiou s̄ə iakam̄əkure ir̄ə mam̄ərim̄ənu.

T̄ipr̄ən̄ə in n̄əri s̄ə iakam̄ərpwi ut̄ə tipage n̄isuk mi ir̄ə.

Kim̄iaha ko h̄io nimw̄ə riti m̄ə takar̄ə ir̄ə?

Kim̄iaha ko h̄io kwopun riti m̄ə takapw̄is ikin?

⁵⁰ H̄əni ro, sin r̄ino narim̄nari me pam i?

Iou əpa Kumwes̄ən iakin.’ ”

⁵¹ Stifen r̄ini pen ti n̄əm̄ə asori me i m̄ə, “Kim̄iaha i k̄əm̄kapw̄əmiaha r̄iskai. N̄ət̄əriḡien s̄ək̄im̄iaha r̄ip̄it̄əv̄ h̄iəmwhen ia n̄ərmama s̄əm̄əme h̄əreirei l̄ərim̄ənu. H̄iəpkreḡi mh̄ə n̄əḡkiariien s̄əv̄ənhi. H̄iamo r̄əmwhen kaha kupw̄ən me s̄ək̄im̄iaha. Ia n̄əp̄in me h̄iam̄əni s̄ə n̄əfe nari N̄ənimw̄in Ikinan rani pehe tukum̄iaha i. ⁵² R̄əfo? Profet riti n̄əha ikin kaha kupw̄ən me s̄ək̄im̄iaha h̄əpkomet̄ə mh̄ə in? Rek̄əm! H̄əmw̄əki pam ir̄əha, mh̄ousi əpune s̄əm̄əme ham̄əkupw̄ən mh̄əni irapw̄ m̄ə l̄əm̄ə Atukwatukw̄ riti truvehe. N̄ənə n̄əp̄in l̄əm̄ə Atukwatukw̄ n̄əha ruvehe, kim̄iaha h̄iəuvei pen in ia r̄əgi n̄əm̄ə Rom. Ia noien n̄əha h̄iəusi əpune in. ⁵³ Kim̄iaha h̄iəuv̄əuvehi raka Loa s̄əv̄ai Kumwes̄ən s̄ə nagelo me h̄əuvei pehe fwe kupw̄ən, m̄ət̄ə h̄iam̄ərui Loa n̄əha ia n̄əp̄in me.”

K̄əkw̄i əpune Stifen ia k̄ərūət̄erei

⁵⁴ N̄əp̄in n̄əm̄ə asori me s̄əv̄ai n̄əkur Isrel h̄əreḡi Stifen ram̄əḡkiari, niemaha r̄əpi pik ir̄əha. Kamhahi t̄əriini rev̄inraha tukwe. ⁵⁵ M̄ət̄ə Stifen rer̄in ruvehe mukuər ia N̄ənimw̄in Ikinan. R̄əkw̄ət̄ə ia nim̄əḡouagou, m̄ətoni nukuraanien asori ruku pen ia kwopun Kumwes̄ən ramar̄ə ikin, m̄ətoni m̄wi Iesu ram̄ərer ia n̄ikare Kumwes̄ən mwatuk. ⁵⁶ Stifen r̄ini m̄ə, “H̄ətoni ro. K̄əpuapen reitehi. Iakam̄ət̄ə l̄əm̄əti l̄ərmama fwe ia neiai ram̄ərer ia n̄ikare Kumwes̄ən mwatuk.”

⁵⁷ M̄ət̄ə n̄əm̄ə asori me s̄əv̄ai n̄əkur Isrel has̄ək əpw̄əm̄w̄is, mh̄o tukuahag n̄əkw̄əreḡinraha. Ir̄əha pam haiu, mh̄əuv̄ən m̄ə tuh̄əkwt̄əm̄hiri Stifen. ⁵⁸ Ir̄əha h̄əkwt̄əm̄hiri Stifen, mh̄əuvehi, mh̄əier ia Jerusalem, m̄ənamh̄əkwi in ia k̄ərūət̄erei m̄ə tremh̄ə. N̄ərmama s̄əm̄əme ham̄əūəsi Stifen h̄əpeki raka karkahu əpw̄əm̄w̄is me s̄əv̄ənraha, mh̄əfate pen ia n̄isui iərmama riti n̄əgh̄in n̄ə Sol.

⁵⁹ N̄əp̄in kamh̄əkwi Stifen, ram̄əfwaki m̄ini m̄ə, “Iesu l̄ərim̄ənu, tikuvehi n̄ənimw̄ik.” ⁶⁰ Kurir̄ə ir̄ə r̄inim̄wi nukurhun mi, m̄əkwein əpw̄əm̄w̄is, m̄ini m̄ə, “l̄ərim̄ənu, tikəpw̄əh n̄ərp̄winien noien ər̄əha i ir̄əha kamho ia nirak.” N̄əp̄in r̄ini iam̄inhi ir̄ə, in remh̄ə.

8

¹⁻² Sol rer̄in raḡien a m̄ə ir̄əha housi əpune Stifen iam̄inhi. N̄əp̄in Stifen ruvamh̄ə raka, n̄əm̄ə əfwaki me nepw̄in h̄ənimw̄i n̄ipw̄ran m̄has̄ək asori tukwe.

7:46: 2Saml 7:1-16, Sam 132:1-5   **7:47:** 1King 6:1   **7:51:** Eks 32:9, Jer 9:26, Aes 63:10   **7:52:** 2Kron 36:16, Mat 23:31   **7:53:** Wok Me 7:38, Kal 3:19, Hip 2:2   **7:54:** Wok Me 5:33   **7:55:** Mat 22:44, Wok Me 2:33-34, Wok Me 5:31   **7:56:** Kol 3:1   **7:58:** Wok Me 22:20   **7:59:** Sam 31:5, Luk 23:46   **7:60:** Luk 23:34   **8:1-2:** Wok Me 7:58, 8:4, Wok Me 11:19

Kinamometə nərmama me səvəi Iesu fwe Jerusalem

Ia nəpɪn nəha nərmama me nepwɪn həskəmter, mənəmhomətə asori nakalasia me fwe Jerusalem. Ro pen nakalasia me pam hap kirkiri mhəuvən fwe ia kwopun me ia tənə Jutia mine Sameria. Aposol me əpa kamharə fwe Jerusalem. ³ Sol mwi ramousari mə trouraha nakalasia me, mauvniwə ia niwə me kuatia kuatia, maməkwtəmhiri nərman mine nɪpran, mauvehi puwniwə irəha ia kalapus.

Filip raməvisau irapw nəgkariien amasan səvəi Iesu fwe Sameria

⁴ Mətə irəha nəha hənəp kirkiri, mamhəuvən ia kwopun me, mamhəvisau irapw nəgkariien amasan səvəi Iesu. ⁵ Filip reiwaiu pehe ia taon riti fwe Sameria, maməvisau irapw Iesu Kristo m nərmama me fwe ikɪn. ⁶ Nərmama pam kamhətərig amasan ti nəfe Filip rani, ti nəri nə mə raməgkari mamoni tətien me. ⁷ Nərmama həpik nənimwɪn ərəha me həier ia nirəha, mamhasək əpwəmwis. Nərmama həpik mwi nisunraha me hemhə, ko həkavən mhə, həuvehe mhəsanɪn. ⁸ Ro pen nəkur ia taon nəha rerɪnraha ragien asori.

⁹ Mətə iərmama riti nəghɪn nə Saemon, rɪnarə tui kwopti ia taon nəha, mamoni tətien me ia nɪskaiien səvəi nəremhə me, mamoni nəkur Sameria nənimenraha ramier. Saemon rani mə in iəmə asori. ¹⁰ Nəkur Sameria me pam kamhətərig ia nəgkariien səvənhi. Nəkwerhəkwerha me men meste nəmə asori me kamhəni mə, “Iəmə i rauvehi nɪskaiien səvəi kumwesən nəha kani mə kumwesən asori.” ¹¹ Irəha kamhətərig ia nəgkariien səvəi Saemon, ti nəri nə mə nəpɪn rɪpik ramo ni tətien me ia nɪskaiien səvəi nəremhə me, mamoni nənimenraha ramier. ¹² Mətə nəpɪn Filip raməvisau irapw Iesu Kristo mine nitətə sə kumwesən ramərimənu irə, nərman me mine nɪpran me həni nɪpərhienien ia nəgkariien amasan səvənhi. Nənə ko paptəes ia nirəha. ¹³ Saemon in mwi rɪni nɪpərhienien ia nəgkariien səvəi Filip. Nəpɪn kɪno raka paptəes irə, Saemon rukurirə ia Filip, mamətoni ni tətien me mine narimnari asori me Filip ramo ia nɪskaiien səvəi kumwesən. Nəpɪn rətoni, nənimen rier.

¹⁴ Kurirə irə, nəpɪn aposol me fwe Jerusalem həregi mə nəkur Sameria həuvəni raka nɪpərhienien ia nəgkariien səvəi kumwesən, hərhi pen Pita mine Jon mə trouevən rouətə irəha. ¹⁵ Irau kroueiwaiu pen fwe Sameria, rouəfwaki ti nirəha mə irəha tuhəuvehi Nənimwɪn Ikinan, ti nəri nə mə ¹⁶ Nənimwɪn Ikinan rɪpkeiwaiu mhə ihi ia nirəha. Mətə kɪno paptəes əpa ia nirəha ia nəghi Iesu Iərimənu. ¹⁷ Nəpɪn Pita mine Jon krouəmrutə rəginrau ia nukwənenraha, həuvehi Nənimwɪn Ikinan.

¹⁸ Saemon rətoni mə aposol mi nəha krouəmrutə rəginrau ia nukwənenraha, nəmə kumwesən ruvei pen Nənimwɪn Ikinan mɪnraha. Ia nəpɪn nəha rətoni, Saemon ruvehi mane mə truvei pen mɪnrau, ¹⁹ mɪni mə, “Rouvei pehe mwi nasoriien nəha miou. Iakokeikei mə takəmrutə rəgik ia nukwəne nərmama pwəh irəha həuvehi Nənimwɪn Ikinan.”

²⁰ Miregi Pita rɪni pen tukwe in mə, “Pwəh kimirau mane səim irouen ia napw, ti nəri nə mə ikuə tikuvehi nəmri nəri sə kumwesən ruvei pen auər a m nərmama. ²¹ Ikiwən ia wok i səkimaha, ti nəri nə mə nətərigien səim rɪpkatukwatukw mhə ia nəmri kumwesən. ²² Tikəpwəh noien ərəha i ikamo, məfwaki m Iərimənu, məres mə ko in renouenou nərhəien səim, məpwəh nərpwɪnien nətərigien ərəha i ikuə tiko. ²³ Iakini iamɪnhi irə, ti nəri nə mə iakətə mə rerɪm ramakres pɪk. Nərhəien rɪnəkwi ik.”

²⁴ Miregi Saemon rini mə, “Kimirau tirouəfwaki miou, rouəres Iərimənu mə narimnari me i irauni tuhəpwəh nesteien iou.”

²⁵ Kurirə ikin Pita mine Jon krouni irapw nəgkiariien səvəi Iərimənu ia taon nəha, rouni mə ro nīpərhienien i. Nəpin krouni sampam, krouərəig rauevən fwe Jerusalem. Ia suatuk krauəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmama me ia rukwənu me ia tənə Sameria.

Filip mine iəmə Itiopia riti

²⁶ Ia nəpin nəha agelo riti səvəi Iərimənu rini pen ti Filip i mə, “Tikərer, mevən fwe prehi^a meste suatuk sə raku pen ia Jerusalem meiwaiu pen fwe Kasa.” (Suatuk nəha rukurau ia kwopun akwesakwes ikin.) ²⁷ Filip rərer mamevən, mətoni iəmə Itiopia^b riti. Iəmə nəha in Yunik^c riti. In iəmə asori. Ramətui amasan ti mane səvəi Kantis, prən asori sə ramərimənu ia nəkur Itiopia. Iəmə nəha ruvavən raka fwe Jerusalem məfwaki m Kumwesən, ²⁸ nənə mirəriɡ mamevən fwe imwəni. In raməkure ia kat riti hos ravi, maməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rīmərai. ²⁹ Nənə Nənimwīn Ikinan rini pen ti Filip i mə, “Tiko mevən ipaka ti kat nəha hos ravi.”

³⁰ Ro pen Filip raiu mevən ipaka tukwe, miregi iəmə nəha raməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rīmərai. Nənə rəres pen in i mə, “Ikaməvsini nəkukuə nəha, mukurən nīpwran uə rekəm?”

³¹ Miregi iəmə nəha rini mə, “Iou takəfukurən nīpwran? Iərmama riti riwən mə trəusiəre pui pehe miou.” Rini pen ti Filip i mə trəputə məkure irau min.

³² Nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan iəmə Itiopia nəha raməvsini in i mə: “Ho irə rəmwhen ia in sipsip riti, mhəiri, mhəuvən mə tuhousi əpune.

Rəmwhen ia kwəti sipsip sə kaməkihi raka nīmwherīn ramərer mamətəriɡ a,
in mwi rəpwəh nəgkiariien.

³³ Ho naurisien min, mhəuvei pen nərpwinien riti sə rīpkatukwatukw mhə.

Iərmama riti riwən trəɡkiari ia tīni me,
ti nəri nə mə housi əpune in, nīmīruien səvənhi rukwakwa a ia tīprənə i.”

³⁴ Iəmə Itiopia nəha rini pen ti Filip i mə, “Ni pehe ro tukw iou i mə sin nəha profet i raməɡkiari irə? In raməɡkiari atukw a irə uə raməɡkiari ia iərməpə?”

³⁵ Nənə Filip rīnaməɡkiari. Ro stat ia nəgkiariien nəha iəmə Itiopia raməvsini ia Nəkukuə Ikinan, Filip raməvisau nəgkiariien amasan səvəi Iesu min.

³⁶ Irau krauesi suatuk nəha, rauevən, roueste kwopun riti nui ikin. Iəmə Itiopia rini mə, “Ətə ro, nui nəha. Ko iako paptəes uə nari riti nəha ro tukuahag iou?”

³⁷ Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Trīni mīnuə ikahətətə pərhien ia Iesu, ikukurən noien paptəes.”

Miregi iəmə nəha rini mə, “Takani nīpərhienien ia Iesu mə in Tini Kumwesən.”^d

³⁸ Ia nəpin nəha iəmə Itiopia rini mə kat səvənhi sə hos ravi trərer. Irau Filip kroueiwaiu irapw ia nui. Filip ro paptəes irə. ³⁹ Nəpin irau krouutə pehe ia nui, Nənimwīn səvəi Iərimənu ruvehi raka Filip. Iəmə Itiopia rəpwəh mwi nətoniien, mətə ramesi pen suatuk səvənhi mamevən maməɡien. ⁴⁰ Mətə Filip rətoni mə in ramərer fwe taon nəha Astot. Kurirə ikin in revən ia rukwənu me,

^a **8:26:** Uə “mevən fwe ia saot.” **8:27:** Aes 56:3-7 ^b **8:27:** Itiopia tənə riti fwe Afrika. ^c **8:27:** Nīpwrai nəgkiariien nəha “Yunik,” in i mə “Iəmə sə kīnərai raka nəren.” Fwe kupwən kamo noien nəha ia nərman me səməme hamowok ipaka ti pran asori riti sə ramərimənu ia nərmama. **8:31:** Jon 16:13 **8:36:** Wok Me 10:47 ^d **8:37:** Ia Niutestamen me nepwīn səməme kīmərai tui ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris nəgkiariien me nəha ia vas 37 riwən. **8:39:** 1King 18:12 **8:40:** Wok Me 21:8

maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu meste nari fwe taon nəha Sisaria.

9

Sol rini nīpərhienien ia Iesu

¹ Ia nəpīn nəha Sol raməgkiari skai ihi, mamini mə trousi əpune nərmama me səvəi Iərimənu. Riskəmter, mevən ti pris asori anan, ² mərəs pen in mə trīrai nəkukuə me nepwīn həuvən ti nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel fwe Tamaskes. Trīni minuə Sol rətoni nərmama me nepwīn fwe ikīn kamhesi pen Suatuk səvəi Iesu, nərman uə nīpran, nəkukuə me nəha tuhəni sas pen mə Sol rauvehi nasoriien ti nəkwətəmhiriien irəha, mīpeki pen irəha fwe Jerusalem. ³ Sol rauvehe ipaka ti Tamaskes. Ia nəpīn nəha nukuraanien riti ruku pen ia nīmagouagou, məhiəpwīn kurau kurau irə. ⁴ Sol rīmwei irapw ia tīprənə, mīregi reri iərmama riti raməgkiari mamini mə, “Sol, Sol, rəfo ikamometə Iou?”

⁵ Mīregi Sol rərəs mə, “Iəmə asori, ik sin i?”

Mīregi rini mə, “Iou i Iesu sə ikamometə. ⁶ Mətə tikərer, mevən fwe Tamaskes. Iərmama riti fwe ikīn trīni pehe tukw ik i nəfe nari tikaməkeikei mo.”

⁷ Nərmama səməme kamhəkuriə ia Sol kamhərer kwənamrig. Irəha hamregi reri iərmama riti, mətə həpwəh nətoniien nīpwrān. ⁸ Sol riskəmter, mətui, mətə rəpwəh nətoniien nari. Ro pen irəha həuvehi rəgin, mhəiri, mhəuvən fwe Tamaskes. ⁹ Sol rəpwəh nətoniien nari meste nəpīn kahar, mīpkəni mhə nari, mīpkənīmwi mhə nari riti.

¹⁰ Iərmama riti səvəi Iesu ramarə ia Tamaskes nəghin nə Ananaeas. Iərimənu rini pen tukwe in ia vison riti mə, “Ananaeas.”

Mīregi rini mə, “Iou fa, Iərimənu.”

¹¹ Mīregi Iərimənu rini pen tukwe in mə, “Tikərer mevən fwe ia nimwə səvəi Jutas. Nimwə nəha ramərer ia suatuk nəha kani mə Suatuk Atukwatukw. Tikevən fwe ikīn mərəs iəmə Tasas riti nəghin nə Sol. In raməfwaki, ¹² minətə vison riti. Ia vison nəha rətoni iərmama riti nəghin nə Ananaeas ruvniwə pehe, məmrutə rəgin mi irə mə trətə mwi nari.”

¹³ Mīregi Ananaeas rini mə, “Mətə Iərimənu, nərmama həpik hənəvisau raka iərmama nəha miou, mhəni irapw noien ərəha me ramo ia nərmama me səim fwe Jerusalem. ¹⁴ Pris asori me həuvei pen nasoriien min mə truvehe ia kwopun i məkwətəmhiri nərmama səməme kamhəfwaki pehe mik.”

¹⁵ Mətə Iərimənu rini pen tukwe in mə, “Tiko mevən, iakinərpwi raka rəgik irə. In trīni irapw nəghik ti nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mine kig me, mine nəkur Isrel mwi. ¹⁶ Iou tako in rətoni mə traməkeikei mīregi nəmisəien asori ti nəghik.”

¹⁷ Ia nəpīn nəha Ananaeas revən, muvniwə ia nimwə nəha, məmri pen rəgin mi ia Sol, mini mə, “Sol, piak, Iesu Iərimənu sə rīməier pehe tukw ik ia suatuk nəha ikesi pen mauvehe, in i rərhi pehe iou mə takomasan nənimem. Nənə rerim truvehe mukuər ia Nənīmwiin Ikinan.” ¹⁸ Ananaeas rini iamīnhi irə, nənə təkwətəkwuni a nari riti rəmwhen ia rirevi nəmu raraka fwe ia nənime Sol mi. Sol rətə mwi nari, mīskəmter, ko paptəes irə. ¹⁹ Nənə rəni nari, mīregi nīskaiien səvənhi ruvehe mwi, nənə mamarə nəpīn me nepwīn fwe Tamaskes irəha nərmama me səvəi Iesu.

Sol fwe Tamaskes mine Jerusalem

²⁰ Sol revən atukwatukw muvnmwə ia nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməvisau irapw Iesu, mamini mə, “In Tini Kumwesən.” ²¹ Nəpɪn nərmama me həregi, irəha pam hərkərinari ia Sol, mhəni mə, “Kwa iəmə i ramouraha nərmama me fwe Jerusalem səməme kamhəkwein nəghi Iesu i. Nənə ruvehe ia kwopun i mə trəkwətəmhiri irəha muvi irəha həuvən ti pris asori me. Mətə təkwtəkwni rinəfo nəha?”

²² Mətə Sol ruvehe miskai pik, mamə nərmama me hətoni mə nɪpərhienien Iesu in Kristo. Ro pen nəkur Isrel me fwe Tamaskes səməme həpkini mhə nɪpərhienien ia Iesu ko həpkini mhə nəgkiariien riti.

²³ Nəpɪn rɪpik rukurau, nənə nəkur Isrel hərai sun mə tuhousi əpune Sol. ²⁴ Mətə Sol rɪregi nətərigien səvənraha. Ia nəpɪn mine ia ran, irəha kamhərer mwatuk ia kwəruə me səvəi taon, mamheitenhi in mə tuhousi əpune. ²⁵ Mətə nəpɪn riti ia nəpɪn, nərmama nɛpwin səməme kamhəkurirə ia Sol, həvai pen Sol ia tənəripw, mhəuvehi irapw ia nɪkare nəpai sə rukurau kurau ia Tamaskes.

²⁶ Sol revən fwe Jerusalem. Nəpɪn rapirapw fwe ikin, raməmwur mə tuhousəsimwin pəri irəha nərmama me səvəi Iesu. Mətə irəha pam kamhəhekɪr i, mhəpwəh nɪniien nɪpərhienien irə mə in iərmama riti səvəi Iesu. ²⁷ Mətə Panapas ruvehe, miri in rouen rouətə aposol me. Nənə Panapas rini pen ti nɪrəha i mə, “Sol i rinətə Iərimənu ia suatuk, rinəgkiari min. Fwe Tamaskes, Sol raməvisau irapw nəghi Iesu, məpwəh nehekɪrien.”

²⁸ Ro pen Sol ramarə irəha mɪnrəha, mamavən fwe ia Jerusalem, maməvisau ia nəghi Iərimənu səkitaha, məpwəh nehekɪrien. ²⁹ Nəpɪn riti Sol raməgkiari irəha nəkur Isrel səməme kamhəni nəgkiariien Kris, mamhousari mɪnrəha me. Mətə hənuə tuhousi əpune in. ³⁰ Nəpɪn piəvtaha me həregi, həuvehi Sol, mheiwaiu mhəuvən fwe ia təsi ia taon nəha Sisaria, mhərhi pen i ramevən fwe taon nəha Tasas.

³¹ Ia nəpɪn nəha nakalasia me pam fwe tənə Jutia, mine tənə Kalili, mine tənə Sameria hamarə ia nəmərɪnuien. Iərmama riti riwən ramometə irəha. Nənɪmwɪn Ikinan ramasitu ia nɪrəha, mamərpwi əknekɪn irəha. Nəpɪn irəha kamhavən, mamhəsiai Iərimənu səvənraha, in ramo irəha kamhəpik mwi.

Aeneas mine Tokas

³² Pita ramevən ia kwopun me maməti pen nakalasia me. Ia nəpɪn nəha reiwaiu pehe mwi fwe ia taon nəha Lita mə trəti pen nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikin. ³³ Iərmama riti ia taon nəha nəghɪn nə Aeneas. Nuk eit ramapri a ia kafete. Nɪsun mi krouemhə ko rɪpkavən mhə. ³⁴ Pita rini pen tukwe in mə, “Aeneas, Iesu Kristo tro amasan nɪpwram. Ərer, mərfə səim kafete.” Təkwtəkwni a Aeneas rərer. ³⁵ Nərmama me pam fwe Lita mine Saron hətoni iəmə nəha hərərig mhəuvehe ti Iərimənu.

³⁶ Ia taon nəha Jopa, pran riti ramahətətə ia Iesu. Nəghɪn nə Tapita. Nɪpwrai nəhag nəha ia nəgkiariien Kris in i mə Tokas. Ia nəpɪn me prən nəha ramo wok amasan, mamasitu ia nərmama səməme nautə səvənraha riwən. ³⁷ Ia nəpɪn riti, in ruvehi nemhəien riti, memhə. Irəha haikuas ia nɪpwran, mhəmri pen ia nəkwai nimwə səvənhi ia rum riti fwe irənhə. ³⁸ Taon nəha Jopa ipaka ti taon nəha Lita. Nəpɪn nərmama me səvəi Iesu fwe Jopa həregi Pita mə in fwe Lita, hərhi pen iərmama kəru mə trouevən rouni pen tukwe in mə tiruvehe akwauakw, mətoni ro irəha.

³⁹ Ro iamɪnhi irə Pita rərer, mukurirə ia nirau i. Nəpɪn harapirapw fwe imwei Tokas, həiri in mhəuvən fwe ia rum nəha irənhə. Nɪpran səməme

nərman me səvənraha həuvamhə kamhərer kuraukurau Pita mamhasək, mamhasansani karkahu me mine tınari me Tokas rımətiri ia nəpın ramarə ihi irəha mınraha.

⁴⁰ Pita rini pen ti nirəha i mə tuhəuvən fwe iruə. Nəpın həier irə, in rınimwi nukurhun mi məfwaki, muvsini, məti pen mətoni nıpwrari prən nəha, mını mə, “Tapita, tiko mərəer!” Tapita rifi nənimen. Nəpın rətoni Pita, riskəmter, məkure. ⁴¹ Pita ruvehi rəgin, mivi utə rərəer. Kurirə irə Pita rəkwein pen nərmama me səvəi Kumwesən mine nıpran me səməme nərman me səvənraha həuvamhə həuvehe. Irəha hətoni mə Tapita ruvəmıru. ⁴² Kurirə irə kaməvisau nəri nəha ia kwopun me pam ia Jopa. Nərmama həpik həni nıpərhiendien ia İərimənu. ⁴³ Nənə Pita rarə əpwəmwis ia Jopa irau iərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. İərmama nəha nəghin nə Saemon.

10

Kumwesən rəgkiari m Konilias

¹ İərmama riti, nəghin nə Konilias, ramarə fwe Sisaria. In iaruağən riti səvəi Rom. In rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Kani irəha mə Naruağən me səvəi Itali. ² Konilias in iəməfwaki riti. In mine nərmama pam ia nəkwai nimwə səvənhi kamhəşiai Kumwesən. Konilias rauvei pen mane asori m nəkur Isrel trasitu ia nirəha. Ia nəpın me raməfwaki m Kumwesən səvənraha. ³ Nəpın riti, ipaka ti tri klok ia nəruarəv, Konilias rətoni vison riti. Ia vison nəha agelo riti səvəi Kumwesən ruvnimwə pehe, mını mə, “Konilias.”

⁴ Konilias rəti pen mətoni agelo nəha, mehekır, mını mə, “İəmə asori, rəfo?” Miregi agelo rini mə, “Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiien me səim, mətoni narimnari me səim sə ikauvei pen m nərmama səməme nautə səvənraha riwən. Rerın ramrhi ik. ⁵ Təkwətəkwuni tikərhi pen nərmama me nepwın həuvən fwe taon nəha Jopa pwəh həiri iərmama riti nəghin nə Saemon kani mwi in mə Pita mhəiri mhəuvehe. ⁶ In ramarə ia nimwə səvəi iərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. Nəghin nə Saemon. Nimwə səvənhi ipaka ti təsi.”

⁷ Nəpın agelo rəpwəh in mamevən, Konilias rəkwein iərmama kəru sə krauo tukwini nari min, məkwein mwi iaruağən riti ia nirəha səməme kamho nəkwan. İaruağən nəha in mwi iəməfwaki riti. Irəhar haruvehe ⁸ nənə Konilias rini irapw narimnari me pam mınrahar, mərhi pen irəhar, harevən fwe Jopa.

Pita rətoni vison riti

⁹ Kını rakwakwi irə, ia kurkwai nəpın ia ran, nəpın irəhar haruvehe ipaka ti taon nəha Jopa, Pita rutə pen fwe təkure nimwə mə trəfwaki. ¹⁰ Riregi nukumhə rınahi, mokeikei mə trəni nari. Nəpın irəha kamhəuvani ihi nəveginien sənəni, in rətoni vison riti. ¹¹ Ia vison nəha rətoni kəpuapen reitehi, nənə, nari riti rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi rameiwaiu irapw pehe ia tıprənə. ¹² Ia nəkwai tapolen nəha, nərimıru me səpəmsəpə mine snek me mine menu me i kamhəivə ia nımagouagou. ¹³ Pita rıregi reri iərmama riti rini mə, “Pita, tiko mərəer, mousi əpune nəri nə riti, məni.”

¹⁴ Mətə Pita rini mə, “Rekəm, İərimənu! İou iapkəni mhə ihi nari riti ikiməni mə tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemik ia nənımem.”

¹⁵ Miregi reri iərmama nəha rəgkiari mwi min mə, “Nəfe Kumwesən rıməni mə rəmher, tikəpwəh niniien mə rəmkemik.”

¹⁶ Nægkiariien naha ruvehe ti Pita m kahar, nənə tapolen naha kuvehi utə revən fwe ia neiai.

¹⁷ Kurirə ikin Pita ramətərig mə trəfukurən nipwrai vison naha in rinətoni. Iərmama kahar Konilias rərhi pen irəhar, harətui, mharənətə raka nimwə səvəi Saemon, mamharərer ia kwəruə səvənhi fwe iruə. ¹⁸ Irəhar harəkwein pen, mharəres mə, “Iərmama riti nəghin nə Saemon kani mwi in mə Pita ramarə ia kwopun i uə rekəm?”

¹⁹ Pita rerin ramrhi ihi vison naha rinətoni mamətərig tukwe. Ia nəpin naha Nənimwın Ikinan rini pen tukwe in mə, “Ətə ro. Iərmama kahar fwe kamharətui ik. ²⁰ Tikərer, meiwaiu, mevən kimiaha minrahar. Tikəpwəh nehəkiriən, ti nəri nə mə iou iakərhi pehe irəhar haruvehe.”

²¹ Ro iamınhi irə Pita reiwaiu, mevən ti iəmənmirəhar naha, mını mə, “Iou i iərmama nə hiamarətui. Hiaruvehe ti nəfe?”

²² Miregi harni pen tukwe in mə, “Konilias, iəmə asori riti səvəi naruagən me, rərhi pehe kimrahar. In iəmə atukwatukw sə ramsiai Kumwesən. Nəkur Isrel me pam həgnəgini in mə in iəmə amasan riti. Agelo ikinan riti səvəi Kumwesən rini pen ti Konilias i mə trəkwein pehe ik mə tikevən fwe nimwə səvənhi pwəh in riregi nəgkiariien səim.”

²³ Miregi Pita rini pen ti nirəhar i mə “Kimirəhar tiharuvnimwə pehe pwəh sapri. Trakwakwi a saməuvən.”

Pita revən mətoni Konilias məvisau nəgkiariien amasan min

Kini rakwakwi irə, Pita rətui ia nəpnəpin, mhəier irəha minrahar. Piəvtaha me nepwın səməme kamharə fwe Jopa həkurirə in. ²⁴ Nənə rakwakwi mwi irə, həuvən mhapirapw fwe ia Sisaria. Konilias rameitenhi irəha. In rinəte raka nərmama ia kwənəkwus səvənhi mine in me nepwın fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. ²⁵ Nəpin Pita ruvehe ipaka ti nimwə səvəi Konilias, Konilias ruvehe, minimwi nukurhun mi ia nənimen, mamsiai in. ²⁶ Mətə Pita rivi utə, mını mə, “Ərer, iou iakəmwhen a ia niram.”

²⁷ Irau krouəgkiari, rouuvnimwə. Nəpin Pita rəti pen mətoni nərmama həpik hənəusəsimwın raka irəha me, ²⁸ in rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha i hiəuvəukurən raka mə Loa səkimaha nəkur Isrel raməsisəg əknekın kimaha. Ko iahəpkuvnimwə mhə ia nəkwai nimwə me səvəi nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel uə mamhavən pəri kimaha minraha. Mətə Kumwesən ro iakətoni mə ko iakəpwəh niniiən mə iərmama riti in rəmkemik ia nənimen. ²⁹ Ro pen nəpin hiəkwein iou mə takuvehe, iakuvehe a, məpwəh niniiən nari riti. Nənə təkwtəkwuni iakuə takəres kimiaha i mə hiəkwein pehe iou ti nəfe?”

³⁰ Miregi Konilias rini mə, “Irəkahar ia nəruarəv, rəmwhen təkwtəkwuni, iakaməfwaki ia nəkwai nimwə səiou. Nənə iakətə iərmama riti ramərer ia nənimek. Tinari səvənhi rəpsan. ³¹ Rini pehe tukw iou i mə, ‘Konilias, Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiien me səim. Rerin ramrhi narimnari me səim sə ikauvei pen m nərmama səməme nautə səvənraha riwən. ³² Tikərhi pen nərmama nepwın həuvən fwe taon naha Jopa mə tuhəres iərmama riti nəghin nə Saemon Pita. Ramarə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghin mwi nə Saemon. In iəmə sə ramo narimnari me ia teki kau. Nimwə səvənhi ipaka ti təsi.’ ³³ Agelo naha rini iamınhi, ro pen təkwtəkwuni a irə iakərhi pehe nərmama me nepwın tukw ik. Ik iko noien amasan muvehe tukumaha i. Təkwtəkwuni kimaha pam iahaməkure ia kwopun i ia nəmri Kumwesən, mamheitenhi mə tahəregi nəfe nəgkiariien in ruvei pehe mik mə tikini pehe tukumaha i.”

³⁴ Ia nāpīn nāha Pita rīnaməgkiari mīni mīnuə, “Iakətə pərhiēn mə Kumwesən ramo rəmnəmwhēn ia nərmmama me pam. ³⁵ Trīni mīnuə iərmama riti ramsiai in, mamo noien amasan, Kumwesən trəkweīn amasan irə. Nəri auər a mə iəmə nāha in iəmə Isrel uə in iərməpə. ³⁶⁻³⁷ Kīmīaha hiəukurən nəgkiariēn nāha Kumwesən rīnərhi pen tī nəkur Isrel. Raməvisau nəgkiariēn amasan səvəi nəmərīnuīēn kauvehi raku pen tī Iesu Kristo sə in Iərimənu səvəi narimnari me pam. Kīnostat kīni irapw nəgkiariēn amasan nāha ia tənə Kalili fwe kupwən nāpīn Jon rīnəvisau raka mə nərmmama tuhaməkeikei mho paptāes. Kīni irapw fwe ia kwopun me pam ia tənə Jutia. ³⁸ Kīmīaha hiəukurən mwi navəniēn səvəi Iesu, iəmə Nasaret. Fwe kupwən, Kumwesən ruvei pen Nənīmwiīn Ikinan mīne nīskaiēn mīn. Nənə tī nəri nə mə Kumwesən ramarə tukwe, Iesu ramevən ia kwopun me, mamo noien amasan. Nərmmama səməme kamharə ia rəgi Setan, in rapēki raka irəha, mamomasan irəha.

³⁹ Kīmaha i iahənətoni narimnari me nāha Iesu rīno fwe tənə səvəi nəkur Isrel mīne ia Jerusalem. Irəha həri tərīni pen in ia nei kamarkuauī, remhə.

⁴⁰ Mətə ia nāpīn səro kahar irə, Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəiēn səvənhi. Kurirə irə Iesu rier irapw tī nərmmama. ⁴¹ In rīpkier irapw mhə tī nərmmama me pam, mətə rier irapw tukumaha i səməme Kumwesən rīnərpwi rəgīn ia kīmaha mīni mə tahətoni. Nāpīn Iesu rīnətui mwi ia nemhəiēn səvənhi, kīmaha iahani pəri nari, mhənīmwi pəri kīmaha mīn. ⁴² In rīni pehe tukumaha i mə tahaməkeikei mhəvisau m nərmmama, mhəni irapw mə Kumwesən ruvəuvehi utə raka in. Iesu nāha in nāha iərmama sə trəkiri noien me səvəi nərmmama me pam, nərmmama kamhəmīru mīne səməme həuvamhə. ⁴³ Profet kupwən me pam həgkiari ia Iesu nāha, mamhəni mə nərmmama səməme kamhahatətə irə, tī nəri nə mə kamhəni nīpərhiēniēn ia nəghīn, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səvənraha, məpwəh nərpwīniēn.”

⁴⁴ Nāpīn Pita raməgkiari ihi, Nənīmwiīn Ikinan reiwaiu ia nərmmama me pam nāha kamhətəriq ia nəgkiariēn səvənhi. ⁴⁵ Nəkur Isrel me nāha kamhəni nīpərhiēniēn ia Iesu haməuku pen fwe Jopa irəha Pita hamərkərinari tī nəri nə mə Kumwesən rərhi irapw Nənīmwiīn Ikinan, muvei pen mwi m nərmmama me nāha rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ⁴⁶ Hamərkəri asori nari ia nīrəha tī nəri nə mə kamhəregi irəha kamhəgkiari ia nəgkiariēn me səpəmsəpə, mamhəgnəgīni Kumwesən tī narimnari amasan me sə rīno.

Ia nāpīn nāha Pita rīni mə, ⁴⁷ “Ko iərmama riti rəsīsəg nərmmama me nāha mīni mə tuhəpwəh noien paptāes ia nui? Irəha həuvəuvehi raka Nənīmwiīn Ikinan rəmwhēn mwi ia kītaha.” ⁴⁸ Ro iamīnhi irə Pita rīni nəkwan mə tukaməkeikei ko paptāes ia nīrəha ia nəghī Iesu Kristo. Nāpīn kīno raka paptāes ia nīrəha, hərəs pen Pita mə trarə pəpīm irəha mīnraha.

11

Pita raməgkiari m nakalasia me fwe Jerusalem

¹ Aposol me mīne piəvtaha me fwe ia tənə Jutia həregi mə nərmmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi həuvəni nīpərhiēniēn ia nəgkiariēn səvəi Kumwesən. ² Ia nāpīn nāha Pita rutə pen fwe Jerusalem. Nəkur Isrel me nepwīn fwe ikīn kamhəni nīpərhiēniēn ia Iesu, mamhəni mwi mə nərmmama me i rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum

10:34: 1Saml 16:7, Rom 2:11, Kal 2:6   **10:35:** Jon 9:31   **10:36-37:** Sam 107:20, Aes 52:7, Rev 17:14, Mat 4:12-17   **10:38:** Mat 3:16, Luk 4:17-20   **10:40:** 1Kor 15:4-7   **10:41:** Jon 14:19,22-24, Jon 15:27, Wok Me 1:8, Luk 24:42-43   **10:42:** Wok Me 17:31, 2Tim 4:1, 1Tes 4:5   **10:43:** Aes 33:24, Aes 53:5-6, Jer 31:34, Dan 9:24   **10:44:** Wok Me 11:15, 15:8   **10:46:** Wok Me 2:4, 19:6   **10:47:** Wok Me 8:36   **10:48:** Wok Me 2:38

mīnraha ti Loa sāvai Moses. Nəkur Isrel me i həski Pita, ³ mhəni pen tukwe mə, “Rəfo ikuvnimwə məni pəri nari kīmiaha nərmama me nəha kəpwəh nuvehien ninhum mīnraha?”

⁴ Pita rīskəmter, mīni pen ti nīrəha i narimnari me sə kīno. In rīni fwe nukunen muvehe, mīni mə, ⁵ “Kupwən, iakaməfwaki fwe taon nəha Jopa. Nənə iakətoni vison riti. Nari riti rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə sāvənhi ruku pen ia neiai meiwaiu irapw pehe ipaka tukw iou. ⁶ Iakəti pen mətə amasan ia nəkwān mətōni nərīmīru me sə həpou mīne sə kāmhəhekīr mīne snek me mīne menu me sə kāmhəivə ia nīmagouagou. ⁷ Nənə iakregi reri iərmama riti rīni pehe tukw iou i mə, ‘Pita, tikərer, mousi əpune nəri nə riti, məni.’

⁸ Mətə iakīni mə, ‘Rekəm, Iərimənu! Iou iapkəni mhə ihi nari riti ikīməni mə tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemīk ia nənimem.’

⁹ Mīregi reri iərmama nəha ruku pen fwe ia neiai, mīni mwi mə, ‘Nəfe nari Kumwesən rīməni mə rəmher, tikəpwəh mwi nīniien mə rəmkemīk.’

¹⁰ Nəgkiariien nəha ruvehe tukw iou m kahar. Nənə kuvehi utə tapolen nəha revən mwi fwe ia neiai.

¹¹ Təkwtəkwuni a irə, iərmama kahar haruvehe mharapirapw ia nimwə nəha iakamarə irə. Iərmama riti fwe Sisaria rīnərhi pehe irəhar haruvehe tukw iou. ¹² Nənə Nənimwīn Ikinan rīni pehe tukw iou i mə, ‘Tikevən kīmiaha mīnrahar, məpwəh nehekīrien.’ Ro pen iakevən. Piəvtaha me i sikis irəha mwi həkurirə ia nīrak. Iahəuvən, mhəuvnimwə ia nimwə sāvai iərmama riti fwe Sisaria. Nəghīn nə Konīlias. ¹³ Nənə in rīni pehe tukumaha i mə rīnətə agelo riti ramərer ia nəkwai nimwə sāvənhi, māni pen tukwe in mə, ‘Tikərhi pen nərmama nepwīn həuvən fwe taon nəha Jopa mhəiri iərmama riti nəghīn nə Saemon Pita mhəiri mhəuvehe. ¹⁴ In trīni pehe nəgkiariien riti tukw ik. Nəgkiariien nəha truvehimīru ik mīne nərmama me pam ia nəkwai nimwə səim.’

¹⁵ Nənə ia nəpīn nəha iakinaməgkiari irə, Nənimwīn Ikinan reiwaiu ia nīrəha, mo rəmwhen rīno ia kītaha fwe kupwən. ¹⁶ Ia nəpīn nəha rerīk rīrhi nəgkiariien sāvai Iərimənu. In rīməni mə ‘Jon rīno paptāes ia nui, mətə Kumwesən tro paptāes ia kīmiaha ia Nənimwīn Ikinan.’ ¹⁷ Fwe kupwən, nəpīn kītaha i nəkur Isrel səni nīpərhiēnien ia Iesu Kristo Iərimənu səkītaha, Kumwesən ruvei pehe Nənimwīn Ikinan m kītaha. Nənə sətōni ruvei pen rəmwhen a mwi m nərmama me nəha rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Ro iamīnhi irə iou nəfe iərmama mə takərer məsisəg Kumwesən?”

¹⁸ Pita rəgkiari pam. Nənə nəpīn həregi nəgkiariien nəha, həpwəh mwi nəgkiariien, mətə kāmhəgnəgīni Kumwesən mə, “Nəri nəha Kumwesən rīno raka suatuk sāvai nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi ko hərərig ia noien ərəha me sāvənraha, nənə mhəuvehi nīmīruien.”

Nakalasia me fwe Antiok

¹⁹ Nərmama me sāvai Iesu səməme hənəp kīrkīri fwe kupwən, ti nəri nə mə kousi əpune Stifen nənə kənamometə mwi irəha, hap mhəuvən isipwīn mheste nari fwe Fonisia, mīne Saepiras, mīne Antiok, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan sāvai Iesu m nəkur Isrel əpa. ²⁰ Mətə nepwīn, nəkur Saepiras mīne Saerīn, həuvehe ia Antiok, mamhəvisau irapw Iesu Iərimənu m nəkur Kris mwi. ²¹ Nīskaiien sāvai Iərimənu ramarə mwi ti nīrəha. Ro iamīnhi irə nərmama həpīk hənī nīpərhiēnien ia nəgkiariien sāvənraha, mhərari, mhəuvehe ti Iərimənu.

²² Nəpɪn kəvisau pen m nakalasia me fwe Jerusalem mə nərmama me nepwɪn fwe Antiok həuvəni nɪpərhiɛniɛn ia lərimənu, hərhi pen Panapas ramevən fwe ikin. ²³ Nəpɪn Panapas rier pen fwe Antiok, mətoni namasanien səvəi Kumwesən ramarə pərhiɛn ti nɪrəha, rerɪn ragien. In rərpwi əknekɪn irəha mamɪni mə, “Kimiaha pam tihaməkeikei mhəkwtəmhirɪ əknekɪn lərimənu. Nətərigien səkimiaha trəpwəh nɪmweiiɛn.” ²⁴ Panapas in iəmə amasan riti. Rerɪn rukuər ia Nənimwɪn Ikinan. Nahatətəien səvənhi riskai. In rivi nərmama həpɪk həuvehe ti lərimənu.

²⁵ Kurirə irə rier mevən fwe Tasas mə trətui Sol. ²⁶ Nəpɪn rətoni, riri Sol rourərig rouvehe mwi ia Antiok. Meste nuk kuatia irau krouarə irəha nakalasia me fwe ikin, rouahatən nərmama me həpɪk. Fwe ia Antiok kiməkupwən kisegi pen nəhag nəha “Kristin me” m nərmama me səvəi Iesu.

²⁷ Ia nəpɪn nəha profet me nepwɪn həuku pen fwe Jerusalem, mheiwaiu pehe Antiok. ²⁸ Irəha riti nəghɪn nə Akapus riskəmter. Nənimwɪn Ikinan ruvei pen nəgkiariien min mə trukupwən mɪni irapw mə rɪpko mhə tui nukumhə asori riti trahi nərmama pam ia tɪprənə i. (Nukumhə nəha ruvehe ia nəpɪn nəha Klotias ramərimənu ia nɪtətə səvəi nəkur Rom.) ²⁹ Akapus rini irapw nəgkiariien nəha ro pen piəvtaha me fwe Antiok rerɪnraha ramrhi mə tuhəuvei pen mane me nepwɪn rəmwhen ti nɪrəha kuatia kuatia, mhərhi pen i revən trasitu ia nərmama me səvəi Iesu səməme kamharə fwe ia tənə Jutia. ³⁰ Nənə ho. Həuvei pen mane ia rəgi Sol mɪne Panapas mə irau trouvehi, rouevən rouvei pen m elta me səvəi nəfwakiiɛn fwe Jerusalem.

12

Kig Herot rousi əpune Jemes

¹ Ia nəpɪn nəha Kig Herot^a rɪnamometə nakalasia me nepwɪn, ² mɪni pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mhəkwtəmhirɪ Jemes piəvi Jon. Irəha həuvən mhəkwtəmhirɪ, mhərαι əpune in ia nau. ³ Nəpɪn Herot rətoni mə nəkur Isrel^b rerɪnraha ragien ti noien nəha, in revən, mərhi pen nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mhəkwtəmhirɪ mwi Pita. Nometəien nəha kɪno ia nəpɪn atukwatukw səvəi Pasova mɪne nəveginien asori nəha nəkur Isrel hani bred sə yis riwən irə. ⁴ Nəpɪn həkwtəmhirɪ Pita, həuvehi puvnimwə ia kalapus. Herot ruvehi pen in ia rəgi naruagən me kusen kefə. Naruagən me kefə ia kusen kuatia. Rerɪn rirhi mə nəveginien asori tro sampam, nənə in rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. ⁵ Pita raməmak ia kalapus, mətə nakalasia me kamhəfwaki m Kumwesən tukwe, mhəpkarpwɪs mhə.

Agelo riti riri raka Pita ia kalapus

⁶ Herot rerɪn ramrhi mə trakwakwi rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. Ia nəpɪn nəha, ia nəpɪn, Pita ramapri ia kurkwai iaruagən mi kəru. Kərihi tərini in ia jen kəru. Iaruagən mi kəru krouərər ia təpinhə səvəi kalapus rouətui ti nərmama me fwe imwə mə riti trəpwəh napien. ⁷ Təkwtəkwwuni a agelo riti səvəi lərimənu rier irapw. Nɪpwran rəhiapw məhiəpwɪn rum nəha Pita ramapri ikin. Agelo nəha rousi nɪkare Pita, məsuəpwiri in, mɪni mə, “Əskəmter akwauakw!” Ia nəpɪn nəha jen rier raka ia rəgi Pita.

11:22: Wok Me 4:36   **11:23:** Wok Me 13:43   **11:24:** Wok Me 2:41, 6:5   **11:25:** Wok Me 9:30

11:26: 1Tes 4:16   **11:27:** Wok Me 13:1, 15:32   **11:28:** Wok Me 21:10   **11:30:** Wok Me 12:25

^a **12:1:** Herot i mwipwi Herot nəha rɪnousi əpune nəkwərhakwərha me nəpɪn Iesu rətui irə.   **12:3:** Wok Me 4:3   ^b **12:3:** Ro stat ia Wok Me sə rasori twelef mamevən nəpɪn rɪpɪk nəgkiariien i “nəkur Isrel” raməgkiari ia nəkur Isrel səməme həpkini mhə nɪpərhiɛniɛn ia Iesu.   **12:5:** Jem 5:16   **12:6:** Wok Me 5:23

⁸ Nənə agelo rini pen tukwe in mə, “Ətoti, muvehi pen səim put.” Pita rətoti, muvehi pen səvənhi put. Nənə agelo rini pen tukwe in mə, “Arkahu ia səim karkahu əpwəmwis, mukurirə iou.” ⁹ Pita rier irapw ia rum səvənhi mukurirə agelo nəha, mīpkukurən mhə mə nəfe nəha agelo ramo irə ro nīpərhienien, mətə rerin rirhi mə raməməkrəha. ¹⁰ İrau krouəpi raka iaruağən sə ramərer kupwən mamətui ti nərmama me mə riti trəpwəh napien, rouəpi raka mwi iaruağən sə resi pen, roueste təpinhə sampam kino ia aean. Nərmama me kamhəukurau irə mamhəuvən fwe taon. Təpinhə nəha rəsevər atukw a ti nirau i, nənə irau krouier irapw, rouevən roueste suatuk riti. Təkwtəkwuni a agelo rəpwəh Pita mamevən.

¹¹ İa nəpin nəha Pita rətə mukurən nəfe kino min, mini mə, “Təkwtəkwuni nəha iakukurən mə nīpərhienien. İərimənu rərhi irapw pehe agelo səvənhi, muvehi raka iou ia rəgi Herot mine ia narimnari me sə nəkur İsel rerinraha ramrhi mə tuko ia nirak.”

¹² Nəpin Pita rukurən, revən ia nimwə səvəi Meri, mama səvəi Jon sə nəghin riti mwi nə Mak. Nərmama həpik hənousəsimwın raka irəha me fwe ikın, mamhəfwaki. ¹³ Pita revən mīkunkun ia təpinhə ia kwəruə fwe iruə. Rota, pran riti sə ramasitu, mamə tukwini nari fwe ia nəkwai nimwə səvəi Meri, in riregi, mevən ipaka ti təpinhə mamətərig. ¹⁴ Nəpin riregi reri Pita, rukurən mə Pita nəha. Nənə rerin ragien pik. Rota rəpwəh nəsevərien ia təpinhə, mətə raiu a, mīrərig, mevən fwe nəkwai nimwə, mini pen ti nirəha i mə, “Pita i ramərer iruə.”

¹⁵ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “İkamenin.” Mətə Rota rini mə, “Rekam, iakani pərhiien.” Miregi həni mə, “Rosi agelo nəha səvənhi uə?”

¹⁶ Mətə Pita rakunkun ihi ia təpinhə. Nənə irəha həuvən, mhəsevər ia təpinhə. Nəpin hətoni Pita, nənimenraha rier. ¹⁷ İa nəpin nəha Pita ruvehi utə rəgin mīrəpwı tete irəha mə tuhafafa. Kurirə irə rini irapw İərimənu rinəfuvehi raka in ia kalapus, marə mini mwi mə, “Kimiəha tihaməkeikei mhəvisau pen narimnari me i m Jemes^C mine piəvtaha me.” Nənə Pita rier, mevən ia kwopun əpə riti.

¹⁸ Kini rakwakwi irə, ia nəpnəpin, naruagən me fwe ia kalapus kamhəhekir, mhəreirei mə Pita ruvəku. ¹⁹ Nəpin Herot ramətui amasan Pita, mətoni mə riwən, rəres pen naruagən me səməme kamhərer tukuahag nərmama me fwe ia kalapus mə Pita ruvəwəku, mətə irəha həreirei. Ro pen Herot rini nəkwən mə tukousi əpune irəha. Kurirə ikın in rier ia tənə Jutia, meiwaiu pen fwe taon nəha Sisaria, mamarə fwe ikın.

Herot remhə

²⁰ İa nəpin nəha Herot niemaha raməpi pik ti nəkur Taea mine Saeton. Ro pen nəkur asori me səvəi taon mi nəha housəsimwın irəha me ia kwopun kuatia. İrəha həkupwən mhətoni Plastus, iərmama riti sə ramətui ti nimwə asori səvəi Kig Herot. İrəha həres pen in i mə trasitu ia nirəha. Nəpin hənəres raka nasituien səvənhi, irəha min həuvən mhətoni Herot, mhəres pen in mə trəmri nəmərinuien, ti nəri nə mə nəkur Taea mine Saeton haməkwməni nərmama me fwe ia tənə səvənraha ia nəveginien sə rautə ia tənə səvəi Herot i.

²¹ Nənə Herot rəmri nəpin riti səvənhi trəgkiari irə. İa nəpin nəha rarkahu tinari səvəi kig, məkure ia kwopun raməkiri nəgkiariien ikın, maməgkiari minraha. ²² Miregi irəha həkweın əpwəmwis mə, “Reri kumwesən riti nəha. Ripko mhə reri iərmama.” ²³ Təkwtəkwuni a agelo riti səvəi Kumwesən rousi

12:10: Wok Me 5:19   **12:12:** Wok Me 12:25, 15:37   **12:15:** Wok Me 26:24, Mat 18:10   **12:17:** Wok Me 13:16, 19:33, Wok Me 21:40   **C 12:17:** Jemes i in Jemes piəvi İesu.   **12:18:** Wok Me 5:22-24
12:20: 1King 5:11, Esik 27:17   **12:23:** Dan 5:20

Herot, ti nəri nə mə Herot ripkuvehi utə mhə nəghi Kumwesən. Nənə irər me hani nəninhə irə, remhə.

²⁴ Ia nəpın nəha nəgkiariien səvəi Kumwesən rauviris mamevən. Nərmama həpik mwi həni nıpərhiennien irə.

²⁵ Panapas mine Sol krino sampam ia wok sə kinərhi pen irau tukwe. Kurirə irə krouier ia Jerusalem, rourərig, rouevən fwe Antiok. Jon sə nəghin riti mwi nə Mak irəhar minrau.

13

Kumwesən rərpwi rəgin ia Panapas mine Sol mə irau trouwok səvənhi

¹ Nakalasia me fwe Antiok, nepwın profet me mine nepwın nahatən me: Panapas, mine Sol, mine Simeon (Simeon in iəmə pitəv), mine Lusias (iəmə Saerin), mine Manaen (in riməpwinari pəri irau Herot Antipas, iəmə asori sə ramərimənu ia tənə Kalili). ² Ia nəpın riti, irəha həpkani mhə nəri, mamhəfwaki m İərimənu. Nənə Nənimwın İkinan rini pen ti nırəha i mə, “Tihəmri əpə Panapas mine Sol. İakinəkwein irau mə trouwok riti səiou.”

³ Ro iamınhi irə irəha həpwəh mwi naniien nəri, mhəmrutə rəginraha ia nirau, mhəfwaki minrau, mhərhi pen irau mə trouevən rouowok.

Panapas mine Sol fwe Saepras

⁴ Nəpın Nənimwın İkinan rınərhi pen raka Panapas mine Sol, irau krouei-waiu pen fwe taon nəha Selusia. Ia kwopun nəha krouəputə ia nitətə riti rouevən fwe ia tənə əmweris nəha Saepras. ⁵ Nəpın krouapirapw fwe taon nəha Salamis, krouevən rouni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Jonmak ramarə irəhar minrau, mamasitu ia nirau.

⁶ Irəhar harevən mharəpi simwın ia tənə əmweris nəha, mharier pen ia taon nəha Pafos. Ia kwopun nəha harətoni kleva riti nəghin nə Parjisas. In iəmə Isrel riti. Ramini mə in profet, mətə neikuəien. ⁷ Kleva nəha ramowok irau Sejas Polas, iəmə Rom riti sə ramərimənu ia tənə əmweris nəha Saepras, mukurən mwi nəri. Nəpın riti Sejas Polas rəkwein Panapas mine Sol, in rokeikei mə triregi nəgkiariien səvəi Kumwesən. ⁸ Mətə Parjisas sə nəghin riti mwi mə Elimas (nıpwrai nəhag nəha kleva) in ramərai raka nəgkiariien səvənrau, mamousari mə truvsini nətərigien səvəi iəmə asori nəha mə trəpwəh niniienn nıpərhiennien ia İesu. ⁹ Mətə Sol (kani mwi in mə Pol) rerin ruvehe mukuər ia Nənimwın İkinan. In rəti pen mətəni kleva nəha, ¹⁰ mini mə, “Ik tını Setan. Ik iəmə ikəmwəki narimnari amasan me pam. Rerim rukuər ia neikuəien mine nifeifeienn ərəha me. Nəpın me pam ikamo suatuk atukwatukw səvəi İərimənu, ramikou. ¹¹ Ətə ro! Təkwətəkwuni nəha rəgi İərimənu raməmak ia niram. Nənimem trifwə. Tikəpwəh mwi nətənienn niranien rəpwəmwis kwopti.” Təkwətəkwuni a nəri riti rəmwhen nise napw rıpitəv muvehe muvegi nənimen. Parjisas raman, mamətui iərmama riti truvehi rəgin miri in. ¹² Nəpın iəmə asori nəha Sejas rətoni, nənimen rier ti nəgkiariien səvəi İərimənu sə krinouahatən in irə. Nənə in rini nıpərhiennien irə.

Pol mine in me nepwın həuvən fwe Antiok ia Pisitia

¹³ Ia nəpın nəha Pol mine in me nepwın həputə ia nitətə riti fwe Pafos, mhəier, mhəuvən fwe Peka, taon riti ia profens nəha Pamfilia. Ia kwopun

nəha Jonmak rəpwəh irəha mirəriḡ mevən fwe Jerusalem. ¹⁴ Irəha həier fwe Peka, mhavən, mhəuvən fwe taon nəha Antiok ia profens nəha Pisitia. Ia Sapat həuvnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mhəkure. ¹⁵ Iərmama riti rəvsini irapw nəḡkiariien me nepwin ia Loa səvəi Moses mine nəḡkiariien me nepwin ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me. Nəpin iərmama nəha rəvsini pam, nəmə asori me səvəi nimwəfwaki nəha hərhi pen nəḡkiariien revən ti Pol mine in me nepwin mini mə, “Piəvmaha me, trini minuə nəḡkiariien riti hiənuə tihəni irapw mhasitu ia nərmama, həni irapw.”

¹⁶ Ro iamīnhi irə Pol riskəmter, muvehi utə rəḡin, mini mə: “Kimiāha nəkur Isrel mine kimiāha rīpko mhə kimiāha nəkur Isrel mətə hiaməsiāi Kumwesən səkimaha. Kimiāha pam tihətəriḡ iou. ¹⁷ Fwe kupwən Kumwesən səkimaha nəkur Isrel rīnərpwi rəḡin ia kaha kupwən me səkimaha. Nəpin nəkwərəkəwərha me səvənraha həuvən mamharə fwe ia tənə Ijip, ro irəha həuvehe mhəpik. Ia niskaiien səvənhi, in riri raka irəha. ¹⁸ Ia nuk foti, in ramarə irəha mīnraha fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Irəha kamho noien ərəha, mətə in rīpkəpwəh mhə irəha ¹⁹ Kurirə irə in rousi əpune nərmama me nəha kamharə ia tənə Kenan. Nərmama me nəha haməuku pen ia kwənəkwus me irəha pam sefen. Nəpin Kumwesən rousi əpune irəha mo sampam, in ruvei pen tənə səvənraha m kaha kupwən me səkimaha. Nənə ro səvənraha i. ²⁰ Narimnari me nəha ruvehi nuk me irəha pam ipaka ti fo hantret fifti mine.

Kurirə ikin Kumwesən ruvehi utə nərmama me nəha kani irəha mə ‘Jaj me.’ Irəha həiri kaha kupwən me səkimaha, mhəuvehe mheste nəpin səvəi Samuel Profet. ²¹ Ia nəpin nəha kaha kupwən me səkimaha həres pen Kumwesən mə ko rəsəni kig riti rərimənu ia nirəha. Nənə Kumwesən ruvei pen Sol, tini Kis, mīnraha. Sol nə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Penjamin. In ramərimənu ia nirəha meste nuk foti. ²² Kurirə ikin Kumwesən ruvehi raka Sol nəha, nənə muvehi utə Tevit mə truvehe mo kig səvənraha. Kumwesən rəḡiari irə, mini mə, ‘Takinətə raka mə Tevit, tini Jese, in iərmama riti sə rerik rokeikei. In tro pam nəfe iakini pen tukwe.’

²³ Rəmwhen mə Kumwesən rino raka promes kupwən mə tro, in rərhi pehe iərmama riti ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit mə truvehe muvehimiru nəkur Isrel. Iərmama nəha Iesu. ²⁴ Ia nəpin nəha Iesu rəpwəh ihi noien wok səvənhi, Jon raməvisau irapw m nəkur Isrel me pam mə irəha tuhaməkeikei mhərəriḡ ia noien ərəha me səvənraha, nənə mho paptas. ²⁵ Nəpin Jon ruvehe ipaka ti noien sampam ia wok səvənhi, ramini mə, ‘Rerimiāha ramrhi iou mə iou sin? Rīpko mhə iou iərmama sə hiameitenhi. Mətə tihətəriḡ iou. Iərmama riti nəha rauvehe kurirə ia nirak. Iapkəmwhen mhə mə takifi raka put ia nisun.’

²⁶ Nərman, piak me, kitaha səməme səməuku pen ia kwənəkwus səvəi Epraham, mine kimiāha iesa rīpko mhə kimiāha nəkur Isrel, mətə hiaməsiāi Kumwesən səkimaha, tukutaha i, Kumwesən rərhi pehe nəḡkiariien i sə rauvehimiru nərmama. ²⁷ Nəpin Iesu ruvehe, nərmama səməme kamharə fwe Jerusalem mine nəmə asori me səvənraha həpkətə sas mhə in, mhəreirei mwī nīpwrai nəḡkiariien səvəi profet kupwən me kaməvisau irapw ia Sapat me pam. Ro iamīnhi irə irəha ho nəḡkiariien me nəha həuvehe mhəukuə. Həkiri Iesu mə traməkeikei memhə. ²⁸ Irəha həpkətə mhə noien ərəha riti rino rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe, mətə kamhəmwur ihi a, mhəres pen Paelat mə trəsəni pen Iesu ia rəḡi nərmama me səvənhi mə tuhousi

13:15: Wok Me 15:21   **13:16:** Wok Me 12:17   **13:17:** Eks 1:7, 6:6, Eks 12:51   **13:18:** Eks 16:35, Nam 14:34, Dut 1:31   **13:19:** Dut 7:1, Jos 14:1   **13:20:** Jaj 2:16, 1Saml 3:20   **13:21:** 1Saml 8:5,19, 1Saml 10:20-24   **13:22:** 1Saml 13:14, 1Saml 16:13, Sam 89:20   **13:23:** 2Saml 7:12-16, Aes 11:1   **13:24:** Mat 3:1-2   **13:25:** Jon 1:20,27   **13:26:** Wok Me 13:16   **13:27:** Jon 16:3, Wok Me 3:17   **13:28:** Mat 27:22-23

əpune. ²⁹ Nəpɪn ho pam nəfe Nəkukuə Ikinan rɪmənɪ mə tuko irə, həuvehi raka nɪpwran ia nei kamarkuau, mhəmri pen ia nɪpəgi kəruətərei riti. ³⁰ Mətə Kumwesən rɪno in rətui mwi ia nemhəien. ³¹ Nəpɪn Iesu rətui mwi, rier irapw ti nərɪmama səməme hənaməkurirə in fwe ia tənə Kalili meste Jerusalem. Irəha hətə in ia nəpɪn rɪpɪk. Təkwtəkɪwuni irəha kamhəvisau irapw Iesu m nəkur Isrel.

³² Kimaha iahəuvehe ia kwopun i, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan i m kimiaha. Nəfe Kumwesən rɪno raka promes ti səkɪtaha kaha kupwən me mə in tro, ³³ rɪno m kɪtaha i nɪpwnətɪ kaha kupwən me. In rɪno Iesu rətui mwi ia nemhəien. Rəmwhen mwi nəgkiariien i kɪmərəi pen ia Ol Sam sə rasori kəru rani:

‘Ik nərik.

Ipwet iakuvehe mo iou tata səim.’

³⁴ Kumwesən ruvəni raka ia Nəkukuə Ikinan mə tro Iesu rətui mwi ia nemhəien. Nənə in trɪpkemhə mhə mwi. Nɪpwran trɪpkɪmərɪr mhə. Kumwesən rɪni iamɪnhi irə mɪnuə: ‘Nɪpərhiɪnien takuvei pehe nari amasan anan me mik səməme iakɪno raka promes m Kig Tevɪt kupwən.’

³⁵ Nənə Kig Tevɪt rɪmərəi pen nəgkiariien riti mwi ia Nəkukuə Ikinan. Rɪmənɪ mə,

‘Tikəpwəh nəseniien nɪpwrai iamə ikinan səim rɪmərɪr.’

³⁶ Nəpɪn Kig Tevɪt ramɪru ihi, ramo nəkwai Kumwesən. Kurirə irə remhə. Kɪnɪmwi ia kwopun kanɪmwi kaha me səvənhi ikɪn. Nɪpwran rɪmərɪr. ³⁷ Mətə Iesu, iamə nəha Kumwesən rɪnəsəpwiri in ia nemhəien, nɪpwran rɪpkɪmərɪr mhə.

³⁸ Ro iamɪnhi irə, piak me, tihaməkeikei mhəukurən nəfe i iakamɪni irapw tukumiaha i. Iesu i rukurən nuvehi rakaien nərəhaien me səkɪmɪaha, mo Kumwesən trəpwəh nərɪpwɪnien. Loa səvəi Moses ko rɪpkɪfi raka mhə nərəhaien me pam səkɪmɪaha. ³⁹ Mətə nərɪmama me pam səməme kamhəni nɪpərhiɪnien ia Iesu, in trɪfi raka nərəhaien me pam səvənraha. ⁴⁰ Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari, mamhətərig amasan ia nəgkiariien i, kamo nəgkiariien i profet me həməni treste kimiaha.

⁴¹ ‘Hətə amasan kimiaha nəmə hiamarɪs əkenhɪn ia nirak.

Ia nəpɪn səkɪmɪaha tako nari riti.

Trɪni mɪnuə iərmama riti rɪni amasan nəri tukumiaha,

kimiaha tihəpwəh nɪniien nɪpərhiɪnien irə.

Tihərkərinari irə, mhemhə.’ ”

Nərmama me rerɪnraha ragien mə tuhəregi nəgkiariien amasan

⁴²⁻⁴³ Nəkur Isrel həfwaki pam fwe ia nəkwai nɪmwəfwaki səvənraha. Nəpɪn Pol mɪne Panapas krouier irapw, həres pen irau i mə ko krouvehe mwi ia nɪkare Sapat, rouni irapw mwi nəgkiariien nəha ti nirəha. Nəkur Isrel həpɪk mɪne nərɪmama me həpɪk səməme rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, mətə kamharə ia narəien səvəi nəkur Isrel, irəha kamhəkurirə ia Pol mɪne Panapas. Nənə irau krouəgkiari mɪnraha rauni mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi namasanien səvəi Kumwesən, mharə irə, mamhəuvən.”

⁴⁴ Ia nɪkare Sapat irə ipaka nərɪmama me pam ia taon nəha housəsɪmwɪn irəha me mə tuhəregi nəgkiariien səvəi Iərimənu. ⁴⁵ Nərmama me nəha həpɪk. Nəpɪn nəkur Isrel hətoni, rerɪnraha rɪrhi ərəha Pol. Nəpɪn in rəgkiari, irəha kamhəni səpə, mamhəni ərəha in.

⁴⁶ Mətə Pol mine Panapas krouəpwəh nehekiriien. Irau krouni mə, “Kimrau iarouəkeikei roukupwən rouni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən tukumi-aha i nəkur Isrel. Mətə rəfo? Hiəpkokeikei mhə mə tihəuvehi nimiruien rerin? Hətə ro! Ti nəri nə mə hiamərarki karen nəgkiariien səkimrau iaminihi, kimrau trouəpwəh kimiaha, rouevən rouni irapw nəgkiariien i ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ⁴⁷ Iərimənu ruvəni pehe raka tukumaha i mə tahaməkeikei mho iaminihi. In rīməni minuə:

‘Tako ik ikəmwhen ia nukuraanien,
məhiəpwīn nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.
Tikini pen ti nərmama me ia tənəmtənə me mə takuvehimiru irəha.’ ”

⁴⁸ Nəpīn nərmama me nəha rīpko mhə irəha nəkur Isrel həregi nəgkiariien nəha, rerinraha ragien. Həni mə nəgkiariien səvəi Iərimənu ramasan pīk. Nənə sin sin ia nirəha Kumwesən rīnərpwi raka rəgin ia nirəha mə tuhəuvehi nimiruien rerin, irəha həni nīpərhienien ia Iesu.

⁴⁹ Ia nəpīn nəha nəgkiariien səvəi Iərimənu rauviris mamevən ia kwopun me ipaka ti taon nəha. ⁵⁰ Mətə nəkur Isrel həuvən ti nīpran asori me nepwīn səməme kamharə ia narəien səvəi nəkur Isrel mine nəmə asori me səvəi taon nəha, mhəvi irəha mə tuhometə Pol mine Panapas. Nəkur asori me nəha hərhi irapw irau ia tənə səvənraha. ⁵¹ Mətə irau krounouini raka nīməkwrur ia nisunrau, rouahatən pen mə nərmama me ia taon nəha həno noien ərəha. Kurirə ikin krauevən fwe taon nəha Ikoniam. ⁵² Nənə nərmama me səvəi Iesu fwe Antiok rerinraha ragien mukuər ia Nənimwīn Ikinan.

14

Pol mine Panapas fwe Ikoniam

¹ Fwe taon nəha Ikoniam Pol mine Panapas irau pəri krouuvnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel rouəvisau. Nəvisaiien səvənrau ramasan pīk. Ro pen nərmama həpīk, nəkur Isrel mine nəkur Kris mwi, həni nīpərhienien ia Iesu. ² Mətə nəkur Isrel səməme həpkini mhə nīpərhienien ia nəgkiariien səvənrau ho nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel niemaha rəpi irəha ti piəvtaha me. ³ Ro pen Pol mine Panapas krouarə əpwəmwis fwe ikin, rouəvisau irapw Iesu Iərimənu rouəpwəh nehekiriien. Ia nəpīn nəha Iesu Iərimənu rauvei pen nīskaiien mīnrau, krauo nīmətəien me mine narimnari me nərmama me hətoni mhərkərinari irə. Nəpīn nərmama me hətoni, mhətə sas ia nəgkiariien səvənrau sə raməvisau irapw namasanien səvəi Iesu mə ro nīpərhienien. ⁴ Nərmama ia taon nəha həuai irəha ia kusen kəru. Nepwīn hərəer irəha nəkur Isrel səməme həpwəh niniien nīpərhienien ia Iesu. Nepwīn hərəer irəha aposol mi nəha.

⁵ Ia nəpīn nəha nəkur Isrel nepwīn mine nərmama nepwīn rīpko mhə irəha nəkur Isrel mine nəmə asori me səvənraha kamhəni mə tuhouraha irau, mhəkwi əpune irau. ⁶⁻⁷ Mətə irau krouregi, rouap, rouevən fwe Listra mine Tepe, taon mi kəru fwe ia profens nəha Likaonia. Fwe ia taon mi nəha mine ia rukwənu me ipaka ti nirau, Pol mine Panapas krouəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu.

Pol mine Panapas fwe Listra

⁸ Fwe Listra, iərmama riti raməkure. Nəpīn rīnətui irə, nisun mi krouemhə. Ko rīpkavən mhə. ⁹ Iərmama nəha ramətərig ia nəgkiariien səvəi Pol. Nənə Pol rəti pen mamətə in, mukurən mə iərmama nəha ramahatətə ia Iesu mə

13:46: Luk 7:30, Wok Me 3:26, 18:6   **13:48:** Wok Me 11:18   **13:50:** Wok Me 17:4,12   **13:51:** Mat 10:14, Wok Me 18:6   **14:2:** Wok Me 13:45   **14:3:** Mak 16:20, Wok Me 19:11, Hip 2:4   **14:5:** Wok Me 14:19, 2Tim 3:11   **14:6-7:** Mat 10:23   **14:8:** Jon 9:1, Wok Me 3:2   **14:9:** Wok Me 3:4, Mat 9:28

Iesu niskaiien sǎvǎnhi rǎmwhen mǎ tromasan nisun mi. ¹⁰ Ro pen Pol rǎgkiari asori mǎni mǎ, “Tiko miskǎmter, mǎrer ia nisun mi.” Tǎkwǎkwuni a iǎrmama nǎha riskǎmter, mavǎn.

¹¹ Nǎpǎn nǎrmama me hǎnǎtoni nǎfe Pol rǎno, hǎkwein ǎpwǎmwǎis ia nǎgkiariien sǎvǎi nǎkur Likaonia, mhǎni mǎ, “Kwa, kumwesǎn me hǎneiwaiu irapw pehe tukutaha, mhǎmwhen ia nǎrmama me.” ¹² Irǎha hǎkwein Panapas mǎ Sus, kumwesǎn riti sǎvǎnraha. Nǎnǎ ti nǎri nǎ mǎ Pol ramǎvisau irapw nǎgkiariien, hǎkwein pen in mǎ Heremes, kumwesǎn riti mwi sǎvǎnraha. ¹³ Nimwǎfwaki sǎvǎi kumwesǎn nǎha Sus, ramǎrer iruǎ ia taon nǎha. Pris riti sǎ ramowok fwe ikǎn, ruvehi kau me nepwǎn mǎne tihi nei me nepwǎn, muvehi muvehe ti kwǎruǎ sǎvǎi taon nǎha. Rokeikei mǎ in mǎne nǎrmama me tuhousi ǎpune kau me nǎha mho pen nisaiien mhǎfwaki pen m Panapas mǎne Pol.

¹⁴ Mǎtǎ nǎpǎn aposol mi nǎha krouregi nǎgkiariien nǎha, kroueitehi tǎnari sǎvǎnrau, rouaiu, rouevǎn fwe ia kurkwai nǎrmama, rouǎkwein ǎpwǎmwǎis, rouni mǎ, ¹⁵ “Nǎrman me, rǎfo hiamǎ iamǎnhi irǎ? Kimrau iarouǎmwhen a ia kimiaha. Iarouvehe mǎ trouǎvisau irapw nǎgkiariien amasan m kimiaha mǎ kimiaha tihamǎkeikei mhǎpwǎh kumwesǎn eikuǎ me, mhǎrǎrig mhǎuvehe ti Kumwesǎn sǎ ramǎru. In ǎpa rǎno neiai, mǎne tǎprǎnǎ, mǎne tǎsi, mǎne narimnari me pam sǎmǎme kamharǎ ia nirǎhar. ¹⁶ Fwe kupwǎn, in rǎnǎseni nǎrmama me ia tǎnǎmtǎnǎ me mǎ hamesi pen a suatuk me sǎvǎnraha mamhǎuvǎn. ¹⁷ Mǎtǎ ia nǎpǎn me in ramo hiamǎtoni noien amasan sǎvǎnhi. In ramǎrhi irapw pehe nesǎn, mamǎ nǎmhien ro nǎpwǎn ia nǎpǎn atukwatukw sǎvǎnhi. In rauvei pehe nǎveginien m kimiaha, mamǎ rerǎmiaha ramagien.” ¹⁸ Pol mǎne Panapas krouni nǎgkiariien nǎha, mǎtǎ ipaka ko kroupkǎnise mhǎ nǎrmama me mǎ tuhǎpwǎh nousi ǎpuneien kau me nǎha ti nǎfwakiien mǎnrau.

¹⁹ Mǎtǎ nǎkur Isrel me nepwǎn hǎuku pen fwe Ikoniam mǎne Antiok ia profens nǎha Pisitia, mhǎuvehe ti Listra, mhǎvi nǎrmama hǎpǎk hǎuvǎn mhǎkwǎtmhiri Pol, mhǎkwi ia kǎruǎterei, mhǎvkǎkini, mhǎuvǎn fwe iruǎ ia taon, mhǎpwǎh. Rerǎnraha rǎrhi mǎ ruvamhǎ. ²⁰ Mǎtǎ nǎpǎn nǎrmama me sǎvǎi Iesu hǎuvehe mhǎrer kuraukurau irǎ, Pol riskǎmter, mevǎn mwi ia taon. Kini rakwakwi irǎ, irau Panapas krouier, rouevǎn fwe taon nǎha Tepe.

Pol mǎne Panapas krouǎrig rouevǎn fwe Antiok ia profens nǎha Siria

²¹ Pol mǎne Panapas krouǎvisau irapw nǎgkiariien amasan fwe ia Tepe, ravi nǎrmama hǎpǎk hǎuvehe mho irǎha nǎrmama me sǎvǎi Iesu. Kurirǎ ikǎn krouǎrig rouevǎn fwe Listra, mǎne Ikoniam, mǎne Antiok ia profens nǎha Pisitia. ²² Ia kwopun me nǎha irau krauo nǎtǎrigien sǎvǎi nǎrmama me sǎvǎi Iesu ruvehe miskǎi mwi. Krouǎvǎhag mǎnraha mǎ tuhǎrer ǎknekǎn ia nahatǎtǎien sǎvǎnraha, rauni mǎ, “Samǎkeikei mhǎukurau ia nǎmisǎien me rǎpǎk kurirǎ sǎuvnimwǎ ia nitǎtǎ sǎ Kumwesǎn ramǎrimǎnu irǎ.” ²³ Ia kwopun me pam krouvehi utǎ elta me mǎ tuhǎtui amasan ti nakalasia me. Nǎpǎn krouvehi utǎ irǎha, krouǎpwǎh nǎnien nari, rouǎfwaki, rouǎmri pen irǎha ia rǎgi Iǎrimǎnu sǎvǎnraha sǎ kamhahatǎtǎ irǎ. ²⁴ Irau krouǎpi sǎmwǎn ia profens nǎha Pisitia, roueiwaiu pehe ia profens nǎha Pamfilia, ²⁵ rouevǎn ia taon nǎha Peka, rouǎvisau irapw nǎgkiariien amasan fwe ikǎn. Nǎpǎn krouǎvisau irapw pam, kroueiwaiu rouevǎn fwe taon nǎha Atalia.

14:11: Wok Me 28:6   **14:15:** Wok Me 10:26, Sam 146:6   **14:16:** Wok Me 17:30   **14:17:** Sam 147:8, Jer 5:24   **14:19:** Wok Me 17:13, 2Kor 11:25, 2Tim 3:11   **14:21:** Mat 28:19   **14:22:** Mat 7:14, Wok Me 11:23, 15:32, Wok Me 18:23, 1Tes 3:3   **14:23:** Wok Me 13:3

²⁶ Ia kwopun naha krouaputə ia nitətə riti, rouier, rouevən fwe Antiok ia profens Siria. Kwopun naha kupwən narmama me hanəfwaki ti nirau, mhəmri pen irau ia rəgi Kumwesən, mamhase in mə namasanien səvənhi tramarə ti nirau, marə mwi ti wok sə krino pam. ²⁷ Irau krouapirapw fwe ikin, rouoeite nakalasia me, rouni pen ti nirəha i narimnari me Kumwesən rino irəhar minrau, rouni mə in rinəsevər ia təpinhə mə narmama ripko mhə irəha nəkur Isrel həuvehe mhahatətə ia Iesu. ²⁸ Nənə krouarə əpwəmwis mwi kwopti ia kwopun naha irəha narmama me səvəi Iesu.

15

Nəmə asori me səvəi nəfwakiiən housəsimwīn irəha me fwe ia Jerusalem

¹ Mətə nəkur Isrel me nepwīn həier fwe tənə Jutia mheiwaiu pehe ia Antiok. Irəha kamhahatən narmama me səvəi Iesu səməme ripko mhə irəha nəkur Isrel mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum m kimiaha rəmwhen ia Loa səvəi Moses rani. Mə hiəpwəh, Kumwesən tripkuehimiru mhə kimiaha.” ² Pol mine Panapas kraousari irəha minraha mamhəgkiari pik ti nəgkiariien naha. Kurirə ikin, nakalasia me fwe Antiok hərpwi rəginraha ia Pol mine Panapas mine narmama me nepwīn mwi, mhəni mə irəha tuhəutə pen fwe ia Jerusalem mhətoni aposol me mine elta me səvəi nəfwakiiən ti nəgkiariien naha. ³ Nəpin nakalasia me həri pen irəha, irəha hanaməuvən fwe Jerusalem. Ia rukwənu me ia nikare suatuk fwe ia tənə Fonisia mine tənə Sameria kamhəni sas pen mə narmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel irəha mwi həuvəni nipərhiēnien ia Iesu. Nəgkiariien naha ro piəvtaha me rerinraha ragien. ⁴ Kurirə irə, nəpin irəha həier pen fwe Jerusalem, aposol me mine elta me səvəi nəfwakiiən mine nakalasia me hətoni irəha rerinraha ragien. Nənə Pol mine Panapas mine səməme hanəkurirə ia nirau həni pen ti nirəha i narimnari me Kumwesən rino minraha.

⁵ Mətə Farisi me nepwīn səməme kamhəni nipərhiēnien ia Iesu həkəmter, mhəni mə, “Narmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel səməme kamhəni nipərhiēnien ia Iesu tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum minraha. Kimiaha tihaməkeikei mhəni pen ti nirəha i mə tuhəkurirə ia Loa səvəi Moses.”

⁶ Aposol me mine elta me səvəi nəfwakiiən housəsimwīn irəha me, mamhəgkiari ti nəresien naha. ⁷ Nəpin həkkiari əpwəmwis, Pita riskəmter, mini pen ti nirəha i mə, “Piak me, kimiaha hiəuvəukurən raka mə fwe kupwən Kumwesən rərpwi rəgin ia nirak ia kusen səkītaha, muvei pehe nəpin miou iakevən minəvisau raka m narmama me nepwīn ripko mhə irəha nəkur Isrel. Nəpin irəha hərəgi nəgkiariien amasan səvəi Iesu ruku pen ia tərhuuk, həni nipərhiēnien irə. ⁸ Nənə Kumwesən sə rukurən amasan nətərigien səvəi narmama rahatən amasan tukutaha i minuə rerin ragien ti nuvehien irəha, mo irəha narmama me səvənhi. In ruvei pen Nənimwīn Ikinan minraha rəmwhen a mwi riməuvei pehe m kitaha i fwe kupwən. ⁹ In ripkopəiti mhə ia nirəha, mətə raikuas ia rerinraha, ti nəri nə mə irəha həni nipərhiēnien ia Iesu rəmwhen rino m kitaha i. ¹⁰ Rəfo hiənuə tiho Kumwesən niemaha rəpi? Hiəkeikei mə tsəmri pen Loa səvəi Moses ia nurai narmama me səvəi Iesu səməme ripko mhə irəha nəkur Isrel, mətə Loa naha rəmwhen ia katipə sə ripam. Kitaha i nəkur Isrel mine kaha kupwən me səkītaha ko səpkəvrani

14:26: Wok Me 13:1-2, Wok Me 15:40   **14:27:** Wok Me 15:4,12, Wok Me 11:18   **15:1:** Kal 5:2
15:2: Wok Me 11:30, Kal 2:1   **15:4:** Wok Me 14:27   **15:7:** Wok Me 10:1-43   **15:8:** Wok Me 10:44, 11:15   **15:9:** Wok Me 10:34-35   **15:10:** Mat 11:30, Kal 3:10, 5:1

mhə. ¹¹ Mətə kitaha saməni nīpərhiēnien ia nəgkiariēn i. Iesu Iərimənu səkītaha truvehimīru kitaha ia namasanien səvənhi rəmwhen a mwi in tro ia nīrəha.”

¹² Pita rəgkiari pam. Kurirə irə nərmama me ia nəkureien nəha həkure afafa, mamhətərig Pol mīne Panapas. Irau krauni amasan ti nīrəha i nəfe Kumwesən rino nəpīn irau krauəvisau irapw nəgkiariēn amasan səvəi Iesu m nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Krouni mə in rīməuvei pen nīskaiēn mīnrau, krauo nīmətətien me mīne narimnari me nərmama me hətōni, mhərkərinari irə.

¹³ Nəpīn irau krouəgkiari pam, Jemes rərəer mīni mə, “Piak me, tihətərig iou. ¹⁴ Saemon ruvəni amasan raka tukutaha i mə rəfo fwe kupwən Kumwesən revən ti nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə tripeki raka nepwīn mə irəha nərmama me səvənhi. ¹⁵ Profet kupwən me həmāni mə in tro iamīnha irə. Rəmwhen ia nəgkiariēn i kīmərai pen ia Nəkukuə Ikinan, rani mə,

¹⁶ ‘Kurirə ia nəri, iou takrərig

muvehi utə nītətə səvəi Kīg Təvit sə rīməmwei.

Nītətə sə in rīnamərimənu irə kīneitehi rəmwhen ia nīmwə,
iou takuvrhəkin mwi, momasan.

¹⁷⁻¹⁸ Tako iamīnhi mīnuə nərmama ia tənəmtənə me tuhəuvehe tukw iou.

Nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel,

irəha pam səməme iakinəkwein raka irəha, tuhəuvehe.

In i nəgkiariēn səiou. Iou Iərimənu. Iako nərmama həuvəukurən raka narimnari me i fwe kupwən.’ ”

¹⁹ Nənə Jemes rīni mə, “Ro iamīnhi irə nəkiriēn səiou mə nərmama me nəha rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mətə kamhəərərig mamhəuvehe ti Kumwesən, rərəha mə kitaha tso rəknekin ti nīrəha. ²⁰ Mətə pwəh sərāi nəkukuə riti revən ti nīrəha. Ia nəkukuə nəha tsəni pen ti nīrəha i mə irəha tuhəpwəh naniēn nəveginien i rəmkemik sə kīməuvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha. Nərman me tuhəpwəh niri əpnəpenien nīpran. Nīpran me tuhəpwəh nesi pen əpnəpenien nərman. Irəha tuhəpwəh naniēn nərimīru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nənə irəha tuhəpwəh naniēn netə.

²¹ Natuakəmien me nəha rīnəmwhen, ti nəri nə mə fwe tui muvehe meste pehe ipwet mīne, ia Sapat me pam nərmama me kamhəvsini Loa səvəi Moses ia nəkwai nīmwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Ia taon me pam kamhəvisau irapw nəgkiariēn səvənhi.”

Nəkukuə sə revən ti nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel

²² Aposol me, mīne elta me səvəi nəfwakiēn, mīne nakalasia me pam fwe Jerusalem həni simwīn mə tuhərpwi rəginraha ia nərmama nepwīn ia nīrəha, mhərhi pen irəha həuvən irəha Pol mīne Panapas fwe Antiok. Hərpwi rəginraha ia Saelas mīne Jutas (nəghīn riti mwi nə Pasapas). Iəmənmi nəha, piəvtaha me kamhəsiai pik irau. ²³ Irəha həuvei pen nəkukuə nəha mīnrau mə trouvehi rouevən. Nəkukuə nəha rīni mə:

Aposol me mīne elta me səvəi nəfwakiēn, piəvmiaha me fwe Jerusalem.

Iahərhi pehe nəkukuə i tukumiaha piəvmaha me səməme rīpko mhə kīmīaha
nəkur Isrel, hiamarə fwe Antiok mīne Siria, mīne Silisia.

Iahaməni ramasan tukumiaha.

²⁴ Kīmaha iahəregi mə nərmama nepwīn həməier ia kīmaha, mhəuvehe tukumiaha, mho kīmīaha hiəregi rərəha ti nəgkiariēn səvənraha.

Irəha ho nətərigien səkimaha rəvsausini pik, mətə kimaha iahəpkuvei pen mhə nəkariien riti mə tuhəuvehe mhəni pehe tukumiaha i.

²⁵ Ro pen kimaha iahousəsimwin kimaha me mhəni simwin mə tahərpwi rəgimaha ia iərmama kəru, mhərhi pehe i tukumiaha.

Irau trouvehe tukumiaha irəha Panapas mine Pol, iəmənmi nəha sokeikei pik irau. ²⁶ Ipaka krouemhə ti wok səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkita.

²⁷ Iəmənmi nəha iahamərhi pehe irau tukumiaha irau i Jutas mine Saelas.

Irau trouvehe rouni nəkariien kuatia rəmwhen ia nəkariien i iahamrai.

²⁸ Rerimaha ragien ti nesi penien nətərigien i Nənimwin Ikinan rinahatən kimaha irə.

In rini mə kimaha tahəpwəh nəmrutəien nəri sə rīpam ia nuramiaha, mətə natuakəmien me a i:

²⁹ Kimiaha tihəpwəh naniien nəveginien sə kiməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha.

Kimiaha nərman tihəpwəh niri ənnapenien nīpran.

Kimiaha nīpran tihəpwəh nesi pen ənnapenien nərman.

Kimiaha tihəpwəh naniien nərimiru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə mətə netə raməmak ihi ia nusan.

Tihəpwəh naniien netə.

Trini minuə hiətui amasan tukumiaha, mhəpwəh nəruiien natuakəmien me i, tihəregi ramasan.

In i nəkariien səkimaha sampam.

³⁰ Nəmə asori me i hərhi pen irau heiwaiu irəha Pol mine Panapas mhəuvən fwe Antiok. Nəpin hapirapw fwe ikin, hoeite nakalasia me, mhəuvei pen nəkukuə minraha. ³¹ Irəha həvsini nəkukuə nəha, rerinraha ragien ti nasituen səvənhi. ³² Jutas mine Saelas irau profet mi. Krouəvhag m piəvtaha me ia nəkariien me rīpik, rouərpwi əknekən irəha. ³³ Irau krouarə əpwəmwis kwopti ia kwopun nəha. Kurirə ikin piəvtaha me fwe Antiok hase Kumwesən mə nəmərnuien səvənhi tramarə ti nirau. Nənə həsəkir minrau, mhərhi pen irau krouarəig rouevən fwe Jerusalem rouətə nərmana me səməme hənərhi irau. ³⁴ a ³⁵ Mətə Pol mine Panapas irau krouarə pəpim fwe Antiok. Irəha nərmana me nepwin mwi kamhahatən nərmana me, mamhəvisau irapw nəkariien səvəi Iərimənu.

Pol mine Panapas krouəpwəh irau me

³⁶ Nəpin nepwin rukurau, Pol rini pen ti Panapas i mə, “Pwəh krau krouarəig pen mwi, rouətə piəvtaha me fwe ia taon me pam nəha krouəvisau raka nəkariien səvəi Iərimənu minraha, rouətoni ro irəha mə kamhəfarə irə.”

³⁷ Nənə Panapas rokeikei mə Jon sə nəghin riti mwi nə Mak trukurirə ia nirau, ³⁸ mətə Pol rəpwəh nokeikeien, ti nəri nə mə fwe kupwən Jonmak rīpkarə mhə irəhar minrau meste wok səvənrahar rino sampam. Mətə fwe Pamfilia rəpwəh irau mirərig. ³⁹ Nənə Pol mine Panapas krouousari minrau me, rouəpwəh irau me. Panapas ruvehi Mak, rouəputə ia nitətə riti, rouier, rouevən fwe Saepras. ⁴⁰ Mətə Pol rərpwi rəgin ia Saelas mə trukurirə in. Kurirə irə piəvtaha me həmri pen irau ia rəgi Iərimənu, mhase in mə namasanien səvənhi tramarə ti nirau i. Nənə Pol rier irau Saelas, ⁴¹ mevən ia kwopun me ia profens mi nəha Siria mine Silisia, mamərpwi əknekən nakalasia me.

15:28: Mat 23:4   **15:29:** Wok Me 15:20   **15:32:** Wok Me 11:27, 13:1, Wok Me 14:22   a **15:34:** Niutestamen me nepwin sə kupwən kimərari ia nəkariien səvəi nəkur Kris rani iaminih i vas toti-fo mə, “Mətə Saelas rətə mə ramasan mə pwəh ramo pəpim ia kwopun nəha Antiok.”   **15:37:** Wok Me 12:12,25   **15:38:** Wok Me 13:13, Kol 4:10   **15:40:** Wok Me 4:36, 13:4, Wok Me 14:26

16

Timoti rukurirə Pol mine Saelas

¹ Ia nəpɪn nəha Pol revən fwe taon mi nəha Tepe mine Listra. Ia Listra iərmama riti səvəi Iesu nəghɪn nə Timoti. Mama səvənhi in prən Isrel. In mwi rani nɪpərhiɛnien ia Iesu. Mətə tata səvəi Timoti in iəmə Kris. ² Piəvtaha me fwe Listra mine Ikoniam kamhəni Timoti mə in iəmə amasan riti. ³ Pol rokeikei mə Timoti trukurirə in rouier rauevən. Ro pen in ruvehi ninhum m Timoti ti nəri nə mə nəkur Isrel fwe ikin həukurən mə tata səvəi Timoti in iəmə Kris riti. ⁴ Nəpɪn Pol mine in me nepwɪn həier pen fwe ia taon me, haməvisau irapw m nərmama me səvəi Iesu natuakəmien me nəha aposol me mine elta me səvəi nəfwakiien fwe Jerusalem həməni. Kamhahatən nakalasia me mə irəha tuhaməkeikei mhesi pen. ⁵ Ia noien nəha nakalasia me pam ia kwopun me fwe ikin nahatətəien səvənraha ruvehe mɪskai. Ia nəpɪn me irəha həuvehe mhəpɪk mwi.

Pol rətoni nəməkrəhaien riti

⁶ Pol mine in me nepwɪn həuvən mhəpi sɪmwɪn ia profens mi nəha Frijia mine Kalesia, ti nəri nə mə Nənɪmwɪn Ikinan rɪnise irəha mə tuhəpwəh nevənien mhəvisau nəgkiariien amasan fwe ia profens nəha Esia. ⁷ Nəpɪn irəha həuvehe ipaka ti profens nəha Misia, həmwur mə tuhəuvən fwe ia profens nəha Pitinia. Mətə Nənɪmwɪn səvəi Iesu rɪpkəsəni mhə irəha. ⁸ Ro pen həukurau ia profens nəha Misia, mheiwaiu mhəuvehe ia taon nəha Troas. ⁹ Ia nəpɪn Pol rətə nəməkrəhaien riti. Iəmə Masetonia riti ramərer, mamase in mə, “Tikuvehe ro i ia Masetonia, masitu ia kimaha.” ¹⁰ Nəpɪn Pol rɪnətə pam nəməkrəhaien nəha, təkwtəkwi a mwi kimaha iahənaməpnəpənə mə tahəier, mhəuvən fwe Masetonia, ti nəri nə mə iahəregi mə Kumwesən raməkwein kimaha mə tahəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmama me fwe ikin.

Litia rɪni nɪpərhiɛnien ia Iesu

¹¹ Kimaha iahəputə ia nɪtətə riti, mhəier ia Troas, mhaiu atukwatukw mhəuvən fwe tənə əmwəris nəha Samotres. Kini rakwakwi irə iahaiu mhəuvən fwe ia taon nəha Neapolis. ¹² Iahəier ia kwopun nəha mhəvən mhəuvən fwe Filipae, taon asori riti ia tɪprənə səvəi Masetonia profens. Nərmama me ia taon nəha irəha sitisin me səvəi Rom. Kimaha iahəpirapw fwe Filipae, mharə ikin nəpɪn rɪpɪk.

¹³ Nəpɪn riti ia Sapat iahəier irapw ia kwəruə asori səvəi taon nəha, mhəuvən ia nɪkare nui aris ia kwopun riti iahəukurən mə nərmama kamhəfwaki ikin. Iahəuvən, mhəkure, mamhəvisau pen Iesu m nɪpran me səməme hənousəsɪmwɪn raka irəha me fwe ikin. ¹⁴ Pran riti sə ramətərig ia kimaha nəghɪn nə Litia. Ruku pen ia taon nəha Tuatira. Səvənhi fwe stoa kauvehi nəmri tɪnari sə kala səvənhi tihinatis. Ia nəpɪn me Litia raməfwaki m Kumwesən. Iərimənu rəsevər ia nətərigien səvəi prən i, rɪni nɪpərhiɛnien ia nəfe Pol rani. ¹⁵ Nəpɪn kino raka paptas ia Litia irəha nərmama me pam ia nəkwai nɪmwə səvənhi, Litia rɪni pehe tukumaha i mə, “Mə hiəukurən mə iakamahatətə pərhiɛn ia Iərimənu, ramasan pwəh hiəuvehe mharə ia nəkwai nɪmwə səiou.” In raməkeikei pehe m kimaha, nənə iahəuvən.

Kuvehi puvnɪmwə Pol mine Saelas ia kalapus fwe Filipae.

¹⁶ Nəpɪn riti iahəuvən fwe kwopun nəha kaməfwaki ikin, mhəpi raka pran riti kamo slef irə. Nənɪmwɪn ərəha ramarə irə, mamə prən nəha

ramətoni narimnari me səməme kamhərkwafə. Prən nəha rauvehi mane asori səvəi nəmə asori me səvənhi, ti nəri nə mə nərmama kamhərəkū in ti niniien narimnari me səməme tuhəpkuvehe. ¹⁷ Kimaha Pol iahamavən. Prən nəha rakurirə kimaha, maməkwein əpwəmwis, mamini mə, “Nərmama me i kamho tukwini nari m Kumwesən Asori, mamhəni irapw tukumiaha i mə tihəfo in ruvehimiru kimiaha.” ¹⁸ Ia nəpin me rīpik prən nəha ramo iamīnhi. Pol rīregi rīnəpou irə, ruvsini, məkkiari pen m nənīmwin ərəha mə, “Ia nəghi Iesu Kristo iakani pehe tukw ik i mə tikier ia prən i.” Təkwtəkwuni a nənīmwin ərəha rier.

¹⁹ Nəpin nəmə asori me səvəi prən nəha hənəmətoni mə tuhəpwəh nuvehiien mwi mane ia prən nəha, həkwtəmhiri Pol mine Saelas, mhəvi irau, mhəuvən ti nəmə asori me fwe ia kurkwai taon nəha. ²⁰ Irəha həvi irapw irau ia nəmri iəmə asori mi səvəi Rom, mhəni pen ti iəmə asori mi nəha mə, “Iəmənmi irau iəmə Isrel mi. Kraurukwumen nərəhaien ia taon i səkitaha, ²¹ rauni irapw narəien me nepwin rīpkatukwatukw mhə tukutaha i nəkur Rom mə tsəuvehi uə tsarə irə, ti nəri nə mə kamhərui loa səkitaha.”

²² Nərmama me ia kwopun nəha irəha mwi həkəmter, mamhəni ərəha irau. Ro iamīnhi irə iəmə asori mi nəha səvəi Rom krouni pen ti naruagən me nepwin mə tuhəuvehi raka tīnari səvənrau, mhousi irau. ²³ Nənə housi pīk irau. Kurirə irə həuvehi puvnimwə irau ia kalapus, mhəni pen ti iərmama sə ramətui ti kalapus mə, “Tikətui amasan ti iəmənmi.” ²⁴ Nəpin iərmama sə ramətui ti kalapus rīregi nəgkiariien nəha, ruvehi irau, mevən fwe ia rum riti fwe imwə ia nəkwai kalapus, muvehi pen nisunrau nei asori rəkure tərini.

Kumwesən ruvehi raka Pol mine Saelas ia kalapus

²⁵ Ia kurkwai nəpin, Pol mine Saelas krouəfwaki, rouəni nīpu me, rouəgnəgini Kumwesən. Nərmama me fwe ia kalapus kamhətərig ia nirau. ²⁶ Təkwtəkwuni a nīmwnimwien asori ruvehe. Kalapus rīkiukiū pīk. Təpinhə me pam həuvehe mhəkwaɡ. Jen me pam səməme kamhəkwtəmhiri nərmama me həsas. ²⁷ Ia nəpin nəha nīmwnimwien rīkiū irə, iərmama sə ramətui ti kalapus rətui, mətə təpinhə me pam həkwaɡ. Rerīn rīrhi mə nərmama me ia kalapus hənəp. Ro pen reivi raka nau səvənhi mə trəpi əpune atukw a in. ²⁸ Mətə Pol rəkwein asori, mīni mə, “Tikəpwəh nousi əpune atukwien ik. Kimaha pam a i.”

²⁹ Iərmama sə ramətui ti kalapus rəres laet me nepwin, maiu, mevən, mīnimwi nukurhun mi ia nəmri Pol mine Saelas, mehəkīr mətəmnimwin. ³⁰ Kurirə irə rīskəmter, miri raka irau mhərevən fwe iruə, mərəs pen irau i mə, “Iəmə asori mi, takaməkeikei məfo irə mə Kumwesən ruvehimiru iou?”

³¹ Mīregi krouni mə, “Tikaməkeikei mīni nīpərhienien ia Iesu Iərimənu, nənə Kumwesən truvehimiru ik mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səim.” ³² Nənə irau krouni irapw nəgkiariien səvəi Iərimənu revən tukwe mine nərmama me pam fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. ³³ Ia nəpin nəha nəpin anan, mətə iərmama nəha ruvehi irau, maikuas ia təmwki nousien ia nīpwrānrau. Kurirə irə in mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi ko paptas ia nīrəha. ³⁴ Nəpin kīno pam paptas ia nīrəha, iərmama nəha riri Pol mine Saelas, harutə pen ia nimwə səvənhi. In ruvei pen nəveginien mīnrau. In mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi rerīnraha ragien pīk, ti nəri nə mə təkwtəkwuni nəha hənəhatətə ia Kumwesən.

³⁵ Nəpin nəha ruvəran iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi polis me nepwin, rouni mə, “Pwəh iəmənmi nə krouier ia kalapus.” ³⁶ Iərmama sə ramətui ti

kalapus rəvisau pen nəgkiariien səvənrau m Pol, mīni mə, “Iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi nəgkiariien riti mə takəsəni kimirau irouier. Ro pen tirouier rauevən. Pwəh nəməriniuen ramarə tukumirau.”

³⁷ Mətə Pol rīni pen ti polis me i mə, “Nəfe nəha? Kimrau sitisin mi səvəi Rom. Iəmə asori mi səvəi Rom kroupkətə mhə nari riti iarouo rərəha. Mətə hənousi raka kimrau ia nəmri nərmama me, mhəuvehi puvnimwə kimrau ia kalapus. Mətə təkwtəkwni irau krouokeikei mə trouvehi raka kimrau iarouevən afafa. Rekəm! Pwəh irau əpa krouvehe, rouvehi raka kimrau.”

³⁸ Polis me nəha həuvən mhəni pen ti iəmə asori mi nəha səvəi Rom nəfe Pol rīmāni. Nəpīn irau krouregi mə Pol mīne Saelas irau sitisin mi səvəi Rom, krouhekīr.

³⁹ Irau krouevən rouni pen sore ti Pol mīne Saelas. Kurirə irə krouiri irapw irau fwe ia kalapus, rouni pen ti nirau i mə trouəpwəh taon səvənraha rauevən. ⁴⁰ Ro iamīnhi irə Pol mīne Saelas krouier irapw ia kalapus, rouevən fwe ia nimwə səvəi Litia. Nəpīn krouətə piəvtaha me fwe ikīn, krouəvhag mīnraha. Kurirə irə krouier.

17

Pol mīne Saelas krouevən fwe Tesalonaeka

¹ Ia nəpīn nəha Pol mīne Saelas krouəpi simwīn ia taon kəru nəha Amfipolis mīne Apolonia, rouevən fwe taon nəha Tesalonaeka. Ia kwopun nəha nimwəfwaki riti səvəi nəkur Isrel ramərə. ² Pol ruvnimwə rəmwhen ramo ia nəpīn me. Ia Sapat kahar raməgkiari irəha mīnraha. In ramahatən vas me ia Nəkukuə Ikinan, maməusiəre pui pen nīpwran, ³ mamīni amasan ti nīrəha i mīnuə Nəkukuə Ikinan rani pərhien mə Kristo traməkeikei mīregi nāmisiəien ia nīpwran, memhə, marə mətui mwi. Pol rīni mə, “Iesu nəha iakani pehe tukumiaha i in nə Kristo.” ⁴ Nəkur Isrel me nepwīn mīne nīpran asori me həpik mīne nəkur Kris həpik sāməme kamhəfwaki m Kumwesən irəha həregi mə nəgkiariien nəha ro nīpərhienien. Nənə həuvehe mhəkurirə Pol mīne Saelas.

⁵ Mətə nəkur Isrel me nepwīn rerīnraha ramrhi ərəha irau. Həuvən fwe ia maket mhəiri nərmama nepwīn kənkəpwənraha riskai. Irəha həuvehe mhəpik, mhousəsimwīn irəha me, mamhə nurigriɡien asori ia taon nəha. Həuvən mheitehi raka təpīnhə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghīn nə Jeson, mamhətui Pol mīne Saelas mə tuhəvi irapw irau ia nəmri nərmama. ⁶ Nəpīn həkətə mhə irau, həkwtəmhirī Jeson mīne piəvtaha me nepwīn mwi, mhəvi irapw irəha, mhəuvən mhərəer ia nəmri nəmə asori me səvəi taon nəha. Irəha həkwein asori, mhəni mə, “Iəmənmi nəha Pol mīne Saelas krauo pik nərəhaien ia kwopun me, rouvəuvehe mwi ia taon i səkītaha. ⁷ Jeson i rīməuvehi irau krouevən ia nimwə səvənhi. Mətə irau krouərui loa me səvəi Kig Sisa, rauni mə kig riti mwi nəha ikīn nəghīn nə Iesu.” ⁸ Nəpīn nəmə asori me mīne nərmama me həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi irəha. ⁹ Nəmə asori me həni mə Jeson mīne in me nepwīn tuhaməkeikei mhəuvei pen mane mīnraha. Nənə nəpīn həuvei pen pam mane, nəmə asori me həfi raka rəɡinraha ia nīrəha.

Pol mīne Saelas krouevən fwe Perea

¹⁰ Ia nəpīn nəha ruvəpitəv, piəvtaha me hərəhi pen Pol mīne Saelas krouevən fwe taon nəha Perea. Nəpīn krouevən rouapirapw fwe ikīn, krouuvnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ¹¹ Nəkur Isrel fwe Perea irəha hamasan mhəpi

raka nəkur Isrel fwe Tesalonaeka, ti nəri nə mə rerinraha ragien ti niregiiien nəgkiariien səvəi Pol mine Saelas. Ia nəpɪn me kamhəvsini amasan Nəkukua Ikinan mə tuhətoni mə nəgkiariien səvənrau ro nɪpərhiēnien uə rekəm. ¹² Ro pen həpik ia nirəha həni nɪpərhiēnien ia Iesu. Nɪpran Kris me i irəha nɪprən asori me həpik həni nɪpərhiēnien. Nəmə Kris mwi həpik.

¹³ Mətə nəpɪn nəkur Isrel fwe Tesalonaeka həregi mə Pol revən mwi fwe Perea, mamini irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən fwe ikin, həuvən mwi fwe Perea, mamhərhiərhi nərmama me mə tuhəni ərəha Pol mine Saelas. ¹⁴ Ro pen piəvtaha me ia Perea hərhi irapw akwauakw Pol ramevən fwe ia təsi. Mətə Saelas mine Timoti krauarə a fwe ia Perea. ¹⁵ Nənə nərmama nepwin həkurirə Pol, mhəuvən irəha min meste nari fwe taon nəha Atens. Nəpɪn nəha hənəmrəig irə, Pol rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihəuvən mhəni pen ti Saelas mine Timoti mə trouvehe akwauakw rouətə iou.”

Pol fwe Atens

¹⁶ Nəpɪn Pol rameitenhi ihi Saelas mine Timoti fwe Atens, rerin rəpou, ti nəri nə mə ramətə taon nəha rukuər ia nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha. ¹⁷ Ro pen ia Sapat me in rauvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, maməgkiari m nəkur Isrel mine nəməfwaki me nepwin mwi, mamousari mə truvi irəha həuvehe ti Iesu. Ia nəpɪn me ramevən fwe kwopun kamo maket ikin, maməgkiari irəha nərmama əpnəpen me, mamousari mə truvi mwi irəha. ¹⁸ Nəpɪn riti Pol raməgkiari m nahatən me nepwin kani irəha mə Epikurien me mine Stoik me. Nəpɪn irəha həregi nəgkiariien səvənhi, kamhousari irəha min. Nepwin kamhəni mə, “Nəfe i iarməri i ramini?” Nepwin mwi kamhəni mə, “Rosi raməgkiari ia kumwesən me kitaha səreirei.” Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə Pol raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu, mamini mə in rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. ¹⁹ Irəha həiri Pol, mhəuvən ti nəmə asori me nəha kamhəkiri nəgkiariien kani nousəsimwinien səvənraha mə Areopakus. Nəmə asori me nəha həni pen ti Pol i mə, “Kimaaha iahokeikei mə tahəukurən nəfe nəha nəgkiariien vi ikamahatən. ²⁰ Narimnari me nepwin ikamini kimaha iahəregi ropəiti. Ro pen iahokeikei mə tahəukurən nɪpwrai nəgkiariien me nəha səim.” ²¹ Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə nəpɪn me nəmə Atens mine nərməpə səməme kamharə fwe ikin, hokeikei mə tuhaməkure a, mamhətərig ia nəgkiariien vi, mamhəgkiari ti nɪpwran.

²² Ia nəpɪn nəha Pol rərər ia nəmri nəmə asori me nəha kani nousəsimwinien səvənraha mə Areopakus, mini mə, “Nəmə Atens, iakinətə raka mə kimiaha hiaməskai pik ti nəfwakiiēn m kumwesən me səpəmsəpə. ²³ Nəpɪn iakamavən ia taon i səkimiaha, maməspau ia nənimwi nari me səməme hiaməfwaki pen minraha, iakətə mwi nifatə riti. Kimərai pen nəgkiariien riti ia nikaren rani mə:

NĪFATƏ I SƏVƏI KUMWESƏN NƏHA IAHƏREIREI IN

Kumwesən nəha hiaməfwaki pen min mətə hiəreirei, təkwtəkwuni nəha takəvisau pehe m kimiaha i.

²⁴ Kumwesən sə rino tiprənə i mine narimnari me pam irə, in ramərimənu ia neiai mine tiprənə, mɪpkarə mhə ia nimwəfwaki me səməme nərmama ho ia rəginraha. ²⁵ Nərmama me həpko tukwini pen mhə nari min ia rəginraha rəmwhen kamo ia iərmama sə raməres nari. Rekəm! In əpa rauvei pen nimiruiēn mine neiahagien mine narimnari me pam m nərmama me. ²⁶ Fwe ia nukune narəien, in rino iərmama kuatia a mə nərmama me pam tuhəuku pen irə, mhəuvən, mharə ia tənəmtənə me ia təkure tiprənə i. In

əpa rıməkupwən məmri mak səvəi tıprənə səvənraha, mīni mwi mə tuharə ikīn meste tinesən. ²⁷ Kumwesən rino iamīnhi irə mə irəha tuho rəmwhen iərmama nənimen rıfwə. Tuhamərapərap nari, nənə mhərapī in. Mətə pərhiēn, Kumwesən rıpkarə mhə isıpwīn tukutaha. ²⁸ Rəmwhen ia iərmama riti kupwən rıməni mə, ‘In nukune nımıruıen səkitaha, mīne nukune navənien səkitaha, mīne nukune narımnari me pam samo.’ Rəmwhen mwi ia nəgkiariien i nərmama me nepwīn səkimiaha səməme kamhərai nıpu me həməni mə, ‘Kitaha mwi nıpwınətın me.’

²⁹ Trīni mīnuə nıpərhiēnien i kitaha i nıpwınətı Kumwesən me, ratukwatukw mə ko səni Kumwesən in rəmwhen ia nənımwi nari sə reri iərmama ramrhi, nənə ro ia nukurənien səvənhi ia kol mīne silva mīne kəruəterei? Rekəm! ³⁰ Fwe kupwən, nəpın nərmama həreirei Kumwesən, Kumwesən ramətı karen. Mətə təkwtəkwni, in ramīni pen tı nərmama ia kwopun me pam mə irəha tuhaməkeikei mhəreıg ia noien ərəha me səvənraha. ³¹ Irəha tuhaməkeikei mho iamīnhi irə, tı nəri nə mə in rınəmri raka nəpın riti. Ia nəpın nəha iərmama riti sə in rınərpwi raka rəgın irə trəkiri ia natukwatukwien nərmama me pam ia tıprənə i tı noien me səvənraha. Kumwesən rınahatən raka nərmama me pam sin nəha iərmama nəha, tı nəri nə mə rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

³² Nəpın nəmə Atens həregi nəgkiariien nəha mə iərmama riti rətui mwi ia nemhəien, nepwīn haris irə. Mətə nepwīn həni pen tı Pol i mə, “Kımaha iahokeikei mə tahəregi mwi nəgkiariien səim.” ³³ Nənə Pol rəpwəh irəha mamevən. ³⁴ Mətə nərman me nepwīn həkurirə i, mamhəni nıpərhiēnien ia Iesu. Nərman me nəha riti nəghın nə Taionusios. In iəmə asori riti sə raməkure irəha nəmə asori me ia nousəsımwīnien nəha kani mə Areopakus. Pran riti nəghın nə Tamaris mīne nərmama me nepwīn mwi həkurirə ia Pol, mamhəni nıpərhiēnien ia Iesu.

18

Pol revən fwe Korin

¹ Pol rəgkiari pam fwe Atens, mier, mevən fwe taon nəha Korin. ² Ia kwopun nəha revən mətoni iəmə Isrel riti nəghın nə Akwila. Akwila rınətui fwe profens nəha Pontas. Fwe kupwən, in mīne pran səvənhi Prısila krauarə fwe ia tənə Itali ia taon nəha Rom, mətə tı nəri nə mə Klotias, iəmə asori səvəi nəkur Rom, rini mə nəkur Isrel me pam tuhaməkeikei mhəier ia Rom, irau krouier, nənə rouvehe ia Korin. Irau krouarə nəpın ouıhi a ia Korin, nənə Pol ruvehe mətə irau. ³ Nənə tı nəri nə mə wok səvənhi sə rauvehi mane irə rəmwhen a mwi wok səvənrau, ramarə irəhar mınrau, mamharo pəri wok. Irəhar haro nımwə tapolen me. ⁴ Nənə ia Sapat me pam fwe ia nəkwai nımwəfwaki səvəi nəkur Isrel, Pol raməgkiari pık, mamousari mə trıvi nəkur Isrel mīne nəkur Kris mə tuhəuvehe mhəni nıpərhiēnien ia Iesu.

⁵ Saelas mīne Timoti krouier ia Masetonia, roueiwaiu pehe ia Korin. Ia nəpın nəha Pol rəpwəh noien nımwə tapolen me, maməvisau irapw a nəgkiariien amasan ia nəpın me pam, mamıni irapw tı nəkur Isrel mə Iesu in Kristo. ⁶ Mətə irəha həni ərəha Pol, mhəpkini mhə nıpərhiēnien ia nəgkiariien səvənhi. Nəpın ho iamīnhi, Pol rounouini raka nıməkwrur ia səvənhi karkahu, mīni pen tı nıreha i mə, “Trīni mīnuə Kumwesən rərpwīn noien ərəha səkimiaha, ramarə ia kımiaha əpa. Iou iakiwən ia kımiaha.

17:27: Dut 32:8, Aes 55:6, Sam 145:18, Jer 23:23   **17:29:** Aes 40:18-20, Aes 44:10-17, Wok Me 19:26

17:30: Wok Me 14:16   **17:31:** Sam 9:8, 96:13, Wok Me 10:42   **18:2:** Rom 16:3   **18:3:** Wok Me 20:34, 1Kor 4:12   **18:5:** Wok Me 17:14-15, Wok Me 9:22   **18:6:** Wok Me 13:46,51, Wok Me 20:26

Təkwtəkhwuni nəha mamevən takevən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.”

⁷ Ro pen Pol rəpwəh irəha, mevən muvnmwə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghin nə Titias Jastas. Rīpko mhə Titias in iəmə Isrel, mətə raməfwaki m Kumwesən. Nimwə səvənhi ipaka ti nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ⁸ Iəmə asori səvəi nimwəfwaki nəha nəghin nə Krispas. In mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi həni nīpərhienien ia Iərimənu. Nəkur Korin həpik kamhətərig ia nəgkiariien səvəi Pol, mhəni nīpərhienien ia Iesu, nənə ko paptas ia nīrəha.

⁹⁻¹⁰ Ia nəpīn riti ia nəpīn, Iərimənu rəgkiari pen m Pol ia nəməkrəhien riti, mīni mə, “Iakamarə tukw ik. Tikəpwəh nehekīrien, mətə tikaməmwur, mamīni irapw nəgkiariien səiou, məpwəh napwisien. Iərmama riti riwən trouraha ik, ti nəri nə mə səiou me nərmama həpik ia taon i.” ¹¹ Ro pen Pol rarə ia kwopun nəha meste nuk kwatia məkwə sikis, mamahatən nərmama ia nəgkiariien səvəi Kumwesən.

Pol rərer ia nəmri Kalio

¹² Nəpīn Kalio ramərimənu ia tənə Akaea, nəkur Isrel housəsimwīn irəha me, mhəkwtəmhiri Pol, mhəuvehi, mhəuvən fwe ia kwopun Kalio raməkiri nəgkiariien ikīn. ¹³ Irəha həni mə, “Iəmə i ramousari mə truvi nərmama həuvehe mhəfwaki pen m Kumwesən ia noien riti sə raməruī loa səkimaha.”

¹⁴ Mətə nəpīn Pol rīnaməkwag mə trəgkiari, Kalio rīni pen ti nəkur Isrel i mə, “Kīmīaha nəkur Isrel, trīni mīnuə iərmama riti ro nari riti rīpkatukwatukw mhə, məruī loa səvəi nəkur Rom, takaməkeikei mamətərig ia kīmīaha. ¹⁵ Mətə ti nəri nə mə hīamousari ti nəgkiariien me mine nahag me ia loa səkimīaha, ramarə a ia kīmīaha. Tihəmri amasan. Iakəpwəh nokeikeien mə takəkiri narimnari me sə ro iamīnha irə.” ¹⁶ Nənə Kalio rəkoui irapw irəha həier ia kwopun nəha in raməkiri nəgkiariien ikīn. ¹⁷ Nəpīn həuvən fwe iruə, nərmama me fwe iruə həkwtəmhiri Sostenes, iəmə asori səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Irəha hənamousi in ipaka ti kwopun nəha Kalio raməkiri nəgkiariien ikīn, mətə Kalio ro nəri auər a ia narimnari me nəha kamho.

Pol rīrərig pen fwe Antiok ia profens nəha Siria

¹⁸ Pol rarə nəpīn rīpik fwe Korin irəha piəvtaha me, nənə rəpwəh irəha, meiwaiu pehe ia taon nəha Kegkria. Ia kwopun nəha in rərai nukwənen, mahatən pen mə natuakəmien riti səvənhi sə rīməuvehi kwəsuaahi tukwe ia nəmri Kumwesən rīno sampam. Kurirə irə in rəputə ia nītətə riti irəhar Akwila mine Prisila, mharier, mharevən fwe Siria. ¹⁹⁻²¹ Nəpīn irəhar harapirapw fwe Efesas, Pol revən ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, maməgkiari mīnraha, mamousari mə truvi irəha həuvehe ti Iesu. Irəha həres pen in mə tuharə kwopti irəha min, mətə Pol rīpkəsēni mhə. Nəpīn nəha rīnaməpwəh irəha irə, rīni pen ti nīrəha i mə, “Mə ratukwatukw ia nətərigien səvəi Kumwesən, iou takrərig pehe mwi tukumīaha.” Nənə rəputə ia nītətə riti mier fwe Efesas, məpwəh Akwila mine Prisila irau krouarə fwe ikīn.

²² Pol rier fwe Efesas meiwaiu pehe ia taon nəha Sisaria, muvarei mutə pen fwe Jerusalem. Nəpīn rīnətə raka nakalasia me fwe ikīn, reiwaiu pen fwe Antiok. ²³ Pol rarə nəpīn nepwīn fwe ikīn, nənə mier mevən ia kwopun me fwe ia profens mi nəha Kalesia mine Frija, mamərpwi əknekīn nərmama me səvəi Iesu.

Apolos fwe Efesas mine Korin

18:8: 1Kor 1:14   **18:9-10:** 1Kor 2:3, Jos 1:9, Aes 41:10, Jer 1:8, Jon 10:16   **18:15:** Wok Me 23:29, Wok Me 25:18-19, Jon 18:31   **18:18:** Wok Me 21:24   **18:19-21:** Wok Me 17:17, Rom 1:10, 1Kor 4:19, Jem 4:15

²⁴ Ia nəpɪn nəha iəmə Isrel riti ruvehe ia Efesas nəghɪn nə Apolos. Rɪnətui fwe taon riti kani mə Aleksantria. In iərmama riti səvəi nəgkiariien, mukurən amasan nəfe Nəkukuə Ikinan rani. ²⁵ Nərmama nepwɪn hənahatən raka in ia Suatuk səvəi Iesu Iərimənu. Ia nəpɪn me in rɪregi rəsənɪn tɪ nəvisaiuen. Nənə nəpɪn ramahatən nərmama me, nəgkiariien səvənhi ia nɪkaren səvəi Iesu ratukwatukw a, mətə in rukurən a paptas nəha Jon rɪno fwe kupwən. ²⁶ Nəpɪn Apolos ruvehe ia Efesas, rɪnaməvisau ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel məpwəh nehekɪrien. Mətə nəpɪn Prisila mɪne Akwila krouregi nəgkiariien səvənhi, krouiri in, rouevən fwe nimwə səvənrau. Nənə krouni pen amasan Suatuk səvəi Kumwesən tukwe mə in trukurən amasan mwɪ.

²⁷ Kurirə ikin Apolos rokeikei mə trevən fwe profens Akaea. Ia nəpɪn nəha piəvtaha me fwe Efesas hasitu irə, mhərai nəkukuə riti, mhərhi pen i revən tɪ nərmama me səvəi Iesu fwe Akaea. Həni pen tɪ nɪrəha i mə tuhəuvehi Apolos revən fwe rukwənu me səvənraha. Nəpɪn Apolos rapirapw fwe ikin, ramasitu asori ia nərmama səməme namasaniən səvəi Kumwesən rɪno irəha həni nɪpərhiənien ia Iesu. ²⁸ Apolos ramasitu asori ia nɪrəha, tɪ nəri nə mə ia nəmri nərmama me in ramousi tərini nəgkiariien səvəi nəkur Isrel, mamahatən ia Nəkukuə Ikinan mə Iesu in Kristo.

19

Pol revən fwe Efesas

¹ Nəpɪn Apolos ramarə ihi ia Korin, Pol rukurau parei meiwaiu pehe ia Efesas, mətə nərmama me nepwɪn səvəi Iesu fwe ikin. ² In rəres pen irəha i mə, “Rəfo? Fwe kupwən, nəpɪn hiəni nɪpərhiənien ia Iesu, hiəuvehi Nənɪmwɪn Ikinan uə rekəm?”

Mɪregi həni mə, “Rekəm. Kimaha iahəpkregi raka mhə mə Nənɪmwɪn Ikinan rarə.”

³ Mɪregi Pol rɪni mə, “Ro iamɪnhi nəfe nəha paptas kimiaha hiəuvehi?”

Mɪregi həni mə, “Kimaha iahəuvehi paptas səvəi Jon.”

⁴ Mɪregi Pol rɪni mə, “Paptas nəha Jon rɪno səvəi nərmama səməme həuvərərɪg ia noien ərəha me səvənraha. Mətə Jon rɪni irapw mə nərmama me tuhaməkeikei mhəni nɪpərhiənien ia iərmama sə trɪpkukurirə i muvehe. Iərmama nəha Jon rəgkiari irə in nəha Iesu.” ⁵ Nərmama me nəha həregi nəgkiariien nəha, ko paptas ia nɪrəha ia nəghi Iesu Iərimənu. ⁶ Nəpɪn Pol rəmrutə rəgɪn mi ia nɪrəha, Nənɪmwɪn Ikinan ruvehe ia nɪrəha, nənə kənamhəgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə, mənəmħəni irapw nəgkiariien sə raku pen tɪ Nənɪmwɪn Ikinan. ⁷ Nərmama me nəha rosi irəha pam twelefe.

⁸ Ia taon nəha Efesas, Pol raumnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Ia məkwə kahar, ia Sapat me pam, rani irapw nəgkiariien amasan fwe ikin, məpwəh nehekɪrien. In raməvisau, mamousari mə trɪvi irəha həuvehe mhəni nɪpərhiənien ia nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ⁹ Mətə nərmama nepwɪn kənkəpwənraha riskai. Həpwəh nɪniien nɪpərhiənien ia nəgkiariien səvənhi, mamħəni ərəha suatuk səvəi Iesu ia nəmri nərmama me fwe nəkwai nimwəfwaki. Ro pen Pol rəpwəh irəha, muvehi nərmama me səvəi Iesu, mamhəuvən irəha min. Ia nəpɪn me pam ramahatən nərmama me fwe ia nəkwai skur riti kani mə Skur səvəi Tiranas. ¹⁰ Pol ramahatən nərmama me iamɪnhi irə meste nuk kəru. Ro pen nərmama me pam fwe profens Esia, nəkur Isrel mɪne nəkur Kris, həregi nəgkiariien səvəi Iərimənu.

¹¹ Ia nəpɪn me rɪpɪk Kumwesən rauvei pen nɪskaiien m Pol, nənə Pol ramo nɪmtətien me nepwɪn ropəiti. ¹² Nərmama me həpeki raka nɪpəri tɪnari me sə Pol rɪrai raka nɪseseien irə uə tɪnari me sə rɪnarkahu raka i, həuvehi, mhəuvən mhəmri pen ia nərmama səməme nemhəien rarə ia nɪrəha. Nənə nemhəien me səvənraha haraka ia nɪrəha. Nənɪmwɪn ərəha me həier ia nɪrəha.

Tɪni Skeva me

¹³⁻¹⁴ Nəmə Isrel me nepwɪn irəha pam sefen. Irəha nɪpwnəti pris asori anan riti səvəi nəkur Isrel nəghɪn nə Skeva. Ia nəpɪn me kamhəuvən ia kwopun me, mamhəkoui irapw nənɪmwɪn ərəha me ia nərmama. Nəpɪn riti hənuə tuhəkoui irapw irəha ia nəghɪ Iesu Iərimənu. Ro iamɪnhi irə həuvən mhərer ia nəmri iərmama riti nənɪmwɪn ərəha rarə irə, həni pen tɪ nənɪmwɪn ərəha i mə, “Kɪmaha iahəni pehe tukw ik i ia nəghɪ Iesu, iəmə nəha Pol raməvisau i, tikier ia iərmama i.”

¹⁵ Mətə nənɪmwɪn ərəha rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Iakukurən Iesu, mukurən mwi Pol. Mətə kɪmiaha nɪsɪməme i?” ¹⁶ Nənə iəmə nəha nənɪmwɪn ərəha ramarə irə rɪvə pen ia nɪrəha. Nəgsen rasori məpi raka nəgsenraha pam. Ramousi irəha. Nənə irəha hap raka ia nɪmwə nəha. Tɪnari səvənraha ruvəiwən. Nɪpwrənraha rəpəruəpəruə.

¹⁷ Nəkur Isrel me pam mɪne nəkur Kris me pam səməme kamharə ia Efesas həregi nəvisaiien səvəi noien nəha. Nəpɪn həregi, həhekɪr asori. Nənə nərmama me həuvehi utə nəghɪ Iesu Iərimənu rutə mwi. ¹⁸ Nərmama səməme həni nɪpərhienien ia Iesu həpɪk həuvehe mamhəni pui noien ərəha me səvənraha ia nəmri nərmama me. ¹⁹ Nepwɪn ia nɪrəha səməme hənamo nahak fwe kupwən həpeki nəkukuə me səvənraha səvəi nahak, mhəpeki mhəuvehe, mhəuvani ia nəmri nərmama me pam. Nənə nərmama me həvsini nəmri nəkukuə me nəha, mhətə mə rutə pɪk. ²⁰ Ro iamɪnhi irə nəgkiariien səvəi Iərimənu rɪskai pɪk muviris mamevən.

Nurigrigien asori fwe Efesas

²¹ Kurirə ia narɪmnari me nəha, Pol rerɪn ramrhi mə trəpi sɪmwɪn ia profens mi nəha Masetonia mɪne Akaea, mevən fwe Jerusalem. In rɪni mə, “Nəpɪn takevən raka fwe Jerusalem, takaməkeikei mətoni mwi Rom.” ²² In rərhi pen Timoti mɪne Erastas, iəmə mi sə krouasitu irə, krouevən fwe Masetonia. Mətə in rarə ouihɪ a mwi fwe ia Esia.

²³ Ia nəpɪn nəha krukwumen naruagənien riti fwe Efesas tɪ Suatuk səvəi Iesu. ²⁴ Iərmama riti nəghɪn nə Temetrius. In iərmama sə ramo narɪmnari me ia silva. Ia nəpɪn me ramo nɪmwə ouihɪ me ia silva, mauvnhɪ nɪmwəfwaki səvəi kumwesən eikuə riti. In pran kani mə Atemis. Temetrius mɪne nərmama me səməme kamhowok irəha min kamhəmri pen nəmri nari ia nɪmwə ouihɪ me nəha, mamhəuvehi mane asori me irə. ²⁵ Nəpɪn riti Temetrius roeite nərmama me pam səməme kamho narɪmnari me ia silva. In rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Nərman, hiəuvəukurən raka mə kɪtaha saməuvehi mane asori ia wok i səkɪtaha. ²⁶ Kɪmiaha hiəuvəregi raka nəgkiariien səvəi iəmə nəha Pol, mhənətə raka narɪmnari me nəha in ramo. Rɪpko mhə ia taon əpa i Efesas, mətə ipaka rukurau pam ia profens i Esia, in ravi nərmama me həpɪk həpwəh nətərigien səvənraha, mhəkurirə in. In rani mə nənɪmwi kumwesən me i nərmama kamho ia rəgɪnraha rɪpko mhə irəha kumwesən pərhien me. ²⁷ Kɪtaha tsaməkeikei mhəsiari kamo Pol ro nərmama həni ərəha wok i səkɪtaha. Rukurən noien mwi nərmama hətə ərəha nɪmwəfwaki səvəi

kumwesən asori səkitaha Atemis. Nənə pəpim nəpın riti rukurən nuvehi rakaien nəhag nəha Atemis, mo ruvehe mo nəri auər a i. Mətə nərmama me pam ia Esia mine ia kwopun me pam ia tiprənə i kamhəfwaki m prən i.”

²⁸ Nəpın nərmama me həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi pık irəha. Həskəmter, mənəmhəkwein asori, mə, “Səgnəgini Atemis, kumwesən səvəi nəkur Efesas.” ²⁹ Nərəhaien nəha raiu mevən meste kwopun pam ia taon nəha. Nərmama me haiu, mhəuvən, mhəkwtəmhiri Kaius mine Aristakas, iəmə Masetonia mi nəha kamharavən pəri irəhar Pol. Həkwtəmhiri irau, mhəvi irau, mhəuvən fwe kwopun asori riti kamrai sun nəgkiariien ikın. ³⁰ Pol rokeikei mə trevən ia reri nərmama mægkiari, mətə nərmama me səvəi Iesu həpkəsəni mhə. ³¹ Nəmə asori me nepwın mwi səvəi Esia, səməme həukurən amasan Pol, hərhi pen nəgkiariien min, mamhase in mə trəpwəh nevənien fwe kwopun nəha kamrai sun ikın.

³² Fwe nəkwai kwopun nəha kamrai sun ikın, nurigrigien asori. Nərmama kamhəkwein əpwəmwis. Nepwın kamhəni nəgkiariien riti, nepwın kamhəni əpə. Irəha həpık həreirei mə hənousəsımwın irəha me ti nəfe. ³³ Ia nəpın nəha nəkur Isrel hərui irapw iərmama riti nəghin nə Aleksanta. Nərmama nepwın hətoni, həni pen tukwe in mə trəgkiari. Nəpın Aleksanta riskəmter ia nəmri nərmama me pam, ruvehi utə rəgin, mokeikei mə trini irapw nəgkiariien səvəi nəkur Isrel. ³⁴ Mətə nəpın nərmama me hətə sas Aleksanta mə in iəmə Isrel, irəha pam kamhəkwein əpwəmwis, rerinraha kuatia a, mamhəni mə, “Səgnəgini Atemis, kumwesən səvəi nəkur Efesas. Səgnəgini Atemis, kumwesən səvəi nəkur Efesas.” Irəha kamhəkwein əpwəmwis iamınhi mhəuvehi aoa kəru.

³⁵ Kurirə irə iəmə asori riti səvəi Efesas riskəmter minise irəha. Nəpın həuvehe mhafafa, in rini mə, “Nəmə Efesas, nərmama me pam həukurən mə nimwəfwaki səvəi kumwesən asori nəha Atemis ramərer ia taon i səkitaha. Kitaha i nəkur Efesas samətui amasan tukwe. Samətui amasan mwi ti kəpwier ikinan nəha rıməukrutə ia nimagouagou meiwaiu pehe. ³⁶ Iərmama riti riwən ko rıpkini mhə mə iakameikuə. Ro iamınhi irə kimiaha tihəməkeikei mhafafa, mhəpwəh noien nari riti kurirə tihəmisə irə. ³⁷ Kimiaha hiəməuvehi iəmənmi nəha, mhəuvehe ia kwopun i. Mətə irau kroupkakres mhə nari riti ia nimwəfwaki riti səkitaha, rouəpwəh nini ərəhaien Atemis, prən nəha in kumwesən səkitaha. ³⁸ Trini minuə Temetrius mine nərmama səməme kamhowok irəha min hənətə nəri ərəha riti iərmama riti rino, pwəh həuvən fwe nimwə me nəha kaməkiri nəgkiariien ikın. Nimwə me nəha kamhəkwağ a. Nəmə asori me səməme kamhəkiri nəgkiariien irəha fwe ikın. ³⁹ Mətə trini minuə hiokəikei nari riti mwi, tihəməkeikei mheitenhi nəpın nəha nəmə asori me kamhousəsımwın irəha me irə. Ia nəpın nəha tihəmri amasan. ⁴⁰ Kitaha tsaməsiari, kamo tukini mə samərui loa ipwet, mamhərukwomen nərəhaien asori. Nənə tsəfni ia nəmri nəmə asori me? Nəgkiariien səkitaha riwən tsəni mə səfo mamho nurigrigien asori i.” ⁴¹ Nəpın iəmə asori nəha rini pam nəgkiariien nəha, rərhi pen nərmama me kamhəuvən.

20

Pol revən fwe profens mi nəha Masetonia mine Akaea

¹ Nəpın nurigrigien asori nəha rineiwaiu, Pol rəkwein nərmama me səvəi Iesu həuvehe rəvəhag minraha. Nəpın rəvəhag pam minraha, rəsəkir minraha, mier, mamevən fwe Masetonia. ² In ramevən ia kwopun me ia profens nəha, mamini nəgkiariien me rıpık, maməvəhag m nərmama me

səvəi Iesu fwe ikin. Kurirə irə in ruvehe ia profens nəha Akaea. ³ Pol ruvehi məkwə kahar fwe ikin. Nəpin rīnaməpnəpenə mə trəputə ia nītətə riti, mevən fwe profens nəha Siria, in rīregi mə nəkur Isrel hənərai sun mə tuhousi əpune in ia nəkwai nītətə nəha. Ro pen in rəpwəh, mīni mə in travən a məpi simwīn ia profens nəha Masetonia ti nīrərigien mevən fwe Siria. ⁴ Nərmama nepwīn mwi həkurirə in: Sopata, tīni Piras iəmə Perea; mīne Aristakas irau Sekantas, iəmə Tesalonaeka mi; mīne Kaius iəmə Tepe, irau Timoti; mīne iəmə Esia kəru nəha Tikikas mīne Trofimas. ⁵ Irəha nəha həkupwən mhəuvən mamheitenhi kimaha fwe Troas. ⁶ Nəpin nəvegīnien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yīs riwən irə rukurau, kimaha iahəputə ia nītətə riti mhəier ia Filipae. Nəpin krirum rukurau, nənə iahəuvən mheste irəha fwe Troas, mamharə fwe ikin mhəuvehi nəfwakīien kuatia.

Pol ramo navəniēn səvənhī sampam fwe Troas

⁷ Ia Sapat riti, ia nəpin, kimaha iahousəsīmwīn kimaha me mə tahəkwsen bred. Pol ramahatən nərmama me. Ti nəri nə mə trakwakwi rəpwəh irəha, rəgkiari əpwəmwi s meste kurkwai nəpin. ⁸ Kimaha iahousəsīmwīn kimaha me ia nəkwai nimwə ia kwopun riti fwe irənhə. Ia kwopun nəha laet me rīpik rauək. ⁹ Təmaruə riti nəha ikin. Nəghin nə Iutikas. Raməkure utə ia ruei wīnto. Nəpin Pol raməgkiari pīk mamevən, napriien ruvehi təmaruə nəha. Ravi kəviəmu, mīmwei irapw fwe ia stori kahar, meiwaiu mouini. Nərmama me heiwaiu mə tuhəuvehi utə, mətə ruvamhə. ¹⁰ Mətə Pol reiwaiu irapw, mīnīmwi nukurhun mi ia nīkaren, mərəui əmwesi, mīni mə, “Tihəpwəh nīregiien rərəha, in ruvəmīru mwi.” ¹¹ Kurirə ikin, nəpin Pol rutə mevən mwi fwe irənhə, rəkwsen bred, maməni pəri nari irəha mīnraha. In rəgkiari mwi meste rīnamran, məpwəh irəha mamevən. ¹² Nənə irəha həiri təmaruə nəha Iutikas, mamhəuvən fwe ia rukwənu. Rerīnraha ragien mə in ruvəmīru mwi.

Irəha həier ia Troas mhəuvən fwe Maelitas

¹³ Pol rokeikei mə travən a, mukurau parei, mevən fwe taon nəha Asos. Ro iamīnhi irə in rərhi pen kimaha iahəputə ia nītətə, mhəkupwən irə, mhəuvən, mamheitenhi in fwe ikin. ¹⁴ Nəpin in rier pehe tukumaha fwe Asos, rəputə ia nītətə kimaha mīn, nənə iahəuvən fwe taon nəha Mitulen. ¹⁵ Kīni rakwakwi irə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvehe, mhəiu iruə ia tənə əmweris nəha Kios. Nəpin kuatia rukurau, iahəuvehe ia tənə əmweris nəha Samos. Nəpin kuatia mwi rukurau, iahəuvehe ia taon nəha Maelitas. ¹⁶ Kimaha iahəiu iamīnhi irə ti nəri nə mə Pol rīməni mə tahəkurau iruə mhəpwəh nuvareiiēn fwe Efesas. Rəpwəh nokeikeiēn mə trouraha nəpin səvənhī fwe profens nəha Esia, ti nəri nə mə in ramevən akwauakw mə trukupwən mapirapw fwe Jerusalem kurirə nəpin asori nəha Pentekos.

Pol rəvəhag m elta me səvəi nəfwakīien fwe Efesas

¹⁷ Nəpin kimaha iahəuvarei fwe Maelitas, Pol rərhi pen nəgkiariēn revən fwe Efesas, mərəs elta me səvəi nəfwakīien mə tuhəuvehe mhətə in. ¹⁸ Irəha həuvehe, nənə Pol rīni pen ti nīrəha i mə, “Kīmīaha hīəuvəukurən raka mə iakīnəfarə irə kītaha m kīmīaha fwe iakīməuvehe ia Esia meste iakəpwəh kīmīaha mamevən. ¹⁹ Iakamo wok səvəi lərimənu, mīpkəfiəutə mhə iou. Ia nəpin me nīse nənimek ramaiu tukumīaha. Ia nəpin me iakamregi ramərəha, ti nəri nə mə nəkur Isrel hənəuə tuhousi əpune iou. ²⁰ Kīmīaha hīəukurən mə iapkərkwafə mhə ia nəgkiariēn me nepwīn sə tuhasitu ia kīmīaha. Mətə nəpin iakaməvisau uə iakamahatən kīmīaha ia nəmri nərmama me uə ia

nəkwai nimwə me səkimiaha, iakani irapw pam tukumiaha. ²¹ Iakaməvisau pen pəri m nəkur Isrel mine nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel mə irəha tuhaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səvənraha, mhəuvehe ti Kumwesən, nənə mhahatətə ia Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

²² Nənə hətə ro. Təkwətəkwuni nəha iakamevən fwe Jerusalem, ti nəri nə mə Nənimwīn Ikinan raməkeikei miou. Iou iakreirei nəfe treste iou ia kwopun nəha. ²³ Mətə in a i iakukurən. Ia taon me pam sə iakamevən ikīn, Nənimwīn Ikinan ramahatən amasan iou, mamīni mə tukousi iou, kuvehi puwnimwə iou ia kalapus. ²⁴ Mətə iou iakətoni mə nimiruien səiou ro nəri auər a tukw iou. Iapkətərig pik mhə i. Iakokeikei a mə takeste nusvenhi suatuk səiou, mo sampam ia wok nəha Iesu Iərimənu ruvei pehe miou. In rini mə takaməkeikei mīni irapw ti nərmama nəgkiariien i sə raməvisau namasanien səvəi Kumwesən.

²⁵ Nənə hətə ro. Təkwətəkwuni nəha iakukurən mə kimiaha pam i səməme iakuvəukurau raka ia nimwrhenimiaha, məvisau nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə m kimiaha, tihəpkətə mhə mwi nənimek ia nəpīn riti. ²⁶ Ro pen ia nəpīn i ipwet iakani irapw tukumiaha i mə trini minuə Kumwesən rərpwīn noien ərəha me səkimiaha, ramarə ia kimiaha. Iou iakiwən ia kimiaha, ²⁷ ti nəri nə mə iapkərkwafə mhə nari riti tukumiaha. Iakuvəni irapw pam narimnari me Kumwesən rokeikei. ²⁸ Kimiaha tihaməkeikei mhətə amasan kimiaha me, mamhətə amasan mwi sipsip me pam səməme Nənimwīn Ikinan rīnəmri pehe ia rəgimiaha. Tihaməkeikei mhəiri amasan nakalasia me səvəi Kumwesən, ti nəri nə mə in rīnərəku raka irəha ia niten. ²⁹ Iakuvəukurən raka mə nəpīn takaraka ia kimiaha, nərmama me nepwīn hāmwhen ia kuri əprmin me tuhəuvehe ia rərimiaha, mhəripwi kimiaha nərmama me səvəi Iesu, rəmwhen mə kimiaha sipsip me. ³⁰ Nənə kimiaha i nərmama nepwīn tuhəskəmter, mheikuə mə tuhəvi raka nərmama me səvəi Iesu, həuvən mhəkurirə ia nirəha. ³¹ Ro iamīnhi irə, kimiaha tihaməkeikei mhəsiari. Rərimiaha tramrhi mə nuk kahar iakəpwəh napwisien, mətə ia nəpīn mine ia ran iakamahatən kimiaha kuatia kuatia. Nise nənimek ramaiu tukumiaha.

³² Təkwətəkwuni nəha iakaməmri pen kimiaha ia rəgi Kumwesən. Rərimiaha traməkeikei mamrhi nəgkiariien sə raməvisau namasanien səvənhi. Nəgkiariien nəha riskai, mukurən nərpwi əknekinien kimiaha, muvei pehe narimnari amasan me səməme Kumwesən rīməni mə truvei pen m nərmama me səvənhi. ³³ Rerik ripkakres mhə mane uə tinari səvəi iərmama riti. ³⁴ Kimiaha hiəuvəukurən raka mə iou iakinowok ia rəgik mə takuvehi narimnari me səvəi narəien səiou mine səvəi iou me nepwīn. ³⁵ Ia noien me pam səiou, iakamahatən kimiaha mə kitaha tsaməkeikei mhəmwur iamīnhi irə, mamhasitu ia nərmama həpkiskai mhə. Reritaha traməkeikei mamrhi nəgkiariien i səvəi Iesu Iərimənu. In rīməni mə, 'Nəriariien nari ramasan pik məpi raka nuvehien a nari.' "

³⁶ Nəpīn Pol rəgkiari pam, rīnimwi nukurhun mi, məfwaki irəha mīnraha. ³⁷ Irəha pam hasək, mhəkwtəmhiri Pol, mhakei min. ³⁸ Rerīnraha rəpou pik ti nəgkiariien nəha rīməni mə tuhəpkətoni mhə mwi nənimen. Nənə havən pəri irəha min, mhəuvən ramevən ia nitətə.

20:22: Wok Me 19:21   **20:23:** Wok Me 9:16, Wok Me 21:4,11   **20:24:** Wok Me 21:13, 2Tim 4:7
20:26: Wok Me 18:6   **20:28:** 1Tim 4:16, 1Tes 5:2-4   **20:29:** Mat 7:15, Jon 10:12   **20:30:** 1Jon 2:19
20:31: Mak 13:37, Wok Me 19:8,10, 1Tes 2:11   **20:32:** Wok Me 26:18   **20:33:** 1Saml 12:3, 1Kor 9:11-12
20:34: Wok Me 18:3, 1Tes 2:9   **20:35:** Mat 10:8   **20:36:** Wok Me 21:5   **20:38:** Wok Me 20:25

21

Pol revən fwe Jerusalem

¹ Kimaha iahəsəkir raka minraha, mhəputə ia nitətə, mhəier, nənə mhəuvən atukwatukw ia tənə əmweris nəha Kos. Kini rakwakwi irə, iahəuvən ia tənə əmweris nəha Roj. Nənə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvən ia taon nəha Patara. ² Ia kwopun nəha iahətoni nitətə riti rinamevən fwe tənə Fonisia. Nənə iahəputə irə, mhəier, ³ mhəuvən mheste iahəti pen mhətoni tənə əmweris nəha Saepras. Nənə iahəukurau ia nikaren saot, mhəuvən fwe profens nəha Siria, nənə mheiwaiu pehe ia taon nəha Taea. Nitətə səkimaha rərer ia kwopun nəha, ti nəri nə mə tukpeki parei kago səvənhi fwe ikin. ⁴ Kimaha iahəuvarei, mhəuvən mamhətui nərmama me səvəi Iesu. Mhətoni irəha, nənə Nənəimwin Ikinan ro irəha hətoni nəfe tuko ia Pol fwe Jerusalem. Ro pen irəha hənəi pen ti Pol i mə trəpwəh nevənien. Iaharə fwe Taea kimaha minraha meste nəfwakiien kuatia. ⁵ Nəpən səkimaha sampam tahəier irə iahəuvehi suatuk səkimaha mamhəuvən, nərman me pam irəha nıpran me səvənraha mine nəkwərəkəwərha me səvənraha havən kimaha minraha. Iahəier ia taon, mhəuvən fwe nıpəkir. Nənə ia kwopun nəha, iahənəimwi nukurhumaha mhəfwaki. ⁶ Nəpən iahəsəkir raka m kimaha me, iahəputə ia nitətə, mhəier. Nənə irəha hərərig mhəuvən fwe imwənraha.

⁷ Nitətə səkimaha rier ia Taea, maiu, muvehe ia taon nəha Toleme. Nənə iahəuvarei, mhəuvən mhətoni piəvtaha me fwe ikin, mharə kimaha minraha nəpən pekin. ⁸ Kini rakwakwi irə, iahəputə mwi ia nitətə, mhəier, mhəuvehe ia taon nəha Sisaria. Iahəuvarei, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi Filip, iərmama riti sə raməvisau irapw nəgkiariien amasan. In riti ia nərman me nəha irəha pam sefen. Fwe kupwən aposol me hənərpwi rəginraha ia nirəha mə tuhasitu ia nirəha.^a Iaharə kimaha min. ⁹ Səvənhi prən ouihi me kefə. Həpkesi pen mhə ihi iərman. Ia nəpən me kamhənəi irapw nəgkiariien sə raku pen ti Nənəimwin Ikinan.

¹⁰ Kimaha iaharə mheste nəpən kahar uə kefə ia kwopun nəha, profet riti nəghin nə Akapus ruku pen fwe Jutia meiwaiu pehe ¹¹ mətə kimaha. Nənə in ruvehi kətoti səvəi Pol, mərihi atukw a rəgin mi mine nisun mi irə, nənə mənəi mə, “Nənəimwin Ikinan rani mə, ‘Nəkur Isrel fwe Jerusalem tuhərihi iamınhi iərmama sə səvənhi i kətoti, nənə mhəuvehi pen in ia rəgi nərman mə rıpkə mhə irəha nəkur Isrel.’ ”

¹² Nəpən iahəregi nəgkiariien nəha, kimaha mine nərman ia kwopun nəha iahasək, mamhəres Pol mə trəpwəh nutə penien fwe Jerusalem. ¹³ Mətə Pol rini mə, “Rəfo hiamasək iamınhi irə, mamho rerik ramərkwəpır? Iakinəpnəpenə raka mə tukərihi iou iamınhi. Mətə rıpkə mhə in əpa nəha. Trini minuə kousi əpune iou fwe Jerusalem ti nəghi Iesu Iərimənu səkitaha, iakinəpnəpenə raka.” ¹⁴ Nənə nəpən iahətə mə ko iahəpkınise mhə in, iahəpwəh, nənə mhənəi mə, “Pwəh tuko rəmwhen Iərimənu rokeikei.”

¹⁵ Kimaha iaharə rəpwəmwis kwopti ia kwopun nəha. Nənə kurirə irə iahəpnəpenə narimnari me səkimaha, nənə mhəier mhəutə pen fwe Jerusalem. ¹⁶ Nərman nerpwin səvəi Iesu fwe Sisaria həuvən kimaha minraha, mhəiri pen kimaha iahəuvən fwe nimwə səvəi Minason. In iəmə Saepras riti. Rıməuvehe mo in iərmama riti səvəi Iesu fwe tui. Kimaha iahapri fwe nəkwai nimwə səvənhi.

21:4: Wok Me 20:23   **21:6:** Wok Me 20:36   **21:8:** Wok Me 6:5, 8:40   **a 21:8:** Wok Me 6:5
21:9: Wok Me 2:17   **21:10:** Wok Me 11:28   **21:11:** Jon 21:18, Wok Me 20:23, 21:33   **21:12:**
 Mat 16:22   **21:13:** Wok Me 20:24

¹⁷ Nəpɪn kɪmaha iahəuvehe ia Jerusalem, piəvtaha me hətə kɪmaha. Rerɪnraha raɟien. ¹⁸ Kɪni rakwakwi irə, Pol ruvniwə kɪmaha min mevən mətə Jemes. Elta me səvəi nəfwakiien irəha mwi fwe ikin. ¹⁹ Pol rini ramasan ti nirəha i, marə mini mwi narimnari me kuatia kuatia sə Kumwesən rino ia nəpɪn nəha Pol rinamowok fwe kwopun me səvəi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel.

²⁰ Nəpɪn irəha həregi, həgnəgini Kumwesən, nənə mhəni pen ti Pol i mə, “Piəvmaha, ikinətə raka mə nəkur Isrel me taosen m taosen həuvəni raka nɪpərhiienien ia Iesu. Nənə irəha pam həskai ti Loa səvəi Moses. ²¹ Irəha həuvəregi raka nərmama kamhəni ik mə ikamevən ia kwopun me səvəi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, mamahatən nəkur Isrel me pam ia kwopun me nəha mə tuhəpwəh Loa səvəi Moses. Irəha həregi mə ikamini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nuvehien ninhum m nəkwərhakwərha me səvənraha uə nesi penien narəien səkitaha nəkur Isrel. ²² Irəha tuhəregi mə ikuvəuvehe raka ia kwopun i. Ro iamɪnhi irə, kitaha tsəfo irəha? ²³ Tiko nəri kɪmaha tahəni pehe tukw ik i. Nərman kefə ia kwopun i. Fwe kupwən həuvehi kwəsuahe ia nəmri Kumwesən mamhatuakəm tukwe. ²⁴ Tikuvehi nəmə me i, mo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien kɪmiaha mɪnraha hiəmher ia nəmri Kumwesən, muvehi tukwini nəmri narimnari me səvənraha, mo pam, nənə irəha tuhərai nukwənenraha rahatən pen mə natuakəmien səvənraha həno pam. Ia noien nəha nərmama me tuhətoni mhəukurən mə nəgkiariien me nəha kamini ia niram ro neikuəien i. Ikamesi pen ihi Loa səvəi Moses. ²⁵ Mətə nərmama me nəha kamhəni nɪpərhiienien ia Iesu, səməme ripko mhə irəha nəkur Isrel, kɪmaha iahənərhi pen raka nəkukuə riti mɪnraha, mhəni pen nəkwamaha ti nirəha i. Iahəni mə irəha tuhəpwəh naniien nəveginien sə kɪməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen mɪnraha. Tuhəpwəh naniien netə. Tuhəpwəh naniien nərimiru riti sə kətiri nɪpətəkinuan remhə, mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nərman me tuhəpwəh niri əpnəpenien nɪpran. Nɪpran me tuhəpwəh nesi pen əpnəpenien nərman.”

²⁶ Kɪni rakwakwi irə, Pol ruvehi nərman me nəha kefə, mevən, mɪnamo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien irəha mɪnraha həməher ia nəmri Kumwesən. In ruvniwə ia nimwə səvəi Kumwesən, mini sas pen ti pris me mə nəpɪn sefen trukurau, nənə in mine nərman me nəha kefə tuhəməher. Ia nəpɪn nəha nərman me nəha kefə tuhəuvei pen nərimiru me səvənraha kuatia kuatia mə tukousi əpune kuvei pen m Kumwesən.

Nərmama me həkwətəmhiri Pol

²⁷ Ipaka nəpɪn me nəha sefen həukurau pam. Nənə nəkur Isrel me nepwɪn səməme həuku pen fwe ia Esia hətoni Pol ia nimwə səvəi Kumwesən. Nənə nəpɪn hətoni, həkwətəmhiri in, mamhərhiərhi nərmama me, ²⁸ mamhəkwein əpwəmwis mə, “Nəmə Isrel, hasitu! Iəmə i in i ramahatən nərmama ia kwopun me, mamini ərəha kitaha nəkur Isrel, mamini ərəha mwi loa səkitaha mine kwopun i. Təkwtəkwuni nəha riri nəkur Kris me nepwɪn həuvniwə pehe i ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Ia noien nəha in ramo kwopun ikinan i ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən.” ²⁹ (Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə fwe kupwən hətoni iəmə Efesas nəha Trofimas ramavən irau Pol fwe ia taon. Rerɪnraha riri mə Pol riri in muvniwə pehe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən.)

³⁰ Nəgkiariien nəha ro nəkur Jerusalem hərer, məhaiu məhəuvehe. Irəha həkwətəmhiri Pol, məhəvi, məhəier irəpw ia nimwə səvəi Kumwesən.

Təkwtəkwni a pris me hərəpinhə. ³¹ Nərmama me nəha kamhousi Pol mə tuhousi əpune. Ia nəpın nəha nəgkiariien rutə mevən ti iaruağən səvəi Rom sə in rasori ia naruagən me irəha taosen. In riregi mə nərmama me pam ia Jerusalem kamho nurigrigien asori. ³² Təkwtəkwni a riri naruagən me nepwın səvənhi mine nəmə asori me səvənraha haiu mheiwaiu ti nərmama me. Nəpın nərmama me hətoni iəmə asori nəha mine naruagən me səvənhi, irəha həpwəh nousiien Pol.

³³ Iəmə asori səvəi naruagən me revən ti Pol, mini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəkwtəmhiri in, mhərihi ia jen kəru. Nənə in rəres pen nərmama me i mə, “Nəfe i iərmama? Rino nəfe?” ³⁴ Nərmama ia nəkuər nəha nepwın kamhəni nəgkiariien riti, nepwın kamhəni səpə. Mətə rəknekın ti iəmə asori səvəi naruagən me ko rıpkregi atukwatukw mhə nari riti ti nəri nə mə nurigrigien rasori. Ro iamınhi irə in rini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəuvehi Pol, mhəuvehi, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi naruagən me. ³⁵ Nəpın Pol reste kwopun nəha kavən kautə ikın, naruagən me həvrani in mamhəutə. Irəha ho iamınha irə, ti nəri nə mə nərmama me niemaha raməpi pık irəha. ³⁶ Kamhəkurirə ia Pol mine naruagən me, mamhəkwein əpwəmwis mə, “Housi əpune iəmə nəha.”

³⁷ Ipaka naruagən me həuvehi Pol mhəuvnimwə ia nimwə səvənraha, nənə Pol rini pen ti iəmə asori səvəi naruagən me i mə, “Ko iakəgkiari ro mik?”

Miregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Kwa ikukurən nəgkiariien səvəi nəkur Kris. ³⁸ Rosi ik iəmə Ijip nəha fwe kupwən ikrukwmən naruagənien riti kımiaha nəkur Rom, miri nərman me səməme kamhousi əpune iərmama, irəha pam fo-taosen, hiəuvən fwe kwopun akwesakwes ikın?”

³⁹ Miregi Pol rini mə, “Rekəm. Iou iəmə Isrel. Iakınətui fwe profens nəha Silisia ia taon nəha Tasas. Iou sitisen riti səvəi taon asori nəha. Iakase ik mə ko ikəsəni ro iou iakəgkiari m nərmama me nəha.”

⁴⁰ Iəmə asori səvəi naruagən me rəsəni Pol. Nənə Pol rərer nəha kavən kautə ikın, muvehi utə rəgın, miripwi tete nərmama me. Nəpın irəha həuvehe mhafafa, rəgkiari mınraha ia nəgkiariien Hipru, mini mə,

22

Pol rini irapw nəgkiariien səvənhi ti nəkur Isrel

¹ “Tata me mine piak me, hətərig ro iou, pwəh iakini irapw nəgkiariien səiou tukumiaha i.” ² Nəpın irəha həregi Pol raməgkiari mınraha ia Hipru, nəgkiariien ihi səvənraha, həuvehe mhafafa mwi.

Nənə in rınamini mə, ³ “Iou iəmə Isrel. Iakınətui fwe Silisia, ia taon nəha Tasas, mətə iakıməpwınari ia taon i Jerusalem mo skur ia skur səvəi iahatən nəha Kamaliel. In rınahatən iou ia loa səvəi kaha kupwən me səkitaha mə takesi pen atukwatukw. Ia nəpın nəha iakiskai mə tako narimnari me səməme Kumwesən rokeikei rəmwhen ia kımiaha i ipwet mine. ⁴ Fwe kupwən, iakamometə nərmama me nəha səməme kamhesi pen Suatuk səvəi Iesu. Iakaməkwtəmhiri irəha, nəri auər a mə nərman uə nıpran, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus mə tukousi əpune irəha. ⁵ Pris asori anan mine nəmə asori me səkitaha nəkur Isrel tuhəni mə iakani pərhiən. Nəpın riti iakıməuvehi nəkukuə me səvənraha həmərai m piəvtaha me fwe Tamaskes. Iakier, mamevən ia kwopun nəha mə takəkwtəmhiri nərmama me səvəi Iesu,

mərihi irəha ia jen, miri irəha mīrəriḡ, muvehe mwi ia Jerusalem mə tukousi irəha.

⁶ Ia nəpīn nəha iakīnauvehe ipaka ti Tamaskes, ipaka kurkwai nəpīn ia ran, təkwtəkwni a nukuraanien asori ruku pen ia nīmagouagou, məhiəpwin iou.

⁷ Iakīmwei irapw ia tīprənə, mīregi reri iərmama riti rīni pehe tukw iou i mə, ‘Sol, Sol, rəfo ikamometə iou?’

⁸ Mīregi iakīni mə, ‘Iəmə asori, ik sin i?’

Mīregi rīni pehe tukw iou i mə, ‘Iou Iesu, iəmə Nasaret sə ikamometə.’

⁹ Nərmama kīmaha mīnraha hətoni nukuraanien nəha, mətə həpkreḡi amasan mhə nəfe nəha reri iərmama nəha rani pehe tukw iou i.

¹⁰ Nənə iakəres pen in i mə, ‘Iərimənu, takəfo nəha təkwtəkwni?’

Mīregi Iərimənu rīni pehe tukw iou i mə, ‘Tikərer, mevən fwe Tamaskes. Iərmama riti fwe ikīn trīni pehe tukw ik i narimnari me pam i Kumwesən ruvərfi raka mə tiko.’ ¹¹ Ia nəpīn nəha ko iapkətə mhə nari, ti nəri nə mə nukuraanien sə raməhiəpwin iou raməhiəpwin pīk. Ro pen nərmama kīmaha mīnraha həuvehi rəḡik, mhəiri iou, mhəuvən fwe Tamaskes.

¹² Ia kwopun nəha iərmama riti nəḡhīn nə Ananaeas. In iəməfwaki riti ramsiai Loa səkitaha. Nəkur Isrel me pam səməme kamharə fwe Tamaskes kamhəni amasan in. ¹³ In ruvehe mərəer ipaka tukw iou, mīni pehe tukw iou i mə, ‘Sol, piak, tiko mətə nari.’ Təkwtəkwni a mwi irə, iakətə nari, məti pen mətoni in.

¹⁴ Nənə in rīni mə, ‘Kumwesən i səvəi kaha kupwən me səkitaha rīnərpwi raka rəḡin ia niram, mīni mə tikaməkeikei mukurən narimnari me sə in rokeikei, mətoni Iəmə Atukwatukw nəha səvənhi, nənə mīregi reri atukwatukw rəḡkiari. ¹⁵ Ro iamīnhi irə, ik tikuvehe mo iərmama riti səvənhi. Tikaməkeikei məvisau irapw m nərmama me pam narimnari me sə ikīnətoni mīregi. ¹⁶ Təkwtəkwni nəha, ikameitenhi nəfe? Əskəmter, mo paptəes. Tikəfwaki m Iesu, pwəh in raikuas raka nərəhaien me səim.’

¹⁷ Nəpīn iakrəriḡ muvehe mwi ia Jerusalem, iakevən maməfwaki ia nīmwə səvəi Kumwesən. Nənə iakətoni vison riti. ¹⁸ Ia vison nəha iakətə Iərimənu raməḡkiari pehe miou mə, ‘Tikap akwauakw, mier ia Jerusalem. Nərmama me i tuhəpkreḡi mhə nəḡkiariien səim nəpīn ikəvisau irapw iou mīnraha.’

¹⁹ Mīregi iakīni mə, ‘Iərimənu, irəha həukurən amasan iou mə fwe kupwən iakamevən fwe nəkwai nīməfwaki me pam səvəi nəkur Isrel, maməkwtəmhiri nərmama səməme kamhəni nīpərhienien ia niram. Iakamousi irəha, mauvehi puvnīmwə irəha ia kalapus. ²⁰ Stifen, iərmama sə raməvisau irapw ik, nəpīn niten rīnaiu irə, iou mwi iakamərer ia kwopun nəha, mamətui ti karkahu me səvəi nərmama səməme kamhəkwi əpune in. Reriḡ ragien a ti nəfe nəha kamho.’

²¹ Mətə Iərimənu rīni pehe tukw iou i mə, ‘Tiko mier. Takərhi pen ik ikevən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.’ ”

²² Nərmama me kamhətəriḡ amasan ia Pol, mətə nəpīn həregi nəḡkiariien nəha, həḡkiari asori, mhəni mə, “Həuvehi raka iəmə nə, mhousi əpune! Tihəpwəh nəpwəhien in rīmīru!”

²³ Irəha kamhəkwein əpwəmwis, mamhərarki ənəpen tinari me səvənraha mamhərarki utə nīməkwrur. ²⁴ Ro iamīnhi irə iəmə asori səvəi naruəḡən me rīni pen ti naruəḡən me səvənhi mə tuhəuvehi Pol, mhəuvehi mhəuvnīmwə ia nīmwə səvəi naruəḡən me. In rīni mə tuhaməkeikei mhəriisi in pwəh rīni irapw mə rəfo nərmama me kamhəkwein əpwəmwis pen irə

iaminhi irə. ²⁵ Naruagən me hərihi tərini Pol mə tuhərişi. Iaruagən riti sə ramərer ipaka in rasori ia naruagən me irəha hantret. Pol rini pen tukwe in mə, “Noien i hiamō ratukwatukw ia loa səvəi nəkur Rom uə rekəm? Hianuə tihərişi sitisin riti səvəi Rom, mətə kīpkətə raka mhə nari riti rərəha rino.”

²⁶ Nəpīn iaruagən nəha riregi nəgkiariien nəha, revən ti iəmə asori səvənhi, mīni pen tukwe in mə, “Nəfe nəha ikamo? Iəmə nəha in sitisin riti səvəi Rom.”

²⁷ Ro pen iəmə asori səvəi naruagən me revən ipaka ti Pol, mīni pen tukwe in mə, “Ni amasan ro tukw iou i mə pərhiēn ik sitisin riti səvəi Rom?”

Miregi Pol rini mə, “Ouəh.”

²⁸ Miregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Rəfo? Iou iakinərəku mane asori mə takuvehe mo iou sitisin səvəi Rom.”

Miregi Pol rini mə, “Mətə nəpīn iakinətui irə iou sitisin səvəi Rom.”

²⁹ Ia nəpīn a mwi nə naruagən me səməme hənərer ipaka mə tuhərişi Pol, irəha həhekīr, mharaka irə. Nənə iəmə asori səvənraha, in mwi rehekīr, ti nəri nə mə rətə mə Pol in sitisin riti səvəi Rom, mətə rīnərihi tərini in ia jen.

Pol rərəer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

³⁰ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rokeikei mə triregi atukwatukw nəgkiariien nəha mə nəkur Isrel kamhəni ərəha Pol ti nəfe. Kīni rakwakwi irə rərhi pen nəgkiariien revən ti pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mə tuhaməkeikei mhousəsimwīn irəha me. Kurirə irə rini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəfi raka rəginraha ia Pol. Nənə ruvehi Pol, mevən, rərəer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

23

¹ Ia nəpīn nəha Pol rəti pen mətoni nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mīni mə, “Piak me, fwe kupwən meste pehe ipwet mīne iakamarə, mamousari mə rerik tramasan məmher ia nəmri Kumwesən.” ² Nəpīn Pol rini iamīnhi, pris asori anan Ananaeas rini pen ti nərmmama səməme kamhərer ipaka ti Pol mə riti trəpwi tərhun. ³ Riti ia nīrəha ro, nənə Pol rini pen ti pris asori anan i mə, “Kumwesən trəpwi ik. Ikəmwhen ia nīkare nīmwə kuvrhəkīn ia prikis. Kahakwi amasan iruə ia prasta, mətə fwe imwə rīmərməru. Rəfo ikaməkure mə tikəkiri iou ti nətoniēn mə iakamesi pen Loa səvəi Moses uə rekəm, mətə ikamərui loa nəha, mamīni mə riti trəpwi iou?”

⁴ Miregi nərmmama ipaka ti Pol həni mə, “Rəfo ikaməski pris asori anan səvəi Kumwesən?”

⁵ Miregi Pol rini mə, “Piak me, sori. Iapkukurən mhə mə in pris asori anan. Kīmərari pen ia Nəkukuə Ikinan mə ‘Tīkəpwəh nīni ərəhaiēn iəmə asori səkimiaha.’”

⁶ Pol ruvəukurən raka mə nərmmama ia nousəsimwīnien nəha səvəi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel nepwīn Satusi me mīne nepwīn Farisi me. Ro iamīnhi irə rəgkiari asori ia kwopun nəha, mīni mə, “Piak me, iou Farisi riti. Tata səiou mīne kaha me səiou irəha mwi Farisi me. Iakamərer ia nəmrimiaha ipwet mə tihəkiri nəgkiariien səiou, ti nəri nə mə iou iakaməmri pen əknekīn nətəriēn səiou ia nəgkiariien nəha səkitaha ramīni mə nərmmama səməme həuvamhə tuhətui mwi ia nemhəien.” ⁷ Nəpīn Pol rini iamīnhi, nousəsimwīnien səvənraha reitehi. Farisi me mīne Satusi me hənəməski irəha me. ⁸ (Irəha kamhəski irəha me ti nəri nə mə Satusi me kamhəni mə nərmmama səməme həuvamhə tuhəpwəh nətuiēn mwi. Kamhəni mwi mə nagelo me mīne nənimwi nərmmama me həiwən. Mətə Farisi me kamhəni nīpərhiēnien ia nīrəha pam.)

22:25: Wok Me 16:37

22:29: Wok Me 16:38

23:1: Wok Me 24:16

23:2: Jon 18:22-23

23:3: Mat 23:27

23:5: Eks 22:28

23:6: Wok Me 4:2,

Wok Me 24:15,21, Wok Me 26:5

23:8:

Mat 22:23

⁹ Nəmə asori me ia nousəsımwinien nəha nəgkariien səvənraha rutə pik. Nahatən me nepwin səvəi Loa, irəha mwi Farisi me, həskəmter, mamhəni irapw skai mə, “Kimaha iahətoni mə noien ərəha riwən ia iəmə i. Rosi nənimwin riti uə agelo riti rəgkiari min uə?” ¹⁰ Nəvisəien səvənraha ruvehe masori. Hənamousi irəha me. Nəpin iəmə asori səvəi naruagən me rətoni, rehekir mə irəha tuhousi Pol mheitehi nipwran. Ro pen rərhi pen naruagən me səvənhi heiwaiu irapw mhəuvehi raka Pol ia rəginraha, mhəuvehi mhəuvən fwe nəkwai nimwə səvəi naruagən me.

¹¹ Nənə ia nəpin Iərimənu rier pen ti Pol, mini mə, “Tikəpwəh nehekiriien. Ik ikuvəni irapw raka iou ia Jerusalem. Tikaməkeikei mini irapw mwi iou fwe Rom iaminihi.”

Nəkur Isrel me nepwin hərai sun mə tuhousi əpune Pol

¹² Kini rakwakwi irə nəkur Isrel me nepwin housəsımwin irəha me, mhərai sun mə tuhousi əpune Pol. Həuvehi kwəsuaahi ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh naniien nari, mhəpwəh nənimwiien nari riti mheste tuhousi əpune raka Pol. ¹³ Nərmama me nəha hərai sun iaminihi irəha həpi raka foti. ¹⁴ Irəha həvən ti pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, həni pen ti nirəha i mə, “Kimaha iahəuvəvehi raka kwəsuaahi ia nəmri Kumwesən mə tahəpwəh naniien nari mheste tahousi əpune raka Pol. ¹⁵ Ro pen kimiaha mine nəmə asori me səməme kamhəkure ia nousəsımwinien səvəi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel tihərhi pen nəgkariien revən ti iəmə asori səvəi naruagən me. Tihəres pen in mə triri Pol meiwaiu pehe mwi tukumiaha. Tiheikuə irə mə hiəkeikei mə tihəregi mwi Pol rəgkiari. Nənə kimaha tahərer mwatuk tukwe mə tahousi əpune in ia suatuk.”

¹⁶ Mətə kənkwəniien Pol riregi nəfe tuho irə. Ro pen revən, muvniwə ia nimwə səvəi naruagən me, mini pui pen ti Pol i.

¹⁷ Pol rəkwein iaruagən riti sə in rasori ia naruagən me irəha hantret, mini pen tukwe in mə, “Ko ikuvehi iəkunouihi i mevən ti iəmə asori səim. Nəgkariien riti nəha trini pen tukwe in.”

¹⁸ Ro iaminihi irə ruvehi in mevən ti səvənhi iəmə asori, mini mə, “Pol, iəmə nəha fwe ia kalapus, rəkwein iou, mərəs iou mə takuvehi iəkunouihi i muvehe tukw ik, nəgkariien riti nəha trini pehe tukw ik i.”

¹⁹ Nənə iəmə asori səvəi naruagən me ruvehi rəgi iəkunouihi nəha, miri raka, mərəs pen in əpa mə, “Nəfe nəha ikuə tikini pehe tukw iou i?”

²⁰ Miregi rini mə, “Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həvərai sun raka mə trakwakwi həres ik mə ko ikiri Pol, meiwaiu, mevən fwe ia nousəsımwinien səvənraha. Irəha tuheikuə ia niram mə irəha hokeikei mə tuhəregi Pol rəgkiari mwi. ²¹ Mətə tikəpwəh nəseniien irəha, ti nəri nə mə nərman me səvənraha həpi raka foti tuhərkwafə ia suatuk mamheitenhi in. Nərman me nəha həvəuvehi raka kwəsuaahi ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh naniien nari, mhəpwəh nənimwiien nari riti mheste tuhousi əpune raka Pol. Nənə təkwtəkwni nəha hənəpnəpenə raka, mamheitenhi a nəgkariien səim mə tikəfni irə.”

²² Miregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Tikəpwəh naniien ti iərmama riti mə ikuvəni pehe raka nəgkariien nəha tukw iou i.” Nənə in rərhi pen kənkwəniien Pol ramevən.

Kərhi pen Pol revən ti iəmə asori nəha Filiks

²³ Ia nəpin nəha iəmə asori səvəi naruagən me rəkwein iaruagən mi kəru səvənhi, mini pen ti nirau i mə, “Tirouevən rouni pen ti naruagən me irəha

pam fo-hantret-sefenti mə tuhəpnəpenə ti nevəniən fwe Sisaria. Tuhəier ia naen klok ia nəpɪn. Hantret kəru tuhavən. Sefenti tuhəkure ia hos me. Hantret kəru tuhəuvehi nitei. ²⁴ Pwəh həpnəpenə mwi ia hos me nepwɪn səvəi Pol trəkure ia nirəha. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi in ia namasanien, mhəuvən ti Filiks, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Jutia.” ²⁵ Nənə iəmə asori səvəi naruagən me rɪrai nəkukuə riti, mɪni iamɪnhi irə mɪnuə:

²⁶ “Filiks, ik iəmə asori pərhien. Iou, Klotias Lisias, iakrai nəkukuə i ruvehe tukw ik. ²⁷ Kupwən, nəkur Isrel həkwətəmhirɪ iəmə i, mamhousi in. Ipaka housi əpune, mətə kimaha naruagən me səiou iahəuvehe mhəuvehi raka in ia rəgɪnrəha. Kurirə ikɪn, iakregi mə in sitisin riti səvəi Rom. ²⁸ Nənə iakokeikei mə takukurən amasan həni ərəha in ti nəfe noien. Ro pen iakiri in, mevən ia nəkureien səvəi nəmə asori me səvənraha. ²⁹ Nənə iakətoni mə in rɪpkə mhə nari riti rərəha mə tukousi əpune in tukwe uə trəmāk ia kalapus tukwe. Mətə irəha həni ərəha a in ti nəresien me nepwɪn ia loa səvənraha. ³⁰ Kurirə ikɪn, iakregi mə nəkur Isrel hənərai sun mə tuhousi əpune iəmə i. Nəpɪn iakregi, iakərhi pehe akwauakw in mə truvehe tukw ik. Iakini pen ti nərmama səməme kamhəni ərəha in mə irəha mwi tuhaməkeikei mhəuvehe tukw ik, mhəni irapw ia nənimem nəfe nəha noien iəmə i rɪno rerɪnrəha rɪpkagien mhə tukwe. In i nəgkiariien səiou sampam.”

³¹ Kurirə irə naruagən me ho nəkwai iəmə asori səvənraha, mhəuvehi Pol ia nəpɪn, mhəuvehi mhəuvən mheste nari fwe kwopun nəha Antipatris. ³² Kɪni rakwakwi irə, irəha səməme kamhavən a, hərərig mamhəuvən fwe nimwə səvəi naruagən me. Naruagən me səməme kamhəkure ia hos me, irəha əpa həuvehi Pol mamhəuvən. ³³ Nəpɪn irəha hapirapw fwe Sisaria, mhəuvən ti Filiks, mhəuvei pen nəkukuə nəha iəmə asori səvənraha rɪmərai, mhəmri pen mwi Pol ia rəgi Filiks. ³⁴ Filiks rəvsini nəkukuə nəha, marə mərəs pen Pol i mə, “Ik iəmə pəku?”

Miregi Pol rɪni mə, “Imwak fwe profens nəha Silisia.”

Miregi Filiks ³⁵ rɪni mə, “Nəpɪn nərmama səməme kamhəni ərəha ik tuhəuvehe, iou takregi ik tikini irapw nəgkiariien səim.” Nənə Filiks rɪni pen ti səvənhi naruagən me mə tuhəuvehi puvnimwə Pol ia nimwə asori sə Herot rɪno fwe kupwən,^a nənə mhərer tukuahag.

24

Nəkur Isrel hərer ia nəmri Filiks, mhəni ərəha Pol

¹ Nəpɪn krirum rukurau, nənə pris asori anan Ananaeas reiwaiu pehe ia Sisaria irəha nəmə asori me nepwɪn səvəi nəkur Isrel mɪne iərmama riti səvəi nəgkiariien nəghɪn nə Tetalas. Irəha həuvehe mə tuhərer ia nəmri Filiks, mhəni irapw nəfe nəha Pol rɪno rerɪnrəha rɪpkagien mhə tukwe. ² Kəkwein Pol ruvnimwə pehe, nənə Tetalas rani irapw nəgkiariien səvəi nəkur Isrel ti Filiks i, mamɪni mə, “Ti nəri nə mə ikamərimənu amasan ia kimaha, iahamarə əpwəmwɪs ia nəmərinuien. Ikɪnəməri amasan narimnari me rɪpik mo narəien səkimaha nəkur Isrel ruvehe mamasan mwi. ³ Iəmə asori Filiks, ia nəpɪn me rerimaha ragien ti narimnari me nəha ikamo, iahaməni tanak tukw ik. ⁴ Iou iapkoikei mhə mə takouraha nəpɪn səim, mətə iakase ik mə tikapi kimaha, mətərig ro ia nəgkiariien kwakwa səkimaha. ⁵ Kimaha iahətoni mə iəmə i, in

23:27: Wok Me 21:30-33, Wok Me 22:25-27   **23:28:** Wok Me 22:30   **23:29:** Wok Me 18:14-15

23:30: Wok Me 24:5-8   **a 23:35:** Herot sə rousi əpune nəkwərhakwərha me nəpɪn Iesu rətui irə, ruvamhə raka. Mətə Herot nəha in nəha rɪno nimwə asori riti fwe Sisaria. Nənə nəpɪn Pol revən fwe ikɪn, nimwə nəha rəmwhen ia nimwə səvəi Provens. Kavmen ramowok fwe ikɪn. Nɪpəri nimwə nəha rəmwhen mwi ia kalapus.   **24:5:** Wok Me 17:6

iāmā ərəha riti. Ia kwopun me pam rarukwumen nərəhaien, mamō nəkur Isrel kamhəski irəha me. In iāmā asori riti səvəi nərmama me nəha hənati irapw ia nəfwakiien atukwatukw səkimaha, mamhesi pen iāmā Nasaret nəha. ⁶⁻⁷ Nəp̄in riti in raməmwur mə trərui loa səkimaha, mo nimwəfwaki səkimaha ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən, nənə iahəkwtəmhiri in tukwe. ⁸ Tr̄ini m̄inuə ikəres pen iāmā i, ikukurən n̄iregiien raməgkiari ia narimnari me pam i iahaməni irə.” ⁹ Nənə nəkur Isrel hasitu ia Tetalas, mhəni mə narimnari me nəha Tetalas rani ro n̄ipərhiēnien.

¹⁰ Ia nəp̄in nəha Filiks ranuanu pen m Pol mə trəgkiari. Nənə Pol r̄ini mə, “Iou iakukurən amasan mə nuk r̄ip̄ik ik iāmā asori sə iakaməkiri nəgkiariien səvəi nəkur Isrel ia kwopun i. Ro pen rerik ragien mə tak̄ini irapw nəgkiariien səiou ia nənimem. ¹¹ Ikukurən nətəien mə r̄ip̄kəpi raka mhə ihi nəp̄in twelef iou iakiməutə pen fwe Jerusalem mə takəfwaki. ¹² Ia nəp̄in nəha nəkur Isrel həkətōni mhə iou iakamousari m iərmama riti. Həkətōni mhə iou iakarukwumen nərəhaien riti ia nimwə səvəi Kumwesən uə ia nimwəfwaki me səvənraha uə ia kwopun me fwe ia taon. ¹³ Nəgkiariien me i kamhəni ia nirak təkwtəkwwuni rəknek̄in t̄i n̄irəha mə tuho ikətōni mə n̄ipərhiēnien. ¹⁴ Mətə nəri tak̄ini pehe tukw ik i ro n̄ipərhiēnien. Iou iərmama riti iakamərer pen ia kuse nəfwakiien i kani mə Suatuk səvəi Iesu. Ia suatuk nəha iakaməfwaki pen m Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkimaha. Irəha i kamhəni mə suatuk nəha suatuk ikou. Mətə iou iakani n̄ipərhiēnien ia nəgkiariien me pam k̄imərai pen ia Loa səvəi Moses m̄ine nəkukuə me səvəi profet kupwən me. ¹⁵ Iakaməmri pen əknek̄in nətərigien səiou ia Kumwesən mameitenhi rəmwhen mwi ia nəmā me i mə t̄i nəp̄in riti in ro nərmama səməme həuvamhə hətui mwi, nəkur amasan m̄ine nəkur ərəha. ¹⁶ Mo pen ia nəp̄in me iakamousari məpwəh noien nari riti sə tro iakregi fwe ia rerik mə iak̄ino nərəhaien ia nəmri Kumwesən uə ia nəmri nərmama. ¹⁷ Ia nuk me nepw̄in iapkevən mhə fwe ia Jerusalem. Kurirə irə iakevən ikin mə takuvei pen narimnari me nepw̄in m Kumwesən, nənə muvei pen mwi mane trasitu ia nərmama me səiou nəkur Isrel. ¹⁸ Iakevən fwe nimwə səvəi Kumwesən mə tako narimnari me nəha. Nəp̄in iakevən mo pam nəfe Loa səvəi Moses rani t̄i noien iou iakəmher ia nəmri Kumwesən, nəkur Isrel me nepw̄in hətə iou. Nərmama me həpwəh n̄ip̄ikien k̄imaha m̄inraha, nurigr̄igien asori riwən. ¹⁹ Mətə nəkur Isrel me nepw̄in səməme həuku pen fwe Esia, irəha mwi fwe nəkwai nimwə nəha. Tr̄ini m̄inuə irəha hənətə iou iak̄ino noien ərəha ramasan pwəh həuvehe mhərer ia nənimem, mhəni irapw. ²⁰ Mə rekəm pwəh nəmā me i həni irapw tukw ik i nəfe iak̄ino r̄ip̄katukwatukw mhə hənətōni ia nəp̄in nəha iakamərer ia nəmri nəmā asori me səvənraha. ²¹ Mətə niemaha rəpi irəha t̄i nəgkiariien kuatia a i iakiməni. Nəp̄in iakamərer ia nəm̄inraha, iakəgkiari asori, m̄ini mə, ‘Ipwet, iakamərer ia nəm̄rimiaha mə tihəkiri nəgkiariien səiou, t̄i nəri nə mə iakani pərhiēn mə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi.’ ”

²² Filiks rukurən amasan suatuk nəha səvəi Iesu. Ro pen ro sampam ia nəgkiariien, m̄ini mə, “Nəp̄in Lisias, iāmā asori səvəi naruagən me, truku pen fwe Jerusalem meiwaiu pehe i, iakini irapw nətərigien səiou ia nəgkiariien me i səkimiaha.” ²³ Nənə Feliks r̄ini pen t̄i iaruagən riti səvənhi mə, “Tikətui amasan t̄i iərmama i, mətə ikukurən nuvehi rakaiēn jen ia rəḡin, məseni in pwəh ravən auər a kwopti. Tr̄ini m̄inuə in me nepw̄in həuvehe mə tuhasitu irə, tikəpwəh n̄iniseien irəha.”

Pol rægkiari m Filiks mine Trusila

²⁴ Nəpɪn nepwɪn rukurau, Feliks ruvehe irau pran səvənhi nəghɪn nə Trusila. In pran Isrel. Filiks rərhi pen nəgkiariien mə Pol truvehe. Nənə in rɪregi Pol rægkiari ia nahatətəien ia Iesu Kristo. ²⁵ Mətə nəpɪn Pol ramægkiari ia noien atukwatukw, mine noien sə iərmama rəsisəg noien ərəha ia nɪmɪruien səvənhi, mine nəpɪn sə rauvehe Kumwesən trəkiri nərmama tɪ noien me səvənraha, Filiks rehekɪr, mɪni pen tɪ Pol i mə, “Təkwtəkwwuni nəmwhen. Tiko mevən. Tɪ nəpɪn riti, səiou wok riwən, iakəkwein mwi ik.” ²⁶ Ia nəpɪn mwi nəha, Filiks ramətərig mə rosi Pol truvei pen mane min mə trəsəni in rier ia kalapus mamevən. Ro pen raməkwein Pol ia nəpɪn me, mamægkiari irau min.

²⁷ Nuk kəru rukurau, nənə Filiks rəpwəh wok sə rauvehi, mətə rəpwəh Pol raməmək ia kalapus, tɪ nəri nə mə rokeikei mə tro nəkur Isrel həregi ramasan tukwe. Nənə Posias Festas ruvehi təmwhəki Filiks.

25

Pol rɪnuə trevən mərəer ia nəmri Kig Sisa

¹ Nəpɪn Festas ruvehe ia profens səvənhi, muvehi nəpɪn kahar fwe Sisaria, nənə mier mutə pen fwe Jerusalem. ² Ia kwopun nəha pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kəmhəni ərəha Pol, məmərəs Festas i mə ³ trasitu ia nɪrəha mərhi Pol rutə pehe ia Jerusalem. Irəha hənərai sun raka mə tuhərkwafə ia suatuk, mhousi əpune in. ⁴ Mətə Festas rɪni mə, “Pol fwe Sisaria ia kalapus. Ripko mhə tui, iou iakrərɪg mevən fwe ikɪn. ⁵ Ramasan mə nəmə asori me ia kɪmɪaha heiwaiu mhəuvən fwe Sisaria kɪmaha mɪnraha. Nənə mə iəmə nəha rɪno nari riti rərəha, pwəh irəha həni pehe tukw iou i.”

⁶ Festas rarə nəpɪn eit uə ten irəha mɪnraha. Kurirə ikɪn reiwaiu pen fwe Sisaria. Kɪni rakwakwi irə in revən məkure ia kwopun sə kəkəkiri nəgkiariien ikɪn, nənə mɪni pen tɪ naruaɡən me mə tuhəuvehi Pol mhəuvehe. ⁷ Nəpɪn Pol ruvehe, nəkur Isrel səməme həier ia Jerusalem mheiwaiu pehe, mhərəer kuraukurau irə, mənəmħəni irapw narimnari me rɪpɪk rərəha anan Pol rɪno, mətə rəknekɪn tɪ nɪrəha mə tuho Festas rətə mə nɪpərħienien.

⁸ Ia nəpɪn nəha Pol rɪni irapw nəgkiariien səvənhi, mɪni mə, “Iapko mhə nari riti rərəha mərui loa səvəi nəkur Isrel uə loa səvəi nɪmwə səvəi Kumwesən, uə loa səvəi Kig Sisa.”

⁹ Mətə Festas rokeikei mə tro nəkur Isrel rerɪnraha ragien tukwe. Ro pen rɪni pen tɪ Pol i mə, “Rəfo? Rerɪm ragien mə tikutə pen fwe Jerusalem, nənə ia kwopun nəha tikərer ia nənimek mə takəkiri nəgkiariien səim mine nəgkiariien me i kəmhəni ərəha ik irə?”

¹⁰ Mɪregi Pol rɪni mə, “Kwopun i iakamərəer ikɪn, Kig Sisa rɪməni mə tikəkiri nəgkiariien səvəi sitisin me səvəi Rom ikɪn. Ratukwatukw mə tikəkiri nəgkiariien səiou ia kwopun i. Ikuvəukurən amasan raka mə iapko mhə nari ərəha riti, mouraha nəkur Isrel i. ¹¹ Mə pərħien iou iəmə ərəha riti sə iakɪno narimnari me nepwɪn loa səvəi nəkur Rom rani mə takəmhə tukwe, ramasan. Iapkərəs mhə ik mə tikuvehi raka iou ia nemhəien. Mətə mə nəgkiariien səvənraha kəmhəni ia nɪrak ro neikuəien i, iərmama riti riwən ko ruvei pen iou ia rəɡɪnraha. Iou iakokeikei mə takevən mərəer ia nəmri Kig Sisa pwəh in rɪregi nəgkiariien səiou.”

¹² Nənə Festas rægkiari irəha nərmama me səvənhi. Nəpɪn həgkiari pam, rɪni pen tɪ Pol i mə, “Ikɪni mə ikokeikei mə tikətəni Kig Sisa tɪ nəgkiariien səim. Ramasan, takərhi pen ik, tikevən mətoni Kig Sisa.”

Pol rarer ia nāmri Akripa

¹³ Nəpɪn nepwɪn rukurau, Kig Akripa mɪne kitiriməni Pernis krouvehe ia Sisaria rouevən rouətə Festas. ¹⁴ Krouarə ia kwopun nəha nəpɪn rɪpɪk. Ia nəpɪn nəha Festas rɪni irapw tɪ Kig Akripa narimnari me kɪno ia Pol, mɪni mə, “Iərmama riti ia kwopun i nəpɪn Filiks ramevən, məpwəh rəmāk ia kalapus. ¹⁵ Nəpɪn iakevən fwe Jerusalem, pris asori me mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe mamhəni ərəha in, mamhəres iou mə takousi əpune. ¹⁶ Mətə iakɪni pen tɪ nɪrəha i mə narəien səvəi nəkur Rom ropə. Trɪni mɪnuə kɪni iərmama riti mə rɪnərui loa, ko iapkəsəni akwauakw mhə in mə tukousi əpune. Takaməkeikei mukupwən mousəsɪmwɪn in mɪne nərmama səməme kamhəni ərəha in ia kwopun kuatia. Iərmama nəha traməkeikei muvehi nəpɪn səvənhi pwəh in trɪni irapw nəgkiariien səvənhi ia nɪkaren səvəi nəgkiariien me nəha nərmama kamhəni ərəha in irə.

¹⁷ Ro iamɪnhi irə, nəpɪn irəha həuvehe i, iapko mhə tanpen irə, mətə rakwakwi irə iakevən məkure ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikɪn, nənə mɪni pen tɪ naruagən me mə tuhəuvən mhəuvehi iəmə nəha mhəuvehi mhəuvehe. ¹⁸ Nəpɪn nərmama səməme kamhəni ərəha Pol həskəmter, nətərigien səiou mə irəha tuhəni irapw narimnari me nepwɪn sə rərəha anan in rɪno. Mətə həkpo mhə iamɪnhi. ¹⁹ Irəha həskəmter, mamhousari irəha mɪn tɪ nəsiesien me nepwɪn ia nɪkaren səvəi nəfwakiien səvənraha, mamhousari mwɪ tɪ iərmama riti nəghɪn nə Iesu. Ruvamhə, mətə Pol rɪni mə rɪnətui mwɪ ia nemhəien səvənhi. ²⁰ Nəpɪn iakregi nəgkiariien me nəha, iakuvəreirei mə takəfətoni nɪpərhiēnien irə. Ro pen iakəres pen iəmə i mə ‘Rerɪm ragien mə tikevən fwe Jerusalem, nənə takəkiri nəgkiariien səim mɪne nəgkiariien səvənraha fwe ikɪn?’ ²¹ Mətə Pol rɪni mə rekəm. In rokeikei mə tramo a ia kalapus pwəh Kig Sisa rɪregi nəgkiariien səvənhi, məkiri. Ro pen iakɪni pen tɪ nərmama me səiou mə tuhətui amasan tukwe fwe ia kalapus meste takərhi pen revən tɪ Kig Sisa.”

²² Nəpɪn Festas rɪni pen pam, Akripa rɪni pen tukwe in mə, “Iou mwɪ iakokeikei mə takregi iəmə nəha rəgkiari.”

Mɪregi Festas rɪni mə, “Ramasan, pwəh trakwakwi ikregi.”

²³ Kɪni rakwakwi irə, nukupwənien asori riri Akripa mɪne Pernis mɪne nəmə asori me səvəi naruagən me mɪne nəmə asori me səvəi taon nəha həuvnimwə ia nəkwai nimwə sə kamregi nəgkiariien ikɪn. Nənə Festas rɪni pen tɪ nərmama me səvənhi mə tuhəuvehi Pol mhəuvnimwə pehe. ²⁴ Nəpɪn Pol ruvnimwə pehe, Festas rɪni mə, “Kig Akripa mɪne kitaha pam ia kwopun i. Hiətə iəmə i. Nəkur Isrel me pam fwe Jerusalem kamhəni pehe tukw iou i, mamhəni asori mə takaməkeikei mousi əpune. Nənə kurirə ho mwɪ iamɪnhi ia kwopun i Sisaria. ²⁵ Mətə iapkətə mhə nari riti rɪno rərəha mə tukousi əpune in tukwe. Nənə tɪ nəri nə mə rɪnokeikei mə trevən fwe Rom pwəh Kig Sisa rəkiri nəgkiariien səvənhi, iakuə takərhi pen i revən, ²⁶ mətə iou iakreirei mə takrai pen nəfe ia nəkukuə ia nɪkaren səvəi iəmə i, mərhi pen i, revən tɪ Kig Sisa. Ro pen iakuvehi iəmə i, muvehe, mərpwi irapw in ia nənimem, Kig Akripa, mɪne ia nəmrimiaha pam. Iakuə nəpɪn səregi, mhəkiri pam nəgkiariien səvənhi, tihəuvei pehe nətərigien riti miou pwəh iakrai pen ia nəkukuə. ²⁷ Trɪni mɪnuə iakərhi pen iərmama riti sə raməmāk ia kalapus revən tɪ iəmə asori səkitaha, mətə iapkrai pen atukwatukw mhə nəfe nəha loa in rɪnərui, tukw iou iakregi rɪpkatukwatukw mhə.”

26

Akripa rāsēni Pol mā trægkiari

¹ Akripa rīni pen tī Pol i mā, “Iakāsēni ik, ikīni nægkiariien sēim.” Nənə Pol ruvehi utə rəgīn mīnani irapw nægkiariien sāvənhi, mīnamīni mā, ² “Kig Akripa. Iakamərer ia nənīmēm ipwet mā takīni irapw nægkiariien sēiou tī nægkiariien me pam i nəkur Isrel kāmhəni ərəha iou irə. Rerīk ragien, ³ tī nəri nə mā ik ikukurən amasan narəien sāvəi nəkur Isrel mīne nousariien me sāvənraha. Ro pen iakase ik tiko nətərigien sēim rəpwəmwis, mətərig ia nīrak.

⁴ Nəkur Isrel me pam həukurən amasan narəien sēiou. Nəpīn iakīnamouihī, iakamarə kīmaha mīnraha fwe imwak ikīn. Kurirə ikīn iakamavən kīmaha mīnraha fwe ia Jerusalem. ⁵ Irəha həuvəukurən raka iou fwe kupwən. Mə rerīnraha ragien tī nīniien, tuhəni iou mā pərhiēn iakīnarə ia narəien sāvəi Farisi me. Farisi me həskai tī Loa sāvəi Moses mhəpi raka təmwei nəfwakīien me nepwīn səkīmaha nəkur Isrel. ⁶ Nənə təkwtəkwni iakamərer ia kwopun i mā tikəkiri nægkiariien sēiou, tī nəri nə mā iakaməmri pen əknekīn nətərigien sēiou ia promes nəha Kumwesən rīməni pen tī kaha kupwən me səkīmaha. ⁷ Promes nəha kwənəkws me twelef səkīmaha kāmhmri pen əknekīn nətərigien sāvənraha irə, mamhəfwaki skai ia nəpīn mīne ia ran, mamheit-enhi mā tuhəuvehi. Promes əpa nəha, Kig Akripa, tī nəri nə mā iakaməmri pen əknekīn nətərigien sēiou irə, nəkur Isrel me i kāmhəni ərəha iou. ⁸ Kīmīaha i, Kumwesən rukurən noien nərmama səməme həuvamhə hətui mwi. Rəfo rəknekīn tukumīaha tī nīniēn nīpərhiēniēn irə?

⁹ Fwe kupwən, iou mwi rerīk ramrhi mā takaməkeikei mo narimnari me nepwīn, mouraha nəghi Iesu, iəmə Nasaret. ¹⁰ In nəha noien sēiou sə iakīnamo fwe ia Jerusalem. Pris asori me həməuvei pehe nasoriēn miou, nənə iakəkwtəmhirī nərmama sāvəi Iesu həpīk, muvehi puvnimwə irəha ia kalapus. Nəpīn kāmhəni mā tukousi əpune irəha, iou mwi iakīni mā ratukwatukw, pwəh housi əpune. ¹¹ Nəpīn rīpīk iakamousi irəha fwe ia nəkwai nimwəfwaki me sāvəi nəkur Isrel, mamousari mā tako irəha həni ərəha Iesu. Iakaməmwəki pīk irəha. Ro pen iakamevən mwi fwe ia taon me isipwīn mā takometə irəha.

¹² Nəpīn riti pris asori me həuvei pehe nasoriēn miou, mhərhi pen iou mā takevən fwe Tamaskes. ¹³ Kig Akripa, fwe ia suatuk, ia kurkwai nəpīn ia ran, iakətə nukuraanien ruku pen ia nīmagouagou, məhiəpwīn iou mīne nərmama me səməme haməkurirə ia nīrak. Raməhiapw pīk məpi raka meri. ¹⁴ Ia nəpīn nəha kīmaha pam iahəmwei ia tīprənə, nənə iakregi reri iərmama riti rægkiari pehe miou ia nægkiariēn Hipru, mīni mā, ‘Sol, Sol, rəfo ikamometə iou? Ikamo a nəmisəien mik. Ikəmwhen ia kau nəha nəpīn iəmə asori sāvənhi raməpi ia nei əhiə, ramerukw kurirə nīsun, nei əhiə raməpi.’

¹⁵ Mīregi iakīni mā, ‘Iəmə asori, ik sin i?’

Mīregi Iərimənu rīni mā, ‘Iou i Iesu sə ikamometə. ¹⁶ Mətə tiko mīskəmter, mərər ia nīsun mi. Iou iakier pehe tukw ik i iamīnhi irə mīnuə takuvehi utə ik, ikuvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari miou. Tikaməkeikei mīni irapw tī nərmama me narimnari me sə iako ikətōni ipwet mīne narimnari me sə tako ikətōni. ¹⁷ Takuvehi raka ik ia rəgi nəkur Isrel mīne ia rəgi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Iakamərhi pen ik tī nīrəha i. ¹⁸ Tikaməkeikei mevən mo nənīmēnraha rukuraan. Pwəh həpwəh nəpitəvien, mhərari, mhəuvehe tī nukuraanien. Pwəh həpwəh nīskaiēn sāvəi Setan, mhərari, mhəuvehe tī Kumwesən. Nənə Kumwesən trenouenou noien ərəha me sāvənraha, nənə irəha tuhəuvehi kwopun riti sāvənraha irəha nərmama me

i Kumwesən raməmri əpə irəha mə irəha nəkur ikinan me səvənhi, ti nəri nə mə kamhahatətə ia nirak.'

¹⁹ Ro iamınhi irə, Kig Akripa, iakəpwəh nəruiien vison nəha ruku pen ia neiai. ²⁰ Mətə iakukupwən fwe Tamaskes, nənə fwe Jerusalem, mine ia kwopun me nepwın mwi fwe ia tənə Jutia, mine ia tənə me səvəi nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. Iakəvisau irapw mə nərmama me tuhaməkeikei mhərərıg ia noien ərəha me səvənraha, mhəuvehe ti Kumwesən, mho noien amasan me səməme tuhahatən pen mə irəha həuvərərıg pərhiien ia rerınraha. ²¹ Nənə ti noien nəha iakamo, nəkur Isrel me i həkwtəmhirı iou fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhousari mə tuhousi əpune iou. ²² Mətə Kumwesən ramasitu ia nirak ia nəpın me. Ro pen iakamərer ia kwopun i ia nəmrmıahia ipwet, maməvisau m nəmə asori me mine nəmə auər a me. Nəgkiariien i iakani rıpkə mhə nəgkiariien əpə riti, mətə iakani a narımnari me səməme profet me mine Moses həməni kupwən mə tuko. ²³ Irəha həməni mə Kristo traməkeikei mıregi nəmısəien, memhə, mukupwən ia nərmama me pam mətui mwi ia nemhəien, nənə məvisau irapw nəgkiariien amasan sə trəhiəpwın nəkur Isrel mine nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel."

²⁴ Nəpın Pol rani irapw nəgkiariien səvənhi iamınhi irə, Festas rəgkiari asori, mını mə, "Pol ikamarməri. Nukurənien me rıpık kınahatən ik irə hamo ik ikamarməri."

²⁵ Mətə Pol rini mə, "Festas, iəmə asori, iakəpwəh narməriien. Nəgkiariien me i iakani ho nıpərhiienien anan. ²⁶ Kig Akripa, ikukurən narımnari me i. Ro pen iakukurən nəgkiariien mik, məpwəh nehekırien. Ia nətəien səiou rosi ikınətə pam raka narımnari me i, ti nəri nə mə həpkier irapw mhə ia kwopun afafa. ²⁷ Kig Akripa, rəfo? Ikamını nıpərhiienien ia profet me səvəi nəkur Isrel? Iakukurən mə ikani nıpərhiienien ia nırəha."

²⁸ Mıregi Akripa rini pen ti Pol i mə, "Ikukurən mə ia nəpın ouıhi kwərha ko ikuvi iou iakuvehe mo iou Kristin?"

²⁹ Mıregi Pol rini mə, "Iakəpwəh nəfwaki penien m Kumwesən tukw ik əpa, mətə tukumıahia pam i hıamətərıg ia səiou nəgkiariien ipwet. Iakaməres mə nəpın ouıhi uə nəpın əpwəmwis, kımıahia pam tıhəuvehe mhəmwhen ia nirak. Jen me i a sə kınərıhi iou irə, iakəpwəh nokeikeiien mə tukərıhi kımıahia irə."

³⁰ Ia nəpın nəha Kig Akripa mine Festas mine Pernis mine nərmama səməme kamhəkure irəha mınraha həskəmter, ³¹ mhəier. Nəpın həier pam, həni pen ti nırəha me i mə, "Iəmə nəha rıpkə mhə nari riti sə tukousi əpune in tukwe uə tukuvehi puvnimwə in ia kalapus tukwe." ³² Nənə Akripa rini pen ti Festas i mə, "Rıpkəpwəh a nəresien mə Kig Sisa trəkiri nəgkiariien səvənhi, səseni rier irapw ia kalapus mamevən."

27

Nəmə Asori me hərhi Pol mə trevən fwe Rom

¹ Nəmə asori me həni mə kımaha tahəputə ia nıtətə riti, mhəuvən fwe Itali. Irəha həuvehi Pol mine nərmama nepwın səməme kamhəmək ia kalapus, mhəuvehi mhəuvei pen ia rəgi iaruağən riti nəğhın nə Julias. In rasori ia naruagən me irəha hantret. Kani irəha mə Naruağən me səvəi Kig Sisa. ² Nıtətə riti sə ruku pen fwe Antramıtiäm muvehe mınamevən fwe kwopun me fwe Esia. Iahəputə irə mhəier. Iəmə Masetonia riti sə ruku pen ia taon nəha Tesalonaeka ruvehe kımaha min. Nəğhın nə Aristakas. ³ Kını rakwakwi irə iahapırapw fwe taon nəha Saeton. Julias rerın rəpou ti Pol, məseni in

ruvarei mætoni in me nepwîn. Nənə irəha hasitu irə. ⁴ Nəpîn iahəputə mwi ia nitətə səkimaha mhəier ia kwopun nəha, iahaiu tegin nīkare tənə əmweris nəha Saepras, ti nəri nə mə nīmətagi raməpwi nitətə. ⁵ Iahəpi simwîn ia təsi nəha iruə ia profens mi nəha Silisia mine Pamfilia. Kurirə ikin iaheiwaiu pehe ia taon nəha Maera ia profens nəha Lisia mhəuvarei. ⁶ Ia kwopun nəha iamə asori səvəi naruagən me rətoni nitətə riti sə ruku pen fwe Aleksantria minamevən fwe Itali. Nənə ruvei pen kimaha irə.

⁷ Nitətə nəha ramaiu məru. Nəpîn ripik rukurau, nənə iahaməmwur mhəpirapw iruə ia taon nəha Nitas. Mətə ia kwopun nəha nīmətagi riskai. Ko nitətə ripkərer mhə. Ro pen iahaiu tegin tənə əmweris nəha Krit, mhəukurau ia poen nəha Salmone. ⁸ Iahəmwur, mhəiu, mhəsi pen nīkare Krit, mhəuvehe ia kwopun riti kani mə Pasis Amasan ipaka ti taon nəha Lasea. ⁹ Ia naiuien səkimaha iahənuraha raka nəpîn ripik. Ripko mhə nəpîn amasan ti nīripin penien naiuien səkimaha mamhəuvən, ti nəri nə mə nəpîn asori səvəi nəkur Isrel kani mə Nəpîn Kauvehi Raka Nərəhaien Irəaruvəukurau raka. Nəpîn səvəi nīmətagi ruvəuvehe ipaka. Ro iamīnhi irə Pol rəgkiari pen m nərmama, mīni mə, ¹⁰ “Nərman, trīni mīnuə saməsua mamhəuvən, iakətə mə narimnari me ripik trəmwhenimw. Ripko mhə kago əpa mine nitətə, mətə tukouraha mwi nīmīruien me səkītaha.” ¹¹ Mətə iamə asori səvəi naruagən me ripkətərig mhə ia nəgkiariien səvəi Pol, mətə ramətərig ia kapten səvəi nitətə mine iamə i səvənhi nəha nitətə. ¹² Nənə ti nəri nə mə rəknekīn ti nitətə me mə tuhərer ia pasis nəha ia nəpîn səvəi nəkwieiiien, nərmama me həpik ia nitətə səkimaha hokeikei mə tahəier ia kwopun nəha, mharkut mə ko iaheste Finiks, pasis riti mwi fwe Krit sə raməti pen saotwes mine notwes. Həni mə pwəh nitətə səkimaha rərer afafa fwe ikin meste nəpîn səvəi nəkwieiiien rukurau.

Nīmətagi asori rousi nitətə

¹³ Nəpîn mətəgi natogə rərer, mavən ouihi a, kru me səvəi nitətə səkimaha həregi mə rosi ko haiu mhəste Finiks. Ro pen həuvehi utə aean sə hənəsə irapw i raməkwtəmhiri nitətə. Nənə iahəier, mhəiu parei a, mamhesi pen nīkare tənə əmweris nəha Krit. ¹⁴ Mətə ripko mhə tui, mətəgi asori riti kani mə Nīpərapu riskəmter muku parei, ¹⁵ muəsi nitətə, məkəkini nīpəsegin. Iaharkut mə tahəkəkini nitətə, raiu atukwatukw, mətə rəknekīn. Ro pen iahəpwəh, mhəmak pen ia nīmətagi, mamhəuvən. ¹⁶ Iahəuvən ipaka ti tənə əmweris ouihi nəha Kaota, mhəiu tegin. Ia kwopun nəha kru me həmwur mhəuvehi utə kwəti bot səvəi nitətə. ¹⁷ Nəpîn həuvəuvehi utə raka kwəti bot nəha mhəmri amasan, hosə irapw nəkwus rukurau irapw ia nitətə mutə pehe ia nīkaren. Həvi tərini mə trəkwtəmhiri nīpwrai nitətə. Kurirə ikin həhekīr mə nīmətagi trouini ərori pen nitətə ia nīmaha fwe ia kwopun riti kani mə Sirtis. Ro pen həvi əse nivən, mhəmak pen ia nīmətagi mamhəuvən. ¹⁸ Nīmətagi nəha rasori pik, mauəsi pik kimaha. Ro pen rakwakwi irə kru me hənəmərarki irapw kago me. ¹⁹ Kīni neis irə, həuvehi nore nitətə me ia rəginraha, mhərarki irapw. ²⁰ Ia nəpîn me ripik, iahəpkətə mhə meri ia ran mine kəməhau me ia nəpîn. Mətəgi nəha ramavən a, mamousi kimaha. Ro pen iahəregi mə na tahemhə pam.

²¹ Ia nəpîn nəha tui kwopti, kimaha pam iahəpkani mhə nari. Nənə Pol rərer ia nəmrimaha mīni mə, “Nərman, hīəpkətərig iou. Səpkəpwəh a nəputəien ia nitətə i, mhəier ia Krit, ko ramasan. Ko narimnari me həpkərəha mhə, mhəmwhenimw iamīnhi. ²² Mətə təkwtəkwiuni iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nehekīrien. Kimiaha riti tripkouraha mhə nīmīruien səvənhi,

mətə nītətə a trəmwhenimw. ²³ Kumwesən sə iakaməfwaki min in səvənhi iou. Nərineiv ia nəpīn agelo riti səvənhi rier pehe tukw iou, ²⁴ mīni mə, ‘Pol tikəpwəh nehekīrien. Tikaməkeikei mərəer ia nəmri Kig Sisa fwe Rom. Ətə ro. Kumwesən ramasan tukw ik. Truehimīru ik kīmiaha nərmama me pam ia nītətə i.’ ²⁵ Ro iamīnhi irə, nərman, tihəpwəh nehekīrien. Iakahatətə ia Kumwesən səiou. In truehimīru kitaha pam i rəmwhen atukwatukw agelo nəha səvənhi rīmāni pehe tukw iou i. ²⁶ Mətə tsaməkeikei mhaiu mhəuvehi pekīn nīmaha ia tənə əmweris riti.”

²⁷ Nīmətagi asori nəha rousi kīmaha, məpwi irapw kīmaha ia nəkwai təsi nəha kani mə Təsi Atrias.^b Nəpīn səro fotin irə, ia kurkwai nəpīn, kru me rerīnraha rīrhi mə rosi iahənamuvehe ipaka ti tənə riti. ²⁸ Ro pen irəha hosə irapw kwənəkwus riti let raməgher pen ia nusvenhīn, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen ia toti sefen meta. Həfwini ouihi a, mhosə irapw mwi, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen ia twenti eit meta. ²⁹ Irəha həhekīr mə kamo nītətə səkīmaha rouini ərori pen ia nīmaha riti. Ro iamīnhi irə həuvən fwe kurirə ia nītətə, mhosə irapw aean kefə tuhəvi tərini nītətə, mamhəfwaki mə trīran akwauakw. ³⁰ Ia nəpīn nəha kru me hokeikei mə tuhəivə raka ia nītətə mhap. Harhīr irapw kwəti bot ia təsi, mamheikuə mə tuhəuvən fwe nīpəsegi nītətə, mhosə irapw aean me nepwīn mwi tuhəvi tərini nītətə. ³¹ Mətə Pol rīni pen ti iāmə asori səvəi naruagən me mīne naruagən me səvənhi mə, “Nəmə me nəha tuhamo a ia nəkwai nītətə. Kamo Kumwesən trīpkuehimīru mhə kīmaha.” ³² Ro iamīnhi irə naruagən me həuvən mhərai əmwesi nəkwus me səvəi kwəti bot, mharaka irə ramevən.

³³ Ipaka rīnamran, Pol raməkeikei mīnraha mə tuhani nari, mamīni mə, “Ipwet səneste nəpīn fotin, mətə kīmaha hiəpkani mhə ihi nari. ³⁴ Ro iamīnhi irə iakani pehe tukumiaha i mə tihaməkeikei mhani nari, pwəh rasitu ia kīmaha. Kīmaha riti trīpkemhə mhə.” ³⁵ Pol rīni iamīnhi irə, nənə mərəer ia nəmīnraha, muvehi bred, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, mīnaməni. ³⁶ Nənə irəha hətōni, hənəməpwəh nehekīrien. Irəha pam mwi hənamani nari. ³⁷ (Kīmaha pam tu-hantret-sefenti-sikis nərmama ia nəkwai nītətə nəha.) ³⁸ Nəpīn hani nari nəmwhen, həuvehi pak flaoa me fwe ia nəkwai nītətə, mhəarki irapw fwe ia təmwei təsi mə tuho nītətə rəruvərevə.

³⁹ Nəpīn rīnamran, kru me həti pen mhətoni tənə riti. Həreirei mə nəfe nəha tənə, mətə hətə pasis riti nīpəkīr fwe ikīn. Nənə hənə ko həuvehi nītətə, mhəuvareī fwe ikīn. ⁴⁰ Ro pen hərai əmwesi raka nəkwus ia aean me səməme kamhəvi tərini nītətə, həmwhenimw. Həfi raka kwənəkwus ia niveiə mi sə krouəkəkīni nītətə. Həvi nivən fwe ia nīpəsegi nītətə, rutə mə nīmətagi trəkure irə. Nənə iahənamuvən mə tahəuvareī. ⁴¹ Mətə iahəuvən ia kwopun rəkəwətə ikīn, mhəuvehi pekīn nīmaha. Nīpəsegi nītətə rəkəkīr pen əknekīn ia nīmaha. Kurirə irə təsi rīnaməpwi ərori.

⁴² Ia nəpīn nəha naruagən me kamhərai sun mə tuhousi əpune nərmama me səməme hamarə ia kalapus. Kamo heiai mhəuvareī mhap. ⁴³ Mətə iāmə asori səvəi naruagən me rokeikei mə truehimīru Pol. Ro pen rīnise nətəriгийн səvəi naruagən me, marə mīni pen ti nərmama səməme həukurən neiaien mə tuhəivə irapw, mheiai, mhəuvareī. ⁴⁴ Səməme heiai mhəreirei, irəha tuhəkurirə, mheiai pen ia nīpərpəri timpa mīne nore nītətə me nepwīn.

28

Pol fwe Molta

^{27:24:} Wok Me 23:11   ^{27:26:} Wok Me 28:1   ^b ^{27:27:} Təsi Atrias nəghīn riti mwi Təsi Metiterenian.   ^{27:31:} Wok Me 27:22   ^{27:34:} Mat 10:30   ^{27:35:} Mat 15:36, 1Tim 4:4-5
^{27:44:} Wok Me 27:22-25

¹ Nəp̄in k̄imaha iahəuvarei amasan a, iahəregi mə tənə nəha nəgh̄in nə Molta. ² Nəkur Molta hamasitu asori ia k̄imaha. Irəha həse napw, mamhəni pehe tukumaha pam i mə tahəuvən mhərhiəpw irə, ti nəri nə mə nesən ramauər, nəkwieien rasori. ³ Ia nəp̄in nəha Pol ruvehi kuse nei mhiə, mousə pen ia napw. Snek riti sə ramahi əpune iərmama riregi nəpnəpanien, rier irapw fwe ia kuse nei nəha, mahi rəgi Pol. ⁴ Nəp̄in nəkur Molta hətoni snek nəha raməgher pen ia rəgin, həni pen ti nirəha me i mə, “Hətə ro. Rosi iəmə nəha in iəmə sə ramousi əpune iərmama. Pərhien in rousari mukurau ia təsi asori, mətə kumwesən me ko həpkəsəni mhə in r̄im̄iru.” ⁵ Mətə Pol rouniətukus pen snek nəha ia napw, miregi ramasan a. ⁶ Nəkur Molta kamhərer mamheitenhi mə rəgi Pol trəsisi uə Pol tr̄imwei memhə təkwtək̄wuni. Hərer əpwəm̄wis mamheitenhi, mətə həpkətə mhə nari riti sə rərəha ro Pol. Ro pen irəha harə mhərari ia nətərigien səvənraha, mhəni mwi mə, “Kumwesən riti nəha!”

⁷ Kwopun nəha iahəuvarei ik̄in ipaka ti t̄iprənə səvəi iərmama riti nəgh̄in nə Puplias. In iəmə asori səvəi nərmama me ia tənə əmweris nəha Molta. In ramasan tukumaha, miri k̄imaha mevən fwe imwəni, mamətui amasan tukumaha meste nəp̄in kahar. ⁸ Ia nəp̄in nəha tata səvəi Puplias ramapri a ia n̄iməhan səvənhi, miregi rərəha, mamək̄wiei fifa, mamaiu netə. Mətə Pol ruv̄nimwə pehe, məmrutə rəgin mi irə, məfwaki, in ruvehe məsan̄in. ⁹ Kurirə irə nəkur Molta me pam səməme nemhəien rarə ia nirəha, irəha mwi həuvehe ti Pol, nənə in ro irəha həuvehe mhəsan̄in. ¹⁰ Irəha həsiai k̄imaha, mhəuvei pehe narimnari me r̄ip̄ik m̄ k̄imaha. Nəp̄in iahənaməpnəpenə irə mə tahəputə ia n̄itətə riti mhəier ia kwopun nəha, nəfe nəgh̄in riwən tən̄i k̄imaha, nəkur Molta həuvehi, mhəmri pen ia nəkwai n̄itətə.

Pol rier ia Molta mevən fwe Rom

¹¹ K̄imaha iahəuvehi məkwə kahar fwe Molta. Kurirə irə iahəputə ia n̄itətə riti sə r̄inərkwafə fwe ik̄in meste nəp̄in səvəi nəkwieien ruvehe mukurau. N̄itətə nəha ruku pen fwe Aleksantria. K̄iməsegi pen nəgh̄in nə mə Kasto mine Polakis kumwesən kəru irau mwirmwir mi. ¹² Iahəputə ia n̄itətə nəha mhəier mhəuvən mhəpirapw fwe taon nəha Saerakus, nənə mhəuvehi nəp̄in kahar fwe ik̄in. ¹³ Nənə mhəier mwi, mhəuvən mhəpirapw fwe taon nəha Rejjam. Kini rakwakwi irə, mətəgi uritogə riskəmter, nənə iahər̄ip̄in mamhəuvən. Nəp̄in kəru rukurau, nənə iahəpirapw ia taon nəha Puteoli. ¹⁴ Ia kwopun nəha k̄imaha iahətoni piəvitaha me nepw̄in. Həres pehe k̄imaha i mə tuharə k̄imaha m̄inraha səvəi nəfwak̄iien kuatia. Kurirə irə iahəvən mənəmhəuvən fwe ia Rom. ¹⁵ Piəvtaha me fwe Rom, nəp̄in həregi mə k̄imaha iahənamuvehe, həier, mhəuvehe tukumaha, mheste maket səvəi Apias mine kwopun nəha k̄ino nimwə kahar ik̄in kamərəku pen kamapri irə. Nəp̄in Pol rətoni irəha, r̄ini tanak ti Kumwesən. Rer̄in ragien. ¹⁶ Iahəuvən mhəpirapw fwe Rom, nənə kəsəni Pol ramarə in əpa irau iaruağən kuatia sə ramətui tukwe.

¹⁷ Nəp̄in kahar rukurau, Pol rəkwein nəmə asori me səvəi nəkur Isrel me fwe Rom mə tuhəuvehe. Irəha həuvehe, mhousəs̄imw̄in irəha me, nənə Pol r̄ini pen ti nirəha i mə, “Piak me, iou iapko mhə nari riti, mouraha k̄itaha nəkur Isrel, uə iapko mhə nari riti, mouraha narəien sək̄itaha sə kaha kupwən me həməuvei pehe. Mətə irəha fwe Jerusalem həkw̄təmhiri iou, mhəuvei pen iou ia rəgi nəkur Rom. ¹⁸ Nəp̄in nəkur Rom me nəha hənəres raka iou nəresien me r̄ip̄ik, hənuə tuhəfi raka rəginraha ia nirak, ti nəri nə mə həpkətə mhə nari riti iak̄ino rərəha tuhousi əpune iou tukwe. ¹⁹ Mətə nəkur Isrel həni

mə rekəm. Nənə iakregi mə noien nəha səvənraha raməkeikei miou. Iakəres pen iəmə asori səvəi nəkur Rom mə ko in rəsəni iou iakuvehe i pwəh Kig Sisa rəkiri nəgkiariien səiou. Iakəres pen iamīnhi, mətə səiou riti nəgkiariien riwən takini muəsi nəkur imwak me i. ²⁰ Kino iamīnhi irə ia nirak. Ro pen iakəres mə takətə kimiaha ipwet, mægkiari m kimiaha. Iakuə takini sas pehe tukumiaha i mə hənərihi iou ia jen i ti Kristo, iəmə nəha kitaha nəkur Isrel saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə mə truvehe.”

²¹ Pol rini pen pam, nənə irəha həni pen tukwe in mə, “Kimaha iahəpkuvehi mhə nəkukuə me nepwīn sə nəkur Jutia həmərai, mhərhi pehe i ti niniien ik. Piəvtaha me nepwīn həiwən həuku pen fwe ikin, mhəuvehe, mhəvisau pehe ik uə həməni ərəha ik. ²² Mətə kimaha iahokeikei mə tahəregi nətərigien səim, ti nəri nə mə iahəukurən mə ia kwopun me pam kamhəni ərəha kuse nəfwakiiien nəha kamini mə Suatuk səvəi Iesu.” ²³ Ro iamīnhi irə irəha Pol həkwpīn. Nənə ia nəpīn nəha nəkur Isrel həpik həuvehe ti Pol ia nimwə nəha ramarə ikin. Nənə in rægkiari mīnraha nəpīn pekīn. In raməvsini Loa səvəi Moses mīne nəkukuə me səvəi profet kupwən me, mamægkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamousari mə tro irəha hətoni mə pərhiien Iesu in Kristo. ²⁴ Irəha me nepwīn həni nīpərhiienien ia nəfe Pol rani, mətə nepwīn həpkīni mhə nīpərhiienien irə. ²⁵ Nənə ti nəri nə mə nətərigien səvənraha rīpkuvehe mhə mo kuatia, irəha həpwəh mənəmhəuvən. Nægkiariien sam-pam Pol rini pen ti nirəha i, in i mə, “Nægkiariien sə Nənīmwiin Ikinan rīməuvei pen m Profet Aesea fwe kupwən mə trini irapw ti kaha kupwən me səkimiaha in ratukwatukw a. ²⁶ Kumwesən rīməni pen ti profet i minuə:

‘Evən mīni irapw ti nərmama me i,

mə iou Kumwesən iakamini mə,

Tihəregi, mhəregi, mhəregi, mətə ti nəpīn riti tihəpkregi sas mhə.

Tihətoni, mhətoni, mhətoni, mətə ti nəpīn riti tihəpkətə sas mhə.

²⁷ Tro iamīnhi irə, ti nəri nə mə reri nərmama me i ruvəskai raka.

Hənəsisəg raka ia nəkwəreginraha mīne nənimenraha.

Mətə trini minuə həpwəh noien iamīnha irə,

nəfe nəghīn tuhəukurən nətoniien ia nənimenraha

nənə mhəregi ia nəkwəreginraha,

uə tuhəukurən ia rerinraha,

nənə mhərari mhəuvehe tukw iou, nənə tako irəha həuvehe mhəsanin.’ ”

²⁸ Pol rarə mīni mwi mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri. Kumwesən rauvehimīru nərmama me səməme kamhəni nīpərhiienien ia Iesu. Nægkiariien sə raməvisau irapw i ruvavən raka ti nərmama rīpkō mhə irəha nəkur Isrel. Irəha tuhətəriig irə.”

²⁹⁻³⁰ Pol rarə fwe ikin nuk kəru ia nimwə riti sə ramərəku pen, mamapri irə, maməsevər ia nimwə səvənhi ti nərmama me pam səməme haməuvehe tukwe. ³¹ In raməvisau irapw nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mama-hatən nərmama ia nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkitaha. Nəpīn Pol ramægkiari, in rīpkhekīr mhə. Iərmama riti riwən rinise in.

Rom

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Navənien səvənhi səro kahar irə rino sampam nənə in rirai nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Rom ia nuk 56 uə 57. Ia navənien səvəi Pol in rokeikei mə trukupwən mevən fwe Jerusalem nənə mevən mwi fwe taon Rom mine tənə Spen. In rirai nəkukuə i mə irəha tuhəpnəpenə ti nuveheien səvənhi. Nəgkiariien asori ia nəkukuə i in i natukwatukwien. Pol ramahatən ia nəkukuə i mə: 1) iərmama riti riwən ratukwatukw; 2) Iesu Kristo əpa in ratukwatukw, məmher; 3) trini minuə səni nīpərhienien ia Iesu Kristo, in truvehi raka kitaha ia nīskaiien səvəi nərəhaien, nənə muvei pehe nīmīruvien vi m kitaha, nənə mo kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən; 4) kitaha nakalasia me tsaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan sə Kumwesən rokeikei.

Nəgkiariien sə rakupwən

¹ Iou Pol. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Kumwesən rīnəkwein iou mə aposol, nənə məmri karen iou mə iou iərmama takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi. ² Nəgkiariien amasan i, in ruvəni raka tui ia nəgkiariien me səvəi profet me səvənhi səməme kamharə ia Nəkukuə Ikinan. ³⁻⁴ Nəgkiariien amasan nəha raməgkiari ia Tini, in nəha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. In rīməuvehe iərmama riti rīməuku pen ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit. In rīmamhə nənə Kumwesən rahatən mə in Tini atukwatukw nəpīn ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi ia nīskaiien səvəi Nənīmwin Ikinan. ⁵ Ia Kristo, Kumwesən ro ramasan m kimaha, muvehi pehe wok amasan m kimaha mə kimaha aposol me. Rīməuvei pehe wok i m kimaha mə tahəkwein ia nərmama ia tənəmtənə me pam mə tuhəni nīpərhienien irə, mho nəkwən. Nənə nəpīn irəha kamho iamīnha irə, mamhəuvehi utə nəghi Iesu.

⁶ Wok i rīneste kimiaha mwi. Kimiaha nərmama Kumwesən rīnəkwein ia kimiaha mə kimiaha səvəi Iesu Kristo. ⁷ Nəkukuə i rauvehe tukumiaha pam fwe taon nəha Rom. Kumwesən rokeikei kimiaha, məkwein kimiaha mə kimiaha nərmama ikinan me səvənhi. Pwəh Kumwesən tata səkitaha, mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərīnuvien m kimiaha.

Pol rokeikei mə trevən mətoni nərmama me səvəi Iesu Kristo ia taon nəha Rom

⁸ Kurirə iakəgkiari iakuə ia nəghi Iesu Kristo takini vivi Kumwesən səiou tukumiaha pam ti nəri nə mə nərmama ia tənəmtənə me pam kamhəregi nəvisaiien ia nahatətəien səkimiaha. ⁹ Kumwesən sə iakamo tukwini nari min ia rerik pam ti nini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Tini, in rīnətə raka noien səiou mukurən mə ia nəpīn me pam iakani kimiaha ¹⁰ ia nəfwakiiien me səiou. Iakaməres mə trini minuə nətəriɡien pərhien səvəi Kumwesən, in trəsevər ia suatuk riti pwəh iakuvehe mətoni kimiaha rəmwhen iakineitenhi tui mə tako.

¹¹ Iakokeikei pik mə takuvehe mətoni kimiaha muvehi pehe nasituien riti səvəi Nənīmwin Ikinan pwəh rərpwi əknekīn mwi kimiaha. ¹² Nīpwrai nəgkiariien i mə nahatətəien səkimiaha rukurən nasituien ia nīrak nənə səiou

1:1: Wok Me 9:15, 13:2, Kal 1:15   **1:2:** Rom 16:25-26   **1:3-4:** Mat 22:42, Wok Me 13:33, Rom 9:5, 2Tim 2:8   **1:5:** Wok Me 26:16-18, Rom 15:18, Kal 2:7-9   **1:7:** Nam 6:25-26, 1Kor 1:2, 2Kor 1:1, Efes 1:2   **1:8:** 1Tes 1:8   **1:9:** Efes 1:16, Fil 1:8, 1Tes 2:5,10   **1:10:** Wok Me 19:21, Rom 15:23,32

mwi rukurən nasituien ia kimiaha. ¹³ Piak me ramasan mə tihəukurən mə nəp̄in r̄ip̄ik rer̄ik ramrhi mə takuvehe məti pehe ia kimiaha, mətə nəp̄in me pam narimnari me r̄ip̄ik raməsisəg iou ti nuveheien. Iakokeikei mə wok səiou trukuə mo kwənkwan ia nimiruien səkimiaha rəmwhen ia nimiruien səvəi nərmama me r̄ip̄ko mhə irəha nəkur Isrel ia kwopun me.

¹⁴ Iou iərmama riti sə takaməkeikei məvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m nərmama me pam, nərmama səməme həukurən nəgkiariien səvəi nəkur Kris mine noien səvənraha, mine nərmama səməme irəha həreirei, mine səməme irəha həukurən amasan nari, mine səməme həpwəh nukurən amasanien nari. ¹⁵ Ro iam̄inhi irə iakokeikei p̄ik mə takəvisau irapw mwi nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m kimiaha fwe taon nəha Rōm.

¹⁶ Iakaməgkiari iam̄inhi irə iou iapkauris anan mhə ti nəgkiariien amasan nəha ti nəri nə mə nəgkiariien amasan nəha in niskaiien səvəi Kumwesən ti nuvehimiruien nərmama me pam səməme kamhəni n̄ip̄ər̄hienien irə, r̄iməkupwən muvehe ti nəkur Isrel, kurirə revən ti nərmama r̄ip̄ko mhə irəha nəkur Isrel. ¹⁷ Ia nəgkiariien amasan səvənhi, Kumwesən ramo nərmama kamhətoni suatuk sə in r̄inəmri irəha tuhesi pen tro irəha hatukwatukw ia nənimen. Suatuk nəha in nahatətəien fwe nukunen mamevən meste nək̄rəkwer̄in sampam.^a Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iərmama sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi, in truvehi nimiruien.”

Kumwesən niemaha raməpi ti noien ərəha me səvəi nərmama

¹⁸ Kumwesən fwe ia neiai ramo nərmama kamhətoni mə niemaha raməpi p̄ik in. In ramərpw̄in noien ərəha me pam səvəi nərmama səməme kamhərūi nəkwan mamhərer tukuahag ia n̄ip̄ər̄hienien səvənhi ia noien ərəha me səvənraha. ¹⁹ In ramərpw̄in noien ərəha me səvənraha ti nəri nə mə irəha həukurən nətoni atukwatukwien narimnari me pam səməme nərmama həukurən nətoniien Kumwesən irə. Kamho iam̄inhi irə ti nəri nə mə Kumwesən atukw r̄inahatən atukwatukw irəha irə. ²⁰ Fwe nukune narəien muvehe meste pehe ipwet mine nərmama me pam həukurən nətoniien ia nənimenraha narimnari me səməme Kumwesən r̄ino ia neiai mine t̄ip̄rənə, nənə ro iam̄inhi irə nəri auər a mə irəha ko həpkətoni mhə Kumwesən ia nənimenraha, mətə həukurən nətoniien ia narimnari me nəha mə niskaiien səvənhi ramevən a m̄ip̄ko mhə sampam mine n̄ip̄ər̄hienien mə in Kumwesən. Ro iam̄inhi irə nəgkiariien riti riwən ko irəha həni.

²¹ Irəha həuvəukurən raka Kumwesən, mətə həpwəh nuvehi utəien nəgh̄in mə in Kumwesən, nənə mhəpwəh n̄iniien tanak tukwe in. Mətə rer̄inraha ruvehe m̄ip̄kr̄hi amasan mhə nari, nənə nətəriḡien səvənraha ruvehe m̄ireirei nari rəmwhen mə kamharə ia nəpitəvien. ²² Irəha kamhəni mə həukurən nari, mətə irəha həreirei nari, ²³ mhənəpwəh nəfwakiien m Kumwesən asori sə t̄rip̄kemhə mhə ia nəp̄in riti, nənə mhəvən mhəfwaki pen m nən̄imwi nari me səməme həmwhen ia iərmama sə tremhə, uə menu me, uə nər̄im̄iru me səməme kamhavən uə kamhərkou.

²⁴ Ro iam̄inhi irə Kumwesən rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a noien ərəha me səməme rer̄inraha rokeikei p̄ik mə tuho. Ro pen

1:13: Wok Me 19:21, Jon 15:16 **1:16:** Sam 119:46, Mak 8:38, 1Kor 1:18-24, Wok Me 13:46

1:17: Rom 3:21-22, Hab 2:4 **a 1:17:** Suatuk riti mwi ti n̄iniien nəgkiariien i ia vas 17 in i mə, “Ia nəgkiariien amasan səvənhi Kumwesən ramo nərmama kamhətoni natukwatukwien səvənhi sə raku pen ti nahatətəien mamevən ia nahatətəien.” **1:18:** Efes 5:6, Kol 3:6, 2Tes 2:12 **1:19:** Wok Me 14:15-17, Wok Me 17:24-28 **1:20:** Job 12:7-9, Sam 19:1, Hip 11:3 **1:21:** Efes 4:17-18 **1:22:** Jer 10:14, 1Kor 1:20 **1:23:** Dut 4:15-19, Sam 106:20 **1:24:** Wok Me 14:16

irəha kamho ia nirəha me noien me ia nīpwranraha sə ro a naurisien. ²⁵ Irəha hənəpwəh nīpərhiēnien səvəi Kumwesən, mhəkwtəmhiri neikuəien, nənə mamhəfwaki pen m narimnari me səməme Kumwesən rino ia neiai mine tīprənə, mamho tukwini nari minraha, mətə həpwəh nəfwakiēn m Kumwesən sə rino neiai mine tīprənə, mhəpwəh no tukwiniēn nari min. In nə Kumwesən sə kaməgnəgini rerin in. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

²⁶ Tī noien nəha irəha kamho, Kumwesən rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a noien ərəha me səməme rerinraha rokeikei pik mə tuho sə ro a naurisien. Ro iamīnhi irə nīpran me nepwīn səvənraha kamhəpwəh noien i ratukwatukw, noien sə pran ramesi pen iərman səvənhi, nənə mhəuvən mamho noien i rīpkatukwatukw mhə, noien sə pran ramiri pran. ²⁷ Ia noien a mwi nəha, nərman me nepwīn səvənraha kamhəpwəh noien i ratukwatukw, noien sə iərman ramiri pran səvənhi, nənə mhəuvən rerinraha ramevən pik ia nirəha me. Nərman kamho noien me nepwīn ia nirəha me sə ro a naurisien. Mətə Kumwesən ruvəuvei pen raka nərpwīnien minraha resi pen atukwatukw noien ərəha me səvənraha.

²⁸ Tī nəri nə mə nərmama həkokeikei mhə mə tuhəukurən Kumwesən, in rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a nətərigien ikou me səvənraha, mamho noien me həpwəh nəmwhēnien. ²⁹ Rerinraha rukuər ia noien ərəha mine noien ourour me pam. Irəha kamhəpwīg tī nautə səvənraha, mamhəmwəki nərmama. Rerinraha rukuər ia nakresien, nousi əpuneien iərmama, nəvisəien, neikuəien, mine nətuiēn suatuk tī nourahien iərmama. Irəha kamhəni nīkare nərmama, ³⁰ mamhouraha nəghi nərmama ia neikuəien me. Irəha kamhəmwəki Kumwesən. Irəha kamhəkwaḡ raka ia nəgkiariēn, mamhəfiutə ia nirəha, mamhərpwi irəha ia nəpīn me. Irəha kamhətui suatuk tī noien noien ərəha me səməme nərmama həpwəh ihi nukurənen. Irəha kamhərui nəkwai tata mine mama. ³¹ Ia rerinraha irəha hərəirei nari. Irəha kamhətefi nəgkiariēn me səvənraha. Nokeikeiēn səvənraha riwən tī iərmama. Irəha həpwəh nətərigien nasəkien səvəi nərmama tī nasituiēn ia nirəha. ³² Irəha həuvəukurən raka mə nəgkiariēn atukwatukw səvəi Kumwesən rani mə nərmama səməme kamho noien me i iamīnha irə tuhaməkeikei mhemhə, mətə irəha kamhəmwur pen ia noien me nəha. Rīpko mhə noien əpa nəha irəha kamho, mətə kamhəseni mwi nərmama me səməme kamho noien me nəha mə ramasan a.

2

Kumwesən ramərpwīn noien ərəha səvəi nərmama ia noien atukwatukw

¹ Ro pen nəri auər a mə ik nəfe iərmama, ikamo noien riti rəpwəh nəmwhēnien nəpīn ikaməkiri noien səvəi iərməpə. Trini minuə ikini pen tī iərmama riti mə səvənhi noien rərəha, mətə ia nəgkiariēn nəha ikani ikamoussi atukw a ik. Ik nə iərmama sə ikaməkiri noien səvənhi, mətə ik mwi ikamo noien ərəha rəmwhēn irə. ² Kitaha səukurən mə Kumwesən ramo noien sə ratukwatukw a nəpīn ramərpwīn noien ərəha me səvəi nərmama sə ro me iamīnha irə. ³ Ik sə ikaməkiri noien səvəi nərməpə, nətərigien səim rəfo? Mə ik mwi ikamo noien ərəha me nəha irəha kamho, nəpīn Kumwesən trəkiri noien ərəha me səim ko ikap raka irə? Rekəm! ⁴ Uə rosi ikamətə ərəha noien i sə Kumwesən ramo ia niram uə? In ramo ramasan pik tukw ik, nənə məpwəh nəmwəki akwauakwien ik, nətərigien səvənhi rəpwəmwis tukw ik. Ikukurən uə rekəm mə ramo noien amasan me mik mə noien nəha triri pen ik ikevən məpwəh noien ərəha me səim mirərig ia rerim?

⁵ Mətə ti nəri nə mə kəmkapwə riskai, ikəpwəh narakaien ia noien ərəha me səim mirərig ia rerim. Nənə ro iamihhi irə ikamoeite niemaha sə tukuvei pehe mik ia nəpin səvəi niemaha. Ia nəpin nəha Kumwesən tro nərmama hətoni nəkiriien səvənhi sə ratukwatukw, ⁶ ti nəri nə mə in trərəku nərmama kuatia kuatia resi pen nəfe noien me həno. ⁷ Nərmama me səməme kamhərer əknekin ti noien noien amasan ia nəpin me mə tuhəuvehi nəgnəginiiien, mine nisaiien, mine nimiruien i nemhəien riwən irə, Kumwesən truvei pen nimiruien rerin minraha. ⁸ Mətə nərmama me səməme kamho a nari rerinraha rokeikei, nənə, mamhəuvei pen təkutanraha m nīpərhienien, mamhesi pen a noien ərəha me, Kumwesən truvei pen niemaha asori səvənhi minraha. ⁹ Nərmama me pam səməme kamho noien ərəha, Kumwesən tro nəmisəien minraha, mo nəknekinien minraha, trukupwən ia nəkur Isrel kurirə nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ¹⁰ Mətə nərmama me pam səməme kamho noien amasan, Kumwesən truvei pen nəgnəginiiien, mine nisaiien, mine nəməriniuen minraha, trukupwən ia nəkur Isrel, kurirə nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ¹¹ Ro iamihhi irə ti nəri nə mə Kumwesən tro rəmnəmwhen pam ia nərmama me pam.

¹² In trərpwīn noien ərəha me səvəi nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel nəri auər a həpkuvehi mhə Loa səvəi Moses. Nənə nəkur Isrel me kamhəuvehi Loa nəha, Kumwesən trəkiri noien me səvənraha ia nəgkiariien səvəi Loa nəha, nənə mərpwīn noien ərəha me səvənraha irə. ¹³ Ro iamihhi irə ti nəri nə mə rīpko mhə nərmama səməme kamhəregi Loa nəha irəha nə hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə nərmama me səməme kamho nəri Loa nəha rani, irəha nəha Kumwesən trīni irapw mə irəha hatukwatukw. ¹⁴ Nīpərhienien nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel irəha həpwəh nuvehiien Loa səvəi Moses, mətə nəpin me nepwīn irəha kamhesi pen a nətərigien səvənraha, mamho nəri sə ratukwatukw rəmwhen a ia Loa nəha rani. Irəha həmwhen ia loa riti ramiri atukw a irəha, nəri auər a irəha həpkuvehi mhə Loa nəha. ¹⁵ Noien səvənraha ramahatən pen mə nīpwrai Loa nəha ikin kimərai pen raməmak ia rerinraha ti nəri nə mə nəpin nepwīn irəha həregi pen fwe ia rerinraha mə həno noien ərəha, nəpin nepwīn mwi mə həno noien amasan. ¹⁶ Irəha tuhəregi pen nəri me i iaminha irə fwe ia rerinraha ia nəpin nəha Kumwesən trəsəni Iesu Kristo irə mə trəkiri nətərigien me səvəi nərmama, nətərigien me səməme kamhərkwafə. Nəgkiariien i ramesi pen nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irapw i.

Nəkur Isrel mine Loa səvəi Moses

¹⁷ Mətə mə ik iərmama riti nə ikani mə ik iəmə Isrel rəfo ia niram? Ik ikətigite ia Loa səvəi Moses, maməfiutə ik mə ik ikukurən Kumwesən, nənə in rukurən ik. ¹⁸ Ik ikani mə ikuvəukurən raka nəfe Kumwesən rokeikei mə tiko, nənə, mukurən suatuk sə ratukwatukw amasan ti nəri nə mə Loa nəha rinahatən ik irə. ¹⁹ Ikani mə ik iərmama ikamiri nərmama me səməme nənimenraha rīfwə, nənə maməhiəpwīn suatuk səvəi nərmama səməme kamhavən ia kwopun rīpitəv ikin, ²⁰ nənə mamahatən nərmama me səməme həreirei nari mine nəkwərhakwərha me. Ik ikani iamihhi irə ti nəri nə mə ikauvehi Loa sə nukurənien mine nīpərhienien me pam kamharə irə. ²¹ Ik ikamahatən nərmama əpə me, mətə rəfo ipkahatən atukw a mhə ik? Ikamahatən nərmama me mə irəha tuhəpwəh nakresien, mətə ikamakres uə rekəm? ²² Ikamahatən nərmama me mə irəha tuhəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, mətə ikamakres pran səvəi iərməpə uə rekəm? Ikaməmwəki

2:6: Mat 16:27, Jon 5:29, 2Kor 5:10   **2:7:** 2Tes 1:8   **2:9:** Rom 1:16   **2:11:** Efes 6:9, 1Pit 1:17
2:13: Mat 7:21, 1Jon 3:7   **2:14:** Wok Me 10:35   **2:16:** 2Tim 2:8   **2:17:** Jem 2:19   **2:20:**
2Tim 3:5,15, Mat 15:14, Luk 18:9   **2:21:** Sam 50:16-21, Mat 23:3-4

nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha, mətə ikamakres ia narimnari me ia nimwəfwaki me səvəi nənimwi nari me nəha uə rekəm? ²³ Ikaməfiəutə ik ia Loa səvəi Moses, mətə ikamərui Loa nəha mamouraha nəghi Kumwesən uə rekəm? ²⁴ Ouəh, ikamo noien ərəha me pam nəha. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien i kīmərari pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel kāmhəni ərəha nəghi Kumwesən ti noien ərəha me səkimiaha.”

²⁵ Ik iəmə Isrel, trīni minuə ikamesi pen Loa səvəi Moses, noien nəha kīno ia niram kuvehi ninhum mik ti Loa nəha rukurən nasituien ia niram. Mətə mə ikamərui Loa nəha, nənə rəmwhen a mə kəpwəh nuvehien ninhum mik. ²⁶ Ia noien a mwi nəha, iərmama riti ripko mhə in iəmə Isrel, kəpwəh nuvehien ninhum min, mətə ramesi pen narimnari me səməme Loa nəha rani, Kumwesən trətōni mə kuvəvehi raka ninhum min, nənə in iərmama səvənhi. ²⁷ Iərmama sə ripko mhə in iəmə Isrel, kəpwəh nuvehien ninhum min, mətə ramesi pen Loa nəha, in trəkiri ik mə noien səim rərəha. Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə nəri auər a mə ik ikauvehi Loa sə kīmərari, nənə kuvehi ninhum mik, mətə ikamərui Loa nəha. ²⁸ Iərmama i in iəmə Isrel ia nīpwran iruə ripko mhə in iəmə Isrel pərhiēn, nənə, noien pərhiēn səvəi nuvehien ninhum m iərmama ripko mhə in nari riti sə kamo ia nīpwrai iərmama iruə. ²⁹ Mətə iərmama i in iəmə Isrel pərhiēn ia rerin in iəmə Isrel. Nənə noien pərhiēn səvəi nuvehien ninhum m iərmama, in nari riti raməmak ia reri iərmama Nənimwīn Ikinan ramo, mətə ripko mhə Loa ramo. Nənə ripko mhə nərmama kāmhəgnəgini iərmama nəha, mətə Kumwesən əpa raməgnəgini in.

3

Kumwesən ramo noien atukwatukw ia nəpīn me

¹ Mə ro iamīnhi irə, rəfo noien nəha ramasan mə iərmama riti in iəmə Isrel? Uə rəfo noien nəha ramasan mə kuvehi ninhum min? ² Trīni minuə iərmama riti in iəmə Isrel ramasan pik anan. Nəri sə ramasan mukupwən, nəkur Isrel irəha nə nərmama Kumwesən rīnəmri pen nəgkiariien səvənhi ia rəginraha mə tuhətui amasan tukwe.

³ Nīpərhiēnien irəha me nepwīn həpwəh nīniiēn nīpərhiēnien ia nəgkiariien nəha, mətə noien nəha irəha hənō, mhəpwəh nīniiēn nīpərhiēnien ia nəgkiariien səvənhi, ko ripkīnise mhə ia Kumwesən mə trəpwəh noien nəgkiariien səvənhi. ⁴ Rekəm! Nəri auər a nərmama me pam ia tīprənə kamheikuə, mətə Kumwesən ripkeikuə mhə. Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərari pen ia Nəkukuə Ikinan raməgkiari ia Kumwesən mani minuə: “Nəpīn ikaməgkiari, nəgkiariien səim trahatən mə ik ikatukwatukw.

Nəpīn nərmama tuhəkiri noien me səim, mhəni mə ikīno noien ərəha me, mətə ik tikəsisəg ia tərhunraha.”

⁵ Mətə mə noien ərəha səkitaha ramahatən pen mə Kumwesən ramo noien atukwatukw ia nəpīn me nənə kitaha tsəfni irə? Ripkatukwatukw mhə trīni minuə Kumwesən ruvei pehe niemaha m kitaha? Iakaməres iamīnha irə mamesi pen nətərigien səvəi nərmama nepwīn. ⁶ Mətə nətərigien nəha ripkatukwatukw mhə. Trīni minuə nətərigien nəha ro nīpərhiēnien, nənə Kumwesən trəfəkiri nərmama ia tīprənə ti noien me səvənraha? ⁷ Mətə rəfo iərmama riti rīni mə, “Trīni minuə iakeikuə, nənə neikuəien səiou rahatən pen mə Kumwesən rani a nīpərhiēnien, nənə nərmama kāmhəuvehi utə nəghin tukwe, rəfo Kumwesən raməkiri ihi mə iou səiou noien rərəha?” ⁸ Nənə rəfo iərmama riti rīni mə, “Ramasan mə kitaha tsamo a noien ərəha pwəh rukūə

2:24: Aes 52:5, Esik 36:20   **2:25:** Jer 4:4, 9:25   **2:26:** Kal 5:6   **2:28:** Jon 7:24, 8:39   **2:29:** Dut 30:6, Kol 2:11, 1Kor 4:5, 2Kor 10:18   **3:2:** Sam 147:19-20, Rom 9:4   **3:3:** Rom 9:6, 11:29, 2Tim 2:13   **3:8:** Rom 6:1,15

ia namasanien.” Nipərhienien, nərmama nepwɪn kamhəni ərəha nəghimaha, mamheikuə mə kimaha iahaməgkiari iamɪnha irə. Kumwesən trərpwɪn noien ərəha səvənraha, nənə, ratukwatukw a mə in tro.

Iərmama riti riwən ratukwatukw

⁹ Ro pen, rəfo? Kimaha nəkur Isrel iahatukwatukw ia nəmri Kumwesən mhəpi raka nərmama nepwɪn? Rekəm! Iakuvəni raka mə nɪskaiien səvəi noien ərəha ramərimənu ia nərmama me pam, nəkur Isrel mɪne nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. ¹⁰ Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iərmama riti riwən ratukwatukw, kwatia anan riwən.

¹¹ Iərmama riti riwən rukurən nari.

Iərmama riti riwən ramətui ia Kumwesən.

¹² Nərmama me pam anan kamhəuvei pen təkutanraha m Kumwesən, irəha pam həpkamasan mhə ti nari riti.

Iərmama riti riwən anan ramo noien amasan, kwatia anan riwən.”

¹³ “Rukwinau ia nirəha rəmwhen ia nipəgi kəruətərei raməkwaɡ sə kinərkwafə pen nipwrai iərmama remhə ikin, ia nəpɪn me kamhəni nəgkiariien ia nərəmɪnraha, mamheikuə ia nərmama.”

“Ia tərhunraha pirapw nɪsəkwaɪ snek, snek sə ramahi əpune iərmama”

¹⁴ “Nipəgi nəkwanraha rukuər ia nəkunanien iərmama mɪne nəgkiariien əfiə.”

¹⁵ “Nɪsunraha me kamhaiu akwauakw ti nousi əpuneien iərmama.

¹⁶ Ia kwopun me pam kamhəuvən ikin, irəha kamhouraha narimnari, mamho nərmama kamhəregi rərəha.

¹⁷ Irəha hərəirei anan suatuk səvəi nəmərɪnuien.”

¹⁸ “Irəha həpwəh nehekɪrien Kumwesən.”

¹⁹ Kitaha səukurən mə narimnari me pam səməme Loa səvəi Moses rani narimnari me nəha səvəi nərmama me nəha Kumwesən rɪməuvei pen Loa nəha mɪnraha. Loa nəha raməgkiari mɪnraha, maməsisəɡ ia tərhunraha pam, mamə nərmama pam ia təkure tɪprənə hətoni mə noien səvənraha rərəha ia nəmri Kumwesən. ²⁰ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə iərmama riti sə tratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nesi penien Loa riwən, mətə ia Loa kitaha pam səukurən mə kitaha samo noien ərəha.

Nərmama səməme kamhahətətə ia Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nəmri Kumwesən

²¹ Mətə təkwtəkɪwuni Kumwesən rɪno raka nərmama kamhətoni suatuk sə in rɪnəmri tuhesi pen tro irəha hatukwatukw ia nənimen. Suatuk nəha rɪpko mhə in i tuhesi pen Loa səvəi Moses. Mətə nəgkiariien me ia Loa nəha mɪne nəgkiariien me səvəi profet me fwe kupwən kamhəgkiari ia suatuk nəha mə ro nipərhienien. ²² Suatuk nəha in i nərmama tuhahətətə ia Iesu Kristo. Nərmama me pam səməme kamhəni nipərhienien irə Kumwesən ramo irəha hatukwatukw ia nənimen. Nəri auər a mə irəha nəfe nərmama ti nəri nə mə irəha pam həmnəmwhen a. ²³ Nərmama me pam həno noien ərəha nənə mharfai ia suatuk atukwatukw səvəi Kumwesən sə ramasan mamser, ²⁴ mətə ia namasanien səvənhi Kumwesən ramasitu ia nirəha, mamə irəha hatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə Iesu Kristo rɪnərəku suatuk səvənraha, meivi nari ia nirəha ia nemhəien səvənhi. ²⁵ Kumwesən rərhi pehe Kristo ruvehe nɪten raiu ti nuvehi rakaien noien ərəha me səvəi

3:9: Rom 1:18-2:24, Rom 3:23   **3:10:** Sam 53:1-3, Pri 7:20   **3:13:** Sam 140:3   **3:15:** Prov 1:16
3:20: Sam 143:2, Rom 7:7, Kal 2:16   **3:21:** Wok Me 10:43   **3:22:** Rom 1:17, Kal 2:16   **3:23:** Rom 3:9, 5:2   **3:24:** Rom 5:1, Efes 2:8   **3:25:** Efes 1:7

nərmama. Nənə Kumwesən ruvehi raka noien ərəha me səvəi nərmama nəpən irəha hahatətə ia Kristo mə in rımamhə ti nirəha. Kumwesən rino suatuk nəha mə trahatən mə noien səvənhi ratukwatukw ti nəri nə mə nətərigien səvənhi rəpwəmwis in rəpwəh nərpwinien noien ərəha me səvəi nərmama səməme həno fwe kupwən. ²⁶ Kumwesən ro iamınha irə ipwet mine mə trahatən mə in ratukwatukw, nənə in ramini nərmama me pam səməme kamhahatətə ia Iesu mə irəha hatukwatukw ia nənimen.

²⁷ Ro iamınhi irə nəfe mwi nəha ikin kitaha səukurən nəfiəutəien kitaha tukwe? Nari riti mwi riwən! Ti nəfe? Ti nəri nə mə kitaha səpkatukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səkitaha, mətə kitaha satukwatukw ia nənimen ia nahatətəien səkitaha. ²⁸ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha saməni nıpərhiəien ia nəgkiariien i mə iərmama sə ramahatətə ia Iesu in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə rıpkə mhə ia nesi penien Loa. ²⁹ Uə rəfo? Kumwesən in Kumwesən səvəi nəkur Isrel əpa? Rosi in mwi Kumwesən səvəi nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel uə? Ouəh, in mwi Kumwesən səvənraha, ³⁰ ti nəri nə mə Kumwesən kuatia a. Nənə in trini irapw mə nərmama me i kamhahatətə ia Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nənimen. Noien nəha tro rəmwhen a mwi ia nəkur Isrel mine nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. ³¹ Rəfo nəha təkwəkəwuni ia Loa nəha? Nahatətəien nəha ramo Loa nəha in nəri auər a? Rekəm! Mətə nəpən samahatətə ia Kumwesən, samesi pen atukwatukw suatuk pərhiəien səvəi Loa.

4

Epraham ruvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi

¹ Epraham kaha kupwən səkimaha nəkur Isrel, kitaha tsəgkiari irə mhəfni irə? In rınətoni nəfe nari ia nımıruien səvənhi? ² In rətoni mə Kumwesən rıməni mə in ratukwatukw ia nənimen, mətə rıpkə mhə ia noien me səvəi Epraham. Trini minuə Epraham ratukwatukw ia noien me səvənhi, nənə in rukurən nəfiəutəien in tukwe. Mətə ia nəmri Kumwesən Epraham ko rıpkəfiəutə mhə in tukwe. ³ Nəkukuə Ikinan rani nəfe? “Epraham rini nıpərhiəien ia Kumwesən, nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamınhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.”

⁴ Iərmama sə ramo wok ti nərəkuien, nərəkuien nəha səvənhi rıpkə mhə nari riti sə kuvei pen auər a min, mətə nərəkuien nəha sə kuvei pen min in rino wok tukwe. ⁵ Mətə iərmama sə rəpwəh noien wok ti nərəkuien, mətə ramətigite ia Kumwesən sə rani nəkur ərəha mə irəha hatukwatukw ia nənimen, rəmwhen mə Kumwesən ruvei pen auər a nari riti min. Ti nəri nə mə iərmama nəha ramahatətə iamınhi, Kumwesən ramətə in mə in ratukwatukw ia nənimen. ⁶ Kig Tevıt fwe kupwən, in mwi rınəgkiari ia noien nəha nəpən rınəkwein amasan ia iərmama sə Kumwesən ramətə in mə in ratukwatukw ia nənimen, mətə rıpkə mhə ia noien me sə iərmama nəha ramo. ⁷ In rıməni mə,

“Nərmama me i səməme Kumwesən rinenouenou noien ərəha me səvənraha,
nənə minousəman nərəhaien me səvənraha
irəha rerinraha tragien.

⁸ Iərmama i sə Kumwesən trıpkəvsini mhə noien ərəha me səvənhi,
in rerin tragien.”

⁹ Nəgkiariien nəha Kig Tevıt rınəkwein amasan m nərmama irə, in səvəi nəkur Isrel me a, uə nəgkiariien nəha səvəi nərmama me mwi i rıpkə mhə irəha nəkur Isrel? Ouəh, səvəi nərmama me mwi rıpkə mhə irəha nəkur Isrel.

Kitaha saməni nəgkiariien səvəi Nəkukuə Ikinan sə rani mə, “Epraham rini nīpərhiēnien ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamīnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” ¹⁰ Mətə Kumwesən rīmāni nesən mə Epraham in ratukwatukw, nəpīn kuvəuvehi raka ninhum min, uə ia nəpīn kəpwəh ihi nuvehien ninhum min? Kumwesən rīməkupwən mīni raka iamīnha irə kurirə kuvehi ninhum min. ¹¹ Nənə kuvehi ninhum m Epraham ti nəfe? Ro iamīnha irə rahatən pen mə Epraham rinatukwatukw raka ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi nəpīn kəpwəh ihi nuvehien ninhum min. Ro iamīnhi irə in tata səvəi nərmama me pam səməme kəpwəh ihi nuvehien ninhum mīnraha mətə kamhəni nīpərhiēnien ia Kristo, nənə ia suatuk nəha həuvehe nərmama Kumwesən ramətə irəha mə hatukwatukw ia nənimen. ¹² Nənə in tata səvəi nərmama nepwīn mwi səməme kuvəuvehi raka ninhum mīnraha, nərmama me nəha irəha nəkur Isrel. Mətə rīpko mhə səvənraha tata ti nəri nə mə kīməuvehi ninhum mīnraha, mətə ti nəri nə mə irəha kamhesi pen suatuk səvəi nahatətəien. Fwe kupwən tata səvənraha Epraham ramesi pen suatuk nəha nəpīn kəpwəh ihi nuvehien ninhum min.

¹³ Kumwesən rino promes m Epraham mīne kwənəkwus me səvənhi mə ti nəpīn riti tīprənə i truvehe mo səvənraha irə. Promes nəha rīpkuvehe mhə ti Epraham ti nəri nə mə Epraham ramesi pen Loa, mətə ruvehe tukwe ti nəri nə mə in rahatətə nənə Kumwesən rini mə in ratukwatukw ia nənimen. ¹⁴ Trini mīnuə promes nəha ruvehe mo nīpərhiēnien irə ti nərmama səməme kamhesi pen Loa, nərmama tuhahatətə ti nəfe? Nahatətəien in nari riti ro a tekīn a, nənə promes nəha ruvehe mo nəri auər a irə. ¹⁵ Loa ravi pehe niemaha səvəi Kumwesən, mətə mə loa riwən ko iərmama rəpwəh nətefiēn loa.

¹⁶ Ro iamīnhi irə promes nəha ruvehe ti Epraham ia suatuk səvəi nahatətəien mə promes nəha truvehe ia namasanien sə Kumwesən raməriari pehe irə m kitaha nənə mo nari riti sə nīpwnəti Epraham me pam tuhəuvehi səvənraha, rīpko mhə nīpwnəti Epraham əpa i Kumwesən rīməuvei pen Loa mīnraha, mətə nīpwnəti Epraham me i səməme kamhesi pen suatuk səvəi nahatətəien səvəi Epraham ti nəri nə mə in tata səkitaha pam. ¹⁷ Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iakīno ik tata səvəi kwənəkwus me həpīk.” In tata səkitaha ia nəmri Kumwesən i Epraham rīmāni nīpərhiēnien irə, Kumwesən sə rauvei pen nīmīruien m nərmama səməme həuvamhə, nənə in rukurən noien narimnari me səməme həiwən həuvehe mharə.

¹⁸ Kumwesən rino promes m Epraham mə in truvehe tata səvəi kwənəkwus me həpīk, nənə nīmwiipwīni me tuhəpīk mhəpi raka kəməhau me. Nənə Epraham rəmri pen əknekīn nətəriēnien səvənhi ia Kumwesən mahatətə əknekīn irə mə nəgkiariien səvənhi ro nīpərhiēnien. Nəri auər a rəknekīn mə promes nəha truvehe mo nīpərhiēnien irə, ¹⁹ mətə nahatətəien səvəi Epraham rəpwəh neiwaiuiēn nəpīn in rətoni nīpwrən mə rīnərgħarə mīnəmwhen mə tremhə ti nəri nə mə nuk səvənhi wan hantret, uə nəpīn in rətoni Sera mukurən mə rīnəprənemə ko rīpkərəhi mhə iəkunouihi. ²⁰ Epraham rəpwəh nəmkiəmkiēn ti promes nəha Kumwesən rīməuvei pen min, mətə ruvehe mīskai ia nahatətəien səvənhi nənə maməgnəgīni Kumwesən. ²¹ In rukurən amasan ia rerīn mə Kumwesən rauvehi nīskaiēn ti noien promes səvənhi ruvehe mo nīpərhiēnien. ²² Nənə ti nəri nə mə Epraham rahatətə ia Kumwesən iamīnhi, Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw

4:11: Jen 17:10-11   **4:12:** Mat 3:9   **4:13:** Jen 17:4-6, Jen 22:17-18, Kal 3:29   **4:14:** Kal 3:18
4:15: Rom 3:20, 5:13, Rom 7:8   **4:16:** Kal 3:7   **4:17:** Jen 17:5, Aes 48:13   **4:18:** Hip 11:1, Jen 15:5
4:19: Jen 17:17   **4:22:** Jen 15:6

ia nənimen.” ²³ Nəgkiariien i sə rani mə, “Kumwesən rətə in mə in ratuk-watukw ia nənimen,” kınapkraihə səvəi Epraham əpa, ²⁴ mətə kımərai mwi mə səkitaha nərmama səməme Kumwesən ramətə kitaha mə kitaha satuk-watukw ia nənimen. Kitaha nərmama saməni nıpərhienien ia Kumwesən sə rino Iesu İərimənu səkitaha rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ²⁵ Kınəsəni pehe Iesu ruvehe memhə ti noien ərəha me səkitaha, nənə Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien mə in tro suatuk mə kitaha satukwatukw ia nənimen.

5

Nəməriniuen mine nağienien

¹ Nənə ti nəri nə mə kitaha səuvəuvehe mhənatukwatukw raka ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səkitaha, ro pen təkwtəkwuni kitaha min samarə ia nəmərinuien, nəmərinuien i İərimənu səkitaha Iesu Kristo rınəmri. ² Ti nəri nə mə kitaha samahatətə ia Iesu Kristo, in rıpeki puvnimwə pehe kitaha ia namasanien i kitaha samərer irə təkwtəkwuni mine. Nənə ia nəpın me kitaha samagien, mamhəmri pen əknekın nətərigien səkitaha ia Kumwesən, mamheitenhi mə nasoriien səvənhi trier pehe tukutaha. ³ Nənə nari riti mwi, kitaha saməregi nəmisəien me, reritaha ramagien a tukwe, ti nəri nə mə kitaha səukurən mə nəmisəien ramo kitaha samərer əknekın. ⁴ Nənə nərer əknekınien iamınha irə ramo Kumwesən rerin ramagien tukutaha. Nənə mə rerin ramagien tukutaha, noien nəha ramo kitaha saməmri pen əknekın nətərigien səkitaha irə. ⁵ Nənə mə nətərigien səkitaha raməmak əknekın ia Kumwesən, reritaha ko rıpkərou mhə, ti nəri nə mə Nənimwın İkinan sə Kumwesən rıməuvei pehe m kitaha rərəmın pehe nokeikeiien səvəi Kumwesən ia reritaha.

⁶ Fwe kupwən, nəpın nıskaiien səkitaha ramiwən ihi, nənə ia nəpın atuk-watukw səvənhi Kristo remhə ti nəkur ərəha me. ⁷ Rəknekın anan mə iərmama riti trəsəni nımıruien səvənhi memhə ti iərmama riti mwi nəri auər a mə iərmama nəha in tremhə tukwe in iərmama atukwatukw. Mətə rosi iərmama riti rukurən nəseni penien nımıruien səvənhi memhə ti iərmama riti mwi sə noien səvənhi ramasan anan ti nərmama. ⁸ Mətə Kumwesən rahatən nokeikeiien asori səvənhi m kitaha ia Kristo. Nəpın kitaha samo ihi noien ərəha, nənə in ruvehe memhə tukutaha.

⁹ Nənə ti nəri nə mə təkwtəkwuni mine kitaha sənətukwatukw raka ia nəmri Kumwesən ia nıte Kristo, ro a nukurənien irə mə Kumwesən niemaha trıpkəpi mhə mwi tukutaha, mətə Iesu Kristo truvehimıru kitaha. ¹⁰ Fwe kupwən nəpın kitaha saməmwəki ihi Kumwesən, in ro suatuk ia nemhəien səvəi Tini mə kitaha tsəuvehe in me nepwın. Ro pen təkwtəkwuni səuvəuvehe in me nepwın ro a nukurənien irə mə in truvehimıru kitaha ia nımıruien səvəi Tini. ¹¹ Nənə rıpkərou mhə nəri əpa nəha, mətə nari riti mwi, ia nəpın me kitaha samagien ti nəfe Kumwesən rino. In rınəriari pehe namasanien i saməuvehi rauku pen ti İərimənu səkitaha Iesu Kristo. Namasanien nəha ramo mə in me nepwın i kitaha.

Atam ruvei pehe nemhəien, mətə Kristo ruvei pehe nımıruien

¹² Fwe tui anan, noien ərəha rıməuvehe ia tıprənə i rıməuku pen ti iərmama kuatia nə Atam. Nənə ti nəri nə mə iərmama nəha rino noien ərəha, in remhə. Nənə ro pen kwənkwai noien nəha nərmama me pam tuhaməkeikei memhə ti nəri nə mə irəha pam kamho noien ərəha. ¹³ Nıpərhienien nərmama ia tıprənə i kamho noien ərəha kurirə Kumwesən rıpkuvei pehe Loa səvəi Moses, mətə

4:24: Rom 15:4, 1Pit 1:21   **4:25:** Aes 53:4-5, 1Kor 15:17   **5:1:** Rom 3:24,28, Rom 4:24   **5:2:** Efes 2:18, 3:12   **5:3:** Jem 1:2-3, 1Tes 1:5-7   **5:5:** Sam 22:5, 25:20, Hip 6:18-19   **5:8:** Jon 3:16, 1Jon 4:10   **5:9:** Rom 1:18, 2:5,8   **5:10:** Rom 8:7-8   **5:12:** Jen 2:17, Jen 3:6,19, Rom 6:23   **5:13:** Rom 4:15

Kumwesən rəpwəh nəvsini penien noien ərəha me səvənraha ti nəri nə mə Loa ramiwən ihi. ¹⁴ Mətə nemhəien ramərimənu ihi ia nəpən nəha. Fwe Atam meste pehe Moses nərmama me pam hemhə, nəri auər a mə irəha nepwən noien ərəha me səvənraha həpkəmwhen mhə ia noien ərəha səvəi Atam. Atam in iərmama riti kamətə pen Iesu Kristo irə sə truvehe kurirə irə.

¹⁵ Mətə nəri sə Kumwesən rinəriari pehe auər a i m nərmama ropə iti ia noien ərəha səvəi Atam. Noien ərəha səvəi iərmama kuation i Atam ruvei pehe nemhəien ti nərmama həpik, nənə nəri i ro nari asori. Mətə nəri asori sə rəpi raka, in i namasanien səvəi Kumwesən mine nəri sə rinəriari pehe auər a i m nərmama həpik, nənə nəri nəha rıməuvehe ia namasanien səvəi iərmama kuation a in i Iesu Kristo. ¹⁶ Nənə nəri sə Kumwesən rinəriari pehe auər a i m nərmama in ropə iti ia kwənkwai noien ərəha səvəi iərmama kuation a nəha Atam. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə Atam rino noien ərəha kuation, nənə Kumwesən rəkiri in ti noien səvənhi, mini mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə. Mətə kurirə, nəpən nərmama həpik ho noien ərəha rıpik nənə Kumwesən rəriari pehe auər a nəri amasan m kitaha, mo mə kitaha tsatukwatukw ia nənimen nənə mhəuvehi nımıruien. ¹⁷ Nıpərhiendien mə noien ərəha səvəi iərmama kuation a Atam rino nemhəien ramərimənu ia nərmama me pam, nənə nəri i ro nari asori. Mətə Iesu Kristo rino nari riti rasori məpi raka. Nərmama me pam səməme kamhəuvehi namasanien asori səvəi Kumwesən sə rinəriari pehe auər a i m nərmama, in i namasanien sə ramo irəha hatukwatukw ia nənimen, irəha tuhəuvehi nımıruien mharə irə mamhərimənu ti nəri i Iesu Kristo rino.

¹⁸ Ro iamınhi irə sətoni mə noien ərəha kuation a səvəi Atam rino mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə. Rəmwhen a mwi noien atukwatukw kuation a səvəi Kristo rino suatuk mə nərmama tuhəukurən mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. Nənə natukwatukwien nəha ramo mə nərmama pam həukurən nuvehien nımıruien. ¹⁹ Iərmama kuation rınərui nəkwai Kumwesən, nənə noien nəha ro nərmama həpik həuvehe nəkur ərəha. Rəmwhen a mwi iərmama kuation rino nəkwai Kumwesən nənə noien nəha tro nərmama həpik həuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən.

²⁰ Kumwesən rıməuvei pehe Loa səvəi Moses mə noien ərəha truvehe masori, nənə mə nərmama tuhəukurən noien ərəha me səvənraha. Mətə nəpən noien ərəha rıməuvehe masori, nənə namasanien səvəi Kumwesən ruvehe masori məpi raka mwi, ²¹ mə rəmwhen ia noien ərəha rınamərimənu ia nərmama me pam mavi pehe nemhəien ia nirəha fwe kupwən, ipwet mine namasanien səvəi Kumwesən rukurən nərimənuien, mamə nərmama hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, nənə irəha həuvehi nımıruien rerin ruku pen ti Iesu Kristo lərimənu səkitaha.

6

Ia nıkaren səvəi noien ərəha nərmama me səvəi Iesu Kristo həuvamhə raka

¹ Ro pen kitaha tsəfni irə? Ramasan mə kitaha tsaməmwur pen a ia noien ərəha pwəh namasanien səvəi Kumwesən ruvehe masori mwi ia kitaha?

² Rekəm! Ia nıkaren səvəi noien ərəha kitaha səuvamhə raka. Tsəfo mhəuvən mharə mwi irə? ³ Hiəukurən uə rekəm? Kitaha pam səməme kino paptaes ia kitaha ti nuveheien mho kuation ia Iesu Kristo, ia paptaes nəha səuvehe mho kuation kitaha min ia nemhəien səvənhi. ⁴ Ro pen ia nəpən nəha kino paptaes ia kitaha, rəmwhen mə kitaha səuvamhə kitaha Kristo, nənə kinimwi kitaha min, mə rəmwhen Kristo rınətui mwi ia nemhəien səvənhi ia nıskaiien

səvəi Tata səvənhi, kitaha mwi səukurən nuvehien nimiruien vi, mharə irə, mamhavən.

⁵ Ro iamnhi irə ti nəri nə mə səməuvehe mho kuation kitaha min ia nemhəien səvənhi, nənə tsəuvehe mwi mho kuation kitaha min ia noien sə Kumwesən rino in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁶ Kitaha səukurən mə nəpən kinərui tərini pen Kristo ia nei kamarkuau, kərui tərini pen irəha nimiruien akuas me səkitaha mə trouraha noien akuas ia nipwrataha sə rokeikei pik noien ərəha. Nənə rino mə noien ərəha trəpwəh mwi nərimənuien ia kitaha, ⁷ ti nəri nə mə iərmama sə remhə, niskaiien səvəi noien ərəha ripkərimənu mhə mwi irə.

⁸ Mətə mə kitaha səmamhə kitaha Kristo, saməni nipərhiēnien irə mə tsəmīru mwi kitaha min. ⁹ Kitaha səukurən mə Kumwesən rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro pen Kristo tripkemhə mhə mwi ia nəpən riti. Nemhəien ko ripkərimənu mhə mwi irə. ¹⁰ In remhə m kuation a mə trətēfi niskaiien səvəi noien ərəha, mətə ipwet mīne in ramīru irau Kumwesən.

¹¹ Ia noien a mwi nəha rerimīaha traməkeikei mamrhi mə ia nikaren səvəi noien ərəha kimīaha hiəuvamhə raka, mətə ia nikaren səvəi Kumwesən kimīaha hiaməmīru ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuation kimīaha Iesu Kristo. ¹² Ro pen noien ərəha trəpwəh nərimənuien ia nipwramīaha me səməme tuhemhə. Kimīaha tihəpwəh noien noien ərəha me nəha nipwramīaha me hokeikei pik. ¹³ Tihəpwəh nəseni penien nipwramīaha me həvən ia rəgi noien ərəha mə noien ərəha truvehi mo nərhəien me ia nipwramīaha, mətə tihəseni pen kimīaha m Kumwesən rəmwhen ia nərmama səməme kiməpeki raka irəha ia nemhəien mhəpeki pen ia nimiruien. Tihəseni pen nipwramīaha me ia rəgin mə in truvehi mo noien atukwatukw ia nipwramīaha. ¹⁴ Noien ərəha trəpwəh nərimənuien ia kimīaha ti nəri nə mə hiəpkarə tēgin mhə Loa səvəi Moses mətə hiamarə tēgin namasanien səvəi Kumwesən.

Noien atukwatukw ramərimənu ia nərmama me səvəi Iesu Kristo

¹⁵ Nənə rəfo? Ramasan mə kitaha tsamo a noien ərəha ti nəri nə mə səpkarə tēgin mhə Loa səvəi Moses mətə samarə tēgin namasanien səvəi Kumwesən? Rekəm! ¹⁶ Hiəukurən uə rekəm? Trini mīnuə hiəseni pen kimīaha kərkwi tərini kimīaha mə tihamo nəkwai iərmama riti, nənə, kimīaha nə iotukwininari me səvəi iərmama nəha hiamo nəkwān. Suatuk kəru ti nesi penien. Ia suatuk riti kimīaha iotukwininari me səvəi noien ərəha, nənə suatuk nəha ramevən ti nemhəien. Nənə ia suatuk riti mwi kimīaha iotukwininari me hiamo nəkwai Kumwesən, nənə suatuk nəha ramevən ti natukwatukwien ia nəmri Kumwesən. ¹⁷ Mətə kitaha səni tanak ti Kumwesən mə nəri auər a fwe kupwən noien ərəha rinərkwi tərini kimīaha hiamo nəkwān, mətə kurirə hio nəgkiariien pərhiēn sə kinahatən kimīaha irə ia rerimīaha pam. ¹⁸ Kiməfi raka noien ərəha ia kimīaha, hiəuvəuvehe raka mhəno kimīaha iotukwininari me səvəi noien atukwatukw.

¹⁹ Iakaməgkiari ia noien riti sə nərmama həukurən, in i noien səvəi iotukwininari mīne iəmə asori, ti nəri nə mə nətərigien səkimaha ripkəmwhen mhə ti nukurənien narimnari me səvəi Kumwesən. Fwe kupwən hiənəseni pen nipwramīaha me kərkwi tərini irəha kamho nəkwai noien əmkemik mīne noien ərəha sə rautə mamasori. Mətə ipwet mīne tihəseni pen nipwramīaha me pwəh kərkwi tərini irəha kamho a noien sə ratukwatukw, nənə kimīaha tihəuvehe mhəmher mho nərmama ikinan me səvəi Kumwesən. ²⁰ Fwe kupwən, noien ərəha rinərkwi tərini kimīaha hiamo nəkwān. Ia nəpən nəha

noien atukwatukw ripkərimənu mhə ia kimiaha. ²¹ Namasanien riti riwən hiaməuvehi rīməuku pen ti noien ərəha me səməme hiamauris tukwe nəha təkwtəkwuni. Kwənkwai noien ərəha me nəha, in nə nemhəien a. ²² Mətə təkwtəkwuni, kiməfi raka noien ərəha ia kimiaha. Kimiaha hiəuvəuvehe mhəno raka iotukwininari me səvəi Kumwesən. Namasanien sə hiaməuvehi ruku pen tukwe in nə kimiaha tihəuvehe mhəmher mho nəkur ikinan me səvənhi. Nənə kwənkwai namasanien nəha in nə nimiruien rerin. ²³ Ro iaminha irə ti nəri nə mə nəəkuien səvəi noien ərəha in nə nemhəien, mətə nəri sə Kumwesən raməriari pehe auər a i, in nə nimiruien rerin saməuvehi raku pen ti Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

7

Loa ko ripkəkwətəmhiri mhə iərmama sə ruvəmhə raka

¹ Piak me, iakaməgkiari m kimiaha səməme hiəukurən noien səvəi loa. Kimiaha hiəukurən uə rekəm? Loa rəkwi tərini iərmama riti nəpən in ramiru ihi. ² Rəmwhen ia nəri i. Pran riti sə rinerə raka loa rəkwi tərini irau səvənhi iərman nəpən iərman səvənhi ramiru, mətə trini minuə iərman səvənhi remhə, nənə kifi raka loa nəha irə sə rinərkwi tərini irau səvənhi iərman. ³ Mətə trini minuə in ramesi pen iərman əpə riti nəpən səvənhi iərman ramiru ihi, kani in mə pran sə rinerə raka kamakres i. Mətə trini minuə iərman səvənhi remhə, kifi raka loa nəha ia prən nəha. Nənə trini minuə in ramesi pen iərman əpə, kəpwəh niniiən in mə pran sə rinerə raka kamakres i.

⁴ Piak me, kimiaha mwi hiəmwhen ia prən nəha nemhəien rifi nari irə. Fwe kupwən iərman səkimiaha in nə Loa səvəi Moses, mətə ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəmhə raka ia nipwrai Kristo, təkwtəkwuni kimiaha hiəukurən nesi penien iərman əpə, iərman əpə nə in nə Kristo sə Kumwesən rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Kitaha samesi pen in mə rəmwhen ia nei rukuə kwənkwan kitaha mwi səukurən nukuəien noien amasan me səvəi Kumwesən. ⁵ Fwe kupwən nəpən kitaha samarə, mamhesi pen a noien ərəha səvəi nipwrataha, noien ərəha me nəha kitaha sokeikei pik Loa nəha raməsəpwiri irəha kamhərimənu ia nipwrataha, mamhəukuə kwənkwan nə nemhəien. ⁶ Ia nəpən nəha, Loa nəha raməkwtəmhiri kitaha rəmwhen samarə ia kalapus, mətə ipwet mine nəpwəh nəkwətəmhiriien kitaha, ti nəri nə mə rəmwhen mə kitaha səuvəmhə raka. Təkwtəkwuni kitaha samo tukwini nari m Kumwesən, mhəpwəh nesi penien suatuk akuas səvəi Loa nəha kimərai, mətə kitaha samesi pen suatuk vi səvəi Nənimwin Ikinan.

Loa in ramasan mətə nərmama niskaiien səvənraha riwən

⁷ Ro pen kitaha tsəfni irə? Tsəni mə Loa səvəi Moses rərəha? Rekəm! Kwa Loa nəha ramahatən iou mə noien ərəha rəfo irə. Mə Loa nəha riwən ko iapkukurən mhə. Trini minuə Loa nəha ripkini mhə mə, “Rerim trəpwəh nakresien narimnari me səvəi iərməpə,” nənə ko iapkukurən mhə mə noien nəha rəfo irə. ⁸ Mətə noien ərəha rinətoni suatuk ia nəgkiariien nəha səvəi Loa, mo rerik fwe imwə ramakres narimnari me səpəmsəpə səvəi iərməpə. Mətə trini minuə Loa riwən, noien ərəha ro nəri emhə irə. ⁹ Fwe kupwən, iakamreirei ihi Loa nəha, iakamiru a. Mətə nəpən nəgkiariien səvəi Loa nəha ruvehe, noien ərəha ruvehe mimiru nənə iou iakemhə. ¹⁰ Nəgkiariien nəha səvəi Loa rīməuvehe mə tro iərmama rimiru, mətə iou iakətoni mə ro iou iakemhə.

¹¹ Noien ərəha rinətoni suatuk ia nəgkiariien nəha səvəi Loa reikuə ia niraq, nənə ia noien nəha rousi əpune iou. ¹² Ro pen Loa in ro ikinan,

6:21: Rom 7:5, 8:6,13   **6:23:** Rom 5:12,15   **7:4:** Rom 6:2,11, Kal 2:19   **7:5:** Rom 6:21   **7:6:** Rom 8:2, 6:4   **7:7:** Eks 20:17, Dut 5:21   **7:8:** Rom 4:15   **7:9:** Jem 1:15   **7:10:** Lev 18:5, Rom 10:5   **7:11:** Jen 3:13, Hip 3:13   **7:12:** 1Tim 1:8

nənə, nəgkiariien səvənhi ro ikinan, matukwatukw, mamasan. ¹³ Nənə rəfo iərmama riti rini mə, “Rəfo mə Loa in nəri amasan riti, mətə ro iou iakemhə?” Mətə rekəm, nəgkiariien nəha rīpkatukwatukw mhə! Nəpīn iakukurən nəgkiariien səvəi Loa sə ramasan, noien ərəha sə rerik rokeikei ro iou iakemhə. Nənə təkwtəkwuni iakukurən mə noien ərəha me səiou irəha noien ərəha pərhiēn. Nənə nəpīn iakətoni nəgkiariien səvəi Loa, iakukurən mə noien ərəha rərəha anan.

¹⁴ Kitaha səukurən mə Loa rīməuku pen ti Kumwesən, mətə iou iərmama a, nīskaiien səiou riwən. Iou iakəmwhen a ia iərmama riti sə noien ərəha rīnərki tərini mamərimənu ia nirak. ¹⁵ Iou iapukurən mhə narimnari me səməme iakamo. Nəri amasan me səməme iakokeikei mə tako ipko mhə, mətə iakamo a nəri sə iapkoikei mhə. ¹⁶ Nənə mə iakamo nəfe iapkoikei mhə, iakaməsēni a mə Loa nəha ramasan. ¹⁷ Ro iamīnhi irə rīpkō mhə iou pərhiēn i sə iakamo noien ərəha, mətə noien ərəha sə ramarə ia nirak ramo. ¹⁸ Iakukurən mə iou iərmama a, nəri amasan riti riwən ramarə ia nirak. Nəri auər a mə nəpīn nepwīn iakokeikei mə tako nəri amasan riti, mətə ko iapko mhə. ¹⁹ Nəfe nəghīn iakamo rīpkō mhə nəri amasan sə iakokeikei mə tako, mətə iakamo a noien ərəha sə iapkoikei mhə mə tako. ²⁰ Nənə trini minuə iako nəfe nəghīn sə iapkoikei mhə mə tako, rīpkō mhə iou pərhiēn i iakamo, mətə noien ərəha sə ramarə ia nirak ramo.

²¹ Ro pen iakamətoni mə ramo iamīnhi irə ia nəpīn me pam. Nəpīn iakokeikei mə tako nəri amasan, mətə iakamo a noien ərəha. ²² Iou iakokeikei pīk Loa səvəi Kumwesən fwe imwə ia rerik. ²³ Mətə iakamətoni ia nīpwraak noien riti mwi sə ramaruagən irau noien səvəi nətərigiēn səiou. Nənə noien nəha rərkwī iou, mamō iou iakamo a nəfe noien ərəha səvəi nīpwraak rokeikei. ²⁴ Eh, iou iəmə iapkreği mhə ramasan! Sin trasitu ia nirak mə nīpwraak i sə tro iou iakemhə trīpkərīmənu mhə ia nirak? ²⁵ Iakīni tanak ti Kumwesən. Iesu Kristo Iərimənu səkītaha in tro!

Ro pen noien səiou ro iamīnhi irə: Ia nətərigiēn səiou iakamo nəfe Loa səvəi Kumwesən rani, mətə ia nīpwraak iakamo nəkwai noien ərəha.

8

Nīmīruien vi səvəi Nənimwīn Ikinan

¹ Mətə təkwtəkwuni nəha, nərmama səməme həməuvehe mho kuatia irəha Iesu Kristo nərpwīnien riwən sə Kumwesən tro mīnraha ti noien ərəha, ² ti nəri nə mə ia nəpīn me Nənimwīn Ikinan rauvei pen nīmīruien mīnraha kamhəuvehi raku pen ti Iesu Kristo. Noien nəha Nənimwīn Ikinan ramo rīneivinari ia nirak iakīnaraka raka ia nīskaiien səvəi noien ərəha mīne nemhəien. ³ Loa səvəi Moses rīreirei neivīien nari ia nərmama iamīnha irə ti nəri nə mə noien ərəha səvəi nīpwranraha ramouraha nəgse Loa nəha. Mətə nəri sə Loa nəha rīreirei noien Kumwesən rīno. In i rīnərhi pehe Tīni atukwatukw mə tremhə ti noien ərəha. Nənə Tīni ruvehe iərmama nīpwran rəmwhen ia nīpwrai nərmama ərəha me, nənə, Kumwesən rərpwīn noien ərəha me səvənraha ia nīpwrai Tīni. ⁴ In ro iamīnha irə mə nəgkiariien atukwatukw me ia Loa nəha tuhəuvehe mho nīpərhiēnien ia kitaha, kitaha nərmama me i samarə mhəpkesi pen mhə noien ərəha səvəi nīpwrataha mətə samarə mamhesi pen Nənimwīn Ikinan.

⁵ Nərmama səməme kamharə mamhesi pen noien ərəha səvəi nīpwranraha, narimnari me nəha noien ərəha səvəi nīpwranraha rokeikei kamhərimənu ia nətərigiēn səvənraha, mətə nərmama səməme kamharə

7:13: Rom 5:20   **7:14:** Sam 51:5, Jon 3:6   **7:15:** Kal 5:17   **7:18:** Jen 6:5, 8:21   **7:23:** Kal 5:17, Jem 4:1, 1Tes 2:11   **7:25:** 1Kor 15:57   **8:2:** Rom 7:23-24   **8:3:** Wok Me 13:38, 15:10, Fil 2:7, Hīp 4:15   **8:4:** Kal 5:16,25

mamhesi pen Nənimwɪn Ikinan, narimnari me nəha Nənimwɪn Ikinan rokeikei kamhərimənu ia nətərigien səvənraha. ⁶ Trini minuə iərmama riti noien ərəha səvəi nɪpwran ramərimənu ia nətərigien səvənhi, noien nəha trukuə kwənkwan, in nə iərmama nəha tremhə. Mətə trini minuə Nənimwɪn Ikinan ramərimənu ia nətərigien səvənhi, noien nəha trukuə kwənkwan in nə nimiruien mine nəmərinuien. ⁷ Trini minuə noien ərəha səvəi nɪpwrai iərmama ramərimənu ia nətərigien səvəi iərmama, nətərigien səvəi iərmama trɪpkewaiu mhə misiai Loa səvəi Kumwesən. Nɪpərhienien mə in rɪreirei anan noien. ⁸ Nənə nərmama me səməme noien ərəha səvəi nɪpwranraha ramərimənu ia nɪrəha ko həpko mhə reri Kumwesən ragien.

⁹ Mətə kimiaha i, noien ərəha səvəi nɪpwramiaha rɪpkərimənu mhə ia kimiaha iamɪnha irə, rekəm. Kimiaha nərmama Nənimwɪn səvəi Kumwesən ramarə ia rerimiahə, ro pen hiamarə mamho nəkwən. Trini minuə iərmama riti Nənimwɪn səvəi Kristo rɪpkərə mhə ia rerɪn, iərmama nəha rɪpko mhə in iərmama riti səvəi Kristo. ¹⁰ Mətə mə Kristo ramarə ia rerimiahə, nəri auər a nɪpwramiaha traməkeikei memhə ti noien ərəha, mətə nənimwɪmiaha ramɪru ti noien atukwatukw. ¹¹ Kumwesən rino Iesu rətui mwɪ ia nemhəien səvənhi. Nənə trini minuə Nənimwɪn səvənhi ramarə ia rerimiahə, Kumwesən sə rino Kristo rətui mwɪ ia nemhəien səvənhi, in truvei pehe mwɪ nimiruien m nɪpwramiaha me səməme tuhemhə.

¹² Ro pen piak me, nari riti nəha ikɪn kitaha tsaməkeikei mhə. Nəri nəha in i tsamarə mamhesi pen a Nənimwɪn Ikinan. Rərəha mə tsamarə mamhesi pen noien ərəha səvəi nɪpwrataha. ¹³ Trini minuə hiamarə mamhesi pen noien ərəha səvəi nɪpwramiaha, tihaməkeikei mhemhə. Mətə trini minuə ia nɪskaiien səvəi Nənimwɪn Ikinan hiamousi əpune noien ərəha me səməme hiamo ia nɪpwramiaha, nənə tihəmɪru. ¹⁴ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə nərmama me pam səməme Nənimwɪn Ikinan ramiri irəha, irəha nɪpwnəti Kumwesən me. ¹⁵ Nənə Nənimwɪn Ikinan i Kumwesən ruvəuvei pehe raka m kimiaha in rɪpko mhə kimiaha hiəhekɪr Kumwesən rəmwhen ia nərmama me i kɪnərkwi tərini irəha kamho nəkwai nəmə asori me səvənraha, mamhəhekɪr irəha. Mətə Nənimwɪn nəha ro kimiaha hiəuvehe nɪpwnəti Kumwesən me. Ia nɪskaiien səvəi Nənimwɪn nəha, kitaha samasək Kumwesən mə, “Rimimaha, Tata!” ¹⁶ Nənimwɪn nəha in rani pehe ti nənimwɪtaha mə nɪpərhienien kitaha nɪpwnəti Kumwesən me. ¹⁷ Nənə mə kitaha nɪpwnəti tata riti, tsaməkeikei mhəuvehi nautə səvəi tata. Nɪpərhienien, Kumwesən truvei pehe nautə səvənhi m kitaha, nənə kitaha tsəuvehi pəri nautə nəha kitaha Kristo. Mətə mə kitaha tsəuvehi pəri nautə kitaha Kristo, tsaməkeikei mhəuvehi pəri mwɪ nəmisəien kitaha min, nənə ro iamɪnhi irə Kumwesən truvehi utə kitaha, kitaha mwɪ tsəuvehi nasoriien kitaha Kristo.

Nasoriien sə trier pehe tukətoni ia nərmama me səvəi Iesu Kristo

¹⁸ Ia nətərigien səiou, nəpɪn reritaha ramrhi nasoriien sə trier pehe tukətə ia kitaha, nənə nəmisəien me i kitaha saməuvehi ipwet mine ho nəri auər a ia nɪrəha. ¹⁹ Təkwtəkɪwuni neiai mine tɪprənə mine narimnari me pam səməme Kumwesən rino kamhəti pen min mamheitenhi nəpɪn sə tuhətoni nɪpwnəti Kumwesən me tuhəier pehe irə. ²⁰ Iakani iamɪnha irə ti nəri nə mə neiai mine tɪprənə mine narimnari me pam səməme Kumwesən rino həuvəuvehe mhəuvəreirei mə Kumwesən rɪnəmri irəha ti nəfe. Nənə ro iamɪnha irə ti nəri nə mə rɪpko mhə narimnari me nəha hokeikei mə tuho iamɪnha irə, mətə ti

8:6: Rom 6:21   **8:7:** Mat 12:34, Jon 8:43, 12:39, Jem 4:4   **8:9:** 1Kor 3:16, 12:3   **8:10:** Kal 2:20, Efes 3:17, 1Tes 4:6   **8:13:** Kal 6:8, Kol 3:5   **8:15:** 2Tim 1:7, Mak 14:36   **8:16:** 2Kor 1:22   **8:17:** Kal 4:5-7, Rev 21:7   **8:18:** Rom 5:2, 2Kor 4:17   **8:19:** Kol 3:4   **8:20:** Jen 3:17-19

nəri nə mə Kumwesən in rokeikei iamínha irə. In ro irəha həuvehe mhəreirei mə in rínəmri irəha ti nəfe mə irəha tuhəti pen min mamheitenhi ²¹ nəpín sə in trifi nari ia nirəha. Ia nəpín nəha irəha tuharaka ia noien i rərkwi tərini irəha, noien sə ro mə irəha kamhəmərír auər a. Nənə nəpín Kumwesən trifi raka nari ia nirəha, tuhagien asori irəha nípwnəti Kumwesən me səməme kiməfi mwi nari ia nirəha.

²² Kitaha səukurən mə fwe kupwən anan meste pehe nəha təkwtəkwuni, neiai mine tìprənə mine narimnari me pam səməme Kumwesən rino kamhasək rəmwhen ia pran riti sə ramregi nəmisiəien mə trərəhi tini. ²³ Nənə rìpko mhə narimnari me əpa nəha səməme Kumwesən rino irəha kamhasək iamínha irə. Kitaha i Nənimwín Ikinan rìməkupwən mo səvənhi wok ia kitaha, kitaha mwi saməregi nəmisiəien nəha reritaha fwe imwə ramasək, sameitenhi Kumwesən mə tresi kitaha səuvehe nípwnətin me. Ia nəpín nəha in trifi nari ia nípwrataha. ²⁴ Fwe kupwən, ia nəpín nəha Kumwesən rìməuehimiru kitaha irə, kitaha saməti pen narimnari me nəha mamheitenhi. Trini minuə iərmama riti ruvehi nari riti sə in rameitenhi, nənə treitenhi mwi ti nəfe? ²⁵ Mətə kitaha saməti pen nari riti sə səpkətoni mhə ihi, nənə mho nətərigien səkitaha rəpwəmwis mameitenhi mə trier pehe.

²⁶ Ia noien a mwi nəha, Nənimwín Ikinan mwi ramasitu ia kitaha nərmama me i niskaiien səkitaha riwən, ti nəri nə mə kitaha səreirei mə nəfe noien ratukwatukw mə kitaha tsesi pen mhəfwaki, mətə Nənimwín Ikinan nəha in əpa raməgkiari m Kumwesən ia nəpín me tukutaha, mamasək ia nasəkien me ko kìpkregi mhə. ²⁷ Nənə Kumwesən sə ramətə pui reri nərmama, in rukurən nətərigien səvəi Nənimwín Ikinan, ti nəri nə mə Nənimwín nəha raməgkiari m Kumwesən ti nərmama me səvənhi, mamesi pen nəkwai Kumwesən.

Nari riti riwən truvehi raka kitaha ia nokeikeiien səvəi Iesu Kristo

²⁸ Kitaha səukurən mə narimnari me pam səməme kamhəuvehe, Kumwesən ramo kamhəuvehe mə tuho nəri amasan m nərmama hokeikei in, səməme in rìnəkwein ia nirəha mesi pen nətərigien səvənhi. ²⁹ Iakani iamínha irə ti nəri nə mə nərmama səməme Kumwesən ruvəukurən raka irəha fwe tui anan, in rəmri əpə irəha mə irəha tuhəuvehe mhəmwhen ia Tini. Kumwesən ro iamínha irə mə Tini truvehe mo nəmritaik ia piəvni me həpik. ³⁰ Nənə səməme in rəmri əpə irəha, in rəkwein irəha. Nənə səməme in rəkwein irəha, in rini mə irəha hatukwatukw ia nənimen. Nənə səməme in rini mə irəha hatukwatukw ia nənimen, in ruvehi utə irəha həuvehi nasoriien.

³¹ Ro pen kitaha tsəfni ia narimnari me i? Kumwesən ramarə tukutaha, nənə iərmama riti riwən riskai məpi raka sə trəmwəki kitaha. ³² In rìpkhekír mhə ti Tini atukwatukw mə tremhə tukutaha pam, mətə in rìnəsəni a irə. Nənə in rìməuvei pehe Tini m kitaha, nənə in trìpkəkwtəmhirì əknekín mhə mwi narimnari me nepwín mwi səvənhi, in truvei pehe a m kitaha. ³³ Kitaha nərmama me i Kumwesən rìmərfi kitaha mə səvənhi, iərmama riti riwən rukurən niniien nəgkiariien me nepwín ia kitaha mə kitaha səno noien ərəha, ti nəri nə mə Kumwesən əpa in ruvəni raka mə kitaha satukwatukw ia nənimen. ³⁴ Iərmama riti riwən rukurən niniien mə kitaha səno noien ərəha tsaməkeikei mhemhə tukwe. Iesu Kristo trìpkini mhə iamínha irə, kwa in remhə tukutaha, nənə kurirə irə Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə təkwtəkwuni Kristo in fwe ia nìkare Kumwesən mwatuk, raməgkiari tukwini səkitaha m Kumwesən. ³⁵ Nənə iərmama riti riwən rukurən nuvehi rakaiien kitaha ti nokeikeiien səvəi Kristo. Nəri auər

8:21: 2Tes 3:13, 1Jon 3:2   **8:23:** 2Kor 5:2-4, Kal 5:5   **8:24:** 2Kor 5:7   **8:27:** Sam 139:1, 1Kor 4:5   **8:28:** Efes 1:11   **8:29:** Kol 1:18, Hip 1:6   **8:31:** Sam 118:6   **8:32:** Jon 3:16   **8:33:** Aes 50:8   **8:34:** Sam 110:1, Wok Me 7:55-56, 1Jon 2:1

a mə säregi nėmisäien, uə sarə ia nəp̄in əknek̄in, uə nər̄mama hometə k̄itaha, uə nukumhə rahi, uə nautə sək̄itaha riwən, uə ipaka semhə, uə nər̄mama housi əpune k̄itaha, mətə narimnari me i ko hək̄uvehi raka mhə k̄itaha ti nokeikeiien səvənhi. ³⁶ Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Ti nəghim, Kumwesən, kamousi əpune kimaha ia nəp̄in me pam.

Kamətə kimaha iahəmwhen ia sipsip me səməme tukousi əpune irəha.”

³⁷ N̄ipər̄hienien, ia narimnari me pam nəha Kristo sə rokeikei p̄ik k̄itaha ramo k̄itaha saməskai mhəpi raka. ³⁸ Iou iakukurən amasan mə nemhəien uə n̄im̄iruien, uə nagelo me uə nərəmhə me, uə narimnari me səməme haməuvehe nəha təkwtək̄wuni uə narimnari me səməme tuhəp̄kuvehe, uə n̄iskaiien me, ³⁹ uə narimnari me fwe irənhə uə narimnari me fwe inhəripw Imwei Nəkur Həuvamhə, uə narimnari me səməme Kumwesən r̄ino kamharə ia neiai m̄ine t̄iprənə, ko irəha pam hək̄uvehi raka mhə k̄itaha ti nokeikeiien sə Kumwesən ramo m̄ k̄itaha ti nəri nə mə səməuvehe m̄ho kuatia k̄itaha Iesu Kristo l̄ərimənu sək̄itaha.

9

Noien sə Kumwesən rarfi nər̄mama me səvənhi irə

¹ Iakani pər̄hien ia nəmri Kristo iapkeikuə mhə. Iakamregi Nən̄imw̄in Ikinan fwe ia rerik mə nəgkiariien i iakamini ro n̄ipər̄hienien. ² Rerik rər̄kwəp̄ir mėmisə p̄ik ia nəp̄in me pam ³ ti səiou me nər̄mama me nəkur Isrel, ti nəri nə mə irəha hək̄ini mhə n̄ipər̄hienien ia Iesu Kristo. Irəha həmwhen ia piak me ti nəri nə mə ia n̄ipwramaha kimaha kwənək̄wus kuatia. Tr̄ini m̄inuə ko Kumwesən ruvehi raka iou ia rəgi Kristo, mo suatuk m̄inraha həuvehe m̄ho kuatia irəha min, mətə iou rerik ragien a mə tuko iam̄in̄ha irə ia nirak. ⁴ Nəkur Isrel me nəha, Kumwesən r̄inək̄wein irəha mə n̄ipwnət̄in me, mo pui pen nasoriien səvənhi m̄inraha, muvei pen nəgkiariien me səvənhi sə r̄inərihi tər̄ini əknek̄in irəha, nənə muvei pen Loa səvənhi m̄inraha, m̄ine nəfwakiiien fwe ia nimwə tapolen, m̄ine promes me səvənhi. ⁵ Kaha kupwən me səvənraha irəha nəha Epraham, Aesak, m̄ine Jekop. Nənə ia n̄ipwran Kristo ruku pen ia kwənək̄wus səvənraha. In Kumwesən sə rasori ia narimnari me pam. Pwəh nəgnəginiiien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iam̄in̄hi.

⁶ N̄ipər̄hienien nəkur Isrel me hək̄ik hək̄ini mhə n̄ipər̄hienien ia Iesu Kristo, mətə ia noien nəha r̄ipko mhə mə nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvəmwei. Iakani iam̄in̄hi irə ti nəri nə mə nər̄mama me nəha ia kwənək̄wus səvəi Isrel r̄ipko mhə irəha pam nəha Isrel pər̄hien. ⁷ Nənə nər̄mama me nəha ia kwənək̄wus səvəi Epraham, r̄ipko mhə irəha pam nəha n̄ipwnət̄i Epraham me. Mətə Kumwesən r̄iməni pen ti Epraham i mə, “Kwənək̄wus me səim tuhəuku pen ia Aesak.” ⁸ N̄ipwrai nəgkiariien nəha in i mə nəkwər̄hakwər̄ha me səməme hətui pehe ia nəgse n̄ipwrai iər̄mama r̄ipko mhə irəha nəha n̄ipwnət̄i Kumwesən me, mətə nəkwər̄hakwər̄ha me səməme hətui pehe ia nəgse promes səvəi Kumwesən kaməvsini irəha mə kwənək̄wus me səvəi Epraham. ⁹ Ro iam̄in̄ha irə ti nəri nə mə in i nəfe Kumwesən r̄iməni: “Ia nəp̄in atukwatukw nəha takrərig pehe m̄wi irə nənə Sera r̄inər̄əhi raka nər̄im riti iər̄man.”

¹⁰ Mətə r̄ipko mhə in əpa nəha. Takəgkiari m̄wi ia Repeka. In rər̄əhi mwirmwir Jekop m̄ine Isau. Tata səvənrau nə Aesak, kaha kupwən sək̄imaha.

8:36: 2Kor 4:11   **8:37:** Jon 16:33   **9:3:** Eks 32:32   **9:4:** Eks 4:22, Dut 7:6, 14:1-2   **9:5:** Mat 1:1-16, Jon 1:1, Rom 1:25   **9:6:** Nam 23:19, Rom 2:28   **9:7:** Jen 21:12   **9:8:** Kal 4:23   **9:9:** Jen 18:14   **9:10:** Jen 25:21

11-12 Mətə nəpın mwirmwir mi nəha krouəpwəh ihi nətuiien, nənə rouəpwəh ihi noien nari riti ramasan uə rərəha, Kumwesən ruvəni pen raka ti Repeka i mə, “Nərim sə rasori tro tukwini nari m nərim sə rouihi.” Nənə nəgkiariien nəha ramahatən amasan mə Kumwesən rarfi nərmama mamesi pen a nətərigien səvənhi maməkwein irəha, mətə rīpko mhə ti noien me irəha kamho. ¹³ Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Jekop iakokeikei, mətə Isau iakəmwəki.”

¹⁴ Ro pen kitaha tsəfni irə? Tsəni mə noien səvəi Kumwesən rīpkatukwatukw mhə? Rekəm! Kitaha ko səpkini mhə iamınha irə. ¹⁵ Mətə fwe kupwən Kumwesən rəgkiari m Moses, mını mə,

“Trini mınıuə iakokeikei mə takapi iərmama riti, takapi in,

trini mınıuə iakokeikei mə tako ramasan m iərmama riti, nənə tako ramasan min.”

¹⁶ Ro pen sətōni mə noien sə Kumwesən rarfi iərmama irə rəpwəh nesi penien nokeikeiien uə niseseien səvəi iərmama, mətə ramesi pen a napiien səvəi Kumwesən. ¹⁷ Ia Nəkukuə Ikinan, Kumwesən rini pen ti Fero, kig səvəi nəkur Ijip mə,

“Iakiməuvehi utə ik ti nari kuatia a,

mə nərmama tuhətoni niskaiien səiou ia niram, nənə mhəni irapw nəghik ia tənəmtənə me pam.”

¹⁸ Ro pen sətōni mə Kumwesən ramesi pen a nətərigien səvənhi. Trini mınıuə rokeikei mə trapi iərmama riti, in trapi. Trini mınıuə rokeikei mə tro iərmama riti kənkəpwə ruvehe miskai, in tro kənkəpwə ruvehe miskai.

¹⁹ Mətə kimiaha riti trini pehe tukw iou i mə: “Mə ro iamınhi irə, rəfo Kumwesən rani ihi mə noien səkītaha rərəha? Iərmama riti riwən ko rınise nəkwan.” ²⁰ Mətə ik sin i? Ik iərmama a. Rəfo ikaməkwaq raka ia nəgkiariien səvəi Kumwesən iamınhi? Rerim trirhi ro tekinari kino ia nise tīprənə rərpwu muvehe miskai. Ko rini pen ti iərmama rino mə, “Ikinəfo mo iou iamınhi irə?” Rekəm! ²¹ Iərmama sə ramo tekinari me ia nise tīprənə iamınhi, in rasori ia nise tīprənə, mukurən nuvehiien nise tīprənə riti mo tekinari kəru irə, riti səvəi nəpın amasan, nənə riti mwi səvəi wok auər a me.

²² Mətə Kumwesən in mwi rino rəmwhen ia iərmama sə ramo tekinari ia nise tīprənə. In rino nərmama nerpwin mə trouraha irəha. Nənə ia nəpın me in ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwis mameitenhi nəpın trərpwin noien ərəha me səvənraha mə nərmama tuhətoni niemaha səvənhi. ²³ In tro iamınha irə mo nərmama hətōni nasoriien səvənhi rasori pik anan, in truvei pen m nərmama me i rınapi irəha, səməme in rıməkupwən məpnəpenə ia nirəha mə tuhəuvehi nasoriien. ²⁴ Iakaməgkiari ia kitaha i nərmama səməme in rınəkwein ia kitaha, rīpko mhə nəkur Isrel əpa mətə nərmama mwi rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ²⁵ Rəmwhen ia nəgkiariien sə Kumwesən rıməni ia nəkukuə səvəi Profet Hosea, rani mə,

“Nərmama me i rīpko mhə irəha nərmama me səiou, takəkwein irəha mə, ‘Səiou me nərmama.’

Nənə nərmama me i iakinəpwəh nokeikeiien irəha fwe kupwən, takəkwein irəha mə, ‘Nərmama keikei me səiou.’ ”^a

²⁶ Nənə rani mwi mə:

“Ia kwopun atukwatukw nəha kiməni pen ti nirəha i mə,

‘Rīpko mhə kimiaha nərmama me səiou,’

tukəkwein irəha mə, ‘Kumwesən sə ramiru nīpwnətın me nə kimiaha.’ ”

9:11-12: Jen 25:23 9:13: Mal 1:2-3 9:16: Efes 2:8 9:17: Eks 9:16 9:18: Eks 4:21, 9:12, Eks 14:4 9:20: Aes 29:16, 45:9 9:21: Jer 18:6 9:23: Rom 8:29, Efes 1:3-12 a 9:25: Uə “Pran i kəpwəh nokeikeiien in fwe kupwən, takəkwein in mə, ‘Pran keikei səiou.’ ” Hos 1:6; 2:23

²⁷ Nənə Profet Aesea rəgkiari ia nəkur Isrel ia nəgkiariien i rani mə,
 “Nəri auər a mə nəkur Isrel tuhəpik rəmwhen ia nīpəkīr ia nīkare təsi,
 mətə tukuvehimīru a kwənkwan nepwīn,

²⁸ tī nəri nə mə lərimənu tro pam akwauakw a
 nəfe nəghīn rīmāni mə tro ia təkure tīprənə i.”

²⁹ Nənə rəmwhen ia nəgkiariien i Profet Aesea rīmāni fwe kupwən mə:
 “lərimənu sə rauvehi nīskaiien me pam rīməuvehimīru kītaha me nepwīn
 nəkur Isrel.

Mə in rīnapko mhə iamīnhi,
 ko kītaha səmwhen ia nəkur Sotom
 kītaha səuvəuvehe raka mhənəmwhen ia nəkur Komora.”

Nəkur Isrel me həpik həpkini mhə nīpərhienien ia Iesu Kristo

³⁰ Ro pen kītaha tsəfni irə? Nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel
 həpkousari mhə mə tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə tī nəri nə mə
 irəha hāni nīpərhienien ia Iesu Kristo nənə Kumwesən ro irəha hatukwatukw
 ia nənimen. ³¹ Mətə nəkur Isrel housari pīk ia suatuk səvəi nesi penien Loa mə
 irəha tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə irəha həpwəh natukwatuk-
 wien. ³² Tī nəfe? Tī nəri nə mə irəha kamhousari pīk mə tuhatukwatukw ia
 nəmri Kumwesən ia noien me səvənraha, mətə həpkesi pen mhə suatuk səvəi
 nahatətəien. Irəha hənəpəti raka ia kəruətərei sə nərmama kamhəpəti irə.

³³ Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
 “Hətoni ro! Iakaməmri kəruətərei riti fwe Saeon sə nərmama tuhəpəti irə,
 kəpwier sə tro irəha həmwei,
 nənə iərmama sə rani nīpərhienien irə, in tīpkaurīs mhə.”

10

¹ Piak me, ia rerik iakokeikei pīk mə Kumwesən truvehimīru nəkur Is-
 rel, nənə ia nəpīn me pam iakaməfwaki tukwe. ² Iakəsəni mə pərhien
 irəha kamhəgien pīk tī Kumwesən, mətə noien səvənraha rīpkesi pen mhə
 nukurənien. ³ Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə irəha həpkukurən amasan
 mhə mə tuhəfo mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. Nənə suatuk
 səvəi natukwatukwien Kumwesən rīnəmri, in i nahatətəien ia Iesu Kristo,
 irəha həpkisīai mhə irə, mətə irəha kamhousari mə tuhəmri atukw səvənraha
 riti, in i nesi penien Loa. ⁴ Mətə Kristo in rīno sampam ia noien səvəi
 nesi penien Loa mə nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhienien irə
 həukurən nuveheien mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən.

⁵ Moses raməgkiari ia natukwatukwien sə raku pen tī Loa ia nəgkiariien
 i sə in rīmərai mə, “lərmama sə ramo nəgkiariien me səvəi Loa, in truvehi
 nīmīruien ia nəgkiariien me nəha.” ⁶ Mətə natukwatukwien sə raku pen
 tī nahatətəien rani mə, “Rerīmīaha trəpwəh nīrhīien nəgkiariien i mə, ‘Sin
 trevən fwe irənhə ia neiai’ ” muvehi Kristo meiwaiu pehe? ⁷ “uə ‘Sin trevən
 fwe inhəripw ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən’ ” muvehi raka Kristo ia
 reri nəkur həuvamhə muvehi mutə pehe? ⁸ Natukwatukwien sə raku pen tī
 nahatətəien rīpkini mhə iamīnha irə, mətə rani mə, “Nəgkiariien nəha ipaka
 tukw ik. In fwe ia tərhum mīne ia rerīm.” In i nəgkiariien i səvəi nahatətəien
 kīmaha iahaməvisau irapw i. ⁹ Trīni mīnuə ikini irapw ia tərhum mə “Iesu
 in lərimənu,” nənə mīni nīpərhienien irə fwe imwə ia rerīm mə Kumwesən
 rīno in rətui mwi ia nemhəien səvənhi, nənə Kumwesən truvehimīru ik.
¹⁰ Nəpīn iərmama riti ruvehi Iesu ia rerīm mīni nīpərhienien irə, Kumwesən
 trīni irapw in mə in ratukwatukw ia nənimen. Nənə in truvehimīru mwi

iærmama sǝ rani irapw ia tǝrhun mǝ Iesu in Iǝrimǝnu sǝvǝnhi. ¹¹ Rǝmwhen ia Nǝkukuǝ Ikinan rani mǝ, “Nǝrmama me pam sǝmǝme kamhǝni nǝpǝrhienien ia iærmama nǝha, irǝha tuhǝpkauris mhǝ.” ¹² Nǝgkiariien nǝha sǝvǝi nǝrmama pam nǝri auǝr a mǝ ik iǝmǝ Isrel uǝ rǝpko mhǝ ik iǝmǝ Isrel. Iakani iamǝnhi irǝ ti nǝri nǝ mǝ Iǝrimǝnu kuatia a i ramǝrimǝnu ia nǝrmama me pam, mamǝriari pen ia namasanien sǝvǝnhi m nǝrmama sǝmǝme kamhǝkwein in. ¹³ Rǝmwhen ia nǝgkiariien i Nǝkukuǝ Ikinan rani mǝ, “Nǝrmama me pam sǝmǝme kamhǝkwein ia nǝghi Iǝrimǝnu, in truvehimiru irǝha.”

¹⁴ Mǝtǝ nǝrmama tuhǝfo mhǝkwein ia Iǝrimǝnu trǝni mǝnuǝ hǝpkini mhǝ nǝpǝrhienien irǝ? Nǝnǝ tuhǝfo mhǝni nǝpǝrhienien irǝ trǝni mǝnuǝ hǝpwǝh nǝregiien nǝvisauien sǝ ramǝgkiari irǝ? Nǝnǝ tuhǝfo mhǝregi trǝni mǝnuǝ iærmama riti sǝvǝi nǝvisauien riwǝn? ¹⁵ Nǝnǝ nǝrmama tuhǝfo mhǝvisau trǝni mǝnuǝ Kumwesǝn rǝpwǝh nǝrhi penien irǝha? Rǝmwhen ia nǝgkiariien i kimǝrai pen ia Nǝkukuǝ Ikinan rani mǝ, “Ramasan pik anan nǝpǝn nǝrmama kamhǝuvehe mǝ tuhǝvisau nǝgkiariien amasan!”

¹⁶ Mǝtǝ rǝpko mhǝ nǝkur Isrel me pam hǝmǝni nǝpǝrhienien ia nǝgkiariien amasan nǝha. Rǝmwhen ia nǝgkiariien sǝvǝi Profet Aesǝa rani mǝ, “Iǝrimǝnu, nǝrmama houihi a hǝni nǝpǝrhienien ia nǝgkiariien sǝkimaha.” ¹⁷ Ro pen nahatǝtǝien raku pen ia nǝri kamregi, nǝnǝ nǝri kamregi raku pen ia nǝgkiariien sǝ kamǝvisau ia Kristo. ¹⁸ Mǝtǝ iakamǝres mǝ nǝkur Isrel hǝuvǝregi raka nǝgkiariien nǝha uǝ rekǝm? Ouǝh, hǝuvǝregi. Rǝmwhen ia Nǝkukuǝ Ikinan rani mǝ, “Nǝrmama me pam hǝuvǝregi raka rerǝnraha, nǝgkiariien me sǝvǝnraha hǝuvǝvǝn mhǝneste tǝnǝmtǝnǝ me pam.”

¹⁹ Nǝnǝ iakamǝres nǝresien riti mwi mǝ nǝkur Isrel hǝuvǝukurǝn raka uǝ rekǝm? Ouǝh, hǝuvǝukurǝn. Moses rimǝkupwǝn mǝni irapw nǝgkiariien i sǝvǝi Kumwesǝn mǝ,

“Iou tako ramasan m nǝrmama nepwǝn ia tǝnǝ ǝpǝ iti, kimiaha tihǝtoni mhǝmwǝki irǝha. Tako ramasan m nǝrmama nepwǝn hǝreirei nari, kimiaha tihǝtoni niemaha rǝpi kimiaha.”

²⁰ Nǝnǝ Profet Aesǝa rini amasan mwi nǝgkiariien sǝvǝi Kumwesǝn mǝ, “Nǝrmama sǝmǝme hǝpwǝh nǝtuiien iou, hǝnǝtoni iou. Iakino pui pen iou m nǝrmama sǝmǝme hǝpwǝh nǝresien iou.”

²¹ Mǝtǝ ia nǝkur Isrel Kumwesǝn rani mǝ, “Ia nǝpǝn mǝ pam iakavi atukw rǝgik mǝ takasitu ia nǝrmama me i sǝmǝme kamhǝrui nǝkwak, mamhǝni ǝrǝha iou.”

11

Nǝkur Isrel kwǝnkwan nepwǝn nǝha ikin Kumwesǝn rimǝrǝfi irǝha

¹ Ro iamǝnhi irǝ iakamǝres mǝ pǝrhien Kumwesǝn rimǝuvei pen tǝkutan m nǝrmama me sǝvǝnhi? Rekǝm! Hǝtoni ro iou. Iou iǝmǝ Isrel. Iou iakuku pen ia kwǝnǝkwus sǝvǝi Epraham mǝne kwǝnǝkwus sǝvǝi Penjamin. ² Kumwesǝn rinǝpwǝh nuvei penien tǝkutan m nǝrmama me sǝvǝnhi sǝmǝme in ruvǝukurǝn raka irǝha fwe tui anan. Hiǝukurǝn uǝ rekǝm nǝfe Nǝkukuǝ Ikinan rani ia Profet Elaeja ia nǝpǝn nǝha ramǝgkiari m Kumwesǝn ti noien ǝrǝha me sǝmǝme nǝkur Isrel kamho? ³ In rini mǝ, “Iǝrimǝnu, irǝha hǝnǝusi ǝpune profet me sǝim,

- mhousesi testesi nifatə me səim.
 Iou əpa iakamarə,
 nənə irəha haməmwur mwi mə tuhousi əpune iou.”
- ⁴ Mətə Kumwesən rīməni pen nəfe ti Profet Elaeja? In rīməni mə,
 “Iakaməkwətəmhiri əknekin nərman me sefen taosen irəha nərmama me səiou.
 Irəha həpkinimwi mhə nukurhunraha mhəsi ai kumwesən eikuə i Paal.”
- ⁵ Nənə rəmwhen a mwi ipwet mine nəkur Isrel kwənkwan nepwīn nəha ikin sāməme Kumwesən rīmərfi irəha ia namasanien səvənhi. ⁶ In rīmərfi irəha ia namasanien səvənhi, mətə rīpko mhə mə rīrfi irəha ti noien me sāməme irəha kamho. Trīni minuə rīrfi irəha ti noien me sāməme irəha kamho, nənə namasanien sə trəriari irə minraha riwən rəmwhen mə ramərəku irəha ti wok səvənraha.
- ⁷ Ro pen, rəfo? Nəri nəha nəkur Isrel kamhətui, irəha həpwəh nətonien. Mətə nərmama sāməme Kumwesən rīmərfi irəha, irəha hətoni mhəuvehi. Sāməme nəha nepwīn sāməme həpwəh nətonien, Kumwesən ro irəha kənkəpwənraha ruvehe mīskai. ⁸ Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
 “Kumwesən ro nətəriгийн səvənraha rapri meste pehe ipwet,
 irəha ko həpkətoni mhə mwi nari riti ia nənimenraha,
 mhəpwəh mwi nireгийн nari riti ia nəkwəreginraha.”
- ⁹ Nənə Kig Tevīt rani mə,
 “Pwəh tepol sə irəha kamhani nari irə ruvehe mo kwənkru sə trouisi tərini irəha
 mine net sə tuhəvsausini pen irəha irə.
 Pwəh ruvehe mo nəri sə tro irəha hāmwei,
 mine nəri sə tro irəha həuvehi nərpwīnien ti noien ərəha me səvənraha.
- ¹⁰ Pwəh nənimenraha rīfwə həpwəh mwi nətonien nari.
 Pwəh irəha həregi rərəha ia nəpīn me rəmwhen ia iərmama ramikou ti təkutan.”

Rigi nei Kumwesən rīrīpīn pen ia nīpwren

- ¹¹ Ro pen iakaməres mə nəkur Isrel hənəpəti mhəmwei ko həpkərer mhə mwi? Rekəm, irəha həukurən nərerien mwi. Mətə ti nəri nəmə irəha ho noien ərəha, Kumwesən rauvehimīru nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə tro nəkur Isrel rerinraha revən ia namasanien nəha mə tuhəuvehi səvənraha.
- ¹² Noien ərəha sə nəkur Isrel həno ro namasanien revən ia tənəmtənə me. Nīmweiiien səvənraha ro namasanien revən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Mə ro iamīnhi irə tukəfo nəpīn nəkur Isrel me pam tuhərərig mwi ti Kumwesən? Kumwesən tro minraha namasanien rasori mwi.
- ¹³ Təkwtəkwuni iakaməgkiari m kimiaha nərmama rīpko mhə kimiaha nəkur Isrel. Iou aposol səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, ro pen iakəgnəgini wok i sə Kumwesən rīməuvei pehe miou. ¹⁴ Iakamo iamīnhi irə mə tako iou me nepwīn nəkur Isrel rerinraha revən ia namasanien i kamo m kimiaha nənə mhokeikei mə tuhəuvehi səvənraha, nənə ia noien nəha takuvehimīru irəha nepwīn. ¹⁵ Mə noien i Kumwesən rīno mərarki nəkur Isrel ro nərmama ia tənəmtənə me həuvehe mho in me nepwīn, tukəfo nəpīn in rīpeki pehe mwi nəkur Isrel? Noien nəha trukənoien i nərmama tuhətui mwi ia nemhəien. ¹⁶ Trīni minuə nərmama həmri karen nīkare bred səvəi nəveginien vi mə səvəi Kumwesən, nənə bred pəpwīə səvəi Kumwesən. Nənə

ia nægkiariien sǽvǽi nei, trīni mīnuǽ nukune nei sǽvǽi Kumwesǽn, rǽgrǽgin me mwi sǽvǽi Kumwesǽn.^a

¹⁷ Mǽtǽ kǽteftefi raka rǽgrǽgi nei nǽha nepwīn, nǽnǽ kuvehi kīmiaha, kīmiaha rǽgrǽgi nei olif sǽ rǽprmin, krīpīn pen kīmiaha ia tǽmwhekīnraha mǽ tihǽuvehi pǽri namasanien sǽvǽi nukune olif nǽha. ¹⁸ Nǽnǽ ro iamīnhi irǽ rǽrǽha mǽ kīmiaha hiamǽfiǽutǽ ia kīmiaha mamhǽtǽ ǽrǽha rǽgrǽgi olif nǽha. Mǽ hiamǽfiǽutǽ ia kīmiaha iamīnhi, rerīmiaha tramrhi mǽ nukune nei ramǽkw mǽni kīmiaha, mǽtǽ rīpko mhǽ kīmiaha rǽgrǽgi nei tihǽkw mǽni nukune nei. ¹⁹ Rosi kīmiaha riti trǽfiǽutǽ in mǽ, “Kīnǽteftefi raka rīgi nei me nepwīn kuvehi iou krīpīn iou ia tǽmwhekīnraha.” ²⁰ Nīpǽrhienien kīnǽteftefi raka irǽha, tī nǽri nǽ mǽ irǽha hǽpwǽh nahatǽtǽien ia Kumwesǽn, mǽtǽ ik ikamǽrer ia tǽmwhekīnraha tī nǽri nǽ mǽ iakamahatǽtǽ irǽ. Ro iamīnhi irǽ tikǽpwǽh nǽfiǽutǽien ik, mǽtǽ tikamǽkeikei mehekīr. ²¹ Trīni mīnuǽ Kumwesǽn rīnǽteftefi raka rǽgrǽgi nei atukwatukw tī nǽri nǽ mǽ hǽnǽpwǽh nahatǽtǽien, in trǽtefi raka mwi ik mǽ ik ikǽpwǽh nahatǽtǽien.

²² Ro pen sǽtoni mǽ Kumwesǽn rukurǽn noien ramasan m nǽrmama, mǽtǽ rukurǽn noien mwi rǽknekīn mīnraha. In ramo rǽknekīn m nǽrmama sǽmǽme hamǽmwei raka, mǽtǽ in ramo ramasan tukumiaha. Nǽnǽ trīni mīnuǽ kīmiaha hiamesi pen noien amasan sǽvǽnhi, in trīrīpīn mamō ramasan tukumiaha. Mǽtǽ trīni mīnuǽ kīmiaha hiǽpwǽh noien iamīnha irǽ, nǽnǽ in trǽtefi raka mwi kīmiaha. ²³ Nǽnǽ trīni mīnuǽ nǽkur Isrel hǽrǽrīg pehe mwi mhǽni nīpǽrhienien ia Iesu Kristo, nǽnǽ Kumwesǽn trīrīpīn mwi irǽha ia nukunen, tī nǽri nǽ mǽ in rauvehi nīskaiien tī noien iamīnha irǽ. ²⁴ Nīpwrai nægkiariien i mǽ kīmiaha nǽrmama rīpko mhǽ kīmiaha nǽkur Isrel hiamwhen ia rīgi nei ǽprmin i olif sǽ Kumwesǽn rīnǽrai raka, nǽnǽ mīrīpīn pen ia nei nǽha olif fwe ia nǽmhien sǽvǽnhi. Noien nǽha rīpko mhǽ noien atukwatukw riti sǽvǽi nei tī nuvehiien rīgi nei ǽpǽ riti mīrīpīn pen ia nei ǽpǽ riti. Mǽtǽ nǽkur Isrel hǽmwhen ia rīgi nei nǽha olif fwe ia nǽmhien. Nǽnǽ tǽkwtǽkwuni rīmǽru mǽ Kumwesǽn trīrīpīn mwi irǽha ia nukunenraha atukwatukw.

Kumwesǽn truvehimīru nǽkur Isrel me pam

²⁵ Piak me, nægkiariien pǽrhien riti Kumwesǽn rīnǽrkwafǽ i fwe kupwǽn iakokeikei mǽ kīmiaha tihǽukurǽn, tī nǽri nǽ mǽ rǽrǽha kīmiaha hiamǽfiǽutǽ ia kīmiaha mǽ hiǽukurǽn nari. Kumwesǽn rīno nǽkur Isrel me nepwīn kǽnkapwǽnraha ruvehe mīskai, mǽtǽ noien nǽha trǽpwǽh nǽmakien ia nǽpīn me. Nǽrmama me rīpko mhǽ irǽha nǽkur Isrel sǽmǽme tuhǽuvehe tī Kumwesǽn tuhamǽkeikei mhǽuvehe pam, nǽnǽ, noien nǽha ramo nǽkur Isrel kǽnkapwǽnraha riskai tro sampam. ²⁶ Nǽnǽ kurirǽ irǽ, Kumwesǽn truvehimīru pam nǽkur Isrel. Rǽmwhen ia nægkiariien i kīmǽrai pen ia Nǽkukuǽ Ikinan rani mǽ,

“Iǽrmama sǽ truvehimīru nǽrmama truku pen fwe Saeon.

In truvehi raka noien ǽrǽha sǽvǽi kwǽnǽkwus me sǽvǽi Jekop.”

²⁷ “Nǽnǽ in i promes sǽiou tako mīnraha

ia nǽpīn nǽha takuvehi raka noien ǽrǽha me sǽvǽnraha.”

²⁸ Nǽkur Isrel hǽnǽpwǽh nægkiariien amasan sǽvǽi Iesu Kristo, nǽnǽ ro iamīnhi irǽ irǽha hǽmwhen ia nǽrmama kamhǽmwǽki Kumwesǽn. Nǽri nǽha ro iamīnhi irǽ trasitu ia kīmiaha nǽrmama rīpko mhǽ kīmiaha nǽkur Isrel. Mǽtǽ tī nǽri nǽ mǽ Kumwesǽn rīmǽrīfi kaha kupwǽn me sǽvǽnraha, ro pen in

^a **11:16:** Nægkiariien i, nīpwran mǽ trīni mīnuǽ Epraham mīne kaha kupwǽn me sǽvǽi nǽkur Isrel irǽha nǽrmama me sǽvǽi Kumwesǽn, nǽnǽ nǽrmama ia kwǽnǽkwus sǽvǽnraha irǽha mwi nǽrmama me sǽvǽi Kumwesǽn. **11:17:** Efes 2:11-19 **11:18:** Jon 4:22 **11:20:** Rom 12:16 **11:22:** Jon 15:2,4, Hip 3:14 **11:25:** Rom 12:16, Luk 21:24, Jon 10:16 **11:26:** Mat 23:39, Sam 14:7

ramokeikei ihi irəha. ²⁹ Ro iam̄nhi irə ti nəri nə mə nəp̄in Kumwesən ruvər̄fi raka nərmama, məriari auər a narimnari me m̄inraha, ko r̄ipkərari mhə mwi ia nətərigien səvənhi. ³⁰ Kimiaha i nərmama r̄ipko mhə kimiaha nəkur Isrel fwe kupwən hiamərui nəkwei Kumwesən, mətə təkwtəkwni Kumwesən rapi kimiaha ti nəri nə mə nəkur Isrel hənərui nəkwan. ³¹ Ia noien a mwi nəha, ti nəri nə mə Kumwesən r̄inapi kimiaha ipwet mine nənə nəkur Isrel kamhərui nəkwei Kumwesən, ro pen Kumwesən trapi mwi irəha. ³² Nərmama me pam kamhərui nəkwei Kumwesən. Rəmwhen mə Kumwesən rərihi irəha kamharə ia kalapus. In ro iam̄nha irə mə in rukurən napien irəha pam.

Nəgkariien sampam kəgnəgini Kumwesən irə

³³ Hətoni ro, nautə mine nukurənien mine nətərigien səvəi Kumwesən harəmwhenimw pik!

Samətui nəkiriien me səvənhi mine suatuk me səvənhi ko səpkətə pam mhə!

³⁴ “Sin rukurən nətə puuien nətərigien səvəi Kumwesən, uə sin rukurən nəvəhagien min?”

³⁵ “Uə sin ruvəuvei pen raka nari riti min ia nəp̄in riti mə Kumwesən traməkeikei mər̄pw̄in pen min?” Iərmama riti riwən!

³⁶ Ro iam̄nhi irə ti nəri nə mə Kumwesən r̄ino narimnari me pam, nənə narimnari me pam kamharə ti nəri nə mə n̄iskaiien səvənhi raməkwtəm̄hiri irəha, narimnari me pam in r̄ino mə səvənhi.

Pwəh nəgnəginiien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iam̄nhi.

12

Pwəh səuvei pen n̄imiruien sək̄itaha m Kumwesən

¹ Piak me, ti nəri nə mə Kumwesən r̄ino narimnari me i ia napien səvənhi ro pen iakaməres skai m kimiaha mə tihaməkeikei mhəuvei pen n̄ipwramiaha me min rəmwhen ia nari riti sə ram̄iru mo ikinan i kauvei pen m Kumwesən ia təkure n̄ifatə rer̄in ramagien tukwe. In i suatuk atukwatukw sə tihəfwaki m Kumwesən irə. ² Tihəpwəh nuvehien noien səvəi nərmama ia t̄iprənə i, mətə pwəh Kumwesən ro nətərigien sək̄imiaha ruvehe mər̄məvi hiəsehu ro ia noien akuas sək̄imiaha. Mə hio iam̄nha irə hiəkurən nəkiriien noien me, mhətoni mə sə pəku nəha nəkwei Kumwesən, noien sə ramasan, rer̄in ragien tukwe, matukwatukw pam.

³ Nənə ti nəri nə mə Kumwesən rasitu ia nirak ia namasanien səvənhi, iou iakani pehe tukumiaha pam mə rer̄imiaha trəpwəh n̄irhien mə kimiaha iərmama riti. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi irapw nətərigien sək̄imiaha, mhəkiri mə ik nəfe iərmama pwəh resi pen atukwatukw nahatətəien sə Kumwesən r̄iməuvei pehe mik rasori uə rouihi. ⁴ N̄ipwrai iərmama n̄ipər̄pər̄in me həp̄ik, nənə n̄ipər̄pər̄in me nəha səvənraha wok səpəmsəpə.

⁵ Rəmwhen a mwi k̄itaha səp̄ik, mətə k̄itaha səmwhen ia n̄ipwrai iərmama kuatia, ti nəri nə mə k̄itaha səməuvehe mho kuatia k̄itaha Kristo. K̄itaha kuatia kuatia samər̄ip̄in pen ia k̄itaha me rəmwhen ia n̄ipər̄pər̄i n̄ipwrai iərmama,

⁶ mamhəuvehi n̄iskaiien me səpəmsəpə resi pen namasanien sə Kumwesən r̄inəriari irə m k̄itaha. Ro iam̄nhi irə k̄itaha tsaməkeikei mhəuvehi n̄iskaiien me nəha mhasitu ia k̄itaha me irə. Tr̄ini m̄inuə iərmama riti rauvehi n̄iskaiien ti n̄ini irapwien nəgkariien sə raku pen ti Kumwesən, pwəh in r̄ini irapw nəgkariien nəha mesi pen nahatətəien səvənhi. ⁷ Tr̄ini m̄inuə iərmama riti

11:32: Kal 3:22, 1Tim 2:4   **11:34:** Aes 40:13, 1Kor 2:16   **11:36:** 1Kor 8:6   **12:1:** Rom 6:11,13, 1Tes 2:5, Jon 4:24   **12:2:** Efes 4:23, Efes 5:10,17   **12:3:** 1Kor 12:11, Efes 4:7   **12:4:** 1Kor 12:12
12:5: 1Kor 12:27, Efes 4:25   **12:6:** 1Kor 12:4-11, 1Tes 4:10-11

rauuehi niskaiien ti no tukwiniiien nari, pwəh in ro tukwini nari. Trini minuə iərmama riti rauuehi niskaiien ti nahatənien, pwəh in rahatən. ⁸ Trini minuə iərmama riti rauuehi niskaiien ti nuuehi utaien nətərigien səvəi iərmama, pwəh in ruuehi utə. Trini minuə iərmama riti rauuehi niskaiien ti nəriariien nautə, pwəh in rəriari rasori. Trini minuə iərmama riti rauuehi niskaiien ti niriien nakalasia me, pwəh in riri irəha misese tukwe. Trini minuə iərmama riti rauuehi niskaiien ti nasituien ia nərmama, pwəh in rasitu ia nirəha ia rerin agien.

Nokeikeiien

⁹ Pwəh nokeikeiien səkimiaha hiamokeikei nərmama irə ro nokeikeiien pərhiien. Tihaməkeikei mhəmwəki noien sə rərəha, mhəkwtəmhiri əknekən noien sə ramasan. ¹⁰ Tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me rəmwəhen mə kimiaha piəvmiaha me, mhəsiəi kimiaha me. ¹¹ Tihaməkeikei mho wok səvəi Iərimənu səkitaha ia nəpin me pam rəmwəhen ia napw rauək ia rerimiahaha mhəpwəh nəpouien. ¹² Rerimiahaha traməkeikei magien ia nəpin me ti nəri nə mə hiaməmri pen əknekən nətərigien səkimiaha ia Kumwesən. Trini minuə hiəuuehi nəmisəien, tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, nənə mhəfwəki ia nəpin me. ¹³ Trini minuə nərmama nepwin səvəi Kumwesən səvənraha narimnari riwən, tihaməkeikei masitu ia nirəha, mhətə amasan iəpwisəpwis me səməme kamhəuwehe imwəmiaha.

¹⁴ Tihəkwein amasan ia nərmama səməme kamhometə kimiaha. Tihəkwein amasan ia nirəha, mhəpwəh nəkwein ərəhaien ia nirəha. ¹⁵ Nəpin nərmama kamhagien, kimiaha mwi tihagien kimiaha minraha. Nənə nəpin nərmama rerinraha rəpou, kimiaha mwi tihəsək kimiaha minraha. ¹⁶ Ramasan mə hiamarə nətərigien səkimiaha truvehe mo kuatia. Tihəpwəh nəfiəutəien ia kimiaha, mətə tihəuuehi nətərigien sə reiwaiu. Rerimiahaha trəpwəh nirhiien mə kimiaha hiəukurən pik nari.

¹⁷ Trini minuə iərmama riti ramo rərəha ia kimiaha, tihəpwəh nərpwinien noien səvənhi. Tihousari mə tiho noien sə nərmama pam tuhətoni mə ramasan. ¹⁸ Kimiaha tihousari mho narimnari me pam səməme hiəukurən noien mə tiharə ia nəmərinuien ia nəpin me kimiaha nərmama pam. ¹⁹ Nərmama keikei me, tihəpwəh nərpwinien noien ərəha səvəi iərmama riti, mətə tihəpwəh a pwəh Kumwesən ruvei pen niemaha səvənhi min. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə kimərai pen nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iou takərpwin noien ərəha səvəi nərmama, nipərhiienien iou tako.” ²⁰ Mətə tiho iaminihi irə:

“Trini minuə iərmama riti sə raməmwəki ik nukumhə rahi, tikaməkeikei məkwəni.

Trini minuə rəkwakwa, tikaməkeikei mhəuweve pen nui min rənimwi. Ia noien nəha tiko in rauris pik anan.”

²¹ Tihəpwəh nəseniien noien ərəha mə truvehi irapw niskaiien səkimiaha, mətə ia noien amasan tihəuweve irapw niskaiien səvəi noien ərəha.

13

Pwəh nərmama pam həsiəi nərmama asori me səməme kamhərimənu

¹ Pwəh nərmama pam həsiəi nərmama asori me səməme kamhərimənu. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə nərimənuien ruku pen əpa ti Kumwesən, nənə,

12:8: 2Kor 9:7   **12:9:** 1Tim 1:5, 1Pit 1:22, Amos 5:15   **12:10:** 2Tes 1:7, Fil 2:3   **12:11:** Wok Me 18:25, Rev 3:15   **12:12:** 1Tes 5:17   **12:13:** Hip 13:2   **12:14:** Mat 5:44, Wok Me 7:60, 1Kor 4:12   **12:15:** Sam 35:13   **12:16:** Rom 15:5, 11:20, Prov 3:7, Aes 5:21   **12:17:** 1Tes 5:15   **12:18:** Mak 9:50, Hip 12:14   **12:19:** Dut 32:35, Mat 5:39, Rom 13:4, 1Tes 1:6-7, Hip 10:30   **12:20:** Prov 25:21-22, Mat 5:44   **13:1:** Taet 3:1, Prov 8:15, Jon 19:11

nərmama me pam səməme kamhərimənu Kumwesən rinəmri irəha. ² Ro iaminih i irə trini minuə iərmama riti rərui nəkwai nərmama kamhərimənu, in rinərui nəri sə Kumwesən riməuvehi utə. Nənə nərmama səməme kamho iaminha irə tukərpwɪn noien ərəha səvənraha. ³ Nərmama səməme kamho noien amasan tuhəhekɪr nərmama kamhərimənu ti nəfe? Mətə nərmama səməme kamho noien ərəha irəha nəha tuhekɪr. Ikokeikei mə tikəpwəh nehekɪrien ia iərmama sə ramərimənu? Tikaməkeikei mo noien amasan, nənə in trəgnəgini ik tukwe. ⁴ Iakani iaminih i irə ti nəri nə mə iərmama sə ramərimənu in ramo tukwini nari m Kumwesən, mamō nari amasan ramasitu ia niram. Mətə trini minuə ikamo noien ərəha, tikaməkeikei mehekɪr ti nəri nə mə niskaiien sə in rauvehi ti nərɪpwɪnien noien ərəha ro nɪpərhiēnien. Iərmama sə ramərimənu in ramo tukwini nari m Kumwesən, mamərpwɪn noien ərəha me səvəi nərmama. Nənə noien nəha ramahatən pen niemaha səvəi Kumwesən. ⁵ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəsiai nərmama səməme kamhərimənu. Tihəpko mhə ti nəri nə mə hiamhekɪr əpa niemaha səvəi Kumwesən, mətə tiho mwi ti nəri nə mə hiəukurən mə in noien atukwatukw. ⁶ Ro iaminih i irə kimiaha hiamərəku pen mwi takis me, ti nəri nə mə nərmama səməme kamhərimənu irəha nərmama kamho tukwini nari m Kumwesən mamho wok səvənhi. ⁷ Kimiaha tihaməkeikei mhəuvei pen m nərmama me pam nəfe səvənraha. Iərmama sə rauvehi mane səvəi takis me səpəmsəpə, tihaməkeikei mhərəku pen takis me nəha min. Iərmama sə kamsiai, tihaməkeikei mhəsiai. Nənə iərmama sə kamo nəkwān, tihaməkeikei mho nəkwān.

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me

⁸ Rɪpkamasan mhə mə tiho kaon m nərmama nepwɪn. Mətə nari riti nəha ikɪn sə rəmwhen ia kaon səkimiaha tihaməkeikei mho. In i kimiaha tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. Iakani iaminih i irə ti nəri nə mə iərmama sə ramokeikei piəvni in ramo narimnari me pam Loa səvəi Kumwesən rani. ⁹ Loa nəha rani mə, “Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə,” “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama,” “Tikəpwəh nakresien,” “Rerim trəpwəh nakresien narimnari səvəi iərmama riti,” nənə Loa me nepwɪn mwi nəha ikɪn. Mətə nəgkariien riti nəha in rəuiui pam irəha, rani mə, “Tikaməkeikei mokeikei piām rəmwhen ikokeikei atukw a ik.” ¹⁰ Trini minuə iərmama riti rokeikei piəvni, ko rɪpko mhə nərəhaien min. Ro pen iərmama sə ramokeikei nərmama in ramo narimnari me pam Loa səvəi Kumwesən rani.

¹¹ Kimiaha tihaməkeikei mho iaminha irə ti nəri nə mə hiəukurən nəpɪn i samarə irə nəha təkwtəkwwuni mə rino raka nəpɪn atukwatukw sə tihətui mhəpwəh mwi napriien. Iakani iaminih i irə ti nəri nə mə nəpɪn sə Kumwesən truvehimiru kitaha irə ruvəuvehe ipaka, in ipaka mwi məpi raka fwe kupwən nəpɪn səpkuvehe vi a mhəni nɪpərhiēnien ia Iesu Kristo. ¹² Trɪpko mhə tui nəpitəvien ro sampam nənə nukuraanien ruvehe. Ro pen pwəh saraka ia noien me səvəi nəpitəvien nənə mho noien me səvəi nukuraanien. Noien me nəha həmwhen ia karkahu iərmama rarkahu irə mo tukuahag nɪpwɪn ti naruagəniēn. ¹³ Pwəh kitaha so noien amasan me rəmwhen ia nərmama səməme kamhavən ia nukuraanien. Tsəpwəh noien lafet ərəha me, mhəpwəh nənimwiiēn nənimwiiēn skai mhakənə irə, mhəpwəh nakresien nɪpran, mhəpwəh noien nəfe nəghɪn nətərigien ərəha səkitaha rokeikei, mhəpwəh nəvisəien, nənə reritaha trəpwəh nɪrhi ərəhaiēn kitaha me. ¹⁴ Mətə tiharkahu Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rəmwhen karkahu səkimiaha, nənə

13:3: 1Tes 2:13-14, 1Tes 3:13   **13:4:** Rom 12:19   **13:7:** Mat 22:21   **13:8:** Mat 22:39-40, Jem 2:8
13:9: Eks 20:13-15, 17, Dut 5:17-19, Dut 5:21   **13:10:** 1Kor 13:4-7   **13:11:** Efes 5:14, 1Tes 5:6-7
13:12: 1Jon 2:8, Efes 5:11, 6:11   **13:13:** Luk 21:34, Efes 5:18   **13:14:** Kal 3:27

rerimiahaha trəpwəh mwi nırhien suatuk me nepwın səvəi noien ərəha səvəi nıpwramiahaha mə tiho nəfe rokeikei.

14

Tukəfo ia iərmama nahatətəien səvənhi rıpkiskai mhə

¹ Trini minuə iərmama riti nahatətəien səvənhi rıpkiskai mhə ruvehe tukumiahaha, nənə kimiahaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiahaha tukwe, mətə tihəpwəh nəvisəien kimiahaha min ti nətərigien me səvənhi. ² Iərmama riti rini nıpərhiēnien mə in rukurən nəniēn nəveginien me pam, mətə iərmama riti mwi nahatətəien səvənhi rıpkiskai mhə in raməni a nəveginien ia nəmhien. ³ Pwəh iərmama sə raməni nəveginien me pam rəpwəh nətoni ərhəien iərmama sə rıpkəni mhə nəveginien me pam. Nənə pwəh iərmama sə in rıpkəni mhə nəveginien me pam rəpwəh niniēn mə iərmama sə raməni nəveginien me pam ramo noien ərəha. In trəpwəh niniēn iamınha irə ti nəri nə mə Kumwesən rınəsevər raka ia rerin ti iərmama nəha, minəsəni raka in ruvehe tukwe in. ⁴ Ik nəfe iərmama mə tikini mə iərmama sə ramo tukwini nari səvəi iərmama əpə riti mwi rino noien ərəha? Ia nəmri Iərimənu a səvənhi in trərer uə trımwei. Nənə in trərer ti nəri nə mə Iərimənu səvənhi rukurən noien mə in trərer.

⁵ Iərmama riti raməkiri mə nəpın kuatia ropə ia nəpın me nepwın, mətə iərmama riti mwi raməkiri mə nəpın me pam həmnəmwhen a. Pwəh nərmama kuatia kuatia hətərig ia nətərigien me səvənraha mə sə pəku nəha ro nıpərhiēnien. ⁶ Iərmama sə rerin ramrhi mə nəpın kuatia ropə ia nəpın nepwın, in ramo noien nəha mə trisiai Iərimənu səkitaha. Nənə iərmama sə raməni nəveginien me pam raməni mə trisiai Iərimənu səkitaha, ti nəri nə mə in rani tanak m Kumwesən ti nəveginien sənəni. Nənə iərmama sə rıpkəni mhə nəveginien me pam in mwi raməpwəh nəniēn ti nisaiēn Iərimənu səkitaha, nənə in mwi rani tanak m Kumwesən ti nəveginien sənəni. ⁷ Iərmama riti rıpkərimənu atukw mhə ia nımıruien səvənhi, nəri auər a mə in ramıru uə in remhə. ⁸ Trini minuə kitaha saməmıru, nımıruien səkitaha in səvəi Iərimənu səkitaha. Nənə trini minuə kitaha semhə, nemhəien səkitaha in səvəi Iərimənu səkitaha. Ro iamınhi irə trini minuə saməmıru uə səuvamhə, kitaha səvəi Iərimənu səkitaha. ⁹ Kristo rımamhə marə mətui mwi ti nəri, mə in truvehe Iərimənu səvəi nərmama səməme kamhəmıru mine səməme həuvamhə raka. ¹⁰ Ro pen rəfo ikaməkiri noien səvəi piām mə rərəha? Uə ik, rəfo ikamətə ərəha piām? Kitaha pam tsərer ia nəmri Kumwesən, in trəkiri kitaha ti noien me səkitaha. ¹¹ Iakani iamınhi irə ti nəri mə nə nəgkiariēn i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iou Iərimənu iakamıru, iakani nıpərhiēnien

mə nərmama me pam tuhənımwı nukurhunraha ia nənimək,

nənə nərmama me pam tuhəni irapw mə iou, iou Kumwesən.”

¹² Nəgkiariēn nəha nıpwran mə kitaha pam tsaməkeikei mhəni irapw noien me səkitaha ia nəmri Kumwesən.

¹³ Ro iamınhi irə pwəh kitaha səpwəh mwi nəkiriēn noien me səkitaha me mə rərəha mətə pwəh səuvehi nətərigien riti sə rani mə tsəpwəh noien nari riti ia nəpın riti sə tro piəvtaha riti rapəti mımwei. ¹⁴ Iou iakukurən amasan mə nəveginien me pam hamasan a ti nəniēn həkko mhə iərmama riti rəmkekik ia nəmri Kumwesən. Iesu Iərimənu səkitaha rasitu ia nırak mo iakuvehe mını nıpərhiēnien ia nəri nəha. Mətə trini minuə iərmama riti rerin rırhi mə nari riti rəmkekik ia nəmri Kumwesən, nəri nəha rəmkekik atukw a tukwe

14:1: Rom 15:7   **14:2:** Jen 1:29, 9:3   **14:3:** Kol 2:16   **14:4:** Mat 7:1, Jem 4:11-12   **14:5:** Kal 4:10   **14:8:** Luk 20:38, Kal 2:20, 1Tes 5:10   **14:10:** Mat 25:31-32, Wok Me 17:31, 2Kor 5:10, Fil 2:10-11   **14:12:** Kal 6:5   **14:14:** Wok Me 10:15, Taet 1:15

in. ¹⁵ Nəpɪn iko piəm riti rɪregi rərəha ti nəvegɪnien me səməme ikaməni ramahatən pen mə ikɪnəpwəh narəien i sə ikamarə irə mamə nokeikeien. Tikəpwəh noien mə nəri ikɪməni trouraha piəm riti sə Kristo rɪmamhə tukwe. ¹⁶ Nənə tikəpwəh noien mə nəri ikətɔni mə ramasan a tukɪni ərəha. ¹⁷ Nɪtətə sə Kumwesən ramərɪmənu irə rɪpko mhə in nə nəniien nari mɪne nənimwiien nari, mətə nɪtətə nəha in nə natukwatukwien, mɪne nəmərɪnuien, mɪne nəgɪnien sə Nənimwɪn Ikinan rauvei pehe. ¹⁸ Iərmama sə ramo tukwini nari m Kristo ia suatuk iamɪnha irə Kumwesən rerɪn ramagɪen tukwe, nənə nərmama mwi həkurən nɪniien mə noien səvənhi ratukwatukw.

¹⁹ Ro pen pwəh sousari ti noien sə raməmri nəmərɪnuien mɪne narɪmnari me səməme tuhasitu ia kɪtaha ti nuvrhəkɪnien kɪtaha me səuvehe mhəutə. ²⁰ Tikəpwəh nəseniien nəvegɪnien sənəm rouraha wok səvəi Kumwesən. Nəvegɪnien me pam hamasan a həkpo mhə iərmama riti rəmkekɪk ia nəmri Kumwesən, mətə rɪpkatukwatukw mhə mə tiko piəm rɪmwei ti nəniien nari. ²¹ Ro iamɪnha irə ramasan mə tikəpwəh nəniien nusai nari uə ikəpwəh nənimwiien nənimwiien skai rəmwhen ia waen uə noien nari riti mwi sə tro piəm rapətɪ mɪmwei.

²² Nahatətəien səim ti narɪmnari me nəha ramasan mə tikəkwtəmhirɪ ramarə a tukw ik mɪne Kumwesən. Trɪni mɪnuə iərmama riti ramesi pen noien sə in rukurən mə ramasan a, mɪpkregi mhə rərəha tukwe, in rerɪn tragɪen. ²³ Mətə trɪni mɪnuə iərmama riti nətərigɪen səvənhi ramo kəru ti nəvegɪnien riti, nənə in raməni, ramo noien ərəha ia nəmri Kumwesən, ti nəri nə mə in raməni nəvegɪnien nəha, mətə rəpwəh nɪniien nɪpərɪhienien irə mə ratukwatukw a mə tro iamɪnhi irə. Nəfe nəghɪn iərmama rəpwəh nɪniien nɪpərɪhienien irə mə ratukwatukw a mə tro, trɪni mɪnuə ramo, ramo noien ərəha ia nəmri Kumwesən.

15

¹ Kɪtaha nərmama nahatətəien səkɪtaha rɪskai tsaməkeikei mhasitu ia nərmama nahatətəien səvənraha rəpwəh nɪskaiien, mhəvrani nari pəmpəm me səvənraha, nənə mhəpwəh nəvraniien mə rerɪtaha tragɪen tukwe. ² Mətə pwəh kɪtaha sousari mə tso piəvtaha me rerɪnraha ragɪen, mho ramasan mɪnraha, mhəuvrhəkɪn irəha həuvehe mhəutə. ³ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə Kristo rɪpkousari mhə mə tro rerɪn əpa ragɪen. Rəmwhen ia nəgkɪariien i kɪmərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Nɪni ərəhaien me nərmama səpəmsəpə kamhəni ia niram, həuvehe mhəmək ia nɪrak.”

⁴ Kɪtaha səukurən mə nəgkɪariien me pam səməme kɪmərai pen ia Nəkukuə Ikinan fwe kupwən kɪmərai pen irəha mə tuhəvəhag m kɪtaha mə tsəmri pen əknekɪn nətərigɪen səkɪtaha ia Kumwesən. Kɪtaha səukurən noien noien nəha ti nəri nə mə samərer əknekɪn ia nəpɪn me nənə nəgkɪariien me səvəi Nəkukuə Ikinan kamhəuvehi utə nətərigɪen səkɪtaha.

⁵ Kumwesən əpa ramasitu ia kɪtaha mə tsərer əknekɪn ia nəpɪn me, nənə in əpa rauvehi utə nətərigɪen səkɪtaha. Nənə təkwtəkɪwuni iakaməres in mə trasitu ia kimiaha ia nətərigɪen səkimiaha mə truvehe mo kuatia rəmwhen ia noien səvəi Iesu Kristo. ⁶ Nənə iakaməres iamɪnha irə mə kimiaha pam rerɪmiaha rukurən nuveheien məmwhen ia reri iərmama kuatia a ti nuvehi utəien nəghɪ Kumwesən i in Kumwesən mɪne Tata səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkɪtaha.

14:15: 1Kor 8:11-13   **14:16:** Taet 2:5   **14:19:** Rom 12:18, Rom 15:2   **14:20:** 1Kor 8:13   **14:23:** Taet 1:15   **15:2:** Rom 14:19, 1Kor 9:19, 1Kor 10:24,33   **15:3:** Sam 69:9   **15:4:** Rom 4:23-24, 1Kor 10:11

⁷ Ro pen mə piəvtaha riti ruvehe tukumiaha tihəsevər ia rerimiahaha tukwe rəmwhen ia Kristo rinəsevər ia rerin tukumiaha nəpin hiəuvən tukwe in. Tiho iaminha irə pwəh nərmama həuvehi utə nəghi Kumwesən. ⁸ Iakani pehe tukumiaha i mə Kristo riməuvehe iərmama sə ro tukwini nari m nəkur Isrel^a mə trahatən mə Kumwesən in niperhienien, nənə mə tro promes me səməme Kumwesən rino m kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel həuvehe mho niperhienien. ⁹ Nənə in riməuvehe mə tro nərmama ripo mhə irəha nəkur Isrel həuvehi utə nəghi Kumwesən ti napiien səvənhi. Rəmwhen ia nəgkariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
 “Ro iaminh i irə takəgnəgini ik ia reri nərmama ripo mhə irəha nəkur Isrel, takəni nipo muvehi utə nəghim.”

¹⁰ Nənə in rani mwi mə:

“Kimiaha nərmama me ripo mhə kimiaha nəkur Isrel tihagien kimiaha nərmama me səvənhi.”

¹¹ Nənə rani mwi mə:

“Kimiaha nərmama me pam i ripo mhə kimiaha nəkur Isrel tihəgnəgini Kumwesən,^b
 kimiaha pam ia kwənəkwus me pam tihəuvei pen nəgnəginiien min.”

¹² Nənə Profet Aesea rani mwi mə:

“Nuai nei riti trukwesər ia Jese muvehe, mutə, mərimənu ia nərmama ripo mhə irəha nəkur Isrel.

Nərmama me nəha tuhəmri pen əknekən nətərigien səvənraha irə.”

¹³ Kumwesən əpa ramasitu ia kitaha mə tsəmri pen əknekən nətərigien səkitaha irə. Nənə təkwətəkwuni iakaməres in mə tro rerimiahaha ragien məpwuən nəpin kimiaha hiəni niperhienien ia Iesu Kristo. Iakaməres mə in tro iaminha irə mə ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan kimiaha hiəukurən nuveheien mhəskai mwi ti nəmri pen əknekiniien nətərigien səkimiaha irə.

Pol in aposol riti səvəi Iesu Kristo

¹⁴ Piak me, iou iakukurən amasan mə nimiruien səkimiaha rukuər ia namasanien, nənə hiaməuvehi nukurənien me pam, nənə hiəmwhen ti nəvəhagien m kimiaha me. ¹⁵ Nəgkariien me nepwin ia nəkukuə i həknekən kwopti, mətə iakətigase mirai pen m kimiaha mə tako a pwəh rerimiahaha ramrhi. Ratukwatukw a mə takəgkiari iaminha irə ti nəri nə mə Kumwesən riməuvei pehe namasanien səvənhi miou, ¹⁶ muvehi utə iou irə mə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo^c kərhi pen iou iakamevən ti nərmama ripo mhə irəha nəkur Isrel. Iou iakamowok rəmwhen ia pris riti, maməvisau irapw nəgkariien amasan səvəi Kumwesən. Rəmwhen ia pris rauvei pen narimnari me m Kumwesən ia təkure nifatə, iou mwi iakauvei pen nari riti min. Nəri nəha iakauvei pen m Kumwesən in i nərmama ripo mhə irəha nəkur Isrel. Nənə iakokeikei mə Nənimwin Ikinan tro irəha həuvehe mhəmher, mho ikinan i, nənə Kumwesən rerin tragien ti nuvehien irəha.

¹⁷ Ti nəri nə mə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ro pen iakukurən nəfiəutəien iou ti wok səvəi Kumwesən. ¹⁸ Mətə rəknekən mə takəgkiari ia nari riti iou atukw iakino. Takini a nəfe Kristo rino ia nirak ti nuviiien nərmama ripo mhə irəha nəkur Isrel həuvehe mho nəkwai Kumwesən. Kristo rino wok ia nəgkariien səiou mine noien me səiou. ¹⁹ Nənə in rino wok ia niskaiien səvəi nimtətien me mine narimnari me kamətoni kamərkərinari irə. In rino irəha pam ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan. Ro pen iakini irapw pam nəgkariien amasan səvəi Kristo, iakiməkupwən fwe Jerusalem

15:7: Rom 14:1   **15:8:** Mat 15:24   ^a **15:8:** Uə nərmama kuvehi ninhum minraha   **15:9:** Wok Me 3:25, Rom 11:30, 2Saml 22:50   ^b **15:11:** Uə Iərimənu   **15:12:** Rev 5:5   **15:16:** Rom 1:5, 12:3, Rom 11:13, Fil 2:17   ^c **15:16:** Uə iərmama sə ramo tukwini nari m Iesu Kristo   **15:18:** 2Kor 3:5

mevən ia kwopun me pam meste pen tənə nəha Ilirikam. ²⁰ Nənə ia nəpın me iakokeikei mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən ia kwopun me nepwın səməme kípkreği raka mhə nəghi Kristo ikin. Iakəpwəh nokeikeiien mə takuvrhəkin nari ia təkure nəri sə iərməpə rınəmri irapw.

²¹ Mətə rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama səməme kípkin i irapw mhə iərmama nəha mınraha, irəha tuhətoni in nənə nərmama səməme həpkreği raka mhə, irəha tuhəukurən.”

²² Noien i iakamo mamevən ia kwopun me səpəmsəpə nəpın rípik raməsisəg iou ti nuveheien mətoni kimiaha.

Pol rokeikei mə trətoni nakalasia me fwe taon nəha Rom

²³ Mətə təkwtəkwuni wok səiou ia kwopun i rino sampam. Ia nuk me rípik iakokeikei mə takuvehe mətoni kimiaha. ²⁴ Ro iamınhi irə rerik rırhi mə takuvehe mətoni kimiaha nəpın takevən ia tənə i Spen. Nəpın takuvehe tsarə nəpın kwakwa a, nənə iakokeikei mə tihasitu ia nırak ia navənien səiou.

²⁵ Mətə təkwtəkwuni iakamevən fwe Jerusalem mə takasitu ia nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikin. ²⁶ Nakalasia me fwe ia profens mi nəha Masetonia mine Akaea rerınraha ragien həuvei pehe mane me nepwın trasitu ia nərmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem səməme nautə səvənraha riwən. ²⁷ Rerınraha ragien a ti noien nəha. Nənə nıpərhienien səvənraha kaon rarə ti nəkur Isrel ti nəri nə mə irəha həuvehe mamhəuvehi pəri narimnari amasan me səvəi nəkur Isrel ramasitu ia nənımwınraha. Ro iamınhi irə ratukwatukw mə nərmama rípko mhə irəha nəkur Isrel irəha mwi tuhasitu ia nəkur Isrel, mhəuvei pen narimnari amasan me səvənraha trasitu ia nıpwrənraha. ²⁸ Takuvehi mane i həməuvei pehe miou mevən muvei pen mınraha. Nənə nəpın iako sampam ia nəri i, iakier mevən ia tənə i Spen, nənə ia navənien səiou takuvehe mətoni kimiaha. ²⁹ Nənə iakukurən mə nuveheien səiou sə takuvehe tukumiaha irə, trukuar ia narimnari amasan me səvəi Kristo mə kimiaha tihəregi ramasan.

³⁰ Piak me, ti nəri nə mə kitaha samahatətə ia Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, nənə Nənımwın Ikinan ramo kitaha samokeikei kitaha me, iakaməres kimiaha mə tihəfwaki əknekın m Kumwesən tukw iou rəmwhen iou mwi iakaməfwaki tukwe. ³¹ Tihəfwaki mə Kumwesən truvehi raka iou ia rəgi nəkur Jutia səməme həpkini mhə nıpərhienien ia Iesu. Nənə tihəfwaki mwi mə nəpın takevən mier pen fwe Jerusalem, nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikin rerınraha tragien ti nasituien səiou. ³² Nənə ia noien nəha, trini mınuə nəkwai Kumwesən pərhien, takuvehe mətoni kimiaha ia nagienien, nənə kitaha pam reritaha tragien. ³³ Pwəh Kumwesən i in nukune nəmərınuien tramarə tukumiaha. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

16

Pol rani ramasan revən ti nərmama me səpəmsəpə fwe taon nəha Rom

¹ Iou iakani pehe tukumiaha i mə kitirimətaha Fipi, ramasitu ia wok səvəi nəfwakiien fwe Kegkria, in prən amasan riti. ² Ramasan mə tihəuvehi in ruvehe mo kuatia kimiaha min ia nəghi Iərimənu səkitaha, noien nəha ratukwatukw mə nərmama me səvəi Kumwesən tuho. Trini mınuə nari riti səvənhi riwən, ramasan mə tihasitu irə, ti nəri nə mə in rinasitu ia nərmama həpik, masitu mwi ia nırak.

15:20: 2Kor 10:15-16   **15:22:** Rom 1:10-13   **15:24:** 1Kor 16:6   **15:25:** Wok Me 19:21
15:26: 1Kor 16:1, 2Kor 8:1, 2Kor 9:2,12, Wok Me 24:17   **15:27:** Rom 9:4, 1Kor 9:11   **15:29:** Rom 1:11
15:30: 2Kor 1:11, Kol 4:3, 2Tes 3:1

³ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Prisila mine Akwila, kimrahar minrau iamharo pəri wok səvəi Iesu Kristo. ⁴ Irau krinouərer irapw mə trouemhə ti nasituien ia nirak. Ripko mhə iou əpa, mətə iou mine nakalasia me pam səməme ripko mhə irəha nəkur Isrel kimaha iahaməni tanak ti nirau. ⁵ Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi ti nakalasia me səməme kamhousəsimwɪn irəha me fwe ia nimwə səvənrau.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti iərmama keikei səiou Epainetas, in riməkupwən mini nɪpərhienien ia Kristo fwe ia profens nəha Esia.

⁶ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Meri, in raməmwur pik ti nasituien ia kimiaha.

⁷ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Antronikas mine Junias kimrahar nəkur Isrel kimrahar minrau iamharevən ia kalapus. Aposol me kamhəsiai irau, irau kriməkupwən ia nirak rouni nɪpərhienien ia Kristo.

⁸ Tihəni tukwini ramasan səiou ia nəghi Iərimənu səkitaha revən ti Ampli-atas keikei səiou.

⁹ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Urpanas, kitaha min samo pəri wok səvəi Kristo. Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi ti Stakis keikei səiou.

¹⁰ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Apeles, in rinahatən pen raka mə in iərmama pərhien səvəi Kristo.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Aristopolas mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi.

¹¹ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Herotion iəmə Isrel riti mwi.

Tihəni tukwini ramasan səiou ia nəghi Iərimənu səkitaha revən ti Narkisos mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi. ¹² Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Trifaena mine Trifosa, prən mi nəha krauo wok səvəi Iərimənu səkitaha.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Persis keikei, pran riti sə ramo pik wok səvəi Iərimənu səkitaha.

¹³ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Rufas, iərmama riti sə raməmwur pik ti noien wok səvəi Iərimənu səkitaha.

Tihəni tukwini ramasan səiou revən mwi ti mama səvənhi. In rino ramasan miou rəmwhen ia mama atukwatukw səiou.

¹⁴ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Asukritas mine Flekon, mine Heremes mine Patropas mine Heremas mine piəvtaha me nepwɪn səməme kamharə irəha minraha. ¹⁵ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti Filolokas, mine Julia mine Nereas irau kitiriməni, mine Olimpapas, mine nərmama me nepwɪn səvəi Kumwesən səməme kamharə irəha minraha.

¹⁶ Tihəni ramasan tukumiaha me, mhakei m kimiaha me ia nakeiien sə rəmher. Nakalasia me pam səvəi Kristo kamhəni ramasan tukumiaha.

¹⁷ Piak me, iakaməgkiari skai m kimiaha mə tihaməsiari ti nərmama nepwɪn nəha ikɪn. Irəha kamhərukwomen nəvisəien me, mamhouraha nahatətəien səvəi nərmama, mamhahatən nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien i kinahatən raka kimiaha irə. Tihəpwəh nəvənien ipaka ti nirəha, ¹⁸ ti nəri nə mə nərmama səməme kamho iamɪnha irə, irəha həkko tukwini mhə nari m Kristo Iərimənu səkitaha, mətə irəha kamho tukwini nari m tɪpwɪnraha. Nənə ia nəgkiariien əsien me mine nəgkiariien me həkpwəh nəmwhenien, irəha kamheikuə ia nərmama me səməme həkukurən amasan mhə nari.

¹⁹ Nərmama həuvəregi raka nəvisaiuen mə kimiaha hiamə nəkwai Kristo, ro pen rerik ragien pik tukumiaha. Mətə iakokeikei pik mə tihəukurən amasan nari ti noien atukwatukw me, nənə mhəpwəh nəvənien ia noien ərəha me.

²⁰ Kumwesən in nukune nəməriniuen triṗko mhə tui in trəsəni kīmiaha hieivə tesi Setan ia nisumiaha. Pwəh namasanien səvəi Iesu Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha.

²¹ Timoti iərmama sə iarauo pəri wok kimrau min rani ramasan tukumiaha.

Nənə Lusias mine Jeson mine Sosipata, irəhar nəkur imwak mirəhar, harni mwi ramasan tukumiaha.

²² Iou Tertius i iakmərari tukwini nəgkiariien səvəi Pol ia nəkukuə i iakani ramasan tukumiaha ia nəghi Iərimənu səkitaha.

²³ Iəmə i Kaius rani ramasan tukumiaha. Iou Pol, iakamarə ia nimwə səvənhi, nənə nakalasia me kamhousəsimwīn irəha me ia nimwə səvənhi irəha pam kamhəni ramasan tukumiaha. Erastas i ramərimənu ia mane me səvəi taon nəha mine piəvtaha Kwotas, irau mwi krauni ramasan tukumiaha.

²⁴ a

²⁵ Pwəh səuvehi utə nəghi Kumwesən revən fwe irənhə ia nəpīn me. In əpa rukurən noien kīmiaha hiərer əknekīn ia nahatətəien səkīmiaha. Noien nəha ramesi pen nəgkiariien amasan səiou mine nəvisaiuen ia Iesu Kristo. Ramesi pen mwi nəgkiariien səvəi Kumwesən sə nīpwran rīnərkwafə fwe tui, ²⁶ mətə təkwtəkwwuni mine Kumwesən rīno pui nərmama hətoni. In Kumwesən sə ramarə rerīn. Profet me səvənhi me fwe kupwən həmərari pen nəgkiariien nəha səvənhi ia nəkukuə me səvənraha. In rīni mə nəgkiariien nəha traməkeikei mevən ti nərmama ia tənəmtənə me pam mə irəha tuhatətə irə mho nəkwān. ²⁷ Kumwesən əpa in Kumwesən, in əpa rukurən nari. Pwəh nəgnəgīniien revən tukwe in ia nuk nuk me ti nəri i Iesu Kristo rīno. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

16:20: Rom 15:33, Jen 3:15   **16:21:** Wok Me 16:1-2, Wok Me 19:22, 20:4   **16:23:** 1Kor 1:14
a 16:24: Niutestamen me nepwīn kīmərari pen ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris fwe kupwən nəgkiariien riti ia vas 24 rani iamīnhi irə mīnuə: “Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha pam.”   **16:25:** Efes 1:9, 3:5,9, Kol 1:26, Rom 1:5   **16:27:** 1Tim 1:17, Jut 25

Fas Korin

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i kani mə Fas Korin Pol rimərai revən ti nakalasia me fwe Korin ia nuk 55. Pol ramarə fwe Efesas mərhi pen nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Korin ti niriipwenien nəkukuə səvənraha. Korin raməmak ia nıkare təsi Metiterenian. In taon asori riti. Səvənhi nautə rasori. Mətə noien səvəi nəkur Korin rərəha. Ia tənəmtənə me pam nərmmama həukurən mə Korin in taon ərəha riti. Ti nəri nə mə nakalasia me fwe Korin həuvehe vi a mhahatətə ia Iesu Kristo, rəknekın ti nırəha ti noien noien amasan. Irəha kamho ihi noien ərəha. Nakalasia me fwe Korin haməvisə mınraha me. Irəha nepwın kamho noien ərəha anan. Pol rırai nəkukuə i mægkiari skai mınraha mamahatən irəha mə irəha tuhəfarə irə. In rırai nəgkiariien me nepwın ia nəkukuə i mə trahatən irəha ia narəien səvənraha. Trini mınuə irəha hesi pen nəgkiariien me nəha nənə tuhəukurən noien amasan mine noien ərəha.

¹ Iou Pol, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ti nəri nə mə Kumwesən rino rəmwhen ia sə in rokeikei, məkwein iou mə tako wok i, mine piəvtaha Sostenes.

² Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, kımiaha nərmmama me i Iesu Kristo rınəpərhi kımiaha hiəmher, nənə Kumwesən rınəkwein kımiaha mə nəkur ikinan me səvənhi, kımiaha mine nərmmama ia kwopun me pam səməme hiaməfwaki m Iesu Kristo Iərimənu səkitaha sə in Iərimənu səkitaha pam.

³ Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuien m kımiaha.

Pol rani vivi Kumwesən ti nakalasia me fwe Korin

⁴ Ia nəpın me iakani vivi Kumwesən tukumiaha, ti nəri nə mə rınəriari pehe namasanien səvənhi m kımiaha ia Iesu Kristo, ⁵ mo hiəuvehe mhəmwhen ia iərmama riti nautə səvənhi rasori. Nautə nəha in nəha niniien me pam mine nukurənien me pam hiaməuvehi raku pen ti Iesu Kristo. ⁶ Kumwesən rınəriari namasanien nəha m kımiaha iamınha irə ti nəri nə mə kımiaha hiaməni mə nəgkiariien sə raməvisau Kristo ro nıpərhiienien. ⁷ Ro pen kımiaha hiəuvəuvehi raka nıskaiien me pam səməme Nənimwın Ikinan rauvehi pehe, hiaməuvehi mamheitenhi nəpın nəha tukətoni Iərimənu səkitaha Iesu Kristo trier pehe. ⁸ In tro kımiaha hiərer əknekın meste nəpın sampam mə tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti ia kımiaha ia nəpın nəha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha truvehe mwi irə. ⁹ Kumwesən ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpın me. In rınəkwein kımiaha, mo kımiaha hiəuvehe mho kuatia kımiaha tını, Iesu Kristo, sə in Iərimənu səkitaha.

Nakalasia me fwe Korin kamheitehieitehi kusen səvənraha

¹⁰ Piak me, ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha iakaməres skai tuku-miaha mə kımiaha pam tihəni a nari kuatia, mhəpwəh noien mə nətərigien riti truvehe meitehi kımiaha. Mətə nəpın me nətərigien səkımiaha mine rerımiaha trouvehe rouo kuatia. ¹¹ Iakani iamınhi irə, piak me, ti nəri nə mə nəkur imwei Kloe nepwın haməni pehe tukw iou i mə kımiaha hiaməvisə. ¹² Nıpwrai nəgkiariien sə iakani ro iamınhi irə. Kımiaha kuatia kuatia hiaməgkiari. Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Pol.” Riti rani mə, “Iou iərmama

səvəi Apolos.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Pita.” Riti rani mə, “Iou iərmama səvəi Kristo.”

¹³ Hiənuə ko hieitehieitehi Kristo iaminha irə? Rəfo? Kınərui tərini pen iou Pol ia nei kamarkuau i tukumiaha? Uə kınə baptaes ia kimiaha ia nəghi Pol? ¹⁴ Iou iakamini tanak ti Kumwesən mə iapko mhə paptaes ia kimiaha riti, mətə iakino a paptaes ia Krispas mine Kaius. ¹⁵ Rerik ragien iaminha irə ti nəri nə mə iərmama riti ko rıpkıni mhə mə kınə baptaes irə ia nəghik. ¹⁶ (Nıpərhiendien iakino mwi paptaes ia Stefanas mine nərmama me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. Kurirə ia in, iakenouenou mə iakino mwi baptaes ia iərmama riti uə rekəm.) ¹⁷ Kimiaha hiəukurən mə Kristo rıpkərhi pehe mhə iou mə tako paptaes ia nərmama, mətə rərhi pehe iou mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi. Iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan nəha mıpkesi pen mhə nukurənien səvəi iərmama kamo nei kamarkuau i səvəi Kristo ruvehe nıskaiien səvənhi riwən.

Kristo in nukurənien mine nıskaiien səvəi Kumwesən

¹⁸ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nəvisaiien Kristo ia nei kamarkuau i ro narısien i ti nərmama səməme kamhəuvən mə tuhemhə, mətə tukutaha i nərmama səməme Kumwesən rauvehimıru kıtaha, nəvisaiien nəha in nıskaiien səvəi Kumwesən. ¹⁹ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iou takouraha nukurənien səvəi nərmama səməme həukurən amasan nari, nənə mo nəri auər a ia nukurənien səvəi nahatən me.”

²⁰ Iərmama sə rukurən amasan nari in pəku? Iahatən pəku səvəi Loa? Iərmama sə rarıpwen nəresien me ia tıprənə i in pəku? Həiwən! Kumwesən rıno nukurənien səvəi nərmama ia tıprənə i ruvehe mo narısien irə. ²¹ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə ia nukurənien səvəi Kumwesən in rıno mə nərmama səvəi tıprənə i tuhəpwəh nukurənien in ia nukurənien səvənraha. Mətə Kumwesən rerin ragien mə truvehimıru nərmama səməme kamhəni nıpərhiendien ia nəgkiariien i kıtaha saməvisau irə, nəgkiariien sə nərmama haməni mə ro narısien irə. ²² Nəkur Isrel hokeikei mə tuhətoni nımtətien me. Nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel kamhətui nukurənien, ²³ mətə kıtaha saməvisau Kristo kınərui tərini pen in ia nei kamarkuau. Nəgkiariien nəha nəkur Isrel kamhapəti irə mamhəmwei, nənə nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel kamhəni mə nəgkiariien nəha ro narısien i. ²⁴ Mətə nərmama səməme Kumwesən rınəkwein irəha, nəkur Isrel nepwın mine nərmama nepwın rıpkə mhə irəha nəkur Isrel, irəha hənətoni mə Kristo in nıskaiien səvəi Kumwesən mine nukurənien səvəi Kumwesən. ²⁵ Noien nəha səvəi Kumwesən sə nərmama kamhəni mə ro narısien i rukurən nari məpi raka nukurənien səvəi nərmama pam. Nənə noien nəha səvəi Kumwesən sə nərmama kamhəni mə nıskaiien səvənhi riwən rıskai məpi raka noien səvəi nərmama pam.

²⁶ Piak me, rerımiaha tramrhi nəpın Kumwesən rınəkwein kimiaha irə fwe kupwən. Ia nəpın nəha kimiaha hiəpik hiəpkukurən mhə nari ia nəmri nərmama. Kimiaha hiəpik hiəpkuvehi mhə nıskaiien, rıpkə mhə kimiaha hiəpik nıpwınəti nəmə asori me nepwın. ²⁷ Mətə Kumwesən rımərfi narimnari me səməme nərmama ia təkure tıprənə i haməni mə ro narısien i, mə ia noien nəha in tro naurısien m nərmama səməme həukurən nari. In rımərfi narimnari me səməme nərmama ia təkure tıprənə i haməni mə nıskaiien səvənraha riwən, mə ia noien nəha in tro naurısien m nərmama səməme nıskaiien səvənraha rarə. ²⁸ In rımərfi narimnari auər a me, mine narimnari

1:14: Wok Me 18:8, Rom 16:23   **1:16:** 1Kor 16:15   **1:17:** Mat 28:19, Jon 4:2   **1:18:** 2Kor 4:3, Rom 1:16   **1:20:** Aes 19:12, Aes 33:18, Aes 44:25, Job 12:17   **1:21:** Mat 11:25   **1:22:** Mat 12:38, Wok Me 17:28,32   **1:23:** Rom 9:32, 1Kor 2:14   **1:24:** Kol 2:3   **1:25:** 2Kor 13:4   **1:26:** Mat 11:25, Jon 7:48, Jem 2:1-5

me kamətə ərəha irəha, mə ia noien nəha in tro nərmama me kamətə irəha mə irəha nərmama anan me nepwɪn tuhəuvehe mho nərmama auər a ia nirəha. ²⁹ Kumwesən rino iamɪnhi irə mə iərmama riti riwən trəgkiari ərpwi ia nənimen. ³⁰ Mətə in rino kimiaha hiəuvehe mho kuation kimiaha Iesu Kristo. Nənə Kristo in nukurənien səkitaha ruku pen ti Kumwesən. In rino kitaha səuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. In rino kitaha səuvehe mho nəkur ikinan me səvənhi. In rinərəku suatuk mifi raka nari ia kitaha. ³¹ Ro iamɪnhi irə, rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Pwəh iərmama sə raməgkiari ərpwi, trəgkiari ərpwi a ia narimnari me səməme Iərimənu səkitaha rino.”

2

¹ Piak me, nəpɪn iakiməuvehe tukumiaha, iakuvehe mɪni irapw tukumiaha nəgkiariien i Kumwesən rɪnərkwafə irə fwe kupwən, mətə iapkɪni irapw mhə nəgkiariien uə nukurənien sə rutə pɪk, rekəm. ² Nəpɪn iakɪnamarə kitaha m kimiaha, rerik rɪskai mə tapkɪni irapw mhə mwi nari riti, mətə Iesu Kristo a mɪne nemhəien səvənhi ia nei kamarkuau. ³ Nəpɪn iakiməuvehe mətəni kimiaha, nɪskaiien səiou riwən anan, mamhekɪr ia nəpɪn me, mamətəmnɪmwɪn. ⁴ Nənə nəgkiariien səiou mɪne nəvisaiien səiou, iapkɪni irapw mhə mesi pen nukurənien səvəi nərmama ti nuvi peheien kimiaha. Mətə nəpɪn iakɪnəgkiari, hiətəni nɪskaiien səvəi Kumwesən mɪne wok səvəi Nənɪmwɪn Ikinan. ⁵ Iakɪno iamɪnha irə mə nahatətəien səkimiaha trəpwəh nərer penien ia nukurənien səvəi nərmama, mətə trərer pen ia nɪskaiien səvəi Kumwesən.

Nukurənien sə rauku pen ti Nənɪmwɪn səvəi Kumwesən

⁶ Mətə nɪpərhienien, nərmama me i həuvəskai raka ia nɪmɪruien səvənraha, kimaha iahaməvəhag mɪnraha ia nukurənien. Mətə nukurənien nəha rɪpkuku pehe mhə ti tɪprənə i uə ia nəmə asori me səməme kamhərimənu ia tɪprənə i. Nəmə asori me nəha tuhəuvehe mho nəmə auər a ia nirəha. ⁷ Mətə kimaha iahaməgkiari ia nukurənien səvəi Kumwesən sə rɪnamərkwafə fwe kupwən nərmama me həpkətəni mhə. Nukurənien nəha Kumwesən rɪnəmri raka fwe tui anan mə truvehi utə kitaha irə tsəuvehi nasoriien. ⁸ Nərmama səməme kamhərimənu ia tɪprənə i irəha pam həpkukurən mhə nəgkiariien nəha. Ko həpkukurən həpkərui tərini pen mhə Iərimənu asori səkitaha ia nei kamarkuau. ⁹ Mətə rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
“Iərmama riti riwən rɪnətə raka ia nənimen,
uə ruvəregi raka ia nəkwəregɪn,
uə rerɪn ruvərhi raka
nəfə Kumwesən rɪnəpnəpenə irə mə truvei pen m nərmama səməme hokeikei
in.”

¹⁰ Mətə Kumwesən rino pui pehe narimnari me nəha m kitaha ia Nənɪmwɪn səvənhi.

Nənɪmwɪn səvənhi rukurən noien iamɪnha irə ti nəri nə mə in ramətə pui narimnari me pam, mamətə pui mwi nətərigien səvəi Kumwesən sə rəmwhenɪmw. ¹¹ Narimnari me səməme iərmama rerɪn ramrhi, nənɪmwɪn əpa səvənhi fwe imwə rukurən. Ia noien a mwi nəha, narimnari me nəha səməme Kumwesən rerɪn ramrhi, Nənɪmwɪn əpa səvənhi rukurən.

¹² Nənɪmwɪn i kiməuvei pehe m kitaha rɪpkə mhə Nənɪmwɪn səvəi tɪprənə

i, mətə Nənimwɪn sə raku pen ti Kumwesən. Kiməuvei pehe m kitaha mə tsəukurən nəfe Kumwesən rauvei pehe auər a m kitaha. ¹³ In i nəgkiariien i kimaha iahaməni irapw. Nənə nukurənien səvəi nərmama ripkahatən mhə kimaha ia nəgkiariien me nəha, mətə Nənimwɪn nəha rinahatən kimaha irə. Nənə iahaməni irapw nəgkiariien pərhiēn me səvənhi ia nəgkiariien me səməme in rauvei pehe. ¹⁴ Iərmama sə Nənimwɪn səvəi Kumwesən riwən irə ko ripkuvehi mhə narimnari me Nənimwɪn nəha raməriari pehe i. In rətoni narimnari me nəha ho a narisien irə. Ko ripkukurən mhə irəha ti nəri nə mə kaukurən narimnari me nəha ia Nənimwɪn səvəi Kumwesən. ¹⁵ Iərmama Nənimwɪn səvəi Kumwesən ramarə irə raməkiri mamətə sas narimnari me pam, mətə iərmama riti riwən ko rəkiri noien səvəi iərmama nəha. ¹⁶ Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Sin rukurən nətəriɡien səvəi Iərimənu səkitaha mə trahatən in?”
Mətə kitaha saməuvehi nətəriɡien səvəi Kristo.

3

Kumwesən əpa trəkiri wok səvəi nərmama me səvənhi

¹ Piak me, fwe kupwən, nəpɪn iakinamarə kitaha m kimiaha, ko iapkəɡkiari mhə m kimiaha rəmwhēn iakaməɡkiari m nərmama Nənimwɪn səvəi Kumwesən rinərə raka ia nirəha, mətə iakinəɡkiari m kimiaha rəmwhēn mə kimiaha nərmama me a səvəi tɪprənə, uə kimiaha nəkwərhakwərha me a ia nɪmɪruien vi səkimiaha ia Kristo. ² Nəpɪn iakinamahatən kimiaha rəmwhēn iakauvei pehe a nəveɡinien mərməru m kimiaha. Iapkuvei pehe mhə nəveɡinien sikai m kimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəpkəmwhēn mhə ti nəniēn nəveɡinien sikai. Nənə nɪpərhiēnien təkwtəkɰuni hiəpwəh ihi nəmwhēnien ti nəniēn nəveɡinien sikai. ³ Noien səkimiaha rəmwhēn a ia noien səvəi nərmama səvəi tɪprənə i. Kimiaha hiamətəriɡ ərəha ia kimiaha me, mamhəvisə m kimiaha me. Noien nəha hiamo ramahatən pen mə kimiaha nərmama me a, noien səkimiaha rəmwhēn a ia nərmama nəpwɪn səvəi tɪprənə i. ⁴ Nəpɪn iərmama riti rɪni mə, “Iou iərmama səvəi Pol,” nənə riti mwi rɪni mə, “Iou iərmama səvəi Apolos,” noien nəha ramahatən pen mə kimiaha nərmama me a səvəi tɪprənə.

⁵ Hətoni ro. Apolos in nəfe iərmama? Pol in nəfe iərmama? Kimrau iotukwininari mi a iarɪnouasitu ia kimiaha mə tihəni nɪpərhiēnien ia Iesu. Kimrau iarauo wok sə Iərimənu səkitaha rɪməuvei pehe m kimrau kuatia kuatia mə trouo. ⁶ Rəmwhēn mə iou iakinəpwei nuni nari, nənə Apolos in rɪnəfwi ia nui, mətə Kumwesən rɪno rutə. ⁷ Ro iamɪnhi irə iərmama sə raməpwei nuni nari, uə iərmama sə raməfwi ia nui, in nəri auər a, mətə Kumwesən in nukune wok nəha, ti nəri nə mə in ramo narimnari haməmɪru mamhəutə. ⁸ Iərmama sə raməpwei nuni nari mɪne iərmama sə raməfwi ia nui irau krouəmnəmwhēn a. Kumwesən trərəku irau mesi pen atukwatukw wok sə irau kro. ⁹ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə kimrau iotukwininari mi səvəi Kumwesən iarauo pəri wok. Nənə kimiaha hiamwhēn ia nəmhien səvəi Kumwesən uə nɪmwə səvəi Kumwesən.

¹⁰ Ia namasanien səvəi Kumwesən sə rɪnəriari pehe irə miou, iako rəmwhēn ia iərmama sə rukurən amasan nuvrhəkinien nɪmwə, məmri irapw nəri skai riti tukuvrhəkin pen nɪmwə ia təkuren, nənə təkwtəkɰuni iərməpə rauvrhəkin pen nɪmwə ia təkure nəri skai nəha iakinəmri irapw. Pwəh nərmama

hətui amasan mə kamhəfo mamhəuvrhəkin pen nimwə irə. ¹¹ Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə iərmama riti ko ripkəmri irapw mhə nəri skai riti sə tuku-vrhəkin pen nimwə irə ropə ia nəri skai nəha kinəmri irapw raka. Nəri skai nəha in nəha Iesu Kristo. ¹² Nərmama nepw̄in haməuvehi narimnari me səməme tuhəuvrhəkin nimwə irə rərer k̄ini tui rəmwhen ia aean mi nəha kol mine silva mine kəpwier amasan me səməme nənimenraha rəknekin. Nərmama me nepw̄in mwi haməuvehi narimnari me səməme ko həkərər əpwəmwis mhə rəmwhen ia nei mine nig mine nimwai nari. ¹³ Tukətoni wok səvəi nərmama kuatia kuatia ti nəri nə mə nəp̄in səvəi Kristo tro pui irəha. Ia nəp̄in nəha napw trahi wok səvəi nərmama kuatia kuatia mahatən pen wok səvənraha mə ramasan uə rərəha. ¹⁴ Tr̄ini m̄inuə napw rəpwəh nahi əmwesiien wok sə iərmama riti ruvrhəkin pen ia təkure nəri skai kinəmri irapw, iərmama nəha truvehi nərəkuien riti. ¹⁵ Mətə tr̄ini m̄inuə napw rahi əmwesi wok səvəi iərmama riti, iərmama nəha trarfai ia nərəkuien səvənhi. Mətə Kumwesən truvehim̄iru in rəmwhen ia iərmama riti sə napw r̄inahi nimwə səvənhi mine narimnari me səvənhi nənə in əpa ram̄iru.

¹⁶ Hiəukurən uə rekəm? Nimwə səvəi Kumwesən in nə kimiaha. Nən̄imw̄in Ikinan ramarə ia kimiaha. ¹⁷ Tr̄ini m̄inuə iərmama riti rouraha nimwə səvəi Kumwesən, Kumwesən trouraha in. Iakani iam̄nha irə ti nəri nə mə nimwə səvəi Kumwesən ro ikinan i, nənə nimwə nəha in nə kimiaha.

¹⁸ Rərəha mə iərmama riti treikuə atukw a irə. Tr̄ini m̄inuə kimiaha riti rer̄in ramrhi mə in rukurən nari nəha təkwtək̄wuni ia nəmri nərmama, ramasan mə pwəh ruvehe iərmama riti nərmama haris irə. Ia suatuk nəha in truvehe mukurən nari. ¹⁹ Ro iam̄nhi irə ti nəri nə mə nukurənien səvəi nərmama ia t̄iprənə i ro naris̄ien i ia nəmri Kumwesən. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Kumwesən ramo mə nərmama səməme həkurən nari
noien ikou me səvənraha trousi tərini irəha rəmwhen ia kwənkru.”

²⁰ Nəkukuə Ikinan rani mwi mə,

“Iərimənu rukurən mə nətərigien səvəi nərmama səməme həkurən nari
ho a nəri auər a ia nirəha.”

²¹ Ro iam̄nhi irə tihəpwəh n̄iniien mə kimiaha nərmama səvəi iərmama i uə kimiaha nərmama səvəi iərmama nəha mə tihəuvehi utə atukw a kimiaha tukwe. Kumwesən rauvei pehe narimnari me pam mə trasitu ia kimiaha.

²² Pol uə Apolos uə Pita uə təkure t̄iprənə uə n̄im̄iruien uə nemhəien uə nəp̄in ipwet mine uə nəp̄in sə t̄ipkuvehe, mətə irəha pam sək̄imiaha, ²³ kimiaha nəha səvəi Kristo, nənə Kristo in səvəi Kumwesən.

4

Aposol me səvəi Kristo

¹ Ro iam̄nhi iərmama riti trəfətə kimaha irə? In trətə kimaha rəmwhen ia kimaha iotukw̄in̄inari me səvəi Kristo. Nəgkiariien me i səvəi Kumwesən hənəmərkafe fwe kupwən, Kumwesən r̄inəmri pehe nəgkiariien me nəha ia rəgimaha mə tahətui amasan tukwe. ² Nənə kimiaha hiəukurən nərmama me səməme iəmə asori riti rəmri pen narimnari me səvənhi ia rəḡinraha hamətui tukwe, irəha tuhaməkeikei mho wok səvənraha ramasan mə nəp̄in iəmə asori rətoni wok səvənraha nənə r̄ini n̄ipər̄hienien ia nirəha. ³ Mətə tukw iou, ro a nəri ouihi riti tr̄ini m̄inuə kimiaha uə nərmama əpə me nepw̄in hən̄uə tuhəkiri noien səiou. Iou mwi ko iapkəkiri atukw mhə noien səiou iam̄nhi irə. ⁴ Ia nətərigien səiou, iou iakino a sə ramasan, mətə ripko mhə iakani mə iakatukwatukw. Iərimənu sək̄itaha in əpa ratukwatukw ti

nəkiriien noien səiou. ⁵ Ro iam̄nhi irə tihəpwəh nəkiri akwauakwien noien səvəi nərmama ia nəp̄in sə r̄ipkatukwatukw mhə mə tukəkiri noien səvəi nərmama irə. Tihəfwini meste nəp̄in lərimənu səkitaha truvehe irə. In truvehe m̄ipeki irapw narimnari s̄əməme hamərkwafə ia nəpitəvien, m̄ipeki pehe ia nukuraanien, nənə m̄ini irapw nətərigien afafa me səvəi nərmama ia nukuraanien. Ia nəp̄in nəha Kumwesən trəgnəḡini nərmama kuatia kuatia mesi pen atukwatukw noien amasan me s̄əməme hənə.

⁶ Piak me, iakiməni nəgkiariien me i ia kimrau Apolos mə trasitu ia kimiaha. Iakokeikei mə tihəuvehi nukurənien ia kimrau nənə mhəukurən n̄ipwrai nəgkiariien i sə rani mə, “Tikamevən məpwəh nəpi rakaien nəfe kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan.” Rərəha mə tihərpwi kimiaha ti iərmama riti mamhəni ərəha riti. ⁷ Rəfo? Kimiaha hiasori mhəpi raka nərmama me pam? Rekəm! Kimiaha hiəpkuvehi mhə nari riti sə ruku pehe atukw tukumiaha. Narimnari me pam s̄əməme hiaməuvehi, Kumwesən rauvei pehe auər a m kimiaha. Ro pen r̄ipkəmwhen mhə mə tihaməgkiari ərpwi.

⁸ Rəfo nəha? Rosi kimiaha hiəuvəukuər raka uə? Rosi nautə səkimiaha ruvəuvehe m̄inasori raka uə? Rosi kimiaha hiənəvtənhi raka kimaha mhəuvehe mho kig me ia kimiaha uə? Kamo hiamərimənu pərhien kimaha iahokeikei pwəh s̄ərimənu pəri kitaha m kimiaha. ⁹ Kimaha aposol me, mətə iakamətoni mə Kumwesən ruvehi irapw kimaha inhəripw anan. Kimaha iahəmwhen ia nərmama s̄əməme kinəkiri raka irəha mə tuhaməkeikei mhəmhə. Rəmwhen mə iahamərer ia nəmri nagelo me m̄ine nərmama me pam səvəi tiprənə mə irəha tuhəspau ia noien səvəi nemhəien səkimaha. ¹⁰ Kimaha nərmama səvəi Kristo ro pen nərmama kamharis ia kimaha mə kimaha iahəreirei nari. Mətə rəfo? Rosi kimiaha hiəukurən nari ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhənə kuatia kimiaha Kristo uə? Kimaha n̄iskaiien səkimaha riwən. Mətə rəfo? Rosi n̄iskaiien səkimiaha rərə uə? Nərmama kamhəni ərəha kimaha. Mətə rəfo? Rosi irəha kamhəsiai kimiaha uə? ¹¹ Meste pehe ipwet m̄ine nukumhə ramahi kimaha, kimaha iahaməkwakwa, mamharkahu ia tinari eitehi me, nərmama hamousi kimaha, nimwə səkimaha riwən. ¹² Kimaha iahaməsese mamhowok ia rəgim̄iaha ti nuvehien nəveḡinien sənəmaha. Nəp̄in nərmama hənə ərəha kimaha, kimaha iahəkwein amasan ia n̄irəha. Nəp̄in nərmama hometə kimaha, kimaha iahəsəni a mhərer əknek̄in. ¹³ Nəp̄in nərmama houraha nəghimaha ia neikuəien, mətə kimaha iahəgkiari pen amasan a m̄inraha. Meste pehe ipwet m̄ine ia nəmri nərmama kamətə kimaha rəmwhen ia nəri əmkemik me s̄əməme kamərkarki m̄ine n̄ipware narimnari me pam ia təkure tiprənə i.

¹⁴ Iapkraihə mhə nəgkiariien me i mə tako kimiaha hiauris, rekəm. Kimiaha hiəmwhen ia n̄ipwnətik keikei me səiou ro pen iakaməvəhag m kimiaha. ¹⁵ Nahatən me səkimiaha həpik s̄əməme tuhatən kimiaha ia Kristo. Rosi irəha həmwhen ia tata karen i səkimiaha irəha pam ten taosen, mətə tata atukwatukw səkimiaha kuatia a, in i iou, ti nəri nə mə iou iakiməuvehe mo tata səkimiaha ia Iesu Kristo nəp̄in iakinaməvisau pehe nəgkiariien amasan səvənhi m kimiaha fwe kupwən. ¹⁶ Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə ramasan mə tihəuvnhi iou. ¹⁷ Ro iam̄nhi irə iakərhi pehe Timoti ruvehe tukumiaha. In nər̄ik keikei riti ia lərimənu səkitaha. Iou iakukurən nət̄igiteien irə. In trahatən mwi kimiaha ia suatuk me səiou ia Iesu Kristo, suatuk me nəha iakamahatən nakalasia me irə ia kwopun me pam.

4:5: 1Kor 3:8   **4:6:** Rom 12:3   **4:7:** Rom 12:6   **4:8:** Rev 3:17,21   **4:9:** Rom 8:36, Hip 10:33
4:10: 1Kor 3:18   **4:11:** 2Kor 11:23-27   **4:12:** Wok Me 18:3, 1Kor 9:14-15, 2Tes 3:8, Sam 109:28, Mat 5:44   **4:13:** Krae 3:45   **4:15:** Kal 4:19   **4:16:** Fil 3:17, 1Tes 1:6   **4:17:** Wok Me 19:22

¹⁸ Kimiaha me nepwin hiamərpwi kimiaha ti nəri nə mə rerimiaha ramrhi mə tapkuvehe mhə mətoni kimiaha. ¹⁹ Mətə trijko mhə tui iakuvehe mətoni kimiaha trini minuə İərimənu səkitaha rəsəni iou. Nənə iou tapkregi mhə nəgkiariien me səvəi nərmama səməme hamərpwi irəha, mətə takuvehe mətə sas ia niskaiien səvənraha. ²⁰ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rijko mhə nitətə səvəi nəgkiariien, mətə nitətə səvəi niskaiien. ²¹ Nənə hiokəikəi nəfə? Takuvehe mətoni kimiaha mərisi kimiaha uə takuvehe masitu ia kimiaha ia noien məru ti nəri nə mə iakokəikəi kimiaha?

5

Kimiaha tihərhi irapw iərmama sə ramo noien ərəha ia nımwrhenimiaha

¹ Kiməni pehe tukw iou i mə kimiaha riti ramo noien riti rərəha anan. Kipkətoni mhə nərmama səməme hərəirei Kumwesən kamho noien ərəha nəha. İakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərman riti rıməiri pran kurirə səvəi tata səvənhi krauarə pəri nəha təkwəkəwuni. ² Nənə kimiaha hiamərpwi kimiaha tukwe mə ramasan a! Mətə rəfo kimiaha hiəpkregi mhə rərəha mhasək tukwe? İəmə sə rino noien nəha, kimiaha tihəməkəikəi mhərhi irapw in ia nımwrhenimiaha. ³ Təkwəkəwuni iapkarə mhə kitaha m kimiaha ia nıpwrak, mətə ia nənımwiək iakamarə kitaha m kimiaha. Trini minuə iakamarə kitaha m kimiaha, iakuvəni raka ia nəghi İesu İərimənu səkitaha nəfə tso ia iəmə nəha. ⁴ Nəpin hiou səsimwin kimiaha me, nənə ia nənımwiək iou mwi iakamarə kitaha m kimiaha, nənə ia niskaiien səvəi İesu İərimənu səkitaha, ⁵ kimiaha tihəmri pen iəmə nəha ia rəgi Setan mə tukouraha nıpwran. Tiho iamınha irə mə tukuvehimiru nənımwi iəmə nəha ia nəpin nəha İərimənu səkitaha İesu truvehe irə.

⁶ Noien sə hiaməgkiari mamhərpwi kimiaha irə rijkamasan mhə. Hiəkürən uə rekəm? Yis ouihi raməse bred pəpwia. ⁷ Tihəuvehi raka yis akuas mə kimiaha tihəmwhen ia bred vi sə yis riwən irə. Nıpərhiēnien kimiaha hiəmwhen ia bred nəha ti nəri nə mə Kristo, kwəti sipsip səkitaha səvəi nəveginien asori nəha Pasova, kinousi əpune niten ruvehimiru kitaha. ⁸ Ro pen pwəh kitaha tso nəveginien asori nəha, mhəpwəh nəmwəkien kitaha me, mhəpwəh noien ərəha. Noien me nəha həmwhen ia yis akuas. Mətə pwəh so nəveginien asori nəha mho noien sə rəmher matukwatukw rəmwhen ia bred sə yis riwən irə.

⁹ İakuvərai raka nəkukuə riti m kimiaha, mını mə tihəpwəh navən pəriien kimiaha nərmən mınıe nıpran səməme kamhəri əpnəpen irəha me, ¹⁰ mamhəpwətiğ ti nautə səvənraha, mamhakres, mamhəfwaki m nənımwi nari me. Rijko mhə nıpwrai nəgkiariien nəha səiou mə kimiaha tihəpwəh navən pəriien kimiaha nərmama me səvəi tıprənə i səməme kamho noien ərəha me nəha. Rəknekın ko hiəpkaraka mhə ia nırhə ti nəri nə mə kitaha mınraha samarə ko səpkaraka mhə ia təkure tıprənə i. ¹¹ Mətə nəkukuə sə iakımərai m kimiaha, nıpwran ro iamınhi irə mə tihəpwəh navən pəriien kimiaha nərmən mınıe nıpran səməme kamhəri mə irəha nəkur əfwaki me, mətə kamhəri əpnəpen irəha me, mamhəpwətiğ ti nautə səvənraha, mamhəfwaki m nənımwi nari me, mamhəri neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, mamhənımwi pik nənımwiien skai mamhakonə irə, mamhakres. Kimiaha tihəpwəh nəkure pəriien kimiaha nərmama me nəha mhani nari kimiaha mınraha.

4:19: Wok Me 18:21   **4:20:** 1Kor 2:4   **5:1:** Lev 18:7-8, Dut 22:30, Dut 27:20   **5:3:** Kol 2:5
5:4: Mat 16:19, 2Kor 13:10   **5:5:** 1Tim 1:20, 1Tes 4:6   **5:6:** Kal 5:9   **5:7:** Eks 13:7, 12:21, Aes 53:7, 1Pit 1:19   **5:8:** Dut 16:3   **5:9:** Mat 18:17, 2Tes 3:14   **5:11:** 2Tes 3:6, Taet 3:10, 2Jon 10

12-13 Ripko mhə səiou nəha wok mə takəkiri noien səvəi nərmama iruə me. Kumwesən əpa trəkiri noien səvənraha. Mətə kimiaha nakalasia me kimiaha nərmama me i nəkwai nimwə nənə tihaməkeikei mhəkiri noien me səkimiaha me. Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tihərhi irapw iərmama sə ramo noien ərəha ia nimwrhenimiahə.”

6

Nakalasia me mine nəvisəien me səvənraha

¹ Nəpin kimiaha mi kəru krouəski irau me, nənə ro naurisien mə irau trouvehi nəvisəien səvənrau rouevən ti nərmama səməme hərəirei Kumwesən mə tuhəkiri nəgkiariien səvənrau. Irau trouəkeikei rouuvehi nəvisəien səvənrau rouevən ti nərmama səvəi Kumwesən pwəh irəha həkiri. ² Hiəukurən uə rekəm? Ia nəpin sə tripkuvehe nərmama me səvəi Kumwesən tuhəkiri nərmama ia təkure ti prənə i ti noien me səvənraha. Trini minuə kimiaha tihəkiri nərmama ia təkure ti prənə i rəfo, ko hiəpkəkiri atukw mhə noien kwərhakwərha me səkimiaha? ³ Hiəukurən uə rekəm? Kitaha tsəkiri nagelo me ti noien me səvənraha. Mə ro iamınhi irə, noien me səvəi ti prənə i haməru a ti nəkiriien. ⁴ Ro pen rəfo kimiaha hiaməuvən ti nərmama me nəha səməme nakalasia me həkisiai mhə irəha mə irəha tuhəkiri kimiaha ti nəvisəien me səkimiaha sə ro me iamınha irə? ⁵ Iakani nəgkiariien nəha ramo naurisien m kimiaha. Rəfo, kimiaha riti riwən sə nukurənien səvənhi rəmwhen mə trəmri amasan nəvisəien səvəi piəvtaha mi kəru? ⁶ Mətə piəvtaha mi krouəvisə minrau me rouuvehi rouevən ti nərmama səməme həkini mhə nīpərhiēnien ia Kristo mə irəha tuhəkiri nəgkiariien səvənrau.

⁷ Noien nəha hiaməuvən ti iərmama riti mə trəkiri kimiaha ti nəvisəien me səkimiaha ramahatən pen me hiənarfai raka ia suatuk səvəi Kumwesən ia nimiruien səkimiaha. Rəfo, trini minuə iərmama riti ramo rərəha ia niram, ramasan mə tikenouenou a irə. Trini minuə rameikuə ia niram, mamakres mik, ikenouenou a mwi irə. ⁸ Mətə rekəm. Kimiaha piəvmiahə me a, mətə hiamo rərəha ia kimiaha me, mamheikuə ia kimiaha me, mamhakres m kimiaha me.

⁹ Kimiaha tihaməkeikei mhəukurən. Nərmama səməme həkaturkwatukw mhə irəha ko həkuvimwə mhə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Tihəpwəh neikuə atukwien ia kimiaha. Nərman mine nīpran səməme kamhəiri əpnəpən irəha me, mine nərmama səməme kamhəfwaki m nənimwi nari me, mine nərman mine nīpran səməme kamhakres ia nīrəha me, mine nərman səməme kamhəiri atukw a irəha me, ¹⁰ mine rakres me, mine nərmama səməme kamhəpwətig ti nautə səvənraha, mine nərmama səməme kamhənimwi pik nənimwiiēn skai mamhakonə, mine nərmama səməme kamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, mine nərmama səməme kamheikuə mamhakres, irəha ko həkuvnimwə mhə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ¹¹ Fwe kupwən kimiaha me nepwin hiənamo iamınha irə. Mətə təkwtəkwuni nəha, ia nəghi lərimənu səkitaha Iesu Kristo mine ia niskaiēn səvəi Nənimwin Ikinan, Kumwesən rinəpərhi raka kimiaha hiəmher. In rino hiəuvehe nəkur ikinan me səvənhi, mūvəni raka mə kimiaha hiaturkwatukw ia nənimen.

Nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpən irəha me rərəha ia nəmri Kumwesən

¹² Kamini mə, “Narimnari me pam ramasan a iou iakukurən noien,” nīpərhiēnien, mətə ripko mhə irəha pam tuhasitu. “Narimnari me pam ramasan a iou iakukurən noien,” mətə iou ko iapkəsəni mhə mə nari riti

5:12-13: Dut 13:5, 17:7, Dut 22:24, Mak 4:11   6:2: Dan 7:22, Mat 19:28, Rev 2:26, 3:21, 20:4   6:7: Mat 5:39, 1Tes 5:15, 1Tes 3:9   6:9: Kal 5:19-21, Efes 5:5, Rev 22:15   6:11: Taet 3:3-7   6:12: 1Kor 10:23

trærkwi iou, mamərīmənu ia nirak. ¹³ Kamini mə, “Nəveginien kino səvəi tīpwī iərmama, nənə tīpwī iərmama kino səvəi nəveginien.” Nīpərhiēnien, mətə Kumwesən trouraha irau pəri. Nīpwrai iərmama komhə kino mə iərman triri əpnāpen nīpran irə, mətə kino nīpwrai iərmama mə trəgnəgini Iərimənu irə, nənə Iərimənu ramarə ti nīpwrai iərmama. ¹⁴ Kumwesən rino Iərimənu səkitaha rətui mwi ia nemhəien, nənə ia nīskaiien səvənhi in tro mwi kitaha sətui mwi. ¹⁵ Hiəukurən uə rekəm? Nīpwrataha irəha nīpəri nīpwrai Kristo. Nənə rerimīaha rirhi mə ko iakuvehi nīpwrak i sə in nīpəri nīpwrai Kristo mevən mo kuatia irə irau pran ia suatuk? Rekəm! Ko rīpko mhə iamīnhi irə mīne. ¹⁶ Hiəukurən uə rekəm? Iərmama sə ramiri pran ia suatuk, irau krouvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia. Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukuə İkinan rani mə, “Irau trouvehe rouəmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia.” ¹⁷ Mətə iərmama sə rauvehe mamō kuatia irau Iərimənu səkitaha, in ruvehe mo kuatia irau min ia nənīmwin.

¹⁸ Tiharaka mhəpwəh nəvənien ipaka ti noien i sə iərman ramiri əpnāpen nīpran. Noien ərəha me nepwin səməme iərmama ramo, irəha fwe iruə ko həkuvnimwə mhə ia nīpwrai iərmama. Mətə iərman sə ramiri əpnāpen nīpran ramo noien ərəha riti ia nīpwrān atukw. ¹⁹ Hiəukurən uə rekəm? Nīpwrāmīaha rəmwhen ia nīmwə riti səvəi Nənīmwin İkinan fwe ia rerimīaha. Kumwesən ruvei pehe Nənīmwin nəha m kīmīaha. Nənə rīpko mhə səkimīaha atukw a nə nīpwrāmīaha. ²⁰ Kumwesən rīnərəku raka kīmīaha ia nərəkuien riti rəknekīn. Ro pen tihāməkeikei mhəuvehi utə nəghi Kumwesən ia nəfe hiamō ia nīpwrāmīaha.

7

Nerāien

¹ Ia nīkaren səvəi nəresien me nəha hiəmərāi mhərhi pehe miou. Ramasan mə iərman riti trəpwəh niriien pran. ² Mətə nərman mīne nīpran kamhəiri əpnāpen pīk irəha me ro pen ramasan mə iərman riti traməkeikei miri pran riti səvənhi, nənə pran riti traməkeikei mesi pen iərman riti səvənhi. ³ Iərman traməkeikei mapri irau pran səvənhi trīni mīnuə pran rokeikei, nənə pran traməkeikei mapri irau iərman səvənhi trīni mīnuə iərman rokeikei. ⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə pran rəpwəh nərimənu atukwien ia nīpwrān, mətə iərman səvənhi ramərīmənu irə. Rəmwhen a mwi iərman in rəpwəh nərimənu atukwien ia nīpwrān, mətə pran səvənhi ramərīmənu irə. ⁵ Rīpkamasan mhə mə pran uə iərman rehekīr ti nīpwrān trīni mīnuə riti rokeikei. Mətə trīni mīnuə irau pəri krouəsēni mə trouəpwəh napri pəriien nəpīn ouihi a ti nəfwakīien, nənə ramasan a. Mətə irau trouəkeikei rouvehe rouapri pəri mwi kamo rīməru ti Setan mə tro irau kroumwei ia nərəhaien ti nəri nə mə irau kroupkīskai mhə. ⁶ Nəgkiariien nəha iakini mə, “Trouəpwəh napri pəriien nəpīn ouihi a ti nəfwakīien,” ramarə a ia kīmīaha mə tiho uə tihəpwəh noien, rīpko mhə loa riti. ⁷ Iakregi mə ko nərmmama me pam həmwhen a ia nirak, səiou pran riwən, ramasan, mətə Kumwesən rəpwəh nuvei penien nīskaiien m nərmmama me pam mə tuharə əpa. Riti rauvehi nīskaiien mə tro iamīnhi irə, riti mwi mə tro iamīnha irə.

⁸ Nərmmama səməme həkparə pəri mhə mīne səməme nərman uə nīpran me səvənraha həuvamhə raka, iakani mə ramasan mə irəha tuhəpwəh narə pəriien rəmwhen a ia nirak. ⁹ Mətə trīni mīnuə rəknekīn ti nīrəha mə tuhavən

ia suatuk atukwatukw nənə ramasan mə irəha tuhaməkeikei mharə pəri pwəh iərman rerin rəpwəh nevən pikien ia pran, pran rerin rəpwəh nevən pikien ia iərman.

¹⁰ Nərmama me səməme kamharə pəri, iakani pehe tukumiaha i, ripko mhə nəgkiariien səiou mətə səvəi Iərimənu səkitaha, mə pran trəpwəh nəpwəhien iərman səvənhi. ¹¹ Mətə trini minuə pran rəpwəh iərman səvənhi, in trəpwəh mwi narə pərien irau iərman riti mwi, mətə mə rəfo in trirərig pen a mwi ti iərman səvənhi. Nənə iərman trəpwəh nəpwəhien pran səvənhi.

¹² Trini minuə piəvtaha riti pran səvənhi ripkhatətə mhə ia Kristo, mətə rəsəni mə trouarə irau iərman nəha, iərman trəpwəh nəpwəhien prən nəha. Nəgkiariien i iakani ripko mhə səiou mətə səvəi Iərimənu səkitaha. ¹³ Trini minuə pran riti səvənhi iərman rəpwəh nahatətəien ia Kristo, mətə rəsəni mə trouarə irau prən nəha, prən nəha trəpwəh nəpwəhien in. ¹⁴ Kimiaha hiəukurən. Iərman sə ripkhatətə mhə ia Kristo, nahatətəien səvəi pran səvənhi rino raka iərman nəha ruvehe məmwhen ia nari riti kinəmri əpə ro ikinan i səvəi Kumwesən. Nənə pran sə ripkhatətə mhə ia Kristo, nahatətəien səvəi iərman səvənhi rino raka prən nəha ruvehe məmwhen ia nari riti kinəmri əpə ro ikinan i səvəi Kumwesən. Mə ripko mhə iamınhi irə nəkwərəkəwərha me səvənrau tuhəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə təkwtəkwni irəha həuvəuvehe mhəno ikinan i.

¹⁵ Mətə trini minuə sə nəha ripkhatətə mhə ia Kristo rokeikei mə irau trouəpwəh irau me, pwəh ro iamınhi irə. Piəvtaha riti uə kitirimətaha riti nari riti mwi riwən rərihi irau pran uə iərman sə rinəpwəh in iamınha irə. Mətə Kumwesən rinəkwein kitaha mə tsarə ia nəməriniuen. ¹⁶ Ik pran sə ikamahatətə ia Kristo, tikəfukurən? Rosi tikuvehimiru iərman səim uə? Nənə ik iərman sə ikamahatətə ia Kristo, tikəfukurən? Rosi tikuvehimiru pran səim uə?

¹⁷ Mətə nəri kuatia i mə pwəh kimiaha kuatia kuatia tihamarə ia narəien sə Iərimənu səkitaha riməuvei pehe m kimiaha fwe kupwən sə hiənamarə irə ia nəpin nəha in rinəkwein ia kimiaha. In i nəvəhagien səiou iakəuvei pen m nakalasia me pam. ¹⁸ Kimiaha səməme kuvəuvehi raka ninhum m kimiaha fwe kupwən, kurirə Kumwesən rəkwein ia kimiaha, rərəha mə ipwet mine hiaməmwur mə tihamərkwafə noien nəha kino m kimiaha. Kimiaha səməme kəpwəh nuvehien ninhum m kimiaha fwe kupwən, kurirə Kumwesən rəkwein kimiaha, rərəha mə ipwet mine tihəuvən mə tukuvehi ninhum m kimiaha. ¹⁹ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə ro nəri auər a irə mə kuvehi ninhum m iərmama uə kəpwəh nuvehien, mətə nəri anan riti in i tsaməkeikei mho nəgkiariien me səvəi Kumwesən. ²⁰ Kimiaha kuatia kuatia tihaməkeikei mharə a ia narəien sə hiənamarə irə fwe kupwən ia nəpin nəha Kumwesən rinəkwein ia kimiaha. ²¹ Trini minuə ik slef riti nəpin Kumwesən rəkwein ik, tikəpwəh nətərig pikien. Mətə trini minuə ikukurən suatuk sə tukifi nari ia niram, ikesi pen. ²² Kimiaha hiəukurən. Trini minuə Iərimənu rəkwein ia iərmama riti sə in slef, iərmama nəha rəmwhen ia iərmama riti kuvəfi raka raka nari irə in səvəi Iərimənu. Ia noien a mwi nəha, trini minuə Iərimənu rəkwein ia iərmama riti sə ripko mhə in slef, iərmama nəha in slef riti səvəi Kristo. ²³ Kumwesən rinərəku raka kimiaha ia nərəkuien riti nənimen rəknekin. Ro pen tihəpwəh nuveheien mho kimiaha slef me səvəi nərmama. ²⁴ Piak me, nəfe narəien kimiaha kuatia kuatia hiənamarə irə fwe kupwən ia nəpin nəha Kumwesən rinəkwein ia kimiaha, ramasan mə tihamarə a irə kimiaha Kumwesən.

²⁵ Ia nīkaren sāvai nāresien nāha mā rāfo ia nākur vi me sāmame hāpkarā pəri mhā ihi, iou iapkuvehi atukwatukw mhā nāgkiariien riti tī Iārimānu sākītaha. Mātə takīni nātərigien sāvou, nənə tī nəri nā mā Iārimānu sākītaha rīnapi pīk tukw iou, ro pen hiāukurən nīniien nīpərhiēnien ia nāfe takīni.

²⁶ Ia nātəien sāvou, tī nəri nā mā kītaha samarə ia nāpīn āknekīn ipwet mīne, ramasan mā iārmama riti tramarə a iamīnhi irə mamevən. ²⁷ Ik iārmama sə ikīnarə pəri raka kīmirau pran, tikəpwəh neitehiēn narəien sām. Nənə ik iārmama sə ikəpwəh ihi narə pəriēn kīmirau pran, tikəpwəh nātūiēn pran riti sām. ²⁸ Mātə trīni mīnuə ikūə tikarə pəri kīmirau pran, ipko mhā noien ərəha. Nənə trīni mīnuə pran vi riti rīnuə trarə pəri irau iārman, in rīpko mhā noien ərəha. Mātə nārmama sāmame kamho iamīnha irə tuhəregi nāmīsāien ia təkure tīprənə i, nənə iakəpwəh nokeikeiēn mā tihəregi nāmīsāien me nāha.

²⁹ Piak me, in i nīpwrai nāgkiariēn sāvou. Nāpīn sāvai tīprənə i ruvəuvehe muvəkwa. Ro pen ipwet mīne muvehe mamevən nārman me sāvənraha me fwe nīpran me tuhamarə rəmwhēn mā nīpran me sāvənraha me hāiwən. ³⁰ Nārmama sāmame rerīnraha rəpou, irəha tuhamarə rəmwhēn mā rerīnraha rəpwəh nāpouēn. Nārmama sāmame rerīnraha ragiēn, irəha tuhamarə rəmwhēn mā rerīnraha rəpwəh nāgiēnien. Nārmama sāmame kamhəuvehi nāmri narimnari me, irəha tuhamarə rəmwhēn mā rīpko mhā sāvənraha. ³¹ Nārmama sāmame kamho narimnari me sāvai tīprənə i, irəha tuhamarə rəmwhēn mā narimnari me nāha rīpko mhā nīmīruēn ihi sāvənraha. Iakani iamīnhi irə tī nəri nā mā tīprənə i sāvai təkwtəkwi mīne rīnauvehe trīwən.

³² Nənə iakokeikei mā tihəpwəh nātərig pīkiēn tī nari riti sāvai tīprənə i. Iārman sāvənhi pran rīwən, in ramətərig pīk tī narimnari me sāvai Iārimānu mā trāfo mo reri Iārimānu ragiēn. ³³ Mātə iārman sāvənhi fwe pran in ramətərig pīk tī narimnari me sāvai tīprənə mā trāfo mo reri pran sāvənhi ragiēn. ³⁴ Nənə nātərigiēn sāvənhi ro kəru. Rəmwhēn a mwi pran sāvənhi iārman rīwən, uə pran vi, in ramətərig pīk tī narimnari me sāvai Iārimānu mā in trāfo marei tī Iārimānu sākītaha ia nīpwrān mīne nənīmwin. Mātə pran sāvənhi fwe iārman, in ramətərig pīk tī narimnari me sāvai tīprənə mā trāfo mo reri iārman sāvənhi ragiēn. ³⁵ Iapkiēn pehe mhā nāgkiariēn me i mā takərkouani pehe nəkwi ia kīmiaha, mātə iakani tī namasaniēn sākīmiaha. Iakokeikei mā tiharə ia noien atukwatukw, mamho tukwini nari m Iārimānu sākītaha, mho a nātərigiēn sākīmiaha irə kuatia.

³⁶ Mātə trīni mīnuə iārman riti mīne pran vi riti kīmərfi irau mā trouarə pəri, nənə iārman rīni mā trouəpwəh pəpīm, mātə rerīn rīrhi mā rīpko mhā noien atukwatukw ia prən nāha, nənə trīni mīnuə prən nāha rarə amasan a meste nuk me nepwin, nənə iārman rerīn rīrhi mā traməkeikei miri prən nāha, nənə ramasan a, in rukurən nīriēn. In rīpko mhā noien ərəha. Ramasan mā irau trouarə pəri.^a ³⁷ Mātə mā iārman nāha rəpwəh nokeikeiēn mā trarə pəri irau prən vi nāha kīmərfi mā sāvənhi, iārmama riti rīwən sə raməkeikei mīn mā

7:25: 1Tim 1:12-13   **7:28:** Luk 21:33   **7:29:** Rom 13:11   **7:31:** 1Jon 2:17   **a 7:36:** Suatuk riti mwi tī nuvsiniēn nāgkiariēn i ia vas 36-38 ro iamīnhi irə: “Trīni mīnuə iārman riti ia nātərigiēn sāvənhi rətə mā rīpkatukwatukw mhā mā trəkwtəmhirī āknekīn prən ouihī vi sāvənhi, nənə mātə mā nuk sāvai prən ouihī vi nāha rīnəmwhēn raka, nənə iārman nāha rīregi rəmwhēn mā in trevən merə, ramasan mā tro rəmwhēn sə rokeikei, maraka irə pwəh revən merə. Mə ro ianha irə rīpko mhā noien ərəha. Mātə iārman sə nātərigiēn sāvənhi riskai, nari riti rīpkəkeikei mhā mīn, rīnātərig raka irə fwe ia rerīn mā trəkwtəmhirī āknekīn prən ouihī vi nāha sāvənhi məpwəh nāsēniēn mā trevən merə, iārmama nāha in mwi ramo noien amasan. Ro iamīnhi irə, iārman sə ruvei pen prən ouihī vi sāvənhi mā trevən merə, in ramo noien amasan. Nənə iārman sə rəkwtəmhirī āknekīn prən ouihī vi sāvənhi mā trəpwəh nevāniēn merə, in ramo noien amasan mapi raka.

trəpwəh niriiēn prən nəha, mətə in nə nətəriġien atukw a səvənhi, iərman nəha in mwi ro noien amasan. ³⁸ Ro iamīnhi irə iərman sə riri pran vi səvənhi, in ramo noien amasan. Nənə iərman sə rīpkiri mhə pran in ramo noien amasan məpi raka.

³⁹ Pran sə rinerə raka kīnərkwī tərini irau iərman səvənhi nəpīn iərman səvənhi ramīru. Mətə trīni mīnuə iərman səvənhi ruvāmhə, kīfi nari irə rukurən nesi penien iərman riti mwi sə in rokeikei, mətə nari kwatia in traməkeikei mesi pen iərman riti sə ramahatətə ia Iərīmānu səkitaha. ⁴⁰ Mətə ia nətəriġien səiou trīni mīnuə in ramarə a iamīnhi irə mīne məpwəh nesi penien iərman riti mwi rerīn tragien. Rerik rīrhi mə Nənīmwin səvəi Kumwesən ruvei pehe nətəriġien nəha mīou.

8

Nəveġinien i kauvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha

¹ Ia nīkaren səvəi nəveġinien i kauvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha, kītaha səukurən mə kītaha pam saməuvehi nukurənien. Nukurənien in nari riti sə iərmama raməfiutə in tukwe, mətə nokeikeien rauvrhəkin iərmama ruvehe mautə. ² Trīni mīnuə iərmama riti rerīn ramrhi mə rukurən pīk nari, in rīpkukurən anan mhə narimnari me səməme in traməkeikei mukurən. ³ Mətə trīni mīnuə iərmama riti rokeikei Kumwesən, Kumwesən rukurən in.

⁴ Rəfo ia nəveġinien i kauvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha? Ko sani nəveġinien me nəha uə rekəm? Kītaha səukurən mə nənīmwi nari sə kaməfwaki pen mīn ramahatən pen nīpwrai nari riti sə rīpkimīru mhə. Səukurən mwi mə Kumwesən riti mwi rīwən mətə kwatia a. ⁵ Mətə kumwesən eikuə me i kamīni mə kamharə ia neiai mīne ia təkure tīprənə i ko kamharə pərhiēn ko rəfo? Nīpərhiēnien i mə kamīni mə “kumwesən me” mīne “iərīmānu me” irəha həpīk, ⁶ mətə tukutaha i, səkitaha Kumwesən kwatia a, Tata Kumwesən. In nukune narimnari me pam. Ro iamīnhi irə nīmīruien səkitaha səvənhi. Iərīmānu səkitaha kwatia a, Iesu Kristo. Narimnari me pam həuku pen irə mharə. Ro iamīnhi irə nīmīruien səkitaha ruku pen tukwe.

⁷ Mətə nərmama pam həpkukurən amasan mhə nəri nəha. Nərmama nēpwīn nəha ikīn irəha hənāməfwaki pīk m nənīmwi nari me fwe kupwən. Ro pen ipwet mīne nəpīn hani nəveġinien i kauvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha, rerīnraha rīrhi mə haməsiai ihi nənīmwi nari me nəha. Irəha həregi pen ia nīrəha mə hənə noien ərəha tī nəri nə mə nahatətəien səvənraha rīpkiskai mhə. ⁸ Mətə nəveġinien ko rīpkuvehi mhə kītaha səuvehe ipaka tī Kumwesən. Sani uə səpkani mhə ro nəri auər a irə.

⁹ Kuvəfi raka nari ia kīmīaha hiəukurən nənīien nəveġinien me nəha, mətə tihaməkeikei a mhətui amasan tukwe. Rərəha mə noien səkīmīaha tro nərmama səməme nahatətəien səvənraha rīpkiskai mhə həmwei ia noien ərəha. ¹⁰ Ik sə ikukurən mə ikukurən nənīien nəveġinien i kauvei pen m nənīmwi nari sə kaməfwaki pen mīn. Trīni mīnuə iərmama riti nahatətəien səvənhi rīpkiskai mhə rətoni ikaməni nəveġinien me nəha, truvi mwi in rəni rīno noien ərəha. ¹¹ Trīni mīnuə iko iamīnha irə, nukurənien nəha səim trouraha iərmama i nahatətəien səvənhi rīpkiskai mhə, in piəvtaha riti sə Kristo rīmamhə tukwe. ¹² Ia suatuk nəha kīmīaha hīamo noien ərəha ia Kristo tī nəri nə mə hīamo noien ərəha ia piəvtaha me. Rəmwhen hīamo noien

7:39: Rom 7:2-3   **8:1:** Wok Me 15:29   **8:2:** Kal 6:3   **8:3:** Kal 4:9   **8:4:** 1Kor 10:19, Kal 4:8, Dut 4:35,39, Dut 6:4   **8:6:** Mal 2:10, 1Kor 12:5,6, Efes 4:5,6, Jon 1:3   **8:8:** Rom 14:17   **8:9:** Rom 14:13-15, Kal 5:13   **8:11:** Rom 14:15,20

riti mamhəuəsi irəha irə nəp̄in nahatətəien səvənraha r̄ipkiskai mhə. ¹³ Ro iam̄inhi irə tr̄ini minuə nəveginien riti sə iakaməni ramo piak mə tr̄imwei ia nərəhαιen, ramasan mə takəpwəh nənien mwi nəveginien nəha nəp̄in riti mə in trəpwəh n̄imweiien.

9

Pol raməgkiari m nərmama me səməme kamhəkiri noien səvənhi mə rəpwəh nəmwhenien

¹ Iou iərmama riti sə iakukurən noien nəfe iakokeikei uə rekəm? Ouəh! Iou aposol riti uə rekəm? Ouəh! Iou iakinətoni Iesu Iərimənu səkitaha ia nənimək uə rekəm? Ouəh! Kimiaha nə kwənkwai wok me səiou sə iakamo tukwini m Iərimənu səkitaha uə rekəm? Ouəh! ² Rosi nərmama nepw̄in kamhətoni iou mə ko mhə iou aposol, mətə kimiaha ko hiəpkətə mhə iam̄inha irə. N̄im̄iruien səkimiaha sə hiaməuvehe mho kuatia kimiaha Iərimənu səkitaha ramahatən pen mə iou aposol pərhien riti.

³ In i nəgkiariien səiou takini pen ti nərmama me i səməme kamhəkiri noien səiou mə rəpwəh nəmwhenien. ⁴ Kimiaha hiaməni mə r̄ipkatukwatukw mhə mə tihəuvei pehe nəveginien mine nəri kamənimwi m kimaha ti wok səkimaha, mətə ratukwatukw a mə tihəuvei pehe narimnari me nəha. ⁵ Kimiaha hiaməni mə r̄ipkatukwatukw mhə mə ia navənien səkimaha tahəiri n̄ipran me səkimaha həkurirə ia kimaha rəmwhen ia aposol me nepw̄in mwi mine piəvi Iərimənu səkitaha me mine Pita kamho, mətə ratukwatukw a mə kimaha taho iam̄inha irə. ⁶ Uə rəfo, rosi rer̄imiaha r̄irhi mə iou mine Panapas kimrau əpa trouəkeikei rauo atukw wok ti narəien səkimrau? Nətərigien nəha r̄ipkatukwatukw mhə.

⁷ Sin ramo iaruagən in mətə rəpwəh nokeikeiien mə tukəraku in irə? Uə sin raməmhu mətə r̄ipkuvehi mhə nəveginien riti sənəni ia nəm̄hien nəha? Uə sin raməkwməni n̄rim̄iru me mətə rəpwəh ihi nənien riti? ⁸ Rer̄imiaha r̄irhi mə narimnari me səməme iakaməgkiari irə haməuku pen a ia nətərigien səvəi iərmama? Rekəm! Loa rani a nari kuatia. ⁹ Kimərai pen nəgkiariien i ia Loa səvəi Moses rani mə, “Tihəpwəh nərihi təriniien tərhui kau nəp̄in rameivə testesi kwənuni wit mə tek̄in trier raka.” Rəfo, Kumwesən rer̄in ramrhi a kau me, ¹⁰ uə in r̄ini nəgkiariien nəha rer̄in ramrhi mwi kitaha? Ouəh, kimərai nəgkiariien nəha tukutaha. Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə nərmama səməme haməkupwən mhəmhu ia nəm̄hien, nənə səməme həkurirə mhavən ia nəm̄hien nəha, nətərigien səvənraha kuatia a mə tuhəuvehi nəveginien ia nəm̄hien nəha. ¹¹ Ia wok səkimaha kimaha iahəmwhen ia iərmama riti r̄inəpwei nuni nari ia nəm̄hien. Nəm̄hien nəha in nə kimiaha. Nəri sə iahənəpwei in nə narimnari me səməme tuhasitu ia nənimw̄imiaha. Ro iam̄inhi irə ratukwatukw mə kimiaha tihəuvei pehe narimnari me tuhasitu ia n̄ipwramaha. Noien nəha rəmwhen ia iərmama sə ramesi kwənkwai nari ia nəm̄hien sə r̄iməsese tukwe. ¹² Rosi nərmama əpə me nepw̄in həkukurən nəresien nəveginien tukumiaha nənə ratukwatukw a ti nəri nə mə irəha kamhasitu ia kimiaha, mamho wok səvəi Kumwesən. Mətə rəfo ia kimaha? Nəresien səkimaha ratukwatukw anan məpi raka irəha.

Mətə kimaha iahəpko mhə ia kimiaha rəmwhen mə kimaha iahəkukurən noien. Kimaha iahəpwəh nokeikeiien mə taho nari riti rəs̄isəg ia nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Ro pen nəfe nari sə r̄ipam rauvehe tukumaha mətə iahaməvrani. ¹³ Hiəkukurən uə rekəm? Nərmama səməme kamho wok ia

8:13: Rom 14:21   **9:1:** Wok Me 22:17-18, Wok Me 26:16, 1Kor 15:8   **9:2:** 2Kor 3:2-3   **9:4:** Luk 10:8, 1Kor 9:13-14   **9:5:** Jon 1:42   **9:9:** Dut 25:4, 1Tim 5:18   **9:10:** 2Tim 2:6   **9:11:** Rom 15:27   **9:12:** Wok Me 20:34-35, 2Kor 11:9, 1Kor 13:7   **9:13:** Nam 18:8,31, Dut 18:1-3

nimwə səvəi Kumwesən haməuvehi nəveginien sənənraha ia nimwə nəha. Nənə səməme kamhəvi netə ia nifatə, irəha kamhani nīpərpəri nərīmīru me i səməme kamhousi əpune irəha mamhəuvei pen m Kumwesən. ¹⁴ Ia suatuk kuatia Iərimənu səkitaha rīmāni nəkwān mə nərmama səməme kamhəni irapw nəgkiariien amasan səvənhi, nərmama me nəha səməme kamhəregi irəha tuhaməkeikei mhəuvei pen narimnari me səvəi narəien səvənraha.

¹⁵ Mətə iou iapko anan mhə narimnari me nəha ratukwatukw a mə tako. Nənə nəkukuə i iakamrai təkwtəkwuni iapkraihə mə takəres nərəkuien sə ro iamīnha irə. Iakaməgkiari ərpwi kwopti mə iakani irapw nəgkiariien amasan kīpkərəku mhə iou irə. Nənə iakəpwəh nokeikei ananien mə takesi pen suatuk əpə. Nemhəien ramasan məpi raka suatuk əpə. ¹⁶ Trīni mīnuə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, takəgkiari ərpwi ti nəfe? Kīnəmri pehe wok nəha ia rəgik takaməkeikei mo. Aueh nəmisəien asori truvehe tukw iou trīni mīnuə iakəpwəh nəvisau irapwien nəgkiariien amasan nəha! ¹⁷ Trīni mīnuə iou iakīmərfi wok i mə tako, nənə ratukwatukw a mə takuvehi nərəkuien irə. Mətə in Kumwesən sə rīmərfi iou məmri wok i ia rəgik, nənə ro pen takaməkeikei mo. ¹⁸ Nənə nəfe nəha nərəkuien səiou? In i mə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo mauvei pen auər a m nərmama irəha həpwəh nərəkuien iou irə. Ratukwatukw a mə takuvehi nərəkuien irə, mətə iou iakəpwəh.

¹⁹ Nīpərhiēnien iərmama riti rīpkərimənu mhə ia nirak, mətə iou iakīməuvehi irapw atukw iou mə iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m nərmama me pam mə takuvi pehe nərmama həpik həuvehe ti Kristo. ²⁰ Nəpin iakavən kīmaha nəkur Isrel, iakuvehe məmwhen ia nirəha mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. Irəha kamharə tegin Loa səvəi Moses, ro pen nəpin iakavən kīmaha mīnraha iakuvehe məmwhen ia nirəha. Nīpərhiēnien i iou iapkarə tegin mhə Loa səvəi Moses, mətə iakuvehe məmwhen ia nirəha mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. ²¹ Nəpin iakavən kīmaha nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, həpkuvehi mhə Loa nəha, iakuvehe məmwhen ia nirəha. Mətə iakəpwəh nərarkiēn Loa səvəi Kumwesən, rekəm. Iakamarə tegin Loa səvəi Kristo. Iakamo iamīnhi irə mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. ²² Nəpin iakavən kīmaha nərmama nahatətəien səvənraha rəpwəh nīskaiēn, iakuvehe məmwhen ia nirəha, mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. Nərmama me pam noien səvənraha səpəmsəpə, mətə nəpin iakavən kīmaha mīnraha iakuvehe məmwhen ia nirəha, mə ia suatuk me pam takuvi pehe nepwīn həuvehe ti Kristo. ²³ Iakamo iamīnhi irə ti nəgkiariien amasan səvəi Kristo, mə iou mwi takuvehi namasanien me səməme həuku pen ia nəgkiariien amasan nəha.

²⁴ Hiəukurən uə rekəm? Ia naiuien, nərmama me pam hamaiu, mətə kuatia a trəvtənhi nərmama me pam kuvei pen nərəkuien mīn. Nənə ramasan mə tihaiu ia noien səvəi naiuien mə tihəuvehi nərəkuien nəha.

²⁵ Nərmama me pam səməme kamhaiu, ia narimnari me pam kamho tuhaməkeikei mhərei tukwe. Irəha kamho mə tuhəuvehi nərəkuien sə triwən, mətə kitaha samo mə tsəuvehi nərəkuien sə ramarə rerīn. ²⁶ Ro iamīnhi irə, rəmwhen ia naiuien, iou iapkaiu ənəpen mhə. Nənə rəmwhen ia iərmama sə ramərui iərmama, iou iapkarkuai mhə rəmwhen ia iərmama sə ramərui kwənmahan. ²⁷ Mətə iakamo nəmisəien m nīpwrak mə nīpwrak truvehe mīskai mo rəmwhen sə iakokeikei. Iakamo iamīnhi irə kamo nəpin iakīnəvisau raka m nərmama mə tuhəuvehe mhaiu ia naiuien nəha, mətə

9:14: Mat 10:10, Luk 10:7, Kal 6:6   **9:15:** Wok Me 18:3   **9:16:** Jer 20:9   **9:17:** 1Kor 4:1   **9:19:** Mat 20:26-27   **9:20:** Wok Me 21:20-26   **9:21:** Kal 2:3   **9:22:** 2Kor 11:29, Rom 11:14   **9:25:** Fil 3:14, 2Tim 4:7-8, 2Tim 2:4-5, Jem 1:12, 1Tes 5:4   **9:27:** Rom 8:13, 13:14

kurirə irə iakərui natuakəmien me səvəi naiuien nəha nənə kərarki iou ia naiuien.

10

Noien səvəi nəkur Isrel fwe kupwən trəsuaḡwiri kitaha

¹ Piak me, iakokeikei mə tihəukurən mə nəḡin kaha kupwən me səkimaha həməier fwe Ijip, irəha pam havən tegin nəpuə riti. Irəha pam həḡi simwin ia təsi əruerəv. ² Ia nəpuə nəha mine təsi Kumwesən ro paptas ia nirəha pam mə irəha nərmana me səvəi Moses. ³ Irəha pam hani nəveginien kuatia a sə Kumwesən ruvei pen minraha. ⁴ Irəha pam hənimwi nui kuatia a sə Kumwesən ruvei pen minraha. Irəha hənimwi nui ia kəḡwier səvənhi sə rakurirə ia nirəha, nənə kəḡwier nəha in Kristo. ⁵ Irəha pam həno iaminha irə, mətə Kumwesən rerin ripkagien mhə ti nirəha həḡik, ro pen irəha hemhə əḡnapen a fwe ia kwopun akwesakwes.

⁶ Narimnari me nəha həmwhen ia nimitətien me səməme tuhəsuəḡwiri kitaha. Rərəha mə kitaha tsokeikei noien əḡha me rəmwhen irəha hənamo fwe kupwən. ⁷ Rərəha mə kitaha tsəfwaki m nənimwi nari me rəmwhen irəha nəḡwin hənamo fwe kupwən. Rəmwhen ia nəḡkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmana me nəha irəha həkure mhani nari, mhənimwi, kurirə irə həskəmter mamhotanis.” ⁸ Rərəha mə kitaha tsəiri əḡnapen nḡḡran rəmwhen irəha nəḡwin hənamo fwe kupwən, nənə irəha pam twenti-tri-taosen həmamhə ia nəḡin kuatia a. ⁹ Rərəha mə kitaha tseipweipwi Iərimənu səkitaha^a rəmwhen irəha me nəḡwin hənamo fwe kupwən, nənə snek me hahi əḡpune irəha. ¹⁰ Rərəha mə kitaha tsəḡkiari əḡkiari mhəni əḡha Kumwesən rəmwhen irəha me nəḡwin hənamo fwe kupwən, nənə əgelo sə ramousi əḡpune iərmama rousi əḡpune irəha.

¹¹ Narimnari me nəha həier pehe ia nərmana me nəha fwe kupwən mhəmwhen ia nimitətien riti tukunraha, mətə kimərai pen ia nəkukuə mə trəvəhag m kitaha nərmana me i səməme samarə təkwətəkwuni nəḡin sam-pam rinəuvehe ipaka. ¹² Ro iaminha irə iərmama sə rerin ramrhi mə ramərer əknekḡn traməkeikei maməsiari kamo in mwi rimwei ia noien əḡha me nəha. ¹³ Narimnari me nəha səməme kamhəuvehe ia nimiruien səkimiaha mə tuhətə sas ia nahatətəien səkimiaha kamhəuvən ti nərmana me pam. Mətə nəḡin me pam Kumwesən ramo nəḡkiariien səvənhi, nənə in triḡkəsəni mhə narimnari me nəha həuvehe mhəskai ia nimiruien səkimiaha mhəḡi raka niskaiien səkimiaha. Mətə nəḡin narimnari me nəha tuhəuvehe ia nimiruien səkimiaha, Kumwesən tro suatuk riti mə hiəukurən nuvehien nərerien səkimiaha mə narimnari me nəha tuhəḡwəh noien kimiaha hiəmwei ia noien əḡha.

Nakalasia me tuhəḡwəh nuveheien mho kuatia irəha nəremhə me

¹⁴ Ro iaminha irə nərmana keikei me səiou, tiharaka mhəḡwəh nəvəniien ipaka mə tihəfwaki m nənimwi nari me. ¹⁵ Kimiaha nərmana səməme hiəukurən nari, tihəkiri ro nəḡkiariien səiou mə ramasan uə rərəha. ¹⁶ Kap amasan nəha saməḡnəḡini Kumwesən tukwe, nəḡin kitaha sənimwi irə, səuvehe mho kuatia kitaha Kristo ia niten. Bred nəha saməkwsen, nəḡin sani, səuvehe mho kuatia kitaha Kristo ia nḡḡḡran. ¹⁷ Kitaha səḡik, mətə səmwhen

10:1: Eks 13:21-22, Eks 14:22-29   **10:1:** Eks 13:20-21, Sam 105:39   **10:3:** Eks 16:35   **10:4:** Eks 17:6, Nam 20:11   **10:4:** Nam 20:2-17   **10:5:** Nam 14:26-30, Hip 3:17, Jut 5   **10:6:** 1Kor 10:11, Nam 11:4,34   **10:7:** Eks 32:6   **10:8:** Nam 25:1-9   **10:9:** Nam 21:5-6   **a 10:9:** Uə “Rərəha mə kitaha tseipweipwi Kristo.”   **10:10:** Nam 16:41-49, Hip 3:11,17   **10:11:** 1Kor 10:6, 1Tes 4:7   **10:13:** 1Kor 1:9   **10:14:** 1Jon 5:21   **10:16:** Mat 26:26-28   **10:17:** Rom 12:5, Efes 4:16

a ia nīpwrai iārmama kuatia, ti nāri nā mē bred kuatia a, nānā kitaha pam sani bred nāha.

¹⁸ Rerīmiaha tramrhi ro nākur Isrel. Irāha kamhani nusai nārimīru me nāha sāmāme kinousi āpune irāha kauvei pen m Kumwesān ia tākure nīfatā. Ro pen irāha hāuvehe mho kuatia ia noien nāha ho ia nīfatā. ¹⁹ Nīpwrai nāgkiariien sēiou rāfo irā? Rīpko mhā nīpwran i mē nāveginien i kauvei pen m nānimwi nari me sāmāme kamāfwaki pen mīnraha in nari riti uā nānimwi nari sē kamāfwaki pen min in nari riti, rekām. ²⁰ Mētā nāgkiariien sēiou nīpwran in i mē nāpīn nārmama kamhousi āpune nārimīru me mamhāuvei pen m nānimwi nari me sāmāme kamāfwaki pen mīnraha, irāha kamhāuvei pen m nāremhā me mhāpkuvei pen mhā m Kumwesān. Nānā iakāpwāh nokeikeien mē tihāuvehe mho kuatia kīmiaha nāremhā me. ²¹ Kīmiaha ko hiāpkānimwi mhā ia kap sāvāi Iārimānu sākītaha irau kap sāvāi nāremhā me. Kīmiaha ko hiāpkākure mhā mhāni nari ia tepol sāvāi Iārimānu sākītaha irau tepol sāvāi nāremhā me. ²² Rārāha mē kitaha tsākurirā nāremhā me mho Iārimānu sākītaha niemaha rāpi rāmwhen ia iārman pran sāvānhi revān ti iārmāpā. Rārāha mē rerītaha rīrhi mē kitaha sāsikai mhāpi raka in.

Tiho narimnari me pam mhāuvehi utā nāghi Kumwesān

²³ Kamīni mē, “Narimnari me pam ramasan a kitaha sākukurān noien,” nīpārhiēnien, mētā rīpko mhā irāha pam tuhasitu. “Narimnari me pam ramasan a kitaha sākukurān noien,” mētā rīpko mhā irāha pam tuhāvurhākin iārmama ruvehe mutā. ²⁴ Rārāha mē kīmiaha riti trātui suatuk ti nasituiēn ia in āpa, mētā tramākeikei mātui mwi suatuk ti nasituiēn ia nārmama nepwīn mwi.

²⁵ Nusai nārimīru me pam sāmāme kauvehi nānimen ia kwopun kauvehi nāmri nusai nārimīru me ikīn kīmiaha hiāukurān nāniēn. Tihāni mhāpwāh nāresien tukwe ia nātārigien sākīmiaha mē hīamo noien ārāha uā rekām. ²⁶ Tihāpwāh nāresien tukwe ti nāri nā mē Nākukuā Ikinan rāni mē, “Tīprānā i mīne narimnari me pam irā sāvāi Iārimānu sākītaha.”

²⁷ Trīni mīnuā iārmama riti sē rīpkahātātā mhā ia Kristo rāres ik mē tikevān māni nari kīmirau min fwe ia nimwā sāvānhi, nānā rerīm ragien mē tikevān, ikevān māni a nāfe nāveginien truvei pehe mik, māpwāh nāresien tukwe ia nātārigien sām mē ikāmo noien ārāha uā rekām. ²⁸ Mētā tikāfo trīni mīnuā kīmirau iārmama nāha irauāni pāri nari, nānā in ruvei pehe nusai nārimīru riti mik, mīni pehe tukw ik i iānhi mē, “Nusai nārimīru i kīmāuvei pen m nānimwi nari riti sē kamāfwaki pen min”? Trīni mīnuā iārmama nāha rīni pui pehe nāri nāha mik iāmīnhi irā, ramasan mē rerīm tramrhi iārmama nāha, mamrhi mwi nātārigien sāvānhi. ²⁹ Trīni mīnuā nātārigien sāvānhi rātā mē ikāmāni nusai nārimīru nāha mamsiai nānimwi nari sē kamāfwaki pen min, nānā tikāpwāh nāniēn, mētā rerīm a trukurān mē ramasan a. Rosi iārmama riti trāres iāmīnhi irā mē, “Kuvāfi raka raka nari ia nīrak, mētā rāfo nātārigien sāvāi iārmāpā rāsīsāg iou mē takāpwāh noien rāmwhen sē iakokeikei? ³⁰ Trīni mīnuā iakāni tanak m Kumwesān ti nāveginien, rāfo kāni ārāha iou ti nari riti sē iakuvāni raka tanak m Kumwesān tukwe?”

³¹ Nukune nāgkiariien me pam nāha ro iāmīnhi irā. Nāfe tiho, uā nāfe nāveginien tihāni, uā nāfe nari tihānimwi, tihāmākeikei mho ia noien sē rauvehi utā nāghi Kumwesān. ³² Tihāpwāh noien mē nākur Isrel, uā nārmama rīpko mhā irāha nākur Isrel, uā nakalasia me sāvāi Kumwesān ho rāmwhen

ia iærmama riti sə rapəti mīmwei. ³³ Tiho noien nəha rəmwhen ia noien səiou sə iakaməmwur mə tako reri nərmama me pam ragien ia noien me pam səməme iakamo. Iakamo iamīnhi irə ti nəri nə mə iapketui atukw mhə namasanien səiou, mətə iakamətui namasanien səvəi nərmama həpik mə Kumwesən truvehimiru irəha.

11

¹ Kimiaha tihaməkeikei mhəuvnhi iou rəmwhen ia iou iakauvnhi Kristo.

Nipran me tuhəfo irə nəpīn nakalasia me housəsimwīn irəha me ti nəfwakiien

² Iakaməgnəgini kimiaha ti nəri nə mə hiəpkenouenou mhə iou ia nəpīn me, nənə mamhəkwtəmhiri noien me səməme iakinahatən kimiaha irə.

³ Mətə iakokeikei mə kimiaha tihəukurən mə kənkəpwə nərman me pam nə in nə Kristo, kənkəpwə pran nə in nə iərman səvənhi, nənə kənkəpwə Kristo nə in nə Kumwesən. ⁴ Trini mīnuə iərman riti ruvegi kənkəpwə maməfwaki uə mani irəpw nəgkiariien sə Kumwesən rīməuvei pen min, ramo auris Kristo. ⁵ Mətə pran sə rəpwəh nuvegiiien kənkəpwə maməfwaki uə rani irəpw nəgkiariien sə Kumwesən rīməuvei pen min, in ramo auris iərman səvənhi. Noien nəha rəmwhen mə kinəkīhi nukwəne prən nəha rīpwīə. ⁶ Trini mīnuə pran riti rəpwəh nokeikeiiien mə ruvegi kənkəpwə iamīnha irə ramasan mə trərai a nukwənen. Mətə ti nəri nə mə ro a naurisien mə pran trəkīhi nīmwai nukwənen uə tro kīpwīə ia kənkəpwə, nənə ramasan mə trauvegi a kənkəpwə.

⁷ Rərəha mə iərman riti ruvegi kənkəpwə ti nəri nə mə iərman in rəmwhen ia nənimwi nari riti kamətə pen Kumwesən irə mīne noien amasan səvəi Kumwesən irə. Mətə pran kamətə pen noien amasan səvəi iərman irə. ⁸ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən rīpkuvehi mhə pran mo iərman irə, mətə in ruvehi iərman mo pran irə. ⁹ Nənə Kumwesən rəpwəh noien iərman mə in iasitu səvəi pran mətə rīno pran mə in iasitu səvəi iərman. ¹⁰ Ro pen pran traməkeikei muvegi kənkəpwə mə nagelo me tuhətoni mə in ramsiai iərman səvənhi.

¹¹ Mətə tukutaha i səməuvehe mho kuatia kitaha Iərimənu səkitaha, pran ko rīpko əpa mhə narimnari, nənə iərman mwi ko rīpko əpa mhə narimnari, irau trouo pəri wok. ¹² Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən ruvehi iərman mo pran irə, mətə təkwtəkwuni iərman rətui pehe ia pran. Nənə narimnari me pam haməuku pen ti Kumwesən. ¹³ Həkiri ro nəri i mə pran sə raməfwaki m Kumwesən, məpwəh nuvegiiien kənkəpwə, noien nəha ratukwatukw uə rekəm? ¹⁴ Noien səkitaha nərmama ramahatən kimiaha ia nəri i takini uə rekəm? Iərman sə nukwənen rəpwəmwis ramo auris in, ¹⁵ mətə trini mīnuə pran riti nukwənen rəpwəmwis, rerīn tragien tukwe, ti nəri nə mə Kumwesən rīməuvei pen nīmwai nukwənen min mə trauvegi kənkəpwə. ¹⁶ Mətə trini mīnuə iərmama riti rokeikei mə trəvisə ia noien nəha iakani, nənə iou takini iamīnhi irə mə noien riti mwi riwən nakalasia me səvəi Kumwesən ia kwopun me hamo, mətə həmnəmwhen a.

Nəveginien ikinan

¹⁷ Ia nəgkiariien me i takini pehe tukumiaha nəha təkwtəkwuni, tapkəgnəgini mhə kimiaha ti nəri nə mə nousəsimwīnien səkimiaha rīpkasitu mhə ia kimiaha mətə ramouraha a kimiaha. ¹⁸ Nəri kīməkupwən kīni pehe tukw iou i iakregi mə nəpīn kimiaha nakalasia me hiamousəsimwīn kimiaha me, nənə mamheitehitehi kimiaha me. Nənə rerik rīrhi mə nəgkiariien me nəha nepwīn ho nīpərhiienien, ¹⁹ ti nəri nə mə tihaməkeikei

10:33: 1Kor 9:20-22   **11:1:** 1Kor 4:16   **11:3:** Jen 3:16, Efes 5:23, 1Kor 3:23   **11:7:** Jen 1:26-27, Jem 3:9   **11:8:** Jen 2:21-23, 1Tim 2:13   **11:9:** Jen 2:18   **11:18:** 1Kor 1:10-12, 1Kor 3:3   **11:19:** Dut 13:3, 1Jon 2:19

meitehieitehi kímiaha me nənə tukətə mə nisimə nəha ia kímiaha kamho noien atukwatukw. ²⁰ Nəp̄in hiamousəs̄imw̄in kímiaha me mə tihani nəveginien ikinan səvəi Iərimənu səkitaha, r̄ipko mhə nəveginien nəha hiamani. ²¹ Iakani iam̄inhi irə t̄i nəri nə mə kímiaha kuatia kuatia hiaməm̄wur ia nənien nari. Kímiaha nepw̄in nukumhə ramahi irəha. Nepw̄in kamhənimwi nən̄imw̄ien skai mamhakonə. ²² Rəfo, rosi nimwə me səkímiaha riwən mə tihəkupwən mhəuvən mhəvegin mhən̄imwi fwe ikin uə? Uə rəfo, rosi hiamətə ərəha a nakalasia me səvəi Kumwesən, nənə hiokeikei mə tiho auris nərmama nautə səvənraha riwən uə? Takəfni pehe m kímiaha? Takəgnəgini kímiaha t̄i noien nəha? Rekəm, ko iapkəgnəgini mhə kímiaha!

²³ Iou iakinahatən raka kímiaha ia nəgkiariien sə Iərimənu səkitaha r̄iməuvei pehe miou. Iakini mə ia nəp̄in kurirə kəsəni pen Iesu Iərimənu səkitaha ia rəgi nərmama səməme haməm̄wəki in, in ruvehi bred, ²⁴ məfwaki m̄ini vivi Kumwesən tukwe, nənə məkwsen, m̄ini mə, “In i n̄ipwrak sə takuvei pen tukumiaha. Kímiaha tihaməkeikei mamho iam̄inhi irə mə rer̄imiaha ramrhi iou.” ²⁵ Rəmwhen a mwi nəp̄in irəha hani raka nari, in ruvehi kap waen, m̄ini mə, “Kap i in i nəgkiariien vi səvəi Kumwesən n̄itek tr̄ərihi t̄erini əknek̄in nəgkiariien nəha. Tihamarə mamhəuvən nəp̄in tihamən̄imwi ia kap i tihaməkeikei mamho iam̄inhi irə rer̄imiaha tramrhi iou.” ²⁶ Ro iam̄inhi irə nəp̄in hiani bred i, uə hiamən̄imwi kap waen i, hiaməni irapw nemhəien səvəi Iərimənu səkitaha. Tihamo iam̄inhi irə mamhəuvən mheste in truvehe mwi.

²⁷ Ro iam̄inhi irə iərmama sə raməni bred uə ramən̄imwi kap waen i səvəi Iərimənu səkitaha ia noien riti sə rəpwəh natukwatukwien, in ramo noien ərəha, mamə nəri auər a ia n̄ipwrai Iərimənu səkitaha sə ro ikinan i, mamə mwi nəri auər a ia n̄iten sə ro ikinan i. ²⁸ Ro pen iərmama riti traməkeikei mukupwən məkiri atukw a noien səvənhi kurirə rəni bred nəha, mən̄imwi kap waen nəha. ²⁹ In traməkeikei mo iam̄inha irə t̄i nəri nə mə iərmama sə raməni bred nəha, mamən̄imwi kap waen nəha, mətə r̄ipkətə sas mhə n̄ipwrai Iərimənu səkitaha, in ravi pehe atukw a nərpw̄inien sə Kumwesən tro min t̄i noien ərəha səvənhi. ³⁰ Nəri nəha r̄ino mə təkwtəkwuni nəha kímiaha hiəp̄ik hiaməpou mamhemhə irə, nənə kímiaha nepw̄in həuvamhə raka. ³¹ Mətə tr̄ini m̄inuə kitaha səkupwən mhəkiri atukw a noien səkitaha kurirə sani nəveginien ikinan, Iərimənu səkitaha ko rəpwəh nərpw̄inien noien ərəha səkitaha. ³² Nəp̄in Iərimənu səkitaha rərpw̄in noien ərəha səkitaha, in ramo mə trəkoui atukwatukw kitaha irə, mə nəp̄in trərpw̄in noien ərəha me səvəi nərmama ia t̄iprənə i, nənə kitaha tsəpkuvehi mhə nərpw̄inien nəha kitaha m̄inraha.

³³ Ro pen piak me, nəp̄in hiousəs̄im̄in kímiaha me mə tihani nəveginien ikinan, tiheitenhi kímiaha me. ³⁴ Tr̄ini m̄inuə kímiaha riti nukumhə rahi, ramasan mə trəni nari fwe imwəni, mə nəp̄in hiousəs̄imw̄in kímiaha me, Kumwesən trəpwəh nərpw̄inien noien ərəha səkímiaha.

Narimnari me nepw̄in mwi nəha ikin ia noien nəha, mətə takuvei pehe nəgkiariien tukwe nəp̄in takuvehe.

12

Niskaiien me səməme Nən̄imw̄in səvəi Kumwesən rauvei pehe

¹ Ia n̄ikaren səvəi niskaiien me səməme Nən̄imw̄in səvəi Kumwesən rauvei pehe, piak me, iakokeikei mə kímiaha tihaməkeikei mhəukurən. ² Kímiaha hiəukurən mə fwe kupwən, nəp̄in hiəpkahatətə mhə ihi ia Kristo, nari riti

ruvi pen kimiaha mə tihəfwaki m nənımwi nari me səməme həpkəgkiari mhə, mətə hiaməuvən a. ³ Ro pen iakokeikei mə kimiaha tihəukurən. İərmama sə Nənımwin səvəi Kumwesən ramiri in ko rıpkıni mhə mə “İesu in rərəha.” Nənə iərmama sə Nənımwin İkinan rəpwəh niriien in, ko in rəpwəh niriien mə “İesu in İərimənu.”

⁴ Kitaha saməuvehi nıskaiien me səpəmsəpə, mətə Nənımwin i səvəi Kumwesən sə rauvei pehe nıskaiien me nəha in kuation a. ⁵ Kitaha samo tukwini nari ia suatuk me səpəmsəpə, mətə İərimənu i samo tukwini nari min in kuation a. ⁶ Kitaha samo wok me rıpkı səpəmsəpə, mətə Kumwesən kuation a ramo wok ia nımıruien səvəi nərmama me pam mə irəha tuho pam wok me nəha.

⁷ Nənımwin səvəi Kumwesən rauvei pehe nıskaiien me səvənhi m kitaha kuation kuation, mauvei pehe mə nıskaiien me nəha tuhasitu ia kitaha pam. ⁸ İərmama riti, Nənımwin rauvei pen nıskaiien min mə trıni irapw nəgkiariien sə nukurənien rarə irə. Riti mwi, Nənımwin kuation a rauvei pen nıskaiien min mə trıni irapw nətərigien amasan. ⁹ Riti mwi, Nənımwin kuation a rauvei pen nıskaiien min mə trahatətə əknekın ia Kumwesən. Riti mwi, Nənımwin kuation a rauvei pen nıskaiien min ti noien nərmama səməme hamemhə həuvehe mhəsanın. ¹⁰ Riti mwi, Nənımwin rauvei pen nıskaiien min ti noien nımtətien me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənımwin rauvei pen nıskaiien min ti nıni irapwien nəgkiariien sə Kumwesən ruvei pehe. Riti mwi, Nənımwin rauvei pen nıskaiien min ti nəkiriien nənımwin me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənımwin rauvei pen nıskaiien min ti nəgkiariien ia nəgkiariien me səpəməpə, nənə mauvei pen m iərmama riti mwi nıskaiien ti niriien nıpwrai nəgkiariien me nəha. ¹¹ Nıskaiien me nəha, irəha pam haməuku pen a ia Nənımwin kuation a, nənə in rauvei pehe m kitaha kuation kuation mamesi pen a nəfe in rokeikei.

¹² Nıpwrai iərmama kuation a, mətə nourenouren me rıpkı. Nənə nəri auər a nourenouren me səpəmsəpə, mətə haməripın ia nıpwrai iərmama kuation a. Nənə ro iamınhi irə rəmwhen a ia Kristo. ¹³ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə Nənımwin kuation a rıno paptas ia kitaha pam ia nıpwrai Kristo kuation, nəkur İsrəl uə nərmama rıpkı mhə irəha nəkur İsrəl, slef me uə nərmama komhə irəha slef me. Kumwesən rıno mə kitaha pam səuvehi Nənımwin kuation a rarə ia kitaha rəmwhen ia nui kamənimwi.

¹⁴ Nıpwrai iərmama komhə nouren kuation a, mətə nourenouren me rıpkı. ¹⁵ Trıni mınua nısun rıni mə, “Rıpkı mhə iou rəgın nənə ro pen rıpkı mhə iou nıpəri nıpwrai iərmama riti,” nəgkiariien nəha ko rəpwəh noien mə nısun komhə in nıpəri nıpwrai iərmama. ¹⁶ Nənə trıni mınua nıfregın rıni mə, “Rıpkı mhə iou nənimen nənə ro pen rıpkı mhə iou nıpəri nıpwrai iərmama riti,” nəgkiariien nəha ko rəpwəh noien mə nıfregın komhə in nıpəri nıpwrai iərmama. ¹⁷ Trıni mınua nıpwrai iərmama riti in nənimen me pam, nənə trəfo mıregi nari? Nənə trıni mınua nıpwrai iərmama riti in nıfregın me pam, in trəfo mıregi nari? ¹⁸ Mətə rekəm, Kumwesən rıno nıpwrai iərmama nourenouren me rarə rəmwhen in rokeikei. ¹⁹ Trıni mınua nourenoure nıpwrai iərmama nə kuation a, nənə nıpwran pəku? In riwən. ²⁰ Mətə nıpərhiienien nourenouren me rıpkı, mətə nıpwran kuation a.

²¹ Nənimen ko rıpkıni pen mhə ti rəgın mə, “İou iakəpwəh ik, iou iakinəmwhen raka.” Nənə kənkəpwə ko rıpkıni pen mhə ti nısun mi mə, “İou iakəpwəh kimirau, iou iakinəmwhen raka.” ²² Rıpkı mhə iamınhi irə. Nourenoure nıpwrataha me səməme rerıtaha ramrhi mə həpou anan, mətə

irəha tuhaməkeikei mharə. ²³ Nənə nourenoure nīpwrataha me səməme reritaha ramrhi mə irəha nəri auər a me, samasan pen minraha. Nənə nourenoure nīpwrataha me samauris tukwe, səuvən ia tinari tukwe. ²⁴ Mətə nourenoure nīpwrataha me səməme həkko mhə naurisien, səpwəh a iamini irə. Mətə Kumwesən rinousəsimwin nourenoure nīpwrataha me, nənə mauvehi utə səməme samo pen a irəha hasori mhəpi raka nourenoure nīpwrataha nepwin. ²⁵ Nənə ia noien nəha, nourenoure nīpwrataha me ko həkpwəh neitehieitehien irəha me, mətə irəha tuhətoni amasan pam irəha me. ²⁶ Trini minuə nouren riti ramregi nəmisəien, nənə nouren me pam tuhəregi nəmisəien irəha min. Nənə trini minuə kauvei pen nisaiien m nouren riti nouren me pam tuhəgien irəha min.

²⁷ Nīpwrai nəgkiariien i mə kimiaha pam nīpwrai Kristo, nənə kimiaha kuatia kuatia kimiaha nourenoure nīpwrən me. ²⁸ Nənə ia nousəsimwinien səvəi nakalasia me Kumwesən rinəmri pen nərmama me ia kwopun me səvənraha. In rinəmri kupwən aposol me, profet me kamhəkurirə pen irəha, nənə nahatən me kamhəkurirə pen mwi irəha. Irəha raka nənə nərmama kamho nīmtətien me, nənə nərmama kamhomasan nərmama kamhemhə, nənə nərmama kamhasitu ia nərmama, nənə nərmama kamhəkəkini nakalasia me ia nəfe wok kamho, nənə nərmama kamhəgkiari ia nəgkiariien əpə me. ²⁹ Ripko mhə irəha pam aposol me, uə profet me, uə nahatən me. Ripko mhə irəha pam nərmama səvəi noien nīmtətien me, ³⁰ uə kamhəuvehi nīskaiien ti noien nərmama kamhemhə həuvehe mhəsanin. Irəha pam həkpuvehi mhə nīskaiien ti nəgkiariien ia nəgkiariien əpə me, uə nīskaiien ti nini irapwien nīpwrai nəgkiariien əpə me nəha. ³¹ Mətə tihousari əknekīn mə tihəuvehi nīskaiien me nəha Nənimwin rauvei pehe səməme hasori mhəpi raka nīskaiien me nepwin.

Mətə təkwtəkwni takini pehe suatuk sə ramasan məpi raka.

13

Noien səvəi nokeikeiien

¹ Trini minuə iakaməgkiari ia nəgkiariien əpə me səvəi nərmama mine nagelo me, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, iou iakəmwhen a ia təmtəm riti kauəsi ramierig asori, uə bel kauəsi ramasək. ² Trini minuə iakauvehi nīskaiien ti nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, uə iakukurən pam nīpwrai narimnari me səməme kamhəkwwafə mine nukurənien me pam, uə nahatətəien sə iakauvehi rīskai məmwhen mə takuvehi raka təkūr me irə, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, iou iakəmwhen a ia nəri auər a. ³ Trini minuə iakipeki pen pam narimnari me səiou m nərmama me səməme nautə səvənraha riwən, uə iakəsəni nīpwrak mə napw trahi, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, noien nəha iakino ko rīpkasitu mhə ia nirak.

⁴ Noien səvəi nokeikeiien ikamo nətərigien səim raməpwəmwis, nənə mamō ramasan m nərmama, ik rerim rəpwəh niri ərəhəien nərmama, uə ipkəgkiari ərpwi mhə, nənə məpwəh nuvehi utəien ik. ⁵ Noien səvəi nokeikeiien ikəpwəh no penien nərmama, mīpkəmwwur mhə ti tīpwim, mīpko akwauakw mhə niemaha, uə ikəpwəh nəkwətəmhiri əknekīnien nərəhəien sə iərmama riti rino mik ia rerim. ⁶ Rerim rīpkəgien mhə ti noien sə rīpkatukwatukw mhə, mətə rerim raməgien a ti nīpərhiēnien. ⁷ Noien səvəi nokeikeiien ikəvrani nəfe nəghin kamo mik, ia nəpin me ikani nīpərhiēnien ia

Kumwesən, maməmri pen əknekın nətərigien səim irə. Nəpın nərəhain reste ik, mətə ikamərer əknekın.

⁸ Noien səvəi nokeikeien ko rıpkıwən mhə ia nəpın riti. Mətə noien səvəi nını irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, uə noien səvəi nəgkiariien ia nəgkiariien əpə me, uə noien səvəi nukurənien nari, noien mirəhar nəha tuhariwən. ⁹ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə ipwet mine nukurənien səkitaha ro nıpərpərin, nənə nəgkiariien me i Kumwesən rauvei pehe saməni irapw ro nıpərpərin. ¹⁰ Mətə nəpın sə pekin trier pehe, sə ro nıpərpərin triwən. ¹¹ Nəpın iakınamouihi, iakaməgkiari rəmwhen ia iəkunouihi, nukurənien səiou rəmwhen səvəi iəkunouihi, nənə noien səvəi nətərigien səiou rəmwhen səvəi iəkunouihi. Mətə nəpın iakuvehe masori, iakəmri noien me səvəi iəkunouihi ia təkutak. ¹² Ipwet mine kitaha samətoni rəmwhen saməti pen ia klas sə rakwhakw, mətə ia nəpın nəha tsətoni rəmwhen saməti pen ia nəmrıtaha atukwatukw. Ipwet mine iakukurən a nıpərin, mətə ia nəpın nəha takukurən amasan pam rəmwhen ia Kumwesən rukurən amasan pam iou nəha təkwtəkwuni. ¹³ Nənə təkwtəkwuni noien mirəhar i kahar hamarərer: noien səvəi nahatətəien, noien səvəi neitenhiien nəri amasan mə truvehe, mine noien səvəi nokeikeien. Mətə noien sə ramasan pik anan ia nırehar in i noien səvəi nokeikeien.

14

Nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe mine nəgkiariien əpə me

¹ Pwəh nokeikeien nəri hiamousari tukwe ia nımırıen səkimiaha. Niskaiien me səməme Nənimwın İkinan rauvei pehe, ramasan mə rerımiaha tramevən ia nıreha, mətə sə ramasan pik anan rerımiaha tramevən irə in i nını irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe. ² İakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, in rıpkəgkiari mhə m nərmama, mətə raməgkiari m Kumwesən. Pərhien iərmama riti riwən sə rukurən nəgkiariien sə in rani, mətə ia niskaiien səvəi Nənimwın İkinan, in rani irapw nəgkiariien me nepwın nıpwran rərkwafə. ³ Mətə iərmama sə ramını irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in raməgkiari m nərmama, nənə mauvrhəkin irəha, mamərpwi əknekın irəha, mauvehi utə nətərigien səvənraha. ⁴ İərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, in ramasitu atukw a irə. Mətə iərmama sə rani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in ramasitu ia nakalasia me. ⁵ İakokeikei mə kimiaha pam anan tihəgkiari ia nəgkiariien əpə me, mətə ramasan pik mə tihəni irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe. İərmama sə rani irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, in ramasitu pik ia nakalasia me məpi raka iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə me. Mətə nıpərhienien trını minuə iərmama riti rını irapw nıpwrai nəgkiariien əpə nəha, noien nəha trasitu mwi ia nakalasia me.

⁶ Piak me, trını minuə iakuvehe mətoni kimiaha, nənə maməgkiari m kimiaha ia nəgkiariien əpə me iamınha irə, takəfo masitu ia kimiaha? Hiəukurən mə takaməkeikei muvehe mını pui pehe nari vi riti m kimiaha, uə nukurənien riti, uə nəgkiariien riti Kumwesən ruvei pehe, uə nahatənien riti. Mə rekəm, ko iapkasitu anan mhə ia kimiaha. ⁷ Rerımiaha tramrhi ro narımnari me i həpkımıru mhə mətə rerınraha fwe ikın rəmwhen ia tərhe nau uə kitar. Trını minuə rerınraha rıpkatukwatukw mhə, nənə iərmama riti trəfo mukurən nəfe nıpu kamhani? ⁸ Uə kısıpw i kaməse ti nəsuəpwiriien nərmama ti naruəgənien trını minuə rerın rəpwəh nasək amasanien mo

nukurənien i m nərmmama, nənə sin trəpnəpenə ti naruagənien? ⁹ Rəmwhen a ia kimiaha. Trini minuə hiaməgkiari ia nəgkiariien sə nərmmama həreirei, tuhəfo mhəukurən nīpwrai nəgkiariien sə hiaməni? Kimiaha hiaməgkiari a m kwənmahan, nərmmama həkukurən mhə nīpwrān. ¹⁰ Pərhiēn, nəgkiariien me rīpik ia təkure tīprənə i, nənə irəha pam nīpwrānraha fwe ikīn. ¹¹ Mətə trini minuə iapkukurən mhə nīpwrai nəgkiariien sə iərmama riti rani pehe tukwe iou, iou iəpwīspwīs tukwe in, nənə in iəpwīspwīs tukw iou. ¹² Rəmwhen a ia kimiaha. Rerimīaha ramevən pīk ia nīskaiien me səməme Nənīmwin Ikinan rauvei pehe, nənə ro pen tihousari mə tihəuvrhəkīn nakalasia me ia nīskaiien me səməme tuhasitu pīk ia nīrəha.

¹³ Ro iamīnhi irə iərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, in traməkeikei məfwaki mərəs nīskaiien ti nīni irapwien nīpwrān. ¹⁴ Trini minuə iakaməfwaki mani irapw nəgkiariien əpə me, nənīmwik fwe imwə raməfwaki, mətə ia nətərigien səiou iapkukurən mhə nīpwrai nəgkiariien me i iakani. ¹⁵ Ro iamīnhi takəfo irə? Takəfwaki ia nənīmwin, məfwaki mwi ia nətərigien səiou. Takani nīpu ia nənīmwin, mənī mwi nīpu ia nətərigien səiou. ¹⁶ Mə rekəm, trini minuə ikəfwaki ia nənīmwin ia nəgkiariien əpə məgnəgīni Kumwesən, iərmama auər a riti ia kwopun nəha, in trəfo mīni “Ouəh” ia nəfwakiien səim? Rəknekīn ti nəri nə mə in rīreirei nəri ikani. ¹⁷ Nīpərhiēnien nəfwakiien səim səvəi nīniien tanak m Kumwesən ramasan pīk, mətə ko rīpkasitu anan mhə ia iərmama nəha.

¹⁸ Iakani tanak m Kumwesən mə iakaməgkiari ia nəgkiariien əpə me məpi raka kimiaha pam. ¹⁹ Mətə ia nousəsīmwinien səvəi nakalasia me, trini minuə iakahatən nərmmama ia kwopi nəgkiariien me krirum a səməme həkukurən ramasan məpi raka mə iakīni kwopi nəgkiariien me ten-taosen ia nəgkiariien əpə sə həreirei.

²⁰ Piak me, rərəha mə tihəmwhen ia nəkwərhwəkərha ia nətərigien səkimiaha. Ramasan mə tihəreirei noien ərəha rəmwhen ia nəkwərhwəkərha me, mətə ia nətərigien səkimiaha tihəmwhen ia nərmmama həuvəpwīnari raka. ²¹ Kīmərāi pen nəgkiariien riti ia nəkukuə səvəi Loa rani mə,

“Iou takəgkiari m nərmmama me i.

Nəgkiariien səiou trier ia nərmmama səməme kamhəni nəgkiariien əpə me, mier mwi ia tərhui iəpwīspwīs me.

Nəri auər a mə takəgkiari mīnraha iamīnhi irə,

mətə irəha tuhəpkətərig mhə iou.

Iou Iərimənu iakani iamīnhi irə.”

²² Ro iamīnhi irə sətōni mə nīskaiien ti nīniien nəgkiariien əpə me ro nīmtətien riti ramevən ti nərmmama səməme həkīni mhə nīpərhiēnien ia Kristo. Rīpkēvən mhə ti nərmmama səməme haməni nīpərhiēnien irə. Mətə nīskaiien ti nīni irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe ro nīmtətien riti ramevən ti nərmmama səməme haməni nīpərhiēnien ia Kristo. Rīpkēvən mhə ti nərmmama səməme həkīni mhə nīpərhiēnien irə. ²³ Ro iamīnhi irə, trini minuə nərmmama iruə me uə səməme həkīni mhə nīpərhiēnien ia Kristo həuvnīmwə pehe ia kwopun kimiaha nakalasia me hiamousəsīmwin ikīn, nənə mhətōni kimiaha pam hiaməgkiari ia nəgkiariien əpə me, rəfo? Irəha tuhəni mə kimiaha hiamarməri. ²⁴ Mətə trini minuə kimiaha pam hiaməni irapw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, nənə iərmama riti sə rīpkīni mhə nīpərhiēnien ia Kristo uə iərmama iruə riti ruvīmwə pehe, nəgkiariien səkimiaha pam tro in rukurən mə in iərmama riti sə ramo noien ərəha, nənə

in trækiri noien sævənhi. ²⁵ Nægkiariien me nəha səkimiaha trīni pui nətərigien sævənhi in ramərkwafə irə fwe ia rerin, nənə ro iamīnha irə iərmama nəha treiwaiu nənimen trirapi tīprənə, in truvei pen nīsiaiien sævənhi m Kumwesən, mani irapw mə Kumwesən ramarə pərhiien tukumiaha.

Tihousəsimwīn kīmiaha me tī nəfwakiiien, mhəfwaki, mhesi pen suatuk tukwe

²⁶ Ro iamīnhi irə, piak me, rəfo? Nəpīn hiamousəsimwīn kīmiaha me tī nəfwakiiien, kīmiaha kuatia kuatia, riti rəni nīpu, riti ramahatən, riti rani irapw nari riti Kumwesən rino pui pen min, riti raməgkiari ia nægkiariien əpə riti, riti mwi rani irapw nīpwrai nægkiariien nəha. Tihaməkeikei mho narimnari me nəha mhasitu ia kīmiaha me irə. ²⁷ Trīni mīnuə nərmama me nepwīn haməgkiari ia nægkiariien əpə me, ramasan mə iərmama kəru a uə kahar hægkiari. Nəpīn iərmama riti rægkiari, in əpa rægkiari meste ro sampam, kurirə riti rægkiari. Nənə iərmama riti traməkeikei mīni irapw nīpwrai nægkiariien me nəha. ²⁸ Mətə trīni mīnuə iərmama riwən tī nīni irapwien nīpwrai nægkiariien me nəha, iərmama sə raməgkiari ia nægkiariien əpə, in trəpwəh nægkiari asoriien ia nəmri nakalasia me, in trægkiari afafa a pwəh irau əpa Kumwesən krouregi.

²⁹ Nərmama səməme kamhəuvehi nīskaiien tī nīni irapwien nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, ramasan mə kəru a uə kahar hægkiari, nənə nərmama nepwīn həkiri amasan nægkiariien sə haməni. ³⁰ Mətə trīni mīnuə iərmama riti sə raməkure kīmiaha min rīregi mə Kumwesən ro pui nægkiariien riti min, nənə iərmama sə raməgkiari trəpwəh nægkiariien. ³¹ Ro iamīnhi irə, kīmiaha pam hiəukurən nīni irapwien nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, riti rukupwən mægkiari raka nənə riti. Tiho iamīnha irə mə nərmama me pam tuhəuvehi nukurənien, nənə trasitu ia nərmama me pam. ³² Kīmiaha hiəukurən. Nərmama səməme kamhəuvehi nīskaiien tī nīni irapwien nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, irəha hamərimənu atukw a ia nənīmwinraha me, mhəukurən nægkiariien, mhəukurən mwi nafafaiien. ³³ Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə Kumwesən rīpko mhə in Kumwesən səvəi noien nīreireiien ia nari, mətə in Kumwesən səvəi nəmərinuiien.

Rəmwhen ia nakalasia me pam, nəpīn kamhousəsimwīn irəha me, ³⁴ nīpran tuhəpwəh nægkiariien ia nousəsimwinien me nəha. Rəpwəh natukwatukwien mə tuhægkiari, mətə tuhaməkeikei mheiwaiu mho nīsiaiien rəmwhen Loə səvəi Moses rani. ³⁵ Trīni mīnuə hokeikei mə tuhəukurən nari riti, tuhaməkeikei mhəres tī səvənraha me nərman fwe ia rukwənu. Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə ro naurisien mə pran trægkiari ia nousəsimwinien səvəi nakalasia me.

³⁶ Rəfo? Rerimīaha rīrhi mə nægkiariien səvəi Kumwesən rīməkupwən ia kīmiaha muvehe? Uə rerimīaha rīrhi mə nægkiariien səvəi Kumwesən rīməuvehe a tukumiaha? ³⁷ Trīni mīnuə kīmiaha riti rerin rīrhi mə in profet riti, uə Nənīmwin Ikinan rīməuvei pen nīskaiien riti min, ramasan. Mətə in traməkeikei mukurən mə nægkiariien i iakamrai m kīmiaha in nəkwai lərimənu səkītaha. ³⁸ Trīni mīnuə rəpwəh nīniien nīpərhiienien ia nægkiariien i, tukəpwəh mwi nīniien nīpərhiienien ia nægkiariien səvənhi.

³⁹ Ro iamīnhi irə, piak me, nīskaiien sə tihokeikei pik, in i nīni irapwien nægkiariien sə Kumwesən rauvei pehe. Mətə tihəpwəh nīniseien nīskaiien i sə nərmama haməgkiari ia nægkiariien əpə me. ⁴⁰ Narimnari me pam səməme hiamo, tihaməkeikei mho ia noien sə ratukwatukw mhesi pen suatuk tukwe.

15

Kristo rinətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Piak me, iakokeikei mə tako kimiaha hiəukurən nəgkiariien amasan sə iakinəvisau irə m kimiaha fwe kupwən. Nəgkiariien amasan i kimiaha hiəuvəni raka niperhienien irə mamhərer irə. ² Trini minuə hiaməkwtəmhiri əknekən nəgkiariien amasan i iakinəvisau raka m kimiaha, Kumwesən truvehimiru kimiaha irə. Mətə trini minuə hiaraka ia nəgkiariien amasan i, nənə hiəuvəni auər a niperhienien irə.

³ Narimnari me səməme iakiməregi, iou iakuvəni raka tukumiaha. Iakiməni mə nəri sə tihaməkeikei mhəkupwən mhəukurən in i mə Kristo rimamhə ti noien ərəha me səkitaha ramesi pen nəgkiariien me kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. ⁴ Kimənimwi nənə rətui mwi ia nemhəien səvənhi ia nəpən sə ro kahar irə ramesi pen nəgkiariien me kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. ⁵ Nənə in riməkupwən mier irapw ti Pita, marə mier irapw mwi ti nərmama səvənhi twelef. ⁶ Kurirə irə in rier irapw mwi ti piəvtaha me həpik həpi raka faef hantret ia nəpən kuatia a. Irəha həpik haməmiru ihi, mətə nepwən həuvamhə raka. ⁷ Nəpən in rier irapw raka ti nirəha, marə mier irapw mwi ti Jemes, nənə mier irapw mwi ti aposol me pam. ⁸ Kurirə ia nirəha pam, in rier irapw mwi tukw iou, mətə iou iakəmwhen ia iəkunouihə əmtəmetə riti ripkətui mhə ia nəpən atukwatukw səvənhi.

⁹ Iakani iamənhi irə ti nəri nə mə iou inhəripw anan ia aposol me pam, nənə iakəpwəh nəmwhenien mə nərmama tuhəkwein iou mə iou aposol riti, ti nəri nə mə iakinamometə nakalasia me səvəi Kumwesən fwe kupwən. ¹⁰ Mətə Kumwesən rinasitu ia nirak ia namasanien səvənhi, mo iakuvehe mo iamənhi irə nəha təkwtəkwni. Nənə namasanien səvənhi sə rino miou rəpwəh nuvehe əpnəpenien, mətə rukuə kwənkwan. Niperhienien, iakino wok məpi raka aposol me pam, mətə ripko mhə ia niskaiien atukw səiou, mətə ia namasanien sə Kumwesən rauvei pehe miou. ¹¹ Ro iamənhi irə nəri auər a mə iou iakani irapw nəgkiariien amasan i m kimiaha, uə irəha haməni irapw m kimiaha, mətə nəgkiariien kuatia a i səkimaha pam iahaməni irapw tukumiaha nənə hiəuvəni raka niperhienien irə.

Nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi ia nemhəien

¹² Kimiaha hiəukurən mə ia nəgkiariien səkimaha, kimaha iahaməni irapw mə Kristo rinətui mwi ia nemhəien. Mə iahaməvisau iamənha irə, rəfo kimiaha nepwən hiaməni mə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi? ¹³ Trini minuə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi, nənə ko Kristo mwi rəpwəh nətuiien ia nemhəien. ¹⁴ Nənə trini minuə Kristo rəpwəh nətuiien ia nemhəien, wok i səkimaha sə iahaməni irapw nəgkiariien amasan ro nəri auər a irə rəmwhen a mwi ia nahatətəien səkimiaha. ¹⁵ Nari riti mwi, trini minuə Kristo rəpwəh nətuiien ia nemhəien, kimaha iahəneikuə ia Kumwesən, ti nəri nə mə iahaməni irapw mə Kumwesən rino Kristo rətui mwi ia nemhəien. Trini minuə nəgkiariien nəha ro niperhienien mə nərmama səməme həuvamhə ko həpkətui mhə mwi ia nemhəien, nənə Kumwesən ko rəpwəh noien mwi Kristo rətui ia nemhəien. ¹⁶ Trini minuə nərmama səməme həuvamhə raka ko həpkətui mhə mwi ia nemhəien, nənə ko Kristo ripkətui mhə mwi ia nemhəien. ¹⁷ Trini minuə Kristo ripkətui mhə mwi ia nemhəien, nənə nahatətəien səkimiaha niperwran riwən, kimiaha hiamarə ihi ia noien ərəha me səkimiaha. ¹⁸ Nənə trini minuə nəgkiariien

15:3: Aes 53:8-9   **15:4:** Mat 12:40, Wok Me 2:24-32   **15:5:** Luk 24:34, Mat 28:16-17   **15:7:** Luk 24:50   **15:8:** Wok Me 9:3-6, 1Kor 9:1   **15:9:** Efes 3:8, 1Tim 1:15   **15:10:** Wok Me 8:3, 2Kor 6:1, 2Kor 11:5,23   **15:15:** Wok Me 1:22, 4:33, Wok Me 5:32

nəha ro nɪpərhiɛniɛn, nɛrmama sɛmɛmɛ haməni nɪpərhiɛniɛn ia Kristo fwe kupwən həuvamhə raka, irəha həuvəiwən ko həpkətui mhə mwi. ¹⁹ Kitaha saməmri pen əknekɪn nətəriɡiɛn səkɪtaha ia Kristo, mətə mə noien nəha səvəi nɪmɪruɪɛn a i səvəi tɪprənə, rərəha anan tukutaha məpi raka nɛrmama me nepwɪn.

²⁰ Mətə nəɡkiariɛn sə ro nɪpərhiɛniɛn ro iamɪnhi irə. Kristo rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi. In rukupwən mətui mwi rəmwhɛn ia nukwai nei kukupwən kesi. Nɛrmama sɛmɛmɛ həuvamhə raka irəha tuhətui mwi ia nemhəien kurirə. ²¹ Iakani iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə nemhəien rɪməuvehe ia iərmama riti, nənə ia suatuk kuatia a, nətuiɛn mwi ia nemhəien rɪməuvehe ia iərmama riti. ²² Nɛrmama me pam tuhemhə tɪ nəri nə mə haməuku pen ia Atam. Ia noien a mwi nəha, nɛrmama me pam sɛmɛmɛ haməuvehe mho kuatia irəha Kristo tuhətui mwi ia nemhəien. ²³ Mətə irəha nəha tuhətui mwi ia nəpɪn atukwatukw səvənraha. Kristo in rɪməkupwən mətui mwi. Nəpɪn in truvehe mwi irə, nɛrmama me səvənhi tuhətui mwi. ²⁴ Nənə nəpɪn sampam truvehe, Kristo trouraha nənimwɪn me pam sɛmɛmɛ kamhəuvehi nɛrɪmənuiɛn mɪne nasoriɛn. In trouraha nɪskaiɛn me pam. Kurirə irə in raraka ia nɪtətə sə in ramərɪmənɪ irə revən ia rəɡi Tata Kumwesən. ²⁵ Ro iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə Kristo traməkɛikɛi mamərɪmənɪ meste Kumwesən trəmri narimnari me pam sɛmɛmɛ in raməmwəkɪ irəha kamharə inhərɪpw ia tɪpage nɪsui Kristo mi. ²⁶ Sə trouraha sampam ia nɪrəha nemhəien. Nənə nemhəien triwən mwi. ²⁷ Iakani iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə Nəkukua Ikinan rani mə, “Kumwesən rɪnəmri narimnari me pam kamharə inhərɪpw ia tɪpage nɪsun mi.” Mətə ro nukurənien i mə nəɡkiariɛn nəha sə rani mə “narimnari me pam,” kɪpkəvsini pen mhə Kumwesən ia narimnari me nəha. In rɪnəmri pen narimnari me nəha kamharə inhərɪpw ia tɪpage nɪsui Kristo mi. ²⁸ Narimnari me pam tuheiwaiu Kristo trərɪmənɪ ia nɪrəha. Irəha pam tuheiwaiu raka, nənə Tɪni Kumwesən truvehi irapw atukw a in, meiwaiu marə tɛɡɪn nɛrɪmənuiɛn səvəi Tata səvənhi sə rɪnəmri irapw narimnari me pam ia tɪpage nɪsun mi. Ro iamɪnhi irə mɪne Kumwesən trərɪmənɪ ia narimnari me pam.

²⁹ Rəfo ia nɛrmama sɛmɛmɛ kamo paptas ia nɪrəha tɪ nɛrmama sɛmɛmɛ həuvamhə raka? Trɪni mɪnuə nɛrmama sɛmɛmɛ həuvamhə raka tuhəpkətui mhə mwi ia nəpɪn riti, nənə rəfo kamo paptas ia nɛrmama tɪ nɪrəha? ³⁰ Rəmwhɛn a ia kɪmaha. Rəfo iahaməuvehi pekɪn nəpɪn sɪkai me ia nɪmɪruɪɛn səkɪmaha ia nəpɪn me pam? ³¹ Iakani kwəsuaɪhi piak me mə nəpɪn rɪpɪk nɛrmama haməmwur mə tuhousi əpune iou! Rerɪk rəɡiɛn pɪk tukumiaha tɪ nəri nə mə hiəməuvehe mho kuatia kɪmiaha Iɛsu Kristo Iərɪmənɪ səkɪtaha. Nənə mo pen nəɡkiariɛn i iakani ro nɪpərhiɛniɛn. ³² Ia kwopun i Efesas, rəmwhɛn mə iakaruagən kɪmaha nəri əprɪmɪn me. Mətə rəfo? Trɪni mɪnuə nɛrmama sɛmɛmɛ həuvamhə ko həpkətui mhə mwi, iakɪnaruagən tɪ nəfe? Trɪni mɪnuə nɛrmama sɛmɛmɛ həuvamhə ko həpkətui mhə mwi, ramasan mə tihesi pen a nəɡkiariɛn i sə rani mə,

“Pwəh sani nari mhənɪmwi,
tɪ nəri nə mə trakwakwi semhə.”

³³ Tihəpwəh neikuə atukwien ia kɪmiaha. Nəɡkiariɛn i kamɪni ro nɪpərhiɛniɛn. “Nəpɪn nɛrmama səvənraha noien ramasan havən pəri irəha nɛrmama sɛmɛmɛ noien səvənraha rərəha, sɛmɛmɛ noien səvənraha rərəha houraha noien amasan səvənraha.” ³⁴ Hərərɪɡ pehe mwi mhəuvehi atukwatukw nətəriɡiɛn səkɪmiaha sə ratukwatukw, nənə mharaka ia noien

ərəha me. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kīmiaha nepwīn hiamreirei ihi Kumwesən, nənə ro naurisien asori m kīmiaha.

Nərmama tuhətui mwi ia nemhəien mətə nīpwrānraha trəfo irə?

³⁵ Mətə iərmama riti trəres nəresien i mə, “Nərmama səməme həuvamhə tuhəfo mhətui mwi? Nīpwrānraha trəfo irə?” ³⁶ Ik iərmama ikreirei nari, nuni nari sə ikəpwei traməkeikei memhə kurirə ruverə mutə. ³⁷ Nənə nəri sə ikəpwei ropə ia nīpwrān sə trutə. Sə ikəpwei in nə nuni nari, rosi nuni wit uə nuni nari riti mwi. ³⁸ Mətə Kumwesən rauvei pen nīpwrān rəmwhen sə in rokeikei. Nənə nuni nari me kuatia kuatia, in rauvei pen nīpwrānraha me. ³⁹ Rəmwhen a mwi nusai nari rəpwəh nəmnamwhenien, mətə nusai nari səpəmsəpə. Nusai iərmama ropə ia səi nərimīru me, uə menu me, uə nəmu me. ⁴⁰ Narimnari me ia nīmagouagou ho nīpwrānraha. Rəmwhen a mwi narimnari me ia təkure tīprənə i ho nīpwrānraha. Mətə narimnari me nəha kamətə fwe ia nīmagouagou kamhəser ropə ia nīpwrāi narimnari me nəha kamətə ia təkure tīprənə. ⁴¹ Nukuraanien səvəi meri ropə ia nukuraanien səvəi məkwə mīne nəhiapwien səvəi kəməhau me. Nəhiapwien səvəi kəməhau me nepwīn hopə ia səvəi nepwīn mwi.

⁴² Tro mwi iamīnhi irə ia nəpīn nəha nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi. Iərmama sə kīmənīmwi nīpwrān trīmərīr, mətə nəpīn in trətui mwi nīpwrān trīpkīmərīr mhə mwi. ⁴³ Iərmama sə kīmənīmwi nīpwrān rīpkamasan mhə, mətə nəpīn in trətui mwi nīpwrān tramasan. Iərmama sə kīmənīmwi nīpwrān nīskaiien səvənhi riwən, mətə nəpīn in trətui mwi nīpwrān trīskai. ⁴⁴ Nəpīn kīmənīmwi iərmama nīpwrān ro nusan, mətə nəpīn in trətui mwi nīpwrān tro nənimwīn.

Trīni mīnuə nīpwrāi iərmama sə ro nusan, nənə nīpwrāi iərmama sə ro nənimwīn in mwi fwe ikīn. ⁴⁵ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kīmərāi pen nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iərmama sə rīməkupwən, Atam, in rīməuvehe iərmama riti sə ramīru.” Atam sampam, in i Kristo, rīməuvehe mo in nənimwīn i rauvei pehe nīmīruien. ⁴⁶ Mətə rīpko mhə nīpwrataha i sə ro nənimwīn trukupwən, mətə nīpwrataha sə ro nusan, nənə kurirə irə nīpwrataha sə ro nənimwīn. ⁴⁷ Iərmama sə rīməkupwən in səvəi tīprənə i. Kumwesən rīno in ia tīprənə. Mətə iərmama sə rīməkurirə rīməuku pen ia neiai. ⁴⁸ Nərmama me pam səvəi tīprənə, nīpwrānraha rəmwhen ia nīpwrāi iərmama nəha Kumwesən rīno ia tīprənə. Nərmama səməme tuhəuvən ia neiai, nīpwrānraha trəmwhen ia nīpwrāi iərmama sə rīməuku pen ia neiai. ⁴⁹ Təkwtəkwiuni kitaha səmwhen ia iərmama nəha sə Kumwesən rīno ia tīprənə. Ia noien a mwi nəha kitaha tsəmwhen a mwi ia iərmama nəha sə rīməuku pen fwe ia neiai muvehe.

⁵⁰ Iakani irapw tukumiaha, piak me, nīpwrāi iərmama sə ro nusan mo nīten ko rīpkuvnīmwə mhə ia nītətə sə Kumwesən ramərīmənu irə. Rəmwhen a mwi nəri mərīr ko rīpkuvehi mhə nəri sə ramarə rerīn. ⁵¹⁻⁵² Həregi ro. Nəgkiariien i iakani pehe tukumiaha i nəha təkwtəkwiuni in nəgkiariien riti sə rīnamərkwafə fwe kupwən. Rīpko mhə kitaha pam tsemhə, mətə nəpīn kisīpw sampam trasək kitaha pam tsəuvehe mhərməvi. Kurirə iərmama riti rapri m kuatia ia nənimen, mətə nəri nəha rīno sampam akwauakw a. Nəpīn kisīpw sampam trasək, nənə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi mhəpwəh mwi nemhəien, nənə kitaha tsəuvehe mhərməvi. ⁵³ Nīpwrataha sə ro nəri mərīr i traməkeikei muvehe mo nəri sə ko rīpkīmərīr mhə. Nīpwrataha i səvəi

nemhæien tramækeikei muvehe mo næri sə ramarə rerin. ⁵⁴ Nipərhienien, nipwrataha sə ro næri mərir i tramækeikei muvehe mo næri sə ko ripkimərir mhə. Nipwrataha i səvæi nemhæien tramækeikei muvehe mo næri sə ramarə rerin. Nəpɪn næri nəha truvehe mo sampam, nənə nəgkiariien sə kimərari pen ia Nəkukuə Ikinan ruvehe mo nipərhienien, rani mə, “Nemhæien ruvæiwən. Kuvəuvehi irapw in ia naruagəniien.”

⁵⁵ “Eh, nemhæien, tikəfo masori ia kimaha?”

Eh, nemhæien, tikəfo mo nəmisæien m kimaha?”

⁵⁶ Nəri sə nemhæien rauvehi niskaiien səvənhi irə ti noien nəmisæien m iərmama in nə noien ərəha, nənə nəri sə noien ərəha rauvehi niskaiien səvənhi irə in nə Loa. ⁵⁷ Mətə pwəh səni tanak m Kumwesən sə rauvei pehe m kitaha noien i saməuvehi raku pen ti Iərimənu səkɪtaha Iesu Kristo, noien sə ramo kitaha səkai mhəpi raka nemhæien.

⁵⁸ Ro pen piak keikei me, kimiaha tihamækeikei mhərer əknekin, mhəpwəh nəseniien nari riti rikiukiu ia kimiaha. Nəpɪn me tihamo wok səvæi Iərimənu səkɪtaha ia rerimiahə pam, ti næri nə mə hiəukurən mə wok səvæi Iərimənu səkɪtaha sə hiamo hiəpko auər a mhə.

16

Mane səvæi nasituien ia nərmama me səvæi Kumwesən

¹ Ia nikaren səvæi mane səvæi nasituien ia nərmama me səvæi Kumwesən fwe Jerusalem, tihamækeikei mho rəmwhen sə iakiməni pen ti nakalasia me fwe ia profens nəha Kalesia. ² Ia Sante me pam, kimiaha pam kuatia kuatia tihamækeikei mhəmri karen mane me nepwɪn. Iərmama sə rauvehi mane asori trəmri karen ripik. Iərmama sə rauvehi mane ouihi trəmri karen ouihi a. Ro iamɪnhi irə nəpɪn iakuvehe ko hiəpkəmwur mhə mwi mə tiho pam næri nəha ia nəpɪn kuatia. ³ Tihərui irapw kimiaha me nepwɪn mə tuhəuvehi mane mhəuvən. Nənə nəpɪn iakuvehe, iakrai nəkukuə mɪni irapw irəha ti nəkur Jerusalem nənə mərhi pen irəha həpeki mane mhəuvən fwe ikɪn. ⁴ Trɪni mɪnuə iakətoni mə ramasan mə iou mwi takevən, nənə irəha tuhəkurirə iou.

Pol raməres narimnari me nepwɪn mə nəkur Korin tuhamækeikei mho

⁵ Kurirə iakuvehe məti pehe kimiaha, takevən raka fwe profens nəha Masetonia, ti næri nə mə takamækeikei mukupwən mevən fwe Masetonia. ⁶ Rosi takarə kwopti kitaha m kimiaha mə rəfo sarə a meste nəpɪn səvæi nəkwieiiien tro sampam. Nənə hiəukurən nasituien ia nirak ia navəniien səiou sə iakamevən pen me ikɪn. ⁷ Iapkokeikei mhə mə takuvehe mətoni kimiaha nənə mier mwi, mətə iakokeikei mə takuvehe sarə kwopti trɪni mɪnuə Iərimənu səkɪtaha rəsəni iou. ⁸ Mətə takarə a ia kwopun i ia Efesas meste nəpɪn səvæi Pentekos, ⁹ ti næri nə mə Kumwesən rɪnəsevər ia suatuk tukw iou mə tako wok amasan sə trukue kwənkwan ripik, næri auər a mə nərmama həpik haməmwur mə tuhəsisəg iou ti noien wok.

¹⁰ Trɪni mɪnuə Timoti ruvehe mətoni kimiaha, hio ramasan min, mhəuvei pen nisaiien min, ti næri nə mə in ramo wok səvæi Iərimənu səkɪtaha rəmwhen a ia nirak. ¹¹ Rərəha mə tihamətoni in rəmwhen mə in iərmama auər a riti. Mətə tihamækeikei mhasitu irə ia navəniien səvənhi nəpɪn in rɪrərɪg muvehe mətoni iou. Iou iakameitenhi piəvtaha me irəha Timoti mə tuhəuvehe mhətoni iou.

15:54: Aes 25:8   **15:56:** Rom 6:14, 7:13   **15:58:** 2Kron 15:7, Rev 14:13   **16:1:** Rom 15:25-26, 2Kor 8:1-9, Kal 2:10   **16:5:** Wok Me 19:21   **16:6:** Rom 15:24, Taet 3:12   **16:7:** Wok Me 18:21
16:9: Wok Me 19:8-10, 2Kor 2:12, Kol 4:3, Rev 3:8   **16:10:** 1Kor 4:17   **16:11:** 1Tim 4:12

¹² Ia nikaren sǝvǝi piǝvtaha Apolos, iakimǝni pen tukwe in mǝ in tramǝkeikei mukurirǝ piǝvtaha me muvehe mǝtoni kimiaha. Mǝtǝ in rǝpwǝh nokeikeien mǝ truvehe nǝha tǝkwǝkwuni, mǝtǝ in truvehe ia nǝpǝn sǝ ratukwatukw tukwe.

¹³ Hǝtui mhǝpwǝh napriien, nǝnǝ mhǝrer ǝknekǝn ia nahatǝtǝien sǝkimiaha, mhǝpwǝh nehekǝrien, mho mǝ hiǝskai. ¹⁴ Narimnari me pam sǝmǝme hiamo, tiho ia nokeikeien.

¹⁵ Kimiaha hiǝukurǝn mǝ Stefanas mine nǝrmama ia nǝkwai nimwǝ sǝvǝnhi, irǝha hamǝkupwǝn mhǝni nǝpǝrhienien ia Iesu fwe profens nǝha Akaea, nǝnǝ irǝha hǝmwur pik ti nasituien ia nǝrmama me sǝvǝi Kumwesǝn. Piak me, iakuǝ takǝni pehe tukumiaha i mǝ ¹⁶ tihǝuvei pen nisaiien m nǝrmama sǝ ro me iamǝnha irǝ, mine nǝrmama me pam sǝmǝme kamhowok mamhǝsese pǝri irǝha minraha. ¹⁷ Nǝpǝn Stefanas, Fotunatas, mine Akaekas harier pehe rerik ragien, ti nǝri nǝ mǝ nari auǝr a mǝ kimiaha hiǝiwǝn, mǝtǝ nǝpǝn iakǝtoni irǝhar rǝmwhen mǝ iakǝnǝtoni kimiaha. ¹⁸ Irǝhar haro iou iakuvehi napwǝsien ia rerik rǝmwhen irǝhar haro mwi ia kimiaha. Nǝrmama me iamǝnha irǝ, ramasan mǝ tihǝgnǝgǝni irǝha pwǝh nǝrmama hǝtoni mhǝukurǝn irǝha.

Nǝgkiariien sampam

¹⁹ Nakalasia me ia profens fwe Esia hamǝni ramasan tukumiaha. Akwila mine Prisila krouokeikei pik mǝ trouni ramasan tukumiaha ia nǝghi Iǝrimǝnu sǝkitaha irǝha nakalasia me sǝmǝme hamousǝsimwǝn irǝha me ia nimwǝ sǝvǝnrau. ²⁰ Piǝvtaha me pam ia kwopun i hamǝni ramasan tukumiaha. Tihǝni ramasan tukumiaha me mhǝkei m kimiaha me ia nakeien sǝ rǝmher.

²¹ Iou Pol, iakamrai nǝgkiariien i sǝvǝi ninien ramasan tukumiaha, mamrai ia rǝgǝk atukwatukw.

²² Trini minuǝ iǝrmama riti rǝpwǝh nokeikeien Iǝrimǝnu sǝkitaha, pwǝh Kumwesǝn rǝkwe in ǝrǝha irǝ. Iǝrimǝnu sǝkitaha, uvehe rǝ!

²³ Pwǝh namasanien sǝvǝi Iesu Iǝrimǝnu sǝkitaha ramarǝ tukumiaha.

²⁴ Pwǝh nokeikeien sǝiou ramarǝ tukumiaha pam sǝmǝme hiǝuvǝuvehe mhǝno kuatia kimiaha Iesu Kristo. Ouǝh, pwǝh ro iamǝnhi.

Seken Korin

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol rımərai nəkukuə i kani mə Seken Korin. In ruvərai raka Fas Korin məkwə nepwın həukurau nənə in rırai mwi sə i mərhi pen i revən. Nakalasia me fwe Korin kamheitehieitehi ihi kusen səvənraha, mamho ihi noien ərəha me. Pol revən fwe Korin mətə rarə ouihi a ti nəri nə mə irəha həpkrərig mhə ia noien ərəha me səvənraha. Nənə nəkur əfwaki me nepwın həpki ni mhə nıpərhi enien ia Pol mə in aposol pərhi en riti səvəi Kumwesən. Nəpın Pol rəpwəh irəha mevən fwe profens Masetonia, in rerin ragien pik nəpın Taetas ruvehi nəgkiariien amasan muvehe mə nakalasia me fwe Korin hənətə sas ia noien ərəha me səvənraha nənə mhərərıg ia noien ərəha me səvənraha. Nəpın Pol rıregi nəgkiariien nəha, in rırai nəkukuə sə ro kəru irə revən ti nəkur Korin. Ia nıpəri nəkukuə i sə rakupwən Pol rini pen ti nəkur Korin mə rerin ragien ti nəri nə mə irəha hənəpwəh noien ərəha me səvənraha mamho noien amasan sə Kumwesən rokeikei. Ia nıpəri nəkukuə sə rakurirə Pol raməgkiari atukw a ia in mine nərmama səməme kamhəmwəki in mamhəni ərəha in.

¹ Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwən mə tako, mine piəvtaha Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, mine nərmama me pam səvəi Kumwesən fwe profens nəha Akaea.

² Pwəh Kumwesən Tata səkıtaha, mine Iesu Kristo Iərimənu səkıtaha, krouəriari pehe namasanien mine nəmərınuen m kımiaha.

Kumwesən sə in nukune noien səvəi nasıtuien

³ Pwəh səgnəgini Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi Iərimənu səkıtaha Iesu Kristo, in Tata sə in nukune napıien, nənə in Kumwesən sə in nukune noien səvəi nasıtuien me pam. ⁴ In ramasıtı ia kımaha ia nəmısəien me pam səkımaha, mə kımaha iahəukurən nasıtuien ia nərmama ia nəmısəien me səpəmsəpə səməme irəha haməregi. Nənə kımaha tahasıtı ia nırəha ia noien səvəi nasıtuien sə Kumwesən rıno m kımaha. ⁵ Rəmwhen a ia nəmısəien sə Kristo rıməuvehi, nəmısəien nəha rauvehe pik mwi ia nımırıuen səkımaha. Ia noien a mwi nəha, ti nəri nə mə kımaha iahaməuvehe mho kuatıa kımaha Kristo, Kumwesən ramasıtı pik ia kımaha, nənə noien nəha ramevən mwi ti nərmama nepwın. ⁶ Trıni mınuə kımaha iahamregi nəmısəien, mətə in nə trasıtı ia kımiaha muvehimıru kımiaha. Trıni mınuə Kumwesən rasıtı ia kımaha ramə mə kımaha iahəukurən nasıtuien ia kımiaha. Nənə kwənkwaı nasıtuien nəha raukuə ia nımırıuen səkımiaha, nənə nəpın hıarə ia nəmısəien kuatıa a tsarə irə trasıtı ia kımiaha mə tıhərer əknekin ia nəpın me. ⁷ Kımaha iahənəmri pen əknekin nətərıgien səkımaha ia Kumwesən tukumiaha mə tıhərer əknekin. Ro iamınhi irə ti nəri nə mə kıtaha pam samarə ia narəien kuatıa a mə kımiaha tıhəregi nəmısəien sə iahamarə irə, nənə ia noien a mwi nəha Kumwesən trasıtı ia kımiaha rəmwhen ramasıtı ia kımaha.

⁸ Pıak me, kımaha iahokeikei mə tıhəukurən amasan nəpın sıkai sə iahənərə irə ia profens nəha Esia. Nəpın nəha riskai pik tukumaha, mo rerımaha rırhi mə ko iahəpkımıru mhə mamhəuvən. ⁹ Kımaha iahamregi rəmwhen kınəkiri raka kımaha mə tahemhə. Mətə narımınari me nəha haməuvehe mə kımaha tahəpwəh nətıgıtıen ia nıskaiien atukw səkımaha, mətə tahətıgıtıe

ia Kumwesən sə ramo nərmama hemhə hətui mwi. ¹⁰ Ia nəp̄in nəha ipaka k̄imaha iahemhə, mətə in r̄iməuvehim̄iru k̄imaha. Nənə in trauvehim̄iru k̄imaha iam̄inhi irə mamevən. Iahənəmri pen əknek̄in nətəriḡien sək̄imaha irə mə in truvehim̄iru mwi k̄imaha. ¹¹ Mətə k̄imiaha tihaməkeikei mhasitu ia k̄imaha mhəfwaki tukumaha. Tiho iam̄inhi irə mə nərmama həp̄ik tuhəni tanak m Kumwesən t̄i narimnari amasan me səməme in tro m k̄imaha t̄i nəri nə mə nərmama həp̄ik hənəfwaki tukumaha.

Pol rərari ia nətəriḡien səvənhi m̄ine nəfe tro

¹² Nari riti k̄imaha iahaməgkiari ərpwi irə. K̄imaha iahamregi fwe ia rerimaha mə ro n̄ipərhiēnien. In i mə noien sək̄imaha ia təkure t̄iprənə iahəno m nərmama nepw̄in, mhəno mwi m k̄imiaha rəpi raka, in noien sə raməmak irapw ia kwopun ukuraan. Iahaməni a nəgkiariēn pərhiēn rəmwhēn sə Kumwesən rokeikei. Iahəpkəgkiari mhə ia nukurənien sək̄imaha səvəi t̄iprənə, mətə iahaməgkiari ia namasanien səvəi Kumwesən. ¹³⁻¹⁴ Iakani iam̄inhi irə t̄i nəri nə mə iahəpkrai mhə nəgkiariēn riti sə riskai tukumiaha t̄i nəvsiniēn, uə t̄i nukurənien n̄ipwran. Təkwtək̄wuni hiəuvək̄urən nətəriḡien sək̄imaha kwopti, mətə iakokeikei p̄ik mə nəp̄in riti tihək̄urən pam. Nənə ia noien nəha, nəp̄in Iesu Iərimənu sək̄itaha truvehe mwi, k̄imiaha tihagien tukumaha rəmwhēn a mwi mə k̄imaha iahamagien tukumiaha.

¹⁵⁻¹⁶ T̄i nəri nə mə iakukurən mə hiamagien tukumaha, nətəriḡien kupwən səiou mə takevən fwe profens nəha Masetonia, mukupwən muvehe mətōni k̄imiaha, nənə nəp̄in takrəriḡ takuvehe mwi mətōni k̄imiaha. Ro pen tihəuvehi namasanien m kəru, nənə kurirə irə tihāsitu ia nirak ia suatuk səiou t̄i nevənien fwe ia tənə Jutia. ¹⁷ Mətə iakinəpwəh. Ro pen rosi rerimaha r̄irhi mə nəp̄in iakamətəriḡ mə tako iam̄inhi irə nətəriḡien səiou ramaiuaiu? Uə rosi iakəmwhēn a ia nərmama nepw̄in səvəi t̄iprənə kamhəni nəgkiariēn mi nəha “Ouəh” m̄ine “Rekəm” ia nəgkiariēn kuatia a?

¹⁸ K̄imiaha hiək̄urən mə Kumwesən ramo nəgkiariēn səvənhi ia nəp̄in me. Nənə k̄imaha mwi nəgkiariēn sək̄imaha tukumiaha r̄ipko mhə “Ouəh” m̄ine “Rekəm.” ¹⁹ Iakani iam̄inhi irə t̄i nəri nə mə T̄ini Kumwesən i Iesu Kristo sə iahamarəvisau irapw tukumiaha k̄imrahar Saelas m̄ine Timoti, r̄ipko mhə “Ouəh” m̄ine “Rekəm,” mətə ia Kristo, nəp̄in me pam nəgkiariēn sək̄imaha in nə “Ouəh.” ²⁰ Iakani iam̄inhi irə t̄i nəri nə mə promes me pam səvəi Kumwesən həuvehe mhə n̄ipərhiēnien i ia Iesu Kristo. Kitaha səuvəuvehe mhəno kuatia kitaha min, ro pen sək̄urən n̄iniēn “Ouəh” t̄i nuvehi utəien nəghi Kumwesən. ²¹ Kumwesən a ramo k̄imaha iahamərər əknek̄in ia Kristo kitaha m k̄imiaha. In r̄imər̄fi kitaha, ²² məmri Nən̄imw̄in səvənhi ia reritaha rahatən pen mə kitaha nərmama me səvənhi. T̄i nəri nə mə Nən̄imw̄in nəha ramarə ia reritaha, nənə, kitaha sək̄urən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narimnari amasan me səməme r̄inəmri karen mə sək̄itaha.

²³ Təkwtək̄wuni iakamək̄wein Kumwesən mə tr̄iregi nəgkiariēn i səiou. Tr̄ini m̄inuə iapk̄ini mhə n̄ipərhiēnien, pwəh in rərpw̄in noien ərəha səiou. Iou iakinapkuvehe mhə fwe Korin t̄i nəri nə mə iapkokeikei mhə mə tak̄ini nəgkiariēn s̄ikai riti tukumiaha. ²⁴ K̄imaha iahəpwəh nokeikeiēn mə tahərimənu ia nahatətəien sək̄imiaha, rekəm. Mətə taho wok kitaha m k̄imiaha t̄i nagienien sək̄imiaha, t̄i nəri nə mə hiənərər əknek̄in raka ia nahatətəien sək̄imiaha.

1:10: 2Tim 4:18   **1:12:** Hip 13:18, 2Kor 2:17, 1Kor 1:17   **1:13-14:** 2Kor 5:12, Fil 2:16   **1:15-16:** 1Kor 16:5-6   **1:19:** Wok Me 18:5   **1:20:** Rev 3:14   **1:22:** 1Jon 2:27, Efes 1:13-14, 2Kor 5:5, Rom 8:16-17   **1:23:** Rom 1:9, 2Kor 11:31   **1:24:** 1Tes 5:3

2

¹ Ro pen iakuvəni raka ia rerik mə ko iapkuvehe mhə mwi mətoni kimiaha mo rerimiahaha rəmisə. ² Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə kimiaha a hiamo rerik ramagien, mətə tr̄ini m̄inuə iako rerimiahaha rəmisə, nənə iərmama riti riwən sə tro rerik ragien. ³ Nənə iakimərai nəkukuə nəha mə nəp̄in iakuvehe mətoni kimiaha tapkreği mhə rerik rəmisə. Iakəpwəh nokeikeien mə nərmama səməme tuhaməkeikei mho rerik ragien, tuho rerik rəmisə. Iou iakuvəukurən raka mə kitaha kuatia a, nənə nəp̄in rerik ragien, kimiaha mwi rerimiahaha tragien. ⁴ Ro pen nəp̄in iakimərai nəkukuə nəha m kimiaha rerik rəmisə pik tukumiahaha, məkəwəp̄ir, nise nənimek raiu tukumiahaha. Iapkraı mhə nəkukuə nəha mə tro rerimiahaha rəmisə, mətə iakimərai mə tihəukurən nokeikeien i səiou rasori tukumiahaha.

Nakalasia me fwe Korin tuhaməkeikei mhenouenou noien ərəha sə iərmama nəha r̄ino

⁵ Mətə iərmama nəha r̄ino noien ərəha, in ripko mhə rerik rəmisə, mətə r̄ino mə kimiaha pam rerimiahaha rəmisə kwopti. Iakani nəgkiariien i məpwəh nokeikeien mə triskai pik ti iərmama nəha, ⁶ ti nəri nə mə nərpwinien nəha kimiaha hiəpik hiəno min ti noien ərəha səvənhi rinəmwhen raka. ⁷ Təkwtəkwuni nəha tihaməkeikei mhenouenou noien ərəha səvənhi nənə mhomasan rerin, mə rerin trəpwəh nəmisə pikien muvehi irapw nətərigien səvənhi. ⁸ Iakaməres kimiaha mə tiho pwəh in rukurən nokeikeien səkimiahaha tukwe. ⁹ Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə in nə nəri iakimərai nəkukuə nəha tukwe, mə takətoni ro kimiaha mə tiho nəkwak ia narimnari me pam uə rekəm. ¹⁰ Tr̄ini m̄inuə hiənenouenou noien ərəha səvəi iərmama riti, iou mwi takenouenou irə. Tr̄ini m̄inuə iərmama nəha r̄ino nəri ərəha me nepwin mə iou takaməkeikei menouenou noien səvənhi, mətə iou iakinenouenou raka noien səvənhi ia nəmri Kristo ti nasituien ia kimiaha. ¹¹ Iakamo noien nəha kamo Setan rouraha kitaha ia neikuəien me səvənhi. Iakani iam̄nhi ti nəri nə mə kitaha səuvəukurən raka nətərigien me səvənhi səməme in ramesi pen.

Kumwesən ramo nərmama kamhəukurən Kristo ia aposol me səvənhi

¹² Nəp̄in iakevən fwe ia taon nəha Troas mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, iakətoni mə Iərimənu səkitaha rinəsevər ia təpinhə miou mə tako wok fwe ik̄in. ¹³ Mətə iakamətərig pik m̄ipkarwis mhə, ti nəri nə mə iapkətoni mhə piak Taetas ia kwopun nəha. Nənə iakəsək̄ir m̄inraha mier mevən fwe ia profens nəha Masetonia.

¹⁴ Mətə iakaməgnəgini Kumwesən ti nəri nə mə ia nəp̄in me in ramiri kimaha ia Kristo, mamō kimaha iahəmwhen ia nərmama me i kamhəkurirə ia kig riti sə r̄inaruagən pam, mamrərig pen fwe imwəni. Ia nəp̄in me Kumwesən ramo nukurənien ia Kristo rauku pen ia kimaha mamevən ia kwopun me. Nərmama kamhəregi nukurənien nəha rəmwhen ia nari riti kamregi n̄ipek̄in. ¹⁵ Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə kimaha iahəmwhen ia n̄imwəkmwəki nari n̄ipek̄in rapein amasan Kristo rauvani ti nəgnəginien Kumwesən nise napw irə ramevən ti nərmama səməme Kumwesən rauvehim̄iru irəha, mamevən mwi ti səməme kamhəuvən mə tuhemhə. ¹⁶ Səməme kamhəuvən mə tuhemhə həregi kimaha iahəmwhen ia n̄ipeki nise napw nəha sə rauku pen ia nemhəien mamevən ti nemhəien. Səməme Kumwesən rauvehim̄iru irəha həregi kimaha iahəmwhen ia nise napw nəha sə rauku pen ia n̄im̄iruien mamevən ti n̄im̄iruien. Wok nəha wok asori. Sin rukurən noien?

2:1: 1Kor 4:21, 2Kor 12:21   **2:4:** Wok Me 20:31   **2:5:** 1Kor 5:1   **2:9:** 2Kor 7:15, 10:6   **2:11:** Luk 22:31   **2:12:** Wok Me 14:27, 1Kor 16:9   **2:13:** Wok Me 20:1   **2:15:** 1Kor 1:18   **2:16:** Luk 2:34, 2Kor 3:5-6

¹⁷ Kimaha iahəpkəmwhen mhə ia nərmama me nəha həpik kamhəni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən ti nuvehien a mane, rekəm. Mətə Kumwesən rīnərhi pehe kimaha. Ia Kristo kimaha iahaməni irapw nəgkiariien amasan səvənhi ia nəmri Kumwesən, nənə nəgkiariien səkimaha rauku pen a ia rerimaha sə ratukwatukw.

3

Nəkukua riti kimərai rani sas ia Pol mine in me nepwin

¹ Rosi rerimiahā rirhi mə iahənaməfiəutə mwi kimaha ia nəmrimiahā, mətə rīpko mhə iamīnhi irə. Nəpīn nərmama pwiəpwiə me həuvehe imwəmiāhā, tuhaməkeikei mhəuvehi nəkukua riti kimiahā me nepwin hāmərāi ti nīni irapwien irəhā tukumiahā, ti nəri nə mə hiəreirei irəhā. Nənə nəpīn hāier mhəpwəh kimiahā, tuhaməkeikei mhəuvehi nəkukua səkimiahā ti noien kimiahā me nepwin həkurən irəhā. Kimiahā hiənuə tiho iamīnhi irə ia kimaha? Rekəm! ² Kimiahā atukwatukw hiəmwhen ia nəkukua səkimaha rani sas ia kimaha. Nəkukua nəha kimərai pen ia rerimaha, nərmama pam tuhəvsini mhəkurən. ³ Ro nukurənien i tukunraha hətoni mə Kristo əpa rīmərāi nəkukua nəha, məmri pehe ia rəgimaha mə tahərhi pen i ramevən. In rīpkrai mhə nəkukua nəha ia nəri kamrai nari irə, mətə rīmərāi nəkukua nəha ia Nənīmwin i in səvəi Kumwesən sə ramīru. Nənə rīpkrai pen mhə ia kəruətərei sə rīpwiəpwiə, mətə rīmərāi pen ia reri nərmama.

⁴ Kimaha iahəpkehekīr mhə mə tahəni iamīnhi irə, ti nəri nə mə kimaha iahəuvəuvehe mhəno kuatia kimaha Kristo, nənə mamhahatətə əknekīn ia Kumwesən. ⁵ Kimaha iahəmwhen ti noien wok i, mətə ko iahəpkīni mhə mə nari riti rauku pehe atukw a tukumaha. Kimaha iahəmwhen ti nəri nə mə Kumwesən ramasitu ia kimaha. ⁶ In rino kimaha iahənəmwhen ti noien wok kimaha iotukwininari me səvəi nəgkiariien vi səvənhi sə in rīnərihi tərini əknekīn. Nəgkiariien vi nəha rīpkuku pen mhə ia Loa sə kimərai, mətə rīməku pen ia Nənīmwin səvəi Kumwesən. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Loa sə kimərai ramousi əpune iərmama, mətə Nənīmwin səvəi Kumwesən rauvei pehe nīmīruien.

Nəgkiariien vi kīnərihi tərini əknekīn ramser pik anan rīnəpi raka Loa

⁷ Fwe kupwən, nəpīn Loa sə kimərai pen ia kəruətərei kəru rīməuvehe vi a, rīməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən. Nukuraanien nəha rəhiəpwin nənime Moses ramser pik. Nəkur Isrel ko həpkəti əter pen mhə ia nənime Moses, nəri auər a mə nukuraanien nəha ia nənimen rīnameiwaiu. Noien səvəi Loa nəha ramo mə iərmama remhə, mətə rīməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən. ⁸ Mə ro iamīnhi irə rəfo ia noien səvəi Nənīmwin Ikinan? Tukətoni nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser pik məpi raka. ⁹ Nəgkiariien akuas səvəi Loa sə raməkiri nərmama mə tuhaməkeikei mhemhə kamətə nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser, mətə mə ro iamīnhi irə nəgkiariien vi kīnərihi tərini əknekīn sə ramo nərmama hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, tukətoni mwi nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser pik məpi raka. ¹⁰ Nīpərhienien, nəgkiariien akuas səvəi Loa sə kamətoni nukuraanien səvəi Kumwesən irə, təkwtəkwuni nəha kəpwəh nətonien nukuraanien nəha irə, ti nəri nə mə nəgkiariien vi kīnərihi tərini əknekīn ramser pik anan rīnəpi raka Loa nəha. ¹¹ Nəgkiariien akuas səvəi Loa rīməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən, mətə triwən mwi rəmwhen

2:17: 2Kor 1:12, 1Tes 4:11   **3:1:** 2Kor 5:12, Wok Me 18:27, Rom 16:1   **3:2:** 1Kor 9:2   **3:3:** Eks 24:12, Jer 31:33, Esik 36:26-27   **3:4:** 2Kor 2:16   **3:6:** Jer 31:31, 1Kor 11:25, Jon 6:63, Rom 7:6
3:7: Eks 34:30   **3:8:** Kal 3:2,5   **3:9:** Dut 27:26, Rom 1:17, 3:21   **3:10:** Eks 34:29

ia nukuraanien sə rıməser ia nəmri Moses. Mətə nəgkiariien vi Kumwesən rınərihi tərini əknekın trarə rerin, miser pik məpi raka.

¹² Ti nəri nə mə kimaha iahəukurən amasan nəri nəha mə ro iamınhi irə, ro pen kimaha iahamətigase, ¹³ mhəpkəmwhen mhə ia Moses. In rınousəman nənimen ia tınari əgeigei mə nəkur Isrel tuhəpwəh nətoniien mə nukuraanien sə raməhiəpwın nənimen rınamiwən. ¹⁴ Mətə nətərigien səvəi nəkur Isrel me nəha fwe kupwən kinərəpinhə i. Nənə meste pehe nəha ipwet mine nəpin irəha həvsini nəgkiariien akuas səvəi Loa, irəha həpkregi sas mhə nəfe rani, ti nəri nə mə nari riti ramərəpinhə nətərigien səvənraha rəmwhen ia tınari əgeigei sə rınousəman nənime Moses. Mətə Kristo əpa rukurən nuvehi rakaien nəri nəha ia nətərigien səvəi iərmama nəpin iərmama ruvehe mo kuatia irau min. ¹⁵ Ouəh meste pehe nəha ipwet mine, nəpin həvsini Loa səvəi Moses, nari riti raməsisəg ia nətərigien səvənraha rəmwhen ia tınari əgeigei nəha sə rınousəman nənime Moses fwe kupwən. ¹⁶ Mətə trini minuə iərmama riti ruvsini in muvehe ti Iərimənu səkıtaha, tınari nəha trier raka. ¹⁷ Iərimənu nəha səkıtaha in Nənimwın Ikinan. Nənə kwopun Nənimwın Ikinan ramarə ikın, in rafi nari ia nərmama. ¹⁸ Kıtaha pam i səpkuvegi mhə nəmritaha rəmwhen ia Moses, mətə nəmritaha ramser kamətə nukuraanien səvəi Iərimənu ia kıtaha. Ia nəpin me in rauvsini nimiruien səkıtaha mə tsəuvehe mhəmwhen irə sarə ia nukuraanien riti mharə mhəuvən mwi ia riti. Noien i rauku pen ti Iərimənu səkıtaha in nə Nənimwın Ikinan.

4

Kumwesən ruvei pen wok m aposol me

¹ Kumwesən rapi tukumaha nənə muvei pehe wok i m kimaha ro pen tahəpwəh nəpouien i. ² Kimaha iahəuvəuvei pen raka təkutamaha ia noien afafa me mine noien me səməme ho naurisien. Iahəpkavən mhə ia noien səvəi neikuəien, uə iahəpkuvsini mhə nəgkiariien səvəi Kumwesən, rekəm. Mətə kimaha iahaməni irapw nəgkiariien pərhien ia nəmri nərmama me pam mə irəha tuhəkiri noien səkımaha mhəukurən ia rerinraha mə kimaha iahamo noien atukwatukw ia nəmri Kumwesən. ³ Rosi nəgkiariien amasan sə iahaməni irapw ramərkwafə ti nərmama nepwın, mətə ramərkwafə a ti nərmama səməme kamhəuvən mə tuhemhə. ⁴ Irəha ko həpkini mhə nıpərhienien ia nəgkiariien amasan nəha, ti nəri nə mə Setan i, iəremhə sə ramərimənu ia tıprənə i, rınousəman nətərigien səvənraha, mamə irəha həpwəh nətoniien nukuraanien sə raməhiəpwın irəha. Nukuraanien nəha rauku pen ia nəgkiariien amasan sə raməvisau nasoriien səvəi Kristo. Kristo nəha in rəmwhen atukwatukw ia Kumwesən. ⁵ Kimaha iahəpkəvisau atukw mhə kimaha, mətə iahaməvisau Iesu Kristo mə in Iərimənu, nənə kimaha nərmama iahamo tukwini nari m kimiaha ia nəghi Iesu. ⁶ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən nəha rıməni mə, “Pwəh nukuraanien ruək məhiəpwın kwopun rıpitəv ikın,” in raməhiəpw ia rerimaha, mə kimaha iahəukurən nətoniien nukuraanien səvəi Kumwesən, nənə iahətoni nukuraanien nəha ramser ia nənime Kristo.

Aposol me həpkiskai mhə ia nıskaiien atukw səvənraha

⁷ Mətə kimaha iahaməuvehi nəri amasan nəha ia nıpwramaha me i kınə ia tıprənə həpkiskai mhə. Ro iamınhi irə mə trahətən pen mə nıskaiien amasan nəha rəpi raka rıməuku pen ti Kumwesən, rıpkuku pehe mhə

3:13: Eks 34:33-35   **3:14:** Rom 11:25   **3:16:** Rom 11:23,26   **3:17:** Jon 8:32,36, Rom 8:2, Kal 5:1   **3:18:** Eks 16:7, 24:17   **4:1:** 2Kor 3:6   **4:2:** 2Kor 2:17, 1Tes 2:5, 1Kor 1:18   **4:4:** Efes 2:2, Kol 1:15, Hip 1:3   **4:5:** 2Kor 1:24   **4:6:** Jen 1:3, Aes 9:2, 2Kor 3:18   **4:7:** 2Kor 5:1

tukumaha. ⁸ Ia nāpīn me kīmahā iahamregi rārēhā ia narimnari me rīpīk, mētā iahāpkiwēi mhā. Nāpīn me nepwīn iahāreirei suatuk, mētā iahāmēmwur mhāpwāh nāpwāhien. ⁹ Nārmama hamo nārēhāien m kīmahā, mētā Kumwesān rīpkāpwāh mhā kīmahā. Hamousi kīmahā, mētā hāpkouraha mhā kīmahā. ¹⁰ Ia nāpīn me rāmwhēn mē kīmahā iahāmāuvehi nemhāien sāvāi Iesu ia nīpwramaha, ro iamīnhi irē mē nārmama hāukurān nātoniien mwi nīmīruien sāvāi Iesu ia nīpwramaha. ¹¹ Iakani iamīnhi irē tī nāri nā mē kīmahā iahamarā, nāpīn me pam kauvei pen kīmahā mē tahēmhā tī nāghi Iesu. Ro iamīnhi irē mē nārmama tuhātoni nīmīruien sāvānhi ia nīpwramaha sē rīpkēmhā ia nāpīn riti. ¹² Noien nāhā nīpwrān mē nemhāien ramowok ia kīmahā, mētā nīmīruien ramowok ia kīmahā.

¹³ Nākukuā Ikinan rani mē, “Iakinahatātē ro pen iakani.” Ia noien kuatia a sāvāi nahatātāien kīmahā mwi iahānahatātē ro pen iahāmāni. ¹⁴ Kīmahā iahāukurān amasan mē Kumwesān sē rīno Iārimānu sākītaha rētui mwi ia nemhāien, in tro kīmahā mīne kīmahā, kītaha pam sētui mwi ia nemhāien kītaha Iesu, nānā mārēpwi irāpw kītaha ia nānimen. ¹⁵ Narimnari me i, kīmahā iahāmo ramasitu ia kīmahā mē nāpīn namasanien sāvāi Kumwesān rīvi pehe nārmama hāpīk mwi hāuvehe tī Kristo, nānā nārmama hāpīk mwi tuhāni tanak tī Kumwesān, mhāuvehi utā nāghīn irānhā anan.

¹⁶ Narimnari me nāhā ho kīmahā iahāpwāh nāpouien i. Nāri auēr a mē nīpwramaha iruē ramevān mē trārēhā, mētā rerīmaha fwe imwā Kumwesān ramo mē ramārmāvi ia nāpīn me. ¹⁷ Ro iamīnhi irē tī nāri nā mē nāmīsāien me i samāregi ia tākure tīprānā i irāhā nāri auēr a, hāpkarā āpwāmwis mhā, mētā hamāpnāpenā ia kītaha tī narāien rerīn sē ramāhiāpw mamasan pīk māpi raka. ¹⁸ Nānā ro iamīnhi irē, nānimemaha hāpkārer pen mhā ia narimnari me kamātoni, mētā hamārer pen ia narimnari me kīpkātoni mhā. Iakani iamīnhi irē tī nāri nā mē narimnari me kamātoni irāhā narimnari me sāvāi tākwātākwuni a, tuhāpkiwān, mētā narimnari me kīpkātoni mhā irāhā tuhārē rerīn.

5

Nīpwratāhā sē vi fwe ia neiai

¹ Iakani iamīnhi irē tī nāri nā mē nīpwratāhā rāmwhēn ia nīmō tapolen samarā irē sāvāi nāpīn ouīhi a ia tīprānā i. Nānā kītaha sākūrān mē trīni mīnuē nīpwratāhā i ruvehe memhā mārēhā, mētā fwe ia neiai nīpwratāhā vi fwe ikīn sē rāmwhēn ia nīmō riti rīpko mhā iārmama rīno mētā Kumwesān a rīno nānā in trārē rerīn. ² Nāpīn samarā ia nīpwratāhā i, samāregi rārēhā, mamhāvi kwakwa neiahāgien tukwe, mamhokeikei anan mē tsāvūvān mharā ia nīmō vi nāhā fwe ia neiai. ³ Kītaha tsarkahu nīpwratāhā vi nāhā rāmwhēn ia karkahu, tīpkātē mhā mē samāvān auēr a. ⁴ Nāpīn samarā ihi ia nīmō tapolen i sākītaha ia tīprānā i, samāregi rārēhā pīk, mamhāvi neiahāgien tukwe, mhāpwāh nokeikeiien mē tukuvehi raka nīpwratāhā i rāmwhēn ia karkahu. Mētā sokeikei mē tukarkahu pehe nīpwratāhā sē fwe ia neiai mē nīpwratāhā i sē ko rīpkarā rerīn mhā truvehe mārēvāvi marā rerīn. ⁵ Kumwesān āpa rīno kītaha tī narimnari me nāhā. In rīmāuvei pehe Nānimwīn Ikinan m kītaha. Tī nāri nā mē Nānimwīn nāhā ramarā ia kītaha, nānā, kītaha sākūrān amasan mē Kumwesān truvei pehe pam narimnari amasan me sāmāme rīnāmri karen mē sākītaha. ⁶ Ro iamīnhi irē kītaha samātigase ia nāpīn

4:8: 2Kor 1:8, 7:5   4:10: 1Kor 15:31   4:11: Rom 8:36   4:13: Sam 116:10   4:14: 1Kor 6:14
 4:15: 2Kor 1:3-6   4:16: Efes 3:16   4:17: Rom 8:17-18   4:18: Kol 1:16, Hip 11:1-3   5:1: 2Kor
 4:7, 2Pit 1:13-14   5:2: Rom 8:23   5:4: 1Kor 15:53-54   5:5: Rom 8:16,23   5:6: Hip 11:13-16

me, mamhəukurən mə nəpın samo imwətaha ia nıpwrataha i, səpkarə mhə fwe imwei İərimənu. ⁷ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha samarə ia nahatətəien, səpkarə mhə ia nəfe samətoni. ⁸ Kitaha samətigase mamhəregi mə ko səpwəh nıpwrataha i mhəuvən mho imwətaha fwe ia neiai kitaha İərimənu səkitaha sə nəha ramasan pik məpi raka. ⁹ Ro iamınhi irə mine nəri auər a mə samarə kitaha min uə səpkarə mhə kitaha min, mətə saməmwur mə rerin tragien tukutaha. ¹⁰ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha pam tsaməkeikei mhərer kupwən ia nəmri Kristo mə in trəkiri noien me səkitaha. Kitaha kuatia kuatia tsəuvehi nərəkuien resi pen noien me səno ia narəien i samarə irə ia nıpwrataha i, noien amasan uə noien ərəha.

Kumwesən rino suatuk ia Kristo mə kitaha səukurən nuveheien mho in me nepwın

¹¹ Nənə təkwətəkwuni kımaha ia həuvəukurən amasan mamhəhekır İərimənu səkitaha. Ro pen ia haməmwur mə tahəvi pehe nərmama. Kumwesən rukurən amasan kımaha. Rerik rırhi mə kımiaha mwi hiəukurən amasan kımaha. ¹² Kımaha ia həpwəh nokeikeien mə tahəuvehi utə kımaha ia nənimemiaha, mətə tahəuvei pehe nətərigien səkimaha mə rəfo rerimiahaha tragien tukumaha. Nənə təkwətəkwuni hiəukurən nıripwenien nəgkiariien səvəi nərmama səməme hamərpwi irəha ti noien sə nərmama kamhətoni, mətə rerinraha rıpkırhi mhə nəri sə ramarə ia reri iərmama. ¹³ Trini minuə rerimiahaha rırhi mə ia hamarməri, mətə kwa ia hamo wok səvəi Kumwesən. Nənə trini minuə rerimiahaha rırhi mə ia həukurən nari, mətə kwa ia hamasitu ia kımiaha. ¹⁴ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə nokeikeien səvəi Kristo ramərimənu ia kımaha. Kımaha ia həukurən amasan mə iərmama kuatia a rımamhə ti nərmama pam, nənə ro pen rəmwhen mə nərmama me pam həuvamhə. ¹⁵ Nənə rımamhə ti nərmama pam mə səməme kamhəmıru tuhəpwəh noien narımnari me səməme irəha a hokeikei, mətə irəha tuhaməkeikei mho noien me səməme İesu rokeikei. In rımamhə ti nırəha, nənə mətui mwi ia nemhəien.

¹⁶ Ro pen ipwet mine kımaha ia həpkəkiri mhə nərmama ia noien sə nərmama səvəi tıprənə haməkiri nərmama irə. Nıpərhiienien kımaha ia hənəkiri Kristo ia noien nəha ia nəpın riti, mətə təkwətəkwuni ia həpkə mhə mwi. ¹⁷ Ro iamınhi irə trini minuə iərmama riti ruvehe mo kuatia irau Kristo, in rıməuvehe mo in iərmama vi. Noien akuas səvənhi ruvəiwən, nənə noien vi ruvəuvehe. ¹⁸ Narımnari me pam nəha haməuku pen ti Kumwesən. In rino suatuk ia Kristo mə kımaha tahəpwəh mwi nəmwəkien in mhəuvehe in me nepwın. Nənə in rınəmri pehe wok i ia rəgımiaha, mə kımaha tahəvi pehe mwi nərmama səməme haməmwəki in həuvehe in me nepwın. ¹⁹ Nəgkiariien sə ia haməvisau i mamhəni mə Kumwesən rino suatuk ia Kristo mə tro nərmama səməme haməmwəki in ia tıprənə i həuvehe in me nepwın, nənə məpwəh nəvsiniien noien ərəha me səvənraha. Nənə muvei pehe nəgkiariien i m kımaha mə tahəni irapw mə Kumwesən rino raka suatuk ti nərmama haməmwəki in mə tuhəuvehe in me nepwın. ²⁰ Ro pen kımaha nərmama səməme ia haməgkiari tukwini səvəi Kristo. Rəmwhen mə Kumwesən raməkwein nərmama ia nəgkiariien səkimaha. Nənə ia haməres kımiaha ia nəghi Kristo mə tihəpwəh nəmwəkien Kumwesən nənə mhəuvehe in me nepwın. ²¹ Kristo noien ərəha səvənhi riwən. Mətə ti nasituien ia kitaha, Kumwesən ro in ruvehe məmwhen ia noien ərəha. In ro iamınhi irə mə ia Kristo kitaha tsəukurən nuveheien mhəmwhen ia noien atukwatukw səvəi Kumwesən.

5:7: 1Kor 13:12   **5:8:** Fil 1:23   **5:9:** Kol 1:10, 1Tes 4:1   **5:10:** Pri 12:14, Rom 2:16, 14:10
5:11: 2Kor 4:2   **5:12:** 2Kor 3:1, 1:14   **5:15:** 1Tim 2:6, Rom 14:7-8   **5:17:** Rom 8:1,10, Kal 6:15,
Aes 43:18, Rev 21:5   **5:18:** Rom 5:10   **5:19:** Rom 3:23-25, Kol 1:19-20   **5:21:** Jon 8:46, Hip 4:15,
Kal 3:13, 1Kor 1:30, Fil 3:9

6

¹ Kimaha iahamo wok pəri kimaha Kumwesən. Ro pen iahaməres kimiaha mə nəpın Kumwesən raməriari pehe namasanien səvənhi m kimiaha, tihəpwəh nuvehien rəmwhen ia nəri auər a, ² ti nəri nə mə Kumwesən rani mə,

“Ia nəpın səvəi nasituien ia iərmama, iakregi kimiaha.

Ia nəpın səvəi nuvehimiruien iərmama, iakasitu ia kimiaha.”

Hətə ro. Təkwtəkwuni rino nəpın səvəi Kumwesən ti nasituien ia iərmama. Təkwtəkwuni rino nəpın səvəi nuvehimiruien iərmama.

Pol mine in me nepwin kamhəregi rərəha ia narimnari me rīpik

³ Kimaha iahəpko mhə nari riti mə iərmama riti trīmwei irə, ti nəri nə mə iahəpwəh nokeikeien mə tukini ərəha wok səkimaha. ⁴ Mətə ia narimnari me pam səməme kimaha iahamo iahamahatən pen mə kimaha iotukwininari me pərhiēn səvəi Kumwesən, mamhərer əknekīn ia nəpın səvəi nəmisəien, mine nəpın skai me, mine nəpın iahamregi rərəha. ⁵ Nərmama hənousi kimaha, nənə kuvei pen kimaha ia kalapus, nənə karīpwi kimaha mə tukousi kimaha. Iahəno pīk wok, mhəpwəh napriēn ia nəpın, nukumhə rahi kimaha.

⁶ Ro nukurəniēn i mə kimaha iotukwininari me pərhiēn səvəi Kumwesən ti nəri nə mə iahamo wok noien səkimaha rəmher, kimaha iahəukurən nari, nətəriēn səkimaha rəpwəmwis, iahamo ramasan m nərmama, Nənimwin İkinan rukuər ia rerimaha, kimaha iahokeikei nərmama ia nokeikeien pərhiēn, ⁷ mamhəni a nīpərhiēniēn, nənə nīskaiēn səvəi Kumwesən ramarə ia kimaha. Kimaha iahamo noien atukwatukw rəmwhen ia narimnari me səvəi naruagəniēn iahaməuvehi ia rəgimaha mwatuk mine mour. ⁸ Nərmama nepwin haməsiai kimaha, nepwin hamo auris kimaha. Nepwin haməni ərəha kimaha, nepwin haməni amasan kimaha. Nepwin haməni mə kimaha ieikuə me, mətə kimaha iahaməni a nəgkiariēn pərhiēn. ⁹ Kamo m kimaha rəmwhen mə kimaha nərmama kreirei kimaha, mətə kimaha kukurən amasan kimaha. Kamo m kimaha rəmwhen mə iahəuvamhə raka, mətə hətə ro iahaməmīru ihi. Kamousi kimaha, mətə kīpkousi əpune mhə ihi kimaha. ¹⁰ Kimaha iahamregi rərəha, mətə ia nəpın me rerimaha ramagien. Nautə səkimaha riwən, mətə iaho nərmama həpik nautə səvənraha rīpik. Nari riti səkimaha riwən, mətə iahaməuvehi narimnari me pam.

¹¹ Nəkur Korin, kimaha iahaməni pehe pam nəgkiariēn me m kimiaha mhəpkəpwəh mhə riti. Nənə iahamokeikei kimiaha ia rerimaha pam.

¹² Kimaha iahəpkəsisəg mhə nokeikeien səkimaha tukumiaha, mətə kimiaha hiaməsisəg səkimiaha tukumaha. ¹³ Təkwtəkwuni nəha iakaməgkiari m kimiaha rəmwhen mə nīpwnətīk atukwatukw me nə kimiaha. Ratukwatukw a mə kimiaha mwi tihokeikei kimaha ia rerimaha pam.

Kumwesən sə ramīru nimwə səvənhi nə kitaha

¹⁴ Kimiaha tihəpwəh nuvehien rəgimiaha me kimiaha nərmama səməme həpkini mhə nīpərhiēniēn ia Kristo mho pəri wok. İakani iamīnha irə ti nəri nə mə kimiaha hiəukurən. Noien amasan mine noien ərəha trouəfo rouo pəri nari riti? Uə nukuraaniēn mine nəpītəviēn trouəfo rouavən pəri?

¹⁵ Kristo mine Setan trouəfo rouni nəgkiariēn kuatia? Uə iərmama sə rani nīpərhiēniēn ia Kristo mine iərmama sə rīpkini mhə nīpərhiēniēn irə trouəfo ro nari ia nətəriēn kuatia? ¹⁶ Nimwə səvəi Kumwesən tukəfo kəfwaki m nənimwi nari me ikin? Kumwesən sə ramīru nimwə səvənhi nə kitaha. Rəmwhen Kumwesən rīməni mə,

“Takarə kımaha nərmama me səiou,
 nənə mavən kımaha mınraha,
 iou takuvehe Kumwesən səvənraha,
 irəha tuhəuvehe nərmama me səiou.”

¹⁷ Nənə Iərimənu səkitaha rıməni mə,
 “Ro iamınhi irə, tiharaka ia nırəha,
 mhavən isipwın ti nırəha,
 mhəpwəh nırapiien nəri sə rəmkemik ia nənimek,
 rerik ragien mə takuvehi kımiaha,
¹⁸ iou takuvehe tata səkimiaha,
 nənə kımiaha tihəuvehe nıpwənətik me.
 Iou Iərimənu sə iakauvehi niskaiien me pam,
 iakani nəgkiariien nəha.”

7

¹ Nərmama keikei me səiou, promes me i səkitaha. Ro pen pwəh səpərhi atukw a kitaha, mhəpeki raka narimnari me pam səməme hamo nıpwrataha mine nənımwıtaha həmkemik ia nəmri Kumwesən. Pwəh so mə noien səkitaha ratukwatukw pam, mo ikinan i, ti nəri nə mə kitaha samhekır Kumwesən.

Nagianien səvəi Pol

² Tihəsevər ia rerımiaha tukumaha. Kımaha iahəpko mhə rərəha ia iərmama riti. Iahəpkıvi pen mhə iərmama riti ia kwopun ərəha ikın. Iahəpkəmwur mhə mə tahəuvehi nari riti səvəi iərmama riti ia noien ikou. ³ Iou iapki ni mhə nəgkiariien i, mını mə hiəno noien ərəha, rekəm. Iakuvəni raka tukumiaha i mə nəri auər a mə tsəmıru pəri uə tsemhə pəri, mətə kımiaha hıamarə ia nətərigien səkimaha ia nəpın me. ⁴ Iou iakamahatətə əknekın ia kımiaha. Ia nəpın me rerik ramagien tukumiaha. Ia nəmısəien me pam səkimaha, kımiaha hıamo rerik raməpwıuən, mamagien pık.

⁵ Nəpın iahaməuvehe ia profens Masetonia iahəpkapwıs mhə, mətə ia nəpın me nərəhaien rauvehi kımaha, nərmama hənua tuhəvisə m kımaha, nənə kımaha iahekır. ⁶ Mətə Kumwesən sə rauvehi utə nətərigien səvəi iərmama sə rerın rəpou, ruvehi utə nətərigien səkimaha ia nuveheien səvəi Taetas. ⁷ Rıpkı mhə nuveheien a səvənhi ruvehi utə nətərigien səkimaha, mətə rerımaha ragien mwı ti nəgkiariien səkimiaha sə hıəməni pen tukwe in rıməuvehi utə mwı nətərigien səvənhi. In rıməni pehe tukumaha mə hıokeikei pık mə tihətoni iou, nənə mını mə rerımiaha rəpou pık, hıamərer mwatuk mə tihənise nəgkiariien ərəha me kamını ia nırak. Nəpın iakregi narimnari me nəha rerik ragien pık.

⁸ Rosi nəkukuə kupwən səiou ro kımiaha hiəregi rərəha, mətə iou iapkregei mhə rərəha tukwe. Mətə kupwən iakregi rərəha tukwe, ti nəri nə mə iakətoni mə nəkukuə nəha rıno kımiaha hiəregi rərəha, mətə səvəi nəpın ouıhi a. ⁹ Mətə təkwtəkwuni rerik ramagien, mətə rıpkı mhə rerik ramagien mə iakıno kımiaha hiəregi rərəha, mətə ti nəri nə mə nəpın hiəregi rərəha, hiərərig ia noien ərəha səkimiaha. Kımiaha hiəpkouraha mhə kımiaha, ti nəri nə mə nəpın hiəregi rərəha, mətə hıaməti pen ia Kumwesən. ¹⁰ Nəpın səregi rərəha rəmwhen sə Kumwesən rokeikei trukua kwənkwan in i kitaha tsəpwəh noien ərəha me səkitaha mhəuvehe Kumwesən ruvehimıru kitaha. Nənə rerıtaha trəpwəh nəpouien ti noien nəha. Mətə nəpın səregi rərəha rəmwhen nərmama səvəi tıprənə kamhəregi trukua kwənkwan in i kitaha

6:17: Rev 18:4   **6:18:** 2Saml 7:14, Aes 43:6, Jer 31:9, Rev 1:8   **7:2:** Wok Me 20:33, 2Kor 12:17
7:3: 2Kor 6:11-12   **7:5:** 2Kor 2:13   **7:6:** 2Kor 1:3-4   **7:8:** 2Kor 2:4   **7:10:** Mat 27:3-5, Hip 12:16-17

tsemhə. ¹¹ Kimiaha hiəuvəregi raka rərəha rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Nənə hətə ro nəfe raukuə ia kimiaha. Hiamo akwauakw mə tukətoni kimiaha mə nərəhaien riwən ia kimiaha, niemaha raməpi kimiaha ti noien ərəha səvəi iərmama nəha, kimiaha hiaməhekir, mamhokeikei pik mə tihətə iou, rerimiaha raməreuən, mamhərer mwatuk ti nəkoui atukwatukwien iərmama sə ramo noien ərəha. Ia noien me pam səkimiaha hiənahatən mə hiəpko mhə nari riti rərəha ia narimnari me i. ¹² Iakimərai nəkukuə nəha m kimiaha, mətə iapkraihə mhə m iərmama i sə rino noien ərəha. Nənə iapkraihə mhə mwi m iərmama sə iərmama nəha rino noien ərəha irə, rekəm. Iakimərai mə tihətə sas ia nəmri Kumwesən mə hiamokeikei pərhien kimaha. ¹³ Ro iamīnhi irə narimnari me pam nəha haməuvehi utə nətərigien səkimaha. Ouəh, nəgkariien səvəi Taetas ruvehi utə nətərigien səkimaha.

Nari riti mwi, rerimaha ragien pik nəpīn iahətoni nagienien səvənhi, ti nəri nə mə kimiaha hio nətərigien səvənhi rapwis. ¹⁴ Fwe kupwən iakiməni pen tukwe in mə iakamərpwi iou tukumiaha, nənə kimiaha hiəpko mhə iou iakauris. Narimnari me pam səməme iahəməni tukumiaha ho nīpərhienien. Ia noien a mwi nəha, narimnari me pam ia kimiaha iahəməni pen ti Taetas i, mamhərpwi kimaha tukwe, ho nīpərhienien. ¹⁵ Taetas rerin ramrhi ihi mə kimiaha pam anan hiəno nəkwən, nənə mhehekir mhətəmnimwin nəpīn hiəsəni in mə truvehə mətəni kimiaha. Nəpīn rerin rirhi narimnari me nəha, nokeikeien səvənhi ramosori pik anan mwi tukumiaha. ¹⁶ Rerik ramagien pik tukumiaha ti nəri nə mə iakani nīpərhienien ia kimiaha mə kimiaha hiamo noien atukwatukw.

8

Nakalasia me fwe Korin tuho sampam ia wok sə hənə vi a ia nuk kurirə

¹ Piak me, kimaha iahokeikei mə tihəukurən namasanien səvəi Kumwesən sə raməriari pen irə m nakalasia me fwe profens Masetonia mə irəha həukurən nasituien ia nərmama nepwin mwi. ² Irəha hənərə ia nəpīn sikai riti rəknekīn ti nirəha, mətə rerinraha ramagien a ia nəpīn me. Nautə səvənraha riwən, mətə housəsīmwin mane asori mhəuvei pen m nakalasia me ia kwopun me. ³ Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə irəha həuvei pen mane səvənraha sə raməmak rəmwhen a, harə mhəuvei pen asori anan mwi. Rerinraha ragien a mə pwəh ho. ⁴ Irəha hənəres kimaha nəpīn rīpik mə tahəsəni pwəh irəha hasitu ia wok səvəi nuvei penien mane m nərmama me səvəi Kumwesən fwe Jerusalem. ⁵ Rerimaha rīpkrhi mhə mə irəha tuho rasori iamīnha irə, mətə hənə. Irəha haməkupwən mhəuvei pen nīmīruien səvənraha m Iərimənu səkitaha, kurirə həuvei pehe mwi nīmīruien səvənraha m kimaha ia noien sə Kumwesən rokeikei. ⁶ Nəpīn hiəno vi a wok nəha ti nousəsīmwinien mane nəha, rerimiaha ragien a tukwe. Ti nəri nə mə Taetas ramiri kimiaha irə, iahəməni pen tukwe in mə tro wok kimiaha min meste wok nəha ro sampam. ⁷ Ia narimnari me pam kimiaha hiaməuvehi raməpi raka anan. Ia noien səvəi nahatətəien, noien səvəi nəgkariien, mine noien səvəi nukurənien, kimiaha hiəuvehi rəpi raka. Kimiaha hiəskai mwi ti nasituien, nənə mhokeikei pik mwi kimaha. Ro iamīnhi irə kimaha iahokeikei mə ia nokeikeien səkimiaha tihasitu asori mwi ia wok i.

⁸ Iapkinī mhə mə tihaməkeikei mho. Mətə iakamahatən m kimiaha mə nərmama əpə me rerinraha ragien ti nasituien ia wok nəha. Nənə təkwtəkwni nəha iakuə takətə sas ia nokeikeien səkimiaha mə ro nīpərhienien rəmwhen ia nokeikeien səvənraha uə rekəm. ⁹ Kimiaha

hiəukurən amasan namasanien səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha sə rinəriari pehe irə m kimiaha. Nautə səvənhi rasori, mətə rino tukumiaha mə nautə səvənhi riwən. Nənə ti nəri nə mə in rino mə nautə səvənhi riwən, nənə mo kimiaha nautə səkimiaha rasori.

¹⁰ In i nətərigien səiou sə trasitu ia kimiaha ia narimnari me i. Ramasan mə tiho sampam ia wok sə hiəno vi a ia nuk kurirə. Rerimiaha riməkupwən mīrhi mə tiho wok nəha, nənə kimiaha hiaməkupwən mho. ¹¹ Ramasan mə təkwtəkwuni tihaməmwur ia noien wok nəha mho sampam irə. Ramasan mə tihəskai mwi ti noien sampam irə rəmwhen ia nətərigien səkimiaha riməskai fwe kupwən ti noien. Nənə ramasan mə tiho ia mane me səkimiaha. ¹² Trini minuə rerimiaha ragien ti nuvei penien, Kumwesən rerin tragien ti nuvehien a narimnari me səməme hiaməuvehi mamhəuvei pen min. In ripkəres mhə narimnari me səməme həiwən tukumiaha.

¹³ Iakəpwəh nokeikeien mə nimiruien səvəi nərmama nepwīn triməru ti nəri nə mə haməuvehi mane me səkimiaha, mətə nimiruien səkimiaha triskai ti nəri nə mə hiənasitu ia nirəha, rekəm. Iakokeikei mə trəmnəmwhen a tukumiaha pam. ¹⁴ Təkwtəkwuni, ti nəri nə mə narimnari me səkimiaha ruvəpik, ramasan mə tihəsitu ia nərmama nepwīn səməme narimnari me səvənraha riwən. Nənə trini minuə nəpīn nepwīn səkimiaha riwən nənə səvənraha rasori, irəha tuhasitu mwi ia kimiaha. In i suatuk nərmama tuhəuvehi rəmnəmwhen a. ¹⁵ Rəmwhen ia nəgkariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iərmama sə rousəsīmwin nəveginien ripik, mətə rəmwhen a ripkəpi raka mhə.

Nənə iərmama sə rousəsīmwin nəveginien rouihi, mətə rəmwhen a ripkiwən mhə.”

Kərhi pen Taetas revən fwe Korin

¹⁶ Iakani tanak m Kumwesən ti Taetas, ti nəri nə mə Kumwesən rino in rerin rokeikei pik mə trasitu ia kimiaha rəmwhen iakokeikei. ¹⁷ Nənə Taetas rerin ragien mə tro narimnari me nəha səməme iahaməni pen tukwe, mətə nari riti mwi, rerin ragien pik mə trasitu ia kimiaha. Nənə nətərigien a səvənhi mə truvehe mətəni kimiaha. ¹⁸ Nənə tahərhi pehe mwi piəvtaha riti mwi ruvehe irau min. Iərmama nəha raməvisau irapw nəgkariien amasan səvəi Kristo, nakalasia me pam haməgnəgini in tukwe. ¹⁹ Ripko mhə nəri əpa nəha, mətə nakalasia me hənərpwi rəginraha ia iərmama nəha mə truvehe kimaha min iahəuvehi mane sə rerimiaha ragien hiəuvei pehe. Kimaha tahəuvehi mane nəha, mhəuvehi mhəuvən, mhəuvei pen m nakalasia me fwe Jerusalem, mhəuvehi utə nəghi Iərimənu səkitaha irə, nənə mamhahatən mə rerimaha ragien pik ti nasituien. ²⁰ Kimaha iahamətui amasan ti mane asori i kamo iərmama riti rini ərəha kimaha mə iahənəfo irə ia mane. ²¹ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə kimaha iahaməmwur mə taho nəri atukwatukw, mətə ripko mhə ia nəmri Iərimənu a səkitaha, mətə ia nəmri nərmama me mwi.

²² Nənə tahərhi pehe piəvtaha riti mwi ruvehe irəhar iəmənmi i. Iərmama nəha, kimaha iahaməmwur mə tahətə sas irə nəpīn ripik. Nənə ia nəpīn me kimaha iahətəni mə rerin ragien pik mə trasitu. Nənə təkwtəkwuni nəha rerin ragien pik mwi mə trasitu ia nirau, ti nəri nə mə in rini nipərhienien ia kimiaha. ²³ Kimiaha hiəuvəukurən raka Taetas. In ramo wok pəri kimrau min ti nasituien ia kimiaha. Nənə piəvtaha mi səməmi kroukurirə in, irau iəmə mi sə nakalasia me hənərhi irapw irau, nənə irau krauvehi utə nəghi Kristo. ²⁴ Ramasan mə tiho ramasan ia nirəhar pwəh irəhar mine nakalasia me pam hətəni nokeikeien səkimiaha mə ro nəri pərhien riti. Pwəh irəha

hətoni mə nəgkiariien səkimaha iahaməni mamhəuvehi utə nəghimiahaha irə ro nīpərhiēnien.

9

¹ Trini minuə iapkra i mhə nəkukuə i m kimiaha, ramasan a ti nəri nə mə hiəuvəukurən raka wok i səvəi nasituien ia nakalasia me fwe Jerusalem. ² Iou iakukurən mə hiokeikei mə tihəsitu. Iakəuvehi utə noien amasan səkimiahaha ia nəmri nəkur Masetonia, mani pen ti nīrəha mə ia nuk kurirə kimiaha fwe Akaea hiənərer mwatuk ti nasituien. Nəpīn hətoni rerimiahaha ragien pīk ti nasituien, ro mwi irəha həpīk hokeikei mə tuhasitu mwi. ³ Mətə təkwtəkwuni nəha iakərhi pehe piəvtaha me i mə irəhar tuharuvehe mharətoni kimiaha mə kimiaha tihəuvei pen mane me nəha minraha rəmwhen iakuvəni raka tukumiahaha. Ro iamīnhi irə nəgkiariien səkimaha səvəi nuvehi utəien noien amasan səkimiahaha rīpko mhə nəri auər. ⁴ Mətə trini minuə hiəpko mhə, nəpīn iakuvehe kimaha nəkur Masetonia nepwīn, tuhətoni mə hiəpko mhə ihi. Noien nəha tro kimaha iahauris ti nəri nə mə iahəuvəuvehi utə raka kimiaha. Tro kimiaha hiauris mwi məpi raka. ⁵ Ro pen rerik rīrhi mə takaməkeikei mərəs piəvtaha mirəhar mə irəhar tuharukupwən mharuvehe mharətoni kimiaha nənə mharo sampam ia wok ti nuvei peheien mane sə hiəuvəni raka mə tihəuvei pen. Mətə iakokeikei mə mane nəha sə tihəuvei pen ruku pen a ia rerimiahaha mə tihəuvei pen rīpko mhə iərmama riti raməkeikei m kimiaha mə tihəuvei pen.

Kumwesən raməkeikei iərmama sə rauvei pen nasituien m nərmama ia rerin agien

⁶ Tihəpwəh nenouenouien nəri i. Iərmama sə rəpwei ouih i nuni nari tresi ouih i. Iərmama sə rəpwei rīpīk tresi rīpīk. ⁷ Kimiaha kuatia kuatia tihaməkeikei mhəuvei pen nəfe hiaməni ia rerimiahaha mə tihəuvei pen. Trini minuə rerim rīpkagien mhə tukwe, rəpwəh namasanien mə tikuvei pen. Trini minuə ikuvei pen ti nəri nə mə iərmama riti raməkeikei mik mə tikuvei pen, rīpkamasan mhə mwi. Iakini iamīnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rokeikei iərmama i rauvei pen ia rerin agien. ⁸ Kumwesən rukurən nəriari peheien namasanien me pam anan m kimiaha mə ia nəpīn me ia narimnari me pam tihəuvehi narimnari me pam səməme hatukwatukw mə tihaməkeikei mhəuvehi, nənə mhəuvehi rīpīk mwi mə tihəuai m nərmama. ⁹ Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “In ruai narimnari me səvənhi rīpīk m nərmama nautə səvənraha riwən, nənə noien amasan səvənhi ramarə rerin.”

¹⁰ Kumwesən in rauvei pen nuni nari m iərmama sə raməmhu, mauvei pen nəveginien ti nəniēn. Ia suatuk kuatia a in truvei pehe narimnari rīpīk m kimiaha mo rasori mwi mə kimiaha hiəukurən nasituien ia nərmama nepwīn mwi. In tro kwənkwan rīpīk sə ruku pen ia noien atukwatukw səkimiahaha.

¹¹ Ia narimnari me pam ia nīmīruien səkimiahaha, Kumwesən truvei pehe namasanien səvənhi m kimiaha mə kimiaha hiəukurən nəriariēn ia nəpīn me. Nəpīn kimaha tahəuvehi nasituien səkimiahaha, mhəuai, mhəuvei pen m nərmama, irəha tuhəni tanak m Kumwesən tukwe.

¹² Wok amasan i sə hiamo trīpkasitu əpa mhə ia nakalasia me səməme narimnari me səvənraha riwən, mətə tro nərmama həpīk rerinraha ragien, nənə həni tanak m Kumwesən tukwe. ¹³ Ti nəri nə mə kimiaha hiamo wok amasan i, ro pen hiamo pui noien səkimiahaha m nərmama həpīk. Irəha tuhəuvehi utə nəghi Kumwesən tukwe ti nəri nə mə kimiaha hiamo pərhiēn

noien sǝvǝi nǝrmama sǝmǝme hamǝni nǝpǝrhienien ia nǝgkiariien amasan sǝvǝi Kristo, rerimiahaha ragien hiǝuvei pen mane asori sǝkimiahaha minraha mine nǝrmama me. ¹⁴ Irǝha tuhǝfwaki tukumiahaha, nǝnǝ mhokeikei kimiahaha, ti nǝri nǝ mǝ hǝtoni mǝ Kumwesǝn rinǝriari pehe namasanien sǝvǝnhi m kimiahaha rǝpi raka anan mǝ tihassitu ia nirǝha. ¹⁵ Pwǝh sǝni tanak m Kumwesǝn ti nǝfe in rimǝuvei pehe m kitaha ramasan pik mǝpi raka.

10

Pol ramǝgkiari m nǝrmama nepwǝn kamhǝni ǝrǝha in

¹ Nǝrmama nepwǝn hamǝni mǝ nǝpǝn kitaha m kimiahaha nǝtǝrigien sǝiou reiwiu, mǝtǝ nǝpǝn iakier mǝpwǝh kimiahaha, noien sǝ iakamo m kimiahaha riskai pik. Mǝtǝ iou Pol, iakokeikei mǝ takini nari riti tukumiahaha i. Kristo, in nǝtǝrigien sǝvǝnhi reiwiu. In iǝrmama riti noien sǝvǝnhi ramasan mimǝru. Ia noien a mwi nǝha ² iakamǝres kimiahaha mǝ tiho noien sǝkimiahaha ratukwatukw mǝ nǝpǝn iakuvehe, iakǝpwǝh nǝgkiari skaiien m kimiahaha. Mǝtǝ iakukurǝn amasan mǝ takǝgkiari skai m nǝrmama me nepwǝn sǝmǝme hamǝni mǝ iahamesi pen noien sǝvǝi tiprǝnǝ i. ³ Nǝpǝrhienien, kimaha iahamarǝ ia tiprǝnǝ i, mǝtǝ iahamaruagǝn, mhǝpkesi pen mhǝ noien kamaruagǝn irǝ sǝvǝi tiprǝnǝ i. ⁴ Iakani iamǝnhi irǝ ti nǝri nǝ mǝ narimnari me sǝkimaha iahamǝrer irǝ mamharuagǝn ripko mhǝ narimnari me sǝvǝi tiprǝnǝ i, mǝtǝ hǝskai ia niskaiien sǝvǝi Kumwesǝn. Ia narimnari me nǝha kimaha iahamǝvehi irapw kwopun skai me kamǝrkwafǝ ikǝn. Iahamǝvehi irapw mwi nǝgkiariien eikuǝ me ⁵ mine nǝgkiariien ǝrpwi me sǝmǝme hamǝnise nǝrmama ti nukurǝnien Kumwesǝn. Iahamaruagǝn ia nǝtǝrigien me pam sǝvǝi nǝrmama, mamho irǝha hǝuvehe mhǝ nǝkwai Kristo. ⁶ Nǝpǝn kimiahaha tihamo nǝkwai Kristo ia narimnari me pam, kimaha tahamǝrer mwatuk ti nǝkoui atukwatukwien kimiahaha trǝni minuǝ hio mwi noien ǝrǝha me.

⁷ Kimiahaha hiamǝkiri nari mamhesi pen a nǝfe hiamǝtoni iruǝ, mǝtǝ tihamǝkeikei mhǝukurǝn nǝri i. Trǝni minuǝ iǝrmama riti rukurǝn pǝrhien mǝ in iǝrmama sǝvǝi Kristo, nǝnǝ in trǝtǝrig amasan mwi mǝ kimaha mwi nǝrmama sǝvǝi Kristo iahǝmwhen irǝ. ⁸ Nǝri auǝr a mǝ iakamǝgkiari mamǝrpwi iou kwopti ti nasoriien sǝ Iǝrimǝnu sǝkitaha rimǝuvei pehe miou, mǝtǝ ko iapkauris mhǝ tukwe. Rimǝuvei pehe nasoriien nǝha miou mǝ takuvrhǝkǝn kimiahaha hiǝuvehe mhǝutǝ, mǝtǝ ripkuvei pehe mhǝ nasoriien nǝha miou mǝ takuvehi irapw kimiahaha. ⁹ Iakǝpwǝh nokeikeiien mǝ kimiahaha tihǝtǝ mǝ iakamrai nǝkukuǝ me i mǝ kimiahaha tihǝhekir. ¹⁰ Iakani iamǝnhi irǝ ti nǝri nǝ mǝ nǝrmama nepwǝn hamǝni iou mǝ, “Nǝkukuǝ sǝvǝnhi riskai mipam, mǝtǝ nǝpǝn ramavǝn kitaha min, ripko mhǝ in iǝmǝ sikai riti, nǝnǝ nǝgkiariien sǝvǝnhi ro nǝri auǝr a irǝ.” ¹¹ Pwǝh nǝrmama sǝ ro me iamǝnha irǝ hǝukurǝn nǝri i. Nǝfe kimaha iahamǝrai ia nǝkukuǝ nǝpǝn iahamarǝ isipwǝn, tahamo rǝmwhen nǝpǝn samarǝ pǝri.

¹² Rǝknekǝn tukumaha ko iahǝpkǝrer mhǝ kimaha nǝrmama me nǝha sǝmǝme hamǝgnǝgǝni atukw a irǝha. Rǝknekǝn mwi tukumaha ko iahǝpkǝtǝ ǝmwhen mhǝ kimaha minraha. Nǝrmama me nǝha hamǝtǝ ǝmwhen irǝha me mamhǝkiri irǝha me mǝ sin in iǝmǝ asori mine sin ripko mhǝ in iǝmǝ asori. Mǝtǝ nǝpǝn kamho iamǝnha irǝ ramahatǝn pen mǝ hǝpkukurǝn mhǝ nari. ¹³ Mǝtǝ kimaha tahǝpkǝgkiari ǝrpwi mhǝ mǝpi raka nari. Kimaha tahǝgkiari ǝrpwi ǝpa ti wok sǝ Kumwesǝn rimǝuvei pehe m kimaha. Wok i kimaha iahamo rineste raka mwi kimiahaha. ¹⁴ Ro pen kimaha iahǝukurǝn nǝgkiari ǝrpwiien. Nǝpǝn iahamo iamǝnhi irǝ, iahǝpwǝh nǝpi rakaiien wok sǝkimaha,

ti nəri nə mə kımaha nə nərmama iahaməkupwən mhəuvehi nəgkiariien amasan səvəi Kristo mhəuvehe tukumiaha. ¹⁵ Kımaha iahəpkəgkiari ərpwi mhə ti wok sə iərməpə rino, mətə iahaməgkiari ərpwi a ia wok sə Kumwesən rinəmri pehe m kımaha. Kımaha iahokeikei mə nahatətəien səkimiaha truvehe masori, ro pen wok səkimaha ia rerimiahaha truvehe masori mwi, ¹⁶ mo kımaha iahəukurən nəvisaiuen nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia tənə me ia kwopun səkimiaha mevən evən mwi. Ia noien nəha kımaha iahəpko mhə wok ia kwopun riti sə iərmama riti rino raka wok ikin, nənə mhəpkəgkiari ərpwi mhə ti wok səvəi iərməpə. ¹⁷ Mətə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Pwəh iərmama sə raməgkiari ərpwi,

trəgkiari ərpwi a ia narimnari me səməme Iərimənu səkitaha rino.”

¹⁸ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə kīpkəsəni mhə iərmama sə raməgnəgini atukw a in, mətə kaməsəni iərmama sə Iərimənu səkitaha raməgnəgini in.

11

Pol raməgkiari ia nərmama nepwın komhə irəha aposol pərhiēn me səvəi Kristo

¹ Iakokeikei mə tihəpwəh nəpouien iou pwəh iakini narməriien səiou kwopti m kimiaha. Hətərig iou mhəpwəh nəpouien. ² Rerik ramevən pik ia kimiaha məpwəh nokeikeiien mə tihəkurirə iərməpə. Noien nəha səiou raku pen ti Kumwesən. Iakani iamınhi irə ti nəri nə iakimərfi kimiaha mə tihesi pen iərman kuatia a in nə Kristo. Iakino iamınha irə mə takuvei pen kimiaha min hiəmwhen ia prən vi riti rəmher ramreirei ihi iərman. ³ Mətə iakamhekir kimiaha kamo hiəmwhen ia If, prən nəha sə snek rineikuə irə ia nəgkiariien əsien səvənhi. Iakamhekir mə kamo iərmama riti rivi pen nətərigien səkimiaha ia kwopun əpə nənə hiəpwəh nokeikeiien i ratukwatukw məmher sə hiamo m Kristo. ⁴ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə rerimiahaha ragien a hiaməsəni nərmama nepwın kamhəuvehe mamhəvisau m kimiaha Iesu riti sə ropə ia Iesu i kımaha iahaməni irapw. Rerimiahaha ragien a hiaməsəni irəha kamhəuvei pehe m kimiaha nənimwın riti uə nəgkiariien amasan riti sə ropə ia Nənimwın i mine nəgkiariien amasan i kimiaha hiəuvəuvehi raka tukumaha. ⁵ Nərmama me nəha kamhəuvehe tukumiaha, kimiaha hiaməni mə irəha “aposol asori me,” mətə ia nətərigien səiou iapkətoni mhə mə irəha hasori mhəpi raka iou. ⁶ Rosi kīpkahatən amasan mhə iou ia nəgkiariien, mətə iakukurən amasan nukune nəgkiariien amasan. Kımaha iahənahatən kimiaha ia nəri nəha ia noien me pam nəpın rīpik.

⁷ Nəpın iakinani irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m kimiaha, iapko mhə mə tihərəku iou tukwe. Iou iakuvehi irapw atukw a iou ti nuvehi utəien kimiaha. Nənə rəfo? Noien nəha in noien ərəha riti? Rekəm! ⁸ Nəpın iakinamo wok kitaha m kimiaha, nakalasia me ia kwopun əpə me kamhərəku iou. Ipaka rəmwhen mə iakamakres mınraha ti nasituien ia kimiaha. ⁹ Nənə nəpın iakamarə kitaha m kimiaha, nari riti səiou riwən, iapkəres mhə iərmama riti ti nasituien ti nəri nə mə piəvtaha me səməme haməuku pen ia Masetonia haməpeki pehe səiou me narimnari səməme hāiwən. Ro pen iapkəres mhə nari riti tukumiaha, nənə mīpkuvei pehe mhə wok sikai m kimiaha ti nətoniien iou, nənə takamo iamınha irə ia nəpın me. ¹⁰ Iou iakamərpwi iou ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien

10:15: Rom 15:20   **10:16:** Wok Me 19:21   **10:17:** 1Kor 1:31   **10:18:** 1Kor 4:4-5   **11:2:** Efes 5:26-27   **11:3:** Jen 3:4,13   **11:4:** Kal 1:8-9   **11:5:** 1Kor 15:10, 2Kor 12:11, Kal 2:6   **11:6:** 1Kor 2:1,13, Efes 3:4   **11:7:** 1Kor 9:12,18   **11:8:** Fil 4:15-18   **11:9:** 2Kor 12:13   **11:10:** 1Kor 9:15

amasan kɪpkərəku mhə iou irə. Rəmwhen ia nɪpərhienien səvəi Kristo ramarə ia nirak, iakani pərhien mə iou tapko əpəiti mhə mwi ia kwopun riti ia profens Akaea. ¹¹ Rəfo iakəpwəh nəresien nari riti tukumiaha? Ti nəri nə mə iapkokeikei mhə kimiaha? Rekəm! Kumwesən rukurən mə iakokeikei kimiaha. ¹² Ia noien i sə iakamo takaripin mamə nəha təkwtəkwwuni mə trinise nəgkiariien səvəi nərmama me nəha səməme haməfiutə ia nirəha mə irəha aposol me. Iakokeikei mə tako rəknekin ti nirəha ti niniien mə kamho wok ia noien i kimaha iahamo wok irə. ¹³ Nərmama me iamɪnha irə, irəha aposol eikuə me. Hameikuə ia nərmama ia wok səvənraha, mamhəuvsini noien səvənraha ti noien mə nərmama tuhətoni mə irəha həmwhen ia aposol me səvəi Kristo. ¹⁴ Mətə nənimetaha trəpwəh nierien ia noien nəha. Nəri auər a mə Setan, mətə rukurən nuvsiniien noien səvənhi ti noien mə nərmama tuhətoni mə in rəmwhen ia agelo riti səvəi nukuraanien. ¹⁵ Ro pen rɪpko mhə nari riti sə nənimetaha trier tukwe trini mɪnuə iotukwininari me səvəi Setan həuvsini noien səvənraha mə tuho nərmama hətoni irəha rəmwhen mə irəha iotukwininari me səvəi noien atukwatukw. Nəpin sampam səvənraha tuhəvehi nərpwinien tresi pen a noien me səvənraha.

Pol raməgkiari ərpwi ti nəmisiəien me səvənhi

¹⁶ Iaksmwatuk mwi. Pwəh iərmama riti riwən rerin rirhi mə iou iakamarməri. Mətə trini mɪnuə rerimiahə rirhi iamɪnha irə, nənə hiəsəni iou pwəh iako noien səvəi narməriien kwopti, nənə məgkiari ərpwi kwopti. ¹⁷ Nəgkiariien i səiou, Iərimənu səkitaha rɪpkini pehe mhə miou mə takini. Mətə iakaməgkiari a rəmwhen ia iarməri riti. ¹⁸ Nərmama həpik haməfiutə ia nirəha ti noien me səvəi tɪprənə, nənə ro iamɪnhi irə, iou mwi takəgkiari ərpwi. ¹⁹ Rerimiahə rirhi mə hiəukurən amasan nari, nənə ro pen hiaməsəni a nərmama me səməme hamarməri. ²⁰ Nəri auər a mə nərmama me nəha həkwi kimiaha mə tiho nəkwənraha, uə hamakres m kimiaha, uə haməuəsi kimiaha rəmwhen ia kwənkru, uə haməvehi utə irəha ia nənimemiahə, uə haməpwi nənimemiahə, mətə rerimiahə ragien a ti nəseniien irəha ho iamɪnha irə. ²¹ Iou iakamauris ti niniien mə kimaha nɪskaiien səkimaha riwən ko iahəpko mhə noien me nəha ia kimiaha.

Iakaməgkiari rəmwhen ia iarməri riti, mətə nəfe nəghin sə nərmama me nəha hokeikei mə tuhəfiutə irəha tukwe, iou mwi takəgkiari ərpwi tukwe. ²² Irəha nəkur Hipru? Iou mwi. Irəha nəkur Isrel? Iou mwi. Irəha kwənəkwws me səvəi Epraham? Iou mwi. ²³ Irəha iotukwininari me səvəi Kristo? Iou mwi, mətə iou iakəpi raka irəha. Rosi iakaməgkiari rəmwhen ia iarməri riti, mətə iakino pik wok məpi raka irəha. Nənə kuvei pen iou ia kalapus nəpin rɪpik rəpi raka irəha. Kərisi iou rəpi raka irəha. Nənə ipaka iakəmhə nəpin rɪpik. ²⁴ Nəpin krirum nəkur Isrel hərisi iou m toti-naen. ²⁵ Nəpin kahar nəkur Rom həuəsi iou ia kwərgi nei. Nəpin riti kəkwi iou ia kəruətərei. Nəpin kahar iakevən ia nitətə nənə nitətə rəmwhenimw. Nəpin riti iakeiai fwe ia təmwei təsi nəpin pekɪn riti ia nəpin mɪne ia ran. ²⁶ Nəpin me pam iakamavən ti noien wok səiou, maməsiari ti iapiwən asori me ia nəkwətənə me, nənə mamarə ia kwopun ərəha ikɪn imwei rakres me, mɪne ia kwopun ərəha ikɪn imwei nəkur imwak me nəkur Isrel, mɪne ia kwopun ərəha ikɪn imwei nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, mɪne ia kwopun ərəha ikɪn ia taon asori, mɪne ia kwopun ərəha ikɪn ia kwopun akwesakwes ikɪn, mɪne ia kwopun ərəha ikɪn fwe ia təsi, mɪne ia kwopun ərəha ikɪn imwei nərmama səməme haməni mə iou me nepwin nəha irəha, mətə hameikuə. ²⁷ Iakɪnowok pik misese,

11:13: 2Kor 2:17, Fil 3:2   **11:16:** 2Kor 12:6   **11:21:** Fil 3:5   **11:23:** Wok Me 16:23, 1Kor 15:10

11:24: Dut 25:3   **11:25:** Wok Me 16:22, 14:19   **11:26:** Wok Me 9:23, 14:5   **11:27:** 1Kor 4:11, 2Kor 6:5

nənə nəpɪn rɪpɪk iapkapri mhə ia nəpɪn. Nəpɪn me nepwɪn nukumhə rahi iou, nənə iakəkʷakwa. Nəpɪn rɪpɪk nəveɟɪnien sənək riwən. Nənə nəpɪn rɪpɪk iakaməkure tɪnari me səiou rɪpkəmwhen mhə tɪ nəkwieien. ²⁸ Narimnari nepwɪn mwi səməme iapkini mhə, mətə riti ia nɪrəha in i ia nəpɪn me rerik ramrhi pɪk nakalasia me ia kwopun me, iakamregi rəmwhen ia nəri pam riti iakaməvrani. ²⁹ Nəpɪn iərmama riti rɪpkiskai mhə, nənə iou mwi iakamregi mə iapkiskai mhə. Nəpɪn ko iərmama riti rɪmwei ia nərəhaien, nənə rerik raməmisə pɪk tukwe.

³⁰ Iou takaməkeikei məɟkiari ərpwi, mətə takəɟkiari ərpwi a tɪ narimnari me səməme kamhahatən pen mə nɪskaiien səiou riwən. ³¹ Kumwesən i in Kumwesən mɪne Tata səvəi Iesu Iərimənu səkitaha sə kaməɟnəɟini in ia nəpɪn me ia nuk nuk me, in rukurən mə iou iapkeikuə mhə. ³² Fwe taon nəha Tamaskes iəmə asori sə ramarə tegin Kig Aretas rokeikei mə trəkwtəmhiri iou. Rəmri naruagən me səvənhi ia kwəruə asori səvəi taon mə tuhəkwtəmhiri iou mhəuvehi puvnimwə iou ia kalapus. ³³ Mətə kiməvai pen iou ia tənəripw asori riti krukwi pen nəkwus irə kuvei pen ia ruei nəpai riti, nəpai sə ramərer kuraukurau ia taon nəha, karaka mərməru ia nəkwus reiwaiu, nənə iakap iəmə asori nəha rəpwəh nəkwətəmhirien iou.

12

Pol raməɟkiari ia vison me səməme Kumwesən rɪnəriari pen min

¹ Takaməkeikei məɟkiari ərpwi nəri auər a mə noien nəha ko rɪpko mhə nari riti ramasan. Mətə takaməkeikei mevən mɪni vison me nepwɪn mɪne narimnari me nepwɪn Iərimənu səkitaha rɪno pui miou. ² Iakukurən iərman riti sə rɪməni nɪpərhiien ia Kristo.^a Nuk fotin rukurau raka, Kumwesən rɪməuvehi in mevən fwe irənhə ia neiai nəha sə ro kahar irə. Iakreirei mə revən ia nɪpwran uə nənimwɪn rier ia nɪpwran mevən, Kumwesən əpa rukurən. ³ Iakini mwi mə iakreirei mə revən ia nɪpwran uə nənimwɪn rier ia nɪpwran mevən, Kumwesən əpa rukurən. Mətə iakukurən mə iəmə nəha, ⁴ Kumwesən rɪməuvehi utə revən fwe kwopun nəha Parataes, nənə in rɪməregi nəɟkiariien afafa me səməme iərmama rɪreirei nɪniien. ⁵ Iou takəɟkiari ərpwi tɪ sə ro iamɪnha irə, mətə tapkəɟkiari ərpwi mhə tukw iou atukw. Narimnari me səməme kamhahatən pen mə nɪskaiien səiou riwən, irəha əpa nə takəɟkiari ərpwi tukwe. ⁶ Mətə rəfo? Trɪni mɪnuə iakokeikei mə takəɟkiari ərpwi, komhə iou iərmama riti iakamarməri, tɪ nəri nə mə nəɟkiariien sə iakani ro nɪpərhiien. Mətə iapkəɟkiari ərpwi mhə iamɪnha irə tɪ nəri nə mə iakəpwəh nokeikeien mə iərmama riti truvehi utə iou irənhə məpi raka nəri sə ratukwatukw. Iakokeikei mə trətoni iou rəmwhen ia nəfe tako uə takini.

⁷ Vison me nəha Iərimənu rɪno pui miou rɪpɪk.^b Tɪ nɪniseien iou mə takəpwəh nəfiətəien iou ia vison me nəha iakɪnətoni, kuvei pehe nari riti miou rəmwhen ia təsi nɪmɪrhi riti raməpi nɪpwra, məmwhen mwi ia iəremhə riti ruku pen tɪ Setan mamə nəmɪsəien miou. Kuvei pehe nəri nəha miou mə takəpwəh nəfiətəien iou ia narimnari me nəha Iərimənu səkitaha rɪno pui miou. ⁸ Iakɪnəres Iərimənu səkitaha m kahar mə truvehi raka nəri nəha pwəh rəpwəh noien nəmɪsəien miou. ⁹ Mətə Iərimənu rɪni pehe tukw iou i mə, “Namasanien səiou rɪnəmwhen raka trasitu ia niram. Nəpɪn

11:28: Wok Me 20:18-21,31 **11:29:** 1Kor 9:22 **11:30:** 2Kor 12:5 **11:31:** 2Kor 1:23 **11:32:** Wok Me 9:23-25 ^a **12:2:** Ia kwopun i Pol raməɟkiari ia iərman riti, mətə iərman nə in nə Pol. **12:5:** 2Kor 11:30 **12:6:** 1Kor 10:8, 1Kor 11:16 **12:7:** Job 2:6 ^b **12:7:** Narimnari me i Pol raməɟkiari irə Kumwesən rɪno pui pen min ia vison me rətoni fwe ia neiai sə ro kahar irə. **12:9:** Fil 4:11-13

niskaiien sɔim riwɔn, niskaiien sɔiou truvehɛ masori ia niram.” Ro pen rerik ramagiɛn mɛ takɛgkiari ɛrpwi ia nimiruiɛn sɔiou sɛ niskaiien riwɔn irɛ, mɛ niskaiien sɛvɛi Kristo trarɛ ia nimiruiɛn sɔiou. ¹⁰ Ro pen iou rerik ramagiɛn a ia nɛpouiɛn mɛ, nini ɛrɛhaiɛn mɛ, nɛpɪn skai mɛ, nomɛtɛiɛn mɛ, mine nɛrɛhaiɛn mɛ nepwɪn mwi sɛmɛmɛ kamo ia nirak ti nɛri nɛ mɛ iou iɛrmama riti sɛvɛi Kristo. Rerik ramagiɛn a ti nɛri nɛ mɛ nɛpɪn niskaiien sɔiou riwɔn, nɛnɛ nɛpɪn nɛha in nɛha iakauvehi niskaiien.

Pol ramɛgkiari skai m nɛkur Korin

¹¹ Tɛkwɛtɛkwuni iakamɛgkiari iakɛmwhɛn ia iɛrmama riti ramarmɛri, mɛtɛ kimiaha hiɛnɛkeikɛi miou ti noien iamɪnhi irɛ ti nɛri nɛ mɛ ratukwatukw mɛ tihɛgnɛgɪni iou, mɛtɛ hiɛnɛpwɛh noien. Rosi iou iamɛ auɛr a, mɛtɛ aposol mɛ nɛha sɛmɛmɛ hiamɛni mɛ irɛha hasori, iou iapkɛtoni anan mhɛ mɛ irɛha hasori anan ia nirak. ¹² Nɛpɪn iakinamarɛ kitaha m kimiaha, iakamo nimtɛtɛiɛn mɛ sɛmɛmɛ kamhahatɛn mɛ iou aposol pɛrhɛn riti. Iakinamo nimtɛtɛiɛn mɛ, mine narimnari mɛ sɛmɛmɛ nɛrmama hɛtoni nɛnimenraha rier. Iakinamo narimnari mɛ nepwɪn mwi ia niskaiien sɛvɛi Kumwɛsɛn ia rerimiahaha, nɛnɛ mo nɛtɛriɛgiɛn sɔiou rɛpwɛmwɪs. ¹³ Noien amasan sɛ iakɪno m kimiaha rɛmwhɛn a iakɪno m nakalasia mɛ pam, mɛtɛ nari kuatia ropɛ in nɛ iapkɛrɛs mhɛ manɛ tukumiahaha. Mɛ noien nɛha rɛrɛha enouenou ia nɛrɛhaiɛn sɔiou.

¹⁴ Tɛkwɛtɛkwuni iakamɛrɛr mwatuk mɛ takuvehɛ mɛti pehɛ kimiaha sɛro kahar irɛ. Nɛnɛ tapkɛrɛs mhɛ manɛ tukumiahaha, ti nɛri nɛ mɛ iakɛpwɛh nokeikɛiɛn nautɛ sɛkimiahaha, mɛtɛ iakokɛikɛi a kimiaha. Hɛregi ro. Ripko mhɛ wok sɛvɛi nɛkwɛrhakwɛrha mɛ mɛ tuhɛmri karen manɛ sɛ trasiu ia tata mine mama sɛvɛnraha kurirɛ. Mɛtɛ wok sɛvɛi tata mine mama irau tro iamɪnha irɛ rasiu ia nɛkwɛrhakwɛrha mɛ sɛvɛnrau. ¹⁵ Ro pen rerik ramagiɛn mɛ takuvei pehɛ pam narimnari mɛ sɔiou m kimiaha, nɛnɛ muvei pen mwi nimiruiɛn sɔiou tukumiahaha. Nokeikɛiɛn sɔiou rasori tukumiahaha, mɛtɛ sɛkimiahaha rouihi a tukw iou. Noien nɛha rɛpwɛh natukwatukwien! ¹⁶ Kimiaha hiɛukurɛn mɛ nɛpɛrhɛniɛn iou iapkɛrɛs mhɛ manɛ m kimiaha, mɛtɛ rosi kimiaha nepwɪn hiamɛni mɛ iakɪno noien ikou mɛ, muvehi kimiaha ia neikuɛiɛn mɛ rɛmwhɛn ia kwɛnkru. ¹⁷ Rɛfo? Iakakrɛs m kimiaha ia nɛrmama mɛ nɛha iakinɛrhi pehɛ irɛha hɛuvehɛ tukumiahaha? Rɛkɛm! ¹⁸ Iakinɛrɛs Taetas mɛ truvehɛ mɛtoni kimiaha, nɛnɛ mɛrhi pehɛ piɛvtaha riti irau min. Mɛtɛ Taetas nɛha in ripkakrɛs mhɛ m kimiaha. Kimiaha hiɛukurɛn mɛ kimrau min irauavɛn pɛri nɛtɛriɛgiɛn sɛkimrau mine noien kuatia.

¹⁹ Rosi rerimiahaha rirhi mɛ ia nɛgkiariɛn mɛ pam nɛha kimaha ia hamɛgkiari m kimiaha, mamhɛnise nɛgkiariɛn ɛrɛha mɛ nepwɪn sɛmɛmɛ kamɪni ia kimaha, mɛtɛ rɛkɛm. Ia nɛmri Kumwɛsɛn kimaha ia hamɛgkiari, mamhɛni rɛmwhɛn sɛ Kristo rokeikɛi. Nɛrmama keikɛi mɛ, narimnari mɛ pam sɛmɛmɛ ia hamo, mɛtɛ ia hamo mɛ tahɛuvrɛhɛkin kimiaha hiɛuvehɛ mhɛutɛ. ²⁰ Iakani iamɪnhi irɛ ti nɛri nɛ mɛ iakamhɛkɪr mɛ kamo nɛpɪn takuvehɛ, takɛtoni mɛ hiopɛ, hiɛpko mhɛ noien sɛ iakokɛikɛi. Nɛnɛ kimiaha mwi tihɛtoni mɛ iakopɛ, iapko mhɛ noien sɛ hiokeikɛi. Iakamhɛkɪr mɛ takɛtoni kimiaha nepwɪn hiamɛvisɛ, nepwɪn rerɪnraha ramrhi ɛrɛha irɛha mɛ, nepwɪn niemaha ramɛpi irɛha, nepwɪn kamhɛtɛriɛg ɛpa ti nirɛha, nepwɪn kamhɛni neikuɛiɛn mamhouraha nɛghi iɛrmama irɛ, nepwɪn kamhɛni nikarɛ iɛrmama, nepwɪn kamhɛrpwi irɛha, mamho ɛpnɛpɛn noien mɛ. ²¹ Iakamhɛkɪr mɛ kamo nɛpɪn takuvehɛ mwi Kumwɛsɛn sɔiou ro iou iakaurɪs ia nɛmrimiahaha. Nɛnɛ rerik trɛrkwɛpɪr iakasɛk tukumiahaha mɛ nepwɪn

səməme hənamo noien ərəha fwe kupwən, nənə mhəpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvənraha səməme kamho ia nəpīn me. Irəha kamho noien me səməme həkemik, irəha nərman mīne nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me, mamho mwi noien ərəha nepwīn mwi.

13

Nəgkiariien sə Pol rani ti nəsuəpwirien nakalasia me fwe Korin

¹ In i navənien səiou səro kahar irə takuvehe mətoni kimiaha. Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nəpīn iərmama riti rarukwi pen nəgkiariien ia iərmama riti, iərmama kəru uə kahar tuhaməkeikei mhəni nəgkiariien kuatia, nənə nərman tuhəukurən mə nəgkiariien nəha karukwi pen ia iərmama nəha ro nīpərhienien.”

² Iakokeikei mə takini nəgkiariien riti tukumiaha səməme fwe kupwən hiamo noien ərəha, iakokeikei mə takini mwi tukumiaha pam. Iakuvəni raka nəgkiariien i tukumiaha kupwən nəpīn iakiməuvehe tukumiaha sə ro kəru irə, nənə təkwtəkwwuni iakamarə isipwīn tukumiaha, mətə iakokeikei mə takini mwi. Trini minuə iakuvehe mətoni mwi kimiaha, mətə kimiaha nepwīn hiamo ihi noien ərəha, tako riskai minraha məkoui atukwatukw irəha irə. ³ Tako iamīnhi irə ti nəri nə mə hiamətui nari riti sə tako trahətən pen mə nīpərhienien i Kristo raməgkiari ramier ia nəgkiariien səiou. Nəfe Kristo ramo m kimiaha rīpkəpou mhə tukwe, mətə in ramo kamətə nīskaiien səvənhi ia kimiaha. ⁴ Nīpərhienien, nəpīn kīnəruī tərini pen in ia nei kamarkuauī, nīskaiien səvənhi riwən. Mətə ipwet mīne in ramiru ia nīskaiien səvəi Kumwesən. Kimaha nīskaiien səkimaha riwən rəmwhen mwi ia Kristo fwe kupwən. Mətə nəpīn təhəuvehe mhətōni kimiaha, tihətōni mə kimaha iahaməmīru ia nīskaiien səvəi Kumwesən rəmwhen a ia Kristo ipwet mīne.

⁵ Ramasan mə kimiaha atukw tihətə amasan kimiaha me, mhəkiri noien səkimiaha, mhətə sas mə hiaməkwtəmhirī pərhien noien səvəi nahatətəien uə rekəm. Tihaməkeikei mhəukurən mə Iesu Kristo in fwe ia rerimīaha, mətə mə nahatətəien səkimiaha ro neikuəien i, Kristo in riwən fwe ia rerimīaha. ⁶ Nənə rerik ramrhi mə tihətə sas ia kimaha mə nahatətəien səkimaha rīpko mhə neikuəien i. ⁷ Mətə kimaha iahaməfwaki m Kumwesən mə kimiaha riti trīpko mhə nari riti rərəha. Kimaha iahəpkəfwaki mhə iamīnhi irə mə tuko kəgnəgīni kimaha mə wok səkimaha ramasan, rekəm. Mətə iahokeikei mə kimiaha tiho noien sə ratukwatukw nəri auər a mə ia nətəien səvəi nərman nepwīn hənī mə wok səkimaha rərəha. ⁸ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə ko iahəpko mhə nari riti sə rəsīsəg nīpərhienien, mətə iahəukurən a noien nəri sə rauvehi utə nīpərhienien. ⁹ Nəri auər a mə kamətə kimaha mə nīskaiien səkimaha riwən, mətə mə kimiaha hiəskai rerimīaha ragien. Ro iamīnhi irə iahaməfwaki mə tihəuvehe matukwatukw amasan. ¹⁰ Iakamarə isipwīn tukumiaha mīrai nəkukuə i mərhi pehe i tukumiaha. Iako iamīnha irə mə nəpīn takuvehe tapko mhə riskai m kimiaha. Iou aposol riti, Kumwesən ruvei pehe nasoriien nəha miou mə takuvrhəkin kimiaha hiəuvehe mhətə, mətə in rīpkuvei pehe nasoriien nəha miou mə takouraha kimiaha hiəuwai.

Nəgkiariien sampam

¹¹ Piak me, in i nəgkiariien sampam səiou iakini məsəkīr m kimiaha. Kimiaha tihaməkeikei mheipeni suatuk me səkimiaha, mhəregi nəgkiariien səiou, mho nətərigien səkimiaha pwəh ruvehe mo kuatia, mharə ia nəmərīnuīen, nənə Kumwesən səvəi nokeikeīien mīne nəmərīnuīen tramarə tukumiaha.

¹² Həni ramasan tukumiaha me mhakei m kimiaha me ia nakeijen sə rəmher. ¹³ Nərmama me pam səvəi Kumwesən kamhəni pehe ramasan tukumiaha.

¹⁴ Pwəh namasanien səvəi Iesu Kristo İərimənu səkitaha mine nokeikeijen səvəi Kumwesən mine no pəriien nari səvəi Nənimwın İkinan tramarə tukumiaha pam.

Kalesia Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol rimərai nəkukuə i revən ti nakalasia me ia profens riti səvəi Rom kani mə Kalesia. Nakalasia me ia Kalesia nətərigien səvənraha raməvsausini pik ti nahatən eikuə me nəghinraha mə Juteiaisa me. Nahatən eikuə me nəha həni pen ti nərmmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə Kumwesən trəpwəh nuvehimīruien irəha. Irəha həni mə nərmmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhesi pen loa səvəi nəkur Isrel rəmwhen ia kuvehi ninhum mīnraha, mīne nəniien nari, mīne nousəsīmwinien ia nəpīn səvəi nəveginien asori me səvəi nəkur Isrel. Nahatən eikuə me nəha həni mwi mə Pol rīpkuvehi mhə nasoriien səvəi Kumwesən. Ro iamīnhi irə tuhəpwəh nətərigien in. Ia nukune nəkukuə i Pol riməni pen ti nəkur Kalesia mə nəfe nəgkiariien amasan in raməvisau. In rani mwi mə Kumwesən ruvei pen nasoriien min. Ko kīpkuvehimīru mhə kitaha trīni mīnuə samesi pen Loa səvəi Moses. Mətə tukuvehimīru kitaha nəpīn səni nīpərhiēnien ia Iesu Kristo. Nahatətəien in nəha suatuk ti nuvehien nīmīruien vi. Pol rīni mə tsahatətə ia Iesu Kristo, mho nokeikeien, nənə mharə ia Nənimwin Ikinan.

¹ Iou Pol. Iou aposol riti. Nərmmama me həpkəkwein mhə iou mə takowok i. Iərmama riti rəpwəh nuvehi utəien iou, mətə Iesu Kristo mīne səvənhi Tata Kumwesən sə rīno rətui mwi ia nemhəien səvənhi, irau nəha krouvehi utə iou. ² Iou mīne piəvmiaha me nepwīn kīmaha mīnraha ia kwopun i iahamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe profens nəha Kalesia. ³ Nəfwakiien səiou mə Kumwesən tata səkitaha mīne Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mīne nəmərīnuien m kīmiaha. ⁴ Iesu rīnəsəni nīmīruien səvənhi memhə ti noien ərəha me səkitaha. In rīno iamīnha irə mə truvehi raka kitaha ia nītətə ərəha i samarə irə ipwet mīne. In remhə mesi pen nəkwai Kumwesən Tata səkitaha. ⁵ Pwəh nəgnəginien revən tukwe ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

Nəgkiariien amasan sə ro nīpərhiēnien kuatia a

⁶ Iou iakərkərinari ia kīmiaha ti nəri nə mə Kumwesən rīnəkwein kīmiaha mə tihəuvehe mharə tegin namasanien səvəi Kristo, mətə nəpīn ouīhi a ruku-rau, nənə kīmiaha hiəuvei pen təkutamiaha min, mamhəuvən ti nəgkiariien amasan riti mwi. ⁷ Iakini iamīnhi irə mətə nəgkiariien amasan riti mwi riwən. Nəgkiariien amasan sə ro nīpərhiēnien kuatia a. Mətə nərmmama nepwīn nəha ikin kamho kīmiaha hiamhekīr pik. Irəha hokeikei mə tuhəuvsini nəgkiariien amasan səvəi Kristo ruvehe nəgkiariien əpə riti. ⁸ Mətə iakani pehe tukumiaha i trīni mīnuə kīmaha riti uə agelo riti sə ruku pen ia neiai trəvisau pehe m kīmiaha nəgkiariien amasan riti ropə ia nəgkiariien amasan nəha iahənəvisau raka m kīmiaha i, pwəh iərmama nəha revən ia napw. ⁹ Kīmaha iahəuvəni raka nəgkiariien i tukumiaha fwe kupwən, nənə təkwtəkwni takini mwi. Trīni mīnuə iərmama riti raməvisau m kīmiaha nəgkiariien amasan riti ropə ia nəgkiariien amasan nəha hiəuvəuvehi raka, pwəh iərmama nəha revən ia napw. ¹⁰ Kīmiaha hiaməfətərig irə? Ipwet mīne iakaməmwur mə sin trəkwein amasan ia nīrak, iərmama uə Kumwesən? Rerīmiaha ramrhi mə iakaməmwur ti nəfe, mə tako nərmmama rerīnraha ragien tukw iou uə? Trīni mīnuə iakaməmwur ihi mə tako nərmmama

rerinraha ragien tukw iou ripko mhə iou pərhien iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kristo.

Pol ramini irapw mə kinəfo irə ruvehe mo aposol riti

¹¹ Piak me, iakokeikei mə kimiaha tihəukurən nəri. Nəgkiariien amasan i iakinəvisau m kimiaha ripko mhə nəvisaiuen səvəi iərmama. ¹² Iapkuvehi mhə ruku pen ti iərmama riti. Iərmama riti ripkahatən mhə iou irə. Mətə iakiməuvehi ia nəpən nəha Iesu Kristo rier pehe tukw iou. ¹³ Kimiaha hiəuvəregi raka noien səiou sə iakinəfo irə kupwən ia nəpən nəha iakinaməfwaki ihi ia nəfwakiien səvəi nəkur Isrel. Iakinamometə pik nakalasia me səvəi Kumwesən, mamousari mə takouraha irəha. ¹⁴ Ia nəpən nəha iakinəuvehe mamskai ia nəfwakiien səvəi nəkur Isrel məpi raka iou me nepwən ti nəri nə mə iakamousari pik mamesi pen narəien nəha kaha kupwən me səiou həməuvei pehe. ¹⁵ Mətə Kumwesən sə ruvərfi raka iou fwe ia tipwi mama səiou, in rəkwein iou, ti nəri nə mə rerin ramasan tukw iou. ¹⁶ Nəpən rəkwein iou irə, rerin ragien ti nəseniien iou iakətə Tini mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi m nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel. Nənə nəpən iakətoni Tini, təkwtəkwuni a iapkevən mhə ti iərmama riti mə trahatən iou. ¹⁷ Iapkevən mhə fwe Jerusalem mə takətoni nərmama me nəha haməkupwən ia nirak mho irəha aposol me. Mətə iakier mevən fwe tənə nəha Arepia. Kurirə irə iakrərig mwi mevən fwe Tamaskes. ¹⁸ Nəpən nuk kahar rukurau, nənə iakutə pen fwe Jerusalem mə takətoni Pita. Iakuvehi nəfwakiien kəru fwe ikən kimrau min. ¹⁹ Mətə iapkətoni mhə aposol me nepwən mwi, Jemes əpa, piəvi Iərimənu səkitaha. ²⁰ (Nəgkiariien i iakamrai ruvehe tukumiaha ia nəmri Kumwesən iakəpwəh neikuəien irə.) ²¹ Nəpən iakier ia Jerusalem, iakevən fwe ia kwopun me ia profens mi nəha Siria mine Silisia. ²² Ia nəpən nəha, nakalasia me səvəi Kristo ia tənə Jutia həkətə raka mhə iou, mhəreirei ihi iou. ²³ Kamhəregi a nərmama me kamhəvisau iamənhi mə, “Iəmə i kupwən ramometə kitaha, təkwtəkwuni raməvisau irapw nahatətəien səkitaha sə kupwən ramousari mə trouraha.” ²⁴ Nənə irəha həgnəgini Kumwesən tukwe iou.

2

Pol revən məgkiari irəha aposol me nepwən fwe Jerusalem

¹ Nəpən nuk fotin rukurau, iakutə pen fwe Jerusalem kimrau Panapas. Iakiri mwi Taetas ruvehe kimrahar min. ² Iakutə pen iamənhi ti nəri nə mə Kumwesən rinahatən raka iou iakinətoni mə takaməkeikei mevən. Nənə iakevən mətoni nəmə asori me səvəi nakalasia me. Nəpən kimaha əpa, iakini pen amasan ti nirəha i nəgkiariien amasan səiou sə iakamini irapw ti nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel. Iakamo iamənhi irə ti nəri nə mə iakəpwəh nokeikeiien mə narimnari me səməme iakamo mine iakino raka, iakamo auər a. ³ Ia nəpən nəha Taetas kimrau min. Nipərhiienien in iəmə Kris, mətə irəha həpwəh niniien mə tukaməkeikei kuvehi ninhum min. ⁴ Mətə noien səvəi nuvehien ninhum m iərmama kimaha iahəgkiari irə ti nəri nə mə nərmama me nepwən kamhəkurirə afafa kitaha, mamheikuə mə irəha piəvtaha me. Irəha həuvehe mamhətə afafa kitaha, ti nəri nə mə Iesu Kristo rineivinari ia kitaha. Nənə hokeikei mə tuhətoni mə saməfarə irə. Irəha hənue tuhəsisəg mwi kitaha ia natuakəmien me səvənraha. ⁵ Mətə kimaha iahəpwəh

1:11: Mat 16:17   **1:12:** Kal 1:1   **1:13:** Wok Me 8:3   **1:14:** Wok Me 22:3   **1:15:** Aes 49:1, Jer 1:5, Rom 1:1   **1:16:** Wok Me 9:3-6, Kal 2:7   **1:18:** Jon 1:42, Wok Me 9:26   **1:19:** Mat 13:55
1:21: Wok Me 9:30   **2:1:** Wok Me 15:2   **2:3:** Wok Me 16:3   **2:4:** Kal 1:7, Kal 5:1,13

nāseni ananien irəha mə tuhasori ia kimaha, ti nəri nə mə iahokeikei mə nəgkiariien amasan i sə ro nīpərhiēnien trarə amasan tukumiaha mamevən.

⁶ Ia nəpīn nəha, nərmmama nepwīn fwe ikīn kani irəha mə nəmə asori me. (Mə irəha hasori mhəfo pen irə, mətə iakəpwəh nətərig penien irə. Iou iakukurən mə Kumwesən ramo rəmnəmwhen a ia nərmmama me pam.) Nəmə asori me nəha həpwəh nīnīien nəgkiariien riti mhəripīn pen ia nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irapw i. ⁷ Irəha həpko mhə iamīnhi irə, mətə hətə sas mə Kumwesən rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia tīpage rəgik mə takəvisau irapw irə ramevən ti nərmmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Noien nəha Kumwesən ro miou rəmwhen a mwi sə rīno raka m Pita. Pita nəha raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən ramevən ti nəkur Isrel. ⁸ Nəmə asori me nəha hətə sas mə Kumwesən ramasitu ia kimrau pəri ia wok mi nəha iarauo. Ramasitu ia Pita ia wok səvənhi sə in ramo in aposol riti səvəi nəkur Isrel, mamasitu mwi ia nirak ia wok səiou sə iakamo iou aposol riti səvəi nərmmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ⁹ Nənə Jemes, mīne Pita, mīne Jon, iəmə mirəhar nəha kani irəhar mə pos me səvəi nīmwfəwaki, nəpīn irəhar harənətə Kumwesən ramasitu ia nirak ia namasanien səvənhi, harosə pehe rəgīnrahar mwatuk m kimrau Panapas rəmwhen mə kimaha kusen kuatia. Nənə kimaha pam iahəseni mə tahəuai kimaha me. Kimrau Panapas tarouevən rouəvisau m nərmmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, nənə irəha tuhəuvən mhəvisau m nəkur Isrel. ¹⁰ Mətə nəgkiariien kuatia a həməni pehe tukumrau i mə rerīmrau tramrhi nərmmama me nautə səvənraha riwən, iarouasitu ia nīrəha. Mətə nəri nəha iakīnətə raka takaməkeikei mo. Rerik ragien tukwe.

Pol rəgkiari skai m Pita

¹¹ Mətə nəpīn Pita ruvehe ia Antiok, iakərer ia nənimen, məgkiari skai min, ti nəri nə mə ramo noien riti rəpwəh nəmwhenien. ¹² Nəpīn rīməuvehe vi a ia Antiok, raməni pəri nari irəha piəvtaha me səməme rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Mətə kurirə irə Jemes rərhi nərmmama nepwīn həuvehe. Nəpīn hapirapw, Pita rīnaməpwəh nənī pəriien nari irəha nərmmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel, nənə mīnamərer əpə ia nīrəha. In ro iamīnhi irə ti nəri nə mə rehekīr nəkur Isrel me nəha səməme kamhəni mə nərmmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum mīnraha ti Loa səvəi Moses. ¹³ Nənə piəvtaha me nepwīn səməme irəha nəkur Isrel həhekīr mwi, mhəkurirə ia Pita ia noien nəha ramo. Panapas mwi in rehekīr, mukurirə irəha. ¹⁴ Mətə nəpīn iakətoni mə irəha həpkesi pen mhə nəgkiariien amasan sə ro nīpərhiēnien, iakəgkiari skai m Pita ia nəmri nraha pam. Iakīni pen tukwe in mə, “Pita. Ik iəmə Isrel, mətə ikīnəpwəh raka narəien səvəi nəkur Isrel, mamarə ia narəien səvəi nərmmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Ro iamīnhi irə rəfo təkwtəkwwuni ikamərhiərhi nərmmama me i rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə tuharə ia narəien səvəi nəkur Isrel? ¹⁵ Ia nətuiien səkrau krīnouətui pehe iəmə Isrel mi. Rīpko mhə krau iərmama mi səvəi kwənəkwwus əpə riti sə nəkur Isrel kamhəni mə kwənəkwwus səvəi nəkur ərəha me. ¹⁶ Mətə krau krouukurən mə iərmama sə ramesi pen Loa səvəi nəkur Isrel rīpkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən, mətə iərmama sə ramahatətə ia Iesu Kristo, in əpa nə ratukwatukw ia nənimen.^a Nətərigien nəha rīno mə kītaha mwi nəkur Isrel səni nīpərhiēnien ia Iesu Kristo. Kītaha samahatətə

2:6: Wok Me 10:34   **2:7:** Wok Me 22:21   **2:9:** Jon 1:42   **2:10:** Wok Me 11:29-30   **2:12:** Wok Me 11:3   **2:16:** Wok Me 15:10-11, Rom 3:20-28, Rom 4:5, 11:6, Kal 3:11   ^a **2:16:** Suatuk riti mwi ti nīnīien nəgkiariien nəha ia vas 16 in i mə “Mətə krau krouukurən mə iərmama rīpkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən ia nesi penien Loa, mətə nahatətəien ia Iesu Kristo ramo in ratukwatukw ia nənimen.”

ia Kristo ti nəri nə mə noien iamınha irə tro kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən. Mətə səpkətigite mhə ia nesi penien Loa, ti nəri nə mə iərmama riti riwən ko ruvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən nəpın ramesi pen Loa. ¹⁷ Kitaha i nəkur Isrel səuvəuvehe raka ti Iesu mə in tro kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən. Mətə mə kitaha sətōni mə kitaha nəkur ərəha rəmwhen ia nərmama rıpkō mhə irəha nəkur Isrel, rəfo irə? Kristo ro kitaha səuvehe nərmama kamho noien ərəha? Rekəm! ¹⁸ Mətə trini mınuə iakuvrhəkin mwi Loa nəha sə fwe kupwən iakineitehi, noien nəha iakamo ramahatən pen mə pərhiēn iou iərmama sə iakamərui Loa. ¹⁹ Ia nıkaren səvəi Loa, iakuvamhə raka. Loa nəha rousi əpune iou. Nənə ti nəri nə mə iakuvamhə raka ia nıkaren səvəi Loa, iakukurən nımıruiēn ia nıkaren səvəi Kumwesən. Rəmwhen mə kınərui tərini pen iou ia nei kamarkuaui kımrau Kristo. ²⁰ Rıpkō mhə iou iakamıru təkwtəkwuni, mətə Kristo ramıru ia nırak. Nımıruiēn sə iakamarə irə təkwtəkwuni ia tıprənə i, iakamarə irə, mamahatətə ia Tini Kumwesən. In rokeikei iou memhə tukw iou. ²¹ Ko iapkerarki mhə namasanien i səvəi Kumwesən sə ruvei pehe miou. Trini mınuə Loa in suatuk iərmama tresi pen ti nuveheien matukwatukw ia nəmri Kumwesən, ro iamınhi irə Kristo remhə auər a.”

3

Sin ro nıfeifeiēn ro nəkur Kalesia hətə wau ia nəgkiariēn pərhiēn?

¹ Nəkur Kalesia, kımiaha hiamarməri! Kınəvisau raka Iesu Kristo m kımiaha rəmwhen hianətōni ia nəmri mıaaha mə remhə ia nei kamarkuaui. Mətə nısımə nəha hənō nıfeifeiēn mhəuvehi raka kımiaha? ² Iakuə takəres nəresien riti tukumiaha i. Fwe kupwən, nəpın hiəuvehe vi a mhəuvehi Nənımwın Ikinan, hıamo nəfe noien ro Kumwesən ruvei pehe Nənımwın nəha m kımiaha? Rosi hıamesi pen Loa səvənhi uə? Kımiaha hiəukurən mə rıpkō mhə iamınhi. Mətə kımiaha hiəregi nəgkiariēn amasan səvənhi, mhəni nıpərhiēnien irə, ro pen Kumwesən ruvei pehe Nənımwın səvənhi m kımiaha. ³ Rəfo kımiaha hiamarməri iamınhi irə? Fwe kupwən, nəpın hiəuvehe vi a mhahatətə ia Iesu, hıamətigite ia nıskaiēn səvəi Nənımwın İkinan. Mətə rəfo nəha təkwtəkwuni, ko hiəuvehe mhatukwatukw ia nıskaiēn atukw səkımiaha? ⁴ Mətə rəfo ia nəmisəien me həpik hiəuvəregi raka ti Iesu? Hıaməregi auər a uə? ⁵ Kumwesən sə rauvei pehe Nənımwın Ikinan m kımiaha, nənə mamō nımtətien me ia nəmri mıaaha, in ramo noien me nəha ti nəfe? Ti nəri nə mə hıamesi pen Loa? Rekəm! Mətə in ramo noien me nəha ti nəri nə mə nəpın hiəregi nəgkiariēn amasan səvəi Iesu, hiəni nıpərhiēnien irə. ⁶ Rerımıaaha tramrhi Epraham fwe kupwən. Nəkukuə İkinan rani mə Epraham “rini nıpərhiēnien ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamınhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” ⁷ Ro pen kımiaha tıhaməkeikei mhəukurən mə nərmama səməme kamhahatətə, irəha nəha nıpwənəti Epraham me. ⁸ Nəkukuə İkinan ruvəni raka fwe kupwən mə Kumwesən trini nərmama i rıpkō mhə irəha nəkur Isrel mə irəha hatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə kamhahatətə irə. Nəpın noien nəha rıpkuvehe mhə ihi, Nəkukuə İkinan rınəvisau pen nəgkiariēn amasan i m Epraham. Rini mə, “Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehi namasanien səiou truku pen ia kwənəkwus səim.” ⁹ Ro iamınhi irə sətōni mə Kumwesən raməkwein amasan ia nərmama səməme kamhahatətə irə rəmwhen raməkwein amasan ia Epraham ti nəri nə mə Epraham ramahatətə irə. ¹⁰ Mətə nərmama me pam səməme kamhətigite ia nesi penien Loa mə tro irəha hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, Kumwesən raməkwein ərəha ia nırəha. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nəgkiariēn i sə kımərāi pen ia Nəkukuə

Ikinan rəuiui irəha. Rini mə, “Kumwesən trəkwein ərəha ia nərmama me pam həpko mhə narimnari me pam kimərai pen ia nəkukuə səvəi Loa.” ¹¹ Nənə ruvehe mīno nukurənien i ti nərmama mə iərmama riti riwən ko resi pen Loa nənə muvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən. Rino nukurənien i ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iərmama sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi, in truvehi nimiruien.”

¹² Mətə Loa in ropə ia nahatətəien. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Loa rani mə, “Iərmama sə ramo narimnari me pam nəha Loa rani truvehi nimiruien irə.” ¹³ Mətə Kristo ruvəfi raka nari ia kitaha. Loa nəha ko rīpkəkwein ərəha mhə mwi ia kitaha, ti nəri nə mə Iesu rīməuvehi təmwkītaha, muvehe mo in iərmama sə Kumwesən raməkwein ərəha irə. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Trini mīnuə kousi əpune iərmama riti nīpwran rəgher ia nei, ramahatən pen mə Kumwesən raməkwein ərəha irə.” ¹⁴ Mətə təkwtəkwni, ti nəri nə mə Iesu Kristo remhə iamīnhi, namasanien sə Kumwesən rīməuvei pen m Epraham ko ruvehe ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Ti nəri nə mə kitaha samahatətə ia Iesu, səukurən nuvehien Nənimwīn nəha Kumwesən ruvəni raka mə truvei pehe m kitaha.

Promes mīne Loa

¹⁵ Piak me, iakuə takini noien riti səkitaha nərmama, mahatən nəri nəha iakaməgkiari irə. Nəpīn iərmama kəru krourai sun nəgkiariien riti nənə rouərihi nīpekə tukwe, rəknekin ti iərmama riti mə trifi nīpekə səvənrau, mərihi atukw a səvənhi riti. ¹⁶ Fwe kupwən, Kumwesən rino promes me səvənhi m Epraham mīne mwipwīni. Kumwesən rəpwəh nīniien mə ramo promes me səvənhi m Epraham mīne “nīmwipwīni me.” Nəgkiariien i mə “Nīmwipwīni me” ramīni nərmama həpik. Mətə Kumwesən rini mə ramo promes me səvənhi m Epraham “mīne mwipwīni.” Nəgkiariien i “mwipwīni” ramīni iərmama kuatia. Mwipwi Epraham nəha Kumwesən rəgkiari irə in nə Kristo. ¹⁷ Nīpwrai nəgkiariien səiou ro iamīnhi: Fwe kupwən, Kumwesən rino promes riti səvənhi m Epraham, marə mīni mwi mə nəgkiariien nəha səvənhi traməkeikei mukuə. Nəpīn nuk fo-hantret-toti rukurau, nənə Loa ruvehe. Mətə Loa nəha ko rīpkousi ərəgrəgi mhə promes nəha Kumwesən rīnəmri raka m Epraham fwe kupwən. ¹⁸ Trini mīnuə kitaha saməuvehi narimnari me sə Kumwesən rauvei pehe ti nəri nə mə samesi pen Loa, noien nəha ramahatən pen mə promes nəha səvəi Kumwesən ruvehe muvəiwən. Nənə ko səpkuvehi mhə narimnari me nəha ruku pen ti promes nəha. Mətə Epraham ruvehi narimnari me nəha Kumwesən rīməuvei pen min ti nəri nə mə Kumwesən rino promes mə tro iamīnhi.

Kumwesən rīməuvei pehe Loa ti nəfe?

¹⁹ Ro iamīnhi irə Kumwesən rīməuvei pehe Loa ti nəfe? Ti nəri nə mə nərmama kamho noien ərəha me, ro pen in rīrīpīn pen Loa ia promes səvənhi, mə Loa traməmak meste mwipwi Epraham sə promes səvənhi rīnəgkiari irə truvehe. Nəpīn Loa ruvehe irə, nagelo me həuvei pen m Moses, nənə kimaha iahəuvehi ia rəgi Moses, iəmə sə ramərer ia nīmwrrhenhi Kumwesən mīne kimaha. ²⁰ Mətə iərmama sə ramərer ia nīmwrrhenhi iərmama kəru iamīnha irə mə truvi simwīn irau, rīpko mhə səvəi iərmama kuatia nə in, mətə Kumwesən in kuatia a.

²¹ Ro iamīnhi irə kitaha tsəgkiari ia narimnari me i mhəfni irə? Loa səvəi Kumwesən rərəha mətə promes me səvəi Kumwesən hamasan? Rekəm, kitaha ko səpkini mhə iamīnhi irə. Trini mīnuə Kumwesən rīməuvei pehe

3:11: Rom 1:17, Kal 2:16   **3:12:** Rom 10:5   **3:13:** Rom 8:3, 2Kor 5:21, Kal 4:5, Dut 21:23   **3:16:** Wok Me 7:5   **3:17:** Eks 12:40   **3:18:** Rom 4:14, 11:6   **3:19:** Rom 5:20, Wok Me 7:38   **3:21:** Rom 8:2-4

loa riti sə rukurən nuvei peheien nimiruien, kitaha tsesi pen loa nəha nənə mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. ²² Mətə ripko mhə iamīnhi irə. Nəkukuə Ikinan rani mə noien ərəha rəuiui nərmama me pam, mərihi tərini irəha. Ro iamīnhi irə narimnari me pam Kumwesən rino promes mə truvei pehe m kitaha, kitaha səukurən nuvehien ti nəri nə mə səni nīpərhiēnien ia Iesu Kristo. ²³ Fwe kupwən, nəpīn Kristo ripkuvehe mhə ihi mə tsahatətə irə, kitaha samarə tegīn Loa səvəi Moses. Loa nəha raməkwtəmhiri kitaha. Rəmwhen mə samarə ia kalapus mamheitenhi mhēste Kristo trīpkier pehe tukutaha mə tsahatətə irə. ²⁴ Fwe kupwən, Loa nəha rasori ia kitaha, mamətui tukutaha. Sənamarə tegīn Loa nəha meste Kristo ruvehe. Nənə nəpīn Kristo ruvehe, kitaha sahatətə irə mə tsəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. ²⁵ Mətə təkwtəkwuni nəha, ti nəri nə mə Kristo ruvəuvehe raka, nənə samahatətə irə, səpkarə tegīn mhə Loa. ²⁶ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimiaha pam nə nīpwnəti Kumwesən me ti nəri nə mə hiamahatətə ia Iesu Kristo. ²⁷ Kimiaha pam sə hiəno raka paptas mə tihəuvehe mho kuatia kimiaha Kristo, hiəuvəuvehi raka Kristo rəmwhen hiamarkahu karkahu. ²⁸ Nənə təkwtəkwuni ripko mhə kimiaha nepwīn nəkur Isrel mine nepwīn ripko mhə nəkur Isrel. Ripko mhə kimiaha nepwīn nərmama səməme hiamo slef mine nepwīn hiəpko mhə slef. Ripko mhə kimiaha nepwīn nīpran mine nepwīn nərman. Iakini iamīnhi irə ti nəri nə mə kimiaha pam kuatia a ia Iesu Kristo. ²⁹ Trīni minuə səvəi Kristo nə kimiaha, nīpwnəti Epraham me nə kimiaha. Kimiaha nə nəkwərhakwərha me tihəuvehi narimnari amasan me nəha Kumwesən rino raka promes mə truvei pen m Epraham.

4

Kimiaha nə nīpwnəti Kumwesən me

¹ Nīpwrāi nəgkiariēn səiou ro iamīnhi irə. Nəpīn iərmama remhə, nautə me pam səvənhi səvəi tīni. Mətə trīni minuə tīni ramouihi ihi, ko in ripkasori mhə ia nautə me nəha, mətə in rəmwhen a ia slef. ² Nəpīn ramouihi ihi trarə tegīn nəmə asori me nepwīn. Irəha tuhətui amasan ti nautə səvənhi meste nəpīn nəha tata səvənhi rīmāni. ³ Rəmwhen a mwī ia kitaha. Nəpīn sənaməkwrhakwərha ihi samarə tegīn nənimwīn me i irəha nukune noien me səvəi tīprənə i. Irəha kamhərīmānu ia kitaha səmwhen ia slef me. ⁴ Mətə nəpīn atukwatukw nəha Kumwesən rīmāni ruvehe, nənə in rərhi pehe Tīni. Pran riti rərəhi. Rətui pehe, marə tegīn Loa səvəi Moses, ⁵ mə in trərəku raka səməme kamharə tegīn Loa nəha. Kumwesən ro iamīnhi irə mə tresi kitaha səuvehe mho nīpwnətīn me. ⁶ Ti nəri nə mə nīpwnətīn me i kitaha, rərhi pehe Nənimwīn səvəi Tīni ruvehe mamarə ia reritaha. Ia Nənimwīn nəha kitaha saməkwein Kumwesən mə, “Rīmimaha, Tata!” ⁷ Ro iamīnhi irə ripko mhə kimiaha hiamo ihi slef ia kimiaha, mətə kimiaha nīpwnəti Kumwesən me. Ti nəri nə mə kimiaha nīpwnəti Kumwesən me, ro pen Kumwesən truvei pehe m kimiaha narimnari me nəha rīmāni mə truvei pen m nīpwnətīn me.

Pol rerīn rəpou ti nəkur Kalesia

⁸ Fwe kupwən, nəpīn kimiaha hiamreirei Kumwesən, hiəmwhen ia slef me səvəi kumwesən eikuə me. ⁹ Mətə təkwtəkwuni nəha hiəuvəuvehe mhəuvəukurən raka Kumwesən, uə ramasan mwī iakini mə təkwtəkwuni Kumwesən ruvəukurən raka kimiaha. Mətə rəfo hiamrərīg mwī ti nənimwīn

me i irəha nukune narəien kupwən səkimiaha. Irəha nəgsenraha riwən. Ho nəri auər a. Hiokeikei mə tihəmwhen mwi ia slef me səvənraha uə? ¹⁰ Hiaməsiai nəpın ikinan me, mine məkwə me, mine nuk me. ¹¹ Iakamhekır tukumiaha. Rosi iakinəmwur auər a ia kimiaha uə? ¹²⁻¹³ Piak me, iakase kimiaha mə tihaməkeikei mhəuvehi noien səiou. Hətə ro. Iakuvəuvehi raka noien səkimiaha. Kimiaha hiəuvəukurən raka mə fwe kupwən iakiməuvehe tukumiaha ti nəri nə mə nemhəien riti rarə ia nipwrak. Ia nəpın nəha iakiməkupwən məvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m kimiaha. Mətə kimiaha hiəpko mhə nəmisəien miou. ¹⁴ Nipərhiēien nemhəien səiou rıskai, hiamarkut pik irə, mətə hiəpwəh nəmwəkiiē iou tukwe, uə hiəpkərhi irapw mhə iou, rekəm. Hiəuvehi puvnimwə pehe iou rəmwhen ia iou agelo riti səvəi Kumwesən, uə iou nəha Iesu Kristo. ¹⁵ Ia nəpın nəha rerimiahaha ragien pik. Mətə nagienien nəha səkimiaha ruvəwəku? Iakani pehe tukumiaha i mə pərhiē fwe kupwən trini minuə rıməru tukumiaha, hiəpkukumwiri raka a nənimemiaha mhəuvei pehe miou iakomasan səiou irə. ¹⁶ Mətə rəfo nəha təkwtəkwuni? Rosi ti nəri nə mə iakamini pehe tukumiaha i nəgkiariien pərhiē hiaməmwəki iou tukwe uə? ¹⁷ Nərmama me nəha kamhəmwur pik tukumiaha, mətə həpko mhə ti nəri amasan riti. Irəha hokeikei mə tuhəvi raka kimiaha mə tihaməmwur əpa ti nirəha. ¹⁸ Ramasan mə hiaməmwur ti noien narimnari me, mətə tihaməkeikei mhəmwur ti noien amasan. Nəgkiariien nəha ro nipərhiēien ia nəpın me, nəri auər a mə samarə kitaha miou uə səpkarə mhə kitaha miou. ¹⁹ Nəkwərhakwərha me səiou. Iakregi iakaməmisə pik mwi tukumiaha rəmwhen ia pran təkutan raməmisə mə trərəhi iəkunouihi. Takregi iamınhi meste kimiaha tihəuvehi noien atukwatukw səvəi Kristo ia nimiruiē səkimiaha. ²⁰ Ko ramo kitaha m kimiaha nəha təkwtəkwuni, nənə ko iapkəgkiari skai mhə m kimiaha. Mətə iou iakamarə isipwın, iakreirei mə takəfo masitu ia kimiaha.

Pol rusipekın ia Heka mine Sera

²¹ Kimiaha səməme hiokeikei mə tiharə tegın Loa səvəi Moses, tiho mhəni pehe ro tukw iou i. Hiəuvəregi raka nəfe Loa nəha rani uə rekəm? ²² Kimərai pen iamınhi mə Epraham tini kəru iərman. Pran sə in slef rərəhi riti, nənə pran sə rıpkə mhə in slef rərəhi riti. ²³ Tini slef rətui rəmwhen ia nəkwərhakwərha me nepwın a. Mətə tini prən nəha rıpkə mhə in slef rətui ti nəri nə mə Kumwesən rino promes iamınha irə ia prən nəha. ²⁴ Nəgkiariien nəha ro nipərhiēien irə, mətə ramasan mə iakusipekın irə. Prən mi nəha kəru krouəmwhen ia nəgkiariien kəru Kumwesən rınərihi tərini əknekın. Prən nəha Heka rəmwhen ia Loa səvəi Moses sə Kumwesən rıməuvei pen fwe təkuaer Sinae. Loa nəha ramərəhi nəkwərhakwərha, mətə irəha slef me. ²⁵ Heka rəmwhen ia təkuaer Sinae fwe Arepia, məmwhen mwi ia taon nəha Jerusalem ipwet mine, ti nəri nə mə taon nəha ro slef irə, nənə nəkwərhakwərha me səvənhi irəha mwi slef me. ²⁶ Mətə Jerusalem nəha fwe ia neiai rəmwhen ia prən nəha rıpkə mhə in slef. Nənə in nə mama səkitaha. ²⁷ Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Agien, pran sə ipkəkəwəhakwen mhə! Əkwein əpwəmwis, magien, pran sə ipkəmisə raka mhə ti nərəhiēien iəkunouihi! Nəkwərhakwərha me səvəi prən nəha kınəpwəh in, tuhəpik mhəpi raka nəkwərhakwərha me səvəi prən sə səvənhi fwe iərman.” ²⁸ Piak me, kimiaha nə nipwnəti Kumwesən me. Hiəmwhen ia Aesak, iəkunouihi sə rınətui ti nəri nə mə Kumwesən rino promes mə tro iamınhi. ²⁹ Mətə fwe kupwən, iəkunouihi nəha Ismael sə rınətui rəmwhen

4:10: Rom 14:5, Kol 2:16   **4:12-13:** 1Kor 2:3   **4:16:** Amos 5:10   **4:22:** Jen 16:15, 21:2   **4:23:** Rom 9:7-9   **4:24:** Rom 8:15, Kal 5:1   **4:26:** Hip 12:22, Rev 3:12, Rev 21:2,10   **4:28:** Rom 9:7, Kal 3:29

ia nækwærhaskwærha me nepwîn, ramometæ iækunouihi næha Aesak sæ rinætui ia niskaiien sævæi Nænimwîn sævæi Kumwesæn. Ræmwhen a mwi ipwet mine. ³⁰ Mætæ Nækukuæ Ikinan ramæfni iræ? Rani mæ, “Ærhi irapw præn næha in slef irau tini, ti næri næ mæ tini slef næha ko ripkipeki pæri mhæ nautæ sævæi tata sævænhi irau tini præn næha ripko mhæ in slef.” ³¹ Ro pen, piak me, ripko mhæ kitaha nîpwnæti præn næha in slef, mætæ kitaha nîpwnæti præn næha ripko mhæ in slef.

5

¹ Kristo rîneivi raka nari ia kitaha. In rino noien næha mæ nari riti træpwæh næsisægien mwi kitaha. Ro iamînhi iræ kimiaha tihamækeikei mhærer æknekîn, mhæpwæh næseniien Loa næha rækwtæmhiri kimiaha hiæuvehe mwi mho slef ia kimiaha.

² Hæregi ro, iou Pol iakani pehe tukumiaha i, trîni minuæ hiæseni kuvehi ninhum m kimiaha ti Loa næha, nemhæien sævæi Kristo tripkasitu anan mhæ ia kimiaha. ³ Iakuæ takîni irapw mwi tukumiaha i. Trîni minuæ iærman riti ræseni kuvehi ninhum min ti Loa næha, in tramækeikei mesi pen pam næfe Loa næha rani. ⁴ Ik sæ ikuæ tikesi pen Loa næha mæ tikuvehe matukwatukw ia næmri Kumwesæn, kînærai raka ik. Ikinæpwæh noien kuatia kimirau Kristo, minæpwæh namasanien sævæi Kumwesæn. ⁵ Mætæ kitaha i samæmri pen æknekîn nætærigien sækitaha ia Kumwesæn mæ in tro kitaha satukwatukw ia nænimen ti næri næ mæ samahatætæ ia Kristo. Nænimwîn Ikinan ramo kitaha samæskai mæ tsameitenhi meste næri næha trier irapw. ⁶ Næpîn sæuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo, næri auær a mæ iærmama riti kuvehi ninhum min uæ kipkuvehi mhæ ninhum min. Mætæ næri asori kitaha tsamækeikei mhahatætæ ia Iesu, nænæ mhokeikei Kumwesæn mine nærmama me. ⁷ Fwe kupwæn, kimiaha hiamaiu amasan. Sin rærer tukuahag kimiaha minise kimiaha mæ tihæpwæh nesi penien nægkariien sæ ro nîpærhienien? ⁸ Noien næha ripkuku pen mhæ ti Kumwesæn sæ ramækwein kimiaha. ⁹ Kimiaha tihamæsiari. “Yis ouihi træsæ bred asori ræsisi.” ¹⁰ Mætæ iou iakætigite ia Iærîmanu sækitaha mæ nætærigien sækimiaha tripkuvehe mhæ mopæ ia nætærigien sæiou. Iærmama næha rameikuæ ia kimiaha, iou iakreirei mæ in sin, mætæ Kumwesæn trærpwîn noien æræha sævænhi. ¹¹ Piak me, hætærig ro, trîni minuæ iakamævisau ihi mæ nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel tuhamækeikei mhæuvæn kuvehi ninhum mînraha, ræfo nækur Isrel kamhometæ ihi iou? Trîni minuæ iakamævisau ihi nægkariien næha, ko niemaha ripkæpi mhæ iræha. Mætæ niemaha ramæpi iræha ti næri næ mæ iakamævisau irapw nemhæien sævæi Iesu ia nei kamarkuau. ¹² Nærmama me næha sæmæme kamhæni mæ tihamækeikei mhæuvæn kuvehi ninhum m kimiaha ti Loa, iakregi mæ ko iræha hærai raka mwatuk sævænraha, rerik ragien!

¹³ Piak me, Kumwesæn rinækwein raka kimiaha, mineivi raka nari ia kimiaha. Mætæ tihæpwæh nîniien iamînhi iræ mæ, “Loa næha ræpwæh nækwtæmhiriien iou, ro pen iakukuræn noien narimnari me i noien æræha sævæi nîpwæk rokeikei.” Kimiaha tihæpwæh nîniien iamînhi iræ, mætæ tihamækeikei mho tukwini nari m kimiaha me, ti næri næ mæ hiokeikei kimiaha me. ¹⁴ Nægkariien riti næha ia Loa sævæi Moses ræuiui loa me pam. In i nægkariien i rani mæ, “Tikamækeikei mokeikei piam ræmwhen ikokeikei atukw a ik.” ¹⁵ Mætæ trîni minuæ hiamahiahi kimiaha me ræmwhen ia kuri me, tihamæsiari kamo hiouraha pam kimiaha me.

Nænimwîn Ikinan mine noien æræha sævæi nîpwrai iærmama

4:30: Jen 21:10, Jon 8:35   **4:31:** Kal 3:29   **5:1:** Jon 8:32,36, Kal 2:4, 5:13, Wok Me 15:10   **5:6:** 1Kor 7:19, Kal 6:15   **5:7:** Kal 1:6   **5:9:** 1Kor 5:6   **5:10:** Kal 1:7, 2Kor 11:15   **5:11:** 1Kor 1:23
5:13: 1Tes 2:16   **5:14:** Mat 5:43, Rom 13:9

16 Mətə iakani pehe tukumiaha i mə tihaməkeikei mhəuvehi niskaiien səvəi Nənımwın İkinan mharə irə. Nəpın hiamo iamınhi irə tihəpko mhə narimnari me i noien ərəha səvəi nıpwramiaha rokeikei. 17 İakani iamınhi irə ti nəri nə mə noien ərəha səvəi nıpwrai iərmama rokeikei narimnari me səməme Nənımwın İkinan rəpwəh nokeikeien. Rəmwhen a mwi Nənımwın İkinan rokeikei narimnari me i noien ərəha səvəi nıpwrai iərmama rəpwəh nokeikeien. Noien ərəha səvəi nıpwrai iərmama mine Nənımwın İkinan irau krouəmwəki irau me. Ro pen rəknekın tukumiaha mə tiho narimnari me hiokeikei mə tiho. 18 Mətə trıni mınua Nənımwın İkinan ramiri kimiaha, Loa nəha ko rıpkəkwtəmhirı mhə mwi kimiaha. 19 Nərmama me i noien ərəha səvəi nıpwranraha ramiri irəha rıməru a ti nətoniien. Irəha nərmam mine nıpran kamhəiri əpnəpen irəha me. Irəha kamho noien me nepwın həkemik mine nəfe nari nətərigien ərəha səvənraha rokeikei. 20 Irəha kamhəfwaki m nənımwi nari me, mamho nahak, mamhəmwəki irəha me, mamhəvisə. Rerınraha ramrhi ərəha irəha me. Niemaha raməpi irəha. Irəha kamhəfiutə ia nırəha me, mamho nərmama həmwəki irəha me mhərai narəien səvənraha. 21 Rerınraha ramakres. Irəha kamhənımwi nənımwiien skai mamhakonə irə, mamho lafet ərəha me, mamho mwi narimnari me nepwın iamınhi. İou takını pehe tukumiaha i nəgkiariien i iakuvəni raka fwe kupwən. Nərmama səməme kamho noien iamınha irə tuhəpwəh nuvnımwəien ia nıtətə sə Kumwesən ramərimənu irə. 22 Mətə nərmama səməme Nənımwın İkinan ramiri irəha həkua kwənkwanraha sə ramasan me i. Irəha hokeikei nərmama. Rerınraha ragien. Irəha kamharə ia nəmərinuien, mamho nətərigien səvənraha rəpwəmwis. Rerınraha ramasan ti nərmama. Irəha kamho noien amasan. İa nəpın me irəha kamhəkwtəmhirı əknekın nəgkiariien səvənraha mine nəfe həni mə tuho. 23 Noien səvənraha ramasan məpou. Irəha kamhəkoui atukw a irəha mə tuhəpko mhə noien ərəha. Loa riti riwən raməsisəg kimiaha mə tihəpwəh noien iamınha irə. 24 Nərmama me səvəi İesu Kristo rəmwhen mə hənərui tərini pen raka noien ərəha səvəi nıpwranraha mine narimnari me nəha noien ərəha nəha rokeikei pık ia nei kamarkuauı. 25 Nənımwın İkinan rauvei pehe nımıruıen vi m kıtaha. Ro iamınhi irə pwəh səkurirə Nənımwın nəha. 26 Rərəha mə saməfiutə ia kıtaha me, uə samo niemaha m kıtaha me, uə rerıtaha ramakres narimnari me səkıtaha me.

6

Kimiaha tihasitu ia kimiaha me

1 Piak me, trıni mınua kimiaha riti rımwei ia nərəhaien, kimiaha səməme hiəuvəskai ia Nənımwın İkinan tihaməkeikei mhəiri məru in, pwəh rırərig mwi ti suatuk amasan. Mətə tihaməsiari kamo kimiaha mwi tihəregi noien ərəha ruvi nətərigien səkimiaha mo kimiaha hiəmwei. 2 Tihasitu ia kimiaha me mhəvrani nari pəmpəm me səkimiaha me. Noien nəha tiho nənə mhesi pen nəkwai Kristo. 3 Rərəha mə iərmama auər a riti rerın tramrhi atukw a in, mamını iamınhi irə mə, “Eh, iou iərmama riti.” İərmama sə ramo noien nəha rameikuə atukw a irə. 4 İərmama riti traməkeikei mətə sas əpa ia wok səvənhi mə rəmwhen. Mə wok səvənhi ramasan, rukurən nəfiutə atukwien in ti səvənhi əpa wok. Mətə rərəha raməfiutə atukw a in ti wok səvəi iərməpə. 5 İakını iamınhi ti nəri nə mə nərmama kuatia kuatia tuhaməkeikei mhətui amasan ti səvənraha wok. 6 İərmama sə kamahatən in ia nəgkiariien səvəi

5:16: Rom 8:4, Kal 5:25   5:17: Rom 7:15-23, 1Tes 2:11   5:18: Rom 6:14, 8:14   5:19: 1Kor 6:9-10   5:22: Efes 5:9   5:23: 1Tim 1:9   5:24: Rom 6:6, Kol 3:5, 1Tes 2:11   5:25: Rom 8:4
5:26: Fil 2:3   6:1: Mat 18:15, Jem 5:19   6:2: Rom 15:1   6:4: 1Kor 11:28   6:5: Rom 14:12
6:6: 1Kor 9:11,14

Kumwesən, nəp̄in ruvehi nari amasan riti, ramasan mə ruvehi pen n̄ip̄ər̄in m iahtən səv̄nhi.

Nəfe nuni nari iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan

⁷ K̄im̄iaha tihəpwəh neikuə atukwien ia k̄im̄iaha. Hiəukurən mə ko hiaris ia Kumwesən? Rekəm! Nəfe nuni nari iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan. ⁸ Tr̄ini m̄inuə iərmama rəpwei noien ərəha sə n̄ip̄wran rokeikei, noien nəha səv̄nhi truvei pen nukwan min, in nə iərmama nəha tremhə. Mətə tr̄ini m̄inuə iərmama rəpwei noien amasan sə Nən̄imw̄in Ikinan rokeikei, Nən̄imw̄in Ikinan truvei pen nukwan min, in nə n̄im̄iruien rer̄in. ⁹ K̄itaha tsaməkeikei mho noien amasan, mhəpwəh nəp̄ouien irə, ti nəri nə mə tsesi nukwai noien nəha samo ia nəp̄in atukwatukw səv̄nhi. ¹⁰ Ro iam̄inhi irə, r̄ino nəp̄in səv̄nhi pwəh so noien amasan, mhasitu ia nərmama me pam. Irənhə irə, tsaməkeikei mho iam̄inhi irə ia nərmama me nəha irəha piəvtaha me m̄ine k̄itirimətaha me ti nəri nə mə irəha mwi kamhahatətə ia Iesu.

Nəgkiariien sampam

¹¹ Hət̄oni ro nukwai nəkukuə me i həp̄winari. Iakrai atukw ia rəḡik ia nəkukuə sək̄im̄iaha. ¹² Nərmama me nəha səməme kamhər̄hiər̄hi k̄im̄iaha mə tihəuvən kuvehi ninhum m k̄im̄iaha ti Loa səv̄i Moses, irəha kamho noien nəha mə nəkur Isrel tuhəgnəḡini irəha. Irəha həpwəh nokeikeien mə nəkur Isrel tuhometə irəha, ro pen həpwəh nəvisaiien nemhəien səv̄i Kristo ia nei kamarkuau. ¹³ Nərmama me nəha səməme kuvəuvehi raka ninhum m̄inraha ti Loa səv̄i Moses, irəha mwi həpwəh nesi penien Loa nəha. Mətə hokeikei mə tuhəuvehi ninhum m k̄im̄iaha, nənə kurirə irə tuhəfiūtə ia nirəha ia nəmri nəkur Isrel ti noien nəha k̄ino ia n̄ip̄wramiaha. ¹⁴ Mətə iou takəpwəh nəfiūtəien ia nirak. Takəfiūtə a ia nei kamarkuau səv̄i Iesu Kristo, Iərimənu səkitaha. Ia nei kamarkuau nəha iakuvamhə raka m̄inəpwəh raka noien me səv̄i tiprənə i. ¹⁵ Ro nəri auər a mə iərman kuvehi ninhum min uə k̄ip̄kuvehi mhə ninhum min, mətə nari pər̄hien in i mə Kumwesən ro n̄im̄iruien səv̄i iərmama ruvehe mo sə vi irə. ¹⁶ Nərmama me pam səməme kamhək̄urirə nəgkiariien nəha pwəh nəm̄erinuien m̄ine napiien trouarə ti nirəha, pwəh trouarə mwi ti Isrel səv̄i Kumwesən.

¹⁷ Iakəpwəh nokeikeien mə iərmama tro iou iakəmwur mwi. Iakuvəuvehi raka təm̄wki nousiien ia n̄ip̄wrak ti nəri nə mə iou iərmama riti səv̄i Iesu.

¹⁸ Piak me, pwəh namasanien səv̄i Iesu Kristo Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha. Ouəh, pwəh ro iam̄inhi.

Efesas

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk 60 Pol ramarə ia kalapus fwe taon nəha Rom nuk kəru, nənə mirai nəkukuə i revən ti nakalasia me rukurau ia taon nəha Efesas. Efesas in taon asori riti. Nægkiariien asori səvəi Pol ia nəkukuə i in i mə nəkur Isrel mine nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhəuvehe mhəmwhen nīpwrai iərmama kuatia ia Kristo. Noien nəha ramesi pen nətərigien sə Kumwesən rīnamərkwafə irə fwe kupwən. Pol rīni mə səuvehe mho kuatia ia Iesu Kristo, ro pen tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. Pol ramahatən kitaha mə tsaməkeikei mharə ia nokeikeiien rəmwhen ia iərman rokeikei səvənhi pran, mine tata mine mama krouokeikei səvənrau iəkunouihī, mine slef trokeikei səvənhi iəmə asori. Pol raməgkiari mwi ia nakalasia me. Rīpko mhə nousəsīmwinien əpa səvənraha fwe Efesas, mətə nərmama səməme hahatətə ia Iesu Kristo rukurau ia tīprənə i. Pol rīni mə Iesu rokeikei kitaha rəmwhen kitaha sokeikei nīpwrataha mine rəmwhen ia iərman rokeikei pran səvənhi. Ia nəkukuə i rusipekin ia nakalasia me mīni mə irəha həmwhen ia nīpwrai Kristo, mhəmwhen ia nimwə riti sə Kumwesən rauvrhəkin, mhəmwhen mwi ia pran səvəi Kristo.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rino rəmwhen ia sə in rokeikei muvehi utə iou mə tako.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me səvənhi ia taon nəha Efesas kimiaha hiamahatətə pərhien ia Iesu Kristo.

² Nəfwakiiien səiou mə Kumwesən tata səkītaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkītaha, trouəriari pehe namasanien mine nəmərīnuien m kimiaha.

Kumwesən rəkwein amasan ia kitaha səməme səməuvehe mho kuatia kitaha Kristo

³ Pwəh səgnəgini Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi Iərimənu səkītaha Iesu Kristo. In rīnəkwein amasan ia kitaha nərmama səməme səməuvehe mho kuatia kitaha Kristo, məriari pehe ia nənīmwtaha mine narimnari amasan me pam səməme kamhəuku pen ia nītətə ia neiai. ⁴ In ruvərfi raka kitaha fwe tui nəpīn tīprənə ramiwən ihī, mə tsəuvehe mho kuatia kitaha Kristo, nənə mhəuvehe mho nəkur ikinan me səvənhi, tsatuk-watukw pam ia nənimen. Ti nəri nə mə in rokeikei kitaha, ⁵ in rīnəmri əpə raka kitaha fwe tui anan, mə kitaha tsəuvehe mho nīpwənətīn me ia Iesu Kristo. Noien nəha ramesi pen nətərigien amasan səvənhi mine nəfe in rokeikei mə tro. ⁶ Kumwesən ro iamīnhi irə mə tsaməgnəgini in ti namasanien səvənhi sə ramasan məpi raka. In rəriari pehe auər a namasanien nəha m kitaha səməuvehi raku pen ti Tīni keikei. ⁷ Ti nəri nə mə kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha min, niten rīfi nari ia kitaha, mo Kumwesən trəpwəh nərpwīnien noien ərəha me səkītaha. Noien nəha ramesi pen namasanien səvənhi sə rasori pik anan. ⁸ In rətəgi irapw namasanien nəha m kitaha rəpi raka, mo kitaha səkūrən mhətə sas ia narimnari me pam. ⁹ In ro pui pehe m kitaha nəfe in rīnamərkwafə i fwe kupwən mokeikei mə tro. Nəri nəha ramesi pen nətərigien amasan səvənhi sə in tro kīni nəghi Kristo irə. ¹⁰ Kumwesən tro

1:1: Rom 1:1,7, 1Kor 1:1, Kol 1:1, Wok Me 18:19-21, Wok Me 19:1   **1:2:** 2Kor 1:2, Kol 1:2   **1:3:** Efes 2:6   **1:4:** Jon 15:16, 17:24, 2Tes 2:13, Efes 5:27, Kol 1:22   **1:5:** Jon 1:12   **1:6:** Mat 3:17, Kol 1:13   **1:7:** Efes 2:7, Kol 1:14,20   **1:9:** Rom 16:25   **1:10:** Kal 4:4, Kol 1:16,20

nəri nəha ia nəpɪn atukwatukw səvənhi, mousəsɪmwɪn narimnari me pam ia neiai mɪne ia tɪprənə həuvehe Kristo trasori ia nirəha.

¹¹ Kumwesən rɪmərɪ kɪmaha mwi mə kɪmaha tahəuvehe nərɪmama səvənhi, mho kuatia kɪmaha Kristo. In ro iamɪnha irə mesi pen nətərɪgɪen səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe tui anan. In Kumwesən sə ramo narimnari me pam mamesi pen nətərɪgɪen səvənhi mɪne nəfe rokeikei mə tro. ¹² Nənə in rokeikei mə kɪmaha səməme iahəməukupwən mhəmri pen əknekɪn nətərɪgɪen səkɪmaha ia Kristo tahəməkeikei mhəgnəgɪni in tɪ nasoriien səvənhi. ¹³ Nənə kɪmɪaha mwi hiəməuvehe mho kuatia kɪmɪaha min nəpɪn hiəregi nəgkiariien pərɪhɪen, nəgkiariien amasan sə Kumwesən rauvehimɪru kɪmɪaha irə. Tɪ nəri nə mə kɪmɪaha hiəni nɪpərɪhɪenien ia Kristo, Kumwesən rəmri pen mak səvənhi ia kɪmɪaha rahatən pen mə kɪmɪaha nərɪmama me səvənhi. Mak nə in nə Nənɪmwɪn Ikinan sə Kumwesən rɪməni mə truvei pehe. ¹⁴ Tɪ nəri nə mə Nənɪmwɪn Ikinan ramarə ia kitaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narimnari amasan me nəha in rɪnəmri karen mə səkitaha. Kitaha tsəuvehi narimnari amasan me nəha nəpɪn Kumwesən trɪɪ anan nari ia kitaha. Pwəh səgnəgɪni in tɪ nasoriien səvənhi!

Nəfwakɪen mɪne nɪni vivɪien

¹⁵⁻¹⁶ Ro pen, ia nəpɪn me pam iakani vivi Kumwesən tukumɪaha, məpwəh nəpwəhɪen, tɪ nəri nə mə iakuvəregi raka kamɪni nahatətəien səkɪmɪaha ia lərɪmənu səkitaha Iesu, mɪne nokeikeiien səkɪmɪaha sə ramevən tɪ nərɪmama me pam səvənhi. Ia nəpɪn me pam iakani kɪmɪaha ia nəfwakɪen me səiου, ¹⁷ maməres Kumwesən səvəi lərɪmənu səkitaha Iesu Kristo, Tata sə ramasan pɪk, mə in truvei pehe Nənɪmwɪn səvənhi m kɪmɪaha. Nənɪmwɪn nəha tro kɪmɪaha hiəukurən nari, mo pui Kumwesən m kɪmɪaha mə tihəukurən amasan in. ¹⁸ Iakaməres mə fwe imwə ia rerɪmɪaha nəmrɪmɪaha trukuraan mə tihətə sas nəri nəha Kumwesən rɪnəkweɪn kɪmɪaha tukwe mɪni mə tihəmri pen əknekɪn nətərɪgɪen səkɪmɪaha irə. Tihətə sas mwi ia narimnari amasan me rɪpɪk səməme in truvei pen m nərɪmama me səvənhi, ¹⁹ mɪne nɪskaiien səvənhi sə rasori anan ia kitaha nərɪmama saməni nɪpərɪhɪenien ia Kristo. Nɪskaiien nəha rəmwhen ia nɪskaiien asori səvənhi ²⁰ sə in rɪno Kristo irə rətui mwi ia nemhəien səvənhi, marə mo mwi in rəkure ia nɪkaren mwatuk ia nɪtətə ia neiai. ²¹ Kwopun Kristo raməkure ikɪn in fwe irənhə anan məpɪ raka pam nənɪmwɪn me səməme kamhəuvehi nasoriien mɪne nərɪmənuɪen, məpɪ raka pam nəmə skai me mɪne nərɪmənu me. Rəmwhen a mwi nəhag sə Kumwesən rɪməuvei pen min in irənhə anan məpɪ raka nahag me pam səməme kamɪni. Rɪpko mhə nəhag me əpa i səməme kamɪni ia nəpɪn i ipwet mɪne mətə nəhag me nəha mwi səməme tukɪni ia nəpɪn sə trɪpkuvehe. ²² Kumwesən rɪnəmri narimnari me pam kamharə inhərɪpw ia tɪpage nɪsui Kristo nənə mo in ruvehe masori ia narimnari me pam. Ro iamɪnhi irə mə trasitu ia nakalasia me səvənhi. ²³ Nakalasia me nəha irəha nə nɪpwrai Kristo, Kristo rukuər ia nirəha, nənə ia noien a mwi nəha in rukuər ia narimnari me pam.

2

Kumwesən rɪməuvehimɪru kitaha ia namasaniien səvənhi

¹ Fwe kupwən kɪmɪaha hiəmwhen mə hiəuvamhə raka tɪ nəri nə mə hiamərui nəkwai Kumwesən, nənə mamho noien ərəha me. ² Fwe kupwən

1:11: Rom 8:28-29   **1:13:** Kol 1:4-6, Efes 4:30   **1:14:** 2Kor 1:22   **1:15-16:** Kol 1:3-4, 1Tes 1:2
1:17: Kol 1:9   **1:18:** Efes 4:4, Kol 1:12   **1:19:** Kol 1:11   **1:20:** 2Kor 13:4, Kol 2:12, Hip 1:3, Kol 1:16, 2:10   **1:22:** Sam 8:6, Mat 28:18   **1:23:** Efes 4:10,15, Rom 12:5, Kol 1:18   **2:1:** Kol 1:21, 2:13
2:2: Kol 3:7, Taet 3:3, Jon 12:31, Efes 5:6, 6:12

hiamavən mamho noien ərəha me nəha, mamhesi pen suatuk səvəi tivrənə i, mamhəkürirə iəremhə asori sə ramərimənu ia nənimwın ərəha me ia nimagouagou. In nəha nənimwın sə ramowok nəha təkwtəkwuni ia reri nərmama səməme kamhərui nəkwai Kumwesən. ³ Fwe kupwən kitaha pam səmwhen a ia nirəha. Noien ərəha me reritaha rokeikei pik kamhəri kitaha samo nəfe nəghin nipwrataha mine nətərigien səkitaha krouokeikei. Ro pen ia noien səkitaha kitaha səmwhen a ia nərmama me pam səməme hamo niemaha raməpi pik Kumwesən. ⁴ Mətə Kumwesən napiien səvənhi rasori. Nokeikeien rokeikei kitaha irə rasori pik anan, ⁵ mo in ruvei pehe nimiruien m kitaha nəpın səmwhen ia nərmama həuvamhə raka ia noien ərəha me, sətui mwi ia nemhəien kitaha Kristo. (Kumwesən rinasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi nənə muvehimiru kimiaha.) ⁶ Nənə ia noien nəha sə Kumwesən ro kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo, in ruvehi utə kitaha min, səkure kitaha min ia nitətə ia neiai. ⁷ In rokeikei mə ia nəpın me səməme kamhəuvehe in trukurən noien nərmama hətoni namasanien i səvənhi rasori pik anan irau nokeikeien krauvehe tukutaha ia Iesu Kristo. ⁸ Kumwesən rinasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi, nənə muvehimiru kimiaha, ti nəri nə mə hiaməni nipərhiəien ia Kristo. Narimnari me nəha rıpkəo mhə kimiaha atukw hiəno, mətə rəmwhen ia nari riti sə Kumwesən rıməuvei pehe auər a m kimiaha. ⁹ Ro pen ko iərmama riti rıpkəfiəutə atukw mhə in tukwe, ti nəri nə mə rıpkəo mhə kimiaha hiəno narimnari me nəha. ¹⁰ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha nərmama Kumwesən rino wok ia nimiruien səkitaha, mo kitaha səuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo mə kitaha tsamo noien amasan me. Kumwesən rınəpnəpenə raka ia noien amasan me nəha fwe kupwən mə kitaha tsamarə mamho.

Nəkur Isrel mine nərmama rıpkəo mhə irəha nəkur Isrel

¹¹ Ro iamınhi irə kimiaha nərmama rıpkəo mhə kimiaha nəkur Isrel ia nipwramiaha rerimiaha tramrhi narəien kupwən səkimiaha. Nəkur Isrel kamini irəha mə nərmama kauvehi ninhum mınraha irəha kamhəni ərəha kimiaha ti nəri nə mə kıpkuvehi mhə ninhum m kimiaha. Nuvehien ninhum nəha iakani kamo ia nipwrai iərmama, nərmama kamho ia rəginraha. ¹² Kimiaha rerimiaha tramrhi mə fwe kupwən kimiaha hiamarə Kristo riwən tukumiaha, kimiaha nəkur iruə me, rıpkəo mhə kimiaha nəkur Isrel, kimiaha nəkur pwıspwıs me, ko hiəpkuvehi mhə narimnari me səməme Kumwesən rino promes fwe kupwən mə truvei pen m nərmama me səvənhi. Fwe kupwən narəien səkimiaha ia təkure tivrənə i nari amasan riti riwən irə sə tihameitenhi mə truvehe, nənə hiəreirei anan Kumwesən. ¹³ Fwe kupwən kimiaha hiaməvən isıpwın ti Kumwesən, mətə təkwtəkwuni hiaməuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo, nənə mhəuvehe ipaka ti Kumwesən ia nite Kristo.

¹⁴ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə Kristo in nə nəmərinuieien səkitaha in rino kitaha nəkur Isrel mine səməme rıpkəo mhə kitaha nəkur Isrel səuvehe mho kuatia. Nəpai kino ia kəruətərei sə fwe kupwən ro kitaha saməmwəki kitaha me, rərpıfi kitaha səpkuvehe mhə mho kuatia, Kristo rınousi ətestesi nəpai nəha rımwei ia nemhəien səvənhi. ¹⁵ In ruvehi raka Loa səvəi nəkur Isrel irəha natuakəmien me irə, mə in rukurən nuvi simwınien ia nipwran nəkur Isrel mine nərmama rıpkəo mhə irəha nəkur Isrel krouvehe iərmama vi riti ia nirau. Ia noien nəha in rəmri nəmərinuieien. ¹⁶ Ia nei kamarkuauı in rousəsımwın kitaha pəri ia nipwran kuatia, mıpeki kitaha səuvehe ti

2:3: Kol 3:6   **2:6:** Kol 2:12   **2:7:** Efes 1:7   **2:8:** Jon 4:10, Hip 6:4   **2:9:** 1Kor 1:29-31, 2Tim 1:9   **2:10:** Taet 2:14   **2:11:** Efes 5:8   **2:12:** Kol 1:21, Rom 9:4, 1Tes 4:13   **2:13:** Kol 1:20
2:14: Aes 9:6, 1Kor 12:13, Kol 2:14   **2:15:** 2Kor 5:17, Kol 1:20,22   **2:16:** Sek 9:10

Kumwesən, mousi əpune noien i saməmwəki kitaha me. ¹⁷ In riməuwehe məvisau nəgkiariien amasan səvəi nəməriniuen revən ti nərmama isipwın ti Kumwesən, nənə məvisau mwi nəgkiariien nəha revən ti nərmama ipaka tukwe. ¹⁸ Nənə ti nəri nə mə kitaha səməuwehe mho kuatia kitaha min, kitaha nəkur Isrel mine səməme rıpkə mhə kitaha nəkur Isrel kitaha pam səukurən nuvniwəien ia Nənimwın kuatia mhəuvən ti Tata Kumwesən.

¹⁹ Ro iamınhi irə rıpkə mhə kimiaha nəkur iruə me rəmwhen sə fwe kupwən, rıpkə mhə kimiaha nərmama pwıspwıs me, mətə kimiaha hiəuvəuwehe mhəno kuatia kimiaha nərmama ikinan me səvəi Kumwesən, kimiaha nərmama ia nəkwai nimwə səvənhi. ²⁰ Kuvrhəkın nimwə nəha ia təkure nəri sə aposol me mine profet me hənəmri irapw. Iesu Kristo in rəmwhen ia kəruətərei nəha kukupwən kukurei pen ia kona kostat kuvrhəkın nimwə irə. ²¹ In raməkwtəmhiri pam nimwə nəha, mamə nimwə nəha rautə muvehe mo nimwə ikinan irə səvəi İərimənu. ²² Ti nəri nə mə kimiaha hiəməuwehe mho kuatia kimiaha min, in rauvehi mwi kimiaha, mauvrhəkın pen kimiaha ia nimwə nəha, mə tihəuwehe mhəmwhen ia nimwə sə Kumwesən ramarə irə ia Nənimwın.

3

Pol in iərmama sə raməvisau m nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel

¹ Ro iamınhi irə, iou Pol, iərmama səvəi Iesu Kristo sə iakamarə ia kalapus tukumiaha nərmama rıpkə mhə kimiaha nəkur Isrel, iakaməfwaki tukumi-aha.

² Rosi kimiaha hiəuvəregi raka mə Kumwesən rino ramasan miou, muvei pehe wok i miou mə takasitu ia kimiaha. ³ Rəmwhen ia nəgkiariien sə iakuvrai raka, məgkiari ouihi a irə, iakani mə Kumwesən rino pui pehe nari riti miou nari sə fwe kupwən ramərkwafə. ⁴ Nəpın hiəvsini nəgkiariien nəha, nənə tihəukurən nıpwrai nəgkiariien səiou ia nəgkiariien i raməgkiari ia Kristo, nəgkiariien sə ramərkwafə ⁵ kıpkını irapw mhə ti nıpwənəti nərmama me fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni Kumwesən rino pui nəgkiariien nəha m aposol ikinan me mine profet me səvənhi. In rino pui pen mınraha ia Nənimwın səvənhi. ⁶ Nəgkiariien nəha ro iamınhi irə. Nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel həuvəuwehe mhəno kuatia irəha nəkur Isrel nənə tuhəuvehi pəri nautə amasan me səməme Kumwesən rınəmri karen mə səvəi nərmama me səvənhi. Irəha tuhəuvehi pəri nəfe Kumwesən rino promes irə ia nəgkiariien amasan səvənhi truku pen ia Iesu Kristo.

⁷ Iou iasitu riti sə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan nəha. Noien nəha ramesi pen namasanien i Kumwesən ruvei pehe auər a miou ia nıskaiien səvənhi. ⁸ Nəri auər a mə iou inhəripw anan ia nərmama me pam səvəi Kumwesən, mətə in ruvei pehe namasanien nəha miou mə takəvisau m nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel nautə me səvəi Kristo ko səpkətə pam mhə. ⁹ Takaməkeikei mamə nərmama me pam hətə mhəukurən mə Kumwesən rəfo mo nətərigien səvənhi sə fwe kupwən ramərkwafə rier pehe. Ia nuk nuk me fwe kupwən Kumwesən sə rino narimnari me pam rınərkwafə nətərigien nəha. ¹⁰ Kumwesən ro iamınhi irə ti nəri nə mə təkwtəkwuni rokeikei mə tro nənimwın me səməme kamhəuvehi nasorijen mine nərimənuien ia nımagouagou hətoni nukurənien səvənhi. Nukurənien nəha səvənhi suatuk me səvənhi səpəmsəpə. Nənə irəha tuhətoni nukurənien

2:17: Aes 57:19   **2:18:** Efes 3:12   **2:19:** Efes 3:6, Hip 12:22-23   **2:20:** Mat 16:18, 1Kor 3:11
2:21: Efes 4:15-16, Kol 2:19, 1Kor 3:16   **2:22:** 1Tes 2:5   **3:1:** Efes 4:1, Fil 1:7,13, Flm 1,9   **3:2:**
Kol 1:25   **3:3:** Efes 1:9-10, Kol 1:26   **3:6:** Efes 2:13,16-19   **3:7:** Kol 1:23,25   **3:8:** 1Kor 15:9-10,
Kal 1:16, Efes 1:7   **3:9:** Rom 16:25   **3:10:** Rom 11:33, 1Pit 1:12

səvənhi nəpɪn irəha tuhətɔni nakalasia me səvənhi. ¹¹ In i ramesi pen nətərigien səvənhi sə rɪnarə raka fwe tui nəpɪn tɪprənə ramiwən ihi, nənə rɪməuvehe mo nɪpərhiɛnien irə ia Iesu Kristo Iərɪmənɔ səkɪtaha. ¹² Tɪ nəri nə mə kɪtaha samahətətə irə, kɪtaha səməuvehe mho kuatia kɪtaha min, nənə ro iamɪnhi irə kɪtaha səukurən nuveheien mhərər ia nəmri Kumwesən mhəpwəh nehekɪrien. ¹³ Ro pen iakaməres kɪmiaha mə tihəpwəh noien nətərigien səkɪmiaha rɪmwei ia nəmisəien sə iakamarə irə ia kwopun i. Iakamregi nəmisəien tukumiaha, nənə nəmisəien sə iakamarə irə truvehi utə kɪmiaha.

Pol raməfwaki tɪ nərɪmama me səvəi Iesu fwe Efesas

¹⁴ Mətə ia narɪmnari me nəha səməme iakuvəni raka, iakɪnɪmwi nukurhuk mi ia nəmri Tata Kumwesən, ¹⁵ sə in əpa in nukune nahag me səvəi nərɪmama me pam ia neiai mɪne təkure tɪprənə. ¹⁶ In rauvehi nasoriien sə rasori pɪk. Iakaməres in mə truvei pehe nɪskaiien m kɪmiaha tihəuvehi ruku pen tɪ Nənɪmwɪn səvənhi, nənə tro rerɪmiaha rɪskai tihərər əknekɪn. ¹⁷ Iakaməres in mə Kristo tramarə ia rerɪmiaha tɪ nəri nə mə kɪmiaha hiamahətətə irə. Iakaməres in mə tro nɪmɪruien səkɪmiaha rərər pen ia noien i səvəi Kristo sə ramokeikei nərɪmama, rəmwhen mə nuai nei raməkwtəmhirɪ tɪprənə, rəmwhen mə nɪmwə rəpwit pen əknekɪn ia tɪprənə sə ramərər ikɪn. ¹⁸ Ro iamɪnhi irə kɪmiaha nərɪmama me pam səvəi Kumwesən tihəukurən amasan nokeikeiien səvəi Kristo, rəmwhenɪmw pɪk, məpwəmwis pɪk, masori pɪk, mutə pɪk. ¹⁹ Nokeikeiien nəha səvəi Kristo iərɪmama ko rɪpkukurən pam mhə tɪ nəri nə mə rəpi raka nukurənien səvəi iərɪmama. Mətə iakaməfwaki mə tihəukurən amasan nokeikeiien nəha mə Kumwesən rukuər ia rerɪmiaha ia noien amasan me pam səvənhi.

²⁰ Təkwtəkɔwuni pwəh səuvehi utə nəghi Kumwesən! Ia nɪskaiien səvənhi sə ramo wok ia rerɪtaha, in rukurən noien narɪmnari rəpi raka anan narɪmnari me pam səməme rerɪtaha ramrhi uə saməres in tukwe. ²¹ Pwəh nəgnəgɪnɪien revən tukwe in ia nuk nuk me mɪpko mhə sampam tɪ namasanien səvənhi kamətə ia nakalasia me mɪne Iesu Kristo. Ouəh, pwəh ro iamɪnhi.

4

Nərɪmama me səvəi Iesu Kristo həuvəuvehe mhəno kuatia

¹ Ro pen iou iərɪmama sə iakamarə ia kalapus tɪ Iərɪmənɔ səkɪtaha, iakamase kɪmiaha mə tihəməkeikei mharə ia narəien sə ratukwatukw rəmwhen sə Kumwesən rɪnəkwein kɪmiaha mə tiho. ² Tihamarə mamhəuvehi irapw nətərigien səkɪmiaha ia nəpɪn me, mhəpwəh nəfiətəien kɪmiaha. Ia nəpɪn me pam tiho nətərigien səkɪmiaha rəpwəmwis, mhəkeikei kɪmiaha me, nənə, mhəpwəh nəseniien niemaha rəpi akwauakw kɪmiaha. ³ Nənɪmwɪn Ikinan rɪno kɪmiaha hiəuvehe mho kuatia, ro pen tihəmwur mharə ia nəmərɪnuien nəha sə rukurən noien kɪmiaha hiəuvehe mho kuatia ia nəpɪn me. ⁴ Iakani iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə nɪpwrai Kristo kuatia a, Nənɪmwɪn kuatia a, rəmwhen a mwi nəri kuatia a ramasan hiameitenhi mə truvehe sə Kumwesən rɪnəkwein kɪmiaha tukwe. ⁵ Nənə Iərɪmənɔ kuatia a, nahətətəien kuatia a, paptəes kuatia a, ⁶ Kumwesən səkɪtaha pam kuatia a, in Tata səkɪtaha pam. In ramərɪmənɔ ia kɪtaha pam, mamə wok ia nɪmɪruien səkɪtaha pam, nənə mamarə ia rerɪtaha pam. ⁷ Mətə kɪtaha kuatia kuatia səməuvehi

3:12: Jon 14:6, Rom 5:2, Hip 4:16   **3:13:** Kol 1:24   **3:16:** Kol 1:11   **3:17:** Jon 14:23, Kol 1:23, 2:7   **3:18:** Kol 2:2   **3:19:** Kol 2:10   **3:20:** Kol 1:29   **4:1:** Efes 3:1, Kol 1:10   **4:2:** Kol 3:12-13
4:3: Kol 3:14-15   **4:4:** Rom 12:5, Efes 2:16,18   **4:5:** Jon 10:16   **4:6:** 1Kor 12:6   **4:7:** Rom 12:3,6

niskaiien me sɔpɔmsɔpɔ ramesi pen namasanien sɔ Kristo rinəriari irə m kitaha. ⁸ Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nəpɪn in rutə mevən fwe irənhə anan,

nənə miri nərmmama səməme ruvehi irapw niskaiien səvənraha ia naruagənien, miri irəha mevən kamho kalapus fwe imwəni, nənə məriari pen narimnari amasan me m nərmmama.”

⁹ Mətə nəgkiariien i sɔ rani mə, “In rutə,” nɪpwran rani mə in rɪneiwaiu pehe ia tɪprənə i inhəripw anan. ¹⁰ Iərmama i sɔ rɪneiwaiu pehe, in iərmama kuatia sɔ rɪməutə mwi fwe irənhə anan məpi raka neiai mə in trukuar ia narimnari me pam. ¹¹ Nənə in rɪməuvei pen niskaiien me sɔpɔmsɔpɔ m nərmmama mə nepwɪn tuhəuvehe mho aposol ia nirəha, nepwɪn tuhəuvehe mho profet ia nirəha, nepwɪn tuhəuvehe mho irəha nərmmama səvəi nɪni irapwien nəgkiariien amasan, nepwɪn tuhəuvehe mho pasta ia nirəha mɪne nahatən me. ¹² Kuvei pen niskaiien me nəha mɪnraha mə irəha tuhasitu mhəpnəpenə ia nərmmama me səvəi Kumwesən həukurən noien wok səvənhi. Wok nəha in nəha wok səvəi nuvrhəkinien nɪpwrai Kristo. ¹³ Irəha tuho wok irə meste kitaha pam səuvehe mho kuatia ia nahatətəien səkɪtaha mɪne nukurənien səkɪtaha ramo nukurənien tɪ Tɪni Kumwesən, nənə kitaha səmwhen ia iərmama sɔ ruvəpwinari mhəmwhen a mwi ia Kristo.

¹⁴ Nənə ro iamɪnhi irə kitaha tsəpkəmwhen mhə mwi ia nəkwərhakwərha, nahatənien eikuə me səvəi nərmmama səməme kamho ikouikou tɪ niriien nərmmama ia mour ko həpko mhə kitaha səmwhen ia kinu riti sɔ təsi rauvsini-uvsini nənə nɪmətagi raməpwi irapw mamevən. ¹⁵ Mətə kitaha tsaməkeikei mamhəni irapw nəgkiariien pərhiien, mamhəni irapw ia nokeikeiien, nənə mhəuvehe mhəpwinari ia narimnari me pam mhəmwhen ia Kristo. Kristo in kənkapwə, ¹⁶ nənə kitaha səmwhen ia nɪpwran. In ramo kitaha səuvehe mho kuatia mhəmwhen ia nɪpwrai iərmama kuvi tərini nɪpərpərɪn me ia kwopun nɪkəkrin me kamhəripwɪn ikɪn, nənə nəpɪn nɪpərpərɪn nɪpwran nəha kamho wok me səvənraha kuatia kuatia, nɪpwran pam ruvehe mɪpwinari, nənə mamə in atukw ruvehe mamskai mwi ia nokeikeiien.

Kitaha tsaməkeikei mharə mhəmwhen ia nɪpwnəti nukuraanien me

¹⁷ Ro pen ia nəghi Iərimənu səkɪtaha iakani pehe skai tukumiaha mə kimiaha tihəpwəh mwi narəien rəmwhen ia nərmmama səməme həreirei Kumwesən. Irəha kamharə mamhesi pen nətəriɡien səvənraha sɔ ro nəri auər a irə. ¹⁸ Nətəriɡien səvənraha raməmak ia nəpitəvien. Irəha isipwɪn tɪ nɪmɪruien səvəi Kumwesən tɪ nəri nə mə kənkapwənraha riskai, həreirei nari. ¹⁹ Irəha hənəpwəh naurisien, mhəsəni pen atukw a irəha ia noien ərəha mamho noien əmkemɪk me sɔpɔmsɔpɔ, ko kɪpkuvi raka mhə irəha irə tɪ nəri nə mə hokeikei pɪk.

²⁰ Mətə nəpɪn kɪnahatən kimiaha ia Kristo, nahatənien nəha ropə anan ia sɔ nəha! ²¹ Kimiaha hiəuvəregi raka nəgkiariien səvənhi. Tɪ nəri nə mə kimiaha nərmmama me səvənhi, nərmmama hənəhatən raka kimiaha ia nəgkiariien pərhiien sɔ ruku pen tɪ Iesu, ²² mhəhatən kimiaha mə tihaməkeikei mharaka ia noien akuas me səkɪmɪaha səməme hiənəmo ia narəien səkɪmɪaha fwe kupwən. Noien me nəha hiəmokeikei pɪk kamheikuə ia kimiaha mamhouraha kimiaha. ²³ Nɪmɪruien mɪne nətəriɡien səkɪmɪaha tuhaməkeikei mhəuvehe mhərməvi mwi. ²⁴ Nənə kimiaha tihaməkeikei mharkahu ia nɪmɪruien vi. Nɪmɪruien vi nəha in nəha iərmama vi sɔ

4:8: Kol 2:15   **4:9:** Jon 3:13   **4:11:** 1Kor 12:28   **4:12:** 2Tim 3:17   **4:13:** Kol 1:28   **4:14:** 1Kor 14:20   **4:17:** 1Pit 1:14, Rom 1:21   **4:18:** Efes 2:12   **4:19:** Kol 3:5   **4:22:** Rom 8:13, Kol 3:9   **4:23:** Rom 12:2   **4:24:** Jen 1:26, Kol 3:10

Kumwesən rino mə trəmwhen irə. In rino iərmama nəha mə tratukwatukw pərhiən, məmher.

²⁵ Kimiaha pam tihaməkeikei mhəpwəh noien səvəi neikuəien, nənə mamhəni a nıpərhiənien m kimiaha me, ti nəri nə mə kitaha pam kuatia ia nıpwrai Kristo. ²⁶ Trini minuə niemaha raməpi kimiaha, rərəha mə hio noien ərəha riti. Tihəpwəh nuvehiiən niemaha meste meri rivə, ²⁷ kamo hiəuvei pen kwənmahən m Setan. ²⁸ İərmama sə ramakres traməkeikei məpwəh noien nəha. In traməkeikei mamsese, mamowok sə ramasan ia rəgın mə in rukurən nasituien ia nərmama nautə səvənraha riwən.

²⁹ Tihəpwəh niniien nəgkiariien ərəha ia tərhumiaha, mətə tihəni a nəgkiariien amasan sə rukurən nasituien ia nərmama səməme həpou həuvehe mhəskai mwi. Nəgkiariien nəha rukurən nasituien ia nərmama səməme kamhəregi. ³⁰ Tihəpwəh noien Nənımwiın İkinan rıregi rərəha tukumiaha, ti nəri nə mə Nənımwiın nəha rəmwhen ia mak riti sə Kumwesən rınəmri raka ia kimiaha ramahatən pen mə ia nəpın sampam in treivinari ia kimiaha. ³¹ Kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh nəgkiariien əfiə me pam, mine niemaha, mine nətəpaharien, mine niniien nıkare iərmama irəha nəmwəkiiən me pam. ³² Kimiaha tihaməkeikei mho ramasan m kimiaha me, nənə mho rerimiaha rıməru tukumiaha me. Trini minuə kimiaha riti ro rərəha m kimiaha riti mwi, tihenouenou irə rəmwhen ia Kumwesən rinenouenou ia noien ərəha me səkimiaha ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuatia kimiaha Kristo.

5

¹ Ro pen tihousari mə tihəmwhen ia Kumwesən ti nəri nə mə kimiaha nıpwənətın me in rokeikei pık kimiaha. ² Tihamarə mamho nokeikeiien rəmwhen ia Kristo rokeikei kitaha nənə muvehe memhə tukutaha. Nemhəien səvənhi rəmwhen ia nəri kauvani ia təkure nıfatə nıpekın rapein amasan kauvei pen m Kumwesən.

³ Ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səvəi Kumwesən nənə tihəpwəh anan noien nari riti mə tukıni ərəha kimiaha tukwe. İakani noien ərəha me rəmwhen ia nərman mine nıpran kamhəiri əpnəpen irəha me, mine noien ərəha me pam səməme ro a naurisien, mine noien i iərmama rerin ramakres. ⁴ Rıpkamasan mhə mə tihəni nəgkiariien sə ro naurisien ti niniien, uə nəgkiariien ərəha, uə nəfkəmanəien ərəha, uə naien. Nəgkiariien me iamınha irə rıpkatukwatukw mhə mə tihəni. Mətə tihəni tanak m Kumwesən ti narımınari səməme in ramo m kimiaha. ⁵ Tihaməkeikei mhəukurən nəri i mə pran uə iərman sə ramo əpnəpen nari, uə iərmama sə ramo noien ərəha sə ro a naurisien, uə iərmama sə rerin ramakres, (iərmama nəha rəmwhen mə raməfwaki pen m nənımwi nari), kwopun riti səvənhi riwən mə trevən muvehi ia nitətə sə Kristo mine Kumwesən krauərimənu irə. ⁶ Tihəpwəh nəseniiən mə iərmama riti truvei pen kimiaha ia nəgkiariien eikuə me səvənhi səməme nıpərhiənien riwən irə. İakani iamınhi irə ti nəri nə mə noien ərəha me nəha kamho Kumwesən niemaha raməpi, nənə in trərpwiın noien ərəha me səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwən. ⁷ Ro iamınhi irə kimiaha tihəpwəh nəvən pəriien kimiaha nərmama me səməme ho iamınha irə.

⁸ Fwe kupwən kimiaha hıamarə ia nəpıtəvien, mətə təkwtəkwuni ti nəri nə mə hiəuvəuvehe ti İərimənu səkitaha, hiənarə ia nukuraanien. Ro iamınhi kimiaha tihaməkeikei mharə mhəmwhen ia nıpwənəti nukuraanien me,

4:25: Kol 3:8-9, Sek 8:16   **4:26:** Sam 4:4, Jem 1:19-20   **4:28:** 1Tes 4:11   **4:29:** Efes 5:4, Kol 3:8, 4:6   **4:30:** Aes 63:10, 1Tes 5:19, Efes 1:13-14   **4:31:** Kol 3:8   **4:32:** Mat 6:14, Mat 18:22-35, Kol 3:12-13   **5:1:** Mat 5:48   **5:2:** Rom 14:15, Kal 2:20, Hip 10:10, Eks 29:18   **5:3:** Kol 3:5   **5:4:** Efes 4:29   **5:5:** 1Kor 6:9-10, Kol 3:5   **5:6:** Kol 2:4,8, Rom 1:18   **5:8:** Efes 2:11,13, Kol 1:13, 1Tes 2:9, Jon 12:36

⁹ ti nəri nə mə nukwai nukuraanien kamətoni ia noien me pam səməme hamasan, mhatukwatukw, mho nīpərhiēnien. ¹⁰ Nənə tihousari mhətui ia noien me səməme Iərimənu səkītaha rerin ragien tukwe. ¹¹ Tihəpwəh nukurirəien nərmana me səvəi nəpitəvien mhəpwəh noien noien ərəha kimiaha minraha. Nəri amasan riwən ia noien me nəha. Mətə tihəuvehi noien me nəha mhəuvehe ia nukuraanien. ¹² Nīpərhiēnien ro a naurisien mə tikini narimnari me səməme irəha kamho afafa, ¹³ mətə narimnari me pam nukuraanien raməhiəpwīn həuvehe mho nīpwran kamətoni. ¹⁴ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə nəpīn nukuraanien raməhiəpwīn nari riti, nəri nəha ruvehe mo nukuraanien irə. Ro iamīnhi irə kani mə,

“Ik sə ikamapri, ikətui rə,
mətui mwi ia nemhəien səim,
pwəh Kristo rəhiəpwīn ik.”

¹⁵ Ro pen tihətui amasan ti narəien səkīmiaha mə hiaməfarə irə. Rərəha hiamarə mhəmwhen nərmana hərəirei nari, mətə tihaməkeikei mharə mhəmwhen ia nərmana səməme həukurən nari. ¹⁶ Nənə trini minuə hiətoni suatuk səvəi namasanien, hiesi pen ti nəri nə mə ipwet mine samarə ia nəpīn ərəha. ¹⁷ Həpwəh nireireien nari, mətə tihəmwur mhəukurən nəri sə Iərimənu səkītaha rokeikei. ¹⁸ Tihəpwəh nakonəien nənīmwiien skai rəmwhen ia waen ti nəri nə mə tro kəmkapwəmiaha rətə wau miri pen kimiaha ia noien ərəha. Mətə pwəh Nənīmwiin Ikinan rukuər ia kimiaha. ¹⁹ Tihəgkiari m kimiaha me ia nīpu me ia nəkukuə nəha Ol Sam, mine nīpu me səvəi nəfwakien, mine nīpu me səməme kamhəuku pen ia Nənīmwiin Ikinan. Nənə tihani nīpu me ia rerimīaha ti nəgnəginien Iərimənu. ²⁰ Ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkītaha, tihaməni tanak m Tata Kumwesən ti narimnari me pam ia nəpīn me.

²¹ Kimiaha tihaməkeikei mhəsiai kimiaha me ti nəri nə mə kimiaha hiaməsiai Kristo.

Nīpran me mine nərman me səvənraha

²² Kimiaha nīpran me, tihaməkeikei mhəsiai nərman me səkīmiaha rəmwhen hiaməsiai Iərimənu səkītaha. ²³ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə iərman in kənkəpwə rasori ia pran səvənhi rəmwhen ia Kristo in kənkəpwə rasori ia nakalasia me səvənhi. Nakalasia me nəha irəha həmwhen ia nīpwrai Kristo, nənə in rauvehimīru irəha. ²⁴ Rəmwhen ia nakalasia me kamhəsiai Kristo, pwəh nīpran mwi kamhəsiai nərman me səvənraha ia narimnari me pam.

²⁵ Kimiaha nərman me, tihaməkeikei mhokeikei nīpran me səkīmiaha rəmwhen ia Kristo rokeikei nakalasia me səvənhi, nənə məsəni nīmīruien səvənhi ti nīrəha. ²⁶ In rīmamhə ti nīrəha mə trəmri karen irəha mə səvəi Kumwesən, məpərhi irəha ia nui irau nəgkiariien səvənhi. ²⁷ In rino iamīnha irə mə in trukurən nərpwi irəpwien nakalasia me səvənhi ia nənimen, irəha tuhəmwhen ia pran riti tinari səvənhi ramasan pik, nəmkemikien uə nəri pitəv uə nari riti iamīnhi riwən, mətə irəha tuhəmher, mhatukwatukw pam. ²⁸ Ia noien a mwi nəha, nərman tuhaməkeikei mhokeikei nīpran me səvənraha rəmwhen mə irəha kamhokeikei atukw a nīpwranraha. Iərman sə rokeikei pran səvənhi, in rokeikei atukw a in. ²⁹ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmana riti riwən sə raməmwəki atukw ia nīpwran, mətə in raməni amasan nari mə tro nīpwran ruvehe mīskai, nənə mamətui amasan ti nīpwran rəmwhen ia Kristo in ramətui amasan ti nakalasia me səvənhi, ³⁰ ti

5:10: Rom 12:2   **5:11:** 2Jon 10-11   **5:13:** Jon 3:20-21   **5:14:** Aes 26:19, 60:1, Rom 13:11
5:17: Rom 12:2, Kol 1:9   **5:18:** Luk 21:34   **5:19:** Kol 3:16, Sam 33:2-3   **5:20:** Kol 3:17   **5:21:**
1Tes 5:5   **5:22:** Kol 3:18, 1Tes 3:1   **5:23:** 1Kor 11:3, Efes 1:22   **5:25:** Kol 3:19, 1Tes 3:7, Kal 1:4
5:26: Taet 3:5, Hip 10:10   **5:27:** 2Kor 11:2, Kol 1:22   **5:30:** 1Kor 6:15, Efes 1:22-23

nəri nə mə kitaha səmwən ia nīpərpəri nīpwran. ³¹ Rəmwən ia Nəkukua Ikinan rani mə,

“Ro iamīnhi irə iərman traraka ia tata mīne mama səvənhi,
mevən rouarə pəri irau pran səvənhi,

nənə irau trouvehe rouəmwən ia nīpwrai iərmama kuatia.”

³² Nəgkiariien nəha rani nari riti rasori nīpwran rərkwafə, mətə iou iakani mə raməgkiari ia Kristo mīne nakalasia me səvənhi. ³³ Mətə raməgkiari mwi ia kīmiaha kuatia kuatia. Ro pen iərman traməkeikei mokeikei pran səvənhi rəmwən raməkeikei atukw a in, nənə pran traməkeikei mīsiai iərman səvənhi.

6

Nəkwərhakwərha me irəha tata me mīne mama me səvənraha

¹ Kīmiaha nəkwərhakwərha me səvəi Iərimənu, tihaməkeikei mho nəkwai tata mīne mama me səkīmiaha ti nəri nə mə noien i ratukwatukw mə kīmiaha tiho. ² “Tikīsiai səim tata mīne mama.” In i loa kīməkupwən kini irau promes riti. ³ Promes nəha rani mə, “Trīni mīnuə ikamo iamīnha irə, narimnari me ia nīmīruien səim tuhaiu amasan, nənə nīmīruien səim ia tīprənə i trəpwəmwis.”

⁴ Kīmiaha tata me, tihəpwəh noien nəkwərhakwərha me səkīmiaha niemaha rəpi irəha, mətə tihətoni amasan irəha, mhəkoui amasan irəha, nənə mhatən irəha ia suatuk səvəi Iərimənu.

Slef me mīne nəmə asori me səvənraha

⁵ Kīmiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkīmiaha ia təkure tīprənə i mhehekīr mhətəmnīmwin, nənə tiho ia rerīmiaha pam rəmwən a mə iəmə asori səkīmiaha in Kristo. ⁶ Tihəpwəh noien nəpīn kamhətoni a kīmiaha rəmwən ia nərmama səməme kamhəmwur mə tuho nərmama rerīnraha ragien, mətə tiho nəkwənraha rəmwən mə kīmiaha slef me səvəi Kristo, nənə mamho nəkwai Kumwesən ia rerīmiaha pam. ⁷ Tiho wok səkīmiaha ia nətərigien amasan rəmwən a mə Iərimənu in iəmə asori səkīmiaha, rīpko mhə iərmama a riti in iəmə asori səkīmiaha. ⁸ Kīmiaha hiəukurən mə Iərimənu truvei pen nərəkuien m nərmama me pam ti noien amasan me səməme hənə, nəri auər a mə in slef uə rīpko mhə in slef.

⁹ Nənə kīmiaha nəmə asori me, tihaməkeikei mhətoni amasan mwi slef me səkīmiaha iamīnha irə, mhəpwəh nəgkiari skaiien mīnraha mə tuho nəkwamīaha, ti nəri nə mə hiəukurən mə iəmə asori səkīmiaha mīnraha kuatia a fwe ia neiai, nənə in tro rəmnəmwən m nərmama me pam.

Narimnari me səvəi naruagənien Kumwesən rīpeki pehe m kitaha

¹⁰ Səiou nəgkiariien sampam ro iamīnhi irə. Tihərer əknekīn ia Iərimənu səkītaha mīne nīskaiien asori səvənhi. ¹¹ Tihaməkeikei mharkahu narimnari me pam səvəi naruagənien səməme Kumwesən rīpeki pehe m kīmiaha, mə hiəukurən nərerien mhənise neikuəien me səvəi Setan. ¹² Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kitaha səpkaruagən mhə kitaha nərmama, mətə samaruagən kitaha nənimwin me səməme kamhəuvehi nasoriien mīne nərimənuien. Irəha i nənimwin skai me səməme kamhərimənu ia noien me səvəi nəpītəvien ia təkure tīprənə i mīne nənimwin ərəha me ia nīmagouagou. ¹³ Ro iamīnhi irə kīmiaha tihaməkeikei mharkahu ia narimnari me pam səvəi naruagənien səməme Kumwesən rīpeki pehe m kīmiaha, mə nəpīn nərəhaien sə Setan ramo ruvehe hiəukurən nərerien mhənise nərəhaien nəha. Nənə

5:31: Mat 19:5   **5:32:** Rev 19:7   **6:1:** Kol 3:20   **6:2:** Mat 15:4   **6:3:** Dut 5:16   **6:4:** Kol 3:21, Dut 6:7, 20-25, Sam 78:4, Prov 22:6   **6:5:** Kol 3:22-23, Taet 2:9-10, 1Tes 2:18   **6:8:** 2Kor 5:10, Kol 3:24-25   **6:9:** Kol 4:1, Rom 2:11   **6:10:** 1Kor 16:13   **6:11:** Rom 13:12, 2Kor 10:4, Efes 4:14
6:12: Jon 14:30, 1Tes 5:8-9

nəpɪn hiənaruaɡən pam, tihərer əknekɪn. ¹⁴ Ro pen kɪmiaha tihaməkeikei mhərer mwatuk tɪ naruaɡənien. Tihəkwtəmhiɾi əknekɪn nəɡkiariien pərhiən rəmwhen kətoti sə hiərihi tərini kurkwamiaha irə. Tiho noien atukwatukw rəmwhen ia aean sə ramo tukuahag kwənpwenhimiaha. ¹⁵ Tihəvisau irapw nəɡkiariien amasan səvəi nəməriniuien rəmwhen ia put skai sə rauvegi nisumiaha. ¹⁶ Tihahatətə ia Kumwesən rəmwhen ia nari sə hiaməuvehi mamhərkwafə pen irə. Ia nəri nəha hiəukurən no tukuahagien nukwai nifagə me napw rauək ia nirəha səməme iəremhə asori ramerukw ia nirəha. ¹⁷ Tihəni nɪpərhiənien ia Kumwesən mə in rauvehimɪru kɪmiaha rəmwhen ia kəfəfau kɪno ia aean sə ramo tukuahag kəmkarwəmiaha. Tihəkwtəmhiɾi nəɡkiariien me səvəi Kumwesən rəmwhen ia nau səvəi naruaɡənien sə Nənɪmwɪn Ikinan rauvei pehe m kɪmiaha. ¹⁸ Tihəfwaki ia nəpɪn me ia nɪskaiien səvəi Nənɪmwɪn Ikinan, mamhəfwaki mamhəres narimnari me səpəmsəpə. Tihamo noien nəha, mamhətui a, mhəpwəh nəpouien, nənə mamhəfwaki tɪ nərmama me pam səvəi Kumwesən.

¹⁹ Tihəfwaki mwi tukw iou mə nəpɪn iakuə takəɡkiari Kumwesən in truvei pehe nəɡkiariien miou mə takini irapw nəɡkiariien nəha məpwəh nehekiriien. Nənə takini irapw nəɡkiariien amasan səvəi Kristo sə rinamərkwafə fwe kupwən. ²⁰ Təkwtəkuni tɪ nəri nə mə iakaməvisau irapw nəɡkiariien amasan nəha ia nəghi Kristo, ro pen iakamarə ia kalapus. Həfwaki ro tukw iou mə takariɪn mamini irapw nəɡkiariien amasan nəha məpwəh nehekiriien rəmwhen sə ratukwatukw mə tako.

Nəɡkiariien sampam

²¹ Iou iakokeikei mə kɪmiaha tihəregi nəɡkiariien səiou mine nəfe iakamo ia kwopun i. Ro pen takərhi pehe Tikikas ruvehe. In piəvtaha keikei riti sə kɪmaha iahəukurən nətiɡiteien irə, ramasitu mamə tukwini nari m Iərimənu səkitaha. In trɪni pehe tukumiaha narimnari me pam. ²² Takərhi pehe in tukumiaha tɪ noien i, mə in tro kɪmiaha hiəregi ramasan, mini irapw tukumiaha mə kɪmaha iahaməfarə irə.

²³ Pwəh Tata Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe nəməriniuien mine nokeikeiien m kɪmiaha, rauo nahatətəien səkɪmiaha riskai. ²⁴ Pwəh Kumwesən trəriari pen namasanien səvənhi m nərmama me pam səməme hokeikei Iesu Kristo Iərimənu səkitaha ia nokeikeiien sə triɪkiwən mhə.

Filipae

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk i 60, Pol ramarə ia kalapus fwe Rom nənə mirai nəkukuə me i Filipae, Kolosi, Filimon, mine Efesas. Nəkur Filipae hərəhi pen Epafrotaetas ruvehi nari riti mevən muvei pen m Pol. Nəpın Epafrotaetas ramarə fwe Rom, in ramemhə pik. Nənə nakalasia me fwe Filipae rerınraha rəpou tukwe. Nəpın in rəsanın, Pol rərhi pen in ruvehi nəkukuə i mevən fwe Filipae. Pol rokeikei pik nakalasia me fwe Filipae. In raməgkiari mınraha rəmwhen mə in tata səvənraha. Pol rini tanak mınraha ti nokeikeiien mine nasituien səvənraha. Nəri auər a Pol ramarə fwe ia kalapus, mətə səvənhi nəkukuə raməgkiari pik ia nagienien. Nəpın rıpik nəkukuə i raməgkiari ia “nagienien” mine “nəgnəginiien.” Pol rini irapw nətəien səvənhi ia nıkaren səvəi nımıruien səvəi ipwet mine samarə irə ia təkure tıprənə i. In rini mə, “Trini mınuə iakımiru, nımıruien səiou in səvəi Kristo. Nənə trini mınuə iakemhə, ramasan pik anan mwi” (1:21). Rəmwhen ia nəkukuə me pam səvənhi, ia nəkukuə i Pol rauvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me, maməvəhag mınraha mə irəha tuhaməkeikei mharə pwəh nətərigien səvənraha kuatia. Irəha tuhaməkeikei mharə mamho nəkwai Kumwesən.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou Pol mine Timoti, kımrau iərmama mi səvəi Iesu Kristo iarauo tukwini nari min.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha pam nərmama me səvəi Iesu Kristo səməme hıamarə ia taon nəha Filipae, mauvehe mwi ti nəmə asori me nəha kamhətui amasan tukumiaha mine tikon me.

² Pwəh Kumwesən Tata səkıtaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkıtaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərınuien m kımiaha.

Pol raməfwaki m Kumwesən ti nəkur Filipae

³ Nəpın me, nəpın rerık ramrhi kımiaha, iakani tanak m Kumwesən tukumiaha. ⁴ Nənə nəpın me pam, nəpın iakaməfwaki tukumiaha, iakaməfwaki rerık ramagien ⁵ ti nəri nə mə fwe iakınərer vi a mani irapw nəgkiariien amasan muvehe meste pehe ipwet mine saməuvehi pəri rəgıtaha me tukwe. ⁶ Nənə iakukurən amasan mə Kumwesən sə rino stat ia noien amasan ia kımiaha, in traməkeikei mamə noien nəha mamevən meste tro sampam irə ia nəpın sə Iesu Kristo truvehe irə.

⁷ Nəpın me rerık ramrhi kımiaha, nənə ratukwatukw a mə iakamo iamınhi irə, ti nəri nə mə kımiaha pam hıamasitu ia nırak ia wok i Kumwesən rıməuvei pehe miou ia namasanien səvənhi mə tako. Nənə nəpın iakamarə ia kalapus, mine nəpın iakamərer irapw ia nəmri nərmama, maməvisau mə nəgkiariien amasan ro nıpərhiienien i, kımiaha hıamasitu ia nırak ia wok i. ⁸ Kumwesən rukurən mə nəgkiariien i iakani ro nıpərhiienien. Iakokeikei mə takətoni kımiaha ti nəri nə mə iakokeikei pik kımiaha rəmwhen a ia Iesu Kristo rokeikei kımiaha.

⁹ Nənə in i nəfwakiien səiou mə nokeikeiien səkımiaha truvehe masori mwi irəhar nukurənien mine nəkiri amasanien nari tuharuvehe mharasori ia kımiaha ¹⁰ mə kımiaha hiakukurən nətə sasien nəfe noien ramasan pik mə tiho. Nənə ia noien nəha kımiaha tihəmher, tukəpwəh nətoniien noien

eraha riti ia kimiaha ia nāpīn sē Kristo truvehe irā, ¹¹ kimiaha tihāukuār ia noien atukwatukw me sēmāme Iesu Kristo rīno hāukuā ia kimiaha, nārmama tuhātōni mhāuvehi utā nāghi Kumwesān mhāgnāgīni in tukwe.

Pol in fwe ia kalapus

¹² Piak me, iakokeikei mā tihāukurān mā iakamarā ia kalapus, mātā noien i rinasitu pīk mo nāgkīariien amasan sāvai Kristo ruviris mwi mamevān.

¹³ Ro pen naruagān me sēmāme kamhātui tī nimwā sāvai Kig Sisa mīne nārmama hāpīk mwi hāvūukurān raka mā iakamarā ia kalapus tī nāri nā mā iou iārmama riti sē iakamo tukwīni nāri m Kristo. ¹⁴ Nārāien sāvai ia kalapus ramasitu ia piāvtaha me hāpīk, mamo irāha hahātātā āknekīn mwi ia Iārimānu sākītaha, nānā mamo nātārigien sāvānrāha rīskai tī nīni irapwīen nāgkīariien sāvai Kumwesān mhāpwāh nehekīrien.

¹⁵ Nīpārhiēnien nepwīn kamhāni irapw Kristo tī nāri nā mā irāha kamhāmwāki iou nānā mhokeikei mā irāha tuhasori ia nirak. Mātā nepwīn kamhāni irapw Kristo ia nātārigien amasan. ¹⁶ Nārmama me i nātārigien sāvānrāha ramasan irāha kamhāni irapw Kristo tī nāri nā mā hokeikei iou, nānā mhāukurān mā kīnāmri iou iakamarā ia kalapus mā takārer irapw tī nāgkīariien amasan sāvai Kristo mā ro nīpārhiēnien i. ¹⁷ Mātā nepwīn sēmāme kamhāmwāki iou hāpīkīni irapw mhā Kristo ia rerīnrāha pārhiēn. Irāha kamho iamīnhi irā mamhokeikei mā tuhāuvehi utā atukw a irāha, nānā rerīnrāha ramrhi mā tuho nārāhaiēn miou nāpīn iakamarā ia kalapus. ¹⁸ Mātā nāri auār a mā kamho ia noien atukwatukw uā rekām, mātā kamhāni irapw Kristo nānā ro iamīnhi irā iou rerīk ramāgien.

Pārhiēn, nānā takāgien mwi ¹⁹ tī nāri nā mā iakukurān amasan mā nāri i tro Kumwesān ruvehimīru iou ia nāfwākīien me sākīmiaha mīne nasitūien sāvai Nānimwīn sāvai Iesu Kristo. ²⁰ Iou iakukurān amasan, mamāmri pen āknekīn nātārigien sāvai ia Kumwesān, mā in trāpwāh nāseniēn iou iako nāri riti takauris tukwe. Iakokeikei mā ia nāpīn me takātīgase rāmwhēn iakamo tākwātākwuni, nānā nāri auār a mā tukīni mā takīmīru uā takemhā, mātā noien sē iakamo ia nīpwāk truvehi utā nāghi Kristo. ²¹ Trīni mīnuā iakīmīru, nīmīruēn sāvai in sāvai Kristo. Nānā trīni mīnuā iakemhā, ramasan pīk anan mwi. ²² Trīni mīnuā iakāpwāh nemhāien, iakukurān noien wok me nepwīn sē trukūā kwānkwan. Mātā iakreirei mā sē pāku nāha iakokeikei. ²³ Tākwātākwuni nāha nātārigien sāvai ro kāru. Iakokeikei pīk mā takemhā, māpwāh nīpwāk, nānā marā kīmrāu Kristo. Iakregi mā sē nāha ramasan pīk māpi raka. ²⁴ Mātā iakātōni mā narimnari me nepwīn nāha takamākeikei mo masitu ia kimiaha, ro pen iakukurān amasan mā tapkemhā mhā. ²⁵ Tī nāri nā mā iakukurān mā nāri i ro nīpārhiēnien, nānā iakukurān mā takāmīru a marīpīn mamarā kītaha m kimiaha pam, nānā mamasitu ia kimiaha mā tihāuverā mwi, nānā rerīmīaha trāgien mwi ia nahātātāien sākītaha. ²⁶ Ro iamīnhi irā kimiaha tihāukurān nāgnāgīni pīkien mwi Iesu Kristo tukw iou, tī nāri nā mā takuvehe mwi tukumīaha.

²⁷ Mātā nāri kuatia i mā pwāh nārāien sākīmiaha hīamarā irā ratukwatukw amasan mesi pen nāgkīariien amasan sāvai Kristo. Nānā nāri auār a mā takuvehe mātoni kimiaha uā takāpwāh nuveheien, mātā pwāh iakregi mā hīamārer āknekīn ia Nānimwīn kuatia, nātārigien sākīmiaha kuatia, hīamūsari pāri mā tīhasitu ia nārmama mā tuhātātā ia nāgkīariien amasan, ²⁸ nānā mhāpwāh nehekīrien ia nārmama sēmāme hamāmwāki kimiaha. Noien nāha tīho ro nīmtātīen i irāha tuhātōni mhāukurān mā tukourāha irāha,

mətə tukuvehimiru kímiaha, nənə nəri i ruku pen ti Kumwesən. ²⁹ Iakani iamínhi irə ti nəri nə mə kınəsəni pehe m kímiaha mə kímiaha nərmama hiaməni nıpərhiénien ia Kristo mamho tukwini nari min, mətə kınəsəni pehe mə kímiaha mwi tihəuvehi nəmisəien tukwe. ³⁰ Kímiaha hiamregi nəmisəien sə hianətoni kino miou fwe kupwən, nənə təkwtəkwuni hiamregi mə kamo ihi nəmisəien nəha miou. Rəmwhən mə kitaha samaruagən pəri ia naruagənién riti.

2

Nətərigien səkítaha traməkeikei məmwhən ia nətərigien səvəi Iesu Kristo

¹ Rerímiaha rískai ia Kristo ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuatia kímiaha min uə rekəm? Ouəh! Hiamregi ramasan ia nokeikeién səvənhi uə rekəm? Ouəh! Nənimwín Ikinan ramarə ia kímiaha uə rekəm? Ouəh! Hiamo ramasan m kímiaha me nənə mamhapi tukumiaha me uə rekəm? Ouəh! ² Mə ro iamínhi irə iakokeikei mə tiho rerík pwəh ragien mwi. Kímiaha pam tihaməkeikei mhəuvehe mho kuatia ia nətərigien səkímiaha, mho nokeikei-én m kímiaha me, mho pəri nari ia nətərigien kuatia rəmwhən mə kímiaha iərmama kuatia. ³ Tihəpwəh noien nari riti ia nətərigien səkímiaha əpa, uə mho mhəuvehi utə kímiaha irə, mətə tiheiwaiu nənə mhətərig ia kímiaha me nepwín rəpi raka kímiaha atukw. ⁴ Nənə tihásitu ia kímiaha me ti nímiruén me səkímiaha. Ripkamasan mhə mə iərmama riti ramətui amasan ti nímiruén əpa səvənhi.

⁵ Nətərigien səkímiaha traməkeikei məmwhən ia nətərigien səvəi Iesu Kristo:

- ⁶ Nıpərhiénien in Kumwesən pərhién,
mətə in ripkəmwur mhə mə trəkwtəmhiri əknekín noien nəha sə in mine
Kumwesən krouəmnəmwhən a,
- ⁷ in rəmri karen nasorién səvənhi,
muvehi noien səvəi iərmama sə ramo tukwini nari,
mətui pehe ia típrənə i nípwrən rəmwhən ia nípwrəi nərmama.
- ⁸ Nənə nəpín kamətə in mə ramarə ia narəien səvəi iərmama,
in ruvehi irapw atukw in,
mamo nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam meste memhə,
nıpərhiénien remhə ia nei kamarkuau.
- ⁹ Ro iamínhi irə Kumwesən ruvehi utə in revən fwe irənhə anan,
muvei pen nahag min sə rəpi raka pam nahag me,
- ¹⁰ mə ia nəghi Iesu narimnari me pam səməme kamhəmíru ia kwopun me
pam ia neiai, mine típrənə, mine Imwei Nəkur Həuvamhə,
tuhənimwi nukurhunraha mhəuvei pen nisaién min,
- ¹¹ nənə irəha pam tuhəni irapw mə Iesu Kristo in Iərimənu,
nənə noien nəha truvehi utə nəghi Tata Kumwesən.

Nərmama me səvəi Iesu Kristo kamhəsər rəmwhən ia kəməhau me

¹² Nərmama keikei me səiou. Nəpín iakamarə ihi kitaha m kímiaha, hiamo nəkwak ia nəpín me. Nənə təkwtəkwuni nəha iakamarə isipwín tukumi-aha, kímiaha tihaməkeikei mhousari mho nəkwak mamhəuvən. Tihəhekír mhətəmnimwín mamho narimnari me nəha Kumwesən riməuvehimíru kímiaha tukwe. ¹³ Iakani iamínhi irə ti nəri nə mə in nə Kumwesən fwe

1:29: Wok Me 16:19-40   **1:30:** Fil 1:13   **2:3:** Kal 5:26, Rom 12:10   **2:4:** 1Kor 10:24,33   **2:6:** Jon 1:1-2, 17:5   **2:7:** 2Kor 8:9, Jon 1:14   **2:8:** Rom 8:3, Jon 10:17, Hip 5:8, 12:2   **2:9:** Wok Me 2:33, Efes 1:20-21, Hip 1:3-4   **2:10:** Rom 14:11   **2:11:** Rom 10:9   **2:12:** Sam 2:11, 1Pit 1:17
2:13: Jon 15:5, 1Kor 12:6, 15:10, 2Kor 3:5, 1Tes 2:13

ia rerimiahaha ramo kimiaha hiokeikei noien narimnari me kamhesi pen nətərigien amasan səvənhi.

¹⁴ Ia narimnari me pam səməme hiamō, tihəpwəh nəgkiari əgkiariien tukwe mhəpwəh nəvisəien m kimiaha me tukwe. ¹⁵ Ia noien nəha kimiaha nīpwnəti Kumwesən me tihatukwatukw, mhəmher, tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti səkimiaha nəpīn hiamarə ia kurkwai nərmama ikou me səməme kamho noien ərəha. Ia rerinraha kimiaha hiaməser mhəmwhen ia kəməhau me ia nīmagouagou, ¹⁶ mamhəuvei pen nəgkiariien səvəi nīmīruien mīnraha. Kimiaha tiho iamīnhi irə mə nəpīn sə Kristo truvehe irə iou rerik tragien tukumiaha, nənə iakukurən mə iapkaiu auər a mhə uə iapkisese auər a mhə. ¹⁷ Nahatətəien səkimiaha rəmwhen ia nari riti hiaməuvei pen m Kumwesən kauvani ia təkure nifatə. Trīni mīnuə kousi əpune iou nitek raiu rəmwhen ia waen kətəgi irapw ia nəri nəha, mətə iou iakokeikei a mamagien kitaha m kimiaha. ¹⁸ Nənə ia noien kuatia kimiaha tihaməkeikei mhokeikei a mamhagien kitaha miou.

Timoti mine Epafroetas

¹⁹ Trīni mīnuə Iesu Iərimənu səkitaha rəsəni, iakokeikei mə tripkō mhə tui iakərhi pehe Timoti ruvehe mətōni kimiaha mə nəpīn in rīrərig muvehe məvisau pehe kimiaha miou, nənə iou mwi rerik tragien. ²⁰ Iərmama riti mwi riwən ia kwopun i nətərigien səvənhi rəmwhen ia səvəi Timoti, in rerin ramrhi pik kimiaha. ²¹ Nərmama əpə me kamhətərig a ia wok me səvənraha, mhəpwəh nətərigien ia wok səvəi Iesu Kristo. ²² Mətə Timoti noien səvənhi ramasan pik. Kimiaha hiəuvəukurən raka mə in ramasitu ia nirak ia wok səvəi nəgkiariien amasan səvəi Kristo rəmwhen iəkunouihī ramo wok irau tata səvənhi. ²³ Ro iamīnhi irə rerik ramrhi mə nəpīn iakukurən mə nari riti tro iou, iakərhi pehe in ruvehe mətōni kimiaha. ²⁴ Nənə iakətigite ia Iərimənu səkitaha mə tripkō mhə tui iou mwi iakuvehe mətōni kimiaha.

²⁵ Mətə rerik ramrhi mə takaməkeikei mərhi pehe Epafroetas rīrərig muvehe mətōni kimiaha. In piak sə kīmrau mīn iarauo pəri wok nənə rauaruagən pəri. Fwe kupwən hiənərhi pehe in ruvehe muvei pehe narimnari me nepwīn masitu ia nirak irə ia nəghimiahaha. ²⁶ In rokeikei pik mə trətōni pam kimiaha. In ramregi rərəha anan ti nəri nə mə hiəregi mə in ramemhə. ²⁷ Pərhiēn nemhəien riti rīməuvehi ipaka remhə, mətə Kumwesən rapi in mapi mwi iou nənə momasan in ia nemhəien səvənhi. Mətə trīni mīnuə rīmamhə pərhiēn iou takregi rərəha pik anan mwi. ²⁸ Ro iamīnhi irə iakokeikei pik mə takərhi pehe in nəpīn hiətōni rerimiahaha tragien mwi, nənə iou mwi nətərigien sə iakamregi rərəha irə tukumiaha truvehe miwən. ²⁹ Ro iamīnhi irə nəpīn in truvehe tukumiaha, kimiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiahaha tukwe ia nəghi Iərimənu səkitaha mhagien asori. Nənə tihəuvei pen nisaiēn m nərmama sə ro me iamīnha irə, ³⁰ ti nəri nə mə ipaka in remhə ti wok səvəi Kristo. In rīpkhekīr mhə ti nīmīruien səvənhi ia nəpīn skai me mə trasitu ia nirak nəpīn suatuk səkimiaha riwən ti nasituien.

3

Kitaha saməfiəutə kitaha ti Iesu Kristo əpa

¹ Piak me, iakuə takəgkiari ia nari riti mwi. Kimiaha tihaməkeikei mhagien ti Iərimənu səkitaha. Iou iakuvəni raka nəgkiariien me i tukumiaha fwe kupwən, nənə təkwtəkwwuni iakamrai pen mwi ia nəkukuə i. Ripkiskai mhə tukw iou ti noien ti nəri nə mə iakukurən mə trasitu ia kimiaha.

² Kimiaha tihamakeikei mhəsiari ti nərmmama me nəha irəha həmwəhen ia kuri me. Tihamakeikei mhəsiari ti nirəha ti nəri nə mə noien səvənraha rərəha. Irəha kamhəni mə tukamakeikei kuvehi ninhum m nərmmama ti nahatən penien mə irəha nərmmama me səvəi Kumwesən.^a ³ Mətə kitaha i nərmmama pərhiən me səvəi Kumwesən səməme Nənimwīn səvənhi ramarə ia reritaha mamō kitaha saməfwaki ia nīpərhiənien. Kitaha saməfiūtə kitaha ti Iesu Kristo əpa, səpwəh nətigite ananien ia noien me kīno ia nīpwrataha iruə. ⁴ Nīpərhiənien iou iakukurən nəfiūtəien iou ti narimnari me iamīnha irə.

Trīni mīnuə iərmama riti nəha rerīn ramrhi mə in rukurən nəfiūtəien in ti nīpwran, iou iakukurən nəfiūtəien iou məpi raka. ⁵ Kaha me səiou irəha nəkur Isrel atukwatukw, nənə iakīməuku pen ia kwənəkwus səvəi Penjamin. Nəpīn iakinətui muvehi nəpīn eit, nənə kuvehi ninhum miou. Trīni mīnuə kani nəkur Isrel atukwatukw me, kwa iou riti ia nirəha. Kupwən iou Farisi riti, nənə iakamesi pen amasan Loa səvəi Moses. ⁶ Iakinokeikei pik nəfwakīien səvənraha mamometə nakalasia me səvəi Iesu Kristo. Ia nīkaren səvəi natukwatukwien nəha kauvehi raku pen ti Loa səvəi Moses kīpkətə mhə noien ərəha riti səiou.

⁷ Mətə narimnari me pam nəha səməme iakinamətigite ia nirəha fwe kupwən nənə rerik rīrhi mə hamasan pik anan, mətə təkwtəkwuni nəha iakətōni mə ho a nəri auər a me ia nirəha ti nəri nə mə iakukurən narimnari me Kristo rīno. ⁸ Mətə rīpko mhə sampam ia kwopun nəha. Təkwtəkwuni iakətōni mə narimnari me pam ho a nəri auər a ia nirəha ti nəri nə mə iakətōni nari riti sə in ramasan pik anan in i mə iakukurən Iesu Kristo Iərimənu səiou. Iakinəpwəh narimnari me pam nəha ti Iesu. Iakətōni narimnari me pam nəha həmwəhen ia nəri pein. Iakinaraka ia nirəha mə iou iakukurən nuvehien Kristo,⁹ nənə tukətōni iou mə iou iərmama riti sə iakīməuvehe mo kuatia kīmrāu mīn, iapkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən ia nīskaiien atukw səiou ia noien səvəi nesi penien Loa, mətə iakatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə iakamahatətə ia Kristo. Nərmmama səməme kamhahatətə iamīnhi Kumwesən ramo irəha həuvehe mhatukwatukw ia nənimen. ¹⁰ Iakokeikei mə takukurən amasan mwi Kristo mīne nīskaiien sə rīno in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə iakokeikei mə nəmisəien me səvəi Kristo tuko mwi ia nīrak pwəh iakuvehe məmwəhen irə ia nemhəien səvənhi ¹¹ mesi pen suatuk nəha meste Kumwesən tro mwi iou iakətui ia nemhəien.

Naiuien səvəi Pol

¹² Iou iapki ni mhə mə iakineste raka noien nəha, uə iakinatukwatukw raka, rekəm. Mətə ti nəri nə mə Iesu Kristo ro iou iakuvehe mo iou iərmama səvənhi, iakamousari mə tako noien səvənhi ruvehe noien səiou. ¹³ Piak me, tukwe iou, ia nətəien səiou, iapkuvehi raka mhə narimnari me nəha. Mətə nəri kuatia i iakamo. Iakamenouenou ia narimnari me ia təkutak, iakaməmwur pik mauvehi nīseseien ti nəri sə raməmak kupwən ia nīrak. ¹⁴ Iakamaiu pen atukwatukw ti kwopun tako sampam ia naiuien səiou ikin mə takuvehi nəri amasan riti tukuvei pehe miou. Nəri amasan nəha in i nīmīruien rerīn sə Kumwesən rīnəkweīn kitaha tukwe mə tsəuvən fwe irənhə mhəuvehi ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁵ Nənə kitaha pam nərmmama səməme səuvəskai raka ia nīmīruien səkitaha tsaməkeikei mhəuvehi nətərigien me nəha. Mətə trīni mīnuə kimiaha nepwīn

3:2: Sam 22:16,20, Rev 22:15 **a 3:2:** Nərmmama nepwīn nəha irəha kamhəuvehi ninhum m nərmmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə trahatən pen mə irəha nərmmama me səvəi Kumwesən. Mətə aposol me hənī me rekəm, nahatətəien ia Iesu Kristo in suatuk ro ik ikuvehe iərmama səvəi Kumwesən. **3:3:** Rom 2:29 **3:4:** 2Kor 11:18,21 **3:5:** Luk 1:59, Rom 11:1, 2Kor 11:22, Wok Me 23:6 **3:6:** Wok Me 8:3 **3:7:** Mat 13:44,46 **3:9:** Rom 3:21-22 **3:10:** Rom 6:3-5, Rom 8:17, Kal 6:17 **3:11:** Wok Me 4:2, Rev 20:5-6 **3:12:** 1Tim 6:12,19, Wok Me 9:5-6 **3:14:** 1Kor 9:24 **3:15:** 1Kor 2:6

nətərigien səkimiāha ropə, Kumwesən tro pui pehe nəri nəha m kīmiāha hiətoni. ¹⁶ Mətə nəri kuatia i mə pwəh səkwtəmhiri əknekīn nəfe səuvəuvehi raka mhəpwəh narakaien irə.

¹⁷ Piak me, kīmiāha tihəuvehe mho kuatia mhesi pen təmwki nisuk sə iakino raka hiətoni, nənə mhətoni amasan səməme kamhesi pen təmwki nisumaha. ¹⁸ Iakuvəni pehe raka nəgkiariien i tukumiāha nəpīn rīpīk, nənə təkwtəkwni iakani pehe mwi nise nənimek ramaiu. Nərmama həpīk nəha irəha həpwəh nokeikeiien mə tuhəregi kaməvisau nemhəien səvəi Kristo ia nei kamarkuau. ¹⁹ Ia nəpīn sampam tukouraha irəha. Kumwesən səvənraha in nə tīpwīnraha. Irəha kamhəfiəutə irəha ti noien me sə ro a naurisien. Nətərigien səvənraha ramevən a ti narimnari me ia təkure tīprənə i. ²⁰ Mətə kītaha nərmama imwətaha fwe ia neiai. Kītaha sameitenhi iərmama riti truku pen ikīn muvehimīru kītaha. Iərmama nəha in i Iesu Kristo Iərimənu səkītaha. ²¹ In truvsini nīpwrataha i sə rəpou, mo rəmwhen ia nīpwran sə rīskai mamser. In tro iamīnhi irə ia nīskaiien səvənhi sə in ramo narimnari me pam irə səvəi tīprənə i kamhəsiai in mamho nəkwān.

4

¹ Ro pen piak keikei me kīmiāha tihaməkeikei mhərer əknekīn iamīnhi irə ia Iərimənu səkītaha. Kīmiāha nərmama keikei me səiou iakamokeikei pīk mə takətoni kīmiāha. Hiamo rerīk ramagien. Iakamregi ramasan tukumiāha rəmwhen ia iərmama sə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien irə.

Pol raməvhag m nəkur Filipae

² Iuotia mīne Sintike, iakaməgkiari vivi m kīmirau mə tirouəmwur mə nətərigien səkīmirau truvehe mo kuatia ti nəri nə mə kīmirau pəri irouahatətə ia Iərimənu səkītaha. ³ Iakaməres ik mwi, iərmama sə ikino pəri wok krau mik,^a tikasitu ia prən mi i, ti nəri nə mə iakino pīk wok kīmrakar mīnrau, krīnouasitu ia nirak rouni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo kīmaha Klemen mīne piak me nepwīn mwi səməme hənāsitu ia wok, nəghīnraha fwe ia nəkukuə səvəi nīmīruien.

⁴ Tihagien ia nəpīn me ti Iərimənu səkītaha. Iakini mwi mə tihagien. ⁵ Pwəh nərmama hətoni noien səkimiāha mə ramasan məpou. Tīpko mhə tui Iərimənu səkītaha rīrərig pehe mwi. ⁶ Rerīmiāha trəpwəh nīrhi pīkien narimnari me. Nəri auər a mə nəri ouihi uə nəri asori, mətə narimnari me pam səməme hiokeikei tihəfwaki tukwe. Tihəfwaki mhəres Kumwesən mhəni tanak tukwe in. ⁷ Nənə Kumwesən truvei pehe m kīmiāha nəmərīnuien sə rasori pīk məpi raka nukurənien me pam səvəi nərmama. Nəmərīnuien nəha trərimənu amasan ia rerīmiāha mīne nətərigien səkimiāha ti nəri nə mə hiamahatətə ia Iesu Kristo.

⁸ Piak me, nəfe nəghīn ro nīpərhienien, nəfe nəghīn ro nisaiien, nəfe nəghīn ratukwatukw, nəfe nəghīn rəmher, nəfe nəghīn kamīni mə ramasan musəpə kamokeikei, trīni mīnuə nari riti nəha ikīn ratukwatukw mə tukəgnəgīni irə, tihətərig ia narimnari me nəha. ⁹ Nəfe nəghīn hiəuvəregi mhətoni iakīnahatən kīmiāha irə ia nəgkiariien mīne noien səiou kīmiāha tihaməkeikei mho nənə Kumwesən i in nukune nəmərīnuien tramarə tukumiāha.

Pol rəgnəgīni nəkur Filipae ti nasituien səvənraha

3:16: Kal 6:16   **3:17:** 1Kor 4:16, 1Tes 1:7, 1Tes 5:3   **3:18:** 1Kor 1:23, Kal 6:12   **3:19:** Rom 16:18, Rom 8:5-6   **3:20:** Efes 2:6,19   **3:21:** Rom 8:29, 1Kor 15:28, 1Kor 15:43-53   **4:1:** 1Tes 2:19-20   **4:3:** Sam 69:28, Luk 10:20, Rev 20:12   **a 4:3:** Kīpkukurən mhə mə sin nəha iərmama nəha Pol raməgkiari irə krīnouwok irau min fwe taon nəha Filipae.   **4:4:** Fil 3:1   **4:5:** Hip 10:25,37, Jem 5:8-9   **4:6:** Mat 6:25-34, Kol 4:2   **4:7:** Aes 26:3, Jon 14:27, Kol 3:15   **4:8:** Rom 12:17   **4:9:** Rom 16:20, 1Kor 14:33, 1Tes 5:23

¹⁰ Iərimənu səkitaha ro iou iakamagien pik ti nəri nə mə fwe tui kwopti hiəpkasitu mhə ia nirak, mətə təkwtəkwuni nəha rerimiahaha ramrhi mwi iou. Ripko mhə nīpwrai nəgkiariien səiou mə kimiahaha hiənenouenou iou, mətə suatuk riwən mə tihasitu ia nirak. ¹¹ Iapkinini mhə iamīnhi irə ti nəri nə mə narimnari me səiou riwən, rekəm. Iou iakuvəukurən raka suatuk rerik ramagien a ia nəpīn me pam nəri auər a mə narəien səiou ramasan uə rərəha. ¹² Iou iakinərə raka ia narəien i narimnari me səiou riwən irə mukurən, nənə mukurən raka mwi narəien i narimnari me səiou ripik irə məpi raka iou. Nəfe narəien iakamarə irə, nəri auər a mə nəveginien sənək rasori uə rouihi, uə nautə səiou rasori uə rouihi, mətə iakukurən pam raka narəien tukwe mamagien a. ¹³ Ti nəri nə mə Kristo riməuvei pehe niskaiien səvənhi miou, nənə iakukurən narəien ia narəien me pam.^b

¹⁴ Mətə kimiahaha hiəno noien amasan nəpīn hiənasitu ia nirak ia nərəhaien sə iakinərə irə. ¹⁵ Nīpərhienien, kimiahaha nəkur Filipae hiəuvəukurən raka mə nəpīn hiənamregi vi a nəgkiariien amasan səvəi Kristo, nəpīn iakiməier ia profens Masetonia, kimiahaha əpa hiənasitu ia nirak ia mane. Nakalasia me nepwīn ia kwopun riti mwi həiwən sə hasitu ia nirak. ¹⁶ Nəpīn iakamarə ia taon nəha Tesalonaeka ripko mhə nəpīn kuatia a hiamərhi pehe mane miou. ¹⁷ Ripko mhə iakamətui mane mə tihəuvei pehe miou, mətə iakokeikei mə nasituien i səkimiahaha trukua kwənkwan, in nə Kumwesən trəgnəgini kimiahaha tukwe. ¹⁸ Iakiməuvehi pam narimnari me səməme hiənərhi pehe miou, nənə rəmwhen məpi raka. Nəpīn Epafrotaetas riməuvehi narimnari me muvehe muvei pehe miou, təkwtəkwuni nəha narimnari me səiou həuvəpik. Narimnari me nəha hiəməuvei pehe miou rəmwhen ia nəri kauvani ia təkure nifatə nipekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesən in ruvehi rerin ramagien tukwe. ¹⁹ Nənə Kumwesən səiou sə nautə səvənhi rasori, mauvehi niskaiien fwe ia neiai, in truvehi pehe m kimiahaha nəfe nəghin riwən tani kimiahaha ti nəri nə mə hiəməuvehe mho kuatia kimiahaha Iesu Kristo.

²⁰ Pwəh nəgnəginiien revən ti Kumwesən Tata səkitaha ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

Nəgkiariien sampam

²¹ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti nərmama me pam səvəi Iesu Kristo. Piəvtaha me i kimaha mīnraha, irəha mwi həni ramasan tukumiahaha. ²² Nərmama me pam səvəi Kumwesən ia kwopun i kamhəni ramasan tukumiahaha, nənə nərmama nepwīn mwi səməme kamhəni nīpərhienien ia Kristo fwe ia nimwə səvəi Kig Sisa kamhəni ramasan tukumiahaha. ²³ Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiahaha.

4:11: 1Tim 6:6   **4:13:** 2Kor 12:10, 2Tim 4:17   **b 4:13:** Uə “Iakukurən noien narimnari me pam.”
4:15: 2Kor 11:9   **4:18:** Fil 2:25, Esik 20:41, Efes 5:2   **4:22:** Fil 1:13

Kolosi

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Kolosi in nəkukuə sə ro kahar i Pol rımərai nəpın in ramarə ia kalapus fwe Rom ia nəpın riti ipaka ti nuk 59 uə 60. Epafras revən fwe Rom mını pen ti Pol mə nahatən eikuə me nepwın fwe Kolosi kamhahatən nərmama mə nahatətəien səvənraha ia Kristo rıpkəmwhen mhə. Nahatən eikuə me nəha hamahatən irəha mə tuhəfwaki m nagelo me, mhəsi pen natuakəmien me nepwın, mhəsiai mwi nəpın ikinan me nepwın. Pol rırai nəkukuə i revən ti nırəha mə tuhaməkeikei mhərər əknekın, mhəpwəh nətərigien ia nahatən eikuə me nəha. Kristo in rasori ia narımnari me pam. Nemhəien səvəi Kristo in əpa ruvehimıru kıtaha ti noien ərəha me səkitaha. Iesu rıfi nari ia kıtaha tsəpwəh mwi nisaiien natuakəmien me səvəi iərmama.

¹ Iou Pol, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwən mə tako, mıne piəvtaha Timoti. ² Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Kolosi.

Kimiaha nə piəvmaha me hiəməuvehe mho kuatia kimiaha Kristo, hiama-hatətə pərhiən irə.

Pwəh Kumwesən Tata səkitaha trəriari pehe namasanien mıne nəmərınuien m kimiaha.

Nəgnəginiien mine nəfwakien

³ Nəpın me pam, nəpın kimaha iahaməfwaki tukumiaha, iahaməni tanak ti Kumwesən i in Tata səvəi Iesu Kristo İərimənu səkitaha. ⁴ Iahaməni tanak tukwe in ti nəri nə mə iahəuvəregi raka mə kimiaha hiamahatətə əknekın ia Iesu Kristo nənə mamhokeikei pik nərmama me səvəi Kumwesən.

⁵ Nahatətəien mıne nokeikeiien səkimiaha ro iamınhi irə ti nəri nə mə hiəukurən amasan ia rerımiaha mə Kumwesən truvei pehe nəfe nari sə rınəpnəpenə irə m kimiaha fwe ia neiai. Hiəuvəregi raka narımnari me nəha ia nəgkiariien pərhiən, in i nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. ⁶ Ia kwopun me pam ia təkure tıprənə nərmama kamhəni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, nənə raukuə mamə kwənkwan mauverə mamə amasan nımıruien səvəi nərmama me həpik. Rəmwhen a mwi ia kimiaha nəpın hiamregi mhəukurən nıpərhieniən nəha ia namasanien səvəi Kumwesən, nənə rauverə mwi mukuə ia nımıruien səkimiaha. ⁷ Epafras rınahatən kimiaha ia nəgkiariien nəha. In iərmama riti səkimaha iahokeikei pik in, iahamo tukwini pəri nari kimaha min. Kimaha iahəukurən nətigiteien irə, ramasitu ia wok səvəi Kristo maməgkiari tukwini səkimaha. ⁸ In rıməni pehe tukumaha i mə nokeikeiien səkimiaha rasori raku pen ti Nənımwın İkinan.

⁹ Ro iamınhi irə nəpın iahəregi nəvisaiien nəha, nənə iahaməfwaki tukumi-aha ia nəpın me pam, mamhəres mə kimiaha tihəuvehe mhəukurən amasan pam nəkwai Kumwesən ia nukurəniən sə raku pen ti Nənımwın səvənhi. ¹⁰ Ro iamınhi irə mıne kimiaha tihamarə ia narəien atukwatukw sə ramo İərimənu səkitaha rerın ramagien, mamhəukuə kwənkwiamiaha ia noien amasan me pam, nənə ia nəpın me nukurəniən səkimiaha truvehe masori mwi hiəukurən amasan mwi Kumwesən. ¹¹ Iahaməfwaki mə nıskaiien asori səvəi Kumwesən tro kimiaha hiəskai nəpın nərhəien truvehe, pwəh hiərer əknekın ia nəpın me pam, nənə mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, nənə mamho kimiaha hiamagien ¹² mamhəni tanak ti Tata Kumwesən ti nəri nə mə in rıno kimiaha

mə hiəukurən nuvehi pəriien nautə kimiaha nərmama ikinan me səvənhi. In rīnəmri karen nautə nəha ia kwopun rukuraan ikin. ¹³ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə in ripeci raka kitaha ia niskaiien səvəi nəpitəvien, mīpeci pen kitaha ia nitətə sə Tini keikei ramərimənu irə. ¹⁴ Tini rīfi nari ia kitaha, mo mə Kumwesən trəpwəh nərpwīnien noien ərəha me səkitaha.

Kristo in rasori ia narimnari me pam

¹⁵ Tini Kumwesən in rəmwhen atukwatukw ia Tata səvənhi sə səpkətoni mhə. In nəmritaik sə in rasori ia neiai mīne tīprənə mīne narimnari me pam. ¹⁶ In rasori ti nəri nə mə in rīno pam narimnari me nəha, narimnari me səməme samətoni mīne səməme səpkətoni mhə, kig me, uə ieni mə, uə nənimwīn me səməme kamhəuvehi nasoriien mīne nərimənuien. Narimnari me pam nəha, Tini Kumwesən rīno irəha mə səvənhi. ¹⁷ In rīməkupwən marə ia narimnari me pam, nənə narimnari me pam kamharə ti nəri nə mə niskaiien səvənhi raməkwtəmhirī irəha. ¹⁸ In rasori ia nakalasia me səvənhi irəha həmwhen ia nīpwran in kənkəpwə. In nukunen, iərmama sə rīməkupwən mətui mwi ia nemhəien səvənhi, ro pen in ramasan ia narimnari me pam mukupwən. ¹⁹ Kumwesən ramarə pam ia reri Tini mukuər irə. Nənə Kumwesən rerin ragien pwəh ro iamīnhi irə. ²⁰ Rerīn ragien ripeci narimnari me pam ia təkure tīprənə mīne ia neiai hənəvisə irəha mīn, muvi sīmwin pehe irəha ia tini, nənə məmri nəmərīnuien ia nīten sə rīnaiu ia nei kamarkuauī.

²¹ Fwe kupwən kimiaha hiamarə isipwīn ti Kumwesən. Hiaməmwəki in ti nəri nə mə rerimīaha ramrhi ərəha in, nənə mamho noien ərəha me. ²² Mətə təkwtəkwuni, ti nəri nə mə Tini ruvehe iərmama məmwhen ia kitaha, memhə, ro pen Kumwesən ro kimiaha hiəuvehe in me nepwīn. In ro iamīnhi irə mə trərpwi irapw kimiaha ia nənimen hiatukwatukw pam,^a mhəmher, kəpwəh nətoniien noien ərəha riti səkimīaha. ²³ Mətə tihaməkeikei mhəmwur pen ia nahatətəien səkimīaha, mamhərer əknekīn irə, mhəpwəh nikiukiuien, mhəpwəh narakaiien ia noien sə hiaməmri pen əknekīn nətəriɡien səkimīaha ia nəɡkiariien amasan nəha hiəuvəregi raka mīne nəfe rani. Kīnəvisau irapw raka nəɡkiariien amasan nəha ia kwopun me ia tīprənə. Iou Pol, iou iərmama riti sə iakamasitu ia wok nəha.

Pol ramasitu mamsese ti nakalasia me səvəi Iesu Kristo

²⁴ Təkwtəkwuni rerik ragien a mə kamo nəmisəien miou tukumīaha.^b Ia nəmisəien me i iakamregi ia nīpwrak, iakamrīpīn pen a mamō sampam ia nəmisəien me səvəi Kristo səməme in rīməregi ti nīpwran. Nīpwran nə in nə nakalasia me səvənhi. ²⁵ Iou iərmama riti sə iakamasitu ia nakalasia me nəha. Kumwesən rīnəmri pehe wok i ia rəɡik mə takasitu ia kimīaha, məvisau irapw pam nəɡkiariien səvənhi m kimīaha. ²⁶ Nəɡkiariien nəha in nəɡkiariien riti səvəi Kumwesən rīnərkwafə ti nərmama fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni nəha Kumwesən rīno pui m nərmama me səvənhi. ²⁷ Kumwesən rokeikei mə tro nərmama me nəha səvənhi hətoni mhəukurən mə nəɡkiariien nəha in rīnərkwafə i truvei pen nautə amasan m nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nautə amasan nəha Kristo ia rerimīaha, iəmə sə hiamətīɡite irə truvei pehe nasoriien m kimīaha ia neiai.

1:13: Luk 22:53, Efes 2:2   **1:14:** Efes 1:6,7   **1:15:** 2Kor 4:4, Jon 1:18   **1:16:** Jon 1:3,10   **1:17:** Jon 1:1, 8:58   **1:18:** Efes 1:22-23, Wok Me 26:23, Rev 1:5   **1:19:** Jon 1:16, Kol 2:9   **1:20:** Efes 1:10, 2:16, Rom 5:1, Efes 1:7, 2:13, 1Jon 2:2   **1:21:** Rom 5:10, Efes 2:12, 4:18   **1:22:** Efes 2:14-16, Efes 5:27   **a** **1:22:** Uə “kimīaha nəkur ikinan me səvənhi.”   **1:23:** Efes 3:17, Hip 3:14, Mak 16:15, 1Tim 3:16   **1:24:** Efes 3:13   **b** **1:24:** Pol raməmak fwe ia kalapus nəpīn rīrai nəkukuə i. Kalapus nəha in nəha nəmisəien sə Pol raməɡkiari irə ia vas 24.   **1:25:** Efes 3:2,7-8   **1:26:** Rom 16:25-26, Efes 3:3-5,9-10   **1:27:** Efes 1:18, 1Tim 1:1

²⁸ Kristo naha, kimaha iahamani irapw in, mamhəvəhag m nərmama me pam, mamhahatən nərmama me pam ia nukurənien me pam, mə irəha pam tuhəuvehe mhəmruə ia noien səvəi Kristo, nənə iahərpwi irapw irəha ia nəmri Kumwesən. ²⁹ Ia noien naha iakamənwur mamsese tukwe mamesi pen niskaiien asori səvəi Kristo sə ramo wok ia nimiruien səiou.

2

¹ Iakokeikei mə tihəukurən mə iou iakamsese pik tukumiaha nəkur Kolosi, mine nəkur Laotisia, mine nakalasia me pam səməme həkətoni raka mhə nənimek ia nəpən riti. ² Iakokeikei mə takasitu ia nirəha pwəh həregi ramasan fwe ia rerənraha, mhəuvehe mho kuatia mhokeikei irəha me, mhəukurən amasan nīpwrai nəgkiariien pərhiən nənə mhəuvehi namasanien me pam səvəi noien i. Ro iamənhi irə irəha tuhəukurən nīpwrai nəgkiariien sə Kumwesən rīnərkwafə i fwe kupwən. Nəgkiariien naha in Kristo, ³ iəmə sə Kumwesən rīnərkwafə pen nukurənien amasan me pam səvənhi irə. ⁴ Iakaməgkiari iamənhi irə m kimiaha ti nəsisəgien ia nəgkiariien eikuə me səvəi nərmama sə rəsien mavi raka nətərigien səkimiaha. ⁵ Nīpərhiənien, nīpwrak rīpkarə mhə kimiaha min, mətə iakamarə kitaha m kimiaha ia nənīmwiik. Nənə rerik ragien pik ti nəri nə mə iakamətoni mə nətərigien səkimiaha kuatia a, nənə hiamahatətə əknekīn ia Kristo.

Nərmama me səvəi Kristo nimiruien səvənraha ruvəuvehe muvəukuər raka

⁶ Ti nəri nə mə kimiaha hiəməuvehi Iesu Kristo mə in Iərimənu səkimiaha, nənə tihaməkeikei mharə ia narəien kuatia kimiaha min. ⁷ Tihəkwtəmhirī əknekīn in rəmwhen ia nuai nei raməkwtəmhirī əknekīn tīprənə. Nimiruien səkimiaha traməkeikei mərəer əknekīn irə rəmwhen ia nīmwe sə ramərəer əknekīn ia tīprənə. Nahatətəien səkimiaha traməkeikei mīskai ia nəpīn me pam rəmwhen kinahatən raka kimiaha irə. Nənə ia nəpīn me pam tihaməkeikei mhəni tanak m Kumwesən.

⁸ Nərmama nepwīn naha irəha kamhəni mə hokeikei pik nukurənien. Mətə nəgkiariien səvənraha ro neikuəien i, nīpwran riwən, ti nəri nə mə ramesi pen a nahatənien səvəi nərmama mine nənīmwiin me i irəha nukune noien me səvəi tīprənə i. Nəgkiariien səvənraha rīpkesi pen mhə nəvisaiien ia Kristo. Tihamətui amasan mə nərmama me naha tuhəpwəh nərkwiiien kimiaha ia nəgkiariien me səvənraha.

⁹ Iakani iamənhi irə ti nəri nə mə iərmama naha Kristo, Kumwesən ramarə pam ia nīpwran mukuər irə. ¹⁰ Nənə ti nəri nə mə kimiaha hiəməuvehe mho kuatia kimiaha min nimiruien səkimiaha ruvəukuər raka nari riti mwi riwən tihaməkeikei mhətui. Kristo in rasori ia nənīmwiin me pam səməme kamhəuvehi nasoriien mine nərimənuien. ¹¹ Nənə ti nəri nə mə hiəməuvehe mho kuatia kimiaha min, kuvəuvehi raka ninhum m kimiaha. Mətə nuvehiiien ninhum naha iakani rīpko mhə sə naha iərmama riti ro ia rəgin, rekəm. Iakani nuvehiiien ninhum naha Kristo rino mərəi raka noien ərəha səvəi nīpwramiaha. ¹² Nənə nəpīn kino paptəes ia kimiaha, kinīmwi kimiaha kimiaha min. Ia paptəes naha kiməuvehi utə mwi kimiaha hiətui mwi ia nemhəien kimiaha min, ti nəri nə mə hiamahatətə ia niskaiien səvəi Kumwesən. Ia niskaiien naha in rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi.

Ia nei kamarkuauī Kumwesən rīfi nari ia nərmama me səvənhi

¹³ Kimiaha nərmama rīpko mhə kimiaha nəkur Isrel kəpwəh nuvehiiien ninhum m kimiaha ia nīpwramiaha, fwe kupwən rəmwhen mə hiəuvamhə

1:28: Efes 4:13   **1:29:** Efes 3:7,20, Fil 4:13   **2:2:** Efes 3:4,18, Kol 1:26   **2:3:** Aes 45:3, 1Kor 1:24,30, Efes 3:19   **2:4:** Rom 16:18, Efes 5:6, Kol 2:8   **2:5:** 1Kor 5:3   **2:7:** Efes 3:17, Efes 2:20-22
2:8: Kol 2:3   **2:9:** Jon 1:14,16   **2:10:** Efes 1:21-22   **2:11:** Rom 2:29   **2:12:** Rom 6:4, Efes 1:19-20, Kol 3:1   **2:13:** Efes 2:1,4-5

raka ti nəri nə mə hiənamo noien ərəha me, mətə Kumwesən ruvei pehe nimiruien vi m kimiaha nəpin rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. In rinenouenou raka noien ərəha me pam səkitaha. ¹⁴ Nəkukuə nəha rərəha ia kitaha kimərai pen noien ərəha me irə səkitaha mə tukərpwın pehe m kitaha, Kumwesən ruvəvehi raka raka nəkukuə nəha irau nəgkiariien me səvəi Loa səməme kamhərkwi kitaha, mərui tərini pen ia nei kamarkuau. Ro pen in rifi nari ia kitaha. ¹⁵ Ia nei kamarkuau Kumwesən rətəfi niskaiien səvəi nənimwın me səməme kamhəvehi nasoriien mine nərīmənuien. Rəmwhen mə rərihi tərini rəginraha, miri irapw irəha ia nəmri nərmama, mahatən pen mə ruvəvehi irapw niskaiien səvənraha ia naruağənien.

¹⁶ Ro pen tihəpwəh nəsenien iərmama riti rəkiri noien səkimiaha ia nıkaren səvəi nəfe hiamani uə hiamənimwi, uə ia nıkaren səvəi nəfe hiamo ia nəpin ikinan me, uə nəpin səvəi məkwə vi, uə sapat. ¹⁷ Narimnari me nəha həmwhen a ia nənimwi nari sə rəpwəh ihi nier peheien, mətə nıpwran in Kristo. ¹⁸ Nərmama nepwın nəha irəha kamhəni mə nərmama tuhaməkeikei mhəvehi irapw nətərigien səvənraha nənə mhəfwaki m nagelo me. Irəha kamhəni nəgkiariien nəha mamhərer ia nəməkrəhəien me səvənraha səməme hənətoni. Kimiaha tihəpwəh nukurirəien irəha kamo hiarfai ia nəfe nari hiamaiu tukwe. Nərmama me nəha kamhəfiutə ia nirəha ti nəri nıpwran riwən, mamhəni nəfe ruku pen ti nətərigien atukw səvənraha. ¹⁹ Irəha həpkəkwtəmhiru əknekin mhə Kristo, mətə in rəmwhen ia kənkəpwə iərmama. Kitaha səmwhen ia nıpwrai iərmama nəha kwənəkwas me həkwi tərini kwopun nıkəkrin me riripin ikin. Nəpin Kristo raməkwməni kitaha nənə kitaha pam səuverə ia nuverəien sə ruku pen ti Kumwesən.

²⁰ Kimiaha hiəuvamhə raka kimiaha Kristo. Hiənaraka raka raka ia nənimwın me i irəha nukune noien me səvəi tiprənə i. Mə ro iamınhi irə rəfo kimiaha hiamarə ihi rəmwhen kimiaha nərmama me səvəi tiprənə? Rəfo kimiaha hiaməsiai natuakəmien me i kamhəni iamınhi irə mə, ²¹ “Tikəpwəh nuvehien, məpwəh nənə əghanien, məpwəh nırapiien?” ²² Natuakəmien me nəha kamhəni nəveginien mine narimnari me hiani uə hiəvehi nənə triwən mwi. Kamhesi pen nətərigien mine nahatənien səvəi iərmama. ²³ Nıpərhienien, rosi nərmama me nepwın kamhətə mə natuakəmien me nəha ho nukurənien i ti nəri nə mə ikamesi pen maməmwur mə tikəfwaki skai m Kumwesən, mauvehi irapw nətərigien səim, nıpwram raməmisə i. Mətə natuakəmien me nəha ko həpkasitu mhə mhəsisəg noien ərəha səvəi nıpwrataha.

3

Nərmama me səvəi Iesu Kristo tuhaməkeikei mharkahu ia nimiruien vi

¹ Ti nəri nə mə Kumwesən rino kimiaha hiətui mwi ia nemhəien kimiaha Kristo, ro pen təkwtəkwuni nəha tihaməkeikei mhətui narimnari me fwe irənhə ia kwopun nəha Iesu raməkure ikin ia nıkare Kumwesən mwatuk. ² Nətərigien səkimiaha traməkeikei məmak ia narimnari me fwe irənhə, mətə trəpwəh nəmakien ia narimnari me ia təkure tiprənə i. ³ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə kimiaha hiəuvamhə raka, nimiruien səkimiaha kınərkwafə pen ia Kumwesən kimiaha Kristo. ⁴ Nimiruien pərhien səkitaha in nə Kristo. Nənə nəpin Kristo trirərig pehe mwi, Kumwesən tro nərmama pam hətəni Kristo mine kitaha, nənə irəha tuhətəni namasanien mine niskaiien səvənhi.

2:14: Efes 2:14-16, 1Pit 2:24   **2:15:** Kol 1:13   **2:16:** Rom 14:1-12   **2:17:** Hip 8:5, 10:1   **2:19:** Efes 2:21, Efes 4:15-16   **2:22:** Aes 29:13, Mat 15:9   **3:1:** Kol 2:12, Mak 12:36, 16:19, Efes 1:20   **3:2:** Mat 6:33   **3:3:** Rom 6:2, 2Kor 5:14   **3:4:** Fil 1:21, 1Kor 15:43, 1Jon 3:2

⁵ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh anan noien ərəha səvəi tīprənə me i: nīpran mine nərman kamhəiri əpnəpen irəha me, irəha kamho noien ərəha sə ro a naurisien, mamhokeikei pik irəha me ti noien ərəha, nətərigien səvənraha rukuər ia noien ərəha, rerinraha ramakres (noien nəha rəmwhen mə kamhəfwaki pen m nənīmwi nari me). ⁶ Noien me nəha kamho niemaha raməpi Kumwesən. Trijko mhə tui in ruvehe mərpwīn noien ərəha me səvəi nərmana me nəha səməme kamhərui nəkwān. ⁷ Fwe kupwən kimiaha mwi hiamarə mamho noien ərəha me nəha nəpīn noien ərəha me nəha kamhərimənu ia kimiaha. ⁸ Mətə təkwtəkwwuni nəha tihaməkeikei mharaka pam ia nirəha: niemaha, nətəpaharien, nəmwəkiiēn iərmama, niniēn nīkare iəramə, mine nəgkariēn əmkemik sə raku pen ia tərhui iəramə. ⁹ Tihəpwəh neikuəien ia kimiaha me, ti nəri nə mə hianəpwəh raka nīmīruēn akuas səkimiaha mine noien ərəha me səvənhi, ¹⁰ nənə mharkahu ia nīmīruēn vi. Nīmīruēn vi nəha in nəha iərmama vi sə Kumwesən rino, mamərməvi ia nətərigien səvənhi mə truvehe məmwhen irə. ¹¹ Ti nəri nə mə kitaha səuvəuvehe mhəno nərmana vi me ia kitaha nəri auər a mə ik iəmə Isrel uə rījko mhə ik iəmə Isrel, kuvehi ninhum mik uə kīpkuvehi mhə ninhum mik, ikukurən amasan nari uə ipkukurən amasan mhə nari, ik slef uə rījko mhə ik slef, mətə Kristo in narimnari me pam, mamarə ia reritaha pam.

¹² Kimiaha nərmana Kumwesən rīmərfi kimiaha. Kimiaha nərmana ikinan mine nərmana keikei me səvənhi. Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi pen nīmīruēn vi nəha səkimiaha rəmwhen ia karkahu səkimiaha. Kimiaha tihaməkeikei mhəpi ti nərmana, mho ramasan mīnraha, mhəuvehi irapw nətərigien səkimiaha, mhəpkəfiūtə mhə ia kimiaha, mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, ¹³ mhəpwəh nəseniēn niemaha rəpi akwauakw kimiaha. Trini mīnuə iərmama riti ro rərəha ia kimiaha riti ramasan mə hienouenou i. Iərimənu səkimiaha rinenouenou noien ərəha me səkimiaha. Ro pen kimiaha mwi tihaməkeikei mhenouenou noien ərəha me səkimiaha me. ¹⁴ Nənə irənhə ia noien me pam nəha, tiharkahu nokeikeiēn sə ravi tərini amasan narimnari me pam həuvehe mho kuatia.

¹⁵ Nənə pwəh nəmərīnuēn səvəi Kristo rərimənu ia rerimīaha, ti nəri nə mə Kumwesən rīnəkwein ia kimiaha mə tihəuvehe mhousəsimwīn rəmwhen nīpwrai iərmama kuatia mharə ia nəmərīnuēn nəha. Nənə ia nəpīn me kimiaha tihaməkeikei mhəni tanak m Kumwesən. ¹⁶ Pwəh nəgkariēn səvəi Kristo ramarə pəpwīə ia rerimīaha, hiamahatən mamhəvəhag m kimiaha me ia nukurənien me pam. Tihani nīpu me ia nəkukuə nəha Ol Sam, mine nīpu me səvəi nəfwakiiēn, mine nīpu me səməme kamhəuku pen ti Nənīmwiēn Ikinan, mhəgnəgīni Kumwesən mə rerimīaha rəgien tukwe. ¹⁷ Narimnari me pam səməme hiamə, mine nəgkariēn me pam səməme hiaməni, tihamo mamhəni ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha, mamhəni tanak m Tata Kumwesən tukwe.

Nəvəhagien revən ti nakalasia me ia nimwə me səvənraha

¹⁸ Kimiaha nīpran me, tihaməkeikei mhəšiai nərman me səkimiaha. In nə noien atukwatukw nīpran me kamhahatətə ia Iərimənu tuho.

¹⁹ Kimiaha nərman me, tihaməkeikei mhokeikei nīpran me səkimiaha, mhəpwəh nomətəien irəha.

²⁰ Kimiaha nəkwərhakwərha me, tihaməkeikei mho nəkwai tata mine mama me səkimiaha ia narimnari me pam, ti nəri nə mə noien i ramo Iərimənu səkitaha rerin ramagien.

3:8: Efes 4:25-31, 5:4   **3:9:** Efes 4:22,25   **3:10:** Efes 4:24   **3:11:** Kal 3:28   **3:12:** 1Tes 2:9, Efes 4:2,32   **3:13:** Efes 4:32, 5:2   **3:14:** Rom 13:8-10, 1Kor 13:13, Efes 4:3   **3:15:** Fil 4:7, 1Kor 12:13,27, Efes 4:4   **3:16:** Efes 5:19   **3:17:** 1Kor 10:31, Efes 5:20   **3:18:** Efes 5:22   **3:19:** Efes 5:25   **3:20:** Efes 6:1

²¹ Kimiaha tata me, tihəpwəh noien nəkwərhakwərha me səkimiaha niemaha rəpi irəha, kamo nətəriɡien səvənraha rımwei.

²² Kimiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha ia tıprənə i ia narımnari me pam, mətə tihəpwəh noien nəpın kamhətoni a kimiaha rəmwhen ia nərmama səməme kamhəmwur mə tuho nərmama rerınraha ragien, mətə tiho ia rerimiaha pam mhehekır İərimənu səkitaha.

²³ Nəfe nəghın hiamo, tiho ia rerimiaha pam rəmwhen hiamo tukwini nari m İərimənu səkitaha, rıpkə mhə hiamo tukwini nari m nərmama. ²⁴ Kimiaha hiəukurən mə İərimənu səkitaha truvei pehe nərəkuien atukwatukw səvəi narımnari me səməme hiamo. Nərəkuien nəha in rınəmri karen raka mə səvəi nərmama me səvənhi. İərimənu pərhiən sə hiamo tukwini nari min in nə Kristo. ²⁵ Mətə iərmama sə ramo rərəha truvehi atukwatukw mwi nərəkuien səvəi noien ərəha səvənhi, ti nəri nə mə Kumwesən ramo raməmnəmwhen m nərmama me pam.

4

¹ Kimiaha nəmə asori me, tihaməkeikei mho ratukwatukw m slef me səkimiaha pwəh rəmnəmwhen a. Tiho iamınhi irə ti nəri nə mə hiəukurən mə kimiaha mwi hiamarə tegın iəmə asori riti. Iəmə asori nəha in fwe ia neiai.

Nəvəhagien me nepwın mwi

² Kimiaha tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən ia nəpın me. Nəpın tihəfwaki irə, tihəpwəh nəpriien, mamhəni tanak m Kumwesən.

³ Tihaməfwaki mwi tukumaha mə Kumwesən trəsevər ia təpınhə tukumaha pwəh iahəni irapw nəvisaien ia Kristo sə fwe kupwən ramərkwafə. Nəɡkiariien i in i iakınani irapw nənə kuvehi puvnimwə iou ia kalapus tukwe.

⁴ Tihəfwaki mə takını irapw nəɡkiariien nəha trəmher amasan rəmwhen a mə takaməkeikei mo iamınhi irə. ⁵ Kimiaha tihaməkeikei mho nari ia nukurəniən ia nəmri nərmama iruə me mhəpwəh nətə waien ia nəpın riti səkimiaha ti nuvi peheien irəha. ⁶ Pwəh nəɡkiariien səkimiaha ramasan ia nəpın me məsien rəmwhen ia nəveɡinien kuvei pen sol irə, nənə tihaməkeikei mhəukurən amasan mə tihəfo irə mhəripwen nəɡkiariien səvənraha kuatia kuatia.

Nəɡkiariien sampam

⁷ Tikikas trəvisau irapw pam noien me səiou ia kwopun i m kimiaha. In piəvtaha keikei riti sə kimaha iahəukurən nətiɡiteien irə, ramasitu mamə tukwini nari m İərimənu səkitaha kimaha min. ⁸ Takərhi pehe in tukumiaha ti noien i, mə in tro kimiaha hiəregi ramasan, mini irapw tukumiaha mə iahaməfarə irə. ⁹ In truvehe irau Onesimas, piəvtaha keikei i kimaha iahəukurən nətiɡiteien irə, in iərmama riti səkimiaha. İrau trouəvisau narımnari me pam ia kwopun i m kimiaha.

¹⁰ Aristakas in ramarə ia kalapus kimrau min, in rani ramasan tukumiaha. Mak, piəvi Panapas sə karen, in mwi rani ramasan tukumiaha. Mak nəha, kimaha iahəuvəni pehe raka tukumiaha i mə kimiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiaha tukwe trını minuə ruvehe tukumiaha. ¹¹ Nənə Josua Jastas in mwi rani ramasan tukumiaha. Ia kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel səməme kamhəni nıpərhiənien ia İesu, iəmənmirəhar i irəhar əpa kamharowok kimaha mınraha ia nıkaren səvəi nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nənə irəhar harnasitu pik ia nirak. ¹² Epafras, iərmama riti səkimiaha sə ramo

3:21: Efes 6:4   **3:22:** Efes 6:5-8   **3:25:** Rom 2:11   **4:1:** Lev 25:43,53, Efes 6:9   **4:2:** Efes 6:18, Fil 4:6   **4:3:** Rom 15:30, Efes 6:19, 1Kor 16:9   **4:4:** Efes 6:20   **4:5:** Efes 5:15-16, 1Tes 4:11-12   **4:6:** Efes 4:29, 1Pit 3:15   **4:7:** Efes 6:21   **4:8:** Efes 6:22   **4:9:** Flm 10-12   **4:10:** Wok Me 19:29, 12:12, Wok Me 13:13, Flm 24

tukwini nari m Iesu Kristo, in mwi rani ramasan tukumiaha. Ia nəpɪn me rerɪn ramrhi kɪmiaha ia nəfwakiien me səvənhɪ, maməres Kumwesən mə kɪmiaha tihərer əknekɪn mhəmruə nənə mhəukurən amasan narimnari me pam səməme Kumwesən rokeikei. ¹³ Iou iakəsəni mə nɪpərhiɪnien in ramo wok skai tɪ nasituɪen ia kɪmiaha, mɪne nəkur Laotisia, mɪne nəkur Hierapolis.

¹⁴ Luk, tokta keikei səkɪtaha, mɪne Temas, irau krauni ramasan tukumiaha.

¹⁵ Tihəni tukwini ramasan səiou revən tɪ piəvtaha me fwe Laotisia, mɪne prən nəha Nimfa, mɪne nakalasia me səməme kamhousəsɪmwɪn irəha me ia nəkwai nɪmwə səvənhɪ.

¹⁶ Nəpɪn tihəvsɪni raka nəkukuə i səiou, nənə tihaməkeikei mhərhi pen i revən tɪ nəkur Laotisia mə irəha tuhəvsɪni mwi m nakalasia me fwe ikin. Ia noien a mwi nəha, kɪmiaha tihaməkeikei mhəvsɪni mwi nəkukuə səvəi nəkur Laotisia.

¹⁷ Nənə tihaməkeikei mhəni pen tɪ Akipas mə in traməkeikei mo pam wok sə lərimənu səkɪtaha rɪməuvei pen min.

¹⁸ Iou Pol iakauvehi nəri kamrai nari irə mamrai a ia rəgɪk nəgkiariien səvəi nɪniien ramasan m kɪmiaha. Tihəpwəh nənouenouien jen me i kɪnərihi iou irə. Pwəh namasanien tramarə tukumiaha.

Fas Tesalonaeka Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Ia navəniən səvənhi sə ro kəru irə rərpwi vi a nousəsımwiniən səvəi nakalasia me fwe Tesalonaeka. In rarə fwe ikin nəfwakiiən kahar nənə mier ti nəri nə mə nəkur Isrel həmwəki in, mhometə in. Ia nuk 51 Timoti rərhi pen nəkukuə riti revən ti Pol maməgkiari ia narəien səvəi nakalasia me fwe Tesalonaeka. Pol ramarə fwe Korin nəpın in ruvehi nəkukuə səvəi Timoti. In rokeikei mə truvehi utə nətəriɡiən səvəi nəkur Tesalonaeka ro pen rırai nəkukuə i. Pol rınaməgnəɡini nəkur Tesalonaeka ti nəri nə mə hamərər əknekın ia nahatətəien səvənraha nəpın nərmama hamometə irəha. In ramahatən irəha ia narəien sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mamahatən mwi irəha ia nuveheien səvəi Iesu. Kitaha səreirei mə Iesu truvehe ia nəfe nəpın. Ro pen tsaməmwur ia noien amasan meste nuveheien səvəi Iesu Kristo.

¹ Iou Pol, Saelas, mine Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka. Kimiaha nərmama səvəi Kumwesən tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. Pwəh namasaniən mine nəməriniuien krauarə tukumiaha.

Kini vivi Kumwesən ti nahatətəien səvəi nəkur Tesalonaeka

² Nəpın me pam iahaməni kimiaha ia nəfwakiiən me səkimaha, nənə mamhəni vivi Kumwesən tukumiaha pam, ³ ti nəri nə mə ia nəmri Kumwesən Tata səkitaha rerimaha ramrhi noien amasan səkimiaha sə ruku pen ia nahatətəien, mine nəmwuriən səkimiaha sə ruku pen ia nokeikeiən, mine nəreriən səkimiaha sə hiamərər əknekın irə ti nəri nə mə hiamri pen əknekın nətəriɡiən səkimiaha ia Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

⁴ Piak me, Kumwesən rokeikei kimiaha, nənə muvərfi raka kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Kimaha iahəukurən amasan mə nəri nəha ro nıpərhiənien ⁵ ti nəri nə mə nəpın nəgkiariien amasan sə iahaməvisau irapw i rıməuvehe tukumiaha fwe kupwən, rıpkuvehe mhə ia nəgkiariien a, mətə ruvehe mwi ia nəgsen, mine Nənımwin İkinan, mine ia suatuk riti sə rahatən pen mə hiamahatətə pərhiən irə. Nənə nəpın iahənarə kitaha m kimiaha, hiəukurən mə iahənəfarə irə. Iahəno a narimnari me rasitu ia kimiaha. ⁶ Nənə ia nəpın nəha hiəuvehe mhəmwhen a ia kimaha mine Iərimənu səkitaha, ti nəri nə mə nəpın kuvei pehe nəgkiariien səvəi Kumwesən m kimiaha nənə hiəuvehi nərmama ho nəmisəien asori m kimiaha, mətə Nənımwin İkinan ro rerimiahaha ragien a. ⁷ Ia noien nəha hiənahatən suatuk amasan riti m nərmama me pam səməme kamhahatətə fwe profens mi nəha Masetonia mine Akaea mə tuhesi pen noien səkimiaha. ⁸ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə kimiaha hiənəvisau irapw raka nəgkiariien səvəi Iərimənu kuvəregi ia kwopun me rəmwhen ia kisıpw rasək. Rıpkə mhə fwe Masetonia əpa mine Akaea, mətə nərmama ia kwopun me pam həuvəregi raka kamıni mə hiənəfo mhəuvehe mhahatətə ia Kumwesən. Ro iamınhi irə kimaha tahəni nəgkiariien riti ti nəfe. ⁹ Nərmama me pam nəha kamhəgkiari ia kitaha, mamhəni mə nəpın iahəuvehe mhətə kimiaha fwe kupwən, hiəsevər ia rerimiahaha tukumaha, nənə mharaka ia nənimwi nari me səkimiaha səməme hiaməfwaki pen mınraha, mhəuvehe mhəkuriə Kumwesən səkimaha. Irəha kamhəni mə ipwet mine hiamo tukwini nari m Kumwesən pərhiən sə ramıru,

1:1: Wok Me 17:1-10, 2Tes 1:1   **1:2:** Fil 1:3-4, Kol 1:3, 2Tes 1:11   **1:3:** 1Kor 13:13, Kol 1:4-6   **1:5:** 1Kor 2:4-5, 1Kor 4:20   **1:6:** 1Kor 4:16, 2Tes 3:9, Wok Me 17:5-9   **1:7:** 1Tes 5:3   **1:8:** Rom 1:8
1:9: Wok Me 14:15

¹⁰ mamheitenhi tini sə in rino rətui mwi ia nemhəien. Tini nəha Iesu sə truku pen ia neiai, muvehe, muvehi raka kitaha ti niemaha səvəi Kumwesən ia nəp̄in rauvehe.

2

Wok sə Pol rino fwe Tesalonaeka

¹ Piak me, kimiaha hiəukurən mə nəp̄in iahəuvehe mhətoni kimiaha fwe kupwən, nuveheien səkimaha r̄ipko mhə nəri auər a irə. ² Hiəukurən mə nəp̄in iahamarə ihi fwe Filipae, nərmama ho nəmisəien m kimaha, mhəni ərəha kimaha. Mətə Kumwesən səkitaha rino nətərigien səkimaha riskai iahəuvehe mhəni irapw nəgkiariien amasan səvənhi tukumiaha ia nəmri nərmama həp̄ik səməme həmwəki nəgkiariien nəha. ³ Nənə hiəukurən mə nəgkiariien səkimaha iahənəvisau irapw m kimiaha rier ia tərhumaha ti nəfe? Ti nəri nə mə iahərkwafə nətərigien ərəha riti ia rerimaha, uə iahəmwur mə taheikuə ia kimiaha, uə taho nifeifeiien m kimiaha? Rekəm! ⁴ Iahəpwəh noien iam̄inhi irə, mətə ia nəp̄in me iahaməni nəgkiariien sə Kumwesən rokeikei, ti nəri nə mə in rinətə raka kimaha mə iahəmwən, rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia t̄ipage rəgimaha. Ro iam̄inhi irə iahəpkəmwur mhə mə nərmama rerinraha tragien tukumaha, mətə iahaməmwur mə Kumwesən sə ramətə nətərigien səkimaha rerin tragien tukumaha. ⁵ Rəmwən kimiaha hiəuvəukurən raka kimaha iahəpkuvehe mhə mhəni nəgkiariien əsien me tukumiaha, uə nəgkiariien sə tahəvi kimiaha irə hiəuvehe mhəuvei pehe mane m kimaha. Kumwesən mwi rukurən mə nəgkiariien i ro n̄ipər̄hienien! ⁶ Nənə iahəpkəmwur mhə mə taho nərmama həgnəgini kimaha. Iahəpwəh noien iam̄inhi irə ia kimiaha uə ia nərmama nepw̄in mwi.

⁷ Nənə nari riti ti nəri nə mə kimaha aposol me səvəi Kristo iahəukurən n̄iniien mə tihaməkeikei mhəsiai kimaha rəmwən ia nəmə asori me, mətə iahəpko mhə iam̄inhi irə. Nəp̄in iahamarə kitaha m kimiaha fwe kupwən, noien səkimaha r̄iməru rəmwən ia mama riti sə ramətui amasan ti n̄ipwnət̄in me. ⁸ Iahokeikei p̄ik kimiaha, ro pen ia nəp̄in me nəha rerimaha ragien ti n̄ini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tukumiaha. Mətə r̄ipko mhə in əpa i, rerimaha ragien a mwi ti nuvei peheien n̄im̄iruien səkimiaha m kimiaha ti nəri nə mə iahokeikei p̄ik kimiaha.

⁹ Piak me, rerimiaha ramrhi wok skai sə iahəno uə rekəm? Nəp̄in iahaməni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tukumiaha, iahamo wok ia rəgimaha ia nəp̄in m̄ine ia ran mə tahəpwəh neres peheien nari riti tukumiaha.

¹⁰ Kimiaha m̄ine Kumwesən mwi hiəukurən mə nəgkiariien i ro n̄ipər̄hienien! Nəp̄in iahamarə kitaha m kimiaha nərmama hiamahətətə ia Kumwesən, noien səkimaha ro ikinan, matukwatukw, məmher. ¹¹ Hiəukurən mə iahəno m kimiaha rəmwən ia tata riti ramo m n̄ipwnət̄in me. ¹² Iahamərpwi əknek̄in kimiaha, mamhəuvehi utə nətərigien səkimiaha, nənə mamhəgkiari skai m kimiaha mə tiharə ia narəien sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən. In raməkwein kimiaha mə tihəuvehe ia nəkwai n̄itətə sə in ramərimənu irə mamhəiapw.

¹³ Nari riti mwi nəha ikin ia nəp̄in me pam iahaməni vivi Kumwesən tukwe. Nəp̄in iahəni pehe nəgkiariien səvəi Kumwesən tukumiaha, kimiaha hiəregi, mhəuvehi nəgkiariien nəha, mhəni n̄ipər̄hienien irə. Hiəpkuvehi mhə

1:10: Taet 2:13, Wok Me 17:31, 1Tes 5:9   **2:1:** 1Tes 1:5,9   **2:2:** Wok Me 16:19-24, Wok Me 17:1-9
2:4: 1Tim 1:11, Kal 1:10, Jer 11:20   **2:5:** Wok Me 20:33, 2Tes 2:3, Rom 1:9, 1Tes 2:10   **2:6:** Jon 5:41,44   **2:9:** Wok Me 20:34, 1Kor 4:12   **2:13:** 1Tes 1:2, 2Tes 2:13, Kal 1:11-12

nægkiariien naha rəmwhen ia nægkiariien səvəi iərmama, mətə hiəuvehi atuk-watukw mhəukurən mə nægkiariien i in pərhien nægkiariien səvəi Kumwesən. Nægkiariien naha rauverə ia kimiaha səməme hiaməni nīpərhienien irə. ¹⁴ Piak me, hiəukurən nakalasia me səvəi Kumwesən fwe tənə Jutia kamhəni nīpərhienien ia Iesu Kristo. Kimiaha hiəuvəuvehe mhənəmwhen raka ia nīrəha. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nəmīsəien me naha nəkur Isrel hənə mīnraha nəkur imwəmiaha me hənə rəmwhen a mwi ia kimiaha. ¹⁵ Nəkur Isrel me naha irəha hənousi əpune Iesu Iərimənu səkītaha, mīne profet kupwən me, nənə mhəkoui irapw kimaha iahəier. Kumwesən rerin rīpkagien anan mhə ti nīrəha. Irəha kamhəm wəki nərmama me pam, ¹⁶ mamhəm wur mə tuhənise kimaha iahəpwəh nægkiariien m nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel kamo Kumwesən ruvehimīru irəha. Ia noien naha kamhakutan pen noien ərəha səvənraha meste trukuar. Mətə təkwtəkwuni naha niemaha səvəi Kumwesən ruvəuvehe mīneste irəha.

Pol rokeikei pik mə trətoni mwi nəkur Tesalonaeka

¹⁷ Piak me, fwe kupwən kimaha iahənəpwəh kimiaha ia nīpwramaha mhəuvən isipwīn tukumiaha səvəi nəpīn ouīhi, mətə nətərigien səkīmaha raməmāk ihī ia kimiaha. Ia nəpīn naha iahaməmwur pik mə tahərərig mhətoni mwi kimiaha ti nəri nə mə iahokeikei pik kimiaha. ¹⁸ Iahənokeikei mə tahəuvehe mhətoni kimiaha, iou, Pol, iakani pərhien mə iakīnəmwur nəpīn rīpik, mətə Setan rəsisəg kimaha. ¹⁹ Nəfe naha iahaməmri pen əknekīn nətərigien səkīmaha irə, uə nəfe naha nāgienien səkīmaha mīne kəfəfau səvəi nisīaiien sə tahərpwi kimaha tukwe ia nəmri Iərimənu səkītaha Iesu nəpīn in truvehe irə? Rosi kimiaha nə uə? ²⁰ Ouəh nīpərhienien, kimiaha nə nərmama iahamərpwi kimaha tukumiaha, nənə rerimaha ramāgien tukumiaha.

3

¹ Nəpīn kimaha iahəuvavən isipwīn tukumiaha, rerimaha rəpou pik ti nəri nə mə iahəreirei mə hiamarə amasan uə rekəm. Ro iamīnhi irə iahəni simwīn mə iou mīne Saelas trauarə kimrau əpa ia taon naha Atens, ² mətə Timoti truvehe mətōni kimiaha. In piəvtaha riti sə ramo wok səvəi Kumwesən kimaha min, iahaməvisau irapw nægkiariien amasan səvəi Kristo. Kimaha iahərhi pehe in tukumiaha mə trasitu ia kimiaha muvehi utə nətərigien səkīmaha, nənə mərpwi əknekīn kimiaha ia nahatətəien səkīmaha, ³ mə nəmīsəien me i kamo m kimiaha tuhəpwəh noien kimiaha riti rīmwei. Hiəuvəukurən raka mə nəri in i kīmərfi raka mə tuko m kītaha iamīnhi irə. ⁴ Nəpīn iahamarə kītaha m kimiaha fwe kupwən iahaməni pehe tukumiaha mə tuko nəmīsəien m kītaha. Nənə hiəukurən amasan mə ruvəuvehe mīno nīpərhienien irə rəmwhen iahəmāni tukumiaha i. ⁵ Ro iamīnhi irə nəpīn rerik rəpou pik ti nəri nə mə iakreirei mə hiamarə amasan uə rekəm nənə iakərhi pehe Timoti mə truvehe mətōni ro nahatətəien səkīmaha mə ramskai ihī uə rekəm. Iakamhekīr mə ia suatuk riti Setan sə raməmwur mə tro nərmama həmwei ia nərəhaien rīno raka kimiaha hiəmwei ia nərəhaien, nənə wok səkīmaha tro nəri auər a irə.

Timoti rīrərig pehe məvisau nægkiariien amasan riti m Pol mīne Saelas

⁶ Təkwtəkwuni naha Timoti ruvərərig pehe mwi tukumaha, nənə məvisau pehe m kimaha nægkiariien amasan i raməgkiari ia nahatətəien mīne nokeikeiien səkīmaha. In rīmāni pehe tukumaha i mə rerimaha ramrhi ihī kimaha ia nāgienien, nənə mhəkeikei mə tihətoni kimaha rəmwhen a

2:14: Wok Me 17:5   **2:15:** Wok Me 2:23, 7:52   **2:16:** Mat 23:32-33   **2:17:** 1Tes 3:10   **2:19:** Fil 2:15-16, 4:1, 2Tes 1:4   **3:1:** Wok Me 17:15   **3:2:** Wok Me 16:1-3   **3:3:** Efes 3:13, 2Tim 3:12
3:4: Wok Me 14:22   **3:5:** Fil 2:16   **3:6:** Wok Me 18:5

ia kímaha iahokeikei mē tahətoni kímiaha. ⁷ Ro iamínhi irə, piak me, nəri auər a iahamregi rərəha ia nəmisəien me i kamo m kímaha, mətə nəgkiariien səvəi nahatətəien səkímiaha ríməuvehi utə nətərigien səkímaha tukumiaha. ⁸ Nəpín kímaha iahəregi mē kímiaha hiamərer əknekín tì lərimənu səkítaha iahəregi mē iahəuvehi mwi nímíruien. ⁹ Ia nəmri Kumwesən səkítaha rerímaha ramagien tukumiaha. Nagienien nəha rasori pik mamó kímaha iahaməni vivi Kumwesən tukumiaha. ¹⁰ Ia nəpín me pam ia nəpín míne ia ran iahaməfwaki skai mē tahətoni mwi kímiaha, mhahatən kímiaha ia nəfe hiəreirei ihi mē nahatətəien səkímiaha trískai mwi.

¹¹ Nənə pwəh Kumwesən tata səkítaha, míne Iesu lərimənu səkítaha, trouo suatuk riti səkímaha tì nuveheien mhətoni kímiaha. ¹² Pwəh lərimənu səkítaha tro nokeikeiien i hiamó m kímiaha me míne nərmama me pam ruvehe masori mwi rəmwhen ia nokeikeiien səkímaha rasori tukumiaha. ¹³ Ia noien i in tro rerímiaha rískai. Nənə ia nəpín nəha Iesu lərimənu səkítaha truvehe irə irəha nərmama ikinan me səvənhi, tihərer ia nəmri Kumwesən tata səkítaha, mhatukwatukw, mhəmher.

4

Nəfe nəha noien nəkur əfwaki me tuho Kumwesən rerín ragien tì nirəha

¹ Piak me, takaməkeikei məgkiari ia narimnari nepwín. Iahənahatən raka kímiaha ia nəfe noien sə tihó mē Kumwesən rerín ragien tukumiaha. Nípərhienien i hiəno raka. Nənə təkwtəkwuni iahaməres kímiaha nənə mamhəres skai ia nəghi Iesu lərimənu səkítaha mē tihamo a iamínhi irə mamhəuvən. ² Hiəuvəukurən raka nəvəhagien me nəha səməme iahəuvei pehe m kímiaha fwe kupwən ia nəghi Iesu lərimənu səkítaha.

³ Nəri in i nəkwai Kumwesən mē kímiaha tihəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi ia kímiaha. Tihəpwəh nesi penien suatuk səvəi nípəran míne nərman səməme kamhəiri əpnəpen irəha me. ⁴ Kurirə kímiaha kuatia kuatia hiəiri pran tihəkupwən mhəukurən noien sə rəmher, mo ikinan, mo nisaiien kamiri pran irə. ⁵ Tihəpwəh niriiien pran ia suatuk sə hiaməkurirə a nəfe nípwrámiaha rokeikei pik rəmwhen ia nərmama səməme həreirei Kumwesən kamho. ⁶ Ia narimnari me nəha, kímiaha riti trəpwəh noien rərəha ia piəvni makres səvənhi pran uə tìni. lərimənu səkítaha trərpwín noien ərəha səvəi nərmama me nəha səməme kamho noien nəha rəmwhen iahəuvəni skai raka tukumiaha. ⁷ Kumwesən ripkəkweín mhə kítaha mē tsamesi pen noien sə rəmkemik, mətə noien sə rəmher, mo ikinan i. ⁸ Ro pen iərmama sə ruvei pen təkutan m nəvəhagien i, ripko mhə ruvei pen təkutan m iərmama, mətə ruvei pen təkutan m Kumwesən sə rauvei pehe Nənimwín lkinan səvənhi m kímiaha.

⁹ Mətə ia níkaren səvəi nokeikeiien sə hiamó m piəvtaha me kímaha tahərai nəkukuə tukumiaha tì nəfe. Kumwesən rínahatən raka kímiaha mē tihaməkeikei mhokeikei kímiaha me. ¹⁰ Nənə pərhien hiökeikei piəvtaha me pam fwe Masetonia. Mətə piak me iahaməres pehe mē tihamo a iamínhi irə mamhəuvən.

¹¹ Tihaməkeikei mamhəmwur mamharə ia narəien afafa, mamhətui atukw a tì narimnari me səkímiaha, nənə mamho wok ia rəgímiaha rəmwhen a iahəuvəni raka tukumiaha i. ¹² Ia noien nəha nərmama iruə me tuhətoni noien sə hiamó ia nəpín me mē ratukwatukw a. Nənə tihəpwəh nətígiteien ia nərməpə me mē tuhəuvei pehe nəfe riwən təni kímiaha.

3:7: 2Tes 1:4   **3:11:** 2Tes 2:16   **3:13:** Fil 1:10, 2Tes 1:7,10   **4:1:** 2Tes 3:6   **4:3:** 1Tes 5:23, Hip 10:10, 1Pit 1:16   **4:6:** Sam 94:1   **4:7:** 2Tes 2:13-14, 1Pit 1:15-16   **4:8:** Luk 10:16, Esik 36:27, Esik 37:14, 2Kor 1:22   **4:9:** Jon 13:34   **4:10:** 2Tes 3:4   **4:11:** Efes 4:28, 2Tes 3:8,12   **4:12:** 1Kor 5:12-13, Kol 4:5

Nuveheien sǝvǝi Iǝrimǝnu sǝkitaha

¹³ Piak me, kǝmaha iahokeikei mǝ tihamǝkeikei mhǝukurǝn kamǝfo ia nǝrmama me i sǝmǝme hǝuvamhǝ mǝ tihǝpwǝh nasǝkien ti nirǝha rǝmwhen ia nǝrmama sǝmǝme nari amasan riti riwǝn kamheitenhi mǝ truvehe. ¹⁴ Kitaha samǝni nǝpǝrhienien mǝ Iesu rimamhǝ marǝ mǝtui mwi ia nemhǝien sǝvǝnhi. Ro pen sǝukurǝn mǝ tuko mwi iamǝnhi irǝ ia nǝrmama me i sǝmǝme hǝmǝni nǝpǝrhienien ia Iesu meste hemhǝ. Kumwesǝn tripeki irǝha hǝrǝrig mwi irǝha Iesu. ¹⁵ Nǝgkiariien i iahamǝni pehe tukumiaha i tǝkwtǝkwuni in nǝgkiariien sǝvǝi Iǝrimǝnu sǝkitaha. Kitaha i nǝrmama sǝmǝme samǝmiru ihi meste nuveheien sǝvǝi Iǝrimǝnu sǝkitaha, kitaha ko sǝpkukupwǝn mhǝ ia nǝrmama sǝmǝme hǝuvamhǝ raka. ¹⁶ Iǝrimǝnu sǝkitaha truku pen fwe ia neiǝi mameiwaiu pehe. Ia nǝpǝn nǝha in trǝni nǝkwǝn, agelo sǝ in rasori ia nagelo me trǝkweǝn, kisipw sǝvǝi Kumwesǝn trasǝk, nǝnǝ nǝrmama sǝmǝme hǝmǝni nǝpǝrhienien ia Kristo meste hemhǝ irǝha tuhǝkupwǝn mhǝtui mwi ia nemhǝien sǝvǝnraha. ¹⁷ Kurirǝ irǝ kitaha i sǝmǝme samǝmiru ihi tukuvehi kitaha sǝutǝ kitaha mǝnraha. Tsǝutǝ i nǝpuǝ me tsǝtoni Iǝrimǝnu sǝkitaha ia nǝmagouagou. Nǝnǝ tsarǝ rerǝn kitaha Iǝrimǝnu sǝkitaha. ¹⁸ Ro pen tihǝni nǝgkiariien me i tukumiaha me mhǝuvehi utǝ nǝtǝrigien sǝkimiaha me irǝ.

5

¹ Mǝtǝ piak me, ia nǝkaren sǝvǝi nǝpǝn atukwatukw narimnari me nǝha tuhǝier pehe irǝ kǝmaha tahǝrai nǝkukuǝ tukumiaha ti nǝfe. ² Kimiaha hiǝuvǝukurǝn raka mǝ nǝpǝn i kani mǝ Nǝpǝn sǝvǝi Iǝrimǝnu truvehe rǝmwhen ia rakres sǝ rauvehe ia nǝpǝn. ³ Nǝpǝn nǝrmama kamhǝni mǝ, “Narimnari me pam hǝmǝrinu, nari riti tro nehekǝrien i riwǝn,” nǝnǝ, nǝrǝhaien truvehe akwauakw ti nirǝha rǝmwhen ia pran sǝ tǝkutan rǝnamǝmisǝ ti nǝrǝhiien tini. Nǝnǝ ko irǝha hǝpkap mhǝ.

⁴ Mǝtǝ piak me, kǝmiaha hiǝpkarǝ mhǝ ia nǝpǝtǝvien rǝmwhen ia nirǝha. Ripkatukwatukw mhǝ mǝ nǝpǝn nǝha tro kǝmiaha hiǝrkǝrinari rǝmwhen ia rakres riti. ⁵ Kimiaha nǝpwnǝti nukuraanien me mǝne nǝranien. Ripko mhǝ kitaha nǝpwnǝti nǝpǝtǝvien me mǝne nǝpǝn. ⁶ Ro iamǝnhi pwǝh sǝpwǝh nǝmwhenien ia nǝrmama me i kamhapri, mǝtǝ pwǝh samǝtui a, mhǝpwǝh noien rǝmwhen ia nǝrmama me i kamhǝnimwi nǝnimwiien skai mamhakonǝ irǝ. ⁷ Iakani iamǝnhi irǝ ti nǝri nǝ mǝ nǝrmama me i kamhapri, irǝha kamhapri ia nǝpǝn. Nǝnǝ nǝrmama sǝmǝme kamhǝnimwi nǝnimwiien skai mamhakonǝ irǝ, irǝha kamho noien nǝha ia nǝpǝn. ⁸ Mǝtǝ kitaha i nǝpwnǝti nukuraanien me. Pwǝh sǝtui mhǝpwǝh nakonǝien nǝnimwiien skai. Pwǝh sǝkwtǝmhiri noien sǝvǝi nahatǝtǝien mǝne nokeikeien. Noien nǝha rǝmwhen ia tinari kǝno ia aean ramo tukuahag kwǝnpwenhi iǝrmama ti naruagǝnien. Pwǝh sǝmri pen ǝknekin nǝtǝrigien sǝkitaha ia Kumwesǝn mamheitenhi in mǝ truvehimǝru kitaha. Noien nǝha rǝmwhen ia kǝfǝfau kǝno ia aean ramo tukuahag kǝnkapwǝ iǝrmama ti naruagǝnien. ⁹ Kumwesǝn ripkrfi mhǝ kitaha mǝ niemaha sǝvǝnhi truvehe tukutaha, mǝtǝ rimǝrfi kitaha mǝ Iesu Kristo Iǝrimǝnu sǝkitaha truvehimǝru kitaha. ¹⁰ In rimamhǝ tukutaha mǝ samǝmiru uǝ sǝuvamhǝ raka tsǝukurǝn narǝien kitaha min.^a ¹¹ Ro iamǝnhi irǝ tihǝuvehi utǝ nǝtǝrigien sǝkimiaha me, nǝnǝ mhǝrpwi ǝknekin kǝmiaha me rǝmwhen sǝ hiamo ipwet mǝne.

Nǝvǝhagien me sampam

4:13: Efes 2:12   **4:14:** Rom 14:9, 1Kor 15:3-4,12   **4:15:** 1Kor 15:51   **4:16:** 1Tes 1:10, 2Tes 1:7, 1Kor 15:52   **5:1:** Mat 24:36   **5:2:** Mat 24:42-44, 2Tes 3:10, Rev 3:3   **5:3:** Esik 13:10, Mat 24:39, Luk 21:34-35, Jon 16:21-22   **5:5:** Rom 13:12, Efes 5:9   **5:9:** 1Tes 1:10, 2Tes 2:14   **5:10:** Rom 14:8-9, 1Tes 4:14   ^a **5:10:** Suatuk riti mwi ti nǝnǝien nǝgkiariien i ia vas 10 in i mǝ: “In rimamhǝ tukutaha mǝ samapri uǝ samǝtui tsǝukurǝn narǝien kitaha min.”   **5:11:** Jul 20

¹² Piak me, iahamæres pehe m kímiaha mæ tihæsiai nærmama me naha kamhæse kímiaha mínraha, sëmæme Iærimænu sækítaha rímæuvehi utæ iræha hasori ia kímiaha, nænæ mamhævähag m kímiaha. ¹³ Tihæsiai amasan iræha mhokeikei iræha ti wok sæ kamho. Kímiaha tihamækeikei mharæ ia næmærinuien, mhæpwäh nævisæien m kímiaha me. ¹⁴ Nænæ piak me iahamæni pehe tukumiaha i mæ tihamækeikei mhægkiari skai m nærmama sëmæme kamharpaha. Nærmama sëmæme rerínraha ræpou tihægkiari vivi mínraha mhæuvehi utæ nætærigien sævænraha. Hasitu ia nærmama sëmæme niskaiien sævænraha riwæn. Niemaha træpwäh næpi akwauakwien kímiaha, mætæ tiho nætærigien sækímiaha ræpwæmwis ti niræha pam. ¹⁵ Trini minuæ nærmama kamho ræræha ia kímiaha, mætæ tihæpwäh nærpwinien tai noien sævænraha. Næpin me pam tihamækeikei mhousari mæ tiho ramasan m kímiaha me mine nærmama me pam.

¹⁶ Rerímiaha tramækeikei mamagien ia næpin me pam, ¹⁷ nænæ, mhægkiari m Kumwesæn ia næfwakiiien ia næpin me pam. ¹⁸ Næpin me pam tihæni tanak ti Kumwesæn næri auær a mæ hiamaræ ia namasanien uæ næræhaien. Tiho iamínhi ti næri næ mæ in i nækwai Kumwesæn sæ in rokeikei mæ kímiaha nærmama sævæi Iesu Kristo tiho.

¹⁹ Tihæpwäh niniseien Nænimwin Ikinan. ²⁰ Tihæpwäh nætæ æræhaien nægkiariien sævæi iærmama riti sæ rini mæ Kumwesæn rímæuvei pen nægkiariien naha min. ²¹ Hætoni amasan nænæ mhækiri amasan narimnari me pam, nænæ, mhækwtæmhiri æknekín næri amasan, ²² nænæ, mhæpwäh narimnari me pam sëmæme hæræha.

²³ Pwäh Kumwesæn æpa i Kumwesæn sævæi næmærinuien ro kímiaha hiæuvehe mhæmher pam. Pwäh in ro nænimwin me pam sækímiaha, mine nimiruien me pam sækímiaha, mine nipwramiaha me pam tuhatukwatukw ia næpin Iærimænu sækítaha Iesu Kristo truvehe iræ. ²⁴ Kumwesæn rinækwein raka kímiaha, nænæ, kímiaha hiæukuræn nætigiteien iræ mæ in tro narimnari me naha.

²⁵ Piak me, tihæfwaki tukumaha. ²⁶ Tihæni ramasan ti piævtaha me, mhakei mínraha ia nakeiiien sæ ræmher. ²⁷ Ia næghi Iærimænu sækítaha iakani skai tukumiaha i mæ tihævsini irapw nækukuæ i m piævtaha me pam.

²⁸ Pwäh namasanien sævæi Iærimænu sækítaha Iesu Kristo tamaræ tukumi-aha.

Seken Tesalonaeka

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Seken Tesalonaeka Pol rimərai. In ramarə fwe Korin muvərai raka Fas Tesalonaeka, məkwə me nepwɪn həukurau, nənə in rərhi pen sə i revən. Nərmama nepwɪn həpkukurən amasan mhə nəgkiariien səvəi Pol. Rerɪnraha rɪrhi mə Iesu truvehe akwauakw. Nənə irəha həpwəh wok səvənraha mheitənhi Iesu. Pol rɪrai nəkukuə i mə irəha tuhəukurən mə nuveheien səvəi Iesu trəfo irə. In rɪni mə tuhaməmwur ia noien wok meste Iesu truvehe.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou Pol, Saelas, mine Timoti.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka.

Kimiaha nərmama səvəi Kumwesən Tata səkitaha mine Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

² Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iərimənu səkitaha Iesu Kristo trouəriari pehe namasanien mine nəmərɪnuien m kimiaha.

Nəgnəginiien mine nəfwakiien

³ Piak me, nəpɪn me pam kimaha iahaməregi mə tahaməkeikei mhəni vivi Kumwesən tukumiaha pam. Ratukwatukw mə tahamo iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəpɪn me pam nahatətəien səkimiaha ruvehe mamskai mwi, nənə nəpɪn me pam nokeikeiien səkimiaha kuatia kuatia hiamo m kimiaha me ruvehe mamasori mwi. ⁴ Ro pen iahaməni irapw ti nakalasia me səvəi Kumwesən ia kwopun me pam mə rerɪmaha ragien pik tukumiaha. Kimaha iahaməni iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəpɪn me pam hiamərer əknekɪn ia nahatətəien səkimiaha, nəri auər a mə nərmama me kamhometə kimiaha, nənə, mamho nəmisəien me rɪpik m kimiaha.

⁵ Narimnari me i ramahatən pen mə nəkiriien səvəi Kumwesən ratukwatukw a nənə ro pen tukətə kimiaha mə hiəmwhen tihəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Kamo nəmisəien m kimiaha nəha təkwtəkwuni ti nitətə nəha. ⁶ Mətə Kumwesən in ratukwatukw. Nərmama me i kamho nəmisəien m kimiaha, in trərpwɪn pen mwi nəmisəien mɪnraha, ⁷ nənə, muvei pehe napwɪsien m kitaha m kimiaha səməme hiamregi rərəha. Kitaha tsəuvehi napwɪsien nəha nəpɪn tukətoni Iesu Kristo rier pehe irə irəha nagelo skai me səvənhi ⁸ ia napw sə nəgsen rasori. In trərpwɪn noien ərəha me səvəi nərmama səməme həreirei Kumwesən mine nərmama səməme həpwəh nesi penien nəgkiariien amasan səvəi Iesu Iərimənu səkitaha. ⁹ Irəha tuhəuvehi nərpwɪnien riti sə trouaha irəha ia nuk nuk me fwe kwopun riti tipkətə mhə nəmri Iərimənu səkitaha ikin mine nukuraanien ia nəsaninien asori səvənhi. ¹⁰ Irəha tuhəuvehi nərpwɪnien nəha nəpɪn in truvehe irə. Ia nəpɪn nəha nərmama ikinan me səvənhi tuhəgnəgini in. Nərmama me pam səməme həni nɪpərhiienien irə tuhətoni in, nənə nənimenraha trier. Kimiaha mwi tiho mwi iamɪnha irə ti nəri nə mə hiəuvəni raka nɪpərhiienien ia nəgkiariien səkimaha.

¹¹ Nəpɪn me pam iahaməfwaki tukumiaha mə Kumwesən səkitaha trəvsini kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Iahaməres mə nəfe nətərigien amasan uə nəfe noien amasan ruku pen ia nahatətəien hiokeikei mə tiho, in tro irəha pam həuvehe mhəukuə ia nɪskaiien səvənhi. ¹² Ia noien nəha

1:1: 1Tes 1:1   **1:2:** Rom 1:7   **1:3:** 1Tes 1:2-3, 2Tes 2:13   **1:4:** 2Kor 7:4, 1Tes 2:19, Rev 1:9

1:5: Fil 1:28   **1:6:** Rom 12:19, Rev 18:6-7   **1:7:** Mat 25:31, 1Tes 3:13, 4:16   **1:8:** Sam 79:6,

Aes 66:15, Rom 2:8, 1Tes 4:17   **1:9:** Aes 2:10,19,21   **1:10:** Kol 3:4, 1Tes 3:13   **1:11:** Kol 1:9, 1Tes

1:2-3   **1:12:** Aes 24:15, Mal 1:11

nərmama tuhəuvehi utə nəghi Iesu Iərimənu səkitaha tukumiaha, mhəuvehi utə mwi nəghimiahaha tukwe resi pen namasanien səvəi Kumwesən səkitaha mine Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

2

Iərmama kani mə Iəmə sə Ramərui Loa

¹ Piak me, ia nikaren səvəi nuveheien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo mine nəpən tukousəsimwin kitaha irə səuvən mhətoni in, kimaha iahaməres kimiahaha ² mə tihəpwəh nehekir akwauakwien, mhəpwəh niregiien rərəha trini minuə hiəregi kani mə nəpən səvəi Iərimənu ruvəuvehe raka. Nəri auər a mə tihəregi nəgkiariien nəha ruku pen ti nənimwin riti uə nəvisaiien riti uə ia nəkukuə riti sə kani mə kimaha iahərhi pehe i tukumiaha. ³ Tihəpwəh nəseniien iərmama riti reikuə ia kimiahaha ia suatuk riti iaminha irə ti nəri nə mə nəpən nəha tripkuvehe mhə meste nəpən nəha kamini trukupwən muvehe nərmama tuhəskəmter mhəni ərəha Kumwesən, nənə iərmama nəha kani mə Iəmə sə Ramərui Loa tukətoni trier pehe, in nəha iərmama sə tukouraha in. ⁴ Nəpən trier pehe irə, in trini ərəha pam narimnari me səməme kaməfwaki pen minraha mine narimnari me pam səməme kamini kumwesən ia nirəha. In truvehi utə atukw a in irənhə ia narimnari me nəha, muvniwə məkure ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən, nənə mini mə in Kumwesən.

⁵ Rəfo? Hiənenouenou mə nəpən iakinamarə kitaha m kimiahaha, iakamini pehe narimnari me i tukumiaha? ⁶ Nənə hiəuvəukurən raka nəfe ramo tukuahag iərmama nəha təkwtəkwuni mə ia nəpən atukwatukw səvənhi tukətoni in trier pehe. ⁷ Ipwet mine nərmama kamhərui afafa raka Loa, mətə iərmama sə ramo tukuahag irəha mə tuhəpwəh noien ia kwopun rukuraan ikin, in tro iaminihi irə meste Kumwesən ruvehi raka in. ⁸ Ia nəpən nəha tukətoni Iəmə sə Ramərui Loa trier pehe. Mətə Iərimənu səkitaha Iesu trəse əpune in ia nimətəgi truku pen ia tərhun. Nəpən Iesu trier pehe irə nuveheien səvənhi trouraha iərmama nəha. ⁹ Iəmə sə Ramərui Loa truvehe mo narimnari me ia niskaiien səvəi Setan. In tro nimtətien eikuə me, mine narimnari me səməme kamərkərinari irə, ¹⁰ mine nifeifeiien me səpəmsəpə səməme həpkatukwatukw mhə. Ia noien nəha in treikuə ia nərmama səməme kamhesi pen suatuk səvəi nemhəien. Kumwesən trouraha irəha ti nəri nə mə kamhəni mə həpwəh nokeikeiien nəgkiariien pərhiən sə rukurən nuvehimiruien irəha. ¹¹ Ti noien nəha səvənraha, Kumwesən trərhi pen nifeifeiien skai riti ti nirəha mə tro irəha həni nīpərhiənien ia neikuəien. ¹² Ro iaminihi irə nərmama me pam səməme həpkini mhə nīpərhiənien ia nəgkiariien pərhiən, mətə rerinraha ragien ti noien sə rīpkatukwatukw mhə, Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvənraha.

Nəkur Tesalonaeka tuhaməkeikei mhərer əknekən

¹³ Mətə piak me, Iərimənu səkitaha rokeikei kimiahaha. Ia nəpən me pam kimaha tahaməkeikei mhəni vivi Kumwesən tukumiaha ti nəri nə mə in rimərfi kimiahaha fwe tui mə truvehimiru kimiahaha. Nənə in ruvehimiru kimiahaha ia niskaiien səvəi Nənimwin səvənhi sə ro hiəuvehe mhəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi, nənə muvehimiru kimiahaha ti nəri nə mə kimiahaha hiəni nīpərhiənien ia nəgkiariien pərhiən səvənhi. ¹⁴ Kumwesən rinəkwein ia kimiahaha ti narimnari me nəha ia nəgkiariien amasan sə iahaməvisau irapw mə tihəuvehi pəri nasoriien sə Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rauvehi fwe ia neiai. ¹⁵ Ro iaminihi irə, piak me, tihərer əknekən, mhəkwtəmhiri

əknekɪn nəgkiariien me səməme hiəuvəregi raka iahamahatən kɪmiaha irə ia tərhumaha mɪne ia nəkukuə.

¹⁶ Kumwesən Tata səkitaha rokeikei kitaha, maməriari pehe namasanien səvənhi m kitaha. Ia nəpɪn me pam in rauvehi utə nətərigien səkitaha, nənə mamə kitaha saməregi ramanan tɪ nəri nə mə saməmri pen əknekɪn nətərigien səkitaha irə. Iakəfwaki pen min mɪne Iesu Kristo Iərimənu səkitaha maməres mə irau ¹⁷ trouvehi utə rerimɪaha nənə rauo kɪmiaha hiəskai tɪ noien noien amasan mɪne nɪniien nəgkiariien amasan me pam.

3

Kaməres nəfwakiien

¹ Piak me, in i nəgkiariien sampam. Tihəfwaki tukumaha mə nəgkiariien səvəi Iərimənu səkitaha trevən akwauakw ia kwopun me pam, nənə, nərmama tuhəsiai mhesi pen rəmwhen a ia kɪmiaha hiaməsiai mamhesi pen. ² Tihəfwaki tukumaha mə Kumwesən truvehi raka kɪmaha tɪ nəkur ərəha me, tɪ nəri nə mə komhə nərmama pam kamhahatətə ia Kumwesən. ³ Mətə kitaha səukurən nətigiteien ia Iərimənu səkitaha. In tro kɪmiaha hiəskai, nənə mətui amasan tukumiaha tɪ Setan mə trəpwəh nourahaiien kɪmiaha. ⁴ Nənə kɪmaha iahəukurən amasan ia nəmri Iərimənu səkitaha mə təkwtəkwuni nəha kɪmiaha hiamə nəfe iahaməni, nənə, tihamo iamɪnhi irə mamhəuvən. ⁵ Pwəh Iərimənu səkitaha triri rerimɪaha ia nokeikeiien səvəi Kumwesən, mo hiərer əknekɪn ia nərerien səvəi Kristo.

Kinise narpahaiien

⁶ Nənə təkwtəkwuni piak me, iahəni pehe nəkwamaha tukumiaha i ia nəghi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo mə tihaməkeikei mhərer isipwɪn tɪ piəvtaha me səməme kamharpaha, mhəpwəh nesi penien nəgkiariien sə iahənəvəhəg raka m kɪmiaha irə. ⁷ Kɪmiaha hiəuvəukurən raka mə tihamo rəmwhen a ia kɪmaha. Nəpɪn iahənamarə kitaha m kɪmiaha fwe kupwən, iahəpkarpaha mhə. ⁸ Kɪmaha iahəpkani mhə nəveginien sə iərmama riti ruvei pehe auər a m kɪmaha. Mətə ia nəpɪn mɪne ia ran iahaməsese mamhowok. Iahəpwəh nokeikeiien mə tahəuvei pehe wok skai m kɪmiaha tɪ nəkwməniien kɪmaha. ⁹ Hiəukurən mə ramasan a ko iahəres pehe nasituien iamɪnhi, mətə iahəpko mhə. Iahəuvei pehe noien səkimaha m kɪmiaha rəmwhen ia noien riti sə tihəuvnhi. ¹⁰ Nənə nəpɪn iahənamarə kitaha m kɪmiaha, iahəuvei pehe nəgkiariien i m kɪmiaha mə, “Trini mɪnuə iərmama rəpwəh noien wok, kəpwəh nuvehi penien nəveginien min.”

¹¹ Iahaməni iamɪnhi irə tɪ nəri nə mə iahamregi mə nərmama nepwɪn nəha irəha kamharə kɪmiaha mɪnraha mamharpaha, mamhəgkiari pik, mhəpko mhə wok. ¹² Ro pen nərmama səməme kamho iamɪnhi irə, kɪmaha iahaməni pen tɪ nɪrəha i, nənə mamhəgkiari skai mɪnraha ia nəghi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo mə tuhaməkeikei mharə afafa, mamho wok tɪ nuvehien nəveginien sənənraha. ¹³ Nənə kɪmiaha piak me tiho noien sə ratukwatukw mhəpwəh nəpouien i.

¹⁴ Trini mɪnuə iərmama riti rəpwəh nesi penien nəgkiariien səkimaha ia nəkukuə i, nənə, tihaməkeikei mho pwəh nərmama həukurən mə in sin. Nənə mhəpwəh nəvənien ipaka tukwe pwəh rauris tɪ noien səvənhi. ¹⁵ Mətə tihəpwəh nəmwəkiiien i tɪ nəri nə mə in piəvmiaha riti, nənə ramasan mə tihərpwi atukwatukw in.

2:17: 1Tes 3:13   **3:1:** 1Tes 5:25   **3:3:** 1Tes 5:24   **3:4:** 2Kor 7:16, Kal 5:10, 1Tes 4:10   **3:6:** Mat 18:17, Rom 16:17   **3:7:** Fil 3:17, 1Tes 1:6   **3:8:** 1Tes 2:9   **3:9:** 1Kor 9:4, 1Tes 1:6   **3:10:** 1Tes 4:11   **3:11:** 1Tim 5:13   **3:12:** 1Tes 4:11   **3:13:** Kal 6:9   **3:14:** 1Kor 5:9,11   **3:15:** 1Tes 5:14

Nægkiariien sampam

¹⁶ Pwəh Iərimənu səvəi nəmərinuuen in əpa truvei pehe nəmərinuuen m kimiaha ia nəpɪn me pam ia noien me pam. Pwəh Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha pam. ¹⁷ Iou Pol iakamrai nəgkiariien i ia rəgɪk mamɪni ramasan tukumiaha. Ia nəkukuə me pam iakamrai iamɪnhi irə mə tihəukurən nɪraiiən səiou. In i nɪraiiən səiou iakamrai iamɪnhi irə. ¹⁸ Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha pam.

Fas Timoti

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə me i Pol rımərai, Fas mine Seken Timoti mine Taetas, kani mə nəkukuə me səvəi pasta me, ti nəri nə mə haməgkiari ia wok mine noien səvəi pasta me. Timoti rınətui fwe Listra. Səvənhi tata iəmə Kris, mətə səvənhi mama pran Isrel. Səvənhi mama ramahatən in ia Nəkukuə Ikinan ia nouihien səvənhi. Pol ramevən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Ia navənien səvənhi sə ro kəru irə Timoti rukurirə in. In ramasitu ia Pol ia wok səvənhi. Nəpın Pol rımərai nəkukuə i, Timoti ramo wok rəmwhen ia iahatən mine iəmə asori səvəi nakalasia me fwe Efesas. Timoti in tamaruə riti, mətə ruvehi wok səvəi niriien nakalasia me. Ro pen Pol rırai nəkukuə i revən tukwe. Ia nəkukuə i Pol ramasitu irə maməvəhag min ia wok səvənhi. Pol raməvəhag min mə traməkeikei məsiari ti nahatən eikuə me mine nahatənien me səvənraha səməme həpwəh natukwatukwien. Pol rokeikei pik Timoti, ro pen ruvei pen nəvəhagien me min mə trəfo irə ti nəri nə mə in iərmama riti səvəi Kumwesən.

¹ Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. Kumwesən sə rauvehimıru kıtaha mine Iesu Kristo sə saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə irau krouni nəkwanrau mə tako.

² Iakamrai nəkukuə i mik, Timoti. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia nərik pərhiən. Pwəh Tata Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine napıien mine nəmərinuien mik.

Timoti trinise nahatən eikuə me

³ Fwe kupwən, ia nəpın iakinamevən fwe profens Masetonia, nənə, iakini pehe tukw ik i mə tikamarə pəpım ia taon nəha Efesas. Nərmama nepwın nəha ikin hamarə irəha kamhahatən nərmama ia nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien atukwatukw. Mətə ik tikiinise irəha mə tuhəpwəh noien noien nəha. ⁴ Tikini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nətərig pikien ia kwənagei eikuə me mine nəgkiariien sə rani pik kwənəkwus me səvəi kaha kupwən me. Nəgkiariien me nəha kamhəvi pehe a nəvisəien me. Ko həpkasitu mhə ia iərmama riti mə tro wok səvəi Kumwesən. Wok nəha nərmama səməme kamhahatətə a kamho. ⁵ Tikəvəhag m nərmama me səkitaha mə irəha tuhaməkeikei mhokeikei irəha me. Pwəh rerınraha rəmher. Pwəh irəha hamo a noien me səməme irəha həukurən mə ramasan. Pwəh irəha hahatətə pərhiən ia Kumwesən. ⁶ Nərmama nepwın hənəpwəh noien me i, mhənəti karen, mhəuvəvən ti nəgkiariien sə nıpwran riwən. ⁷ Irəha hokeikei pik nahatənien Loa, mətə həreirei nıpwrai nəfe kamhəni, nəri auər a mə kamhəgkiari skai tukwe mə həukurən.

⁸ Kıtaha səukurən mə Loa in ramasan, mətə nərmama tuhaməkeikei mhatən nərmama irə ia noien atukwatukw səvənhi. ⁹ Kıtaha səukurən mwı mə kıpəkəmri mhə Loa raməmak ti nəkur atukwatukw me, mətə kəmri Loa raməmak ti nəkur kamhərui loa, mine nəkur kənkəpwənraha rıskai, mine nəkur həpkahatətə mhə ia Kumwesən, mine nəkur kamho noien ərəha, mine nəkur həpkə mhə nəkur ikinan me, mine nəkur həpkəmher mhə, mine nəkur kamhousi əpune tata mine mama səvənraha, mine nəkur kamhousi əpune nərmama. ¹⁰ Kəmri Loa raməmak ti nərman mine nıpran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me, mine nərman səməme kamhəiri atukw a irəha

me, mine narmama kamhakres iarmama mə tuhoslef irə, mine ieikuə me, mine nəkur kamheikuə ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikın, mine nəkur kamho noien ərəha me nepwın mwi. Ouəh, nıpərhiendien kəmri Loa raməmak ti nəkur kamho narimnari me pam nəha sə ramərarki nəgkiariien kama-hatən narmama irə sə ratukwatukw. ¹¹ Kumwesən in rasori mukuraan narmama kamhəgnəgini in. Nəgkiariien atukwatukw nəha iakani raməmak ia nəgkiariien amasan səvənhi. In rınəmri pehe nəgkiariien nəha ia rəgik, nənə iakaməvisau irapw i.

Iesu rınapi Pol

¹² Iesu Kristo İərimənu səkitaha sə ramo iakiskai ti noien wok səvənhi, iakani tanak tukwe in ti nəri nə mə in rınəkiri iou mə iakəmwhen, mətigite ia nırak, məmri iou iakamo tukwini nari min. ¹³ Fwe kupwən, iou iarmama riti sə iakani ərəha nəghın, nənə mamometə narmama me səvənhi, mamousi pik irəha. Mətə in rapı iou ti nəri nə mə iapkini mhə ihi nıpərhiendien irə, nənə, mıreirei mə nəfe nəha iakamo. ¹⁴ İərimənu səkitaha rətəgi irapw namasanien səvənhi ia nırak rasori pik irəhar nahatətəien mine nokeikeien sə ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁵ In i nəgkiariien pərhiien, nənə, kitaha pam tsaməkeikei mhəni nıpərhiendien irə. Iesu Kristo rıməuvehe ia tıprənə i mə truvehimıru narmama ərəha me. Iou iəmə iakərəha anan məpi raka pam irəha. ¹⁶ Mətə Iesu Kristo rınapi iou mə iou iakərəha anan rəmwhen ia nımtətien riti sə ramahatən mə nətərigien səvənhi rəpwəmwis mıpkı mhə sampam ramevən ti narmama ərəha me, pwəh narmama nepwın hətoni mho rəmwhen sə iakino həni nıpərhiendien irə, nənə in truvei pen nımiruien rerin mınraha. ¹⁷ Kumwesən in İərimənu rerin. In rıpkemhə mhə. Ko səpkətoni mhə. Nənə in əpa in Kumwesən. Pwəh nisaien mine nəgnəginiien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

¹⁸ Nəgkiariien i iakani pehe tukw ik i təkwtəkwni, nərık Timoti, rəmwhen a ia nəgkiariien me nəha profet me nepwın həməni ia nıram fwe kupwən. Tikuvehi nəgkiariien me i pwəh hasitu ia nıram ia naruagənien amasan sə ikamaruagən irə. ¹⁹ Tikaməkeikei məkwtəmhirı əknekın nahatətəien səim, məpwəh noien nari riti sə tro ik ikregi fwe ia rerim mə ikino nərəhaien. Narmama nepwın ho noien me nepwın sə həukurən mə rərəha, nənə ia noien nəha hənouraha nahatətəien səvənraha rəmwhen ia nıtətə sə rəpəruə ia nımaha. ²⁰ İəmə mi nəha Hameneus mine Aleksanta irau mwi nəha irəha mınraha. Iou iakınəsəni raka irau mə krouəmak ia rəgi Setan pwəh krouukurən mə trouəpwəh nini ərəhaien Kumwesən.

2

Nəvəhagien me ia nıkaren səvəi nəfwakien

¹ Nəri sə iakokeikei mə takukupwən mını ro iamınhi irə. Tikəvəhag m narmama me səkitaha mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən ti narmama me pam, nənə mhəres in mə trasitu ia nırəha, muvei pen nəfe riwən ti nırəha. Nənə tuhaməkeikei mhəni mwi tanak ramevən ti Kumwesən ti nırəha. ² Irəha tuhəfwaki ti kig me mine narmama me pam səməme kamhəuvehi nasoriien mə kitaha tsarə ia nəmərinuien mine narəien afafa, mharə irə, mhəsiai Kumwesən, nənə mhəsi pen noien atukwatukw me. ³ Noien i ramasan nənə nəpın Kumwesən səkitaha sə rauvehimıru

kitaha trətoni rerin ragien. ⁴ In rokeikei mə truvehimiru nərmama me pam, nənə mokeikei mə irəha tuhəuvehe mhəukurən nəgkiariien pərhien səvənhi. ⁵ Kumwesən kuatia a ramarə, nənə, İərmama kuatia a ramərer ia nımwrhenhi Kumwesən mine nərmama mavi simwin irəha. İərmama nəha in nəha İesu Kristo ⁶ sə rıməuvei pehe atukw a in ia nəpin atukwatukw ti nərəkuien suatuk səvəi nərmama me pam mə trifi irəha ia noien ərəha me səvənraha. Nənə ramahatən mə Kumwesən rokeikei mə truvehimiru nərmama me pam. ⁷ Nəri in i kuvehi utə iou tukwe aposol mine iahatən səvəi nərmama rıpkə mhə irəha nəkur İsel mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan mınraha sə raməgkiari ia nahatətəien mine nıpərhienien. (İakani pərhien iapkeikuə mhə.)

⁸ Ro iamınhi irə iakokeikei mə ia kwopun me pam nərman me tuhəuvehi utə rəginraha rəmher, mo ikinan i, nənə mhəfwaki m Kumwesən. Irəha tuho iamınha irə mhəpwəh niemaha mine nəvisəien.

⁹ Nənə iakokeikei mə nıpran me tuharkahu ia tınari sə ratukwatukw a, rıpkə mhə tınari kavi nətərigien səvəi nərman irə, uə tınari kamarkahu i kamərpwi tukwe. Rərəha mə ho nımwai nukwənenraha mə tuhərpwi tukwe uə həuvehi pen marəmarə me kınə ia kol mine perel me, uə harkahu tınari nənimen rutə pik. ¹⁰ Irəha tuhaməkeikei mharkahu ia noien amasan me rəmwhen ia karkahu səvənraha, ti nəri nə mə in i noien atukwatukw sə nıpran me səməme kamhəni mə irəha hokeikei Kumwesən tuho.

¹¹ Nəpin kamahatən nakalasia me, pwəh nıpran me hafafa mhəpwəh nəgkiariien, mhəsiai nahatən me, mhəuvehi nukurənien. ¹² İou iapkəsəni mhə mə nıpran tuhatatən uə hərimənu ia nərman. Irəha tuhaməkeikei mhafafa, ¹³ ti nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən rıməkupwən mo Atam kurirə ro İf. ¹⁴ Nənə rıpkə mhə Atam nə Setan rıməkupwən meikuə irə nənə ro nəkwan, mətə İf rino nəkwai Setan nənə mərui nəgkiariien səvəi Kumwesən. ¹⁵ Mətə mə pran raməmwur pen ia nahatətəien, mine nokeikeien, mine noien sə rəmher mo ikinan i, nənə in prən afafa, nəpin raməmisə ti tını mə trətui, Kumwesən trətui amasan tukwe muvehimiru in.

3

Noien səvəi elta me mine tikon me

¹ In i nəgkiariien pərhien. Trini mınuə İərmama riti rokeikei mə truvehe İəmə asori sə ramətui ti nakalasia me, nənə, in rınəkeikei wok riti sə ramasan. ² İəmə asori sə rauvehi wok nəha noien səvənhi traməkeikei mo iamınhi irə. Kəpwəh nətəien noien ərəha riti irə. In səvənhi pran kuatia a. Rıpkə mhə in İərmama sə ramənimwi pik, mətə in nətərigien səvənhi raməmak amasan ia nəpin me. In İərmama sə kamsiai in. In İərmama sə raməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmama pwıspwıs me. In iahatən amasan riti. ³ İərmama sə ramənimwi pik uə ramousi İərmama ko rıpkuvehi mhə wok i. Mətə İərmama sə noien səvənhi ramasan məpou, rəpwəh nəvisəien, mıpkokeikei pik mhə mane, in rukurən nuvehien wok i. ⁴ In traməkeikei miri amasan nərmama kamharə ia nəkwai nımwə səvənhi, nənə mo nıpwənətın me tuhəsiai in mho nəgkiariien səvənhi. ⁵ Trini mınuə İərmama riti rıreirei niri amasanien nərmama kamharə ia nəkwai nımwə səvənhi, nənə, trəfo miri amasan nakalasia me səvəi Kumwesən? In rıreirei noien. ⁶ İərmama rahatətə vi a ia İesu rıpkəmwhen mhə mə truvehi wok i kamo rərpwi tukwe mımwei pen ia nərəhəien sə Setan rino nənə Kumwesən rərpwin noien ərəha səvənhi.

2:4: Esik 18:23, 1Tim 4:10, 2Tes 3:9, Rom 3:29-30, Hip 12:24   **2:6:** Kal 1:4   **2:7:** Wok Me 9:15, Kal 2:7-8, 2Tim 1:11   **2:9:** 1Tes 3:3-5   **2:10:** 1Tim 5:10   **2:12:** 1Kor 14:34   **2:13:** Jen 2:7,22, 1Kor 11:8-9   **2:14:** 2Kor 11:3   **3:1:** Wok Me 20:28   **3:2:** Taet 1:6-9

⁷ Rəmwhen a mwi iərmama sə rauvehi wok iam̄nhi nərmama me fwe iruə tuhaməkeikei mhəni amasan in kamo in rimwei pen ia kwənkru səvəi Setan nənə kini ərəha in.

⁸ Ia noien a mwi nəha tikon me noien səvənraha traməkeikei mo iam̄nhi irə. Irəha nərmama səməme kamsiai irəha. Nəgkiariien səvənraha ripko mhə kəru. Həpkənimwi pik mhə nənimwiien skai rəmwhen ia waen. Irəha həpkokeikei pik mhə mane. ⁹ Irəha tuhaməkeikei mhəkwtəmhiri noien səvəi nahatətəien Kumwesən rino pui pehe ia nətərigien səvənraha sə rəmher. ¹⁰ Nərmama səməme hokeikei mə tuhəuvehi wok səvəi tikon, nakalasia me tuhaməkeikei mhəkupwən mhətə amasan irəha. Trini minuə həpkətə mhə noien ərəha riti ia nirəha, nənə, irəha həukurən nuvehien wok nəha.

¹¹ Ia noien a mwi nəha nīpran me səvəi tikon me^a noien səvənraha traməkeikei mo iam̄nhi irə. Irəha nīpran me səməme kamsiai irəha. Ripko mhə irəha nīpran me səvəi nīniien nīkare iərmama uə nīpran me səvəi nənimwiien, mətə irəha nīpran me səməme nərmama həukurən nətīgiteien ia nirəha ia narimnari me pam.

¹² Iərmama riti sə rauvehi wok səvəi tikon traməkeikei miri pran kua-tia a, nənə, miri amasan nīpwnətīn me mine nərmama pam kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi. ¹³ Nərmama səməme kamho amasan wok səvəi tikon nəghinraha tramasan irə, nənə, irəha tuhəpkehekīr anan mhə mhəgkiari ia nahatətəien səvənraha sə ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁴ Təkwtəkwiuni nəha, nəpīn iakamrai nəkukuə i mik, rerik ramrhi mə tripko mhə tui iakuvehe mətōni ik. ¹⁵ Mətə trini minuə iapkuvehe akwauakw mhə, nənə, nəkukuə i tro nukurənien i mik mə nəfe nəha noien ratuk-watukw nərmama me ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən tuho. Nərmama ia nəkwai nimwə nəha kani irəha mə nakalasia me səvəi Kumwesən sə ramīru, irəha həmwhen ia pos asori mine nəri skai kauvrhəkin nimwə ia təkuren, mamhīrhan nəgkiariien pərhiēn. ¹⁶ Nənə nīpərhiēnien nəgkiariien i kīno pui pehe in nukune nahatətəien səkītaha rani nari riti rasori, mani mə, “In riməier pehe tukutaha nīpwrān rəmwhen ia nīpwrataha.

Nənimwīn Ikinan rahatən amasan mə in iəmə atukwatukw. Nagelo me hətōni in.

Kəvisau irapw nəgkiariien səvənhi ia tənəmtənə me. Nərmama me i ia təkure tīprənə i hənī nīpərhiēnien irə. Kuvehi utə in revən fwe ia neiai.”

4

Pol raməvəhag m Timoti

¹ Nənimwīn Ikinan rani irapw amasan mə tramevən ipaka ti nəpīn sam-pam nənə nərmama nepwīn tuharaka ia nahatətəien səvənraha, mhəuvən mhətərig pik ia nənimwīn me səməme kamheikuə mine nəgkiariien me səməme nərəmhə me kamhahatən. ² Nəgkiariien me nəha ieikuə me nepwīn tuhəni irapw. Nətərigien səvəi ieikuə me nəha rīnərəha anan ro pen həpkregi sas mhə fwe ia rerinraha noien ərəha me səməme irəha kamho. ³ Irəha tuhənise iərman ti niriien pran, nənə, mhənise mwi irəha ti nənīien nəveginien me nepwīn. Mətə Kumwesən rino nəveginien me nəha mə tukəni. Nənə nərmama səməme kamhəukurən nəgkiariien pərhiēn, hənī

3:7: 2Kor 8:21   **3:11:** Taet 2:3   **ā 3:11:** Suatuk riti mwi ti nuvsiniien nəgkiariien i ro iam̄nhi irə. “Ia noien a mwi nəha, tikon nīpran me noien səvənraha traməkeikei mo iam̄nhi irə. Irəha nīpran me səməme kamsiai irəha. Ripko mhə irəha nīpran me səvəi nīniien nīkare iərmama uə nīpran me səvəi nənimwiien, mətə irəha nīpran səməme nərmama həukurən nətīgiteien ia nirəha ia narimnari me pam.”   **3:15:** Efes 2:19-22   **3:16:** Jon 1:14, Mak 16:19   **4:1:** 2Tim 3:1, 2Tes 3:3, 1Jon 2:18, Jut 18   **4:3:** Jen 9:3, Rom 14:6, 1Kor 10:30-31

nipərhienien irə, həukurən nuvehien, mhəfwaki mhəni vivi Kumwesən tukwe, mhani. ⁴ Nəveginien me pam Kumwesən rino ramasan a. Nari riti riwən nərmama tuhəpwəh nənien. Nərmama həukurən nənien nəveginien me pam trini minuə həfwaki mhəni vivi Kumwesən tukwe. ⁵ Nəgkariien səvəi Kumwesən mine nəfwakiien iamihhi krauo nəveginien me pam hamasan a ti nəniien.

⁶ Trini minuə ikani irapw nəgkariien i m piəvtaha me, ik iərmama riti sə ikamo tukwini amasan nari m Iesu Kristo. Nənə ramahatən mə ikimruə ia nəgkariien pərhiēn me səvəi nahatətəien səkitaha mine nəgkariien amasan kamahatən nərmama irə sə ikinesi pen raka. ⁷ Tikəpwəh nətərigien ia kwənagei eikuə me səməme nərmama həpkisiai mhə ia Kumwesən kamhəni. Nəpən me pam tikaməkeikei mamarkut mamō noien me səməme Kumwesən rokeikei. ⁸ Ikukurən trini minuə ikamarkut mə nipwram triskai, noien nəha ramasan. Mətə trini minuə ikamarkut nəpən me pam mə tiko noien me səməme Kumwesən rokeikei, noien nəha ramasan məpi raka. Trasitu ia niram ia nimiruien səvəi ipwet mine mine nimiruien sə truvehe kurirə.

⁹ In i nəgkariien pərhiēn nənə kitaha pam tsaməkeikei mhəni nipərhiēnien irə. ¹⁰ Kitaha samarkut mamhəsese ti nəgkariien i mə sənəmri pen əknekən raka nətərigien səkitaha ia Kumwesən sə ramiru. In rauvehimiru nərmama pam, mətə in rauvehimiru pərhiēn irəha səməme kamhəni nipərhiēnien irə.

¹¹ Tikəvəhag m nərmama mahatən narimnari me i. ¹² Pwəh nərmama tuhəpwəh nətə puīien ik ti nəri nə mə ik təmaruə a riti, mətə tikəmwur ia nəpən me mə ik iərmama riti nəkur əfwaki me həukurən nukurirəien təmwki nisum ia nəgkariien, ia noien, ia nokeikeiien, ia nahatətəien, mine ia noien sə ratukwatukw məmher. ¹³ Tikaməkeikei mō wok i səvəi nəvsiniien Nəkukuə Ikinan m nərmama. Tikəvisau mahatən irəha ia nəgkariien pərhiēn. Pwəh ruvehe mō səim wok tramərer kupwən ia nimiruien səim meste takuvehe. ¹⁴ Timoti, Kumwesən riməuvei pehe nasituien səvənhi mik ti noien wok səvənhi. In riməuvei pehe nasituien nəha nəpən elta me səvəi nəfwakiien hənəmri utə rəginraha ia niram. Ia nəpən nəha profet me nepwən irəha mwi həməni irapw nəgkariien sə Kumwesən riməni ia niram. Tikəpwəh nəpwəhien nasituien nəha raməmak auər a.

¹⁵ Tikaməkeikei mō narimnari me nəha iakani. Tikamarə mamō wok me nəha pwəh nərmama pam hətoni nimiruien səim mine wok səim rautə amasan. ¹⁶ Tikətui amasan tukw ik mine nəgkariien sə ikamahatən nərmama me irə. Nəpən me pam tiko iamihhi irə. Trini minuə iko, nənə, tikuvehimiru ik mine nərmama səməme kamhətərig ik.

5

Nipran me nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha

¹ Tikəpwəh nəgkari skaiien m nərgharə me, mətə tikəgkari amasan mənraha rəmwhen mə irəha tata me səim. Tikəgkari m ntəmaruə me rəmwhen mə irəha piām me, ² məgkari m niprənemə me rəmwhen mə irəha mama me səim. Tikəgkari m nipran vi me rəmwhen mə irəha kitirimam me. Nəgkariien sə tikini pen ti nirəha i traməkeikei matukwatukw pam məmher.

³ Nipran me nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha səməme kamharə əpa, nakalasia me tuhaməkeikei mhasitu ia nirəha. ⁴ Mətə mə nipwnəti nipran me nəha fwe uə nimmwipwənraha me, tikahatən irəha i pwəh həukurən mə nəri sə irəha tuhəkupwən mho mhəsiai Kumwesən irə,

4:4: Jen 1:31, Wok Me 10:15   **4:7:** 1Tim 1:4, 6:20, 2Tim 2:16   **4:8:** 1Tim 6:6   **4:9:** 1Tim 1:15

4:10: 1Tim 2:3-4   **4:12:** Taet 2:15   **4:14:** 2Tim 1:6, Wok Me 6:6, 8:17   **4:15:** 1Tim 5:22   **5:1:** Lev 19:32

in i tuhətui amasan ti nər̄mama səm̄əme kamharə ia nək̄wai nimwə me səvənraha. Noien nəha rəmwhen mə kamhərpwin tai nasituien m tata me səvənraha mine mama me mine kaha me. (Noien nəha ramasan ia nəmri Kumwesən mamō rerin ragien.) ⁵ Mətə pran sə iərman səvənhi remhə məpwəh in əpa anan ramarə, in raməmri pen əknekin nətərigien səvənhi ia Kumwesən. Ia nəpin me pam ia nəpin mine ia ran raməfwaki m Kumwesən mə trasitu irə. ⁶ Mətə pran sə ro iam̄inhi, tr̄ini minuə ramətərig pik ti narimnari me səvəi n̄ipwran ti n̄iregien ramasan irə, in ramiru, mətə ia nən̄imwin rəmwhen mə ruvəmhə raka. ⁷ Tikuvei pen nəvəhagien me i minraha mə irəha tuhaməkeikei mamho. Pwəh kəpwəh nətōnien nərəhāien riti ia nirəha. ⁸ Iər̄mama riti traməkeikei mətui amasan ti nək̄ur imwəni me, nənə mukupwən mətui amasan ti səm̄əme kamharə ia nək̄wai nimwə səvənhi. Mətə tr̄ini minuə r̄ipko mhə, ramahatən pen mə in r̄ipkahatətə pər̄hien mhə ia Kumwesən. In rərəha məpi raka iər̄mama sə r̄ipkahatətə mhə.

⁹ Tr̄ini minuə pran riti səvənhi iərman remhə məpwəh in, mətə nuk səvənhi r̄ipkeste mhə ihi sikisti, tikəpwəh n̄irai penien nəgh̄in ia nək̄ukuə səvəi nasituien. Ikukurən n̄irai penien nəgh̄in tr̄ini minuə fwe kupwən səvənhi iərman kuatia a, ¹⁰ nənə nəgh̄in ramasan ia noien amasan me səvənhi, rəmwhen mə rinətui amasan ti n̄ipwnət̄in me mamevən meste həpwinari, maməsevər ia rukwənu səvənhi ti nər̄mama pw̄ispwis me, mamaikuas ia nisui nər̄mama me səvəi Kumwesən, mamasitu ia iāvən ərəha me. Tr̄ini minuə ramo noien amasan me pam iam̄inhi, ikukurən n̄irai penien nəgh̄in ia nək̄ukuə nəha.

¹¹ Mətə tikəpwəh n̄irai penien səm̄əme həpkəprənemə mhə. Kurirə tr̄ini minuə nətərigien səvəi nesi penien mwi iərman ruvehe m̄iskai ia rerinraha məpi raka nətərigien səvənraha ia Kristo, nənə irəha hənūə tuhesi pen mwi nər̄man, ¹² nənə tukəkiri irəha minuə hənō noien ərəha mhərui nəgkiariien səvənraha mine nəfə həmāni fwe kupwən mə tuho. ¹³ Nənə rərəha mwi ti nəri nə mə tuhəuvehe mho irəha rarpaha me, mhəuvən ia nimwə riti mhəier mhəuvən ia riti. Nənə tuhəpkuvehe əpa mhə mho irəha rarpaha me, mətə tuhəuvehe mwi mho irəha n̄ipran me kamhəni n̄ikare iər̄mama, nənə mhəpwəh noien wok, mamhəni nəgkiariien me r̄ipkatukwatukw mhə mə tuhəni. ¹⁴ Ro iam̄inhi irə iakani pen ti n̄ipran me nəha səm̄əme həpkəprənemə mhə mə ramasan tuhesi pen mwi nər̄man, mhərəhi n̄ipwnət̄inraha me, mhətui amasan ti nər̄mama səm̄əme kamharə ia nək̄wai nimwə me səvənraha. Nənə tr̄ini minuə ho iam̄inha irə, nənə nər̄mama səm̄əme haməmwəki kitaha ko həpk̄ini mhə nəgkiariien ərəha riti mhəuəsi kitaha irə. ¹⁵ Mətə n̄ipər̄hienien n̄ipran me nepwin hənəpwəh raka suatuk atukwatukw nənə mamhək̄urirə Setan tək̄wtək̄wuni.

¹⁶ N̄ipran me i səm̄əme kamhəni n̄ipər̄hienien ia Iesu tuhaməkeikei mhətui amasan ti n̄ipran me i ia kwənək̄wus səvənraha səm̄əme nər̄man me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha. Irəha tuhəpwəh naraka penien irəha m nakalasia me mə tuhamətui amasan ti nirəha. Nənə ro iam̄inhi irə nakalasia me tuhək̄urən nasituien ia n̄ipran me i səm̄əme nər̄man me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha əpa anan kamharə.

¹⁷ Nəmə asori me səvəi nəfwak̄iien səm̄əme kamhəiri amasan nakalasia me, nakalasia me tuhaməkeikei mhəsiai irəha, nənə mhərəku irəha. Tuhək̄upwən mho iam̄inhi irə ia elta me səm̄əme kamhəsese mamhəvisau mamhahatən. ¹⁸ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə Nək̄ukuə Ikinan rani mə, “Tihəpwəh nərihi tər̄iniien tər̄hui kau nəpin rameivə testesi kwənuni wit mə tek̄in trier raka.” Nənə Nək̄ukuə Ikinan rani mwi mə, “Iər̄mama sə ramowok ratukwatukw mə tukərəku in.” ¹⁹ Tikəpwəh nətərigien nəgkiariien səvəi iər̄mama kuatia a sə

rani mə elta riti səvəi nəfwakiien ramo noien ərəha, mətə mə iərmama kəru uə kahar kamharni, nənə, ikətərig ia səvənrahar nəgkiariien. ²⁰ Nənə elta me nəha səməme kamho noien ərəha, tikinise irəha ia nəmri nərmama pam mə elta me nepwɪn mwi tuhəhekɪr noien noien ərəha.

²¹ Ia nəmri Kumwesən, Iesu Kristo, nagelo me səməme Kumwesən rımərfi raka irəha, iakani pehe tukw ik i mə tikaməkeikei mamesi pen nəgkiariien me səiou ia noien sə ratukwatukw. Tikəpwəh noien noien əpə iti m iərmama riti, nənə, mo mwi səpə iti m iərmama riti mwi. Mətə tiko rəmnəmwhen ia nırəha pam.

²² Tikəpwəh nəmri utə akwauakwien rəgim mi ia iərmama riti nəfwaki pen min mə truvehi wok səvəi nəfwakiien. Trini minuə in iərmama riti səvənhi fwe ikin nərəhaien, nənə, səvənhi nərəhaien trarə ia niram rəmwhen mə ik mwi ikiməuvehi nərəhaien səvənhi. Mətə ia nəpɪn me pam tikəmher.

²³ (Ripkamasan mhə mə tikamənimwi a nui, mətə ramasan mə tikənimwi ouihi waen kwopti pwəh rasitu ia tıpwim mine nemhəien me sə ramo ik ia nəpɪn me.) ²⁴ Noien ərəha me səvəi nərmama nepwɪn həuvəier irapw raka, nəri auər a mə nəpɪn sə Kumwesən trərpwɪn noien ərəha irə ripkuvehe mhə ihi, mətə noien ərəha me səvəi nərmama nepwɪn tuhəpkier irapw kurirə. ²⁵ Rəmwhen a mwi noien amasan me səvəi nərmama nepwɪn həuvəier irapw raka nənə səməme kamhərkwafə ihi təkwtəkwuni, irəha mwi tuhaməkeikei mhəier irapw.

6

Slef me tuhaməkeikei mhəsiai nəmə asori me səvənraha

¹ Pwəh slef me pam həsiai amasan nəmə asori me səvənraha kamo nərmama nepwɪn həni ərəha nəghi Kumwesən mine nəgkiariien səkitaha samahatən nərmama irə. ² Slef me səməme nəmə asori me səvənraha kamhəni nıpərhiienien ia Iesu irəha tuhəpwəh noien nəha kamhəni mə, “Eh, iəmə asori nəha in piəvtaha a riti,” nənə, irəha tuhəpkisiai amasan mhə. Mətə irəha tuhaməkeikei mho pik mwi wok ia rerınraha pərhiien, ti nəri nə mə səvənraha iəmə asori in iərmama riti sə rani nıpərhiienien ia Iesu, nənə irəha hokeikei in. Tikahatən narimnari me i, mini pen ti nərmama mə tuhaməkeikei mamho.

Noien səvəi nokeikei pikien mane

³ Trini minuə iərmama riti ramahatən nərmama, nəgkiariien səvənhi traməkeikei mesi pen nəgkiariien atukwatukw səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha mine nəgkiariien kamahatən nərmama irə sə ro ikinan i. Mə in ramahatən nəgkiariien me nepwɪn ropə ia nəgkiariien nəha, ⁴ in ramərpwi in, mıpkukurən anan mhə nari. Nətərigien səvənhi ramemhə rokeikei pik nəgkiariien ti nəresien me səməme kamhəvi pehe nəmwəkiien mine nəvisəien. Noien nəha ro nərmama kamhəni ərəha nəghınraha me, nənə, mamhətərig ərəha ia nırəha me, ⁵ ia nəpɪn me pam kamhousari. Noien nəha səvəi nərmama səməme nətərigien səvənraha rərəha. Irəha kamhəruəi ia nəgkiariien pərhiien, mamhəni mə noien nəkwai Kumwesən in suatuk riti səvəi nuvehiien mane mine nautə.

⁶ Nıpərhiienien, trini minuə kitaha samo nəkwai Kumwesən, noien nəha trasitu asori ia kitaha, mətə tsaməkeikei mamhəgien a, nəri auər a mə səkitaha nautə rouihi a uə rasori. ⁷ Səukurən mə nəpɪn sənətui pehe ia tıprənə i, nənə, mhəpkuvehi mə nari riti mhəuvehe. Nənə nəpɪn tsemhə irə, ko səpkuvehi

mhə mwi nari riti mhərərīg. ⁸ Mətə trīni mīnuə sənətaha nəveginien mīne tīnari səkītaha rəmwhen a, nənə kitaha tsagien. ⁹ Nərmama səməme hokeikei pīk mə nautə səvənraha trasori, nənə rīməru a tī nīrəha mə tuho noien ərəha me rīpīk. Rəmwhen ia kwənkru riti rəkure tərini irəha ia təpuapəg səvəi nərəhaien, nənə, irəha hokeikei mə tuho narimnari me rīpīk səməme həkamasan mhə tī nīrəha mamhouraha irəha. Nənə nokeikeien səvəi narimnari ərəha me nəha trouaha nīmīruien səvənraha. ¹⁰ Iakani iamīnhi irə tī nəri nə mə noien səvəi nokeikei pīkien mane in nukune noien ərəha me səpəmsəpə. Noien nəha ruvəiri raka raka nərmama nepwīn ia nahatətəien səkītaha, mo irəha ho noien me rīpīk təkwtəkwuni rerīnraha raməmīsə tukwe rəmwhen mə həpi atukw a irəha ia nau.

Pol raməvəhag m Timoti

¹¹ Mətə ik iərmama səvəi Kumwesən tīkaraka məpwəh nəvənien ipaka tī noien ərəha me nəha. Tikamarə mamō natukwatukwien, mamō nəkwai Kumwesən, mamahatətə ia Kristo, mamō nokeikeien, mamərer əknekīn, mamō ik iəmā noien səim ramasan məpou. ¹² Naruagənien amasan səvəi nahatətəien, tikaruagən irə, muvehi əknekīn nīmīruien rerīn sə Kumwesən rīnəkwein ik tukwe fwe kupwən nəpīn ikīmāni irapw amasan nahatətəien səim ia nəmri nərmama həpīk. ¹³ Kumwesən in nukune nīmīruien. Iesu Kristo in iərmama sə rīmāni irapw amasan nəgkiariien pərhiēn ia nəmri Ponjes Paelat. Ia nənimenrau iakani pehe tukw ik i mə ¹⁴ tīkaməkeikei mo nəgkiariien i kuvei pehe mik. Tiko ia suatuk sə rəmher. Pwəh nərmama həpwəh nətoniēn nərəhaien riti ia nīram. Tiko iamīnhi irə mamevən meste Iərimənu səkītaha Iesu Kristo truvehe mwi. ¹⁵ Nuveheien səvənhi Kumwesən tro rier pehe ia nəpīn atukwatukw səvənhi. In Kumwesən sə kaməgnəgīni in. In əpa ramərimənu ia narimnari me pam. In Kīg sə rasori ia kīg me. Nənə in Iərimənu sə rasori ia nərīmənu me. ¹⁶ In əpa rīpkemhə mhə mamarə rerīn ia kwopun riti rukuraan ikīn, nənə, iərmama riti ko rīpkevən mhə ipaka. Iərmama riti rīpkətoni raka mhə in, nənə, tīpkətoni mhə mwi. Pwəh nīsīaiēn mīne nərīmənuiēn sə trīpkiwən mhə krauevən tukwe in. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

¹⁷ Tikəgkiari m nərmama me nautə səvənraha rasori ia nītətə səvəi ipwet mīne, mīni pen tī nīrəha i mə tuhəpwəh nuvehi utə pīkien irəha, mhəpwəh nəmri pen əknekīniēn nətərīgīēn səvənraha ia nautə, nautə səvəi təkwtəkwuni a mətə trakwakwi riwən. Irəha tuhaməkeikei mhəmri pen əknekīn nətərīgīēn səvənraha ia Kumwesən sə rauvei pehe narimnari me rīpīk m kitaha mə rerītaha tragien.

¹⁸ Tikīni pen tī nīrəha i mə tuhaməkeikei mho noien amasan. Pwəh noien amasan me nəha səvənraha hasori mhəmwhen ia nautə səvənraha. Irəha tuhaməkeikei mhasitu mhəriari m nərmama. ¹⁹ Noien nəha rəmwhen mə hənəite nautə me rīpīk sə trasitu ia nīrəha kurirə. Nənə irəha həkurən nuvehiēn nīmīruien i nīmīruien pərhiēn.

²⁰ Timoti, Kumwesən rīnəmri pehe raka nəgkiariien amasan səvənhi ia rəgīm. Tikaməkeikei mətui amasan tukwe, məpwəh nətərīgīēn ia nəgkiariien auər a me səvəi tīprənə i uə nəgkiariien me kani mə nəgkiariien sə kauvehi nukurənien irə, mətə rekəm neikuəien. ²¹ Nərmama nepwīn kamhəkurirə ia nukurənien nəha, nənə, mhənəpwəh nahatətəien səvənraha.

Pwəh namasanien tramarə tukumiaha.

Seken Timoti

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəpın Pol ruvərai raka Fas Timoti mine Taetas kətoni mə kəkwtəmhiri mwi in kuvei puvnimwə ia kalapus. Nənə in rırai Seken Timoti ia kalapus fwe Rom. Pol rukurən mə nəpın səvənhi ruvəkwa kwa mə tremhə ro pen rırai nəkukuə i revən ti Timoti. Pol rəpwəh nokeikeien mə trətoni a Timoti, mətə rokeikei mə trətoni nənə muvehi utə nətərigien səvənhi ti nəri nə mə in rokeikei mə nəpın tremhə Timoti truvehi təmwhəkin ia wok səvənhi. Pol ramahatən Timoti ia niriien nakalasia me maməvəhag min mə trərer isipwın ti nahatən eikuə me. Pol raməvəhag m Timoti mə Timoti traməkeikei məkwtəmhiri əknekin nəgkiariien sə ro nıpərhienien i kamahatən nakalasia me səvəi Kristo irə.

¹ Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwan mə tako. In rərhi pen iou mə takəvisau irapw nımıruien sə in rıməni mə truvei pehe m kıtaha ruku pen ti Iesu Kristo.

² Nəkukuə i rauvehe tukw ik, Timoti, nərik keikei.

Pwəh Kumwesən Tata səkıtaha mine Iesu Kristo İərimənu səkıtaha trouəriari pehe namasanien mine napiien mine nəmərınuien mik.

Pol raməvəhag m Timoti

³ İa nəpın mine ia ran, nəpın iakaməfwaki, rərık ramrhi rərın ik, nənə iakani vivi Kumwesən tukw ik. İakamo tukwini nari min, mamə a noien me səməmə iakukurən mə hatukwatukw ia nənimen rəmwhen ia kaha kupwən me səıou hənəmo. ⁴ Nəpın rərık ramrhi nıse nənimem sə rınaiu, iakokeikei pık mə takətoni ik, nənə rərık ragien. ⁵ Rərık ramrhi nahatətəien pərhiən səım, in nəha nahatətəien sə kaha pran səım Loes mine mama səım İunis kroukupwən rouahatətə irə, nənə təkwtəkwuni iakukurən amasan mə ik mwi ikamahatətə irə. ⁶ Ro iamınhi irə iakuə tako pwəh rərım ramrhi nəri fwe ia rərım ramo ikamskai ti noien wok səvəi Kumwesən. Kumwesən rəriari nəri nəha mik fwe kupwən nəpın iakəmri utə rəgik mi ia nıram. Tikaməkeikei meireiri nəri nəha pwəh ruək. ⁷ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rıpkuvei pehe mhə m kıtaha nənimwın riti sə ramo kıtaha samhekır, mətə in ruvei pehe m kıtaha nənimwın riti sə ramo kıtaha saməskai, mamhokeikei kıtaha me, mamhəkouı atukw kıtaha mə tsəpkə mhə noien ərəha.

⁸ Ro iamınhi irə tikəpwəh naurısien ti nıni irapwien İərimənu səkıtaha, məpwəh naurısien mwi tukw iou, iərmama riti səvənhi sə iakamarə ia kalapus tukwe. Mətə pwəh krau pəri krouregi nəmisəien ti nəgkiariien amasan səvənhi. Kumwesən truvei pehe nıskaiien mik mə tiko iamınhi. ⁹ In rıməuvehimıru kıtaha, nənə, məkweın kıtaha ia nəkweınien sə ro ikinan i. In rıpkə mhə iamınhi irə ia kıtaha ti noien me səkıtaha, mətə in ro iamınhi irə ti nəri nə mə resi pen a nətərigien atukw səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe tui nəpın tıprənə ramiwən ihi. İa nəpın nəha in ruvəni raka mə truvei pehe namasanien səvənhi m kıtaha trukı pen ti Iesu Kristo. ¹⁰ Nənə təkwtəkwuni sətəni namasanien nəha ro m kıtaha, ti nəri nə mə İəmə sə rauvehimıru kıtaha rıməier pehe. İəmə nəha in nə Iesu Kristo sə rıno sampam ia noien iərmama remhə, nənə ia nəgkiariien amasan səvənhi ramo nərmama me hətəni mə tuhəfo mhəuvehi nımıruien rərın. ¹¹ Kumwesən rınərpwi rəgın ia nırak,

1:1: Efes 1:1   **1:2:** 1Tim 1:2   **1:3:** Fil 3:5, Wok Me 23:1   **1:5:** Wok Me 16:1   **1:6:** 1Tim 4:14   **1:7:** Rom 8:15   **1:8:** Rom 1:16   **1:9:** Efes 2:8-9, Taet 3:5   **1:10:** 1Kor 15:55-57, Hip 2:14   **1:11:** 1Tim 2:7

mīni mā iou aposol riti sə takaməkeikei məvisau nəgkiariien amasan nəha, mahatən nərmama me irə. ¹² Nənə ti nəri nə mā iakamo iamīnhi irə, iakamregi rərəha i ia kalapus. Mətə iapkauris mhə, ti nəri nə mā iakukurən iəmə sə iakani nīpərhiēnien irə. In rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia rəgik, nənə iakukurən amasan mā trətui amasan tukwe mamevən meste nəpīn səvənhi.

¹³ Timoti, tikaməkeikei məkwətəmhiri əknekīn nəgkiariien me i səməme ikuvəregi raka iakini pehe tukw ik i. Nəgkiariien me nəha hatukwatukw, mamhahatən suatuk sə tikesi pen. Tikaməmwur pen ia noien mi nəha nahatətəien mīne nokeikeiien sə krauku pen ti Iesu Kristo. ¹⁴ Ia nīskaiien səvəi Nənīmwin Ikinan sə ramarə ia reritaha tikaməkeikei mətui amasan ti nəri amasan sə kəmri pehe ia rəgim.

¹⁵ Ikuvəukurən raka mā nərmama pam fwe profens Esia hənəpwəh iou mhəuvavən. Iəmə mi nəha Fukelas mīne Hemokenes irəha mīnraha.

¹⁶ Mətə iakaməfwaki mā Iərimənu səkītaha trapi nərmama me ia nəkwai nīmwe səvəi Onesiforas, ti nəri nə mā nəpīn rīpik in ramomasan iou, nənə mīpkauris mhə iou mīne jen me kīnərihi iou irə. ¹⁷ Mətə nəpīn rapirapw ia Rom, ramətui əmisə iou mamevən meste mətə iou. ¹⁸ Iakəfwaki mā Kumwesən trəsēni in rətoni Iərimənu səkītaha trapi in ia nəpīn səvənhi. Nənə ikukurən amasan mā rasitu pik ia nirak fwe ia Efesas.

2

¹ Ro iamīnhi irə, nərik, ik tikaməkeikei muvehi namasanien i raku pen ti Iesu Kristo pwəh ro ikiskai. ² Nənə nəgkiariien sə ikuvəregi raka iakīnahatən kīmiaha irə ia nəmri nərmama me həpik, tikaməkeikei məmri pen ia rəgi nəmə me nepwin ikukurən nətigiteien ia nirəha mā tuhahatən nepwin mwi. ³ Tikəmisə krau mik rəmwhen ik iaruağən amasan riti səvəi Iesu Kristo. ⁴ Ikukurən noien səvəi iaruağən. Nəpīn ramaruağən, ko rəpwəh nuvehien mwi wok me nepwin, ti nəri nə mā raməmwur mā iəmə asori səvənhi rerin tragien. ⁵ Iərmama səvəi naiuien traməkeikei mesi pen natuakəmien me səvəi naiuien. Mə rəpwəh ko kīpkəfəfau pen mhə kəfəfau səvəi nīsiāiien irə. ⁶ Nənə iərmama sə raməmhū pik ratukwatukw mā in trukupwən mesi kwənkwai nari sə rutə ia nəmhien səvənhi. ⁷ Rerim tramrhi nəfe iakamini pehe tukw ik i. Iərimənu səkītaha truvei pehe nukurənien mik, nənə tikukurən narimnari me pam.

⁸ Rerim tramrhi Iesu Kristo. In iəmə sə rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. In kwənəkwus səvəi Kig Təvit. In i nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irapw. ⁹ Iou iakamregi nəmisəien ti nəgkiariien amasan i. Kīnərihi iou ia jen rəmwhen ia iou iəmə iakaməruī loa, mətə nəgkiariien səvəi Kumwesən ko kīpkərihi mhə ia jen. ¹⁰ Ro iamīnhi irə, nəri auər a mā kamo nəmisəien me ia nirak, mətə takaməkeikei məmərər əknekīn ia nəpīn me ti nəri nə mā rerik ramrhi nərmama me nəha səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha. Ikokeikei mā irəha mwi tuhəuvehi nīmīruuien vi sə raku pen ti Iesu Kristo, nənə mharə rerin irəha min ia nukuraanien asori səvənhi.

¹¹ In i nəgkiariien pərhiēn:

Trīni mīnuə səmāmhə kītaha Iesu,
nənə tsaməkeikei mwi mhəmīru pəri kītaha min.

¹² Trīni mīnuə samərər əknekīn ia nahatətəien səkītaha,
nənə tsaməkeikei mwi mhərimənu pəri kītaha min.

Trīni mīnuə səni mā sərəirei in,

1:13: 1Tim 1:10, 1Tim 4:6, 6:3, Taet 1:9, 2:1   **1:14:** 1Tim 6:20   **1:16:** 2Tim 4:16   **1:18:** Iut 21
2:3: 2Tim 1:8, 4:5   **2:5:** 2Tim 4:8   **2:6:** 1Kor 9:7,10   **2:8:** 1Kor 15:4,20, Rom 1:3   **2:9:** Efes 3:1,13, Fil 1:12-14   **2:10:** Kol 1:24   **2:11:** 2Kor 4:11   **2:12:** Mat 10:33

nənə in mwi traməkeikei m̄ini m̄ə in r̄ireirei kitaha.
 13 Tr̄ini m̄inuə kitaha s̄əmwei ia nahatət̄aien s̄akitaha,
 in traməkwt̄əmhiri ihi kitaha,
 t̄i n̄əri n̄ə m̄ə in ko r̄ipk̄ətefi mh̄ə n̄əgkiariien me s̄əv̄ənhi.

Iərmama s̄ə ramo tukwini amasan nari m Kumwesən

14 Tiko n̄ərmama me s̄əim pw̄əh rer̄inraha ramrhi narimnari me i ikani. Tik̄ini pen t̄i nir̄əha i ia n̄əmri Kumwesən m̄ə tuh̄əpw̄əh nousariien t̄i n̄əgkiariien me. Noien n̄əha ko r̄ipko mh̄ə nari amasan riti, m̄ətə ramouraha a n̄ərmama s̄əməme kamh̄ət̄ərig. 15 Tik̄əmwur m̄ə ik iərmama riti s̄əv̄əi wok s̄ə n̄əp̄in Kumwesən ram̄ətə wok s̄əim ko r̄ini m̄ə “Wok s̄əim ramasan.” Nənə tik̄əpw̄əh n̄iregiiien ikauris t̄i wok s̄əim, t̄i n̄əri n̄ə m̄ə ikamahat̄ən atukwatukw n̄əgkiariien s̄ə ro n̄ip̄ərhiienien. 16 M̄ətə n̄əgkiariien aūər a me s̄əv̄əi t̄ip̄r̄ənə i, ik tik̄əpw̄əh n̄iniien. N̄əgkiariien me n̄əha tuh̄əiri pen n̄ərmama h̄əuv̄ən isipw̄in t̄i Kumwesən. 17 N̄əgkiariien s̄əv̄əi n̄ərmama s̄əməme kamh̄əgkiari iam̄inhi truviris r̄əmwhen ia n̄imwapw ruvehe masori. N̄əgkiariien s̄əv̄əi iəm̄ə mi n̄əha Hameneus m̄ine Faelitas ro iam̄inhi. 18 Irau kr̄inouəpw̄əh raka n̄əgkiariien p̄ərhiien rauni m̄ə n̄əp̄in s̄ə Kumwesən tro n̄ərmama me pam h̄ətui mwi ia nemh̄əien ruv̄əuvehe raka. Ia n̄əgkiariien n̄əha s̄əv̄ənrau kraouraha nahatət̄aien s̄əv̄əi n̄ərmama me nepw̄in. 19 M̄ətə n̄əri əknek̄in Kumwesən r̄in̄əmri kauvrh̄əkin nimw̄ə ia t̄əkuren r̄əpw̄əh n̄ikiuien. Nənə kim̄ərai pen n̄əgkiariien me i ia n̄ikaren: Riti m̄ə, “Īərim̄ənu ruv̄əukur̄ən raka m̄ə n̄ərmama əfo me n̄əha s̄əv̄ənhi.” Nənə riti mwi m̄ə, “Pw̄əh n̄ərmama pam s̄əməme kamh̄əni n̄ip̄ərhiienien ia n̄əghi Īərim̄ənu h̄əpw̄əh noien ər̄əha.”

20 Ia n̄əkwai nimw̄ə asori riti n̄əri kam̄əni pen nari me ir̄ə s̄əp̄əms̄əp̄ə. Ripko mh̄ə s̄əməme n̄əha əpa k̄ino ia aean mi n̄əha kol m̄ine silva, m̄ətə nepw̄in mwi n̄əha ik̄in k̄in̄ərai ia n̄ip̄əri nei, nepw̄in mwi k̄ino ia n̄ise t̄ip̄r̄ənə r̄ərpwu muvehe m̄iskai. Nepw̄in kam̄əni nari ir̄ə ia n̄əp̄in ikinan me. Nepw̄in kam̄əni nari ir̄ə ia n̄əp̄in aūər a me. 21 Ro iam̄inhi ir̄ə tr̄ini m̄inuə iərmama riti r̄əpw̄əh noien ər̄əha me, m̄əp̄ərhi in, in truvehe m̄əmwhen ia n̄əri kam̄əni pen nari ir̄ə s̄ə k̄in̄əmri əp̄ə m̄ə s̄əv̄əi n̄əp̄in ikinan me. K̄in̄əpn̄əp̄ənə raka ir̄ə m̄ə iəm̄ə asori s̄əv̄əi nimw̄ə n̄ə rukur̄ən nuvehiiien mo noien amasan me pam ir̄ə.

22 M̄ətə noien ər̄əha me nt̄əmaruə me hokeikei p̄ik, ik tikaraka m̄əpw̄əh nev̄ənien ipaka t̄i nir̄əha. Ia n̄əp̄in me pam tikam̄əkeikei mam̄o noien atukwatukw, mamahat̄ət̄ə ia Kumwesən, mamokeikei n̄ərmama, mamar̄ə ia n̄əm̄ərinuien. Tikamar̄ə mam̄o noien me n̄əha k̄im̄iaha n̄ərmama me n̄əha s̄əməme kamh̄əkwēin Īərim̄ənu ia rer̄inraha s̄ə ratukwatukw m̄əm̄h̄ər. 23 Tik̄ərer isipw̄in t̄i n̄əresien me n̄əha n̄ərmama h̄əreirei nari kamh̄əni. Ikukur̄ən m̄ə n̄əresien me n̄əha kamh̄əvi pehe n̄əvis̄əien me. 24 M̄ətə noien s̄əv̄əi iərmama s̄ə ramo tukwini nari m Īərim̄ənu tram̄əkeikei m̄op̄ə. Ripko mh̄ə in iərmama s̄əv̄əi n̄əvis̄əien, m̄ətə in iərmama s̄ə ramasan t̄i n̄ərmama pam. In iərmama s̄ə rukur̄ən nahat̄ənien n̄ərmama, nənə niemaha r̄ipk̄əpi akwauakw mh̄ə in. 25 In iərmama s̄ə ram̄əgkiari m̄əru t̄i n̄əmri atukwatukwien n̄ərmama s̄əməme ham̄əm̄w̄əki in, pw̄əh Kumwesən r̄əs̄eni ir̄əha h̄ər̄ərig ia noien ər̄əha, mh̄əuvehe mh̄əukur̄ən n̄əgkiariien p̄ərhiien. 26 Ia noien n̄əha ir̄əha ko h̄əier irapw̄ ia kw̄ənkru s̄əv̄əi Setan in r̄im̄əuvehi ir̄əha ir̄ə mam̄o ir̄əha ham̄o n̄əkw̄an.

2:13: Rom 3:3-4, Nam 23:19, Taet 1:2   2:14: 1Tim 6:4, Taet 3:9   2:15: 1Tim 4:6, Taet 2:7-8
 2:16: 1Tim 4:7   2:17: 1Tim 1:20   2:19: Nam 16:5,26, Jon 10:14, 1Kor 8:3, Aes 52:11   2:20:
 1Kor 3:12   2:21: 2Tim 3:17   2:22: 1Tim 6:11   2:23: 1Tim 4:7   2:24: 1Tim 3:3, Taet 1:7
 2:25: 1Tim 2:4

3

Tramevən ipaka ti nəpın sampam

¹ Mətə tikaməkeikei mukurən nəri. Tramevən ipaka ti nəpın sampam narəien ia tıprənə i truvehe məknekın. ² Nərmama tuhokeikei atukw a irəha me, nənə mhokeikei pik mane. Irəha tuhəfiəutə atukw irəha me, nənə mhərpwi pik irəha me. Irəha tuhəni nəgkiariien ərəha mhəuəsi nərmama me i. Irəha tuhərui nəkwai tata mine mama səvənraha. Nəpın tukuvei pen nari amasan riti mınraha, irəha tuhəpkini mhə tanak tukwe. Irəha tuhəpko mhə nəkur ikinan me ia nirəha. ³ Irəha tuhəpkapi mhə ti nərmama, mətə tuhərpwın a tai nərəhaien səvənraha. Irəha tuhəni nıkare nərmama. Irəha tuhəreirei nari, mamho pen a nari ia nəpın me, mhəpkokeikei mhə noien amasan. ⁴ Irəha tuhəvsini təkutanraha m piəvnraha me, mho akwauakw noien ərəha, mhəpkətəriğ mhə ti noien səvənraha mine nəfe kamho. Irəha rerınraha trukuar ia nəgnəginiiien atukw irəha me, mhokeikei pik narimnari me nıpwranraha ramregi ramasan irə, nənə, mhəpkokeikei mhə Kumwesən. ⁵ Ia nəmri nərmama tukətoni irəha həmwən ia nəkur əfwaki me, mətə nəgse Nənimwın səvəi nəfwakiiien riwən ia nirəha. Nənə ik tikaməkeikei mərəer isipwın ti nərmama səməme hamo iamınhi irə.

⁶ Irəha me nepwın kamhəuvnimwə ia nəkwai nimwə me mamheikuə ia nıpran me. Nıpran me nəha nəgsenraha riwən, həvəpəmpəm ia noien ərəha me, nənə narimnari ərəha me səpəmsəpə hokeikei pik ramiri irəha. ⁷ Kamahatən irəha ia nukurənien ia nəpın me, mətə ko irəha həpkukurən amasan mhə nəgkiariien pərhiien ia nəpın riti. ⁸ Ikukurən klepa mi nəha Janes mine Jampres sə krauni ərəha Moses fwe kupwən. Nərmama me i iakani, irəha həmwən ia nirau, mamhəni ərəha nəgkiariien pərhiien. Irəha nərmama me nətəriğien səvənraha rikou, həpkahatətə pərhiien mhə ia Kumwesən. ⁹ Mətə irəha tuhəpkarə əpwəmwıs mhə. Nərmama me pam tuhətə sas noien ikou me səvənraha rəmwən ia nərmama me hənətə sas noien ikou səvəi Janes mine Jampres fwe kupwən.

Nəvəhagien sampam

¹⁰ Mətə ik, Timoti, nəpın ikinakurirə ia nirak fwe kupwən, ikuvəregi raka nahatənien səiou, mınətə raka noien səiou sə iakamarə mamə. Ikinətə raka nəfe iakaməmwur tukwe ia nımıruiien səiou. Ikinətə raka nahatətəien səiou, mine nətəriğien səiou sə iakaməfo mo raməpwəmwıs. Ikinətə raka nokeikeiiien səiou, mukurən mwı nərərien səiou sə iakamərəer əknekın irə ia nəpın me. ¹¹ Ikinətə raka nomətəien me mine nəmisəien me kınə ia nirak fwe ia taon me nəha Antiok mine Ikoniam mine Listra. Kinamometə iou iamınhi irə, mətə lərimənu səkitaha ruvehi raka iou ti nəmisəien me pam nəha. ¹² Nıpərhiienien, nərmama me pam səməme hokeikei mə tuhəuvehe mho kuatia irəha Iesu Kristo, nənə mamharə ia narəien sə Kumwesən rokeikei, tukaməkeikei komətə irəha. ¹³ Mətə nərmama ərəha me mine nərmama eikuə me narəien səvənraha sə rınərəha raka trıpkuvehe mərəha mwı. Irəha tuhameikuə ia nərmama me, nənə mamheikuə atukw a mwı ia nirəha. ¹⁴ Mətə ik tikaməkeikei məkwətəmhirı əknekın nəgkiariien sə kınahatən raka ik irə. Ikuvəni raka nıpərhiienien ia nəgkiariien nəha, mamahatətə əknekın irə, mukurən amasan nərmama səməme hənahatən ik irə. ¹⁵ Fwe ia nouihiiien səim ikuvəkukurən raka nəgkiariien me səvəi Nəkukuə Ikinan. Nəgkiariien me nəha kamhəuvei pehe nukurənien mik. Nukurənien nəha ramiri pen ik

3:1: 1Tim 4:1   **3:2:** Rom 1:29-31   **3:5:** Mat 7:15,21, Rom 2:19-20, Taet 1:16   **3:6:** Taet 1:11
3:8: 2Tim 2:25, Eks 7:11,22, 1Tim 6:5   **3:11:** Wok Me 13:50, Wok Me 14:5,19, Sam 34:19   **3:12:**
 Mat 16:24, Jon 15:20, Wok Me 14:22   **3:14:** 2Tim 2:2   **3:15:** Jon 5:39, 2Pit 1:20-21

ikevən mahatətə ia Iesu Kristo mə Kumwesən truvehimiru ik. ¹⁶ Nəgkiariien me pam ia Nəkukuə Ikinan haməuku pen ti Nənimwın səvəi Kumwesən.^a Nəgkiariien me nəha hamasitu ia kitaha. Kitaha səukurən niniien nəgkiariien me nəha mhahatən nərmama, mhəni pui noien ərəha me səvənraha, mhəkoui atukwatukw irəha, mhəvəhag minraha ia noien atukwatukw. ¹⁷ Nəpın samo iamınha irə tro iərmama səvəi Kumwesən ruvehe məmwhen ti noien wok amasan me pam.

4

Timoti traməkeikei məvisau irapw nəgkiariien amasan

¹ Timoti, təkwtəkwuni iakaməgkiari pehe mik rəmwhen krau krouərer ia nəmri Kumwesən mine Iesu Kristo. Ikukurən Iesu Kristo in iərmama sə trəkiri nərmama me pam ti noien me səvənraha, nərmama səməme kamhəmıru mine səməme həuvəmhə raka. In trier pehe mwi mərimənu ia nıtətə səvənhi. Ti nəri nə mə tro iamınhi irə, ro pen iakani pehe tukw ik i mə ² tikaməkeikei məvisau irapw nəgkiariien səvənhi, məmərer mwatuk tukwe ia nəpın me pam, nəpın nərmama hokeikei mə tuhəregi mine nəpın nərmama həpwəh nokeikeiien mə tuhəregi. Tikini pui noien ərəha me səvənraha, minise pen əknekin ti nırəha mə tuhəpwəh, muvei pen nəgkiariien sə trasitu ia nırəha, mo iamınhi irə səim nətərigien rəpwəmwıs, nənə, mahatən amasan irəha. ³ Tikaməkeikei mamə iamınhi irə ti nəri nə mə nəpın riti tripkuvehe nərmama me tuhəpkətərig mhə nəgkiariien sə ro nıpərhienien, mətə irəha tuhesi pen nətərigien atukw səvənraha, nənə mhətui nahatən me səməme tuhəni nəgkiariien sə nəkwəregınraha rəfiəfiə ti nıregiien. ⁴ Irəha tuhəpwəh nəgkiariien sə ro nıpərhienien, nənə mhəuvən mhəkurirə kwənagei eikuə me. ⁵ Mətə ik, tikaməkeikei mo nətərigien səim pwəh raməmak amasan ia nəpın me. Tikərer əknekin ia nəmisəien me sə kamo ia nıram, nənə mo wok i səvəi nəvisaiuen nəgkiariien amasan, nənə mo pam wok səim sə Kumwesən ruvei pehe mik mə tiko.

⁶ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə tripkə mhə tui nıtek raiu rəmwhen ia waen i kətəgi pen ia təkure nıfatə kuvei pen m Kumwesən. Səiou nəpın takier irə ruvəuvehe ipaka. ⁷ Ia nımiruien səiou rəmwhen mə iakamaruagən ia naruagənien amasan riti. Rəmwhen mə iakamaiu ia naiuien əknekin riti. Nənə təkwtəkwuni iakino sampam irə, nənə iakamahatətə ihi. ⁸ Təkwtəkwuni kınəpnəpenə kəfəfau riti fwe səiou kaməfəfau pen ia nəmə atukwatukw me. İərimənu səkitaha raməkiri atukwatukw nari in truvei pehe kəfəfau nəha miou ia nəpın səvənhi. Tripkuvei pehe əpa mhə miou, mətə truvei pen mwi m nərmama me pam səməme hokeikei in nənə məmheitenhi in mə truvehe mwi.

Pol rokeikei mə Timoti trevən mətoni in

⁹ Tikaməmwur muvehe mətə akwauakw iou, ¹⁰ ti nəri nə mə Temas rokeikei pik anan narəien ipwet mine səvəi tiprənə i, nənə minəpwəh iou, muvavən fwe Tesalonaeka. Kresens ruvavən fwe Kalesia, nənə Taetas ruvavən fwe Talmesia. ¹¹ Təkwtəkwuni Luk əpa ramarə kımrau min. Nəpın tikauvehe irə tikiri Mak kımırau min, ti nəri nə mə in rukurən nasituien mo tukwini nari miou. ¹² İakinərhi pen Tikikas ruvavən fwe Efesas. ¹³ Nənə nəpın tikauvehe irə, tikuvehi karkahu səiou səvəi nəkwieiiien iakınəpwəh raməmak ia nımwə

3:16: Rom 15:4, 2Tim 2:21   **a 3:16:** Suatuk riti mwi ti niniien nəgkiariien i ia vas 16 ro iamınhi irə: Nəgkiariien me pam ia Nəkukuə Ikinan Kumwesən rıneiahag pehe irə.   **4:1:** Wok Me 10:42, Rom 14:9-10   **4:2:** Wok Me 20:20,31   **4:3:** 1Tim 4:1, 2Tim 1:13   **4:4:** 1Tim 4:7   **4:6:** Fil 2:17
4:7: 1Tim 6:12   **4:8:** 1Kor 9:24-25, Rev 2:10   **4:9:** 2Tim 1:4   **4:10:** Kol 4:14, Taet 1:4   **4:11:** Kol 4:14, Wok Me 15:37-39   **4:12:** Efes 6:21-22   **4:13:** Wok Me 20:6

səvəi Karpas fwe Troas. Tikuvehi mwi nəkukuə me. Iakokeikei pik mə tikuvehi səməme nəha kimərai pen ia teki nəni.

¹⁴ Fwe kupwən, Aleksanta, iəmə sə ramo nari ia aean, ro pik nəmisəien miou. Iərimənu trərpwın noien ərəha me nəha rino miou. ¹⁵ Nənə ik mwi tikaməkeikei məsiari in, ti nəri nə mə fwe kupwən in raməmwur mə trinise nəgkiariien səkitaha.

¹⁶ Nəpın iakinərer vi ia nəmri iəmə asori ia kwopun i mə takini irapw nəgkiariien səiou ia nıkaren səvəi nəgkiariien me nəha kamini ərəha iou irə, iərmama riti riwən ruvehe mərəer ia nıkarek mə trasitu. Mətə irəha pam hap raka ia nırak. (Iakəfwaki mə Kumwesən trəpwəh nərpinien noien nəha minraha.) ¹⁷ Mətə ia nəpın nəha Iərimənu səkitaha ramərer ipaka tukw iou, mauvei pehe nıskaiien miou, mə iou iakukurən nəvisau irapwien nəgkiariien me pam səvənhi, nənə nərmama me pam səməme hərəirei Kumwesən həukurən niregiien. Nənə in ruvehi raka iou ia nərəhien nəha rəmwhen mə ruvehi raka iou ia nəkwai laeon. ¹⁸ Iərimənu səkitaha truvehi raka iou ia noien ərəha me pam nərmama hənuə tuho ia nırak. In trətə amasan iou meste in ruvehi iou mevən fwe ia nitətə sə in ramərimənu irə fwe ia neiai. Pwəh nəgnəginien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

Nəgkiariien sampam

¹⁹ Tikini pen ti Prisila mine Akwila mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvəi Onesiforas mə iakini ramasan ti nırəha i.

²⁰ Erastas rıpkukurirə mhə iou. In ramarə a fwe Korin. Nənə iakinəpwəh Trofimas fwe Maelitas, ti nəri nə mə in ramemhə. ²¹ Tikaməmwur muvehe akwauakw tukw iou kurirə nəpın səvəi nəkwieiiien ruvehe.

Iupulas, Putens, Linus, Klautia mine piəvtaha me pam ia kwopun i həni ramasan tukw ik.

²² Pwəh Iərimənu səkitaha tramarə ia rerim, məriari pehe namasanien m kimiaha pam.

Taetas

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Taetas in riti nəha Pol. Iasitu riti səvəi Pol. Nəpɪn nepwɪn in ramavən irau Pol. Nakalasia me fwe tənə əmweris riti kani mə Krit, Taetas in iəmə asori riti səvənraha. Nəkukuə i rəmwhen ia nəkukuə mi səvəi Timoti. Nakalasia me fwe Krit həpkukurən amasan mhə noien səvəi nəfwakiien ti nəri nə mə irəha həpkuvehe vi a mhahatətə ia Kristo. Ro pen iərmama traməkeikei mevən masitu ia nirəha. Pol rini pen ti Taetas mine nakalasia me fwe ikin mə tuhəfarə irə. Pol rini pen ti Taetas mə trahatən irəha ia nɪpərhienien. In rahatən mwi Taetas ia niriiien nakalasia me.

Pol ramrai nəkukuə i m Taetas

¹ Iou Pol, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən, nənə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. In rərhi pen iou mə takasitu ia nərmama me səməme Kumwesən ruvərɸi raka irəha. In rokeikei mə takasitu ia nirəha ia nahatətəien səvənraha, nənə masitu mwi ia nirəha mə tuhəukurən nəgkiariien pərhiien sə ramahatən noien me Kumwesən rokeikei. ² In rərhi pen iou mə takasitu ia nirəha pwəh həmri pen əknekɪn nətəriɸien səvənraha ia nɪmɪruien rerɪn. Fwe tui, nəpɪn tɪprənə ramiwən ihi, Kumwesən sə rɪpkeikuə mhə ruvəni raka mə truvei pen nɪmɪruien rerɪn nəha mɪnraha, ³ nənə ia nəpɪn atukwatukw səvənhi in ro pui nɪmɪruien nəha ia nəgkiariien səvənhi. Kumwesən sə rauvehimɪru kɪtaha rəmri pehe nəgkiariien nəha ia rəɸɪk mɪni nəkwən mə takəvisau irəpw irə.

⁴ Nəkukuə i rauvehe tukw ik Taetas. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia nəriɸ pərhiien. Pwəh Kumwesən Tata səkɪtaha mine Iesu Kristo sə rauvehimɪru kɪtaha trouəriari pehe namanien mine nəmərɪnuien mik.

Wok sə Taetas ramo ia tənə Krit

⁵ Iakɪnəpwəh ik ia tənə Krit mə tikəmri atukwatukw narimnari me səməme krau kɪpko mhə sampam irə. Rəmwhen iakɪməni pehe tukw ik i, tikaməkeikei mevən ia rukwənu me pam muvehi utə elta me səvəi nəfwakiien. ⁶ Ikukurən nuvehi utəien iərmama riti trɪni mɪnuə noien səvənhi ratukwatukw pam, səvənhi pran kuatia, nɪpwɪnətɪn me kamhəni nɪpərhienien ia Iesu, kɪpkɪni mhə irəha mə kənkapwənraha riskai, uə həpwəh nɪsɪaiien tata mine mama səvənraha. ⁷ Iəmə asori sə ramətui ti nakalasia me ramo tukwini nari m Kumwesən, ro iamɪnhi irə noien səvənhi traməkeikei matukwatukw pam. Rərəha mə kənkapwə riskai, uə niemaha raməpi akwauakw in, uə ramənɪmwi pɪk, uə ramousi iərmama, uə ramo noien ikou mauvehi mane irə. ⁸ Mətə iərmama sə rauvehi wok i traməkeikei mo iamɪnhi irə: In raməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmama pwɪspwɪs me. In rokeikei noien amasan, nənə mukurən nari. In ramo noien atukwatukw mine noien sə rəmher mo ikinan i. In ramatuakəm amasan. ⁹ In traməkeikei məkwətəmhiri əknekɪn nəgkiariien pərhiien sə kɪnahatən in irə. Ia noien nəha in rukurən nasituien ia nərmama, mahatən irəha ia nəgkiariien atukwatukw, mukurən mwi nəmri atukwatukwien nərmama səməme kamhəni nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien nəha.

¹⁰ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə nərmama həpɪk kənkapwənraha riskai. Irəha kamhəni nəgkiariien me nepwɪn nɪpwɪn rɪwən, mamheikuə ia nərmama. Pərhiien nəkur Isrel me nepwɪn nəha irəha kamho iamɪnhi

1:2: Kol 1:27   **1:3:** Efes 1:9-10, Taet 2:10, 3:4, 1Tim 1:1,11   **1:4:** 2Kor 8:23, Kal 2:3, 2Tim 1:2, 4:10, Rom 1:7   **1:6:** 1Tim 3:2-7, 2Tim 2:24-26   **1:7:** 1Kor 4:1   **1:9:** 2Tim 4:3, Taet 2:1   **1:10:** 1Tim 4:7

irə mhəpi raka nərmama me nepwɪn. Irəha kamhəni mə tukaməkeikei kuvehi ninhum m nərmama ti nahatən penien mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən. ¹¹ Tikərapinhə rə ia nəgkiariien səvənraha, ti nəri nə mə irəha kamhouraha nərmama pam ia nəkwai nimwə nepwɪn, mamhahatən nərmama ia nəgkiariien sə rɪpkatukwatukw mhə mə tukahatən. Irəha kamho mə tuhəuvehi mane irə, mhəpwəh naurisien i. ¹² Iəmə Krit riti kupwən in profet riti səvənraha, in mwi rɪməni iamɪnhi mə, “Nəkur Krit irəha nərmama səvəi neikuəien ia nəpɪn me pam. Irəha həmwhen ia nəri əprɪmɪn me. Irəha rarpaha me. Nəpɪn me irəha hokeikei mə tuhamani a nari.” ¹³ Nəgkiariien səvəi profet nəha ro a nɪpərhienien. Ro iamɪnhi irə tikəgkiari skai mɪnraha pwəh irəha həuvehe mhahatətə ia nəgkiariien sə ratukwatukw, ¹⁴ mhəpwəh nesi penien kwənagei me səvəi nəkur Isrel mɪne natuakəmien me səvəi nərmama me səməme hənəpwəh nəgkiariien pərhien. ¹⁵ Nərmama səməme həmher ia nəmri Kumwesən nari riti riwən sə tro irəha həuvehe mhəmkemɪk. Mətə nərmama səməme həmkemɪk ia nəmri Kumwesən ti nəri nə mə həpwəh nɪniien nɪpərhienien ia Iesu, nənə noien riti riwən sə tro irəha həmher. Ro iamɪnhi irə nətərigien səvənraha ramevən əpa ti nəərəhaien, hərəirei nəkiriien noien me. ¹⁶ Irəha həni mə həukurən Kumwesən, mətə noien səvənraha ramahatən pen mə rekəm irəha hərəirei in. Nərmama me nəha hərəha anan, mamhərui nəkwai Kumwesən. Irəha ko həkpo mhə nari amasan riti.

2

Taetas traməkeikei mahatən nəgkiariien sə ratukwatukw

¹ Mətə ik Taetas nəgkiariien səim traməkeikei mesi pen nəgkiariien kamahtən nərmama irə sə ratukwatukw. ² Tikahatən nərgarə me mə rərəha irəha nərmama səvəi nənimwiien. Irəha tuhaməkeikei mhəukurən nari, pwəh nərmama həsiai irəha. Irəha tuhaməkeikei mamhahatətə pərhien, mamhokeikei nərmama, mamhərer əknekɪn ia nəpɪn me.

³ Ia noien kuatia a, tikahatən nɪprənemə me mə irəha tuhaməkeikei mho noien sə ro ikinan i rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Rərəha mə irəha kamhəni nɪkare nərmama, uə kamhənɪmwi pɪk nənimwien skai rəmwhen ia waen. Irəha tuhaməkeikei mhahatən nəgkiariien sə ramasan, ⁴ mamhəvəhag m nɪpran me səməme harə vi a irəha nərman mə irəha tuhaməkeikei mhokeikei səvənraha me nərman me mɪne nɪpwnətɪnraha me. ⁵ Irəha tuhaməkeikei mhəvəhag m nɪpran me i mə irəha tuhəuvehe mho irəha nɪpran me səməme həukurən nari, mhəmher, mamhətui amasan ti narimnari me fwe ia rukwənu, nənə mamhəsiai nərman me səvənraha. Nəpɪn kamho noien sə ro iamɪnhi, nənə, tuhərapinhə ia nərmama me mə tuhəpwəh nɪni ərəhaien nəgkiariien səvəi Kumwesən.

⁶ Ia noien kuatia a mwi, tikəgkiari amasan m ntəmaruə me mə irəha tuhaməkeikei mho narimnari me sə ramahatən pen mə irəha həukurən nari. ⁷ Nənə ik, ia narimnari me pam, tikamo a noien sə ramasan pwəh irəha hesi pen nəfe ikamo. Nəpɪn tikahatən, nɪmɪruien səim traməkeikei matukwatukw mo nəgkiariien səim rɪpam mo nərmama həsiai irə. ⁸ Tikaməkeikei mamɪni a nəgkiariien pərhien mə nərmama tuhəpwəh nətoniien təkutai nəgkiariien səim mhəni ərəha. Pwəh in tro nərmama səməme haməmwəki ik tuhauris tukwe ti nəri nə mə irəha həkətəni mhə noien ərəha riti səim, nənə, mhəpwəh nɪni ərəhaien kitaha.

1:11: Jon 10:12, 1Tes 5:2, 2Tim 3:6   **1:13:** 2Tim 4:2   **1:14:** 1Tim 4:7   **1:15:** Mat 15:11, Rom 14:20   **1:16:** 2Tim 3:5, 1Jon 1:6, 2:4   **2:1:** Taet 1:9   **2:3:** 1Tim 3:11   **2:5:** Efes 5:22   **2:7:** 1Tim 4:12, 1Tes 5:3   **2:8:** 1Tes 2:15

⁹ Tikahatən slef me mə irəha tuhaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səvənraha ia narimnari me pam pwəh rerinraha raqien ti wok səvənraha. Slef me tuhəpwəh niniien tai nəgkiariien səvəi nəmə asori me səvənraha, ¹⁰ nənə, mhəpwəh nakresien minraha. Mətə nəpən me pam irəha tuhaməkeikei mho amasan nari pwəh nəmə asori me səvənraha tuhəni niperhienien ia wok səvənraha. Noien me nəha tuho ia narimnari me pam rəmwhen mə kaməkwani pen tihinari me ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, Kumwesən sə rauvehimiru kitaha.

¹¹ Krau kraukurən mə namasanien səvəi Kumwesən ruvəier pehe raka ti nərmama me pam. In nəha namasanien sə rauvehimiru nərmama irə. ¹² Namasanien nəha raməvəhag m kitaha mə tsəni rekəm ia noien me səməme Kumwesən raməmwəki mine noien ərəha me səvəi tivrənə i nərmama hokeikei pik. Ia nitətə i ipwet mine kitaha tsaməkeikei mharə, mamhəukurən nari, mamho noien atukwatukw mine noien me səməme Kumwesən rokeikei, ¹³ nənə, mamhəfwini nəpən amasan nəha kitaha saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. Nəpən amasan nəha in nə nəpən sə Iesu Kristo trier pehe irə irau niskaiien səvənhi. Iesu nə in Kumwesən asori səkitaha rauvehimiru kitaha. ¹⁴ In rinəsəni nimiruien səvənhi memhə tukutaha mə truvehi raka kitaha ia noien ərəha me pam, nənə, məpərhi kitaha səmher mhəuvehe mho kitaha nərmama səvənhi əpa səskai ti noien amasan me.

¹⁵ Narimnari me i ik tikamahatən nərmama me irə. Tikuvehi utə nətərigien səvənraha, məgkiari minraha ti niniseien noien ərəha me səvənraha. Ikauvehi nasoriiien ti noien nəri i. Pwəh iərmama riti ripko mhə nəri auər a ia niram, məpwəh mwi nətəien təkutam.

3

Noien amasan me səməme Taetas traməkeikei məvəhag m nakalasia me irə

¹ Taetas. Tiko a pwəh rerinraha ramrhi mə tuhəsiai nəmə asori me mine nərmama səməme kamhərimənu ia nirəha. Tuhaməkeikei mho nəkwənraha, nənə mhərer mwatuk ia nəpən me ti noien amasan me pam. ² Irəha tuhəpwəh nini ərəhaien iərmama riti. Ia nəpən me tuhaməkeikei mharə ia nəmərinuien, mhəpwəh nəvisəien, nənə mheiwaiu mhasitu ia nərmama me pam.

³ Irəha tuhaməkeikei mho iamənhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən kitaha mwi səreirei nari, mamhəruui nəkwai Kumwesən. Kameikuə ia kitaha səpwəh nətəien suatuk atukwatukw. Noien ərəha me nepwən sokeikei pik mhəregi ramasan irə kamhərimənu ia kitaha. Ia narəien səkitaha samo pik nərəhaien. Reritaha ramakres narimnari me səvəi nərmama. Kaməmwəki kitaha nənə kitaha saməmwəki kitaha me. Fwe kupwən noien səkitaha ro iamənha irə, ⁴ mətə Kumwesən sə rauvei pehe nimiruien vi m kitaha rərhi pehe namasanien mine nokeikeiien səvənhi rier pehe tukutaha. ⁵ Ia nəpən nəha Kumwesən ruvehimiru kitaha. Mətə in ripkuvehimiru mhə kitaha ti nəri nə mə samo noien amasan me, rekəm. In ruvehimiru kitaha ti nəri nə mə rapi kitaha. In ruvehimiru kitaha nəpən Nənimwən Ikinan raikuas raka noien ərəha me səkitaha, sətui mwi, mhəuvehe mhərməvi mwi. ⁶ Kumwesən rətəgi irapw Nənimwən nəha ruvehe mukuər ia kitaha muku pen ti Iesu Kristo. Iesu nəha in iərmama sə rauvei pehe nimiruien vi m kitaha. ⁷ In rasitu ia kitaha ia namasanien səvənhi, mo kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən mə kitaha

2:9: 1Tim 6:1   **2:10:** Taet 1:3   **2:12:** 1Jon 2:16, Efes 1:4   **2:13:** 1Kor 1:7, Fil 3:20   **2:14:** Kal 1:4, Eks 19:5, Dut 7:6, Sam 130:8, Esik 37:23, 1Tes 2:9   **2:15:** 1Tim 4:12   **3:1:** Rom 13:1-7, 1Tes 2:13-14   **3:2:** Fil 4:5   **3:3:** 1Kor 6:11, Efes 2:2, 5:8   **3:4:** Taet 1:3   **3:5:** 2Tim 1:9, Efes 5:26, Jon 3:5   **3:6:** Wok Me 2:17-18   **3:7:** Rom 3:24

tsəuvehi nimiruien rerin sə sənəmri pen əknekın raka nətərigien səkitaha irə. ⁸ Nəgkiariien i in nəgkiariien pərhiēn. Nənə iakokeikei mə tikahatən amasan nərmana me ia narimnari me i. Pwəh nərmana səməme həmāni nīpərhiēnien ia Kumwesən tuhamarə mamho noien amasan me. Narimnari me i hamasan pik mamhasitu ia nərmana.

⁹ Mətə nərəsien me nərmana hərəirei nari kamhəni, mine nəgkiariien me kamhəni ia kwənəkwus səvəi kaha kupwən me, mine nəvisəien me kamhəvisə minraha me ti nīpwrai Loa səvəi Moses, tikaməkeikei mərəer isipwın ti nīrəha, ti nəri nə mə ko həkəsitu mhə, namasanien səvənraha riwən. ¹⁰ Trini minuə iərmama riti rini nəgkiariien iamınhi meitehi kimiaha irə, tikevən minise. Mə ro mwi iamınhi, nənə, tikevən minise mwi. Trini minuə ikınise m kəru, mətə raməkeikei ia noien səvənhi, nənə, tikərəer pen isipwın tukwe, məpwəh. ¹¹ Ikukurən mə iərmama sə ramo iamınhi irə, in iəmə rərəha, mamho noien ərəha. Noien səvənhi ramo pui atukw a in mə in iərmama riti Kumwesən trərpwın noien ərəha səvənhi.

Nəgkiariien sampam səvəi Pol

¹² Takərhi pehe iərman mi i riti Atemas uə Tikikas truvehe mətōni ik. Nəpın truvehe irə, tikaməkeikei mətōni akwauakw a suatuk mə tikuvehe mətōni iou fwe taon nəha Nikopolis, ti nəri nə mə iou iakokeikei mə takevən marə fwe ikın ia nəpın səvəi nəkwieien. ¹³ Iərmama mi kəru nəghınrau nə Apolos mine Sinas, Sinas in iərmama riti sə ramowok ia nīkaren səvəi loa səvəi nəkur Rom, irau krauavən ia navənien səvənrau, mətə tikasitu ia nīrau mə nari riti trəpwəh niwən tənien ia nīrau. ¹⁴ Ramasan mə ikahatən nərmana me səkitaha mə irəha tuharə mamhəmwur mamho noien amasan me mamhasitu ia nərmana nepwın səməme narimnari me səvənraha ripkəmwhen mhə. Rərəha mə nərmana me səkitaha tuhamarə auər a.

¹⁵ Nərmana me pam səməme kamharə kimaha minraha həni ramasan tukw ik. Nənə ik tikini tukwini ramasan səkimaha revən ti nərmana me səməme hokeikei kimaha mamhahatətə ia Iesu.

Pwəh namasanien tramarə tukumiaha pam.

Filimon

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Filimon in iəmə asori riti səvəi nakalasia me fwe Kolosi. In riti nəha Pol. Onesimas, in slef riti səvəi Filimon. In rakres mane səvəi Filimon nənə map mevən fwe Rom. Nəp̄in in ramarə fwe Rom, in rətoni Pol, mini n̄ipərhiēnien ia nəgkiariien səvəi Iesu Kristo. Pol rərhi pen Onesimas ruvehi nəkukuə i mevən muvei pen m Filimon. Pol rəres skai m Filimon mə trəpwəh nərpw̄inien noien ərəha səvəi Onesimas nənə mo in rəmwhēn ia piəvni. Nəkukuə i rukwakwa. Filimon, Efesas, Kolosi, m̄ine Filipae kani mə nəkukuə me səvəi kalapus ti nəri nə mə Pol ramarə ia kalapus fwe Rom ia nuk 59-61 m̄irai nəkukuə me i.

¹ Iou Pol iakamarə ia kalapus ti nəghi Iesu Kristo. Kimrau piəvtaha Timoti iarouni ramasan tukw ik Filimon. Ik iərmama i kitahar mik samaro pəri wok. Kimrau iarouokeikei ik. ² Nənə iarouni mwi ramasan ti kitirimətaha Apia, m̄ine piəvtaha Akipas, iəmə sə kitaha min səmwhēn ia naruagən me. Iarouni ramasan ti nakalasia me pam nəha səməme kamhousəs̄imw̄in irəha me ia nəkwai nimwə səim. ³ Iarouəfwaki mə Kumwesən tata səkitaha m̄ine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien m̄ine nəmər̄inuien pwəh irau krauarə tukumiaha.

Pol raməkwein amasan ia Filimon

⁴ Filimon. Ia nəp̄in me, nəp̄in rerik ramrhi ik ia nəfwakien me səiou, iakani vivi Kumwesən, ⁵ ti nəri nə mə iakamregi kam̄ini nokeikeien səim sə ikamo m nər̄mama me pam səvənhi m̄ine nahatətəien səim ikauvehi ia Iesu Iərimənu səkitaha. ⁶ Iakamregi mwi mə ikaməriari ia rerim pam ti nəri nə mə ikamahatətə. Iakəfwaki mə noien nəha trasitu ia niram mo ikukurən amasan mwi narimnari amasan me pam kauvei pehe saməuvehi rauku pen ti Kristo. ⁷ Piak, iakaməfwaki iam̄inhi irə ti nəri nə mə nokeikeien səim ro nər̄mama me səvəi Kumwesən rer̄inraha ragien. Nənə nəp̄in iakregi, iou mwi rerik ragien. Ruvehi utə mwi nətər̄igien səiou.

Nəresien səvəi Pol

⁸ Filimon, iakuə takəres nari riti mik. Iakukurən n̄iniēn nəkwak tukw ik ia nəghi Kristo mə nəfe tikaməkeikei mo, ⁹ mətə nokeikeien səkrau, ko iapko mhə iam̄inhi. Iakuə takəres a ik. Təkwtəkwuni iou Pol iakinərgharə, nənə rəmwhēn iakuvəni raka iakamarə ia kalapus ti Iesu Kristo, ¹⁰ iakaməres nari riti mik ia n̄ikaren səvəi Onesimas,^a in i səim slef. In ruvehe mətōni iou ia kalapus, nənə iakuvehe məmwhēn ia tata səvənhi, in ruvehe nər̄ik. ¹¹ (Fwe kupwən in r̄ipkasitu mhə ia niram, mətə təkwtəkwuni nəha in rukurən nasituien ia krau pəri.)

¹² Təkwtəkwuni iakamər̄hi pehe iəmə i, iəmə sə iakokeikei p̄ik, r̄ir̄er̄ig muvehe tukw ik. ¹³ Iakokeikei mə takəwtəm̄hiri əknek̄in ramarə kimrau min mə truvehi təmwhək̄im, mamō tukwini nari miou nəp̄in iakamarə ia kalapus ti nəgkiariien amasan. ¹⁴ Mətə iapkokeikei mhə mə tako nari riti sə ipkəsēni mhə irə. Tr̄ini m̄inuə ikamo nəri amasan iakokeikei mə truku pen ia rerim agien, mətə r̄ipko mhə nəri iakaməkeikei mik tukwe mə tiko. ¹⁵ Rosi Onesimas r̄inap məpwəh ik nəp̄in ouih̄i a mə tikuvehi mwi rouarə rer̄in kimirau min. ¹⁶ Nənə təkwtəkwuni in r̄ipko mhə slef əpa riti səim, mətə in rəpi

1:1: Efes 3:1   **1:2:** Kol 4:17, 2Tim 2:3   **1:3:** Kal 1:3   **1:4:** Rom 1:8-9   **1:6:** Fil 1:9, Kol 1:9
1:7: 2Kor 7:4   **1:9:** Flm 1   **1:10:** Kol 4:9, 1Kor 4:15   **a 1:10:** N̄ipwrai nəhag nəha Onesimas in i mə iəmə sə Ramasitu.   **1:13:** Fil 2:30   **1:14:** 2Kor 9:7, 1Tes 5:2   **1:16:** 1Tim 6:2

raka slef. In piəvtaha keikei riti. Iou iakokeikei pik in, mətə ik tikokeikei pik in rəpi raka ti nəri nə mə in slef səim, mətə irənhə mwi irə in piam, ti nəri nə mə in ruvəuvehe mamahatətə ia Iərimənu səkitaha.

¹⁷ Ro pen trini minuə ikamətə iou rəmwhen ia ik riti sə krauo pəri wok, tikuvehi in ia rerim pam rəmwhen a mə ikauvehi iou. ¹⁸ Trini minuə rino nari riti rərəha ia niram, uə riməuvehi nari riti mipkuvehi mhə nənimen, tikəmri pen ia kaon səiou. ¹⁹ Iou, Pol, iakamrai nəgkiariien i ia rəgik, iou tapkərəku. (Mətə tikəpwəh nenouenouien mə səim kaon rarə ti nəri nə mə iou iakināsitu ia niram ikuvehi nimiruien vi.) ²⁰ Ouəh, piak, iakokeikei mə tikasitu ia nirak, mo rerik ragien, ti nəri nə mə krau pəri krauhatətə ia Kristo Iərimənu səkitaha. ²¹ Iakamrai nəkukuə i mik, mukurən amasan mə tiko nəkwak. Iakukurən mə tiko rəpi raka nəfe nəghin iakaməres i.

²² Nənə tikəpnəpenə mwi kwopun riti səiou takapri ikin. Iakani iamini irə ti nəri nə mə iakameitenhi Kumwesən mə trəsəni nəfwakiiien me səkimiaha, mo suatuk miou iakrərig pehe tukumiaha.

Nəgkiariien sampam səvəi Pol

²³ Epafra i iou riti sə kimrau min iarouarə ia kalapus ti nəghī Iesu Kristo in rini ramasan tukw ik. ²⁴ Nənə Mak mine Aristakas, mine Temas, mine Luk iou me nepwin səməme iahamo pəri wok, irəha mwi həni ramasan tukw ik. ²⁵ Iakəfwaki mə namasanien səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha.

Hipru

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Səreirei mə sin rımərai nəkukuə i. Iərmama riti rımərai ia nuk 60. Ia nəpın nəha nərmama kamhometə nakalasia me fwe Rom. Kımərai pen nəkukuə i revən ti nəkur Isrel nepwın səməme haməni nıpərhiēnien ia Iesu. Səpkukurən mhə mə irəha hamarə pəku rosi fwe tənə Isrel uə taon nəha Rom. Kamo nəmisəien mınraha ro pen irəha na tuhəpwəh nahatətəien səvənraha ia Iesu mhərərīg mhesi pen mwi Loa səvəi Moses. Nəkukuə i kani mə Hipru raməgkiari m nəkur Isrel mə nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo ramasan pı̄k məpi raka nahatətəien kupwən səvənraha. Iesu in Tini Kumwesən. In rasori məpi raka nagelo me, Moses, Josua, mine pris me. Iesu in rımamhə m kuatia a rınəmwhen ti nuvehi rakaiēn noien ərəha. Nemhəien səvənhi rousi raka noien səvəi pris kupwən me səməme haməvi netə ti noien ərəha ia nəpın səvəi Oltestamen. Japta 11 raməgkiari ia nahatətəien səvəi nərmama ia Oltestamen. Nəpın nəkur Isrel səməme haməni nıpərhiēnien ia Kristo həvsini nəkukuə i, ruvehi utə nətərīgien səvənraha ia nahatətəien səvənraha. Nənə hənı nıpərhiēnien ia Kumwesən ia nəpın səvəi nəmisəien.

¹ Fwe kupwən, nəpın rı̄pı̄k mine ia suatuk me səpəmsəpə, Kumwesən rəgkiari m kaha me səkitaha, nəgkiariēn səvənhi ruku pen ia profet me səvənhi, ² mətə nəpın kurirə rınauvehe ipaka, nənə in rəgkiari m kitaha, nəgkiariēn səvənhi ruku pen ia Tini sə rımərfi mə trərımənu ia narimnari me pam səvəi Tata səvənhi. Ia Tini, in rino neiai mine tıprənə mine narimnari me pam. ³ Tini Kumwesən kamətə pen nukuraanien asori səvəi Kumwesən irə, ti nəri nə mə in rəmwhen atukwatukw ia Tata səvənhi ia narimnari me pam, maməkwtəmhiri narimnari me pam ia nəgkiariēn əsanın səvənhi. Nəpın rınaikuas raka noien ərəha me səvəi nərmama, nənə mevən fwe ia neiai, məkure ia nıkare Kumwesən asori mwatuk.

Tini Kumwesən in rasori məpi raka nagelo me

⁴ Tini Kumwesən ruvehe mınasori raka məpi raka nagelo me rəmwhen mə nəhag Kumwesən rıməuvei pen min rasori məpi raka nəghınraha. ⁵ Iakani iamınha irə ti nəri nə mə Kumwesən rı̄pkı̄ni anan mhə ti agelo riti səvənhi mə, “Ik nərik,

təkwtəkwni iakuvəuvehe tata atukwatukw səim.”

Kumwesən rı̄pkı̄ni anan mhə ti agelo riti mə,

“Iou takuvehe tata səim,

nənə ik tikuvehe nərik.”

⁶ Mətə nəpın Kumwesən rınərhi pehe tini sə rıməkupwən mətui ruvehe ia tıprənə i, nənə mını mə,

“Pwəh nagelo me pam səiou hənımwi nukurhunraha, mhəsiai in.”

⁷ Mətə in rəgkiari ia nagelo me mını mə,

“In ramo nagelo me səvənhi həmwhen ia nımətəgi me,

mamo səvənhi iotukwininari me həmwhen ia nərami napw me.”

⁸ Mətə rınaməgkiari ia tini nənə mani mə,

“Kumwesən nərimənuiēn səim tramarə rerın ia nuk nuk me.

Ik ikamərımənu ia nərmama me səim ia noien atukwatukw.

⁹ Ik ikokeikei a natukwatukwien

nənə məmwəki noien ərəha.

Ro pen Kumwesən, Kumwesən səim, rinəmri kupwən ik,
nənə ik ikasori ia ik me nepwin.

Nənə rino pen oel ia kəmkapwə ramahatən pen mə ik kig,
mamo rerim ramagien məpi raka ik me nepwin.”

¹⁰ Nənə Kumwesən rini pen mwi ti tini mə,

“Iərimənu, fwe nukune narəien ikinəmri tīprənə i,
nənə narimnari me ia nimagouagou ikino irəha ia rəgim mi.

¹¹ Narimnari me pam i tuhəpkiwən,

irəha tuhakuas mhəmwhen ia tinari sə rīmərīr,
mətə ik ikamarə rerin a.

¹² Ik tikərfe irəha rəmwhen kamərfe tinari,
tuko irəha rəmwhen karkahu kuvehi raka karkahu pen səpə,
mətə ik ikamarə a iamīnhi irə mamevən ia nuk nuk me
ko ipkəmhə mhə nəpīn riti.”

¹³ Kumwesən rīpkini pen anan mhə ti agelo riti səvənhi mə,

“Əkure ia nīkarek mwatuk
meste tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe,
tikərpwi utə tīpage nisum mi ia nirəha.”

¹⁴ Mətə nagelo me, irəha nəfe? Irəha nənimwin me kamho tukwini nari m
Kumwesən. In rərhi pehe irəha mə tuhəuvehe mhasitu ia nərmama səməme
in truvehimīru irəha.

2

Kitaha tsaməkeikei mhətərig amasan ti nəfe səuvəregi raka

¹ Ro iamīnhi irə kitaha tsaməkeikei mhətərig amasan mwi ti nəfe səuvəregi
raka, kamo kitaha saraka mərməru irə. ² Kitaha sənətə raka mə nəgkiariien
səvəi Loa nagelo me həuvei pen m kaha kupwən me səkitaha ro nīpərhienien.
Nərmama me pam səməme həno noien ərəha uə hənərui nəgkiariien nəha,
kuvei pen nərpwinien sə ratukwatukw mīnraha. ³ Ro pen tsəfo mhəp
ti nərpwinien sə Kumwesən tro m kitaha trīni mīnuə so nəri auər a ia
nəgkiariien i ramasan pīk maməvisau suatuk sə in rauvehimīru nərmama
irə? Iərimənu səkitaha rīməkupwən mīni irəpw nəgkiariien nəha. Kurirə irə
nərmama me i səməme həməregi, irəha hahatən kitaha ia nəgkiariien nəha
mə ro nīpərhienien. ⁴ Kumwesən in mwi ro kitaha sətōni mə nəgkiariien nəha
ro nīpərhienien i. In ro nīmətəien me mīne narimnari me nərmama hətoni
nənimenraha rier tukwe, nənə muvei pen nīskaiien me səvəi Nənimwin
Ikinan m nərmama resi pen nətərigien səvənhi.

Iesu rīməuvehe iərmama nīpwran rəmwhen ia nīpwrataha

⁵ Rīpko mhə nagelo me Kumwesən rīməuvehi utə irəha mə tuhərimənu ia
tīprənə vi sə trīpkuvehe, tīprənə nəha saməgkiari irə. ⁶ Nəgkiariien riti sə
raməmak ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iərmama in nəri auər a,

mətə rerim tramrhi in,
tikəpwəh nenouenouien irə,

nənə ik ikamətui amasan ti iəməti iərmama.

⁷ Ia nəpīn kwakwa a ik ikiməuvehi irəpw in reiwaiu inhəripw anan ia nagelo
me,

nənə məfəfau pen nasoriiien mīne nisaiien ia kənkəpwə,

⁸ məmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tīpage nisun mi.”

Nægkiariien i sã rani mã Kumwesãn rãmri narimnari me pam kamharã inhãripw ia tĩpage nisui iãrmama nĩpwrãn mã Kumwesãn rĩpkãpwãh mhã kuatia mã iãrmama trãpwãh nãrimãnuien irã. Mõtã kitaha sãpkãtoni mhã ihi iãrmama ramãrimãnu ia narimnari me pam. ⁹ Mõtã nari kuatia sãnãtoni in i Iesu sã Kumwesãn rĩmãuvehi irãpw in reiwaiu anan ia nagelo me sãvãi nãpin kwakwa a. Nãnã tãkwtãkwuni nãha kinãfãfau pen nasoriien mãne nisaiien ia kãnkapwã ti nãri nã mã rĩmãuvehi nãmisiãien memhã. Ouãh, ia namasanien sãvãi Kumwesãn in remhã muvehi tãmwki nãrmama pam.

¹⁰ Kumwesãn sã rĩno narimnari me pam mã narimnari me nãha sãvãnhi, in ro noien riti ramasan pik in i ro Iesu rĩregi nãmisiãien me. Nãmisiãien me nãha hãno Iesu ruvehe matukwatukw mãmwhen. In iãrmama sã rukupwãn mousi ãmwesi nãkwus ti nuvehimĩruien nĩpwnãti Kumwesãn me hãpik. Kumwesãn truvehi utã irãha tuhãuvãn mharã ia kwopun ramser. ¹¹ Iesu ramo nãrmama me sãvãnhi hãuvehe mhã nãkur ikinan me mã irãha nãrmama me sãvãi Kumwesãn noien ãrãha sãvãnrãha riwãn. Nãnã Iesu mãne nãrmama me sãvãnhi sãvãnrãha tata kuatia a. Ro pen Iesu rĩpkauris mhã mã trãkwein irãha mã piãvni me ¹² nãpin ramãgkiari iamĩnhi irã mãnuã,

“Iou takĩni irãpw nãghĩm ti piak me.

Ia nĩmwrenchi nousãsimwĩnien sãvãnrãha takãgnãgĩni ik.”

¹³ In rani mwi mã,

“Iou takãmri pen nahatãtãien sãiou ia Kumwesãn.”

Nãnã mani mwi mã,

“Ëtã ro. Iou i kĩmaha nãkwãrhãkwãrha me sãmãme Kumwesãn rĩmãuvei pehe irãha miou.”

¹⁴ Ti nãri nã mã nãkwãrhãkwãrha me nãha nusanrãha mãne nĩtenrãha rarã, ro pen Iesu in mwi ruvehe mo in iãrmama rãmwhen a ia nĩrãha nusan mãne nĩten rarã. In ro iamĩnha irã mã tremhã, nãnã ia nemhãien sãvãnhi trourãha iãremhã sã rauvehi nĩskaiien sãvãi noien iãrmama remhã. Iãremhã nãha Setan. ¹⁵ Ti nãri nã mã nãrmama hamãhekĩr nemhãien, nehekĩrien sãvãnrãha ramãkwtãmhiri tãrini irãha nãpin me pam ia nĩmĩruien sãvãnrãha. Rãmwhen a mã irãha slef me. Mõtã Iesu rĩmamhã mã truvei rãka irãha, tuhãpwãh mwi noien irãha slef me. In ruvãfi nari ia nĩrãha. ¹⁶ Rĩno nukurãnien irã mã Iesu rĩpkasitu mhã ia nagelo me, mõtã rĩnasitu ia kwãnãkwus me sãvãi Eprãham. ¹⁷ Ro pen in rĩmãuvehe mãmwhen a ia piãvni me ia noien me pam, mã ia nĩkaren sãvãi wok sãvãi Kumwesãn, in rukurãn nuveheien pris asori anan riti sã trãpi ti nãrmama me sãvãnhi, nãnã irãha hãukurãn nãtigiteien irã traikuas rãka noien ãrãha me sãvãnrãha. ¹⁸ Ti nãri nã mã in ruvãregi rãka nãmisiãien ia nãpin nãha kinãmeipweipwi in ia noien ãrãha ro pen in rukurãn nasituien ia sãmãme kãmeipweipwi irãha ia noien ãrãha ipwet mãne.

3

Iesu in rasori mãpi rãka Moses

¹ Ro pen, piak ikinan me, nãrmama me Kumwesãn ia neiai rĩnãkwein pãri ia kitaha m kĩmiaha, hãtãrig ro ia Iesu, aposol mãne pris asori anan sãvãi nãgkiariien sãkitaha sã samãni irãpw. ² Kumwesãn rĩmãuvehi utã in mã tro wok i, nãnã in ro nãkwai Kumwesãn ia narimnari me pam, rãmwhen ia Moses fwe kupwãn in rĩno nãkwai Kumwesãn ia wok me pam sãvãnhi ia nãkwai nĩmwã sãvãi Kumwesãn. ³ Mõtã Iesu in rasori mãpi rãka Moses rãmwhen iãmã sã ruvrhãkin nĩmwã riti in rasori mãpi rãka nĩmwã nãha. ⁴ Ouãh nĩpãrhienien, nĩmwã me pam kuatia kuatia iãrmama ruvrhãkin, mõtã Iãmã sã rĩmãuvrhãkin

narimnari me pam in nəha Kumwesən. ⁵ Moses in iotukwininari riti sə ro nəkwai Kumwesən ia wok me pam səvənhi ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən, nənə mukupwən mini irapw narimnari me səməme Kumwesən trəgkiari mwi irə kurirə ikin. ⁶ Kristo, in mwi ro nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam. Mətə rīpko mhə in iotukwininari a riti ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən rəmwhen ia Moses. In Tini Kumwesən sə ramərimənu ia nimwə nəha. Nənə trini minuə kitaha saməkwtəmhiri noien i samo, noien sə samahatətə əknekin ia Kumwesən, mamhəmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə, in i rahatən pen mə kitaha nimwə səvənhi.

Tihəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai

⁷ Ro pen rəmwhen ia Nənimwin Ikinan rani,
 “Ipwet, trini minuə hiəregi reri Kumwesən,
⁸ hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai,
 rəmwhen ia kaha kupwən me səkimiaha hənamo mamhərui nəkwai Kumwesən,
 nəpin irəha hameipweipwi in fwe ia kwopun akwesakwes.
⁹ Kwopun nəha, ia nəpin me meste nuk foti, kaha kupwən me səkimiaha hamətoni narimnari me səməme iakamo minraha,
 mətə irəha hameipweipwi iou, mamhokeikei mə tuhətoni mwi niskaiien səiou.
¹⁰ Ro pen niemaha rəpi iou ti nərmama me nəha,
 nənə iakini mə, ‘Ia nəpin me pam irəha kamhəuvən mamharikou ia rerinraha.
 Irəha həpkesi pen mhə suatuk me səiou.’

¹¹ Niemaha rəpi pik iou, iakuvehi kwəsuaahi mini mə,
 ‘Irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpin riti mhəuvehi napwisien səiou.’ ”
¹² Piak me, tihətui amasan, kamo kimiaha riti rerin ruvehe mərəha, məpwəh niniien nipərhiendien ia nəgkiariien pərhiendien, miri pen in mə trəpwəh Kumwesən sə ramiru, mevən isipwin tukwe. ¹³ Mətə nəgkiariien nəha Nənimwin Ikinan riməni mə “ipwet” ramarə ihi, ramasan mə kimiaha tihaməkeikei mamhəgkiari m kimiaha me mamhərpwi əknekin kimiaha me ia nəpin me, mə noien ərəha trəpwəh neikuəien ia kimiaha riti mo kənkəpwə riskai. ¹⁴ Iakani iaminha irə ti nəri nə mə kitaha tsaməkeikei mhahatətə əknekin ia Kristo rəmwhen səno fwe kupwən nəpin səuvehe vi a mhahatətə irə. Trini minuə səkwətəmhiri noien nəha səkitaha meste nimiruien səkitaha ro sampam, rahatən pen mə nipərhiendien kitaha nərmama me səvəi Kristo, saməuvehi pəri narimnari me kitaha min. ¹⁵ Nəgkiariien səvəi Nəkukuə Ikinan rani iaminihi irə:

“Ipwet, trini minuə hiəregi reri Kumwesən,
 hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai,
 rəmwhen ia kaha kupwən me səkimiaha hənamo mamhərui nəkwai Kumwesən.”

¹⁶ Nisimə me nəha həməregi reri Kumwesən mətə həpwəh noien nəkwən? Irəha pam səməme Moses riməiri irapw irəha fwe tənə Ijip uə rekəm? Ouəh, irəha nəha. ¹⁷ Nisimə me nəha hənə Kumwesən niemaha rəpi nuk foti? Irəha səməme hənə noien ərəha, nənə nipwranraha rimwei pen ia kwopun akwesakwes hemhə uə rekəm? Ouəh, irəha nəha. ¹⁸ Nisimə me nəha Kumwesən raməgkiari minraha mauvehi kwəsuaahi mə irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpin riti mhəuvehi napwisien səvənhi? In raməgkiari m nərmama səməme

hənərui nəkwān. ¹⁹ Ro iamīnhi irə sətōni mə kīnise irəha həpkuvnimwə mhə ti nəri nə mə irəha həpkīni mhə nīpərhiēnien ia Kumwesən.

4

Napwīsien riti nəha ikīn nərmama me səvəi Kumwesən həukurən nuvehien ipwet

¹ Mətə kitaha i, Kumwesən ruvəni raka tukutaha mə kitaha səukurən nuvniwəien mhəuvehi napwīsien səvənhi, nənə nəgkiariien nəha ramərer maməsevər tukutaha. Ro pen pwəh səhekīr. Rərəha mə tukəkiri kīmiaha riti kətə mə rəpwəh nesteien napwīsien nəha. ² Kitaha səuvəregi raka nəgkiariien amasan riti rəmwhēn nərmama me nəha fwe kupwən hāməregi. Mətə nəgkiariien nəha irəha hāməregi rīpkasitu mhə ia nīrəha, ti nəri nə mə irəha hāməregi a mətə həpwəh nahatətəien irə. ³ Mətə kitaha sāməme səuvəni raka nīpərhiēnien ia nəgkiariien nəha sāməuvnimwə mamhəuvehi napwīsien nəha Kumwesən raməgkiari irə mamīni mə,

“Niemaha rəpi pik iou, iakuvehi kwəsuaḥi, mīni mə,

‘Irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpīn riti mhəuvehi napwīsien səiou.’ ”

In rīni iamīnhi irə nəri auər a mə rīno pam wok me səvənhi ia nəpīn rīnəmri tīprənə irə. ⁴ Kitaha səukurən mə rīno pam raka wok me nəha iamīnha irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan raməgkiari ia nəpīn sə ro sefen irə, mani mə, “Ia nəpīn səro sefen, Kumwesən rapwis ia wok me pam səvənhi.” ⁵ Nənə rani mwi ia kwopun i mə, “Irəha tihəpkuvnimwə mhə ia nəpīn riti mhəuvehi napwīsien səiou.”

⁶ Nərmama sāməme haməkupwən mhəregi nəgkiariien amasan, irəha həpkuvnimwə mhə mhəpkuvehi mhə napwīsien nəha ti nəri nə mə irəha hənərui nəkwai Kumwesən. Mətə napwīsien nəha raməmak ihi mə nərmama nepwīn mwi irəha həukurən nuvniwəien mhəuvehi. ⁷ Ro nukurənien i mə ro iamīnha irə ti nəri nə mə nuk rīpīk rukurau nənə Kumwesən rəmri mwi nəpīn riti mwi kani mə “Ipwet.” Kīg Tevit rīməni irapw nəri nəha ia nəgkiariien i iakuvəni raka, rani mə,

“Ipwet, trīni mīnuə hiəregi reri Kumwesən,

hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha rīskai.”

⁸ Fwe kupwən, Josua rīpkuvei pen mhə napwīsien mīnraha ia tənə Kenan. Ko ruvei pen mīnraha Kumwesən ko rīpkīni mhə mwi nəpīn əpə riti mwi kurirə.

⁹ Mətə Kumwesən rīni nəpīn əpə riti mwi. Ro iamīnhi irə napwīsien riti nəha ikīn raməmak ihi nərmama me səvəi Kumwesən həukurən nuvniwəien mhəuvehi. Napwīsien nəha rəmwhēn ia sapat, ¹⁰ ti nəri nə mə iərmama sə truvnimwə muvehi napwīsien nəha səvəi Kumwesən, in mwi trapwis ia wok səvənhi rəmwhēn ia Kumwesən rīnapwis ia wok səvənhi fwe kupwən. ¹¹ Ro pen pwəh kitaha sousari əknekīn mə tsəuvnimwə mhəuvehi napwīsien nəha. Rərəha mə kitaha riti tresi pen noien səvəi nəkur kupwən me sāməme hənərui nəkwai Kumwesən mhəmwei.

¹² Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəgkiariien səvəi Kumwesən ramīru mamō nīpwran, məhiə məpi raka nau səvəi naruagənien sə rəhiə ia nīkaren pəri mi, mamərai ərori iərmama meste fwe imwə anan ia kwopun nīmīruien mīne nənīmwin krauarə ikīn, meste kwopun nīkəkrin me həripiin ikīn mīne nui fwe imwə ia nīkəkrin me, maməkiri nətərigien me mīne noien afafa me ia reri iərmama. ¹³ Nari riti rīwən sə Kumwesən rīno ko rərkwafə ia nənimen, mətə in ramətə pam irəha. Nənə in nəha trəres kitaha mə sənəfarə irə ia nīmīruien səkitaha.

Iesu in pris asori anan riti

¹⁴ Ro pen pwəh səkwətəmhiri əknekɪn nəgkiariien səkitaha sə saməni irapw ti nəri nə mə səuvəuvehi pris asori anan riti səkitaha in rasori. In i Iesu, Tini Kumwesən sə rutə məpi raka nimagouagou mevən fwe ia neiai. ¹⁵ Pris asori anan nəha səkitaha rukurən amasan mə niskaiien səkitaha riwən, nənə ramapi tukutaha, ti nəri nə mə narimnari me pam həneipweipwi raka in. Mətə nari kuatia in ripko mhə noien ərəha. ¹⁶ Ro pen pwəh səpwəh nehekiriien. Pwəh səuvən ipaka ti jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, jea sə namasanien raku pen ikin. Ia kwopun nəha in trapi kitaha, muvei pehe namasanien m kitaha nəpɪn samətui in mə trasitu ia kitaha.

5

¹ Kitaha səukurən mə ia narəien səvəi nəkur Isrel nəpɪn me pam Kumwesən rarfi iərmama riti ia reri nərmama mauvehi utə in mə truvehe mo in pris asori anan. Pris asori anan nəha tro suatuk səvəi nərmama həuvən ti Kumwesən. In rauvei pen tukwini narimnari me səvənraha m Kumwesən ia təkure nifatə, nənə mavi netə ti nuvehi rakaien noien ərəha me səvənraha. ² Nərmama səməme hamreirei nari mamhəuvən ia mour, pris asori anan nəha rukurən noien riməru ti nirəha ti nəri nə mə in mwi ripkiskai mhə mamə noien ərəha nəpɪn ripik. ³ Ro iamɪnhi irə in traməkeikei muvi netə ti nuvehi rakaien noien ərəha me səvənhi, nənə marə mo mwi səvəi nərmama.

⁴ Nənə iərmama riti ko ripkuvehi utə atukw mhə in mə tro wok səvəi pris asori anan, mətə Kumwesən rəkwein in mə tro rəmwhen rinəkwein ia Eron fwe kupwən. ⁵ Rəmwhen a mwi Kristo ripkuvehi utə atukw mhə in mə in pris asori anan, mətə Kumwesən rimərɪfi, nənə mɪni pen tukwe in mə, “Ik nərik.

Təkwətəkwuni iakuvehe tata atukwatukw səim.”

⁶ Nənə ia kwopun riti mwi ia Nəkukuə Ikinan in rani mə,

“Ik pris riti rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən, tikauvehi wok i ia nəpɪn me mɪne ia nuk nuk me.”

⁷ Ia nimiruien səvənhi ia təkure tiprənə i Iesu raməfwaki m Kumwesən maməres nari, mamasək əpwəmwis nise nənimem ramaiu. Kumwesən rauvehi niskaiien ti nuvehimiruien in mə trəpwəh nemhəien. Nənə in ramsiai Kumwesən mamə nəkwən, ro pen Kumwesən riregi in. ⁸ Nipərhiienien Iesu in Tini Kumwesən, mətə riməregi nəmisəien. Ro pen nəmisəien səvənhi ro in rukurən amasan nipwrai noien nəkwai Kumwesən. ⁹ Nənə nəpɪn ruvehe mɪnatukwatukw pam, in ruvehe nukune nimiruien rerɪn kauvehimiru nərmama me pam irə səməme kamho nəkwən. ¹⁰ Nənə Kumwesən ruvei pen nahag i min mə in pris asori anan rəmwhen ia pris nəha Melkisetek fwe kupwən.

Nəgkiariien kani kaməsəpwiri irəha irə

¹¹ Kimaha iahaməuvehi nəgkiariien ripik mə tahəni mhəgkiari ia nəri nəha, mətə rəknekɪn ti nini amasan pamien tukumiaha, ti nəri nə mə kimiaha hiarpaha niregiien nari riti nənə mhəukurən. ¹² Kinahatən raka kimiaha tui ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. Təkwətəkwuni ratukwatukw a mə kimiaha tihahatən nərmama me irə, mətə kimiaha ko hiəpko mhə. Təkwətəkwuni nəha tukaməkeikei kahatən mwi kimiaha ia nukune nəgkiariien səvəi Kumwesən. Kimiaha hiamesis a ko hiəpkani mhə nəveginien skai. ¹³ Mətə iərmama

sə ramesis ihi iaminha irə trəfo mukurən nəgkiariien səvəi natukwatuk-wien? Rəknəkɪn tɪ nəri nə mə in iəkunouihi. ¹⁴ Mətə nəvegɪniien sikai sənəi nəkur həuvəmruə raka səməme kamhəkiri noien me ia nəpɪn me, nətəriɡien səvənraha ruvəuvehe muvəukurən sə ramasan mine sə rərəha.

6

¹ Ro pen ramasan mə tsəpkahatən mhə mwi nukune nahatənien səvəi nahatətəien ia Kristo, mətə pwəh səuvən atukwatukw tɪ nəgkiariien me səməme ho kitaha səuvehe mhəmruə. Kitaha səuvərərig raka ia noien emhə me, mhənahatətə raka ia Kumwesən. Rəmwhen a mə sənəpərhi raka təmwiki nimwə. Nəpɪn nəha təkwtəkwuni səvəi nɪrɪpesuien nimwə. ² Kitaha səuvəukurən raka nahatənien me səvəi noien me səpəmsəpə səvəi paptəes, nənə mhəuvəukurən raka noien səvəi nəmri penien rəgi iərmama ia kənkəpwə iərmama məfwaki tukwe. Nənə kitaha səuvəukurən raka mə nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nənə mhəuvəukurən mwi mə Kumwesən trəkiri noien me səvəi nərmama, nənə muvei pen nərpwɪniien rerɪn m nərmama səməme kamho noien ərəha. Narimnari me i, sənəgkiari raka irə. Ripkamasan mhə mə tsəsmwatuk mwi ia nəgkiariien kuatia me ia nəpɪn me. ³ Ro iamɪnhi irə trɪni mɪnuə Kumwesən rəsəni kitaha, nənə kitaha tsəuvehe kitaha nərmama səməme səuvəmruə raka.

⁴ Hiəukurən mə nərmama nəpwɪn nəha irəha həuvəuvehe raka ia nukuraanien, mhənənɪmwi əghan raka namasanien sə Kumwesən rauvei pehe auər a raku pen ia neiai, həuvəuvehi pəri raka Nənɪmwɪn Ikinan kitaha mɪnraha, ⁵ mhənənɪmwi əghan raka nəgkiariien səvəi Kumwesən mə ramasan, mhəuvərəgi raka nɪskaiien səvəi nɪtətə sə trɪpko mhə tui ruvehe, ⁶ mətə təkwtəkwuni hənəpwəh nahatətəien səvənraha mhəuvərərig. Irəha tuhəfo mhərərig mwi ia noien ərəha səvənraha mhəuvehe mwi tɪ Kumwesən? Suatuk riti mwi riwən. Rəmwhen a mə irəha hənərui tərini pen mwi Tɪni Kumwesən ia nei kamarkuau, mhəuvehi utə mwi in, mho aurɪs in ia nəmri nərmama.

⁷ Tɪprənə sə rauvehi amasan nui səvəi nesən sə rətəgətəg irəpw irə nəpɪn rɪpɪk, mukuə narimnari me sə trasitu ia nərmama səməme haməmhu irə, Kumwesən trəkwein amasan irə. ⁸ Mətə mə tɪprənə nəha rukuə nurhi ərəha me sə ro rɪrevɪn, rɪpkamasan mhə mwi tɪ nari riti, rɪnamevən a tukəkwein ərəha irə. Ia nəpɪn sampam səvənhi napw trahi əmwesi pam narimnari səməme kamharə irə.

⁹ Nərmama keikei me, kɪmaha iahaməgkiari iamɪnhi irə, mətə iahəukurən amasan ia kɪmiaha mə noien səkɪmiaha ramasan mwi məpi raka tɪprənə ərəha nəha. Kɪmiaha hiamo narimnari me səməme kamhahatən pen mə Kumwesən ruvəuehimɪru pərhiien kɪmiaha. ¹⁰ Kumwesən ko rɪpkenouenou mhə narimnari me səməme hiəno tɪ nəri nə mə noien səvənhi ratukwatukw a ia nəpɪn me pam. Nənə in ko rɪpko mhə nəri auər a ia noien amasan səvəi nokeikeiien sə hiəno min, nənə mamho ihi, nəpɪn hiənasitu ia nərmama me səvənhi. ¹¹ Nənə kɪmaha iahokeikei mə kɪmiaha kuatia kuatia rerɪmiaha tragien tɪ noien iamɪnha irə mamhəuvən meste tihəuvehi nəfe hiaməmri pen əknəkɪn nətəriɡien səkɪmiaha irə. ¹² Kɪmaha iahəpwəh nokeikeiien mə tiharəpaha, mətə iahokeikei mə tihəmwhen ia nərmama səməme hamahatətə, nənə nətəriɡien səvənraha rəpwəmwis, nənə həukurən nuvehien narimnari me səməme Kumwesən rɪno promes mə truvei pen mɪnraha.

Promes səvəi Kumwesən traməkeikei muvehe mukuə

5:14: Rom 16:19, Fil 1:10   **6:2:** Hip 9:14   **6:5:** 1Tes 2:3   **6:6:** Mat 12:31, Hip 10:26-27, 1Jon 5:16   **6:8:** Jen 3:17-18   **6:10:** Hip 10:32-34   **6:11:** Hip 3:14

¹³ Nəpɪn Kumwesən rino promes m Epraham fwe kupwən, nahag riti mwi riwən mə in truvehi mo nəgkiariien səvənhi rɪpam, tɪ nəri nə mə nəghi Kumwesən rasori məpi raka nahag me pam. Ro pen Kumwesən ruvehi atukw a kwəsua hi ia nəghɪn, ¹⁴ mani mə, “Iakani nɪpərhiɛniɛn mə iou takəkweɪn amasan ia niram, mo nərmama ia kwənəkʷus səim tuhəpɪk.” ¹⁵ Tɪ nəri nə mə nətəriɟiɛn səvəi Epraham rəpwəmʷis, in reitenhi meste ruvehi narimnari me nəha Kumwesən rino promes mə truvei pen min.

¹⁶ Nəpɪn iərmama ruvehi kwəsua hi ia nəghi iəmə asori riti səvənhi, nənə kwəsua hi nəha səvənhi rərihi nəgkiariien səvənhi rɪpam. Nənə nərmama tuhaməkeikei mhəni nɪpərhiɛniɛn ia nəgkiariien səvənhi, ko həpkəvisə mhə mwi tukwe. ¹⁷ Kumwesən rɪməuvehi kwəsua hi ia nəghɪn iamɪnhi irə, tɪ nəri nə mə in rokeikei mə tro nərmama me i səməme tuhəuvehi nəfe in rino promes həukurən amasan mə nətəriɟiɛn səvənhi ko kɪpkuvsini mhə nəpɪn riti. ¹⁸ Nəgkiariien mi nəha promes mine kwəsua hi ko kɪpkuvsini mhə ia nəpɪn riti. Ia nəgkiariien mi nəha Kumwesən ko rɪpkəikuə mhə. Kitaha nərmama me i sənap raka mhəuvən mamhərkwafə ipaka tɪ Kumwesən, nəgkiariien mi nəha krouasitu asori ia kitaha, rauo mə kitaha tsəkwtəmhiɾi əknekin noien i samo, noien sə sameitenhi nəri amasan i Kumwesən rɪnəmri kupwən ia kitaha. ¹⁹ Nəri amasan nəha sameitenhi raməkwtəmhiɾi nɪmɪruɪɛn səkitaha rəmwhen ia aean sə ravi tərini nɪtətə. Kitaha sameitenhi nəri amasan nəha rəmwhen mə kitaha səuvəuvnimwə raka ia kwopun ikinan anan sə tinari ramo tukuahag fwe ia neiai ia nimwə səvəi Kumwesən. ²⁰ Iesu ruvəuvnimwə raka ia kwopun nəha. In ruvnimwə tukwini səkitaha mə trəsevər ia suatuk səkitaha. In ruvəuvehe raka mɪno pris asori anan irə rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən, nənə in trauehi ia nəpɪn me ia nuk nuk me.

7

Pris asori anan nəha Melkisetek

¹ Fwe kupwən, iəmə i Melkisetek, in kɪɟ səvəi Salem, nənə in pris səvəi Kumwesən i in rasori pɪk anan. Nəpɪn Epraham rɪmavən ia naruagəniɛn irəha kɪɟ me, nənə in ruvehi irapw irəha, nənə in rɪrəriɟ mɪnauvehe, Melkisetek ramevən mətoni ia suatuk, nənə rəfwaki məres Kumwesən mə trəkweɪn amasan ia Epraham. ² Nənə Epraham roueite nautə me pam ia kusen ten nənə muvei pen kusen kuatia m Melkisetek. Nahag i Melkisetek nɪpwran i mə Kɪɟ səvəi Natukwatukwien. Nənə nəghɪn riti mwi kaməkweɪn in irə mə kɪɟ səvəi Salem. Nɪpwran mə Kɪɟ səvəi Nəmərɪnuɪɛn. ³ Nəkukua Ikinan rɪpkəɟkiari mhə ia tata səvənhi mine mama səvənhi mine kwənəkʷus me səvənhi, nənə mɪpkɪni mhə nəpɪn rɪnətui irə mine nəpɪn rɪmamhə irə. Rəmwhen mə in rɪpkemhə mhə, in ramo ihi wok səvəi pris. Ro iamɪnhi irə ikətoni mə in rəmwhen ia Tɪni Kumwesən, in pris rerɪn riti.

⁴ Rerɪmɪaha trɪrhi ro Melkisetek mə in nəfe iəmə asori. Epraham kaha kupwən səkitaha rɪnoeite nautə me səvəi kɪɟ me səməme rɪməuvehi irapw irəha ia naruagəniɛn, muai ia kusen ten muvei pen kusen kuatia m Melkisetek. ⁵ Kitaha səukurən mə ia nuk me pam nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuai nautə me səvənraha ia kusen ten mhəuvei pen kusen kuatia m kwənəkʷus me səvəi Livae səməme irəha pris me rəmwhen ia Loa səvəi Kumwesən rani. Nəri auər a mə pris me nəha irəha kwənəkʷus me səvəi Epraham, mətə piəvnraha me tuhaməkeikei mhəuvei pen nautə me nəha mɪnraha. ⁶ Melkisetek, rɪpkə mhə in kwənəkʷus riti səvəi Livae, mətə Epraham rɪməuai

nautə me nəha ia kusen ten muvei pen kuatia min. Nənə Melkisetek rəfwaki m Kumwesən mə trəkwein amasan ia Epraham i Kumwesən rino promes me min. ⁷ Nənə nərmama pam həukurən. Iərmama sə rauvehi nahag asori trəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia iərmama sə in inhəripw irə. ⁸ Nənə pris me i ipwet mine səməme kauai nautə me kusen ten kauvei pen kuatia minraha, irəha nərmama me a səməme tuhəpkemhə. Mətə Melkisetek i kuai nautə me kusen ten kuvei pen kuatia min, Nəkukuə Ikinan rani mə in ramiru. ⁹ Rosi kitaha səukurən niniien mə Livae, iəmā i nəkur Isrel ipwet mine kamhəuai nautə me səvənraha kusen ten mamhəuvei pen kusen kuatia m kwənəkwus me səvənhi, rəmwhen mə Livae atukwatukw nəha fwe kupwən riməuai nautə nəha səvəi Epraham kusen ten muvei pen m Melkisetek. ¹⁰ Iakani iaminha irə ti nəri nə mə nīpərhienien Livae rinəpwəh ihi nətuiien ia nəpīn nəha Melkisetek rinətoni Epraham ia suatuk, mətə in rinəmak raka ia nite^a kaha nəha səvənhi Epraham.

Iesu Kristo in rəmwhen ia Melkisetek

¹¹ Wok səvəi pris me nəha kamhəuku pen ia kwənəkwus səvəi Livae in nukune Loa sə Kumwesən riməuvei pen m nəkur Isrel. Mətə wok səvəi pris me nəha rəpwəh nəmwhenien, ko irəha həpkəmri atukwatukw pam mhə nari. Ro pen pris əpə riti traməkeikei muvehe, mīpkəmwhen mhə ia Eron, mətə in rəmwhen ia Melkisetek. ¹² Nənə hiəukurən nəpīn kuvsini noien səvəi nīrfien pris, nənə tukaməkeikei kuvsini mwi Loa. ¹³ Traməkeikei mo iamīnhi irə ti nəri nə mə kitaha saməgkiari ia Iərimənu səkitaha sə riməuku pen ia kwənəkwus əpə riti. Iərmama riti riwən ia kwənəkwus nəha rino raka wok səvəi pris ia nifatə. ¹⁴ Nərmama həuvəukurən raka mə in riməuku pen ia kwənəkwus səvəi Juta. Nəpīn Loa səvəi Moses raməgkiari ia wok səvəi pris me, rīpkəgkiari anan mhə ia kwənəkwus nəha. ¹⁵ Ruvehe mo mwi nukurənien irə mə kuvsini noien səvəi nīrfien pris ti nəri nə mə pris riti mwi ruvəuvehe raka in rəmwhen ia Melkisetek. ¹⁶ In riməuvehe pris mīpkesi pen mhə loa nəha sə rani kwənəkwus səvəi pris me, mətə resi pen nīskaiien səvəi nīmīruien i ko rīpkiwən mhə ia nəpīn riti. ¹⁷ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, mamīni mə,

“Ik pris riti rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən,
nənə tiko wok səvəi pris ia nəpīn me ia nuk nuk me.”

¹⁸ Nəgkiariien nəha rinəmri karen loa kupwən, ti nəri nə mə nīskaiien səvənhi riwən, in rīpkasitu mhə, ko rīpko mhə nari riti. ¹⁹ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə Loa səvəi Moses rīreirei nəmri atukwatukwien nari riti. Nənə təkwtəkwuni nəha, noien əpə riti sə in ramasan məpi raka ruvəuvehi təmwhəkīn mə kitaha tsəmri pen əknekīn nətərigien səkitaha irə. Noien nəha in suatuk səkitaha ti nevənien ipaka ti Kumwesən.

²⁰ Nari riti mwi Kumwesən riməuvehi kwəsuaahi muvehi utə noien nəha. Nəpīn nərmama me nəha fwe kupwən həuvehe mho irəha pris me, nuvehien kwəsuaahi riwən. ²¹ Mətə nəpīn Iesu riməuvehe mo in pris, Kumwesən riməuvehi kwəsuaahi mīni mə:

“Iərimənu riməuvehi kwəsuaahi riti,
nənə ko rīpkərari mhə mwi ia nətərigien səvənhi.

Ik tiko wok səvəi pris ia nəpīn me ia nuk nuk me.”

²² Kumwesən riməuvehi kwəsuaahi iamīnhi irə, mo Iesu ruvehe iərmama sə rəmri nəgkiariien i kinərihi tərini əknekīn irə ramasan məpi raka.

^a **7:10:** Uə “in fwe ia nīpwrai kaha səvənhi” **7:14:** Jen 49:10, Aes 11:1, Mat 2:6, Rev 5:5 **7:17:** Hip 5:6 **7:19:** Hip 9:9 **7:21:** Hip 5:6 **7:22:** Hip 8:6, 12:24

²³ Nari riti mwi, pris kupwən me həpik, ti nəri nə mə kuation tro wok mamevən memhə nənə riti ruvehi təmwehəkin. Irəha həpkuvehi mhə wok rəpwəmwis. ²⁴ Mətə Iesu, in truvehi wok səvəi pris ia nuk nuk me mipko mhə sampam, ti nəri nə mə in ramarə rerin. ²⁵ Ro iamihhi irə in rukurən nuvehimiriuien nərmama me səməme kamhəuvən ti Kumwesən ia suatuk sə in rino. In rukurən nuvehimiriuien irəha ia nuk nuk me mipko mhə sampam ti nəri nə mə in ramarə rerin, maməgkiari tukwini səvənraha m Kumwesən.

²⁶ Pris asori anan riti sə ro iamihhi in rəmwhen ti nasituien ia kitaha ti nəri nə mə in iəmə ikinan, in ripko mhə noien ərəha uə noien əmkemik. In ropə ia nərmama səməme kamho noien ərəha, nənə kiməuvehi utə in, in rasori məpi raka irəha fwe ia neiai. ²⁷ In ropə ia pris asori anan me nəha. Nəpin me pam irəha tuhaməkeikei mhəkupwən mhəvi netə ti naikuas rakaien ia noien ərəha me səvənraha kurirə həpko səvəi nərmama ti naikuas rakaien noien ərəha me səvənraha. Mətə Iesu rīməvi netə m kuation a rinəmwhen ko ripko mhə mwi ia nəpin riti mwi. In rino noien nəha nəpin rinəsəni nimiruien səvənhi memhə. ²⁸ Loa rauvehi utə pris asori anan me səməme həpkiskai mhə. Mətə kwəsua hi səvəi Kumwesən, sə rukurirə ia Loa, in ruvehi utə Tini sə ramasan məmwhen ti noien wok nəha ia nuk nuk me mipko mhə sampam.

8

Iesu in pris asori anan səkitaha

¹ Kimaha iahaməgkiari ia nəri i, mətə nukunen ro iamihhi irə. Səkitaha riti pris asori anan rəmwhen a ia sə i iahaməni. In fwe ia neiai. Jea nəha Kumwesən asori raməkure irə mamərimənu, pris asori anan nəha səkitaha rinəkure ia nikare jea nəha mwatuk. ² In ramo wok ia nəkwai kwopun ikinan, in i nimwə tapolen pərhien sə Kumwesən rīməvi fwe ia neiai. Ripko mhə iərmama rīməvi nimwə tapolen nəha.

³ Pris asori anan me pam səməme Loa rīməuvehi utə irəha wok səvənraha fwe ikin. Irəha haməuvei pen narimnari me m Kumwesən, mamhəvi netə ia nifatə səvənhi. Ia suatuk kuation a, pris asori anan səkitaha, in mwi traməkeikei muvei pen nari riti m Kumwesən. ⁴ Trini minuə in ramarə ihi ia tīprənə i, ko ripkuvehe mhə mo in pris riti, ti nəri nə mə pris me hənərə raka mə tuhəuvei pen narimnari m Kumwesən rəmwhen Loa rani. ⁵ Pris me nəha, irəha kamho wok səvənraha ia nəkwai nimwə sə rauvnhhi a narimnari me səməme kamharə ia neiai. Ro pen nəpin Kumwesən rīməni pen ti Moses fwe kupwən mə trivi nimwə tapolen, minni mə,

“Tikaməkeikei mətui amasan mə tiko narimnari me i səvəi nimwə tapolen resi pen atukwatukw nəfe iakinahatən raka ik irə fwe ia təkue.”

⁶ Mətə təkwtəkwuni Kristo rīməuvehi wok səvəi pris sə ramasan məpi raka wok səvəi pris kupwən me. Rəmwhen a mwi nəgkiariien sə in rinərihi tərini əknekən ramasan məpi raka nəgkiariien kupwən, ti nəri nə mə ramərer utə ia promes me səməme hamasan mhəpi raka.

⁷ Nəgkiariien sə kiməkupwən kərihi tərini əknekən ripkatukwatukw pam mhə. Ko ratukwatukw pam tukərihi tərini əknekən nəgkiariien vi riti ti nəfe?

⁸ Mətə Kumwesən rinətoni mə irəha həpkatukwatukw mhə nəpin rani mə, “Nəpin nəha ikin rauvehe

sə takərihi tərini əknekən nəgkiariien vi riti
nəkur Isrel mine nəkur Juta tuharə irə.

- ⁹ Nægkiariien naha rīpkəmhwēn mhə ia nægkiariien naha iakinərihi tərini əknekīn
 mə kaha me səvənraha tuharə irə,
 ia nəpīn naha iakīməuvehi rəgīnraha
 miri irapw irəha fwe tənə Ijip.
 Irəha həpkəkwətəmhirī mhə nægkiariien səiou,
 nənə ro pen iakenouenou irəha. Iou Iərimənu iakani iamīnha irə.
- ¹⁰ Nənə iou Iərimənu iakani mə nægkiariien səiou takərihi tərini əknekīn ia
 nəpīn sə truvehe nəkur Isrel tuharə irə ro iamīnhi irə:
 Takəmri pen loa me səiou ia nətəriгийн səvənraha,
 nənə mirai pen ia rerīnraha.
 Iou takuvehe mo iou Kumwesən səvənraha,
 nənə irəha tuhəuvehe mho irəha nərmama me səiou.
- ¹¹ Ko irəha riti rīpkevən mhə mahatən nəkur imwəni me uə piəvni mə, ‘Ik
 tikaməkeikei mukurən Iərimənu i.’
 Ko rīpkahatən mhə irəha iamīnhi ti nəri nə mə irəha pam tuhəukurən iou,
 iərmama sə in inhəripw anan ia nirəha, mevən meste iərmama sə in
 rasori ia nirəha.
- ¹² Iou takapi irəha ti noien me səvənraha səməme həpkatukwatukw mhə,
 nənə rerik trīpkrihi mhə mwi noien ərəha me səvənraha ia nəpīn riti.”
- ¹³ Nəpīn Kumwesən raməgkiari ia nægkiariien naha in trərihi tərini əknekīn
 mə in nægkiariien vi, nīpwran i mə nægkiariien rīməkupwən mərihi tərini
 əknekīn rīnakuas. Nənə nəri sə rīnakuas, rīnəpwəh nəmwhēnien, nənə trīpko
 mhə tui riwən.

9

Nimwə tapolen kaməfwaki irə ia tiprənə i

- ¹ Nægkiariien naha Kumwesən rīməkupwən mərihi tərini əknekīn fwe
 kupwən səvənhi me fwe ikīn loa kamhahatən mə tukəfwaki irə, nənə səvənhi
 riti nimwə tapolen kaməfwaki irə ia tiprənə i. ² Nimwə tapolen naha kiməvi
 kərpifi nəkwən kəru. Nəkwən sə kukupwən kuvnimwə ikīn kani mə Kwopun
 Ikinan. Ia kwopun naha nəri kamhiai pen napw irə raməhiapw mīne tepol
 kaməmri utə bred ikinan irə. ³ Nəkwən sə ro kəru irə, kiməvi tukuahag tīnari
 irə, kani mə Kwopun ikinan anan. ⁴ Kwopun naha, nifatə riti fwe ikīn kīno
 ia kol, kauvani nīmwəkmwəki nari nīpekīn rapein amasan ia təkuren. Pokis
 riti fwe ikīn kiməvegi nīkarkaren me ia kol. Ia nəkwai pokis naha tīkinari riti
 kīno ia kol nəveginien naha kani mə mana rukuər irə. Rigi nei naha rīno tihīn
 mahatən pen Eron mə in pris, in mwi ia nəkwai pokis naha. Kəruətəri mi
 kəru naha kimərai pen loa me ten ia nirau irau mwi fwe ikīn.
- ⁵ Ia təkure pokis naha nənīmwi Jerupim kəru naha ikīn səməmi krouahatən
 pen mə Kumwesən raməmak fwe ikīn. Tərəginrau krouvi atukw i rəuiui
 kwopun naha Kumwesən rauvehi raka noien ərəha me səvəi nərmama
 ikīn. Mətə təkwtəkwuni naha nəpīn riwən ti nīniien narimnari me i mərai
 kwərhakwərha. ⁶ Nəpīn hənəmri amasan pam narimnari me naha, ia nəpīn
 me pam pris me kamhəuvnimwə mamhəier ia kwopun ikinan, mamho wok
 səvənraha. ⁷ Mətə kwopun ikinan anan, pris asori anan in əpa rauvnimwə
 ikīn. Mətə ko rīpkevən mhə ia nəpīn me. In rauvnimwə ia kwopun naha
 nəpīn kuatia ia nuk me. Nənə nəpīn in rauvnimwə traməkeikei muvehi netə,
 mevən muvei pen m Kumwesən ti noien ərəha səvənhi mīne noien ərəha səvəi

nərmama həno mhəreirei. ⁸ Ia narimnari me nəha, Nənimwɪn Ikinan ramahatən mə suatuk ti nuvnmwəien ia kwopun ikinan anan rɪpkəsevər mhə ihi nəpɪn nimwə tapolen rɪnamərer ihi fwe kupwən. ⁹ In rəmwhen ia nənimwi nari riti sə ramahatən pen nəpɪn i samarə irə təkwtəkwni. Nɪpwran mə narimnari me səməme pris me kamhəuvei pen m Kumwesən mine nərimɪru me səməme kamhousi əpune irəha kavi nitenraha ti noien ərəha həreirei nəmri atukwatukwien nətərigien səvəi nərmama səməme kamhəuvehe ti nəfwakiiien. ¹⁰ Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə noien səvəi narimnari me nəha raməgkiari a ia nəveginien mine nənimwien mine naikuasien me səpəmsəpə. Narimnari me nəha səvəi nɪpwrai iərmama a. Kɪnəmri narimnari me nəha mə tuharə mheste Kumwesən tro narimnari me pam həuvehe mhərməvi mwi.

Nite Iesu Kristo

¹¹ Mətə təkwtəkwni nəha Kristo ruvəuvehe raka. In pris asori anan sə rɪməpeki narimnari amasan me muvehe. In rɪməuvnmwə ia nimwə tapolen sə ramasan anan mwi məpi raka sə kupwən. Nimwə tapolen nəha rɪpkə mhə nari riti sə nərmama həno ia rəginraha, nənə rɪpkə mhə nari riti səvəi tɪprənə i sə Kumwesən rɪno. ¹² Nəpɪn Kristo rɪməuvnmwə ia kwopun ikinan anan, in rɪno m kuatia a nəmwhen ko rɪpkuvnmwə mhə mwi, ti nəri nə mə in rɪpkuvehi mhə nite nəni mine nite kwəti kau muvnmwə, mətə in rɪməuvehi atukw a niten muvnmwə, mə suatuk ti nifi rakaien kitaha ia noien ərəha me səkitaha, nənə suatuk nəha trarə rerɪn. ¹³ Kimiaha hiəukurən. Nite nəni mine nite kau mine nɪmwɪrakw ia kwəti kau kɪməuvani əmwesi ia nifatə, trɪni mɪnuə pris riti ruvi rərəgi pen ia iərmama sə rɪməuvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən, nənə ia noien nəha in ruvehe məmher mwi. ¹⁴ Mə ro nɪpərhiien i rəfo ia nite Kristo? In rukurən noien məpi raka. Ia nɪskaiien səvəi Nənimwɪn sə ramarə rerɪn, Kristo rɪməuvei pen atukw a in m Kumwesən rəmwhen ia nərimɪru nərəhaien riwən irə kousi əpune kuvei pen m Kumwesən. Nite Kristo traikuas ia rerɪmiaha ti noien emhə me mə kimiaha hiəukurən no tukwiniien nari m Kumwesən sə ramɪru.

¹⁵ Ro pen Kristo in iəmə sə ravi sɪmwɪn nərmama mine Kumwesən ia nəgkiariien vi sə kɪnərihi tərini əknekɪn. In ravi sɪmwɪn irəha iamɪnha irə mə səməme Kumwesən raməkwein ia nɪrəha həukurən nuvehiiien narimnari me nəha tuhəpkiwən mhə səməme Kumwesən ruvəni raka mə truvei pen m nərmama me səvənhi. Ti nəri nə mə Kristo rɪmamhə, ro pen nemhəien səvənhi rɪneivinari ia nɪrəha, tukəpwəh nərpwɪnien noien ərəha me səməme həno nəpɪn nəgkiariien kɪməkupwən kərihi tərini əknekɪn fwe kupwən rauui ihi irəha.

¹⁶ Kimiaha hiəukurən. Trɪni mɪnuə iərmama riti rərihi tərini əknekɪn nəgkiariien riti mə tukəfuai nautə me səvənhi nəpɪn tremhə irə, iərmama nəha traməkeikei mukupwən memhə kurirə irə ko nəgkiariien sə rɪnərihi tərini əknekɪn. ¹⁷ Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien sə ro iamɪnhi ro nəri auər a irə nəpɪn iərmama nəha ramɪru ihi. ¹⁸ Rəmwhen a mwi nəgkiariien sə Kumwesən rɪməkupwən mərihi tərini əknekɪn ruvehe mə nəgkiariien riti tukaməkeikei ko, mətə mə netə rɪpkaiu mhə nəgkiariien nəha ro nəri auər a irə. ¹⁹ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəpɪn Moses rɪni irapw pam raka nəgkiariien me səvəi Loa m nərmama, nənə kurirə irə in ruvehi nɪmwheri sɪpsɪp sə kɪno rərueɾəv mine rɪgi nei nəha hisop, meitesi pen ia nite kwəti kau mine nite nəni sə rɪnərəpi ia nui, nənə mɪvi rərəgi pen netə ia nəkukuə səvəi Loa mine ia nərmama me pam, ²⁰ nənə mɪni pen ti nɪrəha mə, “In i netə trərihi

9:8: Hip 10:19   **9:9:** Hip 10:1-2   **9:10:** Lev 11:2,25, Lev 15:18, Nam 19:11-13   **9:11:** Hip 3:1, 10:1   **9:13:** Lev 16:3,14-16, Hip 10:4, Nam 19:9,17-19   **9:14:** 1Pit 1:18-19, 1Jon 1:7, Hip 6:1   **9:15:** 1Tim 2:5, Hip 8:6   **9:19:** Eks 24:3, 6-8, Lev 14:4,6   **9:20:** Eks 24:8

tərini əknekin nəgkiariien i Kumwesən rīməni pehe tukumiaha i mə tiho.”

²¹ Ia noien a mwi nəha Moses ruvi rərəgi pen netə ia nimwə tapolen mine narimnari me pam ikin səvəi nəfwakiiien. ²² Nipərhiienien i, ia noien səvəi Loa nəha, ipaka nari m nari me pam netə rəpərhi irəha həuvehe mhəmher. Nənə trini minuə netə rəpwəh naiuien, Kumwesən ko rīpkenouenou mhə noien ərəha me.

²³ Ro pen netə raiu ti nəpərhiien narimnari me nəha həuvehe mhəmher. Mətə nimwə tapolen nəha mine narimnari me səvənhi irəha həuvnhi a narimnari me fwe ia neiai. Mətə narimnari me səvəi nəfwakiiien fwe ia neiai, nite nərimiru riti rīpkəmwhen mhə ti nəpərhiien irəha həuvehe mhəmher. Tukaməkeikei kuvehi netə riti sə ramasan məpi raka. ²⁴ Kristo rīpkuvnimwə mhə ia nimwə tapolen ia tīprənə i sə nərmama həno ia rəginraha mhəuvnhi a nimwə tapolen pərhiien irə, mətə Kristo ruvnimwə atukwatukw ia neiai, nənə təkwtəkwuni nəha in ramərer ia nəmri Kumwesən maməgkiari tukwini səkitaha. ²⁵ Pris asori anan səvəi nəkur Isrel rauvnimwə ia kwopun ikinan anan ia nuk me pam mauvehi nite nərimiru me, mətə Iesu rīpko mhə iamınha irə. In ruvnimwə m kuation a muvei pen nimiruien səvənhi m Kumwesən. ²⁶ Ko rauvnimwə nəpın me nīpwran mə in trauevehi nəmisəien ia nei kamarkuau i nəpın me fwe kinəmri vi a tīprənə muvehe meste pehe təkwtəkwuni. Mətə təkwtəkwuni nəha, tīpko mhə tui tīprənə i ro sampam, in rier pehe m kuation a muvei pen nimiruien səvənhi ti nuvehi rakaien noien ərəha, nənə ko rīpkuvei pen mhə mwi ia nəpın riti. ²⁷ Kumwesən rīnəmri raka mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhemhə m kuation a, nənə kurirə irə in trəkiri irəha ti noien me səvənraha. ²⁸ Ia noien a mwi nəha, Kristo rīməuvei pen nimiruien səvənhi m kuation a ti nuvehi rakaien noien ərəha səvəi nərmama həpik. Nənə in trier pehe mwi ia nuveheien sə ro kəru irə, rīpko mhə ti nuvehi rakaien noien ərəha, mətə in truuevehe mwi ti nuvehi miruien nərmama səməme hameitenhi in.

10

¹ Narimnari me səvəi Loa həmwhen a ia nənimwi nari m nari amasan me səməme tīpko mhə tui həuvehe, rīpko mhə nīpwrai narimnari me. Ia nuk me pam pris me nəha səvəi nəkur Isrel kamho a nari kuation, mamhəvi netə ti noien ərəha. Mətə nite nərimiru me nəha rīreirei noien nərmama səməme kamhəuvehe ti Kumwesən hatukwatukw ia nənimen. ² Ko ro nərmama me i səməme kamhəfwaki həuvehe mhatukwatukw pərhiien, tukaikuas irəha m kuation a ia netə nəha, nənə kurirə irə irəha tuhəpkregi mhə mwi mə noien ərəha raməmak ia nīrəha, nənə tukousi əpune mwi nərimiru me kuvi nitenraha ti nəfe. Kukurən nəpwəhien noien nəha. ³ Ro iamınhi irə, ia nuk me pam, irəha kamhəvi auər a netə, mətə ko həpkenouenou mhə noien ərəha me səvənraha, ⁴ ti nəri nə mə nite nəni mine kau ko rīpkuvehi raka anan mhə noien ərəha.

⁵ Ro pen, nəpın Kristo rīnəuvehe ia tīprənə i, rini pen ti Kumwesən mə, “Ik ikəpwəh nokeikeiien noien nəha kamousi əpune nərimiru me kauvei pehe mik,

uə noien nəha kauvei pehe narimnari nepwın mwi mik,
mətə ikinəpnəpenə ia nīpwrak.

⁶ Nərimiru me nəha kavani əmwesi nīpwranraha pam ia təkure nifatə mine nərimiru me nəha kavi nitenraha ti noien ərəha,
ik rerim rīpkagien mhə ti nīrəha.

⁷ Nənə iakini mə, ‘Kumwesən, ətə ro, iou iakəuvehe mə tako nəkwam

rəmwhen atukwatukw ia nægkiariien kımərai pen ia nəkukuə səvəi Loa səim sə raməgkiari ia nirak.’ ”

⁸ Ia nægkiariien nəha irənhə, Kristo rıməkupwən mını mə, “Ik ikəpwəh nokeikeiien noien nəha kamousi əpune nərimıru me kauvei pehe mik, uə noien nəha kauvei pehe narimnari nepwın mwi mik. Nərimıru me nəha kauvani əmwesi nıpwranraha pam ia təkure nıfatə, mıne nərimıru me nəha kavi nıtenraha ti noien ərəha, ik rerım rıpkagien mhə ti nırəha.” (In rını nægkiariien nəha nəri auər a mə nuvei penien narimnari me nəha m Kumwesən ramesi pen nəfe Loa rani.) ⁹ Mətə Kristo rani mwi mə, “Kumwesən, ətə ro, iou iakauvehe mə tako nəkwam.” Ia nægkiariien nəha səvənhi ramousi raka nəkwai Kumwesən sə kupwən, mə in trəmri nəkwai Kumwesən sə kurirə. ¹⁰ Nənə nəkwai Kumwesən sə nəha sə kurirə rınaikuas raka noien ərəha me səkitaha nəpın Iesu Kristo rıməuvei pen nıpwran m Kumwesən m kuatia a, nənə ko rıpkuvei pen mhə mwi nəpın riti mwi.

¹¹ Nəpın me pam pris me kamhərer mamho wok səvənraha, mamho a nəri kuatia ia nəpın me, mamhəvi nıte nərimıru me, netə sə rıreirei naikuas rakaien noien ərəha me ia nəpın riti. ¹² Mətə Kristo rınəsəni nımıruien səvənhi memhə m kuatia a ti naikuas rakaien noien ərəha me səvəi nərmama ia nuk nuk me nıpkə mhə sampam, nənə kurirə irə in revən məkure ia nıkare Kumwesən mwatuk. ¹³ Ia kwopun nəha in treitenhi meste Kumwesən tro nərmama səməme haməmwəki in həuvehe in trərpwi utə tıpage nısun mi ia nırəha. ¹⁴ Iakani iamınhi irə mıne ti nəri nə mə Kristo nıten rınaiu m kuatia a mo nərmama me səvənhi hatukwatukw ia nənimen ia nuk nuk me. Nərmama me nəha irəha nəha rıno irəha ho ikinan.

¹⁵ Nənə Nənimwın Ikinan mwi rani pehe tukutaha mə nəri nəha ro nıpərhiienien. Rani mə,

¹⁶ “Iərimənu rani mə, ‘Nægkiariien səiou takərihi tərini əknekın ia nəpın sə truvehe nəkur Isrel tuharə irə ro iamınhi irə: Takəmri pen loa me səiou ia nətərigien səvənraha, nənə mırıai pen ia rerınraha.’ ”

¹⁷ Nənə in rani mwi mə,

“Iou rerik trıpkrıhi mhə mwi ia nəpın riti

noien ərəha me mıne noien ourour me səvənraha.”

¹⁸ Mə Kumwesən rınənouenou raka nərəhaien me nəha, nənə tukvi mwi netə ti noien ərəha ti nəfe. Tukəpwəh a noien nəha. ¹⁹ Piak me, təkwtəkwuni nəha ia nıte Iesu kıtaha səukurən nuvnmwəien ia kwopun ikinan anan mhəpwəh nehekırien, ²⁰ mhesi pen suatuk vi sə ramıru Iesu rınəsevər irə tukutaha ia nıpwran mə tsəukurau ia tınari nəha raməgher tukuahag kwopun ikinan anan. ²¹ Kıtaha səuvəuvehi pris riti səkitaha in rasori mamərimənu ia nımwə səvəi Kumwesən. ²² Narimnari me nəha ho nıpərhiienien. Ro pen pwəh səuvən ipaka ti Kumwesən mhəpwəh nərkwafəien neikuəien ia rerıtaha, mhahatətə əknekın irə, nənə rerıtaha sə fwe kupwən ramrıhi noien ərəha me səkitaha ruvehe məmher ia nıte Kristo, nənə nıpwrataha mwi rəmher, ti nəri nə mə sənaru raka ia nui əmher. ²³ Pwəh səkwətəmıiri əknekın nını irapwien nəri amasan sə sameitenhi, mhəpwəh nıkiukiuien, ti nəri nə mə Kumwesən sə rıməni mə truvei pehe nəri amasan nəha m kıtaha ramo nægkiariien səvənhi ia nəpın me. ²⁴ Pwəh sətərig mə tsəfo mhasitu ia kıtaha me mho nokeikeiien mıne noien amasan me. ²⁵ Rıpkamasan mhə mə tsəpwəh noien səvəi nousəsımwınien kıtaha me rəmwhen ia nərmama nepwın kamho, mətə

10:10: Hip 9:12,28   **10:11:** Eks 29:38   **10:13:** Hip 1:3, Sam 110:1   **10:16:** Hip 8:10   **10:17:** Hip 8:12   **10:19:** Hip 4:16   **10:20:** Mat 27:51, Hip 9:8   **10:22:** Lev 8:30, Esik 36:25, Efes 5:26
10:23: Hip 4:14   **10:25:** Hip 3:13

pwəh sərpwī əknekīn kītaha me, mamho ia nəpīn me tī nəri nə mə kītaha səukurən mə nuveheien səvəi Iesu ruvəuvehe ipaka.

²⁶ Iakani iamīnha irə tī nəri nə mə kītaha səuvəukurən raka nīpərhiēnien. Trīni mīnuə samo nəri auər a irə, mamhəmwur pen ia noien ərəha, nənə netə riti mwi riwən anan mə traiu maikuas raka noien ərəha səkītaha. ²⁷ Trīni mīnuə kītaha saməmwur pen ia noien ərəha, nəri kuatia a tsaməti pen i mamheitenhi. Nəri nəha ro nehekīrien i. In nə nəpīn Kumwesən trərpwīn noien ərəha me irə mīne napw i raməpnəpan pīk trahi nərmama səməme haməmwəki in. ²⁸ Kīmīaha hiəukurən. Trīni mīnuə iərmama riti ramərui Loa səvəi Moses, nənə iərmama kəru uə kahar tuharni irapw in, nənə in traməkeikei memhə. Ko kīpkapi mhə tukwe. ²⁹ Mətə rəfo ia iərmama sə ramavən avən ia Tīni Kumwesən? Kumwesən ruvəni raka nəgkiariien vi səvənhi tukutaha, nənə nite Tīni rərihi tərini əknekīn nəgkiariien nəha. Mətə rəfo ia iərmama sə ro nəri auər a ia netə nəha sə rīno in ruvehe məmher mo ikinan i? Nənimwīn Ikinan rauai namasanien səvənhi m nərmama, mətə rəfo ia iərmama sə rani ərəha Nənimwīn nəha? Iərmama nəha nərpwīnien sə Kumwesən tro min tī noien ərəha səvənhi trīskai məpi raka nərpwīnien səvəi iərmama sə ramərui Loa səvəi Moses. ³⁰ Iakani iamīnha irə tī nəri nə mə kītaha səuvəukurən raka mə Kumwesən rīməni mə, “Iou takərpwīn noien ərəha səvəi nərmama, nīpərhiēnien iou tako.” Nənə in rīməni mwi mə “Iərimənu in trəkiri noien me səvəi nərmama me səvənhi.” ³¹ Kumwesən in ramīru. Trīni mīnuə saməmak ia rəgīn mə in trərpwīn noien ərəha me səkītaha, nari nəha in nari riti səvəi nehekīrien.

³² Mətə rerīmīaha tramrhi nəpīn kupwən, nəpīn hiəpkuvehe vi a ia nukuraanien. Nəpīn nəha nəpīn skai. Kamo nəmisəien me m kīmīaha, mətə hiəpwəh nīmweiiēn. ³³ Nəpīn me nepwīn nərmama kamhəni ərəha kīmīaha ia nəmri nərmama, nənə mamho rərəha ia kīmīaha. Nəpīn me nepwīn kīmīaha hiamərer kīmīaha nərmama səməme kamho rərəha ia nīrəha iamīnhi irə. ³⁴ Kīmīaha hiaməuvehi pəri nəmisəien kīmīaha nərmama səməme hamarə ia kalapus. Nəpīn nərmama hənəkres narimnari me səkīmīaha, mətə rerīmīaha ragien a tukwe, tī nəri nə mə hiəuvəukurən raka mə narimnari nepwīn nəha ikīn səkīmīaha, səməme hamasan mhəpi raka, nənə narimnari me nəha tuharə rerīn.

³⁵ Ro iamīnhi irə tihaməkeikei mhərer əknekīn, tī nəri nə mə nərəkuiēn fwe ikīn səkīmīaha ramarə sə tihəuvehi. ³⁶ Tihaməkeikei mho nətəriēgien səkīmīaha rəpwəmwis mə tiho narimnari me səməme Kumwesən rokeikei. Nənə tihəpkuvehi nəfe in ruvəni raka mə truvei pehe m kītaha. ³⁷ Ro iamīnhi irə rəmwhēn ia Nəkukuə Ikinan rani mə trīpko mhə tui, “Iərmama i kamīni mə truvehe, truvehe, in trīpko mhə tīpwə.

³⁸ Mətə iərmama atukwatukw səiou trīmīru ia nahatətəien səvənhi, nənə trīni mīnuə ramavən rəriēg rəriēg, nənə rerīk trīpkagien mhə tukwe.”

³⁹ Mətə kītaha i səpko mhə iamīnha irə. Ko səpkavən rəriēg rəriēg mhə mə Kumwesən trouaha kītaha, rekəm. Kītaha nərmama səvəi nahatətəien ia Kumwesən tsəuvehi nīmīruēn.

11

Kaha kupwən me hənahatətə ia Kumwesən

10:26: Hip 6:4-8   **10:27:** Aes 26:11   **10:28:** Dut 17:6, 19:15   **10:29:** Eks 24:8, Hip 13:20
10:30: Rom 12:19, Dut 32:36, Sam 135:14   **10:30:** Dut 32:35   **10:33:** 1Kor 4:9   **10:34:** Mat 6:20, Mat 19:21,29   **10:36:** Luk 21:19, Hip 6:12   **10:38:** Rom 1:17, Kal 3:11

¹ Nahatətəien ia Kumwesən ikukurən amasan mə tikuvehi narimnari amasan me ikameitenhi, mani nīpərhiēnien ia narimnari me ipkətə mhə ia nənīmēm. ² Nahatətəien iamīnhi in nəha nəfe kaha kupwən me həno ro Kumwesən rəgnəgīni irəha.

³ Nahatətəien ro kitaha səukurən amasan mə Kumwesən rino neiai mine tīprənə mine narimnari me pam ia nəgkiariēn səvənhi, mo narimnari me nəha kamətōni həuku pen ia narimnari me kīpkətōni mhə. ⁴ Epel in rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen ruvei pen nari riti m Kumwesən sə ramasan məpi raka səvəi Ken. Nənə ti nəri nə mə in rīnahatətə ia Kumwesən iamīnhi irə, nənə Kumwesən rīni irapw mə in iamə atukwatukw riti, nənə rerīn ragien ti nuvehien narimnari me səvənhi. Nīpərhiēnien iamə nəha ruvamhə raka, mətə noien səvəi nahatətəien səvənhi raməgkiari ihi m kitaha.

⁵ Inok rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen kuvehi utə in mə trīpkemhə mhə, nənə kīpkətōni mhə mwi in ti nəri nə mə Kumwesən rīməuvehi raka in ia tīprənə i revən fwe ia neiai. Mətə nəpīn kīpkuvehi raka mhə ihi in, Nəkukua Ikinan rani mə Kumwesən rerīn ragien tukwe. ⁶ Mətə trīni mīnuə iərmama rīpkahatətə mhə ia Kumwesən, in trəfo mo Kumwesən rerīn ragien tukwe? In rīreirei anan noien, ti nəri nə mə iərmama riti rokeikei mə truvehe ti Kumwesən, in traməkeikei mīni nīpərhiēnien mə Kumwesən ramarə nənə mamō ramasan m nərmama səməme haməmwur mə tuhətōni in.

⁷ Noa rīnahatətə ia Kumwesən. Ro iamīnhi irə nəpīn Kumwesən rīnani pen narimnari me min fwe kupwən səməme nərmama həpwəh ihi nətoniēn, Noa ramsiai, mamō nəkwān, nənə muvrhəkin nītətə asori riti mə truvehimīru nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi. Ia noien i, Noa ramo pui noien ərəha me səvəi nərmama ia tīprənə, nənə muvehe iərmama riti sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ti nəri nə mə ramahatətə irə.

⁸ Epraham rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn Kumwesən rəkwein in mə trevən ia tənə əpə riti tukuvei pen min, ro nəkwān, mier, mīreirei mə rauəku.

⁹ In rīnahatətə ia Kumwesən ro pen in rarə ia tənə nəha Kumwesən rino promes mə truvei pen min. Mətə rīnamarə ia kwopun nəha ia nimwə tapolen rəmwhen a iəpwīspwīs riti. Nənə Aesak mine Jekop irau nəha Kumwesən rino promes mīnrahar pəri, irau mwi krauarə a ia nimwə tapolen. ¹⁰ Epraham rino iamīnha irə ti nəri nə mə in rameitenhi mə trevən ia taon riti sə ramərer ia təkure nəri skai riti. Taon nəha, Kumwesən rino mak irə, nənə mīno raka ramarə.

¹¹ Sera rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen Kumwesən ruvei pen nīskaiēn min mə tro tīpwīn. Nəri auər a mə Sera in rīnəprənēmə anan, mətə rərəhi tīni ti nəri nə mə in rīnətīgite ia Kumwesən sə rino promes min. ¹² Ro pen sətōni mə iərmama kuatia a i Epraham rīnərgarə ipaka remhə, mətə rərəhi iəkunouihi riti, nənə nərmama ia kwənəkwus səvənhi həuvehe mhəpīk mhəmwhen ia kəməhau me ia kəpuapen uə nīpəkīr ia nīkare təsi ko kīpkəvsini pam mhə irəha.

¹³ Nərmama me i irəha pam kamhahatətə ia Kumwesən. Mətə nəpīn irəha hemhə, irəha həpwəh ihi nuvehien narimnari me nəha səməme Kumwesən rino promes mə truvei pen mīnraha. Irəha hamətōni mə narimnari me nəha haməmak isipwīn ihi ti nīrəha, mətə rerīnraha ramagien pīk mə tuhətōni. Nənə irəha haməni irapw mə hamarə ia tīprənə i mətə irəha həmwhen a iəpwīspwīs me. Tīprənə i rīpkō mhə imwənrəha pərhiēn. ¹⁴ Nəpīn nərmama

11:1: Rom 4:18, 2Kor 5:7   **11:3:** Jen 1:1, Sam 33:6, 2Tes 3:5   **11:4:** Jen 4:3-10   **11:5:** Jen 5:24   **11:7:** Jen 6:13-22, Jen 7:1, 1Pit 3:20, Rom 3:22, 4:13   **11:8:** Jen 12:1-5, Wok Me 7:2-4   **11:9:** Jen 26:3, Jen 35:12,17   **11:11:** Jen 18:11-14, Jen 21:2   **11:12:** Rom 4:19, Jen 15:5, 22:17, Dut 10:22   **11:13:** Jen 23:4, 1Kron 29:15, Sam 39:12, 1Tes 2:11

hamægkiari iamínha irə ramahatən pen mə irəha hamətui imwənraha atukwatukw. ¹⁵ Kamo rerinraha ramrhi tənə nəha hāməier irə mə in nəha imwənraha atukwatukw ko hərərig mwi. ¹⁶ Mətə irəha həpkrərig mhə ti nəri nə mə hokeikei tənə əpə riti sə ramasan məpi raka, in nəha fwe ia neiai. Ro pen Kumwesən rīpkauris mhə mə irəha tuhəkwein in mə Kumwesən səvənraha, ti nəri nə mə in rīnəpnəpenə raka ia taon riti səvənraha.

¹⁷ Epraham rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn Kumwesən raməkiri nahatətəien səvənhi, rəmrutə Aesak ia təkure nifatə. Ia nəpīn nəha Epraham i Kumwesən rīno promes me min ramərer mwatuk mə trousi əpune tīni anan kuatia. ¹⁸ Kumwesən ruvəni raka tukwe mə, “Epraham, nīmwiwīm me sāməme tuhəuku pen ia Aesak irəha nə takəvsini irəha mə kwənəkwus me səim.” ¹⁹ Mətə Epraham ramərer mwatuk mə trousi əpune tīni, ti nəri nə mə rerin rarhi mə Kumwesən rukurən noien iərmama rətui mwi ia nemhəien. Ro pen nəpīn ruvehi raka tīni ia nifatə rəmwhen mə in rīnətui mwi ia nemhəien.

²⁰ Aesak rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen rəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia Jekop mīne Isau, mamīni irapw narimnari me sāməme tuhəpkuvehe ia nəpīn riti.

²¹ Jekop rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn ipaka remhə, in rəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia tīni Josef mī. In rīnərpwi kaskīn mərər əmakəmak, nənə maməgnəgīni Kumwesən.

²² Josef rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn ipaka remhə, in rəgkiari ia nəpīn nəha sə kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel tuhəier fwe tənə Ijip, mīni mə tuhəfo ia nīkəkrin me.

²³ Tata mīne mama səvəi Moses krīnouahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn Moses rətui, irau krouətoni mə in iəkunouihi amasan riti, nənə krouərkwafə i roueste məkwə kahar. Nənə irau kroupkhekīr mhə nəruien nəgkiariien səvəi kīg.

²⁴ Moses rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpīn in rupwinari, rəpwəh nəseniien mə tukəkwein in tīni prən ouihi səvəi Fero, kīg səvəi nəkur Ijip. ²⁵ In revən marə irəha nərmama me səvəi Kumwesən muvehi pəri nəmīsəien irəha mīnraha. In rokeikei sə nəha məpi raka mə in tramregi ramasan ia nagienien i kamregi ramasan irə nəpīn ouihi a, nagienien səvəi noien ərəha. ²⁶ Ia nətəien səvənhi, kamo naurisien min ti Kristo sə trīpkuvehe ramasan məpi raka nautə me pam ia tənə Ijip. Nətəien səvənhi ro iamínha irə ti nəri nə mə in raməti pen ia nərəkuien sə Kumwesən truvei pen min. ²⁷ Moses rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen in rier ia tənə Ijip məpwəh nehekīrien ia kīg nəha sə niemaha raməpi pīk. In rīpkəti ərari mhə mə trīrərig, mətə ramərer əknekīn rəmwhen mə in ramətoni Kumwesən i iərmama rīpkətoni mhə ia nənimen. ²⁸ In rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen rəmri nəveginien asori nəha Pasova, məmri mwi noien i nəkur Isrel ho pen netə ia təpīnhə ia nīmwə me səvənraha kamo agelo sə trouraha nəmritāik me rīrapi irəha hemhə.

²⁹ Nəkur Isrel me nəha hənahatətə ia Kumwesən, ro pen irəha həpi sīmwin ia təsi əruerəv. Irəha hənəvən mhəpi sīmwin rəmwhen haməvən ia tīprənə əvəhak. Mətə nəpīn nəkur Ijip haməmwur mə tuhəkurirə irəha, təsi rīrərig muvehe mousəman irəha həmwhenimw.

³⁰ Nəkur Isrel hənahatətə ia Kumwesən, ro pen havən mhəkuraukurau ia nəpai səvəi taon Jeriko meste nəpīn sefen, nənə nəpai nəha rərkwəpīr məsas.

³¹ Rehap pran səvəi suatuk in rīnahatətə ia Kumwesən, ro pen in rīpkemhə

11:16: Eks 3:6,15, Mak 12:26   **11:19:** Rom 4:17   **11:20:** Jen 27:27-29, Jen 27:39-40   **11:21:** Jen 48:15-16   **11:22:** Jen 50:24-25, Eks 13:19   **11:23:** Eks 1:22, 2:2   **11:24:** Eks 2:10-12   **11:26:** Hip 10:34-35   **11:27:** Eks 12:51, Eks 14:13,14, Rom 1:20, 1Tim 1:17, Hip 11:1   **11:28:** Eks 12:21-30
11:29: Eks 14:21-31   **11:30:** Jos 6:12-21   **11:31:** Jos 2:1-21, Jos 6:21-25, Jem 2:25

mhə irəha nəkur Jeriko səməme hənərui nəkwai Kumwesən. Nəkur Isrel həpwəh nousi əpuneien prən nəha ti nəri nə mə rerin ragien mə truvehi iamə Isrel mi nəha səmami kriməuwehe mə trouətoni afafa taon nəha. Irau krauevən fwe ia nimwə səvənhi.

³² Mətə ko iapkəgkiari mhə mwi rəpwəmwis. Səiou nəpın riwən mə takəgkiari ia Kiteon, Parak, Samson, Jeftha, Kig Tevit, Samuel, mine profet me. ³³ Nərmama kupwən me nəha hamahatətə ia Kumwesən, nənə ro pen həuwehi irapw kig me ia naruagənien, mho noien atukwatukw me, mhəuwehi nəfe Kumwesən rino promes minraha, mhəsisəg ia tərhui laeon me, ³⁴ mhousi əfi napw asori sə rauək, mhəp mhəvtənhi nərmama səməme hənəuə tuhərai əpune irəha ia nau səvəi naruagənien. Irəha nərmama niskaiien səvənraha riwən, mətə Kumwesən ruvei pen niskaiien minraha, nənə irəha həuwehe mhəskai ti naruagənien, mho naruagən me səvəi tənə əpə me hap. ³⁵ Nipran nepwın nəha ikin səməme hənəhatətə ia Kumwesən, Kumwesən ro nipwnətınraha me hətui mwi ia nemhəien. Nərmama nepwın mwi səməme hənəhatətə ia Kumwesən, irəha hənəsəni nərmama səməme haməmwəki irəha ho nəmisəien asori ia nipwranraha. Irəha həkəpwəh mhə nahatətəien səvənraha mə nərmama səməme haməmwəki irəha heivi nari ia nirəha. Irəha hamahatətə ia Kumwesən mə in tro irəha hətui mwi ia nemhəien səvənraha ia nimiruien riti sə ramasan məpi raka. ³⁶ Nənə irəha me nepwın, nərmama haməfkəmanə ia nirəha, mamhərisi irəha. Nənə irəha me nepwın, nərmama hərihi irəha ia jen, nənə mhəuwehi puvnimwə irəha ia kalapus. ³⁷ Irəha me nepwın kinəkwi əpune irəha ia kəruətərei. Nənə kərai əmwesi irəha nepwın ia so ro nipərın kəru. Nənə irəha me nepwın, kinərai əpune irəha ia nau səvəi naruagənien. Nənə irəha me nepwın hənəmarə mamharkahu ia teki nənə mine sipsip, nautə səvənraha riwən anan. Nəpın me nərmama hamouraha irəha, mamho rərəha anan ia nirəha. ³⁸ Irəha nərmama amasan me. Tıprənə i rıpkəmhwen mhə mə irəha tuharə ikin. Irəha hamarə əpnəpen a fwe ia kwopun akwesakwes ikin, mine ia təkueər me, mine ia nipəgi kəpwier me, mine ia nipəgi tənə me.

³⁹ Nıpərhiēien i nərmama kupwən me nəha, irəha pam kani amasan nəghınraha ipwet mine ti nahatətəien səvənraha, mətə nəpın hənəmarə irə həkuevehi mhə nəfe kino promes irə, ⁴⁰ ti nəri nə mə Kumwesən rınətə raka fwe kupwən nəfe tro m kitaha ramasan məpi raka. Nənə ia nətərigien səvənhi, in rokeikei mə trukupwən mo kitaha minraha səuwehe mho kuatia. Ia noien nəha in rukurən noien kitaha minraha səuwehe mhatukwatukw pam.

12

Kumwesən raməkoui atukwatukw nipwnətın me

¹ Nərmama me nəha hənəhatətə ia Kumwesən irəha həmwən ia iərmama riti sə rani irapw nəfe rınətoni ia nənimen mə kitaha səukurən niniien nipərhiēien irə. Irəha həkəpik kamhərer kuraukurau ia kitaha. Ro iamınhi irə pwəh səfraka nari pəmpəm me pam, mine noien ərəha sə raməkwtəmhiri əknekın kitaha, nənə mhaiu ia naiuien nəha Kumwesən rınəmri kupwən ia kitaha məpwəh nəpouien. ² Ia nəpın me tsaməti pen a ia Iesu nəha in nukune nahatətəien səkitaha fwe nukunen meste nəkrəkwerin. In rəti ərgarig pen ia nei kamarkuauı mətəni nagienien sə in tragien irə kurirə. Ro iamınhi irə in revən ia nei kamarkuauı mo nəri auər a ia naurisien tuko min. Nənə təkwtəkuni nəha in raməkure ia nıkare jea mwatuk sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu.

11:33: Dan 6:22   **11:34:** Dan 3:23-27   **11:35:** 1King 17:17-24, 2King 4:18-37   **11:36:** 1King 22:24-27, Jer 20:2, 37:15, Jer 38:6   **11:37:** 2Kron 24:21   **12:1:** Rom 7:21, 1Kor 9:24-25   **12:2:** Hip 1:3

³ Ramasan mə rerimiahā tramrhi Iesu mə rinəfərer əknekin nəpin nərmama ərəha me kamhəmwəki in, mamho noien ərəha irə, kamo kimiahā hiəregi hiənəpou ia nimiruien səkimiahā mhəpwəh. ⁴ Nərmama me səməme kamho noien ərəha kamho nəmisəien m kimiahā. Rəmwheh mə hiamərer ia naruagənien riti. Mətə kimiahā riti rīpkemhə mhə ihi ia naruagənien nəha. ⁵ Kimiahā tihəpwəh nenouenouiēn nəgkiariēn i raməkwein tīni ia kimiahā. Rani mə,
“Nərik, nəpin Iərimənu raməkoui atukwatukw ik, tikəpwəh noien nəri auər a irə.

Rerim trəpwəh nəpouiēn nəpin ranise skai noien ərəha səim.

⁶ Trini minuə Iərimənu rokeikei pīk iərmama riti, nənə traməkeikei məkoui atukwatukw.

Nənə in traməkeikei mo nəmisəien m iərmama sə raməkwein i mə tīni mə trəpwəh noien ərəha səvənhi.”

⁷ Ro pen tihərer əknekin ia nəpin sikai me. Kumwesən rauvei pehe nəpin sikai me nəha ti nəkoui atukwatukwien kimiahā. Noien nəha ramahatən pen mə Kumwesən ramo kimiahā rəmwheh mə kimiahā nīpwnətīn me. Iəkunouihi riti riwən sə tata səvənhi rīpkəkoui atukwatukw mhə in. ⁸ Kumwesən raməkoui atukwatukw pam nīpwnətīn atukwatukw me. Trini minuə Kumwesən rəpwəh noien iamīnha irə ia kimiahā nənə nīpwrān nə mə rīpko mhə nīpwnətīn atukwatukw me nə kimiahā. ⁹ Ia nīkaren səkitaha nərmama, səkitaha me fwe tata me hənəkoui atukwatukw kitaha fwe kupwən, nənə səsiāi irəha. Mətə rəfo ia Tata səvəi nənimwītaha? Ramasan mə kitaha tseiwaiu mhəsiai mwi in mhəpi raka nənə mhəmīru. ¹⁰ Tata me səkitaha fwe kupwən hənəkoui atukwatukw kitaha nəpin kwakwa a ia nətərigiēn a səvənraha. Mətə Kumwesən raməkoui atukwatukw kitaha mə trasitu ia kitaha, mo kitaha səuvehe mho nəkur ikinan me rəmwheh irə. ¹¹ Kimiahā hiəukurən. Noien i nəkoui atukwatukwien iərmama nəpin kamo ro nəmisəien i. Rīpko mhə nəri riti kamregi ramasan irə, mətə kurirə irə trukuə kwənkwan ia nimiruien səvəi nərmama səməme kīnəkoui irəha irə mheste həpwinari. Kwənkwan nə in i nəmərinuiēn mīne natukwatukwien.

¹² Ro iamīnhi irə kimiahā hiənəpou rəgimiahā remhə tihaməkeikei mhəuvehi utə rəgimiahā. Mə nukurhumiahā rinəpou həvi atukw i pwəh rīskai. ¹³ Tiho suatuk atukwatukw me nīsumiahā travən irə mə sin ia kimiahā nīsun rərəha nīsun ko rīpkərəha anan mhə mier raka mətə trīpkamasan mwi.

Tihaməsiari kamo hiameikuə a niregiēn Kumwesən raməgkiari

¹⁴ Tihəmwur mə tiharə amasan ia nəmərinuiēn kimiahā nərmama me pam, nənə mhəmwur mə tiho nimiruien səkimiahā ro ikinan. Iərmama sə rīpko mhə ikinan, ko rīpkətoni mhə nəmri Iərimənu nəpin riti. ¹⁵ Tihətui amasan kamo kimiahā riti rarfaī ia namasanien səvəi Kumwesən. Tihətui amasan kamo kimiahā riti ruvehe məmwheh ia nuai nei akonə riti sə rukwesər mutə mukuə kwənkwan rərəha. Iərmama sə ro iamīnha irə tro nərmama həpik həuvehe mhəmkemik ia noien ərəha. ¹⁶ Tihətui amasan kamo kimiahā nərmān mīne nīprān hiəiri əpnāpēn kimiahā me. Tihətui amasan kamo kimiahā riti ro nəri auər a ia narīmīnari ikinan me rəmwheh Isau rīno. In rəmri pen nəmri nəri ia nasoriēn səvəi nəmritāik kuvehi nənimēn ia nəveginien plet kuatia. ¹⁷ Kimiahā hiəukurən mə kurirə in rokeikei mə truvehi mwi nasoriēn nəha, nənə markut pīk mə tata səvənhi trəkwein amasan irə, mətə rekəm. Nəri auər a mə Isau rīnasək pīk tukwe, mətə ko rīpkərəig mhə ia noien nəha sə rīno.

¹⁸ Kìmiaha hiəpkuvehe mhə ia təkuaer riti rəmwhen təkuaer Sinae. Fwe kupwən nəkur Isrel həuvən ia təkuaer nəha, mhətoni napw rauək. Nəpitəvien reiwaiu mahakwi nari. Həregi nīmətagi asori, ¹⁹ mine nasəkien səvəi kisipw. Həregi mwi reri Kumwesən raməgkiari mīnraha. Nəpīn həregi nəgkiariien səvənhi, həni mə irəha həpwəh nokeikeien mə tuhəregi mwi nəgkiariien nəha. ²⁰ Irəha həhekīr mətəmnīmwin ti nəgkiariien nəha rīməni mə, “Trīni mīnuə nari riti rīrapi təkuaer i, nəri auər mə nərimīru a riti, mətə tukaməkeikei kəkwi əpune ia kəruətərei.”

²¹ Nəpīn Moses rətoni narimnari me nəha, in mwi rīregi rərəha nənə mīni mə, “Iou iakinehekīr iakinehekīr, mīnamətəmnīmwin.”

²² Mətə kīmiaha hiəuvəuvehe ia təkuaer i Saeon, mine taon i imwei Kumwesən sə ramīru. In i Jerusalem vi fwe ia neiai, kwopun nagelo me həpīk hamousəsīmwin irəha me ikīn mamhagien ia nəpīn me. ²³ Hiəuvəuvehe ia nousəsīmwinien asori səvəi nərmama me səvəi Kumwesən səməme həmwhen ia nəmritak me səvənhi, kīmərai pen nəghīnraha fwe ia neiai. Hiəuvəuvehe ti Kumwesən sə trīpkəkīri noien səvəi nərmama me pam. Hiəuvəuvehe ti nənimwi nərmama amasan me kīno həuvehe mhatukwatukw pam. ²⁴ Hiəuvəuvehe ti Iesu sə ravi sīmwin nərmama mine Kumwesən ia nəgkiariien vi kīnərihi tərini əknekīn. Nənə hiəuvəuvehe ti netə sə kīməvi ti noien ərəha raməgkiari mani nəri amasan məpi raka nəfe nite Epel rani.

²⁵ Ro iamīnhi irə kīmiaha tihaməkeikei mhətui amasan kamo hieikuə a niregiien Kumwesən nəha raməgkiari m kīmiaha. Nəkur kupwən me nəha səməme heikuə a niregiien nəgkiariien səvənhi sə iərmama ia təkure tīprənə rani ti nəsuəpwirīien irəha, mətə ko həpkap mhə nəpīn Kumwesən rərpwin noien ərəha səvənraha. Nənə trīni mīnuə kītaha seikuə a niregiien nəgkiariien səvəi Kumwesən sə ruku pen fwe ia neiai muvehe mə trəsəpwiri kītaha, tsəfo map nəpīn trərpwin noien ərəha səkītaha? ²⁶ Ia nəpīn nəha fwe kupwən reri Kumwesən rīməkīukiū ia tīprənə, mətə təkwtəkwwuni nəha in rəgkiari m kītaha mīni mə, “Nəpīn riti mwi nəha ikīn, iou takīkiukiū mwi ia tīprənə. Ia nəpīn nəha rīpko mhə tīprənə əpa trīkiukiū, neiai mwi trīkiukiū.” ²⁷ Nəgkiariien nəha Kumwesən rīməni mə, “Nəpīn riti mwi,” nīpwran i mə in trīkiukiū ia narimnari me ia tīprənə i səməme in rīno mə truvehi raka irəha. Mətə narimnari me səməme həpwəh nīkiukiūien irəha tuharə rerīn.

²⁸ Ro pen pwəh səni tanak ti Kumwesən. Nari riti riwən ko rīkiukiū ia nītətə sə in ramərimənu irə. Nənə in ruvəuvei pehe raka nītətə nəha m kītaha. Ramasan mə tsəfwaki min ia noien sə rerīn ragien tukwe ia nīsiāien mine nehekīrien, ²⁹ ti nəri nə mə “Kumwesən səkītaha rəmwhen ia napw asori riti sə ramahi əmwesi narimnari me pam.”

13

Nəvəhagien sampam

¹ Nokeikeien i hiamokeikei piəvtaha me irə pwəh ramo a iamīnhi irə. ² Tihəpwəh nenouenouien mə tihətoni amasan ti iəpwispwis me səməme haməuvehe imwəmiaha. Nərmama nepwin fwe kupwən həno noien nəha, mhəuvehi puwnimwə nagelo me nepwin ia nəkwai nimwə me səvənraha, mətə həreirei anan mə irəha nagelo me. ³ Rerīmiaha tramrhi nərmama səməme hamarə ia kalapus rəmwhen mə kīmiaha mwi hiamarə ia kalapus

12:18: Eks 19:16-20, Dut 4:11-12   **12:19:** Eks 20:18-21, Dut 5:22-27   **12:20:** Eks 19:12-13   **12:21:** Dut 9:19   **12:22:** Kal 4:26, Rev 5:11   **12:23:** Luk 10:20   **12:24:** Hip 8:6, 10:22, 1Tes 1:2, Jen 4:10
12:25: Hip 2:1-3, Hip 10:26-29   **12:26:** Eks 19:18, Sam 68:8, Hag 2:6   **12:29:** Dut 4:24, 9:3, Aes 33:14   **13:1:** Jon 13:34   **13:2:** Rom 12:13, 1Tes 4:9, Jen 18:1-8, Jen 19:1-3   **13:3:** Mat 25:36, Hip 10:34

kimiaha minraha. Rerimiaha tramrhi narmama samame narmama ap me hamo iraha haregi reraha anan ia nipwranraha. Rerimiaha tramrhi iraha ti nari na ma kimiaha mwi hiamregi reraha ia nipwramiaha ramwhen ia niraha.

⁴ Pwäh narmama pam hasiai naraien savai pran mine ierman samami krouarä pari. Ierman mine pran samami krauarä pari irau trousiai napri pariien savanrau ia napin me. Iakani iamihhi irä ti nari na ma Kumwesän trarpwin noien eraha savai nerman mine nipran samame kamhari apnapen iraha me uä samame kamhakres iraha me. ⁵ Tihamarä mhäpwäh nokeikei pikien mane. Rerimiaha tramakeikei magien a ti narimnari me naha hiamavehi ramwhen ti nari na ma Kumwesän ruvani raka mä, “Ko iapkapwäh mhä ik,

mäpwäh nap rakaien ia niram napin riti.”

⁶ Ro iamihhi irä kitaha säukurän ninien nägkariien i, mhäpwäh nämkiamkiien mä,

“Iärimänu in iasitu säiou,

ro pen iou iakapwäh nehekieren.

Näfe iarmama rukurän noien miou?”

⁷ Rerimiaha tramrhi namä asori me säkimiaha samame hamäkupwän mha-hatän kimiaha ia nägkariien savai Kumwesän. Hätärig ro mä hanäfarä irä mheste hemhä. Hätärig irä nänä mhäuvnhi nahatätaien savanraha. ⁸ Iesu Kristo in ramo a iamihhi irä mine ia närineiv, ipwet, nänä tramarä a iamihhi irä mine ia nuk nuk me mipko mhä sampam.

⁹ Tihäpwäh näsenien nahatänien vi me säpamsäpä hävi raka kimiaha ia suatuk atukwatukw. Iakani iamihha irä ti nari na ma ramasan mä reri iarmama fwe imwä namasanien sä Kumwesän rauvei pehe auär a trasitu irä mo ruvehe miskai. Reraha mä truevehe miskai ia natuakämien me savai näveginien. Natuakämien me naha häreirei nasituien ia narmama samame kamhesi pen. ¹⁰ Nifatä säkitaha rarä. Mätä pris me samame kamho wok savanraha fwe imwä ia nimwä tapolen, kipkäseni mhä iraha mä tuhani näveginien riti ia nifatä naha säkitaha.

¹¹ Ia noien savai pris asori anan savai näkur Isrel, napin rousi apune raka närimäru, nänä muvehi niten, muvniwä fwe kwopun ikinan anan, nänä muvei pen m Kumwesän ti näkuas rakaien noien eraha savai narmama. Mätä kurirä irä häuvehi raka nipwrai närimäru naha mhäuvehi mhäuvani ämwesi fwe iruä kwopun narmama häpkarä mhä ikin. ¹² Ia noien a mwi naha, Iesu rimaregi nämisaien ia taon fwe iruä, mä ia niten atukwatukw in trärhi narmama me savanhi, mo iraha näkur ikinan me. ¹³ Ro iamihhi irä pwäh kitaha säuvän mhätöni in ia kwopun naha fwe iruä, mharegi reraha kitaha min ia noien i narmama häno auris in. ¹⁴ Kimiaha häukurän. Ia täkure täpränä i taon atukwatukw riti säkitaha riwän sä tramarä rerin. Mätä kitaha samätui ia taon säkitaha sä täpkuvehe.

¹⁵ Ro iamihhi irä ia napin me pam pwäh kitaha samäni irapw näghi Iesu mä in Iärimänu säkitaha. Noien naha ramwhen ia nimwäk mwäki nari kavani ia täkure nifatä näpekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesän ti nägnäginien in. ¹⁶ Tihäpwäh nenouenouien mä tiho noien amasan, nänä mhäriari säkimiaha me narimnari. Noien naha mwi ramwhen ia nimwäkmwäki nari kavani ia täkure nifatä näpekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesän rerin ramagien tukwe. ¹⁷ Tihamäkeikei mhö näkwai

13:4: Kal 5:19,21, Efes 5:5   **13:5:** 1Tim 6:8, Jos 1:5   **13:6:** Sam 27:3, 146:5   **13:7:** 1Kor 4:16, Hip 6:12   **13:8:** Efes 4:14   **13:9:** Rom 14:17   **13:11:** Lev 16:27   **13:12:** Mat 21:39, Jon 19:17
13:13: Hip 11:26, 12:2   **13:14:** Hip 11:10,16, Hip 12:22   **13:15:** 2Kron 29:31, Sam 50:14,23, Hos 14:2   **13:16:** Fil 4:18   **13:17:** Esik 3:17, 1Tes 5:12

nəmə asori me səkimiaha nənə mhəsiāi irəha. Irəha nəha hamətui amasan ti nimiruien səkimiaha mhəpwəh nāpwisien, ti nəri nə mə irəha tuhaməkeikei mhəni irapw ti Kumwesən mə haməuvehi wok nəha mhəfo irə. Tihaməkeikei mho rerinraha ragien ti wok nəha. Trini minuə hiəpwəh noien rerinraha ragien ti wok nəha, noien nəha ko rīpkasitu anan mhə ia kimiaha.

¹⁸ Tihaməkeikei mhəfwaki tukumaha. Kimaha iahəukurən amasan mə noien səkimaha ratukwatukw a, nənə iahokeikei anan mə tahamo a noien amasan ia nəpīn me. ¹⁹ Iou iakokeikei anan mə tihaməkeikei mhəres Kumwesən mə iou takrərig pehe akwauakw a tukumiaha.

²⁰ Kumwesən in nukune nəmərīnuien. In rīno Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Iesu in iəmə asori sə ramətui amasan ti sipsip me səvənhi. Nīten kinərihi tərini əknekin nəgkiariien irə, nəgkiariien i tramarə rerin. ²¹ Təkwtəkwuni iakaməfwaki m Kumwesən mə truvei pehe narimnari amasan me pam m kimiaha səməme tuho kimiaha hiəmwhen ti noien nəkwān. Iakaməres in mə ia nasituien səvəi Iesu Kristo in tramo wok ia reritaha mamō nəfe noien ramasan ia nənimen. Pwəh nəgnəgīniien ramevən ti Iesu ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iamīnhi.

²² Piak me, iakaməres kimiaha mə tihəpwəh nəpou akwauakwien ti niregiien nəgkiariien səiou iakamərpwi əknekin kimiaha irə, nəkukuə i iakimərai m kimiaha rəpwəh nəpwəmwisien.

²³ Iakokeikei mə tihəukurən mə piəvtaha nəha Timoti, irəha hənəsēni raka in rier ia kalapus. Trini minuə in truvehe akwauakw nənə kimrau min tarouvehe.

²⁴ Kimiaha tihəni tukwini ramasan səkimaha revən ti nəmə asori me pam səkimiaha mīne nərmama me pam səvəi Kumwesən nə imwəmiaha. Piəvtaha me ia tənə Itali haməni ramasan tukumiaha.

²⁵ Pwəh namasanien tramarə tukumiaha pam.

James

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk 48 James riməkupwən mirai nəkukuə i ia nəkukuə me pam ia Niutestamen. James in piəvi Iesu. In iəmə asori riti ia nəmə asori me səvəi nakalasia me fwe Jerusalem. Nəkukuə səvənhi revən ti nakalasia me pam ripkevən mhə ti nousəsimwinien səvənraha kuatia. James rimərai nəkukuə i mə trahatən nakalasia me ia noien səvəi nərmama səməme kamhahatətə ia Kristo. In rini mə trini minuə nahatətəien səvəi iərmama riti ro nipərhiendien, tukətoni ia noien səvənhi. James ramahatən nərmama ia narimnari me mini mə niemaha trəpwəh nəpiien irəha. Irəha tuhəpwəh nini ərəhaien irəha me. Irəha tuho rəmnəmwhen a ia nirəha me. Irəha tuhətui amasan ti nəfe nərəminraha rani. Irəha tuhəpwəh nəfiəutəien irəha. Irəha tuho nətərigien səvənraha rəpwəmwis nənə mhəfwaki.

Nəgkiariien sə rakupwən

¹ Iou James. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. Iakamərhi pehe nəkukuə i rauvehe tukumiaha kwənəkwas twelef səvəi nəkur Isrel hiamarə kirkiri ia tənəmtənə me. Iakani ramasan tukumiaha.

Nahatətəien mine nukurənen

² Piak me, narimnari me səpəmsəpə tuhəuvehe mho nəmisəien m kimiaha. Nəpən tihətoni, rerimiaha traməkeikei magien. ³ Kimiaha hiəuvəukurən raka mə nəpən nəmisəien ruvehe mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha, noien nəha tro hiəuvehe mhəskai mwi ti nərə əknekinien ia nahatətəien səkimiaha. ⁴ Nənə kimiaha tihaməkeikei mhərə əknekini ia nahatətəien səkimiaha ia nəpən me mheste pen nəpən sə tihəuvehe mhatukwatukw mhəmwhen, nari riti mwi ko ripkiwən tənə mhə kimiaha. ⁵ Trini minuə kimiaha riti nukurənen səvənhi rəpwəh nəmwhenien, ramasan mə in trəres Kumwesən sə rauvei pen auər a narimnari me m nərmama me pam mipkətə ərəha mhə irəha. Nənə Kumwesən trasitu irə, mo nukurənen səvənhi ruvehe məpwəmwis mwi. ⁶ Mətə nəpən iərmama nəha trəres i, in traməkeikei mahatətə ia Kumwesən, məpwəh nəmkiamkiien, ti nəri nə mə iərmama sə raməmkiamki nari rəmwhen ia peiau ia təsi nimətagi raməpwi raməsəsau əpnəpen. ⁷ Iərmama iaminihi ko rəpwəh nətəien mə truvehi nari riti ruku pen ti Iərimənu, ⁸ ti nəri nə mə nətərigien səvənhi ro kəru ko ripkərəer mhə ia nari kuatia ia noien me sə in ramo.

Iərmama auər a mine iərmama sə nautə səvənhi rasori

⁹ Trini minuə piəvtaha riti nautə səvənhi riwən, ramasan mə rerin tragien nəpən Kumwesən truvehi utə in. ¹⁰ Rəmwhen a mwi trini minuə piəvtaha riti nautə səvənhi rasori, ramasan mə rerin tragien nəpən Kumwesən truvehi irəpw in. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə iərmama nautə səvənhi rasori traukei məmwhen ia tihi nurhi. ¹¹ Nəpən meri rutə məpnəpan pik mənhi nurhi, nurhi trimhiə, tihin traukei məsas, namasanien səvənhi triwən. Ia noien nəha rəmwhen a mwi iərmama nautə səvənhi rasori. Nəpən ramavən mamowok səvənhi, in tremhə, nautə səvənhi triwən.

Kumwesən ko ripko mhə iərmama rimwei ia nərəhaien

1:1: Kal 1:19, Wok Me 15:23, 1Tes 1:1   **1:2:** Rom 5:3-5   **1:3:** 1Tes 1:7   **1:5:** Prov 2:3-6   **1:6:** Mak 11:24   **1:9:** Jem 2:5   **1:10:** Aes 40:6-7, 1Pit 1:24

¹² Nəpɪn nəmɪsəien truvehə mə tro mətə sas ia nahatətəien səvəi iərmama riti, trini minuə iərmama nəha ramərer əknekɪn ia nahatətəien səvənhi, rerin tragien. Nəpɪn nəmɪsəien nəha traraka irə, Kumwesən truvei pen nimiruien rerin min rəmwhen kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien m iərmama riti. In rino raka promes mə truvei pen nimiruien rerin nəha m nərmama me səməme hokeikei in. ¹³ Trini minuə iərmama riti riregi noien ərəha ravi nətərigien səvənhi, iərmama nəha trəpwəh niniien mə, “Kumwesən rərhi pehe nəri i, mavi nətərigien səiou irə mə takimwei.” In trəpwəh niniien nəgkiariien nəha ti nəri nə mə noien ərəha ko ripkivi mhə nətərigien səvəi Kumwesən, nənə ripko mhə noien səvəi Kumwesən mə trivi nətərigien səvəi iərmama irə. ¹⁴ Mətə iərmama triregi noien ərəha ravi nətərigien səvənhi nəpɪn rerin atukw ramrhi noien ərəha sə in rokeikei mə tro. In nə ravi nətərigien səvənhi mamiri raka in. ¹⁵ Nəpɪn iərmama rerin rinamrhi noien ərəha sə in rokeikei pik mə tro, noien ərəha nəha truvi nətərigien səvənhi mo in rimwei. Nənə noien ərəha truvehə masori ia nimiruien səvənhi mukuə kwənkwan nə iərmama nəha tremhə. ¹⁶ Piak keikei me. Kimiaha tihəpwəh nəsəniien iərmama riti reikuə ia kimiaha. ¹⁷ Narimnari me pam səməme hamasan mhatukwatukw kauvei pehe m kitaha kamhəuku pen fwe ia neiai. Kumwesən ramərhi irapw pehe narimnari me nəha. In rino meri, mine məkwə, mine kəməhau me ia nimagouagou. Noien səvənhi ko rəpwəh nərariien, uə in ko rəpwəh nərariien muvei pehe təkutan m kitaha, məpwəh kitaha samarə ia nəpitəvien. ¹⁸ Ti nəri nə mə Kumwesən rokeikei in rərhi pehe nəgkiariien sə ro nɪpərhiien. Nəgkiariien nəha ro kitaha səuvehe mhəno nəkwərhakwərha me səvənhi. Kumwesən ro iamɪnhi irə mə ia narimnari me pam in rino kitaha tsəmwhen ia kwənkwai nei me sə vi tukukupwən kesi.

Kimiaha tihaməkeikei mhətərig ia nəgkiariien səvəi Kumwesən mho nəfe rani.

¹⁹ Piak keikei me, rerimiahə tramrhi nəgkiariien i. Nəpɪn kimiaha hiaməgkiari, tihaməkeikei mhətərig amasan, mhəpwəh nəgkiari akwauakwien. Kimiaha tihəpwəh nəsəniien niemaha rəpi akwauakw kimiaha, ²⁰ ti nəri nə mə niemaha səvəi iərmama ko ripkukuə pehe mhə nukwan sə ratukwatukw rəmwhen Kumwesən rokeikei. ²¹ Kimiaha tihaməkeikei mhərarki raka noien me pam səməme həkemik mine noien ərəha me nəha həpik ia nimiruien səkimiaha. Tiheiwaiu mhətərig amasan ti nəgkiariien nəha kinəpwei rəmwhen ia nuni nari ia rerimiahə. Nəgkiariien nəha rukurən nuvehimiruien kimiaha. ²² Mətə tihaməkeikei mho nəfe nəgkiariien nəha rani. Trini minuə kimiaha hiamətərig a irə, hiameikuə atukw a ia kimiaha. ²³ Trini minuə iərmama riti ramətərig a ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, mətə rəpwəh noien nəfe rani, in rəmwhen ia iərmama sə ramətə nənimen ia klas. ²⁴ Nənə nəpɪn rətə raka nənimen, məpwəh mevən, təkwtəkwuni a mwi renouenou mə nənimen rinəfo irə. ²⁵ Mətə iərmama sə raməti pen ia loa atukwatukw nəha sə rameivinari ia nərmama, nənə raməti pen mamətə ia nəpɪn me, mipko mhə in iərmama sə ramətərig a nənə menouenou i, mətə in ramo nəfe loa nəha rani, iərmama sə ramo iamɪnhi Kumwesən trəkwein amasan irə ia nəfe wok səvənhi ramo. ²⁶ Trini minuə iərmama riti rerin ramrhi mə in iərmama səvəi nəfwakiien, mətə ripkətə amasan mhə ti nəfe nəramɪn ramini, in rameikuə atukw a irə. Nəfe nari in ramo mamsiai Kumwesən irə ramo auər a. ²⁷ Kumwesən in Tata səkitaha. Noien i nəkur əfwaki me tuho mhəsiai in irə sə ratukwatukw məmher ia nənimen, in i irəha tuhaməkeikei mhasitu ia nɪpran me səməme nərman me səvənraha

1:12: 2Tim 4:8   **1:14:** Rom 7:7-10   **1:17:** Mat 7:11   **1:18:** Jon 1:13   **1:20:** Pri 7:9   **1:21:** Kol 3:8, 1Tes 2:1
1:22: Mat 7:26, Rom 2:13   **1:25:** Rom 8:2, Jem 2:12, Jon 13:17   **1:26:** Sam 34:13, Sam 141:3

hemhə mhəpwəh irəha, mhasitu ia nəkwərhakwərha kemhə təni irəha, nənə mhətui amasan mwi ti nimiruien səvənraha mə noien ərəha me səvəi tīprənə i tuhəpwəh noien irəha həuvehe mhəmkemik.

2

Kimiaha tiho rəmnəmwhen a ia kimiaaha me

¹ Piak me, kimiaaha hiənahatətə raka ia Iərimənu asori səkitaha Iesu Kristo. Ro pen kimiaaha tihəpkopəiti mhə ia kimiaaha me, mətə tiho rəmnəmwhen a. ² Trini minuə kimiaaha hiouəsəsimwīn kimiaaha me, nənə iəmə kəru krouvnmwə pehe, riti tinari səvənhi ramasan, ruvei pen rig kīno ia kol, riti nautə səvənhi riwən, tinari səvənhi rəpəruəpəruə, kimiaaha tihaməkeikei mho rəmnəmwhen a ia nirau. ³ Rərəha mə hiəsiai iəmə tinari səvənhi ramasan, mhəni pen tukwe in mə, “Uvehe, məkure i ia kwopun amasan ikin,” mhəni ərəha iəmə i nautə səvənhi riwən mə, “Ərer pen fwe,” uə “Əkurei irapw ia nisuk.” ⁴ Nəpīn kimiaaha hiamə noien me iamīnhi, hiətoni mə kimiaaha nepwīn hiasori mhəpi raka kimiaaha nepwīn. Nənə hiaməkiri nərmama ia nətəriɡien ərəha səkimiaha. ⁵ Piak keikei me, hətəriɡ ro. Kumwesən ruvərfi raka nərmama nautə səvənraha riwən ia təkure tīprənə i mə nahatətəien səvənraha triskai. In ruvərfi raka mwi irəha mə tuhəvnmwə pen ia nitətə sə in ramərimənu irə. Nitətə nəha Kumwesən riməni mə nərmama səməme hokeikei in tuhəvnmwə pen irə. ⁶ Mətə kimiaaha hiamətə ərəha a nərmama me nəha nautə səvənraha riwən. Mətə nisimə nəha kamho nəmisəien m kimiaaha? Nisimə nəha kamhəvi irapw kimiaaha ia kwopun kaməkiri nəɡkiariien ikin? Kwa nərmama me nəha nautə səvənraha rasori kamho iamīnhi irə. ⁷ Irəha nəha kamhəni ərəha nahag asori səvəi Iesu, nahag sə Kumwesən rinəkwein kimiaaha irə. ⁸ Mətə loa asori səvəi Iərimənu səkitaha raməmak ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw ik.” Trini minuə kimiaaha hiaməsi pen pərhien nəɡkiariien nəha, hiamə noien amasan. ⁹ Mətə trini minuə hiamopəiti ia nərmama nepwīn, hiamə noien ərəha, nənə loa nəha tro pui kimiaaha, mīni mə kimiaaha nərmama sə hiamərui Loa. ¹⁰ Trini minuə iərmama riti ramarkut mə tresi pen pam nəfe Loa səvəi Kumwesən rani, mətə rapəti ia nəɡkiariien kuatia a, rəmwhen mə in rinərui nəɡkiariien me pam ia Loa nəha. ¹¹ Kumwesən nəha sə riməni mə, “Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə,” Kumwesən nəha in nəha riməni mwi mə, “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama.” Trini minuə ikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, mətə ikamousi əpune iərmama, ik iərmama ikamərui ihi Loa səvəi Kumwesən. ¹² Nəɡkiariien me səkimiaha mīne noien me səkimiaha tuhaməkeikei mhesi pen loa sə rameivinari ia kimiaaha. Kimiaha tihaməkeikei mho iamīnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən trəkiri kimiaaha ia loa nəha. ¹³ Trini minuə iərmama riti rəpwəh napiien nərmama nəpīn raməkiri irəha ti noien me səvənraha, Kumwesən trəpwəh napiien in nəpīn trəkiri in ti noien me səvənhi. Napiien ti iərmama ramasan məpi raka nəkiriien in ti noien me səvənhi.

Nahatətəien sə rīpko mhə nari riti ro nəri auər a i

¹⁴ Piak me, trəfo masitu ia iərmama riti trini minuə rani mə ramahatətə ia Iesu Kristo mətə in rīpko mhə nari riti, ko nahatətəien sə ro iamīnhi irə ruvehimīru in? Rekəm! ¹⁵ Trini minuə piəvtaha riti uə kītirimətaha riti ramarə ərəha tinari səvənhi riwən nəveɡinien sənəni rəpwəh nəmwhenien, ¹⁶ tihaməkeikei mhəuvei pen tinari uə nəveɡinien min. Trini minuə hiəpwəh

nuvehi penien nari riti min, mhəni pen a tukwe in mə, “Evən ia nəməriniuien, məpwəh nəkwieien, məni amasan nari,” nəgkiariien nəha trəfasitu irə? Ro nəri auər a i. ¹⁷ Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien əpa trini minuə rīpko mhə nari riti remhə. ¹⁸ Mətə iərmama riti trəgkiari iamīnhi irə mīni mə, “Ik səim nə nahatətəien, mətə iou səiou nə noien me.” Itə. Ko iko ro iakətoni nahatətəien səim mətə ipko mhə nari riti? Rəknekīn. Mətə iou iakukurən noien ikətoni ia noien me səiou mə iakamahatətə pərhiēn. ¹⁹ Ik ikani nīpərhiēnien ia Kumwesən mə in kuatia a. Ramasan. Nəremhə me irəha mwi kamhəni nīpərhiēnien irə, nənə kamhəhekīr mamhətəmnīnwīn. ²⁰ Ik iərmama ikreirei nari. Nahatətəien sə rīpko mhə nari riti ro nəri auər a i. Ikokeikei mə tako ikətoni mə nəri nəha ro nīpərhiēnien i? ²¹ Rerīm trīrhi ro kaha kupwən səkitaha Epraham. In ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənhi uə rekəm? Ouəh, Kumwesən rīməni mə in ratukwatukw ia nənimen nəpīn rīnaməmruətə tīni, Aesak, ia təkure nīfatə. ²² Ikətoni mə nahatətəien səvəi Epraham mīne noien me səvənhi krauo nari kuatia. Noien me səvənhi hənə nahatətəien səvənhi ruvehe matukwatukw məmwhen. ²³ Nənə nəgkiariien i səvəi Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə. Rīni mə, “Epraham rīni nīpərhiēnien ia Kumwesən. Nənə tī nəri nə mə in rahatətə iamīnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” Kurirə irə kəkwein Epraham mə in riti nə Kumwesən. ²⁴ Ro iamīnhi irə hiamətoni mə iərmama in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me, rīpko mhə ia nahatətəien əpa.

²⁵ Rəmwhen a mwi rerīmīaha trīrhi ro prən nəha Rehap, pran səvəi suatuk. In ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənhi uə rekəm? Ouəh, Kumwesən rīməni mə in ratukwatukw ia nənimen nəpīn prən nəha rīnəsəvər ia nīmwə səvənhi tī iəmə kəru sə kīnərhi pen irau krouevən rouətə afafa Jeriko. Nənə kurirə irə rərhi pen irau krauesi pen suatuk əpə iti rauevən. ²⁶ Nīpwrai iərmama neiahagien rīwən irə ruvamhə. Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien əpa sə rīpko mhə nari riti remhə.

3

Ik tikətui amasan tī nəfe nəramīm rani

¹ Piak me, rərəha mə kīmīaha hīpīk hīəuvehe mho nahatən me ia kīmīaha. Kīmīaha hīəukurən mə nəpīn Kumwesən trəkiri kīmaha nahatən me tro rīskai mwi m kīmaha məpī raka nərmama me nepwīn. ² Nəpīn rīpīk kītaha pam samapəti, mətə iərmama sə rəpwəh nəfwəkourien ia nəgkiariien səvənhi in iəmə atukwatukw pərhiēn. Iərmama sə raməkoui amasan nəramīm rīməru tukwe in tī nəkouien mwi nīpwran me pam. ³ Kītaha saməuvei pen fraetel ia nəkwai hos me mə tuho nəkwataha. Ia noien nəha saməkoui nīpwrai hos me pam. ⁴ Hətə ro mwi nītətə me. Nīpwranraha rasori. Nīmətagi asori me kamhəpwi irapw irəha. Mətə nəri sə raməkəkini irəha irə rouihi a. Kamhəuvən ia kwopun pəku iəmə sə raməkəkini nītətə rokeikei. ⁵ Ia noien nəha rəmwhen a mwi nəramītaha rouihi ia nīpwrataha, mətə raməfiəutə pīk nari. Rerīmīaha tramrhi nəri. Nukumheəv ouihi rukurən nurkwumenien napw asori sə ramahi əmwesi nei mhīə me rīpīk. ⁶ Nənə nəramītaha rəmwhen ia napw. Rərəha anan ia nīpwrataha me pam, mamə nīpwrataha me pam ruvehe məmkemīk. Kwopun napw asori rauək ikīn ramhīai pehe napw ia nəramītaha. Nənə nəramītaha ramhīai pen napw ia nīmīruien pam səkitaha. ⁷ Nəri əprīmīn me pam həkukurən nuveheien mhəmweimwei. Nərmama me hənə raka noien nəha ia nīrəha me pam, menu me, uə snek me, uə nəmu

2:17: Jem 2:20,26   **2:18:** Kal 5:6   **2:19:** Mat 8:29   **2:21:** Jen 22:9-12   **2:22:** Hip 11:17-18
2:23: Rom 4:3,9,22, 2Kron 20:7, Aes 41:8   **2:25:** Hip 11:31   **2:26:** Jem 2:17   **3:1:** Luk 12:47
3:6: Mat 12:36-37, Mat 15:11,18-19

me. ⁸ Mətə iərmama riti riwən ko ro nəramin ruvehe mīmweimwei. Nərami iərmama nəri ərəha riti ko rīpkapwīs mhə. Rukuər ia nəri akonə sə ramousi əpune iərmama. ⁹ Ia nəramitaha saməgnəgini Kumwesən Tata səkitaha. ^a Nənə ia nəramitaha mwi saməkwein ərəha ia nərmama Kumwesən rino irəha həmwhen irə. ¹⁰ Nəkwataha kuation, krouəgnəgini Kumwesən irə, nənə krouarə rouəkwein ərəha mwi ia nərmama. Piak me, noien me nəha mə trīpko mhə iamīnhi. ¹¹ Rəfo, ia nəmri nui kuation ko nui mīne təsi irau pəri krouapour? ¹² Rəfo, piak me, ko niemīs rukuə nukwai olif, uə nei nəha krep rukuə nukwai niemīs? Rekəm! Rəmwhen mwi kwopun kakwəhi təsi ikin ko kīpkukwəhi mhə mwi nui ikin.

Nukurəniən sə ruku pen ia neiai

¹³ Sin ia kīmiaha rukurən nari, uə nukurəniən səvənhi rəpwəmwis? Iərmama nəha traməkeikei mo noien amasan, məpwəh nəfiəutəien in. Noien nəha trahatən pen mə in rukurən pərhiən nari. ¹⁴ Mətə trini minuə rerimīaha ramrhi ərəha kīmiaha me uə hiamətərig atukw a ia kīmiaha me mə tihəfo mhəutə mhəpi raka nərmama nepwīn, kīmiaha tihəpwəh nəfiəutəien ia kīmiaha me mə hiəukurən nari, ti nəri nə mə ia noien nəha hiameikuə a mhəpwəh nīniien nīpərhiənien. ¹⁵ Iərmama sə ramo noien nəha rīpkuvehi mhə nukurəniən sə ruku pen ia neiai, mətə in ruvehi nukurəniən sə ruku pen ia tīprənə i. Nənimwīn Ikinan rīpkuvei pen mhə nukurəniən nəha min, mətə ruku pen ia nəremhə me. ¹⁶ Nəpīn nərmama rerīnraha ramrhi ərəha irəha me uə irəha kamhətərig atukw a ia nīrəha mə tuhəfo mhəutə mhəpi raka nərmama nepwīn, ia kwopun kamharə ikin tihətoni kamho pripri ia narimnari me, mamho mwi noien ərəha me pam. ¹⁷ Mətə iərmama sə ruvehi nukurəniən nəha ruku pen ia neiai noien səvənhi ropə. Nəri sə rakupwən nətərigien səvənhi rəmher. In iərmama sə raməmri nəmərīnuien. Noien səvənhi ramasan məpou. In ramsiai nətərigien səvəi nərmama me səpəmsəpə. In ramapi pīk ti nərmama. Nukurəniən səvəi iərmama nəha rukuə nukwan rīpīk sə ramasan ia nīmīruien səvənhi. In ramo rəmnəmwhen ia nərmama me pam, məpwəh neikuəien. ¹⁸ Nəpīn nərmama səməme kamhəmri nəmərīnuien kamharə ia nəmərīnuien rəmwhen mə kamhəpwei nuni nari riti. Nuni nari nəha trutə mukuə kwənkwan nə narəien sə ratukwatukw.

4

Iərmama sə rokeikei pīk noien səvəi tīprənə i

¹ Nəfe nəha nukune naruagəniən me mīne nukune nəvisəien me səkīmiaha? Rosi in i uə rekəm? Ia rerimīaha kīmiaha hiəkeikei pīk mə tihəregi ramasan ia narimnari me pam, nənə noien nəha ramo kīmiaha hiaməvisə ia nəpīn me. ² Hiəkeikei nari riti, mətə rəknekīn ti nuvehien, ro pen hiəvisə, mamharuagən tukwe. Rerimīaha rakres nari riti səvəi iərməpə, mətə rəknekīn ti nuvehien, ro pen hiəvisə, mamharuagən tukwe. Kīmiaha hiəpwəh nuvehien nəfe hiəkeikei, ti nəri nə mə hiəpkəres pen mhə Kumwesən i. ³ Trini minuə kīmiaha hiəres pen i, hiəpwəh nuvehien, ti nəri nə mə hiaməres, mətə nətərigien səkīmiaha rīpkatukwatukw mhə. Narimnari me nəha hiaməres pen Kumwesən mə truvei pehe m kīmiaha, hiəkeikei mə tihəuvehi nənə mhəuvehi nəmri nari sə nətərigien ərəha səkīmiaha rokeikei. ⁴ Kīmiaha hiəmwhen prən i sə raməpwəh səvənhi iərman mamesi pen iərman əpə. Rəfo? Rosi kīmiaha hiəreirei mə iərmama sə rokeikei pīk noien me səvəi

3:8: Rom 3:13   **3:9:** 1Kor 11:7   **a** **3:9:** Nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən rīni iamīnhi irə minuə 'Iərīmānu Tata səkitaha.'   **3:15:** Jem 1:5,17   **3:18:** Mat 5:9, Aes 32:17, Hip 12:11   **4:1:** Rom 7:23
4:4: Rom 8:7, 1Jon 2:15

tīprənə i truvehē iərmama sə raməmwəki Kumwesən? Ro iamīnhi irə trīni mīnuə iərmama riti ia kīmiaha rīnuə trokeikei pīk noien me səvəi tīprənə i in trəmwəki Kumwesən. ⁵ Rəfo? Rosi kīmiaha hiəreirei nəgkiariien i raməmak ia Nəkukuə Ikinan? Rani mə,

“Nənimwīn nəha Kumwesən rīnəmri raməmak ia reritaha rokeikei pīk mə kitaha səvəi Kumwesən əpa.”

Nənə nəgkiariien nəha rīpko mhə nəri auər a i. ⁶ Mətə Kumwesən raməriari pehe namasanien m kitaha rasori pīk. Ro pen Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Kumwesən rerīn rīpkagien mhə tī nərmama səməme kamhəfiutə ia nirəha, mətə raməriari pen namasanien səvənhi m nərmama səməme kamhəuvehi irapw irəha.”

⁷ Ro iamīnhi irə kīmiaha tihaməkeikei mheiwaiu, mharə tegīn Kumwesən, mhəni rekəm tī Setan, nənə in trəpwəh kīmiaha map. ⁸ Kīmiaha tihəuvehe ipaka tī Kumwesən, nənə in truvehē ipaka tukumiaha. Kīmiaha nəkur ərəha me tihaməkeikei mhəkwerīg. Kīmiaha nətərigien səkīmiaha ro kəru tihaməkeikei mho rerīmiaha rəmher. ⁹ Ramasan mə tihəregi rərəha, mhasək, mhəkwein əpwəmwīs. Pwəh narīsien səkīmiaha ruvehē mo nasəkien irə. Pwəh nəgīenien səkīmiaha ruvehē mo nəpouien irə. ¹⁰ Kīmiaha tihaməkeikei mheiwaiu mhənīmwi nukurhumiaha ia nəmri Kumwesən, nənə in truvehē utə kīmiaha.

Kīmiaha tihəpwəh nīni ərəhaien kīmiaha me

¹¹ Piak me, kīmiaha tihəpwəh nīni ərəhaien kīmiaha me. Iərmama sə rani ərəha piəvni uə rani piəvni mə ramo noien ərəha, iərmama nəha ramīni ərəha Loa səvəi Kumwesən, mamīni mə Loa nəha rəpwəh nəmwhenien. Mətə nəpīn ikani loa nəha mə rəpwəh nəmwhenien, ikəpwəh noien nəfe Loa nəha rani, mətə ikamo ik iəmə sə ikasori ia Loa nəha. ¹² Iərmama kuatia in əpa rauvehi nasoriien mə trəmri Loa, məkiri noien me səvəi nərmama, nənə mərpwīn tai noien me səvənraha. Iərmama nəha in nəha rauvehimīru nərmama, mamouraha mwi irəha. Mətə ik sin i? Rəfo ikaməkiri noien me səvəi pīam?

Ik tikətīgite ia Kumwesən ia nəfe tiko trakwakwi tīneis mīne

¹³ Tihətərig ia nirak kīmiaha səməme hiaməni mə, “Ipwet uə trakwakwi tsəuvən ia taon i uə taon nəha, mharə nuk kuatia, mho pisnes fwe ikīn, mhəuvehi mane.” ¹⁴ Kīmiaha tihəfukurən nəfe trīmwei irapw trakwakwi? Nəfe nəha nīmīruien səkīmiaha? Kīmiaha hiəmwhen ia nīse napw sə ruvehē nəpīn ouīhi a nənə marə miwən mwi. ¹⁵ Mətə nəgkiariien sə ratukwatukw mə kīmiaha tihəni ro iamīnhi irə, “Trīni mīnuə nəkwai Kumwesən pərhiēn, tsarə mho narimnari me i uə narimnari me nəha.” ¹⁶ Mətə ipwet mīne kīmiaha hiaməgkiari mamhəfiutə ia kīmiaha. Nəgkiariien sə raməfiutə nərmama iamīnhi rərəha. ¹⁷ Iərmama sə rukurən nəfe noien ratukwatukw mə tro, mətə in rəpwəh noien, in ramo nərəhaien.

5

Nəvəhagien ramevən tī nərmama nautə səvənraha rasori

¹ Kīmiaha nərmama nautə səkīmiaha rasori tihətərig ia nirak. Ramasan mə kīmiaha tihəsək mhəkwein əpwəmwīs tī nəmīsəien me nəha səməme kamhəuvehe tuheste kīmiaha. ² Nautə səkīmiaha ruvəmərīr. Uvnə me hənani raka tīnari me səkīmiaha. ³ Kol mīne silva səkīmiaha rīnopwei raka. Nopweiien nəha səvənraha trahatən pen mə nīpərhiēnien kīmiaha hiəno noien ərəha,

4:5: Eks 20:3,5   4:6: 1Tes 5:5   4:7: Efes 6:12   4:8: Sek 1:3, Mal 3:7, Aes 1:16   4:10: Job 5:11, 1Tes 5:6   4:12: Rom 2:1, 14:4   4:13: Luk 12:18-20   4:14: Prov 27:1, Sam 39:5,11   4:15: Wok Me 18:21   4:17: Luk 12:47   5:1: Luk 6:24   5:2: Mat 6:19

nənə trahi nīpwramiaha rəmwhen ia napw. Ipaka nəpīn sampam i, mətə kīmiaha hiamoeite ihi nautə me səkīmiaha. ⁴ Hətə ro! Nərmama me səməme kamhowok həno raka wok fwe ia nəmhiēn me səkīmiaha, mətə kīmiaha hiəpwəh nərəkuiēn irəha. Nərəkuiēn nəha səvənraha ramasək mani mə kīmiaha hiəno noien ərəha. Iərimənu sə rauvehi niskaiēn me pam ruvəregi raka ia nəkwəregin nasəkien səvəi nərmama səməme kamhesi nəveginien sə ruvəmruə fwe ia nəmhiēn me səkīmiaha. ⁵ Ia tīprənə i kīmiaha hiəpwəh nīseseien. Nəfe nautə me kīmiaha hiokeikei mə tihəuvehi hiaməuvehi. Hiaməkwməni atukw a kīmiaha hiaməsisī mhəmwhen ia kau me səməme rīpko mhə tui kousi əpune irəha. ⁶ Kīmiaha hiaməkiri nəmə atukwatukw me mə tuhaməkeikei mhemhə. Hiamousi əpune irəha, nənə həpwəh nəsisəgien kīmiaha.

Nətərigien səkīmiaha trəpwəmwis

⁷ Piak me, kīmiaha tihaməkeikei mho nətərigien səkīmiaha rəpwəmwis, mamheitenhi mheste nuveheien səvəi Iərimənu səkītaha. Hətəni ro iərmama sə raməmhu raməfo mamə nətərigien səvənhi raməpwəmwis mameitenhi nəveginien amasan sə rutə pehe ia tīprənə. Ko rīpkesi akwauakw mhə, mətə tro nətərigien səvənhi rəpwəmwis meste nesən kupwən rauər nənə məkwə me nepwīn həuvehe mhəukurau nənə nesən sə ro kəru irə rauər mwī. ⁸ Kīmiaha mwī tihaməkeikei mho nətərigien səkīmiaha rəpwəmwis mīskai tī nəri nə mə nuveheien səvəi Iərimənu səkītaha ruvəuvehe ipaka. ⁹ Piak me, kīmiaha tihəpwəh nīni ərəhaiēn kīmiaha me kamo Kumwesən rərpwīn noien ərəha me səkīmiaha. Hətə ro! Iəmə sə trərpwīn noien ərəha me səvəi nərmama ruvəuvehe ipaka. Ramərer a ia kwəruə. ¹⁰ Piak me, rerīmiaha tramrhi profet me nəha fwe kupwən haməgkiari ia nəghi Iərimənu. Nəpīn kamo nəmisəien mīnraha, ho nətərigien səvənraha rəpwəmwis. ¹¹ Ia nətəien səkītaha nərmama səməme kamhərer əknekīn ia nahatətəien səvənraha ia nəpīn me Kumwesən ramə irəha hamagien. Kīmiaha hiəuvəregi raka noien səvəi Jop. Nəpīn ramarə ia nəmisəien me rīpīk, rərer əknekīn ia nahatətəien səvənhi. Nənə hiənətə raka nəfe Iərimənu rīno mīn kurirə ikīn. Iərimənu rerīn ramərkwəpīr pīk tī nərmama. In ramapi tī nīrəha.

Kīmiaha tihəpwəh nakutanien ia nəgkiariēn me

¹² Mətə piak me, irənhə ia narimnari me pam, trīni mīnuə kīmiaha hiəni promes riti tihəpwəh nakutanien ia nəgkiariēn səkīmiaha mə tiho nərmama hətəni kīmiaha hiaməni pərhiēn. Tihəpwəh nīniēn nītətə ia neiai uə tīprənə i uə nari riti mwī mə tiho noien nəha. Mətə trīni mīnuə hiəsəni nari riti, tihəni a mhəsəni mə “Ouəh.” Trīni mīnuə hiəpkəsəni mhə nari riti, tihəni a mə “Rəkəm.” Mə kīmiaha hiaməgkiari əpnəpən, Kumwesən trərpwīn noien ərəha səkīmiaha.

Nəfwakīien sə ramə nīpwran

¹³ Rəfo? Riti ia kīmiaha raməmisə? Ramasan mə rəfwaki. Riti ia kīmiaha rerīn ramagien? Ramasan mə rəni nīpu, məgnəgīni Kumwesən. ¹⁴ Riti ia kīmiaha raməmhə? Ramasan mə rəkwein elta me səvəi nəfwakīien pwəh irəha hətəgi pen oel irə ia nəghi Iərimənu mhəfwaki tukwe. ¹⁵ Nənə nəfwakīien səvəi nərmama səməme kamhahatətə ia Kumwesən truvehimīru iərmama sə raməmhə. Iərimənu tromasan iərmama nəha. Trīni mīnuə iərmama nəha rīno noien ərəha me, Iərimənu trenouenou noien ərəha me nəha məpwəh nərpwīniēn. ¹⁶ Ro iamīnhi irə kīmiaha tihəni pen tukumiaha me i noien ərəha me səməme hiəno, nənə mhəfwaki tukumiaha me mə

5:4: Dut 24:14-15, Mal 3:5   **5:5:** Luk 16:25, Jer 12:3, 25:34   **5:7:** Luk 21:19, Dut 11:14, Jer 5:24, Joel 2:23   **5:8:** Rom 13:11-12, Hip 10:25, 1Tes 4:7   **5:9:** Mat 24:33   **5:11:** Eks 34:6, Sam 103:8, Sam 111:4   **5:12:** Mat 5:34-37   **5:13:** Kol 3:16   **5:14:** Mak 6:13   **5:15:** Mak 16:18

Kumwesən tro kímiaha hiəuvehe mhəsanin. Nəpın iərmama sə ramo noien atukwatukw raməfwaki, nəfwakiien səvənhi nəgsen rasori mamō nīpwran. ¹⁷ Profet Elaeja in iərmama rəmwhen a ia kītaha. Rəfwaki skai mə nesən trəpwəh nauərien. Nənə nesən rīpkauər mhə ia tənə nəha nuk kahar məkwə sikis. ¹⁸ Nənə kurirə ikin rəfwaki mwi, nənə nesən rukrutə ia nimagouagou, kwənkwai narimnari me həutə mwi ia tīprənə.

Iərmama sə rəruei

¹⁹ Piak me, trini minuə kímiaha riti rəpwəh nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien məruei, nənə kímiaha riti mwi riri in mīrərig, ²⁰ iakokeikei mə rərímiaha tramrhi nəri i. Iərmama sə ramiri raka iəmə ərəha ia suatuk sə raməruei irə mīrərig, in rauvehimīru iəmə ərəha nəha mə trəpwəh nemhəien. Kumwesən trenouenou noien ərəha me həpik səvəi iəmə ərəha nəha, məpwəh nərīpwīnien.

Fas Pita

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i Pita rımərai. Pita in iərmama riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu. In rımərai nəkukuə i mərhi pen i revən ti nakalasia me səməme kamhare parei fwe profens riti səvəi Rom kani mə Esia Maenor. Pita rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvənraha ti nəri nə mə nərmama me nepwın kamhometə irəha ti nahatətəien səvənraha. Pita rokeikei mə rerınraha tramrhi mə Iesu rokeikei pik irəha, nənə muvehi nəmisəien ti nirəha. Irəha tuhəkurirə noien səvəi Iesu. Irəha tuho iamınha irə ti nəri nə mə Kumwesən rımərfi irəha mə irəha nərmama me səvənhi nənə Iesu remhə ti nirəha. Pita rini pen ti nirəha mə tuhaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan. In rini pen mwi ti nirəha mə ia tıprənə i nərəhaien rasori, mətə tuhaməkeikei mhərer əknekın, mho nətərigien səvənraha rəpwəmwis, mhəmri pen əknekın nətərigien səvənraha ia Kumwesən, nənə mheitenhi narimnari amasan me səməme tuhəpkuvehe kurirə.

¹ Iou Pita, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo.

Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama pwispwis me səməme hiamarə kirkiri ia profens me i Pontas, mine Kalesia, mine Kapatasia, mine Esia, mine Pitinia. ² Kimiaha i nərmama Kumwesən rımərfi kimiaha resi pen nətərigien səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe kupwən. In rımərfi kimiaha mə Nənimwın səvənhi tro kimiaha hiəuvehe mhəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi, nənə, tihəuvehe mho nəkwai Iesu Kristo, tukəfwıəfwı kimiaha ia niten.

Nəfwakiien səiou mə Kumwesən trəriari pehe namasanien mine nəməriniuen rasori mwi m kimiaha.

Pwəh səgnəgini Kumwesən ti nimiruien vi

³ Pwəh səgnəgini Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo! Napiien səvənhi rasori tukutaha. In ro kitaha sətui mwi ia nimiruien vi, nənə, mo kitaha səmri pen əknekın nətərigien səkitaha irə. In ro iamınha irə nəpın ro Iesu Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi.

⁴ Kumwesən ro kitaha sətui mwi mə tsəuvehi nautə amasan me in truvei pen m nərmama me səvənhi. Nautə amasan me nəha ko həkımərır mhə, mhəpkəmkemik mhə, nənə nukuraanien səvənraha ko rıpkıwən mhə. Kınəmri amasan nautə me nəha fwe ia neiai tukuvei pehe m kimiaha.

⁵ Kimiaha nərmama səməme Kumwesən ro tukuahag kimiaha ia niskaiien səvənhi ti nəri nə mə hiamahatətə irə. In trətui amasan tukumiaha meste tihəuvehi nimiruien vi sə kınəpnəpenə raka irə tukətoni rier pehe ia nəpın sampam.

⁶ Ramasan mə rerımiaha ragien ti narimnari me i. Mətə təkwtəkwuni rosi narimnari me səpəmsəpə tuhəuvehe mho nəmisəien m kimiaha ia nəpın ouihi a. ⁷ Narimnari me i kamhəuvehe trahatən pen mə kimiaha hiamahatətə pərhien. Aean i kol, nəri auər a mə trıpkıwən mwi nəpın riti, mətə nərmama tuhaməkeikei mhəuvani ia napw ti nətə sasien mə in kol pərhien uə rekəm. Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien səkimiaha sə ramasan məpi raka kol, tukaməkeikei ko kimiaha həregi nəmisəien me ti nətə sasien mə hiamahatətə pərhien uə rekəm. Nənə mə hiamahatətə pərhien, nəpın tukətoni Iesu Kristo rier pehe irə, Kumwesən trəgnəgın kimiaha, muvehi utə nəghımiaha, nənə, muvei pehe nisaiien m kimiaha. ⁸ Nəri auər a mə

1:1: Jem 1:1, 2Tim 1:15   **1:2:** Rom 8:29, 2Tes 2:13, Hip 12:24   **1:3:** 2Kor 1:3   **1:4:** Kol 1:12
1:5: Jon 10:28, 17:11   **1:6:** 1Tes 5:10, Jem 1:2   **1:7:** Job 23:10, Prov 17:3, Aes 48:10, Sek 13:9, Mal 3:3, Jem 1:3   **1:8:** Jon 20:29, 2Kor 5:7

hiəpkətoni mhə Iesu Kristo, mətə hiokeikei in. Nənə nəri auər a hiəpkətoni mhə nəha təkwtəkwuni, mətə hiaməni nīpərhiēnien irə, nənə, mamhagien. Nagienien nəha hiamregi rasori pik anan iərmama riti ko rīpkini mhə ia nəgkiariien. ⁹ Rerimīaha ramagien iamīnha irə ti nəri nə mə hiaməuvehi nəri i sə hiamahatətə irə, in i mə Kumwesən truvehimīru kīmiāha.

¹⁰ Profet kupwən me hamətui ia suatuk i Kumwesən truvehimīru nərmama irə, nənə mamhəres mə tukəfo irə. Ia nəgkiariien sə Kumwesən rīməuvei pen mīnraha, irəha hənī irapw mə Kumwesən trasitu ia kīmiāha ia namasanien sāvənhi. ¹¹ Nəpīn Nənīmwin sāvai Kristo sə ramarə ia nīrəha rīməkupwən mīni irapw nāmīsaiēn me sāməme Kristo triregi ia nīpwran mīne nasoriēn sə tukuvei pen mīn truvehe kurirə, profet me haməmwur mə tuhəukurən mə nəfe suatuk mīne nəfe nəpīn narimnari me nəha tuhəier pehe. ¹² Kumwesən rīno pui pen m profet me nəha mə nəgkiariien me sāməme irəha kamhəni həpkəgkiari mhə ia nəpīn sāvənraha mə trasitu ia nīrəha, mətə haməgkiari ia nəpīn səkīmiāha trasitu ia kīmiāha. Narimnari me i profet kupwən me hāməni təkwtəkwuni hiəuvəregi raka rīməuku pen ia tərhui nərmama sāməme hənəvisau nəgkiariien amasan sāvai Kristo m kīmaha. Nəgkiariien sāvənraha rīməuku pen ia Nənīmwin Ikinan sə Kumwesən rərhi pehe i. Narimnari me i nagelo me irəha mwi hokeikei mə tuhətoni mhəukurən.

Kumwesən sə rīnəkwein kīmiāha in iəmā ikinan, in rəmher

¹³ Ro pen tihaməkeikei mho nətərigien səkīmiāha rərer mwatuk ti noien wok, mho nətərigien səkīmiāha pwəh rukurən amasan. Tihəmri pen əknekīn nətərigien səkīmiāha ia namasanien sə Kumwesən truvei pehe m kīmiāha nəpīn tukətoni Iesu Kristo rier pehe. ¹⁴ Tiho nəkwai Kumwesən rəmwhen ia nəkwərhakwərha me sāməme kamho nəkwai tata me. Fwe kupwən kīmiāha hiəreirei nari, nənə mamho noien ərəha me sāməme rerimīaha rokeikei pik. Mətə təkwtəkwuni tihəpwəh nəsēnien ia nətərigien me nəha ravi raka mwi kīmiāha. ¹⁵ Kumwesən sə rīnəkwein ia kīmiāha in iəmā ikinan, in rəmher. Ro iamīnhi irə kīmiāha mwi tihaməkeikei mho kīmiāha nəkur ikinan me, mhəmher ia narimnari me pam sāməme hiamo. ¹⁶ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tihaməkeikei mho kīmiāha nəkur ikinan me, mhəmher, ti nəri nə mə iou iəmā ikinan iakəmher.”

¹⁷ Kīmiāha hiaməkwein Kumwesən mə “Tata.” Mətə in Kumwesən ramo rəmnamwhen ia nərmama me pam. Trərpwin noien me sāvənraha tresi pen atukwatukw nəfe irəha hənə. Ro iamīnhi irə mīne, nəpīn kīmiāha hiamarə ihi ia təkure tīprənə i, tihaməkeikei mhehekīr in, mamho noien sə ramasan. ¹⁸ Kīmiāha hiəukurən mə kīnēivinari ia kīmiāha hiəuvəier raka ia narəien ərəha nəha kaha kupwən me səkīmiāha hāməuvei pehe m kīmiāha. Mətə kīpkərəku raka mhə kīmiāha ia nari riti sə truvehe mərəha məmwhen ia kol mīne silva, ¹⁹ rekəm. Mətə kīnərəku raka kīmiāha ia nite Kristo in nəri keikei ramasan pik. Kristo in rəmwhen ia kwəti sipsip sə ratukwatukw pam, nemhəien uə nərəhaien riwən anan irə. ²⁰ Kumwesən ruvərfi raka in fwe tui nəpīn tīprənə ramiwən ihi, nənə təkwtəkwuni rīpko mhə tui nəpīn sampam ruvehe kətoni in rier pehe masitu ia kīmiāha. ²¹ Ia Kristo kīmiāha hiaməni nīpərhiēnien ia Kumwesən sə rīno in rətui mwi ia nemhəien sāvənhi nənə muvei pen nasoriēn mīn. Ro iamīnhi irə iəmā sə hiamahatətə irə, mamhəmri pen əknekīn nətərigien səkīmiāha irə, in i Kumwesən.

²² Kīmiāha hiamesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien mamhokeikei

1:9: Rom 6:22   **1:10:** Mat 13:16-17   **1:11:** Sam 22, Aes 53, Luk 24:26-27   **1:12:** Efes 3:10
1:14: Rom 12:2, Efes 2:3, 4:17-18   **1:16:** Lev 11:44-45, Mat 5:48   **1:17:** Mat 6:9, Rom 2:11, 2Tim 4:14, Rev 2:23   **1:18:** 1Kor 6:20   **1:19:** Wok Me 20:28, Hip 9:12-14, 1Tes 1:2   **1:20:** Wok Me 2:23, Efes 1:4   **1:21:** Jon 14:6, Rom 4:24, 5:1-2, Rom 10:9   **1:22:** Jon 13:34, Rom 12:10

pərhiēn piəvtaha me. Ia noien nəha hiənəpərhi raka nimiruien me səkimiaha hāmher. Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəripin mamhokeikei pərhiēn kimiaha me ia rerimiaha pam. ²³ Kimiaha hiənətui mwi rəmwhen nəkwərhwərha me, nənə, nimiruien vi sə hiənətui mwi irə ripkuku pen mhə ti tata riti sə tremhə, mətə ruku pen ti Tata riti sə tripkemhə mhə. Nəgkariien səvəi Kumwesən sə ramiru mamarə rerin rino kimiaha hiətui mwi. ²⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə,
 “Nərmama me pam hāmwhen ia nurhi,

nənə namasanien səvənraha rəmwhen ia tihi nurhi.

Nurhi nəha ramaukei, nənə tihin me kamhəsas,

²⁵ mətə Nəgkariien səvəi Iərimənu ramarə ia nuk nuk me.”

Nənə in i nəgkariien sə kinəvisau m kimiaha.

2

¹ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me pam. Tihəpwəh mwi neikuəien, mhəpwəh mwi noien nətərigien səkimiaha ro kəru. Tihəpwəh mwi nəmwəkien ia kimiaha me, mhəpwəh mwi ninien nikaremiaha me. ² Kimiaha tihaməkeikei mhəuwehe mhokeikei pik nəgkariien səvəi Kumwesən sə rəmher mhəmwhen iəkunouihi əmtəmetə me i kamhasək mə tuhesis. Nəgkariien i tro kimiaha hiəuwehe mhəpwinari, nənə, Kumwesən ruvehimiru kimiaha. ³ Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kimiaha hiənani əghan namasanien səvəi Iərimənu mhətoni mə ramasan pik anan.”

Kristo in kəruətərei mīru

⁴ Həuwehe ti Kristo. In nəha kəruətərei mīru nəha nərmama me hāni mə rərəha, mhəpwəh, mətə ia nəmri Kumwesən in kəruətərei keikei anan sə in rīmərfi. ⁵ Kimiaha mwi hiəmwhen ia kəruətərei mīru me kauvrhəkin nimwə ia nirəha, nimwə sə Nənimwin ramarə irə. Ia nimwə nəha, kimiaha hiəmwhən ia pris ikinan me kamhousi əpune nərimiru me mamhəuvei pen m Kumwesən. Mətə narimnari me səməme kimiaha hiaməuvei pen ripko mhə nipwrai nari mətə kwa nənimwin. Nənə Kumwesən raməkwein amasan ia narimnari me nəha hiaməuvei pen min ti nəri nə mə hiaməuvei pen ia nəghi Iesu Kristo. ⁶ Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Hətoni ro. Iakaməmri kəruətərei riti fwe Saeon,^a

in kəruətərei keikei anan sə iou iakimərfi, kəruətərei nəha tukostat kuvrhəkin nimwə irə,

nənə iərmama sə trini nipərhiēnien irə, in tripkauris mhə.”

⁷ Ro iamīnhi irə, kəruətərei nəha in nəri keikei tukumiaha nərmama səməme hiaməni nipərhiēnien irə, mətə nərmama səməme həpkini mhə nipərhiēnien irə, kəruətərei nəha rəmwhen ia nəgkariien i ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrhəkin nimwə hənua rərəha, mhəpwəh,

təkwtəkwuni nəha ruvəuwehe mino kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwtəmhiri əknekīn pam nimwə.”

⁸ Nənə Nəkukuə Ikinan rani mwi mə,

“In i kəruətərei riti sə nərmama tuhapəti irə,

mine kəpwier sə tro irəha hāmwei”

Irəha kamhapəti irə ti nəri nə mə kamhərui nəgkariien səvəi Kumwesən mamhesi pen a nəfe Kumwesən ruvəukurən raka fwe kupwən məmri mə tuho.

1:23: Jon 1:13, Hip 4:12   **1:24:** Jem 1:10-11   **2:1:** Efes 4:22, Jem 1:21   **2:2:** Mat 18:3, 1Kor 3:2
2:3: Sam 34:8   **2:4:** Mat 21:42, Aes 28:16   **2:5:** Efes 2:21-22, Eks 19:6, Aes 61:6, Rev 1:6, Rom 12:1
2:6: Rom 9:33, Efes 2:20   **a 2:6:** Seon in Jerusalem   **2:7:** Mat 21:42   **2:8:** Rom 9:33

⁹ Mətə kímiaha nərmama ia kwənəkwus i Kumwesən rímərfi kímiaha, kímiaha pris me səvəi kíg, kímiaha nərmama ikinan me ia kusen kuatia, kímiaha nərmama me səvəi Kumwesən əpa. Kíno kímiaha iamínha irə mə kímiaha hiəukurən nini irapwien narimnari amasan me Kumwesən rino. In rínəkwein ia kímiaha mə tiharaka ia nəpitəvien mhəuvehe ia nukuraanien amasan səvənhi. ¹⁰ Fwe kupwən, kímiaha nərmama auər a me, mətə təkwtəkwuni kímiaha nərmama me səvəi Kumwesən. Fwe kupwən, kímiaha nərmama napiien səvəi Kumwesən riwən tukumiaha, mətə təkwtəkwuni kímiaha nərmama napiien səvənhi ramarə tukumiaha.

¹¹ Nərmama keikei me, kímiaha hiəmwhen iəpwispwis me mine nərmama imwənraha riwən ia tìprənə i. Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nəseniien noien ərəha me nəha nìpwramiaha rokeikei pìk səməme kamharuagən ia nəpìn me mə tuhouraha nìmiruien səkímiaha.

¹² Təkwtəkwuni nərmama səməme hərəirei Iərimənu kamhəni ərəha kímiaha mə kímiaha nəkur ərəha me. Ro iamínhi irə narəien səkímiaha hiamarə irə ia nənimenraha traməkeikei matukwatukw, pwəh irəha hətəni noien amasan me səkímiaha, nənə mhəuvehi utə nəghi Kumwesən ia nəpìn nəha in truvehe irə.

Nərmama me səvəi Iesu Kristo tuhaməkeikei mhəsiai nərmama səməme kamhərimənu

¹³ Tì nəri nə mə kímiaha nərmama me səvəi Iərimənu səkítaha, tihaməkeikei mhəsiai nərmama me pam səməme haməuvehi nasoriien mamhərimənu. Tihəsiai ia kíg sə in rasori anan, ¹⁴ mhəsiai mwi ia nəmə asori me səməme in ramərhi irapw irəha kamhərimənu ia nəghin. Nəmə asori me nəha, kíg ramərhi irapw irəha mə tuho nəmisəien m nərmama səməme kamho noien ərəha, nənə mhəgnəgini səməme kamho noien amasan. ¹⁵ Kímiaha tihaməkeikei mhəsiai nəmə asori me pam tì nəri nə mə Kumwesən rokeikei mə noien amasan me səkímiaha trəsisəg tərhui nərmama me i hərəirei nari. Pwəh irəha həpwəh mwi niniien nəgkariien arməri me. ¹⁶ Ramasan mə hiamarə mhəmwhen ia nərmama kineivinari ia nirəha, mətə tihəpwəh niniien mə, “Eh, kineivinari ia nirak. Iakukurən noien nəfe noien ərəha iakokeikei.” Kímiaha tihaməkeikei mamharə mhəmwhen ia iotukwininari me səvəi Kumwesən. ¹⁷ Tihəsiai nərmama me pam. Tihəkeikei piəvtaha me, nənə tihəhekìr mhəsiai Kumwesən, nənə tihəsiai kíg sə ramərimənu.

¹⁸ Kímiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkímiaha, nənə mhəuvei pen nisaiien mìnraha. Tiho iamínhi irə mìnraha pam, nəmə asori me səməme kamho ríməru mamasan m kímiaha mine nəmə asori me səməme kamho noien skai me m kímiaha. ¹⁹ Rəfo hiamo a narimnari me səməme hatukwatukw mətə nəmə asori me səkímiaha kamho rərəha ia kímiaha? Trini mìnua hiəukurau ia nəpìn skai me nəha, mamhəti pen a m Kumwesən, Kumwesən trəkwein amasan ia kímiaha. ²⁰ Trini mìnua hiamo noien ərəha, kamo nəmisəien m kímiaha tukwe, hiamo nətərigien səkímiaha rəpwəmwis tì nuvehien nəmisəien nəha, noien nəha ko kəpwəh nəgnəginiien kímiaha tukwe. Mətə mə kímiaha hiamo a noien amasan, nənə kamo nəmisəien m kímiaha tukwe, Kumwesən trəkwein amasan ia kímiaha trini mìnua hio nətərigien səkímiaha rəpwəmwis tì nuvehien nəmisəien nəha. ²¹ Kumwesən rínəkwein ia kímiaha mə tihəuvehi nəmisəien, tì nəri nə mə Kristo in mwi ríməuvehi nəmisəien tukumiaha. In ríməkupwən mahatən

2:9: Aes 9:2, Aes 40:20-21, 1Tes 2:5, Taet 2:14, Wok Me 26:18, Efes 5:8   **2:10:** Rom 9:25   **2:11:** Sam 39:12, Kal 5:17,24, Jem 4:1   **2:12:** Mat 5:16, Luk 19:44   **2:13:** Taet 3:1   **2:15:** 1Pit 3:16
2:16: Kal 5:13   **2:17:** Rom 12:10, Prov 24:21, Mat 22:21   **2:18:** Efes 6:5   **2:20:** 1Pit 3:14,17, 1Tes 4:14   **2:21:** Mat 16:24, Jon 13:15

noien atukwatukw naha mə kimiaha tihesi pen a təmwheki nisun. ²² Nəkukuə Ikinan rani mə,

“In ripko mhə noien əraha riti,

kipkreği mhə neikuəien riti ia tərhun.”

²³ Nəpın nərmana həni nəgkiariien əraha irə, mətə in ripkəski mhə irəha. Nəpın in rireği nəmisiəien ia nıpwran, mətə in ripkini mhə mə trərpwin tai nərəhaien. Mətə rınəmri pen narimnari me pam ia rəği Kumwesən sə raməkiri atukwatukw nari. ²⁴ In rıməuvehi noien əraha me səkitaha ia nıpwran ia nei kamarkuauı mə ia nıkaren səvəi noien əraha kitaha tsemhə nənə ia nımıruıen səkitaha tsamo noien atukwatukw. Nəmisəien me səvənhi rıməregi ia nıpwran rıno kimiaha hiəuvehe mhəsanın. ²⁵ Fwe kupwən kimiaha hiəmwhen ia sipsip me səməme hənəruei, mətə təkwtəkwuni kərari ia kimiaha hiəvərərıg mhəuvəuvehe ti İərmama ramətui ti sipsip me, in i İərmama ramətui ti nımıruıen səkimiaha.

3

Nıpran mine nərman me səvənraha

¹ Ia noien a mwi naha, kimiaha nıpran me tihaməkeikei mhəsiəi nərman me səkimiaha. Nənə trıni mınuə irəha nepwin həpkini mhə nıpərhiəien ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, mətə noien a səkimiaha truvi irəha həuvehe mhahatətə. Noien səkimiaha rəmwhen məpi raka mə hiəgkiari mınraha.

² Nəpın irəha hətoni mə noien səkimaha rəmher, hiaməsiəi irəha, nənə noien naha truvi irəha həuvehe mahatətə. ³ Rərəha mə hiamasan pen ia nıpwramiaha iruə ia noien naha sə hiamərəri nımwai nukwənemiaha, mamhəuvei pen marəmarə me kınə ia kol mine tinari amasan me. ⁴ Mətə tihamasan pen imwə ia rerımiaha sə kipkətoni mhə. Ramasan mə tihəuvehe mho nıpran səməme nətərıgıen səkimiaha rəpou mafafa. Noien iamınha irə ramasan anan ia nəmri Kumwesən nıpkıwən mhə. ⁵ In i noien səvəi nıpran ikinan me fwe kupwən səməme hənəmri pen əknekın nətərıgıen səvənraha ia Kumwesən. Irəha hənəməsiəi nərman me səvənraha, nənə ia noien naha hənəmasan pen ia rerınraha. ⁶ Rəmwhen ia Sera, in rıno nəkwai Epraham, nənə maməkwein in mə iəmə asori səvənhi. Nənə kimiaha nıpwənəti Sera me trıni mınuə hıamo noien amasan, mhəpkehekır mhə nari riti sə ramo nehekırıen.

⁷ Ia noien a mwi naha, kimiaha nərman me tihaməkeikei mharə kimiaha nıkare rəgımiaha me, mhəukurən mə irəha pran nıskaiien səvənraha rıpkıskai pık mhə rəmwhen ia İərman. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvei pen nisıaiien mınraha, ti nəri nə mə kimiaha mınraha tihəuvehi pəri nəri amasan i nımıruıen rerın. Tiho iamınha irə pwəh nari riti trəpwəh nəsisəgıen nəfwakıien me səkimiaha

Nəmisəien kamregi ti noien amasan

⁸ Nəgkiariien sampam. Kimiaha pam tihaməkeikei mho nətərıgıen səkimiaha ruvehe mo kuatia, tıhapi kimiaha me, mhəkeikei kimiaha me, mho rerımiaha rıməru tukumiaha me, mhəuvehi irapw nətərıgıen səkimiaha. ⁹ Trıni mınuə nərmana kamho rərəha ia kimiaha, mətə tihəpwəh nərpwinien tai nərəhaien. Trıni mınuə nərmana hai m kimiaha, mətə tihəpwəh nərpwinien. Mətə tihəkwein amasan a ia nırəha. Tiho iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rınəkwein kimiaha mə tiho noien naha, mə hiəuvehi namasanien səvənhi. ¹⁰ Nəkukuə Ikinan rani mə,

2:22: Jon 8:46   **2:23:** Aes 53:7, 1Tes 3:9   **2:24:** Hip 9:28, Rom 6:2,11, Aes 53:5   **2:25:** Aes 53:6, Esik 34:5-6, Mat 9:36, Jon 10:14   **3:1:** Taet 2:5   **3:3:** 1Tim 2:9   **3:6:** Jen 18:12   **3:7:** Efes 5:25
3:9: Mat 5:44, 1Tes 5:15, 1Pit 2:23

“Iərmama sə rokeikei nimiruien amasan,
 nənə mokeikei mə triregi ramasan ia nəpɪn me pam,
 in traməkeikei məpwəh niniien mwi nəgkiariien ərəha me ia nəramɪn,
 məpwəh mwi neikuəien ia tərhun.

¹¹ In traməkeikei mirərig ia noien ərəha me səvənhi, nənə mo a narimnari
 amasan me.

In traməkeikei mətui suatuk səvəi nəmərɪnuien, nənə mukurirə i.

¹² In traməkeikei mo iamɪnhi irə ti nəri nə mə Iərimənu ramətoni amasan
 nərmama səməme hatukwatukw,

nənə mamətərig amasan ia nəfwakiien səvənraha,

mətə in raməmwəki səməme kamho noien ərəha.”

¹³ Trɪni minuə hiəskai pik ti noien amasan me, sin trouraha kimiaha?

Iərmama riti riwən! ¹⁴ Mətə trɪni minuə nəpɪn me nepwɪn nərmama kamho
 kimiaha hiamregi rərəha ia nɪpwramiaha ti noien atukwatukw səkimiaha,
 mətə ia nətərigien səkimiaha, kimiaha tihəregi ramasan. Tihəpwəh ne-
 hekirien ia nɪrəha, mhəpwəh nətərig pikien. ¹⁵ Mətə ia rerimiahaha tihəsiəi

Kristo mə in Iərimənu səkimiaha. Tihərer mwatuk ia nəpɪn me pam ti

nɪrɪpwenien nəgkiariien səvəi nisəməme nəha nərmama səməme tuhəres ia

kimiaha mə rəfo hiaməmri pen əknekin nətərigien səkimiaha ia Iesu. ¹⁶ Mətə

tihəgkiari mərɪ minraha ia nisaiien, mhəpwəh noien nari riti sə tro hiəregi

fwe ia rerimiahaha mə hiəno nərəhaien. Tiho əpa noien amasan me ti nəri

nə mə kimiaha nərmama me səvəi Kristo. Trɪni minuə hiamo iamɪnhi irə

nərmama me i kamhəni nɪkaremiaha mə noien səkimiaha rərəha tuhauris ti

nəgkiariien ərəha me səvənraha. ¹⁷ Trɪni minuə ia nətərigien səvəi Kumwesən

mə hiaməuvehi nəmisəien ti noien amasan me səkimiaha, ramasan pik anan

mwi məpi raka mə hiaməuvehi nəmisəien ti noien ərəha me səkimiaha. ¹⁸ Ro

iamɪnhi irə ti nəri nə mə Kristo rimamhə ti noien ərəha me. Rimamhə nəpɪn

kuatia a rɪnəmwhen. Ko rɪpkemhə mhə mwi ia nəpɪn riti. In iərmama

atukwatukw anan, mətə rimamhə ti nərmama həpkatukwatukw mhə mə tru-

vehi kimiaha hiəuvən ti Kumwesən. Hənousi əpune in nənə nɪpwran remhə,

mətə Nənɪmwɪn ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi, ¹⁹ nənə ia nɪskaiien

səvəi Nənɪmwɪn nəha in revən mini irapw nəgkiariien riti ti nənɪmwɪn me

i ia kalapus, ²⁰ səməme hənəmərui nəkwai Kumwesən fwe kupwən anan

nəpɪn Kumwesən ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwis mameitenhi ia

nəpɪn Noa rɪnauvrhəkin nɪtətə. Nərmama eit a, irəha kamhəmak ia nəkwai

nɪtətə, Kumwesən riməuvehimɪru irəha ia nui. ²¹ Nui nəha, in nə nənɪmwi

paptaes sə rauvehimɪru kimiaha nəha təkwtəkwuni. Paptaes i rɪpko mhə

nɪpwran i mə rɪnaikuas raka nəmtigei ia nɪpwrai iərmama, mətə nɪpwran

mə hiəres Kumwesən mə rerimiahaha truvehe mamasan məmher. Paptaes

nəha rukurən nuvehimɪruien kimiaha iamɪnha irə ti nəri nə mə Iesu Kristo

rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi. ²² Iesu nəha, in ruvavən raka fwe ia

neiai, maməkure ia nɪkare Kumwesən mwatuk, nagelo me, mine nənɪmwɪn

me səməme kamhəuvehi nasoriien mine nɪskaiien kamhəsiəi in, mamho

nəkwan.

4

Narəien kamarə irə kamesi pen nəkwai Kumwesən

¹ Nəpɪn Kristo ramarə ia tɪprənə i, in rɪregi nəmisəien ia nɪpwran. Ro
 pen kimiaha mwi tihaməkeikei mhəuvehi nətərigien rəmwhen ia səvənhi mə
 tro kimiaha hiəskai, ti nəri nə mə nərmama səməme kamhəregi nəmisəien

3:14: Aes 8:12-13, Mat 5:10, 1Tes 2:20, 4:14   **3:16:** 1Tes 2:12   **3:17:** 1Tes 2:20   **3:18:** Rom
 6:10, Efes 2:18   **3:20:** Jen 6-7   **3:21:** Hip 10:22   **3:22:** Mat 22:44, Efes 1:20-21   **4:1:** Rom
 6:2,7

ia nīpwrānraha rāmwhēn ia Kristo, irāha hāp wāh mwi noien noien arāha. ² Ro pen nāpīn hiamarā ia tīp rānā i, tihāp wāh nesi penien noien arāha me sāmāme rerīmīahā rokeikei, mātā tihesi pen suatuk sāvāi noien nākwai Kumwesān. ³ Nāpīn sē ruvāuvehe muvāukurau raka hīānarā irā rīnāp wām wīs mīnāmwhēn. Ia nāpīn nāha kīmīahā hīānamo noien arāha me sāmāme nārmama hāreirei Kumwesān hokeikei pīk. Hiamāiri āpnāpen kīmīahā me, mamho noien arāha me nīpwrāmīahā rokeikei, mamhānīmwi nānīmwiien skai mamhakōnā irā, mamhātui pīk nārāhāien, mamho lafet arāha me, nānā mamhāfwaki m nānīmwi nari me noien i in noien arāha anan. ⁴ Ipwet mīne nārmama me nāha hāreirei Kumwesān nānīmēnraha ramier tī nāri nā mā kīmīahā tihāpkaiū mhā mhāuvān kīmīahā mīnraha, mhāpko mhā noien arāha me sā rasori pīk anan. Nānā irāha kamhāni arāha kīmīahā tukwe. ⁵ Mātā irāha tuhamākeikei mhāni irāp w tī Kumwesān mā hānāfarā irā. In ramārer mwatuk mā trākiri nārmama hāuvām hā mīne sāmāme kamhāmīru. ⁶ Ro pen kīnāvisau raka mwi nāgkiariien amasan sāvāi Kristo m nārmama sāmāme hāuvām hā, mā nāri auār a hamāuvehi nārpwīnien ia nīpwrānraha mhemhā rāmwhēn ia nārmama pam, mātā ia nānīm wīnraha kamharā mamhesi pen nākwai Kumwesān.

⁷ Nāpīn sē narīm nari me pam tuhāiwān irā ruvāuvehe ipaka. Ro pen tihāp wāh nakonāien ia nānīmwiien skai. Nātārigien sākīmīahā tramākeikei māmāk amasan mā hīāukurān nāfwākiien. ⁸ Nāri sē tihākupwān mhō in i tihāmākeikei mhōkeikei kīmīahā me ia rerīmīahā pam tī nāri nā mā nokeikeiien ramousāman noien arāha me hāpīk hīāpkātōni mhā. ⁹ Ramasan mā tihāsevār ia rukwānu me sākīmīahā tukumīahā me, mhāp wāh nāgkiari āgkiari pīkien tukwe. ¹⁰ Kīmīahā kuatia kuatia hiamāuvehi nari riti sē Kumwesān rīmāuvei pehe m kīmīahā ramo hiamskai tī noien wok sāvānhi. Ro iamīnhi irā tihāmākeikei mhō rāmwhēn ia iotukwīnīnari sē ramātui amasan tī nautā sāvāi iāmā asori sāvānhi, nānā, mhāuvehi namasanien me i sāpāmsāpā Kumwesān rīnāriari pehe, mhasitu ia kīmīahā me irā. ¹¹ Trīni mīnuā kīmīahā riti in iārmama sāvāi nāvisāuiēn, ramasan mā in trāvisāu mīni irāp w nāgkiariien sāvāi Kumwesān. Trīni mīnuā kīmīahā riti in iārmama sāvāi nasituiēn, ramasan mā in trasitu, mo ia nāsānīnien sē Kumwesān rauvei pen min. Mā kīmīahā hio iamīnha irā, nārmama tuhātā narīm nari me hīamo nānā mhāgnāgīni Kumwesān tī Iesu Kristo. Pwāh nasoriēn mīne nārimānuēn krauevān tukwe in ia nuk nuk me. Ouāh, pwāh ro iamīnhi.

Nāmisāien kamo m nārmama me sāvāi Iesu Kristo

¹² Nārmama keikei me. Rārāha mā hiamār kārīnari ia nāmisāien i rāmwhēn ia nāp w sē rauvehe tukumīahā nāha tākwātākwūni mā tro mātā sas ia nahātātāien sākīmīahā. Hīāukurān mā rīpko mhā kīmīahā āpā hiamregi nāmisāien me iamīnha irā. ¹³ Mātā ramasan mā rerīmīahā tragien tī nāri nā mā nāmisāien me i hiamregi hāmwhēn a ia sāmāme Kristo rīmāregi. Trīni mīnuā hīamo iamīnhi irā, nānā rerīmīahā tragien pīk anan nāpīn tukātōni in rier pehe ia nīskāiēn sāvānhi. ¹⁴ Trīni mīnuā nārmama kamhāni arāha kīmīahā tī nāghi Kristo, nānā, rerīmīahā tragien, tī nāri nā mā Nānīm wīn asori sāvāi Kumwesān ramarā ia kīmīahā. ¹⁵ Mātā rārāha mā kīmīahā riti rousi āpūne iārmama, uā rakres, uā rārui loa, uā rāni neikuāien mamourāha nāghi iārmama irā. Trīni mīnuā kīmīahā riti ro iamīnhi irā, ratukwatukw a mā tuko nāmisāien min. ¹⁶ Mātā trīni mīnuā kamo nāmisāien m kīmīahā

4:2: 1Jon 2:16   **4:3:** Efes 2:2-3   **4:5:** Wok Me 10:42   **4:6:** Rom 8:10, 1Kor 5:5   **4:7:** Rom 13:11-12, 1Kor 10:11, 1Jon 2:18   **4:8:** 1Pit 1:22, Jem 5:20   **4:9:** Hip 13:2   **4:10:** Rom 12:6-8
4:11: 1Kor 10:31   **4:12:** 1Tes 1:6-7   **4:13:** Wok Me 5:41, Rom 8:17, 2Tim 2:12, Jem 1:2   **4:14:** Sam 89:50-51, 1Tes 2:20   **4:16:** Wok Me 11:26, Fil 1:20

riti ti nəri nə mə in iərmama riti səvəi Kristo, ramasan mə iərmama nəha trəpwəh naurisien, mətə pwəh in rini nəghi Kristo muvehi utə Kumwesən irə.

¹⁷ Iakani iamihni irə ti nəri nə mə nəpən sə Kumwesən trəkiri noien me səvəi nərmama irə ruvəuvehe nəha təkwtəkwni, nənə in trukupwən məkiri noien me səkitaha nərmama səməme samarə ia nəkwai nimwə səvənhi. Trini minuə rukupwən ia kitaha, nənə trəfo ia nərmama səməme kamhərui nəgkiariien amasan səvənhi? In trəkiri noien me səvənraha kurirə ikin, mo riskai mwi minraha məpi raka. ¹⁸ Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Trini minuə rəknekən ti nərmama atukwatukw me mə tuhəuvehi nimiruien, nənə rəfo ia nərmama səməme həkisiai mhə Kumwesən mamho noien ərəha, irəha tuhəfa mhəuvehi nimiruien?”

¹⁹ Ro iamihni irə nərmama səməme kamhəregi nəmisəien, mətə ti nəri nə mə nətərigien səvəi Kumwesən, ramasan mə irəha tuhaməmwur pen ia noien amasan, nənə, mhəmri pen nimiruien səvənraha ia rəgi Kumwesən mə trətui amasan tukwe. Irəha həkukurən nətigiteien irə. In Kumwesən rino neiai mine tīprənə mine narimnari me pam.

5

Nəvəhagien revən ti elta me səvəi nəfwakiiən mine ntəmaruə me

¹ Nənə iakokeikei mə takəgkiari kwopti m kimiaha elta me səvəi nəfwakiiən. Iou elta riti səvəi nəfwakiiən iakəmwhen a ia kimiaha. Iakinətoni Kristo ia nənimek nəpən riregi nəmisəien me ia nīpwrən. Narimnari asori me i ripko mhə tui həier pehe iou mwi takətoni. ² Kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan ti nərmama me səvəi Kumwesən səməme in rinəmri irəha ia rəgimiahaha. Irəha həmwhen ia sipsip me səvənhi. Rərəha mə tihətui amasan ti nirəha rerimiahaha rəpwəh nagienien, mətə tihətui amasan ti nirəha rerimiahaha ragien rəmwhen Kumwesən rokeikei. Nənə rerimiahaha trəpwəh nīrhien mə tihəuvehi mane irə. Mətə tihətui amasan a ti nirəha ti nəri nə mə rerimiahaha ramagien mə tihəsitu. ³ Nənə rərəha mə tihəfiəutə kimiaha me, mamhərimənu ia sipsip me i səməme Kumwesən rinəmri irəha ia rəgimiahaha, mətə tiho noien sə ratukwatukw mamasan mə irəha həkukurən nətonien mhesi pen noien səkimiahaha. ⁴ Iəmə sə rasori anan ia nərmama səməme kamhətui ti sipsip me trier pehe, nənə nəpən nəha in trəgnəgini kimiaha muvei pehe nasoriiən m kimiaha sə tīpkiwən mhə.

⁵ Ia noien a mwi nəha kimiaha ntəmaruə me tihaməkeikei mhəsiai elta me səvəi nəfwakiiən. Kimiaha pam anan tihəuvehi irapw nətərigien səkimiahaha reiwaiu mhasitu ia kimiaha me, ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kumwesən rerin ripkagien mhə ti nərmama səməme kamhəfiəutə ia nirəha, mətə raməriari pen namasanien səvənhi m nərmama səməme kamhəuvehi irapw irəha.”

⁶ Ro pen kimiaha tihəuvehi irapw atukw kimiaha, mharə tegin rəgi Kumwesən əsanin, mə in truvehi utə kimiaha ia nəpən atukwatukw səvənhi.

⁷ Nənə tihəuvehi pam katipə pəmpəm me səkimiahaha mhəuvehe mhəmri pen m Kumwesən ti nəri nə mə nəpən me rerin ramrhi kimiaha.

⁸ Hətui mhətui amasan ti nəri nə mə iəremhə asori Setan raməmwəki kimiaha. In rəmwhen ia laeon riti sə raməkri asori mamavən mamətui iərmama mə trəni. ⁹ Tihərer əknekən ia nahatətəien səkimiahaha mhəpwəh nəsəniien in, ti nəri nə mə hiəkukurən mə ia kwopun me pam ia tīprənə i kamo

4:17: Jer 25:29, 2Tes 1:8   **4:18:** Luk 23:31   **4:19:** Sam 31:5   **5:1:** Rom 8:17   **5:2:** Jon 21:15-17, Wok Me 20:28, Flm 14, Taet 1:11   **5:3:** 2Kor 1:24, Fil 3:17, Taet 2:7   **5:4:** Hip 13:20, 1Kor 9:25   **5:5:** Efes 5:21, Jem 4:6   **5:6:** Mat 23:12, Jem 4:10   **5:7:** Sam 55:22, Mat 6:25-30   **5:8:** 1Tes 5:6   **5:9:** Efes 6:11-13, Jem 4:7

nəmisəien m piəvtaha me ti nəghi Iesu rəmwhen a ia nəmisəien me i kamo m kɪmiaha.

¹⁰ Kumwesən in nukune namasanien me pam. In rɪnəkwein ia kɪmiaha hiəuvehe mho kuatia kɪmiaha Kristo mə tiharə kɪmiaha min ia nasorien səvənhi sə trɪpkiwən mhə. Kurirə ia nəmisəien kwakwa nəha hiamregi, in tromasan kɪmiaha, məmri əknekɪn kɪmiaha hiəuvehe mhəskai mhəpwəh nikiukiuien. ¹¹ Pwəh in rərɪmənu ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamɪnhi.

Nəgkariien sampam

¹² Saelas i kɪmrau min, iakamətoni mə in piəvtaha riti iakukurən nətigiteien irə, in rɪnasitu ia nirak mɪrai pen nəgkariien səiou ia nəkukuə i. Iakamərhi pehe nəkukuə i tukumiaha, məmərɔwi əknekɪn kɪmiaha, mani irapw mə in i namasanien pərhiən səvəi Kumwesən tihərer əknekɪn irə. ¹³ Pran sə ramarə ia Pabilon^a Kumwesən rɪmərɔfi kɪmiaha min, in rani ramasan tukumiaha, nənə nərik Mak, in mwi rani ramasan tukumiaha. ¹⁴ Tihəni ramasan tukumiaha me, mhakei m kɪmiaha me ia nakeien sə rahatən nokeikeien. Pwəh nəmərɪnuien tramarə tukumiaha pam nərmama me səvəi Kristo.

5:10: 1Tes 2:12, 1Tes 1:6   **5:13:** 2Tim 4:11   **a 5:13:** Ia vas 13 Pita rini nəgkariien i mə, “Pran sə ramarə ia Pabilon.” Ripko mhə Pabilon taon asori nəha Oltestamen raməgkari irə, mətə rosi Pita rani Pabilon in taon nəha Rom. Pran sə ramarə fwe ikin in nəha nakalasia me səvəi Iesu Kristo ia taon nəha.
5:14: 1Kor 16:20

Seken Pita

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəpɪn riti ipaka ti nuk 66, Pita rɪrai nəkukuə sə ro kəru irə revən ti nakalasia me fwe profens nəha kani mə Esia Maenor. Nəmisəien sə kinamo ia nakalasia me nəha fwe Esia Maenor rino sampam. Mətə nahatən eikuə me həuvehe mwi ti nirəha. Pita rini pen ti nakalasia me mə irəha tuhəukurən amasan nari nənə mhərer əknekɪn ia nahatətəien səvənraha. Noien nəha trəkoui raka nahatən eikuə me ti nirəha. Pita rini pen mə Kumwesən trouraha nahatən eikuə me. Ti nəri nə mə Iesu Kristo truvehe mwi, Pita rini pen ti nakalasia me mə tuharə ia narəien sə ro ikinan.

¹ Iou Saemon Pita, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo, nənə, iou aposol riti səvənhi.

Iakamrai nəkukuə i m kimiaha nərmama me səməme hiaməuvehi nahatətəien riti sə krouamasan pik rouəmnəmwhen a ia nahatətəien səkimaha. Hiaməuvehi nahatətəien ia noien atukwatukw səvəi Kumwesən mine iərmama sə rauvehimiru kitaha Iesu Kristo.

² Pwəh namasanien mine nəmərɪnuien krouvehe rouasori mwi tukumiaha ti nəri nə mə hiəukurən Kumwesən mine Iesu Iərimənu səkitaha.

Noien me nərmama tuho trahatən pen mə irəha həukurən amasan Iesu Kristo

³ Ia niskaiien səvəi Kumwesən, in ruvei pehe m kitaha narimnari me pam səməme tsaməkeikei mhəuvehi səvəi nimiruien mine noien me səməme hatukwatukw nənə rerɪn ragien tukwe. Narimnari me nəha həməier pehe tukutaha ti nəri nə mə kitaha səukurən Kumwesən sə in rinəkwein kitaha mə tsəuvehi pəri nasoriien səvənhi mine namasanien səvənhi. ⁴ Ia narimnari me nəha, in riməuvei pehe m kitaha promes keikei me səvənhi hasori pik. In riməuvei pehe promes me i mə tihəuvehi pwəh hasitu ia kimiaha hiaraka ia noien ərəha me səvəi tɪprənə i səməme kamhouraha nərmama ti nəri nə mə irəha hokeikei pik mə tuho, nənə hiəukurən nuveheien mho kuatia ia nimiruien səvəi Kumwesən.

⁵ Ro iamɪnha irə kimiaha tihaməkeikei mhousari mhakutan pen noien me i ia nahatətəien səkimiaha. Tihəkupwən mhakutan pen noien amasan, nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nukurənien, ⁶ nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi noien i sə hiaməkoui atukw kimiaha, nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nərerien sə hiamərer əknekɪn irə ia nəpɪn me, nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi noien i sə hiamo narimnari me səməme Kumwesən rokeikei, ⁷ nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nokeikeiien i sə hiamokeikei piəvtaha me irə, nənə, nəpɪn hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nokeikeiien i sə hiamokeikei nərmama me pam irə. ⁸ Ramasan mə tiho noien me nəha. Nəpɪn noien me nəha rasori pik ia nimiruien səkimiaha, ro kimiaha hiəpkarə auər a mhə, mətə kimaha tihəukurən amasan Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, nənə nimiruien səkimiaha trukua mo kwənkwan. ⁹ Mətə iərmama sə ripko mhə noien me nəha in rəmwhen iərmama sə nənimen rɪfwə ko ripkəti pen mhə isipwɪn, nənə in rinenouenou mə Iesu rinaikuas raka noien ərəha me səvənhi səməme in rino fwe kupwən.

¹⁰ Ro iamɪnhi irə piak me tihaməkeikei mhousari əknekɪn mə tiho noien me nəha, nənə ramahatən pen mə Kumwesən rimərɪ pərhiən kimiaha, məkwein kimiaha mə kimiaha nərmama me səvənhi. Ro pen trini minuə hiamo

noien me naha ko hiapkimwei mhə nəp̄in riti. ¹¹ Nənə nəp̄in Iesu Kristo lərimənu səkitaha truvehē irə, in truvehimiru kimiaha, nənə, məseni kimiaha hiəuvnimwə ia nitətə səvənhi sə in trərimənu irə ia nuk nuk me.

Nəgkiariien səvəi profet me ia Nəkukua Ikinan

¹² Ro pen nəp̄in me pam takaməkeikei mo a pwəh rerimiaha ramrhi narimnari me i, nəri auər a mə hiəukurən nənə mamhərer əknek̄in ia n̄ipərhiēnien sə hiəuvəuvehi raka. ¹³ Nəp̄in iakam̄iru ihi ia n̄ipwrak i, rerik ramrhi mə ratukwatukw mə takini nəgkiariien i məsuəpwiri kimiaha irə pwəh rerimiaha ramrhi, ¹⁴ ti nəri nə mə iakukurən mə tr̄ipko mhə tui iakemhə, məpwəh n̄ipwrak i rəmwhen ia Iesu Kristo lərimənu səkitaha ruvəni pehe raka tukw iou i. ¹⁵ Nənə takaməkeikei məmwur naha təkwtəkwuni mə tihəpwəh nenouenouien ia narimnari me i nəp̄in iakuvamhə raka mier ia t̄iprənə i.

¹⁶ Nəp̄in iahaməni irapw tukumiaha mə Iesu Kristo truvehē mwi ia n̄iskaiien, iahəpk̄ini mhə kwənagei me irə səməme iərmama rani a ia nətərigien səvənhi, mətə kimrahar iaharənətoni atukwatukw ia nən̄imemrahar n̄iskaiien mine nukuraanien asori səvənhi. ¹⁷⁻¹⁸ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən, kimrahar^a iahamaravən ia təkūər ikinan kimaha Iesu. Ia nəp̄in naha Tata Kumwesən ruvei pen n̄isiaien m Iesu, nənə mo nukuraanien rəhiapw mier ia n̄ipwran, nənə reri Kumwesən r̄ini mə, “In i nər̄ik keikei, rerik ragien pik tukwe.” Kimrahar iaharregi nəgkiariien naha ruku pen fwe ia neiāi muvehē.

¹⁹ Kitaha səukurən mwi mə nəgkiariien səvəi profet kupwən me ro n̄ipərhiēnien. Ramasan mə kimiaha tihətərig amasan irə ti nəri nə mə nəgkiariien səvəi profet kupwən me rəmwhen ia laet sə raməhiapw ia nəpitəvien. Laet naha traməhiapw iam̄inhi irə meste ruvəran pen ia nəp̄in asori naha nənə koufətətēiə rutə ia rerimiaha. ²⁰ Nəri sə tihəkupwən mhəukurən ro iam̄inhi irə. Nəgkiariien me pam səvəi profet me ia Nəkukua Ikinan riti riwən in nəgkiariien atukw səvəi profet riti. ²¹ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə profet me hənəpk̄ini irapw mhə nətərigien atukw səvənraha, mətə irəha nərmama səməme Nən̄imw̄in Ikinan riri irəha mo irəha hən̄i irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Kumwesən.

2

Nahatən eikuə me Kumwesən trouraha irəha

¹ Mətə fwe kupwən profet eikuə me naha ik̄in ia reri nəkur Isrel. Ia noien a mwi naha kimiaha tihətoni nahatən eikuə me ia rerimiaha. Irəha tuhəuvehe afafa, mhahatən kimiaha ia neikuəien me səməme tuhouraha nari. Irəha tuhəni mə rekəm r̄ipko mhə Iesu in iəmə asori sə r̄inərəku raka irəha meivinari ia n̄irəha. Ti noien naha kamho Kumwesən trouraha akwauakw irəha. ² Nərmama həp̄ik tuhəkurirə pen nahatən eikuə me naha ia noien ərəha sə irəha kamho ramo naur̄isien. Ro iam̄inhi irə nərmama nepw̄in mwi tuhəni ərəha suatuk səvəi n̄ipərhiēnien. ³ Ti nəri nə mə nahatən eikuə me naha hokeikei pik mane, irəha tuhəni neikuəien me m kimiaha mə tihəuvei pen mane m̄inraha. Kumwesən ruvəni raka tui ia Nəkukua Ikinan mə trərpw̄in noien ərəha me səvənraha, nənə, m̄inərər mwatuk mə trouraha irəha məpwəh napriien.

⁴ Kimiaha hiəukurən. Fwe kupwən, nəp̄in nagelo me nepw̄in hənə noien ərəha, Kumwesən r̄ipkəkwtəm̄hiri mhə nərpw̄inien səvənraha, mətə r̄inərihi

---

1:12: Jut 5   **1:13:** 2Tes 3:1   **1:14:** 2Kor 5:1, Jon 21:18-19   **1:16:** Mat 17:1-5   **1:17-18:** Mat 17:5   ^a **1:17-18:** Irəhar nə Pita, Jemes, mine Jon   **1:21:** 2Tim 3:16, 1Pit 1:11   **2:1:** Mat 24:11, Jut 4   **2:3:** Rom 16:18, 1Tes 2:5   **2:4:** Jut 6

irəha ia jen, mərarki pen irəha ia kwopun riti fwe inhəripw^a mə tuhamarə ikin ia nəpitəvien meste nəpin in trərpwin noien ərəha me irə. ⁵ Nənə Kumwesən ripkəkwtəmhiri mhə nərpinien səvəi nərmama kupwən me səməme kamhərui nəkwən ia nəpin səvəi Noa, mətə rinouraha irəha ia nui asori. Mətə Noa rīməni irapw nəgkiariien səvəi noien atukwatukw, nənə Kumwesən ruvehimiru in mine nərmama me səvənhi irəha pam sefen. ⁶ Nənə Kumwesən rino nərpinien ti nərəhaien səvəi nəkur Sotom mine Komora, rīməuvani taon mi nəha ia napw krouo nīmwrakw ia nirau. In ro iaminha irə mə trahatən nəfe tro m nərmama səməme kamhərui nəkwən. ⁷ Mətə in rīməuvehimiru Lot. Iəmə nəha in iəmə atukwatukw, nənə rerin raməmisə ti noien ərəha sə ramo naurisien səvəi nəkur ərəha me nəha ikin. ⁸ In ramarə irəha mınraha, mamətoni noien ərəha me nəha kamho, mamregi nəgkiariien ərəha me nəha kamhəni, ia nəpin me pam rerin sə ratukwatukw raməmisə pik tukwe. ⁹ Narimnari me nəha ramahatən mə Iərimənu rukurən nuvehimiruien nərmama me səməme kamhəsiəi in, mamho noien me sə in rokeikei, nənə rukurən nipeki rakaien irəha ia nərəhaien sə kamharə irə. Mətə nərmama səməme həkətukwatukw mhə Kumwesən rukurən nərpinien noien ərəha me səvənraha təkwtəkwuni, marə mo tukuahag mwi irəha rəmwhen ia nərmama ia kalapus, mamevən meste in truvei pen nərpinien sampam mınraha ia nəpin kurirə. ¹⁰ Kumwesən truvei pen nərpinien m nərmama ərəha me pam, mətə truvei pen nərpinien asori mınraha nəha səməme kamhesi pen noien əmkemik me nıpwranraha rokeikei pik, mamhətə ərəha nasorien sə kauvehi kamərimənu irə.

Nahatən eikuə me nəha səməme iakaməgkiari ia nırəha, irəha kamhərpwi irəha, mamho kəkəpwənraha, mamhəni nəgkiariien ərəha me ia nagelo me ia neiai mhəpwəh nehekirien. ¹¹ Nəri auər a mə nagelo me nəha irəha həkai nənə nəgsenraha rasori məpi raka nərmama me nəha, mətə irəha həkini ərəha mhə irəha riti ia nəmri Iərimənu. ¹² Mətə nahatən eikuə me nəha kamhəni ərəha narimnari me səməme irəha həkukurən mhə. Irəha həmwhen ia nəri əprmin me nətərigien səvənraha riwən, mətə kamho a nari sə hokeikei. Nəri əprmin me nəha kıməkwhi irəha mə kwənkru trousi tərini irəha, kousi əpune irəha. Kumwesən trouraha mwi nahatən eikuə me nəha rəmwhen ia nəri əprmin me nəha.

¹³ In trərəku irəha ia nərəhaien ti nəri nə mə irəha hənə nərəhaien m nərmama. Ia nətəien səvənraha noien i ramasan pik mə ia rukwəsikər tuhəni pik nari mhənımwı pik. Irəha həmwhen ia tinari əmkemik, uə təmwiki nımwəpw sə ramo auris kımiaha. Irəha həuvehe mhəni nari kımiaha mınraha, mətə kamheikuə ia kımiaha rerınraha ragien a. ¹⁴ Ia nəmrinraha kamhətə pik nıpran me, mamhakres irəha, mhəkəpwıs mhə ia noien ərəha. Irəha kamhəvi nərmama səməme nətərigien səvənraha ripkiskai mhə mə tuhəvən mhə noien ərəha. Rerınraha rokeikei pik mane. Kinahatən amasan irəha irə. Irəha nıpwənəti nərəhaien Kumwesən raməkwein ərəha ia nırəha! ¹⁵ Irəha hənəpwəh suatuk sə ratukwatukw, nənə mhəikou mamhesi pen suatuk səvəi Palam tini Peor, iərmama sə rokeikei pik nuvehien mane ia noien ərəha. ¹⁶ Mətə togki riti rınəski ti noien ərəha me səvənhi. Kıtaha səukurən mə togki ripkəgkiari mhə, mətə Kumwesən rino togki rəgkiari ia reri iərmama mə trınise noien ikou səvəi profet nəha.

^a **2:4:** Ia nəgkiariien Krik, kwopun nəha inhəripw sə Pita rani nəghin nə Tartaros. Nəkur Kris həməni kwopun nəha mə kwopun kamərpwin noien ərəha me ikin səvəi nənımwın ərəha me mine nərmama me səməme hənərui nəkwai Kumwesən. **2:5:** Jen 6-8, 8:18, 2Tes 3:6 **2:6:** Jen 19:24, Jut 7 **2:7:** Jen 19:1-16 **2:9:** 1Kor 10:13, Jut 6 **2:10:** Jut 7-8,16 **2:11:** Jut 9 **2:12:** Jut 10 **2:13:** Jut 12 **2:15:** Nam 22:7, Jut 11, Rev 2:14 **2:16:** Nam 22:28-35

17 Nahatən eikuə me nəha həmwəhen ia nəmri nui me səməme hənamə, uə nəpuə sə nīmətagi rīməpeki raka nənə nesən riwən irə. Kumwesən rīnəpnəpenə raka ia nəpītəvien asori mə səvənraha. 18 Irəha kamhəfiəutə ia nīrəha me, mamhəni nəgkiariien arməri me, mamhəvi nəmə me səməme həpkaraka a i ia nəkur kamharə ia nəpītəvien mə tuhəuvehe mho noien ərəha me sə ramo naurisien nīpwranraha rokeikei pik. 19 Irəha kamhəni pen ti nəmə me nəha mə tukeivinari ia nīrəha, mətə nahatən eikuə me nəha irəha slef me səvəi noien sə ramouraha nərmama. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmama riti in slef səvəi nəfe noien sə ramərimənu irə. 20 Iesu Kristo in Iərimənu səkitaha, nənə, in mwī Iərmama sə rauvehimīru kitaha. Nərmama səməme həukurən in həukurən narakaien ia noien əmkemik me səvəi tīprənə i. Mətə mə hərərig pen mwī kurirə ikīn, noien me nəha hərkwī mwī irəha, mamhəuvehi irapw nīskaiien səvənraha, tuharə ia narəien sə rərəha məpi raka narəien sə kupwən. 21 Trīni mīnuə irəha hamreirei anan suatuk səvəi natukwatukwien, ramasan pik məpi raka mə irəha həuvəukurən suatuk nəha nənə kurirə irə həuvsini pen təkutanraha ia nəgkiariien ikinan sə Kumwesən rīməuvei pen mīnraha. 22 Noien səvəi nərmama me nəha ramahatən mə nəgkiariien i kamīni rerīn ro nīpərhiēien: “Kuri reuə mīrərig pen maməni newəien səvənhi. Kīnəvərui raka pikə revən mamaru mwī ia nəmtigei.”

3

Nəpīn nəha kani mə nəpīn səvəi Iərimənu

1 Nərmama keikei me, in i nəkukuə səiou sə ro kəru irə rauvehe tukumi-aha. Iakimərai irau pəri mə takəsūəpwiri nətərigien atukwatukw səkimiaha ia nīrau, pwəh rerimīaha ramrhi 2 nəfe profet ikinan me fwe kupwən haməkupwən mhəni irapw mə tuhəier pehe mīne nəgkiariien i Iərimənu sə rauvehimīru kitaha rīməni pehe tukumīaha ia tərhui aposol me səkimiaha.

3 Nəri sə tihəkupwən mhəukurən ro iamīnhi irə. Tramevən ipaka ti nəpīn sampam nərmama nepwīn tuhəuvehe irəha tuhamesi pen nəfe noien ərəha me nətərigien səvənraha rokeikei. Irəha tuharis ia Kumwesən, 4 mhəni mə, “Rəfo? Rīməni mə truvehe mwī, mətə in pəku? Nəpīn kaha me səkitaha həmamhə meste pehe nəha təkwtəkwuni narimnari me pam həpkopəiti mhə kamho a iamīnhi irə. Fwe kupwən anan, nəpīn kīno tīprənə meste pehe təkwtəkwuni, narimnari me pam kamho a nari kuatia.” 5 Kamhəni iamīnha irə mətə irəha həpkokeikei mhə mə tuhətərig fwe tui anan ia nəgkiariien səvənhi Kumwesən ro neiai mīne tīprənə, nənə mo tīprənə rutə ia kurkwai nui, muvehi nui mo kwopun me pam ia təkure tīprənə irə, 6 nənə marə makīətənimw mwī tīprənə kupwən, mouraha ia nui nəha. 7 Nəgkiariien nəha səvəi Kumwesən raməkwtəmhiri neiai mīne tīprənə krauarə təkwtəkwuni. Irau trouarə roueste nəpīn in truvani irau ia napw ia nəpīn sə in trərpwīn noien ərəha me irə səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwān, mouraha irəha.

8 Mətə nərmama keikei me, tihəpwəh nenouenouien nari kuatia i mə ia nətərigien səvəi Iərimənu nəpīn kuatia rəmwəhen ia nuk wan-taosen, nənə nuk wan-taosen rəmwəhen ia nəpīn kuatia. 9 Nərmama nepwīn rerīnraha rīrhi mə Iərimənu ramo tīpwə ti noien nəgkiariien səvənhi ruvehe mukuə, mətə rīpko mhə iamīnhi irə. In ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwīs mə trameitenhi kimīaha. In rəpwəh nokeikeien mə iərmama riti tremhə kouraha in, mətə

2:17: Jut 12:13   2:18: Jut 16   2:19: Jon 8:34   2:20: Mat 12:45   2:21: Luk 12:47-48   2:22: Prov 26:11   3:1: 2Pit 1:13   3:2: Jut 17   3:3: 1Tim 4:1, Jut 18   3:4: Aes 5:19, Esik 12:22, Mat 24:48   3:5: Jen 1:6-9   3:6: Jen 7:11-21, 2Tes 2:5   3:8: Sam 90:4   3:9: Hab 2:3, 1Tim 2:4

rokeikei mə nərmmama pam tuhərərīg ia noien ərəha me səvənraha mhəuvehe tukwe.

¹⁰ Mətə nəp̄in i kani mə nəp̄in səvəi lər̄imənu truvehe rəmwhen ia rakres. Ia nəp̄in nəha, tsəregi nur̄igr̄igien asori. Kəpuapen triwən. Napw trahi meri mine məkwə mine kəməhau me. Irəha tuhar̄is mhəiwən. Nənə nəpnəpanien tro tiprənə mine narimnari me pam kamharə irə tuhəiwən.

¹¹ T̄i nəri nə mə Kumwesən trouaha pam narimnari me nəha ia noien nəha, hiəukurən mə tihəfarə irə. Kimiaha tihaməkeikei mharə ia narəien sə ro ikinan i, mamho narimnari me səməme Kumwesən rokeikei, ¹² mamheitenhi nəp̄in i kani mə nəp̄in səvəi Kumwesən, nənə, mamhəmwur ia noien wok sə tro nəp̄in nəha truvehe akwauakw. Ia nəp̄in nəha nəpnəpanien tro kəpuapen mouraha narimnari me pam irə. Nənə napw trahi meri mine məkwə mine kəməhau me. Irəha tuhar̄is mhəiwən. ¹³ Mətə kitaha sameitenhi nəgkiariien səvəi Kumwesən mə truvehe mukuə. In r̄iməni mə tro neiai vi mine tiprənə vi, kwopun riti sə narimnari me hatukwatukw a tuhamarə ikin.

¹⁴ Ro pen nərmmama keikei me, t̄i nəri nə mə hiameitenhi narimnari me i tihousari əknek̄in mə Kumwesən trəpwəh nətoniien nəmkek̄ien riti ia n̄im̄iruien səkimiaha, uə noien ərəha riti triwən ia n̄im̄iruien səkimiaha, nənə tiharə ia nəm̄er̄inuien kimiaha min. ¹⁵ Tihaməkeikei mhəukurən mə nətər̄igien səvəi lər̄imənu səkitaha rəpwəm̄wis t̄i neitenhiien kitaha. In ramo mə truvehim̄iru nərmmama nepw̄in mwi. Rəmwhen ia nəgkiariien sə piəvtaha keikei Pol r̄imərai m kimiaha mesi pen nukurənien sə Kumwesən r̄iməuvei pen min. ¹⁶ Ia nəkukuə me pam səvənhi raməgkiari ia narimnari me nəha. Ia nəkukuə me nəha, narimnari me nepw̄in nəha ikin həknek̄in t̄i nukurənien. Nərmmama səməme hərəirei nari nətər̄igien səvənraha ramaiuaiu, irəha kamhəuvsini nəgkiariien me səvəi Pol, ia noien a mwi nəha irəha kamhəuvsini mwi nəgkiariien me nepw̄in ia Nəkukuə Ikinan. Nənə Kumwesən trouaha irəha tukwe.

¹⁷ Ro iam̄inhi irə, nərmmama keikei me, t̄i nəri nə mə kimiaha hiəuvəukurən raka nəri i kurirə rier pehe, tihaməkeikei mhəsiari kamo nəgkiariien ərəha me səvəi nərmmama səməme kamhərui nəkwai Kumwesən həvi raka kimiaha ia kwopun səkimiaha hiamərer əknek̄in ikin, nənə, hiəmwei. ¹⁸ Mətə tihəuverə ia namasanien mine nukurənien səvəi lər̄imənu səkitaha Iesu Kristo. In nəha iərmmama sə rauvehim̄iru kitaha.

Pwəh nasoriien revən tukwe in ipwet mine ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iam̄inhi!

Fas Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti sə Iesu rokeikei pik. In rirai nəkukuə me i Jon, Fas Jon, Seken Jon, mine Namba Tri Jon. In rirai nəkukuə me nəha ipaka ti nuk 90. Fas Jon rəvəhag m nakalasia me mini mə irəha tuhaməkeikei mhəsiari ti nahatən eikuə me kamo nahatən eikuə me həkoui irapw irəha ia suatuk atukwatukw. Nahatən eikuə me nəha kamhəni mə Iesu rīpko mhə in Kristo, Tini Kumwesən. Həni mə Kumwesən rīpkuvehe mhə mo in iərmama rəmwhen ia kitaha. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Iesu in Kumwesən mine in mwī iərmama. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me pwəh hərəer əknekīn ia nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo mamho nokeikeien. In rini mə kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me, mamhəsiari nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Trini minuə samo iamīnha irə, səukurən mə kitaha nīpwnəti Kumwesən me.

Nægkiariien səvəi Nimiruien

¹ Nægkiariien i səkimaha raməvisau Nægkiariien sə rinarə raka fwe tui nəpīn tīprənə ramiwən ihi. Kimaha iahəuvəregi raka Nægkiariien nəha, mhətoni ia nənimemaha, mhəspau irə, mhərapī ia rəgimaha. Nægkiariien nəha in Nimiruien. ² Nimiruien i rīməier pehe tukumaha. Kimaha iahənətoni mhəukurən mə in nīpərhienien. Nənə təkwtəkwwuni iahaməni irapw Nimiruien Rerīn i tukumiaha. Fwe kupwən in rīnamarə irau Tata Kumwesən, nənə marə mier pehe tukumaha. ³ Iahaməni irapw tukumiaha narimnari me i iahənətoni mhəregi mə kimiaha tihəuvehe mho pəri nari kitaha m kimiaha. Pərhien kimaha iahamo pəri nari kimaha Tata Kumwesən mine Tini, Iesu Kristo. ⁴ Nægkiariien me i iahamrai rauvehe tukumiaha mə tro rerimaha ragien.

Navəniien ia nukuraanien

⁵ Nægkiariien i kimaha iahəregi in rīməni pehe tukumaha, nənə iahaməni pehe tukumiaha, mə Kumwesən in nukuraanien nəpitəvien riwən anan irə. ⁶ Trini minuə kitaha səni mə samo pəri nari kitaha min, mətə ia navəniien səkitaha samavən ia nəpitəvien, nənə sameikuə. Noien səkitaha rīpkesi pen mhə nəgkiariien sə ro nīpərhienien. ⁷ Mətə trini minuə ia navəniien səkitaha samavən ia nukuraanien rəmwhen in ramarə ia nukuraanien, nənə kitaha samo pəri nari, nite Tini, Iesu, ramaikuas raka noien ərəha me pam səkitaha, mo kitaha səmher. ⁸ Trini minuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, sameikuə atukw a ia kitaha me, nənə nəgkiariien sə ro nīpərhienien riwən ia kitaha. ⁹ Mətə kitaha səukurən nətigiteien ia Kumwesən, noien səvənhi ratukwatukw. Ro iamīnhi irə, trini minuə səni irapw noien ərəha me səkitaha min, nənə in trenouenou noien ərəha me səkitaha, maikuas raka noien me pam i səno həkətukwatukw mhə, mo kitaha səmher. ¹⁰ Trini minuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, samo Kumwesən mə in ieikuə riti, nənə nəgkiariien səvənhi riwən ia kitaha.

2

¹ Nīpwnətīk me. Iakamrai nəgkiariien me i tukumiaha mamīnise kimiaha mə tihəpwəh noien ərəha. Mətə trini minuə iərmama riti ro noien ərəha,

---

1:1: Jon 1:1-2,4, 1Jon 2:13-14   **1:2:** Jon 1:14   **1:4:** Jon 16:24   **1:5:** 1Tim 6:16, Jem 1:17   **1:6:** 1Jon 2:4   **1:7:** Jon 3:21, Aes 2:5, Hip 9:14, Rev 1:5, 7:14   **1:8:** Sam 32:5, Prov 28:13   **2:1:** Hip 7:25, 9:24

iərmama riti nəha ikin trasitu ia kitaha, məgkiari tukwini səkitaha m Tata Kumwesən. Iərmama nəha in nəha Iesu Kristo, in iəmə atukwatukw. ² In remhə niten raikuas raka noien ərəha me səkitaha. In rīpkemhə mhə mə niten traikuas raka əpa noien ərəha me səkitaha, mətə in remhə mwi mə niten traikuas raka noien ərəha me səvəi nərmama me ia tənəmtənə me pam.

³ Kitaha səfukurən mə səuvəuvehe mhəuvəukurən pərhiən Kumwesən? Trīni mīnuə samo nəgkiariien me səvənhi, noien nəha ramahatən pen. ⁴ Iərmama sə rani mə in rukurən Kumwesən mətə rīpko mhə nəgkiariien me səvənhi, in ieikuə, nənə nəgkiariien sə ro nīpərhiənien riwən irə. ⁵ Mətə trīni mīnuə iərmama riti ramo nəgkiariien səvəi Kumwesən, in pərhiən iərmama i ramokeikei Kumwesən ia noien sə ratukwatukw pam. Kitaha səfukurən mə səpwit əknekin ia Kumwesən? Noien i sə takini ramahatən pen. ⁶ Iərmama sə rani mə in rəpwit əknekin ia Kumwesən traməkeikei mavən ia navəniən kuatia nəha Iesu rīnavən irə.

Nəgkiariien vi

⁷ Nīpwnətik keikei me. Nəgkiariien i iakamrai m kīmiaha rīpko mhə nəgkiariien vi riti, mətə in nəgkiariien akuas sə hiəuvəregi raka kinani fwe nukunen. Nəgkiariien akuas i in nəgkiariien i sə hiəuvəregi raka. ⁸ Mətə ia nətoniien riti mwi, nəgkiariien i iakamrai rauvehe tukumiaha, in nəgkiariien vi. Kīnətoni ia suatuk vi riti ia nīmīruien səvəi Iesu mīne səkīmiaha ti nəri nə mə nəpitəvien rīnakurau mamevən, nukuraanien pərhiən ruvəuvehe maməhiapw.

⁹ Iərmama sə rani mə in ramarə ia nukuraanien mətə raməmwəki piəvni, in ramarə ihi ia nəpitəvien. ¹⁰ Iərmama sə ramokeikei piəvni in ramarə ia nukuraanien, nənə nari riti riwən ia narəien səvənhi tro in rapəti mīmwei. ¹¹ Mətə iərmama sə raməmwəki piəvni in ramarə ia nəpitəvien, mamavən ia nəpitəvien, mīreirei kwopun ramevən ikin, ti nəri nə mə nəpitəvien rəuiui nənimen.

¹² Nəkwərhakwərha me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, ti nəri nə mə Kumwesən rīnenouenou raka noien ərəha me səkīmiaha ti nəri Iesu rīno.

¹³ Tata me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, ti nəri nə mə kīmiaha hiəuvəukurən raka Iərmama sə rīnarə raka fwe tui nəpīn tīprənə ramiwən ihi.

Ntəmaruə me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, ti nəri nə mə kīmiaha hiəuvəuvehi irapw raka nīskaiien səvəi iəremhə ərəha Setan.

¹⁴ Nəkwərhakwərha me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, ti nəri nə mə kīmiaha hiəuvəukurən raka Tata Kumwesən.

Tata me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha, ti nəri nə mə kīmiaha hiəuvəukurən raka Iərmama sə rīnarə raka fwe tui nəpīn tīprənə ramiwən ihi.

Ntəmaruə me. Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiaha,

ti nəri nə mə kīmiaha hiəskai,

nəgkiariien səvəi Kumwesən ramarə ia rerīmiaha,

nənə hiəuvəuvehi irapw raka nīskaiien səvəi iəremhə ərəha Setan.

Tīprənə i mīne noien me kamo ia tīprənə i

¹⁵ Tihəpwəh nokeikeiien noien me səvəi tīprənə i uə narimnari me səvəi tīprənə i. Trīni mīnuə iərmama riti rokeikei noien me səvəi tīprənə i, in

ripkokeikei pərhien mhə Tata Kumwesən. ¹⁶ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə nəp̄in me pam nərmama me səvəi t̄iprənə i kamho nəfe noien ərəha n̄ipwranraha rokeikei. Nəp̄in me pam rer̄inraha ramevən ia nəfe nənimenraha rətoni hokeikei mə tuhəuvehi. Irəha kamhərpwi irəha ti nautə me səvənraha. Noien me pam nəha həpkuku pen mhə ti Tata Kumwesən, mətə kamhəuku pen ti t̄iprənə i. ¹⁷ Noien me səvəi t̄iprənə i m̄ine narimnari me nərmama səvəi t̄iprənə i hokeikei hənəməuvehe tuhəiwən, mətə iərmama sə ramo nəkwai Tata Kumwesən ramarə rer̄in.

Profet eikuə me

¹⁸ N̄ipwnət̄ik me. Nəp̄in sampam i samarə irə. Kimiaha hiəuvəregi raka mə iərmama riti truvehe məmwəki p̄ik Kristo. Təkwtəkwni m̄ine nəha nərmama həp̄ik səməme kamhəmwəki p̄ik Kristo həuvəuvehe raka. Noien i ro nukurənien i tukutaha səukurən mə pərhien nəp̄in sampam i samarə irə. ¹⁹ Nərmama me nəha hənəpwəh kitaha mhəier, ti nəri nə mə ripko mhə irəha nərmama me pərhien sək̄itaha. Tr̄ini m̄inuə irəha nərmama pərhien me sək̄itaha ko kamhərip̄in, mamharə kitaha m̄inraha. Mətə irəha hənəpwəh kitaha mhəier, mho nukurənien i mə ripko mhə irəha nərmama me pərhien sək̄itaha.

²⁰ Mətə kimiaha hiəuvəuvehi raka Nən̄imw̄in i Kristo Ikinan rinətəgi pen ia kimiaha, ro pen kimiaha pam hiəuvəukurən nari. ²¹ Ripko mhə iakamrai nəgkariien i rauvehe tukumiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəreirei nəgkariien sə ro n̄ipərhienien, rekəm. Mətə iakamrai nəgkariien i rauvehe tukumiaha ti nəri nə mə hiəuvəukurən raka nəgkariien sə ro n̄ipərhienien, nənə hiəukurən mwi mə neikuəien riti ko ripkuku pen mhə irə. ²² Sin in ieikuə? Iərmama sə rani mə ripko mhə Iesu in Kristo in ieikuə. Iərmama iam̄inhi irə in raməmwəki p̄ik Kristo, mani neikuəien ia Tata Kumwesən m̄ine T̄ini. ²³ Iərmama sə rani neikuəien ia T̄ini Kumwesən, Tata Kumwesən ripkarə mhə tukwe. Mətə iərmama sə rani irapw T̄ini Kumwesən, Tata Kumwesən in mwi ramarə tukwe.

²⁴ Nəgkariien nəha kimiaha hiəməregi kinani fwe nukunen tihətui amasan tukwe pwəh rəpwit əknek̄in ia rer̄imiaha ia nəp̄in me. Tr̄ini m̄inuə nəgkariien nəha hiəməregi kinani fwe nukunen rəpwit əknek̄in ia rer̄imiaha nəp̄in me, kimiaha mwi tihəpwit əknek̄in ia T̄ini Kumwesən m̄ine Tata səvənhi. ²⁵ Nənə in i nəri Kumwesən riməni mə traməkeikei muvei pehe m kitaha: n̄im̄iruien rer̄in.

²⁶ Iakamrai nəgkariien i rauvehe tukumiaha, maməgkari ia nərmama me nəha səməme kamhəmwur mə tuheikuə ia kimiaha. ²⁷ Kimiaha hiəuvəuvehi raka Nən̄imw̄in sə Kristo rinətəgi pen ia kimiaha. Nən̄imw̄in nəha rinarə raka ia kimiaha ro pen hiəpkətui mhə mwi iərmama riti mə trahatən kimiaha. Mətə nən̄imw̄in sə Kristo rinətəgi pen ia kimiaha ramahatən kimiaha ia narimnari me pam. Nənə narimnari me nəha ramahatən kimiaha irə ro n̄ipərhienien ripko mhə neikuəien. Ro iam̄inhi irə tihəpwit əknek̄in ia Kristo rəmwhen ia Nən̄imw̄in nəha rinahatən kimiaha irə.

N̄ipwnət̄i Kumwesən me

²⁸ Ouəh n̄ipwnət̄ik me. Tihəpwit əknek̄in ia Kristo mə nəp̄in in trier pehe irə kitaha tsəpwəh nehek̄irien, ia nuveheien səvənhi kitaha tsəpwəh naur̄isien

2:16: Rom 13:14, Jem 4:16, 1Tes 2:11   **2:17:** Mat 7:21, 1Kor 7:31   **2:18:** 1Tes 4:7, Mat 24:5,24, 2Jon 7   **2:19:** Wok Me 20:30, 1Kor 11:19   **2:20:** 1Kor 2:15, 1Jon 2:27   **2:22:** 1Jon 4:3, 2Jon 7
2:23: Jon 5:23, 15:23, 1Jon 4:15, 5:1, 2Jon 9   **2:25:** Jon 3:15, 6:40   **2:27:** Jon 16:13   **2:28:** 1Jon 3:2, 4:17

ia nanimen. ²⁹ Kimiaha hiäuväukurän raka mä noien sävæi Kumwesän ratuk-watukw. Ro iamihhi irä hiäuväukurän mwi mä narmama sämæme kamho noien atukwatukw iräha nipwnätin me.

3

Kumwesän rokeikei pik kitaha

¹ Hätöni ro Kumwesän rokeikei pik kitaha! Nokeikeien sävænhi rasori pik tukutaha ro pen in ramækwein kitaha mä nipwnätin me. Pärhien kitaha nipwnätin me. Narmama sävæi tivrænä i häreirei kitaha ti näri nä mä häreirei Kumwesän. ² Nipwnätik keikei me. Tækwækwuni näha kitaha säuvæuvehe raka mhäno nipwnäti Kumwesän me ia kitaha, mätä ræpwäh ihi noien nukuränien i mä tsäuvehe mhæfo irä. Mätä nari kuatia kitaha säukurän. Näpin Kristo trier pehe irä, kitaha tsäuvehe mhämwhen irä, ti näri nä mä näpin näha kitaha tsätöni in ia nanimetaha. ³ Narmama me pam sämæme kamhämri pen æknekän nätärigien sävænraha ia Kristo mä tuhäuvehe mhämwhen irä kamho noien sävænraha rämher rämwhen ia noien sävænhi rämher.

⁴ Iärmama sä ramo noien æræha in ramæruui Loa sävæi Kumwesän. Iakani iamihhi ti näri nä mä nægkariien i “noien æræha” nipwran i næruien Loa sävæi Kumwesän. ⁵ Nænä kimiaha hiäukurän mä Kristo rimæier pehe mä truvehi raka noien æræha me. Hiäukurän mä noien æræha riwän irä. ⁶ Ro iamihhi irä iärmama sä ræpwit æknekän ia Kristo ko ripkæmwur pen mhä ia noien æræha. Iärmama sä ramæmwur pen ia noien æræha ripkætä raka mhä Kristo mipkukurän raka mhä mwi in.

⁷ Nipwnätik me. Tihæpwäh näsenien iärmama riti reikuä ia kimiaha. Iärmama sä ramo noien atukwatukw, in iämæ atukwatukw rämwhen ia Kristo in iämæ atukwatukw.

⁸ Iärmama sä ramæmwur pen ia noien æræha, in tini Setan, ti näri nä mä fwe ia nukune naräien mauvehe Setan ramo noien æræha. Näri i in i Tini Kumwesän rimæier pehe tukwe mä trouraha noien me Setan ramo.

⁹ Iärmama sä in tini Kumwesän ko ripkæmwur pen mhä ia noien æræha ti näri nä mä nimiruien sävæi Kumwesän ruvæuvehe mino raka kuatia irau nimiruien sävænhi. In tripkæmwur pen mhä ia noien æræha ti näri nä Kumwesän in Tata sävænhi. ¹⁰ Kitaha säfukurän mä nisimä näha nipwnäti Setan, nisimä näha nipwnäti Kumwesän? Noien i ramahatän pen. Iärmama sä ripko mhä noien atukwatukw, mæpwäh nokeikeien piävni ripko mhä in tini Kumwesän. In tini Setan.

Sokeikei kitaha me

¹¹ Nägkariien i in i kimiaha hiäværegi raka kinani fwe nukunen mä kitaha tsamækeikei mhokeikei kitaha me. ¹² Kitaha tsæpwäh nämwhenien ia Ken. In iärmama sävæi Setan. In rousi æpune piävni anan. Ken rousi æpune piävni ti næfe? In rousi æpune ti näri nä mä noien sä piävni ramo ramasan, mätä noien sä in ramo ræræha. ¹³ Piak me, nanimemiaha træpwäh nierien näpin tihätöni narmama sävæi tivrænä i kamhæmwæki kimiaha. ¹⁴ Kitaha säukurän mä säuvæier raka ia nemhæien mhæuvehe ia nimiruien. Säukurän näri i ti näri nä mä samokeikei piävtaha me. Iärmama sä nokeikeien riwän irä in ramaræ ihi ia nemhæien. ¹⁵ Iärmama sä ramæmwæki piävni in rämwhen ia iärmama sä ramousi æpune iärmama. Nænä kimiaha hiäukurän mä iärmama sä ramousi æpune iärmama nimiruien rerin riwän irä.

2:29: 1Jon 3:7,10   **3:1:** Jon 1:12-13, Jon 16:3   **3:2:** 2Kor 3:18, Fil 3:21   **3:5:** 2Kor 5:21, 1Pit 2:22-24, 1Jon 2:2   **3:6:** Rom 6:1-2,14, 1Jon 3:9   **3:7:** 1Jon 2:29   **3:8:** Jon 8:44   **3:9:** 1Jon 5:18
3:11: Jon 13:34   **3:12:** Jen 4:8   **3:13:** Mat 5:11-12, Jon 5:18-19   **3:14:** Jon 5:24, 1Jon 2:11, Mat 5:21-22   **3:15:** Rev 21:8

¹⁶ Kitaha səfukurən nəri nokeikeien? Iesu Kristo rinahatən kitaha irə nəpən rinəsəni pehe nimiruien səvənhi tukutaha. Nənə ratukwatukw mwi mə kitaha tsəsəni pen nimiruien səkitaha ti piəvtaha me. ¹⁷ Trini minuə iərmama riti səvənhi narimnari me səvəi tīprənə i rasori rətə piəvni riti nari riwən tukwe, mətə in ramo nəri auər a irə, nokeikeien səvəi Kumwesən trəfo marə irə? ¹⁸ Nipwnətik me. Rərəha mə samokeikei nərmama ia tərhutaha a. Kitaha tsaməkeikei mhokeikei pərhien irəha, mho narimnari me trasitu ia nirəha. ¹⁹ Trini minuə samo iamīnha irə, kitaha səukurən mə kitaha nərmama səvəi nīpərhiēnien. Nənə səukurən nuveheien ia nəmri Kumwesən reritaha fwe imwə rəpwəh nehekīrien. ²⁰ Nəri auər a mə səregi ia reritaha mə səno noien riti rərəha, mətə tsəpwəh nehekīrien ti nəri nə mə Kumwesən in rasori məpi raka reritaha, nənə mukurən pam narimnari.

²¹ Nipwnətik keikei me. Trini minuə kitaha səregi ia reritaha mə səpko mhə noien riti rərəha, tsəpwəh nehekīrien ia nəmri Kumwesən. ²² Nənə nəfe nəghin kitaha tsəres, in truvehi pehe m kitaha, ti nəri nə mə samo nəgkiariien me səvənhi mīne nəfe rerin ramagien tukwe. ²³ Nənə in i nəgkiariien səvənhi sə in rīmāni mə tso. Kitaha tsaməkeikei mhəni nīpərhiēnien ia nəghi Tini, Iesu Kristo, nənə mamhokeikei kitaha me rəmwhen in ruvəni raka tukutaha i. ²⁴ Iərmama sə ramo nəgkiariien me səvənhi rəpwit əknekīn ia Kumwesən, nənə Kumwesən rəpwit əknekīn irə. Kitaha səfukurən mə Kumwesən rəpwit əknekīn ia kitaha? Nənīmwin sə in rīməuvei pehe m kitaha ramo kitaha səukurən.

4

Nətə sasien ia nənīmwin me

¹ Nipwnətik keikei me. Tihəpwəh nīniēn nīpərhiēnien ia profet me pam, mətə tihəkupwən mhətə sas raka ia nirəha mə nənīmwin sə ramarə ia nirəha ruku pen pərhiēn ti Kumwesən uə rekəm. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə profet eikuə me həpik həuvavən pam ia tənəmtənə me. ² Noien nəha sə tro kīmiaha hiəregi sas mə nənīmwin səvəi Kumwesən ramarə ia iərmama ro iamīnhi irə. Trini minuə iərmama rani mə nəpən Iesu Kristo rīməuvehe ia tīprənə i nipwran rəmwhen ia nīpwrai iərmama, iərmama nəha Nənīmwin sə raku pen ti Kumwesən ramarə irə. ³ Mətə nərmama me pam səməme həpwəh nīni irapwien Iesu Nənīmwin səvəi Kumwesən rīpkarə mhə ia nirəha. Nənīmwin sə ramarə ia nirəha nənīmwin səvəi iərmama sə raməmwəki pīk Kristo. Kīmiaha hiəuvəregi raka mə iərmama nəha truvehe, mətə təkwtəkwuni nəha nənīmwin səvənhi ruvəuvehe raka ia tīprənə i.

⁴ Nipwnətik me. Kīmiaha nə nərmama me səvəi Kumwesən. Hiəuvəuvehi irapw raka nīskaiien səvəi profet eikuə me nəha ti nəri nə mə Nənīmwin sə ramarə ia kīmiaha nīskaiien səvənhi rasori məpi raka nənīmwin sə ramarə ia tīprənə i. ⁵ Irəha nərmama səvəi tīprənə, ro pen nəgkiariien səvənraha səvəi tīprənə, nənə nərmama səvəi tīprənə kamhətərig ia nirəha. ⁶ Mətə kitaha nərmama me səvəi Kumwesən. Ro iamīnhi irə iərmama sə rukurən Kumwesən ramətərig ia kitaha, mətə iərmama rīpko mhə in iərmama səvəi Kumwesən in rəpwəh nətərigien ia kitaha. Noien i ro kitaha sətə sas Nənīmwin sə rani nīpərhiēnien mīne nənīmwin sə rameikuə.

Kumwesən rīməkupwən mokeikei kitaha

3:16: Jon 13:1, Kal 1:4, 1Tes 2:8   **3:17:** Dut 15:7   **3:18:** Jem 2:15-16   **3:21:** Hip 4:16   **3:22:** Mat 21:22   **3:23:** Jon 6:29, 13:34   **3:24:** Rom 8:9, 1Jon 4:13   **4:1:** Mat 7:15, 1Jon 2:18, 2Jon 7, 1Tes 5:21   **4:2:** 1Kor 12:3   **4:3:** 1Jon 2:18, 2Jon 7   **4:4:** Mat 12:29, 1Jon 5:4-5   **4:5:** Jon 15:19
4:6: Jon 8:47

⁷ Nipwnatik keikei me. Pwäh kitaha sokeikei kitaha me ti nari nä mä nokeikeien raku pen ti Kumwesän. Iärmama sä ramo nokeikeien in tini Kumwesän in rukurän Kumwesän. ⁸ Iärmama sä nokeikeien sävänhi riwän in räreirei Kumwesän ti nari nä mä Kumwesän in nukune nokeikeien. ⁹ Kumwesän rinäfo mo kitaha sätoni nokeikeien sävänhi? In rinärhi pehe Tini anan kuatia ruvehe ia tivränä i mo suatuk m kitaha säuvehi nimiruien irä. ¹⁰ Nari i in nokeikeien pärhien. Ripko mhä kitaha sänokeikei Kumwesän, mätä Kumwesän rinokeikei kitaha, mārhi pehe Tini remhä niten raikuas raka noien äräha me säkitaha. ¹¹ Nipwnatik keikei me. Kumwesän rokeikei pik kitaha ro iamihhi irä kitaha mwi tsamäkeikei mhokeikei kitaha me. ¹² Iärmama riti ripkätöni raka mhä Kumwesän. Mätä mä kitaha samokeikei kitaha me, Kumwesän räpwit äknekän ia kitaha, nänä nokeikeien sävänhi ruvehe matukwatukw pam ia kitaha.

¹³ Kitaha säfukurän mä säpwit äknekän ia Kumwesän in räpwit äknekän ia kitaha? Kitaha säukurän ti nari nä mä in rimäuvei pehe Nänimwin sävänhi m kitaha. ¹⁴ Nänä kimaha iahänätöni raka mamhäni irapw mä nipärhienien Tata Kumwesän rinärhi pehe Tini ruvehe mä truehimiru närmama ia tivränä. ¹⁵ Iärmama sä rani irapw mä Iesu in Tini Kumwesän, Kumwesän räpwit äknekän irä, nänä in mwi räpwit äknekän ia Kumwesän. ¹⁶ Kitaha säuväukurän raka nokeikeien i Kumwesän ramo m kitaha, säuväuvehe raka mhäni nipärhienien irä. Kumwesän in nukune nokeikeien. Ro iamihhi irä iärmama sä ramarä ia nokeikeien in räpwit äknekän ia Kumwesän, Kumwesän räpwit äknekän irä. ¹⁷ Näpin nokeikeien ruvehe matukwatukw pam ia kitaha, noien i tro kitaha säpwäh nehekärien ia näpin Kumwesän trärpwin noien äräha me irä säväi närmama. Kitaha tsäpwäh nehekärien näpin näha, ti nari nä mä ia tivränä i noien säkitaha rämwän ia noien säväi Kristo. ¹⁸ Iärmama sä ramokeikei Kumwesän ko ripkhekär mhä in. Näpin kitaha säukurän amasan mä Kumwesän ramokeikei kitaha, kitaha tsäpwäh nehekärien. Iärmama ramhekär ti nari nä mä rerän ramrhi närpwinien näha Kumwesän tro, mätä iärmama sä ramhekär iamihhi irä ripkukurän amasan mhä ihi mä Kumwesän ramokeikei in.

¹⁹ Kitaha samokeikei kitaha me ti nari nä mä Kumwesän rimäkupwän mokeikei kitaha. ²⁰ Trini minuä iärmama riti rini mä ramokeikei Kumwesän, mätä ramämwäki ihi piävni, in iekuä riti. Iärmama sä räpwäh nokeikeien piävni sä ramätöni ia nänimen in ko ripkokeikei mhä Kumwesän sä ripkätöni mhä. ²¹ Nänä nägkäriien i in i Iesu rimäuvei pehe m kitaha. Iärmama sä ramokeikei Kumwesän tramäkeikei mokeikei mwi piävni.

5

Iärmama sä rani nipärhienien ia Iesu Kristo

¹ Närmama me pam sämäme kamhäni nipärhienien ia Iesu mä in Kristo sä Kumwesän rimäni mä trärhi pehe i, iräha nipwnäti Kumwesän me. Nänä kimiaha hiäukurän mä iärmama sä ramokeikei tata riti in ramokeikei mwi nipwnätin me. ² Kitaha tsäfukurän mä samokeikei pärhien nipwnäti Kumwesän me? Trini minuä samokeikei Kumwesän, nänä mamho nägkäriien me sävänhi, noien näha ramahatän pen mä kitaha samokeikei pärhien iräha. ³ Trini minuä samokeikei Kumwesän nipwran i tsamo

4:7: 1Jon 2:29   **4:8:** 1Jon 4:16   **4:9:** Jon 3:16   **4:10:** Rom 5:8-10, 1Jon 2:2   **4:11:** Mat 18:33   **4:12:** Jon 1:18, 1Jon 2:5-6   **4:13:** 2Kor 1:22, 1Jon 3:24   **4:14:** Jon 3:17   **4:15:** 1Jon 5:5
4:16: 1Jon 4:8   **4:17:** 1Jon 2:28   **4:21:** Mat 5:44-45, Mak 12:29-31   **5:1:** 1Jon 4:15   **5:3:** Jon 14:15,23-24, 2Jon 6, Mat 11:30

nægkiariien me sāvənhi. Nənə nægkiariien me sāvənhi həpkipam mhə tuku-taha, ⁴ ti nəri nə mə kitaha pam nīpwnəti Kumwesən me saməuvehi irapw niskaiien sāvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i. Nəri sə saməskai irə rauvehi irapw niskaiien sāvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i in i nahatətəien səkitaha. ⁵ Sin ko ruvehi irapw niskaiien sāvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i? Iərmama sə rani nīpərhienien mə Iesu in Tini Kumwesən, iərmama nəha in əpa ko ruvehi irapw niskaiien sāvəi noien ərəha me kamo ia tīprənə i.

⁶ Iesu Kristo in iərmama sə rīməuvehe ko paptaes irə ia nui marə memhə mwi niten raiu. Ripko mhə in iərmama sə rīməuvehe ko paptaes əpa irə ia nui, rekəm. Mətə in iərmama sə rīməuvehe ko paptaes irə ia nui marə memhə mwi niten raiu. Nənīmwin Ikinan rani irapw mə nəri nəha ro nīpərhienien, ti nəri nə mə Nənīmwin Ikinan in nukune nīpərhienien. ⁷ Nəri kahar hamarni irapw nəri nəha mə ro nīpərhienien, ⁸ Nənīmwin Ikinan mine nui mine netə. Nənə nægkiariien sāvənrahar kwatia. ⁹ Nəpin me kitaha saməni nīpərhienien ia nægkiariien sāvəi iərmama, mətə nægkiariien sāvəi Kumwesən ro nəgsen məpi raka, ti nəri nə mə nægkiariien nə nægkiariien sāvəi Kumwesən. Nənə in ruvəuvei pehe raka nægkiariien sāvənhi raməgkiari ia Tini. ¹⁰ Iərmama sə rani nīpərhienien ia Tini Kumwesən rauvehi nægkiariien nəha ia rerin. Mətə iərmama sə rīpkini mhə nīpərhienien ia Kumwesən, in rani Kumwesən mə ieikuə riti, ti nəri nə mə in rīpkini mhə nīpərhienien ia nægkiariien sə Kumwesən ruvəuvei pehe raka raməgkiari ia Tini. ¹¹ Nəfe nəha nægkiariien? Nægkiariien i in i. Kumwesən rīməuvei pehe nīmīruien rerin m kitaha, nənə nīmīruien nəha saməuvehi ruku pen ti Tini. ¹² Iərmama sə rauvehi Tini Kumwesən rauvehi mwi nīmīruien, mətə iərmama sə rīpkuvehi mhə Tini Kumwesən rīpkuvehi mhə nīmīruien.

Nīmīruien rerin

¹³ Iakamrai nægkiariien me i rauvehe tukumiaha. Kimiaha nərmama sāməme hiaməni nīpərhienien ia nəghi Tini Kumwesən. Iakokeikei mə kimiaha tihəukurən mə hiəuvəuvehi raka nīmīruien rerin. ¹⁴ Nənə təkwtəkwuni, trini minuə kitaha səfwaki m Kumwesən, nari riti nəha ikin ramasitu ia kitaha mə tsəpwəh nehekīrien. Nəri nəha in i Kumwesən ruvəni raka mə triregi nəfwakiiien səkitaha, mətə nəfwakiiien səkitaha traməkeikei mhesi pen atukwatukw nətərigien sāvənhi mine nəfe in rokeikei mə tro. ¹⁵ Trini minuə səukurən mə in triregi nəfwakiiien səkitaha, nəfe nəghin tsəres in i, nənə sāvəukurən raka mə tsəuvehi.

¹⁶ Trini minuə kimiaha riti rətoni piəvni riti ramo noien ərəha mətə rīpko mhə noien ərəha sə ramiri pen in mə tremhə, kimiaha tihəfwaki tukwe pwəh Kumwesən ruvei pen nīmīruien min. Mətə noien ərəha riti nəha ikin sə ramiri pen iərmama mə tremhə. Nənə iou iapkini mhə mə tihəfwaki ti nərmama sāməme kamho noien ərəha nəha. ¹⁷ Nərmama me pam sāməme kamho noien sə rīpkatukwatukw mhə kamho noien ərəha, mətə noien ərəha me nepwin nəha ikin sāməme həpkiri pen mhə irəha mə tuhemhə.

¹⁸ Kitaha səukurən mə iərmama sə in tini Kumwesən, Tini Kumwesən atukwatukw rauvehi amasan in. Ro iamīnhi irə iərmama nəha ko rīpkəmwur pen mhə ia noien ərəha, iəremhə ərəha Setan rīreirei nīrapiien in. ¹⁹ Kitaha səukurən mə kitaha nīpwnəti Kumwesən me, mətə nərmama sāvəi tīprənə irəha pam kamharə ia rəgi iəremhə ərəha Setan. ²⁰ Kitaha səukurən mwi mə Tini Kumwesən rīməuvehe, muvei pehe nukurənien m kitaha mə tsəukurən

Kumwesən i Kumwesən pərhiən. Nənə kitaha səuvəuvehe raka mhəpwit əknekin ia Kumwesən nəha. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə səpwit əknekin ia Tini, Iesu Kristo. In nə Kumwesən pərhiən. In nə nimiruien rerin.

²¹ Nipwnətik me. Tihətui amasan tukumiaha me mhəpwəh nəfwakiien m nənimwi nari me.

Seken Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rirai nəkukuə i kani mə Seken Jon revən ti pran sə Kumwesən rımərfi mine nıpwınətın me. Səreirei mə rirai nəkukuə i revən ti pran əfwaki riti mine nərmmama me ia nəkwai nimwə səvənhi uə nəfwakiien riti mine nakalasia me səvənhi. Nəkukuə i raməgkiari ia nokeikeiien sə nakalasia me tuho mınraha me. Jon rini mə nəpın iko nokeikeiien ikamo nəkwai Kumwesən. Nənə nəgkiariien səvəi Kumwesən rani mə tsarə ia nokeikeiien. Jon ramahatən mwi mə Iesu in Tini Kumwesən in iərmama in Kumwesən. Nakalasia me tuharaka ia nərmmama me səməme kamhəni mə Iesu in iərmama a, rıpkə mhə in Kumwesən.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou elta səvəi nəfwakiien. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukw ik pran asori sə Kumwesən ruvərfi raka ik. Rauvehe mwi ti nıpwınətım me. Iakokeikei pərhiən kımiaha. Nənə rıpkə mhə iou əpa, mətə nərmmama me pam səməme həukurən nəgkiariien pərhiən, irəha mwi hokeikei kımiaha. ² Kımaha iahokeikei kımiaha iamınhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien pərhiən ramarə ia rerıtaha, nənə trarə rerın tukutaha. ³ Pwəh Kumwesən Tata səkıtaha, mine Tini, Iesu Kristo, trouəriari pehe namasanien, mine napiien, mine nəmərinuien m kıtaha. Pwəh irəhar hararə tukutaha ia nıpərhiənien mine nokeikeiien.

Kitaha tsokeikei kıtaha me

⁴ Iou iakamagian asori, ti nəri nə mə iakətoni nıpwınətım me nepwın kamhesi pen nəgkiariien pərhiən rəmwhen ia Tata səkıtaha rıməni pehe tukutaha i mə tsaməkeikei mho. ⁵ Nənə təkwtəkwwuni kıtirimak iakani pehe tukw ik mə kıtaha tsaməkeikei mhokeikei kıtaha me. Nægkiariien i iakamrai mik rıpkə mhə nəgkiariien ro sə vi tukutaha, rekəm. Səuvəregi raka nəgkiariien i fwe kupwən. ⁶ Kıtaha tsəfo mho nərmmama hətoni mhəukurən mə kıtaha samarə pərhiən ia nokeikeiien i sə iakaməgkiari irə? Kıtaha tsaməkeikei mho nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Nənə in i nəgkiariien səvənhi rəmwhen kımiaha hiəuvəregi raka fwe kupwən. Kıtaha tsaməkeikei mharə ia nokeikeiien.

Kımiaha tihaməsiari ti nahatən eikuə me

⁷ Nahatən eikuə me həpik həuvəier raka mamhəuvən ia kwopun me ia tıprənə i. Nahatən me i həpkini mhə nıpərhiənien mə nəpın Iesu Kristo rıməuvehe nıpwın rəmwhen ia nıpwırai iərmama pərhiən. Iərmama iamınhi in iərmama sə rameikuə raməmwəki pik Kristo. ⁸ Kımiaha tihətə amasan kımiaha me mhəpwəh nəseniien irəha heikuə ia kımiaha, kamo kımiaha hiarfai ia nəfe kıtaha sənəmwur tukwe. Ramasan mə kımiaha tihəuvehi nəəkuien pam səkımiaha. ⁹ Iərmama sə rəpi raka nəgkiariien me sə Kristo rınahatən nərmmama me səvənhi irə, mamrıpın nəgkiariien me nepwın mwi sə raku pen ia nətərigien atukw səvənhi, Kumwesən riwən tukwe. Mətə iərmama sə ramesi pen amasan nahatənien me səvəi Kristo, Tata Kumwesən mine Tini, irau pəri krauarə tukwe. ¹⁰ Trini mınuə iərmama riti ruvehe tukumiaha, mətə nəgkiariien sə ramahatən nərmmama irə ropə ia nəgkiariien i, tihəpwəh nuvehien in ruvnimwə ia nimwə me səkımiaha.

Kimiaha tihəpwəh niniien ramasan tukwe, ¹¹ ti nəri nə mə iərmama sə ramini ramasan ti iərmama iaminihi, rəmwhen a in mwi ramasitu ia noien ərəha me səvənihi.

Nəgkariien sampam

¹² Nəgkariien me i rəpik iakuə takrai mini pehe tukumiaha, mətə iakəpwəh nokeikeiien mə takrai pen ia nımwai nəkukuə. Rerik ramrhi mə takaməkeikei muvehe tukumiaha, nənə kitaha sətə nəmrıtaha me mhəgkiari. Tako iaminihi mə reritaha pam tragien. ¹³ Piam i sə Kumwesən ruvərfi raka in, nıpwnətın me həni ramasan tukw ik.

Nampa Tri Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rirai nəkukuə i kani mə Nampa Tri Jon revən ti in riti nəghin nə Kaius. Kaius in iəmə asori riti səvəi nakalasia me. Ia nousəsimwinien səvəi nakalasia me fwe imwei Kaius iərman riti nəghin nə Tiotrefes. In rəpwəh nokeikeiien mə nakalasia me tuhəsevər ia rukwənu səvənraha ti nərmana səməme haməvisau nəgkiariien səvəi Kumwesən ia kwopun me. Jon rirai nəkukuə i mə trəgnəgini Kaius mīni tanak tukwe ti nasituien səvənhi. In rirai mwi nəkukuə i mə trəgkiari skai m Tiotrefes mə in rīpkasitu mhə. Jon rini mə traməkeikei mevən akwauakw fwe ikin masitu ia nirəha.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou elta səvəi nəfwakiiien. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukw ik Kaius keikei. Iakokeikei pərhiien ik. ² Piak keikei. Iakəfwaki maməres mə tikamarə amasan ia narimnari me pam. Iakaməres mwi mə tikəsanin a nemhəien riti trīpkuvehi mhə ik rəmwhen ikamarə amasan ia nimiruien səim.

Jon rerin ragien ti noien amasan səvəi Kaius

³ Rerik ragien nəpin iakregi piəvtaha me nepwin həuvehe mhəni irapw nīpərhiienien səim. Irəha həni mə ia nəpin me ikamesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiienien. ⁴ Nəpin iakregi mə nīpwnətik me kamhesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiienien rerik ragien pik məpi raka nəpin rerik ragien ti narimnari me nepwin. ⁵ Piak keikei. Ia nəpin me pam ikamo noien amasan, mamasitu ia piəvtaha me səməme həuvehe tukw ik nəri auər a mə ikreirei irəha. ⁶ Irəha həuvəni irapw raka nokeikeiien səim ia nəmri nakalasia me ia kwopun i. Trini mīnuə nepwin mwi həuvehi suatuk səvənraha mhəuvehe tukw ik, ramasan mə tikamasitu mwi ia nirəha ia noien sə Kumwesən rokeikei. ⁷ Tiko iamīnhi irə ti nəri nə mə irəha həuvəier imwənraha mə tuhəvən mhəvisau irapw nəghi Iesu Kristo. Nənə ia suatuk səvənraha irəha həkpuvehi mhə nasituien riti ruku pen ti nərmana səməme hərəirei Kumwesən. ⁸ Kitaha tsaməkeikei mhasitu ia nərmana me ho iamīnhi mə kitaha tsəuvehi rəgitaha me mho kuation ti nini irapwien nəgkiariien sə ro nīpərhiienien.

Tiotrefes mine Temetrius

⁹ Iakuvərai raka nəkukuə riti ruvehe ti nakalasia me nə imwam. Mətə Tiotrefes, iəmə sə rokeikei mə trakupwən ia nirəha, rīpkətərig mhə nəgkiariien səiou. In rīpkətərig mhə irə ti nəri nə mə in ramo nəri auər a ia nasoriien səkimaha. ¹⁰ Trini mīnuə iakuvehe, takini irapw narimnari me sə in ramo. Takini irapw nəgkiariien ərəha me sə in ramini mauəsi kimaha irə. Rīpko mhə in a nə in ramo. Mətə nəpin piəvtaha me həuvehe, in rīpkəsevər mhə ia nīm wə səvənhi ti nirəha, nənə mamīnise mwi nərmana səməme hokeikei mə tuho, mamərhi irapw irəha ia nəmri nakalasia me. ¹¹ Piak keikei. Tikəpwəh nesi penien noien ərəha, mətə tikesi pen noien amasan. Iərmama sə ramo noien amasan in səvəi Kumwesən. Iərmama sə ramo noien ərəha in rīreirei Kumwesən. ¹² Mətə nərmana pam kamhəni amasan Temetrius. Noien səvənhi ramahatən pen mə in ramesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiienien. Kimaha mwi iahaməni mə in iəmə amasan riti. Nənə kimiaha hiəukurən mə nəfe kimaha iahaməni ro nīpərhiienien.

Nægkiariien sampam

1:1: 2Jon 1   **1:3:** 2Jon 4   **1:6:** Taet 3:13   **1:7:** 1Kor 9:12,15   **1:11:** 1Jon 3:6-10   **1:12:** Jon 19:35

¹³ Nægkiariien me i rīpik iakuə takrai mīni pehe tukw ik, mətə iakəpwəh nokeikeiien mə takrai pen ia nīmwai nəkukuə. ¹⁴ Rerik ramrhi mə trīpko mhə tui iakuvehe tukw ik, nənə krau krouətə nāmrirau me rouəgkiari. ¹⁵ Iakəfwaki mə nāmərinuien tramarə tukw ik. Nənə ik me nepwīn ia kwopun i hāni pehe ramasan tukw ik. Tikini tukwini ramasan səkimaha revən ti piəvtaha me nepwīn nə kimiaha mīnraha.

Jut

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jut rəmwhen ia Jemes, in piəvi Iesu. In rirai nəkukuə i mægkiari ia nahatən eikuə me səməme Pita ramægkiari ia nirəha ia nəkukuə səvənhi sə ro kəru irə. Jut in mwi rini mə nakalasia me tuhaməkeikei mhəsiari kamo nahatən eikuə me nəha həkoui irapw irəha ia suatuk atukwatukw. Nahatən eikuə me nəha haməni mə Iesu rīpko mhə in Tini Kumwesən. Irəha kamhəiri pen nərmana ia noien ərəha. Jut rini mə Kumwesən trərpwin noien ərəha səvəi nahatən eikuə me mouraha irəha. Rəmwhen in rinərpwin raka noien ərəha səvəi nagelo ərəha me mine nərmana ərəha me ia nəpin səvəi Oltestamen.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou Jut. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Piak nə Jemes. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmana me i Tata Kumwesən rinokeikei kimiaha, məkwein ia kimiaha. Iesu Kristo in ramətui amasan tukumiaha. ² Pwəh Kumwesən trəriari pehe napiien, nəməriniuen, mine nokeikeiien m kimiaha. Pwəh irəhar harasori mwi tukumiaha.

Nəkur ərəha me mine nərpwinien sə Kumwesən tro minraha

³ Piak keikei me. Fwe kupwən iakokeikei pik mə takrai nəkukuə i m kimiaha, mægkiari ia suatuk səkitaha pəri Kumwesən rauvehimiru kitaha irə. Mətə təkwtəkwuni iakregi mə takaməkeikei mirai nægkiariien i, mini pehe tukumiaha mə tihaməkeikei mhousari mhəkwtəmhiri əknekin nægkiariien i kitaha samahatətə irə. In i nægkiariien pərhiien sə Kumwesən riməuvei pen m nərmana me səvənhi, nənə trīpkuvei pen mhə mwi ia nəpin riti mwi. ⁴ Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə nərmana nepwin həuvəuvehe afafa raka ia nousəsimwinien səkimiaha. Irəha nəkur ərəha me. Kamhəkoui namasanien i Kumwesən rauvehimiru kitaha irə ruvehe mo nari riti sə raməsəni irəha həukurən noien nəfe nəghin nətəriqien ərəha səvənraha rokeikei. Irəha kamhəuvsini təkutanraha m Iesu Kristo, mətə in əpa nəha ləmə asori mine lərimənu səkitaha. Kuvərai pen raka tui ia Nəkukuə Ikinan nəfe nərpwinien Kumwesən truvei pen minraha.

⁵ Iakuə tako rerimiaha rirhi nari m nari me nepwin səməme hiəuvəukurən raka. Fwe tui lərimənu riməuvehimiru nəkur Isrel, miri raka irəha ia tənə Ijip, mətə kurirə rousi əpune irəha nəha səməme həpkini mhə nīpərhiienien ia nægkiariien səvənhi. ⁶ Nənə rerimiaha trirhi ro nagelo me nəha fwe kupwən səməme həpkəkwtəmhiri mhə nasoriien sə kauvei pen minraha, mətə haraka irə, mhəpwəh kwopun atukwatukw səvənraha. Kumwesən rinərihi irəha ia jen me səməme tuhəpkiwən mhə, məmri pen irəha fwe inhəripw ia kwopun rīpitəv ikin. Tuhamarə ikin meste nəpin asori sə Kumwesən trərpwin noien ərəha irə. ⁷ Nənə tihəpwəh nenouenouien taon mi nəha Sotom mine Komora mine rukwənu me ipaka fwe kupwən. Napw rahi pam nərmana me ikin ti nəri nə mə nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me, nərman me kamhəiri atukw a irəha me. Nərmana me nəha həmwhen ia nahatən penien riti sə ramahatən pen nərmana səməme Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvənraha ia napw sə rauək rerin.

⁸ Ia noien me nəha rəmwhen a mwi nərmana me i iakamægkiari ia nirəha kamhəkurirə nəməkrəhaien me səvənraha, mamho noien əmkemik

ia nīpwranraha, mamhāni mā Iārimānu in rīpkasori mhā ia nīrāha, nānā mamhāni ārāha mwi nagelo me fwe ia neiai. ⁹ Mātā Mikael i, agelo sē rasori ia nagelo me pam, in rīpko mhā iamīnhi. Fwe kupwān, nāpīn krouāvisā irau Setan mā sin truvehi nīpwrai Moses mīnīmwi, in rīpkuvehi utā mhā in mīni nāgkīariien ārāha riti muāsi Setan i. Mātā in rīni a mā, “Pwāh Iārimānu trīnise ik.” ¹⁰ Mātā nārmama me i, trīni mīnuā hāreirei nīpwrai nari riti, tuhamākeikei mhāni ārāha. Irāha hāmwhēn ia nāri āprīmīn me sāvānraha nātārīgīen rīwān. Hamo a nāfe narīmīnari me rerīnraha rokeikei, nānā noien nāha ramouraha a irāha.

¹¹ Aueh, trārāha anan tī nīrāha! Irāha kamhesi pen suatuk nā Ken rīnesi pen. Irāha hokeikei pīk mane mamhāmwei ia nārāhaien nāha Palam rīno. Irāha atukw a kamhouraha irāha tī nāri nā mā kamhārer mamhāni ārāha Kumwesān rāmwhēn ia Kora rīno.

¹² Irāha hāmwhēn ia nīpitāvīpītvīen me ia kurkwāmīaha. Nāpīn hīamōusāsīmwin kīmīaha me ia nokeikeiien, mamhāni pāri nari, irāha hāpkehekīr mhā, mamhātārīgī atukw a tī nīrāha. Irāha hāmwhēn ia nāpuā me nīmātāgi rameikwi pehe irāha, mātā nesān rīwān. Irāha hāmwhēn ia nei me hāpkukuā mhā ia nāpīn sē nei raukuā irā. Ro iamīnhi irā tukeivi utā irāha irāha ruenhīnraha me nānā tuhemhā anan. ¹³ Irāha hāmwhēn ia peiau peiau asori me ia tāsī. Noien sāvāi naurīsīen sāvānraha rameiai rāmwhēn ia nīsākwai tāsī. Irāha hāmwhēn ia kāmāhau sāmāme kamhāivā. Kumwesān rīnāpnāpenā raka kwopun pītāv anan riti sāvānraha tuharā rerīn ikīn.

¹⁴ Inok, iārmama sē ro sefen ruku pen ia kwānākwus sāvāi Atam, rīni irapw nāgkīariien sē Kumwesān ruvei pen mīn, mukupwān māgkīari ia nārmama me i, mīni mā, “Hātā ro! Iārimānu rauvehe irāha nagelo ikīnan me sāvānhi irāha taosen m taosen.

¹⁵ In rauvehe mā trārpwīn noien ārāha sāvāi nārmama me pam. Nāfe noien ārāha me irāha hāno ia suatuk sē rāpwāh nāmwhēniēn ia nānīmēn, uā nāfe nāgkīariien skai me nākūr ārāha me sāmāme kamho noien ārāha hāmāni irā, in tro pui pam, muvei pen nārpwīniēn mīnraha.”

¹⁶ Nārmama me i kamho nāgkīariien me tī nīni ārāhaiēn nari. Ko irāha hāpkafafa mhā. Kamhesi pen nāfe noien ārāha nātārīgīen sāvānraha rokeikei. Kamhāfiūtā atukw a ia nīrāha me. Kamhāgnāgīni nārmama, mātā ho a mā nārmama tuhasitu ia nīrāha.

Rerīmīaha tramrhi nāgkīariien sāvāi aposol me

¹⁷ Mātā piak keikei me, rerīmīaha tramākeikei mīrhi nāfe aposol me sāvāi Iesu Kristo Iārimānu sākītaha hāuvāni raka fwe kupwān mā trier irapw. ¹⁸ Hāmāni pehe tukumīaha i mā, “Tramevān ipaka tī nāpīn sampam nārmama nepwīn tuhāuvehe. Irāha tuharīs ia kīmīaha, mamhesi pen nāfe noien ārāha nātārīgīen sāvānraha rokeikei, mamho narīmīnari me hāpwāh nāmwhēniēn ia nāmri Kumwesān.” ¹⁹ Nārmama me i tuhāvisā mheitēhi kusen sākīmīaha. Irāha nārmama me sāvāi tīprānā i. Nānīmwin ikīnan rīwān ia nīrāha.

²⁰ Mātā piak keikei me, kīmīaha tīhamākeikei mhārpwi āknekīn kīmīaha me, mho nahatātāiēn sākīmīaha riskai. Nahatātāiēn nāha ruku pen tī Kumwesān, nānā ro ikīnan i. Nāpīn me tīhamākeikei mhāfwaki ia nīskāiēn sāvāi Nānīmwin ikīnan, ²¹ mhāpwāh narakāiēn ia nokeikeiēn sāvāi

1:9: Dan 10:13,21, Dan 12:1, 2Tes 2:11, Rev 12:7, Sek 3:2   **1:10:** 2Tes 2:12   **1:11:** 1Jon 3:12, 2Tes 2:15, Nam 16:1-35   **1:11:** Jen 4:3-8   **1:11:** Nam 31:16   **1:12:** 2Tes 2:13,17, Esik 34:8   **1:13:** 2Tes 2:17, Aes 57:20   **1:14:** Jen 5:21-24, Dut 33:2, Mat 25:31   **1:16:** 2Pit 2:10,18   **1:17:** 2Tes 3:2
1:18: 2Tes 3:3   **1:19:** 1Kor 2:14   **1:20:** Kol 2:7, 1Tes 5:11

Kumwesən. Tiho iaminhi mamheitenhi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. In truvehe mapi kimiaha, nənə muvei pehe nimiruien rerin m kimiaha.

²² Nərmama səməme nahatətəien səvənraha rīpkiskai mhə, kimiaha tihaməkeikei mhapi irəha. ²³ Nərmama səməme kamho noien ərəha me, tihaməkeikei mhəuvehi raka irəha ia noien ərəha me səvənraha. Tihəvehimiru irəha pwəh həpwəh nevənien fwe ia napw. Nərmama nepwin mwi tihaməkeikei mhapi irəha, mhehekir mwi irəha. Nəri auər a mə tinari səvənraha, mətə tihəhekir i, mhəpwəh nīrapiien, ti nəri nə mə rəmkemik ia nərəhaien səvənraha.

Nəgkariien sampam

²⁴ Kumwesən in əpa trəkwətəmhiri kimiaha mə tihəpwəh nīmweiiien. In əpa tro hiəuvən mhərer ia nənimen ia kwəpun səvənhi sə raməhiapw, kimiaha tihatukwatukw pam, mamhagien asori. ²⁵ Kumwesən i sə rauvehimiru kitaha ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha in əpa Kumwesən. Pwəh nəgnəginiiien, mine nərimənuien, mine nīskaiien, mine nasoriiien həuvən əpa tukwe fwe tui nəpīn tīprənə ramiwən ihi, ipwet mine, mamevən meste nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iaminhi.

Revelesen

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti səvəi Iesu Kristo. Nəpın kınərhi irapw in revən fwe tənə əmweris riti nəghın nə Patmos nənə mırāi nəkukuə i Revelesen. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me səməme kamo nəmisəien mınraha ti nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Kumwesən ramərimənu ia nəfe kamo ia tıprənə i. Ia nəkukuə i Nənımwın raməgkiari mamə səukurən mə Iesu Kristo in İərimənu. In ramərimənu ia nərmama me pam mīne narimnari me pam, mamərimənu mwı ia nərmama səməme haməuvehi nıskaiien asori ia tıprənə i. Kumwesən trərpwın noien ərəha me səvəi nərmama mīne Setan ia kwopun napw rauək ikın. Kumwesən tro nıtətə sə in ramərimənu irə trier irapw. In tro mwı neiai vi riti mīne tıprənə vi riti.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Nəkukuə i raməgkiari ia nari m nari me səməme Iesu Kristo rino pui. Kumwesən rıməuvei pen narimnari me i min mə in trahatən səvənhi iotukwininari me irə pwəh irəha hətoni mhəukurən narimnari me nəha rıpkə mhə tui tuhaməkeikei mhəier pehe. Iesu rərhi pen agelo səvənhi revən məvisau pen narimnari me i m səvənhi iotukwininari riti nəghın nə Jon. ² Jon nə rırai pen ia nəkukuə i narimnari me pam sə in rınətoni. In i nəgkiariien səvəi Kumwesən mīne nəgkiariien sə Iesu Kristo rini mə ro nıpərhiienien. ³ Pwəh Kumwesən rəkwein amasan ia iərmama sə trəvsini irapw nəgkiariien me ia nəkukuə i. Pwəh in rəkwein amasan mwı ia səməme tuhəregi mhesi pen nəfe kımərai pen ia nəkukuə i. İakani iamınhi irə ti nəri nə mə nəpın sə narimnari me i tuhəier pehe irə ruvəuvehe ipaka.

Jon rırai nəkukuə i revən ti nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia

⁴ İou Jon iakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia. İakəfwaki mə Kumwesən sə rınarə fwe kupwən, marə ipwet mīne, mamevən meste trıpkıwən mhə, in truvei pehe namasanien mīne nəmərinuıen m kımiaha. İakəfwaki mə nənımwın me nəha sefen kupwən ia jea sə in raməkure irə mamərimənu, ⁵ mīne Iesu Kristo irəha mwı tuho iamınhi irə. Iesu Kristo in iərmama i rıməni irapw nəfe in rınətoni mıregi nərmama həukurən nətıgiteien ia nəgkiariien səvənhi. In iərmama i rıməkupwən mətui ia nərmama me səməme həuvamhə. In iərmama i ramərimənu ia kig me səvəi tıprənə i. In ramokeikei kitaha, muvi nıten meıvinari ia kitaha irə mə noien ərəha me səkitaha ko həpkəkwtəmhirı mhə mwı kitaha. ⁶ In ro kitaha səmwhen ia kig me mīne pris me ia nəmri Tata Kumwesən səvənhi. Pwəh nasoriien mīne nərimənuıen krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iamınhi.

⁷ Hətə ro. In rauvehe ia reri nəpuə me.

Nərmama me pam tuhətoni in ia nənimenraha.

İrəha səməme hənəpi in ia nitei,

mīne nərmama ia kwənəkwus me pam ia təkure tıprənə i tuhətoni,

rerınraha rəpou hasək tukwe.

Ouəh pwəh ro iamınhi.

1:1: Dan 2:28-29, Rev 1:19, 22:6   **1:3:** Rev 22:7,10   **1:4:** Eks 3:14-15, Rev 1:8, 3:1, Rev 4:5,8, 5:6, Rev 11:17, 16:5, Aes 11:2   **1:5:** Jon 18:37, Kol 1:18, Sam 89:27, Rev 3:14, 17:14, 1Jon 1:7, 4:10   **1:6:** 1Tes 2:5,9, Rev 5:10, 20:6   **1:7:** Mat 24:30, Jon 19:34-37

⁸ Kumwesən səkitaha rani iam̄nhi irə mə, “Iou i Alfa mine Omeka.^a Iakinərə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən meste tapkiwən mhə. Iakauvehi niskaiien me pam.”

Jon rətoni Iəməti Iərmama

⁹ Iou Jon piəvmiaha riti. Kitaha miou samarə pəri ia nəkwai nitətə Iesu ramərimənu irə. Iakamərer əknek̄in kitaha m̄ kimiaha ia nəmisəien me səməme kamo m̄ kitaha ti nəgh̄in. Nəp̄in riti fwe kupwən kəmri pen iou iakarə ia tənə əmweris riti nəgh̄in nə Patmos.^b Irəha həmri pen iou fwe ik̄in ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən mine nəgkiariien sə Iesu rini mə ro n̄ipərhiēnien. ¹⁰ Ia nəp̄in səvəi Iərimənu səkitaha iakətoni vison riti Nənimw̄in rəriari miou. Ia vison nəha iakregi iərmama riti raməgkiari ia təkutak rerin rasori rəmwhen ia kisipw, ¹¹ m̄ini mə, “Rai pen ia nəkukuə nəfe ikamətoni, nənə mərhi pen nəkukuə nəha revən ti nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen. Nəgh̄i taon me nəha Efesas mine Smana mine Pekamam mine Tuatira mine Satis mine Filatelfia mine Laotisia.”

¹² Iakuv̄sini iou mə takətoni mə sin nəha raməgkiari pehe miou. Nəp̄in ikuv̄sini iou mətōni nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen k̄ino ia kol. ¹³ Ia kurkwānraha iərmama riti rəmwhen ia iəməti iərmama riti. Tinari səvənhi rəpwəm̄wis. Rəkwani nari k̄ino ia kol rukurau ia kwənpwenhin. ¹⁴ N̄imwai nukwənen rəpsan rəmwhen ia n̄imwheri sipsip. Rəpsan p̄ik rəmwhen ia n̄isəkwai təsi.^c Nənimen mi krouəmwhen ia nərami napw. ¹⁵ N̄isun mi krauser rouəmwhen ia aean nəha prons sə kuvani ia napw mə sə rərəha traiu raka. Rer̄in rəmwhen ia nui asori sə ramivə mamier̄ig. ¹⁶ In rauvehi kəməhau me sefen ia rəgin mwatuk. Nau səvəi naruagənien rəhiə ia n̄ikaren mi ruku pen ia n̄ipəgi nəkwān mier. Nənimen rəmwhen ia meri sə raməhiapw ia rukwəsikər.

¹⁷ Nəp̄in iakətoni iəmə nəha iakmwei irapw ia n̄isun mi rəmwhen iakemhə. Mətə in rəmri pehe rəgin mwatuk ia nirak, m̄ini mə, “Tikəpwəh nehekirien. Iou iərmama i iakinərə raka kupwən, nənə takarə mwi kurirə. ¹⁸ Iou iərmama i iakam̄iru. Fwe kupwən iakimamhə, mətə ətə ro təkwtəkwuni iakuv̄m̄iru takim̄iru ia nuk nuk me. Iou iakasori ia Noien Iərmama Remhə, masori mwi ia Imwei Nəkur Həuvamhə.^d

¹⁹ Ro pen tikaməkeikei mirai pen ia nəkukuə narimnari me i ikamətoni, səməme kamo ipwet mine, mine səməme tuhəuvehe kurirə. ²⁰ Takini pehe tukw ik i n̄ipwrai kəməhau me i irəha pam sefen ikamətə ia rəgik mwatuk mine n̄ipwrai nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen k̄ino ia kol. Kəməhau me nəha sefen irəha nəha nagelo me səvəi nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen. Nənə nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen k̄ino ia kol irəha nəha nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen.”

2

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Efesas

1:8: Rev 1:4, 15:3, Rev 21:6, 22:13 **a 1:8:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nahag i kaməkwein Kumwesən irə n̄ipwran mə in nukunen mine nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6, 22:13. **1:9:** Rev 6:9 **b 1:9:** Patmos in tənə əmweris riti kəmri pen Jon fwe ik̄in rəmwhen mə in ramarə ia kalapus. **1:13:** Dan 7:13, 10:5 **1:14:** Dan 7:9, 10:6, Rev 2:18, 19:12, Rev 14:2 **c 1:14:** Nəgkiariien səvəi nəkur Kris ram̄ini iam̄nhi irə m̄inuə “Rəpsan p̄ik rəmwhen ia sno.” **1:16:** Hip 4:12, Rev 1:20, Rev 2:12,16, Rev 19:15,21 **1:18:** Aes 44:6, 48:12, Rev 2:8, 22:13 **d 1:18:** Nəgkiariien səvəi nəkur Kris ram̄ini iam̄nhi irə m̄inuə “Iou iakauvehi ki me səvəi Noien Iərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə.” **1:19:** Rev 1:1 **1:20:** Rev 1:16, 2:1, Rev 3:1

¹ “Rai nækukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Efesas, mini pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rauvehi kəməhau sefen ia rəgin mwatuk, nənə, mamavən ia kurkwai nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kino ia kol. ² Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən mə hiaməmwur pik mamhərer əknekin ia nəpin me. Iakukurən mə hiamərpinhə ia nəkur ərəha. Hiənəkiri noien səvəi nərmama me nəha kamhəni mə irəha aposol me mətə ripko mhə irəha pərhiən, nənə, hiənətoni raka mə irəha kamheikuə. ³ Iakukurən mə ia nəpin me kamo nəmisəien m kimiaha ti nəghik, mətə hiamərer əknekin ia nahatətəien səkimiaha mhəpwəh nəpouien.

⁴ Mətə nari riti nəha ikin hiamo ripkatukwatukw mhə ia nənimek. Kimiaha hiənəpwəh nokeikeien kupwən səkimiaha. ⁵ Ro iamihhi irə rerimiaha tramrhi nərerien sə hiənərer irə fwe kupwən kurirə hiəmwei. Tihərig ia noien ərəha me səkimiaha, mho narimnari me nəha sə hiənamo fwe kupwən. Trini minuə hiəpwəh nərərigien ia noien ərəha me səkimiaha, nənə takuvehe tukumiaha muvehi raka səkimiaha nəri laet raməkure utə irə ia təmwhekin. ⁶ Mətə nari kuatia nəha ikin hiamo ramasan. Kimiaha hiəmwəki noien me nəha nərmama səvəi Nikolas kamho rəmwhen iou mwi iakəmwəki.

⁷ Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwın Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama sə triskai meste naruagənien rukurau, iou takəseni in rəni nukwai nei kauvehi nimiruien irə ramərer ia kwopun nəha Parataes səvəi Kumwesən.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Smana

⁸ “Rai nækukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Smana, mini pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rinarə raka kupwən, nənə trarə mwi kurirə. In remhə mətui mwi. ⁹ Iou iakukurən nəmisəien səkimiaha. Iakukurən mə səkimiaha nautə riwən. (Mətə ia nənimek nautə səkimiaha rasori anan.) Iakukurən nəgkiariien ərəha me nəha nərmama nepwın kamhəni ia kimiaha. Irəha kamhəni mə irəha nəkur Isrel, mətə rekəm. Nəmisəimwınien səvənraha səvəi Setan. ¹⁰ Tihəpwəh nehekieren nəmisəien i tripkosə mhə tui reste kimiaha. Həregi ro. Setan tripkosə pen kimiaha nepwın ia kalapus mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha. Tihəregi nəmisəien ia nəpin me i irəha pam ten. Kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekin nəri auər a trini minuə kousi əpune kimiaha, nənə iou takuvei pehe nimiruien m kimiaha rəmwhen kəfəfau pen kəfəfau amasan ia kənkəpwə iərmama sə rəvtənhi nərmama ia naiuien.

¹¹ Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwın Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama sə triskai meste naruagənien rukurau in trəpwəh nemhəien ia nemhəien sə ro kəru irə.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Pekamam

¹² “Rai nækukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Pekamam, mini pen minuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rauvehi nau səvəi naruagənien rəhiə ia nikaren pəri mi. ¹³ Iou iakukurən kwopun hiamarə ikin. Jea sə Setan

2:1: Rev 1:16; 20   **2:2:** Rev 2:19, Rev 3:1,8,15, 1Jon 4:1   **2:5:** Rev 2:16,22, Rev 3:3,19   **2:6:** Sam 139:21   **2:7:** Jen 2:9, Rev 22:2,14,19   **2:8:** Rev 1:17   **2:9:** 2Kor 11:14-15, Jem 2:5, Rev 3:9
2:10: Mat 10:28, 2Tim 4:8, Jem 1:12, Rev 3:11   **2:11:** Rev 20:14, 21:8   **2:12:** Aes 49:2, Rev 1:16
2:13: Rev 3:8

raməkure irə mamərimənu in nəha ia kwopun nəha, mətə kimiaha hiamuvehi əknekən nəghik ia nəpən me, mhəpwəh nərkwafəien i mə hiamahatətə ia nirak. Pərhiən hiəpwəh mwi nərkwafəien i fwe kupwən nəpən Antipas ramarə ihi. In iərmama riti səiou iakukurən nətigiteien irə. Rinərer irapw məkkiari ia nirak kousi əpune in ia taon səkimiaha, kwopun Setan ramarə ikin. ¹⁴Mətə narimnari me nepwən nəha ikin hiamo həkətukwatukw mhə ia nənimek. Kimiaha me nepwən kamhəkurirə nahatənien səvəi Palam. Palam nəha in rīnahatən Kig Palak mə in trərhiərhi nəkur Isrel pwəh irəha ho noien ərəha, mhani nəveginien sə kīməuvei pen m nənimwi nari me sə kaməfwaki pen mīnrəha, nənə, mhəiri əpnəpen irəha me. ¹⁵Ia noien nəha kimiaha nepwən mwi kamhəkurirə nahatənien səvəi nərmama me səvəi Nikolas. ¹⁶Ro iamīnhi irə tihərərīg ia noien ərəha me səkimiaha. Mə hiəpwəh, trīpkə mhə tui iakuvehe tukumiaha, mousi nərmama me nəha, mərari irəha ia nau səvəi naruagənien sə ruku pen ia nīpəgi nəkwak mier.

¹⁷Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərīg amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwən Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iərmama sə triskai meste naruagənien rukurau takuvehi nəveginien i ramərkwafə, nəghin nə mana, muvehi muvei pen min. Nənə takuvei pen mwi kəpwier əpsan riti min sə kīmərari pen nəhag vi irə. Nəhag vi nəha nərmama hərəirei. Iərmama sə truvehi kəpwier nəha in əpa trukurən.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me ia Tuatira

¹⁸“Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Tuatira, mīni pen mīnuə:

Nəgkiariien i nəgkiariien səvəi Tini Kumwesən sə nənimen mi krauəhiapw rəmwhen ia napw, nənə nisun mi krouəmwhen ia aean i pras sə kinahakwi kahakwi amasan. ¹⁹Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən nokeikeiien səkimiaha, mīne nahatətəien səkimiaha, mīne nasituien sə hiamo m nərmama. Iakukurən mə hiamərer əknekən ia nəpən me. Iakukurən mə noien amasan me hiamo ipwet mīne irəha həkik mhəpi raka noien amasan me hīnəmo fwe kupwən.

²⁰Mətə nari riti nəha ikin hiamo rīpkətukwatukw mhə ia nənimek. Kimiaha hiaməsəni noien səvəi pran nəha Jesepel. In rani mə in profet riti, mətə nahatənien səvənhi rameikuə ia iotukwininari me səiou, mamə irəha nərmən mīne nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me, nənə mamhani nəveginien sə kīməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnrəha. ²¹Iakeitenhi pran nəha mə in trīrərīg ia noien ərəha səvənhi, mətə in rəpwəh nokeikeiien mə tro iamīnha irə. ²²Ro pen, hətəni ro, takuvei pen nemhəien skai riti min, mərarki irapw in raməmīsə a ia nīməhan səvənhi. Nərmama me nəha kamho əpnəpen nari irəha min takərarki pen irəha ia nəmisəien asori. Tako iamīnha irə trīni mīnuə irəha həkpwəh nīrərīgien ia noien ərəha me səvəi prən nəha. ²³Nənə nīpwnəti prən nəha takousi əpune irəha. Ro iamīnhi irə nakalasia me pam tuhəkurən mə iou i iərmama iakamətə pui nətərīgien səvəi nərmama mīne rerīnrəha me, nənə takərpwən pehe nərəkuien m kimiaha kuatia kuatia resi pen a noien me səkimiaha. ²⁴Mətə iakukurən mə kimiaha me nepwən fwe Tuatira hiəpkurirə mhə nəgkiariien səvəi Jesepel. Hiərəirei nəgkiariien me nəha kamīni mə, ‘Nəgkiariien anan me səvəi Setan in ramərkwafə ia təkutan.’ Iakani pehe tukumiaha i mə nari pam riti mwi riwən sə takəmri pehe

2:14: Nam 22-24, Nam 25:1-2, Nam 31:16, 2Tes 2:15   **2:17:** Eks 16:4,14-15, Jon 6:48-50, Aes 62:2, Rev 3:12, 19:12   **2:18:** Rev 1:14-15   **2:20:** 1King 16:31, 2King 9:22, Rev 2:14   **2:23:** Sam 7:9, Jer 11:20, Jer 17:10, 2Tim 4:14, Rev 20:12-13

ia kímiaha mæ tihó, ²⁵ mætə tihaməkeikei mhəkwtəmhiri əknekín nəri sə hiəuvəvehi raka meste takuvehe.

²⁶ Iərmama sə triskai meste naruagənién rukurau, mamó mwi nəfe iakíməni mæ tro mevən meste nəpín sampam, iərmama nəha takuvei pen nasoriien min, in trasori ia nərmama ia tənəmtənə me.

²⁷ ‘In truvehi nəri skai riti sə rəmwhen ia nep ramahatən pen nasoriien səvəi kig. In tramərimənu ia nirəha, maməteftefi irəha rəmwhen kamousi testesi tekinari me i kino ia nise tīprənə.’

²⁸ Nīpərhienien iou takuvei pen nasoriien min rəmwhen Tata səiou rīməuvei pehe miou. Nənə takuvei pen mwi kəməhau i kofətəteia min.

²⁹ Iərmama sə nəkwəregín rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənīmwin Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

3

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Satis

¹ “Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Satis, mīni pen mīnuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rauvehi nənīmwin me səvəi Kumwesən irəha pam sefen, nənə mauvehi mwi kəməhau me irəha pam sefen. Iou iakukurən noien me səkímiaha. Iakukurən mæ kani nəghímiaha mæ kímiaha hiaməmīru, mætə rekəm. Kímiaha hiəuvamhə raka. ² Hətui rə! Tripkó mhə tui noien amasan me səkímiaha hiənamo fwe kupwən tuhəiwən anan. Mætə tihaməkeikei mhousari mæ tihəuvehi utə mwi noien me səkímiaha mho həuvehe mhəskai, ti nəri nə mæ iakəpwəh ihi nətoniien noien amasan riti sə hiəno mhəuvən mho sampam irə nənə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən səiou. ³ Ro pen rerímiaha tramrhi nəgkiariien sə hiəuvəvehi raka mhəregi kīnahatən kímiaha irə fwe kupwən. Tihó nəgkiariien nəha, mhərərig ia noien ərəha me səkímiaha. Trīni mīnuə hiəpwəh nətūiien, takuvehe tukumiaha rəmwhen ia rakres, nənə tihəreirei nəfe nəpín takuvehe tukumiaha irə.

⁴ Mætə kímiaha nepwin a nə ia Satis tīnari səvənraha rīpkəmkemik mhə ia noien ərəha. Irəha tuhavən irəha miou ia tīnari əpsan ti nəri nə mæ irəha hatukwatukw. ⁵ Iərmama sə triskai meste naruagənién rukurau in trarkahu ia tīnari əpsan, nənə ko iapkuvehi raka mhə nəghin ia nəkukuə səvəi nīmīruien. Ia nəmri Tata səiou mīne nəmri nagelo me takini irapw nəghin mæ in iərmama riti səiou. ⁶ Iərmama sə nəkwəregín rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənīmwin Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Filatelfia

⁷ “Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Filatelfia, mīni pen mīnuə:

Nəgkiariien me i səvəi Iəmə Ikinan, Iəmə sə rani nīpərhienien. In rauvehi ki səvəi Kig Tevit. Trīni mīnuə rəsevər ia təpinhə riti, iərmama riti ko rīpkərapinhə mhə. Nənə trīni mīnuə in rərapinhə ia təpinhə riti, iərmama riti ko rīpkəsevər mhə. ⁸ Iou iakukurən noien me səkímiaha. Hətoni ro. Iakínəsevər ia təpinhə riti tukumiaha, təpinhə i iərmama riti ko rīpkərapinhə mhə. Iakukurən mæ nīskaiien səkímiaha rouihi a, mætə hiaməkwtəmhiri nəgkiariien səiou, mhəpwəh nərkwafəien mæ kímiaha nərmama me səiou. ⁹ Həregi ro. Nərmama me nəha ia nousəsimwinien

səvəi Setan həni mə irəha nəkur Isrel (mətə rekəm irəha ieikuə me) iou tako irəha həuvehe mhənimwi nukurhunraha ia nisumiaha, mhəsiai kimiaha, nənə mhəukurən mə iou iakokeikei kimiaha. ¹⁰ Nənə ti nəri nə mə kimiaha hiaməkwtəmhiri nəgkiariien səiou, mamhərer əknekən ia nəpin me, iou mwi takəkwtəmhiri kimiaha, mamarə tukumiaha ia nəpin sə rīpko mhə tui ruvehe nərmama me pam ia təkure tīprənə tuhəregi nəmisəien irə mə trətə sas ia nahatətəien səvənraha.^a

¹¹ Tīpko mhə tui iakuvehe. Tihəkwtəmhiri əknekən narimnari me səməme hiəuvəvehi raka mə iərmama riti trəpwəh nakresien nərəkuien səkimiaha sə hiamaiu tukwe. ¹² Iərmama sə triskai meste naruagəniēn rukurau, iou tako in rəmwhen ia nei skai riti krīpesu nimwə səvəi Kumwesən səiou irə. Nənə in tīpkier mhə ia nimwə nəha ia nəpin riti. Nənə takrai pen nəghi Kumwesən səiou irə, mīne nəghi taon səvəi Kumwesən səiou irə. Taon nəha in Jerusalem vi sə truku pen ia neiai meiwaiu pehe. Nənə takrai pen mwi nəghik vi ia iərmama nəha. ¹³ Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwin Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Laotisia

¹⁴ “Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Laotisia, mīni pen mīnuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama i kani nīpərhienien irə. In iərmama sə rīməni irapw nəfe in rīnətoni mīregi nərmama həukurən nətīgiteien ia nəgkiariien səvənhi mə ro nīpərhienien, nənə in nukune narimnari me pam səməme Kumwesən rīno. ¹⁵ Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən mə kimiaha hiamwhen ia nui əreuən. Hiəpwəh nəkwieien mhəpwəh nəpnəpanien. Iakuə ko hiəkwei uə hiəpnəpan ramasan. ¹⁶ Mətə kimiaha hiəreuən a, mhəpwəh nəpnəpanien, mhəpwəh nəkwieien. Ro pen takərgavəs raka ia kimiaha, ¹⁷ ti nəri nə mə hiaməni mə nautə səkimiaha rasori, narimnari me pam rarə tukumiaha, tihətui nari riti mwi ti nəfe. Mətə hiəreirei mə ia nənimək kimiaha nautə səvənraha riwən, nənimemiaha rīfwə, tīnari riwən ia nīpwramiaha, nīmapwmapw me ro kimiaha, nərmama hətoni kimiaha rerīnraha raməpou. ¹⁸ Ro iamīnhi irə iakaməvəhag m kimiaha mə tihaməkeikei mhəuvehi nəmri aean i kol tukw iou, kol i kosə pen ia napw rahi raka sə rərəha məpwəh sə rəmher. Tiho iamīnhi irə mə nautə səkimiaha trasori. Nənə tihaməkeikei mhəuvehi nəmri tīnari əpsan me tukw iou, mharkahu irə, pwəh ruvegi nīpwramiaha sə ramo naurisien ia nəmri nərmama. Nənə tihaməkeikei mhəuvehi mwi nəmri nari i ramomasan nəkwai nəmri iərmama, mahakwi nəmrīmiaha irə, pwəh nəmrīmiaha rətui hiətoni amasan nari.

¹⁹ Nərmama səməme iakokeikei irəha, iakaməgkiari skai mīnraha, mamərpwi atukwatukw irəha. Ro iamīnhi irə tiho rerīmiaha pwəh ruvehe məpnəpan, mapwor, nənə mhərərig ia noien ərəha me səkimiaha. ²⁰ Həregi ro! Iakamərer ia kwəruə, makunkun təpinhə ti nuvnmwəien. Trīni mīnuə iərmama riti rīregi rerik, nənə məsevər ia təpinhə, iou takuvnmwə pehe kimrau min trouəni pəri nari.

3:10: Luk 21:19, 2Tim 2:12 **a** **3:10:** Suatuk riti mwi ti nīniēn nəgkiariien ia vas ten rīni iamīnhi irə mīnuə: “Nənə ti nəri nə mə kimiaha hiaməkwtəmhiri nəgkiariien səiou, mamhərer əknekən ia nəpin me, iou mwi takəkwtəmhiri kimiaha, məpwəh nəseniēn hiətoni nəpin sə rīpko mhə tui ruvehe nərmama me pam ia təkure tīprənə tuhəregi nəmisəien irə mə trətə sas ia nahatətəien səvənraha.” **3:11:** Rev 2:10,16 **3:12:** Aes 62:2, 65:15, Esik 48:35, Rev 14:1, 21:2 **3:14:** Rev 1:5, 19:11, Kol 1:15 **3:15:** Rom 12:11, Rev 2:2 **3:17:** Hos 12:8, 1Kor 4:8, Luk 12:21 **3:18:** Aes 55:1, Jem 2:5, Rev 3:5, 4:4, Rev 16:15 **3:19:** 1Kor 11:32, Rev 2:5 **3:20:** Jon 14:23, 1Jon 2:24

²¹ Iərmama sə triskai meste naruagəniien rukurau, takəsəni in rəkure kimrau min ia jea səiou rouərimənu. Tako irə rəmwhen kīno ia nīrak. Iakuvəskai raka ia naruagəniien meste rukurau, nənə təkwtəkwni iakaməkure kimrau səiou Tata ia jea səvənhi rouərimənu. ²² Iərmama sə nəkwəregīn rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənimwīn Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

4

Jea riti fwe ia neiai Kumwesən raməkure irə mamərimənu

¹ Iakinətə pam narimnari me i, nənə mətī pen mətōni təpinhə riti ia neiai raməkwaḡ. Nənə iərmama nəha iakuvəregi raka rerīn fwe kupwən rəgkiari pehe mwi miou, rerīn rupwinari rəmwhen ia reri kisipw, mīni mə, “Utə pehe ia kwopun i. Iakuə takahātən narimnari me səməme tuhəuvehe kurirə pwəh ikətōni.” ² Təkwtəkwni mwi iakətōni vison riti Nənimwīn rəriari miou. Jea riti kərpwi ramərer ia neiai, Iəmə iti raməkure irə mamərimənu. ³ Iəmə nəha raməkure irə ramser rəmwhen ia kəpwier amasan mi kəru jaspā mīne kanilian. Nənə mərarən riti rukuraukurau ia jea səvənhi makuraan rəmwhen ia kəpwier amasan riti emeral. ⁴ Jea me nepwīn mwi irəha pam twenti-fo hərəer kuraukurau jea nəha. Nəmə asori me irəha pam twenti-fo kəmhəkure ia jea me nəha. Tinari me səvənraha həpsan. Ia kənkəpwənraha kəfəfau me səvəi nisaiien kīno ia kol. ⁵ Iəmə nəha raməkure ia kurkwān mamərimənu, nouapiriien mīne karuəruə mīne nərkərikien kamharuku pen ia jea səvənhi. Kupwən ia jea səvənhi nərami napw irəha pam sefen kəmhəuək. Nərami napw me nəha irəha nənimwīn me səvəi Kumwesən irəha pam sefen. ⁶ Nənə kupwən ia jea səvənhi nari riti mwi fwe ikin rəmwhen ia təsi, mətə rəmwhen ia klas sə rəriiri məmher. Nərimiru me nepwīn irəha pam kəfə kəmhərəer kuraukurau jea səvənhi nukwai nənimenraha həpik ia nīpwranraha kupwən mīne kurirə. ⁷ Nərimiru me nəha sə kupwən irə rəmwhen ia laeon, sə ro kəru irə rəmwhen ia kau, sə ro kahar irə kənkəpwə rəmwhen ia kənkəpwə iərmama, nənə sə ro kəfə irə rəmwhen ia mīrup sə ramivə. ⁸ Nərimiru me nəha kəfə kuatia kuatia tərəḡinraha me sikis, nənə ia reri tərəḡinraha me mīne təkurenraha nukwai nənimenraha həpik. Nəpīn me pam, ia nəpīn mīne ia ran, irəha həpkəpwīs mhə ti noskəfəien i mə,
“Iəmə ikinan, Iəmə ikinan, Iəmə ikinan,

Iərimənu Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam!

In rinarə fwe kupwən, marə ipwet mīne, mamevən meste trīpkīwən mhə.”

⁹ Ia nīpu nəha, nərimiru me nəha kəmhəḡnəḡini Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Irəha kəmhəsiai in, māmhəni vivi Iəmə sə ramarə ia nuk nuk me. Nəpīn irəha kəmhə iamīnhi irə, ¹⁰ nənə nəmə asori me nəha twenti-fo heiwaiu mhənimwi nukurhunraha ia nəmri Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Irəha kəmhəsiai Iəmə sə ramarə ia nuk nuk me, māmhərki pen səvənraha kəfəfau me səvəi nisaiien kupwən ia jea səvənhi, māmhoskəfə iamīnhi irə mə,

¹¹ “Iərimənu mīne Kumwesən səkimaha ikamasan pīk.

Ikīno narimnari me pam,

mesi pen nətəriḡien səim mo irəha kamharə.

Pwəh nəḡnəḡiniien mīne nisaiien mīne niskaiien haruvehe tukw ik ia nəpīn me.”

3:21: Mat 19:28   **4:1:** Rev 1:1,10   **4:2:** Sam 47:8, Aes 6:1, Rev 4:9   **4:3:** Esik 1:28   **4:4:** Aes 24:23, Rev 3:18, 6:11   **4:5:** Esik 1:13, Rev 1:4, 8:5, Rev 11:19, 16:18   **4:6:** Esik 1:5-10,22, Esik 10:14
4:8: Aes 6:2,3, Esik 1:18, 10:12, Rev 1:4,8   **4:9:** Dan 4:34, 6:26, Dan 12:7, Rev 4:2,10   **4:10:** Rev 4:9, Rev 5:1,7,13, Rev 6:16, Rev 7:10,15, Rev 19:4, 21:5

5

Kwæti sipsip mine nimwai nækukuä kinærfe

¹ Nənə iakətoni Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu in rauvehi nimwai nækukuä riti ia rəgin mwatuk. Nimwai nækukuä nəha kimərai pen nari ia nikaren pəri mi, nənə kərfe kuvi tərini m sefen. ² Nənə iakətoni agelo riti nəgsen rasori raməgkiari asori maməni irapw mə, “Sin ratukwatukw mə treitehi raka nəri me nəha sefen kiməvi tərini nimwai nækukuä irə nənə məsevər ia nimwai nækukuä?” ³ Mətə iərmama riti riwən ia neiai, uə ia tīprənə, uə ia reri tīprənə, in ratukwatukw mə ko rəsevər ia nimwai nækukuä i kinærfe mətə pen irə. ⁴ Nənə rerik rərkwəpər iakasək ti nəri nə mə kīpkətoni mhə iərmama riti ratukwatukw mə ko rəsevər ia nimwai nækukuä kinærfe mətə pen irə. ⁵ Miregi nəmə asori me nəha irəha riti rini pehe tukw iou mə, “Əpwəh nasəkien. Mətoni ro. Iərmama sə riməkupwən ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit, kani nəghin mə ‘Laeon səvəi Juta,’ in ruvəskai raka meste naruagəniien rukurau. Ro pen in rukurən nuvehien nimwai nækukuä nəha kinærfe kuvi tərini m sefen məsevər irə.”

⁶ Nənə iakəti pen mətoni kwəti sipsip riti ramərer ipaka ti jea səvəi Iəmə nəha raməkure mamərimənu ia kurkwai nərimiru me nəha kefə mine nəmə asori me nəha twenti-fo. Kwəti sipsip nəha iakətə rəmwhen mə kinousi əpune raka. Kənkəpati sefen, nənə, nukwai nənimen sefen. Nukwai nənimen me nəha irəha nəha nənimwin me nəha sefen səvəi Kumwesən in rinərhi pen irəha həuvən ia kwopun me ia təkure tīprənə. ⁷ Nənə kwəti sipsip nəha revən ti Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu, muvehi raka nimwai nækukuä nəha kinærfe ia rəgin mwatuk. ⁸ Nəpin ruvehi nimwai nækukuä nəha kinærfe, nənə nərimiru me nəha kefə mine nəmə asori me nəha twenti-fo hənimwi nukurhunraha mheiwaiu ia nəmri kwəti sipsip. Irəha pam kamhəuvehi nəri kauəsi kaməni nīpu irə, mamhəuvehi mwī pesin me kino ia kol. Pesin me nəha kamhəuvehi həukuər ia nimwəkmwəki nari kəuvani nīpekīn rapein amasan. Nise napw irə rəmwhen ia nəfwakīien me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən. ⁹ Irəha kamhoskafə ia nīpu vi riti, mamhəni mə, “Ratukwatukw mə ik tikuvehi nimwai nækukuä i kinærfe,

nənə məsevər irə.

Ik ikəmwhen ti nəri nə mə kinousi əpune ik,

nənə nitem sə rinaiu ikuvehi nəmri nərmama me irə, irəha səvəi Kumwesən.

Irəha nərmama səməme haməuku pen ia kwənəkwus me pam, mine nəgkiariien me pam, mine teki nərmama me pam, mine tənəmtənə me pam.

¹⁰ Ik ikino irəha həuvehe mhəmwhen ia kig me mine pris me ia nəmri Kumwesən səkimaha, nənə irəha tuhərimənu ia tīprənə.”

¹¹ Nənə iakəti pen miregi reri nagelo me həpik həpik. Irəha kamhərer kuraukurau ia Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu, mine nərimiru me, mine nəmə asori me. Nagelo me nəha irəha taosen m taosen uə ten-taosen m ten-taosen, ¹² kamhoskafə əpwəmwis, mamhəni mə,

“Kwəti sipsip sə kinousi əpune, in ramasan pik.

Pwəh niskaiien, mine nautə, mine nukurəniien, mine nərimənuien, mine nisaiien, mine nasoriien, mine nəgnəginiiien həuvən tukwe in ia nəpin me.”

5:1: Rev 4:2,10, Aes 29:11, Esik 2:9-10   **5:5:** Jen 49:9, Aes 11:1,10, Rev 22:16   **5:6:** Sek 4:10, Jon 1:36, Rev 1:4, 5:12, Rev 13:8   **5:7:** Rev 4:2,10   **5:8:** Rev 8:3-4, 14:2, Rev 15:2, Sam 141:2   **5:9:** Sam 33:3, 40:3, Sam 96:1, 98:1, Sam 144:9, Rev 14:3   **5:10:** Eks 19:6, Aes 61:6, Rev 1:6, 20:6, Rev 22:5
5:11: Dan 7:10, Hip 12:22   **5:12:** 1Kron 29:11, Rev 5:6

¹³ Nənə iakregi narimnari me pam səməme Kumwesən rino ia neiai, ia təkure tīprənə, ia reri tīprənə, ia reri təsi, iakregi narimnari me pam səməme kamharə ia kwopun me nəha kamhoskafə, mamhani nīpu mə, “Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu mine kwəti sipsip, pwəh nəgnəginiien, mine nisaiien, mine nasoriien, mine niskaiien, həuvən ti nirau ia nuk nuk me.”

¹⁴ Nənə nərimiru me nəha kefə həni mə, “Pwəh ro iaminhi!” Nənə nəmə asori me hənimwi nukurhunraha mheiwaiu, mhəuvei pen nisaiien səvənraha minrau.

6

Kwəti sipsip rəsevər ia nīmwai nəkukuə sə kinərfe

¹ Ia nəpīn nəha iakəti pen mətoni kwəti sipsip reitehi raka nəri nəha riti sə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə riti rəgkiari rerin rupwinari rəmwhen ia karuəruə mini mə, “Uvehe!” ² Nənə iakəti pen mətoni hos əpsan riti. Iəmə sə raməkure irə rauvehi nifagə. Kuvei pen kəfəfau səvəi nisaiien min. In rier mamevən rəmwhen iərmama riti sə rinaruagən pam, nənə traruagən mwi muvehi irapw niskaiien səvəi nərməpə.

³ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kəru irə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə sə ro kəru irə rini mə, “Uvehe!” ⁴ Nənə hos riti mwi ruvehe hos əruerəv. Iərmama sə raməkure irə kuvei pen nau asori riti səvəi naruagənien min. Kinəsəni in mə trevən mo nərmama ia təkure tīprənə haruagən mhousi əpune irəha me.

⁵ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kahar irə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə sə ro kahar irə rini mə, “Uvehe!” Nənə iakəti pen mətoni hos pitəv riti. Iərmama sə raməkure irə rauvehi nəri sə kaməkiri nari irə. ⁶ Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia kurkwai nərimiru me nəha kefə, mamini mə, “Evən. Kinəsəni ik mə tikə nukumhə ravən ia tənəmtənə me. Nərmama tuhərarki mane asori ti nuvehien nəveginien rouihi a. Mətə tikəpwəh nourahaiien nukune nei me nəha olif kamo oel ia nukwan mine nukune nəkwus me nəha krep kamo waen irə.”

⁷ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kefə irə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə sə ro kefə irə rini mə, “Uvehe!” ⁸ Nənə iakəti pen mətoni hos əmrakw riti. Iərmama sə raməkure irə nəghin nə Noien Iərmama Remhə. In riti nəghin nə Imwei Nəkur Həuvamhə rakurirə irə rauevən. Kinəsəni pen nərmama pam ia təkure tīprənə ia rəginrau. Irau troueven rouəvsini irəha kefə kefə, rouo kuatia remhə rouəpwəh kahar kamharimiru. Nepwin tuhemhə ia naruagənien. Nepwin nəveginien triwən ti nirəha hemhə. Nepwin nemhəien truevehi irəha hemhə. Nepwin nəri əprmin me tuhahi əpune irəha.

⁹ Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro krirum irə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakəti pen fwe nisui nifatə pirapw mətoni nərmama səməme kinousi əpune irəha ti nəri nə mə kamhəni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən, mamhəni mə in ro nīpərhienien. ¹⁰ Irəha kamhəkwein əpwəmwis mə, “Iərimənu asori. Ik Iəmə ikinan. Ik nīpərhienien. Nərmama ia təkure tīprənə hənousi əpune kimaha. Ikafwini mə tinesən ikərpwin pen noien ərəha səvənraha?” ¹¹ Irəha həni iaminha irə, nənə kuvei pen tinari əpsan minraha kuatia kuatia, kini pen ti nirəha i mə tuhapwis

ouihi a mwi meste tukukupwən kousi əpune pam piəvnraha me nepwɪn mwi səməme hənamo tukwini pəri nari irəha mɪnraha fwe kupwən.

¹² Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sikis irə kiməvi tərini nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakəti pen mətoni nɪmwnɪmwien asori riti ravən. Meri ruvehe mɪpitəv mɪpitəv. Məkwə ruvehe məruerəv rəmwhen ia netə.

¹³ Nənə kəməhau me fwe irənhə ia neiai həsas mheiwaiu ia tɪprənə rəmwhen ia nei riti nɪmətagi asori rɪkiukiu irə nukwan me həsas. ¹⁴ Kəpuapen ruvehe miwən məmwhen ia nɪmwai nəkukuə iərmama ruvehi mərfe raka i. Nənə təkuər me mɪne tənə əmweris me haraka ia təmwhekinraha me.

¹⁵ Nənə kig me ia tɪprənə, mɪne ieni me, mɪne nəmə asori me səvəi naruağən me, mɪne nərmama nautə səvənraha rasori, mɪne nərmama nəgsenraha rasori, irəha mɪne nərmama pam nəri auər a mə irəha slef uə həkko mhə irəha slef, həuvən ia təkuər me mhərkwafə ia nɪpəgi kəpwier me mɪne reri kəpwier me, ¹⁶ mamhəkwein pen təkuər me mɪne kəpwier me mamhəni mə, “Tiho mhəsas mhəkure tərini kimaha, mhərkwafə kimaha, pwəh iəmə nəha raməkure ia jea səvənhi mamərimənu rəpwəh nətoniien kimaha, pwəh niemaha səvəi kwəti sipsip rəpwəh nesteien kimaha. ¹⁷ Kwa nəpɪn asori səvəi niemaha səvənrau ruvəuvehe. Sin nəghɪn ko rərər irapw?”

7

Agelo rəmri pen mak səvəi Kumwesən ia nəkur Isrel irəha pam 144,000

¹ Kurirə ia narimnari me i iakətoni nagelo me kefə kamhərer ia təkure tɪprənə i riti ia nɪkaren pesu, riti ia nɪkaren parei, riti ia nɪkaren prehi, riti ia nɪkaren peraha. Irəha kamhəkwtəmhiru nɪmətagi me pam nəha kefə mə nɪmətagi triwən ia təkure tɪprənə mɪne təsi mɪne nei me. ² Nənə iakəti pen mətoni agelo riti mwi ruku peraha mauvehi nari riti tromak ia nərmama irə trahatən pen mə Kumwesən sə ramɪru səvənhi me nərmama me nə irəha. Agelo i rəkwein əpwəmwis nagelo me nəha kefə səməme kɪnəsəni irəha mə tuhouraha tɪprənə mɪne təsi. ³ In rini pen ti nirəha i mə, “Həpəpɪm narakaien nɪmətagi pwəh rəpwəh nourahaien tɪprənə mɪne təsi mɪne nei me. Pwəh iako pen raka mak səvəi Kumwesən səkitaha ia nɪpwənai iotukwininari me səvənhi me.” ⁴ Nənə iakregi kɪni nərmama me nəha səməme həuvehi mak səvəi Kumwesən irəha pam wan-hantret-foti-fo-taosen. Nərmama me nəha komak ia nirəha həuku pen pam ia kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel.

⁵ Ia kwənəkwus səvəi Juta, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus səvəi Rupen, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus səvəi Kat, nərmama irəha pam twelef-taosen.

⁶ Ia kwənəkwus səvəi Aser, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus səvəi Naftali, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus səvəi Manase, nərmama irəha pam twelef-taosen.

⁷ Ia kwənəkwus səvəi Simeon, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus səvəi Livae, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus səvəi Isakar, nərmama irəha pam twelef-taosen.

⁸ Ia kwənəkwus səvəi Sepulun, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Ia kwənəkwus səvəi Josef, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Nənə, ia kwənəkwus səvəi Penjamin, nərmama irəha pam twelef-taosen.

Nərmama həpik tinari səvənraha rəpsan

6:12: Mat 24:29, Wok Me 2:20, Rev 8:12   **6:13:** Aes 34:4   **6:14:** Aes 34:4, Rev 16:20   **6:15:** Aes 2:10,19,21   **6:16:** Luk 23:30, Rev 4:2,10   **6:17:** Joel 2:11, Neham 1:6, Mal 3:2   **7:1:** Jer 49:36, Dan 7:2   **7:3:** Esik 9:4,6, Rev 9:4   **7:4:** Rev 14:1,3

⁹ Kurirə ia narimnari me i iakəti pen mətoni nərmama həpik ko kīpkəvsini pam mhə irəha. Irəha haməuku pen ia tənəmtənə me pam, mine kwənəkwas me pam, mine teki nərmama me pam, mine nəgkiariien me pam. Kamhərer ia nəmri İəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu mine ia nəmri kwəti sipsip. Irəha kamharkahu tinari əpsan me, mamhəuvehi nīmwai nəmwir me ia rəginraha, ¹⁰ mamhəkwein əpwəmwis mamhəni mə, “Kumwesən səkimaha sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu irau kwəti sipsip, irau nəha krino suatuk ti nuvehimiruien kitaha!”

¹¹ Nagelo me pam hərəer kuraukurau ia jea Kumwesən raməkure irə mamərimənu, nənə, mhərəer kuraukurau mwi ia nəmə asori me, mine nərimiru me nəha kefə. Nənə irəha hənimwi nukurhunraha kupwən ia jea səvəi Kumwesən, mheiwaiu nənimenraha rirapi tīprənə, nənə, mamhəsiai in, ¹² mamhəni mə,

“Pwəh ro iamihni!

Pwəh nini viviiien, mine nəgnəginiiien,
mine nukurənien, mine tanak, mine nisaiien,
mine nərimənuien, mine niskaiien,
həuvən ti Kumwesən səkitaha ia nuk nuk me.
Pwəh ro iamihni!”

¹³ Nənə nəmə asori me nəha riti ia nirəha rəres iou mə, “Nisimə nəha kamharkahu ia tinari əpsan me? Irəha haməuku pəku?”

¹⁴ Miregi iakini mə, “İəmə asori. Ik a ikukurən.”

Miregi rini mə, “Irəha nərmama me nəha səməme kamhəier ia nəpin nəha kiməni mə truvehe nərmama tuhəregi nəmisəien irə rasori pik anan. Irəha hənakuas ia tinari me səvənraha mho həpsan ia nite kwəti sipsip. ¹⁵ Ro pen irəha kamhərəer ia nəmri Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Irəha həmwəhen ia pris me səməme kamho tukwini pen nari min ia nəpin mine ia ran ia nəkwai nīmwe səvənhi. Nənə Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu in trəuiui irəha nəpin me pam.

¹⁶ Nukumhə tripkahi mhə mwi irəha.

Irəha tuhəpkəkwakwa mhə mwi.

Nukwəsikər tripkənhi mhə irəha,

uə nəpnəpanien asori səvəi meri tripkənhi mhə irəha,

¹⁷ ti nəri nə mə kwəti sipsip nəha ia kurkwai jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu in trətui amasan ti nirəha rəmwəhen iərmama riti sə ramətui amasan ti sipsip me səvənhi.

In triri irəha mhəuvən ti nəmri nuimiru me.

Nənə Kumwesən trirai raka pam nise nəmrinraha.’ ”

8

Kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sefen irə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə

¹ Nəpin kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sefen irə kiməvi tərini nīmwai nəkukuə irə, nənə kwənamrig fwe ia neiai meste nīpəri aoi riti.

² Nənə iakətoni nagelo me nəha sefen səməme kamhərəer ia nəmri Kumwesən ia nəpin me kiməpeki pen kisipw kuatia kuatia minraha.

³⁻⁴ Agelo riti mwi nəha ikin rauvehi nari riti kino ia kol. Nəri nəha rukuər ia nīmwekmwəki nari kauvani nīpekən rapein amasan. Kuvei pen nīmwekmwəki nari nəha min mə truvani ia təkure nifatə nəha kino ia kol ramərer kupwən ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu pwəh

nise napw irə rousəsimwin irəha nəfwakiiien me səvəi nərmama me pam səvənhi. Ro iamīnhi irə agelo nəha ruvehe mərəer pen ia nifatə nəha, muvani nīmwəkmwəki nari nəha rīpik, nənə nise napw irə rousəsimwin irəha nəfwakiiien me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən, həutə ia nəmri Kumwesən. ⁵ Nənə agelo nəha ruvehi nukumheəv rauək ia təkure nifatə, mərki pen i ia nəri nəha in rauvehi rukuər, mərarki irapw ia təkure tīprənə i, nənə nouapīrien rəhiapw, karuərūə rərkwəpahar, kregi nərkarīkien, nīmwnīmwiien ravən.

Kisipw me irəha pam sefen

⁶ Nənə nagelo me nəha sefen sāməme kamhəuvehi kisipw kamhəpnəpenə ti naseien kisipw. ⁷ Nagelo me nəha sə kupwən rəse kisipw səvənhi, nənə aes mīne napw mīne netə ho a kərapi irə kətəgi irapw ia tīprənə i. Ruək mahi nīpəri tīprənə, məpwəh nīpərin kəru, nənə mahi nei me nīpərinraha kuatia, məpwəh nīpərinraha kəru, nənə mahi pam nurhi merə me.

⁸ Agelo sə ro kəru irə rəse kisipw səvənhi, nənə nari riti rəmwhen ia təkūər asori rauək kərarki pen ia təmwei təsi. Nənə nīpəri təsi kwatia ruvehe mo netə irə, nīpərin kəru krouamasan. ⁹ Nərimīru me ia təmwei təsi nīpərinraha kuatia hemhə, nīpərinraha kəru kamhəmīru, nənə nītətə me sāməme kamhaiu ia təsi ko koeite irəha pam kuai irəha ia kusen kahar harəmnəmwhen a kusen kuatia ruvehe mərəha kəru krouamasan.

¹⁰ Agelo sə ro kahar irə rəse kisipw səvənhi, nənə kəməhau asori riti rauək rəmwhen ia kwənhiə rier raka ia neiai, meiwaiu məsas pen ia nui aris me mīne nəmri nui me, mouraha nīpərin riti məpwəh kəru krouamasan a.

¹¹ Kəməhau nəha nəghin nə Nəfiəien. Nui me nəha reste irəha həuvehe mhəfiə. Nənə nərmama həpik hemhə ti nəri nə mə hənīmwi nui əfiə.

¹² Agelo sə ro kefə irə rəse kisipw səvənhi, nənə nari riti ro meri mīne məkwe mīne kəməhau me ro pen həpwəh nuəkien ia nəpin pekīn. Ia ran meri rauək ia nīpərin kəru, məpwəh nuəkien ia nīpərin kuatia. Ia nəpin məkwe mīne kəməhau me kamhəuək ia nīpərin kəru, məpwəh nuəkien ia nīpərin kuatia.

¹³ Nənə iakəti pen mətōni mīrup riti ramivə irənhə ia nīmagouagou. Iakregi ramasək əpwəmwis, mamīni mə, “Aueh! Aueh! Aueh! Nagelo mirəhar nəha na tuharəse kisipw me səvənrahar. Trərəha anan tukumiaha nərmama sāməme hīamarə ia təkure tīprənə.”

9

¹ Agelo sə ro krirum irə raməse kisipw səvənhi, nənə iakətoni kəməhau riti rukrutə ia neiai mīmwei irapw ia təkure tīprənə. Kiməuvei pen ki riti min. Ki nəha səvəi nəsevəriien ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən. ² Kəməhau nəha rəsevər ia nīpəg nəha nənə nise napw ruku pen fwe ikīn mutə rəmwhen ia nise napw sə rasori pik anan. Meri mīne nīmagouagou kroupitəv ia nise napw sə ruku pen ia nīpəg nəha. ³ Nənə kəmnhəvt me həier raka ia nise napw nəha mheiwaiu ia tīprənə. Kiməuvei pen nīskaiien mīnraha mə tuhəpi nərmama ia nīpikīnraha, mho nəmisəien mīnraha rəmwhen ia mimi nəha skopion sə ramərkou ia tīprənə. ⁴ Kiməni pen ti kəmnhəvt me i mīnuə tuhəpwəh nourahaiien nurhi mīne nei me mīne narimnari me sāməme kamhəuverə ia təkure tīprənə, mətə tuhouraha əpa nərmama me nəha sāməme mak səvəi Kumwesən riwən ia nīpwənanraha. ⁵ Kīnəsēni irəha mə tuhəpi nərmama mho nəmisəien mīnraha meste məkwe krirum, mətə tuhəpwəh nəpi əpuneien

8:5: Lev 16:12, Eks 19:16-19, Rev 4:5, 11:19, Rev 16:18   **8:7:** Eks 9:23-26, Esik 38:22, Joel 2:30   **8:8:** Eks 7:20-21   **8:11:** Jer 9:15   **8:12:** Rev 6:12-13   **8:13:** Rev 9:12, 11:14   **9:1:** Rev 20:1   **9:2:** Jen 19:28, Eks 19:18, Joel 2:2,10   **9:3:** Eks 10:12,15   **9:4:** Rev 7:3

irəha. Nəmisəien nəha tuhəregi rərəha irə rəmwhen ia nəmisəien səvəi mimi nəha skopion nəpɪn rəpi iərmama riti. ⁶ Ia nəpɪn me nəha nərmama tuhətui suatuk ti nemhəien, mətə ko həpkətoni mhə. Tuhokeikei mə tuhemhə, mətə ko həpkemhə mhə.

⁷ Kəmnhəvt me nəha, iakətə irəha həmwhen ia hos me kamhərer mwatuk ti naruagəniēn. Ia nukwənenraha kəfəfau me həmwhen ia kəfəfau səvəi nisaiēn kɪno ia kol. Nənimenraha rəmwhen ia nəmri nərmama. ⁸ Nukwənenraha rəpwəmwis rəmwhen ia nukwəne pran. Revɪnraha rəhiə rəmwhen ia revɪ laeon. ⁹ Səvənraha karkahu kɪno ia aean kamhəvegi kwənpwenhɪnraha irə səvəi naruagəniēn. Tərəgɪnraha kamhəpuk pik rəmwhen hos me səməme kamhəvkəkini kat me mamhaiu mamhəuvən ti naruagəniēn. ¹⁰ Nɪpikɪnraha ro revɪn irə rəmwhen ia nɪpiki mimi nəha skopion. Niskaiēn səvənraha tuho nəmisəien m nərmama irə meste məkwə krirum raməmak ia nɪpikɪnraha. ¹¹ Səvənraha riti nəha ikɪn iəmə asori ramərimənu ia nirəha. In nə agelo səvəi nɪpəg sə rameiwaiu nukunen riwən. Ia nəgkiariēn Hipru nəghi agelo nəha Apoton. Ia nəgkiariēn Krik nəghɪn nə Apolion (nɪpwran mə Kərietaha).

¹² Aueh! Nərəhaiēn kupwən ruvehe muvavən. Mətə aueh, aueh, hətə ro! Nərəhaiēn kəru mi nəha ikɪn troupkuvehe mwi.

¹³ Agelo sə ro sikis irə rəse kisipw səvənhi, nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia nɪpəsegi nɪfatə nəha kəfə sə kɪno ia kol ramərer kupwən ia Kumwesən. ¹⁴ Reri iərmama nəha rəgkiari m agelo i ro sikis irə sə rauvehi kisipw nəha, mɪni pen tukwe in mə, “Fi nari ia nagelo me nəha kəfə səməme kɪnərihi irəha fwe kupwən kamharə fwe nui aris asori nəha Iufretes.” ¹⁵ Ro iamɪnhi irə kifi nari ia nagelo me nəha kəfə. Kɪnəpnəpenə raka ia nagelo me nəha kamheitenhi aoa nəha, nəpɪn nəha, məkwə nəha, mɪne nuk nəha, mə tukifi nari ia nirəha həuvən mhəvsini pam nərmama ia təkure tɪprənə, mhəuai irəha ia kusen kahar harəmnəmwhen a, mhousi əpune riti mhəpwəh kəru. ¹⁶ Nənə iakregi kɪni mə naruagən me səvənraha səməme kamhəkure ia hos irəha pam tu-hantret-milian.

¹⁷ Ia vison səiou iakətoni hos me nəha mɪne nərmama səməme kamhəkure ia hos me. Irəha harkahu ia tɪnari səvəi naruagəniēn kɪno ia aean, mhəvegi kwənpwenhɪnraha irə. Tɪnari me nəha rərueɾəv, mo plu, makwes. Kənkəpwə hos me nəha həmwhen ia kənkəpwə laeon me. Napw mɪne nise napw mɪne təpisi ərəha kamharuku pen ia nɪpəgi nəkwənraha mamharier ¹⁸ mharousi əpune pam nərmama ia tənəmtənə me ia kusen kuatia mharəpwəh kusen kəru. ¹⁹ Niskaiēn səvəi hos me nəha in nəha ia nɪpəgi nəkwənraha mɪne nɪpikɪnraha, ti nəri nə mə nɪpikɪnraha rəmwhen ia snek sə ro kənkəpwə ia nusvenhɪn. Ia nɪpikɪnraha me ho nəmisəien m nərmama.

²⁰ Mətə nərmama me i səməme nərpwɪniēn mirəhar nəha harəpwəh nousi əpuneien irəha, irəha həpkəpwəh mhə kumwesən eikuə me nəha həno ia rəgɪnraha. Irəha kamhəmwur pen a mamhəfwaki pen m nəremhə me mɪne nənimwi nari me səməme kɪno ia kəruətərei mɪne nei, kɪno mwi ia aean me i kol, silva, mɪne pras. Irəha nənimwi nari me a. Həpkətoni mhə nari, mhəpkregi mhə nari, mhəpkəvən mhə. ²¹ Nərmama me i həpkəpwəh mhə noien ərəha me nepwɪn mwi səvənraha. Mətə kamhəmwur pen a mamhousi əpune nərmama, mamho nahak mɪne noien səvəi klepa, mamhakres, irəha nərman mɪne nɪpran kamhəiri əpnəpen irəha me.

10

Agelo sə rauvehi kwəti nīmwai nəkukuə riti kinərfe

¹ Nənə iakətoni agelo riti mwi nəgsen rasori rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Nəpuə riti ruvegi nīpwrān. Mərarən riti rukuraukurau ia kənkəpwə. Nənimen raməhiapw rəmwhen ia meri. Nīsun mi krouəmwhen ia pos asori mi krauuək. ² Kwəti nīmwai nəkukuə riti sə kinərfe raməmak ia rəgīn. In ruvi atukw i, mərpwī pəri nīsun mi mwatuk ia təsi nənə nīkaren mour ia tīprənə, ³ marə məkwein əpwəmwīs, rerīn rəmwhen ia laeon sə ramasək asori. Nəpīn rəkwein iamīnhi, karuəruə rərkwəpahar m sefen. ⁴ Karuəruə rərkwəpahar raka m sefen, iakəpnəpenə mə takrai pen ia nəkukuə nəgkiariien sə rani, mətə iakregi reri iərmama riti rukrutə ia neiai mamini mə, “Ərkwafə ia nəgkiariien i karuəruə rani, məpwəh nīrai penien ia nəkukuə.”

⁵ Nənə agelo sə iakətoni ramərer pen ia təsi mīne tīprənə ruvehi utə rəgīn mwatuk mahatən pen fwe ia neiai, ⁶ mīni mə, “Kumwesən ramarə ia nuk nuk me. In rīno neiai, tīprənə, təsi, mīne narimnari me pam səməme kamharə ia nīrəhar. Iakani kwəsuahe ia nəghīn mə nəpīn ruvəkwa. Kumwesən ko rīpkəfwini mhə mwi, ⁷ mətə nəpīn agelo sə ro sefen irə trəse kisīpw səvənhi, nəgkiariien nəha Kumwesən rīnərkwafə nīpwrān truvehē mukuə rosi in rīmāni pen tī iotukwininari me səvənhi profet kupwən me.”

⁸ Nənə iakregi mwi reri iərmama nəha ruku pen ia neiai mani pehe tukw iou i mə, “Evən muvehi nīmwai nəkukuə nəha sə kinərfe raməmak ia rəgi agelo nəha ramərer pen ia təsi mīne tīprənə.”

⁹ Ro iamīnhi irə iakevən mərəs pen agelo nəha mə truvei pehe miou nīmwai nəkukuə ouīhi nəha sə kinərfe. In rīni pehe tukw iou i mə, “Tikuvehi māni. Trouaha tīpwīm, mətə ia nəkwam tikregi rəsien rəmwhen ia sukapak.”

¹⁰ Nənə iakuvehi raka nīmwai nəkukuə ouīhi nəha sə kinərfe ia rəgi agelo, māni. Iakamāni mīregi ia nəkwak rəsien rəmwhen ia sukapak, mətə nəpīn iakətīgai pam, nənə iakregi tīpwīk ruvehē mərəha. ¹¹ Nənə kīni pehe tukw iou i mə, “Tikaməkeikei məgkiari mwi rəmwhen ia profet, mīni irapw nəfe treste nərmama həpīk, nərmama ia teki nərmama səpəmsəpə, mīne kwənəkwus me səpəmsəpə, mīne nəgkiariien me səpəmsəpə, mīne kīg me.”

11

Iəmā mi kəru krouərer irapw tī nəgkiariien pərhiēn

¹ Ia nəpīn nəha kuvei pehe nari riti miou rəmwhen ia nig kauvehi mak səvəi nari irə, nənə kīni pehe tukw iou i mə, “Evən muvehi mak səvəi nīmwə səvəi Kumwesən mīne nīfatə səvənhi, məvsini nərmama səməme kamhəfwaki fwe ikīn. ² Mətə tikəpwəh nuvehīien mak ia nīkare nīmwə nəha iruə. Tikəpwəh nuvehīien mak səvənhi, tī nəri nə mə kuvəuvei pen raka kwopun nəha m nərmama hərəirei Kumwesən,^a nənə irəha tuheivə testesi taon ikinan səvənhi meste məkwə foti-tu.” ³ Iou takərhi pen iərman mi kəru səiou səməmi krouərer irapw tukw iou. Iəmā mi nəha trouarkahu tīnari sə rahatən pen mə krauasək tī nərəhaien, nənə rouarə rouəvisau irapw nəgkiariien sə takuvei pen mīnrau meste nəpīn irəha pam wan-taosen tu-hantret-sikisti. ⁴ Irau nəha nukune nei mi olif, mīne nəri mi laet raməkure utə ia nīrau səməmi krouərer ia nəmri Kumwesən Iərīmānu səvəi tīprənə. ⁵ Trīni mīnuə iərmama

10:4: Dan 8:26, Dan 12:4,9   **10:5:** Dut 32:40, Dan 12:7   **10:6:** Neh 9:6, Sam 146:6   **10:7:** Dan 9:6,10, Amos 3:7   **10:9:** Esik 2:8; 3:1-3   **11:1:** Esik 40:3, Sek 2:1-2   **11:2:** Luk 21:24, Rev 12:6, 13:5
^a **11:2:** Nərmama hərəirei Kumwesən. Suatuk riti mwi tī nīnīien nəgkiariien nəha in i mə “Nərmama ia tənəmtənə me” uə “Nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.”   **11:4:** Sek 4:3,11-14   **11:5:** 2Saml 22:9, 2King 1:10, Sam 97:3, Jer 5:14

riti raməmwur mə trouraha irau, nənə nərami napw truku pen ia nipəgi nəkwanrau mier mahi əpune nərmama səməme haməmwəki irau. Iərmama sə raməmwur mə trouraha irau traməkeikei memhə iaminha irə. ⁶ Iəmə mi nəha krauvehi niskaiien ti nəsīsəgien ia nəpuə mə nesən trəpwəh nauərien nəpɪn irau krauni irapw nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Irau krauvehi mwi niskaiien ti nuvsiniien nui me həuvehe mho netə ia nirəha, nənə rouukurən mwi nuvehi peheien nemhəien me səpəmsəpə həuvehe mhouraha nərmama ia təkure tɪprənə i. Irau krouukurən noien narimnari me nəha ia nəpɪn me a rəmwhen mə irau kraoukeikei.

⁷ Nəpɪn irau krouni irapw pam raka nəgkiariien səvənrau, nənə nərımıru fwe ia nipəg sə rameiwaiu nukunen riwən, in trukrirapw mutə maruagən mɪnrau, muvehi irapw niskaiien səvənrau, mousi əpune irau. ⁸ Nipwranrau mi trouəmak ia suatuk səvəi taon asori nəha, kwopun nəha kɪnərui tərini pen Iərimənu səvənrau ia nei kamarkuau ikin. Kıməuvsini nəghi taon nəha kɪni mə “Sotom” uə “Ijip” ramahatən pen nərəhaien ia kwopun nəha. ⁹ Nənə nərmama səməme haməuku pen ia teki nərmama me səpəmsəpə, mɪne nəgkiariien me səpəmsəpə, mɪne kwənəkɪwus me səpəmsəpə, tuhəspau ia nipwranrau meste nəpɪn kahar mɪne nipərɪn, nənə, kɪpkəsəni mhə nipwranrau mə tukɪnimwi. ¹⁰ Nərmama me ia təkure tɪprənə tuhəgien pəri, mho lafet, mhəriari pen narimnari amasan me mɪnraha me, ti nəri nə mə profet kəru nəha səməmi krɪno nəmısəien asori m nərmama ia təkure tɪprənə krouvamhə.

¹¹ Mətə nəpɪn kahar mɪne nipərɪn ruvehe mukurau, nənə iakətoni Kumwesən ruvei pen nımıruien mɪnrau kroueiahəg mwi rouərer ia nisunrau. Nənə nərmama me pam səməme hətoni irau həhekɪr asori. ¹² Nənə irəha həregi reri iərmama riti rupwinari ruku pen ia neiai mɪni pen ti nirau i mə, “Rouutə pehe i.” Nənə nəpuə riti ruvehi irau mutə mevən ia neiai. Nərmama səməme kamhəmwəki irau kamhərer mamhətoni irau krautə.

¹³ Ia nəpɪn nəha təkwtəkɪwuni a mwi nımwnımwien asori riti ravən, makɪə fifi nari ia kwopun kuatia ia taon nəha, məpwəh kwopun naen hamasan. Nımwnımwien ravən nərmama sefen taosen hemhə. Nərmama me pam səməme həpkemhə mhə həhekɪr mhətəmnımwin, mhəuvehi utə nəghi Kumwesən sə ramarə ia neiai.

¹⁴ Aueh, nərəhaien sə ro kəru irə ruvehe muvavən! Mətə aueh, hətə ro, nərəhaien sə ro kahar irə tɪpko mhə tui ruvehe!

Agelo sə ro sefen irə rəse kisipw səvənhi

¹⁵ Agelo sə ro sefen irə rəse kisipw səvənhi, nənə iakregi nərmama nepwin fwe ia neiai kamhəgkiari rərɪnraha rupwinari mamhəni mə, “Nərimənuien kamərımənu irə ia təkure tɪprənə i təkwtəkɪwuni ruvehe məmak ia rəgi Kumwesən səkɪtaha mɪne Kristo səvənhi.

Nənə in trərımənu ia nuk nuk me.”

¹⁶ Nənə nəmə asori me nəha twenti-fo səməme kamhəkure ia jea me səvənraha ia nəmri Kumwesən hənimwi nukurhunraha mheiwaiu, mhəuvei pen nisaiien səvənraha revən tukwe, ¹⁷ mamhəni mə, “Iərimənu Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam.

Ik ikɪnarə fwe kupwən muvehe meste mwi ipwet mɪne.

Kımaha iahaməni tanak tukw ik,

ti nəri nə mə ikıməuvehi niskaiien asori səim,

nənə mɪnamərımənu nəha təkwtəkɪwuni.

11:6: 1King 17:1, Eks 7:17-20, 1Saml 4:8   **11:7:** Dan 7:21, Rev 12:17, Rev 13:1,7, 17:8   **11:8:** Luk 13:34   **11:11:** Esik 37:5,10   **11:12:** 2King 2:11   **11:13:** Rev 8:5, 16:18   **11:14:** Rev 9:12
11:15: Eks 15:18, Sam 10:16, Dan 2:44, Obad 21   **11:16:** Rev 4:4,10   **11:17:** Rev 1:4,8, 15:3

¹⁸ Nərmama ia tənəmtənə me niemaha rəpi pik irəha, mətə niemaha asori səim ruvəuvehe.
Rino nəpən səim tikəkiri nərmama səməme həuvamhə, mərəku pen səim iotukwininari me, profet me mine nəkur ikinan me, mine nərmama me pam səməme kamhəsiai nəghim, nəri auər a mə irəha kamhəvehi nasorijen uə həpkuvehi mhə nasorijen. Nənə rino nəpən səim tikouraha nərmama me nəha səməme kamhouraha nari ia təkure tīprənə.”

¹⁹ Ia nəpən nəha kəsevər ia nimwə səvəi Kumwesən fwe irənhə ia neiai. Ia nəkwai nimwə nəha kətoni pokis səvəi nəgkiariien i Kumwesən rinərihi tərini əknekən. Nənə nouapirien rəhiapw, karuəruə rərkwəpahar, kregi nərkərikien, nimwnimwien ravən, aes rəsas rəmwhen ia nesən asori.

12

Pran riti mine snek asori riti

¹ Nənə kətoni nīmətətien asori riti rier irapw fwe ia nimagouagou. Pran riti rarkahu ia meri rəmwhen ia tinari səvənhi, mərpwi utə nisun mi ia məkwə, nənə məfəfau ia kəfəfau riti səvəi nisaiien kino pen kəməhau twelef irə. ² Prən nəha ramregi nəmisəien mamasək əpwəmwis ti nəri nə mə rino tīpwən na trərəhi tīni. ³ Nənə nīmətətien riti mwi rier irapw ia nimagouagou. Iakətə snek asori riti rəruev. Kənkəpwə irəha pam sefen. Kənkəpati irəha pam ten. Nənə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien ia kənkəpwə me. ⁴ Nipikin reiesi raka kuse kəməhau riti məpwəh kusen kəru. Səməme nəha nipikin reiesi raka irəha həsas ia təkure tīprənə. Nənə snek asori nəha revən mərəer kupwən ia pran nəha na trərəhi iəkunouihə mə nəpən tīni trətui snek asori nəha trəni. ⁵ Prən nəha rərəhi tīni iərman. In iərman sə truvehi nəri skai rəmwhen ia nep ramahatən pen nasorijen səvəi kig, rauvehi mamərimənu ia nərmama ia tənəmtənə me pam. Nəpən tīni prən nəha rinətui raka, nənə Kumwesən ruvehi in, muvehi utə irənhə ia jea səvənhi mə trərimənu. ⁶ Nənə prən nəha rap mevən fwe kwopun akwesakwes. Kwopun riti fwe ikin Kumwesən rinəpnəpənə raka ti prən nəha mə trərə ikin. Tukətui amasan tukwe ia kwopun nəha keste nəpən wan-taosən tu-hantret-sikisti.

⁷ Nənə naruağənien riti riskəmter fwe ia neiai. Mikael mine nagelo me səvənhi kənamhousi snek asori, nənə snek asori mine nagelo me səvənhi kənamhousi mwi irəha. ⁸ Mətə Mikael mine nagelo me səvənhi həuvehi irapw niskaiien səvəi snek asori. Kwopun riti səvənraha riwən mwi fwe ia neiai. ⁹ Kuvehi snek asori nəha kərarki irapw pehe ia təkure tīprənə. In snek tui kani mə İəremhə uə Setan sə rameikuə ia nərmama ia tənəmtənə me pam. Kərarki irapw in irəha nagelo me səvənhi heiwaiu ia təkure tīprənə.

¹⁰ Nənə iakregi iərmama riti fwe ia neiai rerin rupwinari, mini mə, “Təkwtəkwuni nəha Kumwesən səkitaha truvehimiru kitaha! Təkwtəkwuni nəha in tro sətəni mə in rauvehi niskaiien, nənə, təkwtəkwuni nəha in ramərimənu! Nənə təkwtəkwuni nəha Kristo səvənhi tro sətəni mə in rasori ia narimnari me pam! Ro iamənhi irə ti nəri nə mə Setan sə rani ərəha piəvtaha me ia nəpən mine ia ran ia nəmri Kumwesən, kinərarki irapw in ia neiai.

¹¹ Piəvtaha me hənaruəğən raka irəha min,

mhəuvehi irapw niskaiien səvənhi ia nite kwəti sipsip,
mhəuvehi irapw mwi niskaiien səvənhi ti nəri nə mə həni irapw
nəgkiariien pərhiēn.

Irəha həpkokeikei pik mhə nimiruiēn səvənraha,
mətə hənərər mwatuk a ti nemhəien.

¹² Ro iamīnhi irə, ik neiai mine nərmama səməme kamharə ia niram tiho
mhagien!

Mətə aueh ik tīprənə mine təsi! Tirouregi rərəha anan ti nəri nə mə Setan
rīneiwaiu pehe tukumirau!

Niemaha raməpi pik in ti nəri nə mə rukurən mə nəpīn səvənhi ruvəkwakwa.”

¹³ Nəpīn snek asori nəha rətoni mə kinərarki irapw in ia təkure tīprənə, nənə
rīnarīpwī prən nəha sə rīnərəhi tīni iərman. ¹⁴ Mətə kuvei pen tərəgi mirup
kəru m prən nəha mə trivə irə mevən fwe imwəni ia kwopun akwesakwes.
Tukamətui amasan tukwe ia kwopun nəha keste nuk kahar mine nīpərīn mə
snek asori trəpwəh nourahaiēn in. ¹⁵ Snek asori nəha rīruai nui asori riti
ia tərhun rəmwhēn ia iapiwən mə trukurirə pen prən nəha, muvehi map.
¹⁶ Mətə tīprənə rasitu ia pran nəha, meitehi, mətīgai pam nui sə snek asori
ruvərui irə ia tərhun. ¹⁷ Ro pen snek asori niemaha rəpi anan ti pran nəha.
In rəpwəh in mevən mə traruagən irəha kwənəkwus me nepwīn səvənhi.
Irəha nəha nərmama səməme kamho nəgkiariien me səvəi Kumwesən mine
nəgkiariien Iesu rīmāni irapw mə ro nīpərhiēnien. ¹⁸ In revən mərər ia nīkare
təsi.

13

Nərimīru riti sə rukrirapw ia reri təsi mutə

¹ Iakətoni nərimīru riti rukrirapw ia reri təsi mutə. Kənkəpati me irəha
pam ten. Kənkəpwə me irəha pam sefen. Nənə kəfəfau pen kəfəfau səvəi
nīsiaiēn ia kənkəpati me. Kīmərāi pen nəhag me ia kənkəpwə me kuatia
kuatia, nəhag me səməme kamhəni ərəha Kumwesən. ² Nərimīru nəha
rəmwhēn ia pusi asori nəha kani mə lepet. Nīsūn me həmwhēn ia nərimīru
nəha kani mə pea. Nīpəgi nəkwān rəmwhēn ia nīpəgi nəkwai laeon. Nənə
snek asori nəha ruvei pen niskaiēn səvənhi min. In ruvei pen mwi jea sə
in raməkure irə mamərīmānu mine nasoriēn sə rāsori m nərimīru nəha.
³ Kənkəpwə nərimīru nəha riti iakətoni mə kinəpi əpune raka, mətə rarə
mīmīru mwi təmwiki nau ruvehe mīnamə. Nərmama me pam ia təkure
tīprənə nənimenraha rier tukwe, nənə həkurirə nərimīru nəha. ⁴ Irəha pam
hənīmwi nukurhunraha ia nəmri snek asori, mhəsiai in, ti nəri nə mə in ruvei
pen nasoriēn səvənhi m nərimīru nəha. Irəha hənīmwi mwi nukurhunraha
ia nəmri nərimīru nəha, mhəsiai in, mhəni mə, “Sin rəmwhēn ia nərimīru
nəha? Sin rukurən naruagənien irau min?”

⁵ Kīnəsēni nərimīru nəha mīnuə trəgkiari ərpwi mīni ərəha Kumwesən.
Kīməuvei pen nasoriēn min in rukurən noien nəfe nəghīn in rokeikei mə
tro meste məkwə foti-tu. ⁶ In rani ərəha pik Kumwesən, mine nəghīn, mine
imwəni fwe ia neiai, mine nərmama səməme kamharə ikīn. ⁷ Kīnəsēni in
mə traruagən irəha nərmama me səvəi Kumwesən muvehi irapw niskaiēn
səvənraha. Nənə kīməuvei pen mwi nasoriēn min mə trərīmānu ia nərmama
me pam, nərmama səvəi kwənəkwus me pam, mine teki nərmama me pam,
mine nəgkiariēn me pam, mine tənəmtənə me pam.

⁸ Nərmama me pam ia təkure tīprənə səməme nəghinraha riwən ia nəkukuə səvəi nīmīruien tuhənimwi nukurhunraha ia nəmri nərimīru nəha mhəsiai in. Fwe tui nəpīn tīprənə ramiwən ihi kuvərai pen raka nəghi nərmama ia nəkukuə nəha səvəi kwəti sipsip sə kinousi əpune.

⁹ İərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan.

¹⁰ İərmama sə kimərifi mə trevən ia kalapus traməkeikei mevən.

İərmama sə kimərifi mə tukərai əpune ia nau səvəi naruağənien, tukaməkeikei kərai əpune.

Ti nəri nə mə tro iamīnhi irə mine ro pen nərmama me səvəi Kumwesən tuhaməkeikei mhərer əknekīn ia nahatətəien səvənraha ia nəpīn me.

Nərimīru riti sə rukrirapw ia reri tīprənə mutə

¹¹ Nənə iakətoni mwi nərimīru riti mwi rukrirapw ia reri tīprənə mutə. Kənkəpati kəru krouəmwhen ia kwəti sipsip riti. Rəgkiari rerin rəmwhen ia snek asori riti. ¹² Nərimīru sə rīməkupwən muvehe ruvei pen nasoriien me pam səvənhi min. Ramərer ia nəmri nərimīru sə rīməkupwən muvehe, maməkeikei m nərmama me pam ia təkure tīprənə mə tuhənimwi nukurhunraha ia nənimen mhəsiai nərimīru sə rīməkupwən muvehe kinəpi əpune kənkəpəwə riti mətə rarə mīmīru mwi təmwki nau ruvehe mīnamə.

¹³ Nərimīru sə rīməkurirə muvehe ramo nīmətəien asori me, mīni napw rukrutə ia neiai meiwaiu pehe ia tīprənə ia nəmri nərmama. ¹⁴ In ramərer ia nəmri nərimīru sə rīməkupwən muvehe mamə nīmətəien me kinəsəni pen in mə tro. Ia noien nəha in reikuə ia nərmama me səməme kamharə ia təkure tīprənə mamīni pen ti nīrəha i mīnuə tuhaməkeikei mhəuvrhəkīn nari riti mhəuvnhi nərimīru sə kinəpi əpune in ia nau mətə rarə mīmīru mwi. ¹⁵ Nənə nəri nəha kiməuvnhi nərimīru nəha irə kəsəni nərimīru sə rīməkurirə muvehe mə treiahəg pen irə pwəh rəgkiari. Nənə nənimwi nari nəha rəgkiari skai mīni mə tukaməkeikei kousi əpune nərmama me pam səməme həpkīnimwi mhə nukurhunraha ia nənimen mhəsiai in. ¹⁶ Nənə in raməkeikei m nərmama me pam, nərmama kamhəuvehi nasoriien mine nərmama həpkuvehi mhə nasoriien, nərmama nautə səvənraha rasori mine nərmama nautə səvənraha riwən, nərmama kamoslef ia nīrəha mine nərmama kīpkə mhə slef ia nīrəha. In raməkeikei mīnraha mə tuhəuvehi mak riti ia rəgīnraha mwatuk uə ia nīpwənanraha. ¹⁷ Mak nəha in nəha nəghi nərimīru nəha uə nampa sə ramahətən nəghin. Trīni mīnuə iərmama riti mak nəha riwən irə, ko rīpkuvehi mhə nəmri nari riti, məpwəh nəmri penien nəmri nari ia nari riti.

¹⁸ Ro iamīnhi irə tikaməkeikei mo nukurənien səim rəpwəmwis mwi ti nukurənien nampa səvəi nərimīru nəha. Nənə trīni mīnuə nukurənien səim rəmwhen tikukurən nīniien nīpwran. Nampa nəha sikis-hantret-sikisti-sikis, ramahətən iərmama riti.

14

Kwəti sipsip mine səvənhi nərmama me irəha pam 144,000

¹ Nənə iakəti pen fwe ia təkūər Saeon, mətoni kwəti sipsip ramərer ia təkuren, nərmama wan-hantret-foti-fo-taosen kamhərer irəha min. Kimərai pen nəghi kwəti sipsip mine Tata səvənhi ia nīpwənanraha. ² Nənə iakregi reri iərmama riti fwe ia neiai raməgkiari, rerin rəmwhen ia nui sə ramivə mamierig, məmwhen mwi ia karuəruə raməkwəpahar asori. Reri iərmama

13:8: Sam 69:28, Rev 3:5, 5:6, Rev 17:8, Rev 20:12,15, Rev 21:27   **13:10:** Jer 15:2, 43:11, Mat 26:52, Rev 14:12   **13:13:** Mat 24:24, 1King 18:24-39   **13:14:** Dut 13:1,4, Rev 19:20   **13:15:** Dan 3:4-6
13:17: Rev 14:9,11, Rev 16:2, 19:20, Rev 20:4   **14:1:** Rev 3:12, 7:3,4   **14:2:** Esik 1:24, 43:2, Rev 1:15, 19:6

nəha iakregi rəmwhen ia nərmama me i kamhəuəsi nəri kauəsi kaməni nīpu irə. ³ Irəha kamhərer kupwən ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu ipaka ti nərimīru me nəha kefə mīne nəmə asori me nəha twenti-fo, mamhani nīpu vi riti. Iərmama riti rīpkukurən mhə nīpu nəha, nərmama me a nəha irəha wan-hantret-foti-fo-taosen səməme Kumwesən rīfi nari ia nīrəha mīpeki raka irəha ia təkure tīprənə, irəha həkurən. ⁴ Irəha i nərmama me i səməme hənatuakəm amasan, mhəmher, ti nəri nə mə həkiri raka mhə pran. Irəha nərmama vi a. Irəha kamhəkurirə kwəti sipsip mamhəuvən ia kwopun me pam in ramevən ikīn. Nərmama me pam, mətə kifi nari ia nīrəha i, kīpeki raka irəha həmwhen ia kwənkwai nei kukupwən kesi kuvehi pen m Kumwesən mīne kwəti sipsip. ⁵ Nənə ia tərhunraha kīpkətə mhə neikuəien riti ti nəri nə mə irəha hatukwatukw pam.

Nagelo me kahar

⁶ Nənə iakətoni mwi agelo riti mwi ramivə irənhə ia nīmagouagou mauvehi nəgkiariien amasan riti sə ramarə rerīn trəvisau irapw i m nərmama səməme kamharə ia təkure tīprənə, nərmama səvəi tənəmtənə me pam, mīne kwənəkwus me pam, mīne nəgkiariien me pam, mīne teki nərmama me pam. ⁷ In rəgkiari rerīn rupwinari mīni mə, “Həsiai Kumwesən, mhəgnəgini in, ti nəri nə mə nəpīn atukwatukw səvənhi ruvəuvehe mə trərpwīn noien me səvəi nərmama. In rīno neiai mīne tīprənə mīne təsi mīne nəmri nui me. Kīmīaha tihaməkeikei mhənīmwi nukurhumīaha me ia nənimen mhəsiai in.”

⁸ Agelo riti sə ro kəru irə rukurirə mwi agelo nəha, muvehe, mamīni mə, “In ruvəmwei! Taon asori nəha Papilon ruvəmwei! Taon nəha rəmwhen ia pran riti səvəi suatuk rīvi nərmama ia tənəmtənə me pam həuvehe mhənīmwi waen irəha min. Waen nəha sənmwīn in nə noien ərəha sə nərman me kamho irəha min.”

⁹ Nənə agelo riti mwi sə ro kahar irə, rukurirə pen mwi irau, rīni nəgkiariien i rerīn rupwinari mə, “Trīni mīnuə iərmama riti rīnīmwi nukurhun mi ia nəmri nərimīru mīne nəri kuvrhəkīn kuvnhi nərimīru irə, mīsiai in, muvehi mak səvənhi ia nīpwənan uə rəgīn, ¹⁰ niemaha səvəi Kumwesən treste in. Niemaha nəha rəmwhen ia waen riti sə rīskai pīk Kumwesən ruvi pen ia kap səvənhi muvehi pen m iərmama nəha rənīmwi. Nənə in trīregi nəmīsəien ia napw mīne təpisi ərəha, trouahi in ia nəmri nagelo ikinan me mīne kwəti sipsip. ¹¹ Nīse napw sə ramo nəmīsəien mīnraha rautə ia nuk nuk me. Nərmama me i səməme hənīmwi nukurhunraha ia nəmri nərimīru, mhənīmwi mwi nukurhunraha ia nəmri nəri kuvrhəkīn kuvnhi nərimīru irə, mhəsiai in, uə sin nəghīn ruvehi mak sə rahatən nəghī nərimīru, irəha tuhəregi nəmīsəien ia nəpīn mīne ia ran mhəpwəh napwīsien.” ¹² Tī nəri nə mə tro iamīnhi irə mīne ro pen nərmama me i səvəi Kumwesən kamho nəgkiariien me səvənhi, nənə mamhahatətə ia Iesu, tuhaməkeikei mhərer əknekīn ia nəpīn me.

¹³ Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia neiai mīni mə, “Rai pen nəgkiariien i ia nəkukuə: Ipwet mīne mamevən trīni mīnuə nərmama me səvəi Iərimənu hemhə rerīnraha tragien.”

Nənə Nənīmwīn Ikinan rīni mə, “Ouəh pərhien. Irəha tuhapwīs mhəpwəh mwi nəmwurien ti nəri nə mə noien amasan me səvənraha tuhəkurirə pen irəha.”

14:3: Sam 149:1, Aes 42:10, Rev 5:9, 7:4   **14:4:** Efes 5:27   **14:5:** Sam 32:2, Sef 3:13   **14:7:** Rev 10:6   **14:8:** Aes 21:9, Jer 51:7,8, Rev 17:2, 18:2,3   **14:9:** Rev 13:12-17   **14:10:** Jen 19:24, Sam 11:6, 75:8, Aes 51:17,22, Jer 25:15, Esik 38:22, Rev 15:7, 16:19, Rev 19:20, 20:10, Rev 21:8   **14:11:** Aes 34:10, Rev 13:12-17, Rev 19:3   **14:12:** Rev 12:17, 13:10   **14:13:** 1Kor 15:58, Hip 4:10

Kumwesən treivə testesi nərmama rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei

¹⁴ Iakəti pen mətoni mwi nəpuə riti rəpsan nənə iərmama riti raməkure utə ia nəpuə nəha. Iərmama nəha rəmwhen ia iəməti iərmama riti. In raməfəfau ia kəfəfau səvəi nisaiien kīno ia kol, mauvehi nau ikou riti rəhiə. ¹⁵ Nənə agelo riti mwi rier ia nimwə səvəi Kumwesən, maməkwein əpwəmwis iərmama nəha raməkure utə ia nəpuə mamini mə, “Uvehi nau ikou səim, mərai raka nərmama ia təkure tiprənə. Nəpīn tukərai raka irəha irə ruvəuvehe ti nəri nə mə irəha həmwhen ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhien.” ¹⁶ Ro iamīnhi irə iərmama sə raməkure utə ia nəpuə ruini pen nau ikou səvənhi ia təkure tiprənə, mərai raka nərmama ia təkure tiprənə rəmwhen kamo ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhien. ¹⁷ Agelo riti mwi rier ia nimwə səvəi Kumwesən fwe ia neiai, mauvehi mwi nau ikou riti səvənhi rəhiə. ¹⁸ Nənə agelo riti mwi rier, in agelo sə ramətui ti napw ia təkure nifatə. In rier məkwein əpwəmwis agelo sə rauvehi nau ikou mīni mə, “Uvehi nau ikou səim, mərai raka nərmama ia təkure tiprənə rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei.” ¹⁹ Ro iamīnhi irə agelo nəha ruini pen nau ikou səvənhi ia təkure tiprənə, mərai raka nərmama ia təkure tiprənə rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei, nənə mərarki pen irəha ia kwopun asori riti. Tukeivə testesi irəha ikīn rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei mə nisen traris. Kwopun nəha iruə ia taon, kwopun sə Kumwesən truvehi irapw niemaha səvənhi ikīn. ²⁰ Nənə keivə testesi nərmama me nəha rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei mə nisen traris. Nitenraha rier ia kwopun nəha maiu meste nari fwe tri-hantret kilometa. Ko hos ravən irə netə nəha rutə meste tərhun.

15*Nagelo irəha sefen kamhəuvehi nərpwinien irəha sefen*

¹ Iakəti pen fwe ia neiai mətoni mwi nīmətien riti mwi rasori iakərkərinari irə. Nagelo irəha sefen kamhəuvehi nərpwinien me irəha sefen. Nərpwinien me nəha irəha sampam ti nəri nə mə nəpīn tuhəier pam nənə niemaha səvəi Kumwesən riwən. ² Nənə iakətoni nari riti rəmwhen ia təsi kīno ia klas ko kərapī irə irau napw. Iakətoni mwi nərmama nepwīn kamhəerer ia nīkarkare təsi nəha. Nərmama me nəha hənəpwəh nəsenien nərimiru mīne nəri kuvrhəkin kuvnhi nərimiru irə mīne nampa sə ramahatən nəghin mə trasori ia nīrəha. Irəha kamhəerer ia nīkarkare təsi kīno ia klas. Ia rəginraha kamhəuvehi nəri kauəsi kaməni nīpu irə Kumwesən rīməuvei pen mīnraha. ³ Irəha kamhani nīpu səvəi Moses iərmama sə ro tukwini nari m Kumwesən, mīne nīpu səvəi kwəti sipsip, mamhani mə, “Iərimənu Kumwesən sə ikəuvehi nīskaiien me pam, narimnari me səməme ikamo hasori kətoni kamərkərinari irə! Ik kīg sə ikamərimənu ia tənəmtənə me, suatuk me səim ikamesi pen suatuk me səvəi natukwatukwien mīne nīpərhienien!” ⁴ Nərmama me pam tuhaməkeikei mhəsiai ik, mhəuvehi utə nəghim, ti nəri nə mə ik əpa Iəmə ikinan. Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehe mhənīmwi nukurhunraha ia nənimem mhəsiai ik ti nəri nə mə ikīno raka noien atukwatukw me səim nərmama hənətoni.” ⁵ Irəha hani raka nīpu nəha, nənə iakəti pen mətoni kəsevər ia kwopun ikinan anan ia nəkwai nimwə tapolen fwe ia neiai. ⁶ Nagelo me nəha irəha

14:14: Dan 7:13   **14:15:** Joel 3:13   **14:18:** Joel 3:13   **14:20:** Aes 63:3, Krae 1:15, Rev 19:15
15:1: Lev 26:21, Rev 15:6-7   **15:2:** Rev 4:6, 5:8   **15:3:** Eks 15:1, Rev 11:17, 16:7, Sam 92:5, Sam 139:14, Sam 145:17   **15:4:** Jer 10:6-7, Sam 86:9   **15:5:** Eks 38:21   **15:6:** Rev 15:1

sefen hæier ia nimwə tapolen nəha, mamhəpeki nərpwiniēn me nəha sefen. Tinari səvənraha kīno ia linen sə rəpsan mamser. Həkwani nari kīno ia kol rukurau ia kwənpwenhinraha. ⁷ Nənə nərīmīru me nəha kefə riti rīpeki pen pesin me səməme kīno ia kol muvei pen kuatia kuatia m nagelo me nəha sefen. Pesin me nəha həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən, Kumwesən sə ramarə ia nuk nuk me. ⁸ Ia nəpin nəha nimwə tapolen ruvehe mukuər ia nise napw, ti nəri nə mə Kumwesən ramarə ikīn, mamser, mamō nəgsen. Iərmama riti ko rīpkuvnimwə mhə ia nimwə nəha meste nərpwiniēn me sefen səməme nagelo sefen kamhəpeki tuho sampam irə.

16

Pesin me irəha sefen həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən

¹ Nənə iakregi reri iərmama riti raməgkiari asori fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamini pen ti nagelo me nəha sefen mə, “Həuvən mətəgi irapw ia təkure tiprənə pesin me nəha sefen həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən.”

² Agelo sə rakupwən revən mətəgi irapw pesin səvənhi ia təkure tiprənə. Nənə nərmama me nəha səməme mak səvəi nərīmīru ramarə ia nirəha, mine səməme kamhənimwi nukurhunraha ia nəmri nəri kīməuvrhəkin kuvnhi nərīmīru irə, mamhəsiai in, nīpwrānraha ruvehe mukuər ia nimwapw me. Nimwapw me nəha hərəha mamho nəmisəien mīnraha.

³ Agelo sə ro kəru irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia təsi, nənə təsi ruvehe mo netə irə rəmwhen ia nite iərmama ruvəmhə, narimnari me kamhəmīru ia reri təsi hemhə pam.

⁴ Agelo sə ro kahar irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia nui aris me mine nəmri nui me, nənə irəha həuvehe mho netə ia nirəha. ⁵⁻⁶ Nənə iakregi agelo sə ramərimənu ia nui me rini mə,

“Kumwesən Ikinan. Ik ikinarə fwe kupwən muvehe meste mwi ipwet mine. Təkwtəkwuni ikamo noien atukwatukw,
mamərpwin noien ərəha me i,
mauvei pen netə mīnraha hamənimwi.

In i nərəkuien atukwatukw səvənraha,
ti nəri nə mə irəha hənousi əpune nərmama me səim mine profet me səim nitenraha raiu.”

⁷ Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia nifatə ramini mə,
“Ouəh pərhien Iərimənu Kumwesən sə ikauvehi niskaiien me pam,
nəkiriien me səim hatukwatukw mho nīpərhienien!”

⁸ Nənə agelo sə ro kefə irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia meri, nənə Kumwesən rəsēni nukwəsikər mə trənhi nərmama rəmwhen ia napw. ⁹ Nəpnəpanien səvəi nukwəsikər rahi irəha, nənə irəha hənī ərəha nəghi Kumwesən sə ramərimənu ia nərpwiniēn me nəha. Irəha həpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvənraha, mhəpwəh nuvehi utəien nəghin.

¹⁰ Agelo sə ro krirum irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia jea sə nərīmīru raməkure irə ramərimənu, nənə kwopun me pam ia nəkwai nitətə sə nərīmīru ramərimənu irə həuvehe mhəpitəv pam. Nərmama kamhəregi nəmisəien, mamhahi nəramīnraha tukwe. ¹¹ Irəha kamhəni ərəha Kumwesən fwe ia neiai ti nəmisəien me mine nimwapw me səvənraha, mhəpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvənraha.

15:7: Rev 14:10   **15:8:** 1King 8:10-11, Aes 6:4, Esik 44:4   **16:1:** Aes 66:6, Rev 16:17, Sam 69:24, Jer 10:25, Sef 3:8   **16:2:** Eks 9:10, Dut 28:35, Rev 13:12-17   **16:3:** Eks 7:17-21   **16:4:** Sam 78:44   **16:5-6:** Sam 79:3, Sam 119:137, Aes 49:26, Rev 1:4   **16:7:** Sam 19:9, Rev 15:3, 16:14, Rev 19:2   **16:9:** Rev 9:20-21, Rev 16:21   **16:10:** Eks 10:22, Aes 8:22   **16:11:** Rev 9:20-21, Rev 16:21

¹² Nənə agelo sə ro sikis irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia nui aris asori nəha nəghin nə Iufretes, nənə nui aris nəha ramə, mo suatuk səvəi kig me havən irə mhəuku peraha. ¹³ Ia nəpin nəha iakətoni nənimwin əmkemik kahar harəmwhen ia frok. Riti rier ia nipəgi nəkwai snek asori, riti rier ia nipəgi nəkwai nərimiru, nənə riti rier ia nipəgi nəkwai profet eikuə. ¹⁴ Nənimwin mirəhar nəha irəhar nəremhə me kamharo nimitətien me. Irəhar harier, mharevən ti kig me ia tənəmtənə me pam, mharousəsimwin irəha mə tuharuagən ia nəpin asori səvəi Kumwesən, Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam.

¹⁵ “Həregi ro! Iou iakauvehe rəmwhen ia rakres! Iərmama sə ramətui a məpwəh napriien rerin tragien. Rərəha in ripekti raka tinari səvənhi ti napriien kətoni in ramavən auər a nənə in rauris tukwe.”

¹⁶ Nəremhə mirəhar nəha harousəsimwin pen kig me nəha ia kwopun riti nəgkiariien Hipru rani mə, “Amaketon.”

¹⁷ Agelo sə ro sefen irə rətəgi pen pesin səvənhi ia nimagouagou, nənə iakregi Kumwesən raməgkiari fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. Rerın ruku pen ia jea sə in raməkure irə mamərimənu, mamini mə, “In i sampam!” ¹⁸ Nənə nouapirien rəhiapw, karuəruə rərkwəpahar, kregi nərkərikien, nimwnimwien asori riti ravən. Nimwnimwien nəha rasori pik anan. Fwe Kumwesən rino iərmama ia təkure tiprənə meste pehe nəpin nəha kīpkətoni raka mhə nimwnimwien riti ro iamınhi irə ia nəpin riti. ¹⁹ Nimwnimwien nəha ravən meitehi taon asori nipərin kahar, nənə taon me ia tənəmtənə me həsas pam. Kumwesən rerin rirhi taon asori nəha Papilon, nənə in ruvehi pen kap riti rukuər ia waen maməkeikei min mə trənimwi pam. Waen nəha in niemaha səvəi Kumwesən rəpi pik in ti taon nəha. ²⁰ Tənə əmweris me pam hap mhəiwən. Kīpkətoni mhə mwi təkue me. ²¹ Aes me səməme həmwhen ia kəpwier asori həukrutə ia nimagouagou mhəsas pen ia nərmama. Ko kəkiri kəpwier me nəha kuatia kuatia nipamien səvənhi rəmwhen ia fifti kilo. Nəpin nərmama hətoni aes me nəha kamhəsas pen ia nirəha iamınhi irə, irəha həni ərəha Kumwesən, ti nəri nə mə nərpwinien nəha in ramo minraha riskai pik anan.

17

Taon asori Papilon rəmwhen ia pran səvəi suatuk

¹ Nənə nagelo me nəha sefen kamhəuvehi pesin me nəha sefen riti ia nirəha ruvehe min pehe tukw iou i mə, “Uvehe ro. Prən asori fwe raməkure ia nui me həpik, iakuə takahatən nərpwinien səvənhi pwəh ikətoni. Prən nəha in pran səvəi suatuk. ² Kig me ia təkure tiprənə həno əpnəpen raka nari irəha min. Noien ərəha sə prən nəha ramo irəha nərmən me rəmwhen ia waen riti. Nərmama ia təkure tiprənə hənənimwi raka waen nəha mamhakonə irə.”

³ Nənə ia vison nəha Nənimwin rəriari miou, iakətə agelo nəha ruvehi iou iarouevən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Ia kwopun nəha iakətoni pran riti raməkure utə ia nərimiru riti. Nərimiru nəha rəruerəv pik kirai pen nəhag me ia nipwran me pam. Nəhag me nəha kamhəni ərəha Kumwesən. Nərimiru nəha kənkəpwə sefen, kənkəpati ten. ⁴ Pran nəha tinari səvənhi rəmwhen ia tihi natis, məruerəv pik. In ramo pen məməmə me ia nipwran, məməmə me nənimen rutə pik kino ia kol mine kəpwier amasan me mine perel me. In rauvehi kap riti ia rəgin kino ia kol. Kap nəha rukuər ia noien me nərmən me

16:12: Aes 11:15, Jer 50:38   **16:14:** Rev 16:7, Rev 19:6,15,19   **16:15:** Rev 3:3,18   **16:16:** Jaj 5:19, Sek 12:11   **16:17:** Rev 16:1   **16:18:** Rev 4:5   **16:19:** Rev 14:10   **16:20:** Rev 6:14
16:21: Eks 9:24, Rev 11:19, Rev 16:9,11   **17:1:** Jer 51:12-13, Rev 17:15   **17:2:** Aes 23:17, Rev 14:8
17:3: Rev 13:1   **17:4:** Jer 51:7, Rev 18:16

kamho irəha min hərəha pik mhəmkemik ia nəmri Kumwesən. ⁵ Ia nipwənan kirai pen nəghin riti sə nipwran rərkwafə. Rani mə,

TAON ASORI PAPILON

MAMA SƏVƏI NİPRAN ME PAM SƏVƏI SUATUK

NUKUNE NOIEN ME PAM SƏMƏME HƏRƏHA PİK IA TƏKURE TİPRƏNƏ

⁶ Nənə iakətoni mə prən nəha rinousi əpune nərmama me səvəi Kumwesən mine irəha səməme həməni irapw Iesu. Rəmwhen in rinənimwi nitenraha mamakonə irə. Nəpin iakətoni prən nəha iakərkəri asori nari irə. ⁷ Mətə agelo rini pehe tukw iou i mə, “Ikamərkərinari iamini irə ti nəfe? Iou takəusiəre pui pehe nipwrai nəri nəha ikamətoni, mo nukurəniēn i mə sin nəha prən nəha mine nəfe nəha nərimituru nəha in raməkure irə kənkəpwə sefen kənkəpati ten. ⁸ Nərimituru nəha ikətoni ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni ruvəmhə, tripkə mhə tui rukrirapw ia nipəg sə rameiwaiu nukunen riwən mutə mier mevən kousi əpune. Nərmama kamharə ia təkure tīprənə səməme kīpkrai pen raka mhə nəghinraha fwe tui nəpin tīprənə ramiwən ihi ia nəkukuə səvəi nimiruiēn, irəha tuhətoni nərimituru nəha, nənə həkərinari irə ti nəri nə mə ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni ruvəmhə, nənə tripkuvehe mwi. ⁹ Iərmama traməkeikei mukurən nari ti nukurəniēn nipwrai nəgkiariien i. Kənkəpwə nərimituru nəha irəha sefen irəha nə təkue me səməme pran nəha raməkure utə ia nirəha. Irəha mwi kig me. ¹⁰ Kig me irəha krirum həuvəmwei raka, kuatia ramiru nəha təkwtəkwuni mine, nənə riti mwi rəpwəh ihi nuveheien. Nəpin truvehe traməkeikei marə ouihi a. ¹¹ Nərimituru i sə ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwuni ruvəmhə, in mwi in kig riti sə ramo eit irə, mətə in mwi in kig riti səvəi kig me nəha sefen. In trevən kousi əpune in. ¹² Kənkəpati me nəha ten ikətoni, irəha kig me ten həpwəh ihi nərīmənuiēn, mətə irəha tuhəpkuvehi nasoriien mhərimənu ia nəpin ouihi a irəha nərimituru nəha. ¹³ Nətərigien səvənraha kuatia, nənə irəha tuhəuvei pen niskaiien səvənraha mine nasoriien səvənraha m nərimituru nəha. ¹⁴ Irəha tuharuagən irəha kwəti sipsip, mətə kwəti sipsip truvehi irapw niskaiien səvənraha ti nəri nə mə in Iərimənu sə rasori ia nərīmənu me pam, nənə, in Kig sə rasori ia kig me pam. Nərmama me nəha kamhərer irəha min irəha nəha nərmama səməme in rinəkwein irəha, mərpwi rəgin ia nirəha, nərmama səməme in rukurən nətigiteien ia nirəha.”

¹⁵ Nənə agelo rini pehe mwi tukw iou i mə, “Ikətoni nui me nəha pran səvəi suatuk raməkure ia nirəha. Nui me nəha irəha nərmama həpik tekənraha səpəmsəpə, nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə, həuku pen ia kwənəkwus me səpəmsəpə. ¹⁶ Nərimituru nəha mine kənkəpati me nəha ten səməme ikətoni, irəha tuhəmwəki pran səvəi suatuk, mhəpeki raka pam narimnari me səvənhi, mhəpwəh in ramaiu auər a. Irəha tuhəni nusan mhəuvani əmwesi in ia napw. ¹⁷ Irəha tuho iamini irə ti nəri nə mə Kumwesən rinəmri ia nətərigien səvənraha mə tuho rəmwhen sə in rokeikei. Nətərigien səvənraha truvehe mo kuatia i, nənə irəha tuhəuvei pen niskaiien səvənraha m nərimituru mə trərimənu meste nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvehe mukuə. ¹⁸ Prən nəha ikətoni in taon asori nəha sə ramərimənu ia kig me pam ia təkure tīprənə.”

18

¹ Kurirə ia narimnari me i, iakətoni agelo riti mwi rukrutə ia neiāi mameiwaiu pehe. In rauvehi nasoriien sə rasori. Nukuraanien sə ruku pen irə raməhiəpwən pam tīprənə. ² Rəkwein əpwəmwis mini mə,

17:5: Rev 14:8 **17:6:** Rev 18:24, 19:2 **17:7:** Rev 13:1 **17:8:** Dan 12:1, Rev 11:7, 13:8 **17:12:** Dan 7:24 **17:14:** 1Tim 6:15 **17:15:** Aes 8:7, Jer 47:2 **17:16:** Rev 18:8 **18:2:** Rev 14:8, Aes 13:21, Aes 34:11, Jer 50:39

“In ruvəmwei! Taon asori nə Papilon ruvəmwei!
 Təkwtəkwi nəha nəremhə me kamharə ikin.
 In kwopun nənimwin ərəha me mine menu me səməme həmkemik
 kaməmwəki irəha kamhərkwafə ikin.
³ Taon nəha rəmwhen ia pran riti səvəi suatuk.
 Nərmama me pam ia tənəmtənə me hənənimwi raka waen sənmwın.
 Waen nəha in noien ərəha sə nərman me kamho irəha min.
 Kig me ia təkure tiprənə həno əpnəpen raka nari irəha prən nəha.
 Nərmama ia təkure tiprənə səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narim-
 nari
 irəha nautə səvənraha ruvəuvehe minasori ruku pen ti noien ərəha me
 səvəi prən nəha.”
⁴ Nənə iakregi mwi reri iərmama riti fwe ia neiai rini mə,
 “Həier irə nərmama me səiou
 minuə noien ərəha səvənhi trəpwəh nuvehi pekinien kimiaha,
 nənə kimiaha tihəpwəh nuvehien nərpinien riti səvənhi.
⁵ Noien ərəha me səvənhi rasori rutə ipaka rirapi neiai,
 ro pen Kumwesən rəpwəh nenouenouien nərəhaien me səvənhi.
⁶ Kimiaha tiho irə rəmwhen rino ia kimiaha.
 Narimnari me səməme in rino ia kimiaha,
 kimiaha tihəməkeikei mhərpwin pen m kəru min.
 In riməvi pen nənimwiien skai kuatia ia kap səkimiaha,
 kimiaha tihəməkeikei mhəvi pen nənimwien skai ia kap səvənhi m kəru.
⁷ Taon nəha rəmwhen ia pran riti sə rauvehi utə atukw a in,
 mamarə ia narəien sə rukuər ia narimnari amasan me.
 Ro iamınhi irə kimiaha tihəməkeikei mhəuvei pen nəmisəien mine nasəkien
 min rəmwhen irə.
 In rani ia rerin mə,
 ‘Iou prən asori iakaməkure ia kwopun i mamərimənu.
 Ripko mhə iou pran sə iərman səvənhi ruvamhə.
 Ko iapkasək mhə ia nəpin riti.’
⁸ Prən nəha ramərpwi atukw a in iamınhi irə ro pen nərpinien me səvənhi
 tuhəuvehe ia nəpin kuatia a:
 nemhəien, nasəkien, mine nukumhə.
 Napw trahi prən nəha,
 ti nəri nə mə lərimənu Kumwesən sə rauvei pen nərpinien min niskaiien
 səvənhi rasori.”
⁹ Nəpin kig me səvəi tiprənə səməme həno əpnəpen raka nari irəha prən
 nəha nənə mharə irəha min ia narəien sə rukuər ia narimnari amasan
 me tuhətoni nise napw sə ramahi in, nənə rerinraha trəpou hasək tukwe.
¹⁰ Nəmisəien səvənhi tro irəha həhekir, nənə mhərer pen a isipwin mə,
 “Aueh taon asori!
 Aueh Papilon taon sə nəgsem rasori!
 Nərpwinien səim ruvəuvehe ia aoa kuatia a.”
¹¹ Nərmama me ia təkure tiprənə kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari
 tuhasək ti prən nəha ti nəri nə mə iərmama riti mwi riwən truvehi nəmri
 narimnari me səvənraha. ¹² Narimnari me səvənraha rəmwhen ia aean mi
 nəha kol mine silva, mine kəpwier amasan me, mine perel me, mine tinari
 amasan nəha linen, mine tinari sə ro tihi natis irə, mine tinari nəha silik, mine
 tinari sə rəruevəv pik, mine nei me səpəmsəpə nipekinraha rapein amasan,

18:3: Rev 14:8   **18:4:** Aes 48:20, Jer 50:8, Jer 51:6,45, 2Kor 6:17   **18:5:** Jen 18:20-21, Jer 51:9

18:6: Sam 137:8, Jer 50:15,29, 2Tes 1:6   **18:7:** Aes 47:7-9   **18:8:** Jer 50:34, Rev 17:16   **18:9:**
 Rev 17:2, Esik 27:30-35   **18:10:** Esik 26:17, Dan 4:30   **18:11:** Esik 27:36   **18:12:** Esik 27:12,13,22

mīne narimnari me səpəmsəpə kīno ia kənkəpati elefen, mīne narimnari me səpəmsəpə kīno ia nei nənimen rutə pik, mīne aean me nepwīn rəmwhen ia prons, mīne kəpwier amasan nəha mapil, ¹³ mīne teki nei sinamon, mīne nīmwai nari kavi rərəgi pen ia nəveginien, mīne nīmwəkmwəki nari kuvani nipekin rapein amasan, mīne nise nei mi nəha fragkinsens mīne mīr, mīne waen, mīne oel, mīne flaoa, mīne kwənuni wit, mīne kau me mīne sipsip me, mīne hos me mīne kat me hos me kamhəvi, mīne slef me, slef me nə irəha nərmama.

¹⁴ “Narimnari amasan me pam səməme nətərigien səim ramevən ia nirəha, hənəpwəh ik mhəuvavən.

Nautə me pam səim mīne marəmarə me pam səim ikīnətə wau raka ia nirəha, nənə ko ipkətoni mhə mwi irəha ia nəpīn riti.”

¹⁵ Nərmama me nəha səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me nəha həpeki nautə rīpik ruku pen ti prən nəha. Irəha tuhəhekīr nəmisəien səvəi prən nəha, mhərer pen a isipwīn tukwe in, mamhasək əpwəmwis ¹⁶ mə, “Aueh! Aueh taon asori!

In rəmwhen ia pran ramarkahu ia tīnari amasan i kani mə linen sə ro tihī natis irə raməruevən pik.

In ramo pen marəmarə me ia nīpwrən, marəmarə me nənimen rutə pik kīno ia kol, mīne kəpwier amasan me, mīne perel me.

¹⁷⁻¹⁸ Mətə kouraha pam nautə me səvənhi ia aoa kuatia a.”

Nənə nəmə səməme kamhəkəkini nītətə ia təsi, mīne nərmama səməme kamhərəku nītətə mamhəputə, mīne nəmə səməme kamhowok ia nəkwai nītətə, mīne nərmama səməme nītətə rapeki narimnari səvənraha muvehe mīpeki parei kamhəmri pen nəmri nari ia nirəha, mamhəuvehi mane irə, irəha pam hətōni nise napw sə ramahi prən nəha, mhərer pen a isipwīn tukwe in, mamhasək əpwəmwis, mamhəni mə,

“Taon asori riti riwən rəmwhen ia taon nəha!”

¹⁹ Irəha hərki pen nīməkwrur ia kənkəpwənraha, rerīnraha rəpou, kamhasək, mamhəni mə,

“Aueh! Aueh taon asori!

Nərmama me pam səməme nītətə səvənraha ramaiu ia təsi, irəha nautə səvənraha ruvehe məsori ia narimnari me səim!

Mətə kouraha pam narimnari me səim ia aoa kuatia a.”

²⁰ Mətə nīpu riti mwi rani iamīnhi irə mīnuə,

“Kīmīaha ia nītətə ia neiai, kīmīaha nərmama me səvəi Kumwesən, mīne aposol me mīne profet me, rerīmīaha traməkeikei magien, ti nəri nə mə Kumwesən rīnərpwīn noien ərəha prən nəha rīno ia kīmīaha!”

²¹ Nənə agelo riti nəgsen rasori ruvehi kəruətərei asori riti mərarki pen i ia nəkwai təsi mīni mə,

“Tukəraki irapw akwauakw taon asori nəha Papilon iamīnhi irə, nənə tukəpwəh nətoniien mwi in ia nəpīn riti.

²² Ia niram taon Papilon tīpkregi mhə mwi nərmama səməme kamhəuəsi nəri kauəsi kaməni nīpu irə, uə nərmama səməme kamhəse tərhe nau mīne kisipw.

Ia niram tīpkətoni mhə mwi iərmama sə ramarpəkau amasan narimnari me.

18:15: Esik 27:31,36

18:16: Rev 17:4

18:17-18: Esik 27:27-29,32

18:19: Esik 27:30-34

18:20: Aes 44:23, Dut 32:43, Jer 51:48

18:21: Jer 51:63-64, Esik 26:21

18:22: Aes 24:8, Esik

26:13

Tiṣkregi mhə mwi kəpwier ramərari maməkwaɪ ətestesi kwənuni wit kamo flaoa i.

²³ Nukuraanien səvəi laet triṣkəhiapw mhə mwi ia niram, nənə tiṣkregi mhə mwi reri iərman mine pran səməmi krauni simwɪn ti narəien vi səvənrau.

Tro iamɪnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən nərmama me səim səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari irəha kamhəuvehi nasoriien ia təkure tiṣrənə.

Nərmama ia tənəmtənə me pam hətoni nɪmtətien me nəha ikino ia nɪskaiien səvəi iərəmhə reikuə ia nirəha.

²⁴ Ia taon nəha Pəpilon Kumwesən rətoni nite profet me mine nərmama me səvənhi.

Nərmama me pam ia təkure tiṣrənə səməme kinousi əpune irəha Kumwesən rətoni nitenraha ia taon nəha.”

19

Nərmama fwe ia neiai həgnəgini Kumwesən

¹ Kurirə ia narimnari me i iakregi reri nari riti rəmwhen ia nərmama həṣik fwe ia neiai, kamhəgkiari rerɪnraha rupwinari mamhəni mə, “Pwəh səgnəgini Iərɪmənu Kumwesən səkitaha!

In rauvehimɪru kitaha. Nasoriien mine nɪskaiien səvənhi əpa.

² Nəkiriien me səvənhi ho nɪpərhiienien, mhatukwatukw.

In rɪnərpwɪn raka noien ərəha səvəi taon asori nəha Pəpilon, ti nəri nə mə taon nəha rəmwhen ia pran səvəi suatuk rouraha nərmama ia təkure tiṣrənə i ia noien ərəha səvənhi.

Kumwesən ruvəuvei pen raka nərpwɪnien min, ti nəri nə mə kousi əpune səvənhi iotukwininari me ia taon nəha.”

³ Nənə irəha həgkiari asori mwi mə, “Pwəh səgnəgini Iərɪmənu!

Nɪse napw sə ramahi taon nəha rautə ia nuk nuk me ko rɪpkɪwən mhə.”

⁴ Ia nəṣɪn nəha nəmə asori me nəha twenti-fo mine nərimɪru me nəha kefə hənɪmwi nukurhunraha ia nəmri Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi mamərɪmənu, mhəsiai in, mhəni mə, “Ouəh! Pwəh səgnəgini Iərɪmənu!”

⁵ Nənə reri iərman riti ruku pen ia jea Kumwesən raməkure irə mamərɪmənu, mɪni mə,

“Kɪmiaha nərmama hɪamo tukwini nari m Kumwesən, mamhəsiai in, nəri auər a mə hɪaməuvehi nasoriien uə hɪəpkuvehi mhə nasoriien, kɪmiaha pam tɪhaməkəikei mhəgnəgini Kumwesən səkitaha!”

⁶ Nənə iakregi nari riti rəmwhen ia nərmama həṣik kamhəgkiari, rerɪnraha rəmwhen ia nui sə ramivə mamierig, mine karuəruə ramərkwəpahar. Irəha həni mə,

“Pwəh səgnəgini Iərɪmənu Kumwesən səkitaha ti nəri nə mə in rauvehi nɪskaiien me pam, mamərɪmənu!

⁷ Pwəh sagien, mhagien ṣik, mhəuvehi utə nəghɪn, ti nəri nə mə nəṣɪn ruvəuvehe tukiri pen vi a pran m kwəti sipsip!

Pran səvənhi rɪnəpnəpenə pam raka,

⁸ mamarkahu ia tɪnari amasan nəha linen kuvei pen min rəpsan məmher.”

(Tɪnari amasan nəha linen ramahatən pen noien atukwatukw me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən.)

⁹ Nənə agelo nəha rini pehe tukw iou i mə, “Rai pen nəgkiariien i ia nəkukuə. ‘Nərmama səməme kɪnəkwein ia nɪrəha mɪnuə tuhəuvən ia nəveginien asori səvəi kwəti sipsip irəha rerɪnraha tragien.’” Nənə agelo nəha rarə mɪni mwi tukw iou i mə, “Nəgkiariien me i nəgkiariien pərhiən səvəi Kumwesən.” ¹⁰ In rini iamɪnhi irə, nənə iakɪnɪmwi nukurhuk mi ia nɪsun mə takɪsiai in, mətə in rini pehe tukw iou mə, “Tikəpwəh noien iamɪnhi irə! Krau iotukwininari mi a, kɪtaha piam me səməme kamhəuvehi nəgkiariien i Iesu rini mə ro nɪpərhiənien. Tikaməkeikei mɪnɪmwi nukurhum mi ia nəmri Kumwesən əpa, mɪsiai in, tɪ nəri nə mə nəgkiariien i Iesu rini mə ro nɪpərhiənien in nukune nəgkiariien me səvəi profet me.”

Iərmama sə raməkure ia hos əpsan

¹¹ Nənə iakətoni kəsevər ia neiai. Iakəti pen mətoni hos əpsan riti. Iəmə sə raməkure irə nəghɪn nə “Iəmə sə Kamətɪgite Irə. In rani nɪpərhiənien.” Nəpɪn in rəkiri nərmama uə raruaɡən, mətə in ramo ia noien sə ratukwatukw a. ¹² Nənimen mi krouəmwhen ia nərami napw. Ia təkure kənkəpwə kəfəfau səvəi nɪsiaiien me həpɪk. Kɪrai pen nəhag riti irə, mətə iərmama riti nɪpkukurən mhə nahag nəha, in əpa in rukurən. ¹³ In ramarkahu ia tɪnari riti kɪneitesi ia netə. Nəghɪn sə kaməkwein in irə in nə “Nəgkiariien səvəi Kumwesən.” ¹⁴ Naruaɡən me ia neiai kamhəkure ia hos əpsan me mamhəkurirə in, mamharkahu ia tɪnari amasan nəha linen rəpsan məmher. ¹⁵ Iərmama nəha nau riti səvəi naruaɡənien rəhiə ruku pen ia nɪpəgi nəkwan mamier. Ia nau nəha in truvehi irapw nɪskaiien səvəi nərmama ia tənəmtənə me, nənə muvehi nəri skai riti sə rəmwhen ia nep ramahatən pen nasoriien səvəi kɪɡ, rauvehi mamərimənu ia nɪrəha. In tro rɪskai anan ia nɪrəha rəmwhen kamo ia tɪpwei krep sə rɪmarei nərmama kamheivə testesi mə nɪsenraha trarɪs. Noien nəha in nəha Kumwesən i rauvehi nɪskaiien me pam truvehi irapw niemaha asori səvənhi irə. ¹⁶ Kɪmərai pen nəghɪn ia tɪnari səvənhi mɪne nuvan mə:

KIG SƏ RASORI IA KIG ME. IƏRIMƏNU SƏ RASORI IA NƏRIMƏNU ME.

¹⁷ Nənə iakəti pen mətoni agelo riti ramərer pen ia meri. In raməkwein əpwəmwis manɪ pen tɪ menu me səməme kamhəivə ia nɪmagouagou mə, “Həuvehe mhousəsimwɪn kɪmɪaha me tɪ nəveginien asori səvəi Kumwesən. ¹⁸ Həuvehe mhani nɪpwrai kɪɡ me, mɪne nəmə asori me səvəi naruaɡən me, mɪne nərmama nəgsenraha rasori, mɪne hos me, mɪne nərmama səməme kamhəkure ia hos me. Həuvehe mhani nɪpwrai nərmama me pam: irəha səməme ko slef ia nɪrəha mɪne səməme kɪpkə mhə slef ia nɪrəha, irəha səməme kamhəuvehi nasoriien mɪne səməme həpkuvehi mhə nasoriien.”

¹⁹ Nənə iakətoni nərimɪru nəha, mɪne kɪɡ me səvəi tɪprənə, mɪne naruaɡən me səvənraha housəsimwɪn irəha me mə tuhəruaɡən irəha Iəmə sə raməkure ia hos mɪne naruaɡən me səvənhi. ²⁰ Nənə naruaɡən me səvəi Iəmə nəha həuvən mhəkwtəmhirɪ nərimɪru nəha, mɪne profet eikuə nəha sə rɪnamo nɪmtətien me fwe kupwən nəpɪn rɪnamərer irau nərimɪru nəha. (In rɪnamo nɪmtətien me nəha, mameikuə ia nərmama səməme kamhəuvehi mak səvəi nərimɪru nəha, mɪne səməme kamhənɪmwi nukurhunraha ia nəmri nəri kuvrhəkɪn kuvnhi nərimɪru irə mhəsiai in.) Irəha həkwtəmhirɪ irau, mhərarki pen mɪru a irau ia kwopun əmwhenɪmw nəha napw mɪne təpɪsi ərəha

19:9: Mat 22:2-3, Wok Me 10:25-26, Rev 22:8-9   **19:11:** Rev 1:5, 6:2, Sam 96:13, Aes 11:4   **19:12:** Rev 1:14, 2:17   **19:13:** Aes 63:1-3, Jon 1:1,14   **19:15:** Rev 1:16, 12:5, Rev 14:20, 4:8, Rev 21:22
19:16: Rev 17:14   **19:17:** Esik 39:17-20   **19:19:** Sam 2:2   **19:20:** Rev 13:12-17, Rev 20:10,15, Aes 30:33

krauuæk ikin. ²¹ Nənə kig me mine naruagən me səvənraha, Iəmə sə raməkure ia hos rərari əpune irəha ia nau səvəi naruagənien sə ruku pen ia nīpəgi nəkwan mamier. Nənə menu me pam hani nīpwrənraha tīpwīnraha rəsisi amasan.

20

Nuk wan-taosən

¹ Nənə iakətoni agelo riti rukrutə ia neiai mameiwaiu pehe, mauvehi ki riti ia rəgin, ki səvəi nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən. In rauvehi mwi jen asori riti. ² In rəkwtəmhirī snek asori, snek sə rīnarə raka tui nəghīn nə Iəremhə uə Setan. Agelo nəha rəkwtəmhirī, mərihi səvəi nuk wan-taosən, ³ mərarki pen ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən, nənə məsisəg əknekīn irə minuə snek asori nəha trəpwəh mwi neikuəien ia nərmama ia tənəmtənə me meste nuk wan-taosən ro sampam. Nəpīn nuk wan-taosən ro sampam, tukaməkeikei kifī nari irə səvəi nəpīn ouihi a.

⁴ Nənə iakətoni jea me nēpwīn səvəi nəmə asori me. Nəmə asori me səməme kamhəkure ia jea me nəha, kuvei pen nasoriien mīnraha tuhaməkiri noien me mamhərpwīn. Nənə iakətoni nənīmwi nərmama səməme kīnərai əmwesi kənkəpwənraha tī nəri nə mə irəha kamhərer irapw tī nīni irapwien nəgkīariien amasan səvəi Iesu mine nəgkīariien səvəi Kumwesən. Irəha həpwəh nīnimwiien nukurhūnraha ia nīsiāiien ia nəmri nərīmīru uə ia nəmri nəri kuvrhəkīn kuvnhi nərīmīru irə, mhəpwəh nuvehīien mak səvənhi ia nīpwənānraha mine rəginraha. Iakətoni irəha həuvehe mhəmīru mwi, nənə mamhərimənu irəha Kristo meste nuk wan-taosən. ⁵ In i nəpīn sə Kumwesən rīməkupwən mo nərmama irə hətui mwi ia nemhəien. Mətə nərmama həuvamhə səməme in rīpko mhə irəha hətui mwi ia nəpīn nəha tuhəpkətui mhə mwi ia nemhəien meste nuk wan-taosən ro sampam. ⁶ Nərmama me i səməme Kumwesən rīməkupwən mo irəha hətui mwi ia nemhəien, irəha rerīnraha tragien, tī nəri nə mə irəha nəkur ikinan me səvənhi. Irəha tuhəpkemhə mhə mwi ia nemhəien sə ro kəru i, mətə irəha tuho pris me ia nīrəha, pris me səvəi Kumwesən mine Kristo, nənə mhərimənu irəha min ia nuk wan-taosən.

Setan trevən ia napw

⁷ Nənə nəpīn nuk wan-taosən ro sampam, tukifī nari ia Setan rier irapw ia kwopun kīnəsīsəg əknekīn in ikin. ⁸ In trier irapw, mevən meikuə ia kwənəkwwus me nəha səməme kamharə ia nīkare təkure tīprənə i kefə, nəghīnraha Kauk mine Makauk, nənə mousəsīmwiin irəha mə tuharuagən. Nərmama me nəha tuhəpīk məmwhen ia nīpəkīr ia təsi. ⁹ Iakətoni mə irəha həuvən ia kwopun me pam ia tīprənə, mhərer kuraukurau kwopun nərmama me səvəi Kumwesən kamharə ikin mine taon sə Kumwesən rokeikei pīk. Mətə napw riti rukrutə ia neiai meiwaiu pehe mahi irəha. ¹⁰ Nənə kuvehi Setan, iəremhə sə rīneikuə ia nīrəha, kuvehi, kərarki pen ia kwopun əmwhenīmwi nəha napw mine təpisi ərəha krauuæk ikin. In nəha kwopun nəha kīnərarki pen raka nərīmīru ikin mine profet eikuə. Nənə tuko nəmisəien mīnrahar ia nəpīn mine ia ran ia nuk nuk me.

Kumwesən rəkiri nərmama səməme həuvamhə, mərpwīn noien me səvənraha

¹¹ Ia nəpīn nəha iakətoni jea asori riti rəpsan mine Iəmə sə raməkure irə mamərimənu. Tīprənə mine neiai krouap tī nənimen kīpkətoni mhə mwi

irau. ¹² Nənə iakətoni nərmama həuvamhə səməme fwe kupwən kamhəuvehi nasoriien mine səməme həpkuvehi mhə nasoriien, irəha pam kamhərer ia nəmri ləmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Nənə kripwegi nəkukuə me nepwin. Kripwegi mwi nəkukuə riti mwi, nəkukuə səvəi nimiruien. Nənə ləmə nəha rəkiri nərmama həuvamhə mesi pen nəgkariien kimərai pen ia nəkukuə me nəha, mərpwin atukwatukw noien me irəha həno fwe kupwən. ¹³ Təsi raraka ia nərmama həuvamhə səməme kamharə irə. Noien lərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə irau mwi krouaraka ia nərmama səməme kamharə ia nirau. Irəha pam hətui mwi ia nemhəien səvənraha, nənə ləmə nəha rəkiri irəha kuatia kuatia, mərpwin atukwatukw noien me irəha həno fwe kupwən. ¹⁴ Nənə kuvehi Noien lərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə kərarki pen irau ia kwopun əmwhenimw nəha napw rauək ikin. Nəri nəha in nəha nemhəien sə ro kəru i. ¹⁵ Nərmama me pam səməme kīpkətoni mhə nəghinraha ia nəkukuə səvəi nimiruien kərarki pen irəha ia kwopun əmwhenimw nəha napw rauək ikin.

21

Jerusalem vi

¹ Nənə iakətoni neiai vi mine tīprənə vi, ti nəri nə mə neiai akuas mine tīprənə akuas krouvehe rouiwən. Nənə təsi riwən mwi. ² Nənə iakətoni taon ikinan səvəi Kumwesən, in nə Jerusalem vi, rukrutə ti Kumwesən ia neiai mameiwaiu pehe. Taon ikinan nəha ramser rəmwhen ia tinari sə pran rarkahu irə ia nəpīn tukiri pen vi a in kuvei pen m iərman səvənhi. ³ Nənə iakregi reri lərmama riti rupwinari ruku pen ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, rini mə, “Hətə ro! Təkwtəkwuni nəha Kumwesən rino rukwənu səvənhi irəha nərmama. In tramarə irəha minraha, nənə irəha tuhəuvehe nərmama me səvənhi. Kumwesən in tramarə ti nirəha, nənə muvehe Kumwesən səvənraha. ⁴ In trirai raka pam nise nənimenraha. Noien lərmama remhə mine nasəkien mine nəmisəien triwən, ti nəri nə mə narimnari tui me həuvehe mhəuvəiwən.”

⁵ Nənə ləmə sə raməkure ia jea mamərimənu rini mə, “Hətə ro! Iakamo narimnari me pam həuvehe mhərməvi.” Nənə in rarə mini mwi mə, “Rai pen nəgkariien i ia nəkukuə, ti nəri nə mə nəgkariien me i ho nīpərhienien nərmama həukurən nətīgiteien ia nirəha.”

⁶ Nənə in rərari mini pehe tukw iou i mə, “Təkwtəkwuni nəha kīno sampam ia narimnari me pam! Iou i Alfa mine Omeka,^a nukunen mine nəkrəkwerin. Nərmama səməme həkwakwa iou takuvei pen nui minraha. Nui nəha kīpkuvehi mhə nənimen. Nəmri nui nəha rauvei pehe nui kauvehi nimiruien irə. ⁷ lərmama sə triskai meste naruagəniien rukurau, iou takuvei pen narimnari me səməme iakuvəni pen raka tukwe in. Iou takuvehe Kumwesən səvənhi, nənə in truvehe nərīk. ⁸ Mətə nərmama səməme kamhəhekir ia nərmama, mhəpwəh nahatətəien, mamho noien əmkemik, mamhousi əpune nərmama, mamhakres pran, mamho klepa, mamhəuvehi nahak, mamhəfwaki m nənimwi nari me, mine ieikuə me pam, imwənraha

20:12: Dan 7:9-10, Mat 25:31-46, Wok Me 17:31, 2Kor 5:10, Rev 13:8   **20:13:** Rom 2:6, 1Pit 1:17, Rev 2:23, 22:12   **20:14:** 1Kor 15:26,55   **20:15:** Rev 13:8, 19:20   **21:1:** 2Tes 3:13   **21:2:** Aes 52:1, 61:10, Hip 11:16, 12:22, Rev 3:12   **21:3:** 2Kron 6:18, Sek 2:10, 2Kor 6:16, Rev 7:17   **21:4:** Aes 35:10, Aes 65:19   **21:5:** 2Kor 5:17, Rev 4:2,10   **21:6:** Sam 36:9, Jer 2:13, Jon 7:37, Rev 1:8,17; 22:17   ^a **21:6:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nəhag i kaməkwein Kumwesən irə nīpwrən mə in nukunen mine nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6; 22:13. **21:7:** 2Saml 7:14   **21:8:** Mat 25:41, Hip 10:38-39, Rev 19:20; 21:27; 22:15

atukwatukw fwe ia kwopun əmwhenimw nəha napw mine təpisi ərəha krauuək ikin. Nəri nəha in nemhəien sə ro kəru irə.”

⁹ Nənə nagelo me nəha sefen kamhəpeki pesin me nəha sefen həukuər ia nərpwinien irəha sefen (nənə nərpwinien me nəha irəha nərpwinien sampam Kumwesən tro m nərmama), riti ia nagelo me nəha rini pehe tukw iou i mə, “Uvehe ro. Iakuə takahatən prən nəha, in pran səvəi kwəti sipsip, pwəh ikətoni.” ¹⁰ Nənə ia vison nəha Nənimwin rəriari miou iakətoni agelo nəha ruvehi iou iarouevən fwe ia təkuər riti rasori məpwəmwis. Nənə in rahatən taon ikinan nəha Jerusalem iakətoni ruku pen ti Kumwesən ia neiai mameiwaiu pehe. ¹¹ Taon ikinan nəha rukuraan ia nukuraanien səvəi Kumwesən. Ramserser rəmwhen ia kəpwier amasan riti kani mə tiaspa rəmher rəmwhen ia klas. ¹² Nəpai riti rasori məpwəmwis rukuraukurau irə. Ia nəpai nəha kwəruə me irəha twelef. Nagelo me twelef kamhərer ia kwəruə me nəha. Ia kwəruə me nəha kimərai pen nəghi kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel irəha twelef. ¹³ Kwəruə me nəha kahar ia nıkare taon nəha peraha, kahar mwi ia nıkaren prehi, kahar ia nıkaren pesu, nənə kahar ia nıkaren parei. ¹⁴ Kəpwier asori me irəha twelef kamhəkwtəmhiri əknekin nukune nəpai nəha səvəi taon nəha. Nənə kimərai pen nəghi aposol me twelef səvəi kwəti sipsip ia kəpwier me nəha.

¹⁵ Agelo sə raməgkiari miou rauvehi nari riti kino ia kol truvehi mak səvəi taon irə mine nəpai səvənhi mine kwəruə me ia nəpai nəha. ¹⁶ Nıkare taon nəha irəha kefə. Nasorien səvəi nıkarkaren me mine nəpwəmwisien səvənraha rutə həmnəmwhen a. Agelo nəha ruvehi nəri nəha rauvehi ia rəgin, muvehi mak səvəi nıkarkaren me, mətoni irəha kuatia kuatia nasorien səvənhi mine nəpwəmwisien səvənhi rutə tu-taosən-fo-hantret kilometa. ¹⁷ In ruvehi mwi nıkimkimien səvəi nəpai nəha mətoni rəmwhen ia sikisti-sikis mita. Mita nəha sə agelo nəha rauvehi mak səvəi nari irə rəmwhen a mwi ia mita nəha nərmama kamhəuvehi mak səvəi nari irə. ¹⁸ Nəpai nəha kino ia kəpwier amasan i tiaspa, nənə kuvrhəkin taon ia kol atukwatukw, kol sə rəmher məmwhen ia klas. ¹⁹ Kəpwier asori me səməme kamhəkwtəmhiri əknekin nukune nəpai səvəi taon nəha kəfəri pen irəha ia kəpwier amasan me səpəmsəpə. Kiməkupwən kəmri pen kəpwier amasan i tiaspa, sə ro kəru irə kəmri pen kəpwier amasan i safai, sə ro kahar irə kəmri pen kəpwier amasan i akat, sə ro kefə irə kəmri pen kəpwier amasan i emeral, ²⁰ sə ro krirum irə kəmri pen kəpwier amasan i onikis, sə ro sikis irə kəmri pen kəpwier amasan i kanilian, sə ro sefen irə kəmri pen kəpwier amasan i krisolaet, sə ro eit irə kəmri pen kəpwier amasan i malakait, sə ro naen irə kəmri pen kəpwier amasan i topas, sə ro ten irə kəmri pen kəpwier amasan i kalsetoni, sə ro eleven irə kəmri pen kəpwier amasan i takwoes, nənə sə ro twelef irə kəmri pen kəpwier amasan i ametis. ²¹ Kwəruə me nəha twelef təpinhə me səvənraha kino ia perel irəha twelef. Təpinhə kwatia kwatia ko ia perel kwatia kwatia. Nənə suatuk me fwe imwə ia taon nəha kino ia kol atukwatukw, kol sə rəmher məmwhen ia klas.

²² Nənə iapkətoni mhə nimwə riti kaməfwaki ikin ia nəkwai taon nəha, ti nəri nə mə nimwəfwaki səvənhi in nə lərimənu Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam mine kwəti sipsip. ²³ Ia taon nəha irəha tuhəpkətui mhə mwi meri mine məkwə mə trouəhiəpwin irəha ti nəri nə mə nukuraanien səvəi Kumwesən raməhiəpwin pam taon nəha, nənə kwəti sipsip in nə laet səvənhi. ²⁴ Nərmama ia tənəmtənə me tuhəvən ia nukuraanien səvənhi, nənə

21:9: Rev 15:1   **21:10:** Esik 40:2, Rev 21:2   **21:11:** Aes 60:1-2,19   **21:12:** Esik 48:30-35
21:15: Rev 11:1   **21:19:** Aes 54:11-12   **21:22:** Rev 15:3   **21:23:** Aes 60:19-20, Rev 22:5
21:24: Aes 60:3,5

kig me ia təkure tiprənə tuhəpeki nautə amasan me səvənraha mhəuvnimwə ia taon nəha. ²⁵ Kwəruə me səvəi taon nəha tukəpwəh nərəpinhəien irəha ia nəpɪn riti, ti nəri nə mə nəpɪn ia nəpɪn triwən ia kwopun nəha. ²⁶ Nərmama ia tənəmtənə me tuhəpeki nautə amasan me səvənraha mine narimnari me nərmama həməuvei pen mɪnraha ia nisaiien, nənə mhəpeki mhəuvnimwə ia taon nəha. ²⁷ Narimnari me səməme həkemik ia nəmri Kumwesən, mine nərmama səməme kamho narimnari səvəi naurisien, mine nərmama səməme kamheikuə, irəha tuhəpwəh nuvnimwəien ia taon nəha ia nəpɪn riti. Mətə nərmama me a i səməme kimərai pen nəghinraha ia nəkukuə səvəi nɪmɪruien sə kwəti sipsip rauvehi irəha əpa nəha tuhəuvnimwə ia taon nəha.

22

Nui aris kauvehi nɪmɪruien irə

¹ Nənə agelo rarə mahatən mwi nui aris riti iakətoni. Nui ia nui aris nəha nui kauvehi nɪmɪruien irə. Nui nəha rəmher rəmwhen ia klas, raiu maku pen fwe ia jea sə Kumwesən mine kwəti sipsip krauəkure irə rouərimənu, ² mamesi pen suatuk ia kurkwai taon nəha. Nənə iakətoni nei kauvehi nɪmɪruien irə ramərer ia nikarkare nui nəha, maukuə m twelef ia nuk me pam ia məkwə me pam. Nənə nərmama ia tənəmtənə me pam kamhətɪmwi nɪmwan ti nomasanien nemhəien me. ³ Ia nəkwai taon nəha tukəpwəh mwi nətoniien nari riti sə Kumwesən raməkwein ərəha irə. Jea sə Kumwesən mine kwəti sipsip krauəkure irə rouərimənu trərer ikɪn. Nənə iotukwininari me səvənhi tuhamo nəkwan. ⁴ Irəha tuhətoni nənimen, nənə tukrai pen nəghin ia nɪpwənanraha. ⁵ Nəpɪn ia nəpɪn triwən. Irəha tuhəpkətui mhə meri uə nari riti mwi truvei pen nukuraanien mɪnraha, ti nəri nə mə lərimənu Kumwesən səvənraha in trukuraan muvei pen nukuraanien mɪnraha, nənə irəha tuhərimənu ia nuk nuk me. ⁶ Nənə agelo nəha rini pehe tukw iou i mə, “Nəgkiariien me i ho nɪpərhiienien nərmama həkurən nətigiteien ia nɪrəha. lərimənu Kumwesən səvəi nənimwi profet kupwən me rɪnərhi pehe iou agelo səvənhi mə takuvehe mahatən narimnari me tripkə mhə tui həier pehe pwəh səvənhi iotukwininari me hətəni.”

Tripkə mhə tui Iesu ruvehe

⁷ “Həregi ro! Tripkə mhə tui iakuvehe. lərmama sə ramo nəgkiariien me səməme Kumwesən ruvei pehe, kamhəmak ia nəkukuə i, in rerɪn tragien.”

⁸ Iou Jon, iou iakiməregi mətəni narimnari me i. Nəpɪn iakregi mətəni raka narimnari me i, nənə iakɪnimwi nukurhuk mi ia nəmri agelo sə rahatən iou irə mə takisiai in. ⁹ Mətə in rini pehe tukw iou i mə, “Əpwəh noien iamɪnha irə! Krau iotukwininari mi a səvəi Kumwesən kitaha piām me i profet me mine nərmama me səməme kamho nəgkiariien me ia nəkukuə i. Nɪmwi nukurhum mi ia nəmri Kumwesən, misiai in!”

¹⁰ Nənə in rarə mɪni mwi tukw iou i mə, “Tikəpwəh nərkwafəien ia nəgkiariien me i Kumwesən ruvei pehe mik kamhəmak ia nəkukuə i ti nəri nə mə narimnari me i tripkə mhə tui həier pehe. ¹¹ Nərmama səməme kamho noien ərəha pwəh kamhəmwur pen ia noien ərəha. Nərmama səməme kamho noien əmkemik pwəh kamhəmwur pen ia noien əmkemik. Nərmama

21:25: Aes 60:11   **21:26:** Sek 14:7, Rev 22:5   **21:27:** Aes 52:1, 1Kor 6:9-10, Rev 13:8, 21:8   **22:1:** Esik 47:1   **22:2:** Joel 3:18, Sek 14:8, Jen 2:9, Esik 47:12, Rev 22:14,19   **22:4:** Sam 42:2, Mat 5:8, Rev 3:12   **22:5:** Dan 7:18,27, Rev 5:10, 20:6, Rev 21:23,25   **22:6:** Rev 1:1   **22:7:** Rev 1:3, 2:16
22:8: Rev 19:10   **22:10:** Rev 1:3, 10:4   **22:11:** Dan 12:10

səməme kamho noien atukwatukw pwəh kamhəmwur pen ia noien atukwatukw. Nərmama səməme kamho noien əmher pwəh kamhəmwur pen ia noien əmher.

¹² Həregi ro! Triṗko mhə tui iakuvehe! Takuvehi nərəkuien səiou, muvehe, muvei pen m nərmama me pam resi pen narimnari me irəha həno. ¹³ Iou i Alfa mine Omeka,^a nukunen mine nəkrəkwerin. Iakinərə raka kupwən, nənə takarə mwi kurirə.

¹⁴ Nərmama səməme haikuas tinari səvənraha rəpsan, irəha rerinraha tragien. Takəsəni irəha hani nukwai nei kauvehi nimiruien irə, nənə mhəukurau ia kwəruə me səvəi taon nəha mhəuvnimwə. ¹⁵ Mətə nərmama nepwin nəha ikin ko həpkuvnimwə mhə. Irəha nəha nərmama səməme həkemik rəmwhen ia kuri me, mamho klepa, mamho nahak. Nərman mine nīpran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me irəha nəha ko həpkuvnimwə mhə. Nərmama me pam səməme kamhousi əpune nərmama, mamhəfwaki m nənimwi nari me, mamhokeikei pīk noien səvəi neikuəien tuharə fwe iruə.

¹⁶ Iou, Iesu, iakinərhi pehe agelo səiou mə truvehe mini irəpw narimnari me i tukumiaha nakalasia me. Iou i kig sə iakiməuku pen ia kwənəkwws səvəi Kig Tevit. Iou iakəmwhen ia kəməhau kofətəteia sə rukuraan.”

¹⁷ Nənimwin Ikinan mine pran səvəi kwəti sipsip krauni mə, “Uvehe!” Nənə pwəh iərmama sə ramregi nəgkiariien i, in mwi rini mə, “Uvehe!” Nənə pwəh iərmama sə rəkwwakwa ruvehe. Iərmama sə rokeikei pwəh in rənimwi auər a nui sə kauvehi nimiruien irə.

¹⁸ Iou, Jon, iakaməgkiari skai m nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien me Kumwesən ruvei pehe miou kamhəmak ia nəkukuə i. Trini minuə iərmama riti rakutan pen atukw nəgkiariien riti səvənhi ia nəgkiariien me i, Kumwesən truvei pen min nərpwinien me i nəkukuə i raməgkiari irə makutan pen mwi. ¹⁹ Trini minuə iərmama riti riṗeki raka nəgkiariien me nepwin ia nəkukuə i, Kumwesən triṗeki raka namasanien me i nəkukuə i raməgkiari irə iərmama nəha triṗkuvehi mhə riti. Namasanien me nəha nukwai nei kauvehi nimiruien irə mine kwopun riti ia taon ikinan nəha.

²⁰ Iərmama sə rani irəpw narimnari me i rini mə, “Pərhiən triṗko mhə tui iakuvehe!”
Ouəh, pwəh ro iaminihi! Uvehe rə Iərimənu Iesu!

²¹ Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu tramarə ti nərmama me pam. Ouəh, pwəh ro iaminihi!

22:12: Aes 40:10, 2Kor 11:15, Rev 2:16,23   **22:13:** Rev 1:8,17; 21:6   **a 22:13:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nahag i kaməkwein Kumwesən irə nīpwrən mə in nukunen mine nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6; 22:13.   **22:14:** Rev 22:2   **22:15:** Rev 21:17   **22:16:** Nam 24:17, Rom 1:3, Rev 2:28, 5:5   **22:17:** Sing 8:14, Rev 21:6   **22:18:** Dut 4:2, 12:32, Rev 15:1,6   **22:19:** Rev 22:2   **22:20:** Rev 2:16

Nipəri nəkukuə sə rani nipwrai nəgkiariien me (Diksonari)

Agelo: Nagelo me irəha nənimwin me Kumwesən rino irəha kamho tukwini nari min. Nagelo me kamhəgnəgini Kumwesən fwe ia neiai (Mat 2:14). Nəpin me nepwin nagelo me həkkiari m nərmama, mhəvisau pen minraha nəgkiariien sə Kumwesən rokeikei mə tuhəregi (Dan 9:20-23, Mak 16:5-8, Luk 1:26, Wok Me 1:9-11). Kumwesən ramərhi pehe nagelo me kamhəuvehe mamhasitu ia nərmama səməme tuhəuvehi nimiruien rerin (Hip 1:14).

Mətə nagelo me nepwin nəha ikin həpwəh no tukwiniien nari m Kumwesən. Irəha nagelo ərəha me. Kani mwi irəha mə nəremhə me. İremhə i in rasori ia nirəha nəghin nə Setan. Wok səvəi Setan mine nagelo me səvənhi kamheikuə ia nərmama ia tənəmtənə me. Irəha həpwəh nokeikeiien mə nərmama tuhəni nipərhiien ia İesu Kristo (2Kor 4:3-4, Rev 20:1-3; 7-8). Tukamevən tukərarki pen nagelo ərəha me ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. Nərmama səməme kamhəkurirə ia nagelo ərəha me nəha tukərarki pen mwi irəha həuvən ia kwopun nəha (Mat 25:41).

Aposol: Nəgkiariien i aposol nipwran in i mə İərmama sə kinərhi pen in. Aposol riti rauvehi nasoriien maməgkiari tukwini səvəi iamə asori sə rinərhi pen in. İesu rıməuvei pen nasoriien m nərmama səvənhi twelef mə irəha aposol me səvənhi. Wok səvəi aposol me səvəi İesu ro iamınhi irə. Irəha hənətoni ia nənimenraha mə İesu rinətui mwi ia nemhəien səvənhi. Irəha həməni irapw nəgkiariien amasan səvənhi. Nənə mhərpwi nousəsimwinien vi me səvəi nakalasia me ia kwopun me. Nənə nəpin rıpk irəha ho nımtətien me ia niskaiien səvəi Nənimwin İkinan. Nımtətien me nəha ho nukurənien i mə nəgkiariien amasan səvəi İesu Kristo ro nipərhiien (Mak 16:19-20, Rom 15:19, Hip 2:4).

İesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nəpin nepwin rukurau nənə, in rier irapw ti Pol məkwein in mə in truvehi wok səvəi aposol. Nərmama kuatia kuatia me nəha ikin rəmwhen ia Panapas sə nərmama kamhəkwein irəha mə aposol. Nəri auər a həpkətoni mhə İesu Kristo. Nənə nəpin səvsini nəgkiariien nəha aposol ia nəkukuə i Wok Me, nipwran rani mə nərmama me i twelef səvəi İesu hənəvən irəha min. Nənə ia nəkukuə i, Pol rini mə in mwi aposol riti səvəi İesu mətə in rıpkavən mhə irəha nərmama me nəha twelef. Nəkukuə nəha raməgkiari pik ia aposol mi Pita mine Pol. (Mat. 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16).

Elta: Elta me irəha nəmə asori me kamhətui ti nakalasia me ia nousəsimwinien me səvənraha. (1Tim 3:1-7)

Epikurien me mine Stoik me: Irəha nahatən me səvəi nəkur Kris fwe tui anan kamhətui nipərhiien. Ia nəpin nəha Niutestamen raməgkiari irə nəkur Kris həpik hənəmesi pen nahatənien səvəi nahatən me nəha. Epikurien me həməni mə nukune nimiruien amasan in i mə nərmama tuhətui narimnari me səməme hamo iərmama riti rerin ramagien. Stoik me həməni mə rekəm iərmama traməkeikei məmwur mə rerin trəpwəh nəgienien məpwəh mwi nəmisəien nəri auər a narəien səvənhi rəfo irə ramasan uə rərəha. (Wok Me 17:18)

Farisi: Farisi me mine nahatən me səvəi loa irəha nəmə asori me səvəi nəkur İsrəl ia nəpin səvəi İesu. Irəha həukurən amasan loa me pam səməme Kumwesən rıməuvei pen m Moses, nənə mamhəhatən mə

nərmama tuhaməkeikei mhesi pen əknekɪn loa me pam nəha ia noien sə ratukwatukw amasan. Irəha kamhahatən mwi noien me mine loa me nepwɪn səməme kamripɪn pen ia loa sə Kumwesən rɪməuvei pen. Irəha haməfiətə pik irəha nənə rerɪnraha rɪrhi mə irəha hasori ia nərmama me pam. Irəha həməni mə noien səvənraha ramasan. Mətə nɪpərhiɛnien irəha həpik kamho noien səvəi kəuətəkəsua. Irəha hənəmwəkɪ Iesu nənə mhokeikei mə tuhousi əpune in. Əvsini mwi nəgkiariien i Satusi ia diksonari i.

Herot: Ia Niutestamen kaməkwein nərmama kefə nəghɪnraha i Herot.

- (1) *Herot asori.* In kig səvəi nəkur Jutia nəpɪn Iesu rɪnətui. In raməmwur mə trousi əpune Iesu nəpɪn in ramouihi (Mat. 2:1-22; Luk 1:9).
- (2) *Herot Antipas.* In tɪni Herot asori. In ramərimənu ia tənə Kalili nəpɪn Iesu ramavən mani irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən mamə nɪmtətien me. Herot Antipas riri Herotias. In rɪnərhi pen iarugən riti səvənhi revən mərai raka kənkapwə Jon Paptəes fwe ia kalapus (Mak 6:14-29). Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haməuvehi Iesu mhəuvən tɪ Herot Antipas mə in trɪni mə Iesu traməkəikei memhə (Luk 23:6-12).
- (3) *Herot Akripa sə rukupwən.* In tɪni Aristopolas. Piəvni Herot Antipas. In rɪno nərəhaien m nakalasia me nəpɪn Iesu rɪnətui raka ia nemhəien. Rɪnousi əpune Jemes i piəvi Jon (Wok Me 12:1-23).
- (4) *Herot Akripa sə resi pen.* In tɪni Herot Akripa sə rukupwən. Kurirə Pol revən fwe Rom mə Kig Sisa trəkiri nəgkiariien səvənhi, Herot i rɪregi nəgkiariien səvəi Pol ia nəmri Festas (Wok Me 25:13-26:2; 26:19, 27-32).

Hosana: Kupwən nɪpwrai nəgkiariien i Hosana kani mə uvehimɪru. Nənə kurirə irə nɪpwrən ruvehe mə əgnəgɪni uə ni vivi.

Iəməti Iərmama: Nəgkiariien i Iəməti Iərmama in nəhag riti. Iesu rani pik nəgkiariien nəha, mani atukw a in. Iesu in Iəməti Iərmama. Nɪpwrən mə in iərmama rəmwhen a ia kɪtaha, mətə nəhag nəha ramahatən pen mwi mə in Kristo, iərmama i profet kupwən me həməni mə truvehe. Ia nəməkrəhaien səvənhi Profet Taniel rɪnətoni iəməti iərmama riti revən mərer ia nəmri Kumwesən, nənə Kumwesən ruvei pen nasoriien min trərimənu ia nərmama ia tənə m tənəmepam (Dan 7:13-14).

Iesu: Nɪpwrai nəhag i Iesu in i iərmama sə rauvehimɪru nərmama. Kumwesən rɪnəkwein tɪni Meri mə Iesu tɪ nəri nə mə in truvehimɪru nərmama me səvənhi muvehi raka nərəhaien me səvənraha (Mat 1:21). Nəhag me nepwɪn səvəi Iesu kaməkwein in mə Iesu Kristo, Tɪni Kumwesən, Iəməti Iərmama, Kwənəkwas səvəi Kig Tevit.

Iotukwininari: Ia nəpɪn səvəi Niutestamen iotukwininari me səpəmsəpə. Nepwɪn kɪnərkwɪ tərini irəha kamho auər a wok səvəi iəmə asori. Iotukwininari me nəha həreirei noien nətərɪgɪen atukw səvənraha, mətə iərməpə ramərimənu ia nɪrəha. Kani mwi irəha mə slef me. Iotukwininari me nepwɪn mwi nəha ikɪn kamho wok səvəi nərməpə mətə kamhəuvehi nərəkuien irə (Luk 15:19). Kɪpkərihi tərini mhə irəha mə irəha slef me, mətə irəha həseni a mə iərməpə trɪni nəkwən tɪ nɪrəha i nənə irəha tuho rerɪnraha ragɪen a.

Isrel: Isrel nəhag vi riti sə Kumwesən rɪməuvei pen m Jekop tɪni Aesak mine Repeka. Kaha səvəi Isrel in nə Epraham. Isrel tɪni iərman twelef. Nənə irəha i kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel. Kwopun sə hamarə ikɪn kani mwi mə tənə Isrel. Kupwən kani tɪprənə i mə Kenan.

Kamel: In nərimɪru riti kaməkure irə rəmwhen ia hos. Mətə in rupwinari ouihi a ia hos. In rəmwhen tɪ navənien fwe kwopun akwesakwes

ikin. Rapeki nari pam me kamo tinari ia nimwherin.

Kəfəfau səvəi nisaiien: Kəfəfau səvəi nisaiien Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə riti kəfəfau kino ia nimwai nei uə tihinari me, nənə kəfəfau pen ia kənkəpwə iərmama riti ti nəgnəginiiien in. Rəmwhen ia iərmama riti sə rəvtənhi nərmama ia naiuien. Kəfəfau riti mwi in kəfəfau səvəi kig sə kino ia kol sə ramserser. Kəfəfau pen kəfəfau nəha ia kənkəpwə kig ramahatən pen mə in rasori kamsiai in.

Kig Sisa: In nəghi iərmama sə ramərimənu ia nəkur Rom fwe kupwən.

Kol: In kəpwier sə ramserser pik. Kamo narimnari me irə nənimenraha rutə pik rəmwhen ia rig, uə nari krukwi pen ia nifregi iərmama, uə kwənari sə kaməkwanii.

Krep: Krep in nei riti kəpwei rutə muviris rəmwhen ia nəkwus. Kamo waen irə. Raukuə nukwan ramo tipwen.

Kristo: Ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris fwe kupwən nipwran rani mə iərmama sə Kumwesən rimərffii mə trərhi pehe i ruvehe muvehimiru nərmama. Nəkur Isrel həpik həni Iesu mə ripko mhə in Kristo, in iərmama auər a. Mətə narəien səvəi Iesu rino nəgkiariien me səvəi profet tui me həuvehe mhəuvəukuə. Nəpin Iesu rinətui ia nemhəien səvənhi, ramahatən mə Iesu in Kristo (Rom 1:14).

Kwopun akwesakwes ikin: Nəpin kaməgkiari ia kwopun akwesakwes ikin ia Niutestamen nipwran mə kwopun nəha nərmama həiwən ikin. Narimnari me həpkutə amasan mhə ikin.

Kwopun ikinan: Rum riti ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən.

Kwopun ikinan anan: Rum riti mwi ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən.

Loa səvəi Moses: Nəgkiariien nəha Loa, uə Loa sə kimərai, nipwran rani mə Kumwesən riməuvei pen Loa me m nəkur Isrel. Nəghi nəkukuə krirum səməme hamarə ia Oltestamen. Nəghinraha ia Bislama Jene-sis, Eksodas, Levitikas, Namba, mine Dutronome. Nəkukuə me nəha krirum həmwhen ia nukune loa me pam səvənraha nəkur Isrel.

Mastat: In nei sə kauvei pen nunin ia nəveginien mə trapein amasan. Nunin rouihi anan ia nuni nei me (Mat 13:31).

Mesaea: Nipwran rəmwhen ia Kristo uə Iəməti Iərmama. Kumwesən rinərhi pehe mə truvehe muvehimiru nərmama.

Nənimwin Ikinan: Nənimwin Ikinan in Nənimwin i riməuku pen ti Tata Kumwesən mine Tini. Kani in mə Iasitu (Jon 14:15-17). Ramarə ia reri nərmama me i kamhəni nipərhiien ia Iesu Kristo (Rom 8:9). Nənimwin Ikinan in Kumwesən (Mat 28:29, Wok Me 5:3-4).

Nənimwi nari sə kaməfwaki pen min: Nənimwi nari nepwin kuvnhi nərimiru me irə, kuvnhi nərmama irə, uə kumwesən kwərəkəwərha me, uə nari əpə riti. In nari riti sə nərmama kamho ia nei, uə aean riti, uə ia kəruətəri. Nərmama ho mamhəfwaki pen minraha, mamhəvi netə ramevən ti nənimwi nari me nəha. Kumwesən raməmwəki noien i nərmama kamhəfwaki pen m nənimwi nari me. (Eks 20:4-5, Kol 3:5-6, Efes 5:5-6, 1Jon 5:21)

Nakalasia: Misi Watt rinakres nəgkiariien i fwe kupwən. Nukune nəgkiariien i nəgkiariien Krik sə rani mə eklessia. Nipwran in i mə nərmama me i Kumwesən rinəkwein irəha həuvehe nərmama me səvənhi. Ia Inglis kani nəgkiariien i mə the Church. Bislama rani mə Jyos. Nəgkiariien me nepwin ia tənə kamhəni mə Nimwəfwaki. Mətə kimaha iahaməni mə nakalasia me. Kwopun me nepwin iahaməni mə nousəsimwinien səvəi nakalasia me. Iahaməni iamihə irə mə nərmama tuhəukurən mə Jyos səvəi Kumwesən ripko mhə nimwə riti, mətə kwa

nərmama. Kwopun iərmama kəru uə kahar səvəi Iesu housəsimwin irəha me ikin Iesu ramarə ti nirəha ia kwopun nəha nəri auər a mə nimwəfwaki riti riwən (Mat 18:20).

Neai: In i kwopun kitaha nakalasia me tsəuvən mharə fwe ikin kitaha Kumwesən ia nəpin riti. Neai ripko mhə neai sə samətoni məkwə mine kəməhau me irə, rekəm. Neai in kwopun Kumwesən ramarə ikin.

Nitətə ia neai: Ia nəkukuə Matiu rīmərāi nəgkiariien i nitətə ia neiai nipwran mə nitətə sə Kumwesən ramərīmənu irə (Mat 13:31-33, Luk 13:18-20). Ia kwopun me nepwin mwi ia Niutestamen nipwran mə kwopun Kumwesən ramarə ikin fwe ia neiai (Efes 2:6).

Nitətə sə Kumwesən ramərīmənu irə: Kumwesən in kig sə ramərīmənu rerin ia narimnari me pam fwe ia neiai mine ia təkure tīprənə (Sam 145:13, Dan 4:34-35). Ro iamini irə kitaha səukurən niniien mə nitətə sə Kumwesən ramərīmənu irə rinarə raka nənə tīpkiwən mhə. Mətə ia nətəien riti mwi kitaha sətoni mə nitətə sə Kumwesən ramərīmənu irə rīpkuvehe mhə ihi. Nərhəien rasori ia tīprənə i. Nərmama kəmhərui nəkwai Kumwesən. Setan ramo noien ikou me səvənhi. Kitaha sameitenhi mə nitətə sə Kumwesən ramərīmənu irə trier pehe. Kig sə ramərīmənu ia nitətə səvəi Kumwesən in nəha Iesu. Nəpin in truvehe mwi irə kitaha tsəni mə, “Təkwtəkwi nəha Kumwesən səkitaha truvehimiru kitaha! Təkwtəkwi nəha in tro sətoni mə in rauvehi niskaiien, nənə, təkwtəkwi nəha in ramərīmənu! Nənə təkwtəkwi nəha Kristo səvənhi tro sətoni mə in rasori ia narimnari me pam!” (Rev 12:10). Nərmama səməme kəmhəni nīpərhienien ia Iesu Kristo tuhəuvnimwə ia nitətə nəha. Irəha tuhamarə rerin irəha Iərimənu səvənraha. Mətə nərmama səməme kəmhərui nəkwai Kristo tuhəpkuvnimwə mhə ia nitətə nəha (Mat 25:34; 36, 1Kor 6:9-11, Rev 21:5-8).

Nəveginien Ikinan: Kurirə Iesu remhə ia nei kamarkuau i rəkwein nərmama me səvənhi həuvehe mhani pəri nari irəha min ia nəveginien asori səvəi Pasova. In rīməuvehi bred məkwsen, muvei pen m nərmama me səvənhi hani. Nənə rīməuvehi waen, muvei pen minraha hənimwi. Bred mine waen krouahatən pen nemhəien səvəi Iesu. Kinousi əpune nipwran niten rinaiu tukutaha. Nəpin tsani bred nənə mhənimwi waen nəha kitaha nakalasia me reritaha traməkeikei mīrhi nemhəien səvənhi ia nei kamarkuau. (Mak 14:12-26, Matiu 26:17-30, Luk 22:7-23, 1 Kor 11:23-25)

Nimwə səvəi Kumwesən: Fwe kupwən nimwə riti səvəi Kumwesən rinərer fwe tənə Isrel ia taon asori səvənraha Jerusalem. Fwe ikin, pris me səvəi nəkur Isrel haməvi netə ti naikuas rakaien nərhəien me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən. Mətə ia nuk 70 naruağən me səvəi nəkur Rom həuvehe mhousi testesi pam nimwə nəha. Nəkwai nimwə nəha rum kəru. Rum riti kani mə kwopun ikinan. Nənə rum riti mwi kani mə kwopun ikinan anan.

Nəveginien asori kani mə Pentekos: Pentekos in nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel. Irəha hamo nəveginien asori nəha nəpin 50 kurirə nəveginien asori kani mə Pasova. Nəpin Iesu rinamarə irə nəkur Isrel kamho nəveginien asori nəha kəmhəgnəgini Kumwesən ti nəveginien vi fwe nəmhien. Nəpin nəha Pentekos, in nəha nəpin Nənimwin Ikinan rīməuvehe irə mukuər ia reri nərmama səvəi Iesu (Wok Me 2:1-4; 20:16, 1Kor 16:8).

Nəveginien asori kani mə Pasova: Pasova in nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel. Irəha hamo nəveginien asori nəha rerinraha ramrhi nəpin nəha Kumwesən rīməri raka kaha kupwən me səvənraha ia tənə

Ijip. Ia nāpīn nāha rīmāiri raka irāha irā in rousi əpune nīpwnəti nəkur Ijip me nāmritaik me, mətə in rəpwəh nousi əpune nīpwnəti nəkur Isrel me ti nəri nā mā hənahakwi pen netə ia kwəruə ia nimwə me səvənraha. Noien nāha Kumwesən rīno rahatən pen wok sə Iesu Kristo truvehe mo muvehimīru nārmama ia niten.

Nəveginien asori səvəi pret yis riwən irə: In nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel. Nəpīn nəkur Isrel hāmāier fwe Ijip haməuvani pret nāha yis riwən irə mā irāha tuhəuvani akwauakw mā hāier fwe Ijip ti nəri nā mā bred nāha yis riwən irə ramafə akwauakw a. (Matiu 26:17, Mak 4:1-12, Luk 22:1-7)

Nui Asori Kalili; Nui Asori Taepirias: In nui asori riti fwe prehi ia tənə Isrel. Nəpwəmwisien səvənhi rəmwhen ia 22 kilometa. Nasorien səvənhi rəmwhen ia 12 kilometa. Mavi rəmwhen ia təsi. Peiau peiau fwe ikīn səvənhi. Kani mā Lek Kenesaret ia Luk 5:1. Ia Jon 6:1 nəghīn riti mwi Taepirias.

Nuvehien ninhum: In noien riti səvəi nəkur Isrel hamo fwe tui muvehe meste pehe ipwet mīne. Ropə ia noien i nəkur ia Tənə kamho. Kupwən anan Kumwesən rīno promes riti irau Epraham mā in Kumwesən səvənhi nənə Epraham mīne nīmwpwīni me irāha nīpwnəti Kumwesən me. Kumwesən rīni pen ti Epraham ia Jenesis 17 mā tukuvehi ninhum m nərman kəmri karen irāha mā irāha nārmama me səvənhi. Trīni mīnuə iərman rətui muvehi nəpīn eit, kuvehi ninhum min rahatən pen mā rauvehi nəvəhagien sə Kumwesən rīməuvei pen m Epraham. Ia nəpīn səvəi Oltestamen nuvehien ninhum ramahatən pen mā iərman in kwənəkwas riti səvəi Epraham. Mətə Pol rahatən mā noien səvəi nuvehien ninhum ro nəri auər a təkwtəkwni. Nuvehien ninhum ko rīpkuvehi mhə ik ikevən ia neai. Mətə tikini nīpərhiēnien ia Iesu Kristo pwəh Iesu ruvehi raka nərəhaien ia rerīm. Noien iamīnha irə in nāha noien pərhiēn səvəi nuvehien ninhum m iərmana. (Rom 2:25-29, Kal 6:15-16, Kol 2:11)

Nuviēn netə: Fwe kupwən nārmama haməuvehi nārimīru me səpəmsəpə rəmwhen ia mak, kau, uə sipsip, mhəuvehi mhəuvən, mhəuvei pen m pris me mā tuhəuvani əmwesi ia təkure nīfatə, mhəvehi raka nərəhaien me səvənraha. Nəpīn me nepwīn mwi kamhəuvei pen nārimīru me iamīnha irə ia təkure nīfatə ti nəgnəginien Kumwesən irə. Mətə trīni mīnuə nārimīru sə ramemhə uə rərəha ko kəpwəh nuvei penien m Kumwesən ia təkure nīfatə səvənhi. Noien nāha ro nīmətien sə ramahatən pen mā nite Iesu traikuas raka nərəhaien me.

Perel: In kəpwier amasan riti sə raməmak ia nəkwai nari riti fwe ia təsi kamo kwənari ia nənimen mīne nari krukwi pen ia nīfregi iərmana.

Pokis səvəi nəgkiariēn i Kumwesən rīnərihi tərini əknekīn: Pokis i ramahatən pen Loa səvəi Moses. Loa nāha nəgkiariēn i Kumwesən rīnərihi tərini əknekīn, māmri nəkur Isrel hənamarə irə fwe kupwən. Kīməuvrhəkīn pokis nāha ia timpa nənə kuvegi nīkarkaren me ia kol. Ia nəkwai pokis nāha tekīnari riti kīno ia kol nəveginien nāha kani mā mana rukuər irə. Rīgī nei nāha rīno tihīn mahatən pen Eron mā in pris, in mwi ia nəkwai pokis nāha. Kəruətērei mi kəru nāha kīmərāi pen loa me ten ia nirau irau mwi fwe ikīn. Nəpīn nəkur Isrel hāier ia kwopun riti mhəuvən ia kwopun riti mwi, nənə mamhəuvehi pokis i. Nəpīn harə ia kwopun riti nənə mhəmri pen pokis nāha ia nimwə tapolen sə ro ikīnan. Pokis i mīne narīmīnari me ia nəkwān irāha pam ho ikīnan ti nəri nā mā irāha hāmwhen ia nīmətien riti kamətə pen nəgkiariēn

irə sə Kumwesən rinərihi tərini əknekən. Nəpən haməuvrhəkin nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem, nənə pokis i raməmak fwe kwopun sə ro ikinan anan ia nimwə səvəi Kumwesən. (Eks 25:10-22; 9:4; 16:31-33, Hip 9:4-5; Rev 11:19)

Paal: Paal in kumwesən eikuə riti səvəi nəkur ia Kenan. (Rom 11:4)

Pielsepul: Pielsepul in nəha Setan. Fwe kupwən Farisi me həmwəki Iesu, mhəni ərəha in mə raməkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia niskaiien səvəi Pielsepul. Irəha həpkini mhə niperhienien ia Iesu mə in raməkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan. (Mak 3:22, Luk 11:15)

Pris: Fwe kupwən nəkur Isrel həier ia tənə Ijip, Kumwesən riri pen irəha həvən ia təkuər Sinae. Ia kwopun nəha in rini nəkwan mə irəha tuhəuvrhəkin nimwə tapolen riti. Nənimwin səvənhi tramərer pen ia nimwə tapolen nəha ia nəkwai rum sə ro ikinan anan. Kumwesən rərpwi rəgin ia Eron mə in mine kwənəkwus səvənhi tuhəuvehe mho wok səvəi pris me. Irəha tuhərer ia nimwrhenhi Kumwesən mine nərmama me səvənhi, mhəvi netə ti nərahaien. Trini minuə nərmama hokeikei mə tuhəvei pen nari riti m Kumwesən, pris me tuhəvehi nəri nəha mhəvei pen tukwini səvənraha ia təkure nifatə səvəi Kumwesən. Ia nəpən səvəi Iesu fwe kupwən pris me kamho wok me iamınha irə ia nimwə səvəi Kumwesən fwe ia Jerusalem. Mətə ipwet mine pris asori anan səkitaha in i Iesu Kristo. In əpa ramərer ia nimwrhenhi Kumwesən mine nərmama me səvənhi mavi simwin irəha.

Pris asori: In pris riti sə ramərimənu ia pris me nepwin səvəi nəkur Isrel.

Pris asori anan: In pris kuatia a sə in rasori ia pris me pam. Ia nuk me pam ia nəpən kuatia a in rauvehi nite sipsip muvnimwə ia kwopun sə ro ikinan anan ia nimwə səvəi Kumwesən mə truvehi raka nərahaien me səvəi nəkur Isrel.

Profet: In iərmama riti sə Kumwesən rauvei pen nəgkiariien min mə trini irapw. Nəpən ripik profet me ia nəpən səvəi Oltestamen kamhəni irapw narimnari me səməme həpkuvehe mhə ihi.

Sapat: In nəpən səvəi nəkur Isrel kamhəfwaki irə. Sapat ramo stat ia 6 klok ia Fraete ia nəruarəv mevən meste Sapat ia nəruarəv ia 6 klok. Ia Sapat nərmama həpko anan mhə wok riti. Irəha hamapwis. Nəpən nəha in nəpən ikinan səvəi nəkur Isrel. Nəgkiariien i sapat ia nəgkiariien səvəi nəkur Isrel fwe kupwən nipwran rani mə apwis. Fwe kupwən, nəpən Kumwesən rino tiprənə, Nəkukuə Ikinan rani mə in rino wok nəpən sikis nənə nəpən sə ro sefen irə in ro sampam, mapwis. Nəpən sə ro sefen irə ia nəfwakiien in nəpən səvənhi. Nənə loa me səməme in riməuvei pen m Moses rani irapw mə nəpən sə ro sefen irə in nəpən ikinan səvənhi sə nərmama me səvənhi tuhəpwəh noien wok riti irə. Nənə noien sə nərmama tuhapwis ia nəpən nəha rinahatən raka mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən. Ia Niutestamen, Iesu riməni irapw mə in ramərimənu ia Sapat (Mat 12:8, Mak 2:28, Luk 6:5). Mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haməmwəki in ti nəri nə mə in rino nərmama nepwin səməme hamemhə həsanin ia Sapat. Nənə irəha həni mə noien nəha in rino rinəruı loa. Nənə in ro mwi narimnari me nepwin səməme rerinraha rirhi mə ripkatukwatukw mhə mə tuko ia Sapat.

Sameria; iəmə Sameria: Fwe kupwən nəkur Isrel haməmwəki nəkur Sameria. Ia nəpən nəha rəknekən ti nəkur Isrel mə tuhavən fwe imwəi nəkur Sameria ti nəri nə mə ia nətəien səvənraha nəkur Sameria irəha həmkemik ia nəmri Kumwesən. Trini minuə havən fwe imwənraha nənə

irəha mwi tuhəmkemik.

Satusi: Irəha həmwən ia pati riti. Nepwɪn kamho wok səvəi politik. Nepwɪn kamho wok səvəi nuviien netə ia təkure nifatə səvəi Kumwesən. Nepwɪn kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən. Irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Irəha hamesi pen a loa səvəi Moses səməme kamharə fwe Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba, mine Dutronome. Irəha hənɪ mə nəpɪn iərmama remhə rino sampam. Nənimwɪn ko ripkevən mhə ia kwopun riti. Irəha hənɪ mwi mə nagelo me mine nəremhə me həiwən (Wok Me 23:8).

Setan: Nəgkiariien i Setan rakupwən ia nəgkiariien Hipru. In nəgkiariien səvəi nəkur Isrel. Nipwran mə iəremhə sə raməmwəki iərmama. Setan kupwən in agelo riti səvəi Kumwesən. Mətə Kumwesən rɪnərhi irapw in ia neai ti nəri nə mə in ramaruagən irau Kumwesən mə in trərimənu ia Kumwesən (Aes 14:12-15, Esk 28:11-19).

Sinae: In təkurə riti ia tənə Ijip. Kwopun nəha Kumwesən rɪməuvei pen Loa səvənhi m Moses fwe ikin (Hip 12:18-24).

Tikon: In iərmama sə ramasitu ia nakalasia me ia nousəsimwɪnien me səvənraha. Kiməkupwən kuvehi utə tikon me mə tuhasitu ia nakalasia me ia Wok Me 6:1-7. (Filipae 1:1, 1 Tim 3:8; 10-12, Rom 16:1)

Vranda səvəi Solomon: In kwopun riti ia nimwə səvəi Kumwesən. Kwopun nəha nəpɪn me pam nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəgkiari ia loa səvəi Kumwesən ikin. Ia nəpɪn səvəi Iesu kɪno nəpai asori ia kəpwier rukurau ia nimwə səvəi Kumwesən. Fwe imwə kɪno tənifiə ia nɪkaren me pam. Kwopun nəha nərmama kamhəuvehi nəmri nərimiru me ikin ti nuviien netə irə. Kwopun nəha kaməvriwei mane me ikin. (Luk 9:45-46, Jon 2:14-16)

Wit: Nari riti rəmwhən ia rais. Rutə rəmwhən ia nurhi mətə ro nukwan. Kaməkwaikwai, raməsas maməpwəh tekɪn. Kaməkwai testesi kwənkwan kamo flaoa irə.

Nipwrai niniien me ia Niutestamen

Paptaes

Mat 28:18-20

Wok Me 10:44-48

Kal 3:26-27

Jon 3:22

Wok Me 16:14-15; 31-33

Kol 2:12

Jon 4:1-2

Wok Me 19:1-7

1Pit 3:20-22

Wok Me 2:37-42

Wok Me 22:12-16

Wok Me 8:12; 36-38

Rom 6:1-4

Narəien ia nəkwai nimwə

Tata mine mama

Efes 6:4

Kol 3:21

1Tim 3:4-5

Nəkwərhakwərha me

Mat 15:3-6

Efes 6:1-3

1Tim 5:4; 8 Luk 2:51

Kol 3:20

Hip 12:7-11

Nipran me sãmame nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha

Wok Me 6:1

1Kor 7:39-40

Jem 1:27 Rom 7:2-3

1Tim 5:3-16

Nerəien

Mat 19:4-6

Kol 3:18-19

Hip 13:4 1Kor 7:1-16

1Tes 4:3-8

Taet 2:3-5 1Pit 3:1-7

Efes 5:21-33

Nərmama asori me sãmame kamhərimənu (uə Kavmen)

Mat 22:15-22

Rom 13:1-7

Taet 3:1 Wok Me 5:27-29

1Tim 2:1-4

1Pit 2:13-17

Nərmama kamhometə nakalasia me səvəi Iesu Kristo

Mat 5:10-12

1Kor 4:11-13

1Pit 3:13-17 Mak 13:9-13

2Kor 4:8-11

1Pit 4:12-19 Luk 12:4-9

Fil 1:28-29

1Jon 4:7-12; 16 Jon 15:18-21

2Tes 1:4-8

Rev 2:10 Wok Me 5:41

2Tim 3:10-13 Rom 8:35-37

Hip 10:32-39 Rom 12:12-14; 17-21

Hip 12:3-4

Kumwesən

Noien səvəi Kumwesən

Mak 10:27

Rom 11:33-36

1Pit 1:14-17 Mak 12:29-30

1Kor 8:4-6

1Jon 1:5 Luk 1:37

2Kor 1:3

1Jon 4:7-12; 16 Luk 6:35-36

1Tim 1:17

Jut 24-25 Jon 4:24

1Tim 6:15-16

Rev 4:8-11 Wok Me 14:14-17

Hip 4:13

Rev 15:3-4 Wok Me 17:22-31

Hip 10:30-31 Rom 1:18-23

Jem 1:17

Kumwesən ramasitu ia kitaha

Mat 6:25-34

Rom 8:28

Hip 1:3 Mat 10:29-31

Rom 11:36

Jem 4:13-16 Wok Me 14:15-17

Kol 1:17

Kumwesən rino neiai mine tīprənə

Mat 19:4
 Wok Me 17:24-26
 Hip 1:2 Jon 1:3
 1Kor 8:6
 Hip 11:3 Wok Me 14:15
 Kol 1:15-16
 Rev 4

Kumwesən trəkiri nərmama ti noien me səvənraha

Mat 7:21-23
 Rom 2:1-11
 Hip 9:27-28 Mat 16:24-27
 Rom 14:10-12
 Hip 10:26-31 Mat 25:31-46
 1Kor 3:10-15
 1Pit 1:17 Jon 3:18-21
 1Kor 4:5
 1Pit 4:3-5 Jon 5:24-29
 2Kor 5:9-10
 Rev 20:11-15 Wok Me 17:30-31
 2Tes 1:5-10

Kumwesən ramini nərmama me i kamhahatətəia Iesu mə irəha hatuk-watukw ia nənimen

Wok Me 13:38-39
 Rom 5:1-19
 Kal 3:6-9 Rom 1:16-17
 Kal 2:16
 Taet 3:7 Rom 3:21-26

Kumwesən rauvehimiru nərmama

Jon 3:16-17
 Rom 5:1-11
 1Tim 1:15-16 Wok Me 2:37-39
 Rom 10:9-13
 1Tim 2:3-7
 Efes 2:1-10
 1Pit 1:3-5

Nəfwakien m nənimwi nari me, mine noien səvəi klepa

Mat 4:10
 1Kor 6:9-11
 1Tes 1:9-10
 Wok Me 13:4-12
 1Kor 8:1-13
 1Jon 5:21 Wok Me 17:22-31
 1Kor 10:1-22
 Rev 21:8 Wok Me 19:11-20
 2Kor 6:14-18
 Rev 22:15 1Kor 5:11
 Kal 5:19-21

Mane

Mat 6:19-21, 24-34
 1Tim 6:6-10, 17-19
 Jem 2:1-9 Luk 12:13-21, 32-34
 Hip 13:5-6
 Jem 5:1-6 Wok Me 20:35

Nənimwin səvəi Kumwesən

Mat 28:19
 Wok Me 8:14-17
 Efes 1:13-14, 17 Mak 1:9-11
 Wok Me 10:44-48

Efes 3:16 Mak 3:28-30
 Wok Me 13:2-4
 Efes 4:3-4, 30 Luk 1:35
 Wok Me 15:28
 Efes 5:18-20 Luk 3:16
 Wok Me 16:7-10
 Efes 6:17-18 Luk 4:1
 Wok Me 19:1-7
 1Tes 1:5-6 Luk 11:13
 Rom 5:5
 1Tes 5:19 Luk 12:12
 Rom 7:6
 2Tes 2:13 Jon 1:32-34
 Rom 8:9-16; 26-27
 Taet 3:5-6 Jon 3:5-8
 1Kor 2:4, 9-16
 Hip 2:4 Jon 7:37-39
 1Kor 3:16
 Hip 9:14 Jon 14:15-17, 26
 1Kor 6:11, 19
 1Pit 1:2; 11 Jon 15:26
 1Kor 12:1-13
 2Pit 1:20-21 Jon 16:7-15
 2Kor 1:21-22
 1Jon 2:20 Jon 20:19-23
 2Kor 5:5
 1Jon 3:24 Wok Me 1:4-5, 8
 2Kor 13:14
 1Jon 4:13 Wok Me 2:1-18; 38-39
 Kal 3:2-5
 1Jon 5:6-8 Wok Me 4:31
 Kal 4:6 Wok Me 5:3-5
 Kal 5:16-18; 22-25

Nakresien pran sāvai iārmāpā

Mat 5:27-30
 1Kor 6:9-20
 1Tes 4:1-8 Jon 8:2-11
 Kal 5:19
 Hip 13:4 Rom 13:8-10
 Efes 5:3
 Jut 7 1Kor 5:9-11
 Kol 3:5-6

Kwopun napw asori rauāk ikin

Mat 10:28
 Luk 16:23-26
 Rev 20:10-15 Mat 13:41-42; 47-50
 2Tes 1:9
 Rev 21:8 Mat 25:41

Nākukua Ikinan sāvai Kumwesən

Mat 4:1-4
 Rom 15:4
 Hip 4:12 Mat 5:17-20
 Rom 16:26
 1Pit 1:22-25 Mat 22:29
 Kol 3:16
 2Pit 1:19-21 Jon 8:31-32
 1Tes 2:13

2Jon 9-10 Jon 20:31

1Tim 4:13

Rev 1:3 Wok Me 20:32

2Tim 3:14-17

Nəveginien Ikinan

Mat 26:26-30

Luk 22:14-20

1Kor 11:17-34 Mak 14:22-26

1Kor 10:14-22

Nəveginien me

Mak 7:14-23

Rom 14:1-23 1Kor 8:1-13

1Tim 4:1-4

Nəgkariien amasan səvəi Iesu Kristo

Wok Me 20:24

Kal 1:6-12

1Tes 1:5 Rom 1:2-4, 16-17

Efes 1:13

2Tes 2:14 1Kor 1:17-25

Fil 1:27

2Tim 1:8-11 1Kor 15:1-7

Kol 1:5-6

2Tim 2:8-10

Nahatətəien

Iərmama sə ramahatətə ia Iesu Kristo truvehi nimiruien rerin

Jon 1:12

Jon 20:31

Rom 10:9-10 Jon 3:15-18, 36

Wok Me 4:12

Kal 2:16 Jon 6:47

Wok Me 16:30-31

Efes 2:8-9 Jon 14:6

Rom 3:20-22

Pwəh sərər əknekin ia nahatətəien səkitaha

Mak 11:22-25

Rom 14:22-23

Hip 11:1-40 Luk 17:5-6

1Kor 13:13

Jem 1:2-8 Jon 14:1

2Kor 5:6-7

Jem 2:14-26 Rom 5:1-2

Kal 5:6

1Pit 1:3-9

Nemhəien

Jon 6:39-40

1Kor 15:12-58

Rev 14:13 Jon 11:17-27

2Kor 5:1-10

Rev 21:1-4 Jon 14:1-4

Fil 1:20-24

Rev 22:1-5 Rom 8:10-11; 38-39

1Tes 4:13-18 Rom 14:7-9

Hip 2:14-15

Pwəh səgnəgini Kumwesən, mhəni vivi in, mhəni tanak tukwe

Luk 17:11-19

Fil 4:4-7

1Tes 5:18 Jon 6:11
 Kol 2:7
 1Tim 2:1 Rom 1:21
 Kol 3:17
 1Tim 4:4-5 Efes 5:20
 Kol 4:2

Nəmā asori me i kamhətui ti nakalasia me

Noien səvəi elta me səvəi nəfwakiien

Wok Me 6:1-6
 1Tim 3:1-13
 Taet 1:5-9 Wok Me 14:23
Nəgkiariien səramevən ti elta me səvəi nəfwakiien

Mat 28:18-20
 1Tes 2:1-12
 2Tim 3:10-4:5 Luk 22:24-27
 1Tim 4:1-16
 Taet 2:7-8 Wok Me 20:17-35
 2Tim 2:1-26
 1Pit 5:1-4

Nisaiien elta me səvəi nəfwakiien

1Kor 9:14
 1Tes 5:12-13
 Hip 13:7,17 Kal 6:6
 1Tim 5:17-22

Nəpwəhien pran

Mat 5:31-32
 Luk 16:18
 1Kor 7:10-16 Mat 19:3-9
 Rom 7:2-3

Nəpwəhien nəveginien ti nəfwakiien

Mat 6:16-18
 Wok Me 13:1-3
 Wok Me 14:23 Mak 2:18-20

Nasituien

Mat 6:1-4
 1Kor 10:24
 Hip 13:1-3, 16 Mat 7:12
 2Kor 8:1-15
 Jem 1:27 Mat 25:31-46
 2Kor 9:1-15
 Jem 2:15-16 Luk 3:10-11
 Kal 6:9-10
 1Jon 3:16-18 Luk 6:38
 Fil 4:14-19 Wok Me 11:27-30
 Hip 10:24

Rəṛəha mə kitaha tsənīmwi nənīmwiien skai mhakonə irə

Rom 13:13
 Kal 5:19-21
 Taet 1:7 1Kor 5:11
 Efes 5:18
 1Pit 4:3-5 1Kor 6:9-11
 1Tim 3:1-3

Nəfwakiien m Kumwesən

Noien səvəi nəfwakiien

Mat 6:5-13
 Jon 16:23-26
 1Tim 4:4-5 Mat 7:7-11

Rom 8:26-27
 Hip 4:16 Mat 18:19-20
 Rom 12:12
 Hip 10:19-22 Mak 11:24-25
 Efes 2:18
 Jem 1:5-8 Luk 11:1-13
 Efes 6:18
 Jem 4:2-3 Luk 18:1-8
 Fil 4:6-7
 Jem 5:13-18 Luk 21:36
 Kol 4:2
 1Pit 4:7 Jon 14:13-14
 1Tes 5:17
 1Jon 3:21-22 Jon 15:7
 1Tim 2:1-4; 8
 1Jon 5:14-15

Nəfwakiien me nepwɪn ia Nəkukuə Ikinan

Mat 11:25-26
 Wok Me 16:25
 Fil 1:3-5, 9-11 Mat 14:23
 Wok Me 20:36
 Kol 1:9-12 Mat 19:13-15
 Wok Me 21:5
 Kol 4:3-4 Mak 1:35
 Rom 1:9-10
 1Tes 3:9-13 Luk 5:16
 Rom 10:1-2
 2Tes 1:11-12 Luk 6:12
 Rom 15:30-33
 2Tes 3:1-5 Luk 22:32, 39-46
 2Kor 12:7-10
 Hip 5:7 Jon 11:41-42
 Efes 1:15-20
 Hip 7:25 Jon 17:1-26
 Efes 3:14-21 Wok Me 4:24-31
 Efes 6:19-20

Nətərigien səkitaha traməkeikei meiwaiu

Mat 5:3-12
 Luk 18:9-14
 Kol 3:12-13 Mat 18:1-5
 Efes 4:2
 Jem 4:5-10 Luk 14:7-11
 Fil 2:3-11
 1Pit 5:5-7

Nakalasia me

Noien səvəi nakalasia me
 Mat 16:13-20
 1Kor 12:12-30
 Kol 3:12-17 Jon 13:34-35
 Kal 5:22-26
 1Tes 5:16-17 Jon 14:27
 Efes 1:22-23
 Hip 10:24-25 Wok Me 2:41-42
 Efes 2:19-22
 1Pit 2:4-10 Rom 12:4-8
 Efes 4:1-16
 Rev 19:5-10 Rom 12:9-13
 Kol 1:18

Nakalasia me səvəi Iesu Kristo həmwəhen ia nıpwrai iərmama kuatia

Mat 18:19-20

Efes 1:22-23

1Tim 4:13 Wok Me 2:41-47

Efes 4:11-16

Hip 10:24-25 Rom 12:4-8

Kol 3:15-17

Nəmisəien me i saməregi ia tıprənə i

Rom 8:18-25, 28

Jem 1:2-4

1Pit 2:19-21 2Kor 1:4

1Pit 1:6-9

1Pit 5:8-10 2Kor 4:16-18

*Noien səvəi nərpwınien noien ərəha***Kumwesən trərpwın noien ərəha me səvəi nərmama**

Mat 26:28

Wok Me 26:18

Hip 10:17-18 Mak 11:25-26

Efes 1:7

1Jon 1:8-2:2 Wok Me 5:31

Kol 1:13-14 Wok Me 10:43

Kol 2:13-14

Kitaha tsaməkeikei mhenouenou noien ərəha me nəha nərmama kamho m kitaha, mhəpwəh nərpwınien

Mat 6:12-15

Luk 6:37

Efes 4:31-32 Mat 18:21-35

Luk 17:3-4

Kol 3:13 Mak 11:25

2Kor 2:5-11

Nomasanien iərmama

Mat 4:23-25

Wok Me 8:4-8

2Kor 12:7-10 Mat 9:35

Wok Me 19:11-16

1Tim 5:23 Mat 11:2-5

Wok Me 28:8-9

2Tim 4:20 Wok Me 3:1-6

1Kor 12:9, 29-30

Jem 5:14-15

*Nokeikeien***Kumwesən ramokeikei nərmama me pam**

Jon 3:16

Efes 2:4-5

1Jon 4:9 Rom 5:8

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei Kumwesən

Mat 22:37-38

Jon 14:21

1Jon 5:3 Mak 12:28-30

1Pit 1:8

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei nərmama

Mat 5:43-48

1Jon 2:9-11

1Jon 4:7-21 Mat 22:39

Jon 15:12-17

1Kor 13:1-13 Jon 13:34-35

Rom 12:9-10
 1Kor 16:14 1Tes 4:9-10
 Rom 13:8-10
 Kal 5:13-14 1Pit 4:8
 1Jon 3:11-18

Noien nakwai Kumwesən
 Jon 14:15, 21, 23-24
 1Pit 1:14-16
 1Jon 3:22-24 Jon 15:10-17
 1Jon 2:3-8
 2Jon 5-6 Rom 13:8-10

Noien ərəha
Nəfe nəha noien ərəha?
 Rom 1:18-32
 Efes 2:1-3
 Jem 4:17 Rom 8:5-8
 Efes 5:3-5
 1Pit 4:3 Kal 5:19-21
 Kol 3:5-10
 1Jon 3:4-5

Nərmama me pam həno raka noien ərəha

Jon 8:7-9
 Rom 5:12
 1Jon 1:8-10 Rom 3:9-20; 23
 Kal 3:22

Kumwesən trərpwin noien ərəha səvəi nərmama

Mat 10:28
 Rom 6:23
 Hip 10:26-31 Mat 13:41-42
 Kal 6:7-8
 1Pit 1:17 Jon 3:18-20; 36
 Kol 3:5-6
 1Pit 4:3-5 Wok Me 17:30-31
 2Tes 1:7-9
 Jut 7 Rom 1:18-19
 Hip 9:27
 Rev 20:11-15

Kitaha tsaməkeikei mhərərīg ia noien ərəha me səkitaha

Mat 4:17
 Wok Me 2:37-40
 2Kor 7:8-11 Mak 6:12
 Wok Me 3:19-20
 2Pit 3:9 Luk 13:1-5
 Wok Me 17:29-31
 Rev 9:20-21 Luk 15:1-31
 Wok Me 20:21 Luk 24:45-47
 Wok Me 26:19-20

Nitətə ia neiai (uə Nitətə sə Kumwesən ramərīmənu irə)

Suatuk səvəi nevnien ia nitətə ia neiai

Mat 19:16-30
 Jon 17:2-3
 Efes 2:1-6 Luk 10:25-28
 Jon 20:31
 Kol 2:13 Jon 3:1-16
 Rom 5:21
 Kol 3:1-4 Jon 5:19-29

Rom 6:5-14
 2Tim 1:10 Jon 10:10
 Rom 8:10-17
 Taet 3:4-7 Jon 11:25-26
 2Kor 5:17
 1Pit 1:23 Jon 14:6
 Kal 2:20
 1Jon 5:11

Nitətə ia neiai ramasan pik

Luk 12:32-34
 Kol 3:1
 Rev 21:22-22:5 Jon 14:1-3
 1Pit 1:4-5
 Rev 22:14-15 2Kor 5:1-8
 Rev 4:1-11 Fil 1:23
 Rev 21:1-4

Nousi apuneien nəriməru me kauvei pen m Kumwesən

Mat 9:13
 Rom 12:1
 Hip 9:6-10:18 Mak 12:33

Setan

Noien səvəi Setan

Mat 13:19
 2Kor 2:10-11
 2Tes 2:9-12 Mat 25:41
 2Kor 4:4
 1Pit 5:8-9 Luk 4:1-13
 2Kor 11:13-15
 1Jon 3:8-10 Luk 22:3-4
 Efes 2:2
 Rev 12:7-12 Jon 8:42-44
 1Tes 2:18
 Rev 20:1-3

Setan in iəremhə i raməmwur mə tro nərmama həmwei ia nərəhaien

Mat 4:1-11
 2Kor 12:7-10
 Hip 12:1-2 Mat 6:13
 Efes 3:20-21
 Jem 4:7 Luk 22:31-32
 Efes 6:10-18
 1Pit 1:5 Jon 17:14-19
 Fil 4:13
 1Pit 5:8-11 Rom 8:31-39
 1Tes 3:5-8
 1Jon 4:4 Rom 12:12
 2Tes 3:3
 1Jon 5:3-5 Rom 16:19-20
 2Tim 1:7-8
 Rev 12:7-12 1Kor 10:12-13
 Hip 2:18 1Kor 16:13
 Hip 4:14-16

Suatuk ti nuveheien nipwnati Kumwesən me

Jon 1:12-13
 Kal 4:6-7
 1Jon 3:1-3 Rom 8:14-17
 Hip 12:5-11

Kristo niten rinaikuas raka nərəhaien me səvəi nərmama me səvənhi

Mat 26:26-29

Efes 1:7

1Jon 1:6-7 Rom 3:25

Hip 9:11-14

Rev 7:14-17 Rom 5:9-10

Iesu Kristo

Iesu in Tini Kumwesən

Mat 11:27-30

Jon 20:26-31

Kol 2:9-10 Mat 16:13-17

Wok Me 3:13-16

Hip 1:1-14 Luk 1:35

Wok Me 4:10-12

Hip 7:26-28 Jon 1:1-18

1Kor 3:11

1Jon 2:1-2 Jon 5:19-29

2Kor 4:4-6

1Jon 5:20 Jon 6:35-40

2Kor 5:21

Rev 1:12-18 Jon 8:58

Kal 4:4-5

Rev 19:11-16 Jon 11:25-27

Fil 2:5-11 Jon 17:1-5

Kol 1:15-20

Iesu riməuvehe ia tiprənə i nipwran rəmwhen ia nipwrataha

Jon 1:14

Luk 2:1-20

Fil 2:6-7 Luk 1:26-38

Mat 2:1-23

Hip 2:14-18 Mat 1:18-25

Kal 4:4-5

Iesu rino nimtətien me

Mat 8:1-15, 23-33

Mak 1:21-28

Luk 22:50-51 Mat 9:1-7, 18-33

Mak 7:32-37

Jon 2:1-11 Mat 12:9-14, 22

Mak 8:22-25

Jon 4:46-54 Mat 14:15-32

Luk 5:4-8

Jon 5:5-9 Mat 15:22-28, 32-38

Luk 7:11-15

Jon 9:1-7 Mat 17:14-18

Luk 13:10-13

Jon 11:11-44 Mat 20:29-34

Luk 14:1-4

Jon 21:4-6 Mat 21:18-22

Luk 17:12-14

Wok Me 2:22

**Kinəkiri Iesu ti noien səvənhi kuvei pen nərpwinien sə
ripkatukwatukw mhə min**

Mat 26:47-68

Mak 15:1-20

Jon 18:1-14, 19-24 Mat 27:1-2, 11-31

Luk 22:47-53

Jon 18:28-19:16 Mak 14:43-65

Luk 22:63-23:25

Kinərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

Mat 27:32-56

Luk 23:26-49

Jon 19:17-37 Mak 15:21-41

Kimənimwi nıpwrai Iesu

Mat 27:57-66

Luk 23:50-56

Jon 19:38-42 Mak 15:42-47

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənh

Mat 28: 1-20

Wok Me 2:24-32

Wok Me 17:2-3, 30-31 Mak 16:1-8

Wok Me 3:15

Rom 1:4 Luk 24:1-49

Wok Me 4:10, 33

Rom 4:24-25 Jon 20:1-21:14

Wok Me 10:39-43

1Kor 15:3-8; 12-21 Wok Me 1:3-8

Wok Me 13:29-39

Rev 1:18

Iesu rirərig mevən fwe ia neiai

Luk 24:50-51

Efes 1:20-23

Hip 7:25-26 Wok Me 1:9-11

Fil 2:9-11

Hip 10:12-14 Wok Me 2:32-36

Hip 1:3-11

1Pit 3:22 Wok Me 5:30-31

Hip 2:9 Rom 8:34

Hip 4:14-16

Iesu trirərig pehe mwi ia tıprənə i

Mat 24:29-44

1Tes 1:9-10

2Tim 4:8 Jon 14:1-3

1Tes 3:13

Hip 9:28 Wok Me 1:10-11

1Tes 4:13-5:11

2Pit 3:1-18 Wok Me 3:19-21

2Tes 1:6-10

1Jon 3:1-3 Fil 3:20-21

2Tes 2:1-4

Rev 1:7 Kol 3:4

1Tim 6:13-15

Rev 22:12-13